วชิรญาณวิเศษ

เล่ม ๒/๙ แผ่นที่ ๑-๔๘

ตุลาคม จ.ศ. ๑๒๔๘ - ตุลาคม จ.ศ. ๑๒๔๙

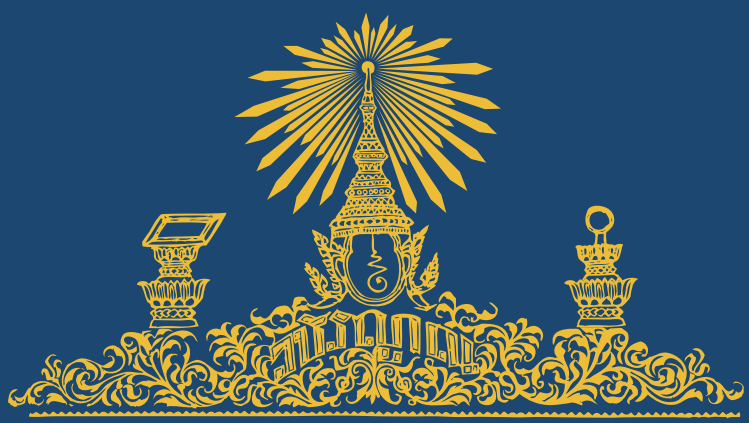

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา

ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

จัดพิมพ์

เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๕

วชิรญาณวิเศษ

เล่ม ๒/๙ แผ่นที่ ๑-๔๘

ตุลาคม จ.ศ. ๑๒๔๘ - ตุลาคม จ.ศ. ๑๒๔๙

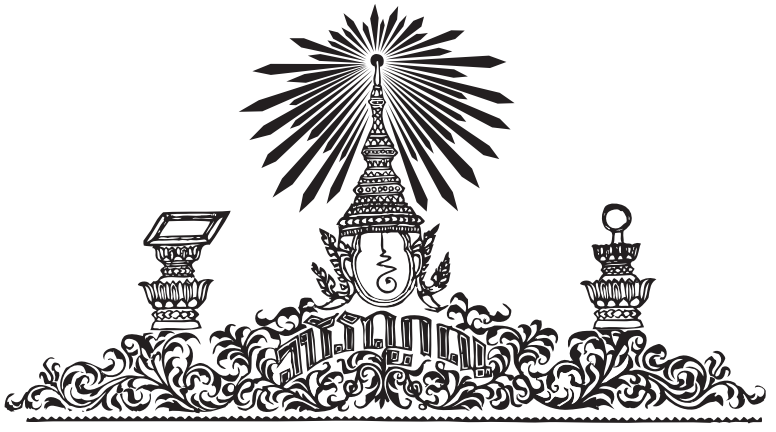

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา

ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

จัดพิมพ์

เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๕

วชิรญาณวิเศษ เล่ม ๒/๙ แผ่นที่ ๑-๔๘ ตุลาคม จ.ศ. ๑๒๔๘ - ตุลาคม จ.ศ. ๑๒๔๙

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๖๐
จำนวน ๕๐๐ เล่ม
ลิขสิทธิ์ มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
อาคารศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ๒๐ ถนนบรมราชชนนี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๒๘๘๐-๙๒๑๒

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

วชิรญาณวิเศษ เล่ม ๒/๙ แผ่นที่ ๑-๔๘ ตุลาคม จ.ศ. ๑๒๔๘ - ตุลาคม จ.ศ. ๑๒๔๙. -- กรุงเทพฯ :
มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, ๒๕๖๐.
๕๒๐ หน้า.
มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๕
๑. รวมเรื่อง. I. ชื่อเรื่อง.

๐๘๙.๙๕๙๑๑
ISBN 978-616-412-008-2

ออกแบบรูปเล่ม ฝ่ายงานรับจ้างพิมพ์ บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน)
๑๒ ถนนเทศบาลนฤมาล ประชานิเวศน์ ๑ เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐
โทรศัพท์ ๐-๒๕๘๐-๐๐๒๑ ต่อ ๒๔๐๐, ๒๔๑๙ โทรสาร ๐-๒๕๙๑-๙๐๐๒
พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด
๒๗/๑ หมู่ ๕ ถนนสุขาประชาสรรค์ ๒ ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ๑๑๑๒๐
โทรศัพท์ ๐-๒๕๘๔-๒๑๓๓, ๐-๒๕๘๒-๐๕๙๖ โทรสาร ๐-๒๕๘๒-๐๕๙๗

ผู้สนับสนุนโครงการ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

เนื่องในมหามงคลวโรกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๕ มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ได้จัดพิมพ์หนังสือชุด วชิรญาณ ออกเผยแพร่เพื่อเฉลิมพระเกียรติด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

หนังสือชุด วชิรญาณ ประกอบด้วยหนังสือวชิรญาณ วชิรญาณวิเศษ วชิรญาณสุภาษิต วชิรญาณวิเศษฉบับปีใหม่ วชิรญาณวิเศษฉบับเฉลิมพระชนม์พรรษา และวชิรญาณสโมสร เป็นหนังสือพิมพ์เพื่อเผยแพร่ความรู้ที่ออกโดยหอพระสมุดวชิรญาณ ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๒๗ เป็นต้นมา โดยเริ่มออกหนังสือพิมพ์วชิรญาณเป็นรายเดือน ถึงพุทธศักราช ๒๔๔๘ ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๒๘ ถึงพุทธศักราช ๒๔๓๖ กรรมสัมปาทิกและสมาชิกหอพระสมุดฯ ได้ออกหนังสือพิมพ์อีกฉบับหนึ่งเป็นรายสัปดาห์ ชื่อว่า หนังสือพิมพ์วชิรญาณวิเศษ นอกจากนั้นในโอกาสพิเศษต่างๆ ของบ้านเมือง หอพระสมุดวชิรญาณยังได้ออกหนังสือพิมพ์เฉลิมฉลองโอกาสพิเศษนั้นด้วย ได้แก่ หนังสือพิมพ์วชิรญาณวิเศษฉบับปีใหม่ หนังสือพิมพ์วชิรญาณวิเศษฉบับเฉลิมพระชนม์-พรรษา และหนังสือวชิรญาณสโมสร หนังสือพิมพ์ที่ออกโดยหอพระสมุดวชิรญาณนี้ มีลักษณะเนื้อหาที่เป็นสารประโยชน์ ทั้งเรื่องเก่าที่ยังไม่เคยจัดพิมพ์เผยแพร่มาก่อน รวมทั้งเรื่องที่แต่งขึ้นใหม่ตลอดจนเรื่องแปลต่างๆ ที่น่าสนใจ โดยกรรมสัมปาทิกและสมาชิกหอพระสมุดฯ ในขณะนั้น อันได้แก่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์-วโรปการ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมต-อมรพันธุ์ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ พระยาศรีสหเทพ (เส็ง วิรยศิริ) และบุคคลอื่นๆ ซึ่งล้วนเป็นนักปราชญ์ผู้ทรงภูมิความรู้เป็นอย่างยิ่งของสังคมไทย ทำให้หนังสือชุด วชิรญาณ ยังคงเป็นหนังสือดีที่ควรแก่การศึกษาค้นคว้าอย่างแท้จริง

การจัดพิมพ์หนังสือชุด วชิรญาณ นี้ นับเป็นการจัดพิมพ์หนังสือครั้งสำคัญยิ่งอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากเป็นหนังสือเก่าที่มีอายุมากกว่า ๑๐๐ ปี ซึ่งไม่เคยมีการนำมาจัดพิมพ์ให้สมบูรณ์อีกเลยหลังจากที่เลิกออกแล้ว ดังนั้นการจัดพิมพ์หนังสือชุดนี้เนื่องในมหามงคลวโรกาสฯ ดังกล่าว นอกจากจะเป็นการสนองพระมหากรุณาธิคุณในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถแล้ว ยังเป็นการเผยแพร่ความรู้จากหนังสือของหอพระสมุดวชิรญาณในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกด้วย ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าทางวิชาการหลายสาขา โดยเฉพาะเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวรรณกรรมของชาติ

หนังสือชุด “วชิรญาณ”

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริจะจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึกในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ วันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๕ จึงมีพระราชกระแสรับสั่งให้มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา จัดพิมพ์หนังสือชุด “วชิรญาณ” เพื่อร่วมงานเฉลิมพระเกียรติในวาระสำคัญยิ่งนี้

หนังสือชุด “วชิรญาณ” เป็นหนังสือที่ออกในนามหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระบรมราชตระกูล ประกอบด้วยหนังสือ ๖ เรื่อง คือ วชิรญาณ วชิรญาณวิเศษ วชิรญาณสุภาษิต วชิรญาณวิเศษฉบับปีใหม่ วชิรญาณวิเศษฉบับเฉลิมพระชนม์พรรษา และวชิรญาณสโมสร โดยมีที่มาและสาระสังเขป ดังนี้

๑. วชิรญาณ เป็นหนังสือที่กำหนดออกเป็นรายเดือน รวมเย็บเล่มได้ ๒๔ เล่ม ออกครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๒๗ - ๒๔๒๘ แล้วหยุดไป กลับมาออกเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๗ - ๒๔๔๘ รวม ๑๒ ปี มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ให้ความเพลิดเพลินแก่สมาชิก ตลอดจนรายงานข่าวสารของหอพระสมุดฯ

เนื้อเรื่องแบ่งเป็น ๘ แผนก คือ

๑. คำนำ เป็นเรื่องแสดงความคิดเห็นในสิ่งทั้งหลายทั้งปวง

๒. การต่างประเทศ รวมเรื่องต่างๆ ในนานาประเทศที่สมาชิกส่งมาลงพิมพ์

๓. กิจการ เป็นเรื่องที่เห็นว่ามีคุณประโยชน์ เพื่อความรู้ ความประพฤติ ตลอดจนการประกอบสัมมาอาชีพ

๔. เรื่องอ่านเล่น เป็นนิทาน หรือเรื่องต่างๆ ที่ทำให้สมาชิกอ่านแล้วสนุกสนานเพลิดเพลิน

๕. เบ็ดเตล็ด เป็นเรื่องปกิณกะ

๖. เรื่องโบราณ เป็นเรื่องประวัติศาสตร์ที่ควรรู้ ได้แก่ จดหมายเหตุ สารตราถึงเมืองประเทศราช เป็นต้น

๗. โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน

๘. รายงานหอพระสมุดวชิรญาณ รายงานการประชุมกรรมสัมปาทิก (กรรมการ) และกิจการของหอพระสมุด

๒. วชิรญาณวิเศษ เป็นหนังสือที่มีกำหนดออกเป็นรายสัปดาห์ ออกครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๒๘ และฉบับสุดท้ายเมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๖ รวมเย็บเล่มได้ ๙ เล่ม

วชิรญาณวิเศษเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยกรรมสัมปาทิกสภาปีที่ ๔ พ.ศ. ๒๔๒๗ มีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ (พระยศขณะนั้น) เป็นสภานายก ทรงคิดจะจัดทำหนังสือข่าวสารของหอพระสมุดวชิรญาณให้แตกต่างจากหนังสือวชิรญาณที่ได้ออกมาแล้ว โดยการ

ออกหนังสือขึ้นอีกเล่มหนึ่งชื่อว่า “วชิรญาณวิเศษ” กำหนดออกทุก ๓ วัน คือวันอาทิตย์และวันพฤหัสบดี ควบคู่กันไปกับการออกหนังสือวชิรญาณ จุดประสงค์ของวชิรญาณวิเศษ คือรายงานข่าวราชการที่เกิดขึ้นทุกวันโดยพิมพ์แจกสมาชิกหอพระสมุดฯ เพื่อทราบ หนังสือนี้ออกได้ไม่นานจึงยกเลิก เนื่องจากโรงพิมพ์หลวงไม่มีกระดาษสำหรับพิมพ์

ต่อมาเมื่อพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร ทรงดำรงตำแหน่งสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณ ได้ทรงรื้อฟื้นหนังสือวชิรญาณวิเศษขึ้น แล้วเปลี่ยนเวลาออกและวัตถุประสงค์เสียใหม่เป็นออกทุก ๗ วัน ฉบับแรกเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๒๘ และมีเนื้อหาสาระเพิ่มมากขึ้น กำหนดให้กรรมสัมปาทิกผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเรียบเรียงเรื่องมาลง อีกทั้งเชิญสมาชิกร่วมเขียนเรื่องมาลงพิมพ์ด้วย ขณะเดียวกันเมื่อทรงออกวชิรญาณวิเศษแล้ว วชิรญาณรายเดือนที่ออกอยู่จึงทรงยกเลิกไป

วชิรญาณวิเศษที่ออกใหม่นี้ มีการเปลี่ยนแปลงขนาดและรูปเล่ม คือ กว้าง ๒๔ เซนติเมตร ยาว ๓๒ เซนติเมตร วัตถุประสงค์เพื่อเป็นเครื่องแสวงหาความรู้ตลอดจนความบันเทิงแก่สมาชิกหอพระสมุดฯ ดังนั้นเนื้อหาภายในเล่มจึงมีเรื่องดีๆ น่ารู้ น่าอ่านมากมาย ทั้งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ขนบธรรมเนียมของบ้านเมือง เรื่องเหล่านี้กรรมสัมปาทิกและสมาชิกแต่งขึ้นเองบ้าง แปลจากหนังสืออื่นบ้าง นำเรื่องเก่าทั้งวรรณคดี ประวัติศาสตร์ ศาสนา มาลงพิมพ์ใหม่ บางเรื่องเป็นประโยชน์แก่การประกอบอาชีพ บางปีนำประกาศ พระราชบัญญัติในรัชกาลที่ ๔ และที่ ๕ มาพิมพ์ไว้เพื่อผู้อ่านจะได้รับทราบ วชิรญาณวิเศษออกอยู่นาน ๙ ปี ๙ เล่ม จึงยกเลิก

๓. วชิรญาณสุภาษิต เป็นหนังสือที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงดำรงตำแหน่งสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระบรมราชตระกูล แทนสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร โปรดเกล้าฯ ให้จัดพิมพ์หนังสือวชิรญาณสุภาษิตขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในโอกาสจัดงานฉลองหอพระสมุดวชิรญาณที่ได้ตั้งมาเป็นปีที่ ๘ และพิธีเปิดอาคารใหม่ ณ บริเวณตึกโรงทองเก่า (ปัจจุบันคือ ตึกสำนักราชเลขาธิการ) เมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๓๒

เนื้อเรื่องนั้น ทรงขอให้สมาชิกหอพระสมุดวชิรญาณทั้งฝ่ายหน้า ฝ่ายใน และพระราชาคณะจำนวน ๒๙๒ ท่าน แต่งโคลงหรือสุภาษิตอย่างสั้นๆ ตามความถนัด พอให้เป็นสำนวนโวหารของสมาชิก จะใช้คำประพันธ์ชนิดใดได้ไม่จำกัด ทั้งโคลงกระทู้ ฉันท์ กาพย์ กลอน ร้อยแก้ว บางข้อเป็นสุภาษิตของเก่าที่ผู้แต่งประทับใจ หรือเป็นสุภาษิตที่นิยมกันในสมัยนั้น แล้วส่งมาจัดพิมพ์ เนื้อหามีทั้งคติโลกและคติธรรม แนะนำให้ละเว้นความชั่วทำแต่ความดีอันเป็นคุณประโยชน์แก่ผู้ประพฤติตาม

๔. วชิรญาณวิเศษฉบับปีใหม่ เป็นหนังสือที่ออกเพียงฉบับเดียว จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๓๓ ประกอบด้วยเนื้อหา ๖ เรื่อง เป็นพระราชนิพนธ์ พระนิพนธ์ และนิพนธ์ของกรรมสัมปาทิกทั้งหมด มีจำนวนหน้า ๔๓ หน้า

๕. วชิรญาณวิเศษฉบับเฉลิมพระชนม์พรรษา เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๓๗ พรรษา เมื่อ ๒๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๓๓ ประกอบด้วยเนื้อหา ๖ เรื่อง เป็นพระราชนิพนธ์ พระนิพนธ์ และนิพนธ์ของกรรมสัมปาทิกทั้งหมดเช่นเดียวกับวชิรญาณวิเศษฉบับปีใหม่ มีจำนวนหน้า ๒๖ หน้า

๖. วชิรญาณสโมสร เป็นหนังสือเพียงฉบับเดียวที่จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในโอกาสสมาชิกหอพระสมุดวชิรญาณเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พิธีเปิดอาคารใหม่ ณ สัลลักษณสถาน (ปัจจุบันคือศาลาสหทัยสมาคม) เมื่อวันที่ ๙ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๓๕ ประกอบด้วยเนื้อหา ๑๑ เรื่อง เป็นพระนิพนธ์และนิพนธ์ของกรรมสัมปาทิก ๑๑ ท่าน มีจำนวนหน้า ๔๒ หน้า

นอกจากหนังสือวชิรญาณที่จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในโอกาสพิเศษทั้ง ๓ คราวแล้ว พระเจ้า-บรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ขณะทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล สภานายกปีที่ ๑๓ มีพระดำริที่จะพิมพ์หนังสือที่ระลึกงานพระราชพิธีรัชดาภิเษก พุทธศักราช ๒๔๓๖ ขึ้นอีกเล่มหนึ่ง เพื่อแจกแก่สมาชิกดังเช่นที่ผ่านมา ให้ชื่อหนังสือเล่มนี้ว่า วชิรญาณรัชดาภิเษก โดยทรงรวบรวมโคลงจารึกแต่งประทีป พระนิพนธ์และนิพนธ์ของพระบรมวงศา-นุวงศ์และขุนนาง ที่แต่งประดับลับแลไฟในงานพระราชพิธีรัชดาภิเษกที่จัด ณ พระราชวังบางปะอิน เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๖ มาจัดพิมพ์เป็นเล่ม อย่างไรก็ดี หอพระสมุดวชิรญาณก็ไม่ได้พิมพ์หนังสือวชิรญาณรัชดาภิเษกออกมาตามที่ตั้งความประสงค์ไว้ แต่ได้นำโคลงจารึกฯ นี้ไปลงพิมพ์เป็นตอนๆ ไว้ในหนังสือวชิรญาณฉบับออกรายเดือน เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๗

นอกเหนือจากหนังสือวชิรญาณทั้ง ๗ เรื่องดังกล่าวแล้ว กรรมสัมปาทิกสภาปีที่ ๑๐ มีพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ (พระยศในขณะนั้น) เป็นสภานายก มีพระประสงค์จะผลิตหนังสืออีกเล่มหนึ่ง ให้ชื่อว่า แก่นวชิรญาณ เป็นการรวบรวมบรรดาเรื่องที่ลงพิมพ์กระจัดกระจายอยู่ในวชิรญาณเล่มต่างๆ นำมาจัดหมวดหมู่และรวมเป็นเล่มให้เป็นหนังสือชุด (Series) เพื่อความสะดวกในการอ่านและการศึกษาค้นคว้า แก่นวชิรญาณเล่มแรกที่กรรม-สัมปาทิกได้จัดพิมพ์คือ การรวบรวมพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องพระราชพิธีต่างๆ ที่ลงพิมพ์ในวชิรญาณวิเศษ เล่ม ๔ พุทธศักราช ๒๔๓๑ และเล่ม ๕ พุทธศักราช ๒๔๓๒ เรียกหนังสือเล่มนี้ว่า พระราชพิธีสิบสองเดือน ซึ่งกรรมสัมปาทิกสภาปีที่ ๑๒ ได้มอบหมายให้โรงพิมพ์หม่อมเจ้าวัชรินทร์จัดพิมพ์ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๖

สำหรับ **สารบัญหนังสือชุด “วชิรญาณ”** เป็นการรวมรายชื่อเรื่องต่างๆ ที่จัดพิมพ์ไว้ในหนังสือชุด “วชิรญาณ” ทุกเล่มมีดรรชนี ซึ่งมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาได้จัดทำขึ้นใหม่เพื่อประโยชน์และความสะดวกรวดเร็วในการศึกษาค้นคว้า

ความนำ
หนังสือวชิรญาณวิเศษ ชุด ๙ เล่ม

วชิรญาณวิเศษ เป็นวารสารที่ออกในนามหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระบรมราชตระกูล จัดเป็นชุดหนึ่งของหนังสือชุด “วชิรญาณ” มีทั้งหมด ๙ เล่ม โดยมีกรรมสัมปาทิก (กรรมการ) ของหอพระสมุดฯ แต่ละปีเป็นผู้รับผิดชอบการจัดทำต้นฉบับและพิมพ์เผยแพร่ มีการดำเนินงานเป็น ๒ ระยะ

ระยะที่ ๑ ออกหนังสือวชิรญาณวิเศษครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๒๗

สมัยกรรมสัมปาทิกปีที่ ๔ ซึ่งมีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นเทวะวงศ์วโรปการ (พระยศขณะนั้น) เป็นสภานายก ทรงคิดจะจัดทำหนังสือข่าวสารของหอพระสมุดวชิรญาณให้แตกต่างจากหนังสือวชิรญาณที่ได้ออกมาแล้ว โดยการออกหนังสือขึ้นอีกเล่มหนึ่งชื่อว่า “วชิรญาณวิเศษ” กำหนดออกทุก ๓ วัน คือวันอาทิตย์ และวันพฤหัสบดี ควบคู่ไปกับการออกหนังสือวชิรญาณ วัตถุประสงค์ของวชิรญาณวิเศษ คือรายงานข่าวราชการที่เกิดขึ้นทุกวัน และพิมพ์แจกสมาชิกหอพระสมุดฯ เพื่อทราบ หนังสือนี้ทำได้ไม่นานก็ยกเลิกไปเนื่องจากโรงพิมพ์หลวงไม่มีกระดาษสำหรับพิมพ์ แต่เมื่อมีการยกเลิกวชิรญาณวิเศษแล้วได้เปลี่ยนแปลงเป็นการพิมพ์หนังสือชื่อ “ปกิณกะปัญหา” แทน ซึ่งหนังสือวชิรญาณวิเศษที่ออกเผยแพร่ระยะแรกนี้ปัจจุบันไม่พบต้นฉบับที่สมบูรณ์เหลืออยู่ ดังนั้น จึงไม่สามารถจัดพิมพ์วชิรญาณวิเศษชุดนี้ได้

ระยะที่ ๒ พิมพ์เผยแพร่ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๒๘ - ๒๔๓๗

สมัยกรรมสัมปาทิกปีที่ ๕ ซึ่งมีพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร เป็นสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณ ทรงรื้อฟื้นหนังสือวชิรญาณวิเศษขึ้นอีกครั้ง แต่เปลี่ยนเวลาออกและวัตถุประสงค์เสียใหม่ เป็นออกทุกวันพระ (ทุก ๗ วัน) และมีเนื้อหาสาระเพิ่มมากขึ้น กำหนดให้กรรมสัมปาทิกผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันเรียบเรียงเรื่องต่างๆ รวมทั้งเชิญสมาชิกร่วมเขียนเรื่องมาลงพิมพ์ด้วย วชิรญาณวิเศษระยะที่ ๒ ออกฉบับแรกเมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๘ นับเป็นแบบอย่างของวชิรญาณวิเศษฉบับต่อมาจนถึงเล่มที่ ๙ พ.ศ. ๒๔๓๖ - ๒๔๓๗ อันเป็นเล่มสุดท้ายก่อนมีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง

หนังสือวชิรญาณวิเศษระยะที่ ๒ มีกำหนดการออกเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

(๑) เล่ม ๑ แผ่นที่ ๑ (ฉบับที่ ๑) วันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๘ - เล่ม ๔ แผ่นที่ ๒๒ วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๑ กำหนดออกทุกวันพระ

(๒) เล่ม ๔ แผ่นที่ ๒๓ วันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๒ - เล่ม ๕ แผ่นที่ ๕๕ วันที่ ๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๓ กำหนดออกทุกวันอาทิตย์

(๓) เล่ม ๖ แผ่นที่ ๑ วันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๓ - เล่ม ๙ แผ่นที่ ๔๘ วันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๗ กำหนดออกทุกวันพฤหัสบดี

หนังสือวชิรญาณวิเศษมีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับหนังสือวชิรญาณ คือ เพื่อให้ความรู้ตลอดจนความบันเทิงแก่สมาชิกหอพระสมุดฯ เนื้อหาภายในเล่มมีเรื่องดีๆ น่ารู้ น่าอ่านมากมาย ทั้งโคลงฉันท์ กาพย์ กลอน ขนบธรรมเนียมของบ้านเมือง ซึ่งกรรมสัมปาทิกและสมาชิกแต่งขึ้นเองบ้าง แปลจากหนังสืออื่นบ้าง นำเรื่องเก่าทั้งวรรณคดี ประวัติศาสตร์ มาลงพิมพ์ใหม่บ้าง บางเรื่องก็เป็นประโยชน์แก่การประกอบอาชีพ หรือบางปีนำประกาศ พระราชบัญญัติในรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕ มาพิมพ์ไว้ เพื่อผู้อ่านจะได้ทราบ และเรื่องสำคัญ คือ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ-จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือน ซึ่งต่อมาได้รับยกย่องจากวรรณคดีสโมสรให้เป็นยอดของหนังสือประเภทความเรียงอธิบาย

หนังสือวชิรญาณวิเศษแต่ละเล่มจะระบุลำดับเล่ม ลำดับแผ่น (ฉบับ) และวัน เดือน ปีที่ออก ซึ่งมีทั้งแบบที่ใช้จุลศักราช และรัตนโกสินทร์ศก เช่น

เล่ม ๑ แผ่น ๑ วัน ๓ เดือน ๒ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีระกา สับดศก จุลศักราช ๑๒๔๗

เล่ม ๗ แผ่นที่ ๕๑ วันพฤหัศบดีที่ ๖ เดือนตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๑

ซึ่งแต่ละแผ่นจะมีจำนวนหน้าไม่แน่นอน ตั้งแต่ ๑ ถึง ๑๖ หน้า

หนังสือวชิรญาณวิเศษที่ออกระยะที่ ๒ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๘ - ๒๔๓๗ มีทั้งหมด ๙ เล่ม รวม ๔๔๗ แผ่น ดังนี้

วชิรญาณวิเศษ เล่ม ๑ จำนวน ๓๘ แผ่น

ออกตั้งแต่วัน ๓ เดือน ๒ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีระกาสัปตศก จุลศักราช ๑๒๔๗ - วัน ๓ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีจออัฐศก จุลศักราช ๑๒๔๘ (วันอังคารที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๘ - วันอังคารที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๙)

วชิรญาณวิเศษ เล่ม ๒ จำนวน ๔๘ แผ่น

ออกตั้งแต่วัน ๔ เดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก จุลศักราช ๑๒๔๘ - วัน ๑ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุนนพศก จุลศักราช ๑๒๔๙ (วันพุธที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๙ - วันอาทิตย์ที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๐)

วชิรญาณวิเศษ เล่ม ๓ จำนวน ๕๒ แผ่น

ออกตั้งแต่วัน ๒ เดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนนพศก จุลศักราช ๑๒๔๙ - วัน ๗ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๕๐ (วันจันทร์ที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๐ - วันเสาร์ที่ ๒๐

ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๑)

วชิรญาณวิเศษ เล่ม ๔ จำนวน ๕๐ แผ่น

ออกตั้งแต่วัน ๑ เดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ ปีชวดสัมฤทธิศก จุลศักราช ๑๒๕๐ (วันอาทิตย์ที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๑) - วันอาทิตย์ที่ ๑๓ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒)

วชิรญาณวิเศษ เล่ม ๕ จำนวน ๕๕ แผ่น

ออกตั้งแต่วันอาทิตย์ที่ ๒๐ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๘ (พ.ศ. ๒๔๓๒) - วันอาทิตย์ที่ ๒ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๙ (พ.ศ. ๒๔๓๓)

วชิรญาณวิเศษ เล่ม ๖ จำนวน ๕๐ แผ่น

ออกตั้งแต่วันพฤหัสบดีที่ ๖ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๐๙ (พ.ศ. ๒๔๓๓) - วันพฤหัสบดีที่ ๑๕ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔)

วชิรญาณวิเศษ เล่ม ๗ จำนวน ๕๑ แผ่น

ออกตั้งแต่วันพฤหัสบดีที่ ๒๒ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) - วันพฤหัสบดีที่ ๖ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕)

วชิรญาณวิเศษ เล่ม ๘ จำนวน ๕๕ แผ่น

ออกตั้งแต่วันพฤหัสบดีที่ ๑๓ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕) - วันพฤหัสบดีที่ ๒๖ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖)

วชิรญาณวิเศษ เล่ม ๙ จำนวน ๔๘ แผ่น

ออกตั้งแต่วันพฤหัสบดีที่ ๒ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) - วันพฤหัสบดีที่ ๒๗ กันยายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๓ (พ.ศ. ๒๔๓๗)

หนังสือวชิรญาณวิเศษนอกจากจะมีเนื้อหาสาระที่ให้ความรู้แก่ผู้อ่านแล้ว กรรมสัมปาทิกยังมีความประสงค์จะให้สมาชิกได้มีกิจกรรมร่วมกัน ดังนั้นจึงได้กำหนดเครื่องบันเทิงให้สมาชิกได้ทำหลายอย่าง แยกไปแต่ละปี แต่ละเล่ม หรือถ้ากิจกรรมนั้นๆ สมาชิกยังพอใจร่วมกิจกรรมอยู่ ก็จะยังคงมีให้เล่นในปีต่อไป เครื่องบันเทิงสำหรับสมาชิกมีหลายประเภท คือ

๑. โคลงทาย เป็นโคลงที่ตั้งขึ้นใหม่ตามเค้าโคลงเดิมที่มีมาในรัชกาลที่ ๔ ให้ผู้ตอบแต่งโคลงทายมาว่าคืออะไร

๒. โคลงว่าด้วยเรื่องอย่างเดียวตามหัวข้อที่กำหนดไว้ เช่น โคลงความรัก โคลงความเกลียด โคลงความเจริญ โคลงความเสื่อม ฯลฯ

๓. ปัญหาขัดข้อง เป็นเรื่องที่คิดตั้งปัญหาขบขันต่างๆ ซึ่งมีความขัดข้องอยู่ข้างท้ายว่าจะแก้ปัญหานั้นอย่างไร

๔. โคลงว่าด้วยของสองสิ่งที่แตกต่างกัน เช่น โคลงมืดสว่าง โคลงหนาบาง โคลงศัพท์ง่ายยาก ฯลฯ

๕. ปัญหาธรรมวินิจฉัย เป็นปัญหาธรรมตามแบบพระราชปุจฉาแต่โบราณ โดยเลือกปัญหาที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ขณะนั้น ส่งไปถวายพระราชาคณะที่เป็นวิสามัญสมาชิกให้เป็นผู้เรียบเรียงแก้ปัญหา

๖. ปัญหาพยากรณ์ เป็นปัญหาที่ตั้งขึ้นให้สมาชิกทายว่าในอนาคตปัญหาที่ตั้งขึ้นจะเป็นอย่างไร

๗. ศัพท์วินิจฉัย โดยสมาชิกจะอธิบายศัพท์ที่ตั้งขึ้นว่าแต่ละคนมีความคิดเห็นอย่างไร อาจเหมือนกันหรือแตกต่างกันก็ได้ เช่น ความคิดคืออะไร ความดีคืออะไร ฤชาคืออะไร เสภาคืออะไร ฯลฯ

๘. กระทู้โคลง โดยการเลือกคำพูดหรือประโยคที่อาจมีความหมายหรือไม่ก็ได้ แล้วผู้ตอบแต่งเป็นโคลงให้เข้ากับกระทู้ที่ตั้งขึ้นนั้น เช่น กระทู้ว่า แดงโร่ แดงร้า แดงจ้า แดงเถือก, อุ สา นา รี, ผู้ ชาย พาย เรือ, ผู้ หญิง ริง เรือ ฯลฯ

๙. เรื่องประหลาด เป็นการตั้งกระทู้ขึ้น แล้วผู้ตอบแต่งเป็นนิทานความเรียงให้เข้ากับกระทู้ที่ตั้งนั้น เช่น นายโสมเฝ้าทรัพย์ เรื่องถุ่ย ถุ่ย ตาบอดสอดตาเห็น ฯลฯ

อนึ่ง ในการเล่นกิจกรรมบันเทิงตอบปัญหาขัดข้อง ปัญหาพยากรณ์ โคลงทาย ศัพท์วินิจฉัย กระทู้โคลง นั้น ผู้ตอบมักใช้นามแฝง ซึ่งสามารถรวบรวมได้ ดังนี้

ตุ๋งตุ๋ง, นายสุด	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ฉุนเละ	สมเด็จพระศรีพัชรินทรา บรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง
สามัญสมาชิกฝ่ายใน	สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
ภาคินีสมาชิก	พระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ ปิยมหาราชปดิวรัดา
อาทิตย์อุทัย, B.M., ภ.ส.	สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
วิลเลียม	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร
ท.ท.	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ
ว.ว.	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
โสตถิ, ส.อ.พ., ลองเดา	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมรพันธุ์
อาหรับราตรี	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์
วโร	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
โคมลอย	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา
น.ร., จ่านายสิบ, นายโข่ง	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
กางร่ม	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรไทยเทพกัญญา
กาญจนากร	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากาญจนากร
แป๋วแหวว	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงทิพยรัตนกิริฏกุลินี

ศ.ว.ล.	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนสุพรรณภาควดี
สะฮ้วน	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจันทราสรัทวาร กรมขุนพิจิตรเจษฎ์จันทร์
ย.น.	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าเยาวมาลย์นฤมล กรมขุนสวรรคโลกลักษณาวดี
ธ.ร., ถ.ธ.ส., ถิตธรังโสตถิ	พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นสถิตย์ธำรงสวัสดิ์
ชื่อเปลน	พระยาสโมสรสรรพการ (ทัด ศิริสัมพันธ์)
โพยมยาน	เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค)
พ.ผ.ศ.ก.	พระยาอิศรพันธุ์โสภณ (หม่อมราชวงศ์หนู อิศรางกูร) เมื่อยังเป็นพระผดุงศุลกกฤตย์
บรรหาร	ขุนบรรหารวรอรรถ
พลอยหุง	หลวงอินทรมนตรี (เขจร บุรณศิริ)

เรื่องที่สมาชิกร่วมตอบปัญหาและแต่งโคลงนี้ ภายหลังหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครได้นำมารวมพิมพ์ใหม่ แล้วใช้ชื่อแตกต่างไปจากเดิมบ้าง เช่น

โคลงสุภาษิตใหม่	เปลี่ยนชื่อเป็น	โคลงสุภาษิตเจ้านาย
โคลงว่าด้วยของสิ่งเดียว	,,	โคลงพิพิธพากย์
โคลงว่าด้วยของสองสิ่งที่แตกต่างกัน	,,	โคลงอุภัยพากย์
กระทู้โคลง	,,	โคลงกระทู้วชิรญาณ
เรื่องประหลาด	,,	ประชุมนิทานกระทู้

ส่วนเรื่องอื่นจัดพิมพ์ใหม่ในโอกาสต่างๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ รดน้ำสงกรานต์ วันเกิด งานพระราชทานเพลิงศพ บ้างก็พิมพ์ไว้ในหนังสือชุด เช่น หนังสือลัทธิธรรมเนียม ประชุมพงศาวดาร

วชิรญาณวิเศษ ที่กำหนดออกเป็นรายปักษ์เลิกออกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ แล้วเปลี่ยนเป็นออกรายเดือน และกลับเรียกชื่อเหมือนเดิมอีกครั้งว่า วชิรญาณ

คำชี้แจง
หนังสือวชิรญาณวิเศษ ชุด ๙ เล่ม

การจัดพิมพ์หนังสือวชิรญาณวิเศษ ชุด ๙ เล่ม มีคำอธิบายเกี่ยวกับการจัดพิมพ์ การให้เลขหน้า สารบัญ และคำแนะนำการใช้หนังสือ ดังนี้

การจัดพิมพ์ ใช้วิธีการถ่ายภาพ (Plate) จากต้นฉบับการพิมพ์ครั้งแรกตามลำดับแผ่นและวันเดือนปีที่ออกหนังสือวชิรญาณวิเศษ พร้อมข้อมูลรายละเอียดตามต้นฉบับเดิมทุกประการ ดังนั้น ถ้อยคำสำนวน พระนาม หรือนาม และพระอิสริยยศของแต่ละพระองค์ หรือยศของแต่ละบุคคล จึงมีวิธีการเขียนตัวสะกด การันต์ ตามความนิยมในสมัยนั้นโดยไม่มีการแก้ไข การจัดพิมพ์ได้ใช้เทคโนโลยีในการตกแต่งภาพ (Retouch) เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการอ่าน

อนึ่ง ต้นฉบับวชิรญาณวิเศษ เล่ม ๑ และ ๒ มีสภาพชำรุดมาก และไม่สามารถหาต้นฉบับที่สมบูรณ์มาจัดพิมพ์ได้ จึงจำเป็นต้องจัดพิมพ์จากเอกสารเท่าที่มีอยู่

การให้เลขหน้า กำหนดให้วางเลขหน้าหนังสือใหม่ไว้ที่ด้านล่างทั้งหน้าซ้ายและหน้าขวาของหนังสือ ส่วนเลขหน้าหนังสือเดิมจะอยู่ด้านบนบริเวณมุมซ้ายและขวาของหนังสือ พร้อมชื่อหนังสือบริเวณกลางหน้ากระดาษทุกหน้าในหนังสือเล่มนั้น สำหรับหน้าพระราชนิพนธ์คำนำ ความนำหนังสือวชิรญาณวิเศษ ชุด ๙ เล่ม คำชี้แจงหนังสือวชิรญาณวิเศษ ชุด ๙ เล่ม บทนำหนังสือวชิรญาณวิเศษแต่ละเล่ม และสารบัญ ซึ่งเป็นส่วนที่มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาจัดทำขึ้นใหม่เพื่อการพิมพ์ในครั้งนี้ จะใช้ตัวพยัญชนะไทยกำกับบอกลำดับหน้า เพื่อจำแนกความแตกต่างระหว่างส่วนนำและเนื้อหาให้ชัดเจน ส่วนดรรชนีท้ายเล่ม ภาคผนวก ๑ และภาคผนวก ๒ จะใช้เลขหน้าที่กำหนดขึ้นใหม่ซึ่งต่อเนื่องกับเนื้อหา

สารบัญของหนังสือ คงใช้อักขรวิธีตามต้นฉบับเดิมโดยแบ่งเป็น ๔ ช่อง คือ เนื้อหา ชื่อผู้แต่ง เลขหน้าตามต้นฉบับเดิม และเลขหน้าที่กำหนดขึ้นใหม่ ส่วนชื่อผู้แต่งที่เป็นพระนามเจ้านายและนามข้าราชการที่ปรากฏในสารบัญของหนังสือได้กำหนดเลขไว้ และทำคำอธิบายเพิ่มเติมการเปลี่ยนแปลงพระอิสริยยศและยศไปจากขณะที่ทรงพระนิพนธ์และประพันธ์เรื่องนั้นๆ ไว้ในภาคผนวก ๑

ระยะเวลาที่ออกหนังสือ หนังสือวชิรญาณวิเศษแต่ละปีจะเริ่มออกต้นเดือนตุลาคมของปีหนึ่งไปสิ้นสุดในเดือนกันยายนของปีถัดไป ทั้งนี้เพราะในขณะนั้นวันขึ้นปีใหม่ของไทยเริ่มในเดือนเมษายน เดือนมีนาคมจึงยังเป็นปีเดิมอยู่ อีกทั้งช่วงระยะเวลาที่ออกหนังสือวชิรญาณวิเศษนี้มีปีศักราชซ้อนกันอยู่ ๒ แบบคือ จุลศักราช และรัตนโกสินทร์ศก ซึ่งประเทศไทยใช้จุลศักราชมาจนถึงจุลศักราช ๑๒๕๐ จึงเปลี่ยนเป็นปีรัตนโกสินทร์ศกเมื่อรัตนโกสินทร์ศก ๑๐๘ เพื่อให้เข้าใจ

ง่ายขึ้นในบทนำของหนังสือวชิรญาณวิเศษแต่ละเล่ม ได้เทียบปีจุลศักราชและปีรัตนโกสินทร์ศก เป็นพุทธศักราชไว้ด้วยแล้ว

การใช้หนังสือวชิรญาณวิเศษ ชุด ๙ เล่ม

๑. การค้นเรื่อง สามารถค้นได้จากรายการสารบัญหนังสือตามลำดับแผ่น (ฉบับ) ที่ปรากฏในต้นฉบับแต่ละเล่ม

๒. เลขหน้าของเนื้อเรื่องในสารบัญ สามารถดูได้ทั้งเลขหน้าเดิมที่อยู่ด้านบน และเลขหน้าที่กำหนดขึ้นใหม่ทางด้านล่างของหน้าหนังสือ

๓. ดรรชนีจัดเรียงเป็นคำ ตามลำดับพยัญชนะและวรรณยุกต์ มี ๒ ประเภทรวมไว้ท้ายเล่ม คือ

- ดรรชนีทั่วไป ซึ่งได้เพิ่มเติมนามเดิมและนามสกุลของข้าราชการที่มีบรรดาศักดิ์ไว้เท่าที่สามารถค้นหาได้ โดยใช้ตัวพิมพ์เอน
- ดรรชนีนามเดิมของข้าราชการที่มีบรรดาศักดิ์

บทนำ
หนังสือวชิรญาณวิเศษ เล่ม ๒/๙

วชิรญาณวิเศษ เล่ม ๒ ในหนังสือวชิรญาณวิเศษ ชุด ๙ เล่ม ประกอบด้วยหนังสือที่ออกระหว่างวัน ๔ เดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก จุลศักราช ๑๒๔๘ (วันพุธที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๙) ถึงวัน ๑ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุนนพศก จุลศักราช ๑๒๔๙ (วันอาทิตย์ที่ ๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๐) จำนวน ๔๘ แผ่น (ฉบับ) เป็นหนังสือที่อยู่ในความดูแลรับผิดชอบของกรรมสัมปาทิกสภา (คณะกรรมการ) หอพระสมุดวชิรญาณปีที่ ๖ อันประกอบด้วย

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต	เป็น	สภานายก
พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้าศรีนาคสวาดิ	เป็น	อุปนายก
พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ	เป็น	เลขาธิการ
พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล	เป็น	สาราณียกร
พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์	เป็น	เหรัญญิก
พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร	เป็น	บรรณารักษ์
พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช	เป็น	ปฏิคม
พระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค)	เป็น	ผู้ช่วยสาราณียกร
หลวงสโมสรพลการ (ทัด ศิริสัมพันธ์)	เป็น	ผู้ช่วยเหรัญญิก
พระผดุงศุลกกฤตย์ (หม่อมราชวงศ์หนู อิศรางกูร)	เป็น	ผู้ช่วยบรรณารักษ์
หลวงสิทธินายเวร (ชม สุวรรณทัต)	เป็น	ผู้ช่วยปฏิคม

กรรมสัมปาทิกปีที่ ๖ ทรงบริหารหนังสือวชิรญาณวิเศษในเรื่องสำคัญคือ ได้แบ่งเวรผลัดเปลี่ยนกันทุกวันพระ ออกหนังสือวชิรญาณวิเศษเดือนละ ๔ ครั้ง เรื่องที่นำมาลงมีทั้งเรื่องแต่งขึ้นใหม่และเรื่องเก่าอย่างละครึ่ง โดยจัดหมวดหมู่เนื้อเรื่องเป็น ตอนที่ ๑ สารบาญ ตอนที่ ๒ ข่าวต่างประเทศ ตอนที่ ๓ เรื่องต่างๆ ทั้งเก่าและใหม่สุดแล้วแต่จะมีผู้ส่งมาลงพิมพ์ ตอนที่ ๔ รายงานและแจ้งความกิจการของหอพระสมุดฯ ตอนท้ายเป็นโคลงฉันท์และปัญหาโคลงทายสลับกันไป เมื่อถึงสิ้นปีได้จัดทำสารบัญรวมปีไว้ด้วย เพื่อความสะดวกในการอ่านของสมาชิก

เรื่องที่น่าสนใจภายในเล่มคือ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ โคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าบรมวงษ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ **โคลงสุภาษิตใหม่** (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น โคลงสุภาษิตเจ้านาย) ต่อจากเล่ม ๑ และโคลงพระราชพิธีทวาทศมาส เล่มที่ ๒ นี้เริ่มมีกิจกรรมให้สมาชิกได้ร่วมสนุกกัน ได้แก่ **โคลงทาย และปัญหาวิเคราะห์** อันเป็นจุดเริ่มต้นของการเล่นสนุกของสมาชิกในเล่มต่อ ๆ มา

โคลงทาย เป็นโคลงที่มีผู้แต่งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ หรือตอนต้นรัชกาลที่ ๕ ไม่ทราบแน่ชัด เมื่อกรรมสัมปาทิกหอพระสมุดวชิรญาณต้องช่วยกันหาเรื่องต่าง ๆ มาลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณนั้น กรรมการได้คิดให้แต่งโคลงทายขึ้นใหม่ตามเค้าโคลงทายของเดิม ตัวโคลงทายกรรมการเป็นผู้แต่ง แล้วพิมพ์ตัวโคลงทายในหนังสือวชิรญาณวิเศษสัปดาห์ละ ๒ บท เชิญชวนให้ผู้อื่นแต่งส่งมาแก้ ผู้ที่ชอบแต่งโคลงจึงพากันใช้นามแฝงในการแต่งส่งมา รวมโคลงทายทั้งสิ้น ๑๐๒ บท

ส่วนปัญหาวิเคราะห์ เป็นการตั้งคำต่าง ๆ ให้เป็นปัญหาสำหรับสมาชิกตอบ มีทั้งหมด ๑๒ ปัญหา

พระอิสริยยศเจ้านาย และขุนนางที่ปรากฏในสารบัญของหนังสือวชิรญาณวิเศษ เล่ม ๒ นี้ เฉพาะผู้แต่งทั้งหมดของเรื่อง “โคลงสุภาสิตใหม่” และ “โคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าบรมวงษ์เธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์” สามารถศึกษาได้จากหนังสือ “นามานุกรมชื่อผู้แต่ง” ที่มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาได้จัดพิมพ์ไว้แล้ว

ต้นฉบับหนังสือวชิรญาณวิเศษ เล่ม ๒ ที่หอสมุดแห่งชาติเก็บรักษาไว้ มีหน้าชำรุดขาดหายไปบ้างคือ

หน้า ๑๓๓ - ๑๓๔, หน้า ๑๗๕ - ๑๗๖ และหน้า ๒๐๙ - ๒๑๖

สารบัญ

คำนำ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฆ

หนังสือชุด “วชิรญาณ” ค

ความนำ หนังสือวชิรญาณวิเศษ ชุด ๙ เล่ม ง

คำชี้แจง หนังสือวชิรญาณวิเศษ ชุด ๙ เล่ม ฌ

บทนำ หนังสือวชิรญาณวิเศษ เล่ม ๒/๙ ฎ

สารบัญ ฐ

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
สารบาญ		๑	๓
แจ้งความแลจดหมายเหตุ		๑	๓
พระราชนิพนธ์พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว	พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๒	๔
ประกาศพระราชบัญญัติ		๒	๔
เรื่องเบดเตล็ดแลเรื่องแต่งใหม่		๓	๕
เล่ม ๒ แผ่น ๑ วัน ๔ เดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘			
แจ้งความ	ไชยานุชิต[๑]	๑	๗
จดหมายเหตุการประชุม		๑	๗
หนังสือกรมหมื่นนเรศร		๒	๘
หนังสือพระองคเจ้าสวัสดิโสภณ		๔	๑๐
เล่ม ๒ แผ่น ๒ วัน ๓ เดือน ๑๑ แรม ๑๔ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘			
สาระบาญ	สภานายก	๙	๑๕
ข่าวในกรุงเทพฯ		๙	๑๕
ข่าวต่างประเทศ เมืองพม่า		๑๐	๑๖
แจ้งความ	ดำรงราชานุภาพ[๒]	๑๐	๑๖

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
โคลงสุภาสิตใหม่ ต่อเล่ม ๑ แผ่น ๓๓ น่า ๓๖๕		๑๑	๑๗
ความงาม	พระราชนิพนธ์ สมเดจกรมพระบำราบปรปักษ พระองคเจ้าเทวัญอุไทยวงษ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระองคเจ้าจิตรเจริญ		
แจ้งความหอพระสมุดวชิรญาณ	ไชยานุชิต	๑๒	๑๘
ว่าด้วยตำหนักแพ	พระบาทสมเดจ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว[๓]	๑๔	๒๐
ฉันทวรรณพฤติ ตะนุมัจฉาฉันท		๑๖	๒๒
โคลงทาย – ที่ ๑-๒		๑๖	๒๒
เล่ม ๒ แผ่น ๓ วัน ๔ เดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘			
สาระบาญ	เลขาธิการ[๔]	๑๗	๒๓
ข่าวในกรุงเทพฯ พระกระถินเรือ		๑๗	๒๓
ข่าวมาทางโทรเลข		๑๗	๒๓
การเมืองไอระแลนด์ บอกจากลอนดอน			
เรื่องประเทศยุโรปฝ่ายตวันออก บอกจากลอนดอน		๑๘	๒๔
เรื่องประเทศยุโรปฝ่ายตวันออก บอกจากเมืองคอนสแตนติโนเปอล์		๑๘	๒๔
เรื่องประเทศยุโรปฝ่ายตวันออก บอกจากลอนดอน		๑๘	๒๔
ร้านค้าขายถนนบำรุงเมือง		๑๘	๒๔
โคลงสุภาสิตใหม่		๑๙	๒๕
ความงาม (ต่อจากแผ่น ๒)	พระราชนิพนธ์ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร		
ความเบื่อหน่าย	พระศรีสุนทรโวหารน้อย พระองคเจ้าเกษมศรีศุภโยค พระองคเจ้าวรวรรณากร พระราชนิพนธ์ สมเดจกรมพระบำราบปรปักษ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร	๑๙	๒๕
ความเย่อหยิ่ง	พระราชนิพนธ์	๑๙	๒๕
อธิบดี (ตอนที่ ๓)	ขุนศิลปสาตรา	๒๐	๒๖

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
จดหมายเหตุการประชุมสมาชิก หอพระสมุดวชิรญาณ		๒๑	๒๗
รายงาน		๒๑	๒๗
พระราชนิพนธ์ว่าด้วยตำหนักแพ	พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๒๒	๒๘
ฉันทวรรณพฤติ กุมารละฬิตาฉันท		๒๔	๓๐
โคลงทาย – ที่ ๓-๖		๒๔	๓๐

เล่ม ๒ แผ่น ๔ วัน ๔ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘

สาระบาญ	เหรัญญิก[๕]	๒๕	๓๑
ข่าวในกรุงเทพฯ พระกระถินหัวเมือง		๒๕	๓๑
ข่าวต่างประเทศ		๒๕	๓๑
อินเดีย		๒๕	๓๑
เครื่องจักรที่มีกำลังมากที่สุดในโลกยนี้		๒๖	๓๒
ปีวันสุกร		๒๖	๓๒
ชื่อระวางม้าต้น		๒๖	๓๒
โคลงสุภาสิตใหม่		๒๗	๓๓
ความเย่อหยิ่ง (ต่อจากแผ่น ๓)	พระราชนิพนธ สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ พระองคเจ้าเกษมศรีศุภโยค พระองคเจ้าวรวรรณากร กรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระองคเจ้าเทวัญอุไทยวงษ พระองคเจ้าจิตรเจริญ		
อธิบดี (ตอนที่ ๓)		๒๘	๓๔
การล่ามโยง		๒๘	๓๔
แจ้งความ	ดำรงราชานุภาพ	๒๙	๓๕
รายงาน		๒๙	๓๕
พระราชนิพนธ์เรื่องตำหนักแพ	พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๓๐	๓๖
คำนำพระนามพระบรมวงษานุวงษ		๓๐	๓๖
ฉันทวรรณพฤติ จิตรปทาฉันท		๓๒	๓๘
คำแก้โคลงทาย – ที่ ๑-๒	โก. ภ., พัด	๓๒	๓๘
โคลงทาย – ที่ ๗-๘		๓๒	๓๘

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
เล่ม ๒ แผ่น ๕ วัน ๕ เดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘			
สาระบาญ	สาราณิยกร[๖]	๓๓	๓๙
ข่าวในกรุงเทพฯ		๓๓	๓๙
ข่าวต่างประเทศ		๓๔	๔๐
ร้านค้าขายถนนเจริญกรุง		๓๔	๔๐
โคลงสุภาสิตใหม่		๓๕	๔๑
ความเย่อหยิ่ง (ต่อจากแผ่น ๔)	พระศรีสุนทรโวหารน้อย		
ความอาไลย	พระองคเจ้าจิตรเจริญ สมเดจเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ กรมหมื่นภูธเรศรธำรงศักดิ์ พระองคเจ้าทองกองก้อนใหญ่ พระราชนิพนธ์ สมเดจกรมพระบำราบปรปักษ	๓๕	๔๑
การล่ามโยง		๓๖	๔๒
ว่าด้วยผีหลอกต่าง ๆ		๓๖	๔๒
แจ้งความ		๓๗	๔๓
รายงาน		๓๗	๔๓
ว่าด้วยลงสรงโสกันต์	พระบาทสมเดจ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๓๘	๔๔
ฉันทวรรณพฤติ วิชชุมมาลาฉันท		๓๙	๔๕
แก้โคลงทาย – ที่ ๓-๔-๕-๖	โคมลอย[๗]	๔๐	๔๖
– ที่ ๕-๖	ชื่อเปลพ	๔๐	๔๖
โคลงทาย – ที่ ๙-๑๐		๔๐	๔๖
เล่ม ๒ แผ่น ๖ วัน ๕ เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘			
สาระบาญ	บรรณารักษ[๘]	๔๑	๔๗
ข่าวในกรุงเทพฯ		๔๑	๔๗
ข่าวต่างประเทศ		๔๒	๔๘
ชมภาษาอังกฤษ	พระบาทสมเดจ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๔๒	๔๘
โคลงสุภาสิตใหม่		๔๓	๔๙
ความอาไลย (ต่อจากแผ่น ๕)	พระองคเจ้าจิตรเจริญ พระศรีสุนทรโวหารน้อย กรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระองคเจ้าเกษมศรีศุภโยค		

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
ความฤษยา	พระราชนิพนธ์ สมเดจกรมพระบำราบปรปักษ สมเดจเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ พระองคเจ้าทองกองก้อนใหญ่	๔๓	๔๙
ว่าด้วยผีหลอกต่าง ๆ		๔๔	๕๐
หิรัณยศัพท์	ทัก (นามแฝง)	๔๔	๕๐
รายงาน		๔๖	๕๒
ว่าด้วยลงสรงโสกันต์	พระบาทสมเดจ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๔๖	๕๒
ฉันทวรรณพฤติ มาณะวะกะฉันท		๔๗	๕๓
แก้โคลงทาย – ที่ ๗	โคมลอย, ยอดหมวกปันหยี, โสดถีนิเวศน์, ทัพเทพยินดี	๔๘	๕๔
โคลงทาย – ที่ ๑๑-๑๒		๔๘	๕๔

เล่ม ๒ แผ่น ๗ วัน ๖ เดือน ๑ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘

สาระบาญ	ปฏิคม[๙]	๔๙	๕๕
ข่าวในกรุงเทพฯ		๔๙	๕๕
ข่าวต่างประเทศ มาโดยทางโทรเลข		๕๐	๕๖
ปัณหา	วิทูษกะชูที	๕๑	๕๗
โคลงสุภาสิตใหม่		๕๑	๕๗
ความฤษยา (ต่อจากแผ่น ๖)	กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระองคเจ้าวรวรรณากร		
ฟอรินย์มินิสเตอรส์แลฟอริญภาษา		๕๒	๕๘
รายงาน		๕๔	๖๐
ว่าด้วยลงสรงโสกันต	พระบาทสมเดจ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๕๔	๖๐
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อหละมุขีฉันท์		๕๖	๖๒
แก้โคลงทาย – ที่ ๙-๑๐	โกลาหล	๕๖	๖๒
– ที่ ๙-๑๐	เลขกรุงเทพฯ	๕๖	๖๒
โคลงทาย – ที่ ๑๓-๑๔		๕๖	๖๒

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
เล่ม ๒ แผ่น ๘ วัน ๖ เดือน ๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘			
สาระบาญ	ผู้ช่วยเหรัญญิก[๑๐]	๕๗	๖๓
ข่าวในกรุงเทพฯ		๕๗	๖๓
ราชการ		๕๗	๖๓
พระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนตำแหน่งข้าราชการ		๕๘	๖๔
พระราชทานเบี้ยหวัดข้าราชการ ฝ่ายพระราชวังบวร		๕๘	๖๔
การบำเพญพระราชกุศล		๕๘	๖๔
เสดจพระราชดำเนินวัดราชบพิธ		๕๘	๖๔
การประสูตร		๕๘	๖๔
ข่าวต่างประเทศโดยทางโทรเลข		๕๙	๖๕
คำรับรองหิรัญศัพท		๕๙	๖๕
โคลงสุภาสิตใหม่		๖๐	๖๖
ความฤษยา (ต่อจากแผ่น ๗)	พระองคเจ้าเทวัญอุไทยวงษ พระองคเจ้าเกษมศรีศุภโยค		
คำตอบหิรัณย์ศัพท์		๖๐	๖๖
จดหมายเหตุการประชุมกรรมสัมปาทิก หอพระสมุดวชิรญาณ		๖๒	๖๘
รายงาน		๖๒	๖๘
ว่าด้วยลงสรงโสกันต	พระบาทสมเดจ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๖๒	๖๘
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ รุมะวดีฉันท์		๖๔	๗๐
แก้โคลงทาย – ที่ ๑๑-๑๒	โกลาหล ถิตธรังโสตถิ[๑๑]	๖๔	๗๐
โคลงทาย – ที่ ๑๕-๑๖		๖๔	๗๐
เล่ม ๒ แผ่น ๙ วัน ๗ เดือน ๑ แรม ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘			
สาระบาญ	ผู้ช่วยสาราณียกร[๑๒]	๖๕	๗๑
ข่าวในกรุงเทพฯ		๖๕	๗๑
ราชการ		๖๕	๗๑
พระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนตำแหน่งข้าราชการ		๖๕	๗๑
การสมโภช		๖๖	๗๒
การบำเพญพระราชกุศล		๖๖	๗๒
การทำบุญวันประสูตร		๖๖	๗๒

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
เสดจพระราชดำเนินวัดราชบพิธ		๖๖	๗๒
เสดจออกน่าพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท		๖๖	๗๒
กำหนดพระราชพิธีตรียัมพวาย		๖๖	๗๒
กำหนดพระราชพิธีลงสรง		๖๖	๗๒
ข่าวตาย		๖๖	๗๒
ข่าวต่างประเทศ		๖๗	๗๓
คำตอบปัณหาเรื่องบะดีศัพท์		๖๗	๗๓
ตอบปัณหาบดีศัพท์	มูน ประภา	๖๘	๗๔
ตอบปัณหา	พระยาเสนาภูเบศร[๑๓]	๖๙	๗๕
โคลงสุภาสิตใหม่		๖๙	๗๕
ความพยาบาท	พระองคเจ้าทองกองก้อนใหญ่		
มัธยมประติปัตติ	สุภาสิตอังกฤษ	๗๐	๗๖
รายงาน		๗๑	๗๗
ว่าด้วยลงสรงโสกันต	พระบาทสมเดจ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๗๑	๗๗
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ อุปัฏฐิตาฉันท		๗๑	๗๗
แก้โคลงทาย – ที่ ๑๓-๑๔	โคมลอย, เปลน, วรรณ[๑๔]	๗๒	๗๘
โคลงทาย – ที่ ๑๗-๑๘		๗๒	๗๘

เล่ม ๒ แผ่น ๑๐ วัน ๖ เดือน ๑ แรม ๑๔ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘

สาระบาญ	ผู้ช่วยบรรณารักษ[๑๕]	๗๓	๗๙
ข่าวในกรุงเทพฯ		๗๓	๗๙
เสดจพระราชดำเนินวัดราชบพิธ บอกหัวเมืองเจ้าพนักงาน นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา		๗๓	๗๙
การบำเพ็ญพระราชกุศล		๗๔	๘๐
การเลี้ยงขนมเบื้องที่พระที่นั่งอนันตสมาคม		๗๔	๘๐
กำหนดพระราชพิธีลงสรง	ภาณุรังษี[๑๖]	๗๕	๘๑
ข่าวต่างประเทศ		๗๕	๘๑
มาจากเมืองโซเฟีย			
มาจากเมืองลอนดอน		๗๕	๘๑
อนุปัญหา		๗๖	๘๒
โคลงสุภาสิตใหม่		๗๖	๘๒
ความพยาบาท (ต่อจากแผ่น ๙)	พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่		
มัธยมประติปัตติ		๗๗	๘๓
พุทธภาสิตคาถา		๗๗	๘๓

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
แจ้งความ		๗๘	๘๔
รายงาน		๗๘	๘๔
ว่าด้วยลงสรงโสกันต	พระบาทสมเดจ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๗๘	๘๔
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ อินทวิเชียรฉันท์		๗๙	๘๕
แก้โคลงทาย – ที่ ๑๕-๑๖	ถิทธรังโสตถิ	๘๐	๘๖
ปัณหาวิเคราห		๘๐	๘๖

เล่ม ๒ แผ่น ๑๑ วัน ๗ เดือน ๒ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘

สาระบาญ	ผู้ช่วยปฏิคม[๑๗]	๘๑	๘๗
ข่าวในกรุงเทพฯ		๘๑	๘๗
การบำเพญพระราชกุศล		๘๒	๘๘
การพระราชทานเพลิงพระบุพโพ		๘๒	๘๘
เสดจพระราชดำเนินวัดราชบพิธ		๘๒	๘๘
บอกหัวเมืองเจ้าพนักงาน นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา		๘๒	๘๘
ข่าวต่างประเทศ โดยทางโทรเลข		๘๓	๘๙
เรื่องแอ่นกระแจะ		๘๓	๘๙
โคลงสุภาสิตใหม่		๘๕	๙๑
ความพยาบาท (ต่อจากแผ่น ๑๐)	สมเดจเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ พระองคเจ้าเทวัญอุไทยวงษ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระราชนิพนธ สมเดจกรมพระบำราบปรปักษ พระองค์เจ้าวรวรรณากร กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช		
คฤหบดีสอนบุตร		๘๖	๙๒
รายงาน		๘๗	๙๓
ว่าด้วยลงสรงโสกันต	พระบาทสมเดจ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๘๗	๙๓
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ อุเปนทวิเชียรฉันท์		๘๗	๙๓
แก้โคลงทาย – ที่ ๑๗-๑๘	วรรณ, เปลน[๑๘]	๘๘	๙๔
โคลงทาย – ที่ ๑๙-๒๐		๘๘	๙๔

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
เล่ม ๒ แผ่น ๑๒ วัน ๗ เดือน ๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘			
สาระบาญ	ผู้ช่วยสภานายก	๘๙	๙๕
ข่าวในกรุงเทพฯ		๘๙	๙๕
เสดจพระราชดำเนินวัดราชบพิธ			
บอกหัวเมืองเจ้าพนักงานนำขึ้น		๘๙	๙๕
กราบบังคมทูลพระกรุณา			
พระราชทานสัญญาบัตร		๘๙	๙๕
เลื่อนตำแหน่งข้าราชการ			
การพระเมรุ		๙๐	๙๖
ข่าวต่างประเทศ มาโดยทางโทรเลข		๙๐	๙๖
ประกาศในรัชกาลที่ ๔	พระบาทสมเด็จ	๙๐	๙๖
	พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว		
โคลงสุภาสิตใหม่		๙๑	๙๗
ความพยาบาท (ต่อจากแผ่น ๑๑)	พระองคเจ้าเกษมศรีศุภโยค		
ความอาย	พระองคเจ้าจิตรเจริญ	๙๑	๙๗
ความเพียร		๙๒	๙๘
รายงาน		๙๓	๙๙
ว่าด้วยลงสรงโสกันต	พระบาทสมเดจ	๙๓	๙๙
	พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว		
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ อุปชาติฉันท์		๙๓	๙๙
วิสัชชนาปัญหาสามข้อ		๙๔	๑๐๐
แก้ปัญหา	วรรณ	๙๖	๑๐๒
แก้โคลงทาย – ที่ ๑๗-๑๘	โพยมยาน[๑๙]	๙๖	๑๐๒
ปัณหาวิเคราะห		๙๖	๑๐๒
เล่ม ๙ แผ่น ๑๓ วัน ๑ เดือน ๒ แรม ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘			
สาระบาญ	เลขาธิการ	๙๗	๑๐๓
ข่าวในกรุงเทพฯ การพระเมรุ		๙๗	๑๐๓
ข่าวต่างประเทศ โดยทางโทรเลข		๙๗	๑๐๓
วาระนาคสถิตย		๙๘	๑๐๔
โคลงสุภาสิตใหม่		๙๘	๑๐๔
ความอาย (ต่อจากแผ่น ๑๒)	พระองคเจ้าเกษมศรีศุภโยค		
	สมเดจเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ		
	พระองคเจ้าโสณบัณฑิต		
	พระองคเจ้าวรวรรณากร		
	กรมหมื่นพิชิตปรีชากร		
	พระราชนิพนธ์		

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
ทำขวัญนาค		๙๙	๑๐๕
แจ้งความ	ดำรงราชานุภาพ	๑๐๒	๑๐๘
รายงาน		๑๐๒	๑๐๘
ว่าด้วยลงสรงโสกันต	พระบาทสมเดจ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๐๒	๑๐๘
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ สุมุขีฉันท์		๑๐๓	๑๐๙
แก้โคลงทาย – ที่ ๑๙	โกลาหล, ท, ว,	๑๐๔	๑๑๐
– ที่ ๑๙-๒๐	เปลน		
– ที่ ๒๐	วรรณ		
โคลงทาย – ที่ ๒๑-๒๒		๑๐๔	๑๑๐

เล่ม ๒ แผ่น ๑๔ วัน ๑ เดือน ๒ แรม ๑๕ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘

สาระบาญ	เหรัญญิก	๑๐๕	๑๑๑
ข่าวในกรุงเทพฯ		๑๐๕	๑๑๑
ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณพระที่นั่งพุทธมณเฑียร		๑๐๕	๑๑๑
พระราชพิธีตรียัมพวาย		๑๐๖	๑๑๒
ราชการ		๑๐๖	๑๑๒
พระราชทานสัญญาบัตร์ เลื่อนตำแหน่งข้าราชการ		๑๐๖	๑๑๒
ข่าวต่างประเทศ โดยทางโทรเลข โคลงสุภาสิตใหม่		๑๐๖	๑๑๒
ความอาย (ต่อจากแผ่น ๑๓)	พระราชนิพนธ์ พระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ พระราชนิพนธ์ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระองคเจ้าโสณบัณฑิตย์ พระองคเจ้าทองกองก้อนใหญ่ พระองค์เจ้าวรวรรณากรณ์ สมเด็จเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ	๑๐๗	๑๑๓
ว่าด้วยความกลัวขลาด	พระราชนิพนธ พระองคเจ้าทองกองก้อนใหญ่ กรมหมื่นภูธเรศรธำรงศักดิ์ สมเด็จเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ กรมหลวงพิชิตปรีชากร	๑๐๘	๑๑๔

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
ทำขวัญในการตัดจุก	ดำรงราชานุภาพ	๑๐๙	๑๑๕
แจ้งความ	ดำรงราชานุภาพ	๑๑๐	๑๑๖
รายงาน		๑๑๐	๑๑๖
เรื่องชื่อต่าง ๆ	พระบาทสมเดจ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๑๐	๑๑๖
ฉันทวรรณพฤติ		๑๑๒	๑๑๘
แก้ปัณหาวิเคราะห	โคมลอย	๑๑๒	๑๑๘
ปัณหาวิเคราะห		๑๑๒	๑๑๘

เล่ม ๒ แผ่น ๑๕ วัน ๒ เดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘

สาระบาญ	สารานิยกร	๑๑๓	๑๑๙
ข่าวในกรุงเทพฯ		๑๑๓	๑๑๙
ทรงทอดพระเนตรการทำแพพระมณฑป		๑๑๓	๑๑๙
ข้าหลวงแลผู้ว่าราชการเมืองกรมการ		๑๑๓	๑๑๙
การสมโภช		๑๑๔	๑๒๐
ข่าวต่างประเทศ โดยทางโทรเลข		๑๑๔	๑๒๐
แจ้งความ		๑๑๔	๑๒๐
โคลงสุภาสิตแต่งใหม่		๑๑๕	๑๒๑
ว่าด้วยความกลัวขลาด (ต่อจากแผ่น ๑๔)	กรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ		
ทำขวัญในการตัดจุก (ต่อเล่ม ๒ แผ่นที่ ๑๔ น่า ๑๐๙)		๑๑๖	๑๒๒
บอกแก้หนังสือผิด		๑๑๗	๑๒๓
รายงาน		๑๑๘	๑๒๔
เรื่องชื่อบ้านชื่อเมืองต่าง ๆ (ต่อเล่ม ๒ แผ่นที่ ๑๔ น่า ๑๑๑)	พระบาทสมเดจ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๑๘	๑๒๔
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ สาลินีคำฉันท์		๑๑๙	๑๒๕
แก้ปัณหาวิเคราะห		๑๒๐	๑๒๖
แก้โคลงทาย – ที่ ๒๑-๒๒	โกลาหล	๑๒๐	๑๒๖
โคลงทาย – ที่ ๒๓-๒๔		๑๒๐	๑๒๖

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
เล่ม ๒ แผ่น ๑๖ วัน ๒ เดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘			
สาระบาญ	บรรณารักษ	๑๒๑	๑๒๗
ข่าวในกรุงเทพฯ		๑๒๑	๑๒๗
พระราชพิธีมหาพิไชยมงคลลงสรงสนาน เฉลิมพระปรมาพิไธย สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้า พระราชกุมารพระองค์ใหญ่			
การแห่สมโพชณพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท		๑๒๓	๑๒๙
ข่าวต่างประเทศ โดยทางโทรเลข		๑๒๔	๑๓๐
เรื่องเถรจุบโจ่ง	พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย	๑๒๔	๑๓๐
โคลงสุภาสิตแต่งใหม่		๑๒๕	๑๓๑
ว่าด้วยความกลัวขลาด (ต่อจากแผ่น ๑๕)	พระองค์เจ้าวรวรรณากรณ์ สมเด็จเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ		
ว่าด้วยความอยากทั้งสองประการ		๑๒๕	๑๓๑
หนังสือถึงกรรมสัมปาทิก	สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมพระภาณุพันธุวงษวรเดช	๑๒๖	๑๓๒
หนังสือกรรมสัมปาทิกตอบ		๑๒๖	๑๓๒
รายงาน		๑๒๖	๑๓๒
เรื่องช้างเผือกกับนางงาม	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๒๗	๑๓๓
ฉันทวรรณพฤติ ธาตุมมิสสาฉันท์		๑๒๘	๑๓๔
แก้โคลงทาย – ที่ ๒๓	โกลาหล	๑๒๘	๑๓๔
– ที่ ๒๔	ดับลิว	๑๒๘	๑๓๔
โคลงทาย – ที่ ๒๕-๒๖		๑๒๘	๑๓๔
เล่ม ๒ แผ่น ๑๗ วัน ๓ เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘			
สาระบาญ	ปฏิคม	๑๒๙	๑๓๕
ข่าวในกรุงเทพฯ		๑๒๙	๑๓๕
เฉลิมพระเกียรดิยศ สมเดจพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้าสยามมกุฎราชกุมาร			
กระบวนพยุหยาตราโดยทางสถลมารค		๑๒๙	๑๓๕
กระบวนพยุหยาตราโดยทางชลมารค		๑๓๐	๑๓๖
ข่าวต่างประเทศ โดยทางโทรเลข		๑๓๐	๑๓๖
ว่าด้วยคนไม่รู้อวดรู้ และคนไม่รู้สอนคนไม่รู้		๑๓๑	๑๓๗

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
โคลงสุภาสิตใหม่		๑๓๒	๑๓๘
ว่าด้วยความกลัวขลาด (ต่อจากแผ่น ๑๖)	พระองคเจ้าจิตรเจริญ พระองคเจ้าเทวัญอุไทยวงษ		
จักรสี่เปนพุทธภาสิต		๑๓๒	๑๓๘
ต้นฉบับขาดหน้า ๑๓๓-๑๓๔		๑๓๓	๑๓๙
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ สุรสะสิริฉันท์		๑๓๖	๑๔๒
แก้โคลงทาย	เปลน	๑๓๖	๑๔๒
โคลงทาย – ที่ ๒๗-๒๘		๑๓๖	๑๔๒

เล่ม ๒ แผ่น ๑๘ วัน ๒ เดือน ๓ แรม ๑๔ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘

สาระบาญ	ผู้ช่วยเหรัญญิก	๑๓๗	๑๔๓
ข่าวในกรุงเทพฯ		๑๓๗	๑๔๓
การประชุมใหญ่ในพระราชอุทยานสราญรมย			
การประชุมใหญ่ในที่บาแรกทหารน่า		๑๓๗	๑๔๓
พระราชพิธีตรุศจีน		๑๓๘	๑๔๔
พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว		๑๓๘	๑๔๔
เสดจออกขุนนาง ณพระที่นั่งจักกรีมหาปราสาท			
พระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนตำแหน่งข้าราชการ		๑๓๘	๑๔๔
เจ้าพนักงานนำเจ้าประเทศราช		๑๓๘	๑๔๔
แลผู้ว่าราชการเมืองกรมการ			
เฝ้าทูลลาองธุลีพระบาท			
ข่าวต่างประเทศ โดยทางโทรเลข		๑๓๙	๑๔๕
ระยะทางเสด็จพระราชดำเนินเมืองเพชรบุรี		๑๓๙	๑๔๕
โคลงสุภาสิตใหม่		๑๔๐	๑๔๖
ว่าด้วยความกลัวขลาด (ต่อจากแผ่น ๑๗)	พระองคเจ้าเกษมศรีศุภโยค พระองคเจ้าทองกองก้อนใหญ่		

ว่าด้วยความกล้าหาญ	กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช พระองคเจ้าทองกองก้อนใหญ่ กรมหมื่นภูธเรศรธำรงศักดิ พระองคเจ้าจิตรเจริญ พระองคเจ้าเกษมศรีศุภโยค พระองคเจ้าโสณบัณฑิตย กรมหมื่นพิชิตปรีชากร	๑๔๐	๑๔๖
	พระองคเจ้าเทวัญอุไทยวงษ สมเดจกรมพระบำราปปรปักษ พระราชนิพนธ์	๑๔๑	๑๔๗
	พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ	๑๔๒	๑๔๘
ความเกียจคร้าน	พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่	๑๔๒	๑๔๘
ในเรื่องเตลงพ่าย พระเจ้าหงษาวดี สอนพระมหาอุปราชา	พระมหาราชครู	๑๔๓	๑๔๙
รายงาน		๑๔๓	๑๔๙
แก้โคลงทาย – ที่ ๒๗-๒๘	ถิตธรังโสตถิ, เปลน	๑๔๔	๑๕๐
โคลงทาย – ที่ ๒๙-๓๐		๑๔๔	๑๕๐
ปัณหาวิเคราะห์		๑๔๔	๑๕๐

เล่ม ๒ แผ่น ๑๙ วัน ๓ เดือน ๔ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘

สาระบาญ	ผู้ช่วยสารานิยกร	๑๔๕	๑๕๑
ข่าวในกรุงเทพฯ		๑๔๕	๑๕๑
ทอดพระเนตรเรืออุบลบุรพ์ทิศ บอกหัวเมือง		๑๔๕	๑๕๑
พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจออกขุนนาง ณพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท		๑๔๕	๑๕๑
พระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนตำแหน่งข้าราชการ		๑๔๖	๑๕๒
พระราชทานเครื่องราชอิศริยยศ		๑๔๖	๑๕๒
เจ้าพนักงานนำข้าราชการ แลเจ้าประเทศราชผู้ว่าราชการเมืองกรมการ เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท		๑๔๗	๑๕๓
ข่าวต่างประเทศ โดยทางโทรเลข		๑๔๗	๑๕๓
โคลงสุภาสิตใหม่		๑๔๘	๑๕๔
ความเกียรจคร้าน (ต่อจากแผ่น ๑๘)	พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่		

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
เทวตาภาสิต ๖ ข้อ		๑๔๘	๑๕๔
พุทธภาสิต		๑๔๙	๑๕๕
รายงาน		๑๕๐	๑๕๖
คำจาฤกอนุสาวรียณวัดราชบพิธ		๑๕๐	๑๕๖
โคลงสุภาพ จาฤกแผ่นศิลา ที่เสาอนุสสาวรียเบื้องซ้าย		๑๕๐	๑๕๖
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ สวาคตาฉันท		๑๕๑	๑๕๗
แก้โคลงทาย – ที่ ๒๙-๓๐	พ. ผ. ศ. ก.[๒๐]	๑๕๒	๑๕๘
แก้ปัณหาวิเคราะห์	พ. ผ. ศ. ก.	๑๕๒	๑๕๘
โคลงทาย – ที่ ๓๑-๓๒		๑๕๒	๑๕๘

เล่ม ๒ แผ่น ๒๐ วัน ๓ เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘

สาระบาญ	ผู้ช่วยบรรณารักษ	๑๕๓	๑๕๙
ข่าวในกรุงเทพมหานคร		๑๕๓	๑๕๙
สมเดจพระบรมโอรสาธิราช เสดจออกแขกเมือง			
พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจออกขุนนาง ณพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท		๑๕๓	๑๕๙
พระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนตำแหน่ง ข้าราชการ		๑๕๔	๑๖๐
การถวายผ้าวรรษาวาสิกพัตร		๑๕๔	๑๖๐
มาฆบูชาจาตุรงคสันนิบาต		๑๕๔	๑๖๐
จันทรุปราคา		๑๕๔	๑๖๐
เสด็จประภาศเมืองเพชรบูรี		๑๕๕	๑๖๑
ข่าวต่างประเทศโดยทางโทรเลข		๑๕๕	๑๖๑
รายการเมื่อเสดจพระราชดำเนินเมืองเพชรบุรี		๑๕๕	๑๖๑

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
โคลงสุภาสิตใหม่		๑๕๖	๑๖๒
ความเกียจคร้าน (ต่อจากแผ่น ๑๙)	พระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ พระราชนิพนธ์ สมเดจกรมพระบำราบปรปักษ สมเดจเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ		
	กรมหมื่นพิชิตปรีชากร	๑๕๗	๑๖๓
	พระองค์เจ้าจิตรเจริญ พระองค์เจ้าวรวรรณากรณ พระองคเจ้าเกษมสันตโสภากย พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ		
แสดงว่าผู้มีปัญญาแล้ว	พ. ผ. ศ. ก.	๑๕๗	๑๖๓
ว่าด้วยอธิฐานน้ำพระพิพัฒสัตยา	พระบาทสมเดจ		
	พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๕๙	๑๖๕
ฉันทวรรณพฤติ ภัททิกาฉันท		๑๖๐	๑๖๖
โคลงทาย – ที่ ๓๓-๓๔		๑๖๐	๑๖๖

เล่ม ๒ แผ่น ๒๑ วัน ๔ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘

สาระบาญ	ผู้ช่วยปฏิคม	๑๖๑	๑๖๗
ข่าวในกรุงเทพมหานคร		๑๖๑	๑๖๗
เสดจกลับจากเมืองเพชรบุรี			
เสด็จวังบูรพาภิรมย		๑๖๑	๑๖๗
เจ้าพนักงานนำแขกเมือง		๑๖๒	๑๖๘
เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท			
การดินเนอณพระที่นั่งมูลสถานบรมอาศน		๑๖๒	๑๖๘
เสด็จออกขุนนาง		๑๖๒	๑๖๘
ณพระที่นั่งจักกรีมหาปราสาท			
เจ้าพนักงานนำข้าราชการแลหัวเมือง		๑๖๒	๑๖๘
เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท			
พระราชทานเครื่องราชอิศริยยศ		๑๖๓	๑๖๙
ข่าวต่างประเทศ โดยทางโทรเลข		๑๖๓	๑๖๙
โคลงสุภาสิตใหม่		๑๖๓	๑๖๙
ความเกียจคร้าน (ต่อจากแผ่น ๒๐)	สมเด็จเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ พระองคเจ้าโสณบัณฑิตย พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ พระราชนิพนธ		

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
ว่าด้วยความเพียร	กรมหมื่นภูธเรศรธำรงศักดิ์ พระองค์เจ้าเกษมสันตโสภากย พระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค พระราชนิพนธ์ สมเดจกรมพระบำราบปรปักษ	๑๖๔	๑๗๐
การขอทาน แลคนขอทาน		๑๖๕	๑๗๑
รายงาน		๑๖๖	๑๗๒
อะธิฐานน้ำพระพิพัฒสัตยา	พระบาทสมเดจ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๖๗	๑๗๓
ฉันทวรรณพฤติ วังสัฐะฉันท		๑๖๘	๑๗๔
แก้โคลงทาย – ที่ ๓๑-๓๒		๑๖๘	๑๗๔
โคลงทาย – ที่ ๓๕-๓๖		๑๖๘	๑๗๔

เล่ม ๒ แผ่น ๒๒ วัน ๔ เดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘

สาระบาญ	สภานายก	๑๖๙	๑๗๕
อรรคราชทูตกรุงอิตาลีกราบถวายบังคมลา		๑๖๙	๑๗๕
ข่าวต่างประเทศ โดยทางโทรเลข		๑๗๐	๑๗๖
โคลงสุภาสิตใหม่		๑๗๐	๑๗๖
ความเกียรจคร้าน (ต่อจากแผ่น ๒๑)	พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระองค์เจ้าจิตรเจริญ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ		
วิธีจดจุลศักราช		๑๗๒	๑๗๘
แจ้งความ	ดำรงราชานุภาพ	๑๗๓	๑๗๙
โคลงทาย – ที่ ๓๗-๓๘		๑๗๖	๑๘๒

เล่ม ๒ แผ่น ๒๓ วัน ๕ เดือน ๕ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุนยังเปนอัฐศก ๑๒๔๘-๙

สาระบาญ	เลขาธิการ	๑๗๗	๑๘๓
ข่าวในกรุงเทพมหานคร		๑๗๗	๑๘๓
พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท			
เจ้าพนักงานนำเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท		๑๗๘	๑๘๔

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
โคลงสุภาสิตใหม่		๑๗๘	๑๘๔
ความเกียจคร้าน (ต่อจากแผ่น ๒๒)	พระราชนิพนธ์ สมเด็จเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ์ สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ พระองค์เจ้าจิตรเจริญ พระองค์เจ้าเกษมสันตโสภาคย์ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร		
ความโลภ	พระองค์เจ้าวรวรรณากร พระองค์เจ้าจิตรเจริญ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร สมเด็จเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช	๑๗๙	๑๘๕
ความโทมนัศ	พระองค์เจ้าวรวรรณากร พระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ	๑๘๑	๑๘๗
แจ้งความ	ดำรงราชานุภาพ	๑๘๑	๑๘๗
รายงาน		๑๘๑	๑๘๗
วิปัสสนาวิธี	พระบาทสมเด็จ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๘๑	๑๘๗
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ โตฏกคำฉันท์		๑๘๓	๑๘๙
แก้โคลงทาย – ที่ ๓๗-๓๘	โลกปวัติ	๑๘๔	๑๙๐
โคลงทาย – ที่ ๓๙-๔๒		๑๘๔	๑๙๐
ปัณหาวิเคราะห		๑๘๔	๑๙๐

เล่ม ๒ แผ่น ๒๔ วัน ๕ เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุนยังเปนอัฐศก ๑๒๔๙

สาระบาญ	เหรัญญิก	๑๘๕	๑๙๑
ข่าวในกรุงเทพมหานคร		๑๘๕	๑๙๑
พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท			
สมเดจพระบรมโอรสาธิราช เสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท		๑๘๕	๑๙๑
นำบอกหัวเมืองขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา		๑๘๖	๑๙๒

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
พระราชทานสัญญาบัตร		๑๘๖	๑๙๒
เลื่อนตำแหน่งข้าราชการ			
พระราชทานเครื่องราชอิศริยยศ		๑๘๖	๑๙๒
พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์		๑๘๖	๑๙๒
การปีใหม่		๑๘๖	๑๙๒
โคลงสุภาสิตใหม่		๑๘๖	๑๙๒
ความโทมนัศ (ต่อจากแผ่น ๒๓)	พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ สมเด็จเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ พระราชนิพนธ์ สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร		
ประเทศสยาม		๑๘๘	๑๙๔
รายงาน		๑๘๙	๑๙๕
เรื่องปัณหาธรรม	พระบาทสมเด็จ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๘๙	๑๙๕
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ ทุตะวิลัมพิตะมาลฉันท์		๑๙๒	๑๙๘
แก้โคลงทาย – ที่ ๓๙-๔๐	โลกปวัติ	๑๙๒	๑๙๘
โคลงทาย – ที่ ๔๓-๔๔		๑๙๒	๑๙๘

เล่ม ๒ แผ่น ๒๕ วัน ๖ เดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙

สาระบาญ	สารานิยกร	๑๙๓	๑๙๙
ข่าวในกรุงเทพมหานคร		๑๙๓	๑๙๙
พระราชพิธีศรีสัจปานกาล			
พระราชพิธีคเชนทรัศวสนาน		๑๙๓	๑๙๙
พระราชทานเพลิงศพ		๑๙๔	๒๐๐
พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว		๑๙๔	๒๐๐
เสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท			
สมเดจพระบรมโอรสาธิราช		๑๙๔	๒๐๐
เสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท			
พระราชทานสัญญาบัตร		๑๙๔	๒๐๐
เลื่อนตำแหน่งข้าราชการ			
นำบอกหัวเมืองขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา		๑๙๔	๒๐๐
เห่ทำขวัญเข้า	พระยาไชยวิชิต (เผือก)[๒๑]	๑๙๕	๒๐๑

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
โคลงสุภาสิตใหม่		๑๙๖	๒๐๒
ความโทมนัศ (ต่อจากแผ่น ๒๔)	กรมหมื่นพิชิตปรีชากร		
ความโสมนัศ	พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์ พระองค์เจ้าเกษมสันตโสภาคย์ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ พระราชนิพนธ์	๑๙๖	๒๐๒
ประเทศสยาม		๑๙๗	๒๐๓
รายงาน		๑๙๘	๒๐๔
เรื่องปัณหาธรรม	พระบาทสมเด็จ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๙๘	๒๐๔
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ ปุฏฐะฉันท์		๑๙๙	๒๐๕
แก้โคลงทาย – ที่ ๔๑-๔๒	ถ. ธ. ส.[๒๒]	๒๐๐	๒๐๖
โคลงทาย – ที่ ๔๕-๔๖		๒๐๐	๒๐๖

เล่ม ๒ แผ่น ๒๖ วัน ๕ เดือน ๕ แรม ๑๔ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙

สาระบาญ	บรรณารักษ	๒๐๑	๒๐๗
โคลงสุภาสิตใหม่		๒๐๑	๒๐๗
ความโสมนัศ (ต่อจากแผ่น ๒๕)	พระราชนิพนธ สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร		
ความโกง	พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ กรมหมื่นพิชิตปรีชากร พระองค์เจ้าเกษมสันตโสภาคย์ พระองค์เจ้าเกษมศรีสุภโยค พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ พระองค์เจ้าวรวรรณากร พระองค์เจ้าจิตรเจริญ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย พระราชนิพนธ์ สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ	๒๐๒	๒๐๘

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
ความสัตยซื่อ	พระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย พระองค์เจ้าจิตรเจริญ สมเดจกรมพระบำราบปรปักษ พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ พระราชนิพนธ์ พระองค์เจ้าวรวรรณากร	๒๐๓	๒๐๙
ความโกรธ	พระองค์เจ้าวรวรรณากร พระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย	๒๐๕	๒๑๑
รายงาน		๒๐๕	๒๑๑
ว่าด้วยพระราชประวัติพระบาทสมเดจ พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว	พระบาทสมเดจ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๒๐๕	๒๑๑
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ กุสุมะวิจิตรปุฏฐะฉันท์		๒๐๘	๒๑๔
แก้โคลงทาย – ที่ ๔๓-๔๔	ดัปลิว	๒๐๘	๒๑๔
โคลงทาย – ที่ ๔๗-๔๘		๒๐๘	๒๑๔

ต้นฉบับขาด

เล่ม ๒ แผ่น ๒๗ วัน...เดือน ๖ ขึ้น...ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙

เลขหน้าเดิม ๒๐๙ - ๒๑๖

เล่ม ๒ แผ่น ๒๘ วัน ๖ เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙

สาระบาญ	ผู้ช่วยเหรัญญิก	๒๑๗	๒๒๓
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๒๑๗	๒๒๓
โคลงยอพระเกียรติ		๒๑๘	๒๒๔
สมเด็จพระเจ้าบรมวงษเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมสมเด็จพระบำราบปรปักษ ๑๑ อธิบดีกรมช้าง	หม่อมเจ้าพระประภากร บวรวิสุทธิวงษ		
๑๒ อธิบดีกรมธรรมการ	พระภิรมย์ราชา		
๑๓ อธิบดีกรมพระแสงในซ้าย	กรมหมื่นพรหมวรานุรักษ		
๑๔ พระราชพิธีสวามี	สมเดจกรมพระภาณุพันธุวงษ- วรเดช		
๑๕ มหาสวามิศราธิบดี	พระยาภาสกรวงศ		

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
๑๖ ราชประเพณี	ขุนภักดีอาษา		
๑๗ พงษาวดาร	กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ		
๑๘ พุทธสาตร	กรมหมื่นวชิรญาณวโรรส		
๑๙ ไสยสาตร	พระยาราชสัมภารากร		
๒๐ โหราสาตร	กรมหลวงเทวะวงษวโรประการ		
๒๑ ภูมิสาตร	พระองค์เจ้าจันทรทัดจุธาธาร		
๒๒ สาตรวิทยา	กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ		
รายงาน		๒๒๑	๒๒๗
พระราชพงษาวดารกรุงเก่า		๒๒๑	๒๒๗
ว่าด้วยทรงบริจาคพระราชทรัพยแก่	พระบาทสมเด็จ	๒๒๑	๒๒๗
พระบรมวงษานุวงษแลข้าหลวงเดิม	พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว		
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ ปิยังวทาฉันท์		๒๒๔	๒๓๐
แก้โคลงทาย – ที่ ๔๗, ๕๘	ดัปลิว	๒๒๔	๒๓๐
โคลงทาย – ที่ ๕๑-๕๒		๒๒๔	๒๓๐

เล่ม ๒ แผ่น ๒๙ วัน ๗ เดือน ๖ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙

สาระบาญ	ผู้ช่วยสารานิยกร	๒๒๕	๒๓๑
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๒๒๕	๒๓๑
โคลงยอพระเกียรติ		๒๒๖	๒๓๒
สมเด็จพระเจ้าบรมวงษเธอ			
เจ้าฟ้ามหามาลา			
กรมสมเด็จพระบำราบปรปักษ			
๒๓ เลขะวิทยา	พระองค์เจ้าไชยันต์มงคล		
๒๔ สารภาณ	พระยาศรีสุนทรโวหาร		
๒๕ จินตะกระวี	หม่อมเจ้าวัชรินทร		
	ในกรมขุนบดินทรไพศาลโสภณ		
๒๖ มนต์แลพยากรณ์	หลวงฤทธิพลไชย		
๒๗ คชกรรมสาตร	ขุนประชาคดีกิจ		
๒๘ อัศวกรรมสาตร	หลวงฤทธิจักรกำจร		
๒๙ ยุทธกรรม	นายเสถียรรักษา ปลัดวังซ้าย		
๓๐ แพทยสาตร	พระองค์เจ้าจรูญโรจเรืองศรี		
๓๑ ธาตุมิศการ	พระผดุงศุลกกฤตย์		
๓๒ นะวะกรรม	หลวงราชพงษภักดี		
๓๓ หัดถโกศล	หม่อมเจ้ากรรเจียก		
	ในกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศ		
๓๔ ยันตรสาตร	พระองค์เจ้าเกษมศรีสุภโยค		

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
๓๕ รัตนสาตร	พระยาราชโยธา		
๓๖ ภูตคามสาตร	ขุนโอวาทวรกิจ		
รายงาน		๒๒๙	๒๓๕
พระราชพงษาวดารกรุงเก่า		๒๒๙	๒๓๕
ว่าด้วยทรงบริจาคพระราชทรัพยแก่ พระบรมวงษานุวงษแลข้าหลวงเดิม	พระบาทสมเด็จ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๒๓๐	๒๓๖
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ ลลิตาฉันท		๒๓๒	๒๓๘
แก้โคลงทาย – ที่ ๔๙-๕๐	ดัปลิว	๒๓๒	๒๓๘
โคลงทาย – ที่ ๕๓-๕๔		๒๓๒	๒๓๘

เล่ม ๒ แผ่น ๓๐ วัน ๗ เดือน ๖ แรม ๑๕ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙

สาระบาญ	ผู้ช่วยบรรณารักษ	๒๓๓	๒๓๙
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๒๓๓	๒๓๙
โคลงยอพระเกียรติ สมเด็จพระเจ้าบรมวงษเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมสมเด็จพระบำราบปรปักษ		๒๓๗	๒๔๓
๓๗ ดุริยานุยุต	กรมขุนนริศรานุวัติวงษ		
๓๘ นัจจะเวธี	กรมหมื่นสถิตย์ธำรงสวัสดิ์		
๓๙ กิฬาโกศล	พระองค์เจ้าขจรจรัสวงษ		
๔๐ สูทสาตร	หม่อมราชวงษเปีย ในพระองค์เจ้าขจรจรัสวงษ		
รายงาน		๒๓๘	๒๔๔
พระราชพงษาวดารกรุงเก่า		๒๓๘	๒๔๔
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ ปมิตักขราฉันท		๒๓๙	๒๔๕
แก้โคลงทาย – ที่ ๕๑-๕๒	ถ. ธ. ส., เปลน, ดัปลิว	๒๔๐	๒๔๖
โคลงทาย – ที่ ๕๕-๕๖		๒๔๐	๒๔๖

เล่ม ๒ แผ่น ๓๑ วัน ๑ เดือน ๗ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙

สาระบาญ	ผู้ช่วยปฏิคม	๒๔๑	๒๔๗
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๒๔๑	๒๔๗
เครื่องรำคานตอนที่ ๑		๒๔๔	๒๕๐
รายงาน		๒๔๖	๒๕๒
ว่าด้วยหนังราชสีห์	พระบาทสมเด็จ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๒๔๖	๒๕๒
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ อุชลาฉันท		๒๔๘	๒๕๔

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
แก้โคลงทาย – ที่ ๕๓-๕๔	เปลน	๒๔๘	๒๕๔
โคลงทาย – ที่ ๕๗-๕๘		๒๔๘	๒๕๔

เล่ม ๒ แผ่น ๓๒ วัน ๑ เดือน ๗ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙

สาระบาญ	สภานายก	๒๔๙	๒๕๕
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๒๔๙	๒๕๕
เรื่องเสือกัดคนที่เมืองไชยนาทบูรี		๒๕๓	๒๕๙
รายงาน		๒๕๓	๒๕๙
ว่าด้วยการพิพากษาฤๅตั้งกฎหมาย ด้วยเครื่องสติมกลไฟ	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๒๕๓	๒๕๙
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ เวศเทวีฉันท		๒๕๕	๒๖๑
แก้โคลงทาย – ที่ ๕๕-๕๖	เปลน	๒๕๖	๒๖๒
โคลงทาย – ที่ ๕๙-๖๐		๒๕๖	๒๖๒

เล่ม ๒ แผ่น ๓๓ วัน ๒ เดือน ๗ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙

สาระบาญ	เลขาธิการ	๒๕๗	๒๖๓
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๒๕๗	๒๖๓
เรื่องพระเปียให้ทานธรรม		๒๖๐	๒๖๖
รายงาน		๒๖๑	๒๖๗
ประกาศว่าด้วยการนุ่งขาวในการพระศพ	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๒๖๑	๒๖๗
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ มรสังฉันท		๒๖๔	๒๗๐
แก้โคลงทาย – ที่ ๕๗-๕๘	เปลน	๒๖๔	๒๗๐
โคลงทาย – ที่ ๖๑-๖๒		๒๖๔	๒๗๐

เล่ม ๒ แผ่น ๓๔ วัน ๒ เดือน ๗ แรม ๑๕ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙

สาระบาญ	เหรัญญิก	๒๖๕	๒๗๑
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๒๖๕	๒๗๑
แก้ปัณหาวิเคราะห์	โลกปวัติ	๒๖๗	๒๗๓
รายงาน		๒๖๗	๒๗๓
ประกาศพระโอรสพระธิดา ในพระบวรราชวัง	พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๒๖๗	๒๗๓
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ กมลฉันท		๒๗๒	๒๗๘
แก้โคลงทาย – ที่ ๕๙-๖๐	โคลมลอย	๒๗๒	๒๗๘
โคลงทาย – ที่ ๖๓-๖๔		๒๗๒	๒๗๘

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
เล่ม ๒ แผ่น ๓๕ วัน ๓ เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙			
สาระบาญ	สารานิยกร	๒๗๓	๒๗๙
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๒๗๓	๒๗๙
รายงาน		๒๗๗	๒๘๓
ประกาศวัดไชยพฤกษมาลา	พระบาทสมเดจ	๒๗๗	๒๘๓
วัดเขมาภิรตาราม	พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว		
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ ปหาสินีฉันท		๒๘๐	๒๘๖
แก้โคลงทาย – ที่ ๖๑-๖๒	ถ, ธ, ส,	๒๘๐	๒๘๖
โคลงทาย – ที่ ๖๕-๖๖		๒๘๐	๒๘๖
เล่ม ๒ แผ่น ๓๖ วัน ๓ เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙			
สาระบาญ	บรรณารักษ	๒๘๑	๒๘๗
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๒๘๑	๒๘๗
รายงาน		๒๘๗	๒๙๓
ว่าด้วยพระอาทิตยถึงดาวฤกษอัสยุช	พระบาทสมเดจ	๒๘๗	๒๙๓
ก็เปนมหาสงกรานต์	พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว		
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ รุจิราฉันท์		๒๘๘	๒๙๔
แก้โคลงทาย – ที่ ๖๓-๖๔	ถ, ธ, ส,	๒๘๘	๒๙๔
โคลงทาย – ที่ ๖๗-๖๘		๒๘๘	๒๙๔
เล่ม ๒ แผ่น ๓๗ วัน ๔ เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙			
สาระบาญ	ปฏิคม	๒๘๙	๒๙๕
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๒๘๙	๒๙๕
แจ้งความ	เหรัญญิก	๒๙๑	๒๙๗
ว่าด้วยลักษณเสมียนเขียนหนังสือ		๒๙๑	๒๙๗
รายงาน		๒๙๓	๒๙๙
พระราชบัญญัติห้ามกระบังรั้งเผือก		๒๙๓	๒๙๙
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ ปราชิตฉันท์		๒๙๖	๓๐๒
แก้โคลงทาย – ที่ ๖๕-๖๖	ถ, ธ, ส,	๒๙๖	๓๐๒
โคลงทาย – ที่ ๖๙-๗๐		๒๙๖	๓๐๒
เล่ม ๒ แผ่น ๓๘ วัน ๔ เดือน ๘ แรม ๑๕ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙			
สาระบาญ	ผู้ช่วยเหรัญญิก	๒๙๗	๓๐๓
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๒๙๗	๓๐๓
แจ้งความ	กรรมสัมปาทิก	๒๙๘	๓๐๔
รายงาน		๒๙๘	๓๐๔

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
แจ้งความ		๒๙๘	๓๐๔
พระราชปฏิสัณฐารแขกเมืองเชียงรุ้ง		๒๙๙	๓๐๕
อาราธนาเทวะดาสังคายนาย		๓๐๐	๓๐๖
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ ปหรณะกลิกาฉันท์		๓๐๔	๓๑๐
แก้โคลงทาย – ที่ ๖๗-๖๘	ถ, ธ, ส,	๓๐๔	๓๑๐
โคลงทาย – ที่ ๖๙-๗๐		๓๐๔	๓๑๐

เล่ม ๒ แผ่น ๓๙ วัน ๕ เดือน ๙ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙

สาระบาญ	ผู้ช่วยสารานิยกร	๓๐๕	๓๑๑
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๓๐๕	๓๑๑
พระราชโองการ	พระบาทสมเดจ	๓๐๖	๓๑๒
ในพระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว		
ว่าด้วยภิกษุสามเณรเรียนกะจายนสูตร			
สมเดจพระสังฆราชแลพระราชาคณะ		๓๐๗	๓๑๓
ถวายพระพร ว่าด้วยผู้ศึกษาเล่าเรียน			
มักเปนอันตรายด้วยเหตุ ๕ ประการ			
แจ้งความ	กรรมสัมปาทิก	๓๐๘	๓๑๔
รายงาน		๓๐๘	๓๑๔
เรื่องจาฤกพระราชกุศลวัดพระเชตุพน		๓๐๘	๓๑๔
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ วสันตติลกฉันท		๓๑๒	๓๑๘
แก้โคลงทาย – ที่ ๖๙-๗๐	ถ, ธ, ส,	๓๑๒	๓๑๘
โคลงทาย – ที่ ๗๓-๗๔		๓๑๒	๓๑๘

เล่ม ๒ แผ่น ๔๐ วัน ๕ เดือน ๙ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙

สาระบาญ	ผู้ช่วยบรรณารักษ	๓๑๓	๓๑๙
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๓๑๓	๓๑๙
หมายประกาศพระราชาคณะถานานุกรม		๓๑๕	๓๒๑
เจ้าคณะ เจ้าอธิการ			
พระราชกำหนดกฎหมายประกาศฆราวาศ		๓๑๖	๓๒๒
จดหมายเหตุ การประชุมกรรมสัมปาทิก		๓๑๙	๓๒๕
หอพระสมุดวชิรญาณ			
รายงาน		๓๑๙	๓๒๕
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ มาลินีฉันท		๓๒๐	๓๒๖
แก้โคลงทาย – ที่ ๗๑-๗๒	โคมลอย, ถ, ธ, ส,	๓๒๐	๓๒๖
โคลงทาย – ที่ ๗๕-๗๖		๓๒๐	๓๒๖

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
เล่ม ๒ แผ่น ๔๑ วัน ๖ เดือน ๙ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙			
สาระบาญ	ผู้ช่วยปฏิคม	๓๒๑	๓๒๗
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๓๒๑	๓๒๗
พระราชกำหนดเรื่องนาฬิกา	พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๓๒๓	๓๒๙
คำประกาศพระราชทานคนชราพิการ	พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๓๒๕	๓๓๑
รายงาน		๓๒๘	๓๓๔
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ ปภัทธกะฉันท		๓๒๘	๓๓๔
แก้โคลงทาย – ที่ ๗๓-๗๔	ถ, ธ, ส,	๓๒๘	๓๓๔
โคลงทาย – ที่ ๗๗-๗๘		๓๒๘	๓๓๔
เล่ม ๒ แผ่น ๔๒ วัน ๕ เดือน ๙ แรม ๑๔ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙			
สาระบาญ	สภานายก	๓๒๙	๓๓๕
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๓๒๙	๓๓๕
คำอาราธนาเทวดา		๓๓๑	๓๓๗
จาฤกแผ่นศิลาพระสมุทเจดีย์		๓๓๒	๓๓๘
จาฤกแผ่นศิลาว่าด้วยพระบรมธาตุมาแต่เมืองน่าน		๓๓๔	๓๔๐
รายงาน		๓๓๖	๓๔๒
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ วาณินีฉันท		๓๓๖	๓๔๒
แก้โคลงทาย – ที่ ๗๕-๗๖	ถ, ธ, ส,	๓๓๖	๓๔๒
โคลงทาย – ที่ ๗๙-๘๐		๓๓๖	๓๔๒
เล่ม ๒ แผ่น ๔๓ วัน ๖ เดือน ๑๐ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙			
สาระบาญ	เลขาธิการ	๓๓๗	๓๔๓
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๓๓๗	๓๔๓
ว่าด้วยอภิเนาวนิเวศน์	พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๓๓๘	๓๔๔
ว่าด้วยถนนใหญ่ท้องสนามน่าพระบรมมหาราชวัง	พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๓๓๙	๓๔๕
รายงาน		๓๔๓	๓๔๙
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ ศิขิณิฉันท		๓๔๔	๓๕๐
แก้โคลงทาย – ที่ ๗๗-๗๘	ปวัติ	๓๔๔	๓๕๐
โคลงทาย – ที่ ๘๑-๘๒		๓๔๔	๓๕๐

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
เล่ม ๒ แผ่น ๔๔ วัน ๖ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙			
สาระบาญ	เหรัญญิก	๓๔๕	๓๕๑
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๓๔๕	๓๕๑
ว่าด้วยคนสองคนมีอาการต่างกัน		๓๔๖	๓๕๒
อักษรตอบพม่า		๓๔๗	๓๕๓
อักษรตอบพม่า		๓๔๘	๓๕๔
ประกาศขี่ม้า	พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๓๕๐	๓๕๖
ระยะทางเมืองหงษาวดี		๓๕๐	๓๕๖
แจ้งความ	กรรมสัมปาทิก	๓๕๑	๓๕๗
รายงาน		๓๕๑	๓๕๗
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ หรณีฉันท		๓๕๒	๓๕๙
แก้โคลงทาย – ที่ ๗๙-๘๐	เปลน	๓๕๒	๓๕๙
โคลงทาย – ที่ ๘๓-๘๔		๓๕๒	๓๕๙
เล่ม ๒ แผ่น ๔๕ วัน ๗ เดือน ๑๐ แรม ๘ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙			
สาระบาญ	สารานิยกร	๓๕๓	๓๕๙
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๓๕๓	๓๕๙
ประกาศราชาคณะถานาเปรียญที่สึกแล้ว	พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๓๕๔	๓๖๐
คำฉันท์กล่อมลูกหลวง		๓๕๕	๓๖๑
ช้าลูกหลวง		๓๕๗	๓๖๓
ประกาศถวายสีมาพระพุทธรัตนสถาน		๓๕๗	๓๖๓
พระราชบัญญัติเรียกพระนามต่างกรม		๓๕๘	๓๖๔
คำถามตอบด้วยเรื่องเงิน		๓๕๘	๓๖๔
แจ้งความ	กรรมสัมปาทิก	๓๕๙	๓๖๕
รายงาน		๓๕๙	๓๖๕
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ มนทักกันตาฉันท		๓๕๙	๓๖๕
แก้โคลงทาย – ที่ ๘๑-๘๒	ถ, ธ, ส,	๓๖๐	๓๖๖
โคลงทาย – ที่ ๘๕-๘๖		๓๖๐	๓๖๖

		เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
เล่ม ๒ แผ่น ๔๖ วัน ๗ เดือน ๑๐ แรม ๑๕ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙			
สาระบาญ	บรรณารักษ	๓๖๑	๓๖๗
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๓๖๑	๓๖๗
บานพแนกตั้งเจ้าท่าหลวงวิสุทธิสาครดิฐ	พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๓๖๓	๓๖๙
ร่างตราเมืองเวียงจัน		๓๖๕	๓๗๑
ประกาศเจ้าเมืองกรมการ	พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๓๖๖	๓๗๒
รายงาน		๓๖๗	๓๗๓
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ กุสุมิตะละดาเวลิตาฉันท		๓๖๗	๓๗๓
แก้โคลงทาย – ที่ ๘๓-๘๔	โกลาหล	๓๖๘	๓๗๔
โคลงทาย – ที่ ๘๗-๘๘		๓๖๘	๓๗๔
เล่ม ๒ แผ่น ๔๗ วัน ๑ เดือน ๑๑ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙			
สาระบาญ	ปฏิคม	๓๖๙	๓๗๕
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๓๖๙	๓๗๕
ประกาศเรื่องให้หนังสือคุ้มภาษีอากร		๓๗๐	๓๗๖
พระราชกำหนดให้เลิกตำราทำนายผู้มีบุญ		๓๗๑	๓๗๗
หนังสือมาแต่เมืองลังกา		๓๗๒	๓๗๘
พระราชบัญญัติ		๓๗๔	๓๘๐
แจ้งความ	กรรมสัมปาทิก	๓๗๕	๓๘๑
รายงาน		๓๗๕	๓๘๑
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ เมฆวิบผุชตาฉันท		๓๗๕	๓๘๑
แก้โคลงทาย – ที่ ๘๕-๘๖	ถ, ธ, ส,	๓๗๖	๓๘๒
โคลงทาย – ที่ ๘๙-๙๐		๓๗๖	๓๘๒
เล่ม ๒ แผ่น ๔๘ วัน ๑ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุนนพศก ๑๒๔๙			
สาระบาญ	ผู้ช่วยเหรัญญิก	๓๗๗	๓๘๓
แจ้งความ		๓๗๗	๓๘๓
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ		๓๗๗	๓๘๓
คำประกาศเรื่องปวารณา		๓๗๘	๓๘๔
หนังสือลังกามีมาขอธรรมยุติกนิกาย แต่ครั้งรัชกาลที่ ๓		๓๘๐	๓๘๖
รายงานหอพระสมุดวชิรญาณ	ดำรงราชานุภาพ	๓๘๑	๓๘๗
ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ สัทธัลวิกกีฬิตะฉันท		๓๘๓	๓๘๙
แก้โคลงทาย – ที่ ๘๗-๘๘	เปลน	๓๘๔	๓๙๐

	เลขหน้าเดิม	เลขหน้าใหม่
โคลงทาย – ที่ ๙๑-๙๒	๓๘๔	๓๙๐
ดรรชนี	-	๓๙๑
ดรรชนีนามเดิมของข้าราชการที่มีบรรดาศักดิ์	-	๕๐๑
ภาคผนวก ๑		
พระอิสริยยศเจ้านาย และราชทินนาม ยศ ขุนนาง ที่ปรากฏในสารบัญ	-	๕๐๘
ภาคผนวก ๒		
มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา	-	๕๑๘
พระนามและรายนามคณะกรรมการ	-	๕๑๙
คณะทำงาน	-	๕๒๐

วชิรญาณวิเศษ

เล่ม ๒/๙ แผ่นที่ ๑-๔๘

ตุลาคม จ.ศ. ๑๒๔๘ - ตุลาคม จ.ศ. ๑๒๔๙

สารบาญ

เรื่องต่าง ๆ ซึ่งได้ลงพิมพ์หนังสือวชิรญาณ เล่ม ๒ ปีจออัฐศก ศักราช ๑๒๔๘-๙ เปนปีที่ ๖ ของหอพระสมุด เรื่องข่าวราชการ แลข่าวต่างประเทศ โคลงสุภาสีตใหม่ โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ ปัณหาวิเคราะห์ โคลงทายรายงานเปนต้นเหล่านี้ เปนเรื่องสำหรับลงประจำในหนังสือพิมพ์วชิรญาณเล่ม ๒ นี้ เมื่อท่านผู้ใดอยากจะทราบโดยเลอียด ก็เชิญอ่านตรวจดูตามความประสงค์เถิด จะบอกนำเบอไว้เฉพาะแต่เรื่องแปลก ๆ ซึ่งจำเปนจะต้องการดั่งจะมีรายแจ้งต่อไปนี้

แจ้งความแลจดหมายเหตุ

แจ้งความ ว่าด้วยกรรมสัมปาทิกคิดจัดการหอพระสมุดให้เจริญเรียบร้อยยิ่งขึ้น น่า ๑

จดหมายเหตุการประชุมณะหอพระสมุด ว่าด้วยโวตเลือกสภานายกแลเลขาธิการ น่า ๑

แจ้งความ ว่าด้วยเชิญท่านสมาชิกประชุม เพื่อจะได้เลือกรับท่านสมาชิกเข้าใหม่ น่า ๑๐

แจ้งความ ว่าด้วยกรรมสัมปาทิก จัดการหอพระสมุด น่า ๑๒

จดหมายเหตุ การประชุมณะหอพระสมุด ว่าด้วยเลือกรับท่านสมาชิกเข้าใหม่ แลต่อไปไม่ต้องประชุมใหญ่ กรรมสัมปาทิกจะเลือกรับตามสมควร น่า ๒๑

แจ้งความ ว่าด้วยผู้ที่จะส่งหนังสือมาลงพิมพ์วชิรญาณ ขอให้ได้ทราบชื่อท่านผู้ส่ง น่า ๒๙

แจ้งความ ว่าด้วยเชิญท่านสมาชิกมารับหนังสือพิมพ์วชิรญาณที่ค้าง น่า ๙๗

จดหมายเหตุ การประชุมณะหอพระสมุด ว่าด้วยเลือกรับท่านสมาชิกเข้าใหม่ น่า ๖๒

แจ้งความ ว่าด้วยคำควรยกขึ้น เปนปัณหาวิเคราะห์ น่า ๗๘

แจ้งความ ว่าด้วยให้ท่านสมาชิก นำใบเสร็จป้ามาเปลี่ยนใบเสร็จเหรัญญิก น่า ๑๐๒

แจ้งความ ว่าด้วยเสมียนจะทำใบเสร็จรับเงินท่านสมาชิกไม่ได้ น่า ๑๑๐

แจ้งความ ว่าด้วยกรรมสัมปาทิก ได้รับหนังสือซึ่งไม่ลงชื่อท่านผู้เปนเจ้าของ น่า ๑๑๑

แจ้งความ ว่าด้วยเรื่องเสภาพระราชพงษาวดาร ของท่านผู้ใดมี เพื่อจะได้ยืมคัดลอก น่า ๑๑๔

แจ้งความ ว่าด้วยแก้หนังสือ พิมพ์วชิรญาณที่ผิด น่า ๑๑๗

จดหมายเหตุการประชุมณะหอพระสมุด ว่าด้วยเลือกรับท่านสมาชิกเข้าใหม่ น่า ๑๓๓

แจ้งความ ว่าด้วยท่านผู้ช่วยสารานิยกร ลาออกจากกรรมสัมปาทิก น่า ๑๗๓

แจ้งความ ว่าด้วยกรรมสัมปาทิก ให้มิศเตอเดอเยซูส์ออกจากเสมียนหอพระสมุด น่า ๑๘๑

แจ้งความ ว่าด้วยหนังสือพิมพวชิรญาณไม่ลงข่าวราชการ น่า ๒๑๔

แจ้งความ ว่าด้วยกรรมสัมปาทิก ได้รับหนังสือ ซึ่งไม่ลงชื่อท่านผู้เปนเจ้าของ น่า ๒๙๘

แจ้งความ ว่าด้วยแก้นำเบอของโคลงทายที่ผิด น่า ๓๐๘

จดหมายเหตุการประชุมณะหอพระสมุด ว่าด้วยเลือกรับท่านสมาชิกเข้าใหม่ น่า ๓๑๙

แจ้งความ ว่าด้วยกรรมสัมปาทิก ปฤกษาตกลงจะส่งใบโวตเลือกเฉพาะแต่ตำแหน่งสภานายก น่า ๓๕๑

แจ้งความ ว่าด้วยแก้หนังสือพิมพ์วชิรญาณที่ผิด น่า ๓๕๙

แจ้งความ นพศก ว่าด้วย ท่าน ผู้จะเป็น สภานายก ในปีกุน น่า ๓๗๗

แจ้งความ วชิรญาณ ว่าด้วย รายงาน ประจำปี ทอ พระสมุด น่า ๓๘๑

พระราช นิพนธ์

พระบาท สมเดจ พระเจ้าอยู่หัว

ใน รัชกาลที่ ๔ ว่าด้วย เรื่อง พระตำหนัก แพ น่า ๑๔

,, ,, ,, น่า ๒๒

,, ,, ,, น่า ๓๐

,, ว่าด้วย คำนำ พระนาม พระบรม วงษานุวงษ น่า ๓๐

,, ว่าด้วย ชม ภาษาอังกฤษ น่า ๔๓

,, ว่าด้วย ธรรมเนียม พระราชพิธี ลงสรงโสกันต์ น่า ๓๙

,, ,, ,, น่า ๔๖

,, ,, ,, น่า ๖๒

,, ,, ,, น่า ๗๑

,, ,, ,, น่า ๗๙

,, ,, ,, น่า ๘๗

,, ,, ,, น่า ๙๓

,, ,, ,, น่า ๑๐๒

,, ว่าด้วย กับแก่แดแต่ต่อ น่า ๙๐

,, ว่าด้วย ชื่อวัด ชื่อบ้าน ชื่อเมือง น่า ๑๑๐

,, ,, ,, น่า ๑๑๙

,, ว่าด้วย ช้างเผือก กับนางงาม น่า ๑๒๗

,, ,, ,, น่า ๑๓๔

,, ว่าด้วย อธิฐานน้ำพระพิพัฒสัตยา น่า ๑๕๙

,, ,, ,, น่า ๑๖๗

,, ว่าด้วย เรื่องพระปฏิมากรแก้วมรกฎ น่า ๑๗๓

,, ว่าด้วย วิปัสนาวิธี น่า ๑๙๑

,, ว่าด้วย บัณหาธรรม น่า ๑๙๙

,, ,, ,, น่า ๑๙๙

,, ว่าด้วย พระราชประวัติ ในพระบาทสมเดจ พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว น่า ๒๐๕

,, ว่าด้วย ทรงบวิจาค พระราชทรัพย์ แก่พระบรมวงษานุวงษ แลข้าหลวงเดิม น่า ๒๑๔

,, ,, ,, น่า ๒๒๑

,, ,, ,, น่า ๒๓๐

,, ว่าด้วย หนังราชสีห์ น่า ๒๔๖

,, ว่าด้วย การพิพากษาถาตั้งกฎหมาย เครื่องสติมกลไฟ น่า ๒๕๓

,, ว่าด้วย นุ่งขาว ในการพระสพ น่า ๒๖๑

,, ว่าด้วย พระโอรส พระธิดา ในพระบวรราชวัง น่า ๒๖๗

,, ว่าด้วย วัดไชยพฤกษมาลา วัดเฉมาภิรตาราม น่า ๒๗๗

,, ว่าด้วย พระอาทิตยถึงคาวฤกษ อัศยุชก็เปนมหาสงกรานท์ น่า ๒๘๗

,, ว่าด้วย อภิเนาวนิเวศน์ น่า ๓๓๙

,, ว่าด้วย ถนนใหญ่ท้องสนามน่าพระบรมมหาราชวัง น่า ๓๓๙

ประกาศ พระราชบัญญัติ

ใน รัชกาลที่ ๓ พระราชบัญญัติห้ามมิให้ลงกระบังร้างเผือก น่า ๒๔๓

ใน รัชกาลที่ ๔ ประกาศพระราชาคณะ ๑ ๑ ว่าด้วยให้ปฏิบัติตามพระวินัยสิกขาบท น่า ๓๑๕

,, ประกาศมหาวาศ ว่าด้วยให้ช่วยจับพระภิกษุสามเณรที่ประพฤติเปนอลัชชี น่า ๓๑๖

,, พระราชกำหนด ว่าด้วยเรื่องนาฬิกา น่า ๓๒๓

,, ประกาศว่าด้วย พระราชทาน พระราชทรัพย์ แก่คนชราพิการ น่า ๓๒๕

,, ประกาศว่าด้วย ห้ามมิให้ชี้ม้าเข้ามา ในพระบรมมหาราชวัง น่า ๓๕๐

,, ประกาศ พระ ราชา คณะ ๑ ล ๑ ที่ สึก แล้ว ว่า ด้วย จะ เป็น ชุนนาง ได้ ก็ แต่ ตำแหน่ง ที่ ควร น่า ๓๕๔

,, พระ ราช บัญญัติ ว่า ด้วย เรียก พระ นาม เจ้า ต่าง กรม น่า ๓๕๘

,, ประกาศ ว่า ด้วย ตั้ง เจ้า ท่า คลอง วิสุทธิ สาคร ดิฐ น่า ๓๖๓

,, ประกาศ ว่า ด้วย มิให้ เจ้าเมือง กรม การ แล ราษฎร ถือ ใจ ผิด คิด กลัว ความ ที่ ไม่ เป็น ยุติ ธรรม น่า ๓๖๖

,, ประกาศ ว่า ด้วย การ ให้ หนังสือ คุ้ง ภาษี อากร น่า ๓๗๐

ใน รัชกาล ที่ ๒ พระราช กำหนด ว่า ด้วย ให้ เลิก ทำรา ทำนาย ผู้ มี บุญ น่า ๓๗๑

ใน รัชกาล ที่ ๔ พระราช บัญญัติ ห้าม มิให้ ล่วง ลัด ตัด กระบวน หลวง น่า ๓๗๔

,, ประกาศ ว่า ด้วย เรื่อง ปวารณา น่า ๓๗๘

เรื่อง เบด เตล็ด แล เรื่อง แต่ง ใหม่

ว่า ด้วย ร้าน ค้า ขาย ถนน บำรุง เมือง น่า ๑๘

,, ,, เจริญ กรุง น่า ๓๔

อธิ บดี ตอน ที่ ๓ ว่า ด้วย ตัดสิน ความ ประพฤติ ของ เด็ก ดี แล ชั่ว น่า ๒๐

,, ,, ,, น่า ๒๘

ว่า ด้วย ซื้อ ขาย ม้า ต้น น่า ๒๖

ว่า ด้วย การ ล่าม โยง น่า ๒๘

,, ,, ,, น่า ๓๖

ว่า ด้วย เรื่อง ผี หลอก น่า ๓๖

,, ,, ,, น่า ๔๔

คำ ถาม ว่า ด้วย หิรัญ ศัพท์ น่า ๔๔

คำ วิ สัช นา เรื่อง หิรัญ ศัพท์ น่า ๕๗

คำ ตอบ ว่า ด้วย เรื่อง หิรัญ ศัพท์ น่า ๖๐

คำ ถาม ว่า ด้วย เรื่อง บัติ ศัพท์ น่า ๕๑

คำ ตอบ ว่า ด้วย เรื่อง บัติ ศัพท์ น่า ๖๗

อนุ ปุ๋ณหา ว่า ด้วย เชิญ วิสัช นา เรื่อง บัติ ศัพท์ อีก น่า ๗๖

ว่า ด้วย ฟอรินย์ มินิสเตอร์ แล ฟอวิญ ภาษา น่า ๕๒

ว่า ด้วย มัธยม ประฏิบัติ น่า ๗๐

,, ,, น่า ๗๗

พุทธ ภาสิต คาถา ว่า ด้วย ให้ หา สหาย ที่ ดี น่า ๗๗

ว่า ด้วย เรื่อง แอ่น กระ แซะ น่า ๘๓

ว่า ด้วย เรื่อง คฤห บดี สอน บุตร น่า ๘๖

โคลง ว่า ด้วย ความ เพียร น่า ๙๒

โคลง ว่า ด้วย วาระ นาค สถิตย น่า ๙๔

ว่า ด้วย ทำ ขวัญ นาค น่า ๙๔

ว่า ด้วย ทำ ขวัญ ใน การ มงคล ทัด จุก น่า ๑๐๙

,, ,, น่า ๑๑๖

คำ ชัย ว่า ด้วย ไกร ทอง เล่า นิทาน ให้ วิมาลา ฟัง น่า ๑๒๔

ว่า ด้วย ความ อยาก ๒ ประการ น่า ๑๒๕

หนังสือ ถึง กรรม สัมปา ทิก ว่า ด้วย ความ เกื้อ กูล แก่ หอ พระ สมุด โดย ความ ยิน ดี ที่ เป็น ที่ เจริญ ยิ่ง ขึ้น น่า ๑๒๖

หนังสือ กรรม สัมปาทิก ตอบ ว่า ด้วย ความ ยิน ดี ขอบ พระ เดช พระ คุณ น่า ๑๒๖

ว่า ด้วย คน ไม่ รู้ อวด รู้ น่า ๑๓๑

จักร สี่ พุทธ ภาสิต ว่า ด้วย การ ควร ประพฤติ น่า ๑๓๒

ระยะ ทาง เสด็จ พระ ราช ดำเนิน เมือง เพชร บุรี น่า ๑๓๙

เทียบ คำ สอน เรื่อง นิทราชา คริช เตลงพ่าย พระลอ น่า ๑๔๒

เทวดา ภาสิต ว่า ด้วย เสวนา แก่ ท่าน ผู้ มี ปัญญา แล้ว ประพฤติ ตาม มี ความ สุข น่า ๑๔๘

พุทธ ภาสิต ว่า ด้วย ความ ประพฤติ ตาม ท่าน ผู้ มี ปรีชา ตลอด ไป ได้ จริง แล้ว ย่อม ไม่ มี ทุกข น่า ๑๔๙

ว่า ด้วย เรื่อง นิทาน ต่าง ๆ น่า ๑๕๗

ว่า ด้วย การ ขอ ทาน แล คน ขอ ทาน น่า ๑๖๕

ว่า ด้วย วิธี จด จุล ศักราช น่า ๑๗๒

ว่า ด้วย สยาม ประเทศ น่า ๑๙๙
,, ,, ,, น่า ๑๙๗
โคลง ยอ พระ เกียรติ สมเดจ พระเจ้า บรม วงษ เธอ เจ้า ฟ้า
มหา มาลา กรม สมเดจ พระ บำราย ปรีชา น่า ๒๑๑
,, ,, ,, น่า ๒๑๙
,, ,, ,, น่า ๒๒๖
,, ,, ,, น่า ๒๓๗
ว่า ด้วย เครื่อง ว่าคาน ตอน ที่ ๑ น่า ๒๔๔
ว่า ด้วย เสือ กัด คน ที่ เมือง ไชยนาท บุรี น่า ๒๕๓
ว่า ด้วย เรื่อง พระ เบี้ย ให้ ทาน ธรรม น่า ๒๖๑
ว่า ด้วย พระ ราช ปฏิสันฐาร แขก เมือง เชียง รุ้ง
กราย กวาย บังคม ลา น่า ๒๙๙
ว่า ด้วย อาราธ นา เทวดา สังคายนา น่า ๓๐๐
ว่า ด้วย พระ ภิกษุ สามเณร เรียน กะจายน สูตร น่า ๓๐๖
ว่า ด้วยผู้ ศึกษา เล่า เรียน มัก เปน อัน ตราย ด้วย เหตุ
๕ ประการ น่า ๓๐๗
คำ ฉาฎก แผ่น ศิลา ว่า ด้วย สร้าง วัด พระ เชตุพน น่า ๓๐๙
ว่า ด้วย อาราธ นา เทวดา ครั้ง หล่อ พระ ศรี สากย
มุนี น่า ๓๓๓
คำ ฉาฎก แผ่น ศิลา ว่า ด้วย สร้าง พระ สมุท เจดีย น่า ๓๓๒
คำ ฉาฎก แผ่น ศิลา ว่า ด้วย พระ บรม ธาตุ มา แต่ เมือง
น่าน น่า ๓๓๔
ว่า ด้วย คน ๒ คน มี อาการ ต่าง กัน น่า ๓๔๖
อักษร ตอย พม่า ว่า ด้วย ทาง พระ ราช ไมตรี น่า ๓๔๗
,, ,, ,, น่า ๓๔๙
ว่า ด้วย ระยะ ทาง เมือง หงษา วดี น่า ๓๕๐
คำ ฉันท์ กล่อม ลูก หลวง น่า ๓๕๕
ชัน ลูก หลวง น่า ๓๕๗
ว่า ด้วย ถวาย สีมา พุทธ รัตน สถาน น่า ๓๕๗
คำ ถาม คำ ตอบ ว่า ด้วย เรื่อง เงิน น่า ๓๕๘
ร่าง ตรา ไป เมือง เวียง จัน น่า ๓๖๕
หนังสือ มา แต่ เมือง ลังกา ว่า ด้วย ความ เลื่อม ใส นับถือ ใน
พระ ธรรม ยุติก นิกาย กรุง เทพ มหา นคร น่า ๓๗๒
หนังสือ มา แต่ เมือง ลังกา ว่า ด้วย ขอ พระ ธรรม ยุติก
นิกาย ไป เปน อุปัชฌาย์ จาริย อยู่ ณ เมือง ลังกา น่า ๓๘๐

วชิรญาณ

เล่ม ๒ แผ่น ๑ วัน ๔ เดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘

แจ้งความ

ด้วย หนังสือ วชิรญาณ แผ่น ที่ ๑ เล่ม ๒ นี้ เปนแผ่นต้นที่ได้ออก ในคราว กรรมสัมปาทิกใหม่ของ หอพระสมุด ซึ่งจะได้รับจัดการตั้งแต่ ณวัน ๓ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปี จอ อัฐศก นี้ไป ตลอดปี หนึ่ง จน ณวัน เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ปีกุนนพศก ผู้ซึ่งได้รับ พระราชทาน สัญญา บัตรเปน กรรมสัมปาทิก ตาม กฎหมาย ของ หอพระสมุดในคราวนี้ คือ ๑ สภานายก พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต ๒ อุปนายก พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้า ศรีนาคสวาศ ๓ เลขาธิการ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น ดำรง ราชานุภาพ ๔ เหรัญญิก พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้า สวัสดิประวัติ ๕ สาราณิยกรพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าไชยันต มงคล ๖ บรรณารักษ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิต ปรีชากร ๗ ปฏิคม พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น อดิศร อุดมเดช ๘ ผู้ช่วย สาราณิยกร พระผดุงศุลกกฤตย์ ๙ ผู้ช่วยเหรัญญิก หลวงสโมสรพลการ ๑๐ ผู้ช่วย บรรณารักษ พระยาภาษสกรวงษ ๑๑ ผู้ช่วย ปฏิคม หลวงสิทธินายเวร

กรรมสัมปาทิกได้ปฤกษาพร้อมกัน จะจัดการ หอพระสมุด ตาม กฎหมายแล ธรรมเนียม ที่ได้ตั้งแล ดำมาแต่ก่อน แล จะแก้ไขเพิ่มเติม สิ่งที่ปฤกกันเหน ชอบเหน สมควร จะแก้ไข บ้างเล็กน้อย แก้ไข หนังสือ พิมพ์วชิรญาณนี้ เปนต้น ให้อย่างดีขึ้นกว่าแต่ก่อน จะเลิกการ เกณฑ์สมาชิก ทั่วไปด้วย ความเหน ดังได้ปฤกกัน แล หนังสือ วชิรญาณ ที่จะแก้ไข ใหม่ อย่จะลง พิมพ์ ในคราวแรม ๘ ค่ำ นี้ไม่ทัน ตอ ค่ำ ๑๔ ค่ำ จึงจะได้ให้ลงพิมพ์ สำเนาความเหน กรรมสัมปาทิก แล จัด หนังสือ วชิรญาณ ออก ตามใหม่ ซึ่งได้คิดไว้นั้น ให้ท่าน สมาชิก ทราบ ทั่วกัน สัมปาทิกได้ตั้งใจอุสาห ที่จะ จัดการ หอพระสมุด เต็ม กำลัง สติปัญญา เพื่อให้การ หอพระสมุด ตาม ความ ประสงค์ ของ ท่าน สมาชิก ทั้งปวง สัมปาทิก พร้อม กัน หวังใจว่าคง จะได้รับ ความ อุด ความเมตตากรุณา ขอ ท่าน สมาชิกหอพระองค์ทุก ท่าน เสมอ กับ ที่ กรรมสัมปาทิ รับนั้นทุก ประการ

ไชยานุชิต

จดหมาย เหตุ กา[illegible]

ส่ง มา

ข้าพเจ้า

กรรม

เรียงข้อ ปฤกษาในการ ประชุม ณ หอ พระ สมุด วชิรญาณ วัน อังคาร เดือน สิบเอ็ด ขึ้น สิบ ห้าค่ำ ปี จอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘ ไว้สำหรับ หอ พระ สมุด ตาม ตำแหน่งใน กฎหมาย มีความต่อไป ดังนี้

ด้วย พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค เจ้าสวัสดิโสภณ ได้ยื่น จดหาย ขัดข้อง จะไม่ ขอ รับที่เลขาธิการ ซึ่ง

โหวด ให้พระองค ท่านเปน นั้น ถวาย พระเจ้า

อ กรม หลวง พิชิต ปรีชากร สภานายก ๆ ได้

ราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ใน เวลา ซึ่งเสดจ ออก

พญพระราช กุศล ทักษิณาทาน ใน วัน คล้าย กับ

คต พระ บาท สมเดจ พระ จอม เกล้าเจ้า อยู่ หัว

นั่ง ดุสิต มหา ปราสาท แล้ว ทรงพระ มหา กรุณา

ล้า ฯ พระ ราชทาน พระราช ดำริห์ว่า ที่เลขาธิการ

จะ ต้องกระทำด้วย ตน มาก พระองคเจ้าสวัสดิ

เล่าก็มีราชการ มาก จะ ยอมให้ออกแล้วให้ผู้

ก็ได้ สภานายก กราบ ทูล ว่าได้ยิน ว่า พระเจ้า

เธอ กรม หมื่น นเรศร วรฤทธิ ซึ่ง จะได้รับ ตำแหน่ง

ยกก็ จะ ขอลา ออกเหมือน กัน ทรงพระ มหา

โปรดเกล้า ฯ พระ ราชทาน กระแส พระราชดำริห์ว่า

นายกไม่สู้มีกิจอันใดนัก เปนแต่มีคำ สั่ง ๆ

าธิการไม่ควร จะให้ออก แต่ กระแส พระ บรม ราช

งโปรดเกล้า ฯ มา ทั้ง ๒ ข้อนี้ มิใช่ จะ ทรง

การ จะ ตก ลง ฉันใด แล้วแต่ ที่ประชุม จะ เหน

ส่วน พระราช ดำริห์นี้ โดย ฉัน ที่ ทรง แทน

~~หนึ่ง เมื่อ ที่ประชุม ตก ลง ว่าผู้ ใด รับ ตำแหน่ง~~

ได้พระ ราชทาน ตรา ตั้ง ตาม ที่ ประชุม ตก ลง กัน

พขึ้น แล้วเวลาเที่ยงเสศ สภานายก ทูล เชิญ

เล เชิญ ข้า ทูล ลออง ธุลี พระ

ชม พร้อม กัน ณ หอ

า ประชุม ๓๗

ปา ทิกสภา

ประทับ เก้าอี้ ยาว หลัง เก้าอี้ สภานายก บันดา สมาชิก นอก นั้น นั่ง น่าโตะ ที่ประทับ สมาชิก เปน สองฝ่าย พระ บรม วงษา นุวงษ ข้าง หนึ่ง ข้าราชการ ข้าง หนึ่ง เมื่อ ที่ ประชุม เรียบ ร้อย แล้ว สภานายก สั่น รฆัง แล เสดจ ลุก ขึ้น ตรัส ว่า ใน การ ที่ เชิญ สมาชิก มา ประชุม วันนี้ มีกิจ ที่ จะ ต้อง ปฤกษา ด้วย การ เปลี่ยน กรรม สัมปา ทิกสภาใหม่ ท่าน สมาชิก ทั้งปวง ๒๙ คน เลือก กรม หมื่น นเรศร วรฤทธิ เปน สภานายก มาก กว่า คน ที่ ๑ สมาชิก ๓๗ คน เลือก พระองคเจ้า สวัสดิโสภณ เปน เลขาธิการ มาก กว่าผู้ อื่น แต่ กรม หมื่น นเรศร มี หนังสือ มาว่าดังนี้ แล้ว ทรงอ่าน หนังสือ นั้น

หนังสือ กรม หมื่น นเรศร

ณวัน ๔ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปี จอ อัฐศก ๑๒๔๘

กรม หมื่นนเรศร วรฤทธิ์ ภาคี สมาชิกใน หอ พระ สมุด วชิรญาณ ขอ ประทาน กราบ ทูล กรรมสัมปาทิก ซึ่งพระ เจ้าน้อง ยาเธอ กรม หลวง พิชิต ปรีชากรได้เปน สภานายก ทรง ทราบ

ด้วย การ ที่เปลี่ยน กรรมสัมปาทิกใหม่ ซึ่ง จะได้รับ จัดการ รักษา หอ พระ สมุด วชิรญาณ ต่อไป ณ เดือน ๑๑ ปี กุน นพ ศก นั้น หม่อม ฉันได้ทราบ ว่า ท่าน สมาชิก ทั้ง ปวงเปน อัน มาก ได้เลือก หม่อม ฉัน เปน สภา นายกให้ รับ การ ต่อไป หม่อม ฉัน มีความ ยินดี ที่ จะได้ มีโอกาศ ฉลอง พระเดช พระ คุณ พระ บาท สมเดจ พระ เจ้า อยู่ หัว ใน การ รับราชการ บำรุง หอ พระ สมุด ซึ่งเปน อนุสาร ถึง แห่งพระเกยรติยศ อัน ประเสริฐ ของ พระ บาท สมเดจ พระ จอม เกล้าเจ้า อยู่ หัว ให้ มีความเจริญยิ่งขึ้น ดัง พร บรม ราช ประสงค์ ซึ่ง ทรงพระ ราชดำริห์ ตั้งไว้ นี้ หา สุด มิได้ กับ หม่อม ฉัน ขอ ประทาน กราบ ทูล กรรมสัม ปาทิกให้ทรงทราบไว้ว่า หม่อม ฉัน มี ความ ยินดี ขอบ พระไทย แล ขอบใจใน ท่าน สมาชิก ทั้งหลาย ซึ่งได้เลือก หม่อม ฉันใน ครั้ง นี้ นั้น เปน อัน มาก

ความ จัด ข้อง อยู่ ใน ใจ อย่าง หนึ่ง ซึ่ง
ความ สม ควร ที่ หม่อม ฉัน จะ ต้อง
ก ทั้ง หลาย ได้ คิด ผ่อน ผัน จัด การ
าม เจริญ ความ ถาวร อัน ดี ของ
จ ไม่ เป็น ที่ เสื่อม ซา ไป
ว่า การ ที่ ท่าน สมาชิก ทั้ง หลาย
ก หม่อม ฉัน ให้ เป็น สภา นายก ครั้ง นี้
เจริญ ความ ถาวร ใน หอ พระ สมุด
น เหมือน กัน หม่อม ฉัน ก็ จะ ใคร่
ให้ เป็น ไป ด้วย ความ ดี ความ
สติ ปัญญา ซึ่ง หม่อม ฉัน จะ ฉลอง
ให้ สม แห่ง ความ มุ่ง หมาย ของ ท่าน
ง ของ หม่อม ฉัน ด้วย แต่ หม่อม ฉัน
ต่อ ไป ว่า ใน เวลา นี้ เป็น เวลา ซึ่ง
ค ราชการ หลาย น่า ที่ นัก เวลา ทำ
เก่ ราชการ อยู่ แล้ว ถ้า ต้อง มา รับ
พระคุณ ใน น่า ที่ สภา นายา หอ
ชิก ทั้ง หลาย เลือก นั้น อีก แล้ว ก็
ระเดช พระคุณ ไม่ ได้ เต็ม ความ มุ่ง
มา เพราะ หม่อม ฉัน รู้ สึก อยู่ ว่า
ดอ พระเดช พระคุณ ให้ พอ แก่ ราช
แต่ น้อย นัก การ ใน หอ พระ สมุด นี้
ๆ ไป คราว หนึ่ง ๆ เมื่อ ความ
ก็ หมดสิ้น เป็น การ ไม่ ได้ คิด ทนุ บำรุง
วาม น่า เสีย

[illegible] หม่อม ฉัน ผู้ ที่
เหตุ มี ความ
[illegible] ซึ่ง ประ
ประโยชน์ [illegible] เพื่อ จะ
[illegible] ทานโอกา

อัน นี้ กราบ ข้อง แห่ง การ ที่ แล เหน ว่า จะ
เป็น ไป ได้ ไฉ ทรง ทราบ จะ ได้ ทรง พระ
ดำริห์ พร้อม ก ให้ สม ควร แก่ การ ที่ ควร จะ
ได้ ประโยชน์ พระ สมุด เพื่อ ว่า จะ ทรง พระ
ดำริห์ เห็น พร้อ ควร เลือก ภาคี สมาชิก พระองค์ ใด
พระองค์ หนึ่ง ราชการ มาก หลาย อย่าง ซึ่ง มี
พระ สติ ปัญญา สม ควร ท จะ ฉลอง พระเดช พระคุณ ใน ตำ
แหน่ง สภา นา จะ ได้ ฉลอง พระเดช พระคุณ ต่อ ไป
ให้ ได้ ประโย ระ บรม ราชู ประสงค์ ซึ่ง ทรง
พระ ราช ดำริ ประการ
ซึ่ง หม่อม ล มา นี้ มิ ใช่ แกล้ง คิด ขึด พลิ้ว
เลี่ย จะ ไม่ ฉลอง พระคุณ พระบาท สมเด จ พระ เจ้า
อยู่ หัว ใน การ หอ พระ สมุด นี้ นั้น หา มิ ได้ ความ
ยินดี ความ เต็ม ใ วาม ประสงค์ แห่ง ประโยชน์ ก็ ได้
กราบ ทูล มา ช้า ประการ แล้ว แต่ เป็น ความ วิตก
มี อยู่ ที่ คิด เหน ว่า ควร สิ่ง ใด ซึ่ง จะ ต้อง ฉลอง พระเดช
พระคุณ แล้ว ก็ ต้อง จัด การ อัน นั้น ให้ ได้ ประโยชน์
เต็ม ตาม พระ บ ประสงค์ โดย จริง เมื่อ เหน อยู่ ว่า
การ จะ ไม่ สามารถ ให้ ตลอด ได้ เพราะ มี ความ ขัด
ข้อง อยู่ ไม่ บังคม ทูล ให้ ทราบ เสีย ก่อน ขึ้น ทำ ไป
แล้ว ถ้า การ นั้น ปรากฏ ขึ้น ภาย หลัง ก็ ย่อม จะ
เป็น การ เสีย ประ อัน ใหญ่ แล ทั้ง ตัว หม่อม ฉัน
ซึ่ง รับ การ นั้น ด้วย เมื่อ ท่าน สมาชิก ทั้ง ปวง จะ เหน พร้อม
กัน ว่า ควร สถาน หม่อม ฉัน ก็ จะ ได้ ฉลอง พระเ
พระคุณ จน เต็ม ก ซึ่ง จะ ฉลอง พระเดช พระคุณ ได้ ท
ประการ ฉะ พระ ที่ พึง ควร มิ ควร สุด แต่ จะ
โปรด เกล้า ฯ

พระนาม)

แล้ว รับ สั่ง ว่า โสภณ

หนังสือ พระองค เจ้า [illegible] ณ

ณวัน ๒ เดือน ๑๑ ค่ำ ปี ๑๒๔๘

ข้า พระพุทธ เจ้า พระองค์เจ้าสว ภาคี สมาชิก ใน หอ พระ สมุด วชิรญาณ ประทาน กราบ ทูล กรรม สัมปาทิก มี พระเจ้า น้อง ยา เธอ กรม หลวง พิชิต ปรีชา กร ได้เป็น สภา นายก ทรง ฟราย ด้วย ข้า พระ พุทธ เจ้าได้ทราย เกล้า ๆ ว่า สมาชิก ได้พร้อม กัน เลือก ข้าพเจ้า เป็น เลขาธิการ ใน กรรม สัมปทา ซึ่ง จะได้ รับ ราช การ ต่อไป ใน เดือน ๑๑ ปี กุน นพศก ข้าพเจ้า ใน เวลา บัด นี้ ยัง มี กำลัง ติด ราช การ ฉุก เฉิน มาก อยู่ ควร นั้น จะ รับ ฉลอง พระเดช พระคุณ ไป ตาม คำ เสนอ ที่ สมาชิก ได้ ตก ลง พร้อม กัน ก็เกรง ว่า การ ใน หอ พระ สมุก จะ ต้อง มา ถึง ค้าง ช้า ๆ กัน ไป ดัง เช่น เป็น มา เพราะ ความ ที่ ข้าพ.จ้า ไม่ มี เวลา พอ ที่ จะ คิด จัดการ ฉลอง พระ เดช พระ คุณ ให้ ได้ เต็ม ตาม ความ ประสงค์ มุ่ง หมาย ของ ข้า พระพุทธ เจ้า ท่าน สมาชิก ทั้ง ปวง ซึ่งได้เลือก ข้าพเจ้า ก็ มี ความ ปรารถนา แห่ง ความเจริญ ความ ภาวร ใน หอ พระ สมุก เท่า กัน กับ ข้าพเจ้า แต่ถ้า ข้าพเจ้าไม่ได้ มี เวลา พอ ฉลอง พระ เดช พระคุณ เต็ม ตาม กำลังแล้ว นี้ ก็ จะ เป็น ที่ ล้าง ความ มาด หมาย อัน นั้น ของ ท่าน สมาชิก ทั้ง หลาย ใน ส่วน บาง ที่ จะ กลับ ให้ เป็น การ เสีย มาก ไป ได้ เพราะ เหตุ ข้าพเจ้า มี ความ ประสงค์ แห่ง ความ เป็น ไป อัน ดี ของ หอ พระ สมุก ซึ่ง ประกอบ ไป ด้วย ประโยชน์ อัน อุดม ข้าพเจ้า ต้อง ขอ รับ ประทาน โอกาส อัน นี้ กราบ ทูล กรรม สัมปาทิก ขอ ได้ นำ ข้อ ความ ขัด ข้อง ของ ข้าพเจ้า นี้ กราบบังคม ทูล พระกรุณา ทรง ทราย ฝ่าละออง ธุลี เจ้า แล้ว จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ตั้ง ภาคี งค์ ใด พระองค์หนึ่ง ที่ไม่ มี น่า ที่ ราชการ พระสติปัญญา สม ควร ที่ จะ ซึ่ง ข้าพเจ้า กราบ ทูล ไม่ รับ มา ปฏิบัติ พลั้ง ที่ จะ ฉลอง พระ เดช พระ คุณ พระเจ้า อยู่ หัว ใน การ ทนุ บำรุง นี้ หามิได้ แต่ เป็น เพราะ ข้าพเจ้า จะได้ ฉลอง พระ เดช พระ คุณ ใน การ ให้ได้ จัด การ นั้น ๆ โดย เต็ม กำลัง แล เป็น ที่ ยินดี ชื่น ชม ใน ความ กตัญญู โดย จะไม่ มี ผู้ใด เหน ประจักษ์ มี ความ วิตก หนักใจ เป็น อัน เกล้า บารมี พระ เดช พระ คุณ กรรม ใน ที่ สุด นี้ ข้าพเจ้า ขอ รับ ไว้ แก่ กรรม สัมปาทิก ความ ท่าน สมาชิก ทั้ง ปวง ซึ่งได้ พร้อ ใจ นี้ แลทั้ง ความ ประสงค์ ควร ช่อง ก่อน สังขาร ข้าพระพุทธเจ้า ดับ พระ เดช พระ คุณ พระยา ทสมเพ การ หอ พระสมุ วชิรญาณ อัน ปร แลทรง ไว้ ซึ่ง พระเกียรติยศ เกล้าเจ้า อยู่ หัว

(ลง พระนาม) ข้าพร

แลตัส ต่อไป ว่า หนังสื นำ ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระกรุณา โปรดเกล้า ๆ ให้ ประชุม ปฤกษา กระแส พระราชดำริห์ ที่ รับ สั่ง อ ก็ทรง ทราย อยู่ ทุกพระองค์ แล้ว แล้วแต่ จะ ตก ลง กัน แต่ เคย มี ที่ ผู้ ต้อง เลือก แล้ว ขอ ลา ปลาด กว่าแต่ ก่อน ๆ แต่ ก่อ การ ที่ จำเป็น จะ รักษา การ ไม่ไ ไป เมือง เชียงใหม่ ก็ มอบ ท้า เจ้าเกษม ศรี แทน การ ที่ ลา

ไร จะได้เปนแบบอย่างสำหรับหอพระสมุดต่อไป

กรมหลวงเทวะวงษ วับสั่งว่า กรรมสัมปาทิกสภาจะเหนอย่างไร ขอให้ทรายก่อน

สภานายกรับสั่งตอบว่า ยังไม่ได้คิดด้วยพึ่งได้รับใบลาออก ยังไม่ได้ตริตรองเลย ธรรมเนียมกรรมสัมปาทิกสภาต้องออกความเหนต่อที่หลัง จึ่งขอปฤกษาฟังความเหนของสมาชิกก่อน แต่ถ้าสมาชิกขอให้พูดจะพูดก็ได้

กรมหลวงเทวะวงษ วับสั่งว่า ขอให้กรรมสัมปาทิกปฤกษากันก่อนว่าจะควรอย่างไร ขอให้กรรมสัมปาทิกพูดกันเสียให้ตกลง

สภานายกรับสั่งว่า ต่างคนที่มาประชุมก็ควรจะต่างออกความเหนมาปฤกษาพร้อม ๆ กัน ไม่ควรจะจัดเปนพวกเปนเหล่า ตัวฉันเองเหนว่าลาออกก็ควรจะให้ออก แต่ยังไม่มีกฎหมายว่าไม่รับก็ได้ เพราะฉนั้นขอให้ตั้งกฎหมายก่อน จึ่งยอมให้ลาออก

พระองคเจ้าสวัสดิโสภณ วับสั่งว่า ที่กรมหลวงเทวะวงษ ขอให้กรรมสัมปาทิกสภาปฤกษากันเสียให้ตกลงก่อน รมสัมปาทิก

สภานายกรับสั่งถามว่า ใครจะเหน

สมเดจกรมพระภาณุพันธุวงษ วับสั่งว่าข้าพเจ้ารับรอง

กรมหลวงเทวะวงษ วับสั่งว่า กรรมสัมปาทิกควรจะต้องช่วยกันคิดให้ตกลงเสียก่อน ว่าจะเอาอย่างไรเข้าไปที่มุมนั้นแน่ ปฤกษากันจนตกลง

ต่างคนต่างหันหัวเราะกัน บ้างพูดกันออกแขกเบา ๆ บ้างว่าปฤกษาในห้องบ้าง

สภานายกรับสั่งว่า การที่ปฤกษานี้มิใช่เปนการไปรเวต ควรจะต้องเปนการเปิดเผยในที่แจ้ง ๆ จะปฤกษากันที่นี่และ แล้วผันพระภักตรมาปฤกษากรรมสัมปาทิกสภาอย่างไรใครจะเหนอย่างไร กรมนี้ไม่มีเบี้ยหวัดเงินเดือน ท่านไม่สมัคเต็มพระไทยทำด้วยมีพระธุระอื่น กลัวจะเปนการราราวมรวมกลัวจะไม่ดีก็ควรจะตามพระไทยให้ท่านออก ไม่ควรจะขึ้นใจ

กรรมสัมปาทิกต่างปฤกษากันพูดกันหลายคนยังไม่ตกลงกัน แล้วสภานายกรับสั่งถามกรมหมื่นดำรงราชานุภาพบรรณารักษ ๆ ทูลว่า ถ้าให้ออกแล้วคนที่รับเลือกใหม่ไม่รับขอลาออกอีกจะทำอย่างไร

สภานายกรับสั่งว่า ไม่รับก็เลือกว่าไป ถ้าไม่มีใครรับก็ต้องเลิกหอพระสมุดอยู่เอง

พระยาภาสกรวงศ ผู้ช่วยกรรมสัมปาทิกสภากล่าวขึ้นว่า ราชการก็มีประจำตัวทุกคน กรมหมื่นนเรศรนั้นในหนังสือของท่านก็ไม่ได้ว่าจะลาออก เปนแต่รับสั่งออกว่าท่านมีพระธุระมาก คนอื่นที่มีการมีธุระมาก ๆ ก็มีเหมือนกันไม่ควรยกขึ้นว่า

พระองคเจ้าวรวรรณากร สาราณียกรทูลว่า หอพระสมุดนี้ อย่าใครยเต็มใจช่วยกันจึงเหนว่าไม่ควรจะแก้กฎหมาย ถ้ามากเหลือล้นก็มอบให้มีผู้แทนทำไปเหมือนแต่ก่อน อย่าให้เสียธรรมเนียม ถึงมีกฎหมายถ้าจะไม่เต็มใจ

กฎหมายหอสมุดจะคุ้ม

ถ้าจะให้ลาออกได้

ใหม่ลาใหม่ก็จะหมด ถงไม่ให้ลาออกได้อีก

ทำ ใครจะข่มขืนบังคับให้ทำได้

สภานายกรับสั่งว่าไม่ได้ คนไม่เต็มใจด้วยมีอื่นขออกควรจะต้องให้ออก เพราะไม่มีสิ่งไรเครื่องกดขี่บังคับกันไม่ได้ ต้องยอมให้ออกจึ่งจะ

ส่วนองคสวัสดิโสภณนั้น

สมาชิกว่าท่านลาออกอย่า

ธิการใหม่

แล้วกรรมสัมปาทิกก็พูดคนโน้นลำคนนี้คำปฤกษากัน

ไชยานุชิตว่าที่แทนเลขาธิการรับสั่งว่า

ถ้าเปลี่ยน ถึงใคร ๆ ไม่รับ ก็จะวุ่น กันลำบาก

พระองคเจ้าจันทร ทัต ขุธาธาร เหรัญญิกรับ สั่งว่า ธุระกรรม สัมปาทิกนี้ก่อน หมด วันนี้ แล้ว ควร จะออกได้ ท่านที่เลือกสภานายกไม่เหน อย่างไร ก็ควรท่าน จะคิดไป

สภานายก รับ สั่งว่าไม่ให้ออกไม่ได้ ไม่มีสิ่งไร กดขี่แล้ว เท่าความเต็มใจ จึ่ง จะชอบ แล้วต่าง คน ต่าง เถียง กันเล็กน้อย แล้ว สภานายก รับ สั่งถามว่า เรา ควร จะ ยอก อย่างไร ควร จะให้เลือกใหม่ ฤๅ ฤๅ จะเอาผู้โหวต มากที่ ๒ เปนเลขาธิการ ฤๅ จะไม่รับคำลา

พระยา ภาสกรวงศว่า ควร จะขยาย ข้อกฎหมายเสียด้วย ว่าถ้าโหวตที่ ๑ ไม่รับ ตำแหน่งให้ที่ ๒ รับ เอา อย่างนี้เปน ดี แล้วกรรม สัมปาทิก ปฤกษากันแล้ว ตกลงให้ตีพิมพ์ใบลา แจก สมาชิก ให้รู้เหตุผล แล้วให้โหวตใหม่

สภานายก รับ สั่งต่อที่ประชุมว่า กรม หมื่น นเรศร นายก เพราะในหนังสือของท่านไม่ได้ลา

องคสวัสดิโสภณ ขอให้ตั้งผู้อื่นแทน จนถึงได้ กราบบังคมทูล พระกรุณา รับสั่งว่ากระไร ก็ได้ยินอยู่ด้วยกันแล้ว เปนการเธอลาออกควร จะยอมให้ออก แล้วมาใบลาแจกสมาชิก

กรม หมื่น นเรศร รับ

ชิก จะเหน ควร มีเวลาพอ ชนให้ทำได้ประ ฤๅจะประสงค ประโยชนใหญ่กว่า

กรม หลวง เทวะวงษ รับ สั่งว่า ที่สภานายก รับสั่งเปนการเฉพาะตัวคน คนนั้นคนนี้ ไม่ใช่กฎหมายที่กรม หมื่น นเรศรไม่ให้ออก องคสวัสดิโสภณให้ออก นั้นไม่เหน ด้วย ควร จะว่าถึงในการกฎหมายเรื่องที่ลาออก

พิณ ธุวงษ เหน ด้วย ดัง กรม หลวง เทวะวงษว่า ชอบ ยังไม่มีใคร ตอบว่าควร จะ ตกลง อย่างไร ขอ ตอบ ๒ ข้อ ๆ ๑ หนังสือนั้นว่า ว่าราชการเหมือนกัน ถ้าจะ วกกลับจะไม่เปนยุติธรรม กฎหมายก็ไม่มี ข้าพเจ้าเข้าใจว่า เจ้านายต่างคน ทั้งใจจะบำรุง หอพระสมุด โดยเต็มกำลังสติปัญญา ถึงจะติดขัดข้องอย่างไร ก็คงจะต้องรับที่โดยความจำเปน เพราะฉนั้นไม่ควรจะยอมให้ลาออก เพราะมีความเหน

กรม หมื่น อดิศร รับ สั่งว่า เกล้ากระหม่อม รับรอง

กรม หมื่น ภูธเรศ รับ สั่งว่า ขอฟังความเหน

สมเดจกรมพระภาณุพันธุวงษ รับสั่งว่า ไม่มีกฎหมายยอมให้ลาออก ควรให้คงอยู่ในที่สภานายก และเลขาธิการ ถ้ามีการมากก็ให้หาผู้แทน

กรม หลวง เทวะวงษ รับ สั่งว่า ควร จะปฤกษาด้วยกฎหมายก่อน ว่าควรจะให้ลาออกได้ ฤๅอย่างไร อย่าปฤกษาเฉพาะคน

สมเดจ กรม พระ รับสั่งว่า ในกฎหมายเรื่องมีราชการให้มีผู้แทน มีแล้วในกฎหมาย

กรม หลวง เทวะวงษ รับ สั่งว่า ต้องไปหัวเมืองจึงจะแทนได้

สวัสดิโสภณ รับ ถ้ากระหม่อมว แล้ว ให้ คงแทนเลขาธิการ

สมเดจ กรม พระ รับสั่งว่า เข้าใจว่าพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้ทรงรับ ฉนั้น จึ่งรับสั่งให้ปฤกษาที่ประชุม

พระองคเจ้าสวัสดิโสภณ ทูลว่า ฝ่าพระบาทคงจะเข้าพระไทยผิด

สมเดจ กรม พระ รับสั่งตอบว่า ถ้าอย่างนั้นไม่ต้องโหวตกันให้ทรงเลือก พระราชทาน ตรา ตั้ง แล้วแต่จะปรดเปนได้

พระองคเจ้าสวัสดิโสภณ รับสั่งว่า ไม่ควร ควรจะให้สมาชิกเลือกเหน ชอบด้วย ถ้าไม่รับ จึ่งยอมให้ลาออก

กรม หลวง พิชิต รับสั่งว่า ใครจะว่ากระไร สั่งว่า ขอให้ถามเรียงตัว

สภานายกรับสั่งว่าเป็นการลำบากเกล้ากระหม่อมเป็นน่าที่ที่จะต้องแสดงความเห็นในการที่เลือกแล้วไม่รับจะทำอย่างไรนี้มีความเห็นอยู่๓พวก ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าถ้าได้เลือกแล้วลาออกควรจะยอมให้ลาออกตามใจแล้วส่งใบลาไปให้สมาชิกโหวตใหม่ ฝ่ายหนึ่งว่าได้เลือกแล้วต้องรับที่ออกไม่ได้ อีกฝ่ายหนึ่งว่าควรจะทำกฎหมายก่อน รวมเป็น๓อย่าง ที่ขอองค์สวัสดิโสภณว่าได้ถวายฉันทนั้นไม่ใช่น่าที่ๆจะกล่าวหนังสือก็ได้นำขึ้นทูลเกล้าฯถวายแล้ว โปรดเกล้าฯพระราชทานมาให้ประชุม การเลือกปฤกษาคงสามอย่างจะเห็นกันอย่างไร

กรมหลวงเทวะวงษรับสั่งว่าขอแก้เกล้ากระหม่อมว่าถึงจะปฤกษายกตัวคนก็ได้ แต่ขอให้เป็นแบบแผนต่อไป

สภานายกรับสั่งว่าขอบพระไทยเป็นที่สุดที่รับสั่งให้เข้าใจสว่างฉันเข้าใจแล้วถ้าอย่างนั้นการที่ปฤกษาก็คงมี๒อย่างว่าจะยอมให้ออกฤาไม่ยอมเท่านั้นจะเห็นกันอย่างไร

กรมหลวงเทวะวงษรับสั่งว่าไม่เห็นด้วยทั้ง๒ข้อ

สมเดจกรมพระรับสั่งว่าถึงจะมีผู้แทนก็ดีคนเดิมต้องรับผิดรับชอบจึ่งจะได้

กรมหลวงเทวะวงษรับสั่งว่าความเห็นกรรมสัมปาทิกนั้นสำคัญที่ว่าให้โหวตใหม่นั้นไม่เห็นด้วย แจกใบโหวตไปก็จะช้าจะแก้อย่างไร

สภานายกรับสั่งว่าถ้าอย่างนั้นจะทำอย่างไรให้ดี

กรมหลวงเทวะวงษรับสั่งว่าควรจะเอาโหวตมากที่๒เป็นแทน เพราะอย่างอื่นช้าเวลาไป แล้วต่างพูดกันดังเอะอะ

สมเดจกรมพระรับสั่งว่าขอให้ตกลงกันก่อนว่าจะยอมให้ลาออกได้ฤาไม่ให้ลา ต่างก็เถียงแลพูดกันแล้วสมเดจกรมพระขอให้แบ่งโหวต

กรมหมื่นนเรศรว่าขอให้ถามเรียงตัว

สภานายกรับสั่งว่ากฎหมายว่าให้โหวตไม่ได้ว่าให้ถาม ไม่ถามแล้วสภานายกให้โหวตที่ยอมให้ลาออกได้นั้นควร ที่ไม่ยอมให้ลาออกได้เป็นไม่โหวตแล้วสภานายกเปิดหีบโหวตได้ควร๑๔ไม่๒๘ ไม่ควรให้ลาออกได้มากกว่ากัน ๑๔

สภานายกรับสั่งว่าที่ประชุมไม่ยอมให้ลาออกแล้วก็จะต้องกรายบังคมทูลน่าที่ข้าพเจ้าหมดวันนี้ยังอยู่แต่คัดข้อความทูลเท่านั้น

พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณรับสั่งว่าที่จะให้คนที่จะทำไม่ได้เต็มกำลังทำไปนั้นที่ประชุมเห็นด้วยแล้วฤา

สภานายกรับสั่งว่าเห็นด้วยจึ่งได้โหวตว่าไม่ให้ออกมาก

พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณถ้ายังงั้นเป็นแล้วแล้วต่างโทษกันเอะอะ

กรมหลวงเทวะวงษรับสั่งว่าคิดใจใบโหวตบอกเลขดูมีคนเลือก๔๕คนทำไมโหวตเลขาธิการถึง๑๒๕มากกว่ากันถึง๓๐เป็นผิด

ผู้แทนเลขาธิการรับสั่งว่าขอให้ตรวจใบโหวตใหม่

พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณรับสั่งว่าเกล้ากระหม่อมได้กราบทูลไม่รับที่แล้วใครจะกดคอขึ้นให้รับได้

กรมหลวงเทวะวงษรับสั่งว่าเพราะฉนั้นควรจะต้องมีกฎหมายว่าถ้าไม่ยอมให้ลาออกเขาไม่รับที่จะทำอย่างไร อนึ่งใบโหวตวุ่นนัก ขอให้ตรวจแลรับผิดกรรมสัมปาทิกผิด

ผู้แทนเลขาธิการว่าเพราะส่งมาไม่ได้ลงฉนี้ส่งมาบ้างไม่ส่งบ้างกาซ้ำกันบ้างไม่รู้จึ่งคลาดบ้างฤาบางที่จะเป็นด้วยเสมียนนับ

กรมหลวงเทวะวงษว่ากรรมผิดทำไมไม่จดชื่อผู้โหวต

สภานายกว่าอย่าสารภาพถ้าใบโหวตผิดไม่ได้ตรวจสอบเพราะแต่ก่อนทุกปีก็เคยทำให้องคไชยาเป็นธุระ

กรมหลวงเทวะวงษว่าขอให้ปฤกษาต่อไปว่าเขาไม่รับจะว่ากระไร

สภานายก ว่า ลงโทษทัณฑ์อะไรกันก็ไม่ได้ กรรมสัมปาทิกเหน ควรให้ลาออกได้ แต่ที่ประชุมโหวตกันดังนี้ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร เดี๋ยวนี้ องคสวัสดิ์ว่า ถึงกฎหมายให้ลาออกไม่ได้ เธอไม่ยอมทำซอลาออกอีก เปนหนที่ ๒

สมเดจกรมพระวชิรสั่งว่าก็จะทำอย่างไร ลองถามกันดูสิ

สภานายกทูลถามกรมชุนบดินทรว่า ถ้าลาออกครั้งที่ ๒ จะทรงเหนให้ทำอย่างไร

กรมชุนบดินทรรับสั่งว่า ถ้าลาออก ๒ หน ๓ หน แล้วก็ควรจะให้ออก สภานายกทูลถามกรมชุนเจริญท่านจะทรงเหนอย่างไร

กรมชุนเจริญรับสั่งว่า ถ้าไม่รับให้กราบบังคมทูลพระกรุณาแล้วแต่จะโปรด

สภานายกทูลถามสมเดจกรมพระฯ รับสั่งว่ายังตริตรองอยู่

แล้วสภานายกทูลถามกรมนเรศรฯ ตอบว่าควรจะเลิกโหวดเก่าเสีย

แล้วสภานายกถามกรมหมื่นอดิศรฯ ตอบว่าให้เจ้านายโหวดกันเองอีกครั้ง ๑

สมเดจกรมพระวชิรสั่งว่าถ้าไม่รับทุกคนแล้วจะทำอย่างไร

กรมหลวงเทวะวงษว่า มากด้วยกันคงมีคนรับ

สภานายกว่า จะไปทายเสียก่อนยังไงได้ คนเปนกองคงมีผู้รับ เหมือนจะไปท้ายว่า ถ้าคนคงไม่กินเข้ากันคมดนั้นไม่ได้ ถ้าไม่มีใครรับ เกล้ากระหม่อมจะรับฉลองพระเดชพระคุณเอง

ระวชิรสั่งว่า ควรจะตรวจก่อนว่ามีกิจออกฤๅ

สภานว่า องค์สวัสดิโสภณก็ทำอย่างนั้น แต่สมาชิกไม่เหนควรจะให้ออก

ภูธเรศรับสั่งว่า คนที่มีราชการติดอยู่ควรแหน่งนั้นเอาโหวดมากที่ ๒

สมเดจกรมพระวชิรสั่งว่า ถ้าเขาไม่รับต่อไปจะทำอย่างไร

กรมหมื่นนเรศรรับสั่งว่า ควรจะทำกฎหมายว่า ถ้าลาออกชี้เหตุการสมควรแล้วต้องรับคำนั้น ตรวจเหนควรจริงให้จดให้สมาชิก ถ้าเหนควรพร้อมกันจึงให้ออก

สภานายกว่าไม่เหนควร ถ้ายอมให้ออกกันแล้วถึงไม่มีการเขาจะออกก็ต้องยอมเหมือนกัน

กรมหลวงเทวะวงษรับสั่งว่า ถ้าใครไม่รับให้เอาโหวดที่ ๒ ไล่ไปจนหมดแล้วจึงให้โหวดใหม่

สภานายกรับสั่งว่า เหนด้วยๆ โหวดไม่รับแล้วทำอย่างอื่นก็มากไป

กรมหลวงเทวะวงษรับสั่งว่า ที่ว่าไม่มีใครชักเอาเปนใช้ได้

สมเดจกรมพระรับสั่งว่า ยอมอย่างกรมหลวงเทวะวงษ

สภานายกรับสั่งว่า ถ้าอย่างนั้นกรมนเรศรท่านยังไม่ได้ลาเปนแต่อายัติว่าการมา

สมเดจกรมพระรับสั่งว่า ขอให้ถามกรมหมื่นนเรศร

สภานายกทูลถามกรมหมื่นนเรศรว่า ยังไงจะรับฤๅไม่รับ

กรมหมื่นนเรศรรับสั่งว่าไม่รับ

สภานายกรับสั่งว่าถามใครไม่มีใครชัดเอาเปนตกลงตามกรมหลวงเทวะวงษรับสั่ง

กรมหลวงเทวะวงษรับสั่งว่าเออตกลงกันอย่างไรให้รู้แน่

สาราณียกรทูลว่า ตกลงว่ากระไรได้จดหมายเหตุไว้แล้ว แล้วอ่านจดหมายเหตุนั้นขึ้นแล้วพากันพอพร้อมกันว่าเปนตกลง

สภานายกรับสั่งว่า ถ้าอย่างนั้นสมเดจพระเจ้าลูกยาเธอเปนสภานายก องค์ไชยาเปนเลขาธิการ แล้วเอาองค์ไชยาเปนสภานายก ทูลหม่อมชายใหญ่เลยเอากรมดำรงค์เปนเลขาธิการตามโหวดมากที่ ๒

กรมหลวงเทวะวงษรับสั่งว่า ยังไม่รู้ว่าสมเดจพระเจ้าลูกยาเธอทรงรับฤๅไม่รับ

สภานายกรับสั่งว่า ถ้ากระนั้นเอาเปนสภานายกก่อนกว่าจะได้รับคำลาออกที่พระราชทานมา

แล้วตรวจใบโหวดตกลงว่าผิดคนเดียว

สภานายกรับสั่งว่า ตกลงกันแล้วควรเลิกประชุมได้

เวลาบ่าย ๒ โมงเสศเลิกประชุม

เล่ม ๒ แผ่น ๒ วัน ๓ เดือน ๑๑ แรม ๑๔ ค่ำ ปี จอ อัฐศก ๑๒๕๘ ราคาแผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรสภานายก

ข่าวในกรุงเทพ ๆ	น่า ๙
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๑๐
แจ้งความกับรายงาน	น่า ๑๐
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๑๑
กรรมสัมปาทิกแจ้งความ	น่า ๑๒
พระราชนิพนธ์เรื่องตำหนักแพ	น่า ๑๔
นันทวรรณพฤติ	น่า ๑๖
โคลงทาย	น่า ๑๖

ข่าวในกรุงเทพ ๆ

สตัปกรณ์กาลานุกาล

วัน พุฒ เดือนสิบเอ็ดแรมค่ำหนึ่ง ปี จอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘ เวลา ๕ โมงเช้าโปรดเกล้า ๆ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ เสดจไปเลี้ยงพระที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิแลพระอัฐิ ประดิษฐานในพระที่นั่งเสวตรฉัตร สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอทรงทอดผ้าสตัปกรณ์ ๒๔ รูป พระราชทานไปพระราชวัง บวร ๕ รูป แล้วสตัปกรณ์อีก ๕๐๐ รูป เปนเสรจการพระราชกุศลลอยพระประทีป

เวลา ๔ ทุ่ม พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจพระราชดำเนินลงลอยพระประทีป ณ เรือบัลลังก์ที่ประทับที่ท่าราชวรดิฐ เหมือนอย่างสองวันที่ล่วงมาแล้ว

ราชการตามธรรมเนียม

วัน พฤหัสบดี เดือนสิบเอ็ดแรมสองค่ำ เวลาย่ำค่ำเสดจออกชุนนาง กระทรวงมหาดไทย กรมพระกระลาโหม กรมท่า นำใบบอกในหัวเมืองชั้นตามกรมชั้นกราบบังคมทูลพระกรุณา แล้วรับสั่งราชการต่าง ๆ แล้วเสดจขึ้น

วัน ศุกร เดือนสิบเอ็ดแรมสามค่ำ เวลาย่ำค่ำเสดจออกชุนนาง เจ้าพนักงานนำใบบอกราชการกราบบังคมทูลพระกรุณา แล้วโปรดเกล้า ๆ พระราชทานสัญญาบัตรตั้งตำแหน่งเลื่อนตำแหน่งข้าราชการ ในพระบรมมหาราชวังแลพระราชวังบวรหลายนาย

วัน เสาร เดือนสิบเอ็ดแรมสี่ค่ำ เวลาย่ำค่ำเสดจออกชุนนาง มีใบบอกตามธรรมเนียม กรมพระกระลาโหมนำพระยาวิชิตภักดี ผู้ว่าราชการเมืองไชยาเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท กรมมหาดไทยนำหลวงจินดารักษกราบถวายบังคมลา เปนข้าหลวงออกไปชำระ

ความเมืองฉะเชิงเทรา แลนำเจ้าราชวงษพระยาวังซ้าย นายน้อยแก้วเมืองคน กราบถวายบังคมลากลับไปเมืองนครลำปาง แลว้พระราชทานสัญญาบัตรข้าราชการอีกหลายคน

พระกระถินหลวง

วันอาทิตยเดือนสิบเอ็ดแรมห้าค่ำ เสดจพระราชดำเนินพระราชทานพระกระถินโดยกระบวนรถม้า วัดราชประดิษฐที่ ๑ วัดบวรนิเวศน์ที่ ๒ วัดชะนะสงครามที่ ๓ วัดมหาธาตุที่ ๔

วันจันทรเดือนสิบเอ็ดแรมหกค่ำ กำหนดจะเสดจพระราชดำเนินพระราชทานพระกระถินโดยกระบวนรายวัดจักรวัติราชาวาศที่ ๑ วัดสัมพันธวงษที่ ๒ วัดประทุมคงคาที่ ๓ แต่ฝนตกมากหาหยุดไม่ จึงพระราชทานพระกระถินวัดที่ ๑ แก่กรมหมื่นนเรศรวรฤทธิ วัดที่ ๒ แก่พระองคเจ้าสวัสดิโสภณ วัดที่ ๓ แก่กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช

วันอังคารเดือนสิบเอ็ดแรมเจ็ดค่ำ เปนวันหยุดวันหนึ่งตามเคย

วันพุธเดือนสิบเอ็ดแรมแปดค่ำ เสดจพระราชดำเนินพระราชทานพระกระถินเปนกระบวนราย วัดพระเชตุพน ที่ ๑ วัดราชบุรณที่ ๒ วัดราชบพิธที่ ๓ วัดสุทัศน์ที่ ๔

ข่าวต่างประเทศ

เมืองพม่า

ตามหนังสือพิมพ์ไทมว่า น้ำท่วมมากประมาณ ๖ ฟิตจากที่หมายที่เปนน้ำมากที่สุด ราษฎรได้ความทุกขเวทนามาก ไม่มีสิ่งใดจะรับประทาน ผู้ปกครองต้องจัดอาหารแลเงินส่งไปช่วย แลได้พบศพคนที่จมน้ำตายก็โดยมาก แลในเดือนนี้แม่น้ำเอวะวะดีละมากขึ้นอีกกลัวเมืองจะจมน้ำ กองทัพอังกฤษซึ่งไปตั้งรักษาอยู่นั้น มีความลำบากด้วยไข้แลโรคบิดมาก โรงพักที่มินบูเต็มไปด้วยทหารเจ็บ ซึ่งจะใช้ไปรบพวกบอชเวในเรวๆนี้ แลได้เตรียมการที่จะไปรบอีกเมื่อเยเนอราลเมกเฟอรซันมาถึงแล้ว กำลังทหารอังกฤษตั้งรักษาอยู่ที่เมืองมันดะเล เปนจำนวนทหารปืนใหญ่ ๔ แบตเตอรเลียนทหารม้าเรอรยิเมนต์ ๑ ทหารเดินเท้ายุโรเปียน ๒ แบตเตอรเลียนทหารแซก ๔ เรอรยิเมนต์ทหารนั้นจะส่งไปตั้งรักษาที่เมืองมินบู ซึ่งจะได้ต่อสู้กับพวกบอชเว มีจำนวนทหารปืนใหญ่ ๒ แบตเตอรี่ ทหารม้าเรอรยิเมนต์ ๑ ทหารเดินเท้า ๒ แบตเตอรเลียนทหารเดินเท้าแบตเรอรยิเมนต์ กำลังซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองภะโมนั้นจะถอยให้น้อยลง คอเวอนเมนต์อินเดียได้ว้างเรือกำปั่น ๑๕ ลำ จะส่งทหารเพิ่มเติมมาอีก เยเนอราลเมกเฟอรซันจะมาจากเมืองอินเดียลงเรือที่เมืองมัทธราด เปนแม่ทัพใหญ่บังคับทหารทั้งปวงที่เมืองพม่า

แจ้งความ

ด้วยมีจำนวนผู้จะเข้าเปนสมาชิกหอพระสมุดวชิรญาณค้างมาแต่คราวกรรมสัมปาทิกก่อนก็หลายท่าน แลที่จะเข้าใหม่ในคราวนี้ก็หลายท่าน กรรมสัมปาทิกได้กำหนดวันจะเลือกรับสมาชิกเข้าใหม่ ในวัน ๔ เดือน ๑๒ ขึ้นค่ำ ๑ เวลาบ่าย ๕ โมง ขอเชิญสมาชิกทั้งปวงที่ประสงคจะเลือกรับสมาชิกหอพระสมุดวชิรญาณมาประชุมพร้อมกันณหอพระสมุดวชิรญาณ แลเลือกสมาชิกตามกฎหมายของหอพระสมุดควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

อนึ่งในระหว่าง ๘ วันนับตั้งแต่วันเดือน ๑๑ แรมค่ำ ๑ จนถึงเดือน ๑๑ แรม ๘ ค่ำ สมาชิกได้มาณหอพระสมุด ๕๖ ท่าน แลสมาชิกได้ยืมหนังสือจากหอพระสมุด ๑๗ เล่ม รายงานสมาชิกมาหอพระสมุดแลรายงานสมาชิกยืมหนังสือมากน้อยเท่าใด กรรมสัมปาทิกจะลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณเสมอต่อไปทุกคราว

ตำรงราชานุภาพ เลขาธิการ

โคลง สุภาสิตใหม่

ต่อเล่ม ๑ แผ่น ๓๓ น่า ๓๖๕

พระองค เจ้า จิตร เจริญ

๒๕ ชัง คน พาล จิตร ร้าย ราวี
ชัง หมู่ สัตว ไม่ ดี ดุ ฟ้อ
ชัง ดิน จุด อัคคี ลาม ลวก คน แฮ
ชัง อุตพิศ นัก น้อ กลิ่น นั้น เหม็น ฉุย

ความ งาม

พระราช นิพนธ์

๒๖ งามโฉมโฉม นิ่ม น้อง นงลักษณ
งาม เกษ กรรณ รับ ภักตร ผ่องแผ้ว
ขนง เนตร นุช น่า รัก งาม รับ กัน นา
งามโอฐ เอื้อน อัถ แพร้ว เพริศ พริ้ม ราย ทนต์

๒๗ นาสิก สมร แม่น แม้น กล ขอ
ปราง เปล่ง เล็ง แล ลออ อวบ เนื้อ
งาม รหง ซวด ทรง สอ สองไหล่ ผายแฮ
รทวย อ่อน สอง กร เกื้อ กอบ นิ้ว หัถ งาม

๒๘ สอง ถัน เทียม เทียบ ด้วย สัตบง กชแฮ
งาม รูป อร เอว องค ใช่ ช้า
ดำเนิน ดั่ง นาง หงษ เหอร เห็จ
งาม บาท งาม เพลา อ้า เอี่ยม ทั้ง สรรพางค

๒๙ งาม จริต มารยาตร เจ้า งอน งาม
งาม พูด งาม ยิ้ม ยาม ยั่ว แย้ม
งาม เคือง รคาย ความ คม เคียด ค้อน แฮ
งาม เลิศ ลักษณ แต่ง แต้ม ผ่อน ผ้า พา งาม

๓๐ งาม จริงดุจ กล่าว อ้าง ทุก อัน
ยาม หลับ ละเมอ ฝัน ห่อน เว้น
ลืม เนตร นึก กระสัน รัก รูป น้อง นา
งาม จัน จิตร ใจ เต้น ติด ต้อง ตา งาม

๓๑ งาม นัก รัก แล้ว ยิ่ง เหน งอน งาม นา
ยิ่ง พิศ จิตร จง สมร สุด ปล้ำ
จักใคร่ ออก โอฐ วอน วร นาฎ เรียม เอย
งาม ดั่ง จัก กลืน กล้ำ แกล่ไว้ ใน ทรวง

สมเดจ กรม พระ บำราบ ปรปักษ

๓๒ งาม สาร เมื่อ บุ่ม บ้า บ่ม มัน
งาม สัตรี มี ครรภ เคร่ง เนื้อ
งาม สงฆ พิสุทธิ สรรพ ศีล วัตร นา พ่อ
งาม บ่าว เจ้า ก่อ เกื้อ กอบ เลี้ยง โดย เสมอ

๓๓ ชน งาม เพราะ เหตุ ด้วย วา จา
หนึ่ง อีก คือ กิริยา อ่อน น้อม
ใคร พบ ย่อม สนทนา ชวน ชอบ
ว่า ประกอบ ไป พร้อม สรูป สิ้น สิ่ง งาม

พระองค เจ้า เทวัญ อุไทย วงษ

๓๔ แผ่นดิน งาม เพราะ ด้วย เรือน ชาน มาก แล
ไม้ เพราะ ผล ไพศาล ดก แท้
สัตว งาม เพราะ ขน ประสาน สี สลาบ
นรชาติ งาม เลิศ แล้ เหตุ น้ำใจ เดียว

กรม หมื่น พิชิต ปรีชากร

๓๕ งาม บุญ บุญ เบ่ง ให้ เหน ความ งาม ฤๅ
งาม ยศ ยศ งาม ยาม ยศ พร้อม
งาม ใจ จัก เหน งาม ยาม เมื่อ แคลน นา
งาม ชื่อ เหน ชื่อ ซ้อม เมื่อ ข้อ เข็ญ มี

๓๖ เหน เจ้า ใจ พี่ เพี้ย
งาม แม่ งาม ส
แล งาม เมื่อ ยาม ชม
งาม ทั่ว สาม ภพ แพ้ พ่าย น้อง นาง งาม

พระองค เจ้า จิตร เจริญ

๓๗ งาม พล เดิน แด่น ด้าว ธรณิน
งาม พยุห หัศดิน แกว่น แกล้ว
งาม พล พยุห สิน ธพ ชาติ
งาม พยุห รถ แพร้ว เพียบ พื้น ภูวดล

แจ้งความ

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๓ เดือน ๑๑ แรม ๑๔ ค่ำ ปีจอ อัฐศก กรรมสัมปาทิกหอพระสมุดวชิรญาณ ขอกราบทูลแลแจ้งความต่อท่านสมาชิกทั้งปวงได้ทราบด้วย กรรมสัมปาทิกได้ประชุมพร้อมกัน ปฤกษาที่จะจัดการหอพระสมุดวชิรญาณต่อไป ในกำหนดสมัยซึ่งเป็นเวลาที่ของกรรมสัมปาทิกนี้ มีข้อความที่ได้ปฤกษากันในที่ประชุมครั้งต้นหลายประการ เห็นพร้อมกันว่าควรจะเรียบเรียงความเห็นตามที่ได้ปฤกษาได้ตกลงกันในที่ประชุมของกรรมสัมปาทิกกราบทูลแลแจ้งความให้ท่านสมาชิกทั้งปวงได้ทราบเป็นเบื้องต้นชั้นหนึ่งก่อน เมื่อภายหลังถ้ากรรมสัมปาทิกจะได้ปฤกษาแลเห็นพร้อมกันในข้อความประการใด ก็จะกราบทูลแลแจ้งความในครั้งหลัง ๆ ต่อไปตามสมควรแก่กาลแลเวลา

(๑) ในชั้นต้นกรรมสัมปาทิกเห็นสมควรจะแจ้งจำนวนสมาชิกหอพระสมุดวชิรญาณ ซึ่งมีอยู่ในเวลานี้ให้ทราบก่อน สมาชิกของหอพระสมุดวชิรญาณมีจำนวนสามัญสมาชิก ๕๒ วิสามัญสมาชิก ๓ ภาคีสมาชิก ๑๘๙ อภาคีสมาชิก ๘ อาคมสมาชิก ๑ รวมสมาชิก ๒๕๓

(๒) กรรมสัมปาทิกได้ประมาณเงินที่จะได้รับ(น) จำนวนเงินที่จะได้รับจากสามัญสมาชิกและภาคีสมาชิกซึ่งรวมด้วยกันเป็น ๒๔๑ คนนั้น คิดประมาณคนละ ๒๐ บาท จะได้เงิน ๖๐ ชั่ง ๒๐ บาท สมาชิกบางท่านที่เคยออกเงินเข้าส่วนหอพระสมุดปี ๑ กว่า ๒๐ บาทก็มีโดยมาก แต่เงินเพิ่มเติมนั้นจะประมาณว่าจะได้มากน้อยเท่าใดในเวลานี้ยังไม่ได้ จึงประมาณไว้แต่ส่วนละ ๒๐ บาทเสมอกันก่อน เมื่อได้รับเงินในจำนวนปีนี้สิ้นเชิงแล้ว กรรมสัมปาทิกจึงจะรวมจำนวนเงินเพิ่มเติมของท่านสมาชิกออกอีกแผนก ๑ เป็นส่วนที่สมาชิกบางท่านได้เพิ่มเติมเพื่อความอุดหนุนหอพระสมุดเป็นส่วนวิเสศนอกจากส่วนโดยสามัญ

จำนวนเงินที่จะต้องจ่ายใช้ในการต่าง ๆ ของหอพระสมุดประจำปีนี้นั้น กรรมสัมปาทิกได้ประมาณจะจ่ายในกระทรวงเลขาธิการ คือเงินเดือนเสมียนหอพระสมุดและจัดซื้อเครื่องใช้สอยในการประจำต่าง ๆ ตลอดปีเป็นเงิน ๒๑ ชั่ง ถ้วน ในกระทรวงสาราณียกรค่าจ้างลงพิมพ์หนังสือวชิรญาณออกเดือนละ ๔ ครั้งตลอดปีเป็นเงิน ๒๒ ชั่ง ๔๐ บาท ในกระทรวงบรรณารักษค่าซื้อหนังสือพิมพ์เมืองนอก ๓ อย่างตลอดปีเป็นเงิน ๒ ชั่ง ๗ บาท ๔๔ อัฐ ในกระทรวงปฏิคมคือเงินเดือนคนใช้ในหอพระสมุดและจัดซื้อเครื่องบริโภคบางอย่างเรียงสมาชิกตลอดปีเป็นเงิน ๘ ชั่ง ๔๑ บาท รวมเงินทั้งสิ้นประมาณเงินที่จะต้องจ่ายในการประจำของหอพระสมุดปีนี้ ๕๔ ชั่ง ๘ บาท ๔๔ อัฐ คงเงินประมาณที่หอพระสมุดจะได้รับในปีนี้จะเหลือจากจ่ายเป็นเงิน ๖ ชั่ง ๓๑ บาท ๒๐ อัฐ

แต่เงินที่จะได้รับนอกจากจำนวนที่ประมาณไว้ยังมีอีก คือเงินที่สมาชิกบางท่านจะให้เพิ่มเติมนอกจากอัตราอย่าง ๑ และเงินที่จะได้รับจากสมาชิกที่จะเข้าใหม่ต่อไปในปีนี้อย่าง ๑ ข้างฝ่ายการจ่ายก็ให้ประมาณไว้แต่ที่จะจ่ายในการประจำของหอพระสมุดอย่างเดียว ที่จะจ่ายใช้ในการซ่อมแลในการเพิ่มเติมต่าง ๆ หาได้ประมาณไม่ เพราะเหตุนั้นถ้าได้รับเงินนอกจากที่ประมาณไว้อีกเท่าใดก็ดี ฤๅมีการเพิ่มเติมแลการซ่อมที่จะต้องจ่ายเงินมากกว่าที่ประมาณไว้อีกเท่าใดก็ดี กรรมสัมปาทิกจะกราบทูลแลแจ้งความให้ทราบตามเวลาที่สมควร

การประจำของหอพระสมุด ที่กรรมสัมปาทิกประมาณเงินว่าจะจ่ายนั้น ประมาณตามการที่ได้จ่ายเงินประจำมาในปีก่อน ๆ ทุกอย่าง เว้นแต่การบางอย่างที่เห็นว่าควรจะเลิกจะตัดให้ใช้เงินลดน้อยลงได้ ก็เลิกก็ตัดการนั้น ๆ เสียบ้าง

(๓) เงินประจำปีซึ่งหอพระสมุดจะได้รับจากท่านสมาชิกในจำนวนปีก่อน ๆ นั้น ท่านสมาชิกได้ส่งมาแล้วก็มาก ที่ยังค้างอยู่ก็มีบ้าง กรรมสัมปาทิกเห็นพร้อมกันว่า การที่จะเก็บเงินไม่ควรจะให้คั่งค้างข้ามปี จะชำระบาญชีแลเรียกเงินจำนวนปีก่อน ๆ ซึ่งยังค้างอยู่นั้นให้เรียบร้อย อนึ่งต่อไปเห็นว่าการส่งเงินควรจะส่งให้เสร็จในเดือน ๑๒ ซึ่งเป็นต้นปี (คือคราวเปลี่ยนกรรมสัมปาทิกใหม่) แลสมาชิกที่จะเข้าใหม่ทั้งปวง เข้าแล้วต้องส่งเงินจำนวนปีที่เข้านั้นแก่หอพระสมุดก่อน แล้วจึ่งลงชื่อแลรับประโยชน์เสมอสมาชิกทั้งปวง

(๔) กรรมสัมปาทิกเห็นพร้อมกันว่า หนังสือวชิรญาณซึ่งออกรายเดือน ๆ ละเล่มนั้น ราคาแรงต้องเอาเงินหอพระสมุดมาก จำนวนเงินที่ได้รับในปี ๑ ไม่พอคุ้มค่าจ้างลงพิมพ์หนังสือวชิรญาณรายเดือนนั้นด้วยได้ แลหนังสือวชิรญาณรายเดือนที่ออกก็ออกไม่ได้เสมอตามกำหนด ไม่เป็นประโยชน์เหมือนกับหนังสือวชิรญาณที่ออกทุกวันพระ เพราะเหตุฉนี้กรรมสัมปาทิกของงดเลิกหนังสือวชิรญาณรายเดือนเสียคราว ๑ เมื่อต่อไปภายน่าสมควรจะจัดขึ้นได้อีก อย่างนั้นฤๅแก้ไขเป็นอย่างใด ในเวลาใดจึ่งจะคิดจัดการตามควร

อนึ่ง หนังสือพิมพ์วชิรญาณซึ่งออกเดือนละ ๔ ครั้งนั้น กรรมสัมปาทิกเห็นพร้อมกันว่าควรจะแก้ไขให้ดีขึ้นกว่าแต่ก่อนได้ ความเห็นของกรรมสัมปาทิกที่จะแก้ไขหนังสือวชิรญาณนั้น คือจะเลิกการเกณฑ์หนังสือสมาชิกที่ไปดังปีก่อน ถ้าสมาชิกจะมีแก่ใจตกแต่งเรื่องใหม่ฤๅหาหนังสือเก่าส่งมาให้แก่หอพระสมุดกรรมสัมปาทิกก็จะมีความยินดี ขอยใจท่านสมาชิกนั้นแลจะจัดเรื่องราวซึ่งควรลงพิมพ์ ๆ ตามเวลาอันควร พนักงานที่จะหาเรื่องเรียบเรียงเรื่องแลตกแต่งเรื่องที่จะลงพิมพ์นั้น กรรมสัมปาทิกจะผลัดเปลี่ยนเป็นเวรกันน่าที่กันทำเอง แลจะจัดน่าที่ให้เสมียนใหญ่ในหอพระสมุดช่วยเป็นธุระบ้าง อนึ่งหนังสือพิมพ์วชิรญาณที่จะออกนั้น ถ้าเหลือจากแจกสมาชิก กรรมสัมปาทิกจะจำหน่ายขายแก่ผู้ที่จะปรารถนาทั่วไป เป็นราคาแผ่นละ ๑๐ สตางค์ ฤๅปีละ ๖ บาท ถ้าส่งโดยทางไปรสนียจะคิดเงินเพิ่มขึ้นอีก บาท ๑ ถ้าแลมีผู้ที่จะซื้อมากก็จะลงพิมพ์มากฉบับออกไปจนพอขาย เรื่องราวที่ลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณนั้น ก็จะจำกัดน่าแบ่งเรื่องเสมอคล้ายคลึงกันทุกคราว มีกำหนดกะไว้ดังนี้

ที่ ๑ สารบาญครึ่งแถว น่าที่ ๑ ข่าวต่าง ๆ แถว หนึ่ง
น่าที่ ๒ ข่าวต่าง ๆ แถว ๑ ฤๅแถวครึ่ง น่าที่ ๒ เบ็ดเหล็กต่าง ๆ แถว ๑ ฤๅครึ่งแถว น่าที่ ๓ โคลงทั้ง ๒ แถว น่าที่ ๔ น่าที่ ๕ เรื่องแต่งใหม่กับแจ้งความการหอพระสมุด น่าที่ ๖ เรื่องคัดมาจากหนังสือเก่าอื่น ๆ ทั้ง ๒ แถว น่าที่ ๗ เรื่องคัดมาหนังสือเก่าอื่น ๆ ทั้ง ๒ แถว ฤๅแถวครึ่ง น่าที่ ตำราต่าง ๆ ครึ่งแถว ฤๅไม่มี น่าที่ ๘ ตำราต่าง ๆ แถวหนึ่ง ฤๅแถวครึ่ง น่าที่ ๘ บัญหาโวหยเลข แลโคลงทายแถวหนึ่ง ฤๅครึ่งแถว จะจัดแบ่งเรื่องจำกัดลงน่าอย่างนี้ทุกคราวไป เรื่องใดที่ลงคราวเดียวไม่หมด ก็จะลงต่อกันหลาย ๆ คราวกว่าจะหมดเรื่อง

ข้อความที่กรรมสัมปาทิกได้ประชุมปฤกษาตกลงพร้อมกันในชั้นต้นดังนี้ หวังใจว่าท่านสมาชิกทั้งปวงจะเห็นชอบในข้อความของกรรมสัมปาทิกทุกประการ ควรมิควร โปรด

ชยานุชิต สภานายก

พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าด้วยตำหนักแพ

๑ คำที่เรียกว่าตำหนักแพนั้นเปนคำใหม่ ๆ ไม่ใช่คำโบราณ ๆ เรียกอย่างหนึ่ง คือท่าที่ประทับเรือพระที่นั่งของพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ ๆ ฤๅพระมหาอุปราชแต่ก่อน ๆ ก็มีชื่อว่าพระฉนวนน้ำประจำท่าพระราชวังหลวง ฤๅพระราชวังบวร ฯ ดังนี้เปนแน่ไม่สงไสย เพราะได้ทราบมาแต่โบราณราชประเพณี จะชี้เช่นให้เหนเปนพยานว่า เมื่อครั้งกรุงทวาราวดีศรีอยุทธยายังตั้งตำรงเปนผาศุกสวัสดิ์ภาพไพบูลย์อยู่นั้น ครั้งโน้นพระราชวังหลวงตั้งอยู่ใกล้กำแพงพระนครฝ่ายทิศอุดร แต่ท่าที่ประทับเรือพระที่นั่งน่าพระราชวังหลวงนั้น อยู่เยื้องข้ามฟากวัดเมรุราชิการาม เนื่องปากคลองสระบัวไปฝ่ายตกไม่มากนัก ที่ท่าประทับเรือพระที่นั่งน่าพระราชวังหลวงนั้นมีชื่อปรากฏว่า พระฉนวนน้ำประจำท่าวาสุกรี ๆ นั้นเปนดังศาลาใหญ่อยู่ในน้ำคล้าย ๆ ศาลาน่าตพานวัดหลวงตุจเคยเหนทั่ว ๆ กันในเวลานี้ แต่เวลาโน้นที่พระฉนวนน้ำประจำท่าวาสุกรีนั้น มีเปนศาลาใหญ่อยู่หลังหนึ่ง หลังคาเปน ๓ มุข ๆ ซ้อนสองชั้น มุงกระเบื้องลูกฟูกถือปูน ตามชั้นลมมีลายปั้นเปนรูปนาคราชเลี้ยวเลิกพังพานคีสะลงมาจดเชิงกลอนแทนใบระกานั้น เปนกระจังปั้นเปนรูปเทพพนมถวายกรที่บนหลังคาน่าบันอกไก่นั้น ปั้นเปนรูปพรหมสี่หน้าแทนช่อฟ้า แต่ที่น่าบันประเจิดด้านน้ำข้างเหนือเรือประทับนั้น ปั้นเปนรูปนารายน์สี่กรทรงครุฑเปนพาหนะ ที่น่าบันข้างด้านตวันออกนั้น ปั้นเปนรูปเทพสุริยมณฑลสถิตย์อยู่ในบุษบกมหาพิไชยราชรถเทียมด้วยม้าอาชาไนยลวดลายรูปภาพนั้น แต่ลวนปั้นด้วยปูนทั้งสิ้น ต่อหลังศาลาท่าฉนวนน้ำนั้น มีกำแพงฉนวนสองแถวเนื่องขึ้นไปจดประตูใหญ่ที่กำแพงซึ่งราษฎรเรียกว่าประตูฉนวนชั้นนอก แต่ชื่อหลวงปรากฏว่าประตูมหาไตรภพชลทวารอุทก ถัดประตูนั้นเข้าไปในพระนครก็เปนกำแพงฉนวนสองแถวไปจดประตูคูหาที่กำแพงเชื่อนเพชร์พระราชวังชั้นใน ชื่อประตูโคหาภพชลที่คนเรียกว่าประตูฉนวนในยายจำแว่นรักษาอยู่ ที่ศาลาดินฝ่ายในประตูดูแลผู้คนเข้าออก ที่กำแพงฉนวนทั้ง๒ข้างนั้น มีประตูหูช้างข้างละประตูสำหรับยืดกั้นคนไว้ เมื่อช้างในเดินมาในท้องฉนวน คนช้างนอกจะเดินข้ามฉนวนไปไม่ได้ต้องออชั้งอยู่ เพราะฉนั้นจึงเรียกว่าประตูชั้ง ที่ท่าประทับนั้นแต่เดิมก็มีชื่อปรากฏว่าพระฉนวนน้ำประจำท่าวาสุกรีอยู่ดังนี้ ไม่ได้พบตำรับตำราที่ไหน ๆ ชื่อท่าที่ประทับเรือพระที่นั่งและชื่อประตูฉนวน รูปพรรณสันฐานลวดลายดังที่จดหมายกล่าวเพ้อ ๆ มานี้ ด้วยมีปรากฏในจดหมายเหตุโบราณาหลายฉบับ คือในพระราชพงษาวดารเก่า ๆ และมีในคำให้การขุนหลวงหาวัด และมีในคำฉันท์ยอพระเกียรติลงสรงลงท่าที่เจ้าพระยาอภัยมนตรีแต่ง และมีในคำโคลงยอพระเกียรติกระบวนพยุหะเรือเมื่อเสดจไปพระพุทธบาท ซึ่งเจ้าพ้านเรนทร์กรมขุนสุรเนทร์พิทักษทรงแต่ง และมีในคำกลอนนิราศลอยประทีป ซึ่งเจ้าพ้ากุ้งกรมพระราชวังบวรทรงแต่ง รวมข้อความนี้มีอยู่ทุกฉบับดังนั้น แต่ที่น่าพระราชวังบวรกรุงเก่านั้นก็มีฉนวนน้ำประจำท่าเหมือนกัน แต่จะมีชื่อเรียงเสียงไร ฤๅรูปพรรณสันฐานทรวดทรงลวดลายมีอย่างไรไม่มีปรากฏชัดในตำราต่าง ๆ ดังที่เคยพบมาไม่ปรากฏแต่ว่าฉนวนน้ำพระราชวังบวร ฯ อยู่ริมกำแพงพระนครด้านตันออก ตรงตลาดบ้านหม้อต่อกับวัดมณฑปหัวรอ ฉนวนน้ำวังน่านั้นเนื่องมาแต่ประตูนารีภิรที่กำแพงเชื่อนเพชร์พระราชวังบวรชั้นใน และมีกำแพงฉนวนสองแถวเนื่องมาถึงประตูอุตมคงคาที่กำแพงพระนครด้านตวันออก ที่ท่าประทับเรือของกรมพระรา

บวร นั้น ก็เรียกกันว่า ฉนวน น้ำ วังน่าบ้าง ฉนวน น้ำ ะราชวังบวรบ้าง ไม่มีใคร เรียก ว่า ตำหนัก แพวังน่า เลย ในเวลาโน้น นั้นไม่ปรากฏ ครั้งเมื่อ กรุงเก่าเสีย พม่าข้าศึก เมื่อปีกุน นพศก จุลศักราช ๑๑๒๙ ครั้น เจ้าตากได้ เปน พระเจ้าแผ่นดิน สยาม ปราบปรามปัจจา มิตร ราบคาบแล้ว จึงตั้ง พระราชวัง หลวง อยู่ ที่ กรุง ธนบุรี เหนือ ปาก คลอง บาง กอกใหญ่ ก็ได้ ทำ ฉนวน น้ำ ที่ น่า พระราชวัง มีกำแพง ฉนวน สอง แถว เนื่อง ออก มา จาก พระราชวัง สฐาน ชั้นใน มาถึง ที่สุด ตพาน ฉนวน ๆ นั้น มี ศาลาน้อย ๆ หัน น่า จ่ว ลง น้ำ ข้าง ทิศ ตวัน ออก มุง กระเบื้องลูกฟูก ที่ รื้อ มา จาก กรุงเก่า ทำ อย่าง ทางถ้า ศาลา วัด ราษฎร ด้วยไม่ มีช่อฟ้าใบรกา นาค สดุ้ง จรนำ ลำยอง ครั้นเมื่อ คราว เจ้าตาก จะ ยก ทัพใหญ่ ไป ต่อ สู้ กับ พม่า ที่ มา รักษาเมือง เชียงใหม่ ครั้ง นั้น เจ้าตาก สั่งให้เจ้าพระยา ธรรมาชื่อ บุญรอด ซึ่ง เปน บิดาเจ้า พระยา อภัยภูธร แล เปน ปู่เจ้าพระยาภูธราภัย นั้น เปน ผู้ทำ หลัง ๑ ห้าห้อง มีเฉลียง ตำหนักน้ำ รอบ ยาว ๑๓ วา กว้าง ๕ วา มุง กระเบื้อง เกล็ดเต่าไม่มี ช่อฟ้าใบรกา มีฝา กระดาน หลัง เจียดช่องลูก ฟัก มีลูก กรง รอบ ๔ ด้าน ทา สี เขียว แดง รูปพรรณสันฐาน คล้าย ๆ ศาลาโรง ธรรมเปน ตำหนัก ตั้ง อยู่ บน หลัง คาน ปลาย เสา ตะม่อ ๆ ลง น้ำ เหมือน เรือน แพ แต่ ชาน ล้อม รอบ เฉลียง สี่ ด้าน ๆ ละ สามวา มีลูก กรง ต่ำ ๆ รอบ ชาน มีประตู หูช้าง เล็ก ๆ มีลูก กรง ๘ ประตู ในเวลานั้น คน เปน อัน มาก เรียก ว่าตำหนัก น้ำ แต่ บาด หมายในเวลา นั้น ใช้ว่า พลับ พลา น้ำ อย่าง เดียว นี้ มี เนือง ๆ ตลอด เวลา กรุง ธนบุรีไม่มีใคร เรียก ว่า ตำหนัก แพเลย ท่าน ที่เปน ข้าราชการ เก่า ๆ ติด มา จาก แผ่นดิน กรุง ธนบุรี มีตัว ทำ ราชการ ตลอด เวลา มาใน แผ่นดิน พระเจ้าหลวง ก็ มี ทั้ง ฝ่าย น่า ฝ่ายใน ที่ มี อายุ ยืน ยาว มา

ข้าพเจ้า นี้ ก็ ค

ลาง ท่าน แต่ว่า น้อย ตัว แล้ว ท่าน เหล่า นั้น ก็ ได้ ทัน เหน พลับ พลา น้ำ ของเจ้าตาก เปน พยาน ด้วย กัน มาก ครั้นเมื่อ ประดิษฐาน พระปถมบรมราชวงษ ซึ่งดำรง กรุงรัตน โกสินทร มหินทรายุทธยา ณะ ฝั่ง ตวัน ออก ที่บาง กอก สยาม นั้น ได้ ถาปนา พระราชวัง หลวง ตรง ที่ ใกล้กำแพง พระนค ด้าน ประจิณทิศ นั้น แล้ว แต่ วัง น่า ที่เรียก ว่า พระราชวัง บวร นั้น ก็ได้ ตั้งลง ที่ริม กำแพง พระนคร ด้าน ตวัน ตก แถว เดียว กัน กับ พระราชวัง หลวง แต่เหนือ ขึ้นไปไกล ห่าง ประมาณ ๓๐ เส้นเสศ อยู่ ตรง ปาก คลอง บางกอก น้อย ข้าม อนึ่ง ใน รัชกาลที่ หนึ่ง นั้น ที่น่า พระราช วังหลวง ด้าน แม่น้ำ มีกำแพง กั้น สอง แถว ขวาง ถนน เปน ฉนวนเนื่อง มา จาก ประตู ยาตราสัตรีย ที่ กำแพง พระราชวัง ชั้นใน กำแพง ฉนวน นั้น เนื่อง ตลอด ลง มา ใกล้ ฝั่ง น้ำ ที่ ท่า นั้น มี ศาลาใหญ่ หลัง หนึ่ง ยาว รี ตาม ลำ น้ำ มุง กระเบื้อง มีช่อฟ้าใบรกา ทา แดง แต่ด้าน น่า ศาลา ใหญ่ มี มุข ลดเล็ก ๆ เปน ซุ้ม ประตู อยู่ ที่ ตรง ต้น ตพาน เปน ที่พาด บันได ประทับเรือ พระที่นั่ง มุข นั้นคล้าย ๆ ประตู โรง ช้าง ที่ ศาลา ท่า น้ำ นั้น เรียก ว่า พระฉนวน น้ำ พระราช วังหลวง สร้าง ขึ้นในปี ขาล จัตวาศก จุลศักราช ๑๑๔๔ ปี ดังนี้ มี ปรากฏ ตลอด มาได้ สอง ปี ครั้นถึง ปีมโรง ฉอศก จุลศักราช ๑๑๔๖ ปี จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ เจ้าพนักงาน ทำ แพ ลอย หนุนไม้ไผ่ หลัง หนึ่ง ห้าห้อง มี เฉลียง รอบ ฝา กระดาน ลูก กรง ทา สี เขียว แดง แต่ ข้าง ใน เขียน ลาย รด น้ำ ปิด ทอง เสา เขียน ลาย ทรง กระบิล ปิด ทอง หลัง คา มุง จาก มี ช่อฟ้าใบรกา นาค สดุ้ง ลำยอง ทำนอง แพ ช้าง เผือก จอด เหนือ ฉนวน น้ำ หว่าง ต้น มะฝ่อ กับ ต้น มะตาด ตรง ต้น ตาล สาย โยง แพได้ ผูก พันธ กับ ต้น ตาล ใคร ๆ ใน เวลาทก วันนี้ ก็ ยัง มีตัว เหน อยู่ ด้วย กัน เปน อัน มาก ชาว พระนคร

ชวน กัน ร้องเรียก ร้อง หา

ขึ้นใน ครั้งนั้น เปน เดิม

ฤๅที่ท่าก็ใช้ว่า พระฉนวนน้ำ อยู่ ตามเดิม เรือเวลา ลอย ประทีปในเดือน ๑๑ ๑๒ | นั้น เรือพระที่นั่งบัวลังก์ สอง ลำจอดขนานน่าพระตำหนักแพ ถ้าจะเสดจทรง เรือพระที่นั่งไปประพาศที่ใด ๆ เรือพระที่นั่งก็ประทับที่ พระฉนวนน้ำ อยู่ ตามเดิม

อนึ่งพระราชวังบวร ก็ทำพระตำหนักแพ คล้ายพระ ราชวังหลวงเว้นแต่ไม่มีช่อฟ้าใบรกา แพจอดที่เหนือ ศาลาท่าพระฉนวนน้ำ พระราชวังบวรนั้นเปนศาลา ย่อม ๆ หลังเดียวน่าจั่วลงน้ำหลังคามุงกระเบื้องไม่มี ช่อฟ้าใบรกาฝากระดานสายบัวทาแดง เสาศาลาฉนวน น้ำนั้น เปนเสาศิลาสี่เหลี่ยมสั่งมาแต่เมืองจีน ศาลา ฉนวนน้ำวังน่านั้นเหมือนศาลาตพานวัดราษฎร ๆ เรียก กันว่าฉนวนน้ำวังน่า แลตำหนักแพวังน่าดังนี้ มี ปรากฏตลอดมาถึงแผ่นดินข้าพเจ้า ๆ เปนต้นริอ่าน เปลี่ยนแปลงทำเปนพระที่นั่งจัตุรมุข เปนที่ประทับริม ฝั่งน้ำเหนือฉนวนน้ำเก่าขึ้นไปไม่มากนัก

ฉันทวรรณพฤติ

มาตราพฤติภาคอ้าง อรรถา แถลงเอย
จตุพิธพรรณาจา ฤกแจ้ง
เฉกฉลองบทมุลิกา กรราช
นฤเบศรเกษกระษัตริยแสร้ง สั่งให้สรรสาร
โฉลกฉันทวรรณพฤติพร้อง ปรากฏ โลกยเฮย
ปัญญาศอย่างกลบท แบบไว้
กรมนุชิตชิโนรส รจเรช ไว้แฮ
เฉลิมพระเกียรติยศไท้ ธเรศรเจ้าจอมสยาม

ต ย

หนึ่ง เปนบทหนึ่ง ชื่อตะนุ มัช

๏ จักกล่าวภิ ริยาเจ็ด สรรเพชพ จนาทแส
แห่งเหตุ ประจักษแจ้ง จำแนกค ณบรรย
๏ หญิงใดตริ พิฆาฏฆ่า ภรรดาพิ ปริตหมาย
มานัสประ ฏิพัทธชาย ชู้เสน่หะ ภิรมย์ชม
๏ ผัวไก่ธะ นะสารทรัพย นับเปนภิ ริยาสม
สวาดิห่อนห ทยารมย์ จักร่วมศุ ขปรีดา
๏ คงหวังจะ ประทุษฐโทษ มาโนศตวิ จะพาธา
นี้นามวะ ธะกาสมา ทาเรศดุ จะบรรหาร
๏ นางใดแล ลุโลภจิตร คิดปองอ ทินาทาน
ลักทรัพ ยศฤงฆาร ภรรดาริ อรีวัน
๏ ทำโทษะ อมิตรหมาย ปองร้ายกิ จสิ่งสรรพ์
นามโจริ สมาบรร ญัติอรรถ ธิบายแถลง
๏ หญิงใดกระ มเลศคร้าน ในการคฤ หแสร้งแสดง
ปากร้ายผะ รุสาแรง สำรากร ศวาจา
๏ ยังผัวลุ ณอำนาจ คือทาษะ ณเคหา
นามอัยะ สมาปรา กฏดังพะ จนายล
๏ สามพวกดุ จะบรรยาย วายชีพนิ ริเยศดล
ด้วยเดชทุ จริตผล บันดานคะ ติแผกผรว
๏ นี้คือตะ นุมัชฌา สมยาบ ทแบบฉันท
ข้าสาธะ กะรำพรรณ เสนอเนื่องค ณะเมธี

๑๐ บท ๒๒ บันทัด

โคลงทาย

๑ ของขายเข้าเค้าพุทธ รูปา
คือว่าจะบูชา ก็ได้
แต่ชนไม่นำพา กลับชอบ ใช้แฮ
ยังมิหนำซ้ำใช้ เสร็จทิ้งทำลืม
๒ กลไฟใช้จักรคล้าย นาวา กลแฮ
แปลกแต่ต้องเติมพา ยุด้วย
ใช่จักรใช่รถนา เวศเครื่อง กลแฮ
อุทกว้า

เล่ม ๒ แผ่น ๓ วัน ๔ เดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ ราคาแผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรเลขาธิการ

ข่าวในกรุงเทพ ฯ	น่า ๑๗
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๑๗
ร้านค้าขายถนนบำรุงเมือง	น่า ๑๘
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๑๙
อธิบดี	น่า ๒๐
แจ้งความ	น่า ๒๑
รายงาน	น่า ๒๑
พระราชนิพนธ์เรื่องตำหนักแพ	น่า ๒๒
ฉันทวรรณพฤติ	น่า ๒๔
โคลงทาย	น่า ๒๔

ข่าวในกรุงเทพ ฯ

พระกระถินเรือ

วัน ๕ เดือน ๑๑ แรม ๙ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘ เสดจพระราชดำเนินโดยทางชลมารค พระราชทานพระกระถิน วัดอรุณราชวรารามที่ ๑ วัดกัลยาณมิตรที่ ๒ วัดหงษารามที่ ๓ วัดราชสิทธารามที่ ๔

วัน ๖ เดือน ๑๑ แรม ๑๐ ค่ำ เสดจพระราชดำเนินพระราชทานพระกระถิน ชลมารคประทับวัดประยุรวงษาวาศที่ ๑ แล้วเสดจพระราชดำเนินโดยทางสถลมารค ประทับพระราชทานพระกระถิน วัดพิไชยญาติการามที่ ๒ วัดอนงคารามที่ ๓ พระราชทานสมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสุทธาทิพรัตน์ แล้วเสดจพระราชทานพระกระถิน วัดบพิตรภิมุขที่ ๔

วัน ๗ เดือน ๑๑ แรม ๑๑ ค่ำ เสดจพระราชดำเนินโดยทางชลมารค พระราชทานพระกระถิน วัดมหาพฤฒารามที่ ๑ ยกฉัตรกั้นพระประธานในพระอุโบสถ แล้วเสดจพระราชทานพระกระถิน วัดเทพศิรินทราวาศที่ ๒ วัดโสมนัศวิหารที่ ๓

วัน ๑ เดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ เสดจพระราชดำเนินพระราชทานพระกระถิน วัดคหบดีที่ ๑ วัดบวรมงคลที่ ๒ วัดราชาธิวาศที่ ๓ วัดส้มเกลี้ยงที่ ๔ เสดจกลับแล้วข้าราชการพายเรือถวายลำด้วย

ข่าวมาทางโทรเลข

การเมืองไอระแลนด์

บอกจากลอนดอน

ณวัน ๗ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีจอ อัฐศก

สำเนาความที่คอเวอนเมนต์ จะจัดการเมืองไอระแลนด์นั้น จะให้มีผู้แทนเขตรแขวงต่าง ๆ ประชุมกันปฤกษาการของเมืองไอระแลนด์เปน ๔ พวก

เรื่อง ประเทศยุโรป ฝ่าย ตวัน ออก

บอกจากลอน ดอน

ณวัน ๑ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีจอ อัฐศก คอเวอนเมนต์เมือง บัลเคเรีย ได้ส่ง ประกาศถึง กงสุล ต่าง ประเทศในเมืองนั้น ห้าม มิให้เข้าเกี่ยวข้อง ด้วย การเลือกพนักงาน ที่จะเลือกเข้าจะครอง แผ่นดิน บัลเคเรีย ถ้ากงสุลต่างประเทศใดเข้าเกี่ยวข้อง จะไล่เสีย มองสิเออเดอ เนกไลโอดอฟฟ์ กงสุลเยเนอราล รุศเซีย คืนประกาศนั้นเสีย ทางพระราชไมตรีในระหว่างเมือง บัลเคเรีย และเมืองรุศเซีย ระรับรออยู่กว่า (กงสุลรุศเซีย) จะได้รับคำสั่งจาก เยเนอราล กอล บาส์ต่อไป

เรื่อง ประเทศยุโรป ฝ่าย ตวัน ออก

บอก จาก เมือง คอนสแตนติโนเปอล์

ณวัน ๓ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีจอ อัฐศก เพราะเหตุที่อุกหนุน ของ มองสิเออเดอเนกไลโอดอฟฟ์ กงสุลรุศเซีย ไพร่พลเมือง หมู่หนึ่งก่อการที่จะขัดขวาง การเลือกพนักงาน (ที่สำหรับจะเลือกเข้าผู้จะครองเมือง บัลเคเรีย) ที่ในเมืองโสเฟีย (ซึ่งเปนเมืองหลวงของ บัลเคเรีย) แลเกิดต่อสู้กันใน ระหว่างพวกนี้กับพวก คอเวอนเมนต์

เรื่อง ประเทศยุโรป ฝ่าย ตวัน ออก

บอก จาก ลอน ดอน

ณวัน ๓ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีจอ อัฐศก หนังสือพิมพ์เมือง รุศเซีย กล่าวว่า รุศเซีย ควรจะต้อง ประพฤติโดยเด็ดขาดใน ประเทศบัลเคเรีย

ร้านค้าขาย ถนน บำรุงเมือง

ห้างชาวยุโรป	๒
ห้างแขก	๑๑
ห้างจีน	๑
ร้านช่างเย็บ	๑๙
ร้านช่างตัดผม ช่างโกนผม	๖
ร้านช่างแก้นาฬิกา	๒
ร้านช่างไม้	๕
ร้านขายผ้า ค้ายผ้าไหม	๗๓
ร้านขายเครื่องถ้วย เครื่องแก้ว เครื่องเงิน แลเครื่องทอง เหลืองทอง ขาว	๒๕
ร้านขายเครื่องเหล็ก เครื่องสังกะสี	๕
ร้านขายเครื่องยา	๙
ร้านขายสมุดดินสอ	๑๙
ร้านขายหม้อ	๒
ร้านขายหนังสือ	๑
ร้านขายแป้ง หอมน้ำหอม แลน้ำมันธรรมดา	๓
ร้านชำร้านขายน้ำชา กาแฟ หมากบุหรี่	๔๙
ร้านขายเข้าแกง	๓
ร้านขายสุรา	๑๖
ร้านรับจำนำ	๒๙

ร้านค้าขายเหล่านี้ ไม่ใคร่จะมีขายของแต่ชะนิดเดียว มักขายหลาย ๆ อย่างรวมกัน บางร้านขายของอย่างหนึ่งแต่มีร้านชำด้วยก็มี ที่จะนับจัดเปนหมวดให้แน่นอนยากนัก ที่จดจำนวนไว้ข้างบนถ้าร้านขายของแต่มีร้านชำด้วยนับเปน ๒ ร้าน และอนึ่งบางร้านหลายห้องติกบางร้านน้อยห้อง ดังนี้ก็นับแต่เปนเจ้าของหนึ่ง เจ้าของหนึ่งเปนประมาณไม่ได้กำหนดห้องติก อนึ่งของขายบางร้านแปลกออกไปจากที่จดไว้ข้างบนนี้ก็มีบ้าง เหมือนดังขายเครื่องลายครามและเครื่องไตรจีวรด้วยดังนี้เปนต้น ครั้นจะตั้งแปลงแยกออกไปให้เลอียดลออก็จะยืดยาวเต็มที จึงจัดร้านเหล่านั้นสงเคราะห์เข้าในพวกขายเครื่องถ้วยบ้างและอย่างอื่นบ้าง ตามส่วนสิ่งของพวกนั้น ๆ มีขายอยู่ในร้าน การจะนับจะจำแนกให้เลอียดถ้วนถี่ไม่ได้ ด้วย ท่านผู้อ่านจงเข้าใจเสมอจำนวนอันประมาณซึ่งเ ใกล้กับที่แท้จริงนั้นเถิด

โคลง สุภาสิตใหม่

พระราชนิพนธ์

๓๘ เหน ใดไป่เทียบด้วย ดวงกระมล พี่เฮย
งาม ผาดงามพิศยล หยาดฟ้า
ตาม นุชพี่สุดทน ตามติด
ใจ พี่เหนงามกล้า คัดค้านใครฉิน

๓๙ เหน ดีดำริห์แล้ว เต็มใจ
งาม เนตรเราอย่างไร ห่อนรื้อ
ตาม จิตรอย่าตามใคร จักเปื่อย เสียแฮ
ใจ ต่างใจจำดื้อ ดุจได้เหนดี

กรมหมื่นพิชิตปรีชากร

๔๐ เหน ชอบเหนชั่วด้วย ใจตน
งาม มิงามยามยล ย่อมรู้
ตาม แต่จะคิดขวน ขวายเสพย
ใจ แห่งตนเปนผู้ คัดค้นความงาม

ความเบื่อหน่าย

พระศรีสุนทรโวหารน้อย

๔๑ เบื่อคนพูดมากพร้อง พร่ำพรู
เบื่อเช่นแขกเบื่อหมู เกลียดกล้ำ
เบื่อคนคี่เมาคู คุยโอก โขยกเฮย
พูดก็เซ้าซี้ซ้ำ ซอกซ้อนไถลเหลว

๔๒ เบื่อเพื่อนเปนพวกป้อน โปแปะ
ยืมหยิบเงินแทะและ ไป่แล้ว
หากได้ก็เฉยแฉะ เชือนชัก สูญนา
แม้ว่าเสียฤๅแคล้ว คลาศซ้ำรบกวน

๔๓ เบื่อหน่ายกายจิตรโอ้ อนิจจัง
ฉันเฉกหม้อดินขัง ทุกขไว้
เต็มเพียบก็แตกพัง คราวหนึ่ง
แล้วกลับก่อเกิดให้ รับทันทุกขทวี

๔๔ บวชนานเบื่อหน่ายน้ำ ใจหวน เหเฮย
ปั่นปั่นคิดป่วนรวน ราคเร้า
จีวรเร่าร้อนจวน จักพลุ่ง โพลงนา
ลาละสิกขาเข้า เขตรบ้านบ่วงกาม

พระองคเจ้าเกษมศรีศุภโยค

๔๕ ความเบื่อจักว่าให้ เหนความ
เปรี้ยวมงั่วอีกมขาม เบื่อเคี้ยว
วายรศก็จักทราม เสื่อมเบื่อ
หมดทรัพย์นี้สุดเปรี้ยว เสื่อมสิ้นสิ่งประสงค

พระองคเจ้าวรวรรณากร

๔๖ นอนกลางวันเล่ห์นี้ เต็มรอา
เบื่อดุเล่นตุกตา ไป่ได้
เบื่อยาถ่ายอีกยา สำรอก ณพ่อ
เบื่อแต่งเกี้ยวนวมให้ เบื่อล้นจนใจ

พระราชนิพนธ์

๔๗ ฉะนางช่างพูดเลี้ยว ลดเหลือ
กลอกกลับขยับเจือ ปดโป้
ยามชอรอ่อนโอฐเฝือ ฟังหนวก หูแฮ
เชิงหล่อนซ่อนเล็บโอ้ อวดอ้างแต่ดี

สมเดจกรม ปรปักษ

๔๘ เบื่อใจด้วยเจ้าแ
เบื่อรักเปนแยบยล ตอหนา
เบื่อจริงเพราะเหลือทน ปอกลอก
เบื่อหล่อนโลภแรงกล้า เบื่อแท้หน่ายนาง

กรมหมื่นพิชิตปรีชากร

๔๙ เบื่อใจเจ้ากลอกกลิ้ง กลายกลับ
เบื่อปากปดสับปลับ ปลอกปลิ้น
เบื่อหน้าร่าหริกหรับ เหลือแหรด
เบื่อรักเบื่อหมดสิ้น สิ่งเอื้ออาไลย

ความเย่อหยิ่ง

พระราชนิพนธ์

๕๐ ยศศักดิสมบัติพร้อม ไพบูลย
เชื้อมาตยชาติตระกูล เก่าล้ำ
จักปนปะไพร่ปน ทองครู่ กาฐแฮ
จำ ฉะสิ้นเสียวงษ

อธิบดี (ตอนที่ ๓)

เนื้อความที่ได้อธิบายมาในการลงทัณฑกรรม ว่าควรลงทัณฑกรรมตามนิไสยของผู้ผิดอย่าง ๑ ควรลงทัณฑกรรมตามสมควรแก่โทษอย่าง ๑ ควรลงทัณฑกรรมต่อเมื่อผู้เป็นอธิบดีได้ชี้แจงความบริสุทธิ์ยุติธรรมแล้วอย่าง ๑ รวมความเป็น ๓ ข้อ ฉะนี้

ในข้อต้นซึ่งว่าควรลงทัณฑกรรมตามนิไสยของผู้ผิดนั้น แม้จะถามว่าลงทัณฑกรรมโดยไนยนี้ ถ้าผู้ผิด ๒ คน ทำความผิดอย่างเดียวกัน พร้อมกันก็ดี ไม่พร้อมกันก็ดี แต่อธิบดีรู้อยู่ว่าผู้ผิดคนหนึ่งนิไสยดี แลผู้ผิดคนหนึ่งนิไสยไม่ดี ก็จะต้องทำโทษเบาว่ากันอยู่ข้างหนึ่ง เพราะเหตุที่นิไสยผิดกันฉะนี้ จะนิยมทางยุติธรรมไปฤๅ ตอบว่าถ้าพิจารณาความข้อนี้แล้ว ไม่ผิดยุติธรรมเลย ถ้าจะว่าไปความยุติธรรมนั้นเองทำให้ต้องลงทัณฑกรรมไม่เสมอกัน เหตุใดจึงว่าดังนี้ แท้จริงที่เรียกว่านิไสย ๆ นั้นเป็นของอยู่แต่ภายในสันดานของคน จะปรากฏแก่ผู้อื่นให้รู้ว่าดีเลวประการใดก็ต่อเมื่อแสดงด้วยกิริยาแลวาจาเป็นเครื่องนอกอย่างนิไสยออกมาภายนอกเท่านั้น เพราะเหตุนี้ผู้เป็นอธิบดีจะรู้จักนิไสยของผู้น้อยซึ่งอยู่ในบังคับของตนว่าดีเลวประการใดก็ต่อเมื่อได้เห็นความประพฤติของผู้น้อยนั้น คนใดนิไสยดีก็จะรู้ได้ด้วยตนจะประพฤติตัวดีฤๅไม่ประพฤติตัวชั่ว คนใดนิไสยชั่วก็จะรู้ได้ด้วยตนจะไม่ประพฤติตัวดีฤๅประพฤติตัวชั่ว เป็นทางที่สันนิษฐานได้ดังนี้ทั้ง ๒ ฝ่าย เมื่อจะว่าโดยย่อคนนิไสยดีตนจะมีปรกติประพฤติตนไม่ใคร่ให้ต้องลงทัณฑกรรม คนนิไสยชั่วแล้วประพฤติอย่างไรก็คงเวียนลงให้ต้องทำทัณฑกรรมอย่างนั้นเอง

คนนิไสยดีกับคนนิไสยชั่วความประพฤติตนจะต้องผิดกันเป็นธรรมดาดังอธิบายมาฉะนี้ ถึงแม้จะพลาดพลั้งทำความผิดลงอยู่บ้างเดียวฤๅไม่พร้อมกันก็ดี ความยุติธรรมคงชักนำให้อธิบดีต้องลงทัณฑกรรมไม่เสมอกันด้วยเหตุใดเล่า แท้จริงก็เพราะธรรมดาว่าคนนิไสยดีแล้วคงมีความอดความดีที่ได้ทำมาแต่ก่อนมาเป็นทุนให้เห็นแก่ความดีอันนั้น ฝ่ายข้างคนนิไสยชั่วนั้นเล่าก็คงมีความชั่วที่ได้ทำไว้แต่ก่อน ๆ มาเป็นพยานไม่ให้ลดหย่อนฤๅยกโทษ โดยถ้าไม่มีความชั่วแต่เก่าก่อนมาเป็นพยานก็คงไม่มีความดีอันใดมาเป็นทุนให้แลเห็นเป็นเหตุจะหย่อนจะยกโทษได้ เนื้อความที่ว่านี้จะยกเป็นอย่างให้เห็นง่าย ๆ เหมือนหนึ่งมีผู้นำเด็ก ๒ คน ชื่อ (ก) คน ๑ ชื่อ (ข) คน ๑ มาฝากในสำนักอาจาริยจะให้เรียนหนังสือ ในเวลาเมื่อแรกเขานำเด็กมาฝากเช่นนี้ อาจาริยก็ยังจะรู้ว่าเด็กทั้ง ๒ คนนั้นนิไสยคนไหนจะดีนิไสยคนไหนจะชั่วไม่ได้ ไม่ใช่ฤๅ เพราะเหตุที่ยังไม่ได้คุ้นเคยเห็นความประพฤติของเด็กทั้ง ๒ คนนั้น

ก็แลอุปมาว่าเด็ก ๒ คนนั้น เด็ก (ก) เป็นคนนิไสยดี แต่เด็ก (ข) เป็นคนนิไสยชั่ว เด็ก (ก) แต่เวลาเมื่อเข้าโรงเรียนแล้วไป นิไสยคงชักให้หมั่นเล่าเรียนรักษากิริยาอาการเรียบร้อยตามโอวาทคำสั่งสอนของอาจาริย ฝ่ายเด็ก (ข) ตั้งแต่เข้าโรงเรียนแล้ว นิไสยคงชักไม่ให้เอาใจใส่ในกิจที่จะเล่าเรียนฤๅให้เที่ยวเกะกะระรานพวกนักเรียนด้วยกันตามพาลานิไสย ในชั้นนี้ก็เห็นได้ว่าอาจาริยคงต้องว่ากล่าวตักเตือน ฤๅลงทัณฑกรรมแก่เด็ก (ข) ในชั้นหนึ่งแล้วจะยกตัวอย่างเปรียบความต่อไปอีกว่า ในเวลาหนึ่งเด็ก (ก) กับเด็ก (ข) เผอิญขาดเล่าเรียนไปด้วยกันพร้อมทั้ง ๒ คน แลได้ตัวมาพร้อมกันทั้ง ๒ คน อาจาริยเมื่อจะลงโทษแก่เด็กทั้ง ๒ ซึ่งมีความผิดขาดเล่าเรียนนั้น คงต้องระภึกถึงความอุสาหพากเพียรแลความเรียบร้อยของเด็ก (ก) ซึ่งได้ประพฤติมาเนืองนิจพึ่งจะมาผิดลงในครั้งนั้น แลคงต้องระภึกถึงความชั่วต่าง ๆ ที่เด็ก (ข) ทำแล้วทำเล่าแลชั่ว

ความวิตกว่า เด็ก (ข) คงไม่เข็ดหลาบนั้นเข้า ด้วยเช่นนี้ แม้ว่าอาจาริยจะทำโทษเด็ก (ก) เบากว่า เด็ก (ข) จะว่าไม่เปนยุติธรรมฤๅ นี้อีกชั้นหนึ่ง ถ้าจะตั้งคำถามในที่เปรียบความนี้อีกว่าก็ถ้าต่อนั้นไป แม้เด็ก (ก) จะประพฤติพาลทุจริตต่าง ๆ เปนต้นว่าเที่ยวเกะกะระราน พวกนักเรียนด้วยเปนนิจฉนี้ อาจาริยจะมิต้องลงโทษอย่างเบาอยู่เสมอ ฤๅตอบว่าไม่เช่นนั้น เพราะธรรมดานิไสยของคนรู้จักเปลี่ยนแปลงได้ เหมือนดั่งคำโบราณท่านว่าต้นตรงปลายคด แลต้นคดปลายตรงดั่งนี้ ก็เปนตัวอย่างแสดงว่าคนดีแล้วกลับชั่วก็มี ชั่วแล้วกลับดีก็มี ก็ถ้าเด็ก (ก) ประพฤติกลับกลายไปเปนพาลทุจริต ก็เปนกลับนิไสยดีเปนชั่วไป ตรงกับคำที่ว่าต้นตรงปลายคด จะว่าเด็ก (ก) เปนคนนิไสยดีในที่นี้ไม่ได้เสียแล้ว ถึงที่เด็ก (ก) ประพฤติขาดเล่าเรียนในครั้งต้นนั้น ก็เปนความประพฤติอันชั่วอยู่แล้ว แต่หากความดีที่ได้สะสมไว้เดิมป้องกันอยู่ เปรียบเหมือนน้ำอันจืดสนิท ถ้ามีน้ำเค็มเจือลงแต่หยดหนึ่ง ก็ไม่ปรากฏรศน้ำเค็ม ฤๅปรากฏแต่รศกร่อย ๆ พอบริโภคใช้สอยได้ ก็ถ้าภายหลังมาเด็ก (ก) ไม่ประพฤติรักษาความดีที่ได้ทำมากลับประพฤติพาลทุจริตต่าง ๆ เพิ่มเติมแต่ความชั่วให้มากขึ้นถ่ายเดียวเช่นนั้น นิไสยของเด็ก (ก) ก็กลับเปนนิไสยชั่วโดยแท้ เปรียบเหมือนน้ำที่ยังจืดอยู่ฤๅพอกร่อย ๆ อยู่ เอาน้ำเค็มทุ่มเทลงไปถ่ายเดียว ก็จะกลับกลายเปนน้ำเค็ม ไม่เปนของบริโภคได้ เรื่องเด็ก ๒ คนซึ่งยกมาเปนตัวอย่างอุประมานี้ฉันใด ก็เหนชัดว่าอธิบดีจะรู้นิไสยของผู้น้อยก็ต่อเมื่อได้เหนความประพฤติของผู้น้อย แลอนึ่งความประพฤติของคนย่อมเปนไปตามนิไสย ดีชั่วซึ่งมีอยู่ในสันดานของตน นิไสยเหมือนกับบ่อเกิดความประพฤติของคนทั้งปวง ผู้ใดนิไสยดีก็คงประพฤติดี

จดหมายเหตุ

การประชุมสมาชิกหอพระสมุดวชิรญาณ

ณวัน ๔ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑ ค่ำปีจอ อัฐศกศักราช ๑๒๔๘ เวลาย่ำค่ำ พระเจ้าน้องยาเธอพระองคเจ้าไชยานุชิต สภานายก มีรับสั่งเปิดการประชุม มีสมาชิกได้นั่งประชุมในวันนี้ ๑๖

เลขาธิการอ่านชื่อผู้ซึ่งจะเข้าเปนสมาชิกใหม่ ๒๔ นายเปนภาคีสมาชิกทั้งนั้น คือ

๑ หลวงสาทรราชายุตต์ ๒ จมื่นไชยภูษา ๓ พระราชพินิจัย ๔ ขุนประชาคดีกิจ ๕ นายน้อยศุขเกษม ๖ นายน้อยสมพมิต ๗ นายแย้มมหาดเล็ก บุตรพระจินดาจักรรัตน ๘ จ่าเร่งงานรัตรุด ๙ พระยาเสนาภูเบศร ๑๐ พระยาอิศรานุภาพ ๑๑ พระยามณเฑียรบาล ๑๒ พระบวรวงษเธอพระองคเจ้าวิไลยวรวิลาศ ๑๓ พระบวรวงษเธอพระองคเจ้ากาญจโนภาษรัศมี ๑๔ พระยาศิริไอสวรรย ๑๕ สัปลุตเตอรแนนต์หม่อมราชวงษสนิท ๑๖ นายพิจารณสรรพกิจ ๑๗ พระสุจริตวินิจฉัย ๑๘ นายกวด ๑๙ หลวงพิทักษอาภรณ ๒๐ พระยาโยธาเขื่อนขันธ ๒๑ พระยาวิสูตรโกษา ๒๒ พระบวรราชนุรักษ ๒๓ หลวงมนตรีนิกรโกษา ๒๔ นายผึ่งมหาดเล็ก

สมาชิกที่ประชุมไม่มีผู้ใดคัดค้าน ตกลงเปนภาคีสมาชิกหมด แล้วสภานายกรับสั่งในที่ประชุมว่าการเลือกสมาชิกใหม่ต่อไป กรรมสัมปาทิกจะขอเลือกกันเอง ไม่ต้องประชุมใหญ่ สมาชิกทั้งปวงก็เหนด้วยเปนการตกลงที่จะใช้ดังนี้สืบไป ย่ำค่ำเสศเลิกประชุม

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๕ เดือน [illegible] แรม ๙ ค่ำ จนวัน ๓ เดือน ๑๑ แรม ๑๔ ค่ำ [illegible] สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๒๒ ท่าน หนังสือที่ได้ให้ยืมจากหอพระสมุดใน ๖ วันนี้

พระราชนิพนธ์ว่าด้วยตำหนักแพ

ฝากระดานมุงกระเบื้องมีช่อฟ้าใบระกาทั้ง ๔ มุขดังนี้แล้ว จึงบาดหมายใช้ว่าพระตำหนักน้ำพระราชวังบวรไม่ยอมให้เรียกว่าพระตำหนักแพ เพราะแพไม่มีๆ แต่พระตำหนักตั้งอยู่บนหลังคานปลายเสาตะม่อ แต่คนเก่าๆ มักพอใจเรียกว่าตำหนักแพวังน่า เปนการติดปากติดตามาแต่เดิม ทุกวันนี้ตำหนักแพลอยก็ไม่มีแล้ว แต่เสียงเรียกว่าตำหนักแพก็ยังเปนพื้นบ้านของคนเปนอันมาก ปรากฏอยู่กับหูด้วยกันทุกท่านทุกนายไม่ใช่ฤๅ เพราะคำที่เรียกว่าตำหนักแพนั้นติดตาคนเก่าๆ แล้วเคยปะเรียกต่อๆ มา จนบุตรหลานที่ไม่เคยเหนตำหนักแพลอยก็พลอยเรียกพระตำหนักน้ำเปนตำหนักแพไปเปนอันมาก

จะขอเล่าเรื่องตำหนักแพวังหลวงต่อไปอีก เดิมในรัชกาลที่ ๑ มีพระตำหนักแพลอยดังที่ว่ามาแล้วนั้น ครั้นถึงรัชกาลที่ ๒ ของทูลกระหม่อมนั้น พระตำหนักแพลอยวังหลวงวังน่าก็ยังคงมีอยู่ดังที่ว่ามาแล้ว ครั้งหนึ่งกรมพระราชวังในรัชกาลที่ ๑ เสดจลงมาประทับที่พระตำหนักแพลอย พร้อมด้วยพระสนมข้างในเพื่อจะคอยทอดพระเนตรกระบวนกะฐินเรือในพระราชวังหลวง ครั้งนั้นฝนตกมากเกิดลมพยุหใหญ่พัดจัดมาแต่ทิศตวันออกฝ่ายเหนือ มาต้องพระตำหนักแพลอยเสาหัก พระตำหนักแพลอยนั้นลอยกระแสน้ำไหลลงไปฝ่ายข้าราชการช่วยกันเอาพระตำหนักแพลอยเข้าจอดที่ฝั่งได้ ๓ วัน น่าวัดทองธรรมชาติ ขณะนั้นพระสนมนางหนึ่งทรงครรภถ้วนทศมาส ประสูตรพระกุมารในที่นั้น ความนี้ทราบใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาทในพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ๆ จึงไม่โปรดพระตำหนักแพลอยๆ ที่น่าพระราชวังหลวงนั้น รับสั่งให้เลิกถอนเสีย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาเพชรพิไชย (บุญคง) เปนแม่กองทำพระที่นั่งสามหลังลงที่ริมฝั่งน้ำตรงฉนวนน้ำเก่าน่าพระราชวังหลวง มุงกระเบื้องมีช่อฟ้าใบระกา แต่มุขน่าด้านน้ำเปนมุขซ้อนสองชั้น น่าบันประเจิดมีฝากระดานรอบ ๓ ด้านๆ น่าเปนลูกกรง ในพระที่นั่งสามหลังนั้น ตั้งบนคานปลายเสาตะม่อคล้ายเรือนแพ พระยาเพชรพิไชยได้เริ่มการทำพระตำหนักน้ำ เตรียมตัวไม้ไว้พร้อมแล้วแต่ยังไม่ได้ลงมือทำการ ก็พอสิ้นรัชกาลที่ ๒ ล่วงไปในคราวนั้น ครั้นถึงรัชกาลในปีที่สองของรัชกาลที่ ๓ นั้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดการทำพระตำหนักน้ำนั้นต่อไป ได้แล้วเสรจสำเร็จบริบูรณเปนพระตำหนักน้ำปรากฏขึ้นในแผ่นดินพระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่บาดหมายใช้ว่าพระตำหนักน้ำเปนแน่ ไม่ได้ใช้ว่าพระตำหนักแพ แต่คนเก่าๆ นี้เคยได้ยินได้เหนพระตำหนักแพลอย เคยเรียกติดปากมาว่าตำหนักแพ ตลอดมาจนไม่มีแพแลไม่เหนแพก็ยังงมงามงุ่มง่ามเรียกตำหนักแพต่อๆ มาจนชั้นบุตรหลานเหลน ซึ่งเกิดมาภายหลังยังไม่ได้เคยเหนตำหนักแพ ก็พลอยเรียกตามคำโบราณยุดหน่วงเอาเปนที่ตั้ง ไม่หันเหียนเอาตามบาดหมายที่ใช้ในราชการต่อๆ มา ลางทีข้าราชการในตำแหน่งก็กรายเพดกรายทูลว่าตำหนักแพก็มีชุกชุม ชั้นแต่พระสงฆบางพวกก็ถวายพระพรพูดจาถึงเรื่องพระตำหนักน้ำเปนตำหนักแพไปโดยผิดๆ ก็มีมากไม่กระดากปากเลย

อนึ่งท่าจอดเรือพระที่นั่งเหนือพระตำหนักน้ำขึ้นไปน่อยหนึ่ง ท่านั้นอยู่ตรงประตูศรีสุนทรลงมาเปนท่าเรือขุนนางจอดเข้าเฝ้า คนเปนอันมากก็เหมาว่าเรียกท่าขุนนาง

ลางนี้ก็ถูกแล้วไม่เถียงเลย เพราะเรือชุนนางขอกที่ตรงนั้นเปนอันมาก ครั้นพิเคราะห์ไปในชื่อท่านั้น ชุนนางพวกใดจะได้เรี่ยรายเงินสร้างเชื่อนแลตะพานที่ท่านั้นก็ไม่มีเลย ครั้นถึงรัชกาลที่ ๓ พระตำหนักน้ำแลท่าชุนนางก็ยังคงใช้บาดหมาย แลเรียกอย่างเดิมเปนพื้นปากดังนี้มีชุกชุม ขนสิ้นรัชกาลที่ ๓ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ ในปีตยุบันนี้ ได้สั่งช่างให้เปลี่ยนแปลงพระตำหนักน้ำทำเปนอย่างใหม่ ต้องถมที่ก่ออิฐถือปูนทำเปนพระที่นั่งที่ประทับริมฝั่งน้ำ ๔ หลัง โดยระโหฐานหลังคามุงกระเบื้องเกล็ดเต่า มีช่อฟ้าใบรกานาคสดุ้งน่าบันประดับกระจกเปนพระที่นั่งริมฝั่งน้ำแท้ ไม่ได้เปนดังพระตำหนักน้ำพระตำหนักแพเลย คนเปนอันมากก็ยังหลงเรียกว่าตำหนักแพอยู่ร่ำไป ครั้นทำพระที่นั่ง ๔ หลังเปนติกเสรจแล้ว ก็ได้ตั้งชื่อหลังเล็กรีตามน้ำ ชื่อพระที่นั่งชลังคณพิมาน หลังสูงสองชั้นข้างหลังนั้นชื่อพระที่นั่งทิพยสถานเทพยสถิตย หลังใหญ่ข้างเหนือชื่อพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย หลังใหญ่ข้างใต้ชื่อพระที่นั่งอนงในสราญรมย มีดังนี้ทั้ง ๔ หลัง ได้ออกประกาศบาดหมายไปในที่ต่าง ๆ แล้วก็ได้ใช้ชื่อนี้แต่ในที่ราชการสำคัญไม่ได้เรียกชื่อพระที่นั่งทั่ว ๆ ตลอดไป แต่คนเปนอันมากก็พอใจร้องเรียกตำหนักแพอยู่ตามคำโบราณ เปนการหลงละเมอเพ้อเรียกตามเสียงคนเก่า ๆ เล่าต่อ ๆ มา แต่ท่าชุนนางนั้นเหนว่าเปนท่ารันสมควรที่จะมีชื่อ จึงให้ตั้งชื่อของท่านั้นว่า ท่าราชวรดิฐ ราชะ แปลว่าพระยามหากระษัตริย วระ แปลว่าประเสริฐ ดิฐ แปลว่าท่าน้ำฤๅฝั่งคลิ่งก็ได้ รวมสามคำว่าราชาวรดิฐ แปลรวม ๆ รวบ ๆ ว่าท่าอันประเสริฐแห่งราชการดังนี้มีปรากฏแน่ แต่ไม่ใคร่จะมีใครเรียกตามชื่อหลวง ยังหลงเรียกอยู่แต่ว่าท่าชุนนางอย่างเก่า ๆ เหมือนท่าช้างลงน้ำก็มีชื่อหลวงว่าท่าพระ แต่คนชอบเรียกว่าท่าช้าง แลไม่ใคร่จะได้ยินใครเรียกว่าท่าพระ เพราะความเพ่งหมายของผู้ที่เรียกท่านั้น ไม่เหนวัดอยู่บนยกไม่เหนพระลงมาอาบน้ำที่ท่านั้น ก็สำคัญใจเปนแน่ดังนี้จึงไม่อาจเรียกว่าท่าพระ ๆ ก็ใช้แต่ราชการเปนคราว ๆ คงเรียกว่าท่าช้างตามเดิม คำนี้ต้องยอมให้เรียกเพราะเขาเหนช้างลงมาอาบน้ำจริง ๆ ซึ่งท่าช้างนี้จะมีชื่อว่าท่าพระนั้น ก็เพราะในรัชกาลที่ ๑ โปรดเกล้า ๆ ให้พระยาช่วงเสนบดีครั้งบริบาลขึ้นไปอัญเชิญพระพุทธปฏิมากรนั่งสมาธิน่าตัก ๑๐ ศอกเศศประดิษฐานอยู่ในพระวิหารวัดร้างเมืองสุโขไทย แพลงลงมากรุงเทพ ๆ ขอกที่ท่าช้างแล้วเชิญพระพุทธปฏิมากรขึ้นที่ท่านั้น แต่พระนั้นใหญ่โตกว่าประตูท่าช้างจึงโปรดเกล้า ๆ ให้พังกำแพงทั้งประตูขยายให้กว้างเปนทางที่จะลากพระเข้าไปในพระนครได้ ครั้นลากพระโตไปประดิษฐานในพระพิหารวัดสุทัศนเทพวราราม แล้วจึงโปรดให้ทำประตูที่ทลายให้ดีอย่างเดิม แล้วพระราชทานพระนามว่าประตูท่าพระเปนเดิมดังนี้ แต่ไม่มีใครพอใจเรียกขานชื่อหลวงเหมือนหนึ่งทุกวันนี้ ที่ท่าน่าสาลต่างประเทศนั้นเรียกกันว่าท่าเตียน ไม่เหนเตียนเลี่ยนสักหน่อย มีแต่ผู้นอยแลติกโรงรุงรัง เหตุไฉนจึงเรียกว่าท่าเตียน เพราะมีเหตุขึ้นคราว ๑ จึงเรียกว่าท่าเตียน ที่ท่านั้นแต่เดิมในแผ่นดินกรุงธนบุรี เจ้าตากสั่งให้ปลูกโรงใหญ่ ๆ แปดหลังริมน้ำไว้เรือรบศึกษะมีดโกนต่อท่าวัดโพขึ้นไปจดท้ายประตูแดง ที่ใกล้ ๆ ริม ๆ โรงเรือแปดหลังนั้น เจ้าตากห้ามไม่ให้ใครปลูกเข่าเรือนอยู่ใกล้โรงเรือ เพราะกลัวจะเปนเชื้อไฟ ที่นั้นจึงเปนที่กว้างยาว ครั้นถึงรัชกาลที่ ๑ กรุงเทพมหานครนี้ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ๆ ให้เจ้าพระยามหาเสนาบุญนาครื้อโรง ๘ หลังไปปลูกที่บางลมุดแขวงเมืองนนทบุรี แล้วถอยเอาเรือ

รบ ทั้ง สิ้นไปไว้ ในโรงเรือ บางลมุด ครั้นรื้อโรงเรือ แล้ว จึ่งโปรด ให้เจ้า พระยา มหาเสนา บุญนาค ซึ่งเปน ตาพระ เจ้าลูกยาเธอ พระองคเจ้าเสวตร ฉัตร ทำที่นั้นเปน วัง พระราชทาน พระเจ้าลูก ยา เธอ พระองคเจ้าเสวตร ฉัตร กรมหมื่น สุรินทรรักษๆ เสดจอยู่ ที่นั้นช้า นาน จนสิ้นพระชนม์ ใน รัชกาล ที่ ๓ เจ้าบุตร หลาน ของ ท่านก็ อยู่ต่อ มา จนถึง รัชกาล ที่ ๔ มีเหตุ ใหญ่เกิด เพลิงไหม้ ที่วัง กรม หมื่น สุรินทร รักษ หมด สิ้น เจ้า บุตร หลาน ก็แยก ย้ายไป อยู่ ที่อื่น ที่ วัง นั้น ก็ว่าง เปล่า เปน ที่หลวงอย่างเดิม เมื่อไฟไหม้นั้นเตียนโล่ง ตลอดตีน ท่า น่า วัดโพ เปน ท่า จอดเรือ จ้างข้ามส่งไป วัดแจ้ง คนเปนอันมากเหน ว่า ที่นั้น เตียน จึ่งเรียกว่า ท่า เตียน มา ช้า นาน

ฉันท วรรณ พฤติ

ะ ะ ! ! ะ ะ ะ ครุ ๑

๏ บาท หนึ่ง ๗ อักษร ๔ บาท เปน บท หนึ่ง ชื่อ กุมาร ละฬิตา ฉันท ดังนี้

๏ อนึ่ง อนุช มีจิตร สนิท กรุณะ เปรม ปรี ดิ สวามิ มะ นะ ภักดี ภิบาล บมิ อนาทร

๏ ประ เล่ห ชนนี เสน่ ห บุตร บีย เสมอ สมร ชเนต ติ สมะ นาม กร ประกาศ อธิกะ คุณณา

๏ อนึ่ง อนุช อาย กำม์ กระ ทำ มฤ ธุ จรรยา บ หยาบ บมิอหังกา ร เคารพย สวามี

๏ ประ หนึ่ง กนิฐ อำรุง ผดุง ณะ กตเวที ประ กา สิตะ ภคินี สมา สมร สมัค สมาน

๏ อนึ่ง อนุช ร่วม ศุข แล ทุกข บมิ ร้าว ราน ประ เล่ห มิตร สันดาน และ ซื่อ และ สัตย ภรรดา

๏ ประกาศ สุค ตวาที [illegible] มะ ภิริยา ประเสรอฐ คุณะ อุฬา รา ธิ การะ [illegible] หลาย

๏ อนึ่ง อนุช เยง ยำ กระ ทำ ประพฤติ ต่ำ กาย มิศร หนึ่ง นาย บ นึก ประทุฐะ โทษา

๏ จะ โกรธ และ จะ ประกอบ โพย จะ โบย และ บริภาษนา บ ตอบ และ บมิโกรธา ธิวาศน์ ฤทย ภักดี

๏ มุนินทร ธ แสดง คุณ วิบุลย บวร นารี ธ เรียก วณิตะ บาษี สมา สมร ชายา

๏ อนึ่ง อนุช ทั้ง สี่ ชีวี มะ นะ คลาศ คลา คระไลย สุค ติโลกา พิรมย ทิพย ไอสวรรย

๏ นิพนธ พจน สมยา กุมาร ละ ฬิตา ฉันท ธิบาย บท ฉบับ บรรพ์ ประกาศ นิกร เมธา

๑๐ บท ๒๔ บัน ทัด

โคลงทาย

๓ หก เศียร สอง บาท ด้าว เวหน
ปีก ปิด พระ สุริยน คลุ่ม คลุ้ม
คู หา สถิตย ดล แดน เขตร เขา แฮ
มูล ถ่าย ไว้ แผ่ คุ้ม เขตร ด้าวแดน พระยา

๔ แปด ชงฆ์ สี่ บาท เอ้า เอว ขัน
แปด เนตร ประเพศ พรรณ์ แผก พ้น
ไป ชอบ คบ คน จัน ไร ยาก จนแฮ
ชอบ ที่ มี ทรัพย ล้น เล่ห นี้ นามไฉน

๕ หนึ่ง เดินใน น่าน น้ำ นที ทเล ฤๅ
หนึ่ง เก็บ พัศดุ มี ค่าไว้
หนึ่ง เปน เชื้อ อสุรี เรือง เดช
สาม สิ่ง นาม เดียวไซ้ ชื่อ นี้ อันใด

๖ แปด เศียร แปด บาท ทั้ง หัตถา แปด ฤๅ
ลอย ลิ่ว บน เวหา ห่าง พื้น
ปี หนึ่ง มี สอง ครา เช้า บ่าย
[illegible] เกลื่อน กลุ้ม [illegible]

วชิรญาณ

เล่ม ๒ แผ่น ๔ วัน ๔ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ ราคาแผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรเหรัญญิก

ข่าวในกรุงเทพ ฯ	น่า ๒๕
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๒๕
ระวางม้าต้น	น่า ๒๖
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๒๗
อธิบดี	น่า ๒๘
การล่ามโยง	น่า ๒๘
แจ้งความแลรายงาน	น่า ๒๙
เรื่องตำหนักแพ	น่า ๓๐
คำนำพระนามพระบรมวงษานุวงษ	น่า ๓๐
ฉันทวรรณพฤติ	น่า ๓๒
คำแก้โคลงทาย	น่า ๓๒
โคลงทาย	น่า ๓๒

ข่าวในกรุงเทพ ฯ

พระกระถินหัวเมือง

วัน ๕ เดือน ๑๒ ขึ้น ๒ ค่ำ เวลาเช้า ๓ โมงเสศ เสดจทรงเรือพระที่นั่งเวสาตรีไปประทับวัดปรมัยยิกาวาศ เวลาเที่ยงเสศพระราชทานพระกระถิน พระสงฆในพระอาราม ๒๙ รูป เวลาบ่ายโมงครึ่งเสดจจากวัดปรมัยยิกาวาศ เวลาทุ่มเสศถึงท่าพระราชวังบางปอิน เสดจขึ้นประทับในพระราชวัง

วัน ๖ เดือน ๑๒ ขึ้น ๓ ค่ำ เวลาเช้ามีการเลี้ยงพระในแพพระที่นั่ง ซึ่งจอดในคลองริมพระที่นั่งอุทธยานภูมเสถียร

วัน ๗ เดือน ๑๒ ขึ้น ๔ ค่ำ เวลาบ่าย ๒ โมงเสศ ทรงเรือพระที่นั่งศรีทวยเทพยถวายกร เปนกระบวนข้างในมีกระบวนนำ แลตามเสดจพระราชทานพระกระถินวัดชุมพลนิกายารามที่ ๑ พระสงฆจำพรรษา ๑๘ รูป วัดนิเวศธรรมประวัติ ๓๒ รูป เวลาบ่าย ๔ โมงเสศเสดจกลับพระราชวัง

เวลาค่ำมีผ้าป่าหลวงทอดวัดนิเวศธรรมประวัติ วัดชุมพลนิกายารามตามเคย

ข่าวต่างประเทศ

อินเดีย

ที่เมืองกาฬีกัตตา ได้ปฤกษากันถึงเรื่องที่จะใช้เงินทุกแห่ง เพราะที่อินเดียใช้เงินเปนหลัดสะเต็มดารด เวลาที่ทองแพงคอเวอนเมนต์ขาดทุนปี ๑ หลายสิบล้านรูเปีย ด้วยการเอกษเชนแลกเงินส่งเงินไปยุโรปคอเวอเมนต์อังกฤษ ได้ตั้งข้าหลวงมาสืบสวนการเรื่องนี้ แลให้ทำรายงานเสนอให้ตลอดเรื่อง

คอเวอนเมนต์อินเดียได้ออกประกาศยี่สิบลัน คือ ๑๒๐๐๐๐ ชั่ง จะ

การเดินเรือส่งสินค้าไปมาในกำหนด ๔ เดือนนี้ ตามสารบาญชีมีจำนวนสินค้าเข้านอกจากของคอเวอนเมนต แลเงินทองเปนราคาเงิน ๑๘๖๒๐๘๘๘๓ รูเปีย สินค้าออกเปนราคา ๓๐๘๐๖๑๒๓๑ รูเปีย รวมภาษีสินค้าเข้าเก็บได้ ๘๑๖๘๔๑๘ รูเปีย รวมภาษีสินค้าออกเก็บได้ ๒๒๒๓๗๘๑ รูเปีย ภาษีสินค้าเข้าแลออก ๒ อย่างนี้ รวมเรียกเปนค่าธรรมเนียมศุลกากร

เครื่องจักรที่มีกำลังมากที่สุดในโลกยนี้

หนังสือพิมพ์อเมริกันว่าด้วยวิชา ได้กล่าวว่าเครื่องจักรที่มีกำลังแรงที่สุดในโลกยนี้ มีสิ่งหนึ่งเรียกว่าคีเปรสิเดนอยที่บ่อแร่สังกะสี ที่ตำบลไฟรเดนวิลิเมือง เปนซินเวเนียในประเทศอเมริกาเหนือ เครื่องจักรนั้นมีกำลังถึง ๕๐๐๐๐ แรงม้า ใช้หม้อไฟที่จะให้เกิดสตีมให้เครื่องจักรเดินถึง ๑๖ หม้อ เมื่อถ้าจะเติมจำนวนหม้อไฟขึ้นอีกเท่าจำนวนนี้แล้ว เครื่องจักรจะมีกำลังขึ้นอีกเท่าหนึ่ง เครื่องจักรนั้นหมุนที ๑ ส่งน้ำขึ้นไปพอที่จะใส่สระขนาดใหญ่ให้เต็มได้ แลยกน้ำได้ถึง ๑๗๕๐๐ แกลลัน เครื่องจักรนี้ทำแล้วไม่ใช้อยู่ถึง ๗ ปี แต่พึ่งได้ใช้อีกเมื่อเดือนมารชหลังนั้นเดินทั้งกลางวันกลางคืน ใช้ถ่านสิ้นถึงวันละ ๒๘ ตัน แลที่หมุนเปนปรกตินั้นนาทีละ ๗ รอบ จักรนั้นสูนยไส้ ๓๗ ฟิต หนักอันละ ๔๐ ตัน แปลจากหนังสือพิมพ์ไตม

ปีวันสุกร

ในหนังสือพิมพ์เซนเยมคาเซต์กลับเหนไปข้างลัทธิที่กลัว ชี้แจงความว่าปี ๑๘๘๖ นี้ เริ่มขึ้นเมื่อต้นปีวันสุกร วันจะสิ้นปีก็ในวันสุกร แลมี ๕๕ วัน ในปีนี้ ๔ เดือน ในปี ๑ มี ๕ วันสุกร พระ ขึ้นแรมเกิดในวันสุกร ๕ ครั้ง แลวันที่ ๑ ประ ที่สุดทั้ง ๒ นี้ ใน ๑๒ เดือน ปีนี้ก็คุณะอุฬารา ควรจะเรียกปีนี้ว่าปีวันสุกร

จาก หนังสือพิมพ์ นิวยรอยเทรออด

ชื่อระวางม้าต้น

เจ้าพระยาราชพาห ขวา เจ้าพระยาอาชาไนย ซ้าย ม้าต้นวันอาทิตยหมู่แดง ทินกรรัศมี ขวา ระพีพรรณ ซ้าย สุริยบันยง ขวา หงษพิมาน ซ้าย โลหิศดาง ขวา สารพางครัต ซ้าย สายอะสุนี ขวา ศรีอะรุโณท ซ้าย ปัศวะหล่ำ ขวา ปัดทำมะราช ซ้าย กำพลพัตร ขวา อัศฎงคต ซ้าย ม้าต้นวันจันทรหมู่ขาว สังขรัศมี ขวา ศรีประภัศร ซ้าย พวงเพชรแพร้ว ขวา แก้วผลึก ซ้าย แสงศะศิธร ขวา เขจรจรร ซ้าย สินธุกระแส ขวา ดวงแขเขียน ซ้าย หิรัญรัตน ขวา สวัสดิวิมล ซ้าย ดาวกระจาย ขวา ประกายพฤกษ ซ้าย ม้าต้นวันอังคารหมู่กระเลียว สีจันทร ทิพโสภา ขวา สุธาทิพ ซ้าย สีสัตบุต ขวา กระมุทมาลา ซ้าย ดามภะอุไร ขวา ประไพพิลาศ ซ้าย ธนูฟ้าเฟื่อง ขวา ธีระเทือง ฟ้าฟื้น ซ้าย มฤคเลขา ขวา มิคาคนอง ซ้าย วรรณวิไลย ขวา ไกรสีหะ ซ้าย ม้าต้นวันพุฒหมู่ปลัง ชามพูมะนัศ ขวา สหัศรังษี ซ้าย อินทะอำพน ขวา สกลขจิตร ซ้าย วิรุณรัศมี ขวา ศรีเสาวภางค ซ้าย ดารินทดารา ขวา ภาหะนะพิมล ซ้าย ชอุ่มอับทิศ ขวา จิตลัดา ซ้าย มะยุระคันฐี ขวา มณีนาคสวาดิ ซ้าย ม้าต้นวันพฤหัศบดีหมู่เหลือง สุพรรณศฤงฆาร ขวา กาญจะนะพิจิตร ซ้าย เหมมงคล ขวา ไหรณรัศมี ซ้าย กระหนกภูษา ขวา จารุณรัตน ซ้าย จามนิกร ขวา จามรมาศ ซ้าย เนื้อนพคุณ ขวา จุณแก่นจันทน์ ซ้าย คำภูนุช ขวา บุษราคำ ซ้าย ม้าต้นวันศุกรหมู่แซมผ่าน อนันตสิงหาศน์ ขวา อากาศพิมาน ซ้าย ภาหะวะตา ขวา วายุวาหะ ซ้าย เมฆมาลา ขวา เมฆาพิลาศ ซ้าย วิเวกเวหา ขวา พลาหก ซ้าย สม้ายแม้นเขียน ขวา กระเษียณสมุท ซ้าย ผยองยอดฟ้า ขวา อัศวะราฤทธิ์ ซ้าย ม้าต้นวันเสารหมู่ดำ กาลากิรี ขวา ตรีอันทกาล ซ้าย สุยามพรรณ ขวา อัญชัญนโชติ์ ซ้าย เกษาลีนี ขวา ภุมรีรัตน ซ้าย ปฤษนาภรณ ขวา วรวานิล ซ้าย ราหูจับจันทร ขวา สุริยันพยับ ซ้าย นิลวรรณา ขวา นิลภาหู ซ้าย

โคลงสุภาสิตใหม่

ความเย่อหยิ่ง

พระราชนิพนธ

๕๑ มียศยิ่งทรัพย์ซ้ำ สระสรวย
หญิงอยากจะเออ อวย อ่อนให้
งอนง้อก็เขินขวย เขาจัก แคลนนา
ผิดก็หาใหม่ได้ เดือดร้อนรนใย

๕๒ หญิงหยิ่งเชื่อยศทั้ง สมบัติ
คิดคู่แต่เลือกคัด ขัดข้อง
ไป่ชมจับตัวขัด ชักสื่อ สมแฮ
สิ้นทรัพย์เสียศักดิ์ต้อง ตกช้าอัประมาณ

๕๓ หยิ่งเย่อเผยอเยื้อง ยกตน
กิ้งก่าได้ทองกล เยี่ยงนั้น
หยิ่งนักจักให้ผล พลันโค่น หักแฮ
เฉกเสพยยาพิศม์สั้น สุดสิ้นเสียชนม์

สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ

๕๔ หยิ่งยศหวังว่าล้ำ เลิศลอย
หยิ่งศักดิ์ไม่ลดถอย ถ่อมบ้าง
หยิ่งทรัพย์นับวันคอย คิดมั่ง มีนา
หยิ่งอวดปัญญาอ้าง ว่ารู้การดี

พระองคเจ้าเกษมศรีศุภโยค

๕๕ ความหยิ่งจักว่าไว้ ควรฉิน
จงอย่ายลอย่ายิน อยุดห้าม
ใครเหนก็จักนิน ทาเล่น
จงประหญัดตนคร้าม รอบรู้ระวังตัว

พระราชนิพนธ

๕๖ ชนหยิ่งไปชอบด้วย ชนใด
พาลชอบพาลเพราะใจ ต่อต้อง
ชนปราชชอบปราชไข คำชอบ กันแฮ
หยิ่งต่อหยิ่งกลับจ้อง จ่อหน้างาผสาน

พระองคเจ้าวรวรรณากร

๕๗ หยิ่งทยานทำโอให้ เกินคน
มักหักบทานทน ยืดช้า
ค่อยโตเติบตามสกนธ จึงชอบ นาพ่อ
ใครประพฤติหาญกล้า มักล้มโดยเร็ว

กรมหมื่นพิชิตปรีชากร

๕๘ มีศักดิ์รักศักดิ์ให้ เสมอหงษ
อย่ากลับอย่ากลายลง เปือกเปื้อน
อย่าหยิ่งยิ่งเกินพงษ พันธุ์เพศ
กล่าวสุภาพอย่าอยาบเอื้อน อรรถให้คายหู

พระองคเจ้าเทวัญอุไทยวงษ

๕๙ หยิ่งชนชาติต่ำช้า เลวทราม
เผยอแค่นจะอวดงาม เลิศล้น
ไว้ภูมพากภูมตาม ฉันเฉก ไพร่แฮ
ดูบาดหูตาพ้น ที่อ้างใดปาน

พระราชนิพนธ

๖ หยิ่งนักจักคบได้ กับใคร
ไปสู่ประชุมไหน แตกผ้าย
ใครใครบอยากไป พบปะ ตนแฮ
ชมแต่ตนเดียวหม้าย เพื่อนผู้หมู่พงษ

พระองคเจ้าจิตรเจริญ

๖๑ หยิ่งทรัพย์มักจักต้อง ฉิบหา[illegible]
ไปเล่นเสียเรี่ยราย นั[illegible]
ใครมาก็มาดหมาย
ชมถูกคอนิดน้อย

กรมหมื่นพิชิต[illegible]

๖๒ หยิ่งยกตนใหญ่
ไป พบผู้ใดราน
ใครเหนยอม
ชมรู้

อธิบดี (ตอนที่ ๓)

นิไสยชั่ว ก็ คง ประพฤติ ชั่ว ประพฤติ ดี ก็ เพราะ นิไสย ดี ประพฤติ ชั่ว ก็ เพราะ นิไสย ชั่ว เมื่อ จะ ว่าโดย ย่อ นิไสย กับ ความ ประพฤติ ก็ เกือบ เปน อัน เดียวกัน เพราะ นิไสย เปน เหตุ ความ ประพฤติเปน ผล ต่อ พร้อม เหตุ พร้อมผล จึ่ง สามารถ ให้เกิด คุณ แลโทษ ด้วย อาการ ภาย นอก ได้ ด้วย เหตุ นี้ คำ ที่ ว่า ลง ทัณฑ กรรม ตาม นิไสย ของ ผู้ ผิด นั้น เมื่อ จะ พิจารณา อีก ไนย หนึ่ง ก็ เหมือน กับ ลง ทัณฑ กรรม ตาม ความ ประพฤติ ของ ผู้ ผิด โดย ความ ดัง อธิบาย มา แล้ว จึ่ง เหน ว่า การ ลง ทัณฑ กรรม ผู้ มี นิไสย ดี (คือ ว่า) ผู้ ประพฤติ ตัว ดี โดย จะ เบา กว่า ผู้ มี นิไสย ชั่ว (คือ ว่า) ผู้ ประพฤติ ตัว ชั่ว เพราะ ความ ผิด ที่ ทำ เปน อย่าง เดียว กัน นั้น ไม่ ขาด ความ ยุติธรรม ด้วย ประการ ฉนี้

การ ล่าม โยง

การ ที่ใช้ ล่าม โยง กัน ด้วย ผ้า ฤๅ ด้วย เชือก ยาว ๆ ที่ ใช้ กัน อยู่ แต่ โบราณ สืบ มา จน ปัจจุบัน นี้ มี หลาย อย่าง คือ โยง ศพ โยง สาย สิญจน์ เปน ต้น ท่าน ทั้งปวง ก็ จะ ไม่ มี ผู้ ใด ทราบ ว่า แปล ว่า กระไร มา จาก อะไร โดย มาก ถึง ข้าพเจ้า ผู้ เรียบ เรียง หนังสือ นี้ ก็ ไม่ ทราบ ว่า มูล เดิม มา ต่ จะ ขอ คิด เดา กล่าว ไว้ พอ ให้ ท่าน ทั้งหลาย ๆ เพื่อ ว่า จะ เปน ประโยชน บ้าง การ วย ผ้าแบน ๆ กว้าง อยู่ ใน ๕ นิ้ว บ้าง ไม่ เปน กำหนด ใช้ ผ้า ดี เลว ริ้ว ตาด โหมด ลง มา จน กระทั่ง แล อย่าง ต่ำ ลง ไป อีก จน ถึง ใช้ โยง [illegible] ชัก ไป สู่ ก ให้ พระ ชัก ป สู่ เมรุ นั้น จะ แปล ยว ว่า แปล ว่า จะ ชักโยง ผู้ ตาย ให้ ไป สู่ สุคะติ ภพ มี สวรรค์ เปน ต้น ผู้ ที่ แรก คิด ตั้ง ขึ้น จะ เชื่อ อย่าง นี้ ฤๅ ไม่ เชื่อ ก็ ไม่ ทราบ ถ้า ผู้ คิด มิ เชื่อ ว่า จะ โยง ไป สุคะติ ได้ จริง แล้ว ก็ คง จะ ทำ ไว้ เพื่อ ที่ แสดง ความ ปราถนา ของ ผู้ เจ้า ของ ศพ ว่า อยาก จะ ให้ ผู้ ตาย ได้ ไป สุคะติ ภพ จึ่ง ได้ คิด ตั้ง การ ชัก โยง นี้ ขึ้น เปน ธรรมเนียม สืบ มา การ ที่ โยง ให้ พระ ชัก บัง สกุล นั้น แต่ เดิม มา พระ ที่ ถือ บัง สกุล จีวร เที่ยว เก็บ ผ้า ที่ เขา ทิ้ง เสีย มา ทำ ไตร จีวร นุ่ง ห่ม ผ้า ที่ นุ่ง ห่ม ศพ แล ห่อ ศพ ก็ ชื่อ ว่า ผ้า ที่ เขา ทิ้ง เสีย พระ ก็ ไป เก็บ เอา ผ้า นั้น มา เมื่อ พระ ไป เก็บ ผ้า นั้น เหน ศพ ก็ เกิด ความ สังเวช จึ่ง ออก วาจา ว่า อนิจจา วะตะสังขารา เปน ต้น ไป พลาง เก็บ ผ้า ไป พลาง จะ มี คน ไป เหน พระ ทำ อาการ อย่าง นั้น เข้า ก็ จะ มี ความ เลื่อมใส ใน อาการ ที่ พระ ทำ อย่าง นั้น จึ่ง เอา ผ้า ดี ๆ พัน ศพ ให้ พระ มา ปลง แล ชัก เอา ผ้า ไป เพื่อ เปน การ กุศล ปลุก ความ เลื่อม ใส ให้ เกิด มาก ขึ้น แล มี ผู้ เหน ผู้ นั้น ทำ การ อย่าง นั้น ดี เหน ชอบ ด้วย จึ่ง ทำ เอา อย่าง กัน เปน ธรรม เนียม สืบ มา ได้ ยิน ผู้ ใหญ่ เล่ ว่า การ ที่ พัน ศพ อย่าง นี้ มี วิธี พัน กลับ ไป กลับ มา ให้ พระ มา ชัก ศพ นั้น ก็ กลิ้ง ไป กลิ้ง มา แล มี ไม้ ท้าว สำหรับ กัน ศพ ไม่ ให้ กลิ้ง มา ถูก พระ ปลาย เปน สอง ง่าม แต่ ใน กาล บัด นี้ ไม่ ใช้ พัน ด้วย จะ มี ผู้ เหน ว่า เปน การ โสโครก จึ่ง ยัก ใช้ เอา ผ้า ทอด บน ศพ เอา ใบ ไม้ รอง มิ ให้ เปื้อน แล ให้ พระ มา ปลง ว่า อนิจจา เปน ต้น ตาม เค้า เดิม ที่ ว่า ไว้ ข้าง ต้น ครั้น ต่อ มา ผู้ ที่ จะ ทำ บุญ เช่น นี้ แก่ พระ มาก ๆ จะ ให้ ชัก ที ละ องค ก็ ไม่ มี เวลา พอ จึ่ง ได้ คิด ประดิฐ ทำ ผ้า โยง ขึ้น เนื่อง จาก ศพ ออก มา พอ เปน สังเขป แล้ว ทอด บน ผ้า โยง ให พระ ปลง แล ชัก เอา ผ้า เช่น เค้า เดิม แล ยัง ซ้ำ ไม่ ใช้ ผ้า ใช้ ของ ต่าง ๆ แทน ให้ พระ จับ แต่ ผ้า โยง ว่า อนิจจา แล้ว ถวาย ของ พระ ไป ครั้น ต่อ มา อีก ผู้ ที่ เปน เจ้า ของ ศพ ไม่ อยาก จะ ให้ เอา ศพ ออก มา วาง เปน การ อุจาด จึ่ง อา ศพ นั้น ไว้ เสีย ใน ตีบ ใน โลง แล้ว เอา ผ้า โยง ผูก เนื่อง ออก มา ให้ พระ ชัก บัง สกุล แล ใช้ ตลอด มา จน ถึง กระดูก ก็

ยัง สกุล เช่น กับ ศพ แต่ การ นาน เข้า เลื่อน มา ทุก ท จน กลาย เป็น เสก ไป พระ ที่ ชัก บัง สกุล จะ ว่า แต่ ปาก เปล่า ๆ ใจ ไม่ คิด สังเวช ก็ เหน จะ มี บ้าง ฤๅ มี โดย มาก ที เดียว การ เรื่อง ผ้า โยง บัง สกุล ข้าพเจ้า เหน ว่า เค้า เดิม จะ มี มา อย่าง นี้ การ ถือ ด้าย สายสิญจน์ นั้น มูล เดิม จะ ใช้ สำหรับ ทำ น้ำมนต์ อย่าง เดียว ด้วย พิจารณา ตาม คำ ว่า สาย สิญจน์ นั้น แปล ว่า สาย วด น้ำ จึง เข้าใจ ว่า สำหรับ ทำ น้ำมนต์ แล้ว จึง เอา มา วด กัน เพื่อ เป็น การ มงคล การ ทำ น้ำมนต์ คง จะ ให้ ผู้ ทำ น้ำมนต์ จับ ที่ หม้อ น้ำมนต์ แล้ว แล สวด ปริต การ ที่ จะ เกิด ด้าย สาย สิญจน์ ขึ้น นี้ ชรอย จะ มี ผู้ เอา ภาชน์ ที่ เป็น ทอง เป็น เงิน ไป ให้ พระ ทำ น้ำมนต์ พระ ที่ ทำ น้ำมนต์ จะ จับ ต้อง เงิน ทอง ไม่ ควร จึง คิด เอา ด้าย พัน หม้อ น้ำ แล้ว เอา มา ถือ แล สวด ปริต ด้วย เป็น ของ เนื่อง กัน การ ต่อ มา ก็ ใช้ ตาม ๆ กัน มาก ขึ้น ผู้ ที่ นิมนต์ พระ มา สวด ปริต มาก ๆ จะ ให้ พระ ทั้ง ปวง สวด ปริต พร้อม กัน หมด จึง ให้ จับ ด้าย สาย สิญจน์ ทุก องค ด้วย เหตุ ที่ ด้าย สาย สิญจน์ สำหรับ ทำ น้ำมนต์ เป็น เดิม มา ฉนี้ ผู้ ใด จะ ทำ การ มงคล อัน ใด ก็ ย่อม ใช้ ด้าย สาย สิญจน์ เป็น ต้น ว่า งาน โกน จุก งาน บ่าว สาว แล ขึ้น เรือน ใหม่ ก็ ย่อม จะ ใช้ ด้าย สาย สิญจน์ วง ให้ พระ สวด แล ทั้ง น้ำมนต์ ด้วย เป็น ของ คู่ กัน ถ้า มี แต่ น้ำ มนต์ เปล่า ๆ ไม่ มี สาย สิญจน์ ฤๅ มี แต่ สาย สิญจน์ ไม่ มี น้ำมนต์ ก็ จะ เป็น การ ผิด จาก เค้า เดิม ไป ด้วย ด้าย สาย สิญจน์ กับ น้ำมนต์ เป็น ของ คู่ กัน แต่ การ ต่อ มา ด้วย สาย สิญจน์ ไม่ ใช้ แต่ น้ำมนต์ อย่าง เดียว ใช้ วง บ้าน เรือน เกศา เป็น ต้น ควร จะ ถือ ว่า ด้าย สาย สิญจน์ เป็น เครื่อง แสดง เขตร ที่ เข้า อยู่ ใน มงคล พิธี ถ้า วง ด้าย สาย สิญจน์ ต่อ เนื่อง ไป ที่ สิ่ง ใด สิ่ง นั้น นับ เข้า อยู่ ใน มงคล พิธี ทั้ง สิ้น ก็ ถือ ดัง นี้ ก็ เป็น การ ถูก ตาม ที่ ใช้ กัน ใน บัด นี้ ถึง จะ ไม่ ทั้ง น้ำมนต์ ด้วย ก็ ดู ไม่ เป็น การ ขัด ขวาง

แจ้งความ

ท่าน สมาชิก ผู้ ใด จะ ส่ง หนังสือ เรื่อง ใด ที่ ท่าน ได้ เรียบ เรียง ขึ้น เอง จะ ให้ ลง พิมพ์ ใน หนังสือ วชิรญาณ เพื่อ เป็น ประโยชน แก่ หอ พระ สมุด ฤๅ เป็น การ สงเคราะห์ แล ประดับ สติ ปัญญา สมาชิก ทั้ง ปวง นั้น กรรมสัมปาทิก ขอ ให้ ท่าน ผู้ ส่ง จด นาม ของ ท่าน มา ให้ กรรมสัมปาทิก ทราบ ด้วย เมื่อ ท่าน ไม่ ประสงค์ จะ ให้ เอา นาม ของ ท่าน ลง ใน หนังสือ พิมพ์ ให้ ปรากฏ แก่ คน อื่น ๆ กรรมสัมปาทิก ก็ จะ ทำ ตาม ความ ประสงค์ นั้น ฤๅ ท่าน จะ ประสงค์ ให้ ลง นาม ของ ท่าน ใน หนังสือ พิมพ์ ด้วย เครื่อง หมาย อย่าง ใด มี ตัว (ก) ตัว (ข) เป็น ต้น ก็ จะ ลง อย่าง นั้น ได้ ตาม ปรารถนา เป็น แต่ กรรมสัมปาทิก ซึ่ง เป็น น่า ที่ รับ ผิด ชอบ ของ หนังสือ พิมพ์ จะ ขอ ทราบ ว่า ผู้ ใด เป็น เจ้า ของ เรื่อง ใด ที่ ส่ง มา จะ ให้ ลง พิมพ์ เท่า นั้น ถ้า เรื่อง ใด ส่ง มา ลอย ๆ ไม่ ลง นาม ฤๅ ลง นาม แต่ ด้วย เครื่อง หมาย อย่าง ใด กรรมสัมปาทิก ไม่ ทราบ ว่า ผู้ ใด เป็น ผู้ ส่ง แล้ว กรรมสัมปาทิก จะ ให้ ลง พิมพ์ เรื่อง นั้น ไม่ ได้ เว้น แต่ คำ แก้ บรรหา ฤๅ แก้ โคลง ทาย โดย จะ ไม่ ลง ชื่อ มา ให้ ทราบ ก็ ได้ อนึ่ง ถึง เรื่อง ใด ที่ ปรากฏ นาม ของ ท่าน ผู้ ส่ง มา แล้ว กรรมสัมปาทิก ขอ อำนาจ ที่ จะ ตรวจ ตรา ถ้า เหน พร้อม กัน ว่า จะ ขัด ขวาง จะ ลง พิมพ์ ไม่ ได้ ด้วย เหตุ อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด จะ ต้อง งด เรื่อง นั้น แต่ จะ แจ้ง ความ อธิบาย ความ เหน ของ กรรมสัมปาทิก ให้ ท่าน ผู้ เป็น เจ้า เสียด ควร มิ ควร แล้ว แต่ จะ โปรด

ดำรง ราชา นุภาพ

รายงาน

ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ วัน ๔ เดือน ๑๒ ๔ เดือน ๑๒ ขึ้น ๗ ค่ำ ๖ วัน นี้ สมุด ๔๔ ทาน แล หนังสือ ที่ ใน ๗ วัน นี้ ๒๒ เล่ม

พระราชพนธ์เรื่องตำหนักแพ

ครั้งหนึ่งได้สั่งให้ ๓๐ เพชรพิไชย เปนแม่กองก่อตึก ทำศาลชำระความ ชาวต่างประเทศประชุมชำระที่นั้น ศาลนั้นก็ได้สร้างที่ตรงท่าเตียน แลที่ต่อใต้เหนือศาลนั้น ก็ได้ก่อตึกเปนที่อาไศรยของคนเปนราชการหลายหลัง จนที่น่าท่าเตียนนั้นก็เต็มไปด้วยตึก แลโรงร้านตลาดไม่มีที่ท่าเตียนแล้ว คนเปนอันมากที่ไม่ได้เหนท่าเตียน ก็ยังคงเรียกว่าท่าเตียนอยู่จนทุกวันนี้ ไม่มีใครเรียกว่าศาลต่างประเทศเลย มีบาดหมายใช้ราชการอยู่บ้างว่า เรือราชทูตต่างประเทศมาประทับที่ท่าน่าศาลต่างประเทศ จะขึ้นคานหามขึ้นรถแห่ไปทางสถลมารค เข้าในพระบรมมหาราชวัง ดังนี้มีอยู่บ้างเปนครั้งเปนคราว ไม่เรียกเปนพื้นปากๆ ว่าท่าเตียนนั้นมากแทบจะทั่วพระนคร แต่ท่าขุนนางวังน่านั้นเดิมก็ไม่มีใครเรียก มีท่าอยู่ท่า ๑ ตรงประตูวังน่าท้ายวัดพระแก้ววังน่า ที่ชื่อว่าบวรสฐานสุธาวาศนั้นท่าหนึ่ง เปนท่าเหนือพระฉนวนน้ำวังน่าสักหน่อยหนึ่งไม่มากนัก ที่ท่านั้นมีโรงช้างพลายน้ำมันอยู่ริมท่าโรงหนึ่ง ช้างในวังน่ก็มาลงน้ำที่ท่านั้นด้วย บางคนก็เรียกว่าท่าช้างวังน่า บางคนก็เรียกว่าท่าน่าวัดพระแก้ววังน่า เปนสองเสียงอยู่ดังนี้

ที่ ๒ ๓ ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ วังน่ามีประสงค์ขุนนางจอดที่ท่าช้างเก่า เพราะเปนท่าใกล้ตำหนักน้ำที่สร้างขึ้นใหม่ไม่ไกลนัก จึงโปรดให้เจาะกำแพงพระนครด้านตวันตกใต้ปากเปนประราชช้าง ให้ช้างลงน้ำที่ท่านั้นต่อๆ มา ท่าช้างเก่าวังน่านั้นขุนนางวังน่าไป แต่ไม่มีใครติดท่าช้างใหม่เลย เพราะเกรงว่าดูร้ายนัก แต่ท่าอื่นๆ ที่แลมีชื่อแล้ว ใครๆ ก็ไม่เรียกชื่อใหม่ คงเรียกชื่อเก่าอยู่ตามเดิมๆ จ ด้วยเหตุอันใดหาทราบไม่

คำนำพระนามพระบรมวงษานุวงษ

มีพระบรมราชโองการ ให้กราบทูลพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมสมเด็จพระเดชาดิศร ให้ทรงพระดำริหรำพงโดยเลอียดต่อไป ว่าคำว่าพระเจ้าพี่ยาเธอ พี่นางเธอ น้องยาเธอ น้องนางเธอ ลูกเธอ หลานเธอ ๖ คำนี้ ฤๅเปน ๗ ทั้งคำว่าพระเจ้าลูกยาเธอ ตามพระดำริหในกรม ฤๅเปนทั้งคำว่า พระนางเธอ ที่ทรงพระราชดำริหให้ใช้ขึ้นใหม่โดยอนุโลมนั้น ล้วนเหนว่าเปนคำในโวหารภาษาไทยลาวแท้ แลคำว่า ยา ที่เพิ่มเข้าเปนคำกัมพุชเขมรบ้าง ไม่เจือด้วยคำสังสกฤต ฤๅมาคธิกาเลย ถึงมีธรรมเนียมอย่างอื่นว่าจะกราบทูลว่าลูกไม่ได้ ลูกคนต้องว่าบุตร ลูกสัตวว่าโปฎกบ้าง ลูกไม้ว่าผลก็ดี ในคำว่าพระเจ้าลูกเธอนี้ก็มิได้ห้ามคำว่าลูกเปนสำคัญ แลในมหาชาติกัณฑมัทรีแลที่อื่นก็มักมีว่าพระลูกเธอ พระลูกเจ้าดังนี้บ้าง ฟังพระเทศนาก็นวนหูอยู่ดูหากีดขวางไม่ แต่คำที่เปนคำสังสกฤต เรียกพระราชวงษานุวงษในพระราชกำหนดเก่า คือตำแหน่งศักดิ์นาแลกฎมณเฑียรบาล แลพงษาวดารก็มีว่าสมเดจพระอนุชาธิราช พระอนุชาพระราชบุตร พระราชโอรส พระราชเอารส พระราชบุตรี พระราชธิดา พระราชนัดดา พระอัยกาธิราช พระอัยกาธิบดี พระอัยกี (ถ้าเปนพระอัยยิกาจะดี) แลตำแหน่งเจ้าข้างในว่าพระบรมอรรคชายา พระราชเทวี พระมเหษี แลอื่นๆ ฤๅตามคำพระเทศนาว่าพระภาคิไนย พระราชบิดา พระราชมารดา พระชนก พระชนนี พระมตุลาธิบดี พระปิตุจฉา พระมาตุจฉา แลอื่นๆ อีกมากนักตามแต่จะว่าไปตามความรู้นั้นก็มีมาก คำเช่นนั้นก็ย่อมเอามาใช้ในบาดหมายอยู่บ้าง เหมือนอย่างว่าสมเด็จ

พระยอดเรา ราช สมเด็จ พระบรม ชนก นารถ ที่โดย มาก เรียก สมเด็จ พระ พุทธ เจ้า หลวง แล สมเด็จ พระ บรม ราช ชนนี ที่ เรียก โดย มาก ว่า พระ พันปี หลวง แล สมเดจ พระบรม อรรค ชายา ฤๅ พระบรม ราช เทวี ที่ เรียก โดย มาก ว่า สมเดจ พระพันปี พรรษา ใหญ่ แล น้อย นั้น ก็ มี ตัว อย่าง เก่า อยู่ ท่าง ๆ ใน คำ คน เรียก แล หนังสือ เขียน แล คำ นำ ชื่อ เจ้า นาย ที่ ตั้ง เป็น บัญญัติ ขึ้น ใหม่ ใน รัชกาล ปัดยุบัน นี้ คือ พระบรม วงษ เธอ พระ ราช วร วงษ เธอ พระ บวร วงษ เธอ พระ วร วงษ เธอ พระ สัมพันธ วงษ เธอ พระ วงษ เธอ คำ เหล่า นี้ เอา มา นำ ชื่อ ก็ ต้อง ใส่ เธอ เข้า ก็ ฟั่ง กึด หู อยู่ แต่ จน ใจ ไม่ รู้ ที่ จะ ใช้ อย่าง ไร ด้วย เจ้า นาย ซึ่ง เป็น พระ เจ้า ลูก เธอ พระเจ้า หลาน เธอ (ภาคิไนย หลาน ข้าง เคียง) ใน แผ่นดิน ที่ ๑ ครั้น ถึง แผ่นดิน ที่ ๒ ก็ เลื่อน เป็น น้อง ยา เธอ ศักดินา สูง ขึ้น หลาน เธอ จรง ๆ ใน แผ่นดิน ที่ ๑ ครั้น มา ใน แผ่นดิน ที่ ๒ บาง พวก ก็ เรื่อน เป็น ลูก เธอ มี ศักดินา สูง ขึ้น บาง พวก ก็ คง เป็น หลาน เธอ อยู่ อย่าง พระเจ้า หลาน เธอ กรม หมื่น อิเยศร บวร แล อื่น ๆ หลาน เธอ ท่าง ๆ ก็ คง เรียก ว่า หลาน เธอ อยู่ อย่าง พระเจ้า หลาน เธอ กรม หมื่น นรา เทเวศร นเรศร โยธิ เสนี บริ รักษ แล บาง พวก กลาย เป็น น้อง เธอ อย่าง กรม หลวง พิทักษ มนตรี กรม ขุน อิศรา นุรักษ แล กรม หมื่น นรินทร เทพย (ฉิม) กรม หมื่น นิเรนทร บริ รักษ (เจ่ง) แต่ กรม หมื่น นรินทร พิทักษ (มุข) ๑ กรม ขุน สุนทร ภูเบศร (เรือง) ๑ ไม่ ได้ ยิน ใคร เรียก คำ นำ น่า ว่า กระไร เลย มา แต่ เดิม ก็ เป็น อัน เห็น ปรากฏ ว่า ท่าง กรม ที่ ไม่ มี คำ นำ น่า นั้น เป็น คน ต่ำ ศักดิ์ แล ท่าง เห็น นัก เป็น อย่าง มา แล้ว แล กรม สม เดจ พระ เทพา มาตย์ ใน แผ่นดิน ขุน หลวง สรศักดิ์ ๑ ใน แผ่นดิน ขุน หลวง เอก ทัศ ๑ ใน แผ่นดิน เจ้า ตาก ๑ แล กรม สมเดจ พระ อมรินทรามาตย์ แล กรม สมเดจ พระ ศรี สุดา ไลย สาม พระ นาม นี้ ถึง ไม่ มี คำ นำ ก็ บาง แห่ง เห็น เขียน ว่า กรม สมเดจ พระ เทพา มาตย์ พระ พันปี หลวง ท้อย ท้าย เป็น สำคัญ ก็ มี

อนึ่ง ชื่อ กรม เจ้า ข้าง ใน ว่า กรม หลวง ประชา เดิ ใน แผ่นดิน ทรง ปลา แล กรม หลวง อภัย นุชิต กรม หลวง พิพิธ มนตรี ใน แผ่นดิน บรม โกษ แล กรม หลวง บาท บริจาริก ใน แผ่นดิน เจ้า ตาก ไม่ มี คำ นำ นาม ก็ ยัง เห็น คำ ท้อย ท้าย บาง แห่ง ใน พงษาวดาร ว่า กรม หลวง อภัย นุชิต สมเดจ พระ พันปี พรรษา ใหญ่ กรม หลวง พิพิธ มนตรี สมเดจพระ พันปี พรรษา น้อย ดังนี้ บ้าง ก็ เห็น เป็น อย่าง ได้ ว่า ใช้ คำ ท้อย แทน คำ นำ กรม หลวง โยธา เทพ กรม หลวง โยธา ทิพ ซึ่ง เป็น พระ เจ้า น้อง นาง เธอ แล พระ เจ้า ลูก เธอ ใน แผ่นดิน พระ นารายน์ นั้น เมื่อ มา ถึง แผ่น ดิน พระ เพท ราชา ก็ ตา ได้ ยิน เรียก ว่า สมเดจ พระ พันปี พรรษา ไม่ ครั้น มา ถึง แผ่นดิน ขุน หลวง เอก ทัศ นั้น ได้ เห็น จดหมาย เหตุ ว่า สมเดจ พระ อัยกี กรม หลวง โยธา เทพ ดังนี้ เป็น แน่

ครั้น มา ถึง แผ่นดิน ที่ ๓ เจ้า นาย ซึ่ง เป็น พระ เจ้า ลูก เธอ แล หลาน เธอ ใน แผ่นดิน ที่ ๑ แล เลื่อน ยา เธอ น้อง นาง เธอ ใน แผ่นดิน ที่ ๒ นั้น ก็ ดิ หลาน เธอ ท่าง ๆ มา ทั้ง ๒ แผ่นดิน คือ กรม วศร นเรศร โยธี เสนี บริรักษ ก็ ดี ก็ ลง เป็น ผู้ ที่ ว่า กระไร ก็ ใช่ ชื่อ นำ นาม ตาม บันดา ศักด อัน หาย ไป ใช้ ไม่ ว่า กระไร เลย หาย ไป หมด เหม เจ้า นาย ท่าง เห็น ไป เพราะ ถึง คำ ว่า พระ เจ้า พี่ ยา เธอ ดังนี้ ใน พระ บรม ราช วงษ นี้ เมื่อ สาม แผ่นดิน ที่ ล่วง แล้ว มา นั้น ไม่ มี ก็ ยัง ได้ อย่าง แต่ คำ บาท หมาย จดหมาย ซึ่ง มี แล้ว ใน แผ่นดิน ที่ ๑ ว่า สมเดจ พระ พี่ นาง เธอ กรม สมเดจ พระ เทพ สุดาวดี กรม สมเดจ พระ ศรีสุดา รักษ นั้น เป็น อย่าง จึง ได้ ใช้ ใน ครั้ง นี้ โดย อนุ โลม

แล จะ เรียก เจ้า นาย ที่ เป็น เจ้า ลุง เจ้า ย้า เจ้า อา เจ้า น้า ว่า พระเจ้า ลุง เธอ พระเจ้า ย้า เธอ พระเจ้า อา เธอ พระเจ้า น้า เธอ ดังนี้ เพราะ ไม่ มี คำ เคย เรียก เคย เขียน ครั้น จะ ให้ เรียก ก็ จะ กระ ดาก ปาก จะ ฟั่ง ก็ กระ ดาก หู จะ ดู คำ เขียน ง ว่า ย้า ว่า อา ว่า

ฉันท วรรณ พฤติ

ภ ภ

ะ ! ! ะ ! ! ะ ะ ครุ ๒

บาท หนึ่ง ๘ อักษร ๒ กลอน เปน บาท หนึ่ง ๔ บาท เปน บท หนึ่ง ชื่อ จิตร ปทา ฉันท ดัง นี้

ปราช ปฏิบัติ วร อรรถ หมาย เหตุ อุบาย ศุข วัฒนา เจริญ ศิริยศ บริ วารา เว้น กิจะ ทา รุณะ อาธรรม์

โทษะ ฉะ พิธ พิ ปริต ผล อย่า ตริ ริ กล ผรุ สา สรรพ์ ดื่ม รส ปา นะ สุรา วัน ชื่อ ชล จัณฑ์ ดุ มุ เมา มน

เมระ ยะ บาน คณะ พาล พ้อง พึง มละ ปอง บ มิ เปน ตน สรรพ ประมาท พิ ปลาศ ยล โภคะ จะ ดล ขยะ ประไลย์

จรลี ณ วิถี ตรอก ยาม รติ ออก ขณะ ดับ เหตุ อุบาท จะ พินาศ ไภย เอกะ และ ไคล โรมรัน

สะมะ ชา การย ทุก กิจะ งาน มหุ พิกล บ มิ ยล ธรรม์ โทษ อนรรต์

อย่า ริ ตริ ปอง จะ คนอง เล่น สนุกนิ บ เหน คณะ นักเลง ล้วน จะ พินาศ ชนะ จงเกรง โพ้น ภพ เพรง นิระ สรรเสรอญ

อย่า ป เนิ ธาน จะ สมาน จิตร ลาม กะ มิตร ทุจริต เจรอญ ยาม ศุขะ สนิท บ มิ ห่าง เหิน ทุกขะ ละ เมิน สละ ตน หนี

หนึ่ง ตริ ประโยชน กิจ โหต คร้าน แห่ง ธุระ งาน คฤหะ อัน มี พึง เสาะ สะ สม ธะ นะ ธาษี โดย อธิ พี ริย จรรยา

เหตุ พินาศ อนุ สาศน แสดง ฉัพ พิธะ แจง นร ปรีชา เชอญ มละ โทษ ดุจ พรรณา จัก ยสถา วร สวัสดิ

ฉันท ภิปราย อธิบาย บท ตาม ภิร พจน ศรี จิตระ ปทา พฤติ นาม มี จินต กระวี ริ นิพนธ แถลง

๑๐ บท ๒๒ บัน ทัด

คำแก้ โคลง ทาย

๑ วิกา ยิก พัสดุ แม้น รูป พระ พุทธ ฤๅ
คือ สะแตมป น้อย นะ บ่ แคล้ว
ราคา อัฐ บ้าง ละ ฤๅ กว่า ไป นา
ชน หาก ปิด สา สน แล้ว เสร็จ ได้ ดัง ประสงค์

๒ ยนต์ ไฟ ใช้ จักร ลม้าย สติม เมอ
เติม แต่ พายุห์ เสมอ นั่น ไซ้
โคม ลาน ที่ ตั้ง เนอ ฤๅ ห่อน ผิด นา
ดัง คะ เน นึก ไว้ แจ่ม เบื้อง บฤษณา

๑ ของ ขาย เช่น เค้า พระ ตั๋ว ตรา นั่น แล

โก. ภ.

มี พระ ราช ฉายา ลักษณ ไท้
ซื้อ มา เพื่อ บูชา ก็ ชอบ ควร แฮ
แต่ ว่า คน ชอบ ใช้ ปิด ทิ้ง ไปรสนีย์

๒ เครื่อง กล ใช้ จักร แม้น เรือ ไฟ นั้น ฤๅ
คือ ว่า โคม ลาน ไข ควั่ง คว้าง
จักร หมุน เป่า ลม ไป ยัง ที่ ไฟ เฮย
เพื่อ ส่ง ความ สว่าง กว้าง ตลอด ห้อง แทน แสง

พัด

โคลง ทาย

๗ หนึ่ง เปน นาม มิ่ง ไม้ ใบ กลม ยาว เฮย
สอง ชื่อ ปี นิยม เรียก ร้อง
สาม บ มาก สี่ สม ญา สัตว
ห้าบ เล็ก หก น้อง เจ็ด นั้น คง ชนม์
เจ็ด นาม ร่วม ที่ ตั้ง เดียว กัน
หก ชื่อ อดิต ปั้น ภาค ไว้
นาม หนึ่ง ประจุ บัน เปน ที่ เจ็ด แฮ
คือ สิ่ง ใด เชิญ ให้ ปราช แก้ คำ เฉลย

เล่ม ๒ แผ่น ๕ วัน ๕ เดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ ราคาแผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรสามาณิยกร

ข่าวในกรุงเทพ ฯ	น่า ๓๓
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๓๔
ร้านค้าขายถนนเจริญกรุง	น่า ๓๔
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๓๕
การล่ามโยง	น่า ๓๖
ว่าด้วยผีหลอกต่าง ๆ	น่า ๓๖
แจ้งความ แลรายงาน	น่า ๓๗
ว่าด้วยลงสรงโสกันต์	น่า ๓๘
ฉันทวรรณพฤติ	น่า ๓๙
แก้โคลงทาย	น่า ๔๐
โคลงทาย	น่า ๔๐

ข่าวในกรุงเทพ ฯ

พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจประทับอยู่ณพระราชวังเกาะบางปอิน ณวัน ๑ เดือน ๑๒ ขึ้น ๕ ค่ำ เวลาบ่าย โมง ๑ ทรงเรือพระที่นั่งกลไฟสะกรูพร้อมกระบวนเรือไฟนำแลตามเสดจทางชลมารคขึ้นไปประทับทำวังจันทรเกษม ทรงพระราชยานไปประทับพระราชทานพระกะฐินวัดเสนาศนาราม จำนวนพระสงฆจำพรรษา ๔๖ รูป แล้วเสดจกลับทรงเรือพระที่นั่งกลไฟขึ้นไปทอดน่าวัดบรมวงษอิศรวราราม ทรงเรือพระที่นั่งศรีทวยเทพยถวายกร มีเรือกระบวนนำแลตามเสดจพระราชทานพระกะฐินวัดบรมวงษอิศรวราราม จำนวนพระสงฆจำพรรษา ๒๗ รูป เวลาบ่าย ๔ โมงเสศเสดจกลับ เวลาย่ำค่ำแล้วถึงพระราชวังบางปอิน

ณวัน ๒ เดือน ๑๒ ขึ้น ๖ ค่ำ แลต่อนั้นไปอีก ๒ วัน เวลาเย็นพระสงฆ ๑๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์ณพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร ในการโกนจุกหม่อมราชวงษบุตรหม่อมเจ้าฉาย ณวัน ๕ เดือน ๑๒ ขึ้น ๙ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมงเสศเปนฤกษ ทรงตัดจุกเวลาบ่ายมีการทำขวัญตามธรรมเนียม

ณวัน ๖ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมงเสศ สมเดจพระนางเจ้าเสดจทรงทอดพระกะฐินพระราชทาน วัดสุวรรณคารามวัด ๑ วัดศาลาปูนวัด ๑ เวลาบ่ายเสด็จกลับ นอกจากนี้ไม่มีราชการอันใดเปนแต่บางวันเสดจประพาศทุ่งบ้าง ตามเคยเหมือนอย่างทุกปี

ณวัน ๒ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลา ๒ โมงเช้าเสดจประพาศทุ่งแล้ว ทรงเรือพระที่นั่งเวสาตรีใช้

จักร ล่อง ลง มา ทอด ที่ เมือง ประทุมธานี เสดจ ประพาศ ประมาณ ชั่วโมง เสศ เสดจ กลับ ลง เรือพระที่นั่ง เวลาศรี ใช้ จักร ลง มา เวลา ทุ่ม ๑ ถึง กรุง เทพ ฯ เวลา ๔ ทุ่ม เสดจ ออก พระที่นั่ง อนันตสมาคม พระสงฆ เจริญ พระพุทธ มนต์ ฉลอง ไตร ปี

ณวัน ๓ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ณวัน ๔ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ณวัน ๕ เดือน ๒ แรม ๑ ค่ำ สาม วัน เวลา เช้า เสดจ ออก พระที่นั่ง อนันตสมาคม เลี้ยง พระ ใน การ ฉลอง ไตร ปี เวลา ค่ำ มี เทศนา ที่ พระที่นั่ง อนันต สมาคม กะฐิน ทาน วัน ๑ จีวร ทาน วัน ๑ ปฏิสังขรณ์ ทาน วัน ๑ แล เสดจ ลง ลอย พระ ประทีป ทั้ง ๓ วัน ตาม เคย เหมือน ทุก ปี

ข่าวต่างประเทศ

คัด จาก หนังสือ พิมพ์ เมือง ลอนดอน

ออก วัน ๖ เดือน ๑๑ ขึ้น ๔ ค่ำ ปี ระกา อัฐศก

ปาลิแมนต์ ที่ ประชุม ทำ กฎหมาย แล ปฤกษา ราชการ อังกฤศ หยุด ประชุม แต่ เมื่อ วัน เสาร์ ก่อน ไป จน วัน ๒ เดือน ๑๒ ขึ้น ๖ ค่ำ ปี ระกา อัฐศก ที่ ประเทศ บัลเคเรีย นั้น เยเนอราล กอลยาส์ (ซึ่ง คอเวอนเมนต์ รูเซีย ให้ เป็น เอเยนต์ ไป เฉพาะ ราชการ ที่ วุ่น วาย กัน ใน ประเทศ นั้น) ถึง เมือง โสเพีย เมือง หลวง ของ ประเทศ บัลเคเรีย แต่ เมื่อ วัน เสาร์ ก่อน

คน บัลเคเรีย พวก ที่ นับ ถือ รูเซีย รับ รอง แขง แรง เยเนอราล กอลยาส์ ได้ กล่าว อัลติเมตัม (คือ ตั้ง กระทู้) แก่ คอเวอนเมนต์ บัลเคเรีย ให้ เลิก ธรรมเนียม ตรวจตรา บ้าน เมือง โดย กวด ขัน อย่าง ๑ ให้ ปล่อย พวก นักโทษ ที่ เป็น ขบถ จับ ปรินส เอเลกแซนดรา นั้น เสีย อย่าง ๑ ให้ เลื่อน กำหนด ราษฎร เลือก ปาลิแมนต์ เสีย อย่าง ๑ คอเวอนเมนต์ บัลเคเรีย ไม่ ยอม ทำ ตาม เยเนอราล กอลยาส์ จึง ทำ ประกาศ กล่าว โทษ คอเวอนเมนต์ บัลเคเรีย จ่าย ไป ตาม กงซุล รุสเซีย ทุก แห่ง ใน ประเทศ บัลเคเรีย ให้ แจก แก่ ราษฎร ประกาศ นี้ ราษฎร ไม่ ใคร่ เป็น ที่ ชอบ ใจ

ที่ ใน ปาลิแมนต์ เมือง อังเครี มิสเตอ ดิสส์ ซึ่ง เป็น เสนาบดี กล่าว ใน ที่ ประชุม ว่า ควร จะ ต้อง รักษา สัญญา เบอลิน ซึ่ง จะ เปลี่ยน แปลง การ ใน ประเทศ บัลคัน (คือ ประเทศ บัลเคเรีย เป็น ต้น) ก่อน ประเทศ ซึ่ง ได้ ลง ชื่อ ใน สัญญา นั้น ยิน ยอม พร้อม กัน ไม่ ได้

อนึ่ง มี ข่าว มา จาก เอเธน (เมือง หลวง ประเทศ คริส) ว่า คอเวอนเมนต์ อังกฤศ กับ ออสเตรีย ได้ ทาบ ทาม แนะ นำ จะ ให้ ประเทศ ต่าง ๆ ซึ่ง อยู่ ใน แขวง บัลคัน รวม เป็น อัน หนึ่ง อัน เดียว กัน ต่อ สู้ รุสเซีย ให้ แผ่ อาณา เขตร ลุก ลาม เข้า มา ใน ประเทศ เหล่า นั้น

ยุโรป เมือง ลอนดอน ณวัน ๖ เดือน ๑๐ แรม ๑๒ ค่ำ ปี ระกา อัฐศก ทาง พระ ราช ไมตรี ใน ระหว่าง ประเทศ รุสเซีย กับ ประเทศ บัลเคเรีย ใน หมู่ นี้ อยู่ ข้าง ร้าว ราน กัน เหตุ ที่ ผู้ สำเร็จ ราชการ ประเทศ บัลเคเรีย ไม่ ยอม ให้ ความ เป็น อิศร ของ ประเทศ นั้น เสื่อม เสีย ไป คือ กงสุล รุสเซีย ได้ ทัก ทัวง ให้ เลื่อน กำหนด ชำระ พวก ขบถ (ซึ่ง ได้ คบ คิด กัน จับ ปรินส์ เอเลกแซนดรา เข้า ประเทศ ราช

ร้านค้าขายถนนเจริญกรุง

ร้าน ช่างไม้	๙
ร้าน ช่าง เย็บ	๖
ร้าน ช่าง ทำ รองเท้า	๖
ร้าน ช่าง โกน ผม	๑
ร้าน ช่าง ทำ รูปพรรณ ทอง เงิน	๑
ร้าน ขาย ผ้า	๓
ร้าน ขาย หม้อ	๒
ร้าน ชำ	๒๕
ร้าน ขาย สุรา	๑๐
ร้าน รับ จำนำ	๑๔

โคลงสุภาสิตใหม่

ความเย่อหยิ่ง

พระศรีสุนทรโวหารน้อย

๖๓ ๏ หยิ่ง เยอเถ่อหน้าเสือก ซนซน
ไป ทุกถิ่นทุกตำบล อวดโอ้
ใคร ที่บ่เคยยล ยินเยี่ยง เขาฤๅ
ชม นิยมบโต้ คัดค้านขัดคอ ฯ

ความอาไลย

๖๔ ๏ อาไลยในนิ่มเนื้อ นงคราญ
ใจพี่ดังพระกาฬ ตัดเกล้า
เจ็บทรวงดั่งงาสาร เสียบอก
จากแม่ไปแต่เช้า พี่เพี้ยงวายชนม์ ฯ

พระองคเจ้าจิตรเจริญ

๖๕ ๏ จำใจพี่จักต้อง ยาตรา
จำพี่อาไลยลา นุชน้อง
จำไกลพี่จักอา ธูรเทวศ
จำพี่จักจากห้อง ห่างน้องเนานาน ฯ

๖๖ ๏ อาไลยนุชนาฎน้อง นงพาน
เคยอยู่ชมสำราญ ร่วมห้อง
ทุกวี่ทุกวันวาร เคยปรับ ทุกขแม่
ยามหนึ่งห่างจากน้อง แม่นแม้นมลายชนม์ ฯ

๖๗ ๏ อาไลยทรัพย์เปรียบด้วย บ่วงมัด บาทแฮ
ห่วงมิงเมียผูกหัก แน่นไว้
อาไลยบุตรสุดรัด คอพ่อ ติดแฮ
สามบ่วงห่วงละได้ จักไร้ทุกขทน ฯ

สมเดจเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ

๖๘ ๏ ปีกปีกใจทึกด้วย คลื่นจัด
เรือที่เราก้าวลัด ฟากโน้น
อาไลยแต่จักพลัด พวกเพื่อน
หนึ่งอีกกลัวจักโข้น ฟาดล้มลงทเล ฯ

กรมหมื่นภูธเรศรธำรงศักดิ์

๖๙ ๏ อาไลยในนุชน้อง นงคราญ
ใจห่วงดวงสมรปาน จักไห้
ครั้งนี้พี่ไปนาน วันอยู่ หลายแฮ
เจ้าสงวนตนไว้ อยู่ถ้าคอยเรียม ฯ

พระองคเจ้าทองกองก้อนใหญ่

๗๐ ๏ โบราณท่านว่าไว้ สองสถาน
ที่อยู่เคยสำราญ แหล่งเหล้น
หนึ่งอีที่เคยบาน ใจนิทร์ เสมอนา
ยามวิโยคอกตึกเต้น แต่ถ้าคืนหลัง ฯ

พระราชนิพนธ์

๗๑ ๏ ลงกระใดสามคั่นแล้ว ไป่เปน ศุขแฮ
มีแต่ข้อลำเค็ญ ขุ่นข้อง
โบราณท่านเลงเหน หากกล่าว ไว้แฮ
เพราะห่วงหนแห่งห้อง หับให้อาไลย ฯ

๗๒ ๏ อาไลยในถิ่นดั้ง เดิมเรา
เคยอยู่เคยนอนเนาว์ เนิ่นช้า
อาไลยยิ่งในเยาว มาลย์มิ่ง มิตรแฮ
เคยอยู่เคยเหนหน้า แนบเนื้อเรียมนอน ฯ

๗๓ ๏ อาไลยใจจอดน้อง นอนจ๋อย
ชลเนตรเหยาะเผาะผอย ผ่าวร้อน
เสียแรงที่ติดสอย สวนสื่อ
ใยจึงรี่รักซ้อน ซ่อนชู้ชายชม ฯ

๗๔ ๏ อาไลย มละน้อง เนาวัง
ใจห่วง เปนบ่วงหลัง ลอดคล้อง
ยิ่งหน่วง ประหนึ่งดัง ยุส่ง เสิมแฮ
ซ้ำหนัก หฤไทยข้อง ขัดกลุ้มรุมโรม ฯ

สมเดจกรมพระบำราบปรปักษ

๗๕ ๏ อาไลยที่รักร้าง รัญจวน ใจนา
สมบัติอาไลยหวน ห่วงหมั้น
อาไลยยศศักดิ์ชวน ใจเหี่ยว แห้งเฮย
ชีวิตรอาไลยนั้น ยิ่งล้ำอาไลย ฯ

นี้จะมีต่อไป

การ ล่ามโยง

การ หล่อ พระ ใหญ่ ๆ ก็ใช้ เชือกโยง เอา ปลาย เชือก ผูก ขอ เหล็ก ไปสับ ที่ คีม คีบ เบ้า แล้ว เจ้างาน ผู้ ใหญ่ หล่อ พระ จับ เชือก นั้น พร้อมด้วย ญาติมิตร ทั้งปวง การ ที่ทำ อย่าง นี้ จะ เนื่อง มา จาก การ ยก เครื่อง บน ช่อฟ้า ใบรกา โบถ วิหาร แล ยอด พระ สถูป พระ ปราง เปน ต้น แต่ เดิม สัปรุศ จะ ทำ การ อันใด เปน ต้น ว่า จะ สร้าง กุฏิ วิหาร จะ ยก ตัวไม้ เครื่อง บน คง จะช่วย กัน ฉุด ชัก เชือก ด้วย แรง ตน เอง ครั้น ผู้ มีอิศริย ยศ ใหญ่ มี ขัติย ตระ กูล แล มัตย ตระ กูล เปน ต้น จะ ทำ การ กุศล เช่น ว่า นี้ จะ ไป ฉุด ชัก เชือก เช่น นั้น บ้าง ก็ไม่ สม ควร จึ่งได้ ยิน ย่อ เข้าใช้ รอก เล็ก ๆ ล่าม เชือก เล็ก ๆ มา สาย หนึ่ง ต่าง หาก มา ฉุด ชัก พร้อม ด้วย ญาติ มิตร ที่ มี ศรัทธา ส่วน เชือก ที่ชัก จริง ๆ นั้น ก็ให้ช่าง แล คน งาน ชัก ต่าง หาก ผู้ ที่ หล่อ พระ นั้น อยาก จะ ยก เบ้า เท ทอง ด้วย ตัว เอง โดย ศรัทธา แต่ไม่ ชำนาญ ใน การ หล่อ ไม่ รู้ ลักษณ ที่ จะ เท ทองให้ สม่ำ เสมอ ดี ได้ จึ่งให้ ช่าง หล่อ ที่ ชำนาญ ใน การ หล่อ เปน ผู้ เท ทอง แล้ว แล เอา เชือก ต่อ จาก คีม มา จับ มา ถือ อนุโลม ตาม การ ที่ ยก เครื่อง บน โบถ วิหาร นั้น จึ่ง เปน ธรรมเนียม ใช้ สืบ มา เรื่อง การ ล่ามโยง นี้ จะ พรรณา ไป ได้ อีก มาก แต่ เหน ว่า กล่าว มา เพียง นี้ พอ สม ควร อยู่ แล้ว จึ่ง ต้อง ขอ ยุติ จบ กัน เพียง นี้

ว่า ด้วย ผี หลอก ต่าง ๆ

เรื่อง ผี หลอก ต่าง ๆ นี้ น่า จะ เปน ที่ พิศวง อย่าง ยิ่ง เพราะ คน ที่ เชื่อ ว่า ผี หลอก นั้น เปน ได้ จริง ก็ มี อยู่ เปน อัน มาก แล ผู้ ที่ เชื่อ เหล่า นี้ บาง คน ก็ เปน คน มี ปัญญา แล ไม่ ทลง ใหล ฟั่น เฟือน พอ ที่ จะ เชื่อ ฟัง ได้ แต่ ผู้ ซึ่ง กล่าว ว่า ไม่ มี ไม่ เปน ได้ จริง ก็ มี เปน อัน มาก เปน อัน แย่ง ความ จริง กัน อยู่ ฉนี้ ร เรื่อง นี้ ถึง ตัว ข้าพเจ้า ก็ ได้ สังเกต มา นาน อยู่ แล้ว ก็ ตัด สิน ไม่ ตก ลง เพราะ ไม่ ได้ เคย เหน แน่ ชัด ว่า ผี หลอก นั้น รูป ร่าง จะ เปน อย่าง ไร แน่ แต่ ข้าพเจ้า ได้ เคย ถูก เหตุ ที่ เปน ที่ หวาด หวั่น อย่าง ยิ่ง ก็ หลาย ครั้ง ๆ หนึ่ง ตั้ง แต่ ข้าพเจ้า ยัง อยู่ ที่ บ้าน บาง ยี่ขัน เวลา ดึก ประมาณ สอง ยาม เสศ ข้าพเจ้า เข้าไป นอน ใน ห้อง นอน ใน เวลา นั้น ได้ ยิน เสียง แก๊ก ๆ คล้าย ๆ กับ เคาะ ฝา หยุด บ้าง ดัง บ้าง แต่ ขณะ นั้น ใจ ยัง กล้า อยู่ เพราะ ยัง ไม่ ได้ คิด ถึง เรื่อง ผี หลอก แต่ นอน นิ่ง ฟัง อยู่ เสียง นั้น ก็ ยิ่ง ดัง ร่ำไป จึ่ง สงไสย ว่า จะ เปน ขะโมย เจาะ ฝา เพราะ แต่ ก่อน ไม่ เคย ได้ ยิน เกือบ จะ ร้อง ขึ้น แต่ กลับ คิด ได้ ว่า ถ้า ไม่ ใช่ ขะโมย ก็ จะ กลาย เปน บ้า ไป ครั้น จะ เปิด ออก ไป ดู ก็ ไม่ ไว้ ใจ เกรง จะ มี อันตะราย ขึ้น จึ่ง อุบาย ทำ เปน กระแอม เสียง นั้น ก็ พะเอิน หยุด ไป อยู่ หนึ่ง แล้ว ก็ กลับ ดัง ขึ้น อีก เพราะ เหตุ ฉนั้น ทำ ให้ ข้าพเจ้า เชื่อ ใจ แน่ ว่า ขะโมย เจาะ ฝา แต่ นอน กระแอม โต้ ตอบ กับ เสียง แก๊ก ๆ อยู่ จน เกือบ ครึ่ง ชั่วโมง เสียง นั้น ก็ ยัง ไม่ หยุด ที เดียว ข้าพเจ้า จึ่ง ได้ คิด ว่า เหน จะ เปน หนู แล้ว ลุก ขึ้น เคาะ พื้น ไล่ จน รอบ เรือน เสียง นั้น ก็ ยัง ไม่ หยุด แล้ว จุด เทียน ส่อง ดู ตาม ซอก ตู้ เตียง จน ทั่ว ก็ ไม่ เหน อะไร จึ่ง กลับ คิด ขึ้น ได้ ว่า จะ เปน ผี หลอก เปน แน่ ใน ขณะ ที่ จิตร ประวัติ เช่น นั้น เกษา โลมา ก็ ชูชัน ซ่า ไป ทั้ง สรรพางค กาย เกือบ จะ เดิน ต่อ ไป อีก ไม่ ได้ ต้อง กลับ มา นอน ชัก ผ้า คลุม นิ่ง อยู่ แต่ ขืน ใจ แกล้ง นึก เรื่อง อื่น ๆ จน ถึง คิด สมบัติ บ้า ก็ ไม่ หาย กลัว ไม่ ว่า เรื่อง อะไร ที่ แกล้ง คิด ขึ้น เพื่อ จะ ให้ ใจ สบาย ใน ขณะ นั้น ไม่ ตลอด ได้ สัก เรื่อง หนึ่ง ได้ ต้น ปลาย หาย ได้ ปลาย ต้น หาย ตั้ง ใจ ที่ จะ ห้าม หู ไม่ ให้ ฟัง เสียง อัน นั้น ก็ ไม่ ฟัง ได้ ยิน เสียง นั้น กึก ก้อง ขึ้น ทุก ที จน ไม่ รู้ ที่ จะ คิด ยัง ไร ครั้น จะ ออก ไป เรียก คน ก็ นึก คร่าม ๆ อยู่ จะ ตะโกน ก็ ไม่ ได้ ยิน เพราะ เวลา ดึก คน ก็ หลับ หมด ครั้น จะ นิ่ง อยู่ ดัง นี้ ก็ นอน ไม่ หลับ

คิดหักใจว่า จะเปนตายก็ลองเบิกน่าต่างดูสักที่หนึ่ง รูปร่างผีจะเปนอย่างไร แน่จะได้รู้จักไว้ คิดแล้วจึ่งแขงใจลุกขึ้นเบิกน่าต่าง ที่นั่งเคียงกับน่าต่างที่เสียงดังอยู่นั้น แล้วจุดเทียนส่องออกไปดู เหนเปนลำโตพุ่งเข้ามาตรงน่าต่าง รูปร่างคล้ายกับหลังคนกัมเอาศีศะชนเข้ามาที่ฝาเรือน ในเวลานั้นใจข้าพเจ้าตายวาบวาบกับศีศะหลุดออกไปจากกาย ไม่ทันจะดูให้เหนชัดได้ว่ารูปร่างจะเปนอย่างไรแน่ หลบหน้าเข้ามายืนตลึงนิ่งอยู่เปนคู่ จึ่งได้สะติคิดว่าควรจะดูให้รู้จักชัดว่ารูปร่างอย่างไร แล้วข้าพเจ้าจึ่งเอาเทียนติดปลายไม้ยื่นออกไปส่องดูให้ใกล้ จึ่งได้เหนว่าใบตองคลี่ออกมาใหม่ ปลายใบระออที่สับน่าต่างอยู่ ข้าพเจ้าจึ่งไปเบิกน่าต่างนั้นหักใบตองให้พับไปเสียเสียงนั้นก็หยุดไป อีกครั้งหนึ่งข้าพเจ้านอนอยู่ในเรือน แต่พื้นชั้นบนนั้นเปนที่ไว้พระพุทธรูปและกระดูก เวลาดึกใกล้สว่างได้ยินเสียงดังดั่นอยู่บนนั้นคล้าย ๆ พ้าร้อง เสียงดังกระเทือนไปนาน ๆ ข้าพเจ้าก็ออกนึกไม่สบายใจ แต่ขืนใจนอนฟังอยู่ต่อได้ยินเสียงร้องร้ำ ๆ ชั้นจึ่งได้ทราบว่าค้างคาวบินกระทบสังกระสีที่มุงหลังคา แต่เหตุเล็ก ๆ น้อย ๆ คือเปนเงาแวบ ๆ วาบ ๆ ที่ข้าพเจ้าได้เคยถูกก็หลายอย่าง มักจะเปนเพราะผ้าที่ตากไว้บนราวบ้างเงาเพลิงที่ต้องลมพัดบ้างดังนี้ ข้าพเจ้าจึ่งได้คิดเหนว่าธรรมดาผีหลอกนั้น คงจะมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เปนต้นเหตุให้เปน ๆ แน่ แต่ผู้ซึ่งถูกผีหลอกนั้นหาได้ทราบต้นเหตุว่าจะเปนด้วยอะไรไม่ ก็ชักเอาว่าผีหลอก ก็คำที่ว่าผี ๆ ตามที่เข้าใจกันนั้นหลายอย่าง คือเกิดสำหรับโลกย์อย่างหนึ่ง จะเปนสิ่งใดของคนที่สิ้นชีพแล้วแต่ไม่ใช่ซากศพอย่างหนึ่ง แต่ซากศพนั้นจัดเปนผีอีกอย่างหนึ่ง และผีเหล่านี้มีถ้าบางอย่างมนุศย์ฤๅออกจากมนุศย์ทั้งสิ้น ผีเสือผีช้างผีกระบือฤๅสัตว์ต่าง ๆ นั้นไม่นับเข้าในส่วนนี้เลย และผีในส่วนเหล่านี้แบ่งออกเปนสองพวก ๆ หนึ่งเปนชั้นดี คือเทวดาพเคราะห์และอธิไทโพธิยาทวและที่อยู่ตามต้นไม้ใหญ่และเขาและเรือนเล็ก ๆ ที่เรียกว่าศาลเจ้าฤๅศาลพระภูมิ์บ้างเปนต้นเหล่านี้จัดเปนไม่หลอกได้แต่ทำการสงเคราะห์ให้ดี และลงโทษผีซึ่งหลอกกันนั้น ว่ามาแต่ป่าบ้าง อยู่ตามต้นกล้วยตะนิ ต้นฝ้าย ต้นทับทิม ต้นมะกล่ำขาว ต้นถั่วแปบ ต้นถั่วคั่วนาง ต้นมะกอบ้าง เที่ยวไปไม่มีที่อยู่บ้าง เหล่านี้ก็ไม่มีพยานที่จะจัดเอาว่าเปนจริงได้ ถึงเทวดาที่เสวยอายุศม์ก็เหมือนกัน การซึ่งจะว่าเพราะพระเสาร์ ฤๅพระศุกรนั้นก็ไม่ชอบกล เรื่องนี้จะมีต่อไป

แจ้งความ

ท่านสมาชิกผู้ใดที่ยังไม่ได้รับหนังสือพิมพ์ไปจากหอพระสมุดวชิรญาณทิ้งค้างอยู่คนละ ๙ ฉบับ ๑๐ ฉบับบ้างดังนี้ เปนการลำบากแก่เจ้าพนักงานผู้ที่จะรวบรวมรักษาไว้ ไม่ให้เปนอันตรายสับสนปนกันได้ เพราะฉนั้นขอเชิญท่านมารับไปในก่อนวัน ๕ เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ ปี ๑๒๔๘ เปนเสร็จ และหนังสือพิมพ์วชิรญาณที่จะออกต่อไป ขอเชิญท่านมารับนับตั้งแต่วันออกไปเพียง ๗ วัน ถ้าพ้นจากกำหนดนั้นแม้จะไขว้เขวสับสนฉันประการใด เจ้าพนักงานจะไม่ยอมรับผิดและชอบ

อนึ่งท่านสมาชิกผู้ใดที่จะมารับไปจากหอพระสมุดเหนว่าเปนการลำบาก จะขอให้ส่งโดยทางไปรสนีย์ เจ้าพนักงานจะมีความยินดีจัดส่งไปตามประสงค์ ดังได้แจ้งความไว้ในเล่ม ๒ แผ่น ๒๒ น่า ๑๓ นั้นแล้ว

วาน

ในระหว่าง	เดือน ๑๒ ขึ้น ๙ ค่ำ
จนถึงวัน ๕	๑๕ ค่ำ ๗ วันนี้ สมาชิก
ได้มายังหอพ	าน และหนังสือที่ได้ให้ยืม
จากหอพระสม	๑๙ เล่ม

พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ว่าด้วยลงสรงโสกันต์

ประกาศเล่าด้วยธรรมเนียมลงสรงโสกันต์ สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้า สมเดจพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าที่เปนพิธีสำหรับราชตระกูลในแผ่นดินสยามสืบมา สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้า สมเดจพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าทั้งชายหญิง สมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าทั้งชายหญิง สมเดจพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้าทั้งชายหญิง คือท่านที่มีพระบิดาพระมารดาเปนราชตระกูลทั้ง ๒ ฝ่าย แต่จะวาให้เลือกถ้าการตั้งพระวงษใหม่ พระเจ้าพี่ยาพระเจ้าน้องยา พระเจ้าพี่นางพระเจ้าน้องนางที่ร่วมพระชนกชนนีกับสมเดจพระเจ้าแผ่นดินก็เปนสมเดจพระเจ้าพี่ยาเธอ สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ สมเดจพระเจ้าพี่นางเธอ สมเดจพระเจ้าน้องนางเธอทั้งสิ้น แต่ที่ต่างพระมารดาโปรดให้เปนจึ่งเปนได้ พระเจ้าลูกเธอที่ประสูตรแต่พระอรรคมเหษีพระอรรคชายาที่ติดมาแต่เดิมก็ดีตั้งใหม่ก็ดี เปนสมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าทั้งชายทั้งหญิง พระเจ้าลูกเธอที่เจ้าจอมมารดาเปนแต่พระสนมไม่เปนเจ้าฟ้าก็เปนแต่พระองคเจ้า ถ้าเจ้าจอมมารดาเปนแต่เชื้อพระวงษห่าง ๆ ก็ดี เปนบุตรเจ้าแผ่นดินเมื่อน้อยรอบครอบก็ดี ฤๅเปนบุตรเสนาบดีมีความชอบก็ดี ถ้าโปรดให้เปนเจ้าฟ้าก็เปนได้ พระเจ้าหลานเธอนั้นคือพระโอรสพระธิดาในพระบวรราชวังถ้าพระมารดาโปรดให้เปนเจ้า บุตรก็เปนสมเดจพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้า

สมเดจพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้าหญิง สมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าหญิง เมื่อเปนพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ก็ดี เปนกรมเปนเจ้าต่างกรมไม่มีกรมเจ้าฟ้าฤๅพระบังเกิดก็เปนเจ้าฟ้าตามพระมารดา แต่ศักดินาต่ำเสมอพระองคเจ้าที่เปนพระเจ้าหลานเธอ ดังสมเดจพระเจ้าหลานเธอมีศักดินาเสมอเพียงพระองคเจ้าที่เปนพระเจ้าลูกเธอ

เมื่อแผ่นดินสืบ ๆ มาพระราชโอรสพระราชธิดาของสมเดจพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ และกรมพระราชวังที่ประสูตรแต่พระมารดาเปนเจ้าฟ้าก็ดี เปนพระองคเจ้าก็ดี คงเปนเจ้าฟ้า ถ้ามารดาเปนแต่หม่อมเจ้าและราชินิกูลและธิดาเมื่องน้อยรอบครอบก็คงเปนแต่พระเจ้าลูกเธอพระองคเจ้า ต่อพระเจ้าแผ่นดินใหญ่โปรดให้เปนเจ้าฟ้าจึ่งเปนได้

ในกรมพระราชวังหลังบุตรบุตรีประสูตรแต่อรรคชายามียศเปนเจ้าก็เปนได้เพียงพระองคเจ้า ต่อมารดาเปนเจ้าฟ้าจึ่งเปนเจ้าฟ้าตามพระมารดา บุตรบุตรีกรมพระราชวังหลังที่เกิดแต่พระสนมก็คงเปนหม่อมเจ้าเหมือนกับบุตรบุตรีของพระองคเจ้าชายทั้งปวงที่ตั้งกรมแล้วและยังไม่มีกรม หม่อมเจ้าทั้งปวงที่ได้ราชการฝ่ายน่าฝ่ายในโปรดเลื่อนให้เปนพระองคเจ้าโดยความชอบก็เปนได้ การกำหนดที่ว่ามานี้ตามแบบแผนซึ่งมีสืบมาแต่โบราณหลายชั่วแผ่นดินแต่ครั้งกรุงเก่ามา

เมื่อครั้งแผ่นดินกรุงธนบุรีแรกตั้งแผ่นดินบ้านเมืองก่อนพระวงษนี้ มีพระเจ้าลูกเธอชายเปนเจ้าฟ้า ๓ พระองค พระองคหนึ่งเกิดแต่พระอรรคชายาเดิม อีกพระองคหนึ่งเกิดแต่มารดาที่เปนพระญาติวงษของพระเจ้าแผ่นดินในเวลานั้น อีกพระองคหนึ่งเกิดแต่มารดาที่เปนพระบุตรีของพระบาทสมเดจพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกยซึ่งเวลานั้นพระเจ้าแผ่นดินโปรดให้ถืออาญาสิทธิ์เหมือนพระเจ้าแผ่นดินในการสงคราม ในเจ้าฟ้าทั้ง ๓ นั้น องคที่สองสิ้นชีพเสียแต่ยังเยาว องคที่หนึ่งสิ้นชีพเมื่อล่วงแผ่นดินนั้นไป องคที่สามสืบมาเปน

พระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้าในแผ่นดินพระบาทสมเดจพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย เมื่อตั้งพระวงษใหม่ขึ้น สมเดจพระเจ้าพี่นางเธอ สองพระองคก็เปนเจ้าฟ้า สมเดจพระเจ้าพี่นางเธอ พระองคใหญ่มีพระบุตร ๓ พระบุตรี ๑ แต่พระบิดาสิ้นชีพเสียนานแล้ว สมเดจพระเจ้าพี่นางเธอ พระองคน้อยมีพระบุตร ๓ พระบุตรี ๒ พระบิดาก็สิ้นชีพเสียนานแล้วเหมือนกัน ก็ทั้ง ๙ พระองคนั้น พระเจ้าอยู่หัวโปรดให้เปนสมเดจพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้าทั้งสิ้น ภายหลังมาพระบุตรของสมเดจพระเจ้าพี่นางเธอ พระองคใหญ่นั้น โปรดให้เปนกรมพระราชวังหลังเปนลำดับ สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ ที่โปรดให้เปนกรมพระราชวังบวร ๑ ในแผ่นดินนั้น

พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวในแผ่นดินนั้น มีพระราชโอรส ๒ พระองค พระราชธิดา ๒ พระองค แต่พระอรรคชายาเดิม โปรดให้เปนสมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าทั้ง ๔ พระองค แต่กรมพระราชวังมีพระราชธิดา ประสูตรแต่พระมารดาเปนเชื้อเจ้าเชียงใหม่ โปรดให้เปนสมเดจพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้าด้วย รวมเจ้าฟ้าในต้นแผ่นดินพระบาทสมเดจพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย คือสมเดจพระเจ้าพี่นางเธอ ๒ ถ้านับสมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ ที่เปนกรมพระราชวังด้วยก็เปน ๓ เปนชั้นศักดิสูงอย่างเอก สมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า ๔ พระองคเปนอย่างโท สมเดจพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้า นับกรมพระราชวังหลังด้วยเปน ๑๑ พระองคเปนอย่างตรี รวมเจ้าฟ้าทั้ง ๓ อย่างเปน ๑๘ พระองค คือนับเจ้าฟ้าหลานเธอที่เปนราชบุตรเจ้ากรุงธนบุรีด้วยนั้น อนึ่งมีเจ้าฟ้าหญิงแก่อีกพระองคหนึ่ง เปนพระราชธิดาสมเดจพระเจ้าแผ่นดินพระวงษเก่ากรุงศรีอยุทธยา ยังคงยศบันดาศักดิ์เปนเจ้าฟ้าอยู่ด้วย จึงรวมเปน ๑๙ พระองคด้วยกัน

ก็ในเจ้าฟ้าเหล่านี้ เมื่อแรกตั้งแผ่นดินยังไม่ได้โสกันต์ ๗ พระองค คือสมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า ๓ พระองค ยกแต่พระองคใหญ่ สมเดจพระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้าในสมเดจพระเจ้าพี่นางเธอ พระองคน้อย ๒ พระองค สมเดจพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้าในกรมพระราชวังพระองค ๑ สมเดจพระเจ้าหลานเธอที่เปนราชบุตรเจ้ากรุงธนบุรีพระองค ๑ จึงรวมเปน ๗ พระองค ในเจ้าฟ้า ๗ พระองคนี้ เมื่อถึงปีมีกำหนดควรจะโสกันต ก็มีราชการทัพศึกกับพม่าวุ่นวายอยู่ เพราะเปนการต้นแผ่นดินไม่มีช่องแลเวลาที่จะได้ทำพระราชพิธีให้เต็มตามตำรา คือ ๒ พระองค ถึงกำหนดโสกันตในปีแรกตั้งแผ่นดินใหม่ คือปีขานจัตวาศกศักราช ๑๑๔๔ ตรงกับปีมีคฤสตศักราช ๑๗๘๒ อีก ๒ พระองคถึงกำหนดในปีมเสงสัปตศกศักราช ๑๑๔๗ ตรงกับปีมีคฤสตศักราช ๑๗๘๕ ฯ เรื่องนี้จะมีต่อไป

ฉันท วรรณพฤติ วิชชุมมาลา ฉันท

ม ม

ะ ะ ะ ะ ะ ะ ะ ะ คร ๒

บาทหนึ่ง ๘ อักษร ๒ กลอนเปนบาทหนึ่ง ๔ บาทเปนบทหนึ่ง ชื่อวิชชุมมาลาฉันท ดังนี้

โทษเสพยไชยบาน บรรหารเหตุหก สัพพัญ
จำแนกแจกแจง แด่เวไนยชาติ อวยสาศน
หลากหลายร้ายแรง ปรากฏโลกา
คือสูญสิ้นทรัพย ย่อยยับบันไลย
ไป เสียค่าซื้อหา ผิวเว้นฤๅเสบ
อาตมา ขาดสักเวลา ห่อนศุขเกษ
หนึ่งจักวัฒนา กัลหาเหตุร้า าด
หมาย อุกคลุกรุกราญ แซ่
เสียงแข่งขาน วุ่นเคือ มัว

หนึ่ง เกอด โรคา นา นา พยาธิ ไภย สย สรรพ พรรณ ไข้ กาย สั่น หวั่น หัว บาง บวม บาง ซูบ แผก รูป ผิด ตัว เพื่อ ผล ตน ชั่ว กลัว กล้า น้ำ เมา

หนึ่ง เกอด ตำ เนียร บ่น เบียน ยิน ร้าย ชุม ชน หญิง ชาย ว่า ชาติ โฉด เฉา มาค มี ศักดิ์ ยศ ย่อม ลด หย่อน เยาว ทั่ว ผู้ ดู เขา มาก หมิ่น ถิ่น ชา

หนึ่ง ปราศ จาก อาย เว้น กาย สังวร กอบ กิจ ใด ห่อน เกลียด กลัว นินทา การ ไป่ ควร ทำ ก่อ กรรม นา นา เชื่อง ยาป หยาบ ช้า เฉก ชาติ เดียรฉาน

หนึ่ง เสื่อม ปริชา ปัญญา ทุพล ห่อน เห็น เหตุ ผล ผิด ชอบ กอง การ ฤๅ รู้ บาป บุญ โทษ คุณ แก่น สาร โมหันธ์ ยันคาล มืด มิด ยิ่ง นำ

โทษา สามก เหตุ หก บรรหาร แห่ง เสพย มัชบาน ปวง ปราช ญ ร่ำ เสื่อม ศิล เสื่อม ทรัพย อัประภาค มาก กำ มั่ว วาย ชนม์ ผล นำ ตน เหล่า แหล่ง อบาย

เหี้ยม นั้น บัณฑิตย พินิจ เห็น โทษ อย่า เปรม ปรา โมทย์ ใน เหตุ ฉิบ หาย ยล อนิสงษ องค ศีล บรรยาย ถือ กิจ บังวาย ว่าง เสพย สุรา นาน

ฉันท นี้ บังคับ โดย ฉบับ คาถา วิชชุ มาลา แถลง แจ้ง นาม ขนาน แปล เปลี่ยน เชื่อน ความ สยาม พากย พิศดาร ผู้ ปริชา ชาญ ชอบ รู้ ดู กลอน

๑๐ บท ๒๒ บัน ทุก
เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

แก้ โคลง ทาย

๓ ◎ หก เดียร ใช่ อื่น ค้าง ควาย หก หัน แฮ
ร่ม ยี่ก ค้าง ควาย ปก แตก ได้
ค้าง ควาย ชอบ อยู่ หมก มืด เถื่อน ถ้ำ นอ
มูล ประ สะ ประ สิว ไซร้ ส่วน เช้า กิน ปืน ฯ
◎ ขอ ทาย บท สี่ ให้ เหน สม จริง แฮ
ว่า เงิน บาท กลม พด ตัว
ใน แยบ โคลง นา
ถูก นี้ แล้ว ทาย ฯ

๕ ◎ กำ ปั่น เรือ แล่น น้ำ นที่ ทเล ฮา
กำ ปั่น เหล็ก ทรัพย มี มาก ไว้
กำ ปั่น ยักษ เสนี ทศ ภักดร นา พ่อ
กำ ปั่น คำ เดียว ได้ ทุก ข้อ คำ ทาย ฯ

๖ ◎ พิชิ เดือน ยี่ เค้า โคลง ทาย นี้ นา
ที่ ว่า แปด เดียว หมาย เหมาะ แท้
เดียร นาค สี่ หมวก นาย พราหมณ สี่ สวม แฮ
ขึ้น ถึบ ชิง ช้า แต้ บ่าย เช้า สนุก นี่ สนาน ฯ

โคม ลอย

๕ ◎ มาร หนึ่ง ออก ชื่อ อ้าง สุงกำ ปั่น แฮ
กำ ปั่น ชื่อ เรือ สำ เหนียก ได้
อีก กำ ปั่น คน ทำ เก็บ ทรัพย สิน นา
สาม สิ่ง นาม เดียว ไซร้ แน่ แล้ว ถูก เผง ฯ

๖ ◎ สี่ คน ยล โยก โย้ ตริ ยำ พวาย นอ
แปด บาท ออก ถ้า ทำ ถีบ กล้า
แปด หัตถ์ เหนี่ยว เชือก กำ หมัด มั่น ไว้ เอย
คืน แปด นับ ควบ หน้า นาค ด้วย พอ เต็ม ฯ

ชื่อ เปลพ

โคลง ทาย

๙ ◎ ใช่ สวน แต่ ไม้ มาก มาย มี
ใช่ ป่า แต่ เสือ สีห์ อยู่ ซ้อง
ใช่ หนอง แต่ กุมภี ปลา ผัก หลาย นา
ใช่ วัด ใช่ บ้าน ร้อง เรียก นั้น นามเดียว ฯ

๑๐ ◎ อ้าย ลิ่น อ้าย หลุด ทั้ง สอง คน
เบ่น ฝรั่ง เข้า ริด ทน ทุก ข กลั้น
เขา ขี่ ทั่ว ทุก หน ทุก แห่ง นา พ่อ
บาง คาบ มัน กลับ ขึ้น เจ่อ ให้ คน หาม ฯ

เล่ม ๒ แผ่น ๖ วัน ๕ เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ ราคาแผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรบรรณารักษ

ข่าวในกรุงเทพฯ	น่า ๔๑
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๔๒
ชมภาษาอัง	น่า ๔๒
โคลงสุภาสิต	
ว่าด้วยผีหล	
หิรัณย ศัพท์	
รายงาน	น่า ๔๖
ว่าด้วยลงสรงโสกันต์	น่า ๔๖
ฉันทวรรณพฤติ	น่า ๔๗
แก้โคลงทาย	น่า ๔๘
โคลงทาย	น่า ๔๘

ตั้งกรมพระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิ ประวัติ เวลา ๒ ทุ่มเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจพระราชดำเนินประทับอยู่จนเวลา ๔ ทุ่มเสศเสดจกลับ ที่วังแต่งเครื่องโคมไฟสว่างงามเรียบร้อยดี มีพิณพาทยรับเสภา วัน ๗ เดือน ๑๒ แรม ๓ ค่ำ เวลาเช้า ๔ โมงเสศเสดจพระราชดำเนินพระราชทานพระสุพรรณบัตรเป็นกรมหมื่นสมมติอมรพันธุ์ ทูลเกล้าฯ ถวายต้นไม้ทองเงิน แลธูปเทียนทอง

ยมกับเป้าหนัง ๑ หีบเครื่องปิดสแตมป ๑ พระ

งษ [illegible]

เดือน ๑๒ แรม ๗ ค่ำ พระบรมวงษานุวงษ เสดจ เข้าไป ที่ ต่ำหนัก ข้างใน สรง พระศพ เชิญ ลง พระโกษ แล้ว เชิญ มา ประดิษฐานไว้ ณ หอ ธรรมสังเวช พระบาท สมเดจ พระเจ้า อยู่หัว เสดจ พระราช ดำเนินไป ทรง ทอด ผ้า ไตร ผ้า ขาว สดับปกรณ แล้ว เสดจ ขึ้น กำหนด การ พระเมรุ ข้าง ขึ้น เดือน ยี่ คือ ขึ้น ๕ ค่ำ เปน วัน พระราช ทาน เพลิง ทำ พระเมรุ วัด ราช บพิธ

วัน ๗ เดือน ๑๒ แรม ๑๐ ค่ำ เวลา ค่ำ พระสงฆ์ เจริญ พระพุทธมนต์ ที่ พระ ที่ นั่ง อนันตสมาคม การ พระราช พิธี ฉัตร มงคล เวลา ยาม เสศ พระบาท สมเดจ พระ เจ้าอยู่ หัว เสดจ ออก

รุ่ง ขึ้น วัน ๑ เดือน ๑๒ แรม ๑๑ ค่ำ เวลาเช้า พระ สงฆ์รับ พระ ราชทาน ฉัน พระ บาท สมเดจ พระ เจ้า อยู่ หัว เสดจ ออก แล้ว พราหมณอ่าน ดุษดี สัง เวย แล เวียน เทียน สมโภช เสวตร ฉัตร ตาม ธรรมเนียม ค่ำ ตั้ง การ พระ ราช พิธี ฉัตร มงคล ณ พระ ที่ นั่ง บรม ราช สถิตย มโหฬาร เวลา ยาม เสศ พระ บาท สมเดจ พระ เจ้า อยู่ หัว เสดจ ออก พระ สงฆเจริญ พระ พุทธ มนต์

รุ่ง ขึ้น วัน ๒ เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ เวลา แล ไป ใน เรือไม่ ใคร่ จะ รู้ สึก สั นดิน ไหว นี้ ทาง ทิศ เหนือแล ทิศ ใต้

ข่าวต่าง พระ เทศ

ครอง แผ่นดิน บัลเคเรียเนรเทศ นั้น ฝ่าย ข้าง ผู้ สำเร็จ ราชการ แต่ แรก ไม่ ยอม จะ เลื่อน กำหนด ให้ แต เดี๋ยว นี้ ถูก กงสุล รุส เซีย บีบ คั้น หนัก เข้า ก็ ต้อง ยอม เลื่อน กำหนด ชำระ ไป คราว หนึ่ง อนึ่ง พวก รุสเซีย ใน ประเทศบัลเคเรีย ได้ คิด อ่าน โดย แขง แรง ที่ จะ ถ่วง กำหนด เลือก ผู้ เจ้า ประ เทศ ราช แทน ปรินส เอเลกแซนดรา นั้น ให้ ช้า ไป

พระราชนิพนธ์

ใน พระ บาทสม เดจพระ จอม เกล้า เจ้า อยู่หัว ม ภาษา อัง กฤษ

คัด จาก Introduction คำ นำ ใน ตำรา คราม มาร์ ซึ่ง ได้ ทรง ช่วย หมอ กัสแวล แต่ง ลง พิมพ์ เมื่อ ปีมเมีย อัฐ ศก ศักราช ๑๒๐๘ หนังสือ นั้น ชื่อ ว่า A Grammar of the English language prepared by J. Caswell, assisted by H. R. H. Thun Kramom Kh Yai 1846. มี ความ ว่า —

" ภาษา อังกฤษ เที่ยว นี้ เปน ภาษา ใหญ่โต มี คน ใช้ ด้วย กัน หลาย ประเทศ ใน ทาง ที่ จะ ได้ ไป มา ค้าขาย โดย ทาง ทเล ทุก แห่ง แล้ว หนังสือ สำแดง ประโยชน ฤๅ วิชา ศิลปสาตร การ ดี ๆ ก็ มี มาก มาย นัก หนา คน ชาว อิงลันดา แล ชาว อเมริกา แล นักปราชญ เมืองอื่น บ้าง ก็ ย่อม แต่ง พิมพ์ ด้วย ภาษา อังกฤษ มี มาก ขึ้น ทุก ปี แล้ว แจก จ่าย ขาย ไป ทุก ประเทศ เรา เหน ว่า ภาษา อังกฤษ เดี๋ยว

ใช่ วัด ใช่ บ้าน ร้อง เรียก นั้น นาม เดียว ฯ

๑๐ ๏ อ้าย ลื่น อ้าย หลุด ทั้ง สอง คน
เปน ฝรั่ง เข้า รีด ทน ทุกข กลั้น
เขา ขี่ ทั่ว ทุก หน ทุก แห่ง นา พ่อ
บาง คาบ มัน กลับ ปั้น เจ่อ ให้ คน หาม ฯ

โคลงสุภาสิตใหม่

พระองคเจ้าจิตรเจริญ

๗๖ ◎ อาไลย ใน นิ่มเนื้อ นวลอนงค์
ใจห่วง คิดโหลหลง นุชน้อง
ยิ่งหน่วง กลับพะวง เวียน สวาศ
ซ้ำหนัก อกดังต้อง ติดด้วยพิศม์ยืน ๚

พระศรีสุนทรโวหารน้อย

๗๗ ◎ อาไลย เหลียวสั่งแล้ว ลาจร
ใจห่วง เหน สมร แม่คลอย
ยิ่งหน่วง แน่นทรวง ถอนใจเทวศ
ซ้ำหนัก ทุกชั่วเท่าร้อย สาตร ต้องตริงทรวง ๚

๗๘ ◎ อาไลย อสักเอลื่อปล้ำ เปลี่ยนแต
ใจห่วง หวนใจแล เปล่าเศร้า
ยิ่งหน่วง จิตรบ่แห เหินห่าง แม่เฮย
ซ้ำหนัก อุรเร้า ราคร้างแรม สมร ๚

กรมหมื่นพิชิตปรีชากร

๗๙ ◎ อาไลย คำเจ้าร่ำ วิงวอน พี่เฮย
ใจห่วง ถึงดวงสมร แน่งน้อย
ยิ่งหน่วง จิตรคิดถอน ความโศก เสียเฮย
ซ้ำหนัก ใจละห้อย พรากน้ำตานอง ๚

๘๐ ◎ อาไลย โฉมนุชน้อง งามไพ บูลยแฮ
ใจห่วง ดวงหฤไทย พี่ดิ้น
ยิ่งหน่วง
ซ้ำหนัก

พระ

๘๑ ◎ อาไลย เหลือสุดปล้ำ ปลดอา
ใจห่วง เจ้าดวงตา พี่นิ่
ยิ่งหน่วง ใช่จะพา โลพูด
ซ้ำหนัก เหลือรักล้ำ เลี่ยงพันอาไลย ๚

พระองคเจ้าเกษมศรีศุภโยค

๘๒ ◎ อาไลย ด้วยนุชน้อง นงพงา
ใจห่วง ถวิลหา นาฏน้อง
ยิ่งหน่วง ก็ยิ่งอา ดูรสวาดิ์
ซ้ำหนัก อกชัดช้อง รุ่นไข้ใจหวล ๚

ความฤษยา

พระราชนิพนธ์

๘๓ ◎ ใครดีใช่นิ่งได้ ใจนึกทึ่งเฮย
เกรงจักหาญห้าวฮึก ต่อสู้
วิตกอกทึกทึก คอยทิ่มแทงแฮ
กว่าจะล่มจมผู้ อ่อนแล้วจึ่งสบาย ๚

๘๔ ◎ ฤษยาพาเกิดด้วย โลภนัก
โลภทรัพย์โลภยศศักดิ์ ศุขสั้น
จะดีแต่เดียวดัก เต็มอิ่ม ตนแฮ
ชนเช่นนี้ชอบคั้น ผิดผู้อื่นเผย ๚

๘๕ ◎ เปนหญิงทึ่งเหตุด้วยความรัก
ดูไม่น่าชังนัก เช่นนั้น
เพราะกลัวว่าชายจัก จางจืด ตนแฮ
หากว่าแก่ถึงกั้น กักแล้วเกินดี ๚

สมเดจกรมพระบำราบปรปักษ

๘๖ ◎ เหนเขาดีกว่าแล้ว ฤษยา เขาเอย
ตนบ่เทียมทเยอทยา ต่อสู้
ลุอำนาจฉันทา คิดแช่ง ชักแฮ
ยิ่งเท่ายิ่งหากรู้ เล่ห์น้ำทรายซึม ๚

สมเดจเจ้าพ้า ภาณุรังษี สว่างวงษ

เหน เขาเขาเพื่องพุ้ง ยิ่งญา
ธยู่บ้าง
ดูไม่ คล่องเลย
สงะไว้แต่ปาง ๚

พระองคเจ้าทองกองก้อนใหญ่

๘๘ ◎ เหนทรัพย์ท่านมากแล้ว ปรารถนา
เหนยศศักดิ์ท่านปรา กฎใช้
เหนเรือนท่านโอฬาร์ แลชอบ
คิดแต่ร้ายส่งให้ เพราะด้วยฤษยา ๚

ว่าด้วยผีหลอกต่าง ๆ

เพราะธรรมดามนุศย ซึ่งจะไม่มีทุกข์ฤๅศุขในระหว่างหลาย ๆ ปีนั้นเปนอันยาก การที่ผีสิงฤๅลงท้าวต่าง ๆ ก็เปนการฟ้อลวงหาผลประโยชนใส่ตนทั้งสิ้น เพราะฉนั้น จะถือเอาสิ่งใดว่าเปนพยานว่ามีจริงเปนได้จริงก็ไม่แน่ได้สักอย่างหนึ่ง ก็คำที่ว่าผี ๆ นี้ ดูเปนคำฦก ๆ สำหรับซัด พิเคราะห์ดูคล้าย ๆ กับคำที่ว่า ซาง โลหิต กระสาย วาโย ลมเพ ลมพัด ฤๅเคราะห์ดีเคราะห์ร้าย ฉนี้ คำเหล่านี้ก็เปนเครื่องสำหรับซัดเหมือนกัน ถึงกระนั้นก็ดีใจของข้าพเจ้าก็ไม่อาจที่จะถือเปนแน่ว่าผีไม่มีได้จริง ฤๅจะละทิ้งความครั่นคร้ามเสียได้ เปนต้นว่าจะเข้าไปในที่ซึ้ง ๆ อย่างอุโบสถวัดพุทธัยสวรรยดังนี้ เมื่อจิตรคิดขึ้นมาถึงเรื่องผีหลอกก็ไม่อาจที่จะเข้าไปคนเดียวได้ เพราะฝ่ายการที่เชื่อผีฤๅเทวดาว่ามีจริงเล่า ก็เชื่อกันมาแต่โบราณ คงจะมีผู้ที่มีปัญญาสังเกตเหนว่าจะมีจริงเปนได้จริงบ้างเปนแน่ แลคนบางคนที่เคยพบผีหลอกได้เล่าให้ฟังเปนการจริงก็มีอยู่หลายคน แลผู้นั้นก็ไม่ใช่คนเสียสติ ฤๅกลัวจนเกินไป แลการที่ผีป่าเรือนก็ยังมีผู้ได้ยิน แลเรื่องราวปรากฏอยู่ก็มีบางคนก็ได้สำเรจผลประโยชนของตน เพราะผีแลเทวดาต่าง ๆ ถึงกับออกเงินทองแก้จ่ายซื้อเครื่องอม แลเครื่องสังเวยจาง ๆ เปนอันมาก แลศาลเจ้าใหญ่ ๆ ที่ใดเหนปรากฏอยู่แกตาก็มีหลายตำบล ถ้าเปนการไม่จริงก็คงจะไม่มีใครทำศาลเจ้าฤๅบวงบนที่ต้องเสียเงินทองเลย เพราะฉนั้นจึงตัดสินยังไม่ตกลงว่าจะมีจริงฤๅไม่จริงได้ แต่ถ้าจะตัดสินโดยคำกลางฤๅการที่จริงนั้น การที่ถือว่าผีฤๅเทวดามีจริง เปนได้จริงนั้นเปนการผิด มีโทษ ๑๐ ประการ คือ อายุศมนั้นย่อมเปนมรรคาของบุคคลจะพึงล่วง ต้นก็มีความทุกข์ร้อนกลัวพระเสาร์ ไปก่อนเหตุที่จะมีมา ๑ ตัดความเพียรของตนคอยพระพุฒพระพฤหัศบดีจะให้คุณ ๑ เสียทรัพยบวงบนอันเปนการเสียเปล่าไม่มีประโยชน ๑ มีกิจธุระในทางเปลี่ยวก็ไปไม่ได้ ๑ อยู่คนเดียวไม่ได้ ๑ นอนไม่หลับ ๑ ถ้าใจขลาดเมื่อผีหลอกก็มักให้เปนไข้ ๑ เปนช่องให้คนชั่วมีมดท้าวฤๅหมอภูตหลอกลวงเอาทรัพยไปได้ ๑ ปราศจากความระวังทรัพยสมบัติของตน ด้วยความกลัว ๑ เปนช่องให้โจรแปลกปลอม เข้ามาทำร้ายตนได้ ๑ แลโทษทั้ง ๑๐ ประการนี้ คงจะเกิดแกผู้ซึ่งเชื่อว่าผีฤๅเทวดามีจริงเปนได้จริงสักอย่างหนึ่งเปนแท้ การที่ถือว่าผีฤๅเทวดาไม่มีจริง ไม่เปนได้จริงนั้นเปนการชอบ เพราะมีคุณคือปราศจากโทษทั้ง ๑๐ ประการดังพรรณามาฉนี้

หิรัณยศัพท์

คำมคธภาษาว่า หิรัญ ฤๅ เหรัญ สังสกฤต หิรัณยภาษาไทยแผลงไปเปน ไหรญ ถ้อยคำเหล่านี้ที่ชาวเราเข้าใจอยู่เปนพื้นเมืองแปลว่าเงินอย่างเดียว มีที่ใช้ในราชาศัพทเปนสนธิแลสมาสบทเช่น หิรัญบัตรแปลว่าแผ่นเงินคู่กับสุวรรณบัตรแผ่นทอง แลตำแหน่งยศเจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติ หลวงราชหิรัญรักษ แปลว่าผู้รักษาเงินของพระเจ้าแผ่นดิน ตำแหน่งกรรมสัมปาทิกในหอพระสมุดวชิรญาณ ซึ่งเปนเจ้าพนักงานเก็บเงินจ่ายเงินนั้นเรียกว่า เหรัญญิก ถ้อยคำที่ใช้เหล่านี้เกี่ยวด้วยเงินทั้งสิ้น ข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือหิโตปะเทศ ซึ่งทราบปรากฏแพร่หลายไปในประเทศยุโรปเล่มที่ ๑ ว่าด้วยมิตรลาภนิทานพระยาหนูหิรัณยก คำ "หิรัณยก," นี้แปลว่ามีขนดังสีทอง คำอังกฤษว่า "Golden Skin" โคลเดนสกิน" จึงได้มีความสงไสยในศัพทนี้ เพราะที่แปลว่าทองคำแลที่

เราใช้แปลว่าเงินนั้น ธรรมนิยมด้วยศรีพรรณสันฐาน ที่เกิดแลราคาผิดกันนัก ข้าพเจ้าจึงได้ค้นดูศัพท, หิรัญ, ในบาฬีดิกชันนารีของท่านจิลเทอร์สาจารย์ที่มีคำแปลอังกฤษควบกันนั้น, หิรัญญํ แปลว่า Gold โคลด์, ทองคำ, Bullion บุลเลียน ทองแท่งเงินแท่งอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ Treasure เตรศู ทรัพย สมบัติรวมทั้งทองแลเงินเปนต้น ไม่ได้แปลว่าเงินสิ่งเดียวเหมือน, รชต, ศัพทซึ่งมีมาในชาตรูปรชตปฏิคหณสิกขาบทในทศศีลเลย เมื่อได้ทราบคำแปลดังนี้แล้ว ข้าพเจ้ายังไม่ไว้ใจดี จึงได้สอบสังสกฤตดิกชันนารีของครูวิลศอน แลครูโมเนียร์วิลเลียมสังสกฤตศัพท หิรัณย, ก็แปลว่า Bullion บุลเลียน ทองคำฤๅเงินที่เปนแท่งฤๅก้อนอย่างหนึ่งอย่างใด แลที่ใช้ว่า Gold โคลด์ทองคำล้วนด้วย มิได้ใช้ว่าเงินอย่างเดียวเลย สามอาจารย์นี้คำแปลก็ตรงกันด้วยว่าศัพทที่ว่าเงินฤๅคำอังกฤษว่า Silver สิลเวอร์ ซึ่งเปนแร่ฤๅ Me al เมตัล นั้นมีอยู่ คือรูปยํ, ราปยํ, รชตํ เศวตํ, เศวตกํ, สิตํ เตตํ, ศุลกํ, ดุภรํา, มหาศุภรํา, ขรรชูรํ, ขรรชุรํ, ทุรวรรณํ จันทรเลาหํ, จันทรพาสํ, ราชรังคํ อินทุโลหกํ ตารํ พรหมปิงคา, อกูปยํ, แลเงินที่แผ่ฤๅพดด้วงตอกตราเรียกว่า รูปยมุทรา ฤๅ เราปยมุทรา ไม่เหนมีคำหิรัญ ฤๅ หิรัณย อยู่ในพวกศัพทเหล่านี้เลย ได้ลองถามคำแปลแก่ท่านผู้ที่ได้เรียนภาษามคธหลายคน ก็ยืนคำอยู่ว่า ศัพทหิรัญนี้โบราณาจารย์แปลว่า เงินคู่กับสุวรรณแปลว่าทองโดยมาก ยกแต่สองสามท่านที่เปนเปรียญชำนาญในอารยันพากยเหนด้วย คำว่า, หิรัญ แปลว่าทองได้ แลในหนังสือเตลงพ่ายซึ่งกรมสมเดจพระปรมานุชิตชิโนรสศรีสุคตขัตติยวงศ ซึ่งจัดว่าเปนบรมครูของหนังสือไทยทรงเปนพระนิพนธไว้ว่า ห้องไหรญ คำนี้ เมื่อพิจารณาดูก็คงจะเลงเอาเนื้อความว่าห้องทอง เพราะห้องที่จะประดับประดาให้วิจิตรบันจงด้วยลวดลายต่าง ๆ มีดาวเพดานแลบานน่าต่างเปนต้นในพระที่นั่งฤๅพระอุโบสถต่าง ๆ คงจะปิดทองแลเขียนลายทองแทบทั้งสิ้น ที่ปิดเงินฤๅเขียนด้วยลายเงินไม่ใคร่จะได้พบไนยตาเลย

อีกประการหนึ่ง ในพระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพชรญาณไพโรจ ซึ่งเปนมหาเมธีอัจฉริยบุคคลรุ่งเรืองอยู่ในสตพรรษกาลนี้ ที่กรุงสยามยังบ่อนจะได้ดำรงไว้แต่ก่อนมาเลย ได้ทรงพระราชนิพนธพระราชทานนามวัดว่า, หิรัญรูจี, คำนี้ก็ต้องเข้าใจว่ารุ่งเรืองดังแสงเงินแสงทอง หาได้มีเนื้อความเฉพาะแต่เงินอย่างเดียวไม่ ด้วยพระราชนิพนธที่ทรงไว้เปนคู่กันมีอยู่ คือวัดเงินพระราชทานนามว่าวัด, รชดาธิฏฐาน, วัดทองพระราชทานนามว่าวัด, กาญจนสิงหาศน ซึ่งเปนเนื้อความอันถูกต้องแลคำ, หิรัญ, นี้ก็ได้ทรงใช้ในที่อันถูกอันควรแก่คำนั้น

อีกประการหนึ่ง ข้าพเจ้าได้ให้ค้นพบในโยชนาฎีกาสังคหบั้นต้นผูก ๒๐ พบคำ, หิรัญ, ฤๅ เหรัญ, ฤๅ ไหรญ แปลว่าทองดังท่านกล่าวไว้โดยนิพพจนัยดังนี้ว่า " ชหาติสัตตานํหิตันติ, หิรัญญํ ฯ สุวัณณํ ฯ หาจาเค ฯ อัญญปัจจโย ฯ หาสสหิรัตตํ ฯ หิรัญญํชานาติติ, หิรัญญิโก ฯ สุวัณณกาโร ฯ ยํธัมมชาตํ, ธรรมชาติใด ชหาติ, ย่อมละเสีย, หิตํ, ซึ่งประโยชนเกื้อกูล สัตตานํ, ของสัตวทั้งหลาย, อิติ, เพราะเหตุนั้น ตํธัมมชาตํ, ธรรมชาตินั้น, หิรัญญํ, ชื่อว่า, หิรัญญํ ฯ ธัมมชาตํ, อันว่าธรรมชาติ, หิรัญญํ, ละเสียซึ่งประโยชนเกื้อกูลของสัตวทั้งหลาย, สุวัณณํ คือทอง หาธาตุเปนไปในวัตถุว่าละเสีย อัญญปัจจัย ฯ หาเปนหิระ ฯ สำเรจรูปเปน, หิรัญญํ, แปลว่าธรรมชาติละเสียซึ่งประโยชนเกื้อกูลของสัตวทั้งหลาย คือทอง

โยชโน, คนใด, ชานาติ, ย่อมรู้, หิรัญญํ, ซึ่งทอง อิติ, เพราะเหตุนั้น, โสชโน, ชนนั้น, หิรัญญิโก, ชื่อ

ว่า หิรัญญิโก ฯ คน ผู้รู้ ซึ่ง ทอง คือ สุวัณณกาโร ฯ คือ คน ผู้ทำ ซึ่ง ทอง อย่าง แห่ง เป็น เหรัญญิโก ฯ

ก็ ด้วย ประการ ฉนี้ จึ่ง ได้ เห็น ว่า ท่าน ผู้ที่ รู้ จริง ก็ ได้ รจนา คำ หิรัญ, นี้ ไว้ ใน เนื้อ ความ ว่า ทอง แต่ สามัญ ชน เข้า ใจ แปล ว่า เป็น เงิน ไป เสีย แทบ ทั้ง นั้น จึ่ง ทำ ให้ ข้าพเจ้า เป็น ที่ สน เท่ห ใจ นัก ถ้า ท่าน กระวี ผู้ใด สามารถ ที่ จะ วินิจฉัย อธิบาย ใน ที่ มา ของ คำ หิรัญ, แปล ว่า เงิน อย่าง เดียว ที่ เข้า ใจ อยู่ เป็น พื้น ภาษา ได้ แล้ว ข้าพเจ้า จะ มี ความ ยินดี ขอบคุณ ท่าน เป็น อัน มาก ถ้า ไม่ มี ท่าน กระวี ผู้ใด คัด ค้าน แล้ว คำ หิรัญ, ฤๅ หิรัณย์ ศัพท นี้ จะ ต้อง เข้า ใจ แปล ว่า ทอง ฤๅ ทอง แท่ง เงิน แท่ง อย่าง ใด อย่าง หนึ่ง ที่ พัว พันธ์ กัน ฤๅ ทรัพย สมบัติ ซึ่ง มิ ใช่ เป็น แต่ เงิน อย่าง เดียว ดัง คำ อังกฤษ ว่า โคลด์ **Bullion** บุลเลียน **Treasure** เตรฌู

อนึ่ง คำ ตัวอย่าง ที่ ชัก มา ข้าง บน นั้น คือ หลวง ราช หิรัญรักษ แล เหรัญญิก สอง คำ นี้ เป็น พนักงาน ศัพ เก็บ แล จ่าย ทอง แล เงิน เป็น ต้น ศัพท หิรัณย นั้น ถือ เอา ตาม เนื้อ ความ ที่ เป็น จริง ของ คำ นั้น แล้ว เป็น อัน ว่า ใช้ ไม่ ผิด เนื้อ ความ แต่ สม ตาม ความ รู้ ของ ท่าน มหาเถร แล กระวี ใน ประเทศ ยุโรป ด้วย แต่ คำ ว่า, หิรัญ บัตร, แผ่น เงิน อย่าง เดียว นั้น คำ นี้ อัน เป็น ผิด เนื้อ ความ เพราะ จะ ต้อง เข้า ใจ ว่า แผ่น ทอง ฤๅ จะ ไม่ ถึง ทอง เนื้อ แปด ดัง คำ สุพรรณ เป็น ทอง เนื้อ ๙ ฤๅ เนื้อ ๖ ซึ่ง ปน เงิน บ้าง ก็ ได้ ดัง คำ ของ อาคาริก ยุวุรัตน อัจฉริย มนุษย แต่ ที่ ท่าน นักปราชญ์ รู้ ชาว ยุโรป ได้ แปล ไว้ นั้น จะ ได้ ไม่ เป็น การ เข้า ใจ ผิด ให้ เป็น ที่ เถียง กัน ได้

ทัก

รายงาน

ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ วัน ๕ เดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำ ๘ วัน นี้ สมาชิก ได้ มา ยัง หอพระสมุด ๖๕ ท่าน แล หนังสือ ที่ ได้ ให้ ยืม จาก หอพระสมุด ใน ๘ วัน นี้ ๒๓ เล่ม

พระราชพงศาวดาร

พระบาท สมเด็จ พระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว

ว่า ด้วย ลง สรง โสกันต์

อีก ๒ พระองค์ ถึง กำหนด โสกันต์ ใน ปีระกา เอกศก ศักราช ๑๒๕๑ ตรง กับ ปี มะเมีย สัปตศก ศักราช ๑๗๘๙ สม เด็จ พระเจ้า หลาน เธอ เจ้าฟ้า ที่ เป็น ราชบุตร เจ้า กรุง ธนบุรี นั้น ถึง กำหนด โสกันต์ ใน ปี กุน ตรีศก ศักราช ๑๒๕๓ ตรง กับ ปี มะเส็ง สัปตศก ศักราช ๑๗๙๑ ใน ๓๐ ปี นี้ พม่า ยก มา รบ แทบ ทุก ปี มี ราชการ ทัพ ศึก มาก ไม่ มี ช่อง ที่ จะ ได้ คิด ทำ การ ลง สรง โสกันต์ เลย เป็น แต่ ทำ โดย สังเขป พอ เป็น แล้ว ไป

แต่ เจ้าฟ้า พินทวดี ซึ่ง เป็น พระราชโอรส พระเจ้าแผ่นดิน กรุง ศรีอยุธยา โบราณ นั้น ท่าน เคย ลง สรง โสกันต์ ด้วย พระองค์ เอง แล เห็น การ งาน ต่าง ๆ เมื่อ เวลา ลง สรง โสกันต์ เจ้าฟ้า เจ้าน้อง ของ ท่าน ท่าน ทรง จด การ ทุก อย่าง เป็น ผู้ แนะ นำ อย่าง ธรรมเนียม โบราณ นั้น ๆ ต่าง ๆ หลาย อย่าง หลาย ประการ ใน กรุง เพราะ นี้ เมื่อ ท่าน เห็น ว่า เจ้าฟ้า ๗ พระองค์ ที่ โสกันต์ ไม่ ได้ ทำ เต็ม ตาม ตำรา พระราชพิธี แต่ สัก พระองค์ หนึ่ง จน หมด เจ้าฟ้า ไป แล้ว ท่าน ก็ ย่น นัก ว่า การ อย่าง ธรรมเนียม พระราชพิธี ลง สรง โสกันต์ เจ้าฟ้า ๆ สาย สูญ ไป เสีย แล้ว ท่าน ก็ ทรง พระชรา แล้ว เมื่อ ไม่ มี พระชนม์ ท่าน ถ้า การ สืบ ไป มี เวลา ที่ จะ ได้ ทำ ขึ้น ใคร จะ มา แนะ นำ การ ให้ ถูก ต้อง ตาม แบบ แผน ได้ เล่า ท่าน จึ่ง คิด อ่าน จด หมาย ราย งาน ลง สรง โสกันต์ ต่าง ๆ ลง ไว้ แล้ว ชี้ แจง ให้ ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย ข้าง น่า ข้าง ใน เรียน ดู รู้ ไว้ ด้วย กัน มาก เพื่อ จะ ไม่ ให้ การ สาย สูญ ไป ความ ที่ เจ้าฟ้า พินทวดี ทรง พระวิตก นั้น กรม พระราช วังใน แผ่น ดิน พระบาท สมเด็จ พระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกย ทรง เห็น ชอบ ด้วย จึ่ง ทรง สร้าง เขา ไกรลาศ มี พระ มณฑป บน ยอด แล มี สระ อโนดาต แล ท่อ ไข น้ำ จาก ปาก สัตว ทั้ง ๔ ตาม อย่าง เจ้าฟ้า พินทวดี ชี้ การ ให้ ทำ

ครั้น การเขาไกรลาศ เสร็จ แล้ว ก็ กราบ ทูล ขอ แด พระ เจ้าอยู่หัว ให้ โปรดให้ ทำ การโสกันต พระ ราช บุตร แล พระ ราช บุตรี ของ ท่าน ที่ เปน แต่ พระ องค์ เจ้า สมมุติ ให้ เปน ดัง เจ้า ฟ้า ทำ การ ทั้ง นี้ แม้น ผิด อย่าง ธรรมเนียม ก็ เพื่อ ว่า จะ ให้ เหน เปน อย่าง ทัน เวลา เมื่อ เจ้า ฟ้า พินทวดี ยัง ทรง พระ ชนม์ อยู่ จะ ให้ ผู้ ได้ รู้ ได้ เหน ไว้ เปน อัน มาก มิ ให้ การ สาบสูญ ไป พระ บาท สม เด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว ก็ โปรด ให้ การ เปน ไป ตาม พระ ไทย กรม พระ ราช วัง แต่ ส่วน พระ องค์ ไม่ ชอบ พระ ราช หฤไทย จะ ทำ ให้ ผิด อย่าง ธรรมเนียม ไป กรม พระ ราช วัง เมื่อ ได้ ช่อง โปรด อำนวย ให้ ทำ ก็ ได้ ทำ การ โสกันต ใน พระ บวร ราช วัง ถึง ๓ ครั้ง คือ ปี เถาะ สับดศก ศักราช ๑๑๕๗ ตรง กับ ปี มี คฤสต ศักราช ๑๗๙๕ ครั้ง หนึ่ง ปี มะเมีย สัมฤทธิศก ศักราช ๑๑๖๐ ตรง กับ ปี มี คฤสต ศักราช ๑๗๙๘ ครั้ง หนึ่ง ปี ระกา ตรีศก ศักราช ๑๑๖๓ ตรง กับ ปี มี คฤสต ศักราช ๑๘๐๑ ครั้ง หนึ่ง

แล ใน แผ่น ดิน พระ บาท สม เด็จ พระ พุทธ ยอด ฟ้า จุฬา โลกย นั้น สม เด็จ พระ เจ้า ลูก เธอ เจ้า ฟ้า พระ องค ใหญ่ ได้ เสด็จ อยู่ กับ สม เด็จ พระ เจ้า หลาน เธอ เจ้า ฟ้า หญิง ใน สมเด็จ พระ เจ้า พี่ นาง เธอ พระ องค์ น้อย ประ สูตร พระ ราช โอรส ๓ พระ องค์ พระ องค์ ที่ ๑ ประสูตร ใน ปี ระกา ตรีศก ศักราช ๑๑๖๓ ตรง กับ ปี มี คฤสต ศักราช ๑๘๐๑ ได้ เปน เจ้า ฟ้า ตาม พระ มารดา แต่ สิ้น พระ ชนม์ เสีย ใน ปี นั้น พระ องค์ ที่ ๒ ประ สูตร ใน ปี ชวด ฉอศก ศักราช ๑๑๖๖ ตรง กับ ปี มี คฤสต ศักราช ๑๘๐๔ พระ องค์ ที่ ๓ ประ สูตร ใน ปี มโรง สัม ฤทธิ ศก ศักราช ๑๑๗๐ ตรง กับ ปี มี คฤสต ศักราช ๑๘๐๘ สอง พระ องค์ นี้ เปน เจ้าฟ้า ตาม พระ มารดา แล มี กรม พระ ราช วัง บวร ใน แผ่นดิน นั้น สวรรคต ใน ปี กุน เบญจศก ศักราช ๑๑๖๕ ตรง กับ ปี มี คฤสต ศักราช ๑๘๐๓ แล้ว ล่วง มา ถึง ปี เถาะ นพศก ศักราช ๑๑๖๙ โปรด ให้ สมเดจ พระ เจ้า ลูก เธอ เจ้าฟ้า พระ องค์ ใหญ่ เลื่อน ที่ เปน กรม พระราช วัง บวร เมื่อ นั้น เจ้าฟ้า พระโอรส ท่าน สอง พระ องค์ พระ องค หนึ่ง ประ สูตร ก่อน เลื่อน ที่ พระ องค์ ประ สูตร เมื่อ เลื่อน ที่ แล้ว นั้น ก็ เปน สมเดจ พระเจ้า หลานเธอ เจ้า ฟ้า ก็ พระ บาท สมเดจ พระพุทธ ยอดฟ้าจุฬาโลกย ได้ มี พระราชธิดา พระองค หนึ่ง มารดา เปน บุตรี เจ้า เมือง เวียง จัน โปรด ให้ เปน แต่ เพียง พระองคเจ้า เหมือน กัน กับ พระ ราชบุตร แล พระราชบุตรี พระองค อื่น ที่ ประสูตร แต่ พระ สนม เจ้า จอม มารดา ของ พระองค นั้น สิ้น ชีพ ใน ปี กุน

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

ฉันท วรรณ พฤติ มาณะ วะ กะ ฉันท

ต ภ

ะ ! ! ะ ะ ! ! ะ

บาท หนึ่ง ๘ อักษร ๒ กลอน เปน บาท หนึ่ง ๔ บาท เปน บท หนึ่ง ชื่อ มา ณะ วะ กะ ฉันท ดัง นี้

โทษ จร ดล หน ถละ มารค เคหะ ประจาก พา หิร จร รัติ วิกาล พาน ภย รอญ ควร อนุสร พุทธ กกา

โทษะ ฉะ เพธ เหตุ ประกาศ คือ บ มิ อาจ คุ้ม สริ รา สรรพ ริปู ผู้ จะ เสาะ หา สบ หทยา พ้อง พะ ระ ราญ

หนึ่ง มละ ชา ยา และ ดโนย เบื้อง บท ไคล คลาศ คฤห กาน เอา รส ทา ราริ ตริ กำร เที่ยว ทุร หาญ จิตร คนอง

บุตร ก็ จะ เสีย เมีย ก็ จะ ชว เหตุ เพราะ ตัว เลย ละ บ ครอง จัก ทุ จริต ผิด กล ปอง ภักตร จะ หมอง มัว หฤไทย

หนึ่ง ธนะ สาร ดาล จะ พินาศ เพื่อ เพราะ นิราศ รัตติ คระไลย โจร จะ กระทำ กรรม ทุ ฐะ ไภย ทรัพย จะ ไขยย โทรมะ นศา

หนึ่ง ผิวะ ไคล สไมย รติ กาล มัก จะ พะ พาน โจร จร มา ลักธนะ ปลาศ ปราศ คฤหา เจ้า

คฤห คลา คลาศ บมิทัน
ไต่ รฐ ยางค์ ห่าง ฤ ประสบ ภอ ปะ พร ภบ
ตน จร จรัล เขา ก็ จะ จับ ปรับ ครุ ทัณฑ์ โทษะ
มหรรต์ พันธน์ ประหาร
หนึ่ง จร ดล หน ณะ ประตู แห่ง คฤห ผู้ อื่น
ขณะ วิกาล เขา จะ พะโล โจร ประจาน ได้
สวะ นะ สาร ชื่อ บ มิ แหนง
หนึ่ง จะ อดูร ภูล ภย มาก มัค อะ ระ ขวาก
หนาม สะ หวะ แทง อิก อหิ ชาติ กาจ พิศม แรง
ทาธะ จะ แสลง มล้าง ชนม์ มลาย
ภูริ ตริ เหน เปน ขะ ระ โทษ ฉัพ พิธ โปรด
อรรถ ธิบาย พึง มละ เว้น เช่น อภิปราย ทุกข
จะ วาย เสวอย ศุข สานต์
ฉันท ลิ ฬาศ สาศน แสดง โดย บท แถลง
เล่ห บุราณ มา ณะ วะ กะ นาม ตาม บริ หาร ทวย
ธิรญาณ อย่าง ริ นิพนธ์

๑๑ บท ๒๔ บันทัด

แก้ โคลง ทาย

๗ ๏ โคลง ทาย บท เจ็ด ตั้ง เต็ม ฦก
นาม สมุห นายก นึก ไป่ พลั้ง
เจ็ด ท่าน ชื่อ ตัว ตรึก ตรง แยบ โคลง นา
นับ ทุก รัชกาล ตั้ง แต่ สร้าง พระ นคร ฯ
โคม ลอย

๗ ๏ รัตน สาม ครั้ง เปน ภิธัย
สอง ใหญ่ สอง อภัย กลับ ถ้อย
รวม เจ็ด ที่ สมุห ใน นายก มาตย เฮย
นับ ที่ ใน ขวบ ร้อย พรรษ นี้ นำ แถลง ฯ
ยอด หมวก ปั่น หยี

๗ ๏ มิ นิศเตอร์ ร่วม ทั้ง เจ็ด นามกร
ไปน์ บิค เล็สส์ ไลออน สี่ นี้
บิค นิมพ์ ลิฟวิง บวร สาม เพิ่ม เนม เฮย
อินตะเรียเซ เวน ชี้ ชื่อ ไว้ ไอเคส์ส ฯ
โสตถี นิเวศน์

๗ ๏ สนกุญ สิงห น้อย เพิ่ม โต นุช รอด เฮย
แปล จาก อังกฤศ สุทธิ์ พากย ไว้
นาม เดิม ท่าน เอก อุตม์ สมุห นายก์ พ่อ
กรม มหาดไทย ได้ ชื่อ ไว้ ตู เดา ฯ
ทัพ เทพ ยินดี

๗ ๏ ใบ กลม ยาว กล่าว ไม้ สน สถิตย หนึ่ง นอ
คือ รัตนา พิพิธ ชื่อ ชี้
นาม ปี ประจักษ จิตร กุน ที่ สอง แฮ
คือ รัตนา เช่น กิ ธิเบศร ท้าย ปลาย แปลง ฯ

๗ ๏ บ มาก คือ ว่า น้อย นามกร สาม ฤๅ
คือ อไภย ภูธร ที่ ตั้ง
หนึ่ง นาม สัตว เดิน ดร สิงห ที่ สี่ แฮ
คือ บ ดินทร ต้น ทั้ง ต่อ ท้าย เดชา ฯ

๗ ๏ บ เล็ก เคารบ ห้า โต แถลง นาม เฮย
นิกร บดินทร แสดง ยศ พร้อง
นาม น้อง นุช อย่า แคลง เปน ที่ หก เฮย
ภู ธรา ไภย ต้อง ถูก เค้า คำ ทาย ฯ

๗ ๏ คง ชนม์ คือ รอด เจ้า พระ ยา
รัตน บดินทร นรา ธิราช ตั้ง
รวม ที่ สมุหนา ยก ครบ เจ็ด แฮ
ทาย ถูก บ ผิด พลั้ง บอก แจ้ง ปฤษณา ฯ

โคลง ทาย

๑๑ ๏ คณา จาริย หก ท่าน ทั้ง เธอ ทัส สาม แฮ
สอง สถิตย ขันตี ครัด เคร่ง ได้
นอก นั้น นักเลง ลัด ลวง โลกย หลง นา
เพราะ ถูก เขา ขืน ใช้ ท่าน ต้อง จำ ทำ ฯ

๑๒ ๏ สิบ เอ็จ เสร็จ นับ ถ้วน หญิง ชาย
หญิง หนึ่ง มี ครรภ์ สบาย เบิก หน้า
อยู่ สวน นก หก หลาย เหลือ แหล่
มัว แต่ เช่น ฆ่า ว้า วุ่น กลุ้ม กิน กัน ฯ

เล่ม ๒ แผ่น ๙ วัน ๖ เดือน ๑ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๙ ราคาแผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรปฏิคม

ข่าวในกรุงเทพฯ	น่า ๔๙
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๕๐
ปัณหา	น่า ๕๒
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๕๑
ฟอรินย์มีนิศเตอรส์ แล ฟอริญภาษา	น่า ๕๒
รายงาน	น่า ๕๔
ว่าด้วยลงสรงโสกันต	น่า ๕๔
ฉันท์วรรณพฤติ	น่า ๕๖
แก้โคลงทาย	น่า ๕๖
โคลงทาย	น่า ๕๖

ข่าวในกรุงเทพฯ

วัน ๒ เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ เวลาบ่าย พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานจัดการที่จะหล่อพระพุทธรูปฉลองพระองค์พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประไพพรรณพิลาศ พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์บนพระที่นั่งอาภรณ์ภิโมกข์ปราสาท

วันรุ่งขึ้น วัน ๑ เดือน ๑๒ แรม ๑๓ ค่ำ เวลาเช้า ๔ โมงเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกทรงเทศน์ถวายพระที่พระที่นั่งอาภรณภิโมกข์ปราสาท แล้วเสดจขึ้นเวลาเช้า ๕ โมงเสศ เสดจออกพระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท มีการเลี้ยงพระในการพระราชพิธีฉัตรมงคลครั้งพระสงฆ์ฉันแล้ว พราหมณ์อ่านคุยดีสังเวยแลเบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระมหาเสวตรฉัตรตามเคย ครั้นเวลายามเสศพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจไปประทับหอธรรมสังเวช พระสงฆ์สวดมนต์ในการที่พระเจ้าลูกเธอสิ้นพระชนมครบ ๗ วันนี้ สวดมนต์จบแล้วสมเดจพระพุฒโฆษาจารยถวายเทศนากัณฑ์ ๑ เวลา ๔ ทุ่มเสศเสดจกลับ

วัน ๔ เดือน ๑๒ แรม ๑๔ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมงเสศ ไปรมเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์ใหญ่ เสดจไปทรงประเคนเลี้ยงพระที่หอธรรมสังเวช ครั้นเวลาเที่ยงแล้วพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจไปประทับหอธรรมสังเวช ทรงประเคนของไทยธรรมแก่พระสงฆ์ที่รับพระราชทานฉันแล ทรงถวายผ้าพระสงฆ์สดับปกรณพระศพพระเจ้าลูกเธอ ๑๐๐ รูป แล้วพระธรรมวโรดมถวายเทศนากัณฑ์ ๑

วัน ๕ เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว ทรงรถพระที่นั่งเสดจพระ

ราชดำเนินไปประทับที่วัดราชบพิธ ทรงทอดพระเนตรการที่จะทำพระเมรุ พระราชทานเพลิงพระศพพระเจ้าลูกเธอพระองคเจ้าประไพพรรณพิลาศ เวลายามเสศเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๖ เดือน ๑ ขึ้น ค่ำ ๑ เวลาย่ำค่ำแล้ว พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เจ้าพนักงานกรมมหาดไทย กรมพระกระลาโหม กรมท่า นำใบบอกหัวเมืองขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา แลทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานภานทองเครื่องยศแก่พระยาราชพงษานุรักษ แล้วจึงโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานแจกเบี้ยหวัด พระราชทานข้าราชการหลายกรม

วัน ๖ เดือน ๑ ขึ้น ๒ ค่ำ เวลาย่ำค่ำพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เจ้าพนักงานกรมมหาดไทย กรมพระกระลาโหม กรมท่า นำใบบอกหัวเมืองขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา แล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรตั้งตำแหน่งข้าราชการ ๕ นาย แลโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานแจกเบี้ยหวัดพระราชทานข้าราชการหลายกรม

วัน ๑ เดือน ๑ ขึ้น ๓ ค่ำ เวลาย่ำค่ำพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เจ้าพนักงานกรมมหาดไทย กรมพระกระลาโหม กรมท่า นำใบบอกหัวเมืองขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา แล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรตั้งตำแหน่งข้าราชการ ๖ นาย แลโปรดเกล้า ฯ ให้แจกเบี้ยหวัดตั้งข้าราชการหลายกรม

วัน ๒ เดือน ๑ ขึ้น ๔ ค่ำ เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท เจ้าพนักงานกรมมหาดไทย กรมพระกระลาโหม นำใบบอกหัวเมืองขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา กับเจ้าพนักงานกรมมหาดไทย นำพระยาไตรเพชร์รัตน์สงครามผู้ว่าราชการเมืองเพชร์บูลย์ กราบถวายบังคมลากลับไปรักษาราชการบ้านเมือง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่องยศเสื้อผ้าแก่พระยาไตรเพชร์รัตน์สงครามตามสมควรแล้ว จึงพระราชทานสัญญาบัตรตั้งตำแหน่งข้าราชการหลายนาย แลโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานแจกเบี้ยหวัดพระราชทานแก่ข้าราชการหลายกรม

ข่าวต่างประเทศ

มาโดยทางโทรเลข

เวียนา วัน ๔ เดือน ๑๒ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก คอเวอนเมนต์รุสเซีย ได้แสดงความให้อาวซเตรียไว้ใจว่าจะไม่ไปตีเมืองบัลเคเรีย

เวียนา วัน ๖ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีจออัฐศก คอเวอนเมนต์ อาวซเตรียนแลฮังเคเรียน ประชุมกันวันนี้ เปรสิเดนได้กล่าวในที่ประชุมว่าเมืองอาวซเตรียน ถ้าจะลงทุนกี่มากน้อยก็ดีไม่ควรเสียดาย ด้วยความรักษาแหลมบัลกัลอย่าให้เปนอันตรายแก่ฆ่าศึกได้

โดยหนังสือพิมพ์ลอนดอน

โซเฟียวัน ๖ เดือน ๑๒ แรม ๙ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘

ความแตกร้าวของรุสเซียแลบัลเคเรีย ได้สงบไปเพราะเยเนราลกอลบาส์ ได้ออกจากเมืองโซเฟียไปพักอยู่ที่เมืองราซจัก ถ้าเยเนราลกอลบาส์ ยังไม่กลับจากเมืองราซจัก เมื่อใดความแตกร้าวของรุสเซียแลบัลเคเรียก็เปนสงบเรียบร้อยอยู่ แลในระหว่างนี้เยเนราลกอลบาส์ได้มีหนังสือไปถึงเมืองเซนปีเตอร์เบิก (ซึ่งเปนเมืองหลวงของเมืองรุสเซีย) หาฤๅในการเรื่องนี้อยู่เสมอ แลเยเนราลกอลบาส์นั้น จะกลับเมืองโซเฟียฤๅจะไปเมืองตรีโนวาก็ยังไม่แน่ แต่เมื่อเยเนราลกอลบาส์ จะไปเมืองราซจักนั้นได้กำหนดว่าจะกลับเมืองโซเฟีย ณวัน ๗ เดือน ๑๒ แรม ๑๐ ค่ำ

บัดนี้ได้ข่าวจากมุเซียนเอเยนซีว่า บางทีเยเนราลกอลบาส์นั้นจะกลับในวัน ๕ เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ นี้ อนึ่งเยเนราลกอลบาส์นั้น จะกลับเมืองโซเฟีย ฤๅไม่กลับก็ดีราษฎรชาวเมืองโซเฟีย ไม่มีความอินดีแลเสียใจด้วยเยเนราลกอลบาส์ ไม่ทำการให้เปนปรกติอยู่เหมือนอย่างกาลที่ล่วงแล้วมา ซึ่งเปนการสมควรแก่เกียรติยศของตน

ปัณหา

ข้าพเจ้าผู้มีชื่อในท้ายหนังสือนี้ ขอแจ้งความมายังท่านเจ้าพนักงานหอพระสมุดวชิรญาณ ขอได้นำขึ้นเสนอท่านกรรมสัมปาทิกให้ทราบ ขออนุญาตที่จะได้ลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณวิเศษ

ด้วยข้าพเจ้ามีความวิมุติสงสัย จึงขอถามเปนปัณหาว่า คำมคธพากย์ "Pati ปติ" ยืมมาใช้ในภาษาไทยอาเทศตัวอักษร ป เปน บ, ต เปน ด, ิ เปน ี,– จึงเปน "บดี" ใช้เปนสนธิ์แลสมาศต่อท้ายคำต่าง ๆ เปนต้นว่า ภูบดี, อธิบดี, เสนาบดี, โกษาธิบดี, เกษตราธิบดี ฯ ล ฯ ก็คำ Pati ปติ ตามเนื้อความในมคธภาษาเมื่อต่อในถ้อยคำต่าง ๆ แล้วก็เข้าใจคำแปลว่า เปนใหญ่ ฤๅ เจ้าของ ในการสิ่งนั้น ๆ แต่ที่โบราณาจาริยอาเทศ คำเขียนเปน "บดี" อ่านสำเนียงว่า (บอดี) ตามเนื้อความไทยที่เข้าใจคำเปนพื้นเมือง บอดี ก็แปลว่าครึ่งบ้าดี ฤๅ บางทีอ่านตามสยาม (Shan) สำเนียงว่า บ่อดี ก็แปลว่าไม่ดี แต่เดี๋ยวนี้ ข้าพเจ้าได้เหนเขียนลงพิมพ์ในหนังสือพุทธรัตนว่า "บะดี" คำนี้ถ้าไม่ใช่ยืมมาจากคำมคธ "Pati ปติ" แล้วก็จะต้องเข้าใจตามพากยที่เจ้านายทรงรับสั่งอยู่เดี๋ยวนี้ บะ ฤๅ บ๊ะ แปลว่าบ้า ก็จะต้องเข้าใจคำ บะดี แปลว่าบ้าดี ด้วยเหตุอักษร บ ใช้คล่องปาก ในคำว่า บอ, บ้า, เบา, บี, บะ บ๊ะ อยู่ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงเปนที่สนเท่ห์ใจนักจะเขียนว่า ปติ ฤๅ บดี ฤๅ บอดี ฤๅ บะดี อย่างไรจึงจะเปนการถูกต้องได้ ถ้าจะเขียนว่า บะดี แล้ว คำว่า บดินทร (อ่านว่าบอดิน) บพิตร ฤๅ บพิธ (อ่านว่า บอพิด) จะมิต้องเขียนว่า บะดินทระ บะพิตระ บะพิธะ (เข้าใจตามเสียงที่พูดอยู่เดี๋ยวนี้ว่า บ้าดิน, บ้าพิด) ฤๅ ขอความอนุคราะห์ของท่านกรรมสัมปาทิก ฤๅท่านสมาชิกองค์หนึ่งฤๅท่านใด จงได้เมตตาแก้ไขอธิบายปัณหานี้ ที่เปนข้อสงสัยว่าจะใช้เขียนอักษรอย่างไรจึงจะเปนการถูกต้องดี พอเปนการแนะนำแก่ข้าพเจ้าแลท่านผู้อื่นด้วยเทอญ

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

วิทูษกะชูที

โคลงสุภาสิตใหม่

กรมหมื่นภูธเรศธำรงศักดิ์

๘๙ ๏ สองหญิงวิวาทสู้ ชิงกัน
เพราะว่าสามีผัน สู่ชู้
จึงเกิดเหตุตีรัน ตบต่อย กันแฮ
หัวน่าบ้าบิ่นหลู้ เหตุด้วยหวงหึงษ ฯ

กรมหมื่นพิชิตปรีชากร

๙๐ ๏ ฤษยาอาสัตย์สิ้น ความอาย
ห่อนว่าใครใครหมาย ตัดสิ้น
เปนใหญ่ไป่คิดคาย คำเท็จ ทิ้งแฮ
ยกแต่ชั่วท่านปลิ้น ปลดร้ายตัวเอง ฯ

พระองค์เจ้าวรวรรณากร

๙๑ ๏ เหนทรัพย์ท่านมากล้น บุญหลาย
ตัวห่อนเพียรจิตรหมาย มุ่งมล้าง
มิช้าก็จักวาย วินาศ
ความฤษยาตนสร้าง ชีพสิ้นสู่กรรม ฯ

เรื่องนี้จะมีต่อ

ฟอรินย์มินิส.เตอรส์ แล ฟอริญภาษา

คำ ว่า ฟอรินยมินิส.เตอรส์ นี้ ตาม เนื้อ ความ ใน ภาษาอังกฤษ ต้อง เข้าใจ แปล ว่า ผู้ รับ ประฏิบัติ เรจา ความ เมือง คือ ราชทูต อย่าง หนึ่ง เสนา บดี ผู้ ว่า การ ต่าง ประเทศ คือ ไพรัช ปาลา ธิบดี อย่าง หนึ่ง แล คำ ว่า ฟอริญ นั้น แปล ว่า ภาย นอก ฤๅ ต่าง ประเทศ ซึ่ง จะ ได้ ยก เป็น เหตุ พรรณา สืบ ไป ดัง ได้ พัง แล สังเกต มา

ใน หนังสือ พิมพ์ ซึ่ง มา จาก อัศฎงคต ประเทศ เรื่อง หนึ่ง กล่าว ว่า เป็น สิ่ง สำคัญ อัน สมควร แท้ ที่ ท่าน ผู้ รับ เรจา ความ เมือง ฤๅ ท่าน ผู้ ว่า การ ต่าง ประเทศ จะ ต้อง เป็น ผู้ ชำนาญ ใน พากย ต่าง ประเทศ ขึ้น จะ เป็น การ ชอบ แท้ เทียว คำ ที่ กล่าว นี้ เรา พิจารณา ดู การ โดย ไพรัชนัย ของ เรา ที่ ล่วง แล้ว ตลอด มา ก็ เป็น ที่ พิสมัย มาก ถ้า จะ เทียบ ทาน กับ คำ กล่าว ใน หนังสือ พิมพ์ นั้น แล้ว ท่าน บรรพบุรุษ จึง ได้ รับ เรจา ความ เมือง ฤๅ ว่า การ ต่าง ประเทศ มี ความ สัมพันธมิตร สังสรรค กับ ด้วย อัศฎงคต ทิศา นุภาพ มา แล้ว นั้น ก็ เหิน ห่าง จาก ภาษา ต่าง ประเทศ มา แทบ ทั้ง สิ้น ถึง ดัง นั้น ก็ ดี ท่าน บรรพบุรุษ ทั้ง หลาย ของ เรา ก็ ได้ ประฏิบัติ อภิบาล การ ไพรัชนัย ตลอด มา ตาม ที่ ได้ ทราบ ใน รดหมาย เหตุ ที่ ควร จะ เชื่อ อ้าง เป็น พยาน ได้ กรุง สยาม ก็ ได้ มี ทาง พระราชไมตรี มา แต่ ชาติ ชาว ยุโรป มี ชาติ โปรตุเกศ ฮอลันดา ฝรั่งเศส สเปน แล อังกฤษ มา แต่ ใน เซนตุรี บ ที่ นับ เป็น ร้อย ที่ ๑๖ ที่ ๑๗ ที่ ๑๘ ของ คฤสต ศักราช ถ้า จะ นับ เป็น ปี ได้ ๓๐๐ เสศ มา แล้ว ใน ระหว่าง นี้ ทาง พระ ราชไมตรี กรุง สยาม กับ กรุง ฝรั่งเศส เจริญ ยิ่ง กว่า ประเทศ อื่น เมื่อ ใน แผ่นดิน สมเดจ พระ รามา ธิบดี ที่ ๓ พระนรายน์ มหา ราช ซึ่ง เป็น สมานกาล วรรตกี กับ ด้วย รัชกาล ของ พระเจ้า หลุยส์ ที่ ๑๔ เทพกัต มหา ราช พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส กรุง สยาม ได้ แต่ง ทูต ออก ไป เจริญ ทาง พระ ราชไมตรี กรุง ฝรั่งเศส ครั้ง หนึ่ง แต่ ใน คฤสต ศักราช ๑๖๘๑ ตรง กับ จุลศักราช ๑๐๔๓ แต่ ทูต ไป เป็น อันตราย เสีย ตาม ทาง หา ได้ ถึง กรุง ฝรั่งเศส ไม่ การ เรื่อง นี้ แจ้ง อยู่ ใน พระราช ศาสน ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ส่ง มา แต่ เมือง เวอร์ไซล ซึ่ง ลง วัน ที่ ๒๑ เดือน ยันยุวารี คฤสตศักราช ๑๖๘๕ ตรง กับ จุลศักราช ๑๐๔๗ ปี เมื่อ แต่ง ให้ ทูต เข้า มา เจริญ ทาง พระราชไมตรี ใน ยก หนึ่ง ว่า ทูต ซึ่ง ออก ไป ครั้ง ก่อน ได้ โดย สาร เรือ พ่อ ค้า อังกฤษ ออก ไป เรือ เป็น อันตราย ที่ ใกล้ แหลม เกบออฟกูดโฮบ แต่ ผู้ ที่ เป็น ทูต ไป นั้น หา ได้ ปรากฏ นาม ไม่ ทั้ง ใน พระราช พงษาวดาร แล รดหมาย เหตุ ของ ชาว ยุโรป ภาย หลัง ล่วง มา ๔ ปี พระ เจ้า หลุยส์ ที่ ๑๔ เทพ ทัต มหา ราช จึง ได้ แต่ง ให้ มองซิเออ เลอ เชวาริเอร์ เดอง เชา มองที่ เป็น ราชทูต จำ ทูล พระราช ศาสน ซึ่ง กล่าว มา ข้าง บน นั้น แล้ว คุม เครื่อง มงคล ราช บรรณาการ กับ บาท หลวง อับเบเดอชัวซี ซึ่ง เป็น คน ได้ เคย เข้า มา อยู่ ใน กรุง เทพ ทวาราวดี ศรี อยุทธยา รู้ จัก ภาษา สยาม เป็น ล่าม ใน การ ทูต มา ด้วย เรือ กำปั่น หลวง ชื่อ "ลอยซู" แปล ว่า นก มี เรือ รบ ฟริกเคต ใหญ่ ชื่อ "ล่ามาริน" แปล ว่า น้ำขึ้น กำกับ มา ด้วย เรือ กำปั่น ได้ ใช้ ใบ ออก จาก ท่า เมือง เบรส์ต ใน วัน ที่ ๓ เดือน มาช คฤสตศักราช ๑๖๘๕ ปี เรือ กำปั่น ทั้ง ๒ ลำ ได้ มา ถึง ที่ ทอด สมอ นอก สันดอน วัน ที่ ๒๔ เดือน เสบเทมเบอร์ ใน ปี นั้น คิด เป็น ทาง ที่ มา ถึง ๙ เดือน เสศ พระบาท สมเดจ พระนรายน์ มหา ราช โปรด เกล้า ฯ ให้ รับ ราช ทูต เป็น การ ใหญ่ เฝ้า ถวาย พระ ราช ศาสน แล เครื่อง มงคล ราช บรรณาการ ใน กรุง เทพ ทวาราวดี ศรี อยุทธยา แล ได้ เข้า เฝ้า ทูล ลา ใน เมือง ลพบุรี ราช ทูต เข้า มา อยู่ ใน กรุง สยาม ถึง ๓ เดือน เสศ ใน การ เรจา ความ เมือง ใน เวลา นั้น ก็ ด้วย พากย์ ต่าง ประเทศ มี ภาษา ฝรั่งเศส เป็น ต้น ได้ อาไศรย คำ แปล แล แนะ นำ ที่ จะ ให้ เข้า ใจ กัน ใน ๒ ชาติ นี้ โดย ชาว โยนก ผู้ หนึ่ง ซึ่ง

ชื่อ ว่า คอนสตันตินฟอลกอน มิ ทินน นาม ตาม ที่ ปรากฏ ใน พระราช พงษาวดาร ว่า เจ้า พระยาวิชาเยน ทราธิบดี ที่ สมุห นายก แล พวก บาทหลวง มิ ชชอนออฟเมแตลโปลิศ แล แอมเบเดอซอยซี เปน ต้น การ ของ ทูต ที่ เข้า มา ครั้ง นี้ มี ประสงค ที่ จะ แนะ นำ กลับ ให้ พระเจ้า แผ่น ดิน มี ศรัทธา ถือ คฤสตศาสนา เปน สิ่ง สำคัญ แล การ ที่ ทูต เข้า มา ได้ รับ รอง ประการ ใด นั้น แจ้ง อยู่ ใน จดหมาย เหตุ ของ ทูต ซึ่ง แปล ลง ใน หนังสือ พิมพ์ วชิรญาณ ราย เดือน เล่ม ๒ ฉบับ ๙ นั้น แล้ว

พระบาท สมเดจ พระนรายน์ มหา ราช จึ่ง ได้ ทรง ตั้ง แต่ง ให้ ออก พระวิสูตร สุนทร ซึ่ง เปน บุตร เจ้า แม่ วัดดุสิต เปน น้อง ของ เจ้า พระยา พระคลัง ใน เวลา นั้น คือ นาย ปาล ตาม พระราช พงษาวดาร เปน ราช ทูต ออก หลวง กัลยา ราช ไมตรี เปน อุปทูต ออก ขุนศรี สาร วาจา เปน ตรี ทูต เชิญ พระราช ศาสน คุม เครื่อง มงคล ราช บรรณาการ ออก ไป ทรง ยินดี เจริญ ทาง พระราช ไมตรี ตอบ ทาง พระราช ไมตรี พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส โปรด เกล้า ให้ จัด เรือ รบ เชิญ พระราชศาสน แล เครื่อง มงคล ราชบรรณาการ กับ ทูตานุทูต ออก ไป ส่ง ที่ เรือ รบ ฝรั่งเศส ทอด อยู่ นอก สันดอน ทูตานุทูต ได้ เชิญ พระราช ศาสน ไป ด้วย กับ ราช ทูต ฝรั่งเศส ใน เรือ รบ นั้น ใช้ ใบ ออก จาก สันดอน วัน ที่ ๒๒ เดือน ดิเซมเบอร คฤสตศักราช ๑๖๘๕ ปี ตรง กับ จุลศักราช ๑๐๔๗ ปี ไป ใน ท้อง ทเล ถึง ที่ ท่า เมือง เบรส์ต ใน ประเทศ ฝรั่งเศส วัน ที่ ๑๙ เดือน ยูน คฤสตศักราช ๑๖๘๖ ปี ตรง กับ จุลศักราช ๑๐๔๘ ปี เปน ทาง ๕ เดือน เสศ จึ่ง ถึง กรุง ฝรั่งเศส ราช ทูต ออก ไป เจริญ ทาง พระราช ไมตรี ครั้ง นี้ ดั่ง ได้ ทราบ มา จัด ว่า เปน ครั้ง แรก ของ เรา ที่ ได้ แต่ง ทูต ไป ใน ประเทศ ยุโรป การ ที่ เจรจา ความ เมือง ของ ทูต ที่ ออก ไป กรุง ฝรั่งเศส ครั้ง นี้ ก็ ต้อง ใช้ ภาษา ฝรั่งเศส อาไศรย ความ แปล อธิบาย ของ แอมเบเดอซอยซี แล พวก มิศชันนารีเยซุอิต เปน ล่าม แต่ ทูตานุทูต นั้น จะ ได้ ทราบ ภาษา แล อักษร ฝรั่งเศส ฤๅ ไม่ ประการ ใด ก็ หา ปรากฏ ไม่ ถึง แม้ ว่า จะ ไม่ ทราบ อักษร ฝรั่งเศส ก็ คง จะ ทราบ ภาษา เจรจา คำ ฝรั่งเศส ได้ บ้าง ดอก กระมัง เพราะ ไป อยู่ นาน

อนึ่ง ก่อน ที่ จะ กล่าว เรื่อง อื่น ต่อ ไป บาง ท่าน ผู้ อ่าน จะ เปน ที่ เคลือบแคลง สงไสย อยู่ ด้วย ศักราช วัน เดือน ซึ่ง ผิด กัน กับ ที่ จด ไว้ ใน พระราช พงษาวดาร เพราะ ใน การ แต่ง ทูต ออก ไป ครั้ง นี้ เนื้อ ความ ใน พระราช พงษาวดาร ไป ทาง หนึ่ง หา ตรง กับ จดหมาย เหตุ ของ ชาว ยุโรป ไม่ จะ ควร อนุมาน ทาง ไหน เปน ถูก ต้อง ก็ แล้ว แต่ ท่าน ผู้ อ่าน การ ที่ กล่าว มา นี้ ก็ ได้ ทราบ ตาม จดหมาย เหตุ ของ เก่า ซึ่ง ได้ ลง พิมพ์ ใน ตราว นั้น มิ หลัก ถาน วัน เดือน ปรากฏ อยู่ ทั้ง รูป ทูตานุทูต ก็ ยัง มี ปรากฏ ได้ ส่ง มา ไว้ ใน หอ พระสมุด นี้ แล้ว

ฝ่าย ข้าง พระราชพงษาวดาร ใน เล่ม ๑ น่า ๓๑๒ ตลอด ไป จน ถึง เล่ม ๒ น่า ๓๒๓ สิ้น เรื่อง ราช ทูต ออก ไป เจริญ ทาง พระราช ไมตรี กรุง ฝรั่ง เศส ก็ ปรากฏ แต่ ชื่อ นาย ปาล เปน ราช ทูต หา ได้ ปรากฏ ถึง นาม ว่า ออก พระ วิสูตร สุนทร เปน ราช ทูต สัก แห่ง เดียว ใน พระราช พงษาวดาร นั้น ตั้ง จุลศักราช ๑๐๑๙ ปี มะแม นพ ศก ตรง กับ คฤสตศักราช ๑๖๕๗ ตำ นาน เรื่อง ที่ จะ แต่ง ทูต ออก ไป ผิด กับ จดหมาย เหตุ ฝรั่ง เศส ถึง ๒๒ ปี ภาย หลัง ได้ ราช สมบัติ ปี เดียว คือ แผ่น ดิน สมเดจ พระ นรายน์ มหาราช ได้ เสวย ราช สมบัติ ใน ปี วอกอัฐ ศก วัน พฤหัศบดี เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ จุลศักราช ๑๐๑๙ ปี ตรง กับ คฤสตศักราช ๑๖๕๖ แล เสดจ สวรรคต ใน วัน พฤหัศบดี เดือน ๕ แรม ๓ ค่ำ ปี จอ จัตวา ศก จุลศักราช ๑๐๔๔ ตรง กับ คฤสตศักราช ๑๖๘๒ ปี ก่อน ราชทูต ฝรั่งเศส ครั้ง แรก เข้า มา เจริญ ทาง พระราช ไมตรี แล ออก พระวิสูตร สุนทร ออก ไป ราชการ ทูต กรุง ฝรั่งเศส ถึง ๓ ปี เพราะ ด้วย ศักราช วัน เดือน ผิด กัน อยู่ เช่น นี้ ถ้า จะ เชื่อ ตาม พระราช พงษาวดาร แล้ว ราชทูต ฝรั่งเศส ต้อง เข้า มา เจริญ ทาง พระราช ไมตรี

ในแผ่นดินพระเพทราชา ได้ราชสมบัติแล้วถึง ๓ ปี แต่ในจดหมายเหตุฝรั่งเศสยืนยันอยู่ว่า ราชทูตครั้งแรกคือมองสิเออร์เลอชวาริเอร์เดอเชามองต์ ได้เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีในแผ่นดินสมเดจพระนารายน์มหาราชเปนแน่ ทั้งราชทูตฝรั่งเศสครั้งที่สอง มองสิเออร์ลาลอแบร์เปนราชทูตเข้ามาถอยทางพระราชไมตรีเมื่อพระวิสูตรสุนทรราชทูตกลับเข้ามาแล้ว ก็เปนในแผ่นดินพระบาทสมเดจพระนารายน์มหาราช แลถวายพระราชศาสนในกรุงเทพทวาราวดีศรีอยุทธยาเหมือนอย่างทูตครั้งก่อน แลราชทูตได้แต่งหนังสือเรื่องราวกรุงสยามมีรูปภาพปรากฏอยู่จนเดี๋ยวนี้ ในหนังสือแต่งเรื่องกรุงสยามนั้นมีโน๊ตเพลงระบำ พวกแตรได้คัดไปทำเพลงเข้า เรียกว่าเพลงพระนารายน์อยู่จนเดี๋ยวนี้ ท่านผู้อ่านจะสันนิษฐานลงข้างไหนก็แล้วแต่จะเหนชอบเทอญ

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๖ เดือน ๑๒ แรม ๙ ค่ำ จนถึงวัน ๕ เดือน ๑๒ แรม ๑๕ ค่ำ ๗ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๖๑ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืมจากหอพระสมุดใน ๗ วันนี้ ๓๘ เล่ม

พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ว่าด้วยลงสรงโสกันต

เบ็ญจศก เมื่อกรมพระราชวังบวรฯ สวรรคตแล้วนั้น พระองคเจ้านั้นมีพระชนมายุได้ ๕ ขวบ เปนกำพร้าไม่มีเจ้าจอมมารดา ทรงพระกรุณามาก ภายหลังล่วงมาปีหนึ่ง พระองคเจ้านั้นตามเสด็จลงไปลอยกระทงวิ่งเล่นตกน้ำหายไป คนทั้งปวงตกใจเที่ยวตามอยู่ครู่หนึ่ง จึงพบพระองคเจ้าไปเกาะทุ่นหอฉากอยู่ตามน้ำไม่ ผู้พบเชิญเสดจกลับมาได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดมากขึ้น มีพระราชโองการตำรัสว่า พระองคเจ้านี้เจ้าจอมมารดาก็เปนเจ้าฝ่ายขาว ไอยกาธิบดีคือตัวเจ้าเวียงชัยก็ยังอยู่ ควรจะให้เลื่อนที่เปนสมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า การพิธีโสกันต์ในพระบรมมหาราชวังแต่ทั้งแผ่นดินมาก็ยังหาได้ทำไม่ ถ้าถึงคราวโสกันต์จะได้ทำให้เปนแบบอย่างในแผ่นดิน จึงโปรดพระราชทานพระสุพรรณบัตรให้สมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ากุณหลทิพยวดี เจ้าฟ้านั้นเมื่อถึงปีมโรงสัมฤทธิศกศักราช ๑๒๗๐ ตรงกับปีมีศุภสดศักราช ๑๘๐๙ พระชนมายุครบ ๑๗ ปีถึงกำหนดที่จะโสกันต์เมื่อนั้น เจ้าฟ้าพินทวดีที่เปนผู้ชี้การมาก็สิ้นพระชนม์ไปแล้วถึง ๗ ปี ถึงกระนั้นแบบแผนตัวอย่างการต่าง ๆ ที่เจ้าฟ้าพินทวดีได้ทรงจัดไว้ มีผู้ได้เรียนรู้เหนอยู่เปนอันมาก แลได้ดูอย่างการที่ทำแต่ก่อนในพระบวรราชวัง ๓ ครั้งนั้นด้วย จึงได้จัดการพระราชพิธีโสกันต์เปนการใหญ่เต็มตามตำรา คือตั้งพระราชพิธีบนพระมหาปราสาทคล้ายกับพระราชพิธีตรุษ แลมีเชาไกรลาศราชวัตรฉัตรทองฉัตรเงิน แลฉัตรรายทางนั่งกระลาบาท แลการเล่นต่าง ๆ อย่างสูง แลแห่มีมยุรฉัตร นางเชิญเครื่อง นางสระแห่เครื่องขาว เสดจมาทรงพึ่งพระสงฆสวดพระพุทธมนต์ ๓ วัน แล้วแห่มาเวลาเช้าโสกันต์ในวันที่ ๔ แล้วเสดจขึ้นเชาไกรลาศ ครบเครื่องต้นแล้วแห่เวียนเชาไกรลาศ ๓ รอบ แล้วแห่กลับในเวลาเช้า ครั้นเวลาบ่ายแห่เครื่องแดงมาสมโภชวันนั้นแล้วต่อไปอีก ๒ วัน วันที่ ๗ จึงแห่พระเกษาไปลอย การเปนเสรจโสกันต์เจ้าฟ้ากุณหลทิพยวดี ในเดือน ๔ ปีมโรงสัมฤทธิศกศักราช ๑๒๗๐ ตรงกับเดือนมาร์ช ในปีมีศุภสดศักราช ๑๘๐๙

ครั้นล่วงมาอีก ๖ เดือน พระบาทสมเดจพระพุทธยอดฟ้ารุฬโลกยเสดจสวรรคต สมเดจพระเจ้าลูกเธอกรมพระราชวังบวรฯ ได้เสดจเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ เปน

พระเจ้าแผ่นดินที่ ๒ เจ้าฟ้าพระราชโอรส สองพระองค์นั้น ก็เป็นสมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า พระบาทสมเดจพระพุทธเลิศหล้านภาไลย พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น ทรงปฤกษาด้วยข้าราชการผู้ใหญ่ ผู้น้อย ฝ่ายน่าฝ่ายใน ว่าการพระราชพิธีโสกันต์เจ้าฟ้า ได้ทำสรงเป็นอย่างมีแบบแผนเป็นจดหมายเหตุอยู่แล้ว แต่การพระราชพิธีลงสรงตั้งพระนามเจ้าฟ้า โดยอย่างเต็มตามตำราครั้งกรุงศรีอยุทธยา ยังหาได้ทำเป็นแบบอย่างไม่ ผู้หลักผู้ใหญ่ที่เคยเห็น ก็แก่ชราเกือบจะหมดไปแล้ว จะสายสูญเสีย จะใคร่ทำไว้ให้เป็นเกียรติยศเบื้องอย่างสักครั้งหนึ่ง ข้าราชการเห็นพร้อมตามกระแสพระราชดำริห์ ครั้นถึงปีรกาเบญจศก ศักราช ๑๑๗๕ ตรงกับปีมีคฤสตศักราช ๑๘๑๓ จึงได้ตั้งการพระราชพิธีลงสรง สมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าพระองค์ใหญ่ ผูกแพไม้ไผ่ที่ท่าราชวรดิฐ มีกรงที่สรงอยู่กลางล้อมด้วยซี่กรงชั้นหนึ่ง ตาข่างไม้ไผ่อีกชั้นหนึ่ง ร่างแหอีกชั้นหนึ่ง ผ้าขาวอีกชั้นหนึ่ง มีบันไดเงินบันไดทองลงสองข้าง บันไดกลางเป็นเตียงหลั่นทุ้มผ้าขาว เรียกว่าบันไดแก้ว ในกรงมีมะพร้าวคู่ ๑ ปิดเงินปิดทอง แลปลาทองปลาเงิน กุ้งทองกุ้งเงินลอยอยู่ทั้ง ๔ ทิศ กรงนั้นมีพระมณฑลสรวม มีราชวัตรฉัตรทองฉัตรนาก ฉัตรเงินล้อม ๓ ชั้น มีทหารนั่งรายรอบ แลมีเรือขุกช่องล้อมวง แพที่สรงแทนเขาไกรลาศในการโสกันต์ การพระราชพิธีนอกนั้น คือการบนพระมหาปราสาท แลการแห่ทางแห่การเล่นต่าง ๆ ก็เหมือนกับการโสกันต์ แห่เครื่องขาวเสดจไปทรงพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์บนมหาปราสาท ๓ วัน วันที่ ๔ จึงแห่เสดจลงไปท่าราชวรดิฐ สรงในแพที่สรงแล้ว แห่กลับแล้ว จึงเสดจมารับพระสุพรรณบัตรบนพระมหาปราสาท พระราชทานพระสุพรรณบัตรจารึกพระนามว่า สมเดจพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎ สยามุกฎวงษพงษอิศวร กระษัตริยขัตติยราชกุมาร ครั้นเวลาบ่ายแห่เครื่องแดงทรงเครื่องต้น มาสะโพกที่พระที่นั่งอมรินทร์วินิจฉัย ครั้งนั้นเรียกว่าพระที่นั่งจักรพรรดิพิมานในวันนั้น แลต่อไปอีก ๒ วัน เป็น ๓ เวลาเสรจการพระราชพิธีลงสรง

ครั้นเสรจการแล้วมีพระราชโองการดำรัสว่า การลงสรงเช่นนี้ทำแต่ครั้งเดียวนี้ พอเป็นตัวอย่างไว้ไม่ให้สูญพิธีโบราณ เพราะการโสกันต์เป็นอันจำจะต้องทำสำหรับยศเจ้าฟ้าทุก ๆ พระองค์ การลงสรงทำเป็น ๒ ซ้ำก็หาต้องการไม่ ไพร่ ๆ ที่เขาลงทำลูกเขานั้น เพราะเขาร้อนรนจะเร่งเอาของขวัญเก็บเอาเงินคนอื่นมาใช้ เขาจึงรีบด่วนทำการลงท่าก่อนเวลาโกนจุก เพราะเขาเห็นว่าการโกนจุกนั้นยังช้าอยู่ ก็ในหลวงหาได้ร้อนรนอะไรไม่ จะทำให้เป็น ๒ ซ้ำ ๓ ซ้ำทำแต่โสกันต์เถิด ด้วยเป็นของต้องจำใจทำตามธรรมเนียม ครั้นมาเถิงปีชวดอัฐศก ศักราช ๑๑๗๘ เป็นเดือนมาร์ช ในปีมีคฤสตศักราช ๑๘๑๗ ได้มีการพระราชพิธีโสกันต์สมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ามงกุฎนั้น เป็นการใหญ่เหมือนกันกับครั้งโสกันต์เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดี ครั้นมาเถิงปีมโรงอัฐศก ศักราช ๑๑๘๐ ตรงกับเดือนมาร์ช ในปีมีคฤสตศักราช ๑๘๒๑ ได้มีการพระราชพิธีโสกันต์ สมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าอิศวเรศพุฒามณีอีกครั้งหนึ่ง มีเขาไกรลาศและการอื่น ๆ เหมือนกันกับการสองครั้งก่อน

เจ้าฟ้ากุณฑลทิพยวดีนั้นได้ทำราชการในแผ่นดินพระบาทสมเดจพระพุทธเลิศหล้านภาไลย มีพระโอรส ๓ พระธิดา ๑ เป็นสมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าทั้ง ๔ พระองค์ พระองค์ใหญ่ประสูตรในปีชวดอัฐศก ศักราช ๑๑๗๘ ตรงกับปีมีคฤสตศักราช ๑๘๑๖ พระนามว่าเจ้าฟ้าอาภรณ พระองค์ที่สองประสูตรในปีเถาะเอกศก ศักราช ๑๑๘๑ ตรงกับปีมีคฤสตศักราช ๑๘๑๙ พระนามว่าเจ้าฟ้ามหามาลา

เรื่องนี้จะมีต่อไป

ฉันท วรรณ พฤติ ชื่อ หละ มุขี ฉันท์

ร น ม

ะ ๑ ะ ๑ ๑ ๑ ๑ ๑ ะ

รา น ส ย ทิ ห ล มุ ขิ

บาท หนึ่ง ๙ อักษร ๒ บาท เปน บท หนึ่ง

ชื่อ หละ มุขี ฉันท์ ดังนี้

โทษ ดูร กรร ศพ ๖ ประการ

โทษ จรัล ณะ มหุศพ ยล ตรัส นุสนฑ์ กล ฉฐะ พิธา
คือ อเนก นุกิจ สม ชา หนึ่ง สวนา คิตะ วทิตะ ขาน
หนึ่ง สดับ ดุริย วิธ การย์ เป่า ผสาน สร ฆุษิตะ แสดง
หนึ่ง แล ฟัง พหิ พจน แถลง วัตถุ แจง นิรชินะ กถา
หนึ่ง สดับ วิณะ แล รมณา ศับท์ อาทิ มธุร ประโคม
หนึ่ง แล ฟัง ปหาร ณะค โครม เภรี โหม มหรธิกะ สนั่น
ปราศ จาก คุณะ หิตะ มหันต์ โทษ อนันต์ นิริย ภย ผล
ปัจจุบัน นฤ คุณะ ก็ ยล ทรัพย ดล ขยวิ จล ลาญ
คือ จะ เปลื้อง ปละ สละ ธนะสาร เหตุ การย์ กยะบุษปคนธ์
เครื่อง วิเล ปนะ สุจิ วิมล อ่า สกนธ ขจร ฉม
หนึ่ง จะ เสื่อม ธนะ วุฒิอุดม เหตุ สะสม วรวิธ พัตร
หนึ่ง จะ เปลือง ธนะ ศิริ พิบัติ เหตุ จัด รศ วิวิธ โภชน์
หนึ่ง จะ เปลือง ธนะ วิธ ประโยชน์ เหตุ ประโมท มหุศวททาน
หนึ่ง จะ ป่วย กิจ คฤห สถาน สรรพ การย์ ก็ จะ บมิ กระทำ
หนึ่ง ผิวะ หญิง จะ ทฤษน รบำ คืน ณะดำ บละ คฤห วิกาล
ผัว จะ หึงษ จะ ผรุ สะขาน จัก ประหารภย ประจุฐ ทัณฑ์
โทษ ประการ ฉะพิธ ก็ หัน ปัจจุบัน ประดุจ บริ ยาย
เบื้อง อนา คต ภพ อบาย ภูมิ หมายธุว ทุคติ คลา
ปราช มละ เหตุ ทฤษน สวนา แห่ง มหา มหุศว ตระการ
ห่อน จะ เหน คุณะ วิบุลย์ สาร สรรพ พาล พิ ปริตะ คดี
ฉันท พากย หละ มุขี นาม กระวี วจน ก็ ประกาศ
เปน ฉบัพ คณะ วิธุร ชาติ โดย นุสาศน์ บท วิฐาร

๒๒ บท ๒๔ บัน ทัด

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

แก้ โคลง ทาย

ถูก

๙ ๏ อ้าย เลื่อน อ้าย หลุด ทั้ง สอง เนอ
ตู คิดไป่ ผิด เผลอ พลาด พลั้ง
คือ ว่า เกือก สลิบ เปอ สวม บาท
ของแขก ประกอบ ทั้ง ฝรั่ง พร้อง นามขนาน ฯ

๑๐ ๏ ใช่ สวน ใช่ ป่า ทั้ง หนอง บึง
ไม้ มาก หมู่ สัตว อึง เอิก อื้อ
มิวเซียม อาตม คำนึง ไป คลาศ แล้ว พ่อ
เดือน สิบ มี ทุก มื้อ เปิด ให้ คน ดู ฯ

โกลา หล

ผิด

๙ ๏ ใช่ สวน ใช่ ป่า บ้าน บึง วัด
มี มาก พฤกษา สัตว บก น้ำ
คาด คิด คเนชัด เรียก ชื่อ เดียว เฮย
เอศ ฮิ บิ เชน ก้ำ กึ่ง ท้อง สนาม หลวง ฯ

๑๐ ๏ ชาติ อ้าย ลื่น อ้าย หลุด ยุโรป กลาย
สำหรับ รับ หญิง ชาย ไต่ เต้า
บาง ที ก็ ติด กาย เถลิง ยวด ยาน แฮ
แน่ นึก ว่า รอง เท้า เทียบ ด้น ทาย เดา ฯ

เลข กรุง เทพ ฯ

โคลง ทาย

๑๓ ๏ เสียง หนึ่ง ดัง ยิ่ง ร้อย ปืน ตึง
ฟ้า ผ่า ก็ ไป ถึง เปรียบ ได้
สามโยชน ก็ ดัง ถึง ฤๅ กว่า นั้น นา
ใคร สดับ กลับ ให้ ประโยชน เกื้อ กูล ตน ฯ

๑๔ ๏ สี่ ตีน เดิน ไต่ เต้า ไป มา
ประหลาด หลัง คา มุง กระเบื้อง
ใช่ โรง ใช่ ศาลา ใช่ เย่า เรือน แฮ
มาระยาตร ย่าง เยื้อง เงื่อง ช้า เ

เล่ม ๒ แผ่น ๙ วัน ๖ เดือน ๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ ราคาแผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรผู้ช่วยเหรัญญิก

ข่าวในกรุงเทพฯ	น่า ๕๗
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๕๙
คำรับรองหิรัญศัพท	น่า ๕๙
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๖๐
คำตอบหิรัญยศัพท์	น่า ๖๐
จดหมายเหตุรายงาน	น่า ๖๒
ว่าด้วยลงสรงโสกันต	น่า ๖๒
ฉันทวรรณพฤติ	น่า ๖๔
แก้โคลงทาย	น่า ๖๔
โคลงทาย	น่า ๖๔

ข่าวในกรุงเทพฯ

ราชการ

บอกหัวเมืองเจ้าพนักงานนำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา

วัน ๓ เดือน ๑ ขึ้น ๕ ค่ำ กรมมหาดไทยอ่านบอกเมืองพิจิตรส่งส่วยช้างสัง ฉบับ ๑ เมืองกำแพงเพชรส่งส่วยไม้ซุงสักฉบับ ๑ สัตพันคิริเมืองพระพุทธบาทส่งส่วยทองคำฉบับ ๑

วัน ๔ เดือน ๑ ขึ้น ๖ ค่ำ กรมมหาดไทยอ่านบอกเมืองพิศณุโลกยส่งส่วยเงินฉบับ ๑ เมืองกำแพงพราหมณส่งส่วยเงินฉบับ ๑

วัน ๕ เดือน ๑ ขึ้น ๗ ค่ำ กรมพระกระลาโหมอ่านบอกเมืองเพชรบุรี ขอหลวงวิชิตภักดีผู้ช่วยเปนพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิปลัด ขอนายเทียมมหาดเล็กเปนหลวงวิชิตภักดีผู้ช่วย

วัน ๗ เดือน ๑ ขึ้น ๙ ค่ำ กรมมหาดไทยอ่านบอกเมืองสุพรรณบุรีส่งเงินค่านา ๒ ฉบับ สัตพันคิริเมืองพระพุทธบาทขอเขตรเปนที่วิสุงคามสีมา ฉบับ ๑ กรมท่าอ่านบอกเมืองจันทรบุรีส่งเงินค่านา ฉบับ ๑ เมืองแกลงว่าผู้ว่าราชการเมืองแกลงถึงแก่กรรม ฉบับ ๑ กรมมหาดไทยนำพระพิรุณหกรเทพกราบถวายบังคมลาเปนข้าหลวงขึ้นไปรักษาราชการเมืองนครราชสีมาถึงพระยานครราชสีมาขาดผู้ว่าราชการเมือง ฉบับ ๑ กรมพระกระลาโหมนำหลวงลักษณมาณาเจ้ากรมอาษาหามซึ่งกราบถวายบังคมลาไปเมืองเมกกะกลับมาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายสิ่งของแลพระราชกุศลที่ไปบวชตามสาสนาแขกในประเทศนั้น ฉบับ ๑

วัน ๑ เดือน ๑ ขึ้น ๑๐ ค่ำ กรมพระกระลาโหมอ่านบอกเมืองตะกั่วป่าส่งเครื่องยศพระยาเสนาพิชิต

แลพระเรื่อง ฤทธิรักษา ราษฎร์ ฉบับ ๑ กรมท่า อ่าน ยอก เมือง จันทร บุรี ถวายพระราช กุศล ใน การ ทอด กะฐิน พระราช ทาน ฉบับ ๑ กรม พระกระลาโหม นำ พระศรีสุ พรรณดิฐ ปลัด เมือง กาญจนดิฐ เฝ้า ทูล ละออง ธุลี พระบาท

วัน ๒ เดือน ๑ ขึ้น ๑๑ ค่ำ กรม มหาดไทย อ่าน ยอก กรุง เก่า ขอ เขตร เปน ที่ วิสุงคามสีมา ฉบับ ๑ กรม พระ กระลาโหม อ่าน ยอก เมือง ไชยา ฝ่าย พระ ราช วังบวร ส่ง ส่วย น้ำ รัก ฉบับ ๑

พระราชทาน สัญญาบัตร เลื่อน ตำแหน่ง ข้า ราชการ

พระราชทาน สัญญาบัตร เลื่อน ตำแหน่ง ข้าราชการ

วัน ๓ เดือน ๑ ขึ้น ๕ ค่ำ นาย จำเนตร เปน จมื่น มหา สนิท ๑ นาย สุริยาวุธ เปน หลวง นาย ชิดภูบาล ๑ นาย อรุณ บุตร พระ ยา อิศรา นุภาพ เปน นาย ราช จินดา ๑ นาย สังข บุตร พระ ยา อิศรา นุภาพ เปน นาย สุริ ยาวุธ ๑ ตำแหน่ง ใน กรม มหาดเล็ก ฝ่าย พระราชวังบวร นาย ราช จินดา เปน พระอินทรารักษ ๑ ตำแหน่ง ใน กรม มหาดไทย ฝ่าย พระราชวังบวร

วัน ๕ เดือน ๑ ขึ้น ๗ ค่ำ นาย นเรศวิรัก เปน หลวงนาย ชาญภูเบศร ๑ ตำแหน่ง ใน กรมมหาดเล็ก ฝ่าย พระราชวังบวร จมื่น สมุทพิมาน เปน พระยาพิบูลย สงคราม ผู้ ว่า ราชการ เมือง นคร นายก ๑

วัน ๗ เดือน ๑ ขึ้น ๙ ค่ำ พระนรินทรราชเสนี เปน พระยานรินทรราชเสนี ๑ ตำแหน่ง ใน กรม พระกระลาโหม นาย เจิม บุตร พระชาติสุเวนทร เปน จ่าโผน วิ่งชิงไชย ๑ ตำแหน่ง ใน กรม พระตำรวจ พล พันซ้าย

พระ ราช ทาน เลื่อนหวัด ข้า ราชการ ฝ่าย พระราชวังบวร

วัน ๓ เดือน ๑ ขึ้น ๕ ค่ำ กรม ช่าง สิบหมู่ แล กรม ขึ้น กรมมหาดไทย

วัน ๔ เดือน ๑ ขึ้น ๖ ค่ำ กรม พระตำรวจ กรม อาชา แล กรม ขึ้น กรมมหาดไทย

วัน ๕ เดือน ๑ ขึ้น ๗ ค่ำ กรมมหาดไทย กรม พระกระลาโหม กรมวัง กรม พระนครบาล กรมนา กรม ทำ กรมหมอ เปน เสร็จ เบ็ด หวัด วัน นี้

การ บำ เพญ พระ ราชกุศล

วัน ๓ เดือน ๑ ขึ้น ๕ ค่ำ เวลา ทุ่ม เสศ เสดจ ออก ทอ ธรรมสั่งเวช ทรง บำเพญ พระราชกุศล ๗ วัน เคารพ ๒ ใน การ พระศพ พระเจ้า ลูกเธอ พระองคเจ้า ประไพ พรรณพิลาศ พระสงฆ เจริญ พระพุทธมนต ๑๕ รูป พระเทพโมฬี เปน ประธาน สงฆ ทรง ทอด ผ้า ไตร สดัปกรณ แล้ว พระเจ้า น้องยาเธอ กรมหมื่น วชิรญาณวโรรส ถวาย เทศนา กัณฑ์ ๑ จบ ทรง ประเคน บริขาร เครื่อง กัณฑ์ เวลา ๒ ทุ่ม เสศ เสดจ ขึ้น

วัน ๔ เดือน ๑ ขึ้น ๖ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมง โปรด เกล้า ฯ ให้ สมเดจ พระเจ้า ลูกเธอ เจ้า ฟ้า มหาวชิรุณหิศ เสดจ ออก ทรง ประเคน พระสงฆ ๑๕ รูป รับ พระราชทาน ฉัน เวลา บ่าย ๒ โมง เสศ พระบาท สมเดจ พระเจ้า อยู่หัว เสดจ ออก ทรง จุด เทียน นมัสการ แล้ว ทรง ประเคน บริขาร พระสงฆ ๆ สดัปกรณ อีก ๑๐ รูป หม่อมเจ้า พระอรุณ ถวาย เทศนา กัณฑ์ ๑ จบ ทรง ประเคน บริขาร เครื่อง กัณฑ์ เวลา บ่าย ๓ โมงเสศ เสดจ ขึ้น

เสดจ พระ ราช ดำ เนิน วัดี่ราชบพิธ

วัน ๖ เดือน ๑ ขึ้น ๘ ค่ำ เวลา ย่ำ ค่ำ เสดจ ทรง รถ พระที่นั่ง พร้อม ด้วย กระบวน นำ ตาม เสดจ ไป ประทับ วัด ราชบพิธ ทอด พระเนตร การ ทำ พระเมรุ ทั่ว ไป แล้ว ประทับ บน ศาลา ริม พระอุโบสถ โปรด เกล้า ฯ พระราชทาน เสื้อ แก่ ข้า ราชการ นาย ด้าน แล ไพร่ ที่ ทำ การ พระเมรุ ทั่ว กัน เวลา ยาม เสศ เสดจ กลับ พระบรมมหาราชวัง

การ ประสูตร

วัน ๗ เดือน ๑ ขึ้น ๙ ค่ำ เวลา ๕ ทุ่ม เสศ ประสูตร พระเจ้า ลูกเธอ พระองคเจ้า หญิง

ข่าวต่างประเทศ

โดยทางโทรเลข

มาจากเมืองลอนดอน วัน ๔ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปี จอ อัฐศก การประชุมเลี้ยงฉลองลอดเมเยอรที่คิลฮอล เมื่อคืนวันวานนี้ ลอดแซลิศแบรีได้กล่าวในที่ประชุมว่า เปนพนักงานของคอเวอนเมนต์ ที่จะต้องจัดการกฎหมายเมืองไอแลนด์ให้แขงแรง รงับความร้องทุกข์ของราษฎรโดยยุติธรรมให้เจริญยิ่งขึ้น

อนึ่ง กองทัพอังกฤษซึ่งรักษาเมืองอียิบต์อยู่นั้น จะยกไปจากเมืองอียิบต์เมื่อใด ก็แล้วแต่คอเวอนเมนต์อังกฤษจะจัดการในเมืองนั้นให้เรียบร้อย ด้วยเปนการจำเปนที่คอเวอนเมนต์อังกฤษต้องระวังป้องกันเมืองอียิบต์ ไม่ให้เปนอันตรายไปแก่ชาติอื่น

แลลอดแซลิศแบรีได้กล่าวอีกว่า การซึ่งรุสเซียทำแก่เมืองบัลเคเรียเปนการไม่ควรเลย ด้วยผิดกับหนังสือสัญญาซึ่งได้ตกลงทำแล้วที่เมืองเบอรลิน แลบัดนี้ปอลิซีเมืองอาวซเตรีย ทำให้อังกฤษมีกำลังแขงแรงขึ้นเร็งขึ้นมาก แลมีความหวังใจเชื่อเปนแน่ว่า คอเวอนเมนต์อังกฤษปกครองเมืองอียิบต์อยู่ตราบใด การในบ้านเมืองอียิบต์ก็จะเจริญรุ่งเรืองเรียบร้อยดี

มาจากเมืองทิรโนวา การประชุมใหญ่ได้พร้อมกันเลือกปรินซวาลเดมาร (ซึ่งเปนพระเจ้าลูกเธอของพระเจ้าแผ่นดินเมืองเดนมาก) ขึ้นเปนเจ้าประเทศราชเมืองบัลเคเรีย

มาจากเมืองลอนดอน วัน ๕ เดือน ๑๒ แรม ๑ ค่ำ ปี จอ อัฐศก ปาลิแมนตที่ประชุมทำกฎหมายและปฤกษาราชการของอังกฤษ หยุดประชุมไปจนถึงวัน ๕ เดือน ๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปี จอ อัฐศก

ความซึ่งลอดแซลิศแบรีได้กล่าวในที่ประชุมคิลฮอลนั้น • หนังสือพิมพ์ต่างประเทศได้ลงพิมพ์เหนชอบโดยมาก มีหนังสือพิมพ์เมืองอาวซเตรียเปนต้นแต่หนังสือพิมพ์เมืองรุสเซียยังไม่ออกความซึ่งลอดแซลิศแบรีได้กล่าวแล้วนั้นเลย

มาจากเมืองโกเปนเฮเคนปรินซวาลเดมาร ตอบถึงที่ประชุมใหญ่ว่า ซึ่งพร้อมกันเลือกจะให้เปนเจ้าประเทศราชเมืองบัลเคเรียนั้น ชอบใจในที่ประชุมเปนอันมาก แต่จะยอมรับตามความเหนยังไม่ได้สุดแต่พระเจ้าแผ่นดินเดนมากจะโปรด แลราชการในเวลานี้ก็ได้รับทำเตมที่อยู่แล้ว

คำรับรองหิรัญศัพท

หิรัญ ศัพท์นี้ที่แปลว่าทองคำนั้นเหนจะถูกด้วยเดิมข้าพเจ้าเมื่ออายุประมาณ ๘ ปี มีคนชาวเมืองภาวาณครีประมาณ ๑๕ คนเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารครั้งแผ่นดินพระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แสดงความในตัวเขาว่าเดิมเปนคนโทษอังกฤษใช้ให้ทำทาง จึงหนีได้เหนหน้าเขาเปนรอยศักดำน้ำหมึกเปนอักษรอังกฤษฤๅอักษรอะไรไม่ทราบนุ่งห่มผ้าขาว พระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดพระราชทานคนพวกนี้ให้พระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวไปรักษาไว้ ตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตรพระราชวังเดิมครั้นอยู่มาประมาณแปดปีเก้าปี คนพวกนั้นก็รู้พูดภาษาไทยได้ ข้าพเจ้าได้ถามถึงภาษาของเขาอยากจะรู้เขาได้บอกภาษาอันมาก ข้าพเจ้าจำได้แต่ว่าปากว่าโอฐ นาสิกกา นม ว่าถัญ ตาว่าอักขิ หิรัญว่า น รัตนว่าแก้ว ว่าทอง ว่าเงิน กับตัวเขาว่าเ คน นับถือพุทธสาสนา ๆ เปนภาษาเขา แต่ที่ รับท์ คนไทยรู้ว่าแปลว่าเงิน ถ้าจะนับด้วย [illegible] ตัว คนก็ได้ แต่แปลว่าทองนั้นไม่มีผู้ใดรู้ ความสงไสยแต่หาได้ไต่ถาม ผู้รู้ไม่ จน

โคลงสุภาสิตใหม่

พระองคเจ้าเทวัญ อุไทยวงษ

๙๒ ๏ นึกนึกลำลึกขึ้น เคืองใจ
ชะชะนางช่างกะไร ปิดได้
อ่ออ่อมิรู้ใน ใจจิตร เจ้าเลย
ชิชิว่าแล้วไซ้ ใช่แกล้งหึงษนาง ฯ

๙๓ ๏ ฤษยานับเนื่องเข้า ในเกลศ
ทำจิตรเศร้าก่อเหตุ หม่นไหม้
ชนใดเมื่อสังเกต มีแก่ ตนแฮ
มามละเสียได้ จักไร้ภัยพาล ฯ

พระองคเจ้าโกษมศรีศุภโยค

๙๔ ๏ โทษะโมหะกลุ้ม ฤษยา
มีแต่ความอิจฉา ท่านไซ้
เยี่ยงนี้แลจักภา ทุกขเทวศ
จงประยัดเสียให้ ห่างพ้นหายไภย ฯ

เรื่องนี้จะมีต่อไป

คำตอบหิรัณย์ศัพท์

ศัพทว่าหิรัญ ฤๅ หิรัณย มีเนื้อความเปนอันเดียวกัน ต่างแต่หิรัญออกจากภาษามคธ คือหิรัญญํ, หิรัณย ออกจากภาษาสันสกฤต คือหิรัณยัม์เท่านั้น มคธพากยที่มีพยัญชนที่สุดศัพทเปนญญะ ถ้าเปนสันสกฤตพากยก็เปนนยะบ้าง นยะบ้าง ตามวิธีอาเทศในภาษานั้น เหมือนในภาษามคธว่า กัญญา (นาง), ปุญญํ (บุญ), ยัญญํ (ความเปนของเสมอกัน), ในภาษาสันสกฤตเปนกันยา, ปุณยัม, สามานยัม, เปนต้น, ศัพทเหล่านี้เมื่อนำมาใช้ในภาษาไท ก็ลบวิภัติแลสรยัญชนเสียบ้าง คงไว้บ้าง อาเทศพยัญชนบ้าง เปนกัญญา นยา, บุญฤๅปุณย, สามัญฤๅสมานย ที่พฤทธิ์ ญญิกะฤๅไหรัณยะนั้น ด้วยอำนาจปัจจัยตามวิทั้งสองนั้น

ถรมขึ้น ที่แปล ทอง ก็มีที่มาหลายแห่งทั้งในภาษามคธ แลภาษาสันสกฤต ผู้ทักหิรัณยศัพทยกเอามากล่าวแล้วบ้าง ที่ยังไม่ได้ยกเอามานั้นคือในอะภิธานัปปะทีปิกา ที่นักปราชญ์แต่งเปนภาษามคธ สงเคราะหหิรัณยศัพทไว้ในหมู่ทองอย่างนี้ "สุวัณณํ กนกํ ชาต——, รูปํ โสณ์ณํ จ กาญจนํ, สัตถุวัณโณ หริ กัมพุ, จารุ เหมํ จ หาฎกํ, ตปนียํ หิรัญญํ ตัพ——, เภทา จามีกรํ ปิจ, สาตกุมภํ ตถา ชัมพู——, นทํ สิงคิ จ นาริยํ" ศัพทเหล่านี้คือ "สุวัณณ กนก ชาต รูป โสณ์ณ กาญจน สัตถุวัณณ (สีพระกายพระศาสดา) หริ กัมพุ จารุ เหม หาฎก ตปนีย หิรัญญ จามีกร สาตกุมภ ชัมพูนท สิงคิ" ล้วนแปลว่าทองทั้งสิ้น ในอมรโกษที่นักปราชญ์แต่งเปนภาษาสันสกฤต สงเคราะห์หิรัณยศัพทไว้ในหมู่ทองอย่างนี้ "สวัรณํ สุวัรณํ กนกํ หิรัณยํ เหม หาฎกัม" เปนต้น ศัพทเหล่านี้คือ "สวัรณ สุวัรณ กนก หิรัณย เหม หาฎก ตปนีย ศาตกุมภ คางเคย ภัรม กรพุร จามีกร ชาตรูป มหารชต รุกม การต์ตสวร ชามพูนท อัษฎาปทะ" ล้วนแปลว่าทองทั้งสิ้นแต่ในภาษามคธ ที่ใช้หิรัณยศัพทแปลว่าทอง ในข้อความที่มาในคัมภีรต่าง ๆ ไม่ใคร่ปรากฏนัก มักใช้ศัพทอื่น มีแต่ประสงคว่าเปนทรัพยสมบัติที่จะกล่าวข้างน่า ส่วนในภาษาสันสกฤตใช้หิรัณยศัพทแปลว่าทองเปนอันมาก เปนต้นว่าในหนังสือเรื่องนลราชแห่งหนึ่ง มีข้อความอย่างนี้ "อปัศยจ์ ฉกุนาน์ กำศจิท์, ธิรัณย สทฤ ศัจ ฉทาน์" แปลว่า "นลราชได้เหนนกทั้งหลายหมู่หนึ่ง มีปีกเช่นกับทอง" ข้อความที่ชักมานี้ สาธกว่าหิรัณยแปลว่าทอง

หิรัณยศัพทแปลว่าทองแท่งเงินแท่ง อย่างหนึ่งอย่างใดนั้น มาในอภิธานอย่างนี้ "โกโส หิรัญญํ จ กตา กตํ กัญจน รูปิยํ" แลมาในอมรโกษว่า 'สยาต์ โกศัศจ หิรัณยัญจ, เหมรูเปย กฤตา กฤเต" ศัพทว่าโกศแลหิรัณย มีในทองแลเงิน อันบุทคลทำแล้วด้วย อันบุทคลยังไม่ได้ทำแล้วด้วย

หิรัณย ศัพท แปล ว่า ทรัพย สมบัติ นั้น มาใน อมรโกษ ว่า " ทรัวยํ วิต์ตํ สวาปเตยํ, ริก์ถมฤก์ถํ ธนํ วสุ, หิรัณยํ ทรวิณํ ทยุม์น มรถไร วิภวา อปิ " ศัพท เหล่า นี้ คือ " ทรัวย (ทรัพย) วิต์ต สวาปเตย ริก์ถ ฤก์ถ ธน วสุ หิรัณย ทรวิณ ทยุม์น อรถ วิภว " ล้วน เปน ชื่อ ทรัพย สมบัติ ทั้ง สิ้น

หิรัณย ศัพท ที่ แปล ว่า ทอง แท่ง ฤๅ เงิน แท่ง แล ทรัพย สมบัติ นี้ สม กับ คำ ใน ติโรกุฑ์ฑสูตร ว่า " หิรัญเญน กยากยํ ความ ซื้อ ขาย ด้วย หิรัณย " แล คำ ใน กามสูตร ว่า " เขต์ตํ วัตถุํ หิรัญญัญจ ควาส์สํ ทาสโปริสํ ถิโย พันธู ปุถู กาเม โย นโร อนุคิช์ฌติ นร ผู้ใด ย่อม กำหนัด อาศรัย กาม ทั้ง หลาย มาก คือ ที่ นาที่ อยู่ หิรัณย (ทรัพย สมบัติ) โคแลม้า หมู่ บุรุษ คือ ทาส หญิง ทั้ง หลาย เผ่า พันธุ " ใน อรรถกถา ติโรกุฑ์ฑ สูตร แล คัมภีร มหา นิท เทศ แก้ หิรัณย ศัพท เปน กหาปณ ทั้ง สิ้น ใน มหา นิท เทศ ว่า อย่าง นี้ " หิรัญญํ วุจ์จติ กหาปโณ กหาปณ ท่าน กล่าว ว่า หิรัณย " ส่วน กหาปณ ศัพท เล่า ก็ เปน แต่ ชื่อ แห่ง ทรัพย เครื่อง จับ จ่าย แล น้ำ หนัก แห่ง ทรัพย นั้น เปน ทอง บ้าง เปน เงิน บ้าง เปน โลหะ อื่น บ้าง เหมือน คำ ว่า เฟื้อง สลึง บาท ตำลึง ชั่ง ที่ เรียก กัน ใน สยาม ประเทศ นี้ ข้อ ความ ที่ ชัก มา นี้ สาธก ว่า หิรัณย แปล ว่า ทรัพย

ใน ที่ สุด ผู้ ทัก แสดง ความ สนเทห์ ของ ตน ว่า หิรัณย ศัพท นี้ ทำ ไม สามัญ ชน จึ่ง เข้า ใจ ว่า เปน เงิน เสีย แทบ ทั้ง นั้น อยาก จะ ทราบ เหตุ แล ท้า ทาย ว่า ถ้า ไม่ มี ใคร ตอบ แล้ว จะ ต้อง แปล ว่า ทอง ฤๅ ทอง แท่ง เงิน แท่ง อย่าง ใด อย่าง หนึ่ง ที่ พัว พันธ กัน ฤๅ ทรัพย สมบัติ ซึ่ง มิใช่ เปน แต่ เงิน อย่าง เดียว ข้าพเจ้า ก็ ยังไม่ ชำนาน ใน พากย ทั้ง สอง ภาษา ยัง ต้อง เปน ผู้ ศึกษา อยู่ เสมอ ถึง กระนั้น เหน ว่า ถ้า ไม่ มี ใคร ตอบ ก็ จะ พา เข้า ใจ ผิด ไป เปน ต้น ว่า คน ผู้ หนึ่ง พูด ว่า หิรัญ บัตร ประสงค ความ ว่า แผ่น เงิน ผู้ ทัก ก็ จะ เข้า ใจ ว่า แผ่น ทอง ไป ตาม คำ ที่ ตน ท้า ทาย ให้ เปน การ เสีย ประโยชน เหน ว่า เข้า ใจ ความ ตาม ผู้ พูด ประสงค ดี กว่า ถือ มั่น อย่าง นั้น จึ่ง ขอ แสดง เหตุ ที่ ให้ สามัญชน เข้า ใจ ว่า หิรัณย ศัพท แปล ว่า เงิน ตาม ความ รู้ เหน

ข้าพเจ้า เข้า ใจ ว่า มิใช่ ชาวไท เรา จำ พวก เดียว แปล หิรัณย ศัพท ว่า เงิน แม้ ถึง อาจารย ผู้ ทำ อรรถกถา แต่ ปาง ก่อน ก็ ประสงค หิรัณยศัพท ว่า เงิน มี โดย มาก ท่าน จึ่ง เรียง ไว้ เปน คู่ กัน กับ สุวรรณศัพท ที่ แปล ว่า ทอง ข้าพเจ้า จะ คัด เอา มา แสดง พอ เปน ตัว อย่าง ข้อ ความ แห่ง หนึ่ง ใน อรรถกถา แห่ง ธรรมบท ว่า อย่าง นี้ " มิต ภาณินัมปิ กึ เอส สุวัณณ หิรัญญํ อัตตโน วจนํ มัญญ มาโน เอกํ วา เทว วา วัตวา ตุณหี อโหสีติ นินทันติ ", แปล ความ ว่า " คน บาง พวก ย่อม ติ เตียน แม้ ซึ่ง คน ที่ พูด ถ้อย คำ พอ ประมาณ ได้ ว่า ทำไม คน นั้น สำคัญ ซึ่ง ถ้อย คำ ของ ตน ว่า เปน ราว กับ ทอง แล เงิน พูด คำ หนึ่ง ฤๅ สอง คำ แล้ว นิ่ง เสีย แล้ว ใน อรรถกถา แห่ง สิงคาล สูตร ใน คัมภีร ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค ว่า " มาตาปิตูนํ สันตกํ เขตต หิรัญญ สุวัณณาทึ อวินา เสตวา รักขันโตปิ ฯลฯ กุลวํสํ ฐเปตินาม " แปล ความ ว่า " บุตร ผู้ ไม่ ทำ ทรัพย สมบัติ มี นา แล เงิน ทอง เปน ต้น อัน เปน ของ มีอยู่ แห่ง มารดา บิดา ให้ ฉิบหาย รักษา ไว้ ฯลฯ ชื่อ ว่า ย่อม ตั้ง ไว้ ซึ่ง วงศ แห่ง สกุล " ข้อ ความ ที่ เขียน หิรัณย ศัพท แล สุวรรณ ศัพท เปน คู่ กัน มา อย่าง นี้ ยัง มี อยู่ ใน อรรถกถา ทั้ง หลาย เปน อัน มาก

แม้ ถึง ใน ภาษา สันสกฤต ก็ มี อยู่ บ้าง คือ ใน เรื่อง นลราช นั้น แห่ง หนึ่ง ว่า อย่าง นี้ " หิรัณ ยัสย สุวัรณัสย, ยาน ยุค์ยัสย วาสสำ, อาวิษ์ฏะกลินา ท์ยูเต, ชียเต ส์ม นลัส ตทา " แปล ความ ว่า " ครั้ง นั้น นลราช เปน ผู้ อัน ฝี กลิ เข้า สิง แล้ว อัน บุษ์กร ผู้ น้อง ชาย ชำนะ ใน การ พนัน เพื่อ เงิน เพื่อ ทอง เพื่อ ยวด ยาน เพื่อ ผ้า ทั้ง หลาย " แต่ หิรัณ ยศัพท์ ใน ที่ นี้ ครู โมเนียร์ วิลเลียม

แปล ว่า สมบัติ อย่างนี้ “ For his wealth, for his golden treasures, for his chariots, for his robes, then possessed by Kali, Nala in the game was worst still.

อาศรัย หิรัณย ศัพท์ แล สุวรรณ ศัพท์ มา เปน คู่ กัน อย่าง นี้ ผู้ ที่ เล่า เรียน ภาษา มคธ เปน อัน มาก จึง ได้ ความ สันนิฐาน ว่า เปน เงิน ใน ที่ เช่น นี้ แม้ ถึง ข้าพเจ้า ก็ ต้อง เข้า ใจ ว่า ผู้ กล่าว ประสงค์ เอา เงิน ส่วน สามัญ ชน ได้ ยิน แต่ ท่าน ผู้ รู้ ภาษา มคธ เหล่า นั้น จึง ได้ สันนิฐาน ตาม ๆ กัน มา ครั้น กาลนาน มา ก็ เข้า ใจ กัน ว่า เงิน เปน พื้น บ้าน พื้น เมือง ใน ที่ เช่น นี้ ถ้า จะ ไม่ แปล ว่า เงิน ก็ ดู ไม่ เหมาะ เจาะ เลย แต่ จะ สืบ สวน เอา เหตุ ต่อ ไป ว่า ทำ ไม อาจารย ผู้ ทำ อรรถกถา บาง พวก จึง เข้า ใจ ว่า เงิน ยัง ไม่ ได้ ความ ใคร่ ครวน ตาม บท วิเคราะห์ ที่ ผู้ ทัก ให้ ค้น เอา มา อ้าง ก็ ดี ฤๅ ตาม ธาตุ หรือ ใน ภาษา สันสกฤต แปล ว่า ของ อัน บุทคล ปรารถนา ก็ ดี ก็ ไม่ ชัด ความ ว่า เปน เงิน ฤๅ ทอง เพราะ ทอง ก็ ดี เงิน ก็ ดี ทั้ง สอง อย่าง คน ทั้ง ปวง ย่อม ปรารถนา หมด

ใน ที่ สุด ข้าพเจ้า ขอ แสดง ความ เหน ว่า ใน ที่ ไหน หิรัณย ศัพท์ มา แห่ง เดียว ถ้า จำ เปน เหมือน คำ ว่า หิรัญญ ศัพโภ ซึ่ง เปน ชื่อ ของ พรหม โดย อธิบาย ว่า เกิด จาก ฟอง ทอง ต้อง แปล ว่า ทอง ถ้า ไม่ จำ เปน เหมือน คำ ว่า “ หิรัญเญน กยา กยัง ” ความ ซื้อ ขาย ด้วย หิรัณย ” แปล ว่า ทรัพย เพราะ การ ซื้อ ขาย ใน บาง ประเทศ ก็ ใช้ เงิน เปน พื้น เหมือน เมือง ของ เรา ทั้ง หลาย เปน ต้น ใน บาง ประเทศ ก็ ใช้ เงิน แต่ ที่ ราคา เล็ก น้อย ที่ ราคา สูง ก็ ใช้ ทอง เปน พื้น เหมือน เมือง อังกฤษ เปน ต้น จะ นิยม ว่า ใช้ เงิน เปน เครื่อง จับ จ่าย อย่าง เดียว ไม่ ได้ ใน ที่ ไหน มา พร้อม กัน กับ สุวรรณ ศัพท์ หิรัณย ต้อง แปล ว่า เงิน สุวรรณ ต้อง แปล ว่า ทอง ถ้า จะ ใช้ เอง แล้ว เหน ควร จะ ใช้ ศัพท์ อื่น ๆ ที่ เปน ชื่อ ของ เงิน แล ทอง ตรง ๆ ดี กว่า จะ ได้ ไม่ เปน ข้อ เถียง กัน เพราะ หิรัณย ศัพท์ นั้น มี เนื้อ ความ ไม่ เปน อย่าง เดียว กัน ดัง กล่าว มา แล้ว ข้าง ต้น เนื้อ ความ ที่ แสดง มา นี้ ตาม ความ เข้า ใจ จะ ถูก ฤๅ ผิด ไม่ รับ รอง

จดหมาย เหตุ

การ ประชุม กรรมสัมปาทิก หอ พระสมุด วชิรญาณ

ณ วัน ๕ เดือน ๑ ขึ้น ๗ ค่ำ ปี ขอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘ เวลา บ่าย ๕ โมง เสศ กรรมสัมปาทิก ได้ ประชุม พร้อม กัน เลขาธิการ อ่าน ชื่อ ผู้ ซึ่ง จะ เข้า เปน ภาคี สมาชิก ใหม่ ๒๒ นาย คือ ๑ หลวง รัฐยาธิบาล ๒ พระยา พิไชย ชาญ ฤทธิ ๓ พระพิเดช สงคราม ๔ จ่า ห้าว ยุทธการ ๕ หลวง บริบูรณ์ โกษา ๖ หลวง ชลภูมพานิช ๗ ขุน ภูมวิภาค พิสุทร ๘ พระ ประมวน ประมาณพล ๙ พระ เทพา ธิบดี ๑๐ กัปตัน เซา ๑๑ มิศเตอร์ ควิน ๑๒ พระ ศรีกาฬ สมุท ๑๓ หลวง อัมรินทร์ รักษา ๑๔ หมื่น ราชานุบาล ๑๕ พระยา เวียงไนย นฤบาล ๑๖ นาย ถม สับสุตเตอร์แนน ๑๗ หมื่น ราชามาตย ๑๘ พระ วุฒิการบดี ๑๙ หลวง วินิจ พิเทศ ภัณฑ์ ๒๐ พระยา ไกรโกษา ๒๑ พระยา วาชานุ ประดิฐ ๒๒ พระยา ภักดี ภูบาล

ตก ลง ใน ที่ ประชุม เปน ภาคี สมาชิก หมด

ย่ำ ค่ำ เสศ เลิก การ ประชุม

รายงาน

ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ วัน ๖ เดือน ๑ ขึ้น ค่ำ ๑ จน จน ถึง วัน ๖ เดือน ๑ ขึ้น ๘ ค่ำ ใน ๘ วัน นี้ สมาชิก ได้ มา ยัง หอ พระสมุด ๑๑๔ ท่าน แล หนังสือ ที่ ได้ ให้ ยืม จาก หอ พระสมุด ๓๖ เล่ม

พระราช นิพนธ์

พระบาท สมเดจ พระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว

ว่า ด้วย ลง สรง โสกันต

พระองค ที่ ๓ เปน เจ้าฟ้า ทปิง ประสูตร ใน เดื

โทศก ศักราช ๑๑๙๒ ตรง กับเดือน มาร์ชใน ปีมี คฤสต ศักราช ๑๘๓๐ สิ้น พระชนมใน วัน ประสูตร พระองคที่ ๔ ประสูตรใน ปีมีเมีย จัตวาศก ศักราช ๑๑๘๔ ตรง กับ ปีมี คฤสต ศักราช ๑๘๒๒ พระนาม ว่า เจ้าฟ้า ปิ่ว สมเดจ พระเจ้าลูก เธอ เจ้าฟ้า ๓ พระองคนี้ พระบาท สมเดจ พระพุทธ เลิศหล้า นภาไลย ก็ ทรง พระราชดำริห์ไว้ ว่า จะทำ การโสกันต ให้เต็ม ตาม ตำรา เหมือน กัน ก็แต่เมื่อ ยังไม่ ถึง เวลาโสกันต พระบาท สมเดจ พระพุทธ เลิศหล้า นภาไลย ก็ เสด็จ สวรรคตใน ปีวอก นพศก ศักราช ๑๑๙๖ ตรง กับ ปีมี คฤสต ศักราช ๑๘๓๔ พระบท สมเด็จ พระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว ได้เสด็จ เถลิง ถวัลย ราช สมบัติ

ก็ แล ใน แผ่นดิน พระบาท สมเดจ พระพุทธ เลิศหล้านภาไลย นั้น ข้าง พระบวร ราชวัง มี การโสกันต ๒ ครั้ง คือ โสกันต พระองคเจ้า พงษอิศเรศร ครั้ง หนึ่ง ใน เดือน ๔ ปีวอก จัตวาศก ศักราช ๑๑๗๔ ตรง กับ เดือน มาร์ช ใน ปีมี คฤสต ศักราช ๑๘๑๓ อีก ครั้ง หนึ่ง มี การโสกันต พระองคเจ้า น้อย นฤมล ใน เดือน ๔ ปีจอ นพศก ศักราช ๑๑๗๖ ตรง กับ เดือน มาร์ช ใน ปีมี คฤสต ศักราช ๑๘๑๕ ใน ครั้ง หลัง นี้ มี เซา ไกรลาศ ด้วย แต่ ย่อม กว่า ใน พระบรมมหาราชวัง การ ที่ ทำ นั้น ก็ คล้าย กับ โสกันต เจ้าฟ้า เพราะ ทรง นับถือ ว่า พระองคเจ้า สอง พระองค นั้น ประสูตร แต่ พระมารดา เปน อิตา เจ้ากรุง ธนบุรี แต่ เพราะ เหตุ นี้ จึง หา ได้ โปรด ให้เปน เจ้าฟ้าไม่ ว่า ด้วย การโสกันต ใน แผ่นดิน พระบาท สมเดจ พระพุทธเลิศหล้า นภาไลย สิ้น เท่า นี้

ใน แผ่นดิน พระบาทสมเดจ พระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว นั้น เมื่อ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๑๙๘ มา จน ปีชวด สัมฤทธิศก ศักราช ๑๑๙๐ คือ เปน ปีมี คฤสต ศักราช ๑๘๒๖ ๑๘๒๗ ๑๘๒๘ นั้น เจ้าอนุเวียงจันคิดขบถ บ้าน เมือง มี การ ทัพศึก ไม่เปน ปรกติ พระบรมศพ สมเดจ พระอมรินทรามาตย์ ค้าง อยู่ พระที่นั่ง ดุสิตมหาปราสาท ถึง สอง ปี ครั้น การ พระบรมศพ แล้ว พระที่นั่ง ดุสิตมหาปราสาท ชำรุด ต้อง รอ ทำใหม่ใน ปีชวด สัมฤทธิศก นั้น พระชนมายุ สมเดจ พระเจ้า น้อง ยา เธอ เจ้าฟ้า อากรณ์ ถึง กำหนด โสกันต พระบาท สมเดจ พระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว มี พระราช โองการ ดำรัส ว่า บ้านเมือง มี ราชการ ทัพศึก อยู่ หา สู้ สบาย ไม่ พระ มหา ปราสาท ก็ ต้อง ร้อ ทำ ใหม่ ไม่ มี ที่ ตั้ง พระราช พิธี โสกันต์ ทำ แต่ สังเขป เอา เถิด, จึง ตั้ง พระราช พิธี โสกันต์ ที่ พระ ที่ นั่ง สุทไธยสวรรย์ ปราสาท ใหม่ ไม่ มี เซา ไกรลาศ แต่ การ แห่ นั้น ก็ คล้าย กับ กระบวน พยุหยาตรา โสกันต ใน วัน ที่ ๔ แล้ว เวลา บ่าย แห่ ทรง เครื่อง ต้น สมโภช เวลา เดียว เปน เสร็จ การ การโสกันต สังเขป ครั้ง นี้ เปน อย่าง ลง แล้ว ก็ เมื่อ โสกันต สมเดจ พระเจ้าน้องยา เธอ เจ้าฟ้า มหา มาลา ก็ ดี สมเดจ พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า ปิ่ว ก็ ดี ใน ปีเถาะ ตรีศก ศักราช ๑๑๙๓ แล ปีมะเมีย ฉศก ศักราช ๑๑๙๖ มี พระราช โองการ ดำรัส ว่า เมื่อ โสกันต สมเดจ พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า อากรณ์ ทำ เพียง เท่าไร ก็ ทำแต่เพียง เท่า นั้น เถิด ก็ มี การ แห่เหมือน กัน เปน แต่ เปลี่ยน ไป โสกันต์ แล สมโภช ที่พระ ที่ นั่ง ดุสิต มหาปราสาท งาน ๔ วัน เลิก เหมือน กัน ก็ การ สามครั้ง นี้ มี คน ย่น ซุบ ซิบ อยู่ มาก ว่า การ เปน เช่น นั้นเพราะ ไม่ มี เจ้า ของ ใน พระ บวรราชวัง ใน แผ่น ดิน นั้น มี การโสกันต์ สาม ครั้ง แห่เปน พยุห์ยาตรา เจ้า ที่ โสกันต์ นั้น ก็ เปน แต่ พระ องคเจ้า มิใช่ เจ้าฟ้า กรม พระ ราชวัง นั้น มี พระ ราชบุตร พระ องค หนึ่ง แต่ อรรคชายา ทรง พระ นาม พระ องคเจ้า ดารารวดี เปน พระ ราชธิดา กรมพระราชวัง ใน แผ่น ดิน พระ บาท สมเดจ พระ พุทธ ยอด ฟ้า จุฬาโลกย์ พระ ราชบุตร พระ องค นี้ ตาม ศักดิ ที่ มีใน กฎหมาย อย่าง อรรมเนียม ก็ ควร เปน เจ้าฟ้า แต่พระ บาท สมเดจ พระ นั่ง เกล้า เจ้า อยู่ หัว หา ได้ โปรดไม่ เรียก พระ นาม แต่ ว่า พระ องคเจ้า อิศราพงษ ๆ นั้น มี พระชนมายุ ถึง กำ หนด โสกันต์ กรม พระ ราชวัง ก็ สวรรคต ก่อน แต่ พระ องคเจ้า นั้น ยังไม่ได้ โสกันต์ เมื่อ โสกันต์ มา โสกันต์ ใน พระ บรม มหาราชวัง ด้วย พิธีไม่มี แต่ แทน เหมือน พระ องคเจ้า สามัญ ก็ มี ผู้ คน กระซิบ กัน ว่า เปน อย่าง นี้ เพราะ ไม่ มี เจ้า ของ เหมือน กับ ครั้ง ก่อน นั้น

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

ฉันทวรรณพฤติ ชื่อรุมะวดีฉันท์

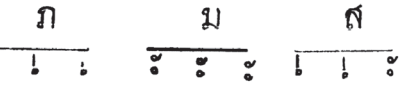

ภ ม ส ครุ ๑

ะ เ เ ะ ะ ะ เ เ ะ ะ

ภามส ค ยุต ตารุ ม ว ตีสา

บาทหนึ่ง ๑๐ อักษร ๒ กลอนเปนบาทหนึ่ง
๒ บาทเปนบทหนึ่ง ชื่อรุมะวดีฉันท ดังนี้
โทษเปนนักเลง ๖ ประการ

แสดงกลอาธรรม พนันบมิแก่นสาร แห่งชนะชาติพาล ผดุงกิจนักเลง ฯ

โทษะประการหก ยกอธิบายเพรง บัณฑิตยพึงเกรง จงมละหไทยไกล ฯ

คือชนะแก่ท่าน ดาลอริจองใจ เจ็บจะกระทำไภย ผูกประฎิเวรา ฯ

แพ้ก็จะอาโภค โศกบมิสมปรา รภพะอดูรสาหัสมุขหมองหมาง ฯ

หนึ่งจะประไลยทรัพย อับพละบกบาง กาลกิพิกรรมปาง ปราชยในสนาม ฯ

หนึ่งผิวะจะพาที ที่วินิไฉยความ สักขิบควรถาม เหตุนิรัสตยา ฯ

หนึ่งสุหชาชิด มิตรคณะพงษา ต่างก็จะเจรจาตำหนิติเตียนขาน ฯ

หนึ่งจะกระทำอา วาหะประกอปการ โหดกิจะงามงาน ห่อนลุะประสงคเอง ฯ

เขาบมิอำนวย อวยสละธิดาเกรง เหตุเพราะนักเลง เลี้ยงบมิเปนผล ฯ

โทษะฉะเภทแจง แสดงอนุสนฑ์ยล ปราชมละพิบัติดล ดั่งอภิปรายปราม ฯ

ฉันทประชุมนุม รุมะวดีนาม เสนอธิรโดยคามภิรกถาธรรม ฯ

๑๑ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๑๑ ๏ คณาจาริยนั้นได้แก่ กอ ขอ หวยฮา
สามสิบหกตัวหนอ แน่แท้
ตัวธอกับตัวงอ งดไม่ออกแฮ
สามสิบสี่นั้นแล้ ล่อให้คนแทง ฯ

๑๒ ๏ แดงคนสิบเอ็จถ้วน เรานับ
หญิงที่ว่ามีครรภ แปดท้อง
มีผักนกหกสรรพ สิ่งมาก หลายเฮย
คือไพ่นักเลงจ้อง จับทิ้งกินกัน ฯ

โกลาหล

๑๓ ๏ อักขราจาริยะเจ้า ฉะดึงส์
สอนศิศย์สยามถึง จบแจ้ง
ธอ งอ เงือดงดจึง จากแห่ง หวยนา
นอกนี่เจ็สัวแสร้ง ซ่อนใช้ลวงชน ฯ

๑๒ ๏ นรภาพแปดไพ่ได้ แดงสาม
คนที่อัฐออกนาม นาฎท้อง
ยังผักนกหลากหลาม เปรียบเวียกสวนแฮ
กลุ้มนักเลงเล่นซ้อง แม่นแม้นมูลโคลง ฯ

ถิตธรังโสตถิ

โคลงทาย

๑๕ ๏ กินนักเจ็บปากช้ำ บขาม เข็ดเฮย
กินมากเจ็บจมูกยาม ยากแค้น
ตีนป้อนลูกตัวตาม จารีต เขาเฮย
เอาจมูกป้อนปากแม้น หยิบด้วยมือขวา ฯ

๑๖ ๏ มีหูที่ปากนี้ นามไฉน พ่อเฮย
มีปากที่ท้องใคร ทราบบ้าง
มีท้องที่หัวใด ดูประหลาด
เชิญท่านบอกชื่ออ้าง ออกให้เหนจริง ฯ

เล่ม ๒ แผ่น ๙ วัน ๗ เดือน ๑ แรม ๘ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ ราคาแผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรผู้ช่วยสราณียกร

ข่าวในกรุงเทพฯ	น่า ๖๕
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๖๖
ตอบบัณหาบดีศัพท์	น่า ๖๗
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๖๙
มัธยมประติปัตติ	น่า ๗๐
รายงาน	น่า ๗๑
ว่าด้วยลงสรงโสกันต	น่า ๗๑
ฉันทวรรณพฤติ	น่า ๗๑
แก้โคลงทาย	น่า ๗๒
โคลงทาย	น่า ๗๒

ข่าวในกรุงเทพฯ

ราชการ

บอกหัวเมืองเจ้าพนักงานนำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา

วัน ๗ เดือน ๑ แรมค่ำ ๑ กรมมหาดไทยอ่านบอกเมืองแพร่ว่า พระยาพิมพิสารราชาเจ้าเมืองแพร่ป่วยถึงแก่กรรม ฉบับ ๑ กรมพระกระลาโหมอ่านบอกเมืองราชบุรีส่งส่วยน้ำรัก ฉบับ ๑ กรมท่าอ่านบอกเมืองพนัศนิคม ฉบับ ๑

วัน ๑ เดือน ๑ แรม ๒ ค่ำ กรมมหาดไทยอ่านบอกเมืองสุพรรณบุรี ขอพระราชทานที่เปนเขตรวิสุงคามสิมา ฉบับ ๑ กรมพระกระลาโหมอ่านบอกเมืองตระบุรีว่าด้วยจ้างล่ามภาษาอังกฤษ ฉบับ ๑ เมืองเพชรบุรีว่า วัน ๒ เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ศักราช ๑๒๔๘ เวลาเช้า ๕ โมง เกิดแผ่นดินไหวประมาณ ๒ มินิต ฉบับ ๑ กรมพระกระลาโหมนำ สมบัติภิรมยกราบถวายบังคมลากลับออกไปเมืองสงขลา รับแขกเมืองเข้ามาในการพระราชพิธีลงสรง

วัน ๒ เดือน ๑ แรม ๓ ค่ำ กรมมหาดไทยอ่านบอกเมืองนครนายก ขอพระราชทานที่เปนเขตรวิสุงคามสิมา ฉบับ ๑ เมืองไชยนาทบุรีว่า วัน ๒ เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ เวลาเช้า ๔ โมง ๕๐ มินิต เกิดแผ่นดินไหว

พระราชทานสัญญาบัตร เลื่อนตำแหน่งขำราชการ

วัน ๗ เดือน ๑ แรมค่ำ ๑ ขุนวิจิตรสุนทรการ กรมพระธรรมการ เปนขุนวิจิตรราชสาสน ตำแหน่งในกรมพระอาลักษณ ๑ นายกรมหาดเล็กเวรสิทธิบุตร พระยาราชสงคราม เปนขุนพรหมวักษาปลัดกรมช่างทหารในไทยขวา ๑ หลวงปลัดเมืองท้องผาภูมเปนพระเสลภูมาภิบาล ผู้ว่าราชการเมืองท้องผาภูม ๑ ๑

การ สมโภช

วัน ๓ เดือน ๑ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เวลา ย่ำค่ำ เสศ พระบาท สมเดจ พระเจ้าอยู่หัว เสดจ ลง สมโภช ๓ วัน พระเจ้าลูกเธอ ซึ่ง ประสูตร ณวัน ๗ เดือน ๑ ขึ้น ๙ ค่ำ ตาม ธรรมเนียม

การ บำเพ็ญ พระ ราช กุศล

พระบาท สมเดจ พระเจ้าอยู่หัว เสดจออก หอ ธรรม สังเวช ทรง บำเพญ พระราชกุศล พระราชทาน พระเจ้าลูกเธอซึ่งสิ้น พระชนมา ได้ ๒๑ วัน คือ ๗ วัน เตารพ ๓ พระสงฆเจริญ พระพุทธมนต ๑๕ รูป พระครีวิสุทธิวงษ เปน ปธาน สงฆ

วัน ๔ เดือน ๑ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลาเช้า ๕ โมง โปรด เกล้า ฯ ให้ สมเดจ พระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า มหาวชิรุณหิศ เสดจออก ทรง ปฏิบัติ พระสงฆ รับ พระราชทาน ฉัน

เวลา บ่าย ๒ โมง เสศ พระบาท สมเดจ พระเจ้าอยู่หัว เสดจออก หอ ธรรมสังเวช ทรง จุดเทียน เครื่อง นมัศการ แล้ว ทรง ประเคน บริขาร พระสงฆ ๆ สดับกรณอีก ๑๐๐ รูป พระพิมลธรรม ถวาย เทศนา กัณฑ์ ๑ หม่อมเจ้า พระประภากร ถวาย เทศนา กัณฑ์ ๑ จบ ทรง ประเคน บริขาร เครื่อง กัณฑ์ เวลา บ่าย ๕ โมง เสดจขึ้น

การ ทำ บุญ วัน ประสูตร

วัน ๓ เดือน ๑ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เวลาเก้อยทุ่ม พระบาท สมเดจ พระเจ้าอยู่ หัว เสดจ พระ ตำหนัก กรม สมเดจ พระ สุดา รัตนราช ประยูร ใน การ ทำ บุญ วัน ประสูตร รอย ๖๘ พระสงฆ์ที่ สวดมนต์ ๖๘ รูป เวลา ๒ ทุ่ม เสศ เสดจขึ้น

วัน ๔ เดือน ๑ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลา ค่ำ พระสงฆ สวดมนต์อีก ๕ รูป

เสดจ พระ ราช ดำเนิน วิถี ราชบพิธ

วัน ๖ เดือน ๑ ค่ำ เวลา บ่าย ๕ โมง เสศ พระบาท สมเดจ พระเจ้าอยู่ หัว เสดจ ทรง รถ พระที่นั่ง พร้อม ด้วย กระบวน นำ ตาม เสดจ ประทับ วัด ราชบพิธ ทอด พระเนตร การ ทำ พระเมรุ ทั่วไป แล้ว โปรด เกล้า ฯ พระราช ทาน เลี้ยง แก่ ข้า ราชการ นาย ด้าน แล ไพร่ ที่ ทำ การ พระเมรุ เวลา ๒ ทุ่ม เสศ เสดจ กลับ พระบรม มหา ราช วัง

เสดจ ออก น่า พระที่นั่ง จักรกรี มหา ปราสาท

วัน ๒ เดือน ๑ แรม ๓ ค่ำ เวลา บ่าย ๕ โมง เสศ พระบาท สมเดจ พระเจ้าอยู่ หัว เสดจ ออก ประทับ น่า พระที่ นั่ง จักรกรี มหา ปราสาท องค์ ๑ วัน ๑ ทอด พระเนตร รถ ซึ่ง จะ ทรง พระศพ พระเจ้าลูกเธอ เปน รถ โถง อย่าง เล็ก เทียม ม้า เทศ ๖ ม้า เวลา ย่ำค่ำ เสศ เสดจขึ้น

กำหนด พระ ราช พิธี ตรียัมพวาย

ปีนี้ ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ พระยามณเฑียรบาล ตำแหน่ง กรมวัง ฝ่าย พระราชวังบวร เปน ผู้ยืน ชิง ช้า วัน ๖ เดือน ๒ ขึ้น ๗ ค่ำ แห่เช้า วัน ๑ เดือน ๒ ขึ้น ๙ ค่ำ แห่ เยน แล มี การ เลี้ยง พระ ใน พระบรม มหา ราช วัง ตาม เช่น เคย มี มา ใน พิธี ตรียัม พวาย ปี ก่อน ๆ นั้น

กำหนด พระราช พิธี ลง สรง

วัน ๒ เดือน ๒ แรม ๒ ค่ำ เปน วัน พระ ฤกษ ขุดเทียน ไชย พระราชพิธี เฉลิม พระ ปรมาภิไธย

วัน ๓ วัน ๔ วัน ๕ เดือน ๒ แรม ๓ ค่ำ แรม ๔ ค่ำ แรม ๕ ค่ำ เปน วัน สวดมนต์ ทั้ง สาม วัน

วัน ๖ เดือน ๒ แรม ๖ ค่ำ เวลา เช้า ๓ โมง ฤๅ ๕ โมง เปน เวลา พระ ฤกษ ลง สรง ใน แพ พระ มณฑป เวลา เยน แห่ สมโภช

วัน ๗ วัน ๑ เดือน ๒ แรม ๗ ค่ำ แรม ๘ ค่ำ แห่ สมโภช ทั้ง ๒ วัน

ข่าว ตาย

วัน ๒ เดือน ๑ แรม ๓ ค่ำ ได้ ข่าว ว่า พ โอรส ซึ่ง เปน ข้า หลวง ออก ไป รักษา ราช การ เมือ

ป่วยเปนไข้ถึงแก่กรรม พระอนุรักษคนนี้เปนคนรับราชการดีโดยเรียบร้อย

ได้ข่าวอีกว่าเรือต่อสู้ไพรินทร ซึ่งปราชการเมืองเพชรบูรี เกิดหม้อน้ำระเบิดแตกเรือจมในลำน้ำเมืองเพชรบูรี คนในเรือกับตันต้นหนอินเยอเนีย ตาย ๑๔ ป่วยเจบ ๑๖ ไม่เปนอันตราย ๒๖ คน

ข่าวต่างประเทศ

มาจากเมืองโกเปนเอเคน วัน ๖ เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ ปีจอ อัฐศก พระเจ้าแผ่นดินเมืองเดนมากไม่ทรงเหนชอบตามความเหนของที่ประชุมใหญ่ ซึ่งจะให้ปรินสวาลเดมาร เปนผู้ครองเมืองบัลเคเรีย แลเมื่อปรินสวาลเดมาร ได้ทราบความประสงคของพระเจ้าแผ่นดินเดนมากแล้ว มีโทรเลขถึงที่ประชุมว่า จะยอมรับทำตามความเหนของที่ประชุมนั้นไม่ได้

มาจากเมืองตีรโนวา วัน ๑ เดือน ๑๒ แรม ๔ ค่ำ ปีจอ อัฐศก มองสิเออการแวลอฟ ผู้ว่าราชการเมืองบัลเคเรีย ได้ลาออกจากที่ผู้ว่าราชการเมือง แลมองสิเออซันกอฟ ได้เปนผู้ช่วยรักษาราชการแทนที่สามต่อไป

คำตอบปัณหาเรื่องบะดีศัพท์

ขอแสดงเหตุที่ใช้ว่า บะดี ในหนังสือพิมพ์พุทธรัตน ศัพท์มคธคือ ปติ (Pati) ที่มาใช้ในภาษาไทว่า บดีนั้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่า แปลงพยัญชนคือ ป ที่ไม่มีสะระ (P) เปน บ ที่ไม่มีสะระ (B) แปลง ต ที่ไม่มีสะระ (T) เปน ด ที่ไม่มีสะระ (D) เหมือนกับศัพท์อื่นๆ คือ ปาตาล (*Pátála*) เปน บาดาล, ปิตา (*Pitá*) เปน บิดา, ตาปส (*Tápasa*) เปน ดาบส เปนต้น สำเนียง ิ เปน ี นั้น เพราะในภาษาไทของเรา มักชอบพูดปลายคำเปนเสียงยาว เหมือนคำว่า ศาสน เปน ศาสนา, มุนิ เปน มุนี, ธนุ เปน ธนู เปนต้น

อาศรัยเทียบเคียงด้วยศัพท์อื่นดังยกมาแสดงเปนตัวอย่างนี้ ไม่เหนเปลี่ยนแปลงสะระเลย แปลงแต่พยัญชนอย่างเดียว จึงเหนควรจะอ่านว่า บะดี ข้อที่อ่านวา บอดี นั้น สันนิฏฐานว่า จะเปนเพราะท่านผู้เขียนที่เข้าใจภาษามคธเหนว่า ศัพท์ที่เปนมคธพากย์ แม้จะไม่เขียนวิสัญชนี ก็คงอ่านเสียงเปนสะระอะได้เหมือนกัน เพราะสะระออไม่มีในภาษามคธ จึงมิได้เขียนวิสัญชนีในศัพท์คือบดี ภายหลังผู้ที่ไม่เข้าใจภาษามคธ แลไม่เข้าใจกระบวนอักษรชัดเจนว่า พยัญชนทั้งปวงออกเสียงไม่ได้ตามลำพังตนเอง ต้องอาศรัยสะระจึงออกเสียงได้ เมื่อเรียนหนังสือเหนตัว บ อาจารย์สอนให้อ่านว่า บอ ก็ไม่ทราบว่าพยัญชนออกเสียงไม่ได้ ต้องเอาสะระออเข้ากำกับอ่านด้วย ครั้นได้เหนหนังสือท่านเขียนไว้ว่า บดี ก็อ่านไปตามสำคัญของตนว่า บอดี ต่อๆ มาก็เลยอ่านอย่างนั้นเปนพื้นเมือง จนถึงคนที่รู้ภาษามคธก็ต้องอ่านอย่างนั้น เพราะสะระออ อ่านง่ายกว่า อีกประการหนึ่งการอ่านเช่นนี้ จะเกิดมาแต่ฉันท์เพราะในฉันท์บางแห่งที่เปนครุ คือคำหนัก จะอ่านว่าอะไม่ได้ จึงต้องยักอ่านเปนออ ในที่เปนลหุ คือคำเบา ก็อ่านว่าอะ จะนิยมตามเสียงคนอ่านเปนแน่ไม่ได้ จะอ่านว่า บอดีก็ตาม บะดีก็ตาม ตัว บ พยัญชนในศัพท์ว่า บดี คงต้องอาศรัยอะสะระ มิได้อาศรัยออสะระ เพราะฉนั้น คนครั้งก่อนๆ ก็ดี คนทุกวันนี้ก็ดี ที่เคยได้ศึกษาในอักขรสมัยที่เปนแบบแผน ก็มิได้เขียนตัว อ ตามหลังตัว บ เหมื

คำอื่นๆ มีกอหญ้า ขอทาน จอหนัง
พอดี เปนต้น คำพูดในภาษาไทที่มี
มิได้เขียนตัวอข้างหลังห

ฤๅบ่ ซึ่งเป

เดยวเท่านั้น จะ

อาศรัยเหตุนั้น มาอ่านศัพท์ที่ออกจากภาษามคธว่า บอดี เปนต้น ก็ดูไม่สมควร

ในหนังสือพุทธรัตนนั้น เจ้าของแลผู้สอบทานปราถนาจะแสดงสำเนียงสะระให้ชัด จึงใช้ว่า บะดี เมื่อจะเขียนในที่อื่น ถ้าเหนว่าวิสัญชนีรกในตา อย่าเขียนก็ได้ เมื่อเปนเช่นนี้ ก็จะไม่ต้องสนเท่ห์สงสัยอย่างหนึ่งอย่างใด ถ้าจะสงสัยเช่นนี้แล้ว ก็ต้องลงถามร่ำไป เพราะในหนังสือพุทธรัตนนั้น ใช้วิสัญชนีแทบทุกศัพท์ ยกไว้แต่ที่เปนปลายคำแลพลั้งพลาดเท่านั้น

ท่านผู้ถามปัญหา จะแปลเนื้อความของศัพท์นี้ว่าเปนใหญ่, เปนเจ้า, บ้าดี, ไม่ดี, ฤๅจะแปลได้อีกว่าอย่างไรบ้าง ก็ตามแต่จะแปลเถิด แต่ข้าพเจ้าเหนว่า การถือเอาเนื้อความเกินกว่าที่ควรจะเข้าใจกันได้ เปนเหมือนฝุ่นกลางทุ่งอันแจ้ง ต้องลมพายุปลิวขึ้นในอากาศฉนั้น

ตอบปัณหาบดีศัพท์

ด้วยได้เหนปัณหาของผู้ลงชื่อว่า วิทูษกะชูที ถามโดยใจความว่า จะเขียนตัวอักษรไทยอย่างไรจึงจะเปนการถูกต้องได้ ในคำว่า ปติ ฤๅ บดี ฤๅ บอดี ฤๅ บะดีนั้น ข้าพเจ้าเหนว่าอักษรไทยที่จะใช้เขียนคำมคธ ก็ต้องแล้วแต่แบบแผนที่ท่านนักปราชญ์จะวางลงไว้เปนตำราจึงจะควร เหมือนอย่างหนังสือสวดมนตร์ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ลงพิมพ์ เปนอักษรไทยใช้เปนคำภาษามคธแจกไปตามพระอารามต่าง ๆ เมื่อปีมโรงโทศก ศักราช ๑๒๔๓ ถึงหมื่นฉบับอักษรไทยที่โรงพิมพ์เปนคำมคธนั้น ก็ตามอนุมัตติของวัดราชมหาสิมาราม ตั้งเปนแบบฉบับขึ้นไว้ คำอักษรไทยว่า ปติ ไม่เหนอักษรที่ไม่ออกเสียงเปนตัวเขียน ปะติ สกด ฤๅที่ออกเสียง ก็ใช้ เครื่องหมายเรียกว่า ยามักการ แลวัญญการ ไม่เหนท่านใช้ประวิสัญชนีฤๅวิสรรชนียะ (ะ) ดังนี้เลย

ก็คำมคธที่อาเทศแผลง ตัวอักษรผิดจากรูปแลสำเนียงเดิม ตกมาเปนภาษาไทยแล้ว เหมือนอย่าง ต เปน ด, ป เปน บ ฉนี้ คำว่า ปติ ซึ่งอาเทศแล้วก็ควรจะเขียนว่า บดี, ตามที่ใช้กันมาเพราะตัวอักษรแลสำเนียงก็ไม่ตรงมาศธิฤๅมคธภาษาเสียแล้ว คำ บดี, นี้เปนเสียงแลเนื้อความไทยตามที่เราถายเอาคำ ปติของมคธภาษามาใช้เปนภาษาแลสำเนียงไทย ก็เข้าใจดีอยู่แล้ว ไม่เหมือนดังตัวสกดอักษรที่ท่านแต่ก่อนชักนำมาใช้ ตัวสกดที่ยังเหนว่าคลาศเคลื่อนอยู่กับภาษาเดิมก็มีอยู่บ้าง ซึ่งเปนเหตุอันสมควรจะแก้ไขให้ถูกต้องโดยทำนองโบราณิกพากย ตามที่ความรู้ของเราจะสว่างขึ้นสังเกตไปถึงได้

การที่ใช้เขียนคำว่า บะดีนี้ จะว่าเปนของประดิษฐใหม่ก็ไม่เชิงเมื่อว่าตามความนิยมดังได้สังเกตมาก็เหนว่ายังไม่เปนการเหมาะเจาะโดยแท้เทียว ถ้าจะเขียนว่า ปะติ, พอจะได้บ้าง เพราะยังคงตัวอักษรแลสำเนียงเปนภาษามคธอยู่ เปนแต่ประสงค์จะเรียนอย่างตัวอักษรอริยกะฤๅโรมันที่มีสระ (I) ฤๅ (A) ตามหลังพยัญชนให้ออกเสียง ด้วยสระ (A) ในภาษาไทยกลายไปเปน (อ) แล (ั) ขาดสระ (A) ไปจึงต้องใช้ประวิสรรชนียะ (ะ) แทนก็พอจะเปนค้ามูลบ้างดอกกระมังอักษรที่ใช้ในภาษามคธนั้นหาได้มีประวิสรรชนียเหมือนภาษาสํสกฤตฤๅไทยไม่ แต่ถึงดังนั้นก็ดี ตามที่เข้าใจในการใช้ตัวประวิสรรชนียะ (ะ) นี้วิธีเดิมมีเสียงหนักเปนอรรคมหาปราณ ผิดสำเนียงกันกับอักษร *Akâra* อการ (ซึ่งเราอ่านแปลงเสียง A เปนออไป) ที่เข้าอิงอาศรัยอยู่ในพยัญชนนั้น วิสรรชนียะ (ะ) นี้ไม่เปนที่สงไสยเลยว่า ครูเดิมรามราชผู้ตั้งแบบอักษรไทย นี้คงจะถ่ายอย่างมาจากอักษร (*Devanâgari*)

เทวนาคริ ที่เขียนภาษา Samskrita สํสกฤต ด้วยวิธีจุดประก็คล้ายกับอักษร เทวนาคริ ทวิวินทุ ตัวนี้ (ะ) ในอักษรโรมันใช้ h แทน ท่านเรียกว่า Visarga วิสรรค ฤๅ (Visarjaniyah) วิสรรชนียะโดยแท้ วิสรรค (ะ h) นี้ มีเสียงหนักลงทรวงเดมที่ ในคัมภีร์วรรณ ฤๅ อักษราณิ ว่าด้วยอักษรแลสำเนียงในภาษาสํสกฤต ท่านก็ยังต้องเอามาใช้แบ่งเสียงหนักแต่กึ่งหนึ่ง เรียกว่า Ardhavisarga อรรธวิสรรค (ᳵ) เมื่อใช้นำอักษร (K ก) แล (Kh ข) ชื่อว่า (Jihvāmūliya) ชิห์วามูลียใช้รูปหมาย (x) (Vajrākriti) วัชรากฤติแลนำอักษร (P ป แล Ph ผ) ชื่อว่า Upadhmāniya อุปัธมานียใช้รูปหมาย (ᳶ) Gajakumbhākriti คชกุมภากฤติก็มีอาเจระเดิมเปนอยู่เช่นนี้ เพราะฉนั้นการที่จะเอาวิสรรชนียะ (ะ) มาใช้ประหลังพยัญชนอยู่แล้วถึงมาตรา ฤๅแทนสระสั้น (A) ซึ่งมีเสียงอยู่มาตรา ๑ นั้น ถ้าจะอ่านให้ถูกต้องตามสำเนียงของเดิมแล้ว ถูกศัพท์ที่มีเสียงหลายมาตราจะต้องใช้ (ะ) ทุกเสียงไปเช่นคำว่า Avatarati อะวะตะระติ, ฯ ล ฯ ผู้อ่านจะเรียกให้สำเนียงชัดเจนแล้ว แทบโรกกอนสะปอันเกิดในทรวงเทียว

อีกประการหนึ่งในคัมภีร์วรรณ นั้นท่านก็จัดชั้นสระมีกำหนดเสียงที่เปน Hrasva ห์รัสวสระสั้นมีเสียงเพียง ๑ มาตรา [illegible] ทิร์ฆสระยาวมีสำเนียงเพียง ๒ มาตรา Plāta ปลูตสระยืดมีเสียงเพียง ๓ มาตราแลพยัญชนมีสำเนียงออกเพียงกึ่งมาตรา ท่านเปรียบไว้ว่า เหมือนเช่นเสียงนกออกอีกานกยูง แลพังพอนเปนต้น ตำราเดิมว่าอยู่อย่างนี้จะใช้ (ะ) วิสรรชนียะแทนสระสั้น (A) ในสำเนียงที่เปนบทมาตราได้แลฤๅ ?

ในที่สุดนี้ตามสำเนียงของเราเอง (ะ) วิสรรชนียะที่ใช้ในภาษาไทยนั้น เสียงก็ยังหนักกว่าสระสั้นตัว (A) อยู่ดังเช่นคำ "จะ" กับคำ "ปติ" ฤๅ "บะดี" นี้ ถ้าสามัญชนอ่านด ผู้ฟังก็คงจะสังเกตได้สำเนียงว่า (ะ) มีเสียงหนักกว่าสระสั้น ซึ่งพยัญชนได้อาไศรยออกเสียงเปนแน่

ข้าพเจ้าจึงสันนิสถาลงว่าอักษรไทยที่ใช้หมายตามสำเนียงแลภาษามคธก็ควรจะคงอยู่ตามแบบที่ตั้งไว้แล้วแลคำภาษามคธที่ยืมมาใช้ เปนภาษาไทยอาเทศแปลงตัวอักษร แลสำเนียงมาเปนไทยแล้วก็ควรจะเขียนอ่านตามที่เคยใช้กันมา คำว่า Pati ถ้าคงภาษามคธอยู่ก็ควรจะเขียนว่า "ปติ" ที่อาเทศแปลงมาเปนภาษาไทยแล้ว ก็ควรจะเขียนว่า "บดี" อยู่ก่อน ถ้าจะเขียนยักย้ายไปอย่างอื่นก็ดูเปนการพิรีดพิรอยไปกว่าสิ่งที่ต้องการ

มูน ประภา

ตอบบัณหา

ข้าพเจ้าขอชี้แจงให้ท่านทราบว่าคำบดี จะเปนไปตามความเช่นคนที่พูดกันว่า บ แล้วจะแปลงไปเปนบ้านั้นขอท่านอย่าสงไสย ด้วยหนังสือราชการไม่มี ผู้ใดใช้ว่าคนบ้าจะเรียกว่าบอ คนเปนบ้าก็ว่าเสียจริตว่าเสียสติแลพิกลจริต เหนใช้บ้างแต่หนังสือกลอนที่เปนความขัน ๆ แล้วหนังสือที่เขียนว่าบดีนั้นเขียนดั่งนี้ บดี ถ้าจะเขียนว่าบอเปนคนบ้านั้น เขียนดั่งนี้ บอ คือมีตัวออยู่ข้างหลังตัว บอ

พระยาเสนาภูเบศร

โคลงสุภาสิตใหม่

ความพยาบาท

พระองคเจ้าทองกองก้อนใหญ่

๙๕ ๏ อาฆาฏคิดตอบโต้ จองกรรม
พยาบาทเข้าครอบงำ จิตรไว้ภา
มาดหมายมุ่งคอยทำ ร้ายท่
ใจดั่งนี้จักได้ โท ถึงตน

มัธยม ประติ ปัตติ

The middle Station of Life is most favourable to Virture and Happiness.

อัน ดำรงชีพ ด้วย สถาน กลาง
จัก อนุ กูล บ่ จาง จืด ก้อง
อาจ เกิด สุจริต ทาง ธรรม ผ่อง กระมล เฮย
ทั้ง ประสบ สุข สร้อง ตลอด สิ้น เสรจ ประสงค " ฯ

สุภาสิต อังกฤษ

จัก แสดง ด้วย มัธยม ประติ ปัตติ์ ทาง ที่ จะ ดำเนิน ตั้ง อยู่ ใน ท่าม กลาง คือ ความ ประพฤติ เปน กลาง ๆ ย่อม มี คุณ สามารถ จะ ให้ ผู้ ประพฤติ ถึง คุณ ธรรม ความ สุข แล ความ เจริญ เปน อัน มาก มัธยม ประติ ปัตติ์ นั้น เมื่อ ว่า แต่ ที่ เหน ง่าย ใกล้ ๆ ต่อ ความ ประพฤติ ที่ เปน ทาง ให้ เกิด คุณ ธรรม ความ สุข แล ความ เจริญ นั้น

ชั้น ที่ ๑ จะ ว่า ด้วย การ รักษา อังคา พยพ ของ เรา เปน ต้น เมื่อ คน ผู้ ที่ จะ หา ความ สุข สำราญ ต้อง อุส่าห์ ปฏิบัตติ์ กาย ให้ เปน ท่ามกลาง คือ ดำรง เอกเยอร ไศส์ ใน อิริยา บถ ๔ พอ สมควร ไม่ เดิน ยืน นั่ง นอน อย่าง ใด อย่าง หนึ่ง ให้ มาก แต่ อย่าง เดียว ประพฤติ ตัว ให้ เสมอ ๆ ใน อิริยา บถ ฤๅ รัปทาน อาหาร ไม่ มาก เกิน ไม่ น้อย เกิน ประดิษฐาน ภาย ใน ที่ ไม่ ร้อน เกิน ไม่ เยน เกิน นุ่ง ห่ม พอ สมควร แก่ ฤดู กาล เมื่อ ประพฤติ เปน มัธยม ปริมาณ ฉะนี้ จะ ให้ ความ สุข สบาย แก่ ร่าง กาย ที่ จะ ไม่ ให้ ป่วย ไข้ เปน ต้น เมื่อ ร่าง กาย เปน สุข สบาย แล้ว ปรี ชาญาณ อาจ หาญ รู้ ใน สิ่ง ดี สิ่ง ชั่ว ก็ จะ เจริญ ขึ้น

ชั้น ที่ ๒ ใน การ ที่ จะ ฝึก ฝน เล่า เรียน ศึกษาศิลป วิทยา ต่าง ๆ นั้น เมื่อ มา ประกอบ พยา ยาม เปน ท่าม กลาง ไม่ ให้ เข้ม แขง เกิน ประมาณ แล ย่อ หย่อน นัก ทำ ความ เพียร ให้ พอ ๆ พอ จะ เปน ไป โดย ไม่ ขาด ได้ อาจ ผูก ความ พอ ใคร่ ใน ศิลป วิทยา นั้น มั่นคง ไม่ ท้อ ถอย แล จะ มี ความ ตาม ตำรา แล ถ้อย คำ ของ ผู้ ประดิษฐาน นิติศาสตร นั้น ๆ ให้ จำ ได้ มั่นคง แล จะ ได้ ใช้ ปัญญา ปรีชา ญาณ เลือก ฟั้น เปรียบ เทียบ เกียจ กัน ของ ที่ ปลอม ปราศจาก แก่น สาร เสีย แล หยิบ เอา สิ่ง ที่ ประเสริฐ ประกอบ ด้วย ประโยชน์ แล มี สาระ สำเรจ ความ ดี ความ ชอบ ได้ ก็ แล ของ สี่ ประการ คือ ความ รักใคร่ ที่ จะ ทำ จะ ศึกษา ใน ศิลป วิทยา นั้น ๑ ความ เพียร พยายาม เปน มัธยม ที่ เสมอ ๆ ไม่ ขาด ๑ การ ที่ ผูก พันธ์ มั่นคง จำ ได้ แคล่วคล่อง ใน ศิลป วิทยาศาสตร นั้น ๆ ๑ การ ที่ รู้ รอบ เลือก ฟั้น เหตุ แล ผล คุณา คุณะ ๑ สี่ สิ่ง นี้ จะ เกิด มี ขึ้น ได้ ก็ เพราะ มัธยม ประติ บัตติ์ การ ดำเนิน ใน ทาง กลาง ก็ ถ้า แล ผู้ ที่ ทำ เพียร กล้าหาญ เกิน ประมาณ แล้ว ได้ ความ ลำบาก กาย ลำบาก ใจ นัก จน ถึง ความ พิบัติ ป่วย ไข้ มา ถึง เปน ต้น กิจ ทั้ง สี่ นั้น ก็ จะ พึง เสื่อม ทรุด ลง ไม่ คง ที่ อยู่ ได้ ความ ประสงค ไว้ อย่าง ไร ก็ ไม่ สำเรจ เพราะ กิจ ทั้ง สี่ นั้น ย่อม เปน ที่ ตั้ง แห่ง ความ สำเรจ สิ่ง ที่ ประสงค ด้วย ประการ ทั้งปวง ความ ที่ มา ให้ คุณ ความ ดี ทั้ง สี่ บริบูรณ ขึ้น ได้ นี้ ก็ ด้วย คุณ แห่ง มัธยม ประติ บัตติ์ เปน เหตุ เปน มูล

ชั้น ที่ ๓ ว่า โดย ทาง ราชการ เล่า เมื่อ ผู้ มา ดำรง ใน มัธยม ประติบัตติ์ ดำเนิน ใน ทาง กลาง อาจ ให้ สำเรจ ความ ดี เจริญ ใน ทาง ราชการ ได้ เหมือน ผู้ ที่ ประกอบ ใน ราช กิจ ฉลอง พระ เดช พระ คุณ ใน พระ บาท สมเดจ พระ เจ้า อยู่ หัว เมื่อ มา ปฏิบัตติ์ ตัว ใน ท่าม กลาง โดย ความ ประพฤติ กิจ สิ่ง ใด ที่ เปน การ มิ ชอบ ด้วย ราชการ แล ผิด จาก พระราช บัญญัติ ฤๅ กิจ ใด ที่ ผิด จาก ยุกติธรรม แล้ว ย่อม ละ เว้น เสีย ได้ ขาด ไม่ ลุอำนาจ แก่ ความ โลภ ความ หลง ดำรง ตน ให้ พ้น ไกล อคติ ไม่ ให้ มา เล่า ลุม ได้ ตั้ง จิตร สวามิภักดิ โดย ซื่อ สัตย สุจริต ฉลองพระเดชพระคุณ โดย กตัญญู กะตเวทิ ตา การ เมื่อ มา เว้น ความ โลภ ๑ หลง ๑ ซึ่ง เปน ทาง ผิด เปน ทาง ที่ จะ ให้ ผู้ ดำเนิน ถึง ซึ่ง ความ ทุกข ทั้ง สอง เสีย ได้ ดำรง ตน ไว้ ใน มัธยม ประติบัตติ์ ทา

ทำ ราชการ ฉลอง พระเดช พระคุณ โดย พระราชบัญญัติ เปน ไป โดย ทาง ที่ ชอบ ด้วย ราชการ แล ยุกติธรรม ฉนี แล้ว ชื่อ ว่า ตั้ง อยู่ ใน มัธยม ปฏิบัตติ์ การ ประพฤติ เปน ท่าม กลาง เพราะ เว้น ส่วน ลามก ทั้งสอง เสียได้ ผู้ที่ มา ดำรง ใน มัธยม ประติ บัตติ์ นี้ ได้ แล้ว เมื่อ จะ ประกอบ กิจ ใด ๆ ก็ จะ ให้ สำเรจ ศุภผล สวัสดิ มงคล อัน ผ่อง แผ้ว เปน อัน มาก ถึง ศัตรู หมู่ ปรปักษ จะ คิด ร้าย ประการ ใด ก็ เสื่อม หาย อันตร ธาน ไป เพราะ ผล สุจริต ของ ผู้ นั้น ไม่ อาจ ย่ำ ยี บีฑา ได้

ชั้นที่ ๔ ว่า ด้วย ผู้ ที่ จะ กอบ การ เลี้ยง ชีวิต กอบ กิจ ใน กฤษิ กรรม ใน วณิก์ กรรม ก็ ดี ก็ ต้อง ดำเนิน ใน วิธีมัธยม ปฏิบัตติ์ ให้ เปน เหตุ มี กำลัง กล้า จึ่ง จะ สำเรจ ผล ประโยชน์ โดย สดวก ได้ เหมือน ผู้ ที่ จะ ประกอบ การ เพาะ ปลูก ฤๅ การ ค้าขาย ก็ ต้อง คิด กะ กำลัง ทุน แล สินค้า ให้ พอ สมควร ที่ จะ ทำ ได้ ประกอบ การ เปนไป ใน ท่าม กลาง มิ ให้ เหลือ กำลัง แล ลด ถอย กว่า กำลัง ทุน ที่ พอ จะ ขวนขวาย ได้ แล กะ การ ใช้สอย ต่าง ๆ ที่ จะ ต้อง ประกอบ ใน การ นั้น ๆ ให้ พอ สมควร แก่ การ นั้น ๆ ไม่ ให้ ใหญ่ เกิน แล ลด ต่ำ กว่า การ งาน ของ ตัว ที่ จะ ทำ เพราะ ทำ การ เกิน กว่า กฤตย ของ ตัว แล้ว ผล ประโยชน์ ที่ จะ ได้ นั้น ก็ ไม่ พอ กับ ที่ ใช้ สอย ถ้า กอบ การ ใช้ สอย ให้ มัถยัด ลด ต่ำ เกิน กว่า การ งาน เล่า ของ เล็ก ที่ จะ แบก ของ ใหญ่ นั้น ไม่ ขึ้น ได้ การ นั้น ก็ คง จะ หัก ล้ม ผู้ ฉลาด ใน การ ประพฤติ ให้ ถูก ต้อง ใน มัธยม ปฏิ บัตติ์ ฉนี้ อาจ ให้ สำเรจ ผล ประโยชน์ ทั้งปวง ได้

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อไป

รายงาน

ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ วัน ๗ เดือน ๑ ขึ้น ๙ ค่ำ จน ถึง วัน ๖ เดือน ๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ๗ วันนี้ สมาชิก ได้ มา ยัง หอ พระสมุด ๑๐๘ ท่าน แล หนังสือ ได้ ให้ ยืม จาก หอ พระสมุด ๒๗ เล่ม

พระราชนิพนธ์

พระบาท สมเดจ พระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว

ว่า ด้วย ลง สรง โสกันต

พระ บาท สมเดจ พระ นั่งเกล้า เจ้า อยู่ หัว ได้ ทรง รับ หม่อม เจ้า หญิง เปน ธิดาพร องค เจ้า ลักขณา นุคุณ ที่ มี พระ บิดา สิ้น พระ ชนม์ พระ ชนมายุ ได้ เจด เดือน มา เลี้ยง ไว้ ใน พระ ราช วัง โปรด ปราน มาก ยิ่ง กว่า พระ ราช บุตร พระ ราช ธิดา พระ ราชทาน พระ สุพรรณ บัตร เลอน ที่ ให้ เปน พระ องคเจ้า โสม นัศ วัฒนาวดี ทำ ท่วงที เหมือน จะ ให้ เปน เจ้า ฟ้า ด้วย พิธี เมื่อ เวลา เลื่อน หม่อม เจ้า ให้ เปน พระ องค เจ้า นั้น คล้าย กัน กับ เมื่อ เลื่อน พระ องค เจ้า หญิง ให้ เปน เจ้า ฟ้า กุณฑลทิพยวดี ใน แผ่น ดิน พระ บาท สมเดจ พระ พุทธยอด ฟ้า จุฬา โลกย นั้น ครั้น พระ องคเจ้า โสมนัศ วัฒนาวดี ทรง พระ เจริญ ถึง กำ หนด โสกันต์ ใน ปี คฤสต ศาร

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อไป

ฉันท วรรณ พฤติ ชื่อ อุปัฏฐิตา ฉันท

ต ช ช ครุ ๒

สอน ๑ แรม ๑ ๑ ๕ ๑ ๐ ๐

บอกเมือง

ตถา ชตา ค รุ นา ย มุ ป ฏิ ตา สา

บาท หนึ่ง ๑๑ อักษร ๒ กลอน เปน บาท หนึ่ง ๒ บาท เปน บท หนึ่ง ชื่อ อุปัฏฐิตา ฉันท์ ดัง นี้ ฯ

บาป มิตร ๖ จำพวก

แถลง ลักษณเส วน มิตร ฉัพพรรค พื้น บาปะ มหรรค์ ครุโทษ เผ่า ฯ

ธูตา คณะ มิตร ส่ำ สิ่ง ศุขสาน ต สนุกนี้ นักเลง ฯ

มีอาทิสกา คณะนาก์หลายเพลง ล้วนลามกเลบง
ธนะนาศทุกพรรณ ฯ

โสณฑาคณะมิตร ก็ริกิจเสพสรรพ์ สิ่งซึ่งครุ
ทัณฑ์ บรทาระกรรมแสวง เสพย์เพียญชน์สุบภัต
ผลขัจฉกะพื้นแพง นานัครศแรง บริหานะโภคา ฯ

หนึ่งมิตรนิจนาม กรคือปิปาสา เสพยเมรยนา
นุประเภทสุราบาน ฯ

มืดโมหประหมาท วิปลาศโวหาร ก่อเกิดคติพาล
ภอเพิ่มพิบัติผล ฯ

หนึ่งเนกติกา คณะพาละชาติชน ชื่อมิตรพิกล
ทุรลักษณบาบี ฯ

กอปกุฏะทุพา นิชกรรมราคี เลี้ยงชีพยกระลี
กลเลศหลากหลาย ฯ

หนึ่งวัญจนิกา ก็ประกาศนามสหาย มรรษาอภิ
ปราย มละสัตยาธรรม์ ฯ

เจนจัตตุทุภา สิตเภทรำพรรณ พื้นโทษอนัน
ตอเนกตั้งผอง ฯ

หนึ่งสาตสิกา ทุรมิตรจิตรจอง กิจกักขละปอง
บรทรัพย์สืบแสวง ฯ

โดยโจระประทุษ ผรุษร้ายแรง ผดุงชนมแสดง
ทุจริตกรรมกาย ฯ

หกมิตรอสัพ ภิบนับจะเสพยหมาย ล้วนมล้าง
คุณมลาย ศิริวัฒสวัสดี ฯ

เชลงลักษณฉันท์ ทอปัภริตาปี สมเยศกระวี
วรชอบประกอบกลอน ที่จะไม่ให้ป่วยไข้เปนตน

๑๕ บาท ๒๒ บันทัด
เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๑๓ ๏ ดังไกลช่ฟ้าผ่า ปืนปึง นั้นฤๅ
ทายว่าตาลิโฟนขึง ลวดร้อย
หลายโยชน์ก็พูดพึง ยินตรนัก เสียงนา
เปนประโยชน์กิจ ใหญ่ได้โดยประสงค ฯ

๑๔ ๏ หลังคามุงกระเบื้องสี่ ตีนเดิน นั้นแฮ
แลฦกเหลือตรองเกิน ตริแก้
เกือบยอมบอกแพ้ผเอิน ถามเด็ก ดูนอ
เด็กบอกว่าเต่าแท้ ยุให้ทายลอง ฯ

โคมลอย

๑๓ ๏ เสารายสายพาดรั้ง เหนี่ยวตึง
สมเยศตาลิโฟนขึง เอิกอื้อ
ไกล ๆ พูดไปถึง กันหมด แลพ่อ
บอกกิจคิดขายซื้อ ทรัพย์ได้หลายเหลือ ฯ

๑๔ ๏ สี่บาทรู้ยาตรเยื้อง กิริยา
เหลือหลากมีหลังคา กระเบื้อง
ข้าบาทสุดคิดหา เที่ยวเร่ ถามแฮ
เด็กบอกว่าเต่าเปลื้อง ปลดให้หายฉงน ฯ

เปลน

๑๓ ๏ เสียงหนึ่งดังยิ่งร้อง ปืนตึง
เสียงอื่นฤๅห่อนถึง เท่าแท้
เสียงบราชนี่แลจึ่ง จักเหมาะ ทายนา
เสียงตลิโฟนแม้ ดั่งนี้ไป่ทาย ฯ

๑๔ ๏ สี่ตีนเดินไต่เต้า ไปมา
เด็กว่าเต่าจริงหนา แน่แล้ว
เหนสมดั่งวัจนา ดรุณออก โอฐเฮย
คงถูกเหนไป่แคล้ว สิ่งนี้จิตรจูล ฯ

วรรณ

โคลงทาย

๑๗ ๏ ขุนธรรมทารกอ้าง ออกสม ยาเฮย
หนึ่งยิ่งศาสนชวนชม เชดพร้อง
นิมพลีเทียบคำคม เปลี่ยนสัก ษรนา
ลิ้นจี่หฤกษพากย์พ้อง สี่นี้นามใด ฯ

๑๘ ๏ สิ่งหนึ่งมีเท้ามาก ประ าณพอ ร้อยแฮ
แก้วทวิชเชยคลึงคลอ คู่เคล้า
ภายหลังคิดจิตรรอ บัญจรส ร่วมฤๅ
จะเรียกสัตวใดเค้า ประจักษแล้วเชิญทาย ฯ

เล่ม ๒ แผ่น ๑๐ วัน ๖ เดือน ๑ แรม ๑๕ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ ราคาแผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรผู้[illegible]บรรณารักษ์

ข่าวในกรุงเทพฯ น่า ๗๓
กำหนดพระราชพิธีลงสรง น่า ๗๕
ข่าวต่างประเทศ น่า ๗๕
อนุสัญญา น่า ๗๖
โคลงสุภาสิตใหม่ น่า ๗๖
มัธยมประติปัตติ น่า ๗๗
พุทธภาสิตคาถา น่า ๗๗
แจ้งความแลรายงาน น่า ๗๘
ว่าด้วยลงสรงโสกันต น่า ๗๘
ฉันทวรรณพฤติ น่า ๗๙
แก้โคลงทาย น่า ๘๐
[illegible] น่า ๘๐

ข่าวในกรุงเทพฯ

ราชการ

เสด็จพระราชดำเนินวัดราชบพิธ

วัน ๔ เดือน ๑ แรม ๕ ค่ำ วัน ๕ เดือน ๑ แรม ๖ ค่ำ วัน ๖ เดือน ๑ แรม ๗ ค่ำ วัน ๗ เดือน ๑ แรม ๘ ค่ำ วัน ๑ เดือน ๑ แรม ๙ ค่ำ

วัน ๒ เดือน ๑ แรม ๑๐ ค่ำ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจทรงรถพระที่นั่งพร้อมด้วยกระบวนนำตามเสดจประทับวัดราชบพิธ ทรงทอดพระเนตรการทำพระเมรุ แล้วเสดจขึ้นประทับบนพลับพลาริมพระอุโบสถออกชุนนาง

แต่เมื่อวัน ๗ เดือน ๑ แรม ๘ ค่ำ สมเดจพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี ได้โดยเสดจพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว ทรงทอดพระเนตรในการทำพระเมรุ

บอกหัวเมืองเจ้าพนักงาน

นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา

วัน ๕ เดือน ๑ แรม ๖ ค่ำ กรมมหาดไทยอ่านบอกเมืองนครราช
ตักไม้ถางทางพาดสายโทรเลข [illegible]
นครราชสิมาถึงเมืองชลบทฉบับ ๑

กรมท่าอ่านบอกพระรัตนายัติ พระพรหมมาภิบาลข้าหลวงเมืองสมุทสงครามว่าได้บังคับให้กรมการส่งตัวคู่ความมาชำระแล้ว ว่าวัน ๒ เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘ เวลาเช้า ๕ โมง ๒๕ มินิตเกิดแผ่นดินไหวฉบับ ๑

วัน ๖ เดือน ๑ แรม ๗ ค่ำ กรมมหาดไทยอ่าน

บอก ขุน แผลง สท้าน ข้า หลวง พระ ยาอุทะกะการ โกศล ผู้ รักษา เมืองพิไชย ว่า ได้แต่งให้ พระ ศรีเทพบาล กรม การ คุม เงิน ๑๐๐ ชั่ง กับ ทางเกวียน เสื้อ ผ้า ซึ่ง ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ พระ ราชทาน กอง ทัพ เจ้า หมื่น ไวย วรนารถ ขึ้น ไป ส่ง ณ เมือง หลวง พะบาง ฉบับ ๑ เมือง พิจิตร ส่ง เงิน ค่า นา ฉบับ ๑

กรม พระ กระลาโหม อ่าน บอก เมือง เพชรบุรี ว่า เรือ ต่อ สู้ ไพรินทร ซึ่ง ออก ไป ระวัง ป้อง กัน โจร ผู้ ร้าย ตาม ชาย ทเล แขวง เมือง เพชรบุรี นั้น วัน ๑ เดือน ๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปี ๑๒๔๘ เรือ ต่อ สู้ ไพรินทร หม้อ น้ำ แตก ประทุ ขึ้น ปล่อง ไฟ สา กระโดง หัก เรือ รม น้ำ คน ใน เรือ ถูก อันตราย ตาย ได้ ศพ กับ ตัน แล อินเอ อเนีย คน ใช้ ทหาร กลาสี ๑๖ ไม่ ได้ ศพ นาย หมวด แล กลาสี ๑๒ รวม ตาย ๒๖ จับ ป่วย ชายัน สรั่ง นาย ท้าย กลาสี ๑๔ ไม่ ป่วย เจ็บ ๒๖ คน ขุน นคร กรม การ ขน ของ ขึ้น ได้ ๔๙ สิ่ง ยัง ตรวจ ต่อ ไป ฉบับ ๑

กรม มหาดไทย นำ ขุน แผลง สท้าน ข้า หลวง ที่ ไป ราช การ ส่ง เสื้อ ผ้า กอง ทัพ กลับ ลง มา เฝ้า ทูล ละออง ธุลี พระบาท กรม พระ กระลาโหม นำ พระ สุรินทรามาตย หลวง ดำนาง สุรเสนี กราบ ถวาย บังคม ลา เป็น ข้า หลวง ออก ไป รักษา ราชการ เมือง ตวัน ตก แทน พระ อนุรักษ โยธา

วัน ๑ เดือน ๑ แรม ๙ ค่ำ กรม มหาดไทย อ่าน บอก เมือง พิไชย ว่า ได้ ชำระ ความ อ้าย ย่า ยุ ต้อง สู โทษ อ้าย แสม สรินทร์ กับ พวก จำเลย หา กัน ว่า ฆ่า จันตะ ต้อง ส่าย เสีย แล้ว ฉบับ ๑

กรม พระ กระลาโหม อ่าน บอก เมือง ราชบุรี ว่า พระ ครู ราม ญาณาธิบดี วัด คงคา ราม อาพาธ ถึง แก่ มรณภาพ อายุ ได้ ๗๕ พรรษา ๕๓ กำหนด ทำ การ ปลง ศพ เดือน ๔ ปี จอ อัฐศก ขอ พระราชทาน ศิลา น่า เพลิง พระราชทาน เพลิง ศพ ฉบับ ๑

วัน ๒ เดือน ๑ แรม ๑๐ ค่ำ กรม พระ กระลาโหม อ่าน บอก เมือง ราชบุรี ส่ง ผู้ ร้าย รวม พระ นริน ทร ราช เสนี เป็น ข้า หลวง ออก ไป ชำระ ฉบับ ๑ เมือง เพชรบุรี ว่า ราษฎร ที่ สมุท พระ กระลาโหม มี บัญชา ให้ พระยา ราช วังสรรค์ กับ ตัน เดรล ออก ไป จัด การ ยก เรือ ต่อ สู้ ไพรินทร์ ที่ จม น้ำ ได้ จัด ยวบ ไม้ ไผ่ เรือ ฉลอม ผูก ยก เรือ เมื่อ คราว น้ำ ลง แห้ง ขอด ครั้น น้ำ ขึ้น เรือ ขึ้น ไม่ ได้ พระยา ราช วังสรรค์ กลับ เข้า มา กรุง เทพ ฯ ให้ มอบ สิ่ง ของ ที่ ขน ขึ้น ไว้ ได้ ให้ คุม เข้า มา ส่ง กรุง เทพ ฯ ด้วย

การ บำเพ็ญ พระ ราช กุศล

วัน ๓ เดือน ๑ แรม ๔ ค่ำ เวลา ทุ่ม เสศ พระ บาท สมเดจ พระเจ้า อยู่หัว เสดจ ออก ท้อ ธรรม สังเวช ทรง บำเพ็ญ พระ ราช กุศล พระราช ทาน พระเจ้า ลูก เธอ ซึ่ง สิ้น พระชนม์ ได้ ๒๘ วัน คือ ๗ วัน ๑๔ วัน ๒๑ วัน ๒๘ วัน ๔ พระ สงฆ เจริญ พระพุทธ มนต ๑๕ รูป พระราช พงษ ปฏิพัทธ เป็น ปธาน สงฆ ทรง ถวาย ผ้า ไตร สดับปกรณ แล้ว พระธรรม ไตรย โลกา จาริย ถวาย เทศนา กัณฑ ๑ จบ ทรง ประเคน ปริขาร เครื่อง กัณฑ เวลา ๒ ทุ่ม เสศ เสดจ ขึ้น

วัน ๕ เดือน ๑ แรม ๕ ค่ำ เวลา เช้า ๕ โมง ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ สมเดจ พระเจ้า ลูก เธอ เจ้าฟ้า พระราช กุมาร พระองค์ ใหญ่ เสดจ ออก ทรง ประเคน พระสงฆ รับ พระราช ทาน นั้น

เวลา บ่าย ๒ โมง เสศ พระบาท สมเดจ พระ เจ้า อยู่หัว เสดจ ออก ท้อ ธรรม สังเวช ทรง จุด เทียน นมัสการ แล้ว ทรง ประเคน ปริขาร พระสงฆ ๆ สดับปกรณ อีก ๑๐๐ รูป หม่อม เจ้า พระธรรม มุณหิศ ถวาย เทศนา กัณฑ ๑ จบ ทรง ประเคน ปริขาร เครื่อง กัณฑ เวลา บ่าย ๔ โมง เสศ เสดจ ขึ้น

การ เลี้ยง ขนม เบื้อง ที่ พระ ที่นั่ง อนันต สมาคม

วัน ๗ เดือน ๑ แรม ๘ ค่ำ เวลา เช้า ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ สมเดจ พระเจ้า ลูก เธอ เจ้าฟ้า พระ

ราช กุมาร พระองคใหญ่ เสดจ ออก ทรง ประเคน พระ สงฆรับ พระราช ทาน ฉัน ๗๐ รูป

กำหนด พระราช พิธี ลงสรง

อนึ่ง ซึ่ง ได้ กำหนด แล้ว แต่วิก ก่อน นั้น คลาด เคลื่อน ไป ไม่ ถี่ ถ้วน ขอ จงได้ ทราบ ตาม กำหนด เปน แน่ ดัง นี้

วัง บุรพา ภิรมย์

ณวัน ๑ เดือน ๑ แรม ๙ ค่ำ ปีจอ อัฐ ศก ๑๒๔๘

แจ้ง ความ มายัง ท่าน กรรม สัมปาทิกะ สะภา หอ พระ สมุด วะชิระญาณ

ด้วยข้าพเจ้า ได้อานใน หนังสือ พิมพ์ วะชิระญาณวิเสศ ที่ ลง บอกกำหนด พระราช พิธี ลง สรงในเล่ม ๒ แผ่น ๙ วัน ๗ เดือน ๑ แรม ๘ ค่ำ ปีจอ อัฐ ศก ๑๒๔๘ น่า ๖๖ แถว ที่ ๒๖ เหน ว่า กำ หนด พระฤกษ เคลื่อน คลาด อยู่ แล ควร จะแจ้งเวลา แล ถ้อย ความ ให้ชัดเจน ได้ ดัง นี้

[illegible] การพระราช พิธีมหาพิไชย มงคล ลง สรง สนาน เฉลิม พระ บรมา ภิไชย ใน สมเดจ พระเจ้า ลูก ยาเธอ เจ้าฟ้า พระราช กุมาร พระองคใหญ่

ณวัน ๒ เดือน ๒ แรม ๒ ค่ำ พระสงฆ ๒๐ รูป สวด พระพุทธ มนต ตั้ง น้ำ วงด้ ย

ณวัน ๓ เดือน ๒ แรม ๓ ค่ำ พระสงฆ ๖๐ รูป รับ พระราช ทาน ฉัน เวลาเช้า ๕ โมงกับ ๓๖ นาที เปน พร พระสงฆสวด ภาณวาร ต่อไป เวลา

ทรง ฟัง พระสงฆเจริญ พระพุทธ

ณวัน ๔/๕ เดือน ๒ แรม ๔/๕ ค่ำ เวลาเช้า พระ สงฆ ๖๐ รูป รับ พระราช ทาน ฉัน เวลา บ่าย ตั้ง กระ บวน แห่ เชิญ เสดจ สมเดจ พระเจ้า ลูก ยาเธอ ทรง ฟัง พระ สงฆ เจริญ พระพุทธ มนต ๖๐ รูป ทั้ง ๒ เวลา

ณวัน ๖ เดือน ๒ แรม ๖ ค่ำ เวลาเช้า พระสงฆ รับพระราช ทาน ฉัน ๖๐ รูป แล้ว ตั้ง กระบวน แห่ เชิญ เสดจ สมเดจ พระเจ้า ลูก ยา เธอ ลง สู่ ที่ แพ สรง สนาน เวลา เช้า ๕ โมงกับ ๒๖ นาที เปน พระฤกษ ลงสรง สนาน แล้ว ตั้ง กระบวน แห่ ขึ้น มา ณะพระ ที่นั่ง ดุสิตมหา ปรา สาท พระราช ทาน พระ สุพรรณบัตร เฉลิม พระปรมา ภิไธย แล้ว ดับ เทียน ไชย พระสงฆ เลิก สวด ภาณวาร แล้ว แห่ กลับ เวลา บ่าย ตั้ง กระบวน แห่ เชิญ เสดจ สมเดจ พระเจ้า ลูก ยา เธอ ไป สมโภช เวลา ๑

ณวัน ๗/๑ เดือน ๒ แรม ๗/๘ ค่ำ ตั้ง กระบวน แห่ ไป สมโภช อีก ๒ เวลา เปน สิ้น การ พระราช พิธี แต่ เท่า นี้ โปรแครม ที่ จะ ออก มี ความ เลอียด จะ ได้ แจ้ง ให้ ทราบ ทั่ว กัน ใน เรว ๆ นี้

ขอ ท่าน ได้ นำ หนังสือ นี้ ลงใน หนัง สือ วะชิระญาณ คราว น่า ด้วย เทอญ

ภาณุ รังษี

ข่าว ต่าง ประเทศ

มา จาก เมือง โซเฟีย วัน ๕ เดือน ๑ ค่ำ ปี จอ อัฐ ศก ๑๒๔๘

ว่า ถ้า ไม่ ถอด ผู้ ปอปอเลียซ ซึ่ง เปน หัว เมือง ของ เตอรกี) เอเนราล กอลบาส์ จะ ลา ออก จาก เมือง ฟีเลีย ปอปอเลียซ ด้วย เหตุ ผู้ รักษา เมือง ห้าม ไม่ ให้ ราษฎร ชาว เมือง ฟีเลีย ปอปอเลียซ รับ จ้าง กง ทาง ไมตรี อยู่ ณเมือง นั้น

มา จาก เมือง ลอนดอน วัน

ได้ ขอ ลาออก จาก

มา จาก เมือง ลอนดอน วัน ๓ เดือน ๑๒ แรม ๑๓ ค่ำ คอเวอนเมนต์ รูเซีย จะ ตั้ง ปรินซ นิกอลาศ เมือง มิน เคเลีย เปน เจ้า ประ เทศราช เมือง บัลเคเรีย ใน ระหว่าง นี้ คอเวอนเมนต์ อังกฤษ อาว สะเตรีย แลเยอรมัน ได้ มี หนังสือ ไป มา หา ฤๅ ยัง ตก ลง เหน ชอบ ด้วย

อนปัญหา

ข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือของท่านผู้มีชื่อว่า มูนประภา ตอบปัญหาบดีศัพท์ แลอธิบายมาตราเสียงแห่งอักษรเลอียดดี น่าอ่านน่าฟัง ควรเปนอาภรณ์เครื่องประดับปัญญาได้ แต่น่าเสียดายอยู่น้อยหนึ่ง เพราะมิได้อธิบายให้สิ้นเชิง จะเปนเพราะโอกาศที่จะลงไม่พอฤๅอย่างไร ข้าพเจ้าประสงค์จะใคร่ฟังอีก จึงขอโอกาศลงอนุปัญหา เพื่อจะได้เชิญท่านวิสัชชนาต่อไปอีก จะได้เปนประโยชน์แก่ข้าพเจ้าเองแลท่านผู้อื่นด้วย

ข้าพเจ้าสังเกตดูศัพท์ที่เปนมคธพากย์ ที่ออกเสียงเปนสะระอะ เอามาใช้ในภาษาไท อ่านเปนอะบ้างก็มี อ่านเปนออบ้างก็มี คือศัพท์ที่มี บ พยัญชนนำน่า อ่านเปนเสียงออสิ้น เหมือนคำว่า บดี บริวาร บรม บวร เปนต้น ศัพท์ที่มี วร นำน่า ก็มักอ่านเปนเสียงออ เหมือนคำว่า วัดบวรสถาน วัดวรนายก พระเสวตวรวรรณ เปนต้น ยาแต่ศัพท์ที่เปนสนธิ เหมือนคำว่า สังวรานุวงศ วโรรส วโรสถ เปนต้น คงอ่านเปนสำเนียงอะ ยังศัพท์อื่นที่ไม่มีตัว บ ตัว ว นำ อ่านเปนเสียงออ ก็ยังมีอยู่บ้าง ส่วนศัพท์นอกนี้ มี ขมา จริยา รตน เปนต้น คงอ่านเปนเสียงอะ ยังไม่เปนแบบเดียวกันลงได้

ว่า บันดาศัพท์ที่เปลี่ยนพยัญชนมา มิได้มีในภาษามคธแล้ว อะ กลาย

ที่แปลงพยัญชนเปนอักษรไทแล้ว อะ ยังคงอ่านเปนอะอยู่ก็มี เหมือนคำว่า ครุณ ดนัย เปนตัวอย่าง ศัพท์ที่ไม่ได้แปลงพยัญชนเปนอักษรไท อ่านเปนออไปก็มี ดังกล่าวแล้วข้างต้น ขอท่านได้โปรดแสดงให้ชัดว่า ศัพท์มคธที่ออกเสียงเปนอะ ภาษาไท จึงอ่านว่าออบ้าง อะบ้าง ไม่เปนแบบเดียวกันลงได้ เหมือนหนึ่งวิธีแปลงพยัญชน แม้ถึงพยัญชนบางตัวมีอยู่ต้องอ่านเปนเสียงออ เหมือนศัพท์ คือ บดีเปนต้น ถึงอย่างนั้น ข้าพเจ้าก็ยังไม่ทราบเหตุว่า ทำไมสำเนียงอะ ประสมกับพยัญชน คือ บ จึงต้องกลายเปนเสียงออไป

อีกข้อหนึ่ง ศัพท์ที่ออกจากภาษามคธ มี ประมาท ติลก บัญญัติ ราชศาสน อเนก เปนต้น แลศัพท์ที่เปนภาษาไทแท้ มี ฤๅ ผู้ แล หนังสือ ทราบความ เปนต้นเหล่านี้ ก็ยังมีเสียงกับตัวเขียนไม่ต้องกัน สังเกตสำเนียงคนพูดเปนอย่างหนึ่ง ตัวหนังสือเขียนบอกเสียงอย่างหนึ่ง จะควรถือตามแบบที่นักปราชญ์ท่านแสดงไว้ว่า ศัพท์ที่ออกจากภาษามคธ จะเอาตัว ห นำไม่ควร ให้เขียนคงตามที่มา จะเปนการถูกต้อง ฤๅใช้ตัว ห นำ ให้ออกเสียงชัดตามคำพูด จะเปนการถูกต้อง เพราะศัพท์เหล่านั้น ก็แปลงอักษรแลสำเนียงมาเปนภาษาไทแล้ว ส่วนศัพท์ที่เปนภาษาไทแท้จะเขียนหนังสือแก้ไปตามเสียง ฤๅจะอ่านสำเนียงให้ต้องกับตัวหนังสือ ขอท่านได้อธิบายให้ข้าพเจ้าเข้าใจชัด ตามเหตุที่ควรแก่วิมังสา

โคลงสุภาสิตใหม่

พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่

๙๖ ๏ ถึงเสียทอง

ปองสวาศ
พยาบาทมาดหมายหมั้น ตราบเท้าวันตาย ฯ

๙๗ ๏ เจ็บใดเจ็บไม่สู้ เมียมีชู้พ่อ
ดุจมีดแทงอินทรีย สับซ้ำ
ดังพรหมทัตธิบดี กรุงกระษัตริย
ครุธลอบเชยนุชซ้ำ จิตรจ้องปองผลาญ

เรื่องนี้จะมีต่อไป

มัธยม ประติปัตติ

ขั้นที่ ๕ เมื่อจะกล่าวโดยวัด ๆ จัดข้างอารามิก โวหาร แล้ว ความประพฤติกายวาจาใจที่เปนท่ามกลาง นั้นก็เปนอเนกนัยพิจิตรนัก แต่ล้วนมีคุณเปนอัน มากสามารถจะให้ผู้ปฏิบัตติถึงสิริสวัสดิ พ้นไภย อันตรายแลข้าศึกศัตรูได้ ตามควรแก่ความสามารถ ของความประพฤตินั้น ๆ เหมือนหนึ่งเรื่องทีฆาวกุมาร ดังได้ยินมาเมื่อพระเจ้าพรหมทัตข้าศึก ปลงพระชนม์ ชีพพระเจ้าทีฆีติบรมชนกนารถ ชิงเอาราชสมบัติ ได้แล้ว ทีฆาวุกุมารเข้าอาศรัยนายหัตถาจารย์ศึกษา ศิลปศาสตร ด้วยอุสาหอธิฏฐานอันกล้าแคล่วคล่องใน วิทยาควรรับราชการได้ จึงเข้าสวามิภักดิ์ทำราชการ อยู่ในพระเจ้าพรหมทัตโปรดปรานสนิท ด้วยมิทรงรู้ รักว่าเปนพระราชโอรสของพระเจ้าทีฆีติราช เมื่อสบ [illegible] ซึ่งทีฆาวุกุมาร [illegible] ตอบเวรพระเจ้าพรหมทัต [illegible] แต่ หากมาดำรงอยู่ในราโชวาทของพระราชบิดา หาประทุษ ร้ายพระเจ้าพรหมทัตตามอัธยาศรัยที่ผิดนั้นไม่ ดำรงใน ปฏิบัตติไตรทวารซึ่งเปนท่ามกลาง จนได้คืนราชสม บัติโดยศรีสวัสดิด้วยสามัคคีคุณ ไม่ต้องทำศึกสงคราม ซึ่งทีฆาวุกุมาร มาพากเพียรศึกษาวิทยาไม่เกียจคร้าน ไปตามความอยากโลภวิการหาแต่ความสุข แลดำรง ในโอวาทไม่ตอบเวร ซึ่งเปนกิจหลาบเปนที่ตั้งแห่ง ทุกขภัยนี้ ก็เปนมัธยมปฏิบัตติ ประพฤติกายวาจา ใจเปนท่ามกลาง เพราะหลีกสิ่งชั่วทั้งสองเสียได้

ขั้นที่ ๖ ยมัธมปฏิบัตตินั้น เมื่อจะกล่าวโดยส่วนที่ สูงไม่มีสิ่งที่จะยิ่งกว่าแล้ว คือปฏิปทามีองค ๘ ประการมีปัญญาเหนชอบ คือสัมมาทิฏฐิเปนต้น ซึ่ง เรียกว่ามัชฌิมาตั้งอยู่ในท่ามกลางนั้น เพราะทางทั้ง ๘ นั้น ไม่เปนการประกอบตนให้แน่นอยู่ด้วยความสบาย เกิน ที่โลละลดหย่อนเปนไปตามความอยาก ๑ แล ไม่เปนการประกอบตนให้ลำบากนักเปล่าจากประโยชน์ ๑ ซึ่งเปนของชั่วทั้งสองประการ ทำให้ทรพลไม่ไปจากข้า ศึกศัตรูได้ อันกอบด้วยความพินาศอันตรายเพราะเหตุนี้ ทางทั้ง ๘ นั้นจึงเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทาทางกลาง เพราะหลีกจากส่วนลามกทั้ง ๒ นี้เสียได้

ก็แลมัธยมประติปัตติซึ่งกล่าวมานี้ ว่าโดยความ เหนของข้าพเจ้าผู้มีปัญญาน้อย แลเปนปุถุชนอันประกอบ ด้วยความประมาท เนื้อความจะเพ้อเจ้อยืดยาวเหลือ เกินประการใด ขอท่านผู้อ่านจงงดโทษโปรดอภัยเทอญ

พุทธภาสิตคาถา

โนเจลเภถนิปกํสหายํ สัตถึจรสาธุวิหารีธีรํ
ราชาวรัฏฐํวิชิตํปหาย เอโกจเรมาตํครัญเญวนาโค
เอกัสสจริตํเสย์โย นัตถิพาเลสหายตา
เอโกจเรนจปาปานิกยิรา อัปโปสุโกมาตํครัญเญวนาโคติ

ความว่าถ้าผู้ใดไม่พึงได้ คนที่จะเพื่อไปกับ คือ จะอยู่ด้วยเสมอ เปนคนมีคุณคือมีปัญญารอบรู้รักษา ตัว อาจเกียจกันสิ่งที่ชั่วให้ห่างไกล รักษาไว้แต่ สิ่งที่ชอบกอบไปด้วยประโยชน์ แลมีจิตรโอบอ้อม อารีรัก เมื่อคราวทุกข์ร่วมทุกข์ด้วย เมื่อถึงความ สุขก็ร่วมสุขด้วย มีอาการอันเรียบร้อยอยู่ด้วยความ ให้สำเรจสุขประโยชน์ทั้งปวง แลแน่นอนมั่นคงด้วย ความเพียรแลปัญญา ถ้าไม่ได้คนซึ่งมีคุณดังว่านี้ เปนมิตรไซร้พึงอยู่ผู้เดียวเถิด อย่าสมาคมคนชั่วเลย พึงมีความหน่ายในการคบคนชั่ว เหมือนกระทิงโดย หน่ายจากราชสมบัติสละแล้วออกอยู่ป่า แต่พระอง เดียวมิฉนั้นเหมือนช้างที่หน่ายจากโขลง ออกอยู่ใน ป่าแต่ผู้เดียวฉนั้น ความที่เที่ยว แต่ผู้เดียวไม่ใกล เคียง สนิทสนมกับคนชั่วนี้ เปน [illegible] เสริฐนำ มาซึ่งความเจริญ ชื่อว่า เปนสหายร่วมสุขร่วม ทุกขนั้นย่อมไม่มีใน เพราะคนที่ชั่วนั้นถึง แม้ผู้ใด จะกอบอุด [illegible] สมบัติลาภ

ยศ สักเท่าใด แม้จะมอบ สมบัติจักรพรรดิให้ คนชั่วเมื่อได้ความอนุเคราะห์ถึงเท่านี้ คนชั่วนั้นก็มีความยินดีอยู่ในเวลาเมื่อได้เท่านั้น ครั้นพ้นไปแล้วก็คงคิดประทุษร้าย มิได้เห็นความดีของผู้อนุเคราะห์แต่สักนิดเดียว เพราะฉนั้น จึงว่าชื่อว่าสหายยังไม่มีในคนชั่ว บุราณจึงกล่าวว่า (พาลสมฺปิ ตกตฺตารญฺ) ผู้มีสติเมื่อไม่ได้มิตรดังกล่าวแล้ว พึงอยู่แต่ผู้เดียว พึงเป็นผู้มีความขวนขวายน้อย ไม่ทำอาไยในไตรทวารเหมือนช้างตัวที่มีความหน่ายในโขลง หลีกออกอยู่ในป่าแต่ผู้เดียวฉนั้น สิ้นความคาถาประพันธ์พุทธภาสิตแต่เท่านี้

แจ้งความ

แจ้งความให้ท่านทั้งปวงทราบทั่วกัน ด้วยศัพท์ที่ใช้พูดใช้เรียกในภาษาไทยโดยธรรมดา มีอยู่หลายศัพท์ที่น่าจะสงไสยแลยังไม่เข้าใจกันอยู่โดยมาก ว่ามาจากพากย์ใดภาษาใดฤๅผันเพี้ยนมาอย่างใด จึงสงเคราะห์เข้าเรียกเป็นภาษาสยามว่าอย่างนั้น ๆ สำหรับชื่อบ้างถ้อยคำบ้าง บางศัพท์ในพวกนี้ที่พอจะแปลเดาเค้าความได้ก็มีเหมือนดังคำที่พูดกันว่า “ บวชนาค บวชพริก ” ก็สันนิฐานว่าจะมาจาก “ บวชนาค บวชภิกษุ ” ดังนี้เป็นต้น ยังคำที่จะคิดค้นยากเกือบจะไม่ออกเลยก็มีมาก จึงเห็นว่าถ้าเลือกค้นเอาคำเหล่าเป็นบัณหาวิเคราะห์ช่วยกันนึกตรึตรองดูฤๅที่ได้เคยได้ยินมาจะแก้ได้อย่างไร ให้ทราบตามความเห็นดังนี้คงจะเป็นอ่านหนังสือเป็นอันมาก เพราะฉนั้นในย่อมสงไสย ๓ ศัพท์ ตั้งเป็นบัณหาให้ผู้อ่านซึ่งตรึตรองเห็นความที่มาของใดจงช่วยแก้ไขอธิบายมาตามเห็นว่าถูกต้องจะได้ลงพิมพ์เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านด้วยกันทั่วไป แต่คำตอบนั้นขออย่าให้ยืดยาวนัก

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๗ เดือน ๑ แรม ๑ ค่ำ จนถึงวัน ๗ เดือน ๑ แรม ๘ ค่ำ ๘ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๑๓๓ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืมจากหอพระสมุด ๙๕ เล่ม

พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าด้วยลงสรงโสกันต

เป็นแต่ไม่มีเขาไกรลาศ ปลูกพระเบญจาที่สรงแลพลับพลาเปลื้องเครื่อง ยนชลาพระมหาปราสาทแทนถวรอื่น ๆ ก็เหมือนกันกับเจ้าฟ้า แต่ถึงหกวันแต่วันที่เจดไม่มีแต่พระเกษา ก็โสกันต์ครั้งนี้อย่าว่าแต่พวกอื่นเลย ถึงพระเจ้าลูกเธอฝ่ายในของพระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ย่นว่าพระองคเจ้าโสมนัศวัฒนาวดี มีบุญมากไปกว่าพระเจ้าลูกเธอทั้งปวงอีก การโสกันต์ในแผ่นดินพระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสิ้นเท่านี้

ครั้นล่วงแผ่นดินพระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวในปีกุนตรีศก ศักราช ๑๒๒๓ ตรงกับปีมะเมียศก ศักราช ๑๘๕๑ จึงพระราชวงษแลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวงพร้อมใจกันเชิญเสดจสมเดจพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติวับพระบรมราชาภิเศกในพระบรมมหาราชวัง แลเชิญเสดจสมเดจพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าอิศวเรศวุฒามณีให้รับพระบวรราชาภิเศกในพระบวรราชวัง ตามอย่าง

ยศ พระเจ้าแผ่นดิน สอง พระองค์ อย่างแต่ก่อน เพราะเหตุว่า สมเดจพระเจ้าน้องยา เธอเจ้าฟ้า สอง พระองค์นี้ มีพระยามีเล่าฦๅชาปรากฏ เปนที่นับถือของคนใกล้แลไกล เปนอันมาก ด้วยได้มีการ ลงสรงแลโสกันต์เปนการใหญ่ ในแผ่นดินพระบาทสมเดจพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ถึงสามครั้งดังกล่าวมาแล้วแล้ว พระราชวงษานุวงษ ผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายน่าฝ่ายใน แลท่านเสนาบดีปฤกษาพร้อมกันว่า พระองค์เจ้าโสมนัศวัฒนาวดี ได้เปนพระองค์เจ้ามียศใหญ่

ได้มีการโสกันต์อย่างเจ้าฟ้า ในแผ่นดินพระบาทสมเดจพระนางเจ้าอยู่หัว มีพระนามแลเกียรติยศฦๅชาปรากฏสมควรจึงได้กราบทูลถวาย ตั้งเปนสมเดจพระนางเธอเปนเจ้าเปนใหญ่ข้างใน สมเดจพระนางเธอพระองค์เจ้าโสมนัศวัฒนาวดี ทรงพระครรภได้๗เดือน ประชวรลงประสูตรพระราชโอรสในกำลังประชวร พระราชโอรสนั้นเปนสมเดจพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าชายเรียกพระนามตามพระมารดาว่า เจ้าฟ้าโสมนัศมีพระชนม์อยู่เพียง

พระอา

๕๐ วัน ต่อในวันอาทิตย เดือนสิบเอดแรมสิบสองค่ำ ปีชวดจัตวาศก ศักราช ๑๑๑๔ ตรงกับเดือนออกโตเบอร์ ปีมีคฤสตศักราช ๑๘๕๒ ครั้นภายหลังมา พระราชวงษานุวงษ ผู้ใหญ่ฝ่ายในฝ่ายน่า แลเสนาบดีพร้อมใจกันถวายพระองค์เจ้ารำเพยภมราภิรมย์ ผู้เปนพระธิดาของพระเจ้าลุงของสมเดจพระนางเธอ ซึ่งสิ้นพระชนม์แล้วนั้นให้เปนสมเดจพระนางเธอ สืบสันตติวงษ์นั้นต่อไป

สมเดจพระนางเธอพระองค์เจ้ารำเพยภมราภิรมย์ ประสูตรพระราชบุตรใหญ่พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามสมเดจพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ในกลางปีฉลูเบญจศก ศักราช ๑๒๑๕ ตรงกับเดือนเสบเตมเบอร์ คฤสตศักราช ๑๘๕๓ แล้วประสูตรพระราชธิดาอีกพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามสมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจันทรมณฑล ในปีเถาะสัปตศก ศักราช ๑๒๑๗ ตรงกับเดือนเดเซมบริในปีมีคฤสตศักราช ๑๘๕๕ แล้วประสูตรพระราชบุตรอีกพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าสมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี ในปลายปีมโรงอัฐศก ศักราช ๑๒๑๘ ตรงกับเดือนยันนุวารี ปีมีคฤสตศักราช ๑๘๕๗ แล้วประสูตรพระราชบุตรอีกพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามสมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ์ ในปลายปีมแมเอกศก ศักราช ๑๒๒๑ ตรงกับเดือนยันนุวารี ในปีมคฤสตศักราช ๑๘๖๐

สมเดจพระนางเธอพระองค์เจ้ารำเพยภมราภิรมย์นั้น ประชวรพระโรคในพระทรวง มาปีสดสิ้นพระชนม์ในเดือนสิบปีวกาตรีศก ศักราช ๑๒๒๓ ตรงกับเดือนเสบเตมเบอร์ คฤสตศักราช ๑๘๖๒ แล้วสมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าหญิงจันทรมณฑลก็สิ้นพระชนม์ลงในเดือนหกปีกุนเบญจศก ศักราช ๑๒๒๕ ตรงกับเดือนเมคฤสตศักราช ๑๘๖๓ ยังคงสมเดจพระเจ้าลูกเธอ

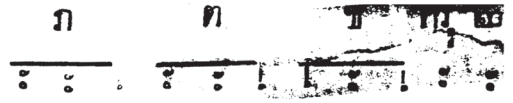

อินทาทิกาตาวชิราชคาโค

บาทหนึ่ง ๑๑ อักษร ๒ กลอนเปนบาทหนึ่ง ๒ บาทเปนบทหนึ่ง ชื่ออินทวิเชียรฉันท์ดังนี้

โทษเกียจครัน ๖ ประการ

เสนอโทษเกียจครัน กิจการนิรันดร โดยตรัสสอน กลหก ประการแถลง

ชนชาติโกสัช นฤวัฒนาแสดง ด้วยเดช วิริเยศ ฤยลผล

มาทแม่วักอบกิจ กลบิดแลเพี้ยนตน หนาวนัก ฤจักทน จะกระทำประการไฉน ฯ

บางอ้อนก็ร้อนนัก ดุจจักประไลยไป รงงสฤษดิ กิจใด บมิร้างจะรอดคง ฯ

บางคาบก็ขานคำ ยลย่ำพระลบลง การกอบ บชอบจง มละก่อนแลผ่อนเผือ ฯ

บางเพี้ยนรเมียลเช้า ผิวะเต้าบควรเมือ สาย น่อยแลค่อยเชือ จะกระทำบทำงน ฯ

บางผัดณะขัดข้อง ธุระท้องระร้อนรน ฤๅภักษ โภชน์พล ก็ทุภาพบกเบา ฯ

บางอ้างแลอิ่มอัด อุระผัดทุเลาเพลา ย่อยหย่อน อุทรเรา ก็จะเร่งฤเกียจกล ฯ

หกเหตุครั่นคร้าน กิจงานแลเพี้ยนตน โดยดั่ง ยุบลยล บมิหยากจะพากเพียร ฯ

แสดงอรรถคหัษฐโทษ คุณโหดณะพาเหียร เบื้อง บรรพชิตเรียน ธุระธรรมทั้งสอง ฯ

คือคัณฐพุทธวัจน์ แลวิปัศนาปอง คร้านตนก็ หม่นหมอง บมิเสร็จมิสมประสงค์

ฯ

ชาติ คณะปราชเผ่าพันธุ์ เว้นเกียจ แลเกียจกัน จิตรมุ่งผดุงเพียร ฯ

กอปกิจอุกฤษฐวัต ประฏิบัติเล่าเรียน โดยอรรถ อันเขียน อนุสาศน์นุสนธิสาร ฯ

พากยนี้แลมีนาม กรตามบุราณนาน คืออินทวิ เชียรขนาน กลพร้องลบองฉันท์ ฯ

เนืองเนกเมธา ทฤษนาฉบับบรรพ์ พึงเพียรนิพนธ์ เปนบพฤติรู้กระทู้แถลง ฯ

๑๖ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๑๕ ๏ บขามเข็ดโอฐอ้าง ออกนาม แรดเฮย
เจ็บจมูกสุกรยาม เสพย์แค้น
ท้าวป้อนบุตรตัวตาม คือแม่ ไก่นา
นาสิกป้อนปากแม้น หัตถ์นั้นนาคินทร์ ฯ

๑๖ ๏ มีหูที่โอฐโอ้ โอแถลง ไว้เฮย
คือกะทะทองแดง ดั่งกี้
มีปากที่ท้องแมง ดาดื่น ทเลพ่อ
ท้องที่เศียรกุ้งชี้ เขิดแก้กล่าวทาย ฯ

๑๕ ๏ ป่วยปากคือแรดร้า เรียวหนาม เสพยนอ
เจ็บจมูกคือหมีกลาม กละผึ้ง
ตีนเลี้ยงลูกแล่นตาม ตีนไก่ แลแฮ
งวงคชถนัดทึ้ง ติณป้อนปากตน

๑๖ ๏ เบาราณลวงล้อเดก ดูปรี ชาเฮย
หูที่ปาก ที่ท้อง

กุ้งฮา

ทะแมง ร้อง ถูก ลาดดี

ถิทธรังโสตถิ

ปัณหาวิเคราห

ปัณหาที่ ๑ คำว่า " อ้าย " ที่เรียกนำน่าชื่อผู้ชาย มาจากอะไร

ปัณหาที่ ๒ คำว่า " อี่ " ที่เรียกนำน่าชื่อผู้หญิง มาจากอะไร

ปัณหาที่ ๓ คำว่า ' เพน " คือห้าโมงเช้า มาจากอะไร

วชิรญาณ

เล่ม ๒ แผ่น ๑๑ วัน ๗ เดือน ๒ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ ราคาแผ่น ถะ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรผู้ช่วยปฏิคม

ข่าวในกรุงเทพฯ	น่า ๘๑
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๘๓
เวื่องแอ่นกระแจะ	น่า ๘๓
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๘๕
คฤห บดีสอนบุตร	น่า ๘๖
รายงาน	น่า ๘๗
ว่าด้วยลงสรงโสกันต	น่า ๘๗
ฉันทวรรณพฤติ	น่า ๘๗
แก้โคลงทาย	น่า ๘๘
โคลงทาย	น่า ๘๘

ข่าวในกรุงเทพฯ

วัน ๓ เดือน ๑ แรม ๑๑ ค่ำเวลา ๒ ทุ่มเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงทอดพระเนตรในการซ่อมพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท แล้วเสดจออกหอธรรมสังเวช

วัน ๔ เดือน ๑ แรม ๑๒ ค่ำเวลาบ่าย ๔ โมงเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์ตวันออก พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทวะวงษวโรประการเสนาบดีผู้ว่าราชการต่างประเทศเจ้าพนักงานกรมท่า กรมวัง ราชแอดเดอรแกมปนำ ซินยอเฟรเดริโกอันตอนิโอ เปเรรา กงซุลโปรตุเกศที่ ๑ มิศเตอรดาเนียลคุลารเตที่ ๒ เข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ถวายพระราชสาสนสมเดจพระเจ้ากรุงโปรตุคอล

เวลาบ่าย ๔ โมง ๕๐ นาที ฯลฯ กับมิศเตอรอาเธอเกอตซหัลส์กงซุลออศเตรีย นำ บารอนโยเซฟ เดอเบรนเนอ คนราชการในกรุงออศเตรียฮังการี ซึ่งเข้ามาในกรุงเทพฯ เข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท

เวลาบ่าย ๕ โมง ฯลฯ กับมิศเตอรยาคบตีไชลด์ นำ มิศเตอรซีเยไชลด์ หลานผู้ที่จะเป่นบาท แล

เวลาบ่าย ๕ โมง ๓๐ นาที กับมิศเตอรเออเนสเมซันซาเตา ราชทูตอังกฤษ นำ เคอลแนลเยเบลกสลี คนอังกฤษเข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท

ณวัน ๕ เดือน ๑ แรม ๑๓ ค่ำเวลาย่ำค่ำเสศ เจ้าพนักงานกรมพระกระลาโหม กรมวัง นำ พระยาฤทธิ

สงครามรามภักดีเจ้าเมืองไทรย เข้าเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท รวมทั้ง ๕ ราย ทรงพระราชปฏิสัณฐานโดยสมควร แล้วถวายบังคมลากลับไป

การบำเพ็ญพระราชกุศล

วัน ๓ เดือน ๑ แรม ๑๑ ค่ำเวลา ๒ ทุ่มเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจออกหอธรรมสังเวช ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล พระราชทานพระเจ้าลูกเธอซึ่งสิ้นพระชนมได้ ๓๕ วัน คือ ๗ วันคำรบ ๕ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูป พระอริยกระวีถานานุกรมเปรียญ ๑๕ รูป สวดพระพุทธมนตแล้วทรงทอดผ้าไตรสดับปกรณ พระโพธิวงษถวายเทศนากัณฑ์ ๑ จบ ทรงประเคนบริขารเครื่องกัณฑ์ เวลายามเสศเสดจขึ้น

วัน ๔ เดือน ๑ แรม ๑๒ ค่ำเวลาเช้า ๕ โมง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าพระราชกุมารพระองค์ใหญ่ เสดจออกทรงประเคนพระสงฆรับพระราชทานฉัน

เวลาบ่าย ๒ โมงเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจออกหอธรรมสังเวช ทรงประเคนบริขารพระสงฆ ๆ สดับปกรณอีก ๑๐๐ รูป พระศรีสมโพธิถวายเทศนากัณฑ์ ๑ จบ ทรงประเคนบริขารเครื่องกัณฑ์ เวลาบ่าย ๓ โมงเสศเสดจขึ้น

การพระราชทานเพลิงพระบุพโพ

วัน ๓

เจ้าพนักงานเ

ได้พระราชทา

วัน ๔ เดือน ๑ แรม ๑๒ ค่ำเวลาเช้า เจ้าพนักงานได้เชิญเครื่องทรงพระศพ อันชุ่มด้วยน้ำพระบุพโพ มีเครื่องสูงกลองชะนะคู่แห่ ไปพระราชทานเพลิงที่วัดมหาธาตุตามธรรมเนียม

เสดจพระราชดำเนินวัดราชบพิธ

วัน ๔ เดือน ๑ แรม ๑๒ ค่ำเวลาเกือบย่ำค่ำ วัน ๕ เดือน ๑ แรม ๑๓ ค่ำเวลาทุ่ม ๑ วัน ๖ เดือน ๑ แรม ๑๔ ค่ำเวลาทุ่มเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจทรงรถพระที่นั่งพร้อมด้วยกระบวนนำตามเสดจประทับวัดราชบพิธ ทรงทอดพระเนตรการทำพระเมรุ เสดจขึ้นประทับบนพลับพลาออกขุนนาง แล้วเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

วัน ๖ เดือน ๑ แรม ๑๔ ค่ำ สมเดจพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี ได้โดยเสดจพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว ทรงทอดพระเนตรในการทำพระเมรุ

บอกหัวเมืองเจ้าพนักงาน นำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา

วัน ๔ เดือน ๑ แรม ๑๒ ค่ำกรมมหาดไทยอ่านบอกเมืองลพบุรี ขอพระราชทานที่เปนเขตรวิสุงคามสิมาฉบับ ๑ เมืองนครสวรรคส่งเงินแทนขี้ผึ้งฉบับ ๑ เมืองอุไทยธานี เมืองสระบุรี ส่งเครื่องพระเมรุกรมสมเดจพระบาราบปรปักษ รวม ๒ ฉบับ

กรมพระกระลาโหมนำ พระเสลภูมาธิการ ผู้ว่าราชการเมืองท้องผาภูม กราบถวายบังคมลาไปรักษาราชการบ้านเมือง

วัน ๕ เดือน ๑ แรม ๑๓ ค่ำกรมมหาดไทยอ่านบอกเมืองพิศณุโลกย ส่งเงินส่วนฉบับ ๑ กรมพระ

ดิฐ หลวงสุรเสนีข้า

๓ เดือน ๑ ขึ้น ๕

ค่ำ ถึงเมืองสิงคโปร์ วัน ๖ เดือน ๑ ขึ้น ๘ ค่ำ พักอยู่ที่ห้างพระยารัตนเสรฐี ๆ แจ้งความว่า วัน ๑ เดือน ๑ ขึ้น ๑๐ ค่ำปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ เรือแขกกลิงนายไพร่ ๙ คน สับเยกอังกฤษ มีเงิน ๑๐๐๐ เหรียญ ผ้าขาวหีบ ๑ จะไปซื้อโคเมืองตรัง จอด

เรืออยู่ที่นาเกลือ เวลาค่ำมีผู้ร้าย ๙ คนพูดเปนมลายู มาปล้นเรือฆ่าแขกกลิงตายคนหนึ่ง โดดลงน้ำหนีไป ๗ คน เหลืออยู่ในเรือคนหนึ่ง เหนผู้ร้ายพายเข้าไปทางปากน้ำเมืองตรัง แขกกลิงแล่นใบไปคนเดียว เรือพ่อค้าอังกฤษพบเข้าจึงลากไปส่งเมืองปีนัง แขกกลิงได้ร้องต่อ คอเวอนเนอเมืองปีนัง ๆ ส่งฟ้องไปยัง กงซุลสยามเมืองปีนัง ๆ ส่งให้พระอนุรักษโยธา สืบชำระฉบับ ๑ เมืองรนอง ว่าได้รับหนังสือขุนประมาณหิรัญ ขุนรามโยธี พระยศภักดีกรมการเมืองภูเกจว่า พระอนุรักษโยธาข้าหลวงไปตรวจทางโทรเลขเมืองพังงา ถึงเมืองตะกั่วป่าป่วยเปนไข้จับกลับมาถึงเมืองภูเกจ วัน ๓ เดือน ๑ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ครั้นวัน ๖ เดือน ๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เวลาบ่าย ๔ โมงอาการซุดมาก พระอนุรักษโยธาถึงแก่กรรมฉบับ ๑

ข่าวต่างประเทศ

โดยทางโทรเลข

มาจากเมืองตีรโนวา วัน ๗ เดือน ๑๒ แรม ๑๐ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ เยเนราลกอลบาส์แลกงซุลรูเซีย ซึ่งรักษาทางไมตรีอยู่ที่เมืองบัลเคเรียแลโรแมเลีย ได้ออกจากเมืองนั้นแล้วแลได้ขอต่อกงซุลฝรั่งเสศ ให้ช่วยป้องกันรักษาชาติรูเซียที่อยู่เมืองนั้นด้วย

มาจากเมืองลอนดอ
ค่ำคอเวอนเมนต์อังกฤษ
ผู้ว่าราชการเมืองตา

คอเวอนเมนต์รูเซียจะไม่จัดการ ที่เมืองบัลเคเรียให้เรียบร้อยก่อนชาติอื่น ๆ จะเหนชอบด้วย ในการที่จะถอดผู้รักษาเมืองฟีเลียปอปอเลียซนั้น แลให้เลิกการประชุมเลือกผู้รักษาเมืองบัลเคเรียด้วย

มาจากเมืองเซนตปีเตอซเบิก ปรินซนิกอลาศเมืองมินเครเลีย ซึ่งคอเวอนเมนต์รูเซียได้เลือกให้เปนเจ้าประเทศราชเมืองบัลเคเรีย บัดนี้มาเฝ้าซาร (ซึ่งเปนพระเจ้ากรุงรูเซีย)

เรื่องแอ่นกระแจะ

เนื้อความที่พูดกันว่าแอ่นกระแจะนี้ ได้ยินพูดกันมานมนานแล้ว ไม่ทราบว่าการต้นเหตุเปนอย่างไร บัดนี้ข้าพเจ้าสืบได้ความชัดว่า ต้นเรื่องของแอ่นกระแจะนั้น มีเปนความว่าเดิมนายถึกเปนชาวสวนบางขุนเทียน เข้ามาบวชเปนภิกขุอยู่วัดสุดทัศ แต่พระถึกนั้นเปนที่ชอบพออัทยาไสยอยู่กับคุณแม่ทิบ ๆ เปนกับปิยะการกได้ส่งเสียเครื่องขบฉันอยู่เนือง ๆ มิได้ขาดฝ่ายข้างญาติโยมของพระถึก ถ้าเข้ามาแต่สวนแล้วก็เก็บของสวนมาฝากคุณแม่ทิบ เสมอทุกคราว ๆ ละมาก ๆ ด้วยญาติโยมพระถึกนั้น เปนผู้มั่งมีทั้งเรือกสวนก็หลายขนัด คุณแม่ทิบแกจึงรักใคร่พระถึกมาก ครั้นพระถึกบวชได้พรรษาหนึ่งแล้ว ก็สึกออกมาพักอยู่ ที่บ้านคุณแม่ทิบบ้าง ออกไปอยู่ที่

มาจากเมืองตีรโนวา เยเนราลกอลบาส์จะไปเมืองกอนซแตนตีโนเปอล แจ้งความให้ มองซิเออเนลีดอฟซึ่งเปนราชทูตรูเซีย ทราบการในเมืองบัลเคเรียแลโรแมเลียแล้วจะไปเมืองเซนตปีเตอซเบิก

มาจากเมืองเวียนา โดยได้ทราบความว่า

ทิดถึกรักใคร่มาก ข้างคุณแม่ทิบกรูแต่แกลงทำเฉย ๆ เสีย ด้วยมีความรักทิดถึกอยู่ เหนว่าไม่เปนคนนักล่ำนักเลงเปนคนซื่อๆ โง่ ๆ แกหมายใจว่าเหนพอจะสมควรกัน จึงมิได้ว่าได้กล่าว ข้างทิดถึกก่หมายว่าแกไม่รู้ แต่เวียนไปเวียนมาอยู่ยังนั้นมิได

ขาด ตริกตรองเสมอ ครั้นจะพูดกับคุณแม่ทิบก็ทรงก็เป็นที่เกรงใจ ครั้นจะพูดเกี้ยวเขาเองก็นึกครั่นคร้าม เผื่อว่าเขาไม่รักเขาจะอึงขึ้น คุณแม่ทิบแกรู้เข้าแกก็จะขนายเอาเสียคนต้องนิ่งทนอยู่ วันหนึ่งออกไปบ้านสวนไม่สบายใจเต็มที ไปนั่งนึกอยู่คนเดียวที่ใต้ต้นไม้ ว่าถ้าเราไปบ้านคุณแม่ครานี้แลจะต้องพูดดูให้ได้เป็นไรก็เป็นเกิด เกิดมาเป็นลูกผู้ชายคิดขลาดนักละก็เหนจะไม่ได้เมียปูโท่เอ๋ยนานแล้วนี่ ตั้งแต่สึกมาดูเต็มทีนัก รู้ยังนี้ก็จะไม่สึก ๆ กับบวชก็เหมือนกัน เวลาวันนั้นพอเพื่อนรักกันชื่อทิดแดงเดินมาพบเข้า จึงมานั่งพูดกันอยู่ ทิดแดงถามว่าอย่างไรพ่อเหยไปอยู่บางกอก ได้ลูกได้เมียแล้วฤๅยังเอาที่ไหนมาปีโท่ช้ายเพื่อนกันออกจะงมอยู่เดียวนี้ ลงนั่งซึมอยู่ละเหนไหมหละ ทิดแดงถามว่าเป็นอย่างไร ก็ไม่เล่าสู่เพื่อนกันฟังบ้าง เผื่อจะได้ช่วยกันคิดให้เป็นสองแรงสองปัญญา ทิดถึกเหนทิดแดงพูดชอบกลจึงเล่าเรื่องให้ฟัง ทิดแดงว่าปูโท่เท่านั้นก็มานั่งซึมอยู่ได้ ก็บ่าวไพร่คนใช้สอยที่ในบ้านนั้นมีก็บนบานเขาเข้า ให้เขาช่วยพูดช่วยขาให้ก็จะสำเรจ ทิดถึกเหนชอบด้วย จึงชวนทิดแดงว่ายังนั้นวันนี้ไปด้วยกันสักหน่อยเถิด ทิดแดงรับว่าไปก็ได้พูดกันเท่านั้นแล้ว ทิดถึกก็มาจัดแจงเรือ ได้เรือสำปั้นเล็กพอคุสองคนภอดี ทิดถึกจัดแจงเสร็จแล้ว ก็ชวนทิดแดงลงเรือมา พอถึงบ้านวัดสุทัศก็พอค่ำ เอาเรือฝากเขาแล้วก็ขึ้นบ้านแล้วก็ขึ้นมา พอพบกันเพื่อนกันก็ให้ไหว้ลอยชายแม่ทิบ ทิดถึกจึงเรียก

ทเลยว อิมได้ยินเรียกก็ไปนั่งลงถามว่า พ่อทิดธุระอะไรก็ว่าไปเถิด ทิดถึกว่าธุระฉันครั้งนี้ถ้าแกช่วยได้แล้ว จะสมนาคุณให้มากทีเดียว พูดแล้วก็กล่าวความให้นางอิมฟัง นางอิมฟังสิ้นความแล้ว ก็นึกแต่ในใจว่า ครานี้จะต้องหลอกเอาเงินเจ้าทิดเสีย สักสี่บาทเป็นหัวมือ การต่อไปเราจึงค่อยพูดจริง ๆ นึกแล้วพูดว่าเป็นไรเรื่องนี้อย่าวิตก แต่ในเวลาพรุ่งนี้จะให้ได้ของสำคัญมาให้ได้ ถ้าได้มาแล้วจะรางวัลอะไร ทิดถึกบอกว่าอย่าวิตก ถ้าได้จริงฉันให้สี่บาทเป็นรางวัลก่อนเอ้า นางอิมได้เงินสี่บาทแล้วก็บอกว่าคืนวันนี้ฉันจะพูด พรุ่งนี้เป็นรู้ความกัน บอกเท่านั้นแล้วก็ลามา ทิดถึกก็พาทิดแดงมาพักที่บ้านคุณแม่ทิบ ๆ ก็จัดให้กินให้นอนตามเคย คืนวันนั้นทิดถึกนอนไม่หลับปลุกทิดแดงพูดจำไป จนไม่เป็นอันหลับอันนอน ครั้นรุ่งเช้าเวลาวันประทานแล้วก็นั่งคอยนางอิมอยู่เพราะอยากจะรู้ความ ข้างฝ่ายนางอิมก็ไม่รู้ที่จะเอาสิ่งใดที่เป็นสำคัญไปให้ นึกไปนึกมาแล้ว นึกขึ้นได้ว่ากระแจะของเรามีอยู่หนึ่งหนึ่งจะเอาไปให้เสียเถิดบอกว่านายให้ก็แล้วกัน คิดแล้วก็หยิบเอากระแจะมาส่งให้ ทิดถึกเหนเขาเอาของมาส่งให้ก็นึกดีใจ ถามว่าพี่ได้อะไรมา นางอิมบอกว่า นายท่านให้กระแจะมาจะให้พ่อทิดทาไปพอเป็นที่ระภึก ทิดถึกจึงถามทิดแดงว่า เราจะทาที่ไหนดีจะได้หอมอยู่หลาย ๆ วัน ทิดแดงว่าของหนักนี้เขาก็ทาที่อกซิ ทิดถึกก็รับเอากระแจะมาทาที่อกแล้วสั่งนางอิมว่า จงช่วยบอกคุณป้าท่านด้วยเถิดว่าฉันจะลาไปส่งทิดแดงสักเวลาหนึ่ง แล้วจะกลับมาพูดแล้วก็ลงเรือนมา แต่ใจนั้นไม่ใคร่อยากไป แต่กิดด้วยเพื่อนเขามาด้วยจึงต้องแขงใจไป เดินมา

มากับเองแล้ว ข้าเหน

คลองโรงไหมเรือกระทบ

เสาตะพานเข้าล่มลง ทิดถึกเสียใจมากกลัวกระแจะที่อกจะเปียก สู้นอนหงายดีกระเชียงเสือกเข้าที่ตะพานโรงย่อน ขึ้นไปนอนแอ่นอกทากระแจะอยู่บนตะพานหาได้เป็นธุระที่จะช่วยกู้เรือไม่ นอนแอ่นอกอยู่จนคนที่ย่อนนั้นเขาเหนหมายว่าเป็นลม จึงพากันมาถาม

ว่า เปนโรงที่ทิดมานอนแอ่นอกอยู่เช่นนี้ ทิดถึกตอบว่า ฉันแอ่นตากระแซะของฉันจ๊ะ ฝ่ายทิดแดงกู้เรือแล้วก็ร้องเรียก ทิดถึกได้ยินก็ลงไป ทิดแดงถามว่าไปไหนไม่มาช่วยกู้เรือ ทิดถึกว่าข้าใช่ตากระแซะ ทิดแดงว่าปูโท่สำคัญว่าไปทำอะไร มิรู้ไปนอนแอ่นกระแซะอยู่นะ เรื่องแอ่นกระแซะนี้จึงได้พูดกันต่อ ๆ มา ถ้าใครไปช้างไหนช้าแล้วก็มักจะว่ากันว่าไปแอ่นกระแซะเสียจึงได้ช้า เพราะมีเรื่องราวยาวยืดมาแต่โบราณดังนี้ ขอท่านที่ยังไม่ทรายจงทรายเนื้อความแอ่นกระแซะนี้เทอญ

โคลงสุภาสิตใหม่

สมเดจเจ้าฟ้ากรมพระภานุรังษี สว่างวงษ

๙๘ ◎ คนใดประพฤติใช้ กลับกลอก กลิ้งเหลี่ยม
มักประจบหลังตลอก แลบลิ้น
อีกทั้งเมื่อขวนกรอก แหะกัด
พยาบาทมันจนสิ้น โลกย์หล้าธาตรี ฯ

๙๙ ◎ เจ็บใจเจ็บจิตร์ด้วย ความคิด
มีแต่ขวนชักบิด เกี้ยวคร้าน
พยาบาทมาดหมายจิตร จักพาก เพียรแฮ
แม้นบ่เทียมหน้าม้าน มิดม้วนชวนอาย ฯ

พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ

๑๐๐ ◎ กิเลศธรรมกล่าวอ้าง พยาบาท
คือประทุษฐอาฆาฏ คิดร้าย
ใครไม่ละท่อนชาต เวรต่อเวรแฮ
ควรหย่อนยอมพ่ายแพ้ จึ่งพ้นเวรพัว ฯ

กรมหมื่นพิชิตปรีชากร

๑๐๑ ◎ พยาบาทมาดมุ่งร้าย หมายทำท่านฤๅ
เวรย่อมตอบผลนำ ทุกข์ซ้อน
ก่อบาปบาปบ่บำ บัดโทษ เลยนา
แท้ที่จะกับร้อน เกิดด้วยใจคิ ฯ

พระราชนิพนธ

๑๐๒ ◎ เจ็บจิตรคิดขัดแค้น เคืองนัก
บิดกูดพูดเย้ยงยัก พ่อลิ้น
จับคดปดประจักษ จำจด ไว้แฮ
พยาบาทชาติคนปลิ้น ป่วดกุ้มวันตาย ฯ

๑๐๓ ◎ เปล่าเปล่าเอาพูดจิ้น ทับถม
โดยแต่ตัวนิยม อยากได้
แม้ตายก่อนก็สม ใจจุ่ง เผานา
ผิบ่ตายก่อนไส้ จักร้อง คอยเผา ฯ

๑๐๔ ◎ พยาบาทชาติหนึ่งแพ้ รู้หญิง
เจ็บดังยิ้นพิศม์ยิง อกย้อน
แค้นชายหมื่นชายจริง ใจอาจ
แม้นไม่ตอยเต็มร้อน ใช่เชื้อชายชาญ ฯ

สมเดจกรมพระบำราบปรปักษ

๑๐๕ ◎ อาฆาฏคิดเคียดแค้น ของผลาญ กินนา
อาฆาฏคอยราญผลาญ ผูกไว้
อาฆาฏคิดเนิ่นนาน เวรต่อเวรเลย
อาฆาฏตามชาติได้ เหตุด้วยของกรรม ฯ

พระองค์เจ้าวรวรรณากร

๑๐๖ ◎ เออชออาฆาฏเจ้า จนตาย
ทำชั่วบ่กลัวอาย เพื่อนบ้าน
เราร้เล่ห์เงื่อนสาย นางคอก
พูดมุสาจักจ้าน เกอะสิ้นบุญกัน ฯ

๑๐๗ ◎ ฉิใครหนอก่อเกื้อ โจรกรรม
ผ้าผ่อนเงินทองคำ เก็บเกลี้ยง
จับได้มั่นจักทำ สาหัส เหียวพ่อ
ตบต่อยตีเตะเปรี้ยง แล่เนื้อเถือทา ฯ

กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช

๑๐๘ ◎ พยาบาทหมายมาดไว้ สักวัน
คงจักเหนใจกัน จุ่งได้
เข้าแต่จักบิดผัน ไปฝ่าย เดียวนา
เรามีตายก่อนไซ้ จักได้เหนกัน ฯ

เรื่องนี้จะมีต่อไป

คฤหบดีสอนบุตร

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะขอแสดงความโดยที่ข้าพเจ้าได้ยินมา ยังท่านที่เป็นบดินายกผู้หนึ่งธันประกอบไปด้วยความประพฤติเป็นธันดี ท่านทำราชการอยู่ในถานาศักดิ์จนกรายเท่าถึงกาลชรามาก ท่านจึงปรารภว่าอาตมานี้จะนับวันอยู่แล้ว แต่การที่จะทำลายสังขารข้ามโลกยหาสู้เป็นทุกข์ไม่ วิตกอยู่อย่างหนึ่งแต่บุตรของอาตมามีผู้เดียว กลัวจะไม่ปกปักรักษาชาติตระกูลและสมบัติไว้ได้ อย่าเลยอาตมาจะให้โอวาทสั่งสอนไว้พอเป็นเครื่องเตือนสติ เมื่อตริดังนั้นแล้วจึงร้องเรียกบุตรเข้ามาใกล้ ท่านจึงถามว่าแน่พ่อเอ๋ยพ่อผู้เป็นบุตรที่รักของบิดา ๆ อยากจะรู้ความประพฤติของเจ้าว่าการต่อไปเมื่อสิ้นบิดาแล้วนั้น เจ้าจะทำราชการฤๅจะประพฤติเป็นคนค้าพวกใด จงบอกให้เรารู้ ข้าแต่บิดาท่าน ถ้าสิ้นบุญท่านแล้วข้าพเจ้าจะสมัครทำราชการจะได้สืบชาติตระกูลต่อไป เมื่อคฤหบดีท่านได้ยินบุตรว่าดังนั้น ท่านจึงว่าแน่เจ้าเอ๋ยการทำราชการนี้ยากนัก ต้องเป็นผู้พิจารณาถ้วนถี่รอบคอบจึงจะได้ ใช่ของเล่นเป็นของสำคัญที่เดียวก็ชั้นแรกที่เจ้าจะเข้าทำราชการนั้น ใช่เจ้าจะเข้าทำถึงพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวที่เดียวนั้นยังไม่ถึง เจ้าจะต้องหาที่พึ่งแห่งใดแห่งหนึ่งก่อน ก็การหาที่พึ่งนั้นยากนักต้องพิจารณาดูที่ท่านมีสติปัญญาควรเป็นที่พึ่งได้ก็ลักษณะผู้มีปัญญานั้นแปลก ๆ หาเหมือนกันไม่ มีเจือไปด้วยการต่าง ๆ บางคนมีปัญญาสันดานเจือขลาด บางคนเจือโลภ บางคนเจือโกรธ บางคนมากด้วยราคะ บางคนทิฐิกล้า บางคนเจืออิจฉา บางคนพยาบาท บางคนกระหนี่ บางคนมักเข้าด้วยคนของตัว บางคนมุทะลุ ท่านผู้มีปัญญาจำพวกนี้ถึงจะมีปัญญาสักเท่าใด ๆ ถ้าเจ้าเอาเป็นที่พึ่งแล้ว น่าที่จะพาชาติตระกูลของเราเสื่อมเสียไปเป็นแน่ ลักษณะผู้มีปัญญาที่ควรเป็นที่พึ่งนั้นคือ ปราศจากความที่กล่าวมานี้ทั้งสิ้น ท่านย่อมประพฤติกายวาจาจิตรเป็นที่ชอบที่สรรเสิญแห่งชนทั้งหลาย คือรู้ประมาณตัวถึงจะมียศศักดิ์เจ้านายโปรดปราน ก็หายกตนข่มท่านผู้อื่นและพูดจาหักหาญระรานให้ใครได้ความเดือดร้อนไม่ ย่อมพิจารณาเหนความทุกข์สุขของชนผู้ยากและรู้ประมาณการหนักการเบา เมื่อจะรับราชการไปในที่แห่งใดแห่งหนึ่งก็ไม่ทำให้ยากแก่ราษฎร จะใช้สอยคนก็ดูการให้พอสมควร แก่สติปัญญาไม่ให้เหลือเกินความคิดของผู้ที่จะรับใช้ และใช้คนได้ทุกอย่างไม่เลือกว่าคนสฐานใด ประการหนึ่งจะบังคับการงานสิ่งใดก็เป็นยุติธรรม ไม่เหนแก่หน้าฤๅเหนแก่สินจ้างสินบนและเหนแก่ญาติพี่น้องแห่งตน ประพฤติตัวเป็นผู้ปราศจากอกุศลธรรมทั้งปวง มีความโกรธความยินดีมิได้ปรากฏแก่ชน ผู้ใดผิดก็ว่าตามผิด ผู้ใดชอบก็ว่าตามชอบ ถ้าแลเจ้านายจะใช่ถามด้วยกิจราชการสิ่งใดก็พูดแต่จำเพาะการ ไม่เสริมใส่ต่อเติมและไม่ประพฤติตัวเป็นคนสอพลอช่างประจบประแจง หาความชอบใส่ตนด้วยการไม่ดีต่าง ๆ ประการหนึ่งการสิ่งใดที่เป็นธุระของเจ้านาย ถ้าเหนจะเสื่อมเสียอุสาห์รักเกื้อกูล ถ้าเหนเจ้านายกังวลอยู่ด้วยเหตุอื่นเหนการเกิดขึ้นแต่พอจะจัดแจงปัดเป่าให้แล้วไปได้ ก็จัดแจงเสียไม่มีความรังเกียจว่าเป็นการมิใช่น่าที่ และมีความตรงเป็นหัวน่า ไม่เบียดเบียนเจ้าและเบียดเบียนท่านผู้อื่นเอามาเป็นประโยชน์แห่งตน

คนที่เช่นว่านี้และเป็นผู้มีปัญญาโดยแท้ แต่ผู้มีปัญญาเช่นนี้มักจะขัดสนยากจน ไม่มั่งคั่งบริบูรณเช่นท่านผู้มีปัญญาอย่างอื่น ถ้าเจ้าพบปะแล้วจงอุส่าห์ปรนนิบัติท่าน ถึงจะไม่ได้เป็นดีคงจะมีชื่อเสียงปรากฏไปว่าเราเป็นผู้ไม่ฝักฝ่าย ด้วยผู้ประพฤติไม่ต้องในทางยุติธรรม เมื่อบุตรได้สดับโอวาทดังนั้นแล้ว จึงตอบว่าถ้อยคำท่านผู้เป็นบิดาที่สอนข้าพเจ้า

นี้ เป็น การ สมควร ยิ่ง นัก แต่ ข้าพเจ้า วิตก อยู่ ว่า ยาก ที่ จะ รู้ ความ ประพฤติ ของ ท่าน ทั้ง หลาย คฤหบดี ท่าน จึง ตอบ ว่า ถ้า เจ้า ไม่ รู้ ดู แล้ว ก็ เป็น ผู้ ทำ ราชการ ไป ทำ ไม ไป ทำ มา หา กิน อื่น ๆ เสีย ดี กว่า อย่า ทำ เลย ความ ยาก จะ ถึง ตัว เป็น แน่ สิ้น ความ มี ที่ ข้าพเจ้า ได้ ยิน มา แต่ เท่า นี้ ถ้า ผิด ชอบ ลัน เหลือ เกิน ประการ ใด ขอ ท่าน ผู้ อ่าน ผู้ ฟัง จง ให้ อภัย แก่ ข้าพเจ้า เทอญ

รายงาน

ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ วัน ๑ เดือน ๑ แรม ๙ ค่ำ จน ถึง วัน ๖ เดือน ๑ แรม ๑๔ ค่ำ ๖ วัน นี้ สมาชิก ได้ มา ยัง หอ พระสมุด ๖๔ ท่าน แล หนังสือ ที่ ได้ ให้ ยืม จาก หอ พระสมุด ๒๑ เล่ม

พระราชนิพนธ์

พระบาท สมเดจ พระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว

ว่า ด้วย ลง สรง โสกันต

ก็ ใน แผ่นดิน ประจุบัน นี้ เมื่อ ปี ชวด จัตวา ศก ศักราช ๑๒๑๔ มี การ โสกันต์ ใน พระ บวร ราช วัง ครั้ง หนึ่ง มี เขา ไกรลาศ แล การ แห่ การ เล่น ใหญ่ กว่า ปรกติ แต่ ไม่ เต็ม คำรา การ คล้าย กัน กับ เช่น เคย มี ใน พระ บวร ราชวัง แต่ ก่อน มา ภาย หลัง แต่ ครั้ง นั้น มา ใน พระบวร ราช วัง เมื่อ โสกันต์ พระองค์ เจ้า องค์ ใด ก็ มี การ แห่ เครื่อง สูง กลอง ชนะ ทุก ครั้ง แต่ ทำ การ นั้น ใน พระ ราชพิธี สัมพัจฉรฉินท ไม่ ได้ ทำ เป็น การ ใหญ่ ไม่ ได้ ตั้ง เขา ไกรลาศ แล มี การ เล่น นัด ประชุม ถึง กระนั้น การ อย่าง ลง ใน การ โสกันต์ พระองค์ เจ้า แผ่นดิน ประจุบัน นี้ แต่ ฝ่าย ใน พระ บรมมหาราช วัง พระ เจ้า ลูก เธอ ที่ มี พระชนมายุ เจริญ จน ถึง กำหนด จะ โสกันต์ ยัง หา มี ไม่ จน ถึง ปี ร กา ตรี ศก

ครั้น มา เมื่อ ปี ร กา ตรี ศก ศักราช ๑๒๒๗ ตรง กับ ปี มี กฤสต ศักราช ๑๘๖๒ พระ เจ้า ลูก เธอ พระองค์ เจ้า ใหญ่ ยิ่ง เอา วลักษณ มี พระชนมายุ เจริญ ถึง กำหนด ควร จะ โสกันต์ พระ ราชวงษา นุวงษ แล ท่าน เสนา บดี กราบ ทูล พระ กรุณา ว่า การ พระ ราชพิธี โสกันต์ เป็น การ ใหญ่ เว้น ว่าง มา นาน หา ได้ ทำ ไม่ ถึง ๕๐ ปี เสศ มา แล้ว ผู้ ที่ ได้ เคย เห็น การ ใน ครั้ง ก่อน ก็ มี น้อย ตัว แล้ว ถึง ได้ เห็น จะ ทำ การ ไม่ ถนัด แต่ ผู้ ที่ ไม่ ได้ เห็น นั้น มาก กว่า มาก ขอ พระ ราชทาน ให้ ตั้ง การ พระราชพิธี โสกันต์ เป็น การ ใหญ่ ใน การ โสกันต์ พระ เจ้า ลูก เธอ พระ องค์ เจ้า เป็น ประชุม ใน พระ บรมมหาราชวัง เพื่อ จะ ได้ เป็น แบบ อย่าง ต่อ ไป ใน ภาย น่า ครั้ง นั้น จึง ได้ มี พระ บรมราชโองการ ตำรัส สั่ง ให้ ตั้ง การ พระ ราชพิธี โสกันต์ เป็น การ ใหญ่ มี กระบวน แห่ แล มี นาง เชิญ มยุรฉัตร นาง เชิญ เครื่อง นาง สระ แล การ เล่น อื่น ๆ แต่ ไม่ มี เขา ไกรลาศ แล ได้ มี การ พระ ราชพิธี รับ พระสุพรรณบัตร เฉลิม พระ นาม สมเดจ พระ เจ้า ลูก เธอ เจ้า ฟ้า จุฬาลงกรณ์ ขึ้น เป็น สมเดจ พระ เจ้า ลูก ยา เธอ เจ้า ฟ้า จุฬาลงกรณ์ บดินทร เทพย มกุฎ มหายุรุศยวัตน ราช วรวงษ วรพงษ บริพัทธ ศิริวัฒนราช กุมาร แทน พระราชพิธี ลง สรง แต่ ไม่ มี พระ มณฑป บน แพ ใน ที่ ลง สรง

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

ฉันทาวรรณพฤติ ชื่อ อุ.ปน ทวิเชียรฉันท์

ช ค ช ครุ ๒

อุ ปา ทิ กา ถา ว ช ตา ช คา โค

บาท หนึ่ง ๑๑ อักษร ๒ กลอน เป็น บาท หนึ่ง ๒ บาท เป็น บท หนึ่ง ชื่อ อุเปน ทวิเชียร ฉันท์ ดัง นี้

อัญญะ ทฤง ทรมิตร มี ลักษณ[illegible] ประการ

ประเภทะแห่งสหาย อธิบายประจักษแจง ขินานุสาศน์แสดง คุณะโทษธบรรหาร ฯ

ประกาศแก่มา นพนามศฤงฆาร นิเทศพิศดาร อดิเรกเนืองนรรต์ ฯ

ทุมิตรบควรสมา คมมีก็สี่พัน สุมิตรแลควรสัณ ฐวเสพย์ก็สี่มี ฯ

จะแจ้งทุมิตรนาม กรตามพระบาฬี ละพวกละผู้พี กลเลศเหลือหลาม ฯ

สหายหนึ่งอัญญะ ทถุงหรานาม ประกอบประการความ จตุรงคบรรยาย ฯ

จะสบจะสู่หา จรมาแลเมือดาย ประนตประนามกาย ก็ผสมผสานเฉลย ฯ

ผิวะชอบณะสิ่งใด กลไขภิปรายเปรย ตระบัตก็ชมเชย แลพิรี้พิไรขอ ฯ

อนี้บมิได้ สละไปอนั้นพอ ลุลาภลายยอบมิปลอดมิเปล่าครา ฯ

อนึ่งจะคำนรร ก็ละน้อยแลนำมา ประโยชน์แห่งหา คุณขอบจะตอบทวี ฯ

อนึ่งผิวะไภยพา ธจะพึ่งก็ภักดี ประดุจสวามีแลสนิทเสน่หสมาน ฯ

ประเล่หคือกรรม กรใช้ณะงานการ ผิวะพ้นพิบัติพาน ก็ประลาศหลีกตน ฯ

อนึ่งจะคบหา ก็เพราะภาระทำงน จะใช้จะชวนขวน ธุระร้อนแลรักแรง ฯ

ลุกิจก็เพอกเฉย มละเลยประหนึ่งแหนง พพานก็ดาลแสดง กลเล่หห่างเหอน ฯ

ประการประกิจโดย จตุเภทดำเนอน จริตทุมิตรเจริญ อสธรรมจารี ฯ

อนี้แลนามอัญญะ ทถุงหรามี บควรจะปราชปรีติสมัคสมาคม ฯ

ประดิษประดับฉัน ทประกาศกระวีชม อุเปนทวิเชียรสม มุติแจ้งประจักษนาม ฯ

๑๖ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๑๗ ๏ สมเดจพระพุทธสร้อย โกษาจาริย์นอ
ฉิมจี่สาสนธรรมา มากรู้
ขุนอีกหนึ่งนามปรา กฏแต่พระเฮย
สามสิ่งนี้รวบผู้ สี่นี้รวมทาย ฯ

๑๘ ๏ เท้าหลายใช่อื่นอ้าง เอามาทายเนอ
คือตะขาบชายา ทวิชแก้ว
ภายหลังร่วมเสนหา เบญจลักร่วมเฮย
กับท่านนั้นนั่นแล้ว โน่นโน้นนามมี ฯ

(เซน) วรรณ

อินทวิเชียรฉันท์

๑๘ ๑๑ ๏ กล่าวขาบตรกองดวง วชิร์รั้งดำรงพระยา
จากภัศด์กมลพา จรเร่ภิรมย์กาม
ภาคนี้แลแก้โคลง รบุบทยุบลความ
พ้องสัตวจะขาบนาม คณะท้าวอเนกหลาย

(เซน) เปลน

โคลงทาย

๑๙ ๏ อยู่ข้างล่างกลับขึ้น เนาบน
บนกลับลงล่างทน อยู่ได้
ไป่ทำทั่วทุกคน บางพวก ทำแฮ
ยามสนุกนี้จึงใช้ เช่นนั้นอันใด ฯ

๒๐ ๏ เดินธารผ่านหุบห้วย วารี
ถึงบทขี่พาชี เชิดหน้า
มีนายแนะทางลี ลาลาศ
จึงสี่นายง่ำง้า ตัดต้นทางตาม ฯ

เล่ม ๒ แผ่น ๑๒ วัน ๗ เดือน ๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ ราคาแผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรผู้ช่วยสภานายก

ข่าวในกรุงเทพฯ	น่า ๘๙
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๙๐
ในรัชกาล ๔	น่า ๙๐
	น่า ๙๑
ความเพียร	น่า ๙๒
รายงาน	น่า ๙๓
ว่าด้วยลงสรงโสกันต	น่า ๙๓
ฉันทวรรณพฤติ	น่า ๙๙
วิสัชชนาปัญหาสามข้อ	น่า ๙๔
แก้ปัณหา	น่า ๙๖
แก้โคลงทาย	น่า ๙๖
ปัณหาวิเคราะห์	น่า ๙๖

ข่าวในกรุงเทพฯ

ราชการ

เสดจพระราชดำเนินวัดราชบพิธ

วัน ๗ เดือน ๒ ขึ้นค่ำ ๑ เวลาย่ำค่ำเสศ วัน ๑ เดือน ๒ ขึ้น ๒ ค่ำเวลาบ่าย ๒ โมงเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจทรงรถพระที่นั่งพร้อมด้วยกระบวนนำตามเสดจประทับวัดราชบพิธ ทรงทอดพระเนตรการทำพระเมรุ เสดจขึ้นประทับบนพลับพลาออกขุนนาง แล้วเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

บอกหัวเมืองเจ้าพนักงาน

นำขึ้นกราบบังคทูลพระกรุณา

วัน ๗ เดือน ๒ ขึ้นค่ำ ๑ กรมพระกระลาโหมอ่านบอกพระสุริยภักดีข้าหลวง พระจรูญราชโภคากรว่าได้ชำระความตามการฉบับ ๑ หลวงไชยภักดียกกระบัตรผู้ว่าที่พระปลัด ว่าด้วยคนในอุดมสาลีกรมนา หลวงราชานุกิจผู้ช่วยคุมเข้าเปลือกออกไปตามท้องคร่า และฉบับ ๑

พระราชทานสัญญาบัตร

เลื่อนตำแหน่งข้าราชการ

หลวงวิชิตภักดีผู้ช่วย เปนพระเพชรพิไสยศรีสวัสดิ ปลัดเมืองเพชรบุรี ๑ นายเทียมมหาดเล็กบุตรพระยาสุรินทรฦๅไชยเปนหลวงวิชิตภักดีผู้ช่วย เมืองเพชรบุรี ๑ หลวงโภชากรกรมการเปนพระรามฤทธิรงค์ ปลัดเมืองชุมพร ๑

การพระเมรุ

วัน ๒ เดือน ๒ ขึ้น ๓ ค่ำ เวลา ๑๑ ทุ่ม สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ กรมพระภาณุพันธุวงษวรเดช ทรงจัดให้เจ้าพนักงานกรมต่าง ๆ ตามพนักงาน เชิญพระโกษฐพระศพพระเจ้าลูกเธอระองค์เจ้าประไพพรรณพิลาศ จากหอธรรมสังเวชชั้นยานมาศสามคาน ประกับพระโกษฐมณฑป มีเครื่องสูงกลองชะนะแตรสังข์คู่แห่ไปถึงถนนระหว่างพระอุโบสถแลกุฏิวัดพระเชตุพน เชิญพระโกษฐขึ้นบนรถโถงจักรกระบวนรถที่จะแห่แลอื่น ๆ เรียบร้อย

เวลาเช้า ๕ โมง พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจพระราชดำเนิน ประทับพลับพลาน่าพระที่นั่งสุทธไชยสวิย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้เดินกระบวนแห่โดยลำดับ พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรสทรงรถอ่านพระอภิธรรมนำพระศพถึงพระเมรุบันพต เชิญขึ้นสถิตยบนแว่นฟ้าสามชั้น แลประดับด้วยเครื่องต่าง ๆ อย่างวิจิตร เจ้าพนักงานได้จัดการทั้งปวงตามธรรมเนียม

พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจพระราชดำเนินในการพระเมรุ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเปนอันมาก

เวลาทุ่มเสศเสดจออกพระที่นั่งทรงธรรมทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ พระราชทานผ้าไตรสลับแพรเครื่องบริโภคอย่างญวน กับแผ่นสัญญาบัตรและตาลิปัตรเครื่องยศญวน ๗ ฝ่ายจีน ๑

วัน ๔ เดือน ๒ ขึ้น ๕ ค่ำ เวลาย่ำ ๕ โมงเสศพระราชทานเพลิงพระศพ พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าประไพพรรณพิลาศ เวลา ๒ ยามเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

ข่าวต่างประเทศ

มาโดยทางโทรเลข

มาจากเมืองลอนดอน วัน ๓ เดือน ๑ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีจออัฐศก คอวอนเมนต์อังกฤษ ได้ตั้งเยเนราลเซอรเอดเวศบัลเลอร เปนผู้ว่าราชการอันเดอสะเกรตารีเมืองไอแลน แทนเซอรอเบิดแฮมิลตัน ซึ่งเลื่อนไปเปนผู้ว่าราชการเมืองทาศเมเนีย

มาจากเมืองเซนทบีเตอซเบิก วัน ๔ เดือน ๑ ขึ้น ๖ ค่ำ เยเนราลกอลยาส์ ซึ่งออกจากเมืองกอนซแตนติโนเปอล ถึงเมืองเซนทบีเตอซเบิกแล้ว แลได้ข่าวว่ามองสิเออโลยานอฟ จะเปนเสนายทีผู้ว่าราชการต่างประเทศ ที่เมืองเซนทบีเตอซเบิก แทนที่มองสิเออเดเอียศ

มาจากเมืองกอนซแตนติโนเปอล วัน ๗ เดือน ๒ ขึ้น ๙ ค่ำ คอวอนเมนต์เมืองกอนซแตนติโนเปอล ได้มีหนังสือถึงคอวอนเมนต์อังกฤษ เยอรมัน แลออสเตรีย ตามความเหนว่า ควรจะตั้งปรินซนิกฮลาศเมืองมินเครเลีย เปนเจ้าประเทศราชเมืองบัลเคเรีย ขอได้พิจารณาเพื่อจะได้ตั้งตามความเหนแล้วนั้น

ประกาศในราชการที่ ๔

ประกาศให้คนเขียนหนังสือทั้งปวง ทราบทั่วแล้ว สังเกตใช้ให้ถูกในที่ควรจะว่า ว่ากับ ว่าแก่ ว่าแต่ ว่าแด่ ว่าต่อ แลคำว่าทรงนั้น จงสังเกตให้แน่แล้วใช้ให้ถูก ไปกับ มากับ นั่งกับ นอนกับ ยืนกับ เดินกับ กินกับ อยู่กับ ทำด้วยกันกับ ชอบอัทอาไศรยกับ วิวาทกับ ชกตีกับ รักใคร่กับ ชอบพอกับ อยู่ด้วยกันกับ อาไศรยอยู่กับ เอาไว้กับ สมคบกับ ร่วมกับ พร้อมกับ รวมกับ ผูกกับ ติดกับ ร้อยกับ ตรึงกับ ทรงกันกับ ต้องกันกับ เกี่ยวข้องกับ พบกับ สิ่งนั้นกับสิ่งนั้น คนนั้นกับคนนั้น ผัวกับเมีย นายกับบ่าว ข้ากับเจ้า บุตรกับบิดา ชายกับหญิง พระสงฆกับคฤหัฐ ชาววัดกับชาวบ้าน ช้างกับม้า โคกับเกวียน เงินกับทอง ม่อกับชิงกวาน นกกับกรง ทหารกับปืน ร่มกับรองเท้า คนกับเรือ ข้าพเจ้ากับผู้มีชื่อ

ตระลาการ กัน ลูก ความ โจทย กับ จำเลย ทนอ กับ คนใช้ ที่ บ้าน กับ ที่สวน

ให้แก่ ไว้แก่ มอบแก่ ขึ้นแก่ ส่งแก่ ว่าแก่ ต่อว่าแก่ บอกแก่ เล่าแก่ ตอบแก่ แจ้งความแก่ ฟ้องแก่ ร้องแก่ ทับถมแก่ ไว้ใจแก่ ปลงใจแก่ ไว้อุระ แก่ ควรแก่ สมควรแก่ ทำแ แรก แก่ แบ่งปันแก่ เสียเงินแก่ แก่ ส่งให้แก่ อายัดไว้แก่ ตัดสินให้ ตกไปแก่ เอนดูแก่ สงเคราะหแก่ อนุเคราะหแก

ขอแต่ เอาแต่ รับมาแต่ เอาไปแต่ เอามาแต่ ได้มาแต่ เรียกมาแต่ เร่งแต่ เก็บเงินแต่ ยืมมาแต่ เรียกภาษีแต่ ซื้อแต่ เช่าแต่ กู้แต่ ไถ่แต่

รับสารภาพ ต่อ รับผิดต่อ ถึงชีพ ตักไยย สำหรับ หม่อมเจ้า ถึงแก่พิราไลย สำหรับ เจ้าประเทศราช ถึงแก่มรณภาพ สำหรับ พระสงฆมีบันดาศักดิ์ ถึงอนิจกรรม สำหรับขุนนางเจ้าพระยานา ๑๐๐๐ ถึงอาสัญกรรม สำหรับขุนนางเปนพระยา ถึงแก่กรรม พระหลวงลงไป จนมหาดเล็กหลวง แล ขาง วาง นายเวร ปลัดเวร ของเจ้าต่างกรมแลยังไม่ได้ตั้งกรม แล พระสงฆ สามเณร สามัญ แล กงสุล แล ผู้ช่วยราชการ กงสุลต่างประเทศ แล บาท หลวง แล หลวงญวน

ตาย สำหรับ เลข ไพร่หลวง ไพร่สม มหาดเล็ก ของเจ้าเจ้าต่างกรมแลยังไม่ได้ตั้งกรม แลเสมียน ทนายจีน ผูกปี้จีนสัก แล ทาษเชลย แล คนลูกค้าต่างประเทศที่มิใช่กงสุล แลมิใช่ผู้ช่วยกงสุล ต้องว่าตายหมดว่าถึงแก่กรรมไม่ได้เลย สัตวเดียรฉานที่มิใช่สัตวคนเลี้ยง คือนกเนื้อปลา ลงไปจนมดปลวก แล ต้นไม้ใบหญ้า ให้ว่าตายหมดว่าอย่างอื่นไม่ได้ แต่สัตวที่เปนของคนเลี้ยง คือช้างม้าโค กระบือ แพะ แกะ แล นกเขาไก่ เปนปลาเงิน ปลาทอง ให้ว่าล้ม ฤๅจะว่าล้ม แลช้างม้าขึ้นระวางนอกนั้นจะว่าตายก็ได้ คำว่าถึงแก่กรรมใช้ได้แต่ผู้มีบันดาศักดิ ไพร่ใช้ไม่ได้

ทรายใต้ฝ่าละออง ธุลีพระบาทไม่มีทรง เสดจพระราชดำเนินไม่มีทรง เสดจนั่งไม่มีทรง เสดจยืนไม่มีทรง เข้าที่พระบันทมไม่มีทรง ตรัสไม่มีทรง เสวยไม่มีทรง สรงไม่มีทรง ทรงช้างพระที่นั่งไม่มีขี่ ทรงม้าพระที่นั่งไม่มีขี่ ทรงพระราชยานไม่มีขี่ ทรงราชรถไม่มีขี่ ทรงเรือพระที่นั่งไม่มีขี่ ไม่มีใส่

ไม่ได้ ให้ว่าอยายช้าต่อแผ่น ให้ว่าอยายช้าต่อเจ้าต่างแช่งผู้อื่น จะว่าเชิญชา อยายช้าไม่ได้ ต่างแช่ ณะ ถานานุกรม ปะเรียญ ภิกษุสามเณร จะคงว่าต่างแช่ง ฤๅจะว่าเชิญชาอยายช้าก็ได้

โคลงสุภาสิตใหม่

พระองคเจ้าเกษมศรี ศุภโยค

๑๐๙ ● แค้นมิตรจิตรเจ็บเจ้า ใจสยบ
ผัดผัดจะปรองดอง [illegible]
หลงงมอยู่ว่าป้อง สวาทพี่
เถอะเถอะจักแกล้งให้ หักร้างห่างหอ ฯ

ความอาย

พระองคเจ้าจิตรเจริญ

๑๑๐ ◎ อายใดจักอายคล้าย อายใจ
อายอื่นมิเปนไร เรื่องนั้น
ใจคิดจักไปไหน ห่อนชัด
อายจิตรนี้อัดอั้น ชักทั้งไปมา ฯ

เรื่องนี้จะมีต่อไป

ความ เพียร

จัก บรรยาย เพียร โดย เหตุ ประเภท เพียร มี สอง โดย ความ ตรอง ตริ เหน เปน เรื่อง สอน ทารก ที่ โง่ งก งุน เขลา มัก เพียร เดา ดัน เซอะ เพียร เลอะ เทอะ ผิด ธรรม์ จัก พา ผัน สู่ โทษ เสีย ประโยชน์ พยา ยาม จง เพียร ตาม ที่ ถ้อย จัก กล่าว เติม ต่อ น้อย หนึ่ง นี้ จง จำ มั่น นา ฯ

๑ ความ เพียร ประเภท ชั้น มี สอง
เพียร ผิด โทษ จัก ปอ้ง ป่าย บ้าย
เพียร ชอบ กอบ ตาม คลอง สุจริต
จัก ปราศ พินาศ ร้าย เรื่อง ร้อน แรม สูญ ฯ

๒ จัก เพียร เพียร จุ่ง รู้ การ เพียร
เพียร อย่า เพียร พา เพียร เหตุ ว้อน
เพียร คิด คิด จง เนียน แนบ เนื่อง ธรรม นา
เพียร ขับ จิตร ตน ต้อน ไต่ เต้า ตาม ธรรม ฯ

๓ เพียร ขาย เพียร คิด ค้า ควร จัก เพียร เฮย
เพียร ลอบ เพียร ล้วง ลัก ล่ะ สิ่ง
เพียร เก็บ เก็บ จง รัก ษา เก็บ สงวน นา
เพียร กลับ เพียร กลอก กลิ้ง อย่า กลั้ว ควร ใกล ฯ

๔ เพียร หา หา ให้ ชอบ เชิง หา
หา ทรัพย สิน โภคา ค่า ใช้
หา ลาภ ยศ หา มา ศุข เมื่อ เดียว นอ
หา กุศล ส่ำ ได้ ศุข ซ้ำ เปน สอง ฯ

๕ เพียร คิด คิด จุ่ง ถ้วน ทาง คิด
คิด ปด คิด โป้ ปลิด ปลด เปลื้อง
คิด สรร สิ่ง สุจริต คิด เร่ง คิด เทอญ
คิด เล่น หา สลึง เฟื้อง อย่า เฝ้า คิด เพียร ฯ

๖ เพียร ดู ดู หุ่น งิ้ว งาน หนัง
ดู ตลก คนอง หวัง สนุก นี้ ฮ้อ
ดู เปล่า ป่วย การ หลัง เมื่อย เจ็บ เปล่า นา
ดู สุภาสิต สอน นัก สิ่ง นี้ เพียร ดู ฯ

๗ เพียร ฟัง ฟัง ขับ ร้อง มโหรี
ฟัง เปล่า จัก เอา ดี บ ได้
ฟัง ปราช กล่าว วา จี สอน จิตร
ฟัง สิ่ง นี้ ควร ให้ อยู่ เฝ้า เพียร ฟัง ฯ

๘ เพียร ตรอง ตรอง ตฤก ถ้อย ทาง ความ
ตรอง จุ่ง เพียร ตรอง สาม สี่ ครั้ง
นอน ตฤก นั่ง ตรอง ตาม คำ ปราช
เพียร ตฤก ตรอง บ้าน ทั้ง ลอบ ล้วง ละ เสีย ฯ

เพียร ทำ ทำ แต่ เบื้อง บริสุทธิ
ทำ อย่า ละ เพียร ยุด มั่น ไว้
เพียร ทำ ละ สิ่ง ทุจ จริต เร่ง เพียร พ่อ
ทำ พยา ยาม ให้ ตลอด สิ้น สิ่ง ทำ ฯ

๑๐ เพียร รวัง รวัง อย่า กล้า กลัว ผิด
รวัง รอบ ใน การ กิจ เสร็จ สิ้น
เพียร รวัง สกด จิตร จาก คด โกง นอ
เพียร รวัง ลม ลิ้น พูด เหล้น เลย เหลิง ฯ

๑๑ เพียร ชอบ กอบ สิ่ง แผ้ว ไภย พาล
เพียร ผิด ตัว จัก ลาญ ชีพ ม้วย
เพียร ดี ย่อม มี สาร สบ สิ่ง ประสงค์ พ่อ
เพียร ชั่ว ตัว ร้าย ด้วย ดั่ง นี้ ควร ถวิล ฯ

๑๒ เพียร เปน เช่น บุรุษ ได้ ปอ ถือ
เพียร เปล่า ป่วย การ มือ จับ ไว้
พบ ป่าน พบ ไหม อือ ออ บ่อ เอา นา
เพียร ยึด ปอ อยู่ ไสร้ สิ่ง นี้ เสีย เพียร ฯ

๑๓ เพียร ใด ผิด แบบ เบื้อง บัณฑิตย
ควร สละ ละ เพียร ผิด เหวี่ยง ทิ้ง
เพียร หา สิ่ง ชอบ คิด เพียร ใหม่ เทอญ พ่อ
จึ่ง สบ พบ สิ่ง พริ้ง เพริศ เกื้อ กูล ตน ฯ

๑๔ เพียร ผิด ฤๅ คิด ทิ้ง มัว เปีย ปน เฮย
คน เกียจ นอน งัว เงีย อยู่ เหย้า
ประเสริฐ อุดม เสีย กว่า ที่ เพียร นอ
เหตุ ไป่ เหนื่อย แรง เร้า เช่น ผู้ เพียร พาล ฯ

๑๕ เพียร ก่อเพียร กอบเท้อญ ทาง ตรง
ดี ยิ่ง สิ่ง ประสงค์ สบ พร้อม
ได้ ยศ ศักดิ ศุภมง คล เลิศ แล แฮ
การ สิ่งใดใจ น้อม แน่ได้ ดุจ หมาย ฯ
๑๖ เพียร ชั่ว ตัว ต่ำ ต้อง ติด เติน เต่อ เฮย
พาล ผิด คิด โดย เลิน เล่อ เพ้อ
เสีย ทรัพย พัศดุ เงิน ทอง ยุบ ยับ นอ
ผล ประโยชน์ ใด เน้อ สัก น้อย ฤๅ มี ฯ

รายงาน

ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ วัน ๗ เดือน ๒ ขึ้น ๑ ค่ำ จนถึง วัน ๗ เดือน ๒ ขึ้น ๘ ค่ำ ๘ วัน นี้ สมาชิก ได้ มา ยัง หอ พระสมุด ๒๖ ท่าน แล หนังสือ ที่ได้ ให้ ยืม จาก หอ พระสมุด ๑๗ เล่ม

พระราชนิพนธ์

พระบาท สมเดจ พระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว
ว่า ด้วย ลง สรง โสกันต

การ พระ ราช พิธี ทั้ง สอง นี้ ได้ มี ใน เดือน ๔ ปี รกา ตรีศก ศักราช ๑๒๒๓ ตรง กับ เดือน มาร์ช ใน ปี มี คฤสตศักราช ๑๘๖๒ เมื่อ การ พระ ราชพิธี โสกันต ได้ มี ลง เปน อย่าง ดั่ง นี้ แล้ว ครั้น มา เมื่อ ปี จอ จัตวา ศก พระ เจ้า ลูกเธอ ๓ พระองค คือ พระองค เจ้า หญิง ทักษิณชา พระองค เจ้า หญิง โสมาวดี พระองค เจ้า หญิง ประภัศร มี พระชนมายุ เจริญ กำหนด ควร จะ โสกันต จึ่ง ได้โปรด ให้ มี การ แห่ โสกันต เปน การ ใหญ่ อย่าง ครั้ง กอน อีก ครั้ง หนึ่ง ใน เดือน ๒ ปี จอ จัตวาศก ศักราช ๑๒๒๔ ตรง กับ ปี มี คฤสต ศักราช ๑๘๖๓

แล ใน เดือน ๔ ปี จอ วัตวาศก นั้น ใน พระบวรราช วังได้ มี การ โสกันต พระองค เจ้า อีก ครั้ง ๑ เปน การ ใหญ่ มี การ แห่ แล การ เล่น แล เขา ไกรลาศ น้อย คล้าย กับ เมื่อ ปี ชวด จัตวาศก โน้น แล

ภาย หลัง มา เมื่อ ปี ชวด ฉศก พระเจ้า ลูก เธอ ๒ พระองค คือ พระองค เจ้า ภักตรพิมลพรรณ พระองค เจ้า มัณยาภาธร มี พระชนมายุ เจริญ ถึง กำหนด ควร จะ โส กันต จึ่ง พระราช ดำริห ว่า ครั้ง ใน แผ่น ดิน สมเดจ พระเจ้าอยู่ หัว พระรามาธิเบศร มหา ราช ปารสาท ทองได้ มี การ โสกันต พระเจ้า ลูก เธอ พระองค เจ้า อินท ณ ที่ ประทับ เกาะ บ้าน เลนเปน อย่าง มา ก็ ครั้ง นี้ พระ ราช วัง ที่ ประ ทับ เปน ที่ ประพาศ ก็ มี หลาย ตำบล จึ่ง โปรด ให้ มี การ แห่ โสกันต เปน การ ใหญ่ อย่าง ครั้ง ก่อน ที่ พระนคร คิรีณ เมือง เพ็ชรบูรี ตาม อย่าง ซึ่ง เคย มี ใน โบราณ นั้น อีก ครั้ง ๑ ใน ปี ชวดฉศก ศักราช ๑๒๒๖ ตรง กับ ปี มี คฤสตศักราช ๑๘๖๔

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ อุป ชาติ ฉันท์

ช ต ช ครุ ๒
อ นั ต โร ที่ ริ ค รัก ข

บาท หนึ่ง ๑๑ อักษร ๒ กลอน

๒ บาท เปน บท หนึ่ง

ปถม บาท กับ จตุตถ บาท เหมือน อุเปน ทวิเชียร ฉันท์ ทุติย บาท กับ ตติยบาท เหมือน อินท วิเชียร ฉันท์ ชื่อ อุป ชาติ ฉันท์ ดังนี้

วจี บรม มิตร มี ลักษณโทษ ๔ ประการ

ชิ นา นุ ภาสิต ทุร มิตร ยัง สาม จำแนก ประเภท ตาม อนุสนธิ นุสาศน์ ธรรม์ ฯ

สมเยศ หนึ่ง นา มวจี บรม อัน อสัตย อธรรม์ พรร ค ประเภท ประพฤติพาล ฯ

ประกอป ทุภา สิต จตุพิธ บรรหาร แห่ง เหตุ บันดาล ทุจริต วจี แถลง ฯ

คือ อรรถ ปราไศรย กิจ ใน อดีต แสดง ขณะ วาร ก็ จัด แจง อติเรก โภชา ฯ

ธ คลา ณะ วัน นี้ บ มิ มี ฤทันหา ลวง เล่ห์ เจรจา นฤ สัตย วา ที ฯ

หนึ่งอ้างอนาคต กลปดบบัดสี พหน้ากิจามี ก็จะช่วยผดุงผดา ฯ

ผิวะไปจะพึ่งพัก ก็ผละผลักบหันหา ฤๅเอื้อ ฤเอาภา รบรับแลกลับกลาย ฯ

หนึ่งเรียกจะให้ปั่น กลวัญจนาธิบาย เพราะแจ้งตระหนักหมาย บมิเหนจะตามคำ ฯ

อนึ่งก็ฟ่อลวง กิจปวงธอย่าอำ จักช่วยกระทำสำ ฤทธิโดยประสงค์สู ฯ

เบื้องบอกก็เบี่ยงบิด ธุรกิจบแลดู ผิวะเตือนก็เบือนหู บสดับนุสนธิแสดง ฯ

อนี้แลมีนา มวจีบรมแจง แจกเลศสี่แถลงพจนพื้นอสัตยสาร ฯ

ไปควรจะเสพยสมา คมมิตรจริตพาล ประพฤติสันดาน ดุจหมู่ริปูเปน ฯ

พิธีณะฉันท์สาตร อุปชาตินามเหน เชลงลักษณลำเค็ญ กลนับสลับกัน ฯ

นาเนกบัณฑิตย จะประกิจประกอบฉันท์ พินิจฉบับบรรพ์ บทแน่ตระหนักใจ ฯ

๑๔๕ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

วิสัชชนาปัญหาสามข้อ

ปัญหาสามข้อ ที่ลงในหนังสือพิมพ์วชิรญาณวิเศษ เล่ม ๒ แผ่นที่ ๑๐ น่า ๘๐ นั้น ยากที่จะสืบสวนให้ได้เค้ามูลเปนแน่ว่า มาจากอะไร จะวิสัชชนาตามที่ได้สอบถามไต่สวนแลอนุมาณ พอสู่กันฟัง

ข้อ ๑ ๒ คำว่า อ้าย อี่ นั้น ข้าพเจ้าได้เคยสอบถามลาวบางคน เขาบอกว่า อ้าย แปลว่าพี่ อี่ เปนคำสำหรับเรียกคนที่ต่ำกว่าผู้เรียก เหมือนบิดามารดาเรียกธิดา ฤๅเจ้าเรียกข้า ถ้าถือเอาเนื้อความตามภาษาลาวแล้ว คำทั้งสองนี้ก็ไม่เปนคำอยาบช้า แต่ที่ใช้กันทุกวันนี้ คำทั้งสองนี้เปนคำสำหรับเรียกนำน่าชื่อของชายหญิงที่เปนคนเลว มีทาสแลทาสีเปนต้น เลือกหาคำอื่นเทียบ ก็เหนมีอยู่บ้าง คำที่ไม่อยาบกลับใช้เปนคำอยาบไป เหมือนคำเรียกตนเองว่ากู เรียกผู้อื่นว่ามัน แต่ก่อนก็ไม่เปนคำอยาบเลย จนถึงใช้จารึกในแผ่นศิลาที่จะถาวรต่อไป ก็ใช้ว่า กู ว่า มัน ถ้าเปนคำอยาบที่ไหนท่านจะใช้ เรื่องความในแผ่นศิลาเมืองสุโขทัย ที่ตั้งอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ณ บัดนี้ เริ่มต้นว่าดังนี้ "พ่กูชื่อสีรอินทราทิตย แม่กูชื่นางเสื่อง พี่กูชื่บานเมือง ตูพี่น้องท้องดยวห้าคน ผู้ชายสาม ผู้ญิงโสง พี่เผืออผู้อ้าย ตายจากเผืออตยม แต่ญังเลก" ถึงต่อไป ในที่จะออกชื่อตน ใช้กูเปนพื้น ไม่มีข้าพเจ้าเลยสักคำเดียว แห่งหนึ่งว่า "จักกล่าวเถิงเจ้าเถิงขุน บ่รู้ไปสั่นกะดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่ขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยิน เรียกเมื่ออถาม สวนความแก่มัน" ถึงในที่อื่นก็ใช้ว่ามันเปนพื้น แม้เดี๋ยวนี้ ลาวบางคน ก็ยังพูดเรียกตัวเองว่ากู ติดปากอยู่ อนึ่งแม้คนไท ที่เปนผู้ใหญ่ ก็ยังเรียกภิกษุสามเณรอยู่ว่าเจ้ากู ตรงกับภาษามคธว่า ม ม อัยโย คำที่ไม่อยาบช้ากลับใช้เปนคำอยายช้าไปดังนี้

คำว่าอ้าย ตามภาษาลาว แปลว่าพี่ก็ชอบกลอยู่ แต่จะต้องเปนพี่หัวปี จึ่งจะสมกับคำในแผ่นศิลาเมืองสุโขทัย ที่คัดมาไว้ข้างต้นพอเปนตัวอย่างน้อยหนึ่งนั้น แลคำว่า สมเดจพระเจ้าลูกเธอ เจ้าอ้ายพระยา ที่ปรากฏพระนามในพระราชพงศาวดารว่า เปนผู้ครองเมืองสุพรรณบุรี แลคำว่าเดือนอ้าย ในคำทั้งสามนั้น คำในแผ่นศิลาว่า "พี่เผืออผู้อ้าย" ก็ดูเหมือนจะประสงค์ความว่า พี่เราผู้หัวปี คำว่าสมเดจพระเจ้าลูกเธอ เจ้าอ้ายพระยา นั้น ก็แสดงความว่า พระราชกุมารพระองค์นั้น เปนพระราชโอรสองค์ใหญ่ ของสมเดจพระอินทราชา ต่อไปมีพระอนุชาอีก

สองพระองค์ คือ เจ้ายี่พระยา เปนที่ ๒ เจ้าสามพระยา คือ สมเดจพระบรมราชาธิราชที่สอง เปนที่ ๓ คำว่า เดือนอ้ายเล่า ก็แสดงว่าเปนเดือนต้นปี จึงใช้เขียนเลข ๑ แทนชื่อเดือนมาจนบัดนี้ ตามนัยนี้นับฤดูหนาวเปนต้นปี เหมือนปีของชาวยุโรป

ถ้าจะยกเอาคำอื่นเข้าเทียบดังกล่าวมานี้แล้ว คำว่าอ้ายนี้ ก็จะไม่เปนคำอยาบช้ามาแต่เดิม สำหรับใช้เรียกคนที่มีอายุแก่กว่า ควรจะเปนพี่ได้ ครั้นนานมาจึงกลับเปนคำอยาบช้าไป เหมือนคำว่า กู ฉนั้น ยังคำอื่นที่สำหรับเรียกด้วยเคารพ กลับใช้เรียกคนตามชนิดไปก็มี เหมือนคำว่า ตา ยาย แต่ก่อนก็เหนจะเปนคำสำหรับเรียกท่านผู้เฒ่าที่มีอายุมาก ชั้นตา ชั้นยาย ด้วยความนับถือ เดี๋ยวนี้ก็เปนคำสำหรับเรียกชายแก่ หญิงแก่ ขึ้นอีกอย่างหนึ่ง

คำว่า อี่ นั้น พิจารณาดู ก็เหนจะไม่เปนคำสำหรับเรียกคนที่ต่ำกว่าผู้เรียกอย่างเดียร แลจะไม่เปนคำอยาบช้ามาแต่เดิม เพราะบิดามารดาบางคนก็ยังใช้เรียกธิดาว่า อี่หนู แม้ถึงหญิงลาว ก็ยังเรียกมารดาของตนว่าอี่แม่ แต่พวกเราไม่เคยได้ฟัง ครั้นได้ยินดังนั้น ก็กล่าวว่าลาวมีวาจาอยาบ จนขั้นมารดาของตนก็เรียกอี่ แลขึ้นกูกับแม่ของตน อนุมาณดูเหนว่า ถ้าเขาจะถือว่าคำเหล่านี้เปนคำอยาบ ที่ไหนเขาจะพูดกับบิดามารดา ซึ่งเปนที่นับถือรักใคร่ของเขา ด้วยวาจาเช่นนี้ ชรอยเขาจะไม่ถือว่าเปนคำอยาบช้า

ข้าพเจ้าได้ค้นดูในภาษาอื่นว่า คำเช่นนี้จะมีในภาษาไหนบ้าง พบในดิกชันนารีภาษาสันสกฤต แปลศัพท์ ไอ อี ไว้ว่า ไอ นั้น เปนบทคุณเนื่องด้วยศิวะ คือ อิศวรอย่าง ๑ เปนคำสำหรับร้องเรียกอย่าง ๑ อี นั้น เปนชื่อของนางลักษมี ซึ่งเปนเทวีของวิษณุ คือ นารายน์อย่าง ๑ เปนคำสำหรับแสดงทุกขเวทนา ความโกรธ ดูอย่าง ๑ ถ้าจะถือเอาความตามภาษาสันสกฤตแล้ว คำทั้งสองนี้มีเนื้อความสูง เมื่อกล่าวว่า ไอ เหมือนเรียกว่าเปนเผ่าพันธ์ของอิศวร เมื่อกล่าวว่า อี เหมือนเรียกว่า เปนวงศของนางลักษมี นัยหนึ่งเมื่อกล่าวว่า ไอ อี ก็เปนแต่สักว่าร้องเรียกเท่านั้น

ส่วนในภาษาไทใช้คำทั้งสองนี้ เปนคำสำหรับร้องเรียกมนุษย์ที่เลวทรามดังกล่าวแล้ว แลสัตวดิรัจฉานบางอย่าง เปนต้นว่า นกอ้ายงั่ว ปลาอ้ายบ้า อีเก้ง นกอีแอ่น เปนตัวอย่าง

ที่มาของคำว่า อ้าย อี ข้าพเจ้าสืบได้ความเพียงเท่านี้ แต่จะตัดสินลงให้เด็ดขาดว่าออกจากอไรแน่ยังไม่ได้ก่อน

ข้อ ๓ คำว่าเพนนั้น ข้าพเจ้าสันนิฏฐานว่าจะเกิดมาแต่โวหารวัดก่อน เหมือนคำว่าวันโกน ภิกษุสามเณรปลงผมในวัน ๑๔ ๑๓ ค่ำ น่าวันพระ ก็เรียกวันนั้นว่าวันโกนภายหลังมาแม้วัน ๗ ค่ำไม่มีภิกษุสามเณรรูปใดปลงผมในวันนั้นเลย เปนแต่วันนั้นเปนวันน่าของวันพระ ก็เรียกว่าวันโกนเหมือนกันฉันใดภิกษุสามเณรทั้งปวง ในเพลาเช้าฉันอาหารไม่พร้อมกัน ครั้นถึงเวลา ๕ โมงเช้า ซึ่งเปนเพลาฉันอีกคราวหนึ่งแม้อยู่ในวัดเดียวกันก็ดี ต่างวัดกันก็ดี ไกลกันก็ดี ใกล้กันก็ดี คงฉันได้เพลากันสิ้น ถึงจะก่อนฤๅหลังกันก็อยู่ในภายในโมงนั้นโมงนั้น จึงชื่อว่าเพลาคือเพลาฉันอาหารฉันนั้น สมกับคำบาฬีในวิภังค์แห่งวิกาลโภชนสิกขาบท ในวิภังค์นั้นท่านเรียกเพลาที่ฉันอาหารได้ คือ ตั้งแต่อรุณขึ้นแล้วจนถึงเที่ยงวันว่ากาลเรียกเวลาที่ห้ามมิให้ฉันอาหาร คือตั้งแต่เที่ยงวันไปจนถึงอรุณของวันใหม่ว่าวิกาล แลสมกับคำในอรรถกถาว่า "ปิณฑปาตเวล อาคมยมานา ชาวบ้านทั้งหลายคอยเวลาฉันบิณฑบาตอยู่"

คำยาวเรียกเปนคำสั้น ๆ ไปเหมือนเพลาเปนเพลานั้น เหนมีคำเทียบอยู่บ้างคือศาลาเรียกว่าศาลได้แก่

ศาล เทพารักษ แล ศาล ที่ ชำระ ความ นาสิกา เรียก ว่า นาสิ: แปล ว่า จมูก วิณา เรียก ว่า พิณ เปน ชื่อ ของ ดนตรี เปน ต้น อาศรัย ความ เปรียบเทียบ ดัง นี้ จึง สันนิฐาน ว่า คำ ว่า เพน นั้น จะ มา จาก คำ ว่า เพลา เปน แน่ เมื่อ เปน เช่น นี้ ชอบ แต่ จะ สกด ตัว ล จึง จะ ถูก ต้อง

แก้ ปัญหา

ข้าพเจ้า ได้ อ่าน หนังสือ วชิรญาณ เล่ม ๒ แผ่น ๑๐ น่า ๘๐ พบ ปัณหา วิเคราะห์ ปัณหา หนึ่ง ใจ ความ ว่า คำ ซึ่ง เชา สยาม ใช้ พูด กัน ทุก วัน นี้ เปน ที่ น่า สงไสย มี อยู่ ๓ ศัพท์ คือ (อ้าย) (อี่) (เพน) ถ้อย คำ ทั้ง ๓ ศัพท์ นี้ ว่า จะ มา จาก พากย ใด ภาษา ใด ข้าพเจ้า ได้ ทราบ ว่า (อ้าย) (อี่) ทั้ง ๒ ศัพท์ นี้ จีน แล ลาว ใช้ พูด กัน โดย ชุก ชุม แต่ จะ มา จาก อัถกะถา โยชนา ฎีกา อัน ใด เปน พื้น วิไสย ที่ ข้าพเจ้า จะ แก้ แต่ ได้ ทราย เปน เงา ๆ พอ เปน เค้า ได้ อยู่ ศัพท์ หนึ่ง ซึ่ง ใช้ เรียก กัน ว่า (เพน) เปน เชา วัด ๆ ใช้ พูด กัน ทุก วัน นี้ ข้าพเจ้า เหน ว่า นักปราชญ ซึ่ง เปน ผู้ เรียบเรียง คำ ใช้ คง จะ ประสงค์ จะ ให้ ความ บังคับ ให้ เอา อักษร (ญ) สะกด เหมือน ดัง นี้ (เพ็ญ) ถ้า ดัง นี้ แล้ว เหน พอ จะ วิเคราะห์ เข้า ได้ บ้าง เปน ที่ ใกล้ เคียง เข้า กับ เดือน เพ็ญ ฤๅ วัน เพ็ญ ที่ ว่า เดือน เพ็ญ นั้น ก็ อาไศรย พระจันทร์ เต็ม ดวง จึง เปน เพ็ญ ถ้า จะ ว่า พระอาทิตย เต็ม ดวง เปน เพ็ญ บ้าง จะ ไม่ ได้ เจียว ฤๅ ถ้า ท่าน สมาชิก พระองค์ ใด ผู้ ใด รับ รอง แล้ว เนื้อ ความ ก็ เปน อัน ลง กัน เพราะ เรียก ว่า (เพ็ญ) นี้ เปน ข้อ บังคับ สำหรับ บรรพชิต แล คฤหัสถ์ ผู้ ซึ่ง รักษา อุโบสถ ศีล (ห้าม มิ ให้) ฉัน แล รับ ประทาน อาหาร ให้ ล่วง พ้น พระอาทิตย เต็ม ดวง ไป ได้ ถ้า บรรพชิต แล คฤหัสถ์ ผู้ ซึ่ง รักษา อุโบสถ ไม่ ฟั่ง ข้อ บังคับ ฉัน ฉัน แล รับ ประทาน เมื่อ เวลา พระอาทิตย ล่วง พ้น เต็ม ดวง ไป แล้ว ใช้ ก็ ได้ ชื่อ ว่า บรรพชิต รูป นี้ คฤหัสถ์ ผู้ นั้น ถึง ซึ่ง เศร้า หมอง แล วิบัติ แห่ง ศีล เพราะ ฉะนั้น เมื่อ ถึง เวลา เช้า ๕ โมง แล้ว ศัพท วัก จึง ได้ ติ กลอง สัญญา เรียก ชื่อ ว่า ติ กลอง (เพ็ญ) เพราะ เหตุ ฉะนี้ จะ ผิด ถูก ฉัน ใด ขอ ท่าน สมาชิก ทั้งหลาย ได้ อด โทษ ให้ แก่ ข้าพเจ้า ผู้ ซึ่ง ดำเนิน ทาง อัน มิ ได้ เคย ดำเนิน นี้ ด้วย เทอญ

อนึ่ง ท่าน สมาชิก ทั้งหลาย จะ มี ความ สงไสย ว่า ข้อ ที่ พระอาทิตย จะ ขึ้น ไม่ เต็ม ดวง แล แหว่ง นั้น ไม่ เคย เหน มี ขอ ท่าน สมาชิก ทั้งหลาย พึง เข้า ใจ ใน ข้อ ที่ กล่าว ว่า พระอาทิตย เต็ม ดวง นี้ นับ ตั้ง แต่ พระอาทิตย แรก อุไท เดิน โดย สูง ที่ สุด ได้ เพียง ใด ก็ พึง เข้า ใจ ว่า สูง ที่ สุด เพียง นั้น เปน เต็ม ดวง

วรรณ

แก้ โคลง ทาย

๑๗ สมเดฯ พระพุทธ อ้าง นาม ชุน เดิม นา
ศาสน ปรัต ยุต์ บนน อดุล พากย ล้ำ
ฉิม โดย ภิธัย สุน ทร ภาพ
จึ่ เทิด สมยา กล้ำ สี่ นี้ มูล นาม ฯ

๑๘ อังกฤษ เรียก ทะชาบ ร้อย บท ตรง คำ ฤๅ
แก้ว ทวิช นก แก้ว ลง ชื่อ อ้าง
บัญจ รส เปลี่ยน รส ปลง จิตร เปลี่ยน นิยม เชย
เหน บอก คำ เปรียบ ข้าง ปริศน ข้อ แห่ง วัน ฯ

โพยม ยาน

ปัณหา วิเคราะห์

ที่ ๔ คำ ว่า "อำแดง" สำหรับ นำ น่า ชื่อ ผู้ หญิง มา จาก อะไร

ที่ ๕ คำ ว่า "สับเปลี่ยว" สำหรับ บุคคล พวก เผา ผี มา จาก อะไร

ที่ ๖ คำ ว่า "ขรัว" สำหรับ เรียก คน แก่ ๆ เช่น กับ ขรัว ตา ขรัว ยาย เปน ต้น นี้ มา จาก อะไร

เล่ม ๒ แผ่น ๑๓ วัน ๑ เดือน ๒ แรม ๙ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ ราคาแผ่น ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรเตชาธิการ

ข่าวในกรุงเทพ ฯ	น่า ๙๗
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๙๗
วาระนาคสถิตย	น่า ๙๘
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๙๘
ทำขวัญนาค	น่า ๙๙
แจ้งความแลรายงาน	น่า ๑๐๒
ว่าด้วยลงสรงโสกันต	น่า ๑๐๒
ฉันทวรรณพฤติ	น่า ๑๐๗
แก้โคลงทาย	น่า ๑๐๔
โคลงทาย	น่า ๑๐๔

ข่าวในกรุงเทพ ฯ

การพระเมรุ

วัน ๕ เดือน ๒ ขึ้น ๖ ค่ำ ปี ๑๒๔๘ เวลาย่ำรุ่งแล้ว เจ้าพนักงานได้แปรพระรูป เวลาเช้าโมง ๑ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจพระราชดำเนินประทับพระเมรุมุขตวันตก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เดินสามหาบ แล้วเก็บพระอัฐิพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าประไพพรรณพิลาศ ลง พระโกษฐมณฑปทองคำเล็ก เชิญขึ้นพานทอง ๒ ชั้น แล้วเชิญมาตั้งม้าหมู่สลักบัลลังก์ทอง บนอาศน พระสงฆ์แลมีเครื่องตั้งด้วย ทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้ว ถวายอนุโมทนาอติเรกถวายพระพรลากลับไป เจ้าพนักงานได้จัดการตั้งชั้นแว่นฟ้า ตั้งบุศบกแลประดับตกแต่งตามธรรมเนียม แล้วเชิญหีบพระอังคารพร้อมด้วยเครื่องสูงกลองชะนะคู่แห่ไปสวนวัดราชบพิธ เข้าไปบันจุบนแท่นศิลา ในอนุสาวรีย์ประโคมกลองชะนะแตรสังข์แล้วพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว แลพระบรมวงษานุวงษฝ่ายน่าฝ่ายในทรงวางดอกไม้สดดอกไม้แห้งที่แท่นเปนเสร็จการบันจุพระอังคารเท่านี้

เวลาเที่ยงแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานเชิญพระมณฑปพระอัฐิขึ้นสถิตย บนบุศบกในพระเมรุ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเปนอันมาก เวลาเกือบเจ็ดทุ่มเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

ข่าวต่างประเทศ

โดยทางโทรเลข

มาจากเมืองโซเฟีย วัน ๓ เดือน ๑ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ผู้ว่าราชการเมืองบัลเคเรีย ได้ตอบหนังสือถึงคอเวอนเมนต์เมืองกอนซแตนติโนเปลส ว่า ชาติบัล

เคเรีย จะไม่ ยอมให้ตั้ง ปริน ซนิกอลาศ เมืองมินเครเลีย เปน เจ้า ประเทศราช เมือง บัลเคเรีย เปน อัน ขาด

มาจาก เมืองเวียนา วัน ๕ เดือน ๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ปี จอ อัฐศก ทูต บัลเคเรียได้ ไป หาเกานต์กาลโนกี ผู้ ว่า การ ต่าง ประเทศใน เมือง อาวสเตรีย เกานต์กาลโนกี ได้พูด กับ ทูต บัลเคเรียว่า ปอลิซี เมือง อาวสเตรีย แล ฮังเคเรีย จะ เรียบ ร้อย อยู่ ตาม ปรกติ

มา จาก เมือง ลอนดอน ทูต เตอรกี ที่ อยู่ เมือง ลอนดอน ได้นำ หนังสือ ของ คอเวอนเมนต์ เตอรกี มา ยัง คอเวอน เมนต์อังกฤษ ฉบับ ๑ ว่า ขอให้ คอเวอนเมนต์ อังกฤษ ปฤกษาใน การ ที่ จะให้ กอง ทัพ อังกฤษ ยก ออก จาก เมือง อิยิบ ลอศ อิตเดอซซลี ได้ ตอบ ว่า จะ ปฤกษา การ เรื่อง นี้ให้ ตก ลง

วาระ นาค สถิตย

๑ ๏ อาทิตย กล่าว แบบ เบื้อง บรรหาร นาค เฮย
เศียร สู่ อุดร ขาน เขตรไว้
หาง กำ หนด อาจาริย แจง แจ่ม จิตร นา
คือทิศ อาคเณย์ให้ เร่ง รู้ จด จำ ฯ

๒ ๏ จันทร ประ จิม ทิศ แท้ คือ เศียร นาค เฮย
หาง จด อิสาณ เรียน เร่ง รู้
ควร จำ บทโดย เพียร พันธ ผูก ไว้ นา
ของ เก่า คือ กระ ทู้ เทียบ ไว้ เปน โคลง

๓ ๏ อัง คาร จง แจ้ง เหตุ หน บูรพ เศียร เฮย
หาง หะระ ดี หนูน แนะไว้
เรา หวัง จัก ก่อ กูล กาล เก่า ก่อน นา
สำ หรับ ตน พอ ได้ ดับ แก้ ความ เขลา

๔ ๏ พุฒ หรดี ออก อ้าง เอา ศี ศะเฮย
จง ตรึก ตาม วิธี ที่ ใช้
หาง ภา ยัพ นา คี นา พ่อ
จำ จด กัน ถาม ได้ ไป่ ต้อง หัน หา ฯ

๕ ๏ พฤหัศบดี เลิศ ล้ำ อิสาณ เศียร เฮย
จำ พ่อ อย่า ลน ลาน หลีก เค้า
ปลาย หาง สถิตย ถาน อาคะ เณย์ เฮย
เปน แบบ ท่าน ครู เถ้า ถ่อง แท้ โบราณ ฯ

๖ ๏ ศุกร แสดง เศียร นาค นั้น อาคะเณย์ ทิศ เฮย
จำ จด อย่า หัน เห แห่ง ไว้
หาง วาง ประ จิณ คเน นำ แนะ ไว้ แฮ
จง ถ่อง ถ้วน ดู ให้ เหตุ ต้น ตาม มี ฯ

๗ ๏ เสาร ทัก ษิณ นาค ไว้ วาง เศียร ทิศ เฮย
คราว อ่าน อย่า วน เวียน หวั่น ถ้อย
จง ตรอง ตรึก ความ เพียร เปน ใหญ่
หาง จด ภายัพ ห้อย อย่า ย้อน หา เศียร ฯ

โคลงสุภาสิตใหม่

พระองคเจ้าเกษมศรี ศุภโยค

๑๑๑ ๏ อับ อาย ได้ คิด แล้ว จึ่ง จาง
ก่อน ว่าพี่ ทิ้ง ทาง สัตย สิ้น
เขา หลอก เล่น แล้ว นาง นับ เชื่อ
กลับ จัก มา เล่น ลิ้น เลิก แล้ว เหลือ อาย ฯ

สมเดจ เจ้า ฟ้า ภาณุรังษี สว่างวงษ

๑๑๒ ๏ บาง คน อาย สุด ล้น เหลือ เหตุ
ใน เครื่อง แต่ง ตัว เครช โก๊ด เสื้อ
อาย กลัว ไม่ เหมือน เพศ อังกฤษ
เชิด เปรอะ เปลี่ยน หลาย เตื้อ แต่ง ให้ จน สวย ฯ

พระองคเจ้าโสณบัณฑิตย

๑๑๓ ๏ อาย บาป แล้ว อย่า ได้ ทำ การ บาป นา
อาย ผิด อย่า คิด พาล ชั่ว ช้า
อาย หน้า อย่า ประจาน จำ อวด
อาย กิจ ไม่ ตั้ง หน้า จัก ไร้ ยศ ผล ฯ

พระองคเจ้า วรวรรณากร

๑๑๔ ๏ อายใคร ไป เปรียบ ด้วอ อาย พาล
พาล บ่ อาย อวด หาญ เก่งโอ้
เถียง เท็จ ไม่ ถูก การ พาล ห่อน อาย แฮ
ปราช ไม่ ขอ ตอบ โต้ พ่าย แพ้ คำ ขวาง ฯ

กรม หมื่น พิชิต ปรีชากร

๑๑๕ ๏ เสีย ที ที่ รอบ รู้ อก เรา อก เอย
หลง เชื่อ เสีย เชิง เขา ลอบ ชู้
สา ใจ ที่ ใจ เบา บาง สติ
อาย นัก อาย หน้า ผู้ สอด แจ้ง ความ งำ ฯ

๑๑๖ ๏ ความ อาย เปน เหตุ ให้ หาย หลง โลภ แฮ
อาย ผิด บ่ เคย อง อาจ สู้
อาย ตน ว่า ตน ทรง ศักดิ ท่าน เลี้ยง แฮ
อาย ว่า ชั่ว ดี รู้ เรื่อง แล้ว ทำ ใย ฯ

๑๑๗ ๏ อาย คน ว่า ทรัพย ไร้ กว่า เขา ปวง ฤๅ
อาย ว่า ต่ำ ศักดิ เขา ผิด ผู้
อาย ตน ว่า โฉด เขลา งม เงื่อง
อาย เท่า อาย ไป สู้ พูด พลั้ง เสีย จริง ฯ

พระราช นิพนธ์

๑๑๘ ๏ อก เอ๋ย อนาถ โอ้ อาย นัก
หมาย มอบ รัก ไป รัก ร่วม บ้าง
เปน ชาย แล หญิง ผลัก รัก ดั่ง นี้ นา
คิด ใคร่ ด้น ป่า กว้าง กว่า ม้วย เมือ มรณ์ ฯ

๑๑๙ ๏ แสน อาย หมาย จัก ม้วย ไม่ คืน เลย นา
ชาย สละ เหลือ ฝืน ภักตร สู้
แค้น รัก สลัก กลืน ไป คล่อง กาย ฤๅ
เสีย สัจ จึ่ง เสีย รู้ สิ แล้ว ทำ ไฉน ฯ

๑๒๐ ๏ ทุน น้อย ไป เทียบ หน้า เพื่อน ฝูง
ไร้ ที่ พึ่ง พา พยูง ยก ค้อน
สูง ศักดิ ชัก ตน สูง สม เพศ
อาย เร่ง อาย อก ร้อน รุ่ม เพี้ยง เพลิง เผา ฯ

๑๒๑ ๏ สิ่ง ใด ทำ ผิด ต้อง จำ อาย
ถึง บ่ อาย บ่ มลาย ชั่ว ล้าง
ทำ ชอบ ไป่ ควร หมาย อาย อับ
ชอบ จะ ชู ชอบ อ้าง ออก ให้ หาย อาย ฯ

๑๒๒ ๏ อาย บาป บ่ อาจ เอื้อน มาร ษา
อีก รัก ร่วม ภรรยา ท่าน ห้าม
ลัก ทรัพย เสพย สุรา ผลาญ สัตว
สิ่ง ชั่ว กลัว อาย คร้าม อยู่ แล้ว ไป สวรรค์ ฯ

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

ทำ ขวัญ นาค

นโม อัน ว่า นมัส ประนม อุดม ด้วย กาย วะจี จิตร ประดิษฐ เบญจางค์ ถวาย ยุคล หัตถ์ ทัศ สางคุลี กร ประพุม เทียม ทิพย โกสุม เสาวคนธ ชาติ ใน พิจิตร จัก ลักษณ บาท บงกชเรณู แห่ง สมเดจ พระบรม ไตรโลก ทูพิ สุทธิ เทเวศ ผู้ เปน มิ่ง มงกุฎเกษ สกลไกวัล ทั่ว เทพยมานพ คนธรรพ์ สรรพ พิชาธร กินร นาค แล ครุธ มนุศย ประชา อนึ่ง ข้า พระพุทธเจ้า ถวาย อภิวันทนา พระนพโลกุฎตระธรรม ทั้ง พระปริยัติ ปิฎกอนันต ใน สาคร อาจ ขน ข้าม สัตว นิกร จาก จัตุรโอฆ บันลุ เขตร เขษม ศรี วโมฆ อมฤตย ธานี อนึ่ง ข้า พระบาท ยอกร กฤษฎารชลี พระอัษฎาง คิกะสาวก อัน นับ เนื่อง ใน พุทธ โปฎก ดิเรก คุณ ล้วน เปน กระเษตร กุศล สุนทร เพิ่ม ภูล อาจ ให้ ไตร พิธ สมบัติ สมบูรณ แก่ นิกร สัตว ซึ่ง มี กระมล ประสาท โสมนัศ ใน ธรรม สุจริต ด้วย บัด นี้ พระบาท บรม บพิธ สมเดจ พระจอมเกล้า เจ้า อยู่หัว ทรง พระราช ศรัทธา จะ บวช เจ้า นาค ไว้ ใน พระบวร พุทธสา ประพฤติ พรหมจรรย์ หวัง จะ ให้ เปน บุญ นิธิทาง พระนิพพาน จัก เพิ่ม ภูล พระ เนก ขัม บารมี ยิ่ง จึ่ง ทรง พระกรุณา ให้ จัด แจง บริโภค พร้อม มิ ได้ ขาด มี บริ ขาร ครบ ทุก สิ่ง อัน เครื่อง

บาย ศรี แล ดุริย สังคิต อุปหาร ภัณฑ์ เสดจ พระราชดำเนิน มา จัก ทำ ขวัญ สิกขะ มานพ ผู้ มี กุศล เจตนา ปรารภ จะ บรรพ ชากร เพื่อ จะ ให้ เปน ศรี สวัสดิ สถาวร ใน อุปสม บท กิจ ซึ่ง ทรง พระราช อุทิศ ถาปนา การ ไว้ หวัง เปน อายุ ยืน นาน ใน พระพุทธ สาสนา ข้า พระพุทธเจ้า ขอ อัญเชิญ เทพยดา ภูม พฤกษ อากาศ ทุก ชั้น ฉกามา พจร พิมานมาศ แล โสฬศ มหาพรหม หมู่ อมร สถิตย ทุก พนัศ พนม แนว นที ธาร ทั้ง เทพย บริรักษ พระราช นิเวศ สถาน นคร คาม นิคม ชนบท ประเทศ ทั่ว ขอบ เขตร ขัณฑสิมา พระราช อาณา ประวัติ อีก องค อมร ดำเนิน ใน จัง หวัด จักร กระมณ ฑลทวา ทัศราษี มี ต้น ว่า เมศ แล พฤกษ ภนพเคราะห์ ดารา สัพ ตา พิษ นักสัตว ทั้ง เทพย รักษาเสวตร บวรฉัตร ขัติยราช บัลลังก์ ทุก ทั่ว สิบสอง พระคลัง ภัณฑา คาร สถาน เทพย อภิบาล เบญจ ราช กุกกุ ภัณฑ์ สรรพ อัษฎาวุธ เครื่อง พระพิไชย ยุทธ สาตรา ทุก สิ่ง ศิริ ราชู ปโภคา ขัติยโภไคย ทั่ว ทวย ท้าว เทพยไทย จง มา สโมสร สันนิบาต ใน ราชมณ ฑล มณเฑียร ที่ สถิตย เชิญ มา รับ พระราช ปฏิทาน ผลา มิศ อุทิศ ธรรม บรรณา นิสงษ ซึ่ง ทรง พระกรุณา โปรด พระราชทาน ให้ ใน ครั้ง นี้ จะ ได้ เปน พระปรมัต บารมี มหันต กฤษฎา ธิการ มี ผล เนก ขัมทานา พินิหาร เปน อาทิ เหตุ ทั้ง อานุภาพไทยเทเวศ จง มา ช่วย บำบัด สรรพ อุปัทวะ อาพาธ พยาธิ ภยันตราย อย่า ให้ มา กล้ำ กลาย ใน มหานคร ราชธานี บุรี รอบ ขอบ เขตร ประเทศ ขัณฑสิมา แล้ว จง อภิบาล รักษา สรรพ ราชบุรุศย อัน มี นาม สมมุติ ว่า สิกขะ มานพ กอบ ด้วย มูละ ปนิทาน ปรารภ เริ่ม จะ บรรพชา ใน สมัยเวลา ทิวาการ วาระ รุ่งขึ้น พรุ่ง นี้ ได้ แล้ว ให้ ลั่น ฆ้อง ไชย เข้า สาม ที รับ เสดจ นิกร

สวัสดิพิพัฒ มงคล วิมล มหามหุ อุดมดิเรก ฤกษ กอง กุศล พิธี เทพยดา เจ้า ใน จัก ราษี พร้อม ทั้ง เผ่า พงษวงษ ตระกูล ประยูรญาติ อยู่ ถ้วน หน้า มี ทั้ง บิดร มารดา เปน ประธาน มี น้ำ จิตร นั้น เบิก บาน สุด ที่ จะ ยินดี หวัง ว่า จะ ให้ พ่อ ผู้ บุตร บวช เปน ชี เชื้อ ชิโนรส พรุ่ง นี้ พ่อ ก็ จะ มี นามกร ปรากฏ ชื่อ ว่า พ่อ นาค อัน องค พระผู้ ทรง พระภาค ทรง บำญัติ ไว้ พ่อ นาค เอย จง มี กระมล น้ำ จิตร ให้ ผ่อง ใส โสมนัศ บริดา พ่อ อย่า หวั่น ไหว ใน ราคาธิ กิเลศ ลามก โทษ ทาง อบาย อัน เปน สักคะ มัคคันตรายอริยะ ภูม พิธี ล้วน แต่ ฝัก ฝ่าย อกุศล ราษี เสื่อม ซึ่ง คุณ แล ประ โยชน์ จง เสีย สละ ละ ปะลิโภช เผา ฆะราวาศ จง ยินดี ใน เพศ บรรพชิต ชาติ อัน เปน ธง ไชย พระอุระหรรต์ ประการ หนึ่ง อัน ว่า ยังเกิด พระพุทธรัตน นี้ จัด ได้ ชื่อ ว่า อะนัคคะมะณี จะ หา ได้ แต่ ละ ครั้ง ละ ที นี้ โดย ยาก ต่อ มี บุญ ยา พินิหาร มาก จึ่ง ได้ มา อุปบัติ ใน มนุศย ศุคติ กำเนิด เกิด เปน บุรุษ ประสบ พบ พระบวรพุทธสาศนา ได้ ประพฤติ เพศ พรหมจรรยา อย่าง ปัจฉิมปฏิบัติ จัด เปน ทาง กลาง กล่าว คือ อัษฎาง คิกะมัคคะธรรม เหตุ ล่วง หลีก เสีย ซึ่ง กิเลศ กรรม ลามก มัคคันตะ พิปะริต คือ อัตกิละมัฐานุกิจ กามะศุ ขันลิกา นุโยค อัน ทาง ล่วง นี้ แล เปน อะปัฐ โมค คือ อะมัตมรรคา อาจ ให้ พ้น อำนาจ ชาติ ชะรา พยาธิ มรณะไภย หนึ่ง ผลา นิสงษ ของ บุคคล ที่ ได้ บำเพ็ญ ผล ผนวช นี้ มี มาก ยาก ที่ จะ พรรณา ถึง แม้น มา ว่า เทพยดา ผู้ อดูลย์ เดช จะ เอา พื้น ที ฆัมภร ประเทศ มา เปน ใบ ลาน จะ นำ เอา แผ่น พระสุธา ธาน มา เปน แท่ง หมึก จะ เอา กระแส สาชล ทเล ลึก มา เปน น้ำ ละลาย จะ นำ เอา เขา พระสุเมรุ มั่น หมาย มา เปน ปากไก่ จาฤก ผล นรชช ที่ ได้ บรรพชา จน สูญ สิ้น ดิน ฟ้า สาคร ศี ขะริน พระอานิสงษ จะ สุด สิ้น นั้น หา มิ ได้ ผล ผนวช นี้ ยิ่ง ใหญ่ เหลือ ล้น พ้น ที่ จะ นับ จะ ประมาณ พ่อ นาค เอย จง มี กระมล น้ำจิตร ให้ ผ่อง ใส กระเษมสานต์ สาทะระ ประสาธน์ อัน ศรัทธา นี้ แล เปน ดวง มะณี รัตนา มาศ อาจ ให้ สำเรจ ซึ่ง สิ่ง สรรพ สุจริต ธรรม จัด เปน วิภูษะนา พรรณ พิจิตร อัน โอฬาร อนึ่ง ก็ นับ ว่า เปน อะริยะ ธะนะสาร วิสุทธิ สมบัติ

เหตุเลื่อมใสในพระไตรรัตนเรืองปรีชาชาญ เชื่อแท้ในผลศิลทานภาวะนานุโยค ปราศจากวิจิกิจฉาอาโภคในกุศลคุณ อันธรรมทั้งสองนี้คือศรัทธากับปัญญายกเปนเอกอะดูลยอธิบดี เปนใหญ่ยิ่งกว่าทะวิปัณณาฎเจตสิกราษีสิ้นทั้งนั้น อันศรัทธานี้แลเปนกรกุมพระขรรคคือพระอะนิจะตาธิไตรลักษณ สำหรับจะได้ล้างเหล่ากิเลศปรปักษเบ็ญจพิธะมาร จงทำกายแลจิตรให้เปนแก่นสารสุนทรภาพ ให้สมที่ได้ลุอุดมลาภเลิศในโลกากล่าวคือพระพุทธบาทสาศนาสาสะนะพรหมจรรย์ ตั้งกระมลหมายมั่นอย่าเกียจคร้าน ปฏิบัติพระจตุปาริสุทธิศีลาจาร เจริญไตรสิกขาด้วยกำลังศรัทธาวิริยะปัณยินทรีย กอบด้วยกะตัญญูกัตเวธีอุทิศกองกุศลไปอย่าได้ขาด ถึงบิดรมารดาคะณาญาติสัมพันธุมิตร ทั่วเทพาสุราฤทธิ์ที่ได้รับอะนุโมทะนาสาธุการ แล้วจะช่วยบำรุงรักษอะภิบาลให้บำราศไภย ได้ฤกษแล้วให้ลั่นฆ้องไชยถ้วนไตรวาร กระทำมงคลวัฒนาการ แก่เจ้านาคในกาละบัดนี้เถิด

ศรี ๆ สิทธิวิบูลย อดูลยมังคลาภิเศกดิเรกจัตุราภรณ์ คืออายุวรรณศุขะพะละจงถาวรวัฒนาแก่พ่อนาคผู้จะบรรพชาในพระธรรมวินัย ให้ผาสุกภาพผ่องใสทั่วทั้งสิอิริยาบถ สรรพกิจในพรหมจรรย์พรดพึงบำเพญเพียร อุส่าหเล่าเรียนคันถะธุระพระปัศนาญาณหมั่นศึกษาสมาธานเตรัศธุดงคะวัต เปนต้นว่าทรงซึ่งบังสะกุลพัดแลบิณฑะบาต อยู่อะรัญญิกะรุกขะมูลเสนาสะนะแลพิจารณาอะสุภารม โดยโสสานิกะนิยมณ์อย่างพระยัติโยคี ประพฤติสับปะทานะจาริกะวิถีถือคะลุปะฉาเอ่กาสันนิกพัต อีกทั้งเนสัษชิกวัตอย่างวิริยอุกฤษ หนึ่งพึงประพฤติในอะธิจิตรสมาธิภาวนาคือทัศสะกะศิลอะสุภานุสะติกรรมถาน ทั้งพระจัตุพรหมวิหารอะวะถา นะทาษปะฏิกุลสัญญาอะรูปะสมาบัติ นับในสัมมะถะวิธสี่สิบทัศตามแต่จะเลือกเรียน ประการหนึ่งพึงประพฤติเพียรในสมาธิภาวนากิจ คือพระวิปัสสะนากำหนดในทัสสะพิธบรรยาย ล้วนแต่ปลงปัญญาพิจารณามั่นหมายในพระไตรลักษณ เหนนามแลรูปแจ้งประจักษโดยพิคดาร ตั้งแต่สมณะญาณเท้าถึงอะนุโลมิกะสัตว ถ้วนคำรบครบสิบทัศตามในพรรณาล้วนแต่เปนพระอนิจจังทุกขังอนัตตา ทั่วทั้งขันธะบัญจกไม่มีสิ่งที่จะหยิบยกว่าเปนแก่นสาร แต่ล้วนเปนทุกขสาธารณ์บมิได้เที่ยงแท้ว่าเปนของตน สังขาระธรรมนี้มีแต่ว่าจะร้อนระคนปนไป ด้วยฉันนะวุตติกะโรกหากมารุมรันทำให้ลำบาก ทั้งภาหิระกะไภยนั้นก็มีมากย่อมมาบีทา ให้เสวยทุกขเวทนานิราศศุขสิ่งอันดีอันงาม ต่อเมื่อได้สำเรจพรรพชิตกิจพยายามบันลุโลกุตะระธรรมอันวิเสศ จึ่งอาจสามารถจะล้างเหล่าอะกกุศลกิเลศกองวิชา ด้วยอริยมัคคะปัญญาเปนสมุจเฉทะปะหาน ทำลายเชื้อตัณหาอุปาทานอันเปนมูลทุกขนั้นเดดขาด จึ่งจะสูญสิ้นจากสรรพทุกขโสกโทมนัษสุปายาติชาตปุนะภพ มีกระมลปรารพในนิบพานารมเสวยวิมุติศุกขให้ชื่นชมคืออำมฤตยสมบัติ ได้คุณนามบัญญัติเรียกว่าสามัญผล อันบรรพชานี้แลเปนต้นแห่งวิวัตตะคามิมัคเชื้ออุดมเพศวิเสศศักดิ อาจจะทรงไว้ได้ซึ่งพระอะระหัตคุณสุนทรประเสริฐ ดุจสุพรรณภาชนอันล้ำเลิศ อาจรองรับไว้ได้ซึ่งสาธารณ์พาลมฤคาธิบดี สีหะเกษรราชจตุบทเจ้านาคจงมีมนสิการะกำหนดโดยอนุสาศนะกะถา แล้วจงเจริญศิลสมาธิภาวนาด้วยพิริยภาพ เบื้องว่ามิได้ลุโลกุตะระลาภในทิฐธรรม คงจะมีมุขมุ่งพิมานสวรรคเสวยทิพยสมบัติ ด้วยอำนาจพรหมจรรยวัตสังวรวินัย ได้พระฤกษแล้วให้ลั่นฆ้องไชยถ้วนไตรวาร ทราหมณ์พฤฒิบาศแลโหรตาจาริย จงจุดเทียนเวียนแว่นบรรดารสังฆ์ศรัทธานฤโฆษดุริยางคดนตรีในการบัดนี้

แจ้งความ

ท่าน สมาชิก ที่ได้ส่ง เงิน เข้า ส่วน หอ พระสมุด แล้ว ไม่ ว่าใน จำนวน ปีใด ถ้าได้ ไว้แต่ ใบเสร็จ บ่า เซ็นชื่อ กรรมสัมปาทิก ผู้หนึ่ง ผู้เดียว ก็ ดี ฤๅเซ็นชื่อ เสมียน หอ พระสมุด ก็ ดี ขอให้ นำใบเสร็จ บ่านั้น มา เปลี่ยน ต่อ กรรมสัมปาทิก ๆ จะ ทำใบ เสร็จ แท้ ซึ่ง ลง นาม เฉพาะ สภา นายก แล เหรัญญิก นั้นให้ ไป

แล ใน กาล ต่อไป ภายน่า ขอ ท่าน สมาชิก ทั้ง ปวง จง ได้ ทราบ ทั่ว กัน ว่า ธรรมเนียม ให้ ใบเสร็จ บ่า เป็น เลิก แต่ วัน นี้ ไป แล ใบเสร็จ รับ เงิน ฉบับ ใด ต่อ ลง ลายเซ็น นาม สภา นายก กับ เหรัญญิก จึ่ง เป็น อัน ควร เชื่อถือ ว่า เป็น ใบ เสร็จ ได้

แจ้งความ ณวัน ๑ เดือน ๒ แรม ๘ ค่ำ
ปีขอ อัฐศก ๑๒๔๘

ตำรวง ราชา นุภาพ เลขา ธิการ

รายงาน

ใน ระหว่าง ตั้งแต่ วัน ๗ เดือน ๒ ขึ้น ๘ ค่ำ รุน ถึง วัน ๗ เดือน ๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ๘ วันนี้ สมาชิก ได้มา ยัง หอ พระสมุด ๑๐๐ ท่าน แล หนังสือ ที่ได้ ให้ ยืม จาก หอ พระสมุด ๒๗ เล่ม

พระราชนิพนธ์

พระบาท สมเดจ พระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว
ว่า ด้วย ลงสรงโสกันต

เมื่อ ว่า การ ตาม เหตุที่ ควร พระเจ้า ลูก เธอ พระองค เจ้า ซึ่งมิใช่ เจ้าฟ้า ก็ไม่ ควร จะ มี การ ราช พิธีโสกันต เป็น การใหญ่ แต่ ใน แผ่น ดิน พระบาท สมเดจ พระพุทธ ยอดฟ้า จุฬาโลกย แลใน แผ่น ดิน พระบาท สมเดจ พระพุทธ เลิศ หล้า นภาไลย ใน พระ บวร ราช วัง ได้มี การ แห่ โสกันต พระองค เจ้า เกิน ธรรมเนียม เก่า สอง ครั้ง สาม ครั้ง แล้ว แลใน แผ่น ดิน ประจุบัน นี้ ใน พระบวร ราช วัง ก็มี การ เกิน ธรรมเนียม เก่า นำ น่า เป็น อย่าง มา ก่อน ถึง สอง ครั้ง แล้ว ฝ่าย ใน พระบรม มหา ราช วัง จึ่ง ต้อง ทำ ตาม ไป การ เป็น ทั้ง นี้ เพราะ โสกันต เป็น การใหญ่ ไม่ได้ มี มา นาน แล้ว ผู้ จะ ใคร่ ดู มี มาก แล จะ คอย เวลา ภาย น่า ก็ไม่ ไว้ใจ การ ว่า จะ เป็น แน่ ที่ จะได้ ดู จึ่ง กราบ ทูล ขอให้ ทำ ขึ้น

บัด นี้ สมเดจ พระเจ้า ลูก เธอ เจ้าฟ้า จุฬาลงกรณ พระองค ใหญ่ มี พระชนมายุ ได้เต็ม ๑๒ ปี แต่ ปี ประสูตร ถึง กำหนด เวลา ควร จะ มี การ พระ ราช พิธี โสกันต เป็น การ ใหญ่ ด้วยได้ พระราช ทาน พระราช อิศริยยศ ต่าง ๆ เสมอ อย่าง พระองค ใน ครั้ง แผ่น ดิน พระบาท สมเดจ พระพุทธ เลิศ หล้า นภาไลย ทุก ประการ แล้ว ครั้ง นี้ จึ่ง ควรให้ มี การ พระราช พิธี โสกันต เปน การใหญ่ เต็ม ตาม ตำรา เหมือน กับ การ พระราช พิธี โสกันต ซึ่งมี ใน แผ่น ดิน พระบาท สมเดจ พระพุทธ เลิศ หล้า นภาไลย สอง ครั้ง นั้น เพื่อ จะ ได้ เป็น แบบ อย่าง ต่อไป ภาย น่า ท่าน ผู้ที่ ต้อง เกณฑ์ รับ ราช การใด ๆ ใน บัด นี้ จง มี ความ ยินดี คิด ฉลอง พระเดช พระคุณ ทุก ท่าน ทุก นาย ให้เต็ม ตาม กำลัง เทอญ

ฝ่าย ชน ชาว ต่าง ประเทศ ที่ไม่ รู้เรื่องเดิม มา ขอ เสีย อย่า บ่น ต่าง ๆ ว่า ทำ การ ทั้ง นี้ ไม่ เป็น คุณ เป็น ประโยชน อะไร แก่ บ้าน เมือง ทำให้ คน เปน อัน มาก ป่วย การ เสีย เวลา ด้วย ต้อง เกณฑ์ ทำ การ ต่าง ๆ แล ภา กัน เพลิด เพลิน มา ดู การ เล่น หลาย วัน หลาย เวลา เลื่อน ๆ เพราะ การ พระราช พิธี โสกันต เป็น การใหญ่ เต็ม ตาม ตำรา โดย ธรรมเนียม ใน สยาม เช่น นี้ เป็น ของ เคย มี มา แต่ โบราณ ใน แผ่น ดิน หนึ่งก็ ไม่ มี มาก เคย มี แต่ ครั้ง หนึ่ง สอง ครั้ง เท่า นั้น เมื่อ จะ ตัด เสีย จะ ไม่ให้ มี เป็น แบบ อย่าง แล้ว ท่าน ผู้ที่ รู้ ขนบ ธรรมเนียม โบราณ ก็ จะ มี ความ เสียใจ ว่า พระบาทสมเดจ พระเจ้า อยู่ หัว ทรง นับ ถือ การ ต่าง ประเทศ มาก มา เลิก ละ สิ่ง การ ธรรม

เนียมโบราณ เสีย สิ้น ง่าย นัก ควร จะ ต้อง รักษา แบบ อย่างโบราณ ราช ประเพณีไว้ ไม่ให้ เสื่อม สูญ จึ่ง จะ ชอบ

การ ที่ใน การ โสกันต นี้ ท่าน ทั้ง หลาย ทั้ง ปวง เปน อัน มาก ย่อม นำ สิ่ง ของ ทอง เงิน มา ถวาย พระเจ้า ลูกเธอ ที่ โสกันต เปน การ สมโภช โดย อย่าง ธรรมเนียม ทำ ต่อ ๆ มา การ นี้ ท่าน เปน อัน มาก ทำ ก็ โดย ชอบ ภอ คุ้น เคย ใน พระเจ้า ลูก เธอ พระองค ที่ โสกันต นั้น ตามใจ ใน หลวง ไม่ได้ ขอ ร้อง กะ เกณฑ์ อะไร ดอก ใคร ภอใจ จะ ถวาย ก็ ถวาย ไม่ ถวาย ก็ ได้ ไม่ มี ความ ผิด อะไร

ถ้า มี ที่ได้ ถวาย ของ สมโภช พระเจ้า ลูก เธอ แล้ว นั้น มี การ โกน จุก บุตร หลาน เมื่อ ใด ให้ กราบ ทูล ให้ ทราบ ใต้ ฝ่า ลออง ธุลี พระบาท จะ ได้ พระราช ทวน ตอบ แทน ให้ มี กำไร บ้าง คุ้ม ทุน บ้าง อย่าง การ เลื่อน ลง แขก ลง ขัน กัน ข้าง นอก ตาม ประเพณี บ้าน เมือง เพราะ ฉนั้น อย่า ให้ ผู้ หนึ่ง ผู้ใด เข้า ใจ ผิด บ่น พึม พำ ผิด ๆ ไป ใน อัน ใช่ เหตุ เลย เปน อัน ขาด ที เดียว

ประกาศ มา ณวัน พฤหัศบดี เดือน ๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปี ฉลู สัปตศก ศักราช ๑๒๒๗ เปน วัน ที่ ๕๓๔๒ ใน รัชกาล ประจุบัน นี้

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อไป

ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ สุมุขี ฉันท์

ส ช ช ลหุ ครุ

ส ช ชา ล คา ต ทิ ตา สุ มุ ขี

บาท หนึ่ง ๑๑ อักษร ๒ กลอน เปน บาท หนึ่ง ๒ บาท เปน บท หนึ่ง ชื่อ สุมุขี ฉันท์ ดั่ง นี้

อนุ ปิย ภณี มิตร มี ลักษณ โทษ ๔ ประการ

คณะ มิตร พา ล ก็ ปรากฏ ไข ตติ เยศ ใน อนุ กรม วจี ฯ

ธ สฤษดิ นาม อนุ ปิย ภณี ทุร ชาติ กระลี กล เกื้อ อ สธรรม์ ฯ

ครุ โทษ เหตุ จะตุ เภท ก็ ปัณ บ มิ ควร จะ สัณ ฐว เสพย ภิรมย์ ฯ

กล หนึ่ง จะ แจ้ง กิจ บาปะ ก็ ชม หฤ ไทย นิยม อนุ ญาต บ มิ ปราม ฯ

วจ นาท สา อุป สา ทะ ก็ ตาม ธุระ นี้ แล งาม นฤ ทุกข นฤ โทษ ฯ

กล หนึ่ง จะ บอก กิจ บุญ ก็ พิ โรธ พจน ห้าม ประโยชน์ ทุจริต นิศ คุณ ฯ

ธนะ สาระ เปลือง ฤ สวัสดิ วิบุลย บ มิ ราง จะ สุน ทร ถาวร ผล ฯ

กล หนึ่ง ก็ ยอ ยศ เกียรติ ถกล อภิ ภักตร ดล วร วัฒน์ ธิบาย ฯ

ธ ประสิทธิ สรร พ มโนรถ หมาย คุณะ แสร้ง ภิปราย เพราะ จะ ชอบ หัทยา ฯ

กล หนึ่ง ก็ กล่าว บร ภักตร ครหา วจ เนก นา นุ ประการะ อนรรต์ ฯ

บ มิ สุทธ จิตร สุจริต นิรัน ดร ด้วย อธรรม์ ทุจริต วิจล ฯ

ทุฐ เลศ ลา มก ทารุณ ผล จตุ เภท กล ก็ ประกอบ กุฎะ วา ฯ

จก พาล ชาติ แล นิราศ สุภา สิต สัตยา ธิก คุณะ บ มี ฯ

มิตร นี้ แล นาม อนุ ปิย ภณี คณะ เนื่อง กระวี วร เว้น มิ สมา ฯ

คมเปนสหาย จะมลายศุขอา ดูลย์วัฒนา ยศศักดิ์ฤยล ฯ

บทฉันทปรา กฏนามนฤมล สุมุขีนิพน ธวิธูรทฤษฎี ฯ

๑๖ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๑๙ ๏ เด็กจับกระจกแก้ว ยามซน สนุกนี้นา
หงายเล่นกลางแดดยล ส่องหน้า
เหนดวงภาสกรมณ ฑลสู่ ล่างฮา
ดินเปลี่ยนขึ้นบนฟ้า กลับด้วยเงาฉาย ฯ

(เซน) โกลาหล

๑๙ ๏ เปลี่ยนสับกลับล่างขึ้น เปนบน
คนกรอบผอมบทน ล่างได้
คนแขงอวบเนื้อจน แรงอยู่ ตัวนา
จึ่งเล่นช่วงไชใช้ อนึ่งจ้องเตเฉลย ฯ

๑๙ ๏ ไนยหนึ่งคนซูบอ้วน เหมือนกัน
ยามสนุกนี้เล่นพนัน เกือบเก้อ
พาดหัถผลัดเปลี่ยนปัน บนล่าง
ตีไก่ด้วยมือเน้อ อย่าได้ระแรงหลงฯ

(เซน) ท, ว,

๑๙ ๏ พะบู๊ดูหลากแท้ ทีขัน
หกบาทท่าแปรผัน เชิดชี้
ใครใหญ่อยู่ล่างยัน เหยียบต่อ กันแฮ
ยามสนุกนี้ชุกเช่นนี้ บอกเบื้องพะบู๊ ฯ

๑๙ ๏ อยู่ล่างแล้วกลอกกลิ้ง เกลือกบน
บนกลับลงล่างทน ทุกขแท้
จักทายก็กริ่งคน เขาติ เตียนพ่อ
เกรงผิดต้องยอมแพ้ พากยได้เยียไฉน ฯ

๒๐ ๏ ขอนศักมักล่องน้ำ มาไกล
ถึงลากขึ้นมโนไม เหมาะแล้ว
ตีเส้นแนะทางไข คลองเลื่อย ไว้เฮย
คนสี่สองคู่แกล้ว เลื่อยเส้นตรงตาม ฯ

(เซน) เปลน

๒๐ ๏ เดินธารผ่านน่านน้ำ หนองบึง
ขอนศักจึ่งลุถึง ถิ่นเด้า
เถลิงอัศวราษกรึง กราดแน่น แล้วพ่อ
สองคู่สี่นายเข้า เลื่อยต้นเส้นตาม ฯ

(เซน) วรรณ

โคลงทาย

๒๑ ๏ คธาเทียมเทพสาตรเจ้า ปางตาล
ต้นชุบสรรพกิจการ เกิดได้
ปลายชี้กลับแหลกลาญ ล้างมอด มรณ์แฮ
ใครช่างทายทายให้ ถูกเบื้องบัณหา ฯ

๒๒ ๏ ไม้เหี่ยวห่อนรู้คลี่ คลายเลย
ไม้เหลี่ยมนับสิบเคย เล่ห์พร้อง
ไม้เหนแต่เขาเลย ร้องไล่ มันฮา
ไม้ไป่รอรั้งต้อง ปล่อยให้นำทาง ฯ

วชิรญาณ

เล่ม ๒ แผ่น ๑๔ ณวัน ๑ เดือน ๒ แรม ๑๕ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ ราคาแผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรเหรัญญิก

ข่าวในกรุงเทพฯ	น่า ๑๐๕
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๑๐๖
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๑๐๖
ทำขวัญในการตัดจุก	น่า ๑๐๙
แจ้งความ แลรายงาน	น่า ๑๑๐
ว่าด้วยชื่อวัด แลชื่อบ้านเมือง	น่า ๑๑๐
ฉันท์วรรณพฤติ	น่า ๑๑๒
แก้ปัณหาวิเคราะห	น่า ๑๑๒
ปัณหาวิเคราะห	น่า ๑๑๒

ข่าวในกรุงเทพฯ

ฉลองอนุสาวรีย แล้วเสด็จขึ้นประทับพระเมรุทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เวลา ๗ ทุ่มเสศเสด็จกลับพระบรมหาราชวัง วัน ๗ เดือน ๒ ขึ้น ๘ ค่ำ เวลาบ่ายโมงเสศ เสด็จพระราชดำเนินประทับพระที่นั่งทรงธรรม ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล เวลาบ่าย ๔ โมงเสศทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญพระพุทธรูปแลพระอัฐิพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าประไพพรรณพิลาศ ขึ้นยานนุมาศกงพร้อมด้วยคู่แห่แตรสังขกลองชะนะเครื่องสูงถึง เชิญพระอัฐิส่งที่พระตำหนักในพระบรมหาราชวังแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จกลับพระบรมหาราชวัง เปนเสร็จการพระเมรุอันหต ณวัดราชบพิธ ฯ

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล

ณพระที่นั่งพุทธมณเฑียร

วัน ๓ เดือน ๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เจ้าพนักงานได้จัดการทั้งปวงตามธรรมเนียม เวลา ๒ ทุ่มเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งพุทธมณเฑียร ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานพระเจ้าลูกเธอ พระองค์

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกทรงประเคนบริขารพระสงฆ์แล้ว ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอกเปนอันมาก เวลาบ่าย ๔ โมงเสศเสด็จขึ้น ฯ

พระราชพิธีตรียัมพวาย

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระยามณเฑียรบาลมีการแห่ไปยืนชิงช้าตามธรรมเนียม วัน ๖ เดือน ๒ ขึ้น ๗ ค่ำ แห่เช้า วัน ๑ เดือน ๒ ขึ้น ๙ ค่ำ แห่เย็น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไม่ได้เสด็จออกทอดพระเนตรในการพระราชพิธีตรียัมพวาย ฯ

ราชการ

วัน ๓ เดือน ๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำเวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินประทับท่าราชวรดิฐ ทรงทอดพระเนตร แพพระมณฑปในการพระราชพิธีลงสรงสนาน แล้วเสด็จทรงเรือพระที่นั่งเก๋งพร้อมด้วยกระบวนนำตามเสด็จ พระราชดำเนิน โดยทางชลมารคประทับพระราชวังเดิม ทรงเยี่ยมประชวรสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจาตุรนตรัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษแล้ว เวลาทุ่มเสศเสด็จกลับพระบรมหาราชวัง ฯ

พระราชทานสัญญาบัตร

เลื่อนตำแหน่งข้าราชการ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายพึ่งมหาดเล็กเวรฤทธิเปนหลวงอภัยเสนาเจ้ากรมคู่ชัก ๑ หลวงสำเร็จพระขรรค์เปนพระยาอาวุธภัณฑ์เผด็จจางวางกรมแสงหอกดาบ ๑ ขุนทิพมงคลเปนหลวงสำเร็จพระขรรค์เจ้ากรมพระแสงหอกดาบ ๑ ขุนชำนาญยามยนต์ เปนหลวงสรรพาวุธเจ้ากรมแสงหอกดาบ ๑ หมื่นรักษาอาวุธ เปนขุนทิพมงคลปลัดกรมแสงหอกดาบ ๑ หมื่นทิพสาตราเปนขุนธนเทพปลัดกรมแสงหอกดาบ ๑ นายพักเปนขุนชำนาญยามยนต์ ช่างแก้นาฬิกา ๑ ฯ

ข่าวต่างประเทศ

โดยทางโทรเลข

มาจากเมืองเวียนา วัน ๓ เดือน ๑ แรม ๔ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘ ราษฎรชาวเมืองบัลเคเรีย ได้ขอให้ปรินส์เฟอร์ดีแนนด เมืองเซาซกอเบิกคอตา ซึ่งอยู่ณเมืองเวียนาเปนเจ้าประเทศราชเมืองบัลเคเรีย ปรินส์เฟอร์ดีแนนดได้ตอบว่าจะปฤกษาพระเจ้าแผ่นดินแฟรนซีสโยเซฟ เมืองอาวสเตรียก่อน แลได้แสดงความหวังใจ ให้ราษฎรทราบความตามเหนวา พระเจ้าแผ่นดินแฟรนซีสโยเซฟ แลพระเจ้าแผ่นดินเมืองรูเซีย จะเหนชอบด้วยในการที่จะตั้งให้ตัวเปนเจ้าประเทศราชเมืองบัลเคเรีย ฯ

มาจากเมืองเซนตปีเตอรซเบิก วัน ๔ เดือน ๑ แรม ๕ ค่ำ ความในหนังสือพิมพ์เมืองเซนตปีเตอรซเบิกว่า ทางไมตรีเมืองเยอรมนี กับเมืองรูเซีย ซึ่งมีอยู่แล้ว ได้เปนไปโดยความปรกติเสมอ อนึ่งไว้ใจว่าเมืองเยอรมนี จะถือทางไมตรีเปนที่มั่นคงอยู่เสมอเหมือนกัน แลการในเมืองบัลเคเรียที่รูเซียจัดแจงอยู่นั้น เมืองเยอรมนีจะไม่ทำให้เปนเหตุเกิดการศึกในเมืองยุโรป ซึ่งไม่เปนที่ชอบของพระเจ้าแผ่นดินเมืองรูเซียแลราษฎร ฯ

โคลงสุภาสิตใหม่

พระราชนิพนธ์

ฯ

พระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค

๑๒๔ ๏ อายใจด้วยไม่รู้ กลคน
อายว่าเกิดมาจน บ่านนี้
อายหน้าโง่งงฉงน งำเงื่อน เจียวแฮ
อายปากไม่อยากขี้ ชอกช้ำแสนอาย ฯ

๑๒๕ ๏ ชนใดประกอบด้วย อายเรียน
ชอบแต่การพาเหียร ต่ำช้า
หนังสือเลขการเขียน อายหัด
ชนชนิดนี้ถ้า เพื่อนพ้อพึงอาย ฯ

๑๒๖ ๏ อายอ่านฉบับเบื้อง ตำรา
จะเฟื่องเรื่องวิทยา ห่อนได้
อายจัดคัดเลขา เขียนแต่ง
ใครจะกอบโกยให้ เรื่องรู้การจำ ฯ

พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ

๑๒๗ ๏ อายคือทิริแท้ ท่านนับ
คงว่าอริยทัรพย หนึ่งแล้ว
คืออายบาปกรรมกับ อายจิตร ชั่วแฮ
นี้ตั้งนับว่าแล้ว ทัรพยแท้ควรมี ฯ

พระราชนิพนธ์

๑๒๘ ๏ รู้ อายห่อนแอบเอื้อ เอาสิน บนแฮ
อาย บาปทราบผิดผิน ห่อนพ้อง
วาย ทัรพยซอกหากิน ทางอื่น เอาเอย
ทุกข์ บ่ถึงตนต้อง โทษร้ายภายหลัง ฯ

กรมหมื่นพิชิตปรีชากร

พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์

๑๓๐ ๏ รู้ ชอบประกอบเกื้อ ยุติธรรม
อาย ชั่วกลัวบาปกรรม เหล่านี้
วาย เทวศพึงสำ เหนี่ยกแน่
ทุกข์ จักสิ้นดุจชี้ ช่องให้ไปสวรรค์ ฯ

พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ

๑๓๑ ๏ รู้ คิดจักปลิดเปลื้อง โทมนัศ
อาย แต่ความกำหนัด นับพร้อม
วาย เศร้าโศกบำบัด เพราะหมด อยากแฮ
ทุกข์ ประกอบจงน้อม นักเว้าหน่วงใจ ฯ

พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่

๑๓๒ ๏ รู้ ชอบรบอบเบื้อง ทางธรรม
อาย แก่บาปกลัวกรรม เกิดไซร้
วาย ชนมชีพคงนำ ไปสู่ ชอบนา
ทุกข์ โทษบห่อนใกล้ เกี่ยงพ้นไภยไกษย ฯ

พระองค์เจ้าวรวรรณากรณ์

๑๓๓ ๏ รู้ รอบประกอบพร้อม การดี
อาย ซึ่งสัจวาที พลาดพ้ลง
วาย เทวศจักทวี ภูลเพิ่ม ศุขแฮ
ทุกข์ บ่อาจต่อตั้ง แก่ผู้ปรีชา ฯ

สมเด็จเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ

๑๓๔ ๏ รู้ ว่าตนใส่ถ้อย ความราย ร้ายแฮ
อาย แต่การอยาบคาย เลอะแท้
วาย โศกเพราะความหมาย ว่าไม่ จริงเฮย
ทุกข์ อยู่แต่แรกแก้ กลับได้คืนคง ฯ

ว่าด้วยความกลัวขลาด

พระราชนิพนธ

๑๓๖ ◎ กลัวตายหมายต่อต้าน มฤตยู
กลัวแก่กลัวเจ็บดู ดั่งบ้า
กลัวบาปบ่ำบวงบู ชาพร่ำ วอนแฮ
กลัวดั่งนี้ฤๅคล้า คลาศพ้นมัจจุไภย ฯ

๑๓๗ ◎ กลัวคำคนพูดโป้ ปัดสนิท
กลัวเล่ห์ลิ้นงูพิคมั พ่นร้าย
เปนช่องฉกชีวิตร์ วายชีพ
จำปลาดหวาดหวั่นย้าย ยักเยื้องตนหนี ฯ

๑๓๘ ◎ กลัวผีมีเลื่อนแล้ว ไปหลอน หลอกเฮย
กลัวสัตว์ร้ายอย่าจร ป่ากว้าง
กลัวน้ำอย่าลงคอน เรือค่าม สมุทแฮ
กลัวแต่ลิ้นหลอกล้าง หลีกลี้หนีไฉน ฯ

๑๓๙ ◎ ใคร ๆ ใฝ่เฝ้าว่า กลัวภรร ยาแฮ
~~ใช่ชาติยักษา~~ เสพบเนื้อ
เกรงแต่จักโกลา หลอยอ่น หูเอย
เมียมากกลัวหมดเชื้อ ชาติผู้เมธา ฯ

๑๔๐ ◎ สู้ถนอมออมจิตรเจ้า จงรักษ
ใดขัดเคืองน้องนัก จึงขึ้ง
ถึงเจ้าผิดพี่จัก งดเงื่อด เสียนา
วานแต่หน้าอย่าบึ้ง บิดให้หลังเรียม ฯ

๑๔๑ ◎ ขลาดใดไม่แม้นแรก รักหญิง
ขนซาประหม่าจริง จิตรเต้น
ร้อนเหลือเหงื่อหยดติ้ง เต็มเปียก ผ้าแฮ
กระหมุดกระหมิดมิดเม้น ไม่ช้าฉ่าหาย ฯ

พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่

๑๔๓ ◎ ความกลัวไภยทั้งแปด เหลือหลาย
เพราะเกิดแล้วอันตราย มอดม้วย
กลัวเมียดุดูอาย พวกเพื่อน เขานา
เขาจักเย้ยเยาะด้วย ตอบถ้อยเขาไฉน ฯ

๑๔๔ ◎ กลัวผี ๆ หลอกให้ ชังมัน
กลัวแต่คนด้วยกัน หลอกล้อ
ผีหลอนสวดมนต์พัลน พินาศ หนีเฮย
คนหลอกคิดย่อท้อ สุดแก้จำจน ฯ

กรมหมื่นภูธเรศรธำรงศักดิ์

๑๔๕ ◎ กลัวความแลขลาดข้อง สิ่งไภย
กลัวเจ็บแลกลัวไป ทั่วทั้ง
กลัวผิดคิดกลัวไวย การท่าน ทำนา
กลัวพลาดประมาทพลั้ง จักต้องฎีกา ฯ

สมเด็จเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ

๑๔๖ ◎ กลางทุ่งกลัวแต่ร้อน สุริยันต
เข้าป่ากลัวหมู่สรรพ สัตว์ร้าย
เดินเปลี่ยวขลาดคนจรร ไรหมู่ โจรนา
เรือล่มจมหัวท้าย ขลาดด้วยกุมภี ฯ

๑๔๗ ◎ กลัวใดไม่เท่ากล้อง จะจัก
ทั้งชื่อย่อมน่ารัก ยิ่งแท้
เสียแรงสูบเปนนัก นนามาก
จักสั่งก็ฟ่ายเพ้ เพราะต้องสูบนาน ฯ

กรมหลวงพิชิตปรีชากร

๑๔๘ ◎ กลัวเจ้าพี่จึงได้ ตามใจ เจ้าแล
เจ้าเคียดเคืองผู้ใด พี่ด้อย
เจ้าข้ามพี่ห่อนไกล ลำกล่าว

ทำขวัญในการตัดจุก

๏ นโมข้าพเจ้าจะขอนมัศการ คุณพระรัตน
ไตรยญาณอันใหญ่ยิ่ง กว่าคุณทั้งหลายสิ้นทุกข
สิ่งทั้งสามภพ หนึ่งข้าพเจ้าขอนบประนมคม
แห่งเทพยอุดมศักดาเดช ตั้งแต่ชั้นมหาม ทธิ
บรมทรหมเมศนนลงมา จนกระทั่งถึงชั้นจาตุ
มหาราชิกาอันดาดาด หนึ่งข้าพเจ้าขอเคารพย์
คุณอิศรจอมไกรลาศดิลกเลิศ หนึ่งขอเคารพย์
คุณพระจุลจักรผู้ประเสริฐทรงแผ่เดิน หนึ่งข้าพเจ้า
ขอเคารพยคุณครูอุปัชฌาอาจาริย ผู้สอนศิลป
ศาสตรสรรพ อนึ่งขอเคารพย์ท่านผู้เปนบิตุมารดา
อันการุณดรุณบุตร แต่บันดาสรรพคุณผู้สูงสุด
ประเสริฐเลิศ จงมาประกอบเกิดในกองการ
คือมีงมงคนมหาศาลพิทธิขวัญ ประกอบไปด้วยสรรพศุข
สวัสดิวิเศศเฉลิมฟ้า จงมีแต่ดรุณนัดดาดวงสมร
พ่อ
เมา จะปัติเนธิในครรภ์โภธรแห่งมารดา ท่านอุส่าห
แม่
ประคองรักษาไม่วันวาย ท่านคิดว่าถ้าเกิดมาเปนชาย
จะได้บรรพชาชี ถ้าเกิดมาเปนสตรีจะได้อยู่เปนเพื่อน
จนตราบเท่าได้เก้าเดือนสิบเดือนประคองมา ครั้นถึง
กำหนดวันเวลาสถาพร จึงประสูตรดรุณทรามบังอร
มาเปนชาย ใจจิตรท่านคิดหมายจะให้บรรพชา ถ้าเปน
หญิงจะได้อยู่เลี้ยงรักษา พร้อมด้วยท่านปู่ย่าตายายญาติ
ชวนกันศุขเกษมเปรมปราชปราโมช หมายเขม้นเปนประ
พ่อ
โยชนสองประการ ครั้นเมื่อ มีชนมานได้เดือน
อุส่าหถนอมเลี้ยงแ
ค่อยรู้ย่างรู้ก้าวเดินได้ถนัด
พ
เข้าเคารพยสาม เมื่อ
แม่
เรืองอร่ามเจริญตา จตุมังคลา ท่านจั
รพยสี่ ครนเจ้าค่อยรู้เจรจาพาทีเฉาะเลาะล
ญาติทั้งสิ้นก็ชวนกันศรวลสำรวลร่า ปัญจมัง
พ่อ
ท่านจัดเปนมงคลเคารพยห้าโดยนิยม เมื่อ ควรจะ
แม่
บริโภคนุ่งห่มซึ่งแพรพรรณผืนผ้า ฉะมังคลา ท่าน
จัดเปนมงคลเข้าหกประการ บัดนี้เจ้าก็มีชนมานได้
สิปสามปี ท่านจึงจัดแจงแต่งการพิธีมหึมมา เพื่อ
ประโยชนจะโกนจอมจุฬาจุไรเกษ ท่านจึงตกแต่ง
สถานตามนิเวศให้รโหถาน อีกเครื่องสุวรรณอลังการ
นานา แล้วท่านให้จัดตั้งเบญจาราชวัดฉัตรธง ดู
งามประเสริฐระเหิดระหงด้วยเครื่องนั้นต่าง ๆ ครั้นจะ
พรรณาว่าไปแต่ละอย่าง ๆ ก็จะเนิ่นช้า ข้อ
หนงท่านก็จะว่าเปนกลมุสากล่าวตู่ ถ้าท่านผู้ใดจะใคร่รู้
ให้ดูเอาเถิด จะว่าไปก็จะเปนคำลามิดไม่ต้องการ เมื่อเวลา
วันวานนี้ท่านได้อาราธนารูปพระพุทธปฏิมากร กับพระสงฆ
อันมีมโนจำนงสันเลาะละ มาสวดสาวพัญญูพุทธมนต ครั้น
รุ่งแจ้งแสงสุริยนตจำหรัสฟ้า ท่านก็โกนจอมจุฬาจุไรเกล้า
ให้เจ้าสำเหรจแล้ว ได้ชำระด้วยน้ำแก้วเจ[illegible]ระการ คือน้ำ
สัตตปริตเปนประธานประเทืองโทษ ทั้งนี้ก็เปนวาศนาของ
เจ้านั้นโสดประเสริฐศักดิ ประกอบไปด้วยศ[illegible]

รายห้วกัน ด้ย รรมสัม
เหนังสือวชิรญาณ ซึ่งอยากจะรังก่อนใจ
ท่านผู้ใดได้ชำระเงินแก่หอพระสมุดแล้ว
ใบเสร็จบ้า ซึ่งมิได้ลงนามสภานายก ฤๅเหรัญ
ญิงหอพระสมุด ขอให้เอาใบเสร็จบ้ามาขึ้น
เอาใบเสร็จแท้แต่โดยเร็ว แลบอกลักในการต่อไป ว่า
ใบเสร็จบ้าจะใช้ไม่ได้ดังน่ะ กรรมสัมปาทิกขอเตือนอีก
ครั้ง ๑ แลขอชี้แจ้งความให้ทราบว่า เรื่องหอพระ
สมุดไม่ว่าคนหนึ่งคนใด ไม่มีอำนาจที่จะให้ใบเสร็จรับ
รับเงินแทนกรรมสำบาทิกได้เลย อ้ท่านสมาชิกได้แต่
ใบเสร็จบ้าไว้ไม่มาเปลี่ยนใบดี ฤๅขอดูใบเสร็จของ
เจ้าหน้าที่ ยอมมอบเงินให้ก็ไม่ด้ย ถ้าไม่รู้สึกเชื่อ
ใจของท่านอย่างใดก็ดี กรรมสัมปาทิกไม่รับผิดชอบ
ในการที่ทำอย่างนั้น จะยอมเรียนชี้แจงแต่ของหมายที่
ให้ใบเสร็จลงนามสภานายก ฤๅเหรัญญิกเท่านั้นเป็นประมาณ

ตำรงราชานุภาพ เสนาบดี

แจ้งความ

วันที่ ๖ เดือน ๒ แรม ๑๓ ค่ำ หอพระสมุด
ได้รับจดหมายของท่านผู้หนึ่ง
ลงชื่อหนังสือ

เรียง ความต่อไปในหนังสือวชิรญาณ ก็จัดขึ้นด้วยเหตุ
ต่าง ๆ คือจะยืดความเนื้อไปเท่านั้นเพราะเหตุนั้นเจ้าท่าน (๓๘)
จะแสดงแต่ความสัมปาทิกภาพเท่านี้ ถ้าจะหมาย
ถึงกรรมสัมปาทิก บอกชื่อตรงของท่าน ฤๅมีเนื้อบอกสำ
คัญอย่างใด ให้กรรมสัมปาทิกเขียนท่านเป็นสมาชิก
ของหอพระสมุดดังนี้ แล้วรู้จักตำแหน่งที่ อยู่ของท่านไว้ว่า
กรรมสัมปาทิกจะแจ้งความตามที่ได้ความมาให้ท่านทราบ
สมประสงค์ แลตามแต่อำนาจของกรรมสัมปาทิกจะจัดการได้

ตำรงราชานุภาพ เสนาธิการ

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วันที่ ๑ เดือน ๒ แรม ๑ ค่ำ จนถึงวัน
ที่ ๑ เดือน ๒ แรม ๘ ค่ำ ๘ วันนี้ สมาชิกที่
ได้มาถึงหอพระสมุด ๔๓ นาย แลหนังสือที่ได้ให้
ยืมจากหอพระสมุด ๓๕ เล่ม

เรื่องชื่อต่าง ๆ

พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๑ ชื่อวัด ชื่อบ้าน ชื่อเมือง ที่มีอยู่ในแผ่นดิน
ไทย บางแห่งก็เป็นคำไทยแท้ บางแห่งก็เป็นคำสังสกฤษฎ์
[illegible]

เมืองหนึ่งมีชื่อสองอย่างสามอย่าง ฤาวัดหนึ่งมีชื่อสองอย่างสามอย่าง ตามคำหลวงแต่คำราษฎรแลลำเก่าคำใหม่ เมืองที่เป็นเมืองหลวงเมืองไทยบัดนี้ แต่เดิมเป็นวัดเมืองชื่อธนบุรี เป็นภาษาสังสกฤษฎ์ เขียนตามครุที่เขาแปลงสังสกฤษฎ์เป็นหนังสือโรมันดังนี้ DHANAPWRI. จะเขียนอย่างเสียงไทยอ่านไม่ได้ แต่คำนี้ใช้ในหนังสือราชการ แต่คำสามัญเรียกเมืองบางกอกทั้งนั้น ฤาลางคำเรียกสั้นๆ ว่าเมืองธน คู่กับเมืองนนท์ ก็เมืองนนท์นั้นพระราชาครั้งกรุงเก่าในนามบุรี เขียนเป็นสังสกฤษฎ์อย่างหนึ่งจะแปลงเป็นหนังสือโรมันเขียนดังนี้ NANDA PWRI. แต่ในหนังสือยวนเขียนครั้งมหาสมุทต่อท้ายชื่อทั้งสองเมือง ครั้งมหาสมุทเขียนตามสังสกฤษฎ์ ตามครุที่เขาแปลงเป็นหนังสือโรมันเขาเขียนดังนี้ SRI MATA SAN UDD. แต่คำสามัญทั้งบ้านทั้งเมือง เมื่อนานมาเรียกว่าตลาดข้วนเมืองธนก็เรียกว่าบางกอก ต่อผู้ใหญ่ขึ้นมาน้อยๆ จึงเรียกว่าเมืองนนเมืองธน ที่เรียกเต็มเขียนเต็มตามคำสังสกฤษฎ์อย่างว่านั้น ไม่แต่คำกราบทูลในหลวงอย่างหนึ่ง เขียนในท้องบัตรโปรดราอย่างหนึ่ง คำวิสัชนาไม่ใคร่มีผิด เรียกบางกอกนั้น คือแต่เดิมลำน้ำใหญ่แต่ทิ้งน้ำลงมาจนถึงวังกรมหลวงวงษาไม่มี เป็นแผ่นดิน แม่น้ำเข้าไปตรงหน้าวังเก่า แล้วไปเลี้ยวลงวัดขี้เหล็กตรงขึ้นแม่น้ำแลวกมาถึงปากวังกรมหลวงวงษา เรือกะเชียงเรือแจวมาแต่วังหน้าถึงวังกรมหลวงวงษา ทางแต่เขาจนเย็นเรือเขาหุงเข้าอยู่หน้าวังหน้า ลืมหม้อไหไว้ ล่องเรือมาถึงหน้าวังกรมหลวงวงษา จะหุงเข้าเย็นกิน นึกได้ว่าลืมหม้อไว้ จอดเรือขึ้นเดินบกไป เอาหม้อมาหุงเข้าเย็นกินทันได้ ที่เรียกปากลัดวังกรมหลวงวงษานั้นมีคลองหนึ่งปากคลองเข้าไปข้างเหนือ แล้วคดเคี้ยวไปแล้วปากคลองไปทะลุออกที่น่าวังใหญ่ เรียกว่าบางกอกน้อย บางกอกใหญ่ บางกอกน้อยบางกอกใหญ่ ไปก็เมื่อแม่เดิมพระยาตากไว้ขุดบางกอกใหญ่ บางกอกน้อยเป็นแม่น้ำ แล้วสร้างเมืองลงที่บางแผนดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าเมืองนครชื่อกรุงเทพมหานครบวรรัตนโกสินทร์ แต่เดิมชื่อนี้เป็นคำไทย ระเบียบแบบคำไทยก็เดียวนี้เรียกว่าเมืองปากลัดนั้น ครั้นสร้างเมืองลงที่บางกอกขุดลัดแล้วนั้น ตั้งชื่อว่าเมืองธนบุรี การที่ขุดอย่างนี้ล่วงมานานกว่าสามร้อยปีมาแล้วดูก็หนจริงดอก ด้วยลำน้ำก็ยังแคบกว่าข้างบนข้างล่างไม่ใช่ฤา ว่างเรือแรมเดือนไม่ถึงหน้าเส้น ครั้นทางลัดมีขึ้นแล้วน้ำลงเสียทางลัด แม่น้ำก็เหือดแห้งไปจนกลายเป็นดอนสลับซับซ้อนบ้าง แม่น้ำที่แห้งแล้วนั้นจะตามไปสังเกตดูก็ระเหน ฝั่งหนึ่งสูงฝั่งหนึ่งต่ำเป็นรูปแม่น้ำเลยไปก็เมื่อแม่น้ำเก่ากลายเป็นคลองดังนี้แล้ว ขึ้นบางกอกน้อยบางกอกใหญ่ก็ไปเรียกเอาคลองกลายนั้นเป็น คือปากคลองกลายข้างบนเรียกว่าบางกอกน้อยตามชื่อที่เดิม ปากคลองกลายข้างล่างเรียกบางกอกใหญ่ตามที่บางกอกใหญ่ แลมีลำบางกอกใหญ่นั้นพิเคราะห์ดูเถิด ฝั่งข้างตะวันตกเหมือนเป็นเนินดอนเพราะเป็นตลิ่งเดิม ฝั่งข้างกระฎีจีนเข้าไปนั้นลุ่มเพราะเป็นเนื้อแม่น้ำ เป็นดังนี้เข้าไปจนพ้นวัดสังกระจายไป ร่องน้ำก็เปลี่ยนไปนิดฝั่งน้ำโน้น ตั้งแต่บางยี่เรือเข้าไปลุ่มกลับมายู่ฝั่งหนึ่ง ตรงบางยี่เรือข้ามอย่างหนึ่งใช้สังเกตด้วยวัด วัดเรียงไปตามฝั่งข้างดอนแต่ปากคลองไปจนวัดสังกระจาย ก็ฝั่งข้างกระฎีจีนไม่มีวัดเพราะเป็นแม่น้ำ วัดไปมีฝั่งแม่น้ำก่อคือวัดกลางไป

ฉันท์

ภ ครุ ๒

. ๑ ะ ๑ ๑ ะ ะ

มิ ฉ ติ เจ ภ ภ ภา คา

บาทหนึ่ง ๑๑ อักษร ๒ กลอนเปนบาทหนึ่ง

บาทเปนบทหนึ่ง ชื่อโทธะกะฉันท์ ดังนี้ ฯะ

มิตรคณา ทุรพาละทุพลมี นามก็กระลี
หินชาติประกาศภิปราย ฯะ

สมมุตินา มะอบายะสหายหมาย เสวนะมลาย
ศุขสวัสดิแลวัฒนา ฯะ

กอปจตุโทษ นฤประโยชน์ทุกขา ไภยจะพา
ธประไลยขยะในพลัน ฯะ

คือจะกระทำ ทุษกรรมก็จะชานจรัล เสพยวิธสรร
พสุรารคเมไรย ฯะ

เสื่อมศิริโภค จะวิโยคกิติคุณไขษย เสื่อมพลไพ
บุลยญาณยศสรรเสริญ ฯะ

เสื่อมศิลสัง วรทั้งคติดำเนิน อบายบทเจริญ
อกุศลผลเนืองนันต์ ฯะ

หนึ่งก็จะภา บทคลาจรจรอกจรัล แห่งบรสัน
ตะกะเคหณะราษตรี ฯะ

พื้นภยพาล ก็จะดาลดุรทุกขมี โทษะกระลี
จะพินาศนิราศคุณ ฯะ

หนึ่งก็จะชวน กิจล้วนบมิเปนบุญ มหรรศพสุน
ทรทัศนนิพัทธถาล ฯะ

ปราศผลชอบ แลประกอบปณะประบาทบาย

มิตรอบายะ สหายก็พิบัติภูล ทุกข์อดุลย
ดุจพุธประสาตรสาร ฯะ

ปราชบมิควร แลจะชวนกิจะสมัคสมาน
สมาคมะพาล ทุลักษณกัาขะลา ฯะ

โทธะกะฉัน ทก็สรรพรจนาปรา กฏิกถา
พฤติพากย ลากประหลาด ฯะ

หวังวจนา อนุสาศนโอวาท ทวยธิรชาติ
จะนิพนธ์กลแปลกแปลง ฯะ

๑๖ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้ปัณหาวิเคราะห

ที่ ๔ คำว่าอำแดงนั้น ข้าพเจ้า
ยังคิดไม่ออก

ที่ ๕ คำว่าสับเปรอนั้น ข้าพเจ้า
คิดค้นดูได้เพียงว่าคนเปรอะ ฤๅสรรพ
เปรอะนี้เปนใกล้กว่าอย่างอื่น คงจะมา
จากคำพูดเล่าแผลง ๆ ฉนี้

ที่ ๖ คำว่า ขรัว ข้าพเจ้าเหน
ว่าจะมาจากคำว่า ครูณะหัว ฤๅ
ครูเหนือหัว เช่นกับพลหัว มา
จากพระณหัวเปนต้น ถ้าจะมาจาก
อย่างอื่นดู ไม่ได้ความ

โคมลอย

ปัณหาวิเคราะห

เล่ม ๒ แผ่น ๑๕ วัน ๒ เดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ ราคา แผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวสาราชนิยกร

ข่าวในกรุงเทพฯ	น่า	๑๑๓
ข่าวต่างประเทศ	น่า	๑๑๔
เรื่องเสภาพงษาวดาร	น่า	๑๑๔
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า	๑๑๕
ทำขวัญในการตัดจุก	น่า	๑๑๖
แจ้งความแก้หนังสือผิด	น่า	๑๑๗
รายงาน	น่า	๑๑๘
พระราชนิพนธ์ว่าด้วยชื่อวัดแลชื่อบ้านเมือง	น่า	๑๑๘
ฉันท์วรรณพฤติ	น่า	๑๑๙
แก้ปัณหาวิเคราะห์	น่า	๑๒๐
แก้โคลงทาย	น่า	๑๒๐
โคลงทาย	น่า	๑๒๐

ข่าวในกรุงเทพฯ

เสด็จออกประทับพระที่นั่งอาภรณ์ภิโมขปราสาท แลพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย พร้อมด้วยข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงทอดพระเนตรซ้อมกระบวนแห่การพระราชพิธีลงสรงสนานเฉลิมพระปรมาภิไธยในสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าพระราชกุมารพระองค์ใหญ่แล้วเสด็จขึ้น

ทรงทอดพระเนตรการทำแพพระมณฑป

วัน ๖ เดือน ๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ วัน ๗ เดือน ๒ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เวลาเกือบย่ำค่ำ วัน ๑ เดือน ๒ แรม ๑ ค่ำ เวลาย่ำค่ำแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออก พร้อมด้วยกระบวนนำตามเสด็จประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงทอดพระเนตรการทำแพพระมณฑปทั่วไปแล้วเสด็จขึ้น ฯ

ข้าหลวงแลผู้ว่าราชการเมืองกรมการ

การเมืองกรม การเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ที่พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย

วัน ๑ เดือน ๒ แรม ค่ำ ๑ เวลาย่ำค่ำแล้วท่านเจ้าพระยาสุรวงษไวยวัฒน์ ที่สมุหพระกระลาโหม นำพระยาอภัยนุราชชาติราชาภักดี เมืองสตูน กับพระยายิริงศรีตวันกรมการเมืองมหายูหลายเมือง

ท่านเจ้าพระยารัตนบดินทร ที่สมุหนายก นำพระยามนตรีสุริยวงษ์ข้าหลวงเมืองนครเชียงใหม่ และพระยานุภาพไตรภพเมืองนุครเสียมราฐ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ที่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทองค์ตวันออก ทรงพระราชปฏิสันถารโดยสมควรแล้วเสด็จขึ้น

การสมโภช

วัน ๖ เดือน ๒ ขึ้น ๑๔ ค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จลงสมโภชเดือน พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าหญิง ซึ่งประสูตรณวัน ๗ เดือน ๑ ขึ้น ๙ ค่ำ ปี ๑๒๔๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระนามว่า พระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้า นิภานพดล แล้วเสด็จขึ้น

ข่าวต่างประเทศ

โดยทางไทเกษ

มาจากเมืองลอนดอน วัน ๒ เดือน ๑ แรม ๑๐ ค่ำ ปีขออัฐศก ๑๒๔๘ เมืองบัลเคเรีย ๑๑ ใน ยอมรับปวินสนิกอลาคเมืองมินเคเลีย เปนเจ้าประเทศราชเมืองบัลเคเรีย

มาจากเมืองลอนดอน วัน ๑ เดือน ๒ ขึ้น ๒ ค่ำ คอเวอนแมนต์อังกฤษ ได้มีโทรเลขถึงแม่ทัพอังกฤษเมืองอียิบต์ ให้กองทัพกลับ ๔๐๐๐ คน

แจ้งความ

หนังสือเสกาเรื่องพระราชพงษาวดาร ซึ่งคัดมาลงพิมพ์น่อยหนึ่งในครั้งนี้ ในยหนึ่งว่ากรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิทรงแต่ง ในยหนึ่งว่าสุนทรภู่แต่ง ฉบับเดิมว่า ๒ เล่มสมุดไทย เที่ยวสืบหานักแล้วไม่ได้เปนแต่ผู้นั้นจำได้ท่อนหนึ่งผู้นี้ท่อนหนึ่ง แต่เหนอยู่ข้างไพเราะมาก ได้ขอจดมาจากพระสาราสาคนพลขันธ์ตามที่จำได้น่อยหนึ่ง ถ้าท่านผู้ใดมีต้นฉบับคู่ขอให้นำมาให้หอพระสมุดยืมไว้เพื่อประโยชนแก่สมาชิกทั้งปวงทั่วไป โดยถ้าเจ้าของเปนคนยากจนก็จะคิดเปนราคาให้ตามสมควร

ปางนั้นพระองค์ผู้ทรงเดช เนาในนิเวศนรัตนรจนา
ลลิตยิ่งเทพแม้นมหาวชิรายุธ เลขอชั้นบัณฑุกัมพลอมรินทร
สาวสุรางค์นางบำเรอเสนียราช บำรุงราชรู้เชิงยันเหิงฉวีวัย บ้างอ้างรับขับขานประสานพิณ
บำเรอพระยันบัดพีให้ปรีดา ครั้นสายแสงสุริการพระ

สาส์น เบิกทูตฝ่าประนตบทมาลย พระอาลักษณ
พนักงานอ่านสาส์นตรา ในสาส์นว่าพระมหาจักระพรรดิ์
เจ้าจังหวัดผู้บำรุงกรุงหงษา ทรงยศทศธรรมกรุณา
ยอมเย็นใจไพร่ฟ้าประชาชี มีเมืองน้อยร้อยเอจเปน
เขตรขอบ มานบนอบนอ้มประนตบทศรี กับกรุง
อยุทธยาทวาราวดี หวังเปนราชไมตรีด้วยปรีดา
ทราบว่าองคทรงยศมีคชเรศ ล้วนเผือกผู้ชูพระเดชพระ
เชษฐา เฉลิมเมืองเรืองฤทธอิศรา ได้เย็นใจไพร่ฟ้า
ประชาชี กรุงหงษาวดีนี้ใหญ่กว้าง ไม่มีช้างเผือก
ผู้คู่กรุงศรี ให้ร้อนใจไพร่ฟ้าประชาชี ขอพระพี่ประ
ทานน้องสักสองช้าง จะได้ชมสมภักตรสมศักดิแสง
สมประเทศเขตรแขวงที่กว้างขวาง สืบสูญสิ้นดินฟ้านภา
ภาง จะยาวยืดไม่จืดจางทางไมตรี แม้นทรงศักดิ
รักข้างช้างเผือกผู้ ไม่ช่วยชุภักตรนอ้งจะหมองศรี
กรุงเทพทวาราก็บหงษาวดี เปนขาดราชไมตรีซึ่งมีมา
ครั้นจบสาส์น กรานกราบพระทราบเรื่อง แสนขุ่น
เคืองในพระไทยแต่ไม่ว่า ให้จ่ายสเบียงเลี้ยงดูพวกทูตา
ทรงตรองตฤกปฤกษาเสนาใน ซึ่งหงษาเขามาขอช้าง
เผือกผู้ ขุนนางผู้ใดจะเหนเปนไฉน จะแขงออ่นผ่อน
ผันไปฉันใด จงตฤกไตรใคร่ครวนให้ควรการ
ฝ่ายเสนาข้ารองลอองบาท พรอ้มพรั่งทั้งมหาดไทยทหาร
ต่างปฤกษาว่าแต่ก่อนเคยรอนราญ กับพระผ่านหงษา
เจ้ารามัญ จับลูกเธอทั้งสองพี่น้องได้ ก็คุมไว้มิได้
ฆ่าให้อาสัญ ครั้นทรงโปรดให้ไปขอพระหน่อนั้น เจ้า
รามัญคืนให้เปนไมตรี เดี๋ยวนี้เล่าเขามาขอคชสาร ควร
ประทานหงษาเปนราศรี ถ้าไม่ให้เหนจะมารบราวี
ที่ธานีนี้ก็คงเกิดสงคราม
ยอมให้ไปจากไอสวรรย์ เหมือนกลัวดีฝีมือพวกรามัญ
จะเสียชั้นเชิงมอญเพราะผ่อนตาม แม้นหงษามาติดประ
ชิดตั้ง ข้าพเจ้าพรอ้มพรั่งกันทั้งสาม ขออาษาพระ
องคออกสงคราม มิให้ลามล่วงมาถึงธานี ฯ

โคลงสุภาสิตแต่งใหม่

กรมหมื่นพิชิตปรีชากร

๑๕๐ ๏ กัลวนักมักถดท้อ ถอยความ เพียรแฮ
ผิบ่กัลวหยาบหยาม โทษแท้
ใคร่ครวญแต่ควรตาม ผลเหตุ
จึ่งจักเปนยาแก้ กิจทั้งสองสถาน ฯ

พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ

๑๕๑ ๏ อริยทรัพย์คู่ด้วย ความอาย
กัลวแก่ชั่วท่อนหมาย กอบเกื้อ
อย่างนี้ท่านบรรยาย ว่าเลิศ ฯ
ควรปราชจะเอื้อเฟื้อ เพื่อได้ศุขรมย์

พระองค์เจ้าจิตรเจริญ

๑๕๒ ๏ กัลวสัตวจัตุบาทร้าย เราะราญ
กัลวอีกพวกคนพาล ปลิดปล้น
กัลวทั้งเรื่องวายปราน กัลวมาก
กัลวอัคคียิ่งพ้น เพราะไหม้เรือนชาน ฯ

ทำขวัญในการตัดจุก

ต่อเล่ม ๒ แผ่นที่ ๑๔ วัน ๑ เดือน ๒ แรม ๑๕ ค่ำ น่า ๑๐๙

ศรีศรีสถาพรบวรวราเวชายั ประกอบไปด้วยหมู่มิ่งมงคลวิเศศเปนศรีสวัศดิ ดวัยเดิมพระอิศวรผู้เปนเจ้าเธอประจงจัดโสกันตพระพินาย พร้อมด้วยหมู่เทพยเจ้าทั้งหลายในไกรลาศ ท้าวเธอทรงประสาทประสิทธิมา บุราณท่านตั้งเปนวิไสยตำราสำหรับกัน เราท่านจึงเอาเยี่ยงอย่างอันนั้น แลมาเปนแบบฉบัพพิทธีขวัญชนมายุของเจ้าก็พร้อมด้วยคืนวันดิถีปีเดือนไม่เคลื่อนกำหนด

ฝ่ายญาติสิ้นทั้งหมดสโมสร มาประชุมช่วยกันอวยพรให้เจ้าเปนมงคล เจ้าจงนอัมเศียรศิโรผลลงเคารพยรับตามเยี่ยงอย่างแบบฉบัพบุราณมา เจ้าจะสูงสุดประเสริฐเลิศกว่ากุมารชาตินรชน ด้วยเดชะอำนาจผลที่เจ้ากัตตเวที อนึ่งสมเด็จพระชิณศรีก็ได้ยกย่อง ว่าบิดามารดาทั้งสองเปรียบเหมือนท้าวมหาพรหม ถ้าบุตรธิดาผู้ใดมีใจชื่นชมปรีดาจะแบกท่านขึ้นบนบ่าทั้งขวาซ้ายให้ท่านมีแต่ความศุขสบายเปนนิรันดร์จนตราบเท่าท่านดับขันธ์ทิวงคต กิติสรรพอันนั้นก็ปรากฏไปทั่วโลกธาตุ กระทำดังนี้ก็ยังไม่เชื้อมอาจที่จะทดแทนเท่าพระคุณของท่านได้ พระคุณท่านนี่เหลือล้นพ้นนิไสยสุดที่จะพรรณา จะเปรียบด้วยศรีขิรินทรดินฟ้าก็ไม่เท่าหมด เจ้าได้ฟังพ่อแล้วจงมนะสิการะกำหนดไว้ให้แน่ถนัดเมื่อเติบใหญ่แม่ให้แน่นอน หมู่ท่านปรียุรญาติมานั่งอยู่สลอนสลับหน้าจะว่าไปให้ช้าไม่ชอบกล ที่ท่านมีธุระอยู่บ้างก็จะรอ้นรนรำคาลเคือง เราสมมุตว่าสิ้นสุดเรื่องที่สั่งสอนยังจะอัญเชิญขวัญอำนวยพรให้เจ้าสืบต่อไป ของดความโอวาทไว้แต่เพียงนี้ ให้ขานโห่ขึ้นสามทีติฆอังเจริญไชย ฯ

ศรีศรีศิริสวัสดิพิพัฒมงคล วิมลมหาวิสุทธิดิถี โชกงามยามดีนักสัตวสุนทรเจริญข้าพเจ้าจะขออัญเชิญบายศรีห้าชั้น เปนสำคัญเฉลิมโลกยแลสอาดงามวิลาศเล่หสุวรรณศรี อันท้าวสหัศธิบดีศรีกมลาศนเธอทรงประสาทประสิทธิไว้ในไตรยเพท แห่งทิสาปาโมขผู้วิเศศจอมอาจารย์ จึงยกมาบรรหารชื่อเรียกว่าบายศรี สำหรับมงคลพิทธีทางบุราณ ฯ

ขึ้นทำนองมหาราช

ฝ่ายนายช่างชำนาญในหัถการทำเปนท่วงที จึงเอาใบตองตนีมาเย็บกลัด เปนทรวดทรงประจงจัดประจำวาง ตัวกระจังตั้งกระจ่างดูวิจิตรบันจงดูงามงดลดลงเปนหลั่น ๆ กาบกล้วยพันเปนท้องไม้ เหน็บแนมใส่สุมาลีสอดสลับสีประสมเสียบนานมิรู้โรยเรียบเปนรักร้อยช่อกระนกห้อยดูเนิดฉายดาวเรืองรายประจำยาม ดูอร่ามงามลออ แล้วเอามละกอมาแกะเปนรูปเทพกินรงามอรชรชายดาเนิน หงษ์เหมเหิรพยุเผยอเทพยเธออกแอ่นอัด รูปสิงหสัตว์อัศวคเชนทร์ดูดั่งจะเผ่นที่จะไปแกะอนิรุธไล่นางกินร พระรามจรตามนางศรีดา พรหมทัตทอดสกาพนันกัน แกะครุธผันอุ้มกาถี สู่ฉิมพลีภิรมย์สวาสดิ์ พระสุธนราชแรมร้างมโนราพระรถราชาเชยชมชื่น เมรีรื่นสำราญใจ ตามแต่จะแกะใส่รูปหลาก ๆ นกหกมากประมวณมี ฯ

ในไตรยเพทแล้วท่านให้จัดเอาภูษาวิเสศสีเรืองรอง รื้วลายทองเกี้ยวเครือวัล งามเฉิดนันเรืองรูจี เข้มขาบดีสีไสสว่าง แสงสุวรรณกระจ่างอย่างกระบวน แล้วท่านก็จัดเอาอัตตลัดล้วนเลิศอุดม มาปกห่มคลุมบายศรี แง่งามดีวิไลยเลิศ เทียนไวยเชิดเครื่องบูชา ยกออกมาตั้งงามบวร อีกมะพร้าวอ่อนพลอนเปลือกหมด ช้อนหอยซดแล้วดุวัยทอง ใส่พานรองวางไว้ก่อน ฯ

แว่นทองช้อนสามอันดี ปักไว้ที่ขันเข้าสาร สำหรับจะได้กระทำการเวียนเทียน มีครบจบเจียรทุกสิ่งสรรพ ครั้นได้วิไชยฤกษ์ขององค์พระทรงธรรม์อิศวฤทธิ์ ท้าวเธอมาประสาทประสิทธิไว้ให้สมประสงค์ บัดนี้ก็เปนเวลาพระสุริยง เสด็จดำรงวโรภาษ ส่องทั่วโลกธาตุเปนธรรมดาก็พร้อมด้วยศรีสวัสดิวันเวลาสถาพร ควรจะอัญเชิญขวัญดรุณทรามบังอรมาสู่การชักกาย ฯ

(ขึ้น)

พระขวัญเจ้าเอย เจ้าเคยลีลาศผาดผายตามประเพท ตั้งแต่ตรุณเยาวเรศแรกปริสนธิ์ มีแต่จะเสวยเวทนิยกลทุกเวลา จนตราบเท่าถ้วนทศมาศาเวลาคลอด ปี่มจะทำลายวายวอดไม่รอดตัว พระขวัญเจ้าเอยยังอ่อนเทิ้มระเริ้มรัวกัลววิตก ตามประสาเพศอันเปนตรุณทารกไม่รู้ความ มีแต่ว่าจะหวั่นหวาดวาบหวามอยู่ว้าเว้ ขวัญตรุณวิงวิประลาศหลงละ ...ลึงลาน เมื่อเจ้าสอนนั่งสอนคลานอยู่โคลงเคลง ...ของเจ้ายังโงงเงงโงกเงก มีแต่ว่า ...อนาถนอน เมื่อแรกรุ่นเจริญวัน

คลมหาสารพิธีเอก มาเชยชมเครื่องอติเรกเอกอนันต์

(เดิน)

อันสรรพเครื่องอลังการประดาประดับทั้งนี้ไซ้ ก็ย่อมล้วนแต่เครื่องศุขสวัสดิพิไชยมงคล เจ้าจะสูงสุดประเสริฐเลิศกว่ากุมารชาตินรชนทุกชายหญิง ควรเปนที่สรรเสริญเจริญยิ่งด้วยยศศักดิ ก็เพราะด้วยเดชะคุณพระบรมสุทธิจักรจอมโมฬีโลกย์ อาจป้องกันสรรพไภยแสนโศก บัดนี้ก็เปนเวลาสกุลฤกษ์อมฤคโชกวิเชียรเดโชไชยัง พวตุสัพพมังคลัง อันสรรพมิ่งมงคลทั้งหลายในแสนโกฏิจักรวาฬนี้ ขอให้ได้แก่เจ้าผู้ทรงศรีสวัสดิวิเสศ ให้เปนศุขสถาพรวิไสยเพศพิธีขวัญ หมู่ญาติทั้งหลายนั้น มานั่งล้อมกันอยู่พร้อมหน้า ที่ท่านถือทรัพย์นับใส่พานมาคอยถ้าจะทำขวัญ เราสมมุติว่าเปนฤกษอุดมหันต์

พ่อ

ในเวลานี้ ทิฆายุจงมีแก่ เจ้าผ่องไสงาม

แม่

ความศุขจงเจริญ ให้เพลิดเพลินไปทุกอิริยาบท กำลังยศอย่ารู้หย่อน ความร้อนอย่ารู้ได้ ความไข้อย่ารู้มี ให้โห่ขึ้นสามทีตีฆ้องเจริญไชย ฯ

บอกแก้หนังสือผิด

แจ้งความให้ทราบทั่วกัน หนังสือวชิรญาณเล่ม ๒ แผ่นที่ ๑๔ ... ง ๆ พระราชนี

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๒ เดือน ๒ แรม ๙ ค่ำ จนถึงวัน ๑ เดือน ๒ แรม ๑๕ ค่ำ ๗ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๖๒ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืมจากหอพระสมุด ๑๕ เล่ม ฯ

เรื่อง ชื่อ บ้าน ชื่อ เมือง ต่าง ๆ

พระราชนิพนธ์

ต่อเล่ม ๒ แผ่นที่ ๑๔ วัน ๑ เดือน ๒ แรม ๑๕ ค่ำ น่า ๑๑๑

เดี๋ยวนี้กลายเปนวัดกลางสวนไปเสียแล้ว คลองที่ด่านตั้งอยู่เดี๋ยวนี้นั้นเปนคลองเดิมโบราณ คลองนั้นแลชื่อว่าคลองบางหลวงแท้ ก็ลำบางกอกใหญ่นั้นแต่เดิมก็ใหญ่โตเท่ากับคลองบางกอกน้อย แต่เพราะตั้งอยู่ใกล้เมืองธนบุรี คนสร้างเยาสร้างเรือนลงมามาก ปักถมที่ทางออกมาก็ทำให้แคบไป ราษฎรเห็นว่าเล็กกว่าลำบางกอกน้อย ไม่ควรจะเรียกว่าบางกอกใหญ่ เห็นว่าเท่ากับลำบางหลวงเรียแล้ว ก็เรียกว่าคลองบางหลวงเสียทีเดียว แต่ผู้รู้เป็นอันมากไม่ว่าอย่างนั้นว่าที่เรียกว่าคลองบางหลวงนั้น เมื่อแผ่นดินเจ้าตาก พระเจ้าตากไปตั้งวังอยู่ที่วังกรมหลวงวงษาเดี๋ยวนี้ คนก็เรียกว่า "หลวง" ก็ในคลองนั้นเจ้าตากให้ไปไล่บ้าน มากเอาเป็นที่หลวงเสมออยู่ ไม่ใช้ว่าบางหลวงเลย ใช้ว่าคลองบางหลวงตั้งแต่ด่านเลี้ยวเข้าไปข้างวัดปากน้ำ นอกนั้นออกมายังคงเป็นบางกอกใหญ่

ครั้นแผ่นดินเจ้าตากมาตั้งเป็นเมืองหลวง ก็เรียกเมืองบางกอกนี้ว่ากรุงธนบุรีบ้าง พระนครธนบ้าง ครั้นมาถึงแผ่นดินซึ่งเป็นต้นพระบรมราชวงษ์นี้ ไปรื้อเอากำแพงเมืองศรีอยุทธยาเก่ามาสร้างเมืองนี้ ท่านผู้เป็นเจ้าของสร้างขึ้น ท่านขนานนามว่ากรุงรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา ให้บาดหมายดงนั้นเป็นแยบแผน หนังสือเก่า ๆ ในต้นแผ่นดินนั้นก็ยังมีอยู่ อ้างว่าเดาสุรา กรุงรัตนโกสินทร์ บ่อนเบี้ย กรุงรัตนโกสินทร์แลอื่น ๆ แต่เดี๋ยวนี้สาบสูญไปไม่มีใครเรียกมาก ใช้อยู่แต่ในหนังสือสำคัญ ๆ ที่ท้องบัตรใบตราตั้งปาง ก็เรียกแต่ว่ากรุงเทพมหานคร คำนี้เคยใช้แต่เมืองเหนือมา เมืองไรเป็นเมืองหลวงฝ่ายไทยแล้วก็เรียกอย่างนั้น เหมือนเมืองอู่ทองที่เดี๋ยวนี้ชาวเหนือเรียกว่าเมืองลีปุนนั้น แต่เดิมก็เรียกว่ากรุงเทพมหานคร ถ้าจะแปลตรงตัว ก็ว่าเมืองหลวงเมืองที่เจ้าแผ่นดินใหญ่อยู่ แต่ถ้าจะไล่ตามตัวกรุงนั้น เค้าโบราณว่าแม่น้ำก็เข้าเมืองใดเป็นเจ้าของที่ตลอดต้นน้ำจนปลายน้ำ ก็เรียกว่าพระเจ้ากรุง ก็เมืองที่อยู่พระเจ้ากรุง ก็เรียกว่ากรุงเลยด้วย เทพมหานคร เขียนดังนี้ก็ถูกถูกตามสังสกฤษฎไม่ผิดเลย แต่ผู้อ่านเป็นสุกติศัยลิ้นลาว ก็อ่านให้ผิดไปก็ตามสังสกฤษฎแท้ ที่ครูผู้รู้เขาแก้ไปเป็นหนังสือโรมดังนี้ DEVAMAHANAGAR สังสกฤษฎแท้ DEBIAMAHANGAR. สังสกฤษฎแผลงคงแท้ ถ้าเขียนไทยตามนั้นเ[illegible] กรุงเทพมหานคร ๆ เดี๋ยวนี้ไทยเขียนแต่ล้น

บ้านย่านเรือนติดกันไปแต่บางกอกก็จึงเรียกบางกอกไปหมด ตั้งแต่คลองควายขึ้นไปจนสามเสน ฦๅตั้งแต่บางคนองขึ้นไปจนบางพลู บางพลัด แต่ตำบลเหล่านี้โบราณเขาเรียกว่าสวนใน ตั้งแต่ตลาดขวัญลงไปจนปากลัด ฝั่งข้างแม่น้ำแม่กลองเรียกว่าสวนนอก แต่ที่อยู่ในนี้เรียกสวนในว่าบางกอก สวนนอกว่าบางช้าง ก็ยังช้างนั้นมีลำบางลำหนึ่งเปนลำเล็กตื้นนำแล้ง น้ำขึ้นไม่ถึง แห้งอยู่คนเรียกคลองนั้นว่าบางช้าง ก็เหตุไรจึงชื่อนั้นมีครอยเปนชื่อสวนย่านนั้นทั้งหมด ก็ยังไม่รู้เหตุที่สมควรอยู

ตัดใจความว่า พระนครนี้ เจ้าของท่านก็ให้ชื่อว่ารัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา แลชื่อกรุงราณก็มีมาว่าธนบุรี ชื่อเดารพก็มีว่ากรุงเทพมหานคร ก็ชาวในเมืองนอกเมืองทั้งปวง ก็เห็นว่าชื่อเหล่านี้เรียกยากไปทั้งหมด เรียกเลียแต่ว่าบางกอกตามคำคนเปนส่วนมาก ของก็ลงเปนแบบแผนเปนตัวอย่างอยู่แล้ว คฤ้นจนไร้ได้ไม่เลียงเขียนถูกอยู่แล้ว ถึงเมืองนครเขื่อนขันธ์ เมืองสมุทปราการ ชื่อคลองก็มีชาวบ้านชาวเมืองเรียกตามปากน้ำ คนนอกประเทศเขาก็เรียกปากลัด ว่าตามไปก็ควรอยู่แล้วเพราะรู้ง่าย เปรียบเหมือนเขมร คนทั้งปวงเรียกว่าแปะร้อ คนนอกประเทศก็เรียกว่าแปดร้อยด้วย ก็ง่ายดีอยู่ถูกตามคนเปนอันมาก แต่เมืองเพ็ชรบุรี คำคนเปนอันมากทั้งบ้านเมืองเขาเรียกพริบพรีบ้าง เพ็ดพริบบ้าง ก็ที่เขาเขียนเพ็ชรบุรี เปนคำสังสกฤษฎเปนแต่คำหลวง อย่างธนบุรี นครเขื่อนขันธ์ สมุทปราการ ฉนี้เขานั้น แลหนังสือ ถ้าจะเรียกตามคำคนมหานคร ว่าบางกอกแลปากลัด ตลาดขวัญ แปดร้อยแล้ว เพ็ชรบุรี จะเรียกตามคนมากว่าพริบพรีฤๅเพ็ดพรี ซึ่งจะลงกันก็พวกครูดีพิมพ์จะเอาคำอย่างในหลวงอย่างสังสกฤษฎแท้ ก็ไม่เอา ก็เห็นว่าไม่ดีแล้ว แลไปเพ็ดบุรี แลใส่จุดบน คือจะให้อ่านเพ็ดณะบุรี ไปตามเสียงชวัลถ้าเจ้าวัดตาครูมาแต่วัด อวดรู้บาลีบาฬีแล้วมิหนำ ซ้ำแปลลงไว้ว่าเปนเมืองเพ็ชร ลำแดงทั้งบาฬีทั้งเนื้อความ อวดรู้อวดหลักด้วยชื่อเมืองนี้หนักหนานัก จะต้องตื้องการอะไร จะมาทำให้เกิดชื่อเปนอย่างหนึ่งขึ้นไม่ต้องการเมื่อเขียนไปอย่างนี้ผู้ที่รู้สังสกฤษฎแท้บาฬีแท้ เขามีอยู่ที่นี่ถมไป เขาจะว่าผู้ลงพิมพ์เปนถูกคิดคนซุ่มซ่ามไม่ทำตามตำราภาษาสังสกฤษฎที่เขาทำให้สำเร็จแล้ว เอาแต่เสียงชาวบ้านขึ้นเขียนชุ ที่เขาจะตามฉบับนี้เขาคงไม่ตาม ในภาษาสังสกฤษฎ เขาจะคิดว่าคำนั้นเปนภาษาไทย ก็ที่แท้มิใช่ภาษาไทย ภาษาไทยแท้เขาเรียกเพ็ดพริบบ้าง พริบพรีบ้างอย่างหาก ก็ถ้าจะลงพิมพ์ว่าพริบพรี เพ็ดพรีแล้ว จะใช้ตัวอะไรก็ตามใจให้ออกเสียงว่าพริบพรี เพ็ดพรีได้แล้วเปนดีเปนถูกภาษาไทยแต่ที่เขียนเพ็ดจบุรี มีจุดข้างบนสองนั้นขัดตานักอ่านก็ขัดปากน้ำ จะทำอะไรก็ทำให้เสมอกัน จะเอาคำคนเปนอันมากแล้ว ก็จะเอาคำคนเปนอันมาก ถ้าจะเอาคำหลวง ก็จะต้องมาขอให้ในหลวงลงหนังสือให้อุตสังสกฤษฎถึงจะผิดกับเสียงชาววัดก็ไม่ใกล้นักผู้รู้สังสกฤษฎเขาได้เร็น เขาจะไจ้ว่าที่รู้สังสกฤษฎแท้ แลสืบรู้ว่าวิธีที่เขาแก้เปนหนังสือโรมไว้แล้ว มีตัวอยู่บ้างไม่ซุ่มซ่ามเขอะเชิงอย่างชาววัด ชาววา ชาวบ่า ชาวดง ผู้รู้สังสกฤษฎแท้ในไทย อย่าอวดตัวว่ารู้บ้าง เหมือนอย่างผู้ลงพิมพ์อวดว่าเรียนรู้แปลคำว่าเพ็ดจบุรี ว่าเมืองเพ็ชรได้นั้น

ฉันทวรรณพฤติ ลิขิตฉันท์

ม

เอ ท เอ

มิตรมีสนัดานดีดัว ธรรัสเทศนาแถลง โดยนาม
ทั้งสี่แสดง สุมิตรล้วนจะควรสมาน ฯ
หนึ่งมิตรผู้เปนปราช ประกาศนามอุปการ กอป
คุณไพบุลยประมาณ ก็สี่ล้วนประมวณกล ฯ
คือเปนที่พึ่ง พิพักษเมื่อประมาทตน หย่อนตั้ง
ทำงนขวน แลคุ้มไภยบให้พาน ฯ
พางผู้รักษาบุตร ประดุจคือบิดาปาน ดังนี้จัก
เสพย์สมาน สมรเสมอชีวีตร ฯ
หนึ่งช่วยรักษาทรัพย์ ก็รับภารบรานรวน เฝ้า
เรือนเมื่อเพื่อนชวน แลฝากไว้จะไกลจร ฯ
ของใดขัดสีมหลง ก็ตรงรักสมัคสมร คุ้มชังอยู่
น้งนอน มิแหนงหน่ายระวายรวัง ฯ
หนึ่งเบื้องว่าไภยมี ฤๅนี้ไกลเลไว้หลัง ดำนิดด
ชีวิตรยัง บทิ้งทอดตระหลอดมลาย ฯ
ปลอบเปลื้องที่แกลนกลัว แลตัวตูจะรู้ตาย เปน
เพื่อนเข้านักนี้สหาย ฤๅห่อนห่างบรางราม ฯ
หนึ่งแม้ว่ามีทุกข จะขุกเคืองณะเรื่องความ ทรัพย
แลกช่วยแบกหาม บให้แพ้แลแก้อาย ฯ
การใดไปสระพเสร็จ บเข็ดคิดจะเสียดาย แรง
ทรัพย์กับแรงกาย ประกอบกิจประสิทธิประสงค์ ฯ
อุปการมีนามมิตร ชะจิตรชื่อแลชื่อตรง ไพบุ
ด้วยคุณคง ก็ครบสี่คตีแสดง ฯ
ดังนี้จัดเสพย์สม ภิรมย์รักฤเสียแรง ไม่โกรธ
โหดทุกขแถลง พิเศคสรรพสิ่งเจริญ ฯ
ยิ่งญาติยิ่งเผ่าพงษ์ ดำรงเล่นห่อนเหิน แหห่าง
หมางหมองเมิน เมิแท้ฤแปรปรวน ฯ
[illegible] งเลีย จิรังยุบลไช ฤาพลิ้ง
ฯ
จโรภา แยย
ฯ
หลาก

แก้ปัณหาวิเคราะห

๔ คำว่า อำแดง มาแต่คำลาว สำหรับเรียกหญิงมีสามี

๕ คำว่า ลับเบ่อ ยังไม่ได้ความแน่ว่าออกจากอไร

๖ คำว่า ขรัว เหนจะออกจากคำเขมร ว่า กรัว สำหรับเรียกท่านผู้ใหญ่

๗ คำว่า จังหัน เปนคำเขมร สำหรับเรียเข้าสุก

๘ คำว่า หมอตำแย พิจรณาเหนว่าจะเรียกตาม าชาของผัดที่มีชื่ออย่างนี้

๙ คำว่า รหา เปนชื่อของดอกไม้เพลิงอย่า นึ่ง ไม่เปนชื่อเฉพาะแห่งโครงไม้ยง เดียว

เ้าโคลงทาย

๒๑ ๏ ดิน[illegible] ก้น ยางลบ
ค้[illegible] จครบ เกิดได้
กลบ กลายเกลื่อน สุญแฮ
เทพ คราใท้ ธิราชเข้า ปางตาล ฯ

๑ ไม้มันใครเ[illegible] ยกไม้ คดีคลาย มีฤๅ
ไม้สิบสองนุมหมา[illegible] ย่อไว้
ลีซอขับโคลงถวา[illegible] เรียงขับ ไม้นา
ไม้น่าใครห่อนใช้ เรียงไม้ลังเลย

(เสม) โกสาทล

โคลงทาย

๒๓ ๏ อนึ่งแลงมนุยย์เค้า ตีกอุทัย
อนึ่งกะดุกสามชัก โรคสูน
อนึ่งสลึงใช่ปรัก หากเรียก นะพ่อย
สามชื่อก็สามชั้น เช่นนี้นามไฉน
๒๔ ๏ ลีบาทบาตรบ่ได้ โดยหมาย
พึงชี่สองบาทมาย ผาดเค้า
สองบาทแยกพลอยสบาย เพราะพึ่งกันนอ
พึ่งต่อพึ่งกันเค้า ว่านี้เหนไฉน

เล่ม ๒ แผ่น ๑๖ วัน ๒ เดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรบรรณารัษ

ข่าวในกรุงเทพ ฯ	น่า ๑๒๑
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๑๒๔
เถรจุณโจ่ง	น่า ๑๒๔
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๑๒๕
ว่าด้วยความอยาก ๒ ประการ	น่า ๑๒๕
หนังสือวิวรรมสัมปาทิก	น่า ๑๒๖
หนังสือกรรมสัมปาทิกต่อ แลรายงาน	น่า ๑๒๗
พระราชนิพนธ์ว่าด้วยเข้าใจเรื่องกัปปนจงงาม	น่า ๑๒๗
นันทวรรณพฤติ	น่า ๑๒๘
แก้โคลงทาย	น่า ๑
โคลงทาย	น่า

ข่าวในกรุงเทพ ฯ

ราชการ

พระราชพิธีมหาพิไชยมงคลสรงสนานเฉลิมพระปรมาพิไชย สมเดจ์พระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้า พระราชกุมารพระ

วัน ๒ เดือน ๒ แรม ๒ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๔๘ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว ราชโองการเหนือเกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษกรมพระภาณุพันธุวงษวรเดชพร้อมด้วยกรมต่าง ๆ ตามพนักงานจัดการพระราชพิธีสรงณพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระราชพิธีพราหมณหอเวชวิทยาคมในพระบรมมหาราชวัง ประดับตกแต่งพระที่นั่งแลแพพระมณ[illegible]ที่ต่าง ๆ งามตามโบราณขัติยราชประเพณีพร้อมเสร็จ

เวลาเกือบทุ่มพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกประทับพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบรมวงษานุวงษเสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท[illegible] ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ[illegible] พระ[illegible]

เสือมาสูแดนเจ้านายเมืองนครเชียงใหม่ เมืองนครลำพูน นครหลวงพระบาง พระยาพระหลวงผู้ว่าราชการเมือง กรมการเมืองชั้นในชั้นนอกเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ทรงพระราชปฏิสันถานโดยสมควร พระสงฆเจริญพระพุทธมนต์ด้วยแล้ว เสด็จขึ้น ฯ

วัน ๓ เดือน ๒ แรม ๓ ค่ำ เวลาเช้า ๔ โมงเศศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสดจออกประทับพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบรมวงษานุวงษแลข้าทูลละอองธุลีพระบาทเฝ้าโดยลำดับ ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระปวเรศวริยาลงกรณ ถวายศีล ทรงประเคนพระสงฆ์ ๖๐ รูป ปรับพระราชทานฉันแล้วได้พระฤกษเวลาเช้า ๕ โมง ๓๖ นาที ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมพระปวเรศวริยาลงกรณจุดเทียนไชย พระสงฆ์ทั้งปวงสวดคาถาจุดเทียนไชย เจ้าหน้าที่นักงานได้ประโคมสังขแตรพิณพาทยกลองแขกฆ้องไชย ยกสัปตปดลเศวตรฉัตรซึ่งทอดไว้ขึ้นตั้งยังพระราชยานกง ครั้นเสร็จทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าพระราชกุมารพระ ใหญ่ ทรงประเคนได แพรย่ามโหมดเทศพัดรองปักพระราชลัญจกรพระมหาอุณหิศแก่พระสงฆ์ ๖๐ รูป พระราชาคณสวดภาณวารประจำเทียนไชย ๓ วัน ๓ คืน เวลาเช้าเพลรับพระราชทานฉัน

วัน ๓ เดือน ๒ แรม ๓ ค่ำ วัน ๔ เดือน ๒ แรม ๔ ค่ำ

๖ เวลาบ่าย ๔ โมงเศศ พระบาท

๒๐ ทับเทียนน่าพระ

เด พระเจ้าอยู่หัว เสดจขึ้นทางพระที่นั่งจักรมหาปราสาท ประทับเทียนน่าพระที่นั่งมงคลราญสโมสร ทรงรับพระราชลัญจกรพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าพระราชกุมารเสดจขึ้น กระบวนแห่กลับโดยทางเดิม

วัน ๖ เดือน ๒ แรม ๖ ค่ำ เจ้าพนักงานจัดการกระบวนแห่พร้อมเสร็จเวลาเช้า ๓ โมงเศศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสั่ง สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าพระราชกุมาร ทรงพระราชยานแห่ไปโดยราชวิถี แล้วออกประตูศรีสุนทร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานไปประทับเทียนพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ทรงรับพระกรสะเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเสด็จขึ้นเปลี่ยนพระภูษาฉลองพระองค์แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณรับพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอตามเสด็จพระราชดำเนินประทับ พลับพลาน่าพระที่นั่งขลังคพิมาน ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการ กรมพระปวเรศวริยาลงกรณถวายศีลแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวชิรวงษโรประการรับพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอตามเสด็จพระราชดำเนินประทับที่พลับพลาทองในแพพระมณฑป ถึงเวลาบ่ายมงคลฤกษเช้า ๕ โมง ๒๖ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับพระกรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเสด็จประทับพัดมรรบันไดแก้วแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระกรสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมพระภาณุพันธวงษวรเดชรับเสด็จลง

องค์สรงสนานด้วยมพร้าวลูบัวเงินทองถวาย ทรงโดยสมควร ขณะนั้นเจ้าพนักงานเล้นฆ้องไชย

ะประโคมแตรสังข์กลองแขกพิณพาทย พระ

ะ ๒๐ รูปสวดถวายไชยมงคล กรมพระ

ในสัญญาว่าจะสิ้นพระฤกษ เรือล้อม

น้อยแลพาหุรัดในหญ่ยกเรือยิงสลุตแห่งละ

การเล่น ก็เล่นสมโภชขึ้นพร้อมกัน ครั้น

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอขึ้นประทับบนพระ

น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน

สังข แลพระเต้าน้ำพระพุทธมนต พระ

แลน้ำปัญจมหานทีต่าง ๆ แล้ว ทรง

ปรดเกล้า ฯ ให้เชิญเสด็จพระเจ้าบรมวงษเธอ

เวศวริยาลงกรณ กับพระสงฆราชาคณะ ผู้

ใหญ่ แลพระบรมวงษานุวงษผู้ใหญ่ฝ่ายหน้าฝ่ายใน แลท่านเสนาบดี ถวายน้ำพระพุทธมนต์ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ แดชีพอพราหมณถวายน้ำกรดน้ำสังข์แล้ว ทรงผลัดพระภูษา พระเจ้านองยาเธอกรมหลวงเทวะวงษวโรประการ เชิญเสด็จขึ้นสู่พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ทรงเครื่องแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงส่งสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอทรงพระราชยาน กระบวนแห่กลับเสด็จพระราชดำเนินขึ้นมารับพระบรมเดชพระเจ้าลูกยาเธอ ณ เกยพระที่นั่งอาภาภิโมขปราสาท เสด็จพระราชดำเนินขึ้นประทับพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอประทับเหนือพระที่นั่งโธรนองค์น้อย พร้อมด้วยพระสงฆราชาคณะแลพระบรมวงษานุวงษเสนาบดีมนตรีมุขมาตยข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยในกรุงแลหัวเมืองเจ้าประเทศราช แลผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทโดยลำดับ พระยาศรีสุนทรโวหารเจ้ากรมพระอาลักษณ์อ่านประกาศอย่างพระราชกฤษฎีกา เฉลิมพระปรมาภิไธยถวายไชยมงคลเสร็จแล้ว พระสงฆ์สวดถวายไชยมงคล เจ้าพนักงานปฏิบัติบูชาต่างๆ พร้อมกันสมโภชมหาเฉลิมพระชันษาครบรอบ ๒๑ นักษัตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระสุพรรณบัฏแลเครื่องราชอิสริยาภรณ์ แลเครื่องราชูปโภคต่างๆ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเป็นต้นถวายผ้าไตรจีวร ๒๐ รูป พระสงฆ์สวดพาหุงแล้วเทียนไชย แลถวายพระธรรมเทศนาแล้ว สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงแต่งพระองค์พระเครื่องต้นอย่างเทศ ขึ้นพระที่นั่งอาภาภิโมขปราสาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงส่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงพระที่นั่งพุดตาน ขึ้นรถพระที่นั่งกลับเข้าสู่พระบรมมหาราชวังชั้นใน ทางสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นทางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ประทับเกยน้ำพระที่นั่งมงคลวิเศษโสภา ทรงรับพระกรสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จขึ้น ฯ

การแห่สมโพธิพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

วันที่ ๖ เดือน ๕ แรม ๑ ค่ำ ถึงวันที่ ๗ เดือนนี้ แรม ๗ ค่ำ วันที่ ๑ เดือน ๒ แรม ๙ ค่ำ เวลาบ่าย ๕ โมงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงเครื่องต้นอย่างขัตติยราชกุมาร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินประทับเกยน้ำพระที่นั่งมงคราญสโมสร ทรงส่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงพระที่นั่งพุดตาน เดินกระบวนแห่โดยราชวิถีเดิม แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินประทับเกย พระที่นั่งอาภาภิโมขปราสาท ทรงรับพระกรสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ขึ้นสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ประทับเหนือพระที่นั่งราชยานภายใต้ลัปดปลเสวตรฉัตร มีนางกำนัลพัดวาลวีชนี คน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับพระที่นั่งโธรน พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษเสนาบดีมนตรีมุขมาตยข้าทูลละอองธุลีพระบาทในกรุงหัวเมือง แลเจ้าประเทศราชทั้งผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศ ที่เป็นทางพระราชไมตรี เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน จึงสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษกรมพระภาณุพันธุวงษวรเดช กราบบังคมทูลแสดงความยินดี ที่ได้ถวายน้ำสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ขึ้นเพื่อจะได้ทรงสืบสันตติยวงษต่อไป แล้วถวายไชยมงคลแทนพระบรมวงษานุวงษทั้งปวง

มิคเตอเยอเนอรัลราชทูตอังกฤษ กราบบังคมทูลแสดงความยินดี ถวายไชยมงคลแทนผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศทั้งปวง

ท่านข้าพเจ้าพระยาวัตยดันตรมหันตรมหาอำมาตยาธิบดี ถวายไชยมงคลแทนข้าราชการทั้งปวง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำรัสตอบแสดงความขอบใจ ท่านข้าหลวงทั้งปวงโดยที่ถวายไชยมงคลแสดงความยินดี ในการพระราชพิธีนี้แล้วสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ทรงพระดำริจัดสมขอบคุณท่านทั้งหลายที่ได้แสดงความยินดีถวายไชยมงคล

แล้วผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศถวายบังคมลาลงไปจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

อนึ่งเมื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ประทับเหนือพระราชยานกงภายใต้ลัปดปลเสวตฉัตร อันแวดล้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษผู้ใหญ่ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทเฝ้าโดยลำดับ น้องยาเธอกรมหลวงเทวะวงษวโรประการ เจ้าต่างประเทศ เมื่อรัสเซียเอเยนเสด็จ

มิสเตอยีกุลด์กงซุลอังกฤษ ๑ เข้าเฝ้าทูลลอง
ถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อ่านคำถวายไชยมง
คลซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรียราชินีกรุงอังกฤษ มีรับ
สั่งให้มีโทรเลขมาถวายไชยมงคล ในการพระราชพิธี
มหามงคลสมัยนี้ด้วย ๒๐
แล้วพระศรีพราหมณทั้งหลายเบิกแว่นแก้วทองเงิน เวียน
เทียนสมโพชสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช โดยทักขิณาวัฏ
ถวายเครื่องต้น ๆ แล้วโหมธานอิศรเทว
วิศณุมนตร์ตามไสยเวท เวลาสมโพชนั้นเข้าพิณกังวานประ
โคมดุริยางคัณตรี แลมีการเล่นสมโพชตามธรรมเนียม
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานน้ำพระมหา
สังข์แลทรงเจิม แล้วพระราชทานเงินทองสมโภช แล
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้พระบรมวงษานุวงษผู้ใหญ่
ฝ่ายใน ฝ่ายหน้าแลท่านเสนาบดีเจ้าประเทศราชผู้ใหญ่ถวาย
ทรงจิม แล้วเสด็จประทับพระที่นั่งอาภรณ์พิโมข
ปราสาท ทรงส่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชทรงพระที่นั่งพุด
ตาน แห่กลับเข้าสู่พระมหาราชวัง
ข้างในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ[illegible]
พระที่นั่งจักรพรรดิ ข้างปรา สาทไปบ ทันกลับมาพระที่นั่ง นง
คราญสโมสรทรงรับพระกรสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสร็จ
แล้ว เป็นเสร็จการพระราชพิธีสงสงเฉลิมพระปรมาภิไธย
สมเดจพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้าสยามมกุฎราชกุมาร

ข่าวต่างประเทศ

โดยทางโทรเลข

มาจากเมืองเซนปีเตอร์เบิก

วัน [illegible]น ๒ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘
[illegible]รเซียจะให้ถอดผู้ว่าราชการเมืองบัลเค
เรีย [illegible]ขอให้เลือกในที่ประชุมใหญ่กว่าจะ
คฤหบ์ แลการที่ไม่ตกลงให้ปรัน
[illegible]ประเทศราชเมืองบัลเคเรียนั้น
[illegible]กองทัพรุเซียไปกำกับเมืองบัล
เคเรีย ๆ มิฉนั้นชาวเมืองบัลเคเรียต้องยอมรับ
ปรินซนิกอลาคเมืองมินเครเลียเปนเจ้าประเทศราชเมือง
บัลเคเรีย คอเวอนแมนต์รุเซียจึงจะไม่ให้กองทัพ
ไปกำกับเมืองบัลเคเรีย

มาจากเมืองเซนปีเตอรเบิก

วัน ๗ เดือน ๒ แรม ๗ค่ำ ปีจออัฐศก
คอเวอนแมนต์รุเซีย ขอให้ชาวเมืองบัลเคเรียรับ
ปรินซนิกอลาคเปนเจ้าประเทศราชเมืองบัลเคเรียก่อนที่
ประชุมใหญ่จะเลือกตกลงให้คงเปนฤๅจะเลือกผู้อื่นเปน
รุเซียจึงจะขอให้ตั้งผู้ที่ลงเลือกตกลงแล้วนั้นต่อภาย
หลัง

พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
[illegible]ที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือพิมพ์

พึงจะเล่าราวเรื่องเนื่องมา อารามร้างกลางนา
มีดาดาร อยู่สองคนในกุฎีไม่มีเณร บิณฑบาตร.ช้า
นันเพนทุกวันไป องค์หนึ่งเที่ยวยิณฑบาตรยายนา
ภวลีกาเขาแกงขุนแขงใส่ จังหันหลายทาระภีก็ชีใจ
กลับไปยังที่กุฎีพลัน ๆ ๔ คำ ๆ

ครั้นถึงหอกลางก็วางบาตร เชิงวลาจะหลีหลบขบฉัน
แม้นอยู่ให้หลงตานั้นมาทัน จะต่องป้นแกงหอยนั้นน้อยไป
ภอแลเห็นตุ่มวางกลางกุฎี เห็นท่วงทีจะลงฉันในนั้นได้
จึงหย่า [illegible]เนตุ่มคุโยไทย เอาแผ่นจิฬปิดไว้มิได้ช้า
คำ ๆ

จะกล่าวถึงเถรคงองค์หนึ่งนั้น ได้จังหันนิดเดียวเที่ยว
หนักหนา แหงนดูสุริยายสายเตมประดา ก็กลับมา
ถึงที่กุฎีพลัน คิดว่าเจือนยังไม่มาก็ดีโพง ย้าย
ตายโหงเที่ยวไปถึงไหนนั้น กูแสบทองหนักหนาไม่ช้ามัน
ขัดสมาธิสองชั้นเอาชั้นโพง ๆ ๔ คำ ๆ ส่วนเถรในตุ่ม
นั้นนันดนอน ท้าปากดูดดูดหอยดังจุบโจ่ง ตาเถร
อยู่ข้างบนเห็นจะนานโคลง มาเปิดอ่านเปิดโจ่งแล้วเพ่งพิศ

ส่วนเธอยู่ในชะนนพ่นแก่งเอา ถูกเจ้าที่หน้าในดาบัด
เธอลงร้องดิ้นแทบสิ้นชีวิตร เอะอะไพ่นพิศม์แสบสุด
ใจ เธอลนนั้นจึงถลันลุกออกมา แล้วว่าข้าจะช่วย
ดับพิศมให้ จึงเอาโอตักน้ำมาทันใด รดลงให้
ที่หน้าตาเธอลง เหมือนเพื่อนกันหายปวดร้าวอวดรู้ นี่ว่า
ดูได้ลาถาตาบุญสา จึงแก้เองไว้ใต้ไม่ประปลง
ที่นี้จงอุส่าห์รักษาตัว เธองอย่าได้ไปมองที่ปากโอง
อย่าจุบโจ่งมันร้ายมิใช่ช้า ตาเธอลงแล้งจิตรก็คิดถึง
รักษาเธออยู่ดวยกันทุกวันเอย ฯ ๑๐ คำ ฯ

โคลงสุภาสิตแต่งใหม่

เจ้าพระยาวรวรรณากรโณ

๑๕๔ ๏ รู้ประมาณมีตขอบแล้ว อย่าลบ
ขลาดแต่ภอควรกล อย่าก้ลา
ขาดทุนชั่วชักดล มาสู่ ร่างแฮ
ผิดประพฤติมีเรวช้า ห่อนได้ สุขเกษม ฯ

สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระรัษฎางวงษ

๑๕๕ ๑ รู้ผิดมีต้องเหนื่อย ราชกิจ
ขลาดนักมักได้บิด คุยบ้าง
ขาดประชาชังนิด แลอย
ผิดผิดทั้งสองข้าง ออนพระมหากรุณ ฯ

กรมหมื่นพิพิธภูบาลบริบูรณ์

๑๕๖ ๑ รู้วังยังจิตรห้าม หฤไทย ลนหอญ
ขลาดเร่งขลาดราชไภย รักพ้อง
ขาดขอบว่าเกินไป เปนแน่ แล้วพ่
ผิดเพราะอวดดีต้อง โทษแล้วคืน

เรื่องนี้จะมีต่อไป

ว่าด้วยความอยากทั้งสองประการ

คือความอยากได้ยินหนึ่ง ความอยากเหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ในสันดานของมนุศยเปนธรรมดา เพื่อประโยชน์ต่อความรู้ทั้งปวงนั้น ถ้าจะเปรียบเทียบกวามอยากทั้งสองประการนี้ มีน้ำหนักยิ่งกว่าความปรารถนาทรัพยสมบัติ ลาภ ยศ แลความศุขอื่นๆ ทั้งปวงเปนอันมาก ยากที่จะรงับความอยากทั้งสองประการนี้ได้ เช่นกับกิริยาที่กพริบตา เมื่อขณะผงฤๅสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มาใกล้ตาโดยด่วน ก็มีอาจที่จะละเว้นกพริบตาได้ ฉันใด ความอยากทั้งสองประการนี้ ก็ยากที่จะละเว้นได้ฉันนั้น เหมือนหนึ่งว่าคนหลายคนกลุ้มรุมดูสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่ ความอยากของคนทั้งสองประการก็บังเกิดขึ้น ถ้าคนไม่ได้เหนฤๅไม่ได้ยินตามปรารถนา ความอยากสองประการนี้ ก็ย่อมกำเริบแรงกล้าขึ้นกระทำให้คนมีความกระวนกระวายมิได้มีความศุข แม้ถึงจะรู้เปนแน่ว่ารู้แล้วก็มิได้มีประโยชน์แก่คน ฤๅรู้ว่าเปนของสิ่งเล็กสิ่งนี้แล้วก็ดี ก็ยังไม่รงับความกระวนกระวายเสียได้ ต่อได้เหนฤๅได้ยินแล้วจึงจะรงับไปได้ เพราะฉนั้นจึงจัดว่าความอยากสองประการนี้เปนอันยากที่จะรงับมิให้กำเริบได้ เพราะเปนรากเง่าติดอยู่ในสันดานของ มนุศย

ความอยากทั้งสองประการนี้

ถ้าเปนไปในที่ควรก็มีประโยชน์เปนอัน
ถ้าเปนไปในที่ไม่ควรก็มิได้มีประ
กลับเกิดโทษขึ้นอีก ที่ว่

คือผู้เจ้

เป็นหนังสือสำหรับอ่านเล่นประดับปัญญา แลผู้เจ้าของก็มิได้อนุญาตให้ดู ดังนี้ก็มิควรที่จะยอมให้ดูเป็นไปตามอำนาจแห่งความอยากใคร่รู้นั้นดังกล่าวแล้วนั้น สรรพสิ่งใดๆ ซึ่งผู้เจ้าของหวงจะมิให้รู้ทั่วไป แลมิได้อนุญาตให้ดูให้ฟังนั้นชื่อว่าเป็นที่ไม่ควรทั้งสิ้น เพราะเป็นเหตุให้ร้าคานใจแห่งผู้เจ้าของเมื่อความอยากทั้งสองประการนี้เป็นไปในที่อันไม่สมควรดังเช่นกล่าวแล้ว ก็ควรจะสกัดกั้นไว้มิให้กำเนิดแรงตัณหาขึ้นได้ อีกว่าระปล่อยให้เป็นไปตามธรรมดา

หนังสือถึงกรรมสัมปาทิก

วังบูรพาภิรมย กรุงเทพฯ

วัน ๔ เดือน ๓ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีขอัฐศก ๑๒๔๘

ถึงท่านกรรมสัมปาทิก หอพระสมุดวชิรญาณด้วยข้าพเจ้าได้มาระลึกถึงความเจริญของหอพระสมุดอยู่เนืองๆ คิดตั้งใจที่จะช่วยบำรุงทางอยู่เป็นเนืองนิตย์ บัดนี้ข้าพเจ้าได้หนังสือที่พึ่งมาถึงใหม่สำรับหนึ่งนามว่า Books by jules verne ได้หนังสือ ๙ เล่ม

นี่คือชื่อของข้าพเจ้าที่มีแต่หอพระสมุด

หน้าที่กรรมสัมปาทิกตอบ

กรรมสัมปาทิก หอพระสมุดวชิรญาณ ครานี้ได้ทรงพระเจริญพระชันษาเป็นพระภิกษุในสงฆ์ราชนิกายฝ่ายพระบาท ด้วยโปรดประทานลายพระหัตถ์มายังกรรมสัมปาทิกนั้น ๑ แลทรงพระดำริถึงความเจริญของหอพระสมุด แลประทานหนังสือเรื่องต่างๆ ซึ่งมองสิเออยละเวินเต่งเป็นสมุด ๒๙ เล่มแก่หอพระสมุด โดยพระไทยยินดีในความเจริญของหอพระสมุดนั้น พระเดชพระคุณหาที่สุดมิได้ กรรมสัมปาทิกพร้อมกันขอกราบทูลพระเดชพระคุณในนามของหอพระสมุดวชิรญาณ ต่อฝ่าพระบาทที่ได้ทรงเกื้อกูลหนุนบำรุงหอพระสมุดในครั้งนี้ ซึ่งนับเนื่องในพระเดชพระคุณที่ได้มีมาแต่หนหลังแลประการแรกหอพระสมุดวชิรญาณ ย่อมปรากฏแก่ใจสมาชิกทั้งปวงอยู่ด้วยกันทุกๆ คน

อนึ่งกรรมสัมปาทิกของกราบทูลขอพระเดชพระคุณแลแสดงความโสมนัสยินดีในส่วนของกรรมสัมปาทิกเอง ที่ฝ่าพระบาทได้ทรงแสดงความชอบพระไทยกรรมสัมปาทิกนี้ ในจดหมายลายพระหัตถ์นั้นด้วย กรรมสัมปาทิกได้ตั้งใจที่จะอุตสาหให้มีความเจริญแก่หอพระสมุด โดยเต็มกำลัง แลสติปัญญาจะให้เป็นไปได้ เมื่อมาได้ทรายพระกระแสในฝ่าพระบาทเช่นนั้น ก็เป็นที่มั่นมายใจของกรรมสัมปาทิกว่าการที่ได้ลิขิตอำนวยไปให้เป็นการถูกต้องตามสมควรดังประสงค์แลความตั้งใจของกรรมสัมปาทิก แลเป็นที่หวังใจว่าต่อไปในภายน่าถ้าหอพระสมุดแลกรรมสัมปาทิกยังได้รับความอนุกูลอนุเคราะห์บำรุงและแนะนำวิธีการของฝ่าพระบาทอย่างได้เป็นมาแล้วดังนี้ กรรมสัมปาทิกจะคงไม่เสื่อมจากความเจริญรุ่งเรืองอยู่ตลอดไปนั่นเอง

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๒ เดือน ๓ ขึ้น ๗ ค่ำ จนถึงวัน ๒ เดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ ๘ วันนี้ สมาชิกได้มาเข้าหอพระสมุด ๑๔๙ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืมจากหอพระสมุด ๒๒ เล่ม

พระราชนิพนธ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เรื่องช้างเผือกกับนางงาม

มีคำเขียนไว้ในพระราชพงษาวดาร กล่าวเรื่องแผ่นดินสมเด็จพระเจ้ามหาจักรพรรดิ เสวยราชสมบัติกรุงมหานครศรีอยุธยา ได้ช้างเผือกมา ๗ ช้าง ความทราบไปถึงกรุงหงษาวดี พระเจ้าหงษาวดีแต่งทูตให้มาขอทำไมตรี เปนเมืองพี่เมืองนอ้ จะไม่ทำศึกสงครามต่อไป แต่จะขอช้างเผือกช้างหนึ่ง ถ้าไม่ได้ช้างเผือกจะยกทัพมาทำสงครามใหญ่ ครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้ามหาจักรพรรดิ ทรงปฤกษาด้วยข้าราชการเปนอันมากเหนพอร้มกัน ว่าเมืองหงษาวดีมีอำนาจโตใหญ่ เปนแดนมาของทัพศึกสำคัญ จะสู้รบเปนโดยอันยาก ก็ครั้งนี้มีช่องมีคราวที่จะไกล่เกลี่ยเปนไมตรี ก็ช้างเผือกของเรามีถึง ๗ ช้าง ควรจะยกให้พระเจ้าหงษาวดีไปเสียช้างหนึ่ง รงับทัพศึกสงครามให้สงบหาย ให้บ้านเมืองเปนศุขสนุกนี้สบายได้แล้ว ถ้าบุญของเรายังมี ช้างโขลงในป่ามีถมไป อุสาหค้นคว้าไป ก็คงจะได้มาอีกสักช้างหนึ่ง มาเพิ่มเติมให้เตม ๗ ช้างดังเก่า เมื่อสมเด็จพระเจ้ามหาจักรพรรดิทรงพระราชดำริห์ พร้อมด้วยความคิดข้าราชการเปนอันมากดังนี้ จึงสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระราเมศวรหนึ่ง เจ้าพระยาจักรกรีหนึ่ง พระสุนทรสงครามผู้สำเร็จราชการเมืองสุพรรณบุรีหนึ่ง ทั้งสามนี้ไม่ยอมตามกระแสพระราชดำริห์ แลความคิดท่านทั้งหลายทั้งปวง กราบทูลว่าช้างเผือก ๗ ช้างที่ได้มานั้นเปนนิมิตรเปนเหตุ ให้เหนว่าพระบารมีครั้งนี้โตใหญ่ พระเจ้าหงษาวดียกทัพมาครั้งก่อน จนศึกเขาติดประชิดพระนคร แล้วเอาไชยชำนะก็มิได้ ต้องล่าทัพกลับคืนไปก็เพราะพระบารมี ภายหลังได้ช้างเผือกมา ๗ ช้างดังนี้ จนพระเจ้าหงษาวดีต้องกลับมาของ้อ ก็เปนเหตุให้เหนว่าพระบารมีจะโตใหญ่ พระเจ้าหงษาวดีเหนจะสู้ไม่ได้ ถ้าพระราชทานช้างไปด้วยเกรงใจพระเจ้าหงษาวดี ก็จะเปนที่เหนว่าตัดรอนพระบารมีของพระองค์เอง ให้เสื่อมทรามลงถ้าแม้นพระเจ้าหงษาวดี ด้วยเหตุที่ไม่ได้ช้าง จะยกกองทัพมาแล้ว ข้าพเจ้าทั้งสามจะขอรับอาษาฉลองพระเดชพระคุณ เอาชีวิตรเปนแดน ต่อสู้เอาไชยชำนะให้จงได้ สมเด็จพระเจ้ามหาจักรพรรดิ ได้ทรงฟังหวาดพระราชหฤไทย ในคำที่ว่าจะเปนอันตัดรอน พระบารมีของพระองค์เองนั้น จึงทรงผ่อนผันแต่งพระราชสาส์นไปเล้าโลมพระเจ้าหงษาวดี ใจความในพระราชสาส์นนั้นว่าอันนี้เปนธรรมดาพระมหากระษัตรีย ในนานาประเทศทั่วทุกทิศ ช้างเผือกแลนางรูปงามเปนของที่ต้องพระราชประสงค พระมหากระษัตรีย์องค์ใด มีช้างเผือกก็ช้างมีนางรูปงามกี่นาง ก็ต้องหวงไว้สำหรับพระบารมีหมด ไม่เปนที่ผู้อื่นจะขอได้เหมือนอย่างพระเจ้าหงษาวดีมีอนงค์นาฏนารีรัตนที่ปรนนิบัติสำหรับพระบารมี อยู่เท่าใดก็ถ้ากรุงไทยทราบจะไปขอสักนางหนึ่งจะให้ฤๅ พระเจ้าหงษาวดีทรงพระราชดำริห์ ธรรมดาพระมหากระษัตรีย์ทุกพระองค์ดังนี้ ก็จะย่อมทราบการที่ควรที่ไม่ควร ขออย่าได้ทรงพระโทมนัศเลย เพราะที่ไม่ได้ช้างเผือกไปตามที่ขอมา แต่การที่ทรงพระราชดำริห์จะเลิกการศึกสงคราม เสียแล้วแลทำนุบำรุงรักษาทางพระราชไมตรีไม่ให้มีความเดือดร้อนแก่อาณาประชาราษฎรทั้งสองฝ่าย ให้สะบายทั่วหน้ากันนั้นการเปนดีที่สุดอยู่แล้ว จะยอมรับพระราชไมตรีโดยสุจริตในพงษาวดารเรื่องนี้ สำแดงว่าผู้หญิงรูปงามกับช้างเผือกเปนของคู่กันก็สังเกตดูในแผ่นดินนั้น เมื่อได้ช้างเผือก ๗ ช้างก็ได้ไล่ ๆ กันไปไม่ไกลกันนัก เมื่อตามจะไม่ได้แล้วก็ไม่ได้เลย ช้างเผือก ๒ ช้างในแผ่นดินพระนารายน์ ก็ได้มาไล่ ๆ กัน ว่า [illegible] ไกลอย่างไรไม่รู้แน่จะว่าแต่ในกรุงเทพ [illegible] นี้ อย่างช้างเผือกก่อนทั้ง ๕ พระเทพกุญชร [illegible] ตรีศก ศักราช ๑๑๖๓ [illegible] หว่างนั้นเปลี่ยนแผ่นดินใหม่ในปีนี้

เรื่องนี้จะม

ฉันทวรรณพฤติ ธาตุมมิสสาฉันท์

ม ภ ต

: : : : ! ! : : ! : : ครุ ๒

ทา ตุ มิ สา ย ติ ส มา ต คา โค

ยติ ยติ

บาทหนึ่ง ๑๑ อักษร ๒ กลอนเปนบาทหนึ่ง ๒ บาทเปนบทหนึ่งแลมียติคือขาดคำลง ในที่ ๔ ที่ ๗ ชื่อธาตุมมิสสาฉันท์ ดังนี้ ฯ

จักสำแดงมิตร สุจริตจิตรนามขนาน บัญญัติคือสมาน ศุขทุกขเสมอประดุจกัน ฯ

ไปชุ่นเคียดข้อง บมิหม่นหมองจะเดียดฉัน ชื่อฉัตยถ่องธรรม์ ก็ประกอบเหตุสี่แสดง ฯ

คือบอกความลับ บมิกลอกกลับจะแจ้งแจง แก่ผู้อื่นแถลง แลสนองสนิทก็ปิดงำ ฯ

ไปคิดปองร้าย พจนบรรยายณะความขำ ผจงจิตรมิตรอำ ชนะพรางพร้องบ่แพร่งพราย ฯ

หนึ่งรักษเหตุเขา ก็บอำเอาพิปรายหมาย มอบชีพิตรกาย บมิแคลงเราแลเล่าขาน ฯ

ไว้ใจไปคิด จะรแวงจิตรรวนราน ร่วมรักสมัคสมาน ดุจเสมอชีพเดียวดล ฯ

หนึ่งอันตรายมี บมีหลีกลี้จะหนีตน ร่วมทุกขทำงน ก็บมิทิ้งทอดจะรอดจรัล ฯ

ยิ่งญาติยิ่งวงษ คณะเผ่าพงษ์ฤเทียมทัน ยายาก แลประเสริฐในธราธาร ฯ

ณะขดสนณะพรัพยสาร แผ่เผื่อ ...องฤเคืองเข็ญ ฯ

...ห่อนให้พิบัติเปน มล้างเหตุ รรษา ฯ

ดังพุทธเทศนา จำแนกอรรถา ฯ

มิตรนี้นามสะมาน ศุขทุกขขานคดีเจริญ จักนำดำเนิน ณะประโยชโทษบรันทำ ฯ

ควรเสพยควรสมา คมะควรหาจะสู่สำ นักนิวายมลายกำม์ อกุศลสร้างปรางมาร ฯ

คือกัลยาณมิตร บมิกอบถึงประเภทพาล สับบุรุษสันดาน บริบุรณบุญจรรยา ฯ

ฉันทนี้มีนาม ก็ประกาศตามนุกรมมา ธาตุมมิสสา พฤติพากย์ยากจะจำนอง ฯ

เพื่อนผู้รู้กลอน กลอักษรเชลงลอง หลากลักษณสายลบอง บทเสนอเนื่องคนามุนี ฯ

๑๖ บท ๒๔ บันทัด ฯ

แก้โคลงทาย

๒๓ สองมนุษย์ตักน้ำชื่อ คนโท แน่นอ
ตรีกฝูกระงับโร คะได้
สายสลึงถลกบาตรโบ ราณเรียก นามนา
เปนชื่อสิ่งของใช้ ดื่นบ้านเมืองมี ฯ

(เซน) โกลาหล

๒๔ จีวรสีเท้านะ ท่านนา
พระแบกคลุมกายา ยาตรเยื้อง
โดยมรรคมรรคา สู่ละแวก บ้านนอ
สบายเพราะห่มจีวรเปลื้อง ปลดพ้นอาบัติไภยฯ

(เซน) ดับลิว

โคลงทาย

๒๕ นามโรงนามโรคฟ้อง พวกชน หนึ่งแฮ
สามชื่อเฉพาะดล ดังนี้
ช่วยทายชื่อบุคคล จำพวก ใดนา
อีกออกชื่อโรงชี้ ชื่อทั้งโรคอะไร ฯ

๒๖ ยักสองปองชื่นชู้ นารี
กายยักดำดังสี หมึกบ้าย
ฆ่ายักบ่วายชี วิตรกลับ เปนแฮ
ยักไม่มีฤทธิร้าย ยักนี้นามใด ฯ

เล่ม ๒ แผ่น ๑๗ วัน ๓ เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘ ราคา แผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรปฏิคม

ข่าวในกรุงเทพ	น่า ๑๒๙
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๑๓๐
ว่าด้วยคนไม่รู้ยอดรู้	น่า ๑๓๑
โคลงสุพาลิต	น่า ๑๓๒
จักรสีเปนพุทธภาสิต	น่า ๑๓๒
จดหมายเหตุ	น่า ๑๓๓
[illegible]	น่า ๑๓๔
เรื่องช้างเผือก แลนางงาม	น่า ๑๓๔
นันทวรรณพฤติ	น่า ๑๓๖
แก้โคลงทาย	น่า ๑๓๖
โคลงทาย	น่า ๑๓๖

ข่าวในกรุงเทพฯ

ราชการ

เฉลิมพระเกียรติยศ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้าสยามกุฎราชกุมาร

กระบวนพยุหยาตราโดยทางสถลมารค

วัน ๒ เดือน ๒ แรม ๙ ค่ำ พระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการจัดทำพลับพลาปรำ โรงพักที่น่าพระที่นั่งสุทธัยสวรรย แลปักฉัตรเบญจรงราชวัตรไม้ไผ่ สองฟากถนนรอบกำแพงพระบรมหาราชวังชั้นนอก แลปักพุ่มกลัปพฤกษอย่างใหญ่ที่ท้องสนามไชย ๔ ต้นแล้ว

เวลาบ่าย ๕ โมงเสศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินประทับปรำน่าพระที่นั่งสุทธัยสวรรย ทรงทอดพระเนตรการตกแต่งทั่วไป เวลายามเสศเสด็จขึ้น

วัน ๓ เดือน ๒ แรม ๑๐ ค่ำ เจ้าพนักงานยกพระมหาเสวตรฉัตรขึ้นตั้งในพลับพลา น่าพระที่นั่งสุทธัยสวรรย เกยเหนือผูกพระยาปราบไตรจักร ยืนพระยาช้างแลช้างพระคชาธาร แลช้างผูกเครื่องรบณปรำใหญ่สนามหญ้าด้านเหนือ เกยใต้ตั้งพระที่นั่งราเชนทรญาณ แลยืนพระยามาต้นแลมาผูกแพนเครื่องรบเปนอันมาก ณปรำใหญ่สนามหญ้าด้านใต้ แลจัดกระบวนแห่พร้อมเสร็จ เวลาเช้า ๔ โมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จออกท[illegible] ที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระรา[illegible] ทานพานคนโทกะโถนทอง แก่พระยาพิศณุโกกาธิ[illegible] คนใต้พระฤกษเช้า ๕ โมง ๑๖ นาที พระบาทสม[illegible] พระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินประทับเกยน่าพระที่[illegible] จักรกรีมหาปราสาท ทรงพระที่นั่งพุดตานถม [illegible] เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ [illegible] พันธุวงษวรเดช สมพระกรสมเด็จพระ[illegible] เจ้าฟ้าสยามกุฎราชกุมาร ทรง[illegible] วังบวร พร้อมด้วยกระบ[illegible] แห่[illegible] พยุหยาตราโดยบุรพปร[illegible] สลุตแห่งละ ๒๑ ไชยศรี

ท้องสนามไชย เสด็จขึ้นประทับพลับพลาเปลื้องเครื่องแล้ว เสด็จพระราชดำเนินออกพลับพลาตรีมุข ประทับพระที่นั่งพุดตานทองคำภายใต้พระมหาเศวตรฉัตร สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จประทับพระราชยานกงริมพระที่นั่งพุดตานข้าราชการกรมพระตำรวจ แลสนมกรมวังเฝ้าทูลถวายธุลีพระบาทน่าพลับพลาด้านใต้ เจ้าพนักงานกรมท่าน่าราชทูตแลกงซุลเยเนอราลกงซุลผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศเฝ้าทูลถวายธุลีพระบาทน่าพลับพลาด้านเหนือ ข้าราชการที่เข้ากระบวนเสด็จพระราชดำเนินนั้งตามที่แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เบิดกระบวนพระบรมวงษานุวงษ ท่านเสนาบดีมนตรีมุขมาตยข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนทั้งในกรุงหัวเมืองแลเจ้าประเทศราช เดินตามลำดับยศ ฝ่ายพลเรือนเดินลงมาแต่ข้างเหนือพลับพลา ฝ่ายทหารมาแต่ข้างใต้ เข้าไปน้อมเกล้าฯ ถวายคำนับน่าพระที่นั่งทุกพระองค์ทุกท่าน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเหรียญที่ระฤกในการพระราชพิธีรัชดาภิเศกสังเวยเฉลิมพระปรมาภิไธยให้พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าวรเศรษฐภาคย์ แจกสายเหนือฝ่ายพลเรือน พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย แจกสายใต้ฝ่ายทหาร แล้วเข้านั่งที่เฝ้าทูลถวายธุลีพระบาทตามตำแหน่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระแสงดาบองค์ ๑ แก่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากุณฑลินีสว่างวงษ กรมพระภาณุพันธุวงษรเดช แลเครื่องบรมราชอิศริยยศ นพรัตนราชวราภรณ์ แก่พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทวะวงษวโรประการ ๑ เจ้าพระยาสุรวงษไวยวัฒนที่สมุหพระกระลาโหม ๑ แล้วพระราชทานตราเครื่องราชอิศริยยศต่าง ๆ ชั้นที่ ๑ ๒ แก่พระบรมวงษานุวงษข้าราชการเจ้าประเทศราชแลประเทศได้รับพระราชทานต่อพระหัถ ๓ ๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์แจกตราเครื่องราชอิศริยยศต่าง ๆ ชั้นที่ ๓ ที่ ๔ ได้รับพระราชทานตรานั่งพระที่นั่ง ๗ ๗ องค์ พระราชทานเหรียญที่ระฤกฝ่ายใน ๗๐ ให้ทั้งพานหมากกับน้ำจัณฑ์ผลไม้แก่โมงเสด็จพระบาทสมเด็จพระสาธิราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เบิดกระบวนพยุหยาตรา

ละ ๒๑ นัด เดินกระบวนเลี้ยวปะอ้อมมณีปราการ เข้าประตูพิทักษบวร ออกประตูสุนทรทิศา เข้าประวิเศษไชยศรี พิมานไชยศรี ประทับเกย เสด็จพระราชดำเนินขึ้นพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท

กระบวนพยุหยาตราโดยทางชลมารค

วัน ๔ เดือน ๒ แรม ๑๑ ค่ำ เจ้าพนักงานแต่งที่ประทับณพระที่นั่งชลังคพิมาน แลจัดการที่อื่น ๆ โดยสาดเรียบร้อย ฯ

วัน ๕ เดือน ๒ แรม ๑๒ ค่ำ เจ้าพนักงานจัดเตรียมเรือกระบวนข้างเหนือน้ำ ตั้งกระบวนน่าที่ท่าพระพร้อมเสร็จ เวลาบ่าย ๓ โมงเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแลสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานพร้อมด้วยกระบวนแห่นำตามเสด็จพระราชดำเนินเสด็จขึ้นพระที่นั่งชลังคพิมานประทับพระที่นั่งโถรน พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษเสนาบดีมนตรีมุขมาตยข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนทั้งในกรุงหัวเมืองเจ้าประเทศราชแลต่างประเทศ เฝ้าทูลถวายธุลีพระบาทตามตำแหน่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เบิดกระบวนพยุหยาตรานาวือล่องลงมาเปนลำดับ แลทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์แจกตราเครื่องราชอิศริยยศแก่ข้าราชการอีกเปนอันมาก ครั้นแล้วเสร็จเกือบย่ำค่ำ เสด็จพระราชดำเนินกลับพระบรมมหาราชวังขึ้นทางพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ฯ

ข่าวต่างประเทศ

โดยทางโทรเลข

มาจากเมืองโซเฟีย วัน ๕ เดือน ๒ แรม ๑๒ ค่ำ ปีรถอัฐศก ผู้ว่าราชการเมืองบัลเคเรียได้มีหนังสือหาฤๅกับคอเวอนแมนต์ประเทศอื่น ด้วยรุเซียจะคิดถอดผู้ว่าราชการเมืองบัลเคเรีย ผู้ว่าราชการเมืองบัลเคเรียจึงว่าคอเวอนแมนต์รุเซียถ้าสงบการที่จะให้ปรินซนิกอลาดเมืองมินเครเลียเปนเจ้าประเทศราชเมืองบัลเคเรีย ผู้ว่าราชการเมืองจึงจะออกจากราชการ แลจะขอไม่ให้รุเซียเปนธุระที่จะตั้งผู้อื่นเปนเจ้าประเทศราช แล้วแต่ประชุมใหญ่จะเลือกตกลงให้ใครเปน

มาจากเมืองเซนยิเตอรเบิก วัน เดือน ๒ แรม ๑๕ ค่ำ

บีจออัฐศก ตามหนังสือพิมพเมืองเซนบีเตอรเบิก ชื่อโยรนาลเดอเซนบีเตอรเบิก มีใจความว่าคอเวอนแมนต์ประเทศอื่นเหนชอบด้วยการที่คอเวอนแมนตรูเซียจัดที่เมืองบัลเคเรีย แลยังมีอีกคำหนึ่งว่าให้คอเวอนแมนต์รูเซียตั้งกอนซตีทิวซนาลคอเวอนแมนต์เสียก่อนแล้วจึงเลือกเจ้าประเทศราชเมืองบัลเคเรีย ฯ

ว่าด้วยคนไม่รู้อวดรู้ และคนไม่รู้สอนคนไม่รู้

๑ โดยที่ข้าพเจ้าได้ทราบมาแล้ว และมีความอุส่าห์จดจำมาเรียบเรียงขึ้น เพราะเหตุประสงค์ที่จะให้ท่านทั้งหลายทราบทั่วกัน เปนเรื่องฟังเล่นพอพาใจสนุกนี้ ด้วยเดิมทีข้าพเจ้าได้ทราบความชัดเจนที่วัดมหาธาตุ ว่านายชื่นบ้านแพนเปนเลขเกณฑ์จ่าย ถึงคราวเดือนเข้าก็ลงมาพักอยู่ที่วัดมหาธาตุ สำนักนี้ที่กุฏิพระเม่น เวลากลางวันไปรับราชการเวลาเย็นกลับมาวัด แล้วนายชื่นก็อุส่าห์ต้มน้ำร้อนน้ำชา ปติบัติพระเจ้าพระสงฆ์จนท่านคุ้นเคยรักใคร่ เวลาท่านฉันแล้วนายชื่นก็ได้รับประทานน้ำชาที่เหลือทุก ๆ เวลามิได้ขาด แต่รับประทานมาเช่นนั้นทุกวัน ครั้นถึงกำหนดเดือนออกจะไปบ้านนายชื่นก็ลาพระเม่นว่าผมจะกราบลาท่านกลับไปบ้านแล้ว ถ้าคราวน่าผมลงมาจะมาอยู่ด้วยท่านอีก พระเม่นจึงว่าเออจะไปบ้านละฤๅ ทีนี้ขาดคนต้มน้ำร้อนไปละ ถึงเวลาข้าคงคิดถึงแกด้วยแกเคยต้มน้ำร้อนชาให้ นายชื่นตอบว่าผมก็คงคิดถึงท่านเหมือนกัน ด้วยผมได้เคยรับประทานอยู่เสมอผมดู ๆ เหมือนผมจะ[illegible] น้ำเย็นไม่หายอยาก ถ้ากลับ

พระเม่นว่า

น ๆ เก็บไว้ให้ดี

ดห่อให้หลาย

ขึ้นเรือนเสร็จแล้ว นายชื่นจึงไปหยิบเอาโถหูมาล้างให้หมดดี แล้วเอาใบชาที่ได้มานั้นใส่ไว้ นกเทดจึงถามว่านั่นห่ออะไร นายชื่นจึงว่าห่อชาเจ้าไม่รู้จักดอกฤๅ เห็นเคยเปนช่าง ของคาว ของหวาน ทำไมจึงไม่รู้จักชาเล่า นางนกเทดได้ยินผัวว่าดังนั้น ก็นึกกางร่มขึ้นในใจ จึงตอบว่าทำไมจะไม่รู้แกล้งถามเล่นดอก นายชื่นจึงตอบว่าถ้ารู้จักแล้วคงต้มเปนภรรยาจึงตอบว่าเปนไม่เปนก็ภอต้มให้กินได้ดอก นายชื่นจึงตอบว่าถ้าดังนั้นพรุ่งนี้นั่นจะไปบ้านแม่ นั่นจะกลับเวลากลางวันวานต้มไว้ให้ที่เถิด ครั้นรุ่งเช้านายชื่นก็ออกจากบ้านภรรยาไปบ้านมารดานายชื่น ส่วนนางนกเทดเห็นผัวไปแล้วก็นั่งตรึกตรองอยู่ ด้วยตัวหาเคยทำไม่ ครั้นจะไม่ทำก็กลัวผัวจะว่า ด้วยตัวได้รับไว้แขงแรงแล้วครั้นจะไต่ถามใคร ๆ เขาก็คิดอาย จึงไปหยิบเอาห่อชาออกมาแล้วก็แก้ออกดูเหนเปนใบดำ ๆ ป่น แล้วหยิบเอาใส่ปากลองชิมดูได้รศฝาด ๆ จึงคิดว่าถ้าไม่ต้มรินน้ำเสียให้หมดก็เหนจะกินไม่ได้ คิดดังนั้นแล้วก็เอาหม้อมาล้างให้หมดดีแล้ว จึงเอาน้ำใส่ลงเพียงคอหม้อเอาชาใส่ลงต้มเขี้ยวไป เหนนานแล้วก็รินน้ำทิ้งเสีย แล้วชิมดูเหนหายฝาดแล้ว จึงเอากากชานั้นออกใส่จานแบนเอาฝาชีปิดไว้ ฝ่ายนายชื่นไปบ้านมารดาอยากน้ำก็อุษาห์กินน้ำเย็นด้วยคิดไว้ว่าจะมากินน้ำร้อนที่บ้าน ครั้นกลางวันก็รีบมาพอถึงบ้าน ก็ถามว่าไหนช

ฤๅ เมียบอกว่าต้มแล้วอยู่ที่ฝาชีปิดนั้นแ

กรงเข้าไปหมายจะรับประทาน ภอเปิดขึ้น

ใส่จานอยู่ จึงถามว่านี่ต้มอะไรยั

นกเทดตอบว่าเขาต้มกันยังนี้และ

ข้าไม่เคยต้มชาดังนี้ นี่หมี

หมายว่าเปนมิรู้ก็ทำให้เสียช

อกว่าไม่รู้จะได้บอกให้

นี่แจะงามหน้า

บัดแน่เบ็ดดูซิ แม่ยายก็กรงเข้าไปเบ็ดฝาชีดู เห็นกากชาจึงร้องว่า ปูโท่ปูโท่นางหนูทำดังนี้ผัวเขาจะกินได้ฤๅ เถอะข้าจะทำให้ใหม่อย่าอื้อึงกันไปเลย ว่าดังนั้นแล้วก็ฉวยเอาจานกากชาเข้าไปในครัว ชุดมพร้าวใส่ลงแล้วปั่นเกลือใส่ลงให้ แล้วก็เอาออกมาส่งให้ บอกเอ้าพ่อทิดกินเสีย ลูกฉันมันโง่เอย่าโกรธมันเลย ของอย่างนี้เขาก็ทำเช่นเข้าเม่าคลุกขี้ กินเปล่ามันจะมีรสมีชาติอะไร ลูกเขยได้ฟังก็กลั้นหัวเราะไม่ได้ แม่ยายเห็นลูกเขยหัวเราะ พูดต่อไปว่าอย่าหัวเราะเลยพ่อทิด ลูกฉันมันโง่ก็เมื่อกระนั้นนะหลวงปู่แก่ต้มกินเสมอนั้นได้เคยเห็น ลูกเขายิ่งฟังไปก็ยิ่งหัวเราะหนักขึ้น จนจุกขึ้นมา แล้วจึงนึกว่าคนไม่รู้อวดรู้นี่อย่างนี้เจียวหนอ ทั้งแม่ทั้งลูกไม่เลยทีช่างกางร่มจริงๆ ฯ

จบเรื่องต้มชาแต่เท่านี้

โคลงสุภาสิตใหม่

พระองคเจ้าจิตรเจริญ

๑๕๗ ◎ รู้กิจจงเร่งให้ รำพึง
ขลาดห่อนได้รู้ถึง กิจนั้น
ขาดประโยชนจักคนึง ถึงผิดนาน่อ
ผิดสิอกยัดอั้น อ่อนเอียเสียใจ ฯ

พระองคเจ้าเทวัญอุไทยวงษ

รู้อันใดชอบต้อง พิจารณ์
แต่กฎไยยการ ท่านห้าม
ทุกข์ขาดรำคาล เพราะขลาด ควรแล
ย่อรู้ไม่ มุกแล้วควรนำ ฯ

โสณบัณฑิตย์

ไว้ ลวนลาม

จักรสี่เปนพุทธภาสิต

ขอกล่าวด้วยกิจที่ควรประพฤติ ๔ ข้อ ซึ่งเปนเครื่องจะให้ถึงซึ่งความเปนคนใหญ่ไพบูลย์โดยนับพลัน เมื่อชนเหล่าไรมีพร้อมบริบูรณ์ทั้ง ๔ ประการแล้ว ก็จะถึงความเปนคนใหญ่ไพบูลย์เปนแน่ไม่ต้องสงไสย มีเนื้อความตามพุทธภาสิต ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรียกว่าจักร เพราะเปนเครื่องจะล้อเลื่อนให้ผู้ที่ได้มีบริบูรณ์แล้วทั้ง ๔ ถึงซึ่งความเปนใหญ่ไพบูลย์โดยเร็ว เหมือนอย่างรถที่มีล้อครบทั้ง ๔ ล้อบริบูรณ์แล้ว ก็จะชักเลื่อนให้ผู้ที่ไปในรถถึงที่ซึ่งตนประสงค์ได้โดยนับพลันฉนั้น ฯ

กิจ ๔ ข้อนั้น คือการที่อยู่ในประเทศเขตแขวงบ้านเมืองอันสมควรแก่การนั้น ๆ ๑ ฯ

การที่คบหาสมาคมเปนสันถวมิตรกับท่านที่เปนผู้มีปัญญารู้รอบคอบทั่วถึงในการนั้น ๑

การที่ตั้งตัวไว้โดยชอบ ๑ การที่มีความดีความงามได้อบรมเพิ่มพูนไว้มากในกาลก่อน ๑ รวมเปน ๔ ข้อด้วยกัน ในข้อต้นว่าอยู่ในเขตแขวงที่สมควรกับการนั้น เหมือนคนที่จะขวนขวายหาผลประโยชนความสุขความเจริญ ด้วยกิจอันใด คือจะเปนชาวนาฤๅค้าขายฤๅทำราชการฤๅประกอบศิลปวิทยาการต่าง ๆ ก็ดี เมื่ออยู่ในเขตแขวงที่สมควรแก่การนั้น ความประสงค์ก็จะสำเร็จได้โดยเร็ว เหมือนเปนชาวนา ก็จะต้อง[illegible]
รายแม่เข้าก็ได้
อยู่ในระหว่างการ
งอยู่ในที่

ต้นฉบับขาด

ต้นฉบับขาด

...ไดเลย ได้เห็น
...เห็นทราบว่าเป็นบุตร
...ง มารดาตกไปเป็น
...วังสมคบอ้ายสองคนปลอม
เข้าไปในพระบวรราชวัง เกิด
ดังความว่าจะยอมยกกุลีดาให้เป็นพระ
มเหสี กุลีดากับมารดาต้องรับพระ
ตาย หาได้เห็นตัวว่าอย่างไรไม่ แต่ครี
ทานไป ตามคุณาหงันเดิมก็ได้ยิน
ก แต่เมื่อได้เห็นตัวนั้นเป็นผู้ใหญ่
ล้วถึงสองพระองค์ รูปประพรรณแปร
งได้เรียกชื่อนี้อยู่จนตาย ก็ทีสามนี้เมื่อ
ดินธนบุรีอายเพียง ๑๒ นี้ เป็นลำรับ
กล่าวด้วยนางรูปงามที่เล่าฦๅในกรุงธน

...ยาทสมเดจ์พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ขึ้น
...จา ที่เป็นเจ้าขอม
เล่าฦๅนางเอกในทอดกลางแดบ ...ได้เห็น
มารดาพระองค์เจ้าเรไรว่างามมาก แต่เมื่อ
เป็นผู้หญิงแล้ว แต่พระเอกลำรับก็ยังมีสติอันนี้ที่อเพื่อ
พระราม ซึ่งตัวยังอยู่จนตราวันนี้ มีกลฺพระเมตตาปรา
บุตรนายบุญมี ทั้งสองนี้ดีแต่บิดาแลรูปประพรรณ
หน้านั้นก็ไม่สู้งาม ถึงเมื่อออกโรงก็เป็นแต่ลวมหน้าโขน
แต่ค้นมาเมื่อถึงทอดหลังเมื่อทรงชีเหนา พระเอกนาง
เอกก็ออกชื่อระบือฦๅเล่า แต่ทันบุตรเจ้าพระยารัตนา
พิพิธ เป็นพระเอก เขมบุตรพระยาจักรราชมนตรีเป็น
นางเอก ครั้นมาอีกลำรับเด็กก็เล่าฦๅบุตรเจ้าพระ
ยาพระคลัง ซึ่งตัวยังอยู่จนบัดนี้เป็นพระเอกเป็นย่าหรัน
บ้างเป็นอุณากรรณบ้าง แลครีบุตรพระยารัตนบุรี
เป็นจินดหรา อำภาบุตรพระยาอินทรากรเป็นกฤษนา
ตัวยังอยู่จนทุกวันนี้ ทันช่วยบุตรเจ้าพระยาธรรม
มนตรี ไม่ได้เป็นนครเป็นแต่ทรงเห็นว่ารูปงาม
ให้หัดเป็นนางเอกบุษบาริรัตร์แห่โสกันต์ แลแต่งเป็นนาง
เอก ออกไปนั่งที่โรงนครบ้างไม่ได้รำ กล่าวที่เป็น
นางเป็นนครรูปงาม ในแผ่นดินพระบาทสมเดจ์พระพุทธ
ยอดฟ้าจุฬาโลกย์เพียงนี้

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ทรงอิ
ทองดี ...เป็นพระ...
หัดมาแต่เดิม ทำบทท่ารำเดน...
ปวงไม่เล่าฦๅนับถือว่ารูปพรรณดีนางเอกนั้น
นั้นคือเอี่ยมบุษบา เป็นนางเล็กคร้างมาแต่แผ่นดินพระ
บาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ เป็นบุตรลาว
บิดาไม่มีบันดาศักดิ์ แต่นางเอกนี้เล่าฦๅมากเหนพร้อม
กันว่าดีไม่มีตัวสู้ ตัวยืนเครื่องนั้นคนทั้งปวงเล่าฦๅ
นับถือ อีม ๑ มาไลย ๑ เป็นข้าในสมเด็จ
พระศรีสุริเยนทรามาตย์ เมื่อเล่นละครครั้งนั้นผลัดกัน
เป็นย่าหรัน ภายหลังโปรดให้เป็นอีเหนาบ้าง ทั้ง
สองนี้คนเล่าฦๅมากว่าดีทั้ง ๔ ที่ออกชื่อมานี้ เดี๋ยว
นี้ยังมีตัวอยู่หมด ถ้าจะเรียกตัวออกมาให้คนในเวลา
เมื่ออายุย่างเข้า ๗๐ อยู่แล้วบัดนี้
คนเป็นอันมากก็จะคิดเหนว่าคำให้การที่ว่ามาข้างต้นนี้จริง
ยังมีอยู่บุตรเจ้าพระยาเทพ นิมอีกนางหนึ่ง ครั้ง
นั้นเป็นสุดานาฏกง ปากคนดูว่าไม่สู้ละไม่นักเอาออก
แต่ภายหลังผู้ที่รักตาชมว่าเป็นอัศจรรย์มาแต่สวรรค์ การ
นั้นจะเหนอย่างไรก็สุดแต่จะเหน ยังสูกอีน
...ลาวชาเมืองหลวงพระบาง นองเจ้า
นองเ... ลนก็ว่าดีมาย แต่ทอง
จอมมารดาลูกหนึ่ง แต่สว... ศักดิ์
ดีนั้นเหนมากด้วยกันว่าดีจริง
หลังนั้น เดี๋ยวนี้ไม่มีตัวแล้
นี้ เป็นลครลำรับใหญ่ไ
พุทธเลิศหล้านภา...
ลำรับก...
จันลังจ...
เลียง
มารด...
สา...
ดีน...
ในสามลำรับ...
ก็เหนไปต่าง ๆ
รับใหญ่ ๑๒
เอียมบุษบา
ก็ยังมีตัว

...ความว่า ...นก ให้เหมือนเป็นใจความว่าในสาสนของพระเจ้ามหาจักรพรรดิ ว่าด้วยผู้หญิงรูปงามกับช้างเผือกเป็นของคู่กันดังนี้ ฯ

ฉันทวรรณพฤติ

ภ	ฑ	น
ฯ ! ! ฯ ฯ ! ! ! ! ฯ ฯ ครุ ๒		

ภา ต น คา โค สุ ร ส สิ ริ ลา

๏ บาทหนึ่ง ๑๑ อักษร ๒ กลอนเป็นบาทหนึ่ง ๒ บาทเป็นบทหนึ่ง

ชื่อสุรสะสิริฉันท์ ดังนี้ ฯ

มิตรประเสริฐสม มุดิอนุกรมมีอรรถอาทิ
อธิคุณโอฬา ฯ

กอปกุศลากิจ กลสุจริตการ ล้วนศุภแต่สาร
พหุประมาณหมาย ฯ

คือระกระทำบาป ทุจริตหยาบคาย เผยผลนะนาย ทุรกิจมอกความ ฯ

ไปอนุญาตยอม แลยมิประนอมตาม เชื่อคนปรายปราม อกุศลย่อกำมั

ทา ร

...ลอย่ำกำ ทุกขพิบากผล ฯ

...จริงคุณชวน แถลงธรรำงน ฯ

ย่อมานุญาต ฯ

ฯ

ฯ

อแนะ ฯ

... ฯ

...ัน เลยสิริ ฯ

มูล เกิดคม ฯ

...ยมเพย

อรรถอาทย

...ลธราทร

ฉันทพิธีมี ...

ก็รจิตะสมยา

ชานคณะเมธี สุรพลปรีชา

สิตรขนากลอน

๏ ๑๖ บท ๒๘ บัน

แก้โคลงทาย

๏ เหลือทายหลายชื่อกว้าง
นามโรคนามโรงมี
...
ปากผิด ไปพ่อ
เครื่องปรา...ชีพา แซ่ยิ้มแฉะหนอ ฯ

๑ ...นัก...ปุโรหิต นรชน
กายยังย่อมมีชน เหมดสิ้น
เปนยักเมื่อยามยล หญิงดอก นาพ่อ
ยักษอร้ายยักษปลิ้น ปลอกอ้างเอานาม ฯ

(เชน) เปลน

โคลงทาย

๒๗ สามชายแนบสนิทดวัก นารี
ใช่บุตรใช่สามี ร่วมห้อง
เข็ญใจไพร่ผู้ดี มีทั่ว ถ้นนา
บุรุษใดแนะน้อง ชวยชี้เฉลยความ ฯ

๒๘ สิ่งหนึ่งนามบอกด้าง ...จิณ
หนึ่งบอกอุตรยิน ชื่อรู้
พระเณรบอาจกิน กลัวบาป
เปนเครื่องช่วนกอบกู้ ชีพได้บางคราว ฯ

เล่ม ๒ แผ่น ๑๘ วัน ๒ เดือน ๓ แรม ๑๕ ค่ำ ปีขยอัฐศก ๑๒๔๘ ราคา แผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ
เววผู้ช่วยเหรัญญิก

ข่าวในกรุงเทพ ฯ	น่า ๑๓๗
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๑๓๘
ระยะทางเสด็จพระราชดำเนินเมืองเพ็ชรบุรี	น่า ๑๓๙
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๑๔๐
เทียบคำสอน	น่า ๑๔๒
รายงาน	น่า ๑๔๓
นันทวรรณพฤติ	... ๑๔๓
แก้โคลงหาย	น่า ๑๔๔
โคลงหาย	น่า ๑๔๔
ปัญหาวิเคราะห์	น่า ๑๔๔

ข่าวในกรุงเทพ ฯ

ราชการ

การประชุมใหญ่ในพระราชอุทยานสราญรมย

วัน ๗ เดือน ๒ แรม ๑๔ ค่ำ พระบรมวงษานุวงษทรงจัดให้ตั้งรัน บ้างทำเปนโรงแจเตน ต่าง ๆ ตั้งเครื่องบริโภคอย่างไทย ฝรั่ง แขก จีน ทั้งคาว หวาน บาง ร้านตั้งผลไม้ น้ำอบ ยาดม ดอกไม้สด แลอื่น ๆ สำหรับประทานแลมีการเล่น สิงหแดน พิณพาทย เสภา มโหรี แลแตรฝรั่ง จัดเปนระยะเรียงรายรอบพระราชอุทยานสราญรมย

เวลาเกือบทุ่ม พระบรมวงษานุวงษ ท่านเสนาบดี แลข้าราชการฝ่ายทหาร พลเรือน ผู้ว่าราชการเมือง กรมการ แลเจ้าประเทศราช ผู้แทนคอนเวอนแมนต์ต่างประเทศ ราษฎรชายหญิงที่มีอัทยาไครยเรียบร้อยเปนอันมากมาประชุมพร้อมกันเอิกเกริกโดยได้แสดงความยินดีในการเฉลิมพระเกียรติยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้าสยามมกุฎราชกุมาร

เวลา ๒ ทุ่ม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ทรงรถพระที่นั่งพร้อมด้วยกระบวนนำตามเสด็จ พระราชดำเนินประทับพระราชอุทยานสราญรมย ทรงประภาคอยู่เนเวลา ๗ ทุ่มเสศ เสด็จกลับพระบรมมหาราชวัง

การประชุมใหญ่ในที่บาแรกทหา

วัน ๑ เดือน ๒ แรม ๑๕

กรมทหารทั้งปวง
การประชุมเลี้ยงพระบ
ผู้น้อย หัวเมืองแอ
พ่อค้า นายห้างต่างป

การพระราชพิธีมหาพิไชยมงคล สำคัญ ซึ่งเปนยันได้กระทำสำเร็จแล้ว แลมิลครเจ้าพระยามหินทรศักดิธำรง ด้วย

เวลา ทุ่มเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ทรงพระราชยาน พร้อมด้วยกระบวนนำตามเสด็จ พระราชดำเนินประทับยังแรกทหารน่า แล้วเสด็จประทับฟลักพลา ทอดพระเนตรลครเวลา ๒ ยามเสศเสร็จกลับพระบรมหาราชวัง

พระราชพิธีตรุศจีน

วัน ๗ เดือน ๒ แรม ๑๔ ค่ำ วัน ๑ เดือน ๒ แรม ๑๕ ค่ำ วัน ๒ เดือน ๓ ขึ้น ๑ ค่ำ เจ้าพนักงานได้จัดการที่พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ตามธรรมเนียม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้สมเดจพระบรมโอรสาธิราชเสด็จออกทรงจุดเทียนเล่นงนมัสการพระสงฆสวดพระพุทธมนต ๒๐ รูป จบ ทรงประเคนอาหารบิณฑบาตร รับพระราชทานฉัน แลทรงปล่อยปลาที่ทำราชวรดิฐแล้วเสด็จขึ้น

พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว

เสดจประพาศชุนนาง

กับพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

วัน ๓ เดือน ๓ ขึ้น ๒ ค่ำ เจ้าพนักงานนำบอกหัวเมืองขึ้นรายนั่งคนทุลพระกรุณา กรมหมด[illegible]ภักมีชองคนทองคาย ว่าด้วยทุลเกล้า ๆ ถวาย สมเดจพระบรมโอรสาธิราชขนบับ ๑ ถึงลำหวัยหลวงต่อแดนเมืองหนอง ว่าด้วยทุลเกล้า ๆ ป้องมหาสารคมว่าด้วย ๑ ว่าด้วยเงิน

วัน ๔ เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ กรมหาดไทยอ่านบอกเมืองนครราชสิมา ว่าด้วยเงินส่วยเร่วฉบับ ๑ กรมพระกระลาโหมอ่านบอกพระสุริยภักดีขัดหลวงเมืองหลังสวน ว่าได้ทรายดง แลจัดการไปตามสมควรแบบ ๑

พระราชกำหนดสัญญาบัตร

เลื่อนตำแหน่งข้าราชการ

วัน ๓ เดือน ๓ ขึ้น ๒ ค่ำ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้นายขุนบุตรพระแก้วคฤหัดนบดีเปนหลวงศรีสารุย ๑ นายเหรียญมหาดเล็กเวรฤทธิเปนหลวงจำนงพลภักดิ ๑ ตำแหน่งในกรมพระกระลาโหม

วัน ๔ เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ ให้นายยิ้มถือเตรียนนนด ในกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์เปนหลวงนครโกษฐิเวท ๑ ให้นายรุ่งมหาดเล็กน้องพระยาบริรักษภูธร เปนพระสุรินทรภักดียกกระบัตรเมืองพงา ๑

เจ้าพนักงาน

นำเข้าประเทศราช ลูกว่าราชการเมืองขึ้นกรมกลาง

เฝ้าทุลลองธุลีพระบาท

วัน ๓ เดือน ๓ ขึ้น ๒ ค่ำ กรมมหาดไทยนำเมือง วงพระบาง ๑ เมืองน่าน ๑ เมืองแพร่ ๑ เมืองเถิน ๑ เมืองพยุหคีรี ๑

กรมพระกระลาโหม นำเมืองกาญจนบุรี ๑ เมืองศรีสวัสดิ ๑ เมืองท่ากระดาน ๑ เมืองท่าขนุน ๑ เมืองท่าตะกั่ว ๑ เมืองกองมาตุม ๑ เมืองสิงหนุรี ๑ เมืองลุ่มสุ่ม ๑ เมืองไทรโยค ๑ เมืองสังขละบุรี ๑ เมืองประจวบคีรีขันธ์ ๑

วัน ๔ เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ กรม[illegible] เมืองพรหมบุรี ๑ เมืองสุรินทร ๑ [illegible] ธานี ๑ กรมวังนำเมืองมุกดาหารเข้าไปรับ[illegible]

กรมพระกระลาโหม นำ[illegible] พระจรูญราชโภคากร พระอัก[illegible] ขึ้นยุหงบุตรพระยารัตนเสนี ทุลเกล้า ๆ ถวายฟืมเสมเนื้อไม้น้ำหอม แลยืน ๆ อีกเปนอันมาก

วัน ๖ เดือน ๓ ขึ้น ๕ ค่ำ กรมหาดไทยนำเจ้าดาราดิเรกรัตรไพโรจน์ แลบุตรหลานทุลเกล้า ฯ ถวายต้นไม้ทองเงิน ทรงพระราชดำรัสปฏิสัณฐานโดยสมควรแล้วเสด็จขึ้น

ข่าวต่างประเทศ

ไทยทางไทรเลข

จากเมืองโซเฟีย วัน ๓ เดือน ๓ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีจอฉัฐศก การวุ่นวายในเมืองบัลเคเรียเปนปรกติอยู่ แลราชการในบ้านเมืองเรียบร้อยดีอยู่ แลการที่จะเลือกปรินซ์แอเลกซซันเดอร์เปนเจ้าประเทศราชเมืองบัลเคเรียนั้น คอเวอนแมนต์อาวซะเตรียว่ากลัวประเทศอื่นจะไม่เห็นชอบด้วย

มาจากเมืองกอนซแตนตีโนเปอล วัน ๔ เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ มองสิเออซันกอฟราชทูตวูเซีย ได้ชี้แจงการเมืองบัลเคเรียแก่ราชทูตคอเวอนแมนต์ประเทศอื่นที่อยู่เมืองกอนซแตนตีโนเปอล แลราชทูตคอเวอนแมนต์ประเทศอื่นจึงตอบมองสิเออซันกอฟ ว่าการวุ่นวายที่เมืองบัลเคเรียขอให้มองสิเออซันกอฟจัดแจงให้ร้อย อย่าให้เกิดความต่อไป

ระยะทางเสด็จพระราชดำเนิน

เมืองเพชรบุรี

๑ วัน ๕ เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำ เวลาบ่ายเสด็จพระราชดำเนินจากพระบรมมหาราชวังมาประทับแรมปากน้ำ

๒ วัน ๖ เดือน ๓ แรม ๔ ค่ำ เสด็จพระราชดำเนินจากปากน้ำมาประทับบ้านแหลม เวลาบ่ายเสด็จประภาศบ้านแหลมประทับแรมที่นั้น

๓ วัน ๗ เดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ เวลาเช้าเสด็จพระราชดำเนินมาประทับบางครก ทรงมาพระที่นั่งมาประทับพระนครคีรี

๔ วัน ๑ เดือน ๓ แรม ๖ ค่ำ เวลาเช้าเสด็จพระราชดำเนินประภาศบนเขาวัง เวลาเย็นเสด็จพระราชดำเนินประภาศเขาหลวง

๕ วัน ๒ เดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ เวลาเช้าเสด็จพระราชดำเนินประภาศเขาวัง เวลาเย็นเสด็จประภาศตลาด

๖ วัน ๓ เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ เวลาเช้าเสด็จประภาศเขาวัง เวลาเย็นเสด็จประภาศเขาบันไดอิฐ

๗ วัน ๔ เดือน ๓ แรม ๙ ค่ำ ถ้าพลับพลาแล้วเสร็จร่นวันเสด็จพระราชดำเนินเข้ามา

๘ วัน ๕ เดือน ๓ แรม ๑๐ ค่ำ วัน ๔ เดือน ๓ แรม ๙ ค่ำ ถ้าพลับพลายังไม่แล้วคงเสด็จพระราชดำเนิน วัน ๖ เดือน ๓ แรม ๑๑ ค่ำ ในสองวันนี้ประภาศที่ต่าง ๆ ในเมืองเพชรบุรี

๙ วัน ๖ เดือน ๓ แรม ๑๑ ค่ำ เสด็จพระราชดำเนินจากพระนครคีรีไปประทับแรมท่าคอย

๑๐ วัน ๗ เดือน ๓ แรม ๑๒ ค่ำ เสด็จพระราชดำเนินจากท่าคอยไปประทับแรมบ้านกลบชี เวลาเย็นเสด็จประภาศเขาลูกช้าง

๑๑ วัน ๑ เดือน ๓ แรม ๑๓ ค่ำ เสด็จประภาศ ฤๅเขาพลอยแหวน ฤๅเขาลูกช้าง ละเหลง ฯ ดนแส ...กลบชีอีกคืนหนึ่ง

๑๒ วัน ๒ เดือน ๓ แรม ๑๔ ค่ำ เสด็จพระราชดำเนินจากบ้านกลบชีมาประทับแรมท่าคอย

๑๓ วัน ๓ เดือน ๔ ขึ้น ๑ ค่ำ เสด็จพระราชดำเนินจากท่าคอยมาประทับพระนครคีรี

๑๔ วัน ๔ เดือน ๔ ขึ้น ๒ ค่ำ เสด็จพระราชดำเนินจากพระนครคีรี เวลาค่ำออกเรือพระที่นั่งไปสามร้อยยอด

๑๕ วัน ๕ เดือน ๔ ขึ้น ๓ ค่ำ เสด็จพระราชดำเนินประภาศถ้ำสามร้อยยอด เวลาเย็นเสด็จประภาศประทับแรมที่สามร้อยยอด

๑๖ วัน ๖ เดือน ๔ ขึ้น ๔ ค่ำ ภาศคลองบางปู แล้วออกเรือ

๑๗ วัน ๗ เดือน ๔ ขึ้น

โคลงสุภาสิตใหม่

พระองคเจ้าเกษมศรีศุภโยค

๑๖๐ ๏ รู้ อไรแม้นจักพร้อง พาที
ขลาด ปากไว้จักดี กว่าก้ลา
ขาด พูดใช่จักมี ใครข่ม ขืนนา
ผิด เพราะพูดเองอ้า กลับได้ฉันใด ฯ

พระองคเจ้าทอง กองก้อนใหญ่

๑๖๑ ๏ รู้ รอบชอบผิดแล้ว จึ่งทำ
ขลาด สิ่งชั่วคงทำ ชอบให้
ขาด ความทุกเพราะจำ คำท่าน สอนนา
ผิด บ่เบียดเบียนใกล้ เหตุด้วยขลาดควร ฯ

ว่าด้วยความกล้าหาญ

กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช

๑๖๒ ๏ ใครใครทรยศเจ้า จอมปราน
ถึงว่ายกพวกพาล แน่นหล้า
หมื่นแสนมากประมาณ บ่ย่อ ใครเฮย
คงจะองอาจกล้า ต่อต้านฯ

พระองคเจ้าทองกองก้อนใหญ่

๑๖๓ ๏ สู้สงครามศึกนั้น ไปหนี
ด้วยเดชพระบารมี ปกเก้ลา
ขอเอาซึ่งชีวี สนองพระ คุณนา
ถึงศึกมาแน่นเหล้า แหล่งหล้าฤๅหนี ฯ

กรมหมื่นภูธเรศรธำรงศักดิ

สองนายสองต่างเข้า ถือพลอง
ดาง จับหม้น
ปกปิด กันแฮ
ตอบโต้ไปมา ฯ

๑๖๔ ๏ เปนนักเลงปากโป้ง เมาสุรา
สูบฝิ่นกินกันชา อย่างนั้น
หวังเปนลักเลงหา ตามบ่อน
เปนนักเลงปล้นคั้น เก่งกล้าภาเสีย ฯ

พระองคเจ้าจิตรเจริญ

๑๖๖ ๏ ชิชิอ้ายดุร้าย ราวี
เองช่างกล้าหาญดี ดุดือ
ตัวกูห่อนจักมี ความผิด
ทำพูดเอ็ดอึงอื้อ เพราะข้าเปนหญิง ฯ

พระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค

๑๖๗ ๏ ใจกล้าเมื่อจิตรฟุ้ง ฟังพาล
ทุจริตคิดพกขวาน มืดจ้อง
เสพยสุรามักให้การ ก่ำเก่ง เกิดแฮ
ถูกจับปรับใหม่ต้อง ตอบโต้ติดจำ ฯ

พระองคเจ้าโสณบัณฑิตย

๏ หาญกล้าสามารถแท้ ฤๅไฉน
อวดว่าห่อนมีใคร จักสู้
ไม่กล้าอย่าอวดไป เปล่าเปล่า
แม้นว่าใครใครรู้ จักยิ้มเยาะสรวญ

กรมหมื่นพิชิตปรีชากร

๑๖๙ ๏ มักกล้าอย่ากล้ายิ่ง กว่ากำ ลังแฮ
เหตุบ่เลือกทำจำ ปิ่นแท้
หยอนกล้ามักเกิดลำ บากบุบ บู้แฮ
เหตุเพราะอ่อนอ้อเอ้ เล่ห์นี้ควรตรอง

๑๗๐ ๏ เปนชายมีชาติทั้ง กตัญญู แล้วแฮ
ผีว่าเกิดสัตรู ตฤกไซ้ร
พึงกล้าอย่าเยี่ยงหนู หนีจ้น
ม้ายสักสามหนได้ จงสู้สามหน

าจแลอาจกล้า มีผล ใหญ่แฮ
องภูวดล แจ่กี้
ฤไทยรณ รงค์ร่วม กันแฮ
ะเดชตราบนี้ ไป่สิ้นสรรเสริญ ฯ
างธรรมเปนที่อ้าง แต่กาล โพ้นเฮย
ชกุมาร ท่านนั้น
หน่ายสงสาร หมายอมัต ธรรมฤๅ
สามารถดั้น ป่าค้นธรรมควร ฯ

ะองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ

เล้วใช้กล้าเรื่อง การสง ครามแฮ
าจริงคง ชอบบ้าง
อย่าทำทนง ริร่ำ เรียนพ่อ
องนี้จักล้าง ชีพม้วยวายชนม์ ฯ
ายขนมต้มรับ ชกฉวาย
คนหลาย พ่ายแพ้
ออกโอฐขยาย คำชอบ หฤไทยแฮ

๑๗๙ ๏ สมเดจปิ่นภพด้าว เถลิงถวัลย ราชแฮ
ทรงกอบสุรภาพสรรพ์ สบถ้วน
ควรในนครกัน นิกรกาจ โกงแฮ
มีศึกซ่องพลม้วน ม้วเข้าสู่สมร ฯ

สมเดจกรมพระบำราปปรบักษ

๑๘๐ ๏ กล้าจริงฤๅแซ่งแก้ลง ทำกำ
หาญไม่ทันพริบตา วิ่งแต้
กล้าปากแต่ใจพา ไป่ก่อน
หาญเช่นนี้ที่แท้ อกเต้นเตมกัลว ฯ

พระราชนิพนธ์

๑๘๑ ๏ รู้ ศิลประสาตรสิ้น สบสถาน
กล้า แซะกล้าสารหาญ เศิกสู้
ภา พลประจันบาน ประบักษ์ ป่นแฮ
ชอบ เกิดเพราะตนกู้ เกียจไว้ในณรงค์ ฯ

ยามเล่น สบายนา
กลาเล่นกับแกล้วกล้า ศึกนั้นคนละเพลง ฯ
๑ ๑๗๖ ๏ สาตรากุมเกาะไว้ กับกร ตนแฮ
เข้าสู่ท่ามกลางสมร ม้วกลุ้ม
แม้นปราชสุรชาติหยอน แสวง สัตรูเฮย
อาวุธตนบ่คุ้ม ชีพได้ไชยไฉน ฯ
๗ ๏ ทวยหารจำหื่นเหี้ยม หนรณ
บรีรักษด้าวแดนตน ตราบม้วย
มาทตายท่ามกลางผจญ จงชื่อ เฉลิมแฮ
ผิรอดเรื่องยศด้วย อยู่ด้าวแดนเขษม ฯ
๑๗๘ ๏ พลเรือนชอบรู้รักษ ราชกิจ
ยามเกิดการต่อติด ต่อบต้าน
ควรอ่อนผ่อนผันคิด จนสุด คิดแฮ
ควรอาจอาจคัดค้าน ชีพใช่คือตะพาน ฯ

พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์

๑๘๓ ๏ รู้ อวดหาญว่ากล้า แขงขัน
กล้า เที่ยวคุมเหงพรรค์ พวกพ้อง
ภา ให้จิตรหุนหัน เพราะโกรธ
ชอบ แต่ราชกิจต้อง อยู่แล้วเปนดี ฯ
ครุ
ฯ

กรมมื่นพิชิตปรีชากร

๑๘๔ ๏ รู้ กระบวนควรอาจนั้น ท์ ดังนี้
กล้า หนึ่งกล้าแขงงาน นามนกัมป์
ภา ตนเชี่ยวชาญการ ลวทา
ชอบ พ.ศ [illegible]

พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่

๑๘๕ ๏ รู้ การรบเศิกลู้ สัตรู
กล่า ออกไปพันตู ต่อต้าน
ภา พวกเพื่อนวิ่งกรู ลามไล่ รุกแฮ
ชอบ จิตรสนุกจ้าน เหตุได้รณรงค์ ฯ

พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ

๑๘๖ ๏ รู้ ผิดชอบรอบแล้ว พึงพินิจ
กว้า ต่อคนพาลคิด คดเจ้า
ภา ศุขแก่ตนติด ตราบชั่ว อายุแฮ
ชอบ ย่อมเสิมเติมเข้า เขตรคุ้ม วงษวาร ฯ

ความเกียจคร้าน

พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่

๑๘๗ ๏ ความเกียจคร้านนั้นมาก เหลือหลาย
เอ้อุดกลักกลับกลาย บ่นอ้

๏ ควรเนาตำแหน่งได้ ถานั้น
ฤๅบครบสี่สรรพ แต่ได้
สองสามสิ่งสำคัญ ควรปลูก ฯ
วายว่างห่างวุฒิไท้ ท่านเว้นไป

๏ เจ้าจงตำริกรู้ ประมาณ
พระโปรดชุบเลี้ยงปาน ดังนี้
เพราะเหตุวุฒิสฐาน ใดซึ่งมีแ
เหนตระหนักจักลี้ หลีกพ้นเห่อ

๏ จักเติมจตุรแบบเบื้อง อธิบดี ฯ
พระราชกำหนดปี กล้าว
สำหรับมาตย์มนตรี ประ
เจนจบขนบขนาดสร้าง สิ่งล้วนค

๏ อย่าแหลงอย่าหลีกเค้า คุณภู
มั่นจิตรคิดกระตัญญู ต่อท้าว
ใดดีช่วยช้อนชู เชิดเกียรติ
พระประสงค์สุดคว้าว จุ่งสู้ขวาย

ในเรื่องเตลงพ่าย

พระจ้าหงษาวดี สอนพระมหาอุปราชา

โคลง ๔

๏ สงครามความเศิกซึ้ง แสนกล
จงพ่ออย่ายินยล แต่ตน
อย่าลองคนองตน ตามชอบ ทำนา
การศึกลึกเหล่พื้น พ่อเลี้ยวหลอกหลอน ฯ

๏ จงแจ้งแห่งเหตุเบื้อง โบราณ
เปนประโยชนยุทธการ กล่าวไว้
เอาใจทหารหาญ เรองรื่น
ระคนปนใกล้ เกลือกกลั้วขลาดเขลา ฯ

จักทำกิจเช้ากลาย เปนค่ำ
เพียรผัดตัวเอาสู้ ปดโป้ [illegible] ฯ

เรื่องนี้จะ[illegible]

รี รอบเสร็จเกื้อทางธรรม ที่จะกันกันจงมั่น ที่จะค้นจงเปนกล สองต้นหนคนใช้ เลือกหาใจอันสัตย ดัดมนตรีโดยยุกดิ์ ปลุกใจคนให้หาญ ผลาญเพรียงไพร่เพยรึงเมือง อาญาเรืองเรื้อยราษฎร์ กันนิกรกาจเกื้อไพรี ดับกุลีอย่าให้ลุก อย่าชิงศุกก่อนห่าม อย่าลามม้าสองปาก อย่าลากพิศม์ตามหลัง อย่าให้คนชังลักแชง แต่งตนให้คนรัก ชักชวนคนสู่ฟ้า เบื้องน่าเทพยยอยศ จงปรากฏชอบแล้ว อย่าได้แคล้วรำพึง รู้ผลาย จงอย่าหายยศพ่อ ต่อม้วยฟ้าหล้าสวรรค์ กลัปประไลอย่ารู้ลาญ ภูบาลเจ้าจงจำ ตามคำแม่โอวาท พ่อสุดสวาดแก่แม่ จงสวัสดิแก่เจ้าเทอญ ฯ

พระมหาราชคูร

รายงาน

ประหว่างตั้งแต่วัน ๓ เดือน ๓ แรม ๑ ค่ำ จนถึงวัน ๓ เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ ๘ วันนี้ สมาชิกชอบ สมด ๔๘ ท่านแลหนังสือ[illegible]

ทัรพยบุตรภิริยนาค นิราศผล ทรายก็โทรม
มะนะวิจล อดุลยอดัก ฯ
หนึ่งวิวะยลยศภิรมย์ อุดมศักดิ แห่งสุขา
คุณประจักษ ประเจิดสุธา ฯ
มานมนัศประมุทร้อง ก็ล้องก็สา อุทาร
ประกาศพรกถา ก็แหล่ก็หลาย ฯ
หนึ่งมิวะยินยุบลบรา ระหาดระหาย
โทษะมิตรอพิปราย ก็กั้งก็กัน ฯ
ห้ามบ ให้พจนวาม และยามแลหยัน
ก่อนจะชั่วประดุจฉัน ณะหมิ่นประมาท ฯ
หนึ่งสลับชนสรพร้ง ประสังษประสาท
แห่งสหายกิติประกาศ ก็ภูลภิรมย ฯ
พลางแลพร้องมธุรขาน ผสานผสม
สุภิปรายวจนชม ก็ควรก็ชอบ ฯ
เกียรติปรากฏก็แจ้ง ธแถลงก็ชอบ
สัตยล้วนบมิประกอป ชลิตดี ฯ
ซ้ำภิโยยศก็เพิ่ม แลเติมวิ เจริญคุณาธิ
ชุณมี อเนกะนัย ฯ
คือนุกมปกสะหาย ธิบายก็คับท์ จัตุรา
ธิกประลับ คุณประการ ฯ
ควรจะสัณฐวะสนิท สุมิตรสมาน เสมอ
ชิพิตรนิจนาน นิรันดรา ฯ
ฉันทนี้ก็เสนาะหโสตร รโจทธตา นาม
ปรำปรกถา รจิตรจัด ฯ
เสนออเนกนิกรปราช ฉลาดแลหัด
รังสฤษดพิพิธพัจน์ นิพนธฉันท์ ฯ
๑๖ บท ๒๔ บันทัด ฯ

แก้โคลงทาย

ทคือนุ่งผ้า โจงชาย สองนอ
กาย หนึ่งห้อย
หูทั้ว หญิงนอ
ลย ฯะ

๒๘ ๏ สิ่งหนึ่งบอกชื่อชี้ อุภรา
หนึ่งบอกตำบลมา แห่งใด
เข้าเยนสิ่งสรรพยา รักษโรค หายแฮ
เณรพะไปฉันได้ เพราะฟ้องโภชนา ฯะ
(เซน) ฉิตธรังโสตฉิ

๒๗ ๏ สามชายซึ่งแนบน้อง นารี
ฉันออกบอกวาที ที่ตั้ง
ใช่ชายชาติชาตรี ตรองเหมาะ แลัวพ่อ
ชายพทชายสไบทั้ง อีกไซร้ชายกระเบน ฯ

๒๘ ๏ อุดรบอกชื่ออ้าง ทิศเหนือ
ใต้บอกทักสินเหลือ เลศนี้
เข้าเย็นพระฉันจือ การยาป กรรมนา
โอสถสองสิ่งชี้ เชิดอ้างออกนาม ฯ
(เซ็น) แล่น

โคลงทาย

๒๙ ๏ เทพหนึ่งจับหอกร้อง จักแทง งุนอ
ขึ้นนั่งหลังและแลดง เดชหาว
เปนเครื่องแต่งตนแถลง เฉลิงศักดิ สูงนา
ปรากฏมาจากถ้าว แด่นเยื่องอัษฎงค์ ฯะ

๓๐ ๏ สามกิ่งพฤกษหนึ่งให้ โทษถึง
สามกิ่งพฤกษหนึ่งพึง คบค้า
สามกิ่งพฤกษหนึ่งจึง เจนอัดถ์
สามกิ่งสามพฤกษท้า เล่หนี้ลองทาย ฯะ

บัณหาวิเคราะห์

ที่ ๑๐ ถามว่า คำเปรียบที่พูดกันว่า หาเมื่อดีไว้กิน
เมื่อไข้นั้นจะควรพึ่งเอาเป็นอย่างไร ได้ฤๅไม่ควร
ที่ ๑๑ คำว่าหมอ บอกความไข้ยั

เล่ม ๒ แผ่น ๑๙ วัน ๓ เดือน ๔ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘ ราคา แผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรผู้ช่วยสารานิยกร

ข่าวในกรุงเทพ ฯ	น่า ๑๔๕
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๑๔๗
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๑๔๘
เทวตาภาสิต แลพุทธภาสิต	น่า ๑๔๘
รายงาน	น่า ๑๕๐
คำจาฤกอนุสาวรีย ณวัดราชบพิธ	น่า ๑๕๐
ฉันทวรรณพฤติ	น่า ๑๕๑
แก้โคลงทาย	น่า ๑๕๒
แก้ปัญหาวิเคราะห์	น่า ๑๕๒
โคลงทาย	๑๕๒

ข่าวในกรุงเทพ ฯ

ราชการ

ทอดพระเนตรเรืออุบลบุรพ์ทิศ

วัน ๗ เดือน ๓ ขึ้น ๖ ค่ำ เวลาบ่าย ๕ โมงเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานพร้อมด้วยกระบวนพระราชดำเนิน ประทับพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย นำพระรัตนสาระบาญ ฝ่ายมรามวงษมาแต่เมืองลังกา เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ถวายพระบรมธาตุแลพระเจดีย์งามีช้างไม้ดำรับพระเจดีย์ดำรัสพระราชปฏิสัณฐารโดยควรแล้วเสดจลงทอดพระเนตรเรืออุบลบุรพ์ทิศที่ท่าราชวรดิฐ พระยาภาษกรวงษนำอพราหมณ์แขกช่างทองชาวลังกาซึ่งเข้ามาอยู่ณกรุงเทพ ฯ เฝ้าทูลเกล้า ฯ ถวายจิ้นพเก้า ๒ จี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานราคา แลขอพระบรมราชานุญาติเพื่อจะได้มีชื่อว่าเปนช่างทองหลวง แล้วเสดจออกขุนนางณพระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย

บอกหัวเมือง

เจ้าพนักงานนำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา

กรมพระกระลาโหมอ่านบอก พระสุรินทรามาตย ข้าหลวง ๓ ฉบับว่าด้วยไปถึงเมืองสิงคโปร์เมืองปีนัง ฉบับ ๑ ว่าด้วยได้วางตราซึ่งทรงพระกรุณาโปรดให้เปนข้าหลวงแทนพระอนุรักษโยธาฉบับ ๑ ว่าไปหาเรสิเดนกอนซินลาเมืองปีนัง ๆ รับรองตามควร แลมาเยี่ยมตอบฉบับ ๑

พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว

เสดจออกขุนนาง

ณพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท

วัน ๓ เดือน ๓ ขึ้น ๙ ค่ำ กรม

บอกเมืองพยุหคีรี ๒ ฉบับว่าด้วยหม่อมเทวาธีราชเบิกเงินเดือนฉบับ ๑ ขอพระราชทานหลวงคลังเปนที่หลวงวิจารณพยุหพลปลัดฉบับ ๑ เมืองสิงหบุรี ขอพระราชทานหลวงวังเปนที่หลวงรามฤทธิรงค์ปลัดฉบับ ๑ เมืองสวรรคโลกย ขอพระราชทานพระพลสงครามเปนที่พระทีพรักษายกระบัตรฉบับ ๑ เมืองพิศณุโลกกล่าวโทษพระไชยบูรณว่าไม่เปนใจด้วยราชการ ขอพระราชทานผู้ช่วยรับราชการฉบับ ๑ เมืองนครเสียมราฐ ทูลเกล้า ฯ ถวายผ้าม่วงสี ๒๐ ผืนสมโพชสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฉบับ ๑

กรมพระกระลาโหมอ่านบอกเมืองกาญจนบุรีว่าพระนินนภูมิบดีเมืองสุ่มสุ่มป่วยถึงแก่กรรม ขอพระราชทานสิลาน่าเพลิงฉบับ ๑

วัน ๔ เดือน ๓ ขึ้น ๑๐ ค่ำ กรมมหาดไทยอ่านบอกเมืองฉะเชิงเทรา ว่าด้วยส่วยเร่วฉบับ ๑ เมืองนครนายก ขอพระราชทานสิลาแลอิฐหักที่ป้อมเก่าเมืองนครนายกซึ่งชำรุดทำรากพระเจดีย์ฉบับ ๑ เมืองศรีโสภณ ว่าพระพิทักษบุรพทิศ ถึงแก่กรรมมากว่า ๑๒ ปีไม่มีญาติ หลวงวิเสศมนตรีจะเผาศพ ขอพระราชทานสิลาน่าเพลิงฉบับ ๑ เมืองนครราชสิมา ๔ ฉบับว่าจะเผาศพพระศรีสิทธิสงคราม ขอพระราชทานสิลาน่าเพลิงฉบับ ๑ ว่าด้วยส่วยทองคำเมืองจตุรัสฉบับ ๑ ว่าด้วยได้เผาศพพระนรินทรสงครามเมืองจตุรัสเสร็จแล้ว ขอพระราชทานถวายพระราชกุศลฉบับ ๑ ขอพระราชทานหลวงพรหมภักดียกกระบัตรเปนพระนรินทรสงครามรังสฤษฎ์ว่าราชการเมืองจตุรัสฉบับ ๑

วัน ๕ เดือน ๓ ขึ้น ๑๑ ค่ำ กรมท่าอ่านบอกเมืองตราด ว่าพระครูวิมลอาจารีย์วัดบุรินทรประดิษฐารามป่วยถึงแก่มรณภาพฉบับ ๑ อ่านบอกพระยาราชเสนาหลวง ๓ ฉบับ ว่าด้วยเงินส่วยเมืองอุบลฉบับ ๑ ยส่วยเงินกองนอกเมืองอุบลฉบับ ๑ ขอรับพระซิก เสี้ยว อัฐ โสฬส ทองแดงรวมเปนเงินชั่งไปจ่ายให้ราษฎรใช้ฉบับ ๑ พระยาราชวราหลวงมลโยธาพาท้าวขันตี ท้าวยะ ท้าวอินทโฉมวาง ลงมาเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทฉบับ ๑ ศุภอักษรเจ้ายุติธรรมธรเมืองนครจำปาศักดิ์ ว่าได้แต่งให้เจ้าสุทธิสารผู้บุตรลงมาในการพระราชพิธีลงสรง แลเจ้าราชวงษชราแล้ว ขอพระราชทานให้เจ้าสุทธิสารว่าที่ต่อไปฉบับ ๑ ว่าได้จัดเงินแลผ้าขาวให้เจ้าสุทธิสารคุมมาในการพระศพกรมสมเด็จพระบำราบประบักษฉบับ ๑

กรมพระกระลาโหมอ่านบอกพระศิริธรรมบริรักษพระภักดีดำรงฤทธิ ว่าด้วยทูลเกล้า ฯ ถวายต้นไม้ทองเงินเครื่องราชบรรณาการฉบับ ๑

กรมท่าอ่านบอกเมืองระยอง ว่าด้วยส่วยพริกไทยส่วยกระดาน ส่วยรงฉบับ ๑ เมืองจันทบุรีว่าจะเผาศพพระปลุงบุรี ขอพระราชทานสิลาน่าเพลิงฉบับ ๑

พระราชทานสัญญาบัตร

เลื่อนตำแหน่งข้าราชการ

วัน ๗ เดือน ๓ ขึ้น ๖ ค่ำ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้หลวงมนตรีบริรักษเปนพระทิพกำแหงปลัดเมืองพัทลุง ๑ จีนบุหงีบุตรพระยารัตนเสรฐีเปนหลวงบริรักษโลหวิไสยผู้ช่วยเมืองรนอง ๑

วัน ๓ เดือน ๓ ขึ้น ๙ ค่ำ ให้ขุนอินทรโภคัยเปนหลวงอุดมนุชิต ๑ ขุนราโภคัยเปนหลวงวิเสศสมบัติ ๑ นายตัดบุตรหลวงพิบูลยามบัติเปนหลวงอุดมสมบัติ ๑ ตำแหน่งในกรมพระคลังสินค้า

ให้ขุนวิเสศสมบัติเปนหลวงวิจารณโกษาเจ้ากรมไพร่หลวง ๑ หมื่นอินทรอักษรเปนขุนศรีสังหารปลัดกรมไพร่หลวง ๑ หมื่นรักษานาเวศเปนขุนชำนาญภักดีปลัดกรมไพร่หลวง ๑ ตำแหน่งขึ้นในกรมพระคลังสินค้า

วัน ๕ เดือน ๓ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ให้นายชื่นบุตรพระยานุภาพไตรภพเปนพระภักดีภูวนารถ ๑ นายเชยบุตรพระยานุภาพไตรภพเปนพระราชนิกร ๑ ผู้ช่วยเมืองนครเสียมราฐ

พระราชทานเครื่องราชอิศริยยศ

วัน ๔ เดือน ๓ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๓

มัณฑนาภรณ แก่พระชลธารพินิจจัย ๑

วัน ๕ เดือน ๓ ขึ้น ๑๑ ค่ำ พระราชทานตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๒ จุลสุราภรณ แก่พระมหาราชครูปโรหิตาจาริย์ พระราชทานถาดหมากคนโททองแลตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๓ ภัทธราภรณ แก่พระยาพิบูลยสงครามเมืองนครนายก ๑

เจ้าพนักงาน

นำข้าราชการแลเจ้าประเทศราชผู้ว่าราชการเมืองกรมการ

เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท

วัน ๓ เดือน ๓ ขึ้น ๙ ค่ำ กรมพระกระลาโหมนำพระยาราชวังสรร ๑ พระเสนหามนตรี ๑ กราบถวายบังคมลาไปราชการเมืองกลันตัน

กรมท่านำ พระชลธารพินิจจัย ๑ ขุนประชาคดีกิจ ๑ กราบถวายบังคมลาไปในการเอกษหิบิเชนเมืองฮาโนย

วัน ๑ เดือน ๓ ขึ้น ๗ ค่ำ กรมพระกระลาโหมนำเมืองไทร ๑ เมืองสตูน ๑ เมืองยิเรีง ๑ เมืองปลิด ๑ เมืองหนองจิก ๑ เมืองยะลา ๑ เมืองตานี ๑ เมืองรามัน ๑

วัน ๓ เดือน ๓ ขึ้น ๙ ค่ำ กรมมหาดไทยนำ เมืองนครสวรรค์ ๑ เมืองพนมศก ๑ เมืองพนมสารคาม ๑ เมืองหนองคาย ๑ เมืองมหาสารคาม ๑ เมืองกมุทาไศรย ๑

กรมพระกระลาโหมนำ เมืองพัทลุง ๑ เมืองชุมพร ๑ เมืองรนอง ๑ เมืองกาญจนดิฐ ๑

แลกรมท่านำเมืองขึ้นกรมท่าหลายเมือง

วัน ๕ เดือน ๓ ขึ้น ๑๑ ค่ำ กรมมหาดไทยนำเมืองนครนายก ๑

วัน ๖ เดือน ๓ ขึ้น ๑๒ ค่ำ นำเจ้าดาราดิเรกรัตนไพโรจ กับเจ้านายบุตรหลาน แลแสนท้าวพระยาลาวเมืองนครลำพูน ๑

กรมพระกระลาโหมนำศรีตวันกรมการเมืองสายบุรี ๑ กราบถวายบังคมลากลับไปรักษาราชการบ้านเมือง

วัน ๔ เดือน ๓ ขึ้น ๑๐ ค่ำ กรมมหาดไทยนำเจ้าราชวงษเมืองนครเชียงใหม่ ๑ พระเพ็ชรพืชภูมปลัดเมืองเพ็ชรบุรณ ๑ หลวงพรหมภักดียกระบัตรเมืองจตุรัส ๑

วัน ๕ เดือน ๓ ขึ้น ๑๑ ค่ำนำเจ้าสุทธิสารเมืองนครจำปาศักดิ ๑ หลวงภักดีณรงคข้าหลวงเมืองอุบลราชธานี ๑ ท้าวเพียเมืองอุบลราชธานี ๑ แลเมืองขึ้นเมืองอุบลราชธานี ๑ ท้าวสุริยแลท้าวเพียเมืองเขมราษฎ ๑ หลวงมลโยธานุโยคข้าหลวงแลท้าวขันตีเมืองเชียงขวาง ๑ เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทดำรัสพระราชปฏิสัณฐารโดยสมควรแล้วเดิมขึ้น ฯ

ข่าวต่างประเทศ

โดยทางโทรเลข

มาจากเมืองกอนซแตนตีโนเปอล

วัน ๗ เดือน ๓ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีจออัฐศกมองซิเออซันกอฟ ราชทูตรูเซียแลราชทูตคอเวอนแมนต์ประเทศอื่นกับคอเวอนแมนต์เมืองเตอรกี กำลังจัดการเมืองบัลเคเรีย

มาจากเมืองเซนปิเตอรเบิก

วัน ๑ เดือน ๓ ขึ้น ๗ ค่ำ คอเวอนแมนต์รูเซียขอให้ปรินสลูแตนเบิก เป็นเจ้าประเทศราชแทนปรินสนิกอลาศ เมืองมินเครเลีย (ซึ่งชาวประเทศบัลเคเรียไม่ยอมให้ตั้งเป็นเจ้าประเทศราชเมืองบัลเคเรียนั้น)

มาจากเมืองกอนซแตนตีโนเปอล

วัน ๒ เดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ ทูตบัลเกลวทถึงเมืองกอนซแตนตีโนเปอลวันนี้

โคลงสุภาสิตใหม่

พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่

๑๘๘ ๑ คี่เกียจเรียนเล่ารู้ ทางธรรม
เล่นแร่แปรธาตุนำ จิตรพุ้ง
หลอมเงินกลับเป่นคำ เนื้อแปด
นั่งที่ไหนคุยคลุ้ง แต่ข้อเกนคุณ ฯ

๑๘๙ ๑ กินเข้าอิ่มก่อนได้ ดูหนัง โขนแฮ
แม้ว่าอิ่มทีหลัง ถูกล้าง
ถ้วยชามที่ติดกรัง โสโครก
กว่าจะได้เทียวบ้าง ยากพ้นคณนา ฯ

เทวตาภาสิต ๖ ข้อ

จะว่าด้วยการสังสนทนาของผู้ที่มีปัญญาตรองเห็นคุณประจักษ์แก่ใจในกิจของตนที่ได้ทำแล้ว ฤๅที่จะมีคุณต่อไปภายน่า ก็ในคำสังสนทนานั้น ในเบื้องต้นมีหกข้อ เป็นของผู้ที่กล่าวขึ้นก่อนทั้งหกนั้น กล่าวตามความเห็นของตนละข้อ ๆ

ข้อที่ ๑ ว่า ผู้ใดได้อยู่ในที่ใกล้ท่านผู้ดีมีปัญญาแลประพฤติรำงับตลอดจนน้ำใจ ได้สดับถ้อยคำต่าง ๆ ที่ท่านพูด ในสิ่งที่เป็นคุณเป็นประโยชน์แล้ว จำไว้ได้แม่นยำมา ตรอง ทำ ตามจนเห็นจริงชัดเจนได้ ผู้นั้นย่อมจะเป็นผู้ประเสริฐ คือจะถึงซึ่งความเจริญต่าง ๆ ไม่เสื่อมจากคุณความดีเลย เพราะถ้อยคำของท่านผู้ที่มีความดีอย่างยิ่งอยู่ในใจนั้น เป็นเครื่องที่จะตัดแปลงเหนี่ยวน้ำวผู้ที่ได้สดับ ให้มาประดิษฐานอยู่ในความดี ให้ห่างจากสิ่งที่ชั่ว ผู้ที่มาทำตามถ้อยคำของท่านแล้ว เมื่อจะทำการสิ่งใด ก็จะให้ได้ความเยือกเย็นทั้งตนแลผู้อื่น ฤๅจะพูดสิ่งใดก็ย่อมเป็นที่เย็นโสตรและย็นใจทั่วไปทั้งตัวแลผู้อื่น แลจะคิดการงานทั้งหลายเล่า ย่อมคิดแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ตามธรรมเนียมบ้านเมือง แลเป็นทางที่เย็นทั้งตัวแลผู้อื่น ต้องตามแบบแผนทั้งคดีโลกย์ คดีธรรม มีแต่จะชักให้ถึงซึ่งความเจริญด้วยเกียรติยศสรรเสริญความสุข ทรัพยสมบัติทุกประการ ผู้ที่มาได้รู้แล้วทำตามจึงเป็นผู้ประเสริฐ ไม่เลวทรามจากความดีเลย

ข้อ ๒ ว่า ผู้ที่คบหาสมาคมเป็นสัมพันธมิตรแลได้รู้ทั่วซึ่งลำของท่านผู้ดีมีปัญญาประกอบด้วยคุณดังนั้น ย่อมจะได้ซึ่งปัญญาความฉลาดรู้ทั่วถึงในกิจใหญ่กิจน้อยทั่วไปทั้งที่ลับแลเปิดเผย ซึ่งเป็นแสงสว่างที่จะสอดส่องตลอดไปได้ด้วยประการทั้งปวง ล่วงเสียซึ่งแสงอาทิตย์ แสงแสงสว่างอื่นได้ รู้เลือกฟั่นสิ่งที่ควร ที่ไม่ควร เห็นชัดในโทษแลคุณ ประโยชน์ใช่ประโยชน์ แลจะได้เกียดกันสิ่งที่ร้ายให้ห่างไกล รักษาไว้แต่สิ่งที่ดี ให้เกิดความเจริญแก่ตนได้ เพราะผู้ที่จะประสบปัญญาความฉลาดรู้ทั่วถึง เป่นเครื่องรักษาตัวให้พ้นจากทุกข์ภัย ได้ความศิริสวัสดิ์ทั้งปวงนั้น ย่อมได้แต่ท่านซึ่งมีคุณดังกล่าวมาข้างต้นนั้น ไม่ได้แต่ที่อื่น ๆ เลย

ข้อ ๓ ว่า ผู้ที่สนิทรักใคร่ แลรู้ชัดเจนซึ่งคำสอนของท่านที่มีคุณดังว่านั้น ย่อมจะไม่เศร้าโศรกในท่ามกลางคนที่เศร้าโศก ธรรมดาคนทั้งหลายที่มิได้ร่ำไรรู้ แลจรจากับผู้ที่มีปัญญาอาจแนะนำชี้แจงในคุณ ในโทษ ประโยชน์ใช่ประโยชน์แล้ว ก็ไม่สามารถรู้ตลอดเท่าถึงในการทั้งปวงมาประกอบแต่ความชั่วที่ผิดจากการประพฤติดีกิจที่ผิดนั้น ย่อมจะให้ผู้ประพฤติถึงความโศกได้ในที่สุด ก็คนหมู่นี้ผู้ใดเล่า ที่ได้สดับแลรู้ชัดเจนในคำของท่านที่มีคุณปรีชาดังว่านั้น ก็อาจดำรงตนในที่ชอบที่เป่นกิจไกลจากความเศร้าโศกได้ แลจะสอนให้ผู้อื่นฤๅในหมู่นั้นที่จะความโศกแล้ว ดำเนินตามในกิจที่ปราศจากความโศกได้ด้วย เพราะฉนั้นจึงว่า ผู้ที่ตั้งอยู่ในความดี เพราะได้รู้ชัดในคำพร่ำสอนของผู้เจียงแล้ว ไม่เศร้าโศกในท่ามกลางคนที่เศร้าโศก

ข้อ ๔ ว่า ผู้ที่คบหาสมาคมทราบชัดในคำสอนของท่านดีที่ยิ่ง ดังกล่าวก่อน ย่อมไพโรจ

วุ่งเรืองงามในท่ามกลางวงษญาติ ธรรมดาประชุมชนในวงษ์กระกูลอื่น ๆ ก็มีอัชฌาไศรย แลความประพฤติความเห็น แลอำนาจกำลังสติปัญญาทรัพยสมบัติก็ต่าง ๆ กัน ถ้าปราศจากผู้ที่ดีเป็นนายกแล้ว ความที่เป็นไปในวงษนั้น ก็จะสูง ๆ ต่ำ ๆ หาสม่ำเสมอเรียบร้อยได้ไม่ ก็จะเป็นเหตุแห่งไภยที่จะมิให้วงษนั้นเจริญยืดยาวถาวร เมื่อญาติคนไรในวงษนั้น แต่คนหนึ่ง เป็นผู้ได้รู้ชัดเจนซึ่งเยบแยบโดยเนติสาสตระของท่านผู้ฉลาด มีคุณวิเสศนั้น ได้พุดจาได้ประพันธไว้ แลดำเนินตามได้ความเฉลียวฉลาดรอบรู้แล้ว มาเป็นนายกแนะนำวงษญาตีในตระกูลของตน ให้มีความเห็นแลความประพฤติเสมอสมานเรียบร้อยร่วมรักเจริญ ด้วยสามัคคีคุณในกันและกัน ให้วงษตระกูลพ้นไภยไกลพิบัติ ประสบแต่ศิริสวัสดิมงคลทุกประการ ผู้นั้นก็ชื่อว่าไพโรจชัชวาลในท่ามกลางญาติ จึ่งว่าผู้ที่ดำรงด้วยคุณ คือความรอบรู้เนติพจน ของท่านผู้ดีมีปัญญาแล้ว ย่อมไพโรจในท่ามาลาญาตินี้

ข้อ ๕ ว่า ผู้ที่ใกล้เคียงสนิทสนม แลได้ทราบชัดในคำสอนของท่านผู้ดีมีคุณฉะนั้น ย่อมจะถึงซึ่งความดำเนินไปอันดี ก็แลความดำเนินไปยังประเทศดำยนใด ใกล้ถึงไกลตามที่ตนประสงค์แล้ว ถ้าเมื่อไปถึงเมื่อถึงที่ซึ่งตนประสงค์นั้น ย่อมถึงซึ่งไภยอันตรายแลทุกขต่าง ๆ ชื่อว่าความดำเนินไม่ดี ถ้าเมื่อดำเนินไปถึงแล้วได้ประสบศุขสำราญกาย สำราญใจ ได้แต่ศิริสวัสดีผ่องแผ้วด้วยประการต่าง ๆ นั้น ชื่อว่าความดำเนินไปอันดี แลคำสอนแลเนติดำราแบบแผนของท่านที่มีปัญญาคุณดังกล่าวแล้วนั้น จะเป็นไปเพื่อได้ถึงความดำเนินชั่วไม่ดี แต่ข้อใด ข้อหนึ่งนั้นไม่มีเลย เพราะฉนั้นผู้ที่ดำเนินตามแล้ว จะถึงซึ่งความดำเนินไปอันดีทุกภพ ทุกชาติ ในเวลาเมื่อได้ประพฤติตามคำของท่านอยู่นั้น

ข้อ ๖ ว่า ผู้คนสนิทแลทราบคำสอนของท่านที่มีคุณฉนั้น ย่อมจะถึงซึ่งความศุขทุกเมื่อ เพราะเนติบทฐานใด ที่ท่านผู้มีปรีชาคุณดังว่าแล้ว ได้สอนแลประดิษฐานไว้ แต่ล้วนเป็นที่ตั้งแห่งศุขศิริสวัสดิทุกอย่าง เมื่อผู้มาดำเนินตามแล้ว ที่จะเป็นปราศจากผลคือความศุขนั้นไม่มี แต่ข้อใด ข้อหนึ่งเลย เหมือนพืชธัญญาหารแลพฤกษาชาติชนิดใดเมื่อผู้มาหว่านเพาะปลูกลงในภูมณฑลแล้ว ที่จะกลับกลายเป็นติณชาติฤาพืชพรรณที่เปลี่ยนแปลกจากมูลเดิมย่อมไม่มีฉนั้น เพราะฉนั้นจึ่งว่า ผู้คบแลรู้ชัดทำตามท่านที่มีคุณดังนั้น ชื่อว่ามีความศุขติดต่อพร้อม คือนานทุกเมื่อ

พุทธภาสิต

ตอบเปนข้อ ๗

สำเดัจนั้นท่านผู้ไปรีชาอันเลิศล่วงไตรยภพ มีความบริสุทธิแลกรุณา ล่วงส่วนไม่มีผู้ใดจะเสมอได้ เปนที่พึ่งของโลกยทั้งปวง ตอบว่าซึ่งท่านทั้ง ๖ เกล่าวคุณของความที่ได้สนิทสนมแลรู้ดำเนินตามคำสอนของผู้ที่ประพฤติรำงับได้ตลอดน้ำใจนั้น ใช่จะมีคุณแต่ ๖ สถานเพียงท่านกล่าวนั้นก็มิได้ ถ้าผู้ใดได้อยู่กับท่านที่มีคุณดังนั้น แลได้รู้แลดำเนินตามความประพฤติแลคำสอนของท่านแล้ว ย่อมจะพ้นจากความทุกขได้ด้วยประการทั้งปวง ความทุกขนั้นคือของที่ทนได้ยากทุกขนั้นมีเปนสองคือทุกขกาย ทุกขใจ ทุกขใดที่เกิดขึ้นให้กายลำบากเรียกทุกขกาย ทุกขใดที่เกิดขึ้นให้ใจลำบากเรียกทุกข์ใจ ทุกขนี้เมื่อจะเกิดก็เพราะความเหตุยานอยากได้ ทุกสิ่งเปนเหตุเมื่อยากได้นัก ถ้าได้มาแล้วก็เปนทุกขกลัวของนั้นจะไกสจากไป ถ้ามิได้สมนึกก็ทุกขด้วยที่ไม่สมนึก ฤาสิ่งที่อยากจะไม่พบ ไปประเช้าก็เป็นทุกขที่ประแล้วอยากจะให้ไปใกลเลี่ยง ไม่ไปได้ก็เปนทุกข เมื่อเหตุยานอยากนัก แลก่อทำกิจขึ้น แล้วได้ผลของการทำนั้นเสอยากอีก ครั้นอยากนักแล้วทำทำแล้วได้ว่า หมุนไปดังนี้ไม่มีที่ ก็สำสอนของท่านที่มีคุณวิเสศดังกล่าวนั้น ขยายตัดความเหตุยานเสียอย่างเดียว ก็จะ

ทยานได้ผลคือทุกขนั้นก็พ้นไปได้ ผู้มาดำเนินตามท่านจึงว่า ย่อมจะพ้นจากทุกขทั้งปวงได้ ฯ

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๔ เดือน ๓ แรม ๙ ค่ำ จนถึงวัน ๒ เดือน ๓ แรม ๑๔ ค่ำ ๖ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๖๙ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืม ๑๐ เล่ม ฯ

คำจาฤกอนุสาวรีย ณวัดราชบพิธ

ฉันท์ภุชชงคบยาต

จาฤกแผ่นศิลาที่เสาอนุสสาวรียเบื้องขวา

อนุสสาวรียนี้ บิดามีฤดีถวิล สฤติไว้จะไว้จินตนานุสรีคนึงถึง

ประไทพรรณพิลาศเลิศ ทวีกิดทวีพึง กมลพ่อแลพรากจึง ทวีทุกขทวีรัลย์

อุบัติมีจะมาดับ ก็รับรู้ฤแผกผัน วิธีธาตุผสมกัน ก็จำแจกกระจายสลาย

กระนั้นรู้ก็ยังหวัง จะให้ยั้งบด่วนดาย อำนาจสาตรแลแรงกาย ผจญได้ก็ดูเอา

โอะโอ้ผู้จะอาจก่อ ชลอเลื่อนนครเขา แลขุดสร้างสมุทเอา ประเทศถ่อมก็ทำสม

บสามารถจะปกปัก ธิดารักประคองชม ฉลาดเล่ห์แลคำคม ฤคำอ่อนบวอนไหว

ฉนี้แล้ธิดาดวง สมรล่วงนิคาไลย จะเหลือแต่เสน่ห์ใน อกพ่อบแผกผัน

จะฦกรักสลัดโศก สถิตยไว้คนึงวัน ธิดาจากประจักษ์ไว้ประจำใจ

ลับลิแม่ถ้ามีมาเนียมบา ราตรีกำหนดใน พฤหัศสุกวแลผู้อื่น

เจ้ดนี้ รกาลัปตศกศรี สวัสดิ์สู่ประสูตรไสมย

ประไทพรรณพิลาศลับ ชีวาดับปลาศไป ณวันพุฒดิลีไทย คะรบสัตตะแรมปักษ

ณเดือนกรกติกาพรรษะ จออัฐศักะราชหนึ่งกะกึ่งพัก ณโลกยนี้แลลีกษัย ฯ

โคลงสุภาพ

จาฤกแผ่นศิลาที่เสาอนุสสาวรียเบื้องซ้าย

๏ โอโลกยะบัยโลกยล้น แต่ทุกข์
ทุกข์บ่มีมีศุข ห่อนได้
ครั้นได้ศุขทุกข์รุก เร่งกลับ ทุกข์นา
ศุขมากหากต้องใช้ ทุกข์ล้ำกำไร ฯ

๏ ดังใจใคร่ได้ลูก แฝดทวี เกิดฤๅ
รู้ว่าห่างเกินดี จะได้
ไม่หมายแต่ว่ามี ใจมุ่ง
สมทมาดปลาดให้ ศุขล้ำคำแถลง ฯ

๏ เต็มแรงรักเจ้าสุด หฤไทย พ่อฤๅ
ถนอมแทบนับหายใจ ออกเข้า
ไปไหนก็พาไป ไปห่างเหนเลย
เจริญจิตรพ่อค่ำเช้า ชื่นน้ำใจชม ฯ

๏ งามสมเสมอลักษณทั้ง สองสมร
นฤโรครูปอรชร แช่มช้อย
กำลังช่างอ้อชออน ออดพลอด
เนื้ออวบองค์น้อยน้อย น่าเอื้อเอนดู ฯ

๏ หลัดหลัดมาพลัดม้วย พลันพลัน
ดังเด็ดบัวบทัน ผุดน้ำ
ผิดคาดพลาดนึกอัน ตรายรวด เรวแม่
ใช่แต่ตัดศุขซ้ำ ทุกขร้อยแรงทวี ฯ

๏ มานศรีแม่ม้วยเมื่อ มัวมล
อกพ่อมืดมลทน เทวศคลุ้ม
แลหานภาดล หมายสร่าง ใจแม่
เหนมืดตราบใดกลุ้ม อกแห้งฤๅหาย ฯ

๏ ความหมายภายน่าด้วย เตมใจ
ความรักท่วมหฤไทย พ่อแท้
ความเพียรพ่อถนอมไซม แม่มาก พ้นแม่
ความจากจำพ่อแพ้ พ่อพ้นทนทาน ฯ

๏ รู้ กรว่าร่ำไห้ ไป่มี คุณเลย
แต่จะล้มมีครี ห่อนได้
นึกหน้าน่าปรานี หน้าลูก น้อยพ่อ
ให้ใช่เหนคุณให้ หากให้เอนดู ฯ

๏ รู้อยู่การล่วงแล้ว ไปกลับ คืนแฮ
ใช่เหตุควรนึกนับ นั้งเพ้อ
แต่จิตรจำคิดรงับ ทุกข์เพราะ ทุกข์นา
ถ้าไม่คิดคงเก้อ จักอ้างอันใด

ยังมี
กว่าแล้ว
างเปลี่ยน กันแฮ
มากเพยงจิตรแผ้ว ทุกข์พ้นดลสเบย ฯ

๏ ความเคยศุ ทุกข์ ล้า สาหัส ชั่นี้ฤๅ
เปนวิชาชาญถนัด แน่รู้
ไป่เปลาประโยชน์ชัด เช่นปล่อย เปล่านา
ผู้ฉลาดสามารถกู้ กอปใช้ตามกาล ฯ

๏ ปาสาณปราสาทนี้ จาฤก
ไว้เพื่อผู้ตราตรก ตรวจค้น
เลือมไสสังเวชรฦก ตามโลกย์ เปนนา
เปนหิตานุคิดพ้น ทุกขได้ในปลาย

ฉันทวรรณพฤติ อส

ร
_____ ๏ ๏ ครุ ๒
๏ ๊ ๏ ๊ ๊ ๊ ๏ ภา เท
สา ค เด ติ น ร ภา ค รุ

๏ บาทหนึ่ง ๑๑ อักษร ๒ กล หนึ่ง

๒ บาท.ปนบาทหนึ่ง ชื่อสวาคตาฉันทดังนี้
มาตยาวิบุลยญาณ จะวิจารณ์ธรรม์
ในอเนกนุกิจสาร พลคิดล
พึงประพฤติหทัยส นฤเหตเล แห่งพิไสย
อคติกล จตุเภทา
ฉันทไภยคติโท ษะแลโมหา ห่อนจะ
เหนวิจรณา ยุติในธรรม์
ฉันทคือฤทัยรัก ก็จะชักฝัน
ผิดก็เพี้ยนพิกลกัน แลกระหลับซอย
เหตุอามิศมนะมุ่ง ก็มุดงดอบ แพ้แลแปร
กลประลอป ชยบันดาล
โทษะคือกระมลโกรธ แลพิโรธขาน
วิจลญาณ ก็บ่องเถลง
ฐพิรุธแสดง เบาก็
ฤหยัง
สุขุมะคง ยุ
ชอบบัทนทฤษนอรรถ ก ลวิตัด
ถอนุสน ธิพิภากษา
ไภยคือภิรุกชาติ พิปลาดมา โนศคนึงยศ
นุภา วแลคร้ามครัน
แพ้ก็แปรชยอุบัติ นฤสัตยธรรม์ โทษกระ
ลายคุณมหรร ตบห่อนคาร
เหตุแห่งอคติจิตร ทุจริตหวน จัตดุรา
พิธประมวญ ก็ประมาณหมาย
เนื่องวินิจฉัยอมาด ยนิราศวาย โทษปรง
กอปกระธิบาย บทรำพรรณ์
วิจ ก็จะยลธรรม์ เพี่ยงบ
ตยสาร
รม
พากยนี้ธิระประกาศ
ระนา
สวาคตาคติบุราณ
เสนอ ลิตจอออกชุน
แบบฉบับนิบุณ พระตีนั้ง รรอง

๏

แก้โคลงทาย

๒๙ ๏ ข้าพเจ้ายังคิดไม่ออก ฯะ

๓๐ ๏ ใช้พฤกษสามกิ่งแท้ ทุจจริต สามฤๅ
เกิดกับกายวจีจิตร แจกพร้อง
มีโทษมากอกนิษฐ์ พิบากทุกข์ เทียวพ่อ
เบิกอบายบังห้อง ศิเวศทั้งอมรเมือง ฯะ

๏ ที่สองสุจริตชี้ สาขา สามแฮ
เกิดกับกายวาจา จิตรพร้อม
เพิ่มผลยิ่งคณนา ล้วนศุข สวัสดิ์ฤๅ
ควรคบเพราะจักน้อม วิมุติให้ในมือ ฯะ

๏ ที่สาม ๆ กิ่งนี้ สุขุม
คือปรัชญาณรบ
บรู รักษา ตนฤๅ
บาริหาริย์ปรีชา ชื่อชี้
หนึ่งเนบักกัญญาณปรา กฏเรียก นามฤๅ
คือมรรคปัญญาลี้ หลีกล้างเกลศปรลัย ฯะ

๏ สามกิ่งเจนอรรถอ้าง สามญาณ นี้นา
อาจส่องสว่างทุกประการ แจ่มแจ้ง
ไพโรจรุ่งชัชวาลย์ ตลอดโลกย์
ผิดถูกลองทายแล้ง เสี่ยงไว้สักครา ฯะ

(เซน) พ. ผ. ศ. ก.

แก้บัณหาวิเคราะห์

[illegible]ฤษณาว่า หาเมื่อดีไว้กินเมื่อไข้
[illegible] ปรพฤติได้ ไม่ฤๅ
ใช้ในคำนั้น บาง
ต้องเลือกทิ้งเสีย
[illegible]มมาชีวิโนบาย
เมื่อตน
ยังมีกำลังไม่ปว่ยไข้ ควรที่รีบเร่งขวนขวายอย่า
อยุดหย่อนในกิจนั้น ๆ และรวบรวมทรัพย์ไว้ได้บริบูณ
แล้ว เมื่อปว่ยไข้ขัดขวางประการใดที่จะทำการมิได้
ก็จะอาไศรยทรัพย์ที่ตนทำไว้ เมื่อยังดีใช้สอยหาความ
ศุข เขาจึงได้เตือนกันว่า ให้รีบหาทรัพย์
เสียในเวลายังดี จะได้ไว้กินเมื่อไข้ ในที่นี้
ควรใช้คำนั้นเปนคติได้

อนึ่งเหมือนกับคนได้ขวนขวา หาเลี้ยงชีพด้วยกิจ
ที่ควรพอประทังกาย ประทังชีวิตรอยู่แล้ว จะมีผู้ชวน
ฤๅเหนของอันใดที่จะได้ทรัพย์ต่อไปอีก โดยทางผิดที่ตนจะ
ทำได้ เปนต้นว่าลักช่อปล้นสดม ฤๅทางที่คนดี
ทั้งสิ้น ก็ไม่ควรคิดหาทรัพย์ในสิ่งชั่ว
อไข้ ควร เลี้ยงกายชีวิตร
ด้วยคนที่บ่
กกลืนไม่ลง กน
เมื่อไข้ ไม่ควรจะใช้เปนคติ

๑๑ ๏ อนึ่งคำว่า หมอนี้ เปนคำไทยใช้ต่อ ๆ มา มีใน
คนแลสัตวบ้าง ในไม้บ้าง คนเปนผู้รู้ยาฤๅอุบายใด ๆ ที่
รักษาโรค เรียกว่าหมอคือหมอนวด หมอยาหมอตุงครรภ
แลอื่น ๆ ในสัตวแลไม้นั้นเหมือนคำว่าปลาหมอ เสา
หมอ ผสมอ สมอทอดเรือเปนต้น แต่ซึ่งจะอธิบาย
โดยอักษรจินตนาวิไสย ในคำที่เปนสยามพากยแท้เช่นนี้
ก็จะยืดยาวเพ้อเจ้อนัก ถ้าจะแปลว่า มั่น ฤๅสมัก ใน
การที่หัวท้าก็เหนภอจะไปได้

(เซน) พ. ผ. ศ. ก.

โคลงทาย

๓๑ ๏ สบสัตวไม่รู้ชั่ว ฉันใด
ชายไม่รู้เดกใน โลกยนี้
ของเกบไม่อยู่ใจ จำประกอบ
สามห่อนฦกลับนี่ เล่ห์ล้วนมวนชน ฯ

๓๒ ๏ ปีกมีสี่ไม่รู้ บินบน
มีจมูกหายใจดล ห่อนได้
มีเนตรจักดูหน ใดห่อน เหนเฮย
กำเนิดมาเพื่อให้ มนุศยเอื้ออาไศรย ฯ

เล่ม ๒ แผ่น ๒๐ วัน ๓ เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘ ราคา แผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรผู้ช่วยบรรณารักษ

ข่าวในกรุงเทพ ฯ นา ๑๕๓

ข่าวต่างประเทศ นา ๑๕๕

[illegible] นา ๑๕๕

โคลงสุภาสิต

ว่าด้วยเรื่องนิ

รายงาน

อะธิฐานน้ำพระพิพัฒนสัตยา นา ๑๕๙

ฉันทวรรณพฤติ นา ๑๖๐

โคลงทาย นา ๑๖๑

ข่าวในกรุงเทพมหานคร

ราชการ

สมเดจพระบรมโอรสาธิราช

เสดจออกแขกเมือง

วัน ๗ เดือน ๓ ขึ้น ๑๓ ค่ำ เวลาบ่าย ๔ โมงเสศ

สมเดจพระบรมโอรสาธิราช เสดจออกพระที่นั่งจักรกรี

มหาปราสาท ประทับพระโธรน ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เฝ้าโดยลำดับ กรมมหาดไทย กรมพระกาลาโหม นำผู้ว่าราชการเมืองกรมการ ซึ่งมาไม่ทันในการพระราชพิธีลงสรงเฉลิมพระปรมาภิธัย เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ดำรัสพระราชปฏิสัณฐาร[illegible]เล้ว[illegible]ขึ้น

พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว

ณนางณพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท

ทูลพระกรุณา

[illegible]

พระยามหาอ[illegible]

หนองสหาร

การศพเดอน ๔ ขอราชทานสีลานาเพลิง แลส่งเครื่อ

ฉบับ ๑ เมืองพนมศก ขอพระราชทานสิลา

ศพพระยาพนมพินิจเมืองพนมศกฉบับ ๑

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่

เสดจออกขุนนา

ณพระที่นั่ง

วัน ๕ เดือน ๓ แรก

ราชา ๑ พระสำเร็จสมบัติ ๑ กราบถวายบังคมลาขึ้นไปราชการเมืองภูมเมืองพิไชย นำเจ้าสุทธิสาร ๑ พระยาเมืองจัน ๑ พระยาเมืองซ้าย ๑ เทียกรมการ ๑ เมืองนครจำปาศักดิ ๔ พระยานุภาพไตรภพ ๑ พระสยามสิมานุรักษ ๑ พระภักดีภูวนารถ ๑ พระราชนิกร ๑ เมืองนครเสียมราฐ ๔ พระเพชรพิชน์ภูมยกระบัติเมืองสวรรคโลก ๑ อุปหาดเมืองหนองคหาร ๑ ราชบุตรเมืองโพนพิไสย ๑ พระนริทรสงครามเมืองจตุรัส ๑ รวม ๑๒ กราบถวายบังคมลา ไปรักษาราชการบ้านเมือง

พระราชทานสัญญาบัตร

เลื่อนตำแหน่งข้าราชการ

วัน ๑ เดือน ๓ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระพลสงครามเปนพระทิพรักษายกระบัตร เมืองสวรรคโลก ๑ หลวงพรหมภักดีเปนพระนรินทรสงคราม ผู้ว่าราชการเมืองแกลง ๑ หลวงวิจารณ

หลวงรามฤทธิรงค์ปลัดเมืองลงบุรี ๑

วัน ๕ เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายหมอยบุตรพระยาดำรงราชพลขันธ เปนพระขยันครามปลัดเมืองนครเขื่อนขัน ๑ หลวงพรหมสัศดีเมือง เปนพระเสนาราชภักดีศรีสงครามยกระบัตรเมือง ๑ ขุนสุนทรสัจจา เปนพระกำแหงฤทธิรงค์ รเมืองจันทบุรี ๑ ขุนพลสงครามเมือง รามจางวาง นายด่านเมืองจันทบุรี ๑ หลวง าชการเมืองขลุงบุรี เปนพระพิพิธภักดี บุรี ๑ หลวงศรียกระบัต ผู้ว่าราชการเมืองแกลง ๑

การถวายผ้าวรรษาวาสิกพัตร

วัน ๒ เดือน ๓ ขึ้น ๑๕ ค่ำพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจประทับพระอุโบสถวัดราชประดิษฐ

วัน ๓ เดือน ๓ แรม ค่ำ ๑ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวแลฝ่ายในเสดจประทับวัดราชบพิธ ถวายผ้าวรรษาวาสิกพัตรตามเคย แล้วเสดจกลับพระบรมมหาราชวัง

มาฆบูชาจาตุรงคสันนิบาต

วัน ๓ เดือน ๓ แรม ค่ำ ๑ เจ้าพนักงานจัดการ ในวัดพระศรีรัตนสาสดารามตามธรรมเนียม ซึ่งนับถือว่าเปนวันที่ชุมนุมพระสาวก ๑๒๕๐ องค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกขในที่ชุมนุมนั้น ๓๐ รูปรับพระราชทานฉันแล้ว เวลาค่ำทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระบรมโอรสาธิราชเสดจทรงธรรมแลจุดดอกไม้เพลิง แล้วเสดจขึ้น

รงพระกรุณาโปรด

หสมเดจพระบรมโอรสาธิราช เสดจออกพระที่นั่งอาภรณพิโมขปราสาท ทรงจุดเทียนเครื่องนมัสการพระสงฆสวดพระพุทธมนต ตามธรรมเนียมแล้วเสดจขึ้น

วัน ๔ เดือน ๓ แรม ๒ ค่ำพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่งอาภรณพิโมขปราสาททรงเททองหล่อพระพุทธรูป แลเทวรูปพระพุฒตามคำภีร์โหราสาตร ซึ่งกำหนดเปนเวลาพระพุฒจะแทรกรักษาพระชนม์พรรษา ทรงประเคนพระสงฆ์รับพระราชทานฉันแล้วเสดจขึ้น

จันทรุปราคา

วัน ๓ เดือน ๓ แรม ค่ำ ๑ เวลาย่ำค่ำแล้ว พระจันทรขึ้นเหนเปนจันทรุปราคาทิศอุดร ย่ำค่ำแล้ว

๑๗ นาทีโมกขบริสุทธิ ไม่มีสรงรุรธาภิเศก โปรดเกล้า ฯ ให้โหรสรวมประคำ เพราะไม่ได้สั่งหมายแลถวายคำนวน ถวายคำนวนแต่พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงเทวะวงษวโรประการเสนาบดีผู้ว่าราชการต่างประเทศ

เสด็จประภาศเมืองเพชรบุรี

วัน ๕ เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จจากเกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ทรงพระราชยานไปประทับเรือพระที่นั่งเวสาตรี พร้อมด้วยเรือนำตามเสด็จพระราชดำเนินเมืองเพชรบุรี

ข่าวต่างประเทศ

โ ร

มาจากเมืองเซนปีเตอรเบิก

วัน ๖ เดือน ๓ แรม ๔ ค่ำปีจออัฐศก ๑๒๔๘ มองซิเออซันกอฟราชทูตรูสเซีย ปฤกษาการเมืองบัลเคเรียกับแกรมวีเซ่ยยังไม่ตกลง มองซิเออซันกอฟจะขอตั้งเยเนราลรูสเซียคนหนึ่ง เปนแมนเบอรแกบีเน็ตผู้สำเร็จราชการฝ่ายทหารในเมืองบัลเคเรีย

มาจากเมืองกอนซแตนติโนเปอล

วัน ๕ เดือน ๑๐ ค่ำ ทูตเยอรมันที่เมือ ได้แจ้งความให้ทูตบัล ที่เมืองกอนซแตน ทราบว่าถา งบัลเคเรียยังไม่สงบได้ รูสเซียจะยกทัพไปครอบครองเมืองบัลเคเรีย คอเวอนแมนต์อรมันแลอาวซเตรียก็เห็นชอบด้วย

ตามหนังสือพิมพ์เมืองเซนปีเตอรเบิกใจความว่าการซึ่งคอเวอนแมนต์รูสเซียคิดจะยกทัพไปครอบครองเมืองบัลเคเรียนั้นบัดนี้ ฝรั่งเสศเกิดความแตกร้าวขึ้นกับเยอรมัน คอเวอนแมนต์รูสเซียเกรงว่าจะเกิดความใหญ่ขึ้นจงได้สงบอยู่ ฯ

รายการเมื่อเสดจพระราชดำเนินเมืองเพชรบุรี

วัน เดือน ๓ แรม ๑๓ ค่ำ เวลาย่ำรุ่งทรงม้าพระที่นั่งจากพระนครคีรี ไปประทับร้อนที่พลับพลาท่าแฝกระยะทาง ๖๕๐ เส้น เวลาบ่ายเสดจทรงม้าพระที่นั่งจากพลับพลาท่าแฝก ถึงพลับพลาประทับแรมท่ากลบชี ระยะทางอีก ๔๕๐ เส้น รวม ๑๑๐๐ เส้น

วัน เดือน ๓ แรม ๑๔ ค่ำ เวลาเช้าทรงม้าพระที่นั่งเสดจไปประภาศเขาลูกช้าง ระยะทางจากพลับพลาท่ากลบชี ๓๐ เส้น เวลา ๔ โมงเช้าเสดจกลับ เวลาบ่ายทรงเรือพระที่นั่งสามปั้นโตงประภาศ ด าเสดจกลับพลับ

วัน เดือน ๔ ขึ้น ค่ำ ๑ เวลา ๒ โมงเช้าเสดจทรงม้าพระที่นั่งออกจากพลับพลาท่ากลบชีมาประทับร้อนที่พลับพลาท่าแฝก เวลาบ่ายเสดจจากท่าแฝกย่ำค่ำถึงพระนครคีรี

วัน เดือน ๔ ขึ้น ๒ ค่ำ ขึ้น เสดจประภาศทิใด

วัน เดือน ๔ ขึ้น ๐ ค่ำ ๕ ค่ำ ฝนตกไม่ได้

วัน ขึ้น ๖ ค่ำ เวลาบ่ายเสดจประภาศถ้ำโคนอนณะเขาหลวง[illegible] ถ้ำหลวงสดัปกรณ์พระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว แลกรมสมเด็จพระเทพศิรินทรามาตุ [illegible]เด็จพระนาเจ้าสุนันทากุมาริรัตน แล้วเส

วัน เดือน ๔ ขึ้น ๗ ค่ำ ภาศถ้ำพระพิมพ์ ถ้ำพระเผือกวงคอกหลวงทรงม้าพระที่นั่งรอบเขาหลวง

วัน ๓ เดือน ๔ ขึ้น ๘ ค่ำเวลาบ่าย ๓ โมงเสศ เสดจพระราชดำเนินทอดพระเนตรการพระเจดีย์แลพระวิหารบนยอดตามหาสวรรคซึ่งยังค้างอยู่ แลโปรดเกล้า ฯ ให้พระยาเพชรบุรีทำการปฏิสังขรณ์ให้บริบูรณ แลเสดจทอดพระเนตรวัดมหาสุมณารามโปรดเกล้า ฯ ให้ปฏิสังขรณ์เหมือนกัน เสดจประทับในพระอุโบสถทรงนมัสการพระพุทธปฏิมากร แล้วตรัสล้วยพระสงฆ์ครู่หนึ่ง พอบ่าย ๔ โมงเสศเสดจทรงม้าพระที่นั่งจากพระนครคีรีมาประทับที่ท่าถนนราชวีถีเสดจทรงเรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้งแท่ง เวลาบ่าย ๕ โมงออกเรือพระที่นั่งล่องมาตามลำน้ำ จนเวลาทุ่มเสศถึงที่น้ำฦกทรงเรือพระที่นั่งกันเชียงเรือไฟจุงออกจากแม่น้ำถึงประทับเรือพระที่นั่งซึ่งทอดอยู่อ่าวบ้านแหลมเวลายามเสศเวลา ๕ ทุ่มเสศใช้จักรเรือพระที่นั่ง

วัน ๔ เดือน ๔ ขึ้น ๙ ค่ำเวลาเช้า ๓ โมงเสศถึงตำบนเขาสามร้อยยอด เสดจขึ้นประภาศถ้ำใหญ่ถ่าสามร้อยยอดแล้วประทับที่พลับพลาซึ่งกรมการเมืองปรานบุรีกับเมืองประจวบคีรีขันธ์ทำไว้รับเสดจนั้น จนเวลาบ่าย ๓ โมงเสดจกลับลงเรือพระที่นั่ง บ่าย ๔ โมงใช้จักรมาเวลา ๑๐ ทุ่มครึ่งถึงทอดสมอรอน้ำอยู่ที่สันดอน

วัน ๕ เดือน ๔ ขึ้น ๑๐ ค่ำย่ำรุ่งใช้จักรเรือพระที่นั่งเข้าปากน้ำเจ้าพระยา ทอดสมอที่เมืองสมุทปราการสักชั่วโมงเสศแล้วใช้จักรปั้นมาตามลำน้ำเวลาเที่ยงถึงท่าราชวรดิฐ แล้วเสดจเข้าในพระบรมมหาราชวัง

โคลงสุภาสิตใหม่

พระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค

เกียจคร้านการบ่เอื้อ ทาหา กินเฮย
นั่งเพ้อ
เวรบาป
เจ้อ จักสู้ หมู่ผี ฯ

พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์

๑๙๑ ๏ จงอย่าเกียจคร้านดุจ คนเขลา
เหนปราชกลับติเขา ว่าร้าย
จิตรเตนย่อมมัวเมา งมโง่
คนอย่างนี้ดูคล้าย ชาติแท้เดียรฉาน ฯ

พระราชนิพนธ์

๑๙๒ ๏ เกียจคร้านการค่ำช้า เหล่าสถุน
เพียงแต่หาหนุนทุน ใส่ท้อง
มัวนอนนั่งเงื่องงุน งมเปล่า
ไส้แหบแห้งจักร้อง ร่ำไห้หาใคร ฯ

๑๙๓ ๏ อาวุธแม้นเกียจคร้าน อานขัด
จนถนิมจับถนัด หนักตื้อ
วิทยาเกียจซ้อมหัด หายเสื่อม
จวนจวบเอาจริงรื้อ จักใช้ฉันใด ฯ

สมเดจกรมพระบำราบปรปักษ

๑๙๔ ๏ เกียจคร้านนี้ย่อมให้ เสื่อมยศ ศักดิเฮย
โดยทรัพย์สินปรากฏ มากล้น
เกียจคร้านก็คงหมด ห่อนมาก ขึ้นนา
ความฉิบหายไม่พ้น แน่แท้อย่าคนึง ฯ

สมเดจเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ

๑๙๕ ๏ รดูร้อนเหลือเกียจคร้าน พันทวี
ยิ่งบ่ายยิ่งแดดมี แต่ต้อง
เตมสโตรกจนสี แห้งเหือด
คิดสิ่งใดขัดข้อง เกียจคร้านพานถึง ฯ

พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ

๑๙๖ ๏ ชนใดประกอบพร้อม ยศถา ศักดิเฮย
ทั้งทรัพย์สินคณนา นับล้าน
อีกนาไร่เคหา สวนเรือก
ผิว่ามีแต่คร้าน จักสิ้นทรัพย์สูญ ฯ

กรมหมื่นพิชิตปรีชากร

๑๙๗ ๏ เกียจกายหมายจะให้ บุญมา เองฤๅ
นอนนิ่งไปนำภา อื่นเอื้อ
แต่จิตรคิดจักหา ยศลาภ
ครั้นบ่สมสักเดือ บ่นเพ้อพึมพำ ฯ

๑๙๘ ๏ เกียจครั้นหาโภชนน้ำ จำอด หิวแฮ
เกียจปิดเรือนชานหมด ผ่อนผ้า
เกียจทำราชกิจยศ จำขาด
เกียจก่อบุญตั้งหน้า ฤๅน้ำนรกานต์ ฯ

๑๙๙ ๏ ความครั้นเกิดเพื่อใช้ รุมรึง หนึ่งแฮ
ครั้นเพื่อความทุกข์ถึง หนึ่งอ้าง
ครั้นหนึ่งคิดรำพึง เหนขัด สนแอ
ครั้นไปเทียมครึ่งข้าง ดับสิ้นบุญเพรง ฯ

พระองค์เจ้าจิตรเจริญ

ล้ว ช
เกียจเล่าเรียนรู้มา อนได้
เกียจการกิจนานา โหดทัพย นาพ่อ
เกียจราชการนี้ให้ ชอบนั้นสูญหาย ฯ

พระองค์เจ้าวรวรณากรณ

๒๐๑ ๏ ขนใดมระทึ้ง ความเพียร
คิดสละในการเรียน รอบรู้
ฉวยตกอับสิเจียน จักมอด
ใครเล่าจักช่วยกู้ เกียจครั้นภาเสีย ฯ

พระองคเจ้าเกษมสันตโสภากย

๒๐๒ ๏ เกียจ การในบ้านช่อง เรือนตน
ครั้น บ่เอาใจสน ใส่บ้าง
การ กิจแตตำวน การเล่น พนัน เอย
เสีย ทรัพย์เสียเรือนร้าง หมดสิ้นเสียตัว ฯ

พระองคเจ้าเทวัญอุไทยวงษ

๒๐๓ ๏ เกียจ กันการท่านใช้ เฉภาะตน
ครั้น กิจแลบ่ตน จิตรเกื้อ
การ นั้นจับเสือคสน ใส่ส่ง ไปแฮ
เสีย เพราะไม่เอื้อเฟื้อ แต่ด้วย ตนเอง ฯ

แสดงว่าผู้มีปัญญาแล้ว

อย่าสมาคมและช่วยธุระคนที่มีปัญญาเขลาย่อมมีโทษ

นิทัศนอุทาหรณดังนี้

นิทานว่า มีกระต่ายตัวหนึ่งอะวะยะวะพีการเดินไม่ได้ มีแพะตัวหนึ่งเสียจักษุ สัตวทั้งสองอาไศรยกัน กระต่ายไปบนหลังแพะแล้วพากันไปแสวงหา

เส มีนาง อจั ค
กษา นาง จึ่งขอ อใบ ย

สักหนอ่ย พรุ่งนี้จึ่งจะมาให้บริโภค เสือก็ยอมนางช้างเดินเศร้าโศกมา พบกระต่ายกับแพะนั้นกระต่ายจึ่งถาม ได้ความทุกประการแล้ว กระต่ายรับจะช่วย ครั้นถึงวันนัดที่จะไปเปนเหยื่อเสือกระต่ายให้นางช้างนอนนิ่งอยู่แล้วขึ้นบนหลังแพะเดินวนรอบนางช้างนั้น บ่นว่าได้ช้างไว้เปนอาหารช้างหนึ่งแล้วยังไม่ภอจะได้สิงใดเติมอีกสักสัตวหนึ่ง บ่นร่ำไป ครั้นเสือมาเห็นก็ตกใจกลัว กระต่ายก็ร้องขู่สำทับว่า เสือจะมาเปนภักษาเราฤๅ เสือก็หนีไปพบพานรตัวหนึ่งในป่านั้น พานรถามเสือทราบความแล้ว จึ่กระต่ายกับแพะพิการนั้นหาควรจะกลัวไม่ มากันเราจะช่วย เสือไม่ไว้ใจพานรจึ่งเอาหางผมั้นแล้วก็ไป กระต่ายแลเหนเต่ไกลก็ตกนั้นเหนตัวเที่ยวหากินอยู่เสมอ แต้เกิดมาตายร้ายก็ตายที่ตายดีก็ตายหนดีมีปากกูก่อน กระต่ายก็ร้องว่าอาหารแต่ตัวเดียวกลัวจะไม่พอ

อีกทีแล้วเสือตกใจก็วิ่งหนีไป พานรระหม่ำท่าไรก็ไม่ฟัง จนพานรตกลงจากหลังเสือเหวี่ยงกระทบต้นไม้แลสีลา พานรก็ถึงความตาย

๏ ผู้ปรีชาเชี่ยวชั้น เฉิดเฉลา
อย่าชอบใช้ชนเขลา ขลาดคร้าม
ปัญญาสติเบา ใจตื่น
ชนชั่วจักหักห้าม สวัสดิแผ้วทางผล ฯะ

๏ แม้สมัครรักร่วมพร้อม ไมตรี
จักมากมุลไทรี ลอบมล้าง
เพราะมารยาดจริตมี มุลโทษ นักแฮ
ล้วนแต่เชือนข้างข้าง แพ่งข้อระคายหมอง ฯ

๏ กิจใดที่ใหญ่แล้ จักเสร็จ
ความโง่แต่นิดเผด็จ เลิกได้
สิ่งเสียไป่คืนเข็ด กลับชอบ เลยพ่อ
น้อยนิดผิดแล้วให้ สุดสิ้นเสียการ ฯะ

๏ เฉกกระบี่ศรีชาตีล้ำ ปรีชา
คบพยัคฆ์พาละปัญญา ชั่วร้าย
พาพลอยชีพปลัยลา ลาญร่าง
คนโฉดชักชั่วบ้าย หม่นเศร้าศรีหมอง ฯะ

พ. ผ. ศ. ก.

จะว่าด้วยการฉลาดพูดแก้ไข ซ้อนความคิดผู้อื่น

เหมือนกับคำที่เรียกกันว่างัวพันหลัก ดุจมีข้าศึกถือสาตรามาจะแทงตน กลับชิงเอาสาตรานั้นแทงข้าศึกได้

มีนิทัศนอุทาหรณ์เปนตัวอย่างดังนี้ว่า

มีชายผู้หนึ่ง มีบุตรสะใภ้เปนหญิงมีปัญญา ชายนั้นมีคามรักปลื้มนัก นั่งที่ไหนก็ไม่อยุด ครั้งนั้นทราบถึงพระมหากระษัตร [illegible]ค์จะทดลองหญิงสะใภ้ของชายนั้น จึงตำ[illegible]อกบุตรสใภ้ ให้ทำขนมเท่าผู้เขา [illegible]ดา[illegible] ๓ วัน ถ้ามิได้ดังรับสั่งจะประหาร [illegible]บัติแม[illegible] ชายนั้นกลับมาบ้านนอนร้องไห้ [illegible]ตัวแลผู้[illegible]จึงความนั้นให้ทราบทุกประ[illegible] มหากระษัตรว่า ขนม

นั้นภอจะทำฉลองพระเดช พระคุณได้ แต่ขอพระองค์จงให้ผู้ที่มีสติปัญญาชั่งภูเขานั้นให้ทราบน้ำหนักก่อน จะได้กะแป้งปันน้ำตาลให้สมควรกัน ฯ

เรื่องหนึ่งว่า ชายแก่ภรรยาสาว แต่เปนคนขัดสน ชายแก่ป่วยเปนไข้เชื่อมมัว เปนบิดด้วยอุจจาระกำหนดครั้งไม่ได้ หาหมอมารักษา หมอนั้นรูปไม่สวย ภรรยาชายแก่นั้นไม่ชอบใจ ภรรยาชายแก่นั้นจึงพูดกับหมอว่า โรคอย่างนี้พ่อหมอจะรักษาหายฤๅไม่ ถ้ารักษาได้ก็โปรดให้หายเสียเดี๋ยวนี้ จะต้องการเท่าไรฉันจะให้ หมอรู้เท่าเข้าใจจึงว่า ฉันรักษาได้ให้หายเดี๋ยวนี้ ให้ทันใจทีเดียว แต่ฉันจะต้องการเงินสักกระบุงหนึ่ง ถ้าได้เงินตามที่ว่าโรคนี้ก็หายในเดี๋ยวนี้ ฯ

อีกเรื่องหนึ่งเปนพุทธภาสิตว่า มีพหรามณหนึ่งถือทิษฐิว่า สิ่งทั้งปวงไม่ชอบไม่ควรแก่ตนทั้งสิ้น พหรามณนั้นเข้าไป เฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทูลสรรเสริญทิษฐินั้นแล้วว่า พระสมณะโคดมจะเหนอย่างไร พระจึงตอบว่า ซึ่งท่านถือว่าสิ่งทั้งปวงท่านไม่ชอบเลยนั้น ก็ทิษฐิที่ท่านถือนั้น ท่านชอบฤๅไม่ชอบ ท่านจึงได้เบือมั่นไว้ พหรามณนั้นก็สิ้นพูดที่จะโต้ตอบต่อไป ฯ

๏ ชนฉลาดอาจกล่าวแก้ กลความ
เปนเลศซ้อนย้อนตาม เล่ห์นั้น
หนามยอกบ่ยั้นหนาม หนามบ่ง
ปลดอาตม์ปราศทุกข์ซั้น สบสิ้นสิ่งประสงค์ ฯ

๏ เฉกริปูจู่จ้อง หอกประวัญ ตนฤๅ
แย่งหอกกลอกกลับหัน หอกให้
เอาสาตร์เศิกปูนปัน บำเหน็จ เศิกแฮ
เดชยิ่งชิงชะเยศได้ เหด็จเสี้ยนเสื่อมหาญ

๏ วาจาพาเลิศล้ำ ฦๅยศ
เพราะสติปรีชาประชด ช่วยเลี้ยง
ใคร่ครวญทุกคำจรด จึงกล่าว
ไป่ผิดไป่แผกเพยิ้ง ขีดข้องปราสาณ ฯ

๏ ด้วย เกียรติคุณ
แพร ตเชาวน์หนุน โอบออ้ม
ไป่ตรวจไป่ตรองผลูน กล่าวหล่อย ๆ ฤๅ
คำจะนำตนน้อม สู่ชั้นอันตราย ฯ

๏ จะดีจะช้วด้วย วาจา
ยิ่งยศเลื่อมวาศนา เพราะพร้อง
ชนชมพร่ำนินทา เพราะพจน ตนนา
กล่าวขอบกอบคุณซ้อง พูดพ้ลงประดังไภย ฯ
ปากเปนเอก เลขเปนโท หนังสือเปนตรี ช้วดีเปนตรา

๏ ปากเปนเอกเล ได้ โทมี ที่แฮ
อักขะระโกศลตรี จัดไว้
ดีช้วเช่นตราตี ประดับแน่น ตรึงนา
ละชีพสูญหมดได้ ช้วแล้ดีคง ฯ

พ. ผ. ศ. ก.

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๓ เดือน ๔ ขึ้น ค่ำ ๑ จนถึงวัน ๓ เดือน ๔ ขึ้น ๘ ค่ำ ๘ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๘๒ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืม ๓๑ เล่ม ฯ

ว่าด้วยอธิฐานน้ำพระพิพัฒสัตยา

พระร ชนี่ พนธ

ถ้าจะทำการอธิฐานเสกน้ำพิพัฒสัตยาให้บัณฑิตยจารีย ผู้เปนสัปรุษเรียนรู้พระคำภีรที่มีในพระพุทธศาสนาภาษามาคธิกาเข้าใจ จนอ่านบาฬีก็รู้เนื้อความได้ อาจตั้งใจไปตามความในพระคาถา ที่จะใช้อ่านสวดเสกอธิฐานเปนการมงคลภาวนาในพิธีนั้น เรียนตำรานี้เล่าคาถาเปนบาฬีให้คล่อง ศึกษาเนื้อความให้เข้าใจ แลหัดตั้งสติทำพิธีให้ได้โดยเรียบร้อย จึ่งจะควรเปนผู้ทำ ฯ ก็อันน้ำมนตชื่อน้ำพระพิพัฒสัตยานี้แปลว่าน้ำสำหรับความสัตยเพื่อเจริญพรอธิบายว่า ถ้าใครปฏิญญาตนึ่ง ความสัตยอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วตั้งอยู่ในความสัตยนั้น แล้วก็จะให้เจริญชนมายุพรรณศุขพละปฏิภาณ ศุภสารศรีสมบัติสวัสดิมงคลศุภผลทุกประการ ก็ไม่ตั้งในความสัตย ผลพิบัติซึ่งเปนอันขัดแก่ผลของความสัตยที่ว่านั้น ก็จะพึ่งด้วยผลแห่งบาป คือความเท็จไม่ได้ตั้งอยู่ในสัตยนั้น

ก็อันน้ำพระพัฒสัตยานี้ ซึ่งใช้อยู่โดยปรกติเปนของสำหรับพระราชวงษานุวงษแลข้าราชการฝ่ายน่าฝ่ายใน ทั้งหลายซึ่งตั้งอยู่ในกรุงแลหัวเมืองที่เปนเขตรแขวงน้ำพระพิพัฒสัตยา แผ่นดินหลวงแท้มิใช่เมืองประเทศราชมาพึ่งพิงอิงอาไศรยอ่อนน้อม ภอไม่ให้เบียดเบียน แลมิใช่แผ่นดินของเจ้าอื่นนายอื่นทั้งปวง จะได้รับพระราชทานเมืองเวลาถวายความสัตยปฏิญญาทานบน จะยินดีบอมอยู่ในอำนาจ พึ่งอยู่ในใต้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์เดียว ไม่เปนกระบถประทุฐโทษเปนการโหดร้าย แลไม่คิดยักย้ายไปเข้าด้วย แลนับถือเจ้าอื่นนายใดซึ่งเปนไทยต่างด้าวท้าวต่างแดน แลเปนสัตรูต่อสู้พระเดชพระคุณเลยนั้น เมื่อเวลาแรกเสร็จการราชพิธีพระบรมราชาภิเศกครั้งหนึ่งเปนเดิมแล้ว ก็รับพระราชทานเมื่อถวายปฏิญญา เมื่อเวลาเสร็จการพระราชพิธีสัมพัสฉรฉินทุกปีไป อย่างธรรมเนียมเดิมพระราชพิธีสาตรตั้งแต่กาฬปักษ เตรสีพัทธบทมาศคือแรม ๑๓ ค่ำเดือน ๑๐ ไป ๓ เวลาราตรีเสร็จลงในเวลาเช้า ล่วงวันอามาวสีคือวันดับเปนวันปาฏิบท วัสยุชมาศก็วันที่สามของพระราชพิธีสาตร ฤๅวันสุกปักษปาฏิบทนั้น เปนวันที่ประชุมถือน้ำพระพิพัฒสัตยาครั้งหนึ่ง พระราชพิธีสัมพัจฉรฉิน เริ่มแต่วันกาฬปักษเอาการสี ดิถีของเดือนผคุณมาศ คือวันแรม ๑๑ ค่ำเดือน ๔ เริ่มแต่วันกาฬปักษ การสีดิถีของเดือนผคุณมาศ คือวันแรม ๑๑ ไปเสร็จลง ในวันกาฬปักษบัณรสีแรเดือนนั้น ซึ่งเปนวันสมโภชเครื่องที่ตั้งพิธีทั้งปวง ก็วันแรม ๑๕ ขึ้น ๆ

ลำดับ เปนพีประชุมรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒสัตยา อีกครั้งหนึ่ง น้ำที่นำน้ำพระพิพัฒสัตยานั้น ย่อมเอาน้ำที่ได้ตั้งในพระราชพิธีสาตร แลพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินนั้น มาทำอธิฐานเปนพระพิพัฒสัตยา แต่ครั้นภายหลังมาผู้ถือน้ำพระพิพัฒสัตยาไม่ภอใจจะมาประชุมกันในวันซึ่งเปนกำหนดในวันนักษัตรฤกษตรุศสาตร เพราะมีความประสงคจะอยู่ทำบุญให้ทาน เล่นการนักษัตรฤกษแยกย้ายกันในรั้ววังถิ่นถานบ้านเรือนของตัว ๆ ทร้อมใจกันจะใคร่ชุมนุมรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒสัตยาในวันก่อนฤๅวันภายหลังไป แต่วันนัคษัตรฤกษว่าที่แท้นัคษัตรฤกษตรุศนั้น เปนที่ตื่นในการเล่นของคนที่เปนนักเลงเล่นเบี้ยเล่นการพนัน แลเสพสุรายาเมาเที่ยวเร่ไปชุกชุมแต่วันแรม ๑๓ ค่ำเดือน ๔ เรียกว่าวันจ่ายตรุศไปจนวันขึ้น ๒ ค่ำเดือน ๕ เรียกว่าวันส่งตรุศ จะนัดประชุมให้พร้อมเพรียงกันยาก บ้านเมืองต้องตั้งกองลาดกระเวนรักษารวังโจรผู้ร้าย แลคนเมามายมักจะทำเหลือเกินต่าง ๆ จึงเลื่อนวันประชุมรับถือน้ำพระพิพัฒสัตยาออกไปต่อวันขึ้น ๓ ค่ำเดือน ๕ ซึ่งเปนวันต่อวันส่งตรุศมา เมื่อเปนดังนี้วันนั้นก็ชื่อว่าล่วงเข้าไปในปีใหม่เพราะเปนเดือน ๕ ถึงกระนั้นเพราะยังไม่เถลิงศกขึ้นศักราชใหม่ ยังชื่อว่าเปนปีก่อนอยู่ ครั้นเมื่อถือน้ำพระราชพิธีสัมพัจฉรฉิน เลื่อนออกมาเปนในวันขึ้น ๓ ค่ำเดือน ๕ ดังนี้แล้ว จึงมีผู้ตั้งตำราว่าวันประชุมถือน้ำพระพิพัฒสัตยา ในพระราชพิธีสาตร ให้คำในวันแรม ๑๓ ค่ำเดือน ๑๐ เปนวันจะเริ่มพระราชพิธีสาตรนั้นเถิด ฯะ เรื่องนี้จะมีต่อไป

ฉันทวรรณพฤติ ภัททิกาฉันท

น น ร ⏑ ⏑ ลหุครุ

⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏒ ⏑ ⏒ ท กา

น น ร ล หุ ค รุ หิ ภ

บาทหนึ่ง ๑๑ อักษร ๒ กลอนเปนบาทหนึ่ง

เปนบทหนึ่ง ชื่อภัททิกาฉันท ดังนี้ ฯ

นคณะปราช ก็ขลาดก็เกรง

แลเบญจเพท ฯ

ระเภ ทเวรุเหตุ ผลคตินิรเยศ

ฯ

บรชีวิตรวินาศน พิฆาฏมลาย ทุจริต

กิจกาย ฉกาจฉกรรจ์ ฯ

วธกรกระมะทา รุณามหรร ตภยวิวิธทัณ

ฑะกรรมทรณ์ ฯ

บรธนนิรทาน แลรานแลรอน อทินะคหนุสร

ประโยชนสกนธ์ ฯ

อคุณบรพิบาก ก็มากอนนต์ อิธปรภพลา

ปิบัติภยา ฯ

บรภิริยวิเท ธะสวนา อภิรติกิจกา

มมิจฉกรรม ฯ

ผรุสผลอเนก ดิเรกสรร พทิฐะณะ

ประจุบัน แลโลกยบรา ฯ

พะนพิกดพราง แลอังมุษา วิตถะทุวจนา

นุสนธิ์พปราย ฯ

มละคุณหิตคดี วจีวิบาย จตุพิธพจนหลาย

ประการประกล ฯ

อกุศลบมิให้ คระไลยสถล สุคติบถบดล

อมรพิมาน ฯ

อภิมุทนมนัส ณะมัชบาน นฤวุฒิศุขสาร

ก็ปราศประโยชน ฯ

อติครุกรอนันต ทุพรรณโทษ ยศศิริหิตะโหด

วิบัติวิบูลย ฯ

คณะธิรมละณะเบญ จเวรแลสูญ

ศุขสุภผลภูล อุไภยภพ ฯ

กลบทบุพฉบับ แลนับก็ครบ ระยะทศนวะ

ขนบ ลบองบุรา ฯ

กลิรรจิตวัจ นภัททิกา คุรุก็รจนนา

มกรขนาน ฯ

๏ ๑๖ บท ๒๔ บันทัด ฯะ

โคลงทาย

๓๓ หนึ่งกินบรู้อิ่ม โอชา

นอนบหลับสักครา หนึ่งได้

นกก็ไม่ถูกมา นุษย์ก็ ผีดเอย

คือว่าสิ่งใดให้ กล่าวแก้ลองดู ฯ

๓๔ พวกหนึ่งนำร้อนรบ เราเจียน จนแฮ

พวกหนึ่งมาฝนเบียน เบียดแท้

พวกหนึ่งนำหนาวเวียน วิวาท เรานา

สามพวกเราจำแพ้ พ่ายนั้นอันใด ฯ

เล่ม ๒ แผ่น ๒๑ วัน ๕ เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ ปีจอ ศักราช ๑๒๔๗ ราคา แผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรูชีวยปฏิสม

ข่าวในกรุงเทพ ฯ	น่า ๑๖๑
ข่าวต่างประเทศ	น่า ๑๖๓
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๑๖๓
ว่าด้วยการขอทานแลคนขอทาน	น่า ๑๖๕
รายงาน	น่า ๑๖๖
อะธิฐานน้ำพระพิพัฒนสัตยา	น่า ๑๖๗
จันทวรรณพฤติ	น่า ๑๖๘
เก้าโคลงทาย	น่า ๑๖๘
โคลงทาย	น่า ๑๖๘

ข่าวในกรุงเทพมหานคร

ราชการ

เสดจกลับจากเมืองเพชรบุรี

วัน ๕ เดือน ๔ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เวลาเที่ยงเสด
จ้อพระที่นั่งประทับทำราชการ พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวเสดจขึ้น ดำรัสด้วยพระยามวงษานุวงษแลข้าราช
การผู้ใหญ่ผู้น้อยซึ่งมาคอยรับเสดจโดยสมควรแล้วเสดจขึ้น
พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

เสด็จวังบูรพาภิรมย

เวลา ๒ ทุ่มเสศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เสดจทรงรถพระที่นั่งพร้อมด้วยกระบวนนำตามเสดจ พระราช
ดำเนินประทับวังบูรพาภิรมย ในกรม
ขึ้นน้องยาเธอเจ้า รังษีสว่างวงษ
พันธุวงษเดช เพ็ญพระ
สมเด็จพ
สมัย ๙ ชั่วสมย
ด้วยกรม ๑๐ ชั่วผัจโค
ม้าพลของ เวลา ๕ ทุ่มเส
เสดจ

พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจประทับวังบูรพาภิ
การสมโภชพระชนม์พรรษาสมเด็จพระเจ้าน้องยา
ฉลองหนังสือพระวินัยที่ได้ทรงสร้างขึ้นใ
นั้นด้วย เวลา ๕ ทุ่มเสดเส

เจ้าพนักงาน

นำแขกเมืองเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท

วัน ๗ เดือน ๔ ขึ้น ๑๒ ค่ำ เจ้าพนักงานได้จัดการที่พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ในการรับแขกเมืองใหญ่ตามธรรมเนียมพร้อมเสร็จ

เวลาบ่าย ๔ โมงเสศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสดจพระราชดำเนินออกประทับพระที่นั่งพุดตาภายใต้พระมหาเสวตรฉัตรพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษเสนาบดีมนตรีมุขมาตยข้าทูลลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือนเฝ้าเบื้องบาทบงกชมาศโดยลำดับ

เจ้าพนักงานกรมวังกรมท่านำ แลพระยาไกรโกษากราบบังคมทูลเบิก เชวาเลียเฟรดีนันโดเดลุกา เอนวอยเอกสตราออดีนารี แลมินิสเตอเปลนิปอเตนนารีอรรคราชทูตซึ่งสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอิตาลีตั้งมา ๑

มาเกเซเฟรดินันโดเลกอยซูเอลาสิเกรตารีทูต ๑

เดาน์เฟเดริดตราโอเซียวกอมมันดันเรือรบ ๑

ออฟฟิเซอแลหมอ ๖ กงซุ อิตาลีในกรุงสยาม ๑ รวม ๑๐

เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท อรรคราชทูตอิตาลีถวายคำแอดเดรสแสดงการที่ได้รับตราตั้งมาเปนอรรคราชทูตสำหรับกรุงสยามแลแสดงความยินดีในการพระราชพิธีเฉลิมพระปรมาพิธัยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชพระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบ แล้วราชทูตนำพระราชสาสนสมเดจพระเจ้าแผ่นดินอิตาลีทูลเกล้า ๑ ถวายต่อพระหัถดำรัสพระราชปฏิสัณฐาร ๓ นัดตามธรรมเนียมแล้วเสดจขึ้น

การดินเนอณพระที่นั่งมูลสถานบรมอาสน

๒ เดือน ๔ ขึ้น ๑๔ ค่ำ เจ้าพนักงานได้จัดการนิยมพร้อมแล้วเวลาทุ่มหนึ่งพระบาทสมเดจพระเสดจพระราชดำเนินออกพระที่นั่งจักรกรีพร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษข้าราชการในการซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๑ แก่อรรคราชทูตวิเสศกรุงอิตาลี

เจ้าพนักงานนำอรรคราชทูตกรุงเวียนนาฏมลาย ทุจริตกอมมันดันเรือรบ แลราชทูตอังกฤษ ตภยวิวิธทัณราชทูตฝรั่งเสศซึ่งอยู่ในกรุงเทพมหานคร เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท มีพระราชดำรัสด้วยผู้อยู่ในที่เฝ้านั้นแล้วเสดจเข้าไปประทับโต๊ะเสวย พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษข้าราชการแลทูตที่ถูกเชิญ ครั้นแล้วเวลา ๔ ทุ่มเสดจพระราชดำเนินออกประทับพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาทดำรัสพระราชปฏิสัณฐารโดยสมควร ทูตทั้งปวงกราบถวายบังคมลาไปแล้ว เวลา ๕ ทุ่มเสศเสดจขึ้น

เสด็จออกขุนนาง

ณพระที่นั่งจักกรีมหาปราสาท

วัน ๓ เดือน ๔ แรม ค่ำ ๑ เจ้าพนักงานนำบอกขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา กรมมหาดไทยอ่านบอกพระยามหาอำมาตยาธิบดี พระนครศรีบรีรักษเมืองชรแด่น ราชวงษผู้ว่าที่พระศรีสุราชราชบุตรเมืองเชียงแตง พระสุนทรราชวงษาเมืองยะโสธร หลวงพรหมว่าที่พระศรีสุรเมืองเดชอุดม อุปฮาดเมืองร้อยเอดความต้องกันว่าด้วยได้จัดเงินทอง เข้ามาสมโภชสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฉบับ ๑

กรมพระกระลาโหมอ่านบอกพระยาราชวังสรร พระเสนหามนตรีซึ่งเปนข้าหลวงไปราชการเมืองกลันตัน เมืองตรังกานู ว่าด้วยได้ไปถึงเมืองสงขลาแล้วฉบับ ๑ บอกพระยาสมบัติภิรมยเมืองสงขลา ๓ ฉบับ ว่าด้วยส่งต้นไม้ทองเงิน เครื่องราชบรรณาการฉบับ ๑ ว่าด้วยส่วยทองคำฉบับ ๑ ว่าด้วยพระยายะลาส่งดีบุกภาษีเมืองยะลาฉบับ ๑

เจ้าพนักงาน

นำข้าราชการแลหัวเมือง
เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท

กรมมหาดไทยนำหัวเชียงว่าที่ราชวงษเมืองเดชอุดม อุปฮาดเมืองเชียงแตง ราชวงษเมืองยะโสธร วโท

ว่าทหารวงภักดีปลัดเมืองเตชอดม พระนครครีบรีรักษ์เมืองขวแต่น ท้าวคำเมืองลำทองใหญ่บุยุยาดเมืองร้อยเอด เจ้าหุดลองรุดี ระบาท ตวาย เครื่องราชยบรรณาการเปนอันมาก

นาหงสโมสรพลการ หลวงกำจัดไพรินทร กราบถวายบังคมลาไปเก็บศิลาจารึกในที่ต่างๆ ณหัวเมืองฝ่ายเหนือ

พระราชทานเครื่องราชอิศริยศ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า พระราชทานเครื่องราชอิศริยยศมงกุฎสยามชั้นที่ ๕ ให้แก่ขุนวิจิตรสรกิจ แก่หมื่นปลัดคลังในซ้ายเถ้าเสด็จขึ้น

ข่าวต่างประเทศ

โทยทางโทรเลข

มาจากเมืองกอนสแตนตีโนเปอล

วัน ๒ เดือน ๓ แรม ๑๔ ค่ำ ปีจออัฐศก คอเวอนแมนเตวรกีแจ้งความกับทูตอัลคเรียว่า ถ้าให้เรียบร้อย

และยอมว่าตามที่

ราชทูตฝรั่งเศสเรียก

ควรจะผ่อนผันให้เรียบ

๔ ขึ้น ๓ ค่ำ ตรงวัน

ปนกอมมิดวันนี้ ไป

วัน ๖ เดือน ๔ ขึ้น ๔ ค่ำ วิชาปาชากอม มิดชันเนอรวิเสศเมืองเตวรกีแลทูตบัลเคเรีย ออกจากเมืองกอนซแตนตีโนเปอล ไปเมืองโซเฟียวันนี้

สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยาวชิรญาณวงษ

๒๐๔ ๏ เกียจ กันผันได้ชื่อ ว่าอิจ ฉาเสียครัน ละเลียให้ลิทธิ์ อย่าใช้
การ งานเรืองราชกิจ ครันจัก ผิดพ่อเลีย อิจฉา ขาดได้ ดังนี้มีผล ฯ

พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย

๒๐๕ ๏ เกียจ กจแล้วไปได้ การดีครัน อย่านะเลเชียวมี โทษแท้
การ สิ่งชั่วเปนอยู่ แล้วมิไป มีเลย ขวนขวยอยู่ แล้ วชื่อ

๒๐๖ ๏
ครัน คิดคิดยังไร
การ ถามไปถามไป ใครจัก ชอบพาเลีย ลิขิตนให้ เลื่อมผู้มธา ฯ

พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่

พระราชนิพนธ

๒๐๙ ๏ เกียจ การผู้อื่นแลหลัง รังเกียจ
ครัน มากไม่อยากเหยียด หักต้อง
การ ตนปันนี้เอียด ไปอยาก เนื้อแย
เกียจ ทรัพย์นั้นจากต้อง เผ่าผู้หนู่พงษ ฯ

ว่าด้วยการเพียร

กรมหมื่นภูธเบศรอัครราชวรังศักดิ์

๒๑๐ ๏ ความเพียรนี้ของตั้ง นานา กิจเอย
อีกราชกิจหา ชอบได้
ผู้ใดหมั่นศึกษา ในกิจ จนแย
จักประกอบคุณให้ รอบรู้การงาน

๒๑๑ ๏ เพียร ชอบและรอบรู้ ทางธรรม
ดี ประพฤติสิ่งสำ ลีล้วน
มี ทุกขะภาสำ มาญุดช
ผล แห่งความรู้ล้วน

สุภาษิต

๒๑๒ ๏ เพียร แสวงหาสิ่งเบื้อง วิทยา
ดี ตั้งใจจินตนา รักษรู
มี คิดปลาดประดา กฎยิ่ง
จักนำบุขสู้ ส่งให้ใจเชษม ฯ

คิดประกอบพร้อม การหา ในเอย
เพราะทรัพย์จักมา สู่เขา
จิตแต่เปรมปรา เนืองนิตย ไปเอย
จะกันใจค้วา หม่นไหม้โศรกตรอม ฯ

พระองค์เจ้าเกษมศรี

ทุกวัน
เฉกเหล่น
ดูต่อ ตำนาน
ตน ฯ

๒๑๕ ๏ เพียรคิดเพียรอ่านอย่าง เพียรทำ
ดี แม่กว่าแนะนำ เกยเจ้
มี กิจสิ่งไรทำ รงตริ ตรองแ
เล ชื่อว่าถึงเจ้า จักให้เหมผล ฯ

พระราชนิพนธ์

๒๑๖ ๏ เพียร บังอย่าเข็ดเจ้า เขาหน
ดี เพราะตนตาคนอง แย่งย้อ
มี ช่องเล็กน้อยปอง แรกเปลี่ยน
ผล เพิ่มเพราะเพียรต้อ จึงได้เลี้ยงตน ฯ

๒๑๗ ๏ หมั่นเพียรเรียนรู้แต่ ยังเยาว์
เมื่อเติบต่อตามเลา เล่ห์รู้
หากนรชนการ.อา ตะเยอ
เพียรชอ ชม

ด ขุนทรัพย
มา ประมาณโกฏินับ ไปล้วน
เป็นขั้นภาคภูมร่ำ การงำ เรียนเอา
ความสุขสมบัติล้วน เสร็จได้โดยเพียร ฯ

๒๑๙ ๏ ผู้ดีมีชาติเลี้ยง กุลวงษ
ประมาทจิตรคิดหลง เชื่อหน้า
ไปเพลินกลับภาพงษ ตนเสื่อม สูญแ
นานน้อยค่อยตกช้า ชมชื่อมืดุม ฯ

๒๒๐ ๏ ชนใดมีชาติช้า เสมทาบ
เพียรอุส่าห์พยายาม หมั่นหมั้น
อยู่บอยู่ฝนความ รู้แก่ เกินแย
กลับยศใหญ่ยิ่งขั้น เช่นเชื้อรู้ดี ฯ

๒๒๑ ๏ ขาดเพียรสิ่งหนึ่งนี้ ข้าหนัก
คืออัปมงคลชัก ถ่อยแท้
ห้ามทรัพย์อิกยศศักดิ์ ความศุข สบายแย
เปนอภัพแล้วแล้ ตลอดทั้งโลกธรรม์ ฯ

สมเดจพระมหาสมณปรปักษ

๒๒๒ ๏ ความเพียรประเสริฐล้ำ เลิศจน
เพียรสุดาที่ขวายขวน ย่อมได้
เป็นใหญ่ยศยิ่งยืน ทุกยาก ยุ่นา
เพียรมากสิ้นยากไร้ รอยหันโดยเพียร ฯ

การขบฉัน แลฉันในบิณฑบาต

เมื่อวันพรุ่งก่อน ขึ้นรถจับออกไปเที่ยวตามถนนน่อยหนึ่ง วันนั้นเหนคนแก่ ๆ หลายสิบคน เด็กก็มีบ้าง เที่ยวขอทานเขาบ้านตลาดพลุกพล่านไปตามถนนที่ว่าเหนคนขอทานเหล่านั้น วิไรว่าจะพึงพบเช้าวันนั้น ก่อน ๆ ก็เคยเหนมาเสมอ แต่คราวนี้พอประจวบเวลากำลังพูดจะเรียบเรียงหนังสือลักเรื่องหนึ่ง ครั้นไปเหนคนขอทานคลุมเข้า ก็นึกขึ้นมาว่าสำเร็จ เรียงในเรื่องที่นี้ขึ้นเหมือนนั้น ประสมด้วยว่า

[illegible]

คือ อาหารอย่าง ๑ ผ้านุ่งห่มอย่าง ๑ หลังคาอย่าง ๑ ความสะดวกอย่าง ๑ อาหารนั้นเปนของบริโภคเพื่อป้องกันความระวนกระวายด้วยทุกขเวทนา แลเพื่อยังชีวิตรให้ยืดยืนต่อไป ผ้านุ่งห่มนั้นเปนของเครื่องปกคลุมร่างกายกันความระวนกระวายด้วยทุกขเวทนา เพราะลมมีคุณอันหนึ่ง แต่ความร้อนความหนาว แลเพื่อจะปกปิดความอุจาด ซึ่งโลกสมมุติว่าควรละอาย หลังคานั้นคือเคหะสถานบ้านเรือนเปนที่อยู่อาไศรยเพื่อให้ร่างกายหลีกเลี่ยงความทุกขเวทนาด้วยแดดแลลมฝน ความสะดวกนั้น คือที่เปนไม้ตรีต่อเพื่อมนุษย์ทั่วไป เพราะที่ตนตั้งอยู่อันความสิ้นมนุษย์ทั้งหลายสมมุติว่าเปนความดี ของเครื่องบำรุงรักษาร่างกายทั้ง ๔ อย่างนี้แล เปนของที่มนุษย์ทั้งหลายจำเปนต้องอาไศรยด้วยกันทั้งสิ้น เมื่อจะว่าด้วยความต้องการ เครื่องบำรุงร่างกายทั้ง ๔ อย่างเหล่านั้น โดยกำหนดที่จำเปนแท้ อาหารที่ต้องการที่จะบริโภคพอยังท้องแล้วให้พ้นความระวนกระวาย ผ้านุ่งห่มนั้นมีเสื้อปกคลุมร่างกายแล้วก็พอ ที่อาไศรยนั้นเล่า จะเปนกระต๊อบใบไม้อาศัยหลังคาอันใดพอกันลมฝนได้แล้วก็พอ ในสามสิ่งนี้สิ่งที่ลุ่มหลงคือความสุข

[illegible]

อย่าง [illegible] ร่างกาย

[illegible]

อาหารนั้น

[illegible]

รูป

[illegible] อาหาร

ขน

ไม่ใช่ ของเล่านั้นเปนของต้องการในบางคราวบางคราวจริง แต่ไม่ต้องการเปนนิจ ก็ของที่ต้องการเปนนิจของมนุษย์นั้นคืออะไรเล่า ของที่มนุษย์อย่างเสมอบริโภคได้ทุกมื้อทุกวัน ผู้มีมนุษย์ทั่วไปมีเนื้อหล่อ บริโภคยาคูที่ถูกอาหารที่ไม่สะอาดรอบรค์กินไม่ได้ จำเปนต้องเลือกต้องหาสิ่งสะ

ไปได้ ส่วนผู้ที่บริบูรณ์นั้น ต้องเลือกต้องสรร
หึงตามถูกลิ้นต้องอย่างไม่เบื่อไม่ชาด จึงจะออกหน้า
ไปกับเขาได้ ถ้าจะว่าด้วยที่อยู่ ส่วนคนจน
แม้ได้แต่กระท่อมร้านเรือนเท่านั้นก็อยู่ได้ แต่ผู้ที่บริบูรณ์
มีบ้านแล้วต้องมีสวน มีเรือนอยู่ให้หลายหลัง ๆ นั้น
ไม่สบายต้องย้ายไปหลังนี้ให้ยังลมบ้าง ให้ไปลมบ้างตาม
ระดูการจึงมีความสบาย ในส่วนความสะดวกนั้นเล่า
คนจน ๆ ก็มีความประสงค์แต่ที่จะให้พ้นไภยอันตรายก็ยัง
คิดอ่านให้เขาให้ทานแก่ตัวง่าย ๆ เท่านี้ก็รอ แต่ส่วน
ผู้ที่บริบูรณ์ ต้องแสวงหายศศักดิ์อำนาจวาศนาบ่าวทาษ
ข้าคนพาหนะเครื่องประกอบทางใช้สอยต่าง ๆ เป็นอันมาก
ความต้องการของมนุษย์ที่เป็นผู้บริบูรณ์กับผู้
ขัดสนผิดกันเช่นนี้

เมื่อจะว่าโดยย่อผู้ที่บริบูรณ์ มีเหมือนดังเป็นธรรมดา แลจง
หาความที่ไม่ควรจนไปกว่าเป็นอันดีเกลาภ แต่คนจนมี
ความที่ไม่มีเป็นธรรมดา ที่จะได้มาบ้างนั้นอันเกลาภ
ก็ยาก คนที่ยากจนจึงต้องอาไศรยขอทาน ของนั้น
เหลือจากผู้บริบูรณ์บริโภคเลี้ยงชีวิตรตน ฝ่ายผู้บริบูรณ์
เมื่อความบริบูรณ์เหลือที่จะบริโภคแล้ว ก็ทำทาน
สงเคราะห์แก่ผู้ซึ่งขัดสน ให้ได้ความสุขโดยฉันท์
มนุษย์ด้วยกัน ได้อธิบายมาด้วยการขอทานแล้ว
ต่อไปลักษณะขอทาน ชื่อว่าขอทาน ถ้าจะ
ก็เป็น ๓ ชนิด คือคนขอทานอย่างเลวชนิด ๑
ขอทานอย่างกลาง ชนิด ๑ คนขอทานอย่างวิเศศชนิด
ทานอย่างเลวนั้น ก็จำแนกออกไปอีกเป็น ๓ พวก
ประพฤติตัวให้คนทั้งหลาย เหมือนเป็นคนขอทาน
โดยหมายหาประโยชน์ ในการทุจริต คือเมื่อได้ช่อง
ได้โอกาศก็ประพฤติเป็นโจร เป็นผู้ร้ายฉกชิงวิ่งราว ให้ได้ทรัพย์
เป็นประมาณ จากเกษตรกรนนเมื่อขอทานได้ทรัพย์มาแล้ว
การพนัน ด้วยทรัพย์นั้นพวก ๑ คนขอทานด้วย
เที่ยวขอทานไม่รู้จักอุบายอย่างง่าย ๆ
อย่างหนึ่งอย่างใดชอก ทำให้เสียประโยชน์ ผู้ให้ซึ่งสุ่สละ
ให้เพราะสำคัญจะสงเคราะห์ คนที่ตั้งอดอยาก
ขอทานเหมือนคนขอทานด้วยกัน ซึ่งเป็น
คนขัดสนแท้ เพราะควรจะให้ทานมากกว่านั้น ก็จำเป็น
ต้องให้น้อย เพราะผู้ให้แบ่งเฉลี่ย ไปให้คนเสียนี้พวก ๑
ลมของทานเพราะเกียจคร้าน คือเป็นคนมีกำลังแลมีอายุ
ยังพอจะสามารถ จะกระทำการเลี้ยงชีวิตรด้วยการ
ที่เป็นประโยชน์แก่โลกย คือรับจ้างเขาทำการงาน
ฤๅทำไร่ไถนาเป็นต้น แต่ไม่ทำการนั้น เที่ยวขอทานคนอื่น
เขาก็นอยู่นี้พวก ๑ สามพวกนี้เป็น คนขอทานอย่างเลว
คนขอทานอย่างกลางนั้นจำแนกออกไป เป็น ๓ พวก
คือคนขอทานอันแข็งแรงกล้าสมบูรณ์ด้วยทุพลภาพ ไม่สามารถ
จะทำการหาเลี้ยงชีวิตรด้วยอย่างนี้ นี่พวก ๑ คนขอทาน
ที่ร่างกายวิกลพิการ คือเป็นคนเจ็บไข้ยอดเป็นต้น ไม่สา
มารถจะหาเลี้ยงชีวิตรได้ ด้วยประการอย่างนี้แล้ว
จึงขอทานนี้พวก ๑ คนขอทานด้วยกระทำการแลกทาน
เป็นต้นว่าคนสิ่งของทาน ฤๅร้องเพลงขอทานนี้พวก ๑
สามพวกนี้เป็นคนขอทานวิเศษอย่างกลาง เพราะไม่ให้
คุณโทษแก่โลกย์นำ แต่ก็ไม่มีโทษอันใด ควรขอทานที่
จัดว่าเป็นอย่างดีนั้น ก็จำแนกเป็น ๓ พวกเหมือนกัน
คือบุคคลซึ่งยังไม่สามารถจะประกอบการหาเลี้ยงชีวิตรตนได้
จึงต้องอาไศรยบริภคทานที่บิดามารดาเลี้ยง แต่
ภรรยาจึงต้องว่าโดยอีสามีผู้เป็นสามาเลี้ยง โดยธรรม
ดาหญิงไม่สามารถจะประกอบการหาเลี้ยงชีวิตรโดยลำพัง
ตนของนั้นเอง ๑ บิดามารดาผู้แก่ชะราเลี้ยงชีวิตรด้วย
ทานที่บุตรของตนนำมาบูชาเลี้ยงนี้พวก ๑ พระอริยสุคล
ละมลทินกิเลศได้ บรรพชาโดยธรรมวินัย อา
ไศรยเลี้ยงชีวิตรโดยชอบธรรมนี้พวก ๑ จัดเป็นขอทาน
อย่างดี ๓ พวกด้วยกัน

เรื่องนี้จะมีต่อไป

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๔ เดือน ๔ ขึ้น ๙ ค่ำ
ถึงวัน ๓ เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ๗ วันนี้
รวมซื้อได้มาถวายหอพระสมุด ๔๑ ท่าน
แลเงินที่ได้ให้ยืม ๑๓ เล่ม

อะธิฐานน้ำพระพิพัฒสัตยา

พระราชนิพนธ์

ต่อเล่ม ๒ แผ่น ๒๐ วัน ๓ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีขอสัปตศก ๑๒๔๘ นำ ๑๕๙

สัปตาหวารันทั้ง ๗ วันในวันหนึ่ง ของวันประชุมเอาน้ำพระพิพัฒสัตยาในการแรกรุดสำหรับกลางนี้แลปลายปีจะได้ต้องกันทุกปีไป เป็นที่ให้รู้แลเข้าใจว่าถึงในพระราชพิธีสารทรพันกลางปี ถึงน้ำในพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินเป็นปลายปี เพราะกำหนดนี้เป็นแน่ เมื่อใดวันเรม ๑๓ ค่ำเดือน ๑๐ เป็นวันอาทิตยฤๅวันจันทรแลอื่น ๆ จนวัน ๗ ขึ้นใดวันหนึ่งแล้ว วันขึ้นสามค่ำเดือน ๕ ต่อไปก็เป็น [illegible] หลายเป็นระเบียบ

[illegible] ข้างทิศ [illegible] ะขึ้น [illegible] ขาเท้ายุ [illegible] จุณขนตรเครื่องหอมไว้ [illegible] เพชร ฤๅภาชนะเป็นเครื่องบูชาสามสำรับ แลจัดลายสิญจนด้วยดอก หมากพลูกลุ่มหนึ่ง วางในรอบมณฑลที่ตั้งพระพุทธปฏิมากร แลหม้อน้ำทั้งปวงแล้วชักโยงมาพ้นภาชนะน้ำ ที่จะเสกทั้งสามรอบแล้วเอากลับมาวางลงบนแผ่นศิลา วางเครื่องภาชนะนั้นซึ่งกล่าวมาแล้วนั้น ถึงคราวเสกกาลกรรณีซึ่งตัวจะนั่งเสกนั้น แลให้มีดินสอ

หมอบัวทิพย์ เรียบเรียง

ก็ได้เมื่อทำอธิฐานน้ำพระพิพัฒสัตยามหามงคลมนตนี้แล้ว จะไปเจือจานเพิ่มเติมในน้ำพระพิพัฒสัตยา ซึ่งมีผู้พยากรณ์อ่านอิศรเทวิคุมนตร์ แลทำโดยการแทรกด้วยพระแสงสำหรับแผ่นดินนั้นก็ได้ จะให้รับพระราชทานต่างหากก็ได้เป็นมหามงคลแก่ผู้รับพระราชทาน ซึ่งตั้งอยู่ในความสัตยทั้งปวง แลเมื่อจะทำน้ำ [illegible] พระราชทานพระไชยวัฒนปฏิมากร แลพระห้ามสมุท [illegible] ให้ทาล้างแล้วจึ่งนั่งบนอาสนะ [illegible] ผันหน้าต่อทิศอุดร [illegible] ว่ามานี้เป็นมนต์ประฏิบัติ [illegible] นมการาธิฐานให้นั่งลุกซ้าย [illegible] ที่ตั้งพระพุทธปฏิมากร [illegible] ประณม [illegible] พระราชอาณาเขตร [illegible] ผนอกพระราชอาณาเขตร รู้เรื่อง

ฉันทวรรณพฤติ วังสัฐะฉันท

ช	ต	ช	ร
⏑ ⏓ ⏑	⏓ ⏓ ⏑	⏑ ⏓ ⏑	⏓ ⏑ ⏓
ว ท นิ	วำ ส ฏิ	มิ ท ช	ตา ช รา ชะ

บาทหนึ่ง ๑๒ อักษร ๒ กลอนเปนบาทหนึ่ง ๒ บาทเปนบทหนึ่ง ชื่อวังสัฐะฉันท์ ดังนี้ ฯ

ระแสดงกุศลกรรม บถธรรมโดยพิสาร
ทศาประมาณมาน มุนิวรานุสาสโนนุสนธิ
ประกอปนะกรมกาย ก็พิปรายประกาศยุบล
ประเภทตรีกล สุจริตนุกิจนุกูล
วจีสุภาสิต จตุหิเอพิธีวิบูรย์ มนัคชัตสุญ
อกุศลก็สามประการ
ชะกล่าวกุศลมูล บริบูรณะกายทวาร ชีนา
นุนรหาร
นิ
ชีวาผอง
วิธีจะเช่นฆ่า คณะนาณะบาปประส
ประภาคโดยอง คร็หาประมาญประมาณ
ฉหนึ่งแลสัตวมี ชีวิตรวิธีกาล ยนผัว
กยอาจพินาศโดยม
ฉนิสประทีกษแจ้ง บมีแคลงคลังลงน ชีพิตร
ดุลสายณะกายประชา
[illegible]
แลจุชามจุลำสุเยง ประพฤติ
ก็บย่อนปหย่อนหยอน
งชีวิสัตว วจระบัดก็มัวยก็มรณ
ฉงาะทณกรรมกรณ์ วิวิเยคประกอปประกล
ประมาญก็เบญจาง คยว่างยเว้นยุบล
ฉชาตกุแคลนดล บทสำจกรรมกระทำ
ผิวะองค์บครันควบ ก็บลยวิบากะกำม์
าจนำ คริ[illegible]บุตรบาย ๓๗๘

อิราคณาเอก ชิเบนะกระมลหมาย ช.ม.
ประชาวาย ชีวาวลดุปลอดสกาธ์
ชนีแานามวัง สฺระดังฉบับโพนธ์ ประกฤป
วิธียง บทแวบแยบขยาน
ติงกวิญญู ช.รู้แลใคร่ครวญ
สนุกในสมอควร ศุจจิตประดิษฐะฉันท์ ฯ
๏ ๑๖ บท ๒๘ บันหัด ฯ

แก้โคลงทาย

๓๑ จิตนตั้งอยู่ช้าง เคียงตับ
ตาบ่ามเลี่ยงหลับ ก็ได้
[illegible] ฯ

รมูลเจาะเปนรูฉัน เพื่อกร้อย
มิตาเพราะฉากฝัน ปิดออก
เปนประโยชนใช่น้อย ฯ

โคลงทาย

๓๕ น้ำหนึ่งหยิบยกขึ้น ไป่เหล หกเรย
น้ำหนึ่งระแลไป ห่อนพ้อง
น้ำหนึ่งอยู่ภายใน เล็งยาก นักนอ
เชิญท่านทายให้ต้อง ที่เค้าคำถาม ฯ

๓๖ ใดนะพ่อโจะหนุ่มตั้ง กอบกิจ หลายนา
ใช่เครื่องสการุทิศ ที่ไหว้
แผกภาชนพิพิธ บริโภค โภชน์แฮ
มูลมาชิกให้ ตอบถ้อยคำทาย ฯ

เล่ม ๒ แผ่น ๒๒ วัน ๔ เดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ ปีจอ อัฐศก ๑๒๔๘ ราคา แผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรสภานายก

เนา่ ๑๖๙

นา่ ๑๗๐

สคาร

าม แลรายงาน ๑๗

นิพนธ เรื่องพระแก้วมรกฎ นา่ ๑๓

ณพฤติ นา่ ๑๙

งทาย นา่ ๑

เนา่ ๑

ภูลสวัสดิ พร้อมด้วยเจ้าพนักงาน เปลี่ยนเครื่องทรงพระพุทธปฏิมากรแก้วมรกฎ ณวัดพระศรีรัตนศาสดารามแล้วตามธรรมเนียม

อรรคราชทูตกรุงอิตาลี

กราบถวายบังคมลา

วัน ๕ เดือน ๔ แรม ๒ ค่ำ เวลาบ่าย ๔

พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัวเสดจออกพระที่นั่ง

พระบรมวงษานุวงษข้าทูลลออง

ข้าพนักงานนำอรรคราช

ขนบัง

ข่าวต่างประเทศ

โดยทางโทรเลข

มาจากเมืองโซเฟีย

วัน ๓ เดือน ๔ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีจออัฐศก กองทัพในเมืองซิลิสเตรีย คิดกระบถต่อผู้ว่าราชการเมืองบัลเคเรีย

กองทัพเมืองซิลิสเตรียนั้น มีราษฎรเข้าเป็นพรรคพวกหลายพัน ได้ยกมาล้อมหัวเมืองตามลำน้ำแดนุย น่ากลัวจะยกเข้ามาถึงเมืองวีดิน บัดนี้กองทัพที่เมืองวารนา แลเมืองชุเลาได้ยกไปปราบกองทัพเมืองซิลิสเตรีย

วัน ๕ เดือน ๔ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ซึ่งกองทัพเมืองซิลิสเตรียยกมารบเมืองบัลเคเรียคราวนี้เพราะพวกออฟนเมืองบัลเคเรีย ที่ออกจากราชการ ไปเป็นได้รบกันกับกองทัพเมืองวารนา ขนกองทัพเมืองลายกมาถึง รบมีกองทัพเมืองซิลิสเตรียแตกรับกระบถได้หลายคน

ครั้นวัน ๓ เดือน ๔ ขึ้น ๑๕ ค่ำ
ะบถไปประหารชีวิตร

พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่

๒๒๔ ๑ เพียร ทางปรฏิบัติเบื้อง คิดทาน
ดี กว่าที่เปนพาล ยยาบช้า
มี แต่วัฒนาการ เรืองรุ่ง
ผล มักเกิดแก่กล้า เด็กห้าม อบายภูมิ ฯ

๒๒๕ ๑ เพียรเรียนคงรอบรู้ วิทยา ยงนา
เพียรคิดเสาะแสวงหา ทรัพย์ได้
เพียรเจริญซึ่งภาวนา กุศลส่ง สนองแฮ
เพียรดังนี้ชอบใช้ ทุกผู้สาธุชน ฯ

๒๒๖ ๑ เมื่อแรกเริ่มรักษชู้
เฝ้าคิดเพลงยาวเขียน
หญิงตัดคิดร่ำเรียน ครูดี
เพียรคิดเพียรแคะไค้ กว่าสิ้นสมประ

๒๒๗ ๑

เพียรมาสปุรุษสู้ ทุกขสิ้นสุขสัน

กรมหมื่นวิชิตปรีชากร

๒๓๐ ◎ หมายยศเพียรอย่าวาง แรมการ ราชแฮ
หมายทรัพย์เพียรผสมผสาน เกบไว้
หมายชื่อ มั่นประหาร สิ่งข้าว เสียแฮ
หมายคุขเพียรตัดให้ ขาดสิ้นโมหาร ฯ

๒๓๑ ◎ เพียรใดจักเท่าด้วย เพียรสอน ใจแฮ
เท่าช้าเร่งเพียรถอน อย่าช้า
แม้ชอบอย่าเพียรรอน สิ่งชอบ
สองสิ่งใครคิดถ้า ถูกแท้บุญมี ฯ

๒๓๒ ◎ เพียรนี้ผลเกิดได้ มีสง อย่างแฮ
ดีแ ชั่วเลือกตรอง ตริฟ้น
มีจิตรคิดเพียรปอง ผิดผิด ดึงนา
ผลรอบแห่งเพียรนั้น เกิดได้โดยธรรม ฯ

๒๓๖ ◎ เพียรเรียนเพียรคิดค้า สิ่งของ
ดีกว่าเล่นลำพอง อยายชำ
มีจิตรหมั่นอย่าคนอง กำเริบ เหิมแฮ
ผลที่เพียรไม่ล้ำ จักได้ฤๅดี ฯ

พระองค์เจ้าจิตรเจริญ

๒๓๗ ◎ คิดภาคเพียรจักได้ ความดี
ความชั่วห่อนจักมี เท่าก้อย
จงดูเยี่ยงกระวี เพียรตฤก
ประโยชน์จะมีไปน้อย อย่าทิ้งความเพียร ฯ

๒๓๘ ◎ ภาคเพียรจงเร่งให้ เพียรคิด
จงอย่าทิ้งเพียรนิด หนึ่งน้อย
เชนปลวกเก็บดินติด เติมต่อ รังแฮ

๒๔๒ ๏ ความเพียรเพียรอย่าให้ เพียรมิด
ต้องคิดเพียรให้ปิด ปากได้
นั้นละจึ่งค่อยพิด ทูลท่าน
แม้พูดไม่เกรงไท้ จักได้เหนคุณ ฯ

พระองค์เจ้าไทวัญอุไทยวงษ

๒๔๓ ๏ เพียรคิดกิจท่านใช้ แก่ตน
ดี เมื่อหมั่นทำจน กิจแล้ว
มี ทุกข์อุส่าห์ทน ทุกข์เถิด นาพ่อ
ผล ชอบบไว้แคล้ว คลาศลี้หนีหาย ฯ

๒๔๔ ๏ เพียรพินิจพิศข้อ ทางธรรม
ดี ที่ช้วตนบำ บัดได้
มี ชอบใช้เพียรจำ ทำเล่น ดอกพ่อ
ผล คุณเฉพาะให้ แก่ผู้ประพฤติจริง ฯ

วิธีจดจุลศักราช

จุลศักราชกับปีนั้น หาเปลี่ยนพร้อมกันไม่ ปีเปลี่ยนเมื่อสิ้นเดือน ๔ ถึงเดือน ๕ ขึ้นค่ำหนึ่งก็เปนปีใหม่ แต่จุลศักราชนั้นยังคงเปนปีเก่าอยู่ จนถึงวันเถลิงศกจึ่งเปลี่ยนศักราชใหม่ เพราะฉนั้นวันในระหว่างเมื่อขึ้นปีใหม่แล้ว ก่อนวันเถลิงศกนั้น ถ้าจดปีแลจุลศักราช จึ่งเรียกชื่อปีใหม่ แต่ใช้จุลศักราชเก่า เหมือนอย่างในปีที่จะถึงใหม่นี้ ใช้จดว่าปีกุนยังเปนอัฐศก จุลศักราช ๑๒๔๘ วิธีอย่างนี้ใช้บันสืบมาแต่โบราณพอเปนแบบแผนได้

แต่เมื่อสองสามปีล่วงมาแล้วนี้ ข้าพเจ้าเหนเกิดแบบ

จุลศักราชยังคงเป็น ๑๒๔๘ อยู่ ยังหาได้เปลี่ยนไม่ มิใช่หมายว่าในปีขออัฐศก เพราะปีจออัฐศกก็ล่วงไปแล้ว ที่หมายนี้เป็นแต่ส่วนกาลในอนาคตกาล ๑๒๔๙ นั้นหมายความว่าตั้งแต่วันเถลิงศกไปจนสิ้นปีเป็นสิ้นเขตรของก๊าดปีใหม่ที่ใช้ให้ทรงกันฉะเพาะปี เมื่อถึงปีใหม่อีกแล้ว ก็มีก๊าดใหม่ส่งไปอีก การที่ใช้ว่า ส. ศ. ๑๒๔๘—๙ นี้เป็นการสมควรถูกต้องชอบยิ่งนัก ได้ความดีตลอดไม่มีวิธีอย่างอื่นที่จะใช้ดีกว่านี้

การที่ใช้จดปีเดือนวันคืนลงศักราชเป็นปีกุญยังเป็นอัฐศกจุลศักราช ๑๒๔๘—๙ มิได้แปลว่าจุลศักราช ๑๒๔๘ แล ๑๒๔๙ ก็ไม่ถูก เพราะจุลศักราชนั้นเป็น ๑๒๔๙ ต่อเมื่อวันเถลิงศก ก็ในวันก่อนเถลิงศกนั้น จุลศักราชยังเป็น ๑๒๔๘ อยู่ จะเอา ๑๒๔๙ มาแต่ไหนเล่า เมื่อจุลศักราชยังไม่ถึง ๑๒๔๙ ควรแล้วฤๅที่จะเอา ๑๒๔๙ มาจด ฤๅจะหมาย ๑๒๔๙ เถลิงศก

นับหนึ่งสองสามแล้วก็จะย่อมตราบหมดว่า ๑๒๔๘ แล้วต่อไปก็คงเป็น ๑๒๔๙ ที่จะข้ามไปเป็น ๑๒๕๐ ฤๅจะถอยกลับมาเป็น ๑๒๔๗ อีกก็คงจะเป็นไปไม่ได้ข้าพเจ้าเห็นว่าผู้ที่เริ่มคิดใช้ว่าปีกุญยังเป็นอัฐศกจุลศักราช ๑๒๔๘-๙ นี้ จะเอามาจากก๊าดปีใหม่ ซึ่งมีข้อความผิดกันกับที่จะใช้ในที่นี้ดังพรรณนามาแล้วนั้น ผู้นั้นหาทันพิจารณาความให้รอบคอบไม่เห็นแปลก ๆ อยู่ก็ฉวยเอามาใช้เข้าใจว่าจะมีอรรถอันเดียวกัน จึงใช้สืบกันมาโดยชุกชุม ข้า ไม่นะ ฉะนั้น ข้าพเจ้าเห็นควรว่าจะใช้ตามแบบโบราณ

ศักราช ๑๒๔๘ ดังนี้ ชื่อว่าการถูกต้องกับวิธีปีเดือนที่ใช้ในสยามประเทศนี้ดีอยู่แล้วไม่ควรจะยักย้ายไปอย่างอื่น การที่ข้าพเจ้ากล่าวมานี้ จะเป็นการผิดชอบอย่างไร ขอท่านสมาชิกทั้งปวงได้พิจารณาดู ถ้าผิดในที่ใดขอให้โปรดช่วยชี้แจงด้วยถ้าข้าพเจ้าอ่านแล้วจะขอบพระคุณ

แจ้งความ

ด้วยพระยาภาษกรวงษ ผู้ช่วยสารานียกรกรรมการสัมปาทิกของหอพระสมุดวชิรญาณได้ลาออกจากกรรมการสัมปาทิกแล้ว

พระยาวรวงษเธอ กรมหมื่นสถิตยรำไพสวัสดิ เป็นผู้ช่วยสารานียกรกรรมการสัมปาทิก แทนพระยาภาษกรวงษ ช่วยจัดการในหอพระสมุดวชิรญาณต่อไป

แจ้งความณวัน ๑ เดือน ๔ แรม ๑๒ ค่ำ ปีจออัฐศก ๑๒๔๘

ดำรงราชานุภาพ

เลขาธิการ

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๔ เดือน ๔ แรม ๑ ค่ำ จนถึงวัน ๔ เดือน ๔ แรม ๘ ค่ำ ๘ วันนี้ สมาชิกได้มาอ่านหอพระสมุด ๗๘ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืมไปจากหอพระสมุด ๔๐ เล่ม

พระราชปุจฉา [illegible]

เชียงรายเป็นต้นมานี้ [illegible]

พระปาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยามมหาวชิราวุธ ๑๔๗ ก่น

เรื่องพระแก้วมรกต [illegible]

เรื่องพระแก้วมรกต [illegible]

ขอผู้นับถือในพระพุทธศาสนา [illegible]

ภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินสยาม จงฟังตำนานเรื่องพระแก้วมรกฎ แลพระแก้วมรกฎเปนแห่งที่บังเกิดองค์ใหญ่นี้ คนเก่าที่ได้เชื่อมใสในพระพุทธสาสนา ซึ่งเราไม่รู้จักชื่อแลตำบลแลคราวครั้งเปนแน่นอนได้ ท่านได้สร้างไว้เปนที่สการะบูชาก่อนหลายปี แต่พุทธศักราช ๑๙๑๙ คฤศตศักราช ๑๔๓๖ ปี ก็แต่เรื่องราวที่ควรเชื่อได้สืบลงไปเปนแน่ แต่เดิมเมื่อมรกสร้างนั้นเราหาได้ไว้ไม่ นิทานที่เมืองเชมรบ้าง ไทยบ้าง ลาวพุงดำบ้าง ลาวพุงขาวบ้าง แต่งไว้ก็มีอยู่มากแต่ต่างคน ต่างว่าตามได้ยินแรคาคนผิด ๆ กันมากนัก จะเอาเปนประมาณลงไม่ได้ เราจะขอกล่าวเรื่องราวพระแก้วมรกฎนั้น ตั้งต้นแต่ครั้งที่ได้ความเปนแน่ ซึ่งผู้ฟังครั้งค้นมีได้ ให้ท่านฟังเมื่อพุทธศักราช ๑๙๗๙ ปี คฤศตศักราช ๑๔๓๖ ปี พระแก้วมรกฎองค์นี้อยู่ในพระสมบใหญ่เก่าองค์ นึง ณ เมืองพระนครเชียงราย ครั้นเมื่อมาถึงที่นั้นก็ตื่นคนไปทางเมืองนครลำปางอีก ด้วยเหตุนั้นท้าวเพี้ยผู้ไปรับก็ได้มีใบบอกไปถึงเจ้าเมืองเชียงใหม่ ครั้งนั้นเจ้าเชียงใหม่นับถือผีสางมากนัก จึงวิตกว่าชรอยผีซึ่งรักษาองค์พระจะไม่ยอมมาเมืองเชียงใหม่ จึงยอมให้เชอญพระมหามณีรัตนปฏิมากรแล้วนั้น ไปประดิษฐานไว้ในเมืองนครลำปาง คนทั้งปวงจึงได้เชอญไปไว้ในวัดที่คนเปนอันมาก มีศรัทธาสร้างถวายในเมืองนครลำปางนานถึง ๓๒ ปี ครั้นสุขุศักราช ๘๙๐ พระพุทธศักราช ๒๐๑๑ ปีชวดสัมฤทธิศก เจ้าเชียงใหม่องค์อื่นได้แผ่นดินเชียงใหม่แล้ว ดำหริว่าเจ้าเชียงใหม่องค์ที่ล่วงแล้ว ยอมให้พระมหามณีรัตนปฏิมากรแก้วไปประดิษฐานอยู่เมืองนครลำปางนั้นไม่ควรเลย ควรจะไปอาราธนามาไว้ในเมืองเชียงใหม่ คิดแล้วจึงไปอาราธนา [illegible] มหาม

ณีรัตนปฏิมากร [illegible] สมควร แต่หาสมประสงค์ไม่ ด้วยมีบาทหลวงต้องทำลายยอดทิ้งสร้างขึ้นหลายครั้ง จึงได้เชอญ พระมหามณีรัตนปฏิมากรแก้วไว้ในพระวิหาร มีซุ้มรูจรน้ำอยู่ในผนังด้านหลังสำหรับเปนที่ตั้งพระมหามณีรัตนปฏิมากรแก้ว กับทั้งเครื่องประดับอาภรณบูชาต่าง ๆ มีบานปิดตั้งตู้เกยรักษาไว้เปิดออกให้คนทั้งปวงนมัสการเปนคราว ๆ แต่พระมหามณีรัตนปฏิมากรแก้ว ได้ประดิษฐานอยู่ในเมืองเชียงใหม่นานได้ ๘๔ ปี ครั้นสุขุศักราช ๙๑๓ ปี พระพุทธสาสนากาลล่วง ๒๐๙๔ ปี ฉลูตรีศก เจ้าเชียงใหม่องค์หนึ่งซึ่งครองเมืองในครั้งนั้น ชื่อเจ้าไชยเสรฐาธิราช เปนบุตรพระเจ้าโพธิสารซึ่งเปนเจ้าเมืองเก่า คือเมืองหลวงพระบางเพราะเหตุที่แต่ก่อนนั้นไป เจ้าเชียงใหม่องค์ก่อน ได้ยกราธิดาสาวชื่อนางยอดคำ ไปเปนมเหษีพระเจ้าโพธิสาร จึงมีราชบุตรคือเจ้าไชยเสรฐองค์นี้ เมื่อเจ้าไชยเสรฐมีอายุครบได้ ๑๓ ปี เจ้าเชียงใหม่ผู้เปนไอยกาธิบดี

[illegible] ศักราช [illegible] จึงเชอญไปไว้ในวิหารที่ไว้พระพุทธรูป ในวัดแห่งหนึ่ง แต่นั้นไป ๒ เดือน ๓ เดือน ปูนที่ลงรักษาปิดทองทุ่มท้วยองค์นั้น กระเทาะออกที่ใกล้พระนาสิก เจ้าอธิการในอารามนั้นได้เห็นเปนแก้วครีเขียวงาม จึงแกะต่อออกไปทั้งพระองค์ คนทั้งปวงจึงได้เห็นแลทราบความว่า เปนพระพุทธรูปแก้วแห่งหนึ่งทั้งแท่ง บริสุทธิดีไม่มีมลทิน คนเชียงรายแลเมืองลาวอื่น ๆ ก็ตื่นกันไปนมัสการมากมาย ท้าวเพี้ยผู้รักษาเมืองจึงได้มีใบบอกลงไปถึง [illegible] ปีจอ เดือน ๖ [illegible] กระบวนช้างไปแห่รับเสด็จ [illegible] ชนังชีวิลัตว์ [illegible] ก้ว มาโดยหลังช้าง ครั้นมาถึง [illegible] ประมวญก็เชญขึ้นช้างแล้วมา ก็วิ่งตื่นไปทางเมืองนครลำปาง [illegible] บทจวบความเล โดมช้าง ให้ลงแล้ว [illegible] ผิวะองค์ครั้นควบ [illegible] เชียงใหม่ ช้างก็ตื่นไปทางเมือง [illegible] นำ [illegible] ครั้นภายหลังเมื่อเดียวกัน ซึ่งเสด็จ

เผครงน เปนปีขาระจัตวาศก จุลศักราช ๙๑๔ ปี พระพุทธสาสนกาล ๒๐๙๕ เจ้าไชยเสรฐาธิราช ไปถึงเมืองเซ่าแล้ว ก็ประนีประนอมพร้อมกับเจ้าน้อง แลญาติวงษฝ่ายบิดา เชอญพระมหามณีรัตนปฏิมากรแก้ว ขึ้นประดิษฐานไว้ในปราสาท แล้วก็ถลองพระ แลทำการกุศลส่งบิดาเปนอันมาก แล้วก็ปฤกษาหาฤๅกัน ตามญาติวงษพี่น้องด้วยมรฎกเดิม แบ่งทรัพย สิ่งของ ผู้คนช้างม้าพาหล ช้าอยู่ไม่รู้จะปลงกาลล่วงไปถึงสามปี

ฝ่ายท้าวเพี้ยผู้รักษาเมืองเชียงใหม่เหนว่า เจ้าไชย แล้วไม่กลับ สาวงาน บานเมองคว้างขดอยู่มาก ถ้ามีข้าศึกสัตรูก็จะไม่มีผู้ชี้การ ให้สิทธิขาดได้ จึ่งได้พร้อมกันปฤกษาเลือกหาได้ภิกษุ รูปหนึ่ง ชื่อเมกุฏิเปนเชื้อวงษเจ้าเชียงใหม่ ที่ล่วงแล้ว มาแต่ก่อนนั้น เวลานั้นมีสติปัญญาสามารถสมควร จึ่ง กันเชอญเจ้าเมกุฏิ ให้คืนผนวชออกมาแล้ว ก็ ให้เปนเจ้าเชียงใหม่แล้ว ครั้นภายหลังพวกลาว

คฤษตศักราช ๑๘๕๑ ปี เพ็ญเดือน ๖ พระบาทสมเดจ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสดจขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ เปนพระเจ้าแผ่นดินสืบพระบรมวงษ ทรงพระนามพระบาท สมเดจ ปรเมนทรมหามกุฏสุทธสมเทพพงษ พระจอม เกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประฏิบัติพระแก้วมรกฏนั้นโดยเคารพ ดำรัสสั่งให้ช่างเขียน ๆ รูปพระแก้วมรกฏทรงเครื่อง ตามฤดี ทั้งสามนั้นลงในแผ่นผ้าใหญ่ พระราชทานไปแก่ชาว ต่างประเทศ ซึ่งมีไมตรีแต่มิได้เคยมายัง กรุงเทพ ฯ นี้ อยากจะใคร่เหนพระแก้วมรกฏนั้น อนึ่งโปรดให้เขียน เรื่องพระแก้วมรกฏ แต่เมืองเชียงรายเปนต้นมานี้ โ ภาษามคธจุณิยบท แลคาถาแลภาษาไทย รม มหา

พุทธศัก ๒๓๙๗ เก่น

อังกฤศในปี มี เปราชท

คฤษต ๑๘ ท้าว สุรย วง

แต่บรมราชาภิเศก โด พร

นนอกพระราชอาณาเขตร รู้เรื่

ะยถไปประหารชีวิตร ๒๐ ...งน ...ชิตร
...ระชา
...ไม่ท

แลฤชาฉฬังฤเยง ประพฤติ
ก็ย่อนย่อนหย่อนหยอน
...งชีวิตัว วตระบัตก็ม้วยก็มรณ์
...ราะทณฑกรรมกรณ์ วิวิเยคประกอบประกล
ประมวญก็เบญจาง คบว่างบเว้นยุบล
ฤชาตฤแคลนดล บทหนึ่งกรรมกระทำ
ผิวะองค์บครันลวบ ก็ยลบวิยากะทำม์
าจนำ ...ช์บัดบาย ...ยกัน ...งเป็น ...ญสมาชิกให้

กรมหมื่นวิชิตปรีชากร

◎ ผู้ใดประกอบด้วย ความเพียร มาดแล
ไปทราบสิ่งใดเรียน เพื่อรู้
น้ำหนึ่งอยู่ภายใน เล็งยาก นักผอ
เชิญท่านทายให้ต้อง ที่เคาคำถาม ฯ

๓๖ ใดนะพ่อโจ๊ะหนุ่มดั้ง กอบกิจ หลายนา
ใช่เครื่องสการุทิศ ที่ไหว้
แผกภาชนพิพิธ บริโภค โภชน์แฮ
ดอบถ้อยคำทาย ฯ

ไชโตะบดฝ่าช เชเตะ เลฆา
พระแขกเรียกโต๊ะพร้อง ชื่อรู้มานาน ฯ

(เซน) โกสาหล

ขักลักจะล่วงแดน คฤหเขตรทุเรศคระไลย
หนึ่งเพียรจะเบียนเฉก แลจะยกจะย้ายจะไหว
ลิงทรัพยขยับไกล จะประชากณะถิ่นณะถาน
หนึ่งลักก็สมหวัง ดุดังอุสาหะนาน
นำทรัพยล่ำสาร ขรคลาดนิราศคลา
ครบองคบูรณเบญ รถเปนอหินะทา
ำเนกเวรา นุวิบากก็มากกี่มี
หากให้วิบัติผล ก็วิกลวิการกระลี
...กราศี คติแท้ยแปรอบาย
...ราะศีลทาน เบื้องเว้นณไกยกรรม สุกธรรมประพฤติฤวาย
จัดกาย สุจริตประกิจกุศล
ประมวญก็เ... บยดพิฆัยบูรณ์ ผลภุรอเนกอนันต์
ฤชาตฤแคลนดล นุ แลจะตามผดุงผดา
ผิวะองค์บครันลวบ สุขตามแรงปรารถนา
าจนำ ...ภัย...ยดล

โคลงทาย

๓๗ ไม้ใดลำต้นเท่า สายพาน
มีลูกโตงเตงยาน ยืนย้วย
ไม้ใดจักประมาณ ต้นเท่า ครกแฮ
ใบกลับปรกปกห้อย จรดพื้นพสุธา ฯ

๓๘ ไม้หนึ่งมีต้นเท่า ลำขา
ใบขนาดยาววา หนึ่งได้
ไม้หนึ่งใหญ่เท่าพา หาเทียบ เทียมแฮ
ไม้ย่อมแล่นเลี้ยวไม้ หมู่นี้นามใด ฯ

เล่ม ๒ แผ่น ๒๓ วัน ๕ เดือน ๕ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุน นพศก จุลศักราช ๑๒๔๘ - ๙ ราคา แผ่นละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

ข่าวในกรุงเทพ ฯ	
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๑๗๘
แจ้งความ แลรายงาน	น่า ๑๘๑
พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๔ วิธีสัสนาวิธี	น่า ๑๘๑
ฉันทวรรณพฤติ	น่า ๑๘๓
แก้โคลงทาย	น่า ๑๘๔
โคลงทาย	น่า ๑๘๔
บัณหาวิเคราะห์	น่า ๑๘๔

ข่าวในกรุงเทพมหานคร

ราชการ

พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท

วัน ๖ เดือน ๔ แรม ๓ ค่ำ เจ้าพนักงานนำบอกขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา กรมมหาดไทยอ่านบอกพระยามหาอำมาตยาธิบดี ๒ ฉบับ [illegible]บอกเมืองอัคยีมีบอกมาว่า ที่ราชวงษ์ว่างอยู่ ขอพระราชทานท้าวเชียงเปนราชวงษ์รับราชการต่อไป ฉบับ ๑ ว่าพระอำมาตยาธิบดีกรมท่าซ้ายบอกมาว่าพระคำแหงนครราชเสนีบอกมาว่าพระยาอินทรอัคราชว่า ฉบับ ๑ บอกพระสุนทรราชวงษาเมืองยะโสธร ๒ ว่าด้วยส่งเรือ ฉบับ ๑ ว่าอุปฮาดบ่วยถึงแก่กรรมที่ว่างอยู่ ขอพระราชทานราชวงษ์ท้าวสุริยบุตรอุปฮาดเปนอุปฮาดรับราชการต่อไป ฉบับ ๑ บอกเมืองร้อยเอ็ด ๒ ฉบับ ว่าด้วยส่งบาญชีสัมโนครัวแลส่วยเรือ ฉบับ ๑ ขอพระราชทานอุปฮาดเปนพระชัยวงษาเจ้าเมืองต่อไป ฉบับ ๑ บอกพระยาเทพาธิบดีเมืองพิจิตร ขอพระราชทานจีนยิวหลวงวิชิตภักดีเปนที่หลวงอุดรานุเขตรผู้ว่าการจีนในเมืองพิจิตร ฉบับ ๑

กรมพระกระลาโหมอ่านบอกพระยาบริรักษ์ภูธรเมืองพังงาว่าเกิดไข้จับชุกชุม ฉบับ ๑

วัน ๗ เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ กรมมหาดไทยอ่านบอกพระนครคีรีบริรักษ์เมืองชุมแก่นว่าด้วยส่งเรือแลยังไม่ได้รับพระราชทานฉบับ ๑ กล่าวโทษราชวงษ์ท้าวสุริยวงษ์ ฉบับ ๑

กรม พระกระลาโหม อ่าน บอก พระยา เพชรกำแหงสงคราม เมืองชุมพร ว่า อายุ ๘๐ ปี ชราว่า ราชการ ไม่ได้ ขอ พระราชทาน หลวง พรหม ภักดี ยุกระบัตร ผู้บุตร ว่า ราชการ ต่อไป ฉบับ ๑

วัน ๑ เดือน ๔ แรม ๕ ค่ำ กรมมหาดไทย อ่าน บอก พระศรี สยามเขตร พระประเทศ อุไทยทิศ กรมการเมือง นครเสียมราฐ ว่าเกิด ไฟไหม้ ลามไป ไหม้เรือน พระอะไภย พิทักษ กรมการ ราษฎร แล ฉาง เข้า หลวง รวม ๓๐ หลังเรือน ได้ คิดทำ ฉาง เข้า ต่อไป ฉบับ ๑ บอก หลวง จินดารักษ ข้าหลวง พระเกรียงไกร กระบวนยุทธ ปลัดเมือง นะเชียงเทวา ขอ สิลา น่าเพลิง พระราชทาน เพลิงศพ พระยาวิเสศภาไชย ฉบับ ๑ บอก พระโยธาณุรักษ พระพิทักษ เทพธานี ปลัด กรุงเก่า ทาน เพลิงศพ

~~ราชบุรี~~ ฉบับ ๑

กรม พระกระลาโหม อ่าน บอก พระยา ภักดี นฤบดินทร พระยา อมรินทร ฤาไชย เมือง ราชบุรี ว่า ได้จัด การ วัย พระเจ้า นครเชียงใหม่ โดย สมควร ตามท้อง ตรา แล้ว ฉบับ ๑

เจ้าพนักงาน

นำเฝ้า ทูล ถอง ธุลี พระบาท

วัน ๖ เดือน ๔ แรม ๓ ค่ำ กรมมหาดไทย นำ จีน ชิว หลวง วิชิต ภักดี เฝ้า ถวาย ชิ้นผึ้ง ท้าว เพชร พนม สาร นรินทร เฝ้า ถวาย มโหรทึก

พระยา สุนทร นุรักษ นำ พระอินทรา วิรัษ ถวาย ถวาย มาลา ขึ้นไป ราชการ หัวเมืองฝ่ายเหนือ

พระราชทาน สัญญาบัตร เลื่อน ตำแหน่ง ข้าราชการ

๔ แรม ๔ ค่ำ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้พระโยธาธิราช เป็น พระยา สุเรนทร ราชเสนา ปลัดทูล ฉลอง กรมมหาดไทย ฝ่าย พระราชวังบวร ฯ

วัน ๑ เดือน ๔ แรม ๕ ค่ำ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าราชวงษ เมือง นครเชียงใหม่ เป็น เจ้าอุปราช เมืองนครเชียงใหม่ ๑ แล้ว เสดจ ขึ้น

โคลงสุภาสิตใหม่

พระราชนิพนธ์

๒๔๘ ◎ ผู้ใหญ่ ไร้เวีศร้าง ยุติธรรม์
ท่อนใหญ่ อยู่ยาน วัน มักลัม
ผู้น้อย ผัน ผิดจาก ธรรมแฮ
มักจะไม่พบพาน เกษเข้า คาวยาว ชะ

สมเด็จเจ้าฟ้า ภาณุรังษี สว่างวงษ์

๒๔๙ ◎ ยุติธรรม สำหรับ ผู้ มีบุญ
จึกประกอบ การุญ เพิ่มแล้ว
จักคิดสิ่งไร คุณ มีชอบ
ประพฤติฉนี้ ทั่วแก้ว สุกเรืองรังษี ชะ

๒๕๐ ◎ ยุติธรรม บ ชื่อตั้ง ใจทรง จริงเลย
คิดแต่โลภ งวยงง อยากได้
ศักดิสูงชื่อสูงคง เหลือคำ
จงระฤกบ่อย ๆ ไว้ ชักให้ ใจรอ ชะ

สมเด็จ กรมพระบำราบ ปรปักษ

๒๕๑ ◎ ผู้ทรงจงจิตรตั้ง อุเบกขา
ชอบผิดวิจารณา น่องแท้
ที่สุดบุตรภรรยา มิตรญาติ คนฤๅ
ผิดเท่าผิดห่อนแก้ ทอยเกื้อยุติธรรม ฯ

พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์

๒๕๒ ◎ จงประกอบจิตรให้ เที่ยงตรง
จักกล่าวใดจงทรง สัจไว้
ผู้ใดประพฤติตรง จักวัฒนาแฮ
ตั้งอยู่ตั้ง ธรรม ฯ

๒๕๓ ๏ คนสูงประพฤติล้วน เปนธรรมดีเฮย
ไป่กล่าวมุสาคำ หลีกลี้
อาจให้ประโยชน์สำ เร็จทุก สิ่งนา
เหตุเพราะยุติธรรมชี้ ช่วยให้มีผล ฯะ

พระองค์เจ้าจิตรเจริญ

๒๕๔ ๏ ผู้ใดประกอบด้วย ยุติธรรม
จักเกิดความดีนำ สู่ใช้
ทั้งยศศักดิ์ทองคำ เงินนาค
ย่อมจะมีผู้ให้ เพราะตั้งยุติธรรมฯะ

พระองค์เจ้าเกษมสันต โสภาคย์

๒๕๕ ๏ ยุติธรรมจำจะสิ้น ฉันทา คติเฮย
อีกโทษะพยา คติหมั้น
โมหาคติปรา รภละ เสียแฮ
สี่คติไป่กั้น จิตรได้จึ่งดี ฯะ

๒๕๖ ๏ ยุติธรรมกำหนดด้วย ดั่งจัด
ผู้ที่ศีลวิรัติ กอบพร้อม
ทรงจิตรดั่งบันทัด ตรงแน่ว
สุจริตธรรมน้อ

พระองค์

๒๕๗ ๏ ผู้พิจารณา เกเฮย
มมิเอียงข้างไหน สักก้อย
ตัดสินเที่ยงตรงไป ตามกฎหมายแฮ
จึ่งจะเสิมเติมสร้อย ว่าผู้ยุติธรรม ฯะ

กรมหมื่นพิชิตปรีชากร

๒๕๘ เปนข้ามีเจ้าครอบ ครองตน อยู่แฮ
พึงตัดอัคติจน ผ่องแผ้ว
หมั้นจิตรอย่าคิดสกนธ์ กว่ายุติธรรมแฮ
จึ่งชอบชื่อจักรแก้ว อยู่ใต้บทมาลย์ ฯะ

๒๕๙ ๏ ยุติธรรมนั้นเกิดด้วย น้ำใจ เองแฮ
เหตุหน่วงดวงหฤไทย เที่ยงมั้น
ไป่พร่องหวาดหวั่นไหว เพื่อเหตุใดแฮ
จึ่งนับว่าผู้นั้น กอบพร้อมธรรมควร

๒๖๐ ๏ ยุติธรรมยลเยี่ยงตั้ง แต่ปาง ก่อนเอย
เรื่องสิบสองเหลี่ยมวาง ชื่อไว้
กรุณาประกอบทาง ธรรมทุก สิ่งนา
สามภพจะออกอ้าง โอฐเอื้อนสรรเสิญ ฯ

ความโลภ

พระองค์เจ้าวรวรรณากร

๒๖๑ ๏ โลภมากพาลาภให้ สูญหาย
โลภนักมักตัวตาย เยี่ยงชี้
สิงคาลคิดมุ่งหมาย ความโลภ ล้นแ
ธนูลั่นถูกโครงบี้ ชีพสิ้นสู่กรรม ฯะ

พระองค์เจ้าจิตรเจริญ

๒๖๒ ๏ ในจักรวรรติวัดถ้วน ทวาทศ ธรรมแ
เว้นวิสมโลภปลด ปลอดร้าง
คือการข่มใจกด เก็บทรัพย์ท่านน
โดยอาจอำนาจง้าง งดเว้นเปนดี ฯ

๒๖๓ ๏ ผู้ใดใครโลภแล้ว ห่อนดี
ในบาฬี กล่าวไว้
ชี ชราภาพ
เหลือ[illegible]กินล้นไส้

๒๖๔ ๏ ชนใด
เห็นทรัพย์ท่านมุ่งหมาย ใคร่ได้
โบราณท่านบรรยาย โดยโทษนี้นา
โลภนักมักจักให้ ลาภนั้นสูญเสีย ฯะ

กรมหมื่นพิชิตปรีชากร

๒๖๕ ๏ โลภทรัพย์ๆมากแล้ว ไป่หาย โลภเลย
จะกละกินห่อนวาย อิ่มบ้าง
โลภยศศักดิ์ฤๅหมาย เสื่อมโลภ[illegible]ยศฤๅ
โลภเล่ห์นี้แม่นมล้าง สิ่งต้นทุนมลาย ฯะ

๒๖๖ ๏ ผู้หมายเพ่งใคร่ได้ สิ่งของ
เปนที่จิตรเศร้าหมอง หม่นไห
ใครขืนคิดทำนอง ตาม
บมินานคงได้

๒๖๗ ๏ ความโลภใคร ตัดได้ ผล มรรค เกิด แฮ
บุถุชน ฤๅ จัก ล่วง พ้น
เว้นไว้ แต่เบา หนัก สอง แบบ
ควร มิ ควร คิด ค้น แต่ ข้อ ควร ทำ ฯะ

๒๖๘ ๏ ความโลภ มี มาก พ้น ประมาณ ไป แฮ
หา ทรัพย์ โดย กอบ การ บิด เบี้ยว
ผิได้ บ เปน สาร อยู่ กี่ วัน แฮ
กลับ จะ ชัก ชวน เกี้ยว ทรัพย์ได้ ดี ไกษ ย ฯะ

๒๖๙ ๏ โลภ ฉ้อ ของ ราษฎร ทั้ง สิ่ง ของ หลวง แฮ
กลอก กลับ รับ บน ปอง แต่ ได้
ผู้ มัด เร่ง รัด จอง จำ เร่ง เอา นา
อย่า เยี่ยง อย่าง นี้ ให้ ตัด สิ้น ขาด ประสงค์

๒๗๐ ๏ มิจฉาอาชีพ แท้ ทุจริต
อย่า ประมาท คาด ใจ คิด ว่า น้อย
แท้ เทียบ อย่าง ยาพิศม์ ซึม ทราบ
ผิ สัก เท่า กึ่ง ก้อย [illegible] ล้าง มลาย
[illegible]

๏ การ หา ทรัพย์ เสพย์ ด้วย ความ ตรง ค
[illegible] แล ประสงค์ เปลี่ยน ซื้อ
ผิ รับ ราชกิจ จง แต่ ท่าน อวย นา
ไร้ โลภ แรง แล้ว รื้อ ยาก ไร้ ฉันใด ฯะ

สมเด็จเจ้า ฟ้า ภาณุรังษี สว่าง วงษ

๒๗๒ ๏ คน โลภ มี กว่า ร้อย เปอ เซนต์
ทุก ท่าน ทุก คน เห็น ว่า ร้าย
แต่ใจ ชอบ ใจ เปน คน โลภ นัก พ่อ
พูด แต่ แก้ ยัก ย้าย ดี แล้ว ตน ทำ ฯะ

๒๗๓ ๏ โลภ ยศ มัก ต้อง เสือก ประ จบ
หมาย คิด หมาย เพื่อ พบ ยศ บ้าง
ผู้ ใหญ่ เที่ยว นบ น้อย ท่าน
ลง จัก สร้าง ส่ง ให้ บริบูรณ ฯะ

พระองค์เจ้า ทอง ของ ก้อนใหญ่

๒๗๔ ๏ มีโลภ จิตร มาก แล้ว ตัด มรรค ผล นา ตร ที่นั้น พี้ย
เปรียบ ประ ดุจ ไข้ หนัก ยาก แก้
วาง ยา อื่น ๆ สัก ร้อย นับ ขนาน นา
บ เหือด หาย ได้ แล้ว รอด ด้วย ใจ เอง ฯะ

๒๗๕ ๏ การ ที่ ฆ่า สัตว นั้น เพราะ ความ โลภ นา
ใช่ ขาด อาหาร ยาม ยาก แค้น
มี แล้ว อุสาห์ ตาม ไป ฆ่า เขา เฮย
ปวง ปราช ถึง มาด แม้น อด สู้ จำ ตาย ฯะ

สมเด็จ กรม พระ บำราบ ปรปักษ

๒๗๖ ๏ หนึ่ง จิตร คิด โลภ ล้น ขวน ขวาย
หา ทรัพย์ สิ้น ความ อาย เอิก อื้อ
เบียด เบียฬ ท่าน ทั้งหลาย เลี้ยง ชีพ ตน นา
ให้ มิ ให้ ใช้ ดื้อ แทะ ไค้ โกง แกน ฯะ

๒๗๗ ๏ คน โลภ ๆ ไม่ สิ้น เจียว หนอ
พอ โลภ ล้น
หา ร่ำ ไป เอย
แทะ ไท้ ทำ เงิน ฯะ

๒๗๘ ๏ ใจ โลภ ไม่ คด เอย อด สู ใจ เฮย
เห็น เพื่อน มี แล ดู ไม่ ได้
ความ โลภ เปิด ปตู อา ฆาฏ
ตน บ เทียม ท่าน ให้ เคียด แค้น จอง เวร ฯ

๒๗๙ ๏ คน โลภ มัก เร่า ร้อน กระวน กระวาย
เพราะ ว่า จิตร คิด ขวน ขวาย หอบ หิ้ว
ใจ ตะหนี่ ย่อม ใช้ กาย เทียม ทาษ ตน นา
สมบัติ มัด ตัว ติ้ว ติด ต้อง คอย ระวัง ฯะ

๒๘๐ ๏ ความ โลภ เปน เครื่อง ร้อน เผา จิตร
โลภ ใหญ่ ไม่ สม คิด แต่ [illegible]
โลภ เสมอ อยู่ เปน นิด
โลภ ประสม สำเร็จ ด้วย ฯะ

กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช

๒๘๑ ๏ โลภนักมักแจ้งทั่ว รบความ
นิ่งนิ่งจึ่งจะงาม หมดแท้
อุส่าห์พยายาม อย่าเลื่อน หลงนา
ดีแลชั่วนี้แล้ แม่นแล้วเปนเอง ฯ

๒๘๒ โลโภความโลภล้น แลหลง
ดูแต่พอประสงค์ จักได้
รู้กินก็จักคง มังษะ อยู่นา
แม่บรู้กินไซ้ พยัคฆ์จ้องโจนหนี

ความโทมนัส

พระองค์เจ้าวรวรรณากร

๒๘๓ ๏ โทมนัศนักมักให้ เสียจริต
มักเลอะเทอะทำกิจ พลาดพลั้ง
พูดจาก็เพี้ยนผิด แต่ก่อน มาเฮย
บาปแห่งไม่รอรั้ง คลั่งแล้วเลยตาย

พระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค

๒๘๔ ๏ โศกยักมักจักไข้ ขุ่นหมอง ใจนา
ทุกข์เป ยดั่งเ
ศุขก็อย่าลำพอง เล่นโลด
เปรียบดั่งตราชูใช้ ชั่งน้ำจิตรตน ฯะ

๒๘๕ ๏ โศกสิ่งนี้ชั่วแท้ หลายสถาน
อย่าคิดประพฤติการ เกิดไร้
โศกนักมักจักผลาญ ชนม์ชีพ ตนพ่อ
โศกจักชักจิตรให้ เชือกคั้นพันสอ ฯ

พระองค์เจ้าเกวัญอุไทยวงษ

๒๘๖ ๏ โทมนัศจัดด้วยเหตุ สองสถาน
ของเกลียดมาภบพาน กอบใกล้
หนึ่งพลัดพรากจากการ ที่วัก ยิ่งแฮ
สองเหตุนี้ทำให้ นึกน้อยใจตน ฯะ

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แจ้งความ

ขอท่านสมาชิกทั้งปวงได้ทราบว่า มิศเตอร์เดอเยซูส์ ซึ่งเปนเสมียนฝรั่ง หอพระสมุดวชิรญาณนั้น บัดนี้ได้ให้ออกแล้ว ตั้งแต่ณวันพฤหัศบดีเดือนห้าขึ้นค่ำหนึ่งนี้ไป มิศเตอเดอเยซูส์ ไม่มีธุระเกี่ยวข้องในหอพระสมุดวชิรญาณ

แจ้งความณวันศุกรเดือนห้าขึ้นสองค่ำ ปีกุน ยังเปนธัฐศกศักราช ๑๒๔๘

ดำรงราชานุภาพ

เลขาธิการ

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๕ แรม ๙ ค่ำ เดือน ๔ จนถึงวัน ๔ เดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ ๗ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๖๔ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืม ๒๓ เล่ม

พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

วิปัสสนาวิธี

พระบรมราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานในพระราชาคณะเปนต้น ให้จำไว้แลคิดเนื้อความศึกษาไว้ เปนเครื่องรฦก

อาตุรัสมิง ปิเม กาเย, จิตฺตํ นะเทส์ สตาตุรัง, เอวัง สิกฺขามิ พุทธัสสะ, สาสะนานุคะติง ระวัง เราทำความดำเนิรตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ศึกษาโดยนี้ว่า "แม้ถึงเมื่อกายเรากระสับกระส่าย การเราจักไม่กระสับกระส่าย แม้ถึงเมื่อร่างคดีสพระกระสับกระส่ายอยู่ เพราะทุกขเวทน

ไม่ กระสับ กระส่าย จัก รักษา จิตร ไว้ไม่ให้ กระสับ กระส่าย ก็ แล จะ รักษา ไม่ให้ จิตร กระสับ กระส่าย ก็ เพราะ ปัญญา ที่ รู้ ที่ เห็น ตาม จริง วิปัสสนา ปัญญา ที่ เห็น แจ้ง ชัด ตาม จริง ว่า ไม่ เที่ยง เป็น ทุกข์ เป็น อนัตตา นี้ แล เป็น ของ สำคัญ เมื่อ เห็น จริง อยู่ อย่าง นั้น ใจ ก็ จะ สงบ ไม่ กระสับ กระส่าย ทุรน ทุราย ไป ต่าง ๆ พระ สัมมา สัม พุทธ เจ้า เมื่อ ยัง เสด็จ อยู่ นั้น ทรง สั่ง สอน สาวก ด้วย เรื่อง นี้ มาก ว่า “ รูปัง อนิจจัง เวทนา อนิจจา, สัญญา อนิจจา, สังขารา อนิจจา วิญญาณัง อนิจจัง รูปัง อนัตตา, เวทนา อนัตตา สัญญา อนัตตา, สังขารา อนัตตา, วิญญาณัง อนัตตา, สัพเพ สังขารา อนิจจา สัพเพ ธัมมา อนัตตา

รูปัง อนิจจัง รูป ไม่ เที่ยง เวทนา อนิจจา เวทนา ไม่ เที่ยง สัญญา อนิจจา สัญญา ไม่ เที่ยง สังขารา อนิจจา สังขาร ทั้งหลาย ไม่ เที่ยง วิญญาณัง อนิจจัง วิญญาณ ไม่ เที่ยง รูปัง อนัตตา รูป ใช่ ตัว ตน เวทนา

เวทนา ใช่ ตัว ตน

วิญญาณัง อนัตตา วิญญาณ ใช่ ตัว ตน. สัพเพ สังขารา อนิจจา ธรรม ที่ ปั้นจัย ปรุง ปั้นจัย แต่ง ทั้ง หลาย ทั้งปวง ไม่ เที่ยง สัพเพ ธัมมา อนัตตา สิ่ง สะภาพ ทั้ง หลาย ทั้ง ปวง เป็น อนัตตา ใช่ ตัว ใช่ ตน ไม่มี แก่น สาร ไม่ เป็น ไป ใน อำนาจ ของ ผู้ใด ร่าง กาย กับ ทั้ ใจ แล สิ่ง ที่ เกิด ใจ ทั้ง ปวง นี้ แบ่ง ออก ได้ ๕ ส่วน ๕ กอง คือ รูป ๑ เวทนา ๑ สัญญา ๑ สังขาร ๑ วิญญาณ ๑ ส่วน ที่ ฉิบ หาย ไป เพราะ เย็น ร้อน เป็น ต้น ฤๅ มี สี สัน จะ แสดง จะ ชี้ ได้ คือ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ ไส้ พุง ตับ ไต น้ำมูก น้ำ ลาย มูตร คูถ เหล่า นี้ รูป

สบาย กาย สบาย จิตร ทุกข์ ไม่ สบาย กาย ไม่ อุเบกขา กลาง ๆ ไม่ ใช่ ทุกข์ ไม่ ใช่ สุข ความ แสดง อารมณ์ รู้ แจ้ง อารมณ์ ความ จำ ได้ จำ ไว้ จำ รูป จำ เสียง จำ กลิ่น จำ รศ จำ สัมผัส จา อารมณ์ ที่ รู้ ด้วย ใจ ความ จำ รูป สี เขียว สี เหลือง สี แดง สี ขาว สัง กด กำหนด จำ เวทนา สุข ทุกข อุเบกขา ความ จำ ได้ จำ ไว้ ทั้ง ปวง นี้ สัญญา สิ่ง สภาพ ปรุง ใจ เกิด ขึ้น ใน จิตร ทั้ง ดี ทั้ง ชั่ว ทั้ง กลาง ๆ บัน ดา เจตะสิก ส่วน ที่ เกิด ใน จิตร ทั้ง ปวง ชื่อ ว่า สังขาร ส่วน ที่ ปรุง ใจ ๆ ที่ รู้ อารมณ์ เป็น ไป ใน จักษุ ชื่อ จักขุ วิญญาณ เป็น ไป ใน โสต ชื่อ โสต วิญญาณ เป็น ไป ใน ฆาน ชื่อ ฆาน วิญญาณ เป็น ไป ใน ชิวหา ชื่อ ชิวหา วิญญาณ อิงอาไศรยภวังคะ มโน ธาตุ ชื่อ มโน วิญญาณ

ร่าง กาย กับ ทั้ง ใจ และ สิ่ง ที่ เกิด ใน ใจ ทั้ง ปวง นี้ แบ่ง เป็น ส่วน เป็น กอง ได้ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ฉนี้

รูป คง อยู่ ว่า รูป แต่ อีก ๔ คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็น นาม จึง เป็น นาม รูป

เมื่อ รู้ จัก ขันธ ๕ แล

เจริญ วิปัสสนา ตาม แต่ ที่ คล่อง ที่ สดวก นั้น เถิด

กำหนด กว้าง ขวาง นั้น คือ กำหนด ว่า รูปัง อนิจจัง รูป ไม่ เที่ยง เวทนา อนิจจา เวทนา ไม่ เที่ยง สัญญา อนิจจา สัญญา ไม่ เที่ยง สังขารา อนิจจา ธรรม ปรุง ใจ ทั้ง หลาย ไม่ เที่ยง วิญญาณัง อนิจจัง วิญญาณ ไม่ เที่ยง

ย่น เข้า นั้น คือ กำหนด ว่า นาม รูปัง อนิจจัง นาม รูป ไม่ เที่ยง กำหนด กว้าง ขวาง ว่า รูปัง อนัตตา ใช่ ตัว ใช่ ตน เวทนา อนัตตา เวทนา ใช่ ตัว ใช่ ตน สัญญา อนัตตา สัญญา ใช่ ตัว ใช่ ตน สังขารา อนัตตา ธรรม ปรุง ใจ ทั้ง หลาย ใช่ ตัว ใช่ ตน วิญญาณัง อนัตตา วิญญาณ ใช่ ตัว ใช่ ตน ย่น เข้า นั้น กำหนด ว่า นาม รูปัง อนัตตา นามะรูป ใช่ตัว ใช่ ตน

สัพเพ สังขารา อนิจจา สิ่ง สภาพ ที่ ปั้นจัย ปรุง

ปัจจัยตกแต่งทั้งปวงไม่เที่ยง สัพเพ ธัมา อนัตตา สิ่งสภาพทั้งหลายทั้งปวงใช่ตัวใช่ตน

ให้ผู้ฟังเล่าบ่น สังเกตกำหนด อย่าหลง คำว่าสังขาร ๆ นี้ในสังขาระขันธ์ ความอย่างหนึ่งที่ว่าสังขาร ทั้งปวงไม่เที่ยง สังขาร ทั้งปวงไม่เที่ยงนี้ ความอย่างหนึ่ง

ในสังขารขันธ์นั้น, เจตสิก ส่วนที่เกิดในจิตรทั้งดีแลชั่ว แลกลาง ๆ ไม่ดี ไม่ชั่ว, ชื่อว่าสังขาร ส่วนที่ปรุงใจ บันดาธรรมที่เกิดในจิตรทั้งหมด ยกเสียแต่ เวทนา สัญญา ที่ว่าแล้วเหลือนั้น ชื่อว่าสังขาร์ธรรมปรุงใจ สังขารขันธ์ ความอย่างนี้

ที่ว่าสังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ๆ นี้ บันดา สัตวสิ่งของ ทั้งปวงชื่อว่าสังขารธรรมที่ปัจจัยปรุง, ปัจจัยแต่ง จัดเปน ๒ อุปาทิณณกะ ๑ อนุปาทิณณกะ ๑ ส่วนที่มีใจครอง เช่นมนุษรแลสัตวทั้งปวงนี้ อุปาทิณณกะสังขาร อุปาทานเข้ายึดมั่น ที่ไม่มีใจครองเปนแต่สิ่งของ แผ่นดิน ภูเขา ต้นไม้ เงินทอง เปนต้นเหล่านี้ อนุปาทิณณกะสังขาร, ใช่ส่วนที่อุปาทานเข้ายึดหมั่น สัพเพสังขารา อนิจจา สังขาร สิ่งสภาพที่ปัจจัยปรุง ปัจจัยตกแต่งทั้งปวง ทั้งที่เปนอุปาทิณณกะมีใจครอง อุปาทานเข้ายึดมั่น แลอนุปาทิณณกะ ไม่มีใ ใช่ของที่อุปาทานเข้ายึดมั่น ทุกสังขารไ เสื่อมสิ้นเสียไปด้วย

ก็หาไม่เกิดขึ้นเกิดขึ้นแลว

สัพเพ ธัมมา อนัตตา สิ่งสภาพทั้งสังขตะ ปัจจัยปรุงปัจจัยตกแต่ง แลอะสังขตะ ใช่ธรรมที่ปัจจัยปรุงปัจจัยแต่ง เปนอนัตตาใช่ตัวใช่ ไม่มีแก่นสาร ไม่เปนไปในอำนาจความบัง แลอ้อนวอนของผู้ใดเลย

เปนนาม ๑ เปนรูป ๑ ทำในใจว่า นามรูปังอะนิจจัง นามรูปังทุกขัง นามรูปังอะนัตตา นามรูป ไม่เที่ยง ย่อมเกิดขึ้นด้วย เสื่อมสิ้น เสียไปด้วย เปนอย่างอื่น ๆ ไปด้วย มี ๆ แล้วก็หาไม่เกิดขึ้น ๆ แล้วก็ดับไป นามรูป เปนทุกข์ สัตว อดทนยาก, กวามเกิด แลความเสื่อมเบียดเบียฬบีบคั้น, เพลงกิเลศ คือราคะ โทสะ โมหะ มาเผาให้ร้อน, กองทุกข์ คือเกิดแก่ตาย ความโศกความร่ำไร เจ็บกายไม่สบายจิตร ความคับแค้น มาเผาให้ร้อน นามรูป เปนอะนัตตา ใช่ตัวใช่ตน ไม่มีแก่นสาร, ไม่เปนไปในอำนาจความบังคับขับไล่ แลความอ้อนวอนของผู้ใด ไม่มีผู้ใดเปนใหญ่ครอบครอง เนตังมะ ๆ สิ่งนั้น ใช่ของเรา, เนโสหมัสมิ ส่วนนั้นไม่เปนเรา, นเมโส อัตตา ส่วนนั้นใช่ตัวตนแก่นสารของเรา, ให้สาธุชนพึงเจริญวิปัสสนา พิจารณานามรูปเปนอารมณ์อย่างนี้ จิตรก็ผ่องใส จักไม่กระสับกระส่าย ไปตามทุกข์เวทนาในกาย

อุบายนี้ ทำจิตรไม่ให้กระสับกระส่าย เปนอุบายวิเสศ ในคำสั่งสอน ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้นแล

ฉันทวรรณพฤติ ชื่อโตฎกฉันท์

ส ส ส ส

พุธิเส หิ มิตํ

บาทหนึ่ง ๑๒ ๒ กลอนเปนบาทหนึ่ง ๒ บาทเปนบทหนึ่ง ชื่อโตฎกฉันท์ดังนี้

เว้นกาเม สุมิจฉาจาร มีองค์ ๔

ขณะนี้จะพิปราย อธิบาย ณะวิธี

กลมิจฉะธรรม์

ก็ ประกอบ จตุรง คแล คง ครุ กรรม์ อติโทษ มหรร
ต ประเภท ทุจริต

กล หนึ่ง พณิดา ดล ถา นะ สถิตย์ อคมา นิยกิจ
ก็ บ ควร อภิโมทน์

กล หนึ่ง มนะ สา ธรกา มะ ประโยชน์ ศุข เสวน โอช
รศ ราค ฤดี

กล หนึ่ง วิริเยศ ยุติ เหตุ วิธี รติโม ห กระลี
กิจ เสพย์ อส ธรรม

กล หนึ่ง ทวิ มรรค ก็ ประจักษ ประฏิ สัม ผศะ ผา ศุก
กรรม แล กระกัติ ภิรมย์

จตุเพธ ประกอบ กล ชอบ บท สม มุติ นา มะ นิยม
ยุติ กา มะ มิฉา

ผิ บ ครบ ก็ บ นับ บ มิ ปรับ ทุฐกา ม ประโยค อนา
จะ ระ โทษ มิ ฉะ ธรรม์

นร เนก ธิรา นฤ สาธร สัณ ฐวะ จิตร ประฏิ พัน
ธ ฮนงค พงา

อค มา นิย ถาน ก็ ประมา ณะ พิศา อร นุช ทวา
ทศ โทษ มหรรต์

ลหุ บา ปะ แล เพลา ยุพ เยาว์ อฐะ พรรค์ บ มิ ทารุณ
ทัณ ฑวิ บา กะ ก็ บาง

จะ วิสัชนะ สาร พิศ ดาร คณะ นาง สวิ วิ ศ ติ วาง
อติ เรก คณ นา

บท เบื้อง บร ภาคย์ วร วากย กถา สุร ชาติ ธิรา
ชน ชอบ ทฤษดี

ครุ สม มุติ โต ฎ[illegible]
วิย ชวน วจนา

วิญ[illegible] นันท นิเทศ ก็ พิเ[illegible] [illegible]นุทร ปรา
ลี ๒๗๑ ตร วิจารณ์

๑๕ บท ๒๒ บันทัด

เรื่องนี้ จะมีต่อไป

แก้ โคลงทาย

๓๗ ๏ ต้น เล็ก มี ลูก ห้อย มะ ระ นาม นา
ผิ วะ เบิด เบิง ปะ ป่น ปี้
ใบ ปก กก กอ จะ ทาย ท่าน ฟัง แฮ
นาม ตะไคร้ ครู ชี้ เช่น ใช้ หลาย สถาน ฯ

๓๘ ๏ อีก ขา เทียบ เท่า ต้น เต็ม ขัน จริง แฮ
ใบ ขนาด วา ปั่น แผนก ไว้
กล้วย บ กลับ กล้าย ผัน เผง ถูก
อ้อย เท่า แขน ใบ ไส้ แล่น เสี้ยว เดียว นาม ฯ
(เซน) โลก ปวัติ

โคลงทาย

๓๙ ๏ ไม้ ทราบ ประจักษ ข้อ ความ ชัด
ไม้ ก่น แต่ โทมนัศ หม่น ไหม้
ไม้ ไม่ กล่าว คำ ขัด คอ ติ เตียน แฮ
ไม้ ลูก เปน หม้าย ไร้ ห่าง ร่าง สวามี ฯ

๔๐ ๏ ต้น ใบ เจือ กับ เข้า ชวน กิน
ลาย ติด กับ ภาชน ดิน เคลือบ ไว้
หมาย หนึ่ง นักเลง ผิน ภักตร เพ่ง มอง แฮ
คือ ว่า อันใด ให้ คิด ค้น ทาย ดู ฯ

๔๑ ๏ หนึ่ง ไป บ รู้ หยุด ฤๅ ถอย กลับ เลย
หนึ่ง ลด บ รอ คอย เพิ่ม ได้
หนึ่ง ทวี มาก บ ตบอย ผ่อน ลด หย่อน แฮ
ขอ[illegible] ค้น ทาย เทอญ ฯ

ท์

เกาะ ไม้
มาก หาก กิน ขยัน ยาม แต่ง ตัว นา
ชน ชอบ จับ มา ใช้ แต่ ต้อง วาง สูง ฯ

ปัณหา วิเคราะห

ที่ ๑๒ คำ ที่ พูด กัน ว่า ว่า แต่ เขา อีเหนา เปน เอง นั้น มา จาก อะไร มา จาก เรื่อง อีเหนา ฤๅ เรื่อง ไหน ถ้า มา จาก เรื่อง อีเหนา มา จาก ตอน ไหน ตรง ไหน

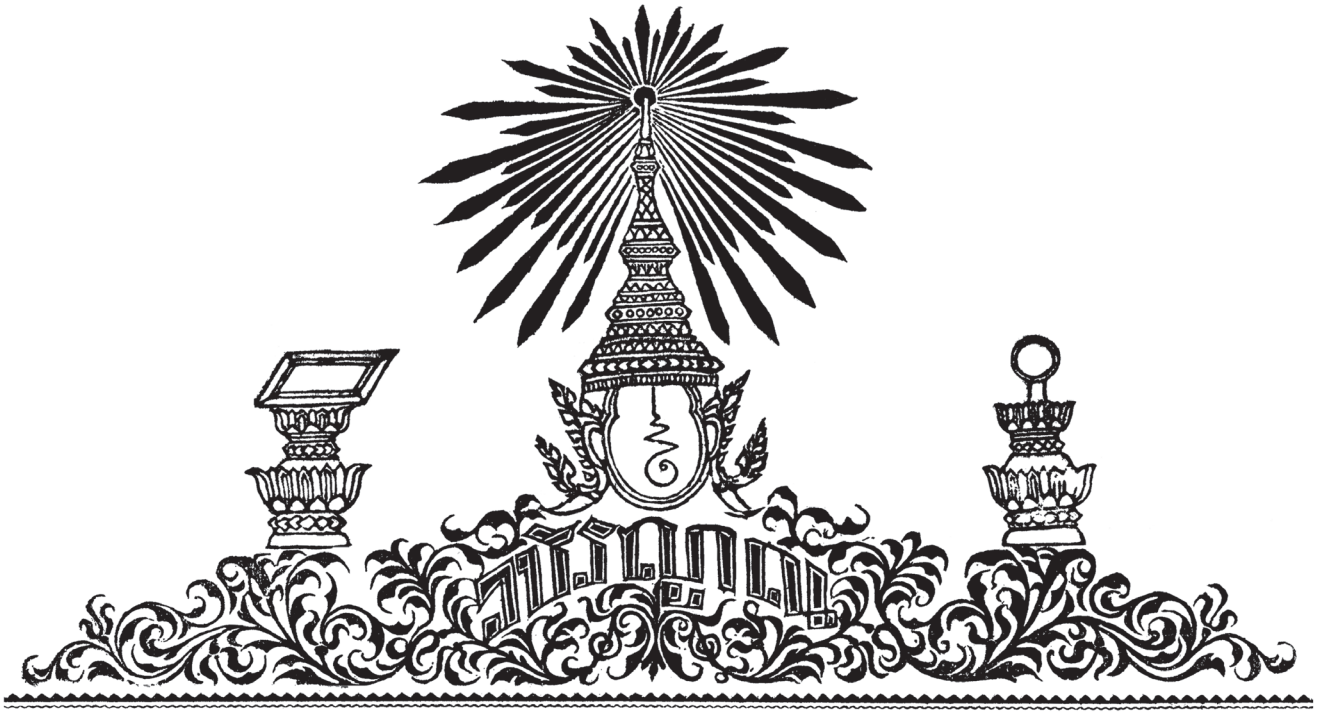

เล่ม ๒ แผ่น ๒๔ วัน ๕ เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปี กุน ยัง เปน อัฐ ศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เรื่อง เหรัญญิก

ข่าวใน กรุงเทพ ฯ	น่า ๑๙๕
โคลง สุภาสิตใหม่	น่า ๑๙๖
ประเทศ สยาม	น่า ๑๙๘
รายงาน	น่า ๑๙๙
พระราช นิพนธ รัชกาล ที่ ๔ เรื่อง ยัณหา ธรรม	น่า ๑๙๙
นันทวรรณพฤติ	น่า ๑๙๒
แก้ โคลง ทาย	น่า ๑๙๒
โคลง ทาย	น่า ๑๙๒

ข่าว ใน กรุงเทพ มหา นคร

ราชการ

พระบาท สมเดจ พระเจ้าอยู่หัว

เสดจ ออก พระที่นั่ง จักรกรี มหาปราสาท

วัน ๓ เดือน ๔ แรม ๗ ค่ำ กรม พระกระลาโหม นำ แล กราบ บังคมทูล พระกรุณาเบิกว่า พระยา ศิไชย ภูเบนทร นเรนทร ภักดี พระยา ตรังกานู แต่ง ให้ ผู้ชา ๑ ถือ หนัง กวยเดดวา อินดาวา ๑ หวัน ละ เข้า มา เฝ้า ทูล ถวาย ธุลี พระบาท ใน การ พระราช พิธี สวง เฉลิม พระปรมาภิไธย สมเดจ พระบรมโอรสา ธิราช สยาม มกุฎ ราชกุมาร

วัน ๖ เดือน ๔ แรม ๑๐ ค่ำ พระรัตนมนตรี ศรี ทวัน กรมการ เมือง สาย บุรี ถนนกูโดด ศรี ทวัน กรมการ เมือง ตรังกานู เฝ้า ทูล ถวาย ธุลี พระบาท กราบ ถวาย บังคม ลา กลับ ไป บ้าน เมือง ตำรัส พระราช ปฏิสันฐาน โดย สมควร แล้ว เสดจ ขึ้น

สมเดจ พระบรมโอรสา ธิราช

เสดจ ออก พระที่นั่ง จักรกรี มหาปราสาท

วัน ๕ เดือน ๔ แรม ๙ ค่ำ กรม พระกระลาโหม นำ แล กราบ บังคมทูล เบิก ถนนกูโดด ศรี ทวัน กรมการ เมือง ตรังกานู เฝ้า ทูล ถวาย ธุลี พระบาท ตำรัส พระราช ปฏิสันฐาน โดย ควร แล้ว เสดจ ขึ้น

นำบอกหัวเมือง
ขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา

วัน ๗ เดือน ๔ แรม ๑๑ ค่ำ กรมมหาดไทย อ่านบอกพระยาไตรเพชรรัตนราชสงครามเมืองเพชรบูรณ ว่าด้วยถวายเครื่องราชบรรณาการ ฉบับ ๑

กรมพระกระลาโหม อ่านบอกพระศรีธรรมบริรักษ พระภักดีดำรงฤทธิเมืองนครศรีธรรมราช ว่าด้วยถวายเครื่องราชบรรณาการฝ่ายพระราชวังบวร ฉบับ ๑

พระราชทานสัญญาบัตร
เลื่อนตำแหน่งข้าราชการ

วัน ๖ เดือน ๔ แรม ๑๐ ค่ำ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้หลวงวิจารณอาวุธเปนพระวิจารณอาวุธ ๑

งในกรมพระกระลาโหม

๗ เดือน ๔ แรม ๑๑ ค่ำ ให้ท้าวเชียงเมืองอัตปือเปนราชวงษเมืองอัตปือ ๑ ราชวงษเมืองยะโสธรเปนอุปฮาดเมืองยะโสธร ๑ ท้าวสุริยงเมืองยะโสธรเปนราชวงษเมืองยะโสธร ๑ อุปฮาดเมืองร้อยเอ็จเปนพระขัติยวงษาเมืองร้อยเอ็จ ๑ ท้าวคำเปนพระสุวรรณราชวงษาเมืองคำทองใหญ่ ๑ ขุนวิเสศสมบัติเปนหลวงศรีเทพภักดีปลัดคลังวิเสศซ้าย ๑

พระราชทานเครื่องราชอิศริยยศ

วัน ๖ เดือน ๔ แรม ๑๐ ค่ำ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานตราช้างเผือกสยามชั้นที่ ๕ ชื่อทิพยาภรณ แก่พระรัตนมนตรีเมืองสายบุรี ๑

พระราชทานตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๕ ชื่อวิจิตราภรณ แก่ตนกูโดดเมืองตรังกานู ๑

พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานจัดตั้งการพระราชพิธีที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เริ่มตั้งแต่วัน ๗ เดือน ๔ แรม ๑๑ ค่ำ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว แลสมเดจพระบรมโอรสาธิราช เสดจออกในการพระราชพิธีโดยราชประเพณี แลมีการโสกันต์พระองค์เจ้า ๓ เกษากันต์หม่อมเจ้า ๖ ครั้นวัน ๔ เดือน ๔ แรม ๑๕ ค่ำ เปนเสรจการพระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์

การปีใหม่

วัน ๕ เดือน ๕ ขึ้นค่ำ ๑ ปีกุนยังเปนอัฐศกจุลศักราช ๑๒๔๘ เปนวันขึ้นปีใหม่ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้สมเดจพระบรมโอรสาธิราชเสดจออกพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงประเคนพระสงฆรายกาลานุกาลรับพระราชทานฉัน แลสดับปกรณพระบรมอัฐิพระอัฐิตามธรรมเนียม แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงษานุวงษฝ่ายในฝ่ายนำ บางพระองค์ตั้งร้านขายของต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวังริมพระที่นั่งพิมานรัตยา โดยพระบรมราชานุญาติให้พระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการเข้าไปจัดซื้อของต่าง ๆ ตามร้านที่ตั้งนั้น ครั้นแล้วได้ประชุมพระบรมวงษานุวงษเสวยตามเคยณพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ด้วยความชื่นชมยินดีเปนที่รื่นเริงในการปีใหม่

โคลงสุภาสิตใหม่

พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ

๒๘๗ ๏ เสียใจมักแนะให้ เสียจริต
แม้ว่าชนยิ่งคิด ยิ่งล้น
ชอบแต่จักปลดปลิด ปลงถ่วง เสียฤๅ
จึ่งหลีกจึ่งลี้พ้น ๔ เขตรขั้นกันสบาย ฯ

๒๘๘ ● นรชน มี มาก ล้น อยู่ หลาย
ไม่ เลือก ว่า หญิง ชาย ทั่ว ผู้
มัก น้อย จิตร มิ วาย โศก สร่าง เศร้า เฮย
เปน เหตุ ที่ ไม่ รู้ คู่ ข้อ โลก ธรรม ฯะ

๒๘๙ ● เสีย ลาภ เสีย ยศ สิ้น สุก หา
ทั้ง อีก ถูก นิน ทา ปั่น ปี้
วิบัติ ทุกข์ เผอิญ มา เกิด แก่ ตน แฮ
โทม นัศ อย่าง ชี้ นี้ ดับ ได้ โดย ธรรม ฯะ

สมเด็จ เจ้า ฟ้า ภาณุรังษี สว่างวงษ

๒๙๐ ๏ เมื่อ จวน ชีวเตม์ ม้วย สังขาร
โทมนัศ ไหน ห่อน ปาน เปรียบ ได้
ใคร เสก ฤๅ นั่ง ฌาน ภอ รอด
จัก สนอง คุณ ให้ สุด สิ้น ประ ดา ตัว ฯะ

พระองค์ เจ้า โสณบัณฑิตย์

หลาย สถาน
เสีย ลาภ เสีย ศฤงฆาร หนึ่ง นั้น
เสีย เมีย บุตร บริวาร แล เพื่อน รัก เฮย
เสีย ดั่ง นี้ สุด กลั้น โศก ให้ เสื่อม สูญ ฯะ

๒๙๒ ๏ โทมนัศ นัก มัก ให้ เสีย จริต
นั่ง กอด เข่า เฝ้า คิด บ่น บ้า
คิด ใด ไม่ โปร่ง จิตะ เลย พ่อ
ซ้ำ คลั่ง ทำ ขาย หน้า โศก เสร้า เสีย โฉม ฯ

พระองค์ เจ้า ทอง กองก้อน ใหญ่

๒๙๓ ● ความ เสีย ใจ จัก ให้ เสีย เพียร
เสีย จิตร หาก เสีย เรียน สิ่ง รู้
เสีย การ กิจ แล้ว เจียน จะ คลั่ง คลุ้ม เฮย
เสีย รัก เสีย เมีย ชู้ เช่น นี้ สุด โรม ฯะ

๒๙๔ ● โทมนัศ เปน เสิก เสี้ยน เบียฬ สมร
เปรียบ ดั่ง หนึ่ง หมู่ หนอน บ่อน เนื้อ
ทำ จิตร ทุกข์ ให้ ถอน ใจ ใหญ่ เสมอ นา
เสีย ปอด เมื่อ ใด เมื้อ ชีพ ม้วย มรณา ฯะ

พระ ราชนิพนธ์

๒๙๕ ● การ ใด ใจ สัตย์ ตั้ง สุจริต
ฤๅ กร ลับ เปน ผิด แผก ข้อง
โทมนัศ อัด อั้น จิตร จัก เปรียบ ใด เอย
เจ็บ เพราะ ผิด ปิด ป้อง ปก ข้อ ดี สูญ ฯะ

๒๙๖ ๏ เมีย รัก ศักดิ ใหญ่ ได้ แต่ง งาน
แปร ประ ทุษฐ จิตร พาล พ่าง ชู้
โทมนัศ ถนัด ปาน ปืน ปัก อก เอย
สุด รัก สุด ร้อน รู้ เกี่ยง แก้ กล ใด ฯะ

๒๙๗ ๏ บุตร สิ้น ชนม ชีพ เศร้า เสีย ใจ จริง นอ
เมีย รัก ร่วม หฤๅ ไทย ท่าว ซ้ำ
มารดา บิดร ไป ปร โลกย์ ลับ แฮ
สาม โศก ไป ศุข ล้ำ เล่ห์ แม้น ถึง ตน ฯะ

๒๙๘ ● โทม นัศ ศัก อย่า ร้อน แรง นัก

นิ่ง ๆ ค่อย คิด ย้อน ยก ย้าย

๒๙๙ ๏ โทม นัศ จัก เทียบ ข้อ ทาง ธรรม
เหตุ เพราะ อวิชา นำ เกิด พร้อม
แม้ ได้ นิโรธ ลำ ดับ ๆ ทุกข์ แฮ
จึ่ง ระงับ จิตร น้อม แน่ว น้าว นฤพาน ฯ

สมเด็จ กรม พระ บำราบ ปรปักษ

๓๐๐ ๏ โทมนัศ เมื่อ เกิด ขึ้น ใน จิตร ตน เฮย
โพลง พลุ่ง เพียง เพลิง ติด ไม่ ช้า
การ สิ่ง ชอบ ฤๅ ผิด ห่อน คิด เห็น เฮย
โทมนัศ เสีย ใจ กล้า กลัด กลุ้ม ทรวง โซม

กรม หมื่น พิชิต ปรีชา กร

๓๐๑ ๏ แสบ อก เหลือ รัก อ้าง อก เรา อก เอย
สู้ ซื่อ ถือ สัตย์ เขา กลอก กลิ้ง
โป้ ปด ปอก ลอก เอา จน หมด แล้ว ฤๅ
ยัง มิ หนำ ซ้ำ ทิ้ง ทอด ไว้ วัง เวง ฯะ

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

ประเทศสยาม

สยามประเทศเรานี้ เปนมหาประเทศราชอันอุดมหาที่อื่นในโลกยเสมอสองเปนยาก ว่าโดยรูปแบบแผ่นดินฤๅแผนที่ ถ้าจะให้ใคร ๆ มานึกเอาเอง ตามชอบใจ อย่างเช่นตาภู่ก็เหนจะหานึกให้บริบูรณรอบคอบถ้วนถี่ได้ดังแผนที่บ้านเมืองเรา ที่มีอยู่ทุกวันนี้ได้ไม่ เพราะฉนี้ถ้าจะเก็บเอามาเล่าสู่กันฟังว่ามันเปนอย่างไร ดูเหมือนจะไม่ง่วยการที่จะสองอ่านดูให้ตลอดเปนแน่

ในคำว่าสยามประเทศ, เราหมายเอาบ้านเมืองเขตรแดนแผ่นดิน ที่เปนพระราชอาณาเขตรของพระเจ้าอยู่หัวแห่งเราทั้งสิ้นดังนี้ก็ควรอยู่ แต่เมื่อจะเล่าความให้ละเอียดต้องแยกต้องยั้นหัวเมืองต่าง ๆ เปนพากเปนเหล่า คำนั้นก็ใช้ไม่ได้ทั่วเหมือนในที่นี้คำสยามประเทศ,, ประสงค์แต่เมืองที่เปนไทยเราแท้ๆ รำคานไม่อยากพูดคำนี้บ่อย ๆ จึงจะใช้สยามประเทศแทนเมืองแขกก็จะว่าเมืองแขก เขมรก็จะว่าเขมร แต่คำว่าทัยอีกคำหนึ่ง จะต้องใช้หมายเอาเมืองที่คนอยู่พูดภาษาไทยเราฟังรู้เข้าใจกันได้เปนต้นว่าไทยเราไทยตวันวิตกสุพรรณลาวลื้อเชียงไทยใหญ่ไทยใหญ่ไทยพูไทย & & & อื่นอื่นอีกเปนอันมากซึ่งเรียกพวกตัวเองว่าทัยเรา ๆ เรียกพวกอื่นที่ชาติเดียวกันว่าเปนเจ้ยวเชียง & & นั้น ๆ ผู้อ่านพึงสันนิฐานดังนี้เถิด

เขตรแดนสยามประเทศว่าโดยรูปประดุจรูปโพงพางฝ่ายทิศใต้มีอ่าวทะเลยาวใหญ่บริบูรณด้วยมัจฉชาติอันพิเสศต่าง ๆ ทั้งสองฝั่งแห่งอ่าวยาวเปนยักกาอื่นไปทางทิศตวันตก และตวันออกฝ่ายละฝั่ง และที่รั้งสองฝั่งฝ่ายทะเลนี้เปนพื้นที่อันอุดมมหาประเสริฐเปนที่ดินอันบริบูรณชั้นที่หนึ่ง ในบันดาดินอันมีในโลกยอันนี้ บริบูรณไปด้วยโลกยสมบัติและคุณสมบัติ คือเปนบ่อเกิดแห่งสรวพธาตุอันมีคุณและมีค่าในมนุษยทั้งหลายมีเพ็ชรพลอยแร่ทองเงินดีบุกเปนต้น และบริบูรณด้วยดินด้วยน้ำ และอากาศธาตุต่าง ๆ อันให้เจริญแก่พฤกษชีวีเปนที่สำหรับปลูกพืชน์ผลต่าง ๆ ที่เปนที่หนึ่ง ในท่ามกลางอ่าวมีแม่น้ำใหญ่สี่สาย ช้างต้นน้ำเปนที่รายบริบูรณ เปนบ่อเกิดแห่งมัจฉมังสาผลาหาร เปนที่ทำไร่นากว้างขวางใหญ่โตนัก ฝ่ายปลายน้ำเปนเขาที่เกิดพืชน์ผลมีถ่านสิลา และสิลาลายเปนต้นกับทั้งป่าไม้ นับบริบูรณด้วยไม้สักซึ่งเปนไม้อันมีประโยชน์ยิ่งกว่าไม้ทั้งปวงในโลกย และเฉภาะมีแต่ประเทศเราเปนหมู่มาก กับทั้งไม้หอมไม้แซงไม้มีสีมีกลิ่น มีค่ามีคุณต่าง ๆ หาประมาณมิได้ภายรอบนอกชั้นในมีพืชน์เขาสูงใหญ่เปนลันยาวประดุจดังกำแพงแก้วกันพระราชอาณาเขตรชั้นในจับต้นแต่ทิศตวันออกแหลมกำพูชา ขึ้นมาตามหลังเมืองจันทบุรีเมืองกรวดพาดขึ้นมาถึงเมืองกระบินทร์ปาจิณสระบุรี ตรงขึ้นไปหนเหนือถึงสุวรรณภูมพิศณุโลกพิชัย และน่านเปนที่สุดหนเหนือต่อเมืองเชียงตุง แล้วเลี้ยวลงทางพะเยาเชียงใหม่ มาต่อทากอุทัยกาญจนบุรีราชบุรีเพชรบุรีกุยบุรานลงไปจนปลายแหลมมลายู เปนที่สุดวงล้อมย้อมอยู่เปนเขาวง เว้นทางเข้าออกเปนช่อง ๆ ตามกิ่วเขาที่ต่ำเตี้ยพอขึ้น และข้ามได้เปนแห่งไม่สู้ถี่นัก พอจะตั้งด่านจัดการบ้องกันให้คับขันได้ เมื่อมีการในที่ข้ามที่กิ่วดังนี้ ย่อมเปนทางกันดานแทบทุกแห่ง เข้าบ้านผู้จัดการรักษาได้กว่า ๑๐ เท่า

และที่เขตรแดนนอกกำแพงเขาวงชั้นในนี้ ออกไปทางทิศตวันออกเฉียงใต้เปนที่อยู่ชาวกำโพชา เปนคนชาติที่มีลักษณประเพณีคล้ายคลึงกันกับไทยเรามาก แต่พูดภาษาอยู่ช้างจะต่างไปเข้าใจกันได้ยาก และได้น้อยคำนัก พวกเหล่านี้ทั้งอยู่แต่ชายทะเลขึ้นมาตามที่รายจนถึงดอน ถัดนั้นขึ้นมาทางตวันออกตรง ๆ พวกทัยลาวฤๅลาว ซึ่งเปนชาติที่พูดภาษาทัยแต่

ลักษณ ชีก ๆ ฉุ ๆ เจื่อจิน ไป มาก กว่า ไทย สยาม เรา พวก นี้ ตั้ง ต่อ เขมร ขึ้น ไป จน ถึง อิศ เหนือ แล ทาง หน เหนือ ตรง นั้น มี พวก ไทย ใหญ่ ฤๅ ไทย เง้ยว ซึ่ง เป็น ชาติ เดียว กัน กับ เรา คล้าย คลึง กัน ทั้ง รูป ร่าง หน้า ตา ถ้อย คำ ภาษา ก็ ใกล้ เคียง กัน กับ เรา มาก แต่ อยู่ ชิด กับ พม่า ก็ ไว้ ผม แล นุ่ง ห่ม ตาม ธรรม เนียม พม่า ไป จน ชาว เรา เรียก กุลา บ้าง เง้ยว บ้าง แต่ ที่ จริง ไทย เรา แท้ เหมือน ชาว ตวัน ตก เหมือน กัน แล คน พวก นี้ มี มาก ตั้ง อยู่ โดย ลง ไป จน ทิศ ตวัน ตก ต่อ กับ ยาง แดง ซึ่ง ดู เหมือน จะ เป็น คน ชาติ ดั้ง เดิม สำหรับ ที่ เหล่า นี้ เป็น คน ป่า แท้ ไม่ คล้าย กับ ชาว เรา ทั้ง รูป ลักษณ แล ภาษา พวก เหล่า นี้ อยู่ ต่อ เง้ยว ตลอด ลง มา ทาง ตวัน ตก จน ต่อ กับ ทวาย แล ไทย ใต้ ฝ่าย ทาง ทิศ ใต้ ตรง ๆ เป็น สอง ชั้น ๆ ใน เป็น ไทย ใต้ คือ ทัย เรา แต่ พูด ภาษา แปร่ง ไป มาก ฟัง ไม่ ใคร่ จะ เข้าใจ ชั้น นอก ออก ไป เป็น มลายู ตลอด จน ปลาย แหลม ใน หัว เมือง เหล่า นี้ ถ้า จะ ให้ รวม กัน ตาม พวก เป็น พวก ๆ ก็ จะ เป็น หัว เมือง ใหญ่ ๆ ซึ่ง เป็น ชาติ ที่ เป็น เชื้อ สาย ของ ไทย ตั้ง ล้อม รักษา อยู่ ชั้น นอก รอบ อาณา เขตร เขา วง นั้น จะ

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

รายงาน

ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ วัน ๕ เดือน ๕ ขึ้น ค่ำ ๑ จน ถึง วัน ๕ เดือน ๕ ขึ้น ๘ ค่ำ ๘ วัน นี้ สมาชิก ได้ มา อังหอ พระสมุด ๔๑ ท่าน แล หนังสือ ที่ ได้ ให้ ยืม ๑๗ เล่ม

พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เรื่อง บัณหาธรรม

ที่ นี้ จะ ว่า ด้วย บัณหา ธรรม กับ พระพุทธรูป แก้ว ผลึก ใน นี้ ขอ ประกาศ ปฏิญญา ว่า ด้วย สิ่ง ที่ เป็น ศรี เป็น มิ่ง มหัศจรรย์ อยู่ ใน พระพุทธศาสนา คือ พระพุทธปฏิมา พระองค์ หนึ่ง มี อยู่ เป็น ของ ที่ มาก พระพุทธรูป นั้น เป็น แก้ว ผลึก ขาว บริสุทธิ์ อย่าง เอก อุดม ทิบ ทั้ง แท่ง งาม นัก หนา ที่ ช่าง พลอย เรียก ว่า ชุษย์ น้ำ ขาว บ้าง เพชร น้ำ ค้าง บ้าง โดย ฝีมือ ช่าง ทำ ก็ งาม ดี กว่า พระพุทธรูป อื่น ๆ บันดา มี ใน ที่ ต่าง ๆ ที่ ช่าง ดี ๆ ทำ แม้น ใคร จะ พิเคราะห์ โดย เลอียด จน ถึง เอา กาง เวียน มา กาง จับ กระเบียด เทียบ เคียง ดู ก็ ดี จะ จับ ส่วน ที่ คลาศ เคลื่อน ไม่ เที่ยง เท่า กัน ฤๅ จะ ติ ว่า ที่ นั้น ๆ ไม่ งาม ไม่ ดี จะ ว่า ดัง นี้ โดย ความ จริง ใจ จะ ได้ ก็ เป็น อัน ยาก เสีย อยู่ แต่ ปลาย พระกรรณ ข้าง ขวา นั้น ลิ ชำรุด อยู่ หน่อย หนึ่ง ถึง กระนั้น ก็ มี ผู้ เอา เนื้อ แก้ว เช่น นั้น เจียระไน ตัด แล้ว ต่อ ทด สนิท ดี หา มี แผล ต่อ ปรากฏ ไม่ น้ำ แก้ว ขาว ใส บริสุทธิ์ โปร่ง แล ดู ตลอด น่า ไป หลัง แล หลัง ไป น่า แต่ ที่ ต้น พระเพลา ลง มา จน ทับ เกษตร นั้น มี ยวง ดัง ฝ้าย ขาว แทรก อยู่ บ้าง เป็น เหตุ ให้ ผู้ เห็น เป็น แน่ ใจ ว่า แก้ว นั้น เป็น แก้ว ศิลา แท้ มิ ใช่ แก้ว หุง สามัญ ดัง เครื่อง แก้ว กระจก ใน ส่วน ทับ เกษตร ใต้ พระองค์ พระพุทธรูป นั้น มี รอย ร้าว ราน อยู่ หน่อย หนึ่ง แต่ ไม่ ร้าว เกิน ขึ้น มา ถึง องค์ พระพุทธรูป จน ผู้ ดู จะ เห็น ได้ เมื่อ พระพุทธรูป นั้น ประดิษฐาน อยู่ บน แท่น สัน ฐาน มี ทับ เกษตร จม ลง ใน พุทธอาศน์ แล้ว รอย ราน ร้าว นั้น ก็ มิ ได้ ปรากฏ เห็น เลย ที เดียว พระพุทธรูป แก้ว พระองค์ นี้ งาม ยิ่ง นัก หนา หา ที่ เปรียบ มิ ได้ ถึง แก้ว ผลึก ที่ มี ใน เมือง จีน แล เกาะ สิงหลังกา ที่ เขา ทำ เป็น แว่น ตา ฤๅ รูป พระพุทธรูป พระ ปฏิมา แล สิ่ง อื่น ใช้ อยู่ นั้น เมื่อ จะ เอา มา เทียบ เข้า ก็ คล้ำ ไป คือ เนื้อ แก้ว หยาบ ต่ำ เลว ไป สู้ ไม่ ได้ เลย

พระพุทธ รัตน ปฏิมากร แก้ว ผลึก พระองค์ นี้ มี ประมาณ แต่ ที่ สุด ทับ เกษตร ขึ้น ไป จน สุด ปลาย พระรัศมี ๑๒ นิ้ว น่า ตัก วัด แต่ ระหว่าง พระ ชานุ ทั้งสอง ๙ นิ้ว กับ กระเบียด อัฒจันทร ระหว่าง พระ กับ ปุระ ทั้งสอง ๔ นิ้ว ๒ กระเบียด อัฒจันทร ระหว่าง พระ อังกุฏ ทั้งสอง ๕ นิ้ว กับ

เบียด อันฐางค ประมาณ พระเศียร แต่ ปลาย พระหนุ ขึ้นไป ถึง ที่ พระจุฬาธาตุ ๓ นิ้ว กึ่ง กับ ๖ กระเบียด อันฐางค กว้าง พระภักตร วัดใน ระหว่าง ปลาย พระกรรณ สอง ข้าง ๒ นิ้ว กับ ๔ กระเบียด อันฐางค นิ้ว ที่ ว่า นั้น คือ นิ้ว ช่าง ไม้ นับ นิ้ว หนึ่ง คือ เจ็ด เมล็ด เข้า เปลือก เรียง กัน พระพุทธ รูป แก้ว ผลึก พระองค์ นี้ เป็น ของ ที่ อัศจรรย นัก หา ที่ จะ มี อื่น ซึ่ง จะ บริสุทธิ์ สอาด งาม ดี เสมอ ยิ่ง มิได้ เลย เป็น ของ วิเสศ ประเสริฐ แล เป็น รูป พระพุทธเจ้า แท้ ใช่ เทวรูป แล ตุกะตา เพราะ มี ที่ ท่า ได้ ส่วน กับ พระพุทธ ลักษณ แล มี อาการ ทรง จีวร สบง ผ้า พาด เป็น อย่าง พระพุทธ รูป แท้ ทีเดียว ผู้ ที่ จะ แต่ง จดหมาย กำหนด นี้ ได้ บูชา นมัศการ บูชา ปฏิบัติ แล ได้ ตรวจ ตรา ดู พระพุทธ รูป แก้ว พระองค์ นี้ อยู่ เนือง ๆ นาน กว่า ๕๐ ปี สังเกต เหน เป็น แน่ แท้ ดังนี้ แล จึ่ง ได้ เขียน คำ กำหนด นี้ เขียน สรรเสริญ ไว้ ด้วย คำ จริง ไม่ กล่าว เท็จ เลย จะ กล่าว เท็จ ไว้ ทำไม มุสาวาท เป็น กุศล ฤๅ ซึ่ง กล่าว นี้ ก็ ใช่ ขอ ขาย ขอ ซื้อ กล่าว เพื่อ จะให้ ผู้อ่าน เหน จริง แล้ว แล นับถือ ชม สรรเสริญ ด้วย กัน เป็น ความ อัศจรรย แล เป็น ที่ ยินดี โดย กาล อัน จริง แท้ เท่า นั้น เป็น ประโยชน แล ความ ประสงค์ แต่ นี้ จะ ว่า โดย ทาง บัณหา ธรรม คือ คำ ที่ คน จะ พึง ถาม ปรารภ

บัณหา ธรรม คำ ถาม นั้น จัด เป็น สอง ภาค คือ ภาค ต้น แล ภาค ปลาย ภาค ต้น นั้น มี คำ ถาม ๔ อย่าง คือ ถาม ว่า พุทธปฏิมากร แก้ว ผลึก พระ องค์ นี้ ผู้ใด สร้าง ขึ้น ไว้ เป็น อย่าง ที่ ๑ สร้าง ที่ ตำบล ไหน เป็น อย่าง ที่ ๒ สร้าง ขึ้น ใน การ ครั้ง ใด เป็น อย่าง ที่ ๓ สร้าง ขึ้น เพราะ เหตุ อะไร ต้อง การ อะไร เป็น อย่าง ที่ ๔

ภาค ปลาย นั้น ก็ มี คำ ถาม ๔ อย่าง ว่า พระ พุทธปฏิมากร แก้ว ผลึก พระ องค์ นี้ ผู้ใด รับ รักษา ปฏิบัติ ต่อ ๆ มา เป็น อย่าง ที่ ๑ ว่า ได้ ตั้ง อยู่ ณ ที่ ไหน บ้าง ที่ ไหน บ้าง เป็น อย่าง ที่ ๒ ว่า ได้ ประดิษฐาน อยู่ ณ ที่ ไหน นาน เท่า ไร เป็น อย่าง ที่ ๓ ว่า เพราะ เหตุ อัน ใด บ้าง ๆ จึ่ง ออก จาก ที่ โน้น ไป อยู่ ที่ นั้น ออก จาก ที่ นั้น ไป อยู่ ที่ นี้ เป็น อย่าง ที่ ๔ จะ ว่า อธิบาย ให้ วิสัช แต่ บัณหา ธรรม ภาค ต้น ให้ เสร็จ แล้ว จึ่ง จะ วิสัชนา ให้ เหน จริง ได้ บ้าง ตาม อนุมาณ แล ตัว อย่าง ที่ คล้าย คลึง กัน ที่ ถาม อย่าง ที่ ๑ ว่า พระพุทธปฏิมากร แก้ว ผลึก พระ องค์ นี้ ผู้ใด สร้าง ขึ้น ไว้ นั้น คือ ถาม หา ผู้ ซึ่ง เป็น เจ้า ของ ให้ สร้าง แล เป็น ช่าง ให้ การ ให้ ทำ แล ลง มือ ทำ ผู้ สร้าง นั้น จะ เป็น เทวดา ฤๅ มนุษย์ บุรุษ ฤๅ สัตรี ผี ฤๅ คน คน ทรพล ฤๅ คน กำลัง คน เป็น ที่ พึ่ง ที่ หวัง ฤๅ คน ใหร่ ผู้ ใหญ่ ฤๅ ผู้ น้อย จะ เป็น คน แช่ม ช้อย ฤๅ มุทลุ จะ เป็น ภิกษุ ฤๅ คฤหัฐ จะ เป็น ชาว วัด ฤๅ ชาว บ้าน จะ เป็น ชน ชาว ถิ่น สถาน บ้าน เมือง ใด ภาษา ใด มี อำนาจ ฤทธา นุภาพ เท่า ใด จึ่ง ได้ แก้ว อย่าง ดี ใหญ่ เท่า นี้ มา อยู่ ใน อำนาจ เพื่อ จะได้ ตาม ปรารถนา จึ่ง ได้ สร้าง เป็น พระ พุทธ ปฏิมา ผี มือ ช่าง อย่าง เอก อุดม ดี ดังนี้ ขึ้น ได้ แล บัณหา ธรรม อย่าง ที่ ๒ ที่ ถาม ว่า สร้าง ที่ ตำบล ไหน นั้น คือ ถาม ว่า เนื้อ แก้ว ที่ เป็น องค์ พระ พุทธ ปฏิมา พระองค์ นี้ แต่ เดิม อยู่ ที่ ไหน อยู่ ใน น้ำ ฤๅ บน บก บน ภูเขา ฤๅ แผ่นดิน ฤๅ เป็น ของ เทวดา นฤมิต ขึ้น ด้วย เทวฤทธิ เมื่อ มี ผู้ใด มา สร้าง เป็น พระ พุทธ ปฏิมา นั้น สร้าง ที่ ไหน สร้าง ขึ้น ใน เทวโลกย ฤๅ มนุษยโลกย ถ้า สร้าง ใน มนุษยโลกย เป็น ของ มี ผู้ สร้าง ขึ้น ใน บ้าน ใด เมือง ใด ใน ป่า ฤๅ ใน บ้าน ใน วัด

อนึ่ง เมื่อ สร้าง นั้น ลอย ลัก สร้าง ขึ้น ลับ ๆ ฤๅ โจ่ง แจ้ง ปรากฏ ประการ ใด บัณหา ธรรม อย่าง ที่ สาม ที่ ถาม ว่า สร้าง ขึ้น ใน กาล ครั้ง ใด นั้น คือ ถาม ว่า สร้าง ขึ้น เมื่อ พระ พุทธเจ้า ยัง ทรง พระ ชนม์ อยู่ ฤๅ เสด็จ ปรินิพพาน แล้ว พระ พุทธ สาสน กาล มหา ศักราช ๒๔ ศักราช เท่า ไร ปี ใด เดือน ใด วัน ใด ฤกษ ยาม อย่าง ไร ทำ อยู่ กี่ ปี กี่ เดือน กี่ วัน จึ่ง สำเร็จ บัณหา ธรรม ที่ สี่ ที่ ถาม ว่า สร้าง ขึ้น เพราะ สิ่ง ไร ต้อง การ อะไร นั้น

คือ ถาม ว่า สร้าง ขึ้น เพราะ เหตุผู้ สร้าง อยาก ได้ กุศล อยาก ได้ บุญ บริจาค แก้ว ก้อน ใหญ่ นั้น สร้าง ขึ้น ด้วย กุศล เจตนา อัน บริสุทธิ แท้ ฤๅ เข้า ตา จน ใน การ ศึก เสือ เหนือ ใต้ ฤๅ ใกล้ จะ ถึง ความ ตาย เกิด เสีย ดาย แล ละอาย กลัว แก้ว จะ ไป เปน ของ ผู้ อื่น เสีย จึ่ง ตัด เจีย ระไนย สร้าง เปน พระ ขึ้น ให้ เปน เกียรติยศ แก่ ตัว ฤๅ สร้าง กลัว ผู้ อื่น บังคับ บัญชา ให้ ทำ ฤๅ สร้าง เพื่อ จะ ไป ฟ่อ ขาย แก่ ผู้ ใด ที่ มี ศรัทธา รัก รูป พระ ปฏิมา จะ ใคร่ ได้ ไว้ บูชา ไม่ คิด ว่า ถูก แพง ประการ ใด พึง รู้ เถิด ว่า บัณหา ธรรม สี่ อย่าง ที่ ว่า ข้าง ต้น นั้น คือ เปน ประตู ความ ของ ผู้ ถาม จะ ชัก ใช้ ไล่ เลียง จู้ จี้ ถ้วน ถี่ ไป โดย ใน ที่ อธิบาย มา ฤๅ อื่น ๆ ยิ่ง ขึ้น ไป กว่า นั้น อีก ก็ คำ วิสัชนา บัณหา ธรรม สี่ อย่าง นี้ ถ้า ตก ใน อารมณ์ ของ ชน โบราณ ซึ่ง เปน ผู้ ช่าง พูด ช่าง เล่า ช่าง แต่ง หนังสือ แล้ว ก็ คง จะ เล่า เพลิน ไป ตาม ปราถนา เอา นิยาย ต่าง ๆ มา กล่าว มา ว่า เพ้อ เจ้อ ไป จะ ว่า ยืน ยัน ดั่ง หนึ่ง เห็น แล รู้ ด้วย หู ทิพย์ ตา ทิพย์ แล อติ ตัว สัญญา เปน การ ที่ เพลิด เพลิน ของ ผู้ อ่าน ผู้ ฟัง แล ผู้ แต่ง หนังสือ นี้ จะ ทำ อย่าง บ้าง ก็ ได้ ดอก นึก ๆ เอา แล้ว ก็ ว่า ไป พอ ให้ ติด เปน เรื่อง ราว จะ เขียน ให้ ยาว ไป ๒ เล่ม ๓ เล่ม ก็ ได้ แต่ คิด เห็น ว่า จะ เอา อย่าง นั้น หา ต้อง การ ไม่ เพราะ ว่า เรื่อง นี้ กล่าว ถึง พระ ปฏิมา รูป เปน อุเทศ เจดีย์ ของ พระ พุทธ เจ้า ที่ เปน สาศดา ที่ พึ่ง ที่ นับถือ ของ เรา ทั้งหลาย พระ พุทธ เจ้า นั้น พระองค์ ทรง ติ เตียน มุสาวาท แล สำผัป ลา ปก ถา เจรจา ยืด ยาว หา ประโยชน มิ ได้ นั้น โดย เอนก บรรยาย พระองค์ ตรัส ว่า ผู้ ใด ไม่ มี ละอาย ใน ที่ เจรจา มุสา วาท แล้ว ผู้ นั้น ก็ มี สมณ ความ รำงับ อัน ทอด เท ทิ้ง ด้วย ประการ ทั้งปวง ฯะ

เพราะ ฉนั้น ผู้ แต่ง หนังสือ นี้ จะ ขอ บูชา พระ ผู้ มี พระ ภาคย์ พระพุทธ เจ้า ซึ่ง เปน พระ สาศดา นั้น ด้วย ควร เจรจา แต่ ความ โดย จริง ใจ จะ ไม่ เอา อย่าง ชน โบราณ ด้วย การ เ[redacted] เล่า นิยาย นิทาน ต่าง ๆ นั้น แล้ว เมื่อ ท่าน ทั้งปวง จะ ดู ถูก ดู หมิ่น ไม่ นับถือ ว่า ไม่ รู้ ไม่ เหน ก็ ตาม เถิด คน เก่า ๆ ที่ อวด รู้ อวด เหน แล้ว แล เล่า นิยาย ยาว ๆ ไป นั้น ก็ มัก ทำ การ ด้วย หา สติ มิ ได้ พูด ฟุ่ม ๆ ฟ่าม ๆ ไป ให้ เกิน กว่า เหตุ กว่า ผล แล ผิด ธรรมดา คน ผิด กิริยา มนุษย กล่าว การ ผู้ ดี เหมือน การ ไพร่ ทำ ให้ ฟ่อ ๆ แหลม ๆ ออก มา ใน วง ที่ ถ้อย คำ จน นักปราช ที่ เขา รู้ การ เลอียด เขา จับ เท็จ ได้ ข้า พระพุทธเจ้า สมเดจ พระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้า เจ้า กรุง สยาม เปน พระเจ้า แผ่นดิน ใหญ่ ที่ ๔ ใน พระราช วงษ ซึ่ง ตั้ง กรุง เทพ มหานคร อมรรัตน โกสินทรมหินทรา ยุทธยา นี้ ขอ ถวาย อภิวันท์ นอบ น้อม นมัศการ ด้วย ไตร ทวาร นบ นอบ เคารพ แต่ พระรัตน ไตรย ประชุม สิ่ง ประเสริฐ สาม ประการ นี้ คือ พระพุทธ ผู้ ตรัส รู้ หนึ่ง พระ ธรรม หนึ่ง พระสงฆ หมู่ เนื่อง กัน หนึ่ง พระรัตน ทั้ง สาม นี้ แม้น ต่าง ๆ โดย วัตถุ ก็ ย่อม เปน อัน หนึ่ง อัน เดียว กัน โดย เนื้อ ความ

แล ข้า พระพุทธ เจ้า บัด นี้ เหน จะ เปน ผู้ กำจัด อันตราย ตัว ไป เสีย ได้ ด้วย ผล บุญ ที่ สำเร็จ ด้วย ไหว้ พระรัตนไตรย นั้น แล้ว แล บัด นี้ ข้า พระพุทธ เจ้า ได้ อยู่ ครอบ ครอง พระราชอณา จักร แล ราช สมบัติ ใน สยาม มนุษย ทั้งหลาย นี้ แล ได้ ทำ บูชา แต่ บุช ไนย วัตถุ คือ พระพุทธ เจ้า อยู่ จึ่ง จะ ขอ กล่าว วิธี ต่าง ๆ โดย สมควร ใน กิจ การ นมัศการ แด่ พระ ผู้ มี พระภาคย์ พุทธเจ้า นั้น ใน ที่ ระฦก ถึง พระองค์ นั้น มี พระเจดีย เปน ต้น ด้วย ภาษา สยาม ภาค ภาษา เปน แต่ ว่า จะ แสดง วิธี ใน คำ สำหรับ เปน ที่ ตั้ง ความ ใน ใจ ระฦก แล สวด สาธยา แล ประกาศ อุทิศ ส่วน กุศล แก่ เทวดา เปน ต้น ด้วย มา คธิคา ภาษา ที่ เรียก กัน โดย มาก ว่า ภาษา นาฬี เพราะ ว่า ภาษา นั้น เปน ประมาณ คือ ภาษา กลาง ใน พุทธสาศน ธรรม เผื่อ จะ ให้ เปน แบบ แผน ตำรา สำหรับ พระเจ้า แผ่นดิน ฤๅ ผู้ รับ สั่ง พระเจ้า แผ่นดิน

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

ฉันท วรรณ พฤติ ชื่อ ทุตะ วิลัมพิ ตะ มาล ฉันท์

น ภ ภ ร

ทุ ตวิ ลำพิ ต มาห น ภาภ รา

บาท หนึ่ง ๑๒ อักษร ๒ กลอน เปน บาท หนึ่ง

๒ บาท เปน บท หนึ่ง ชื่อ ทุตะ วิลัมพิตะ มาลา ฉันท์ ดัง นี้

สัตรี ๒๐ จำพวก

ชิน กถา คณนา วณิ ดา ประมาณ พฤศติ เพธ พิศดาร อดิเรก พิปราย

บิดุ พิทักษ บ มี ชน นี ก็ วาย ชนม หนึ่ง บิดุ มลาย ชิว มาตุ ยัง

อนุช หนึ่ง บิดุ เรศ แล ชเนก ติ ทัง อุภย อยู่ ก็ ระวัง นิจ กาล บ ขาด

พณิต หนึ่ง นิร มา ดุ บิดา พินาศ ตระกูล ภา ติก ชาติ บริบาล ก็ มี

อนุช โคตร พิทัก ษ แล ภัค คินี ประยุร ญาติ แล ชี บริรักษ ก็ หลาย

สริ อนงค์ คณะ อัษ ฎ แล จัด ธิบาย บุรุษะ ลักร ติ หมาย ลหุ บาปะ ประมาณ

ว ณิต หนึ่ง กุล สอง สห พร้อง สมาน พจ นุญาต ประฏิ ญาณ จะ ประกอบ วิวาห์

อนุช หนึ่ง ขติ เยศ วร เชฐ ประชา สฤษดิ ทัณฑ์ อณา ธ ก็ หวง ก็ ห้าม

พณิต หนึ่ง ธนะ กิจ แล สนิท ก็ ตาม กระมล สัณ ฐว กาม คณนา ก็ สอง

คฤหุ ประโภ คะ ปฏา บริ จาคะ ปอง ภิร ติ อิก คณะ ผอง กุล พงษ ประสาตร

บุรุษะ รับ ครุภา รศิรา ก็ ปราศ แล ภติกา นุช ทาษ ยา พงา

ต เชลย แล มหุติ์ อร นุช คณา สมร เสน่ห สมา

ผิ วะ แล จะ นับ คณะ หญิง ทศ ยิ่ง ก็ สอง บุรุษะ เสวน ปอง อธิโทษ ก็ หนัก

วิธุร ชาติ ชน ร้าง บ มิ ราง จะ รัก กุศล กรรม บท จัก บริสุทธิ์ สุภา

กล ประกา สิต นาม กร ตาม บุรา ทุตะ วิลัมพิตะ มา ลวิ จิตร ฉันท์

ธิร วิจารณ ลักษ ณ อดัก ก็ ครัน ครุกะจิตร นิ ทัน ธ บ ง่าย งาม

๑๖ บท ๒๔ บันทัด

เรื่อง นี้ จะ มีต่อไป

แก้ โคลง ทาย

๓๙ ๏ ไม้ ทราบ ความ ชื่อ อ้อ ออก ความ ชัด แฮ
ไม้ ทุกข โทมนัศ นาม โสก ไม้
ไม้ ไม่ ขัด คอ หยาม ยอ ชื่อ ไม้ นา
ไม้ ลูก หม้าย ผัว ไร้ เรียก ไม้ เขย ตาย ฯ

๔๐ ๏ ผัก ชี ชื่อ ผัก ทั้ง ลาย โถ ด้วย นา
ไพ่ เอี่ยว ผัก ชี โฉ ชื่อ นี้
สยาม นาม เนื่อง แต่ โบ ราณ เรียก
ไป่ แผก ผอง ทาย กี้ ผิด แก้ เกี่ยง เสมอ ฯ

(เซน) โลกปวัติ

โคลง ทาย

๔๓ ๏ สัตว หนึ่ง เที่ยว ท่อง ท้อง ชลา ไลย เฮย
ชอบ เสพย แต่ มัติกา แน่น ท้อง
พ่น พิศม์ อวด ฤทธา แล่น เล่น ชล นอ
สิ้น ฤทธิ์ อาหาร ต้อง มอด ม้วย ชีวา ฯ

๔๔ ๏ หก เศียร ใช่ เชื้อ ชาติ ยักษา
เศียร หก สูง หลาย วา วัด ไว้
สอง หัตถ์ บาท สอง มา แปลก แต่ หก เศียร พ่อ
ใคร ประสบ พบ ให้ ครั่น คร้าม [illegible] เหน ฯ

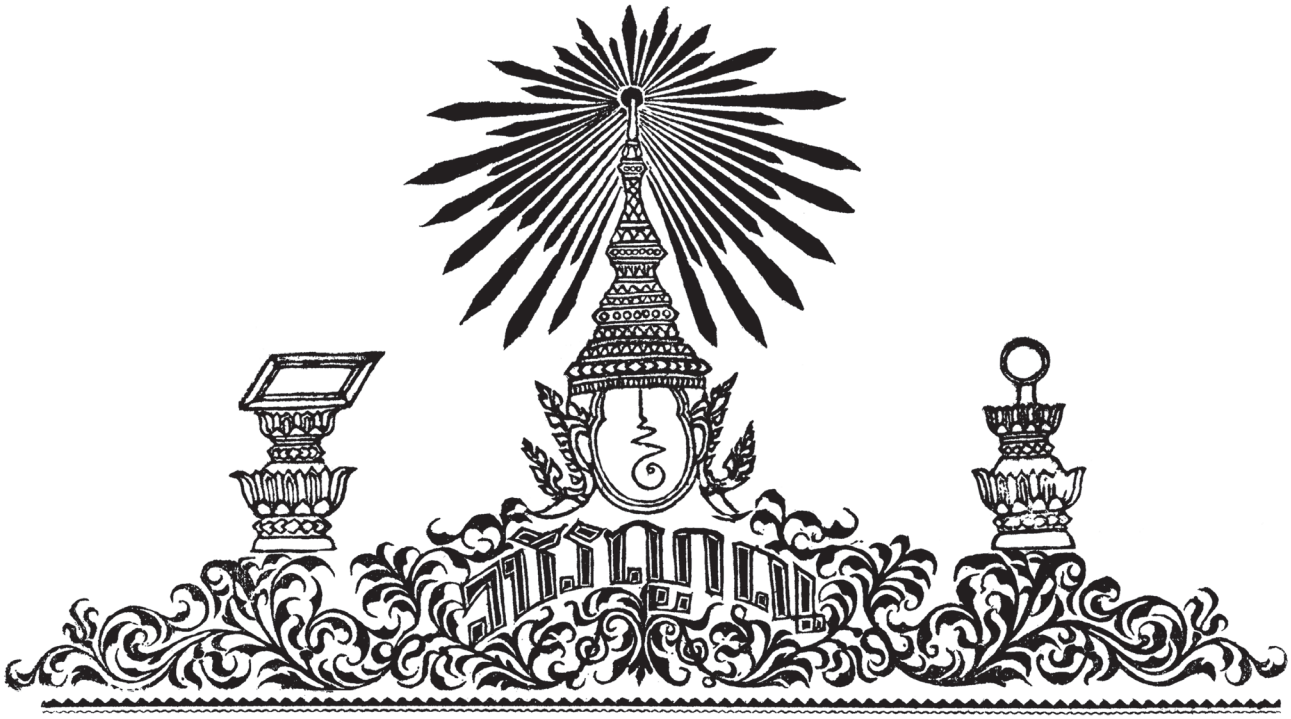

เล่ม ๒ แผ่น ๒๕ วัน ๖ เดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ ปีกุน พศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เรื่องสารานิยกร

ข่าวในกรุงเทพ ฯ	น่า ๑๙๓
เห่ทำขวัญเช้า	น่า ๑๙๕
โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๑๙๖
ประเทศสยาม	น่า ๑๙๗
รายงาน	น่า ๑๙๘
พระราชนิพนธ รัชกาลที่ ๔ เรื่อง บัณหาธรรม	น่า ๑๙๘
นันทวรรณพฤติ	น่า ๑๙๙
แก้โคลงทาย	น่า ๒๐๐
โคลงทาย	น่า ๒๐๐

ข่าวในกรุงเทพมหานคร

ราชการ

พระราชพิธีศรีสัจปานกาล

วัน ๖ เดือน ๕ ขึ้น ๒ ค่ำ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานจัดการพร้อมตามธรรมเนียม เวลา ๒ ยามเสศ พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว เสดจออกวัดพระศรีรัตนสาศดาราม ในการสวดมนต พระราชพิธี เวลา ๗ ทุ่มเสดจขึ้น

วัน ๗ เดือน ๕ ขึ้น ๓ ค่ำ เวลาเช้า ๔ โมงเสศ พระสงฆ ๓๙ รูป รับพระราชทานฉันที่พระที่นั่งสุทธัยสวริย์ แล้วเข้าไปคอยสวดสัจจกถาในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนสาศดาราม

เวลาบ่าย โมงเสศ เสดจออกวัดพระศรีรัตนสาศดาราม พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทโดยลำดับ อ่านคำปฏิญญาแล้วรับพระราชทานน้ำพระพิพัฒสัตยา แลยื่นทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้หม่อมเจ้าขึ้นไปถือน้ำในพระอุโบสถด้วย แล้วเสดจไปประทับพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พร้อมด้วยพระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการถวายบังคมพระบรมอัฐิ แล้วเสดจขึ้นมีการถือน้ำฝ่ายใน

พระราชพิธีเฉลิมพระชันษา

เวลาค่ำมีการสวดมนตที่พระที่นั่งสุทธัยสวริย์ตาม

เคย แล มี การ พิธี พราหมณ์ พฤฒิ บาศ ที่ ทอเชือก ด้วย

วัน ๑ เดือน ๕ ขึ้น ๔ ค่ำ เวลา เย็น ทรง พระ กรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ สมเดจ พระบรมโอรสา ธิราช เสดจ ออก พระที่นั่ง สุทธัยสวริย ทอด พระเนตร แห่ คเชนทรัศว สนาน แล้ว เสดจ ขึ้น

พระราชทาน เพลิง ศพ

วัน ๔ เดือน ๕ ขึ้น ๗ ค่ำ เวลา เกือบ ย่ำ ค่ำ เสดจ ทรง รถ พระที่นั่ง ไป ประทับ พลับ พลา วัด สะเกษ พระ ราชทาน เพลิง ศพ ท้าว วรคณานันท (มาไลย)

วัน ๑ เดือน ๕ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เวลา ย่ำ ค่ำ แล้ว เสดจ ทรง เรือ พระที่นั่ง ไป วัด สุวรรณาราม ขึ้น ประทับ พลับ พลา น่า เมรุ พระราชทาน เพลิง ศพ เจ้าจอม มารดา (เอม) แล้ว เสดจ กลับ พระบรม มหาราชวัง

พระบาทสมเดจ พระ จ้าอยู่หัว
เสดจ ออก พระที่นั่ง จักรกรี มหาปราสาท
นำ เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท

วัน ๓ เดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำ กรม มหาดไทย นำ ราช บุตร เมือง พนม ๑ อุปฮาด เมือง สกล นคร ๑ พระ ดำรง ฤทธิไกร เมือง พนม ไพร ๑ ท้าว พรหม ผู้ ว่า ที่ ราชบุตร เมือง ท่าอุเทน ๑ พระจันทร ประเทศ เมือง ชลบท ๑ ราช บุตร เมืองไชย บุรี ๑ ท้าว คำ เมือง เดช อุดม ๑ พระ เสนา ภิรมย เมือง เกษตร สมบูรณ ๑

วัน ๖ เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ กรม พระ กระลาโหม นำ ศรี ตวัน กรม การ เมือง กลันตัน ๓ พระยา ภูผา ภักดี ศรี ตวัน กรม การ เมือง ระแงะ ๔ ซึ่ง เข้า มาใน การ พระราช พิธี ลง สรง เฉลิม พระ ปรมาภิธัย เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท

วัน ๓ เดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำ กรม มหาดไทย นำ อุปฮาด เมือง เชียง แตง ๑ ท้าว โท ว่า ที่ ปลัด เมือง เดช อุดม ๑

กรมท่า นำ พระ แกลง แกล้ว กล้า เมือง แกลง ๑ พระ กำแหง ฤทธิรง ผู้ ช่วย ราช การ ๑ พระ พิพิธ ภักดี จางวาง ส่วย ๑ พระ พล สงคราม ว่า การ ด่าน บก ๑ เมือง จันทร บุรี

วัน ๓ เดือน ๕ ขึ้น ๑๓ ค่ำ กรม มหาดไทย นำ พระยา คธาธร ธรณินทร กับ เจ้า เมือง กรม การ เมือง ลาว เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท กราบ ถวาย บังคม ลา กลับ ไป บ้าน เมือง

สมเดจ พระบรมโอรสา ธิราช
เสดจ ออก พระที่นั่ง จักรกรี มหาปราสาท

วัน ๗ เดือน ๕ ขึ้น ๑๑ ค่ำ กรม พระ กระลาโหม นำ แขก เมือง กลันตัน เมือง ระแงะ เฝ้า ทูล ลออง ธุลี พระ บาท แล ได้ จัด เงิน ทอง สมโภช สมเด็จ พระ บรม โอรสา ธิราช สยามมกุฎ ราช กุมาร

พระ ราชทาน สัญญาบัตร
เลื่อน ตำแหน่ง ข้า ราชการ

วัน ๓ เดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำ ทรง พระกรุณาโปรด เกล้า ฯ ให้ สมิง สาม ปราบ เปน หลวง นิคม คาม บริรักษ ยก กระบัตร เมือง คนร เขื่อน ขันธ์ ๑ พระ กำจรใจ ราช เปน พระจำนง สุนทร ผู้ ช่วย เมือง พิศณุโลกย ๑

นำ บอก หัวเมือง
ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระกรุณา

วัน ๓ เดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำ กรม มหาดไทย อ่าน บอก เมือง พนม ฉบับ ๑ ว่าให้ ราชบุตร เมือง สกล นคร ฉบับ ๑ ให้ อุปฮาด เมือง สุวรรณภูม ฉบับ ๑ ให้ พระ ดำรง ฤทธิ ไกร เมือง พนม ไพร พระ ศรี วร ราช เมือง ท่า อุเทน ฉบับ ๑ ให้ ท้าว พรหม ผู้ ว่า ที่ ราช บุตร เมือง ชล บท ฉบับ ๑ ให้ พระจันทร ประเทศ เมือง ไชย บุรี ฉบับ ๑ ให้ ราช บุตร เมือง ภู่ แล่น ช้าง ฉบับ ๑ ให้ ท้าว คำ บุตร เจ้า เมือง เดช อุดม พระ เสนา ภิรมย์ เมือง เกษตร สมบูรณ ๑

คุมเงินลงมาสมโภชสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ในการพระราชพิธีลงสรง

วัน ๓ เดือน ๕ ขึ้น ๑๓ ค่ำ อ่านบอกพระยาราชเสนาข้าหลวงเมืองอุบล ขอพระราชทานราชวงษเมืองลำเนาหนองปรือเปนพระจุมพลภักดีเจ้าเมืองลำเนาหนองปรือฉบับ ๑ พระยานุภาพไตรภพว่าพระดำรงฤทธิไกรจับตัวผู้ร้ายได้ มอบให้กรมการเมืองนางรองคุมไปส่งพระพิเรนทรเทพฉบับ ๑ เพี้ยเมืองแสนเมืองจันเมืองสุวรรณ ขอพระราชทานพระดำรงฤทธิไกรเปนพระยารัตนวงษาเจ้าเมืองสุวรรณภูมฉบับ ๑ พระศรีวรราชเมืองท่าอุเทน ขอพระราชทานท้าวพรหมผู้ว่าที่ราชบุตร เปนราชบุตรเมืองท่าอุเทนฉบับ ๑ ราชพระศรีสกุลวงษเมืองสกลนคร ว่าได้เผาศพพระประเทศธานีแล้ว ขอพระราชทานถวายราชกุศลฉบับ ๑ ขอพระราชทานพระอุปฮาดเปนจันทประเทศธานีเมืองสกลนครฉบับ ๑ ราชมาแสนช้าง ขอพระราชทานท้าวคำเปนที่ราชว่าอุปฮาดป่วยถึงแก่กรรม ขอพระราชทานศิลาน่าเพลิงฉบับ ๑ ฯะ

เห่ทำขวัญเข้า

พระยาไชยวิชิต (เผือก) ผู้แต่ง

ได้ต้นฉบับมาจากนายกุหลาบ

เห่เห่เห่ โอเห่เห้เห่ โอเห่เห้เห่ โอเห่เห้เห่ เห่เอยจะกล่าวกล่อม พร้อมกันวันนี้ ฤกษงามยามดี เปนศรีศุภวัน มีความปราโมช สมโภชทำขวัญต้นเข้าทั่วกัน ขอบขันธเสมา พระโพสพเจ้าเอย เคยบำรุงรักษา ต้นเข้าในนา งามน่าปลื้มใจ เข้าไวออกรวง พุ่มพวงไสว ทรงยอดทอดใบ ทุกไร่ทุกนา เข้าหางม้าผ้าหลาม งามนักงามหนา ออกรวงระย้า น่าชมมากมาย นาทุ่งกรุงเก่า ต้นเข้าเหลือหลาย แตกกอกระจาย แน่นหนาน่ารัก ทั้งเข้านาดำ ลำน้ำประสัก เรียกว่านาปักแต่งตัวต้นกลม กลัดยอดผ่าหลาม งอกงามน่าชม ดูสะพรั่งดังผม สาวสาวชาวเมือง ฝนฟ้าเจ้าข้าเอย ตกเชยอยู่เนืองเนือง ล้นเหลือมาบเหมือง น้ำขังคันนา น้ำแควพิศณุโลกย ไหลโตรกลงมา เหลือล้นพ้นท่า มากกว่าทุกปี น้ำแควระแหง เรี่ยวแรงเต็มที ไหลหลากมากมี แตกแม่ลงมา น้ำแควศรีราช ดาดาษนักหนา ท่วมหินท่วมผา ท่วมสิลาเผาปูน น้ำแควประสัก ชักเติมเพิ่มพูน ฉลมเลยเพชรบูรณ อุดหนุนลงมา นาทุ่งนาดำ น้ำขังคันนา เลี้ยงต้นเข้ากล้า น่ารักเต็มที แขวงนครเสนา น้ำทาเต็มดี น้ำฝนก็มีตกเติ่นทุกวัน แขวงอุไทยรอบกรุง เข้าทุ่งทั่วกันทุ่งไหนทุ่งนั้น น้ำงามเหลือใจ ต้นเข้าออกเขียวกลัวจะเกี่ยวไม่ไหว ดูน่าปลื้มใจ ทุกไร่ทุกนา จะดูน้ำฝน เหลือล้นนักหนา จะดูน้ำท่า ขึ้นมาทุกวัน เจ้าบ้านผ่านเมือง แต่งเครื่องทำขวัญ บูชาสารพรรณ พวงเงินพวงทอง ธูปเทียนเข้าตอก ดอกไม้ร้อยกรอง แก้วแหวนเปนกอง ทำขวัญครันครบ บายศรีเงินเรืองรอง บายศรีทองเลิศลบ ทำขวัญพระโพสพ นอบนบบูชา หัวหมูก็มี บายศรีซ้ายขวา กล้วยอ้อยโอชา เครื่องกระยาสังเวย ส้มสูกพร้าวตาล คาวหวานของเสวย ทั้งขนมนมเนย ยี่ชั่วถั่วงา แป้งหอมน้ำมัน จวงจันทน์กฤษณา น้ำกุหลาบอาบทา แป้งสดสาระภี เชิญฟังกล่าวกล่อมเพราะพร้อมดนตรี พิณพาทย์มะโหรี กลองแขกปี่ชะวา ขวัญเข้าเจ้าเอ๋ย เชิญมาแม่มา ทั่วทุ่งไร่นา เชิญมาพร้อมกัน มาเชยมาชม สมโภชทำขวัญสิ่งของสาระพรรณ บันจงบูชา ให้งามทุกต้น เม็ดผลให้นักหนา น้ำฝนน้ำท่า มีมาพร้อมแล้ว แต่ง

ตัวแต่งรวง ราวกับพวงพุ่มแก้ว ต้นใบให้แพร้ว เพริศพริ้งเพราตา ออกรวงพวงผล เหลือล้นนักหนา ทุกไร่ทุกนา อย่ามีอันตราย อารักษรอบกรุง เจ้าทุ่งทั้งหลาย พระที่นั่งเจ้านาย เชิญช่วยอภิบาล ให้เข้าตั้งต้น ออกผลตระการ เม็ดรวงเปี่ยมปาน เข้าทิพย์สาลี ให้ได้โดยมาก เต็มภาคพูมที่ นาทุ่งให้ดี นาปักให้งาม ให้ได้เกี่ยวเร็วรวด ให้ได้นวดเดือนสาม ให้ได้เม็ดมากขาม ซื้อขายอย่ารู้ขาด คงถนนราคา เกวียนละห้าหกบาท เข้าสารท้องตลาด คาดถังละเฟื้อง ให้ถูกเต็มประดา ทั้งนาสวนนาเมือง ยุ้งป่าฝาเฝือง เร่งรัดตระเตรียม เข้าหลวงให้เหลือฉาง ยุ้งขุนนางให้เต็มเปี่ยม ยุ้งไพร่ตามธรรมเนียม มีกินทั่วกัน พระสงฆ์สามเณร เข้าเพลให้พอฉัน เครื่องกิจเครื่องกัณฑ์ จังหันนิจภัตร เข้าเหลือเกลือถูก ลูกไม้แอ่อัด เนื้อปลาสารพัด ทุกสิ่งสาระพรรณ พระพิรุณเจ้าเอย ปรายเปรยฝนสวรรค์ ชดเชยทุกวัน ตกตามเทศการ พระคงคาไหลล่ัน ถ้วมท้นทุกสถาน แต่พอประมาณ อย่าให้เหลือล้น เชิญขวัญแม่มา ทั้งน้ำท่าน้ำฝน ถ้วมทุกแห่งหน จนล้นนาดอน อย่ามากอย่าน้อย ค่อยขึ้นค่อยหย่อน ต้นเข้าแก่อ่อน ผ่อนขึ้นผ่อนลง พอเหมาะพองาม ตามต้องประสงค์ น้ำขึ้นแล้วทรง คงอยู่เนืองนอง อย่าเพ่อลดเลื่อน จนเดือนสิบสอง ลำน้ำลำคลอง ท้องทุ่งไร่นา กว่าเข้าตากดอก ออกรวงระย้า จึงค่อยเคลื่อนคลา ถอยทดลดลง น้ำก็หย่อนผ่อนตาม เข้าก็งามยิ่งยง หมายได้โดยจง คงเหมือนถ้อยคำ ให้เข้าเต็มนา ขอให้ปลาเต็มน้ำ ต้นเข้าที่ทำ เม็ดผลบริบูรณ เห่เห้เห่ ฯะ

๏ เห่เอ๋ยอย่าพรั่น ขวัญเข้ามาแล้ว เห่เอ๋ยอย่าคร้าม เข้างามเหลือแล้ว เห่เอ๋ยอย่ากลัว เข้าแต่งตัวแล้ว นาในนานอก เข้าออกรวงแล้ว เข้าเจ้าเข้าเหนียว ได้เกี่ยวอยู่แล้ว ไชยโยพ่อแก้ว สนุกนี้แล้วปีนี้ เห่เห้เห่ ฯะ

โคลงสุภาสิตใหม่

กรมหมื่นพิชิตปรีชากร

๓๐๒ ๏ เสียใจเสียเช่นชั้น เชิงหญิง แล้วฮา
คิดว่าเจรจาจริง จึ่งเอื้อ
มิรู้เล่นรายลิง หลอกราพ
สูบรศหมดสิ้นเนื้อ จึ่งสิ้นอาไลย ฯะ

๓๐๓ ๏ เสียใจนักจักให้ เสียการ สิ้นนา
ถึงมาทถ้ามีญาณ ยิ่งรู้
ความโศกย่อมสังหาร ความศุข
เสียศุขเสียแล้วกู้ จิตรไว้ฉันใด ฯะ

๓๐๔ ๏ โทมนัศขัดเคียดแค้น เคืองใด ก็ดี
ผิตอบแต่โดยใจ เร่าร้อน
ขาดตริคิดตรองไฉน จักขาด พลังฤๅ
ผิพลาดศุขขาดซ้อน โศกซ้ำแสนทวี ฯะ

๓๐๕ ๏ ประพฤติผิดคิดพลาดพลั้ง เสียใจ ชอบแล
รีบผลัดเร่งพลันไว กอบแก้
สิ่งดีชอบควรไฉน จึ่งตอบ ถึงแฮ
อย่าเพ่อ อย่ายอมแพ้ พ่ายน้ำใจตัว ฯะ

ความโทมนัศ

พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย์

๓๐๖ ๏ เสียใจเพราะเหตุด้วย เสียโฉม
ยามที่เคยประโลม ปลอบเจ้า
ทิ้งพี่ๆไปโลม นัศสัก วันเฮย
พี่จะตายตามเข้า สู่สู้ไฟฟ่อน ฯะ

๓๐๗ ๏ โสมนัศ นั้น ชักให้ มี ความ ศุขเฮย
ได้ ลาภ ยศ อัน งาม ยิ่ง แท้
คง โสมนัศ ไป ตาม ประโยชน์ ตน นา
ความ ศุข จัก มาก แล้ เหตุ ด้วย ยินดี ฯะ

๓๐๘ ๏ จง อย่า โสมนัศ ให้ เหลือ เกิน
ฟัง แต่ เขา ยอ เพลิน จิตร แท้
ยิน ดี ดั่ง จัก เหิน เหาะ ลิ่ว
ซ้ำ กล่าว อวด ตน แล้ ดุจ บ้า ฟัง ยอ ฯะ

พระองค์ เจ้า เกษมสันตโสภาคย์

๓๐๙ ๏ ยิน ดี ประกอบ ด้วย รศ ธรรม
ศีล แปด ห้า นิรันด์ เล่า ใช้
ความ ทุกข์ ทุก สิ่ง สรรพ์ โทษ ชั่ว
บ มิ อาจ เบียฬ ใกล้ ก่อ กั้น ศุข เกษม ฯะ

พระองค์ เจ้า เทวัญ อุไทยวงษ

๓๑๐ ๏ โสมนัศ เกิด ก่อ ด้วย เหตุ สอง อย่าง ฮา
สิ่ง รัก ชัก มา จอง จวบ เข้า
พ้น เขตร เพศ พรรค์ ของ ตน เกลียด ไกล แฮ
สม ประสงค์ ลง เค้า ส่อ ให้ ใจ สบาย ฯะ

๓๑๑ ๏ ดี ใจ มัก จะ ฟุ้ง เฟือน ไถล
หยิ่ง เย่อ ทยาน ใจ เยี่ยง บ้า
ควร รงับ ดับ ใน ใจ นิ่ง ไว้ นา
จึ่ง จะ ศุข ทุก ถ้า ทุก น้ำ ใจ คน ฯะ

๓๑๒ ๏ บาง คน คิด เกิด แล้ว คง ตาย
แต่ คิด หา ความ สบาย ทุก ถ้า
แม้ สบ สิ่ง ดั่ง หมาย โสมนัศ ยิ่ง แฮ
ผิ บ สบ มาด อ้า โศก เศร้า แสน ทวี ฯ

๓๑๓ ๏ ได้ ลาภ ได้ ยศ ทั้ง บริวาร
อีก สิ่ง สรร เสิญ ขาน แซ่ พร้อง
บัง เกิด ศุข ประสาน เสิม ส่ง
โสมนัศ นัก จัก ต้อง จิตร เฟื้อ เผลอ ไผล ฯ

พระ ราชนิพนธ์

๓๑๔ ๏ ทำ ทาน การ สละ สิ้น สบ สถาน
จง ประกอบ สาม กาล เกิด พร้อม
แรก คิด คณะ ทาน ทำ เสร็จ แล้ว แฮ
โสมนัศ มา โนต น้อม นั่น นั้น เปน บุญ ฯะ

๓๑๕ ๏ โสมนัศ จัก พูด จ้อ เจียน กะเจิง เจิ่น เฮย
ใคร สกิด ขวิด เบิ่ง ป่น ปี้
หาว ลม เลื่อน ลอย เหลิง ลง ยาก อยู่ นา
รู้ สึก ยาม โศก ซี้ กลับ ได้ คน ใด ฯ

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

ประเทศสยาม

พ้น ที่ หัว เมือง ทั้ง หลาย เหล่า นี้ ออก ไป ฝ่าย ตวัน ออก มี แม่ น้ำ ใหญ่ ไหล มา แต่ แผ่นดิน ฝ่าย เหนือ ฦก ซึ้ง ปลาย น้ำ จด ถึง ที่ ๆ น้ำ แขง อยู่ เปน [illegible] โดย ความ หนาว น้ำ นี้ ไหล ลง มา ทาง ทิศ ใต้ [illegible] ตั้ง อยู่ ฝ่าย ตวัน ออก ตรง แห่ง ประเทศ ที่ เรา [illegible] อยู่ เปน คู กว้าง ใหญ่ ฦก ซึ้ง ขั้น ล้อม อ้อม พระ ราช อาณา เขตร แต่ ทิศ เหนือ มา ตก ใต้ ชาว เมือง เหล่า นั้น เรียก ว่า แม่ น้ำ โขง ซึ่ง เปน คำ เพี้ยน มา จาก คงคา เปน แน่ ฝ่าย ตวัน ตก แห่ง ประเทศ เรา ก็ มี แม่ น้ำ ใหญ่ ไหล แต่ ทิศ เหนือ มา ตก ใต้ บัน จบ กับ ทะเล ล้อม ประเทศ ทาง ฝ่าย ใต้ แต่ ทาง ฝ่าย เหนือ นั้น ปลาย น้ำ สาลวิน ฤๅ แม่ ดง ซึ่ง เปน คู ของ เรา ฝ่าย ตวัน ตก นี้ โอบ แอบ ออก ไป ฝ่าย ตวัน ออก เฉียง เหนือ ไป เปน กิ่ว คอด แคบ แทบ จะ ต่อ กับ ลำ แม่ น้ำ โขง ฝ่าย ตวัน ออก หาก ติด เขา ใหญ่ ขั้น เรีย ที่ เหนือ เมือง เชียง ตุง น้อย หนึ่ง พอ เปน ทาง ฤๅ ตภาน ทำนบ ข้าม คู เดิน บก ได้ ทาง ทิศ เหนือ เมื่อ เปน ดั่ง นี้ คำ ทวารวดี ซึ่ง คน เปน อัน มาก หมาย เรา แต่ ลำ น้ำ เจ้า พระยา แล คลอง [illegible] ใน พระ นคร นั้น ก็ แคบ ไป แท้ จริง หาก ได้ แก่ ง ผู้ ผดุง [illegible] ประเทศ

อัน อุดม แห่ง เรา เปน ทวาร วดี โดย แท้ โดย ธรรม ดา หาใช่ แต่ง เอา เองไม่ ใช่แต่ เท่า นั้น นอก ลำ แม่ น้ำ คงคา คู ประเทศ ออก ไป ยัง มี ที่ แผ่นดิน อัน กันดาน ล้วน แต่ ห้วยเขา แล ป่าไม้ ดง ดึก ทึบ ชัฏ เปน เทือก แถว กว้าง ใหญ่เปน ที่ อยู่ แห่ง มนุษย์ ชาติชาว ป่า ดุ ดั่ง เสือ เรียก ว่า ข่า บ้าง ละวะ บ้าง ขมุ ทั้ง หลาย ชาติ หลาย ตระกูล มิได้ รู้ มี เจ้า มี เมือง ใน ที่เหล่า นี้ เปน ที่ กัน ดาน ด้วย ความ ไข้ พิปวิต อัน แรง ร้าย แล คน พวก นี้ ตั้ง แต่ ปรากฏ มี มา ก็ไม่ ปรากฏ ว่า ชาติ ใด ๆ อื่น มา เปน เจ้า เปน นาย ได้ อังกฤศ แล ฝรั่ง เสศ ก็ ไม่ สามาถร ทำ ไม ได้ ยัง ต้อง ปล่อย ให้ เปน อิศรภาพ อยู่ใน กลาง เมือง พม่า ของ อังกฤศ จน ทุก วัน นี้ แล ที่ กัน ดาน กับ ทั้ง คน ดุ ดังได้ กล่าว มา นี้ มี อยู่ กว้าง ใหญ่ มาก มาย ตั้ง อ้อม ล้อม พระ ราช อาณา เขตร นอก คู ประเทศ โดย รอบ เปน กุ ขัน กอง นอก แล ขวาก หนาม รักษา พระ ราช อาณา เขตร อยู่ อีก ชั้น หนึ่ง จึ่ง ถึง ญวน แล พม่า รามัญ ซึ่ง เปน เพื่อน บ้าน ฤๅ สัตรู ของ เรา แท้ แต่ใน ที่ ทั้งปวง ต่าง ๆ ทุก ชั้น ที่ ได้ กล่าว มา นี้ ตาม สิ่ง ซึ่ง มี อยู่ โดย ธรรม ดา แต่ การ นาน มา ก็ กลับ กลาย เสียไป เปน อัน มาก ที่ จะ แก้ ไขได้ ก็ มาก ยาก แท้ ก็ มี

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

รายงาน

ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ วัน ๖ เดือน ๕ ขึ้น ๙ ค่ำ จน ถึง วัน ๕ เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ๗ วัน นี้ สมาชิก ได้ มา ยัง หอ พระสมุด ๔๔ ท่าน แล หนังสือ ที่ ได้ ให้ ยืม ๑๗ เล่ม

พระ ราช นิพนธ์

พระ บาท สม เด็จ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว

เรื่อง บัณหา ธรรม

ผู้ ปฏิบัติ [redacted] ครา พระพุทธ เจ้า ใน เรื่อง พระ พุทธ ปฏิมา เจดีย ฤๅ ใน ที่ ต่าง ๆ ใน การ พระราช พิธี นั้น ๆ จะ ให้ ท่าน ผู้ จะ ทำ พุทธบูชา ได้ ศึกษา ตาม แล ทำ ตาม ด้วย ดี โดย ชอบ

ข้าพระพุทธ เจ้า คิด ว่า ถ้า ท่าน จะ บูชา วัตถุ มี พระ พุทธ เจ้า เปน ต้น จะ ได้ ตั้ง อยู่ ตาม วิธี ที่ จะ ว่า ไป นี้ แล้ว พระ ราช กุศล แล สามัญ ชน กุศล ก็ ดี ศรี สวัสดิ พิพัฒน์ มงคล แก่ พระราชวัง แล พระ นคร ฤๅ แก่ พระ ราช ตระ กูล แล อำมาตย์ ตระกูล แล อาณา ประชา ราษฎร ก็ ดี จะ เจริญ สำเร็จ มาก กว่า ทำ โดย การ มัด ง่าย ไม่ มี วิธี กำหนด ไว้ ใน ภาค เบื้อง ต้น นี้ จะ กล่าว ลักษณ ควร จะ นมัศ การ กราบ ไหว้ คำนับ น้อม แล ลักษณ ทำ สัก การ บูชา นับถือ ใน พระ รัตน ไตรย์ นั้น ให้ เข้าใจ ถนัด ก่อน อัน การ อ่อน น้อม คำนับ ใน โลกย นี้ มี กิริยา ต่าง ๆ กัน ใน ประเทศ ต่าง ๆ ไม่ ต้อง กัน ไม่ เหมือน กัน จน ถึง ขัด ขวาง กัน ข้าง จีน ถือ ว่า เมื่อ จะ ทำ คำนับ ไหว้ พระ ไหว้ เจ้า แล เข้าไป หา นาย ต้อง สอด สรวม เครื่อง แต่ง ตัว หมวก เสื้อ รอง เท้า เข้า ให้ ครบ จึ่ง จะ ไหว้ พระ ไหว้ เจ้า ไหว้ นาย ได้ ถ้า ไม่ มี เครื่อง แต่ง ตัว เต็ม ไม่ สรวม หมวก สอด รอง เท้า ก็ ไม่ เคารพ ฝ่าย ข้าง ชาว ยุโรป แล อเมริกา ถือ ว่า สรวม หมวก อยู่ เปน ไม่ คำนับ ต้อง ถอด หมวก ออก ถือ โบก แต่ เครื่อง แต่ง ตัว คือ เสื้อ ชั้น นอก ที่ ได้ สรวม อยู่ โดย ปรกติ แล รอง เท้า แล เครื่อง อื่น ๆ ตาม ยศ จน ถึง กระบี่ ซึ่ง เปน เครื่อง ติด อยู่ กับ เครื่อง คาด เอว ต้อง แต่ง เข้า พร้อม จึ่ง เปน อัน เคารพ ฯะ

ฝ่าย ลัทธิ ใน การ เคารพ ของ พวก ชาว บ้าน เมือง ถือ พระ พุทธ สาศนา แล ถือ ข้าง พราหมณ์ มัก ถือ ว่า ไม่ สรวม หมวก ไม่ โพก ผ้า เปน เคารพ รอง เท้า แล อาวุธ ห้าม เปน อัน ขาด ไม่ ให้ สอด สรวม ไม่ ให้ คาด แต่ ใกล้ ที เดียว เปน เคารพ ฝ่าย ผ้า ห่ม นั้น ต้อง ให้ มี จึ่ง เปน เคารพ ถึง กระ นั้น ใน ที่ เคารพ ก็ บังคับ ให้ ลด เปิด บ่า ข้าง ขวา ออก แล ใน ชาว สยาม ผู้ ชาย เมื่อ เคารพ ผู้ มี บันดาศักดิ ต้อง หา ผ้า ห่ม ลง เกี่ยว พุง ไว้ การ เปน ต่าง ๆ ขัด กัน ไม่

ต้องกันดังนี้แล

อนึ่งในกิริยาบถก็ถือไม่ต้องกัน ในเมืองอื่น ๆ โดยมากถือว่าผู้ซึ่งยืนเป็นอันดำนับผู้ซึ่งนั่ง ถ้าผู้มีบันดาศักดินั่งอยู่ ผู้มีบันดาศักดิน้อยต้องยืนอยู่ ต่อผู้มีบันดาศักดิยังคับยอมให้นั่งลงได้ ถ้าผู้มีบันดาศักดิยืนขึ้นแล้ว ผู้มีบันดาศักดิน้อยนั่งอยู่ไม่ได้เลย ต้องยืนขึ้นไม่ต้องยังคับให้ยืนเลย ถึงในบัญญัติในพระพุทธสาศนาก็มียังคับว่า เมื่อผู้สำแดงธรรมจะเทศนาสำแดงธรรมให้คนที่นั่งอยู่มิได้ป่วยไข้ไม่ได้ ต้องให้คนฟังยืนขึ้นฟังธรรม แต่ในเมืองไทยเมืองเขมรเมืองลาวเหล่านี้ มีกิริยาคนสูงศักดิไว้ให้สูง คนต่ำบันดาศักดิต้องไว้กิริยาต่ำแก่ผู้มีบันดาศักดิสูง ถ้าผู้มีบันดาศักดิยืนก็ต้องนั่ง ถ้านั่งก็ต้องหมอบต้องคลานการอย่างนี้ก็ได้ยินว่า ในลังกาเก่าแลเมืองทมิฬก็ถือเมื่อเจ้าแผ่นดินเสดจออกไปที่ใด ๆ นอกเมือง ราษฎรที่พบเสดจต้องพังพาบกัมศีศะราบกับแผ่นดินเงยหน้าขึ้นไม่ได้ เป็นแต่ยกขึ้นไว้บนศีศะกว่าเจ้าแผ่นดินจะเสดจ ว่าถึงกิริยาต่าง ๆ ในการคำนับ พังพาบทั้งตัว ดังว่านั้นเรียกกราบลงเป็นจรเข้ แลเบญจางค์ประดิษฐถึงดินทั้งมือสองเท้าสองศีศะหนึ่ง แลแลกุ้ยอย่างญวนแลจีน แลคุกเข่าคำนับอย่างชาวแลอื่น ๆ แล้วก็มากมายหลายอย่าง แต่จะว่าการตามที่ว่าไว้ในหนังสือที่มีในพระพุทธสาศนาในพระบาฬีมีอยู่สี่อย่างตามชื่อ คือ อภิวาท ๑ วันทนาการ ๑ ปัจจุฏฐานาการ ๑ อัญชลีกรรม ๑ เป็นสำแดงกิริยาคำนับต่อน่าผู้มีตัวประจักษ์เฉภาะยังอีกสองอย่างคือ นมการ ๑ นมัศการ ๑ สองอย่างนี้ว่าด้วยการนับถือเป็นพระที่ยิ่งแลแสดงความน้อมไปแต่พระนั้นด้วย คือกายวาจาจิตรจะหาที่ชื่ออุทาหรณ์เยี่ยงอย่างของคำที่สำแดงชื่อ ๖ อย่างคือ อภิวาท วันทนาการ ปัจจุฏฐานาการ อัญชลีกรรม แล นมการ นมัศการนั้นก็ได้เหนอยู่ชุกชุม คือ ภวันตังอภิวาเทตวา ในพุทธนั้นแล อภิวาทนสีสสที่เป็นคาถาแลอื่น ๆ เป็นอุทาหรณ์ของอภิวาท ภควโตปาเทสิรสาวันทามิ ฤๅวันทติในบาฬีวินัยเรียกชื่อ อวันฑุโยปุคคโล แลอื่น ๆ เป็นอุทาหรณ์ของวันทนาการในบาฬีว่า ภควโตปาเทสุสิโลนิปติตวา แลนิจจัตถการังกโรมิ เป็นอุทาหรณ์ของปัจจุฏฐานาการ เยนะภควาเตนัญชลิมปณามเมตวา ฤๅอัญชลิมปคคัยห ฤๅชัญชลิโกอัตถุสาสิ แลในยทสวกมนต์ว่าอัญชลีกรณีโย เหล่านี้เป็นอุทาหรณ์ของอัญชลีกรรม นะโมตัสสะภปภควโตนมัตถุ นโมเตปริสาชัญญุแลอื่น ๆ เป็นอุทาหรณ์ของนมการ นมัสสันติโลตถังนมัสนาโนสัมพุทธังแลอื่น ๆ เป็นอุทาหรณ์ของนมัศการ ก็ในชื่ออาการ ๖ อย่างที่มาในบาฬีนี้ คนทำอย่างไรจะเรียกชื่อว่าไรก็ไม่ได้ความชัด อภิวาทนั้นเหนที่มาเป็นกิริยาที่เขาใช้ต่อน่า แลทำแก่ผู้สูงศักดิ์ คือพระพุทธเจ้าแลพระสาวกผู้ใหญ่ แลพระเจ้าแผ่นดินแลมหาพราหมณ์มีอรรถกถาบ้างอันแก้ว่าก็มีบ้าง แต่ที่แก้ว่าอภิวาทนั้นก็คือวันทนากิริยานั้นเองโดยมากถึงกระนั้นเหนที่มาในบาฬีอภิวาทดูที่เป็นการอย่างสูงการอย่างสูงวันทนาการเป็นการต่ำลงมา แลตั้งฝากไว้ดำนับไป อภิวาทแลสงฆ์แลคนที่ควรจะได้แต่จะว่าพ่อหนักไป ๑ นั้นอรรถ

จันทวรรณพฤติ มีฤา
งาะน้ำนวลควร ๒
น ม
วสุยุ คจิร
บาทหนึ่ง ๑๒ อักษร
๒ หนึ่ง
๑ พบ ชาง ฤๅ
โภชน์เลี้ยง
หลีกรอก ไภย นา
พยสู้ ยดุง คน ๓

แลมียุติ คือขาดคำลงในที่ ๔ ที่ ๘ อักษร
ชื่อปุฏะฉันท์ ดังนี้

เว้นมุสาวาทมีองค์ ๔

จะเจนกุศลาธรรม กรรมบถตามชินวร ธเสนอความ โทษทุภาสิต

อตถะทุกลมรรษา พาละจิตรคิด อกุศลทุจริตมิจ ฉากถาแถลง

จตุวิธทุฐองคา ทารุณาแสดง ทุผลก็พิปลาดแสลง ลามกากำม์

วิปริตะตถะอาสัตย์ วัตถุเท็จทำ สุจริตะบมิสมสำฤทธิถ่องธรรม์

กระมลก็ริ่ตริตรองตฤก นึกจะแผกผัน พจนนิคุณะรำพรรณ์ พร้องบคงตรง

วิริยแลยุตะพรอกพร่ำ คำก็คดคง กลดุจมนะจำนง นึกจะอ้างพราง

นรชนบรได้สดับ ศัพท์ห่อนขนาง สทหนะบมิรางหมาง จิตรกังขา

จตุพิธสริถ้วนองค์ คงณพุทธภา สิตะครุทุมุสาวา จดวจีกรรม์

คณะสุรวิธุราชาติ ปราศจากวัญ [illegible] สรรพ์ โทษะทั้งผอง

สุจริตะผลภิญโย โสภณา[illegible]ในกรรมบถเจริญ

เลื่องหล้า สาธุสรรเสริญ บรภพคติไลย

มบัติ วัฒนาไอ สุริยก็ศุขเกษม

ฉันทนามา ปุฏะวุติวรวาก

เพราะฤบมิเสนาะเน่งนึก ตฤกก็เหลือตรอง ดุจวิจิแลคนองฟอง ฟัดณะฝั่งฟัง

สติธิติวิริเยศหย่อน อ่อนบรางรัง สฤษดิบมิสมหวัง วัจนาทแสดง

สุรพลพิริยาญาณ หาญก็อาจแถลง รบุบทรจนวแจง แจ้งประจักษกล

๑๖ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๔๑ ๑ ไปบรู้อยุดยั้ง คือวัน คืนเฮย
ชีวิตรลดบมิผัน เพิ่มได้
อายุทวีพรรษ์ ห่อนลด เลยนา
เปนอนิจลักษณให้ ทั่วผู้พึงปลง ฯ

๔๒ ๑ บอกสำอางร่าง[illegible] [illegible]จันท์
เดิมอยู่พนา[illegible] [illegible]
[illegible] กนเมื่อ แต่งนา
[illegible] ชื่ออ้างออกหวี
เชน (ก. ธ. ส

โคลงทาย

๔๕ ๑ รีรีรูปร่างแสร้ง สมมติ
ริมรอบมีรอยรด ร่องน้ำ
กลมกลมใส่ช่วยกด ทึกทลัก โกรกแฮ
รศอร่อยเอร็ดล้ำ ชอบข้างคนชรา ฯ

๔๖ ๑ วานรหนึ่งใส่สร้อย รุกขา
สี่ศอกกายยาวสา มารถได้
สำหรับที่วัดวา วางแบบ สร้างเฮย
ชนช่างชอบใจใช้ ช่วยชี้เฉลยนาม ฯ

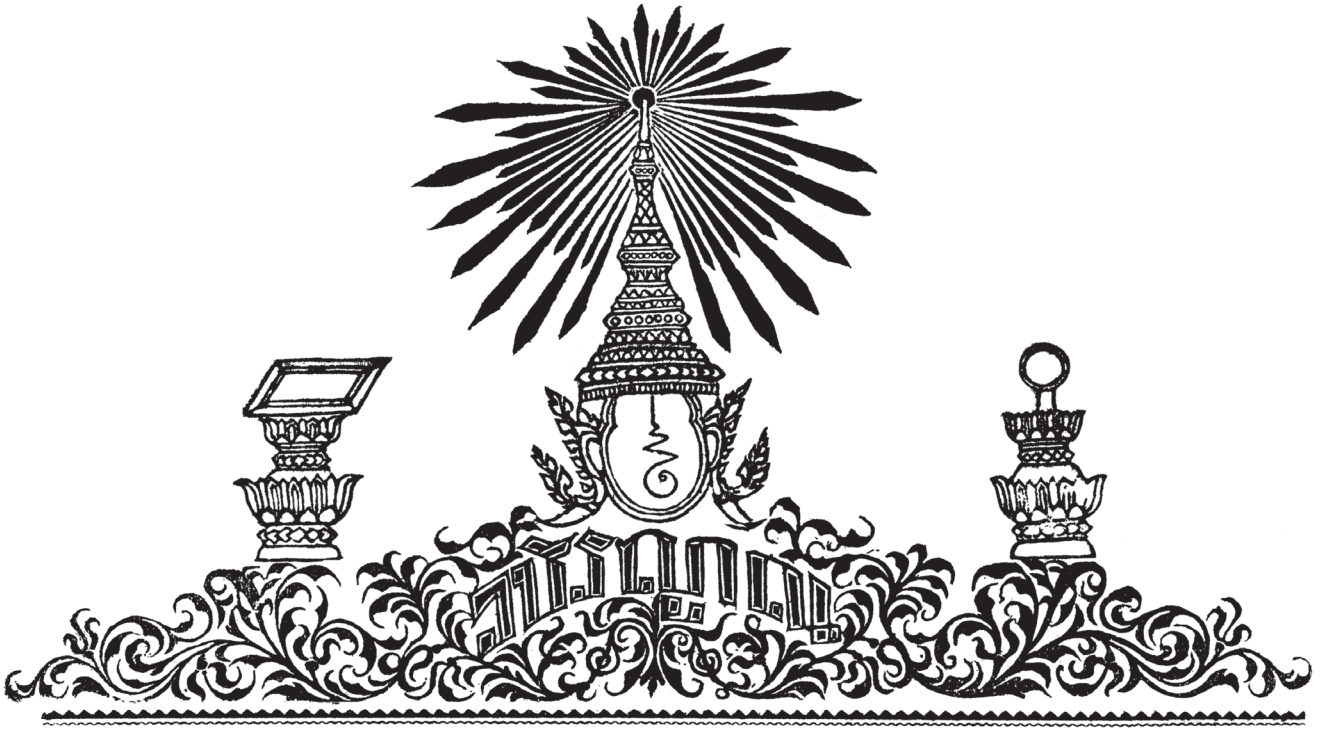

เล่ม ๒ แผ่น ๒๖ วัน ๕ เดือน ๕ แรม ๑๔ ค่ำ ปีกุน นพศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรบรรณารักษ

โคลงสุภาสิตใหม่	น่า ๒๐๑
รายงาน	น่า ๒๐๕
พระบรมราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔	น่า ๒๐๕
ฉันทวรรณพฤติ	น่า ๒๐๘
แก้โคลงทาย	น่า ๒๐๘
โคลงทาย	น่า ๒๐๘

โคลงสุภาสิตใหม่

พระราชนิพนธ

๓๑๖ ๏ โสมนัศครั้งหนึ่งนั้น โกนจุก
ปีก บวชเณรดูสนุกนี้ นึกยิ้ม
บวชพระไป่เปนศุข อยากสึก
ครั้นสบสาวน้อยปิ้ม ป่างได้ไปสวรรค์ ฯ

๓๑๗ ๏ ผู้ดีมีทรัพย์สร้าง บุญทาน
มากแต่ผ ปาน ไพร่พื้น
เพื่องสลึง มนัศชื่น ชมแฮ
โสมนัศ ศ จิตรเพียงพันคูณ ฯ

สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ

๓๑๘ ๏ โสมนัศเมื่อเกิดขึ้น กลางใจ เล่านา
ปรากฏมุขสดใส ผ่องแผ้ว
ผิดฤๅชอบสิ่งใด เหนปรุะ โปร่งเอย
ปราโมชดังดวงแก้ว ตกต้องเต็มมือ ฯ

๓๑๙ ๏ ยินดีใดอย่าพ้น ประมาณ ไปแฮ
พึงกอบแต่พอการ กับได้
ฮึกนักจักเสื่อมหาญ เพราะเหตุ เหิมแฮ
ผิว่าขาดยินดีไส้ โศกซ้ำซึมทรวง ฯ

๓๒๐ ๏ ยินดีด้วยชอบได้ กับตน หนึ่งฤๅ
ยินลาภเมื่อลาภผล เกิดไซ้
ยินดีเมื่อยศดล ดานเกิด มีฤๅ
ยินก็ยินแต่ให้ เหมาะน้ำนวลควร ฯ

๓๒๑ ๏ ดีใจเมื่ออยากน้ำ มาพบ ธารฤๅ
เปรมจิตรเมื่อหิวสบ โภชน์เลี้ยง
ยินดีเมื่อตนหลบ หลีกรอด ไภยนา
ชื่นนักชื่นไป่เพี้ยง พบผู้ผดุงตน ฯ

กรม หมื่น พิชิต ปรีชา กร

๓๒๒ ๏ ยินดีใด จัก สู้ เหนโฉม แม่ ฮา
ชื่นจิตร ชื่นใจ โสม นัศ แท้
น้อง เอย จัก มาโลม ใจ พี่ ฤาแม่
เหนแม่ คราว เดียว แม้ พี่ ร้อย รวย ทอง ฯ

ความโกง

พระองค์ เจ้า ทอง กอง ก้อนใหญ่

๓๒๓ ๏ คนโกงโกง นั้น มาก เหลือ หลาย
โกง บ่าว บ่าว โกง นาย ยุ่ง แท้
โกง มิตร มิตร โกง หมาย โกง ตอบ โกง นา
โกง ต่อโกง โกง แก้ อย่าง นี้ มี ถม ฯ

๓๒๔ ๏ น้อย ฤๅ ร้อย เล่ห ล้วน ลวง หลอก
จับ นี่ หนี โน่น กลอก กลับ กลิ้ง
ปา สิ้น หมด มะกอก สาม สี่ ตะ กร้า แฮ
ห้า หก เจ็ด คน ทิ้ง ถูก เจ้า ฤๅ มี ฯ

๓๒๕ ๏ ความโกง มี มาก พ้น ประมาณ แล้ว แฮ
สม ดุจ ดัง โบราณ ร่ำไว้
อุปเท ท่วม หลัง สาร สม กล่าว นั้น นา
จัก คัด แก้ โกงได้ แต่ ถ้อย คำ ตรง ฯ

๓๒๖ ๏ บิด ท่าน ท่าน ย่อม ย้อน เกลียว บิด
คด ก่อน เขา คง คิด ตอบ บ้าง
หนาม ยอก ย่อม หนาม สกิด แกะ บ่ง
ใคร ขาด คิด อย่าง อ้าง ทุก ผู้ ตรง หา ฯ

กรม หมื่น พิชิต ปรีชา กร

๓๒๗ ๏ คนโกง พ่อ แม่ ปลิ้น ปลด ทรัพย
โกง แก่ อาจารย์ จับ ผิด สู้
โกง นาย เก็บ ความ ลับ แลก ลาภ
สาม หมู่ ใคร คบ ผู้ คบ นั้น มลาย ผล ฯ

พระองค์ เจ้า เกษมสันต โสภาคย์

๓๒๘ ๏ คนโกง คิด แต่ กู้ เงิน ทอง
แม้ ดอก เบี้ย พูน กอง ไป่ คร้าม
ภา ทรัพย แห่ง เจ้า ของ สูญ ล่ม เสีย เฮย
คิด ขยับ ทรัพย ส่ง ข้าม สู่ ด้าว แดน ตน ฯ

พระองค์ เจ้า เกษม ศรี สุภโยค

๓๒๙ ๏ โกง เก่ง เร่ง ละ แก้ กาย ตน
มี แต่ จะ ภา ผล ผิด ไว้
ท่าน ใช้ อย่า ฉ้อ ฉน ลัก ฉก
ผล สัตย จะ นำให้ หาก ร้าย กลาย ดี ฯ

พระองค์ เจ้า เทวัญ อุไทย วงษ

๓๓๐ ๏ คนโกง มี มาก แท้ เหลือ หลาย
หนึ่ง คิด เทอุบาย คด เจ้า
ต่อ หน้า กราบ กราน ภาย หลัง หลอก เล่น แฮ
โกง เช่น นี้ นับ เข้า หนึ่ง แท้ การ โกง ฯ

๓๓๑ ๏ หนึ่ง เมื่อ ยาม เสิก สู้ ต่อ กัน
คิด จับ ตัว นาย อัน ชุบ เลี้ยง
ไป ส่ง สัตรู พลัน หา ชอบ ตน แฮ
ชน เช่น นี้ ชอบ เพี้ยง เชือด เนื้อ เกลือ ทา ฯ

๓๓๒ ๏ หนึ่ง คน ที่ ท่าน ใช้ การ ทอง เงิน เฮย
มือ ใหญ่ ไป่ ตริ ตรอง ฦก ซึ้ง
คิด ประบัด บัง ของ สิน ทรัพย ท่าน แฮ
ควร เฆี่ยน ไม่ น่า ขึ้ง นับ ร้อย ไป ดาย

๓๓๓ ๏ โกง หนึ่ง เหน แน่ แท้ ไม่ นาน
คือ พูด ทน สาบาน สบถ ไว้
พูด คำ พล่อย คำ ขาน สบถ ทุก คำ แฮ
โกง ชนิด นี้ ใช้ โทษ นั้น เหลือ ประมาณ

พระองค์ เจ้า วร วรรณา กร

๓๓๔ ๏ คน สมอง คด อยู่ แล้ว ยาก หาย
ขัง คุก ไว้ จน ตาย ไป่ เว้น
ถึง ดับ ชีพ วอด วาย เปน เพศ ผี เฮย
ยัง หลอก กิน เครื่อง เส้น แห่ง ผู้ นรชน

๓๓๕ ๏ คนคดใครคบไว้ เรือนตน
มักจักเกิดเหตุผล ชั่วร้าย
เที่ยวลักฉกฝูงชน เขาจับ ไว้แฮ
ความผิดเผื่อมันป้าย จักต้องรำคาน ฯ

พระองค์เจ้าจิตรเจริญ

๓๓๖ ๏ คนโกงเกกมะเหรกนั้น มีหลาย
โกงกับซื่อโกงหมาย เก็บสิ้น
คนซื่อมักฉิบหาย เสียเปรียบ โกงพ่อ
โกงกับโกงปลอกปลิ้น ปลดแก้โกงกัน ฯ

พระองค์เจ้าโสณบัณฑิตย

๓๓๗ ๏ ชนใดกล่าวเท็จให้ เขาหลง
จักพูดใดไปตรง สักน้อย
วาจาไม่มั่นคง กลับกลอก
ใครคบมักเกิดถ้อย ซักให้เสียคน ฯ

๓๓๘ ๏ คนโกงพวกหนึ่งนั้น กล่าวใดใดเอย
ล้วนแต่เท็จเหลวไหล ชั่วร้าย
ปากว่าชอบแต่ใจ นั้นเกลียด จริงนา
คอยจับผิดคิดบ้าย โทษให้ถึงเขา ฯ

พระราชนิพนธ์

๓๓๙ ๏ สับปลับกลับกลอกกลิ้ง เจียนกลม
เข้าชิดสนิดสนม หยิบยิ้ม
ของใช้เครื่องทองถม ทำสาบ สูญแฮ
พูดฟ่อแต่ภอปลื้ม แปลกถ้าอย่าทนง ฯ

๓๔๐ ๏ บางคนฉลาดล้ำ เลิศเหลือ
เสียแต่จิตรติดเจือ บิดเบี้ยว
เจรจาจึงฟั่นเฝือ ฟังยาก
แม้นประมาทฉลาดเลี้ยว เล่ห์เหล้นแกมโกง ฯ

๓๔๑ ๏ อ้ายเฒ่าเจ้าเล่ห์รู้ อุปเท
หลายอย่างช่างปรวนเปร ปดโป้
ใครเชื่อเสน่ห์เท หันสู่ หาแฮ
จักฉิบหายเจ๊าโหล้ หมดหล้อนตัวโทน ฯ

๓๔๒ ๏ ภาษีเรียกราษฎ์ก้ำ เกินพิกัด
ซ้ำชู่รู่เร่งรัด เยี่ยงปล้น
ส่งหลวงตักตวงตัด เติมช่อ ฉนแฮ
โกงเช่นนี้ไปพ้น ผิดพ้องราชไภย ฯ

๓๔๓ โกงนักจักคบด้วย ผู้ใด ได้ฤๅ
เขาทราบสนัดใคร ห่อนใกล้
โกงชนิดปิดคดใน ภักตรซ่อน โกงนา
ร้ายยิ่งสิ่งหนีได้ แต่รู้เทียมทัน ฯ

สมเด็จกรมพระบำราบปรปักษ

๓๔๔ โกงใหญ่ไม่ไว้ช่อง เกรงกลัว เลยนา
โกงบิดคิดเมามัว แต่ได้
โกงเปนห่อนเห็นตัว โกงร่ำ ไปเอย
โกงสนิดปิดเงื่อนไว้ ไม่เว้นวายโกง ฯ

ความสัตยซื่อ

พระองค์เจ้าเกษมศรีศุภโยค

๓๔๕ ๏ ความซื่อย่อมเกิดสิ้น สบสัตว ปวงแฮ
ทุกชาติฤๅกำจัด เพื่อนพ้อง
พวกใดไปซื่อกัด ขบชีพ กันแฮ
แท้สัตยหมู่นั้นต้อง เสื่อมสิ้นสูญพันธุ์ ฯ

๓๔๖ ๏ ใครซื่อต่อพวกพ้อง พงษพันธุ ตนแฮ
จงอย่าคิดมลายกัน ตราบม้วย
พึงเกื้อแก่คนอัน ตรงต่อ มิตรแฮ
จึงนับว่ากอบด้วย ซื่อซ้องสามคี ฯ

๓๔๗ ๏ ผู้ซื่อต่อท่านผู้ ผดุงตน นั้นฤๅ
ย่อมค่อยคิดแสวงผล เพิ่มเกื้อ
ความร้ายสิ่งใดดล ดานเกิด มีฤๅ
สู้ซื่อสัตยเสียเนื้อ เลือดใช้คุณแทน ฯ

๓๔๘ ๏ ผิผู้สัตยซื่อพร้อม ใจกัน
อย่าคิดอย่าควรผัน แผกพ้อง
สิ่งใดจักภาหัน รักห่าง
จงเร่งรวังป้อง ปกน้ำใจกัน ฯ

๓๔๙ ● ผัวเมียรักร่วมน้ำ ใจตรง กันแฮ
ผัวชื่อเมียสัตย์คง คู่ม้วย
ไปแทนองหน่วงใจปลง จิตรชื่อ ช้อมนา
เมียอ่อนผัวออมด้วย ดังนี้เนาเกษม ฯ

๓๕๐ ● มิตรชื่อถือให้หมั้น หมางจงย รักนา
รักเพื่อนอย่าเอาผง ผิดให้
เหนจิตรอยู่ว่าตรง ตรงต่อ ท่านแฮ
มิตรรักช่วยเมื่อไร้ จึงรู้คุณตรง ฯ

๓๕๑ ◎ ความชื่อประกอบทั้ง สัตยา
นับบิดามารดา เกิดเกล้า
อีกคุณกระษัตรา ชุบชีพ คนเฮย
ไหว้ท่านทุกค่ำเช้า จะคุ้มอันตราย ฯ

๓๕๒ ◉ ความชื่อสัตย์สิ่งนี้ เนานาน ศุขเฮย
คนคดรักพลันลาญ เพราะลิ้น
แสดงชื่อสิ่งสัตย์สมาน กายจิตร
ท่านเชื่ออย่าชักปลิ้น ปลอกให้เหนใจ ฯ

พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่

๓๕๓ ◎ ชื่อสัตย์สุจริตทั้ง กระตัญญู
คุณท่านที่ชุบชู ชีพไว้
เทวามนุษย์ดู ฤๅดี ตาเฮย
ไปปรโลกรักได้ ศุขทั้งสวรรเสวิญ ฯ

พระองค์เจ้าโสณนันทิยะ

๓๕๔ ◎ ชนใดสัตย์ชื่อด้วย วาจา
ไปกล่าวซึ่งมุสา ผิดถ้อย
ผู้นั้นรักวัฒนา อย่างยิ่ง
แต่ประพฤติได้น้อย เท่านแท้สวรรเสวิญ ฯ

พระองค์เจ้าจิตรเสวิญ

๓๕๕ ● ใครชื่อพูดไปได้ มุสา
คนมักมีเมตตา ยิ่งพ้น
เงินทองคิดรักหา ได้ง่าย
คนรักชมเหลือคัน แต่แพ้เปรียบโกง ฯ

สมะตะจะกรมพระยำรำไพ ปรีชีกษ

๓๕๖ ◎ บางคนจนยากไร้ ขัดวาง
ปอง ประโยชนแต่ทาง ชอบใ
การนิดคิดละวาง แสวง . ง ชอบนา
สัตย์ชื่อถือหมั้นไว้ ชาตเช้าสบายเย็น ฯ

๓๕๗ ◎ ใจชื่อถือสัตย์หมั้น มีคุณ
ความสัตย์ช่วยอุดหนุน เมื่อไร้
ชื่อสัตย์ย่อมเป็นบุญ ภายภาค น่าเฮย
ไภยพิบัติช่วยได้ กลับร้ายกลายดี ฯ

๓๕๘ ◎ สัตย์ชื่อถือเที่ยงแท้ เปนประธาน
ค่อยนิ่งค่อยเหนนาน เนิ่นช้า
คนคดลดเลี้ยวพาล กลับกลอก เร็วพ่อ
แช่งชื่อถือนอกหน้า ร่อนซ้อนหาดี ฯ

๓๕๙ ◎ ใจชื่อถือสัจแล้ว เล่ห์เหระ
ชื่อนักมักงมเงระ โง่บ้า
เคล่าคล่องว่องเระเประ เหนฉลาด
พูดเหมาะเพราะถูกถ้า ที่แท้ใจโกง ฯ

๓๖๐ ◉ สัตย์ชื่อยากจะแจ้ง ในใจ
นิ่งนิ่งต่อนานไป จึงรู้
แลสัตย์กล่าวสิ่งใด ฟังชอบ มากเฮย
คนสัตย์แม้รักสู้ ย่อมแพ้คนโกลง ฯ

๓๖๑ ◎ คนชื่อถือสัตย์สู้ ความจน
รักสัตย์จำจนทน ขัดข้อง
คนดีที่มีผล ประโยชนมั่งคั่งเฮย
เหตุเพราะทั้งสัตย์ต้อง ที่ได้ โดยสบาย ฯ

พระองค์เจ้าเทวัญอุไทยวงษ

๓๖๒ ◎ คนชื่อถือยึดหมั้น สัตย์ธรรม์
นี่แลเปนสำคัญ ยิ่งล้น
พูดจริงแลไปผัน ผ่อนกลับ กลายนา
สมเหตุทั้งปลายต้น จึงแท้ว่าตรง ฯ

๓๖๓ ๏ คำ จริง อัน กล่าว ข้อ ทั้ง หลาย
ปราชู ย่อม บรรยาย อย่าง นี้
เปน คำ จักไม่ ตาย เพราะ พูด จริง แฮ
คำ บุราณ ท่าน ชี้ อย่างไว้ โดยแสดง ฯ

๓๖๔ ๏ ผู้ ใด มิได้ คิด เล่ห์ กล
แลบ ส่าย สัตย ทน สบถ พลั้ง
ว่า จริง ก็ จริง จน วาย ชีพ
พบ ดัง นี้ จง ตั้ง จิตร ขร้อง สมา คม ฯ

พระราช นิพนธ์

๓๖๕ ๏ เปน หญิง สัตย ซื่อ ด้วย สวามี
สิ่ง ขัด แคลง ราคี ห่อน ข้อง
ความ ลับ รับ วา ที บ แพร่ง พราย นา
การ ชั่ว ช่วย ปัด ป้อง ปก เหย้า งำ เรือน ฯ

๓๖๖ ๏ สมณ นับ ว่า เชื้อ ชิน บุตร
ประพฤติ ซื่อ ศีล บริสุทธิ สบ ต้อง
จำแนก แจก ธรรม พุท โธวาท สอน แฮ
แก่ หมู่ สาธุ ชน พร้อง สดับ รู้ อมัต ธรรม

๓๖๗ ๏ เปน ข้า ราช กิจ ตั้ง กตัญญู
สัตย ซื่อ ถือ เจ้า ชู เชิด ไว้
บ เปน แต่ ปาก คู คำ อวด อ้าง แฮ
ตลอด ชีพ ชั่ว ดี ได้ ห่อน กลิ้ง กลับ กลาย

พระองค์ เจ้า วรวรรณา กร

๓๖๘ ๏ คน ซื่อ นี้ ชัก ให้ นาน เหน
แรก มัก ทุกข์ ยาก เข็ญ ทรัพย์ไร้
ซื่อ จิตร คิด ใจ เอน ดู สัตว ทั่ว แฮ
ผล ซื่อ ส่ง คง ได้ ศุข ช้า ยาว กาล

ความโกรธ

พระองค์ เจ้า วรวรรณา กร

๓๖๙ ๏ บาง คน โทษะ กล้า เกิน การ
พูด ไม่ ถูก หู พาล โกรธ เกรี้ยว
ทำ เยี่ยง ดุจ นิพาน สุพ สิต นั่น เอย
เคือง คราธ กระทบ เลี้ยว ผ่ เข้า ดี งัว

พระองค์ เจ้า เกษมศรี ศุภโยค

๓๘๐ ๏ โกรธ แค้น แสน สุด ด้วย กาย สกนธ์
คิด สิ่ง ใด เวียน วน วุ่น แท้
วิชา บ ติด ตน ตัด ยาก
แม้ ว่า ใช่ กาย แล้ เฆี่ยน ซ้ำ สั่ง สอน

พระองค์ เจ้า โสณบัณฑิตย

๓๘๑ ๏ โกรธ นัก มัก ชัก ให้ เสีย คน
ความ โกรธ กลุ้ม ใน กระมล ดั่ง แค้น
คิด ประทุษฐ ร้าย จน กล่าว แช่ง ชัก นา
ตัด ญาติ ขาด เด็ด แม้น ชีพ ม้วย ไป่ เผา

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อไป

รายงาน

ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ วัน ๖ เดือน ๕ แรม ค่ำ ๑ จน ถึง วัน ๖ เดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ ๘ วัน นี้ สมาชิก ได้ มา ยัง หอ พระสมุด ๕๓ ท่าน แล หนังสือ ที่ ได้ ให้ ยืม ๑๗ เล่ม

พระบรม ราชนิพนธ์ ใน รัชกาล ที่ ๔

ว่า ด้วย พระราช ประวัติ พระบาท สมเดจ พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเดจ พระเจ้า น้องยาเธอ เจ้า ฟ้า อิศเรศรุธามณี ตรีพิธ เพชร รัตนา ลงกฎ อรรคราโชรส วรยศวิบุลยอดุลยเดช มหาสุขุมาลย์ วงษ วโรดม บรม ราช กุมาร คือ พระ บาท สมเดจ พระ บวเรนทรา เมศร มหิศ เรศรรังสรร พระ ปิ่น เกล้า เจ้า อยู่ หัว ซึ่งเสดจ เฉลิม พระ ราชมณเฑียร ใน พระ บวร ราชวัง นับ ตาม พระ ราชวงษ นี้ นั้น พระ องค์ เปน พระ ราช บุตร ที่ ๕๐ ฤๅ อย่าง หนึ่ง เปน ที่ ๒๗ ตาม จำนวน นับ แต่ พระ องค์ ที่ เปน พระ ราชกุมาร ของ พระ บาท สมเดจ พระ พุทธ เลิศ หล้า นภาไลย ซึ่ง เปน พระ เจ้า

แผ่นดินใหญ่ ที่ ๒ ในพระบรมราชวงษนี้ แลเปน
พระโอรสที่ ๓ ตามจำนวนซึ่งประสูตร เปนพระองค์ฤๅ
เปนที่ ๕ ตามจำนวนซึ่งทั้งพระครรภ ในกรมสมเดจ
พระศรีสุริเยนทรามาตย ทั้งพระครรภมาแต่เดือนอ้าย
ปีเถาะนักษัตรนพศก จุลศักราช ๑๑๖๙ เปนปีที่ ๒๖
ในแผ่นดินพระบาทสมเดจ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย
ครั้งนั้น พระบาทสมเดจ พระพุทธเลิศหล้านภาไลย
ซึ่งเปนสมเดจพระบรมชนกนารถ ยังเปนสมเดจพระ
เจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทรในแผ่นดินนั้น
อยู่ ครั้นเมื่อพระราชบุตรพระองค์นี้ ทั้งพระครรภ์ขึ้น
ได้๔เดือน ก็ได้เสดจเลื่อนฐานันดรราชอิศริยยศ อุปราชา
ภิเศกเปนกรมพระราชวัง บวรสฐานมงคล ในแผ่นดิน
นั้น ครั้นพระครรภ์ถ้วนทศมาศก็ประสูตรในวัน ๑
เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีมโรงนักษัตรสัมฤทธิศก
จุลศักราช ๑๑๗๐ เปนปีที่ ๒๗ ในแผ่นดินพระบาท
สมเดจพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย เวลา ๕ นาฬิกา
แต่เที่ยงคืนวันนั้น พระอาทิตยสถิตยราษีสิงห์พระ
๔ พระ ๖ พระลักขณาอยู่ราษีสิงห์ พระเคราะห์
ทั้ง ๗ อยู่ร่วมราษีใน พระ ๒ พระ ๕ สองพระ
เคราะห์อยู่ราษีกุมภ์ เสงพระลักขณาพระ ๗ พระ ๘
สองพระเคราะห์ อยู่ราษีตุลย์เปนโยคแก่พระลักขณา
แต่พระ ๗ อยู่ราษี กาลประสูตรครั้งนี้เปนไปตาม
กาลตามสมัย ที่พระราชวังเดิมปากคลองบางกอก
ใหญ่ ครั้งนั้นเรียกว่าพระบวรราชวังใหม่ อยู่ใน
กำแพงกรุงธนบุรีโบราณ เมื่อพระชนมายุศมพระ
ราชกุมารได้ ๑๓ เดือน หย่อนอยู่ ๗ วัน สมเดจพระ
บรมชนกนารถ ซึ่งกรมพระราชวังบวรสฐานมงคล
ในเวลานั้น ก็ได้เสดจเถลิงถวัลยราช บรมราชา
ภิเศกในวันอาทิตยเดือนสิบ ขึ้นเก้าค่ำปีมเสงเอกศก
จุลศักราช ๑๑๗๑ พระราชกุมารพระองค์นี้ ราช
บริพารก็ได้เชิญเสด็จตามเสด็จ สมเด็จพระบรมชนก
นารถ มาในพระบรมมหาราชวัง แต่ณวันพฤหัศบดี
เดือนเก้าแรมสิบสามค่ำ ก่อนแต่วันพระบรมราชาภิเศก
ขึ้นไปได้ ๑๐ วัน ทรงพระเจริญอยู่ในพระบรมมหา
ราชวังจนพระชนมายุศม์ได้๑๒ ชวบกับ๖เดือน ก็ได้
รับมงคลการโสกันต์ในพระราชพิธีใหญ่ อย่างสมเด็จ
พระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้า สมเด็จพระบรมชนกนารถ
เสด็จสวรรคต แต่วันพุธเดือนแปดแรมสิบเอ็ดค่ำ
ปีวอกนพศกจุลศักราช ๑๑๘๑ พระราชกุมารพระ
องค์นี้ มีพระชนมายุศม์ได้ ๑๖ ปีหย่อนอยู่เดือนหนึ่ง
ได้เสด็จกลับคืนไปอยู่พระราชวังเดิม ได้ทำราชการใน
แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความชอบ
จึ่งโปรดทรงตั้ง ให้เปนเจ้าฟ้าต่างกรมปรากฏพระนาม
ว่าสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรรังสรรค์ ได้บังคับบัญชาว่ากล่าวกรมทหารแม่นปืนน่า
ปืนหลัง แลญวนอาษารบแขกอาษาจาม แต่งกำปั่น
เปนเรือรบบางลำ แลได้รับอาษาราชการเปนแม่ทัพ
ออกไปรบเมืองญวนครั้งหนึ่ง เมื่อปีฉลูนักษัตรตรีศก
จุลศักราช ๑๑๒๓ เปนปีที่ ๑๙ ในแผ่นดินพระ
บาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประชวรทั้ง
แต่เดือนอ้ายปีจอโทศก จุลศักราช ๑๒๑๒ มาเสด็จสวรรค
ตในวันพุธเดือนห้าขึ้นค่ำหนึ่งปีกุนยังเปนโทศก
พระราชวงษานุวงษแลท่านเสนาบดี แลข้าราชการ
เปนอันมาก ปฤาษาพร้อมยอมถวายราชสมบัติแล
แผ่นดิน แด่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าทั้ง ๒ พระ
องค์ เพื่อว่าพระองค์ใหญ่จะได้พระบรมราชาภิเศก
ในพระบรมมหาราชวัง แลพระองค์น้อยจะได้รับพระ

บวร ราชาภิเศก ใน พระ บวร ราชวัง พระองค ใหญ่ นั้น คือ สมเด็จ พระเจ้า น้องยาเธอ เจ้าฟ้า มงกุฎ พระองค์ น้อย นั้น คือ สมเด็จ พระเจ้า น้อง ยาเธอ เจ้าฟ้า กรม ขุน อิศเรศรรังสรร ท่าน ทั้งปวง พร้อม กัน เชิญ เสด็จ พระองค์ ใหญ่ เข้า มา รักษา พระ บรม มหา ราชวัง อยู่ แต่ ณวัน พฤหัศบดี เดือน ห้า ขึ้น สอง ค่ำ ปี กุน ยัง เปนโทศก พระองค์ น้อย ได้ เสด็จไป อยู่ใน พระ บวร ราชวัง แต่ ณวัน ศุกร เดือน หก ขึ้นสองค่ำ ปี กุน ตรี ศก จุล ศักราช ๑๒๑๓

พระองค์ ใหญ่ เสด็จ เถลิง ถวัลย์ ราช รับ พระ บรม ราชา ภิเศก ใน วัน พฤหัศ บดี เดือน หก ขึ้น สิบห้า ค่ำ ปี กุน ตรี ศก จุลศักราช ๑๒๑๓ ทรง พระนามใน พระ สุพรรณ บัตร ว่า สม เด็จ พระ ปร เมนทร มหา มงกุฎ สุทธ สมมุติเทพ พงษ วงษา ดิศ วร กระษัตริย วรขัติยราช นิกะ โรดม จาตุรันต บรม มหา จักร พรรดิราช สังกาศ บรม ธรรม มิก มหา ราชา ธิราช บรม นารถ บพิตร พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว เปน พระเจ้า แผ่นดิน สยามใหญ่ ที่ ๔ ใน พระ บรม ราช วงษ นี้ จึ่งโปรด ให้ ตั้ง การ พระ บวร ราชา ภิเศก ใน พระ บวร ราชวัง แล้ว พระ ราชทาน พระ บวร ราชา ภิเศก มี พระนาม ใน พระ สุพรรณ บัตร ว่า สมเด็จ พระ ปวเรนทราเมศ มหิศ เรศ รังสรร มหันต วร เดโช ไชย มโหฬาร คุณ อดุลย พิเสศ สรรพ เทเวศ รานุรักษ บวร จุล จักร พรรดิ ราช บวร นารถ บพิตร พระ ปิ่น เกล้า เจ้า อยู่ หัว โปรดให้ รับ พระ บวร ราช โองการ อย่าง สมเด็จ พระเจ้า เอกา ธฎ รฐ ใน แผ่นดิน สมเด็จ พระ นเรศ มหา ราช เจ้า เมื่อ ครั้ง กรุง ศรี อยุทธยา เก่า พระบาท สมเด็จ พระ ปิ่น เกล้า เจ้า อยู่ หัว เมื่อ ได้พระ บวร ราชา ภิเศกแล้ว ได้ ทรง ปฏิสังขรณ พระ บวร ราช วัง ซึ่ง ชำรุด ซุดโซม อยู่ แต่ก่อน แก้ ไขให้ งาม ดี เปน ปรกติ ยัง เก่า บ้างยิ่ง กว่าเก่า บ้าง ได้จัด การ ทหาร แล เครื่อง สาตรา วุธ สรรพ รณ ยุทโธป การ ขึ้น สำหรับ แผ่นดิน เปน อัน มาก ได้ ทรง สร้าง เรือ รบ กล ไฟ ชื่อ อาษา วดิรศ ลำ หนึ่งชื่อ ยง ยศ อโยชฌิยา ลำ หนึ่ง ขึ้น สำหรับ พระ นคร เปน ความ ชอบ แก่ แผ่นดิน (๑) พระบาท สมเด็จ พระ ปิ่นเกล้า เจ้า อยู่ หัว ตั้ง แต่ ทรง พระ เจริญไวย มา จน ถึง ปี วอก โทศก จุล ศักราช ๑๒๒๒ มี พระ ราช บุตร พระ ราชธิดา เปน อัน มาก นับ ถึง ๖๓ พระองค์ แต่ สิ้น พระชนม์เสีย แต่ยัง พระ เยาว์ ๓๓ พระองค์ ยัง คง อยู่ ๓๐ พระองค์ พระองค เจ้า ชาย ๑๖ พระองค์ พระองค์ เจ้า หญิง ๑๔ พระองค์ ตั้ง แต่ ปลาย ปี รกา ตรี ศก จุล ศักราช ๑๒๒๓ พระบาท สม เด็จ พระ ปิ่นเกล้า เจ้า อยู่ หัว ทรง พระ ประ ชวร มี พระ อา การ ต่าง ๆ ไป ไม่ เปน ปรกติ ไม่ สบาย พระองค์ สืบ ๆ มา จน ถึง เดือน หก ปี ฉลู สัปต ศก จุล ศักราช ๑๒๒๗ ทรง พระ ประชวร มาก พระ กาย ซุด โซม พระ กำลัง หย่อน ลง แพทย หมอ หลาย พวก หลยา เหล่า ถวาย พระ โอสถ แก่ ไข พระอาการ คลาย บ้าง แล้ว ซุดไป เล่า จน ถึง วัน อาทิตย์ เดือน ยี่ แรม หก ค่ำ ปี ฉลู สัปต ศก เวลา เช้า สาม โมง คือเก้า นาฬิกา แต่ เที่ยง คืน เสด็จ สวรรคต เมื่อ เวลา พระ อาทิตย์ สถิตย ราษี ธนู องสา ๒๕ ศิริ พระ ชน มายุศม์ ตาม จันทร คติ อย่าง ชาว สยาม ใช้ ได้ ๕๗ ปี กับ ๕ เดือน กับ ๕ วัน นับ เปน วันได้ ๒๐๙๔๓ กับ เสศ อีก ๔ ชั่วโมง เมื่อ ทรง พระ ประชวร หนักใกล จะ เสด็จ สวรรคต ไม่ได้ ทรง สั่ง การ อัน หนึ่ง อันใดให้ ลำบาก พระ ราช หฤไทย ไว้ วาง พระ ราช อัทธยาไศรย แสดง การ ทรง เชื่อ ถือ เปน หนึ่ง ว่า สมเด็จ พระ บรม เชษฐาธิ ราช ซึ่ง ดำรง ยุติธรรม จะ ทรง พระ ราช ดำริห์ แล้ว ดำรัส การ ทุก สิ่ง ทุก อย่าง สม ควร แก่ เหตุ ผล โดย ยุติธรรม แล ราช การ แผ่นดินไม่ ต้อง ทรง พระ วิตก เพราะ เคย เห็น การ ที่ ชอบ เปน มา แล้ว แต่ หลัง นั้น เปน อัน มาก ท่าน ทั้งปวง อ่าน เรื่อง นี้ แล้ว จง ปลง ธรรม สังเวช เถิด ว่า สมบัติ วิบัติ ทั้งปวง เปน ความ ทุกข์ สำหรับ สง สาร วัฏ ความ ตรัส อาไลย แล ความ กำหนัด ในของ ทุก อย่าง เพื่อ ออก จากทุกข์ ทั้งปวง เปน ความ ดี แท้ แล ฯะ

ฉันท วรรณ พฤติ ชื่อ กุสุมะ วิจิตร ปุฏะ ฉันต์

น ย น ย
ㅣ ㅣ ㅣ ㅣ ㅡ ㅡ ㅣ ㅣ ㅣ ㅣ ㅡ ㅡ

น ย ส หิ ตา นยา กุ สุ ม วิ จิ ตตา

บาท หนึ่ง ๑๒ อักษร ๒ กลอน เปน บาท หนึ่ง
๒ บาท เปน บท หนึ่ง ชื่อ กุสุมะ วิจิตร ฉันท ดังนี้

เว้น ปิสุณาวาท มี องค์ ๔

จะ ระ จิตร อรรถา ปิ สุณะ วจี ขวน พิ ปริ ตะญาณ ยล บร ชนะ ทำลาย

กระมล ประโยชน์ ตน ยุบล ตริ เสน่ห หมาย ลุทะ ทุฐะ เหตุ มลาย คุณะ วุฒิ เสื่อม สูญ

จตุ พิธ องคา คณนะ ประมวญ มูล ทุจริตะ ไพ บูลย์ ครุ กะ วจี กรรม์

กล ตริ จะ รอน ราน บร ปิย สร่าง สัณ ฐวะ กิจ มิตร พัน ธนะ นิร เสพย สมาน

กล ตริ ประสงค์ สกนธ์ ชน บร ชื่น บาน สุมนะ เกษม สานต์ อภิมุทะ เสน่หา

กล วิริ เยศ ผดุง พจน จะ เภทา คร หวิ เหษา กรณ อุบาย หลาย

กล ยุ ก็ หลง ลม สท หนะ เหมือน หมาย อุภย วิโยค มลาย ปิยมละ ประจาก กัน

สริจ ดุรงค์ ครบ บท บ มิ แผก ผัน ยุติ วจนา กรร มปิ สุณะ วาจา

ทุจริต พา ที่ นิร คุณะ สัตยา อกุศล โทษา ทุร คต เพศ พาล

ผิวะ แลบ มิ อ้าง อรรถ ดุจ อธิบาย สาร สุจริต บันดาล คติ ศุข สู่ สวรรค์

ชิน พจนาตถ์ นับ คณะ กุศลา กรร ม บถ พิธี ธรรม์ อธิก วิบาก บุญ

ศุภ ผล ภิญ โย ยศ ศิริ ศักดิ สุน ทรรัฒนา คุณ อิธะ บร โลกา

นร ชน เมธี นิร วจนา พา ล พิกล มา ยา วิย บท รำ พรรณ์

วร พฤติ นี้ นาม กุสุมะ วิจิตร ฉันท เสนาะห กล เสนอ กรรณ์ นิกร กระวีวร

ก็ ประดุจ ตัก เตือน สติ ริ คนึง กลอน มธุรศ อักษร สุร วุฒิ โวหาร

๑๕ บท ๒๒ บันทัด

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อไป

แก้ โคลง ทาย

๔๓ ๏ สัตว นี้ คือ ดอก ไม้ ไฟ ขาน ชื่อ นอ
เด็ก ชอบ จุด ทิ้ง ธาร เที่ยว คว้าง
พ่น ดิน หมด อุทร ลาญ ชีพ ล่วง แล พ่อ
ฤๅ ผิด ฤๅ แผก อ้าง ออก ให้ เหน ความ ฯ

๔๔ ๏ คน หก ขะเมน ยอด ไม้ สูง หลาย วา พ่อ
เศียร หก หัน บาท ผาย สู่ ฟ้า
ใคร ยล ย่อม พรั่น กาย เกรง จะ ตก ลง นอ
ถูก ไป่ ผิด คำ ข้า คิด แก้ โคลง ทาย ฯ

(เชน) ดัปลิว

โคลง ทาย

๔๗ ๏ พัน เศียร ใช่ ท้าว สหัส เดชะ
ทรง ซึ่ง สังข ใช่ พระ กฤษณ ไท้
เศียร นังคุฏฐังปะ อยู่ ผ่าย หลัง นา
ดู ปาก เปน ขอ ได้ ชื่อ อ้าง อันใด ฯ

๔๘ ๏ สัตว หนึ่ง ชื่อ เดช ล้ำ เหลือ ใจ
ชื่อ ตก ติด บ้าน ใคร แหลก ซ้ำ
บ้าน วัด อยู่ อาไศรย ฤๅ เลือก ที่ นอ
ใคร ล่วง เหยียบ แดน ปล้ำ กัด สู้ ตน ตาย ฯ

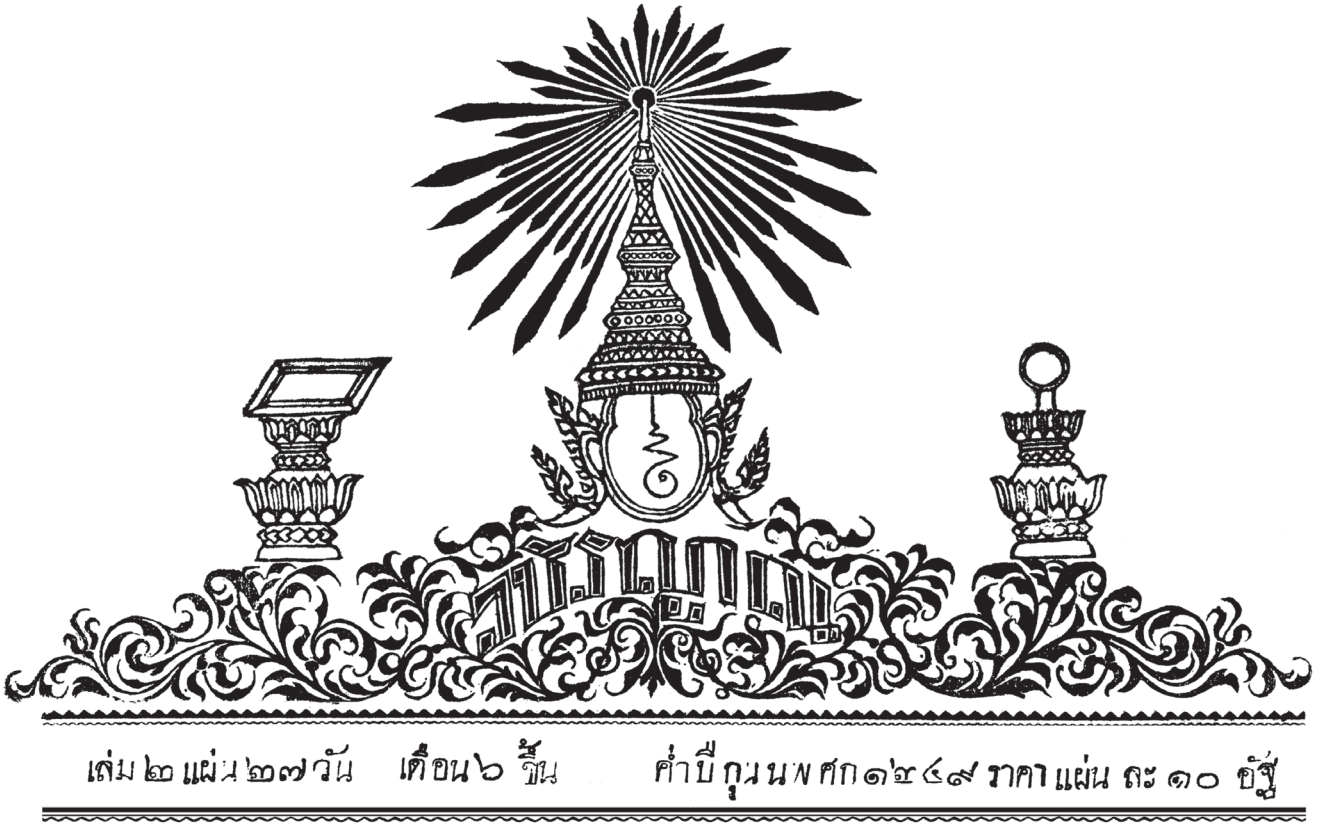

ต้นฉบับขาด

ต้นฉบับขาด

ต้นฉบับขาด

ต้นฉบับขาด

ต้นฉบับขาด

ต้นฉบับขาด

ต้นฉบับขาด

ต้นฉบับขาด

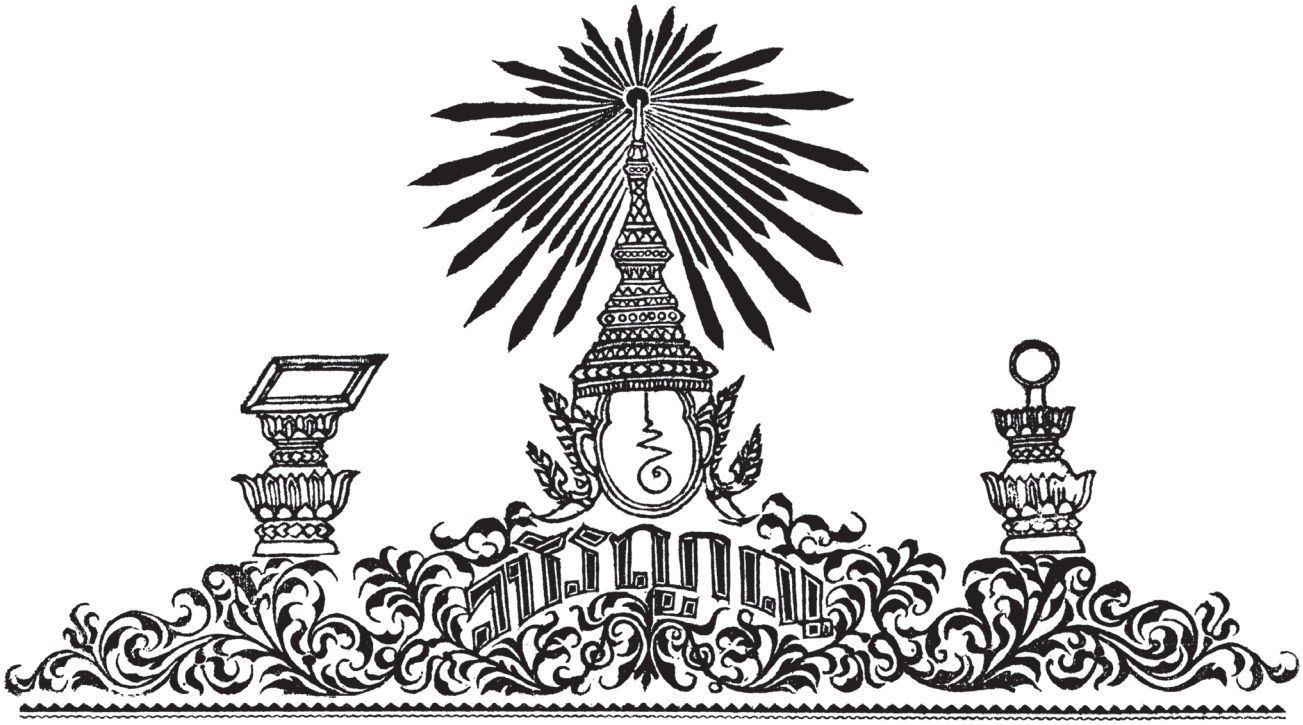

เล่ม ๒ แผ่น ๒๘ วัน ๖ เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุเนพศก ๑๒๔๙ ราคาแผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรผู้ช่วยเหรัญญิก

โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ น่า ๒๑๗

โคลงยอพระเกียรติยศกรมสมเดจพระบำราบปรปักษ น่า ๒๑๘

รายงาน น่า ๒๒๑

พระราชพงษาวดารกรุงเก่า น่า ๒๒๑

พระราชนิพนธ์ว่าด้วยทรงบริจาคพระราชทรัพย น่า ๒๒๑

ฉันทวรรณพฤติ น่า ๒๒๔

แก้โคลงทาย น่า ๒๒๔

โคลงทาย น่า ๒๒๔

โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ

๏ ศรีสิทธิพิพิธสวัสดิ์ พิพัฒน์พูลโภไคย เพ็ญเพียบไผทใหญ่กว้าง พื้นแผ่นผ้างเมืองแมน ทวยหาญแหนเหี้ยมฮึก แลพรรฦกหลากหลาย มวญมากมายดาดาษ สระทุกข์ราษฎร์รอนเข็ญ เย็นพิภพดับยุค สนุกนี้ชนชุ่มชื่น รื่นราบรอบขอบเขตร ต่างประเทศโอนอ่อน ผ่อนแต่งทูตทูลสาส์น ก่อกอบการไมตรี ทุกธานีชาวยุโรป โอบทั่วถ้วนสิบชาติ พาดผูกพันธ์เปนมิตร คิดแต่งใช้ไปมา บันดาพานิชเพศ ทุกประเทศนับร้อย ฤๅใช่น้อยมาเนื่อง ฟุ้งเฟื่องเลื่องค้าขาย สดวกดายโดยยุติ์ ห่อนประทุษฐเด็ดธรรม์ ริโรมรันไป่มี การสวัสดิ์มูลมั่ง เงินคับคั่งก่ายกอง เนืองนองแดพ่อค้า ฤๅห่อนช้าฟูเฟื่อง เลื่องพระยศยินขาม เจ้าจอมสยามยิ่งล้น พระคุณพ้นพร่ำร่ำ ทุกเช้าค่ำบังคม ตั้งประนมบวายหมายพระเดชปกป้อง สิ่งเข็ญข้องจงขจัด บำบัดเบียนบีทา เกิดผาศุกทุกผู้ เพื่อก่อกู้บำรุง กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร มหินทราโยทธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานี บุรีรมย์รมเยศ ราชนิเวศน์มหาสถาน เพียงพิมานแมนสร้าง แด่บพิตรเจ้าช้างเผือกผู้งามสรรพ แลนา ฯ

๏ อยุทธยายศยิ่งพ้น ปางบรรพ์
รงงรีเติมต่อสรร เก่าล้าง
สำแสนสิ่งทุกพรรณ พูลเพียบ แลแฮ
แลเลิศล้วนใหม่สร้าง สอาดอ้านลานหลง

๏ ปราการ ประกอบ กั้น คู คลอง
ป้อม ประตู เนือง นอง เรียย ร้อย
ปราสาท ประเสริฐ สอง สาม สี่ ห้า เฮย
ยอด ละ ยอด หยาด ย้อย ก่อ สร้าง ละ องค์ องค์
๏ ถนน ปราบ ราบ รื่น ล้วน วาลุกา
ขับ รถ หัด อัศวา ว่อง ใช้
ถั่น แถว ตึก เตือน ตา ส่อง สอด ดู เฮย
มอบ หมู่ โปลิศ ให้ ผลัด ไว้ เวร ระวัง
๏ รัฐยา ดา ดาษ ด้วย ชาว ชน ชุม แฮ
ชาย ป่วน หญิง ปะ ปน แซ่ ซ้อง
ต่าง แช่ม ชื่น กระมล เริง รื่น
ดาล ศุข ดับ โศก พ้อง แผก พ้น ไภย เกษม
๏ ใน สถาน นิเวศน์ ไท้ ธิบดินทร์
เพียง พิมาน เมือง อินทร เอี่ยม อ้าง
สำราญ ราช ประฎิทิน ทรง สถิตย์ นา พ่อ
โดย รอบ ขอบ ยาว กว้าง แวด ด้วย กำแพง
๏ มณเฑียร ธิราช ร้งง เรือง รอง
แปลก เปลี่ยน แบบ ลบอง ก่อน สร้าง
มุข ลด เลศ ลำยอง ยล เยี่ยง ยุโรป เฮย
โสด ส่ง ทรง สูง สล้าง หลาก ล้น หลาย องค์
๏ โสภิต วิจิตร ล้ำ ลาย บัน ปั้น นา
พระ จุฬา เอราวรรณ์ ฉัตร ตั้ง
ราชสีห์ คชสีห์ ผัน ผก เผ่น แล แฮ
กลาง อักษร ซ้อน ทั้งง แวด ล้อม วง ลาย
๏ ซุ้ม แกล แล เลิศ ทั้งง ซุ้ม ทวาร
เสา เกจ ดาว พิดาน ประดิษฐ ปั้น
ไม้ ปุ่ม ปรับ เปน ขดาน ปู เลิศ ลาย นา
พื้น ลด หลาย หลั่น กั้น แห่ง ห้อง หับ หน
๏ เนือง นอง เอนก ล้วน อนง ใน
แรก รุ่น จำเริญ ไวย ทุก ผู้
แวด ล้อม บรม ไท ธิราช แล ฤๅ
กิจ ประกอบ รอบ รู้ เรียบ ร้อย เสมอ สมาน

๏ บำเรอห์ บรม บาท เจ้า จอม ภพ
ผลัดเปลี่ยนโมงยามครบ ค่ำ เช้า
ห่อนเลี่ยงห่อนหลีกหลบ ล้วน หมั่น
อยู่ แต่ ตำแหน่ง เฝ้า ฝ่าย เบื้อง บท ศรี
๏ ท้าว นาง เถ้า แก่ ทั้งง พนักงาน
พร้อม พรั่ง นั่ง คอย การ ช่วง ใช้
เหล่า โขลน จ่า ชำนาญ ไตร ตรวจ วัง เฮย
ล้อม รักษา ท่าน ไท้ ธเรศ เจ้า จอม เวียง

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

โคลง ยอ พระเกียรติ

สมเด็จ พระเจ้า บรม วงษ เธอ เจ้า ฟ้า มหา มาลา กรม สมเด็จ พระ บำราบ ปรปักษ

๑๑ อธิบดี กรม ช้าง

Master of Elephants

๒๑ กรม คชบาล พระ ได้ บังคับ การ นอ
ที่ สี่ นับ รัชกาล พยัคฆ์ ต้น
ทรง ผดุง ราชการ สรรพ โดย แบบ บูรพ แน
ใด ชอบ ใด ผิด ค้น แนะ ให้ นัก การ
๒๒ รัชกาล ที่ สี่ ต้น ดง ตรี มาศ นา
โพน คช สุว โรษฐ สี เสต ได้
คช ปาล โยธ ไป มี มา แต่ เพรง เลย
ใน รัชกาล นี้ ให้ หัด ไว้ เฉลิม เวียง

หม่อมเจ้า พระ ประภากร บวร วิสุทธิ วงษ

๑๒ อธิบดี กรม ธรรมการ

Presidency of the Eclesiastical Govt.

๒๓ พัน สอง สาม สิบ ถ้วน ถึง ปี มโรง แฮ
สัมฤทธิศก ดิถี ที่ ใช้
กาลปักษ จันทร์ ตรี กรร ติกะ มาศ แฮ
นับ เริ่ม แต่ ท่าน ได้ กอบ เกื้อ การ สงฆ

๒๔ บำรุง บรรพชิตให้ ดำรง ยุตินา
ชอบ ผิดกิจ สงฆ ทรง เรียบร้อย
ชี้ ขาด ราชการ ตรง ตรา ตรวจ ทั่วเฮย
ตำแหน่ง ยศ ใหญ่ น้อย เทียบ แล้ว ทูล ฉลอง

พระภิรมย์ ราชา

๑๓ อธิบดี กรม พระแสงใน ซ้าย

Master of the State Robe

๒๕ ปาง พัน สอง ร้อย สิบ เสศ หก นั้น นา
ปี ชื่อ ขาน ฉศก ต่อท้าย
รัชกาล ที่ สี่ ตก ศก ที่ สี่ แฮ
พระ ว่า แสงใน ซ้าย ทั่ว ถ้วน ทุก กรม
๒๖ หมู่ แสง หอก ดาบ ทั้ง ภูษมา ลาเฮย
ช่าง สนะ ทอ สาน อา วุธ ถ้วน
ช่าง คร่ำ ช่าง นาฬิกา อีก ขับ ไม้ แฮ
ทุก หมู่ ทรง ผดุง ล้วน เรียบ ร้อย ราชการ

กรมหมื่น พรหมวรานุรักษ

๑๔ พระราชพิธี สวามี

Master of Ceremony

๒๗ ราชกิจ ประกอบ ด้วย ดำรา เก่า นา
เรียก ราชพิธี ปรา กฏ อ้าง
พระ เพียร พระ ปราถนา เรียน ทราบ จริง เฮย
หวัง มิให้ แบบ มล้าง ฉบับ สิ้น มลาย สลาย
๒๘ ราชพิธี เพิ่ม สร้อย สวามี นั่น ฤๅ
คือ ท อธิบดี แบบ ชี้
รับ พระราช กรณีย์ ตำแหน่ง นี้ นอ
เมื่อ รัชกาล สี่ กี้ กับ ทั้ง ปัจจุบัน

สมเดจ กรมพระ ภาณุพันธุวงษ วรเดช

๑๕ มหา สวามิศราธิบดี

เครื่อง ราชอิศริยยศ สำหรับ ตระกูล ตรา จุล จอม เกล้า

Grand Master of the Noble
Order of the Chula Chom Klao.

๒๙ ศักราช สาม สิบ ห้า ปี พัน สองเฮย
รงง เครื่อง อิศริย อัน รุ่ง เร้า
รัชกาล ที่ ห้า สรร สำหรับ ตระกูล นอ
นาม ว่า จุล จอม เกล้า เกริก หล้า ตา ตรู
๓๐ พระ ยิ่ง เกียรติ ยิ่ง รู้ เรือง รดับ วงษ ฤๅ
พระ จึ่ง ดำรง รับ แรก ผู้
พระ ครู ใหญ่ ที่ ศัพท์ แครนด์ มาส เตอร์ นา
พระ ยศ ถนอม เถกิง กู้ ตราบ คุ้ง ชนม์ กษัย

พระยา ภาสกรวงศ

ศิลปวิทยา

๑๖ ราชประเพณี

Order of the Chula Chom Klao.

๓๑ ทรง ทราบ รอบรู้ ราช ประเพณี นั้น นา
ใน ขนบ ธรรมเนียม มี แบบไว้
โดย ราช วัตร วิธี ราชกิจ ปวงเฮย
ควร แก่ ราชการ ไท้ ธิราช เจ้า จอม สยาม
๓๒ การ อดีต ที่ แล้ว ล่วง ลับ นาน
ฤๅ ปัตยุบัน รัชกาล อยู่ เกล้า
ราชกิจ พิศดาร ชาญ ทุก สิ่ง ชอบ ฤๅ
สมเดจ พระบรม วงษ เจ้า ท่าน แจ้ง จบ สกล

ขุน ภักดี อาษา

๑๗ พงษาวดาร

Constitution

๓๓ คัมภีร์ พิทย พากย พร้อง พงษา วดาร เฮย
ไสยสาตร พุทธ สาสนา นิ เทศ ทั้ง
ตำ นาน รัฐวร รา ชประ วัติ วงษ แฮ
คดีดึก ดำ บรรพ์ ตั้ง ตลอด เบื้อง ปัตยุบัน

๓๔ กรม สมเดจ พระเจ้า บรม วงษ เธอ เฮย
เพ็ญ พระพิริย ภาพ ทรง รอบ รู้
ทุก พากย์ พิ พิธ พง ษาวะ ดาร นา
นับ ว่า อาจาริย์ ผู้ อื่น ได้ ใน สยาม

กรม หมื่น ดำรง ราชานุภาพ

๑๘ พุทธ สาตร

History

๓๕ ทราบ ทั่ว ประจักษ แจ้ง ปัญญา พระ ฮา
ธรรม ส่วน ทศ พล ภา สิต พร้อง
วิ นัย เครื่อง ฝึก วา จา จิตร กาย แฮ
นัย นี่ นี้ ปัด ป้อง โทษ ร้าย มลาย สูญ

๓๖ กอบ เพียร พูน เพิ่ม พร้อม กุศล ธรรม เฮย
ไตร พิธ จรรยา ยล เยี่ยง แก้ว
ทวาร สุข จบ สากล พระ หมั่น คนึง นา
ตาม คดี ปราชญ์ แผ้ว ผ่อง พ้น ภัย ผอง

กรมหมื่น วชิรญาณ วโรรส

๑๙ ไสย สาตร

Bhuddhism

๓๗ ราชกิจ ไสย เวท แจ้ง เจน ทรง
ดำหรัย ปราบ อรินทร์ ณ รงค์ ยาตร ยั้ง
กรม สมเดจ พระ บรม วงษ เธอ ทราบ สิ้น นา
รับสั่ง ทรง จัด ทั้ง แนะชี้ วิธี ชาญ

๓๘ สาตร ไสย ไตร เพท อ้าง อาทิ
พรหม พิศณุ อิศวร ตริ ตรัส ไว้
คัมภีร์ สวัสดิ พิ ธี เพท พราหมณ์ เฮย
ฉบับ แบบ พฤฒิ บาศ ใช้ เกลื่อน ร้าย กลาย ดี

พระยา ราช สัมภา รากร

๒๐ โหรา สาตร

Brahmanism

๓๙ รอบ รู้ โลกย อื่น ทั้ง เดือน วัน ปี เฮย
คติ สุริย ดาว จันทร์ ดอก ฟ้า
ดี ร้าย ห่อน ทาย ยัน ยัง บุท คล นา
ทาย แต่ เหน ทั่ว หล้า นี่ แท้ คือ โหร

๔๐ โหร กลา นุวาท สร้อย พระ นาม ท่าน นอ
สม ศิษย์ พระ จอม สยาม มกุฎ เกล้า
ท่าน รู้ ท่าน เรียน ตาม ทัน แต่ เดียว แฮ
เหลือ อยู่ สืบ ครู เค้า แห่ง หล้า แหล่ง สยาม

กรม หลวง เทวะวงษ วโร ประการ

๒๑ ภูมิ สาตร

Astronemy

๔๑ พิทยา ภูมิ สาตร แจ้ง เจน ฤไทย ท่าน เฮย
ทั่ว เทศ ขอบ เขตร ใน แหล่ง หล้า
เอเซีย ยุโรป ไป จวบ อาฟ ริกา นอ
ถับ แทบ ที่ ดิน ฟ้า สุด สิ้น อวสาน

๔๒ เชิง ชาญ วิ ภาค พื้น เซอเว ดิน เฮย
เฉลียว ฉลาด วัด วาด คะเน ถ่อง ถ้วน
ตรวจ ตั้ง เครื่อง เขม เฉ ทิศ แปด เฉียง แฮ
ชำนิ ชำนาญ ล้วน เลิศ ผู้ ใด เสมอ

พระองค์ เจ้า จันทรทัตรุธาธาร

๒๒ สาตร วิทยา

Geography

๔๓ พระ ทราบ อักขร แจ้ง เจน ใน กมล เฮย
โดย แบบ หนังสือ ไทย ถูก ถ้วน
ลิขิต เรื่อง ราวไร ฤๅ เงื่อง งง เอย
ทรง อ่าน ชัด คำ ล้วน เลิศ ทั้ง เรียง ความ

๔๔ ตัว ขอม พราหมณ์ อีก ทั้ง โรมัน
ทรง ทราบ บ แผก ผัน ที่ ใช้
จัก ร่ำ จัก รำพรรณ จัก จบ ไฉน นา
เปน เอก องค์ หนึ่ง ได้ ยาก แท้ หา เทียม

กรม หมื่น สมมต อมร พันธุ

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อไป

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๖ เดือน ๖ ขึ้น ๑ ค่ำ จนถึงวัน ๖ เดือน ๖ ขึ้น ๙ ค่ำ ๙ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๔๕ ท่าน และหนังสือที่ได้ให้ยืม ๑๔ ครั้ง

พระราชพงษาวดารกรุงเก่า

๑ ข้อความในพระราชพงษาวดาร ฉบับฝ่ายกรุงเก่าที่ตีพิมพ์ ตอนเมื่อพระเจ้าหงษาวดียกทัพมาตีกรุงเก่าได้แล้วจึงรับพระมหินทราธิราชไป และเก็บเอารูปภาพนั้นสลักหล่อไปด้วย และกวาดต้อนครอบครัวไปเป็นอันมาก มีความดังนี้ แต่ข้อความในพงษาวดารฉบับฝ่ายคำให้การขุนหลวงหาวัดนั้น ตอนเมื่อพระเจ้าหงษาวดียกทัพมาตีกรุงเก่าได้แล้ว จึงรับพระมหินทราธิราช รับพระสุวรรณกัลยานี พระพี่นางพระนเรศวร และพระนเรศวรด้วย ทั้งช้างเผือกห้าช้าง และรูปนั้นสลักหล่อ และครอบครัวเป็นอันมากไปเมืองหงษาวดีดังนี้ ข้อความทั้งสองฉบับไม่ถูกต้องกันและเถียงกันดังนี้ ตามแต่ท่านจะตริตรองดูเถิญ

๒ ข้อความในพงษาวดารฉบับฝ่ายกรุงเก่า ตอนเมื่อพระเจ้าหงษาวดียกทัพมาตีกรุงเก่าได้แล้ว จึงรับพระมหินทราธิราชไปถึงกลางทาง พระมหินทราธิราชทรงพระประชวร พระเจ้าหงษาวดีเสด็จมาเยี่ยมแล้วพระราชทานหมอไทย ลาว พม่า รามัญ ให้รักษา ๆ ไม่หาย พระมหินทราธิราชทิวงคตในกลางทาง ฝ่ายพระเจ้าหงษาวดีทรงพระพิโรธหมอ จึงตำหรัสสั่งให้ประหารชีวิตรหมอไทย ลาว พม่า รามัญเสียทั้งสิ้น แล้วพระราชทานเพลิงพระศพพระมหินทราธิราชที่กลางทาง แล้วพระเจ้าหงษาวดีมีรับสั่งใช้ ให้ขุนนางรามัญคุมพระสนมนางกำนัล และข้าไทยใช้สอยฤๅเครื่องราโชปโภคสำหรับราชอิศริยยศพระมหินทราธิราชนั้น คุมมาส่งคืนให้พระมหาธรรมราชา ผู้ครองกรุงศรีอยุทธยาทั้งสิ้น ข้อความในพงษาวดารฉบับฝ่ายกรุงเก่ามีดังนั้น แต่ข้อความในพงษาวดารฉบับฝ่ายคำให้การขุนหลวงหาวัดนั้นมีแปลกกันดังนี้ว่า ตอนเมื่อพระเจ้าหงษาวดียกกองทัพมาตีกรุงเก่าได้แล้ว รับพระมหินทราธิราชไปถึงกลางทาง ฝ่ายพระมหินทราธิราชทำกิริยาไม่สุภาพเจรจาทำนององอาจ พวกรามัญที่คุมนั้นจับแยบคายคำแปลกประหลาดได้ จึงไปกราบทูลพระเจ้าหงษาวดี ๆ จึงทรัสสั่งเพชฆาฎให้เอาพระมหินทราธิราชไปฆ่าเสีย แล้วก็ถ่วงน้ำที่น่าเมืองสะกังในกลางทางประเทศรามัญนั้น อนึ่งข้อความในพงษาวดารฉบับฝ่ายกรุงเก่าว่าพระมหินทราธิราชสิ้นพระชนมเอง อนึ่งข้อความในพงษาวดารฉบับฝ่ายคำให้การขุนหลวงหาวัดนั้นว่าพระเจ้าหงษาวดีฆ่าพระมหินทราธิราชเสียแล้วก็ถ่วงน้ำไป ข้อความทั้งสองฉบับไม่ถูกต้องกันและเถียงกันดังนี้ ตามแต่ท่านผู้ใดจะตริตรองดูเถิญ

พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ว่าด้วยทรงบริจาคพระราชทรัพย์

แก่พระบรมวงษานุวงษและข้าหลวงเดิม

๑ อนึ่งถ้าจะรอให้ผู้ซึ่งจะได้ส่วนในเวลาครั้งนี้ก็จะเสียทีไปไม่ได้ส่วน เพราะตายไปเสียแล้วบ้างกระมัง คำนึงดูตัวอย่างธรรมเนียมมาแต่หลัง การศพพระองค์เจ้าฝ่ายน่าฝ่ายในทำลงแล้วแต่พระองค์เดียวก็ไม่มี ต้องทำหลาย ๆ พระองค์ การศพหม่อมเจ้าต้องลั่นน่าเพลิง ทั้งช้างขึ้นช้างแรมทุกเดือน ๆ ไม่ขาดเลยมิใช่ฤๅ เมื่อว่าดังนี้ชรอยในคนสองจำพวกที่ข้าพเจ้าว่าในข้างต้นจะอยากจะว่าแก่ข้าพเจ้า

แล้ว ว่า ถ้า ข้าพเจ้า อยาก จะ แจก ปั่น ให้ ส่วน แก่ ใคร ให้ เขียน เปน หนังสือ พิไนย์ กรรม์ สั่ง ไว้ ก็ ได้ ดอก จะ ท้อง ด่วน แจก ทรัพย์ เสีย ทำ ไม โอ พวก นี้ คิด อย่าง ไร หมูก ของ ข้าพเจ้า มี ห้าม ไม่ ให้ ข้าพเจ้า หายใจ จะ ให้ อัด ลม ไว้ หายใจ ด้วย หมูก ผู้ อื่น เงิน ทอง นั้น ของ ผู้ อื่น จะ มา ว่า ข้าพเจ้า อย่าง นี้ เมื่อ ใคร ว่า ข้าพเจ้า อย่าง นี้ ก็ ชื่อ ว่า มา ตัด สิน โกง ๆ ให้ ข้า เจ้า ไม่ ได้ เปน เจ้า ของ ทรัพย์ ของ ข้าพเจ้า เอง เพราะ ข้าพเจ้า คิด การ ครั้ง นี้ เพื่อ จะ ให้ ท่าน ทั้งหลาย ทั้งปวง เปน อัน มาก ได้ ผล ประโยชน์ ความ อนุเคราะห์ แต่ ข้าพเจ้า ซึ่ง หน้า ซึ่ง ตา ตรง ๆ รู้ ทั่ว ๆ กัน ก็ แล ซึ่ง แจก ใน ครั้ง นี้ นั้น ถ้า เปน เยี่ยง อย่าง แบบ แผน สืบ ไป มี ผู้ ใด ใน ภาย น่า คิด ว่า จะ ให้ เปน ดี กว่า ข้าพเจ้า ขึ้น ไป จะ แจก บ่าย ให้ ปั่น ให้ มาก ขึ้น ไป กว่า นี้ ก็ จะ ได้ เปน ทาง เปน วิถี แก่ ที่ ท่าน ทั้งหลาย ทั้งปวง จะ ได้ ส่วน แจก เปน ลาภ เนื่องไป ถ้า ไม่ มี ผู้ ดำเนิน ตาม จะ มี ผู้ ตัด สิน เสีย ว่า ที่ ข้าพเจ้า ทำ ครั้ง นี้ เปน การ ของ ผู้ เสีย ใจ เสีย จริต ไม่ ควร เปน เยี่ยง อย่าง แล้ว ผู้ ที่ ได้ คง ไม่ คิด เดียน ข้าพเจ้า เลย คง จะ รุบ ชิบ สรรเสริญ ข้าพเจ้า ให้ มี ผู้ ได้ ยิน ต่อ ไป หลาย ชั่ว อายุ ถึง ใคร จะ คิด ลบ คิด ยีด ก็ คง ยีด ไม่ อยุด ลบ ไม่ หาย ฯะ

จะ ว่า ถึง พวก ข้า หลวง เดิม ของ เจ้า ของ นาย แต่ ก่อน มา ถ้า เจ้า นาย นั้น มี พระ บารมี เปน ที่ เล่า ฦๅ จะ ๆ โจ่ง ๆ อยู่ แล้ว ข้า ใน กรม ก็ กำเริบ ใจ เที่ยว หมาย บ้าน หมาย เรือน หมาย ลูก หมาย เมีย บ่าว ไพร่ ทรัพย์ สมบัติ ของ เจ้า นาย บ้าง ของ ขุนนาง บ้าง ที่ ไม่ ชอบ กับ เจ้า ของ ตัว ว่า บ้าน นี้ เรือน นี้ คง จะ เปน บ้าน เรือน เรา สัก วัน หนึ่ง ผู้ หญิง สวย ๆ เหล่า นี้ จะ เปน เมีย เรา สัก วัน หนึ่ง คน เหล่า นี้ จะ เปน บ่าว เรา สัก วัน หนึ่ง เที่ยว เดิน พูด กัน กลาง ถนน น่า บ้าน นั้น ๆ จน เจ้า ของ บ้าน เขา ได้ ยิน ก็ มี ฦๅ บ่าว ของ พวก นั้น มา พูด กับ บ่าว ของ พวก อื่น ว่า พวก เจ้า จะ ได้ เปน ข้า เจ้า เดียว วัน นี้ บ่าว นาย เดียว กับ พวก เรา สัก วัน หนึ่ง มี ผู้ ได้ ยิน เปน อัน มาก คน นาย ส้อง นาย กอง ของ เจ้า นาย เหล่า นั้น ที่ ทั้ง ส้อง อยู่ ใน แขวง เมือง นั้น ๆ ก็ หมาย กัน ว่า กัน ว่า เรา จะ ได้ เปน พระยา เมือง นี้ สัก วัน หนึ่ง เปน แน่ แล อ้าย ไพร่ ชาว ส้อง อวด กล้า ขัน แขง ถบ มือ ถีบ ตีน อวด ดี อยู่ ต่าง ๆ นั้น ก็ พูด กัน ว่า เรา จะ ได้ อาษา เจ้า นาย เรา สัก วัน หนึ่ง เอา ชีวิต ร เปน แดน ฉลอง พระ เดช พระ คุณ ถ้า สำเร็จ ราชการ แล้ว ราง วัล สิบ ชั่ง ขึ้น ไป คง ได้ แก่ เรา เพราะ เงิน ใน พระ คลัง มหา สมบัติ เปน ภูเขา ถึง จะ โกย ออก แจก เรา คน ละ เท่า นั้น ๆ พวก เรา ร้อย หนึ่ง ฦๅ พัน หนึ่ง เมื่อ จะ ได้ คน ละ สิบ ชั่ง ยี่ สิบ ชั่ง เปน ราง วัล เงิน ท้อง พระ คลัง จะ สิ้น ไป เท่า ไร นัก หนา ฦๅ พวก เรา ทั้งปวง คง พัน หนึ่ง พัน ข้า ถึง ข้อ มือ สัก มา แต่ ก่อน ก็ คง ไม่ ต้อง เข้า เดือน ให้ นาย ใช้ คง ไม่ ได้ ถ่อ น้ำ พาย เรือ ลาก เข็น แยก หาม ต่อ ไป คง ได้ เปน ขุนนาง หมด ไม่ ใน กรุง ก็ หัว เมือง ฦๅ จะ ว่า ให้ วิเสศ ไป เปน ตัว อย่าง ชัด ๆ เมื่อ ปี มโรง อัฐศก แล้ว ส่วง มา ได้ เจ็ด ปี มี อ้าย ธุดงค์ เที่ยว มา ที่ เมือง ประจวบ คีรี ขันธ์ ออก ตัว มัน ว่า เปน หมอ มเหม็น จะ มา คิด แก้ แค้น คืน เอา ราช สมบัติ ที่ เปน ของ ตระกูล ให้ จง ได้ แล อวด ว่า สำเร็จ วิเสศ จะ ตก แต่ง คน ๆ เดียว ให้ สู้ คน ร้อย ก็ ได้ คน พัน ก็ ได้ แล มัน ว่า ถ้า ได้ พวก พ้อง พร้อม มูล แล้ว จะ ยก เข้า มา รบ กรุง เทพ ฯ ใน เดือน ๑๒ ปี มโรง อัฐศก นั้น ถ้า ได้ ไชย ชนะ แล้ว ใคร เข้า ด้วย ช่วย รบ จะ เอา เงิน ใน ท้อง พระ คลัง ปูน บำเหน็จ ให้ ได้ เปน มหา เสรฐี ทุก คน ครั้ง นั้น คน ที่ เชื่อ เข้า ด้วย อ้าย ธุดงค์ สร้าง กระสอบ โต ๆ ทำ ให้ แน่น หนา ไว้ ทุก เรือน สำหรับ จะ ได้ ใส่ เงิน รางวัล ความ เรื่อง นี้ นั้น พระยา อภัย รณฤทธิ ได้ ชำระ ทราบ อยู่ แล้ว ว่า เปน จริง ว่า มา ทั้ง นี้ จะ ให้ เหน ว่า ความ มุ่ง หมาย ของ ไพร่ โต ใหญ่ เหลือ เกิน อย่าง นี้ ก็ ว่า ถึง ไม่ สู้ ไพร่ นัก อย่าง เจ้า กรม ปลัด กรม จางวาง นายเวร ของ เจ้า นาย นั้น ๆ ก็ เมื่อ เหน ว่า เจ้า นาย ของ ตัว จะ มี บุญ โต ใหญ่ ขึ้น แล้ว ก็ มุ่ง หมาย จะ เอา ที่ สมุห นายก บ้าง สมุห

พระ กระลาโหม บ้าง ที่ จตุ สดมภ์ บ้าง แล้ว ก็ สำคัญ เอา ว่า เจ้า จะ ชุบ เลี้ยง ให้ เป็น โต ใหญ่ อย่าง นั้น แล้ว ก็ คง จะ ชัก เอา เงิน ใน ท้อง พระ คลัง พระ ราชทาน ให้ เป็น ทุน ไป สร้าง บ้าน แต่ง เรือน แต่ง ยศ แต่ง ศักดิ์ นาย ละ ร้อย ชั่ง บ้าง ร้อย ห้า สิบ ชั่ง บ้าง สอง ร้อย ชั่ง บ้าง ขึ้น ไป ถึง คน ไม่ สู้ ไพร่ ก็ ยัง หมาย อย่าง นี้ ก็ ความ มุ่ง หมาย ของ พวก ข้า หลวง เดิม เจ้า ผู้ มี บุญ เช่น ว่า มา อย่าง นี้ มี ช้า มิ ทราก มา หลาย ครั้ง หลาย คราแล้ว ก็ ไม่ เห็น ว่า สำเร็จ อย่าง นั้น สัก ครั้ง หนึ่ง จำนวน เงิน ใน ท้อง พระ คลัง จะ มี อยู่ เท่า เท่า ไร จะ มี ทาง เข้า มา เท่า ไร พระยา ราชภักดี พระยา พิพิธ โภไคย สวรรยก็ รู้ เห็น อยู่ หมด ก็ จะ เอา มา จับ จ่าย เป็น รางวัล อย่าง เช่น ไพร่ หมาย นั้น จะ พอ ฤๅ

๑ อนึ่ง น้ำ หน้า น้ำ ตา สติ ปัญญา คน ข้าพเจ้า บ่าว นาย เช่น นั้น จะ กระโดด โลด มา เป็น จักรกรี กระลาโหม จตุ สดมภ์ ตำแหน่ง ใหญ่ ๆ เข้า ใจ รอบ รู้ ขนบ ธรรม เนียม เก่า ใหม่ ไกล ใกล้ เท่า ใด จะ โผล่ มา เป็น คน ไม่ รู้ จัก รำ จัก เต้น ฤๅ รำ เต้น ยัง ไม่ ดี ไม่ รอบ รู้ ท่วง ที บท บาท จะ เป็น นาย โรง นาย เอก ใน โขน ลคร ได้ ฤๅ ครั้ง พระบาท สมเด็จ พระพุทธ ยอด ฟ้า จุฬา โลก ได้ เสด็จ เถลิง ถวัลย ราช สมบัติ ขึ้น ใหม่ ก็ ทรง ตั้ง นาย สน ข้า หลวง เดิม เป็น ที่ เจ้า พระ ยา วัตนา พิพิธ ว่า ที่ สมุห นายก เพราะ นาย สน นั้น ได้ เคย ทรง ใช้ สอย อยู่ ใน ราช การ กรม มหาดไทย หลาย ปี มา สาระพัด จะ เข้า ใจ ถ้วน ถี่ แล ทรง ตั้ง นาย ปั้น ข้า หลวง เดิม เป็น ที่ เจ้า พระ ยา พลเทพ ก็ เพราะ นาย ปั้น นั้น เคย ทรง ใช้ สอย ไป ค้า กับ เขมร เข้า ข่าย เข้า แล การ แต่ง ตง เสนา ข้า หลวง เข้า ใจ มา แต่ ก่อน ตำแหน่ง อื่น ก็ ต้อง เลือก เอา ชุน นาง เดิม ที่ เข้า ใจ ใน ราช การ มา แต่ ก่อน ข้า หลวง เดิม เป็น แต่ ผู้ น้อย เพิ่ม เติม เข้า ช่วย ราช การ ไป เมื่อ ตั้น แผ่นดิน พระบาท สมเด็จ พระ พุทธเลิศหล้า นภา ไลย ข้า หลวง เดิม ให้ เป็น จตุ สดมภ์ ก็ แต่ ปลัด กรม ที่ เป็น พระ ยา ไกร โกษา เมื่อ เวลา ยัง เป็น กรม พระ ราช วัง นั้น ครั้น เมื่อ เสด็จ เถลิง ถวัลย ราช สมบัติ แล้ว ก็ ทรง ตั้ง ให้ เป็น เจ้า พระ ยา โกษา ธิบดี ว่า ที่ พระ คลัง เพราะ ท่าน ผู้ นั้น เคย ทรง ใช้ สอย ใน ราช การ ข้าง กรม ท่า เมื่อ เวลา ทรง แต่ง สำเภา รอบ รู้ ใน การ ทั้ง ปวง ควร จะ ฉลอง พระเดช พระคุณ ได้ แล พระ ราชทาน บ้าน เรือน ยา บาทว์ ของ อ้าย บุญ นาก พลเทพ ให้ เป็น ที่ อยู่ ข้า หลวง เดิม นอก นั้น เป็น แต่ พระ ยา อีก ๕ นาย คือ พระยา สุรเสนา คุ้ม ๑ พระ ยา โยธา ธิบาล แก้ว ๑ พระ ยา ราไชย เกิด ๑ พระ ยา รักษ ราช มณเฑียร จุ้ย ๑ พระ ยา ประชา ชีพ ทอง ๑ แล พระ หลวง ซึ่ง ไม่ เป็น สำคัญ นัก ใน ราช การ ก็ เมื่อ พระ บาท สมเด็จ พระ นั่ง เกล้า เจ้า อยู่ หัว แรก เสด็จ เถลิง ถวัลย ราช สมบัติ เจ้า กรม ปลัด กรม ขวาง ข้า หลวง เดิม ก็ เป็น พระ ยา ประ ชา ชีพ ๑ พระ ยา เทพ วรชุน ๑ พระ ยา ราช มนตรี ๑ ข้า หลวง เดิม ทั้ง สาม แผ่นดิน นั้น เมื่อ ทรง พระ กรุณา ชุบ เลี้ยง เป็น พระ ยา พระ หลวง ใน ตำ แหน่ง ต่าง ๆ ก็ จะ ได้ รับ พระ ราช ทาน เงิน ใน ท้อง พระ คลัง ไป เป็น ยำเหน็จ รางวัล ไป แต่ง ยศ แต่ง ศักดิ์ ปลูก เหย้า สร้าง เรือน ก็ หา ไม่ เป็น แต่ ได้ รับ พระ ราช ทาน เบี้ย หวัด แล ผล ประโยชน์ เล็ก น้อย ตาม ตำแหน่ง ราช การ ก็ ตัว ไพร่ ข้า หลวง เดิม สัก ข้อ มือ ก็ ได้ เป็น แต่ รักษา พระองค์ รับ พระ ราช ทาน เบี้ย หวัด ฤๅ เป็น นิตย ชีพ นาค ชาติ ใน กรม ผี พาย ซึ่ง จะ ได้ พัน เข้า เดือน ไป หมด นั้น ไม่ เห็น มี ทั้ง สาม แผ่นดิน มา การ แผ่นดิน ก็ รับ ต่อ ๆ มา ดั่ง นี้ ข้า ราช การ แผ่นดิน เก่า เมื่อ สิ้น ที่ พึ่ง แล้ว เขา ก็ สวา มิ ภักดิ์ เป็น ข้า แผ่นดิน ใหม่ ต่อ ๆ มา มิ ใช่ แผ่นดิน ใหม่ จะ มา ตี เขา ได้ เป็น เชลย เมื่อ ไร พระ เจ้า แผ่นดิน ทุก พระองค์ ก็ ทรง พระ ราช ดำริห์ เห็น ว่า จะ ทรง พระ กรุณา ชุบ เลี้ยง โดย ลำเอียง ยก ย่อง ข้า หลวง เดิม ให้ สูง ศักดิ์ กว่า ข้า ราช การ สำหรับ แผ่นดิน ที่ เคย มี ยศ มา แต่ ก่อน แล หา ความ ผิด มิ ได้ นั้น ไม่ ควร จะ เป็น ที่ ก่อ เหตุ ให้ คน เสีย ใจ นัก ไป ฯ

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

ฉันท วรรณ พฤติ ชื่อ ปิยังวทาฉันท์

น ภ ช ร

น ภ ช เร หิ ภ วติปปิ ยํ ว ทา

บาท หนึ่ง ๑๒ อักษร ๒ กลอนเปน บาท หนึ่ง

๒ บาท เปน บท หนึ่ง ชื่อ ปิยังวทาฉันท ดังนี้

เว้น สัมผปลา ปวาท มีองค์ ๒

จะ รจ เรช ทุพจ นาดถ์ ประกาศ ณะ ความ บ มิ ประโยชน์ แล นาม ก็ แจ้ง ประจักษ

รจนะ สัม ผะ ปลภา สิ ตา ก็ หนัก ผล พินาศ นอ ดัก อ ดูลย์ ภยา

วิตก มิจ ฉะ ครุ เหตุ ณะ เจตนา ทุษ วิบาก นิ รยคา มิ มรรค ดล

ประยุตะ องค์ ทุ ประเภ ท เวรุ ผล นฤ ศุขา รมยะ ยล พิบัติ เบียด

กล ตริ พา หิ รกถา ทิ ราม เกียรติ นฤ หิตา นุ หิตะ เกียจ กุศล ธรรม์

กล ก็ พร่ำ พจน์ นิยาย ธิบาย ณะ สรร พ ประฏิ ยุทธ กิจ อัน ณรงค ราน

ก็ นิร อรรถ วฒน คุณ วิบุลย์ สาร อคุณ เหตุ บริหาร ฤ ควร สดับ

ทุพิธ องค์ แล ประกอบ ก็ ชอบ จะ นับ วจน นามกร สัป ผลา ปวาท

ผิวะ บ มิ ครบ อุภย องค์ ฤ คง แล ขาด ผล ก็ เยาว์ บ ยุติอาจ จะ ส่ง อบาย

คณะ กระวี วร บ ราง จะ อ้าง พิปราย กุศล กรรม บถ หมาย ก็ มี ฤ หมอง

พจนโสภณ สุภา สิ ตา ก็ ปอง นิร นิรัต ถะ กะ คนอง วจี วิกล

สุจริตา ธิ คุณ วาท ประสาตร สุผล สุ คติ โลกย จะ ดล บ คลาด บ แคลง

กล วิธี บุรพ ฉันท นิพันธ์ แถลง รจิตะ นามกร แสดง ปิ ยังวทา

ยุบล ลักษณ ก็ เล่ ห เสน่ห สา ธุ ชน ชาติ วิ ธุ รา ภิรมย์ กระมล

สกล บัณฑิตย ทัศ น อรรถ ถ กล วิริย ญา ณะ สุร พล พิจิตร ผจง

บวร วากย นุสาศน์ วิลาศ อลา กร ผดุง พระยศ ยง อโยทธ ยา

๑๖ บท ๒๔ บันทัด

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อไป

แก้ โคลง ทาย

๔๗ ๏ พัน เศียร ใช่ ท้าว สหัส เดชะ
คือ แขก พวก หนึ่ง ณะ แน่ แท้
เศียร พัน พัตร หัดถะ ถือ ซึ่ง สังข์ นอ
ศิระ มี เปียแล้ รด น้ำ ขอ ทาน

๕๘ ๏ สัตว หนึ่ง ชื่อ เดช ล้ำ เหลือ ใจ
เรียก ชื่อ คือ มดไฟ และ น้อ
ชื่อ ติด ที่ บ้าน ใคร หมด มอด แล ฤๅ
ทั้ง พวก มัน เก่ง ก้อ กัด ร้อน ราว ไฟ

(เซน) ดัปลิว

โคลง ทาย

๕๑ ๏ หนึ่ง ของ สอง ข้าง โคก นูน โน
กลาง แอ่ง เปน รอย โร ร่อง ไซ้
นอก รก ดก ขน โข ใน อร่อย รศ นา
เสพย บ จืด พืชน์ เกิด ได้ ดั่ง นี้ นึก ฉงน

๕๒ ๏ นก หนึ่ง นาม เรียก นั้น ก็ นก
ยัง ไป ยิน ชื่อ ยก อื่น บ้าง
เดือน สิบเอ็จ สิบ สอง ดก ดื่น เล่น ชล นอ
แต่ ไป่ รู้ บิน อ้าง ชื่อ นั้น อัน ใด

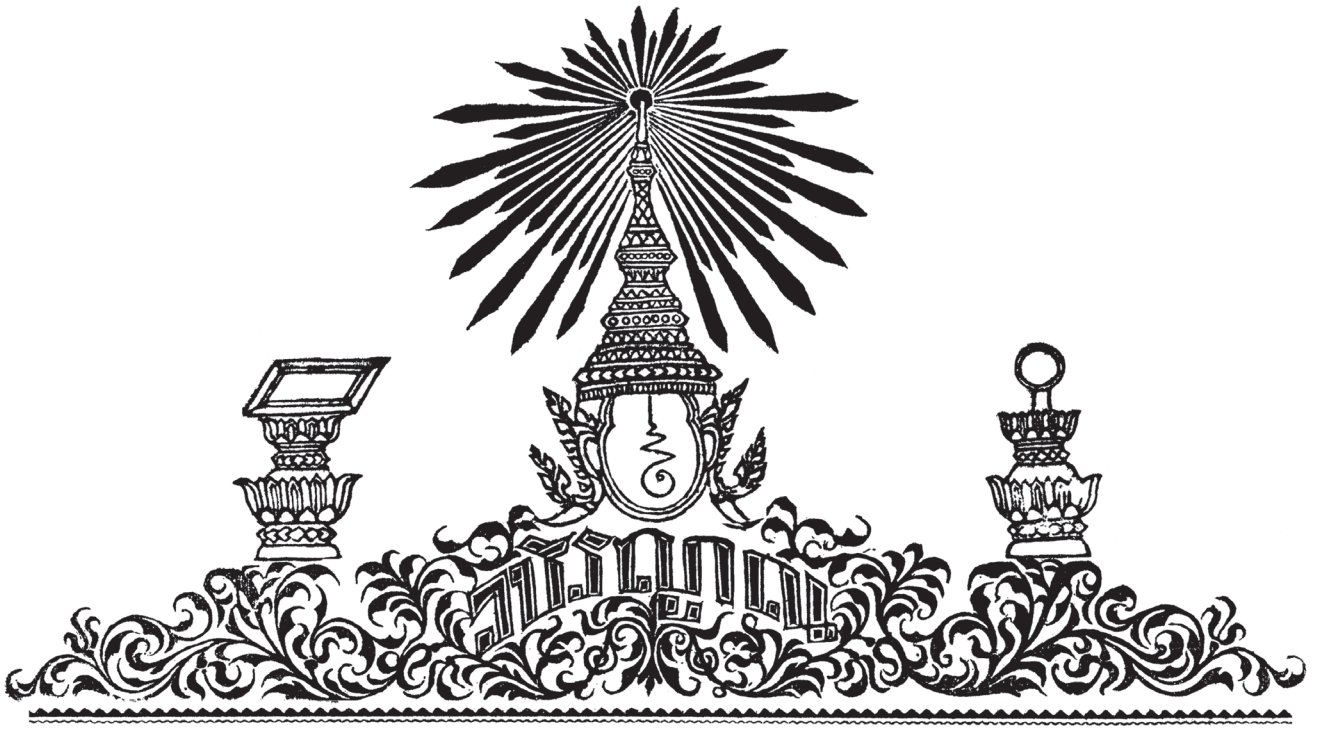

เล่ม ๒ แผ่น ๒๙ วัน ๗ เดือน ๖ แรม ๙ ค่ำ ปี กุน นพศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรผู้ช่วยสารานิยกร

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศมาศ น่า ๒๒๕

โคลง ยอ พระเกียรติ ยศ กรม สมเดจ พระบำราย ปรีชา น่า ๒๒๖

ราย งาน น่า ๒๒๙

พระราช พงษาวดาร กรุง เก่า น่า ๒๓๙

พระราชนิพนธ์ ว่า ด้วย ทรงบริจาค พระราชทรัพย น่า ๒๓๐

ฉันท วรรณ พฤติ น่า ๒๓๒

แก้ โคลง ทาย น่า ๒๓๓

โคลง ทาย น่า ๒๓๕

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศมาศ

๑ เสด็จ เถลิง ถวัลย์ ราช รั้ง ไอย สวรรย์
โอภาย เพี ยง ควง จันทร์ แจ่ม ฟ้า
พระ คุณ อเนก นันต์ ถา นับ ได้ ถา
เย็น ชื่น ทุก ทั่ว หน้า ร่ม ร้อน รอน เจ็ญ

๑ พระ เสวย สวัสดิ์ เลิศ ล้วน มเหา ฬาร
พระ เกียรติ เกริก ไพศาล ทั่ว หล้า
พระ เดช ดั่ง อวะตาร แต่ ภาค เพรง พ่อ
ราญ อริ ราพ กล้า แผก แพ้ สยด สยอง

๑ มวญ หมู่ อำมาตย์ ข้า ลออง ธุลี บาท เธย
เจ้า พระยา เสนา บดี กลั่น แกล้ว
อีก แล พระยา มี มาก พระ หลวง เธอ
กิจ กอบ รอบ รู้ แล้ว เลือก ล้วน ควร เฉลิม

๑ ทวย หาร หาญ ชีก ห้าว ชมง เชมง
สวม สนอย กาง เกง แก็บ กั้ง
กร กุม สินาศ เสนง ดิน ลูก พร้อม พ่อ
หลาย หมู่ หลาย หมวด ตั้ง แต่ง ไว้ แผลง ผลาญ

๑ อีก พวก รณ ยุทธ เหี้ยม เหน แสยง
ล้วน เหล่า ชุน นาง แสดง เดช ห้าว
กุม บี๋น กมัก ถแมง มั่น แม่น มือ นา
แหน แห่ แต่ รอม ร้าว แวด ล้อม ขบวน หลัง

๏ ไพบูลย์ ราช ทรัพย์ ล้ำ หลาก หลาย
สัปตรัตน เพริศ พรรณราย อะ เค้อ
นพ มาศ เกิด มาก มาย มูล มั่ง คั่ง เฮย
ภูล พระ ยศ ก่อ เก้อ กอบ ให้ พึ่ง เหน
๏ เครื่อง ยุทธ สรรพ สิ่ง ถ้วน สรรพา วุธ เฮย
ทั้ง เครื่อง พยุห ยาตรา ทรวจ พร้อม
สิบ สี่ หมู่ ล้วน อาษา ไว ว่อง นา พ่อ
โดย เสด็จ แวด ห้อม อาจ สู้ สงคราม
๏ มี คช พาหนะ ทั้ง พัง พลาย
ตำแหน่ง ชื่อ ราง หลาย เลิศ ล้น
อีก เหล่า อัศว ราย เรียง ชื่อ ราง นา
เจ็ด หมู่ มิ่ง ม้า ต้น แปลก พ้น เปลี่ยน พรรณ
๏ ต้น พระ วิมล รัตน ล้ำ ภวิณี หนึ่ง เฮย
พระ ศรี เสวตร วร ลักษณ ผ่อง แผ้ว
พระ เสวตร สุวพา มี พรรณ ผุด ผาด แซ
พระ เสวตร วรวรรณ แกล้ว กลั่น กล้า กลาง สมร
๏ ทรง ตำรง สิริรัช ด้วย ทศพิธ
ตำริห์ กอบ การ กิจ รอบ รู้
บ เพี้ยน บ แผก ผิด ทาง ยุติ ธรรม นา
พระ กระมล หมาย กู้ ก่อ เกื้อ อนุกูล
๏ ผดุง พระ ประยูร ญาติ ผู้ ชัด สน
อีก พวก เสวก ตน ต่ำ ต้อย
ตลอด เหล่า ประชา ชน จน ยาก ยิ่ง นา
โปรด ประทาน เล็ก น้อย หนึ่ง น้อย เนื้อง เนื้อง
๏ บำเพ็ญ ทาน อุทิศ สร้าง อาราม เอี่ยม ฤๅ
โยสถ์ พิหาร สี่ ตาม ทิศ ตั้ง
กุฎิ หมู่ ประทาน นาม วัด ราช บพิธ เฮย
สถูป เลิศ สถาน ทั้ง ที่ ล้อม รเบียง กลม
๏ อีก ทรง บริจาค ให้ ปฏิสังขรณ์ แซ
วัด เก่า ชำรุด พัง ซ่อม ค้าง
พระ ศรี รัตน ราช วัง พุทธ นิเวศน์ เฮย
ราช ประดิษฐ บวรนิเวศน์ บ้าง กับ ทั้ง วัด หนัง

๏ ศิลปสาตร ทรง จบ แจ้ง ชำนาญ
สรรพ กิจ กอบ กล การ ถี่ ถ้วน
ขาริต ขัติย โบราณ หลาย หลาก แล นา
ทรง ทราบ ทุก สิ่ง ล้วน ตริ แล้ว ตรอง ตาม
๏ ปรีชา ชาญ เชี่ยว แกล้ว กล่าว กลอน
คมโคลง กาพย์ กล ลคร ขับ ร้อง
ฉันท พากย์ อีก อักษร ล้วน เลข แล แซ
ไทย นับ ไทย หลง ต้อง สูตร ตั้ง ถอด แถลง
๏ การ ณรงค์ ตำหรัส ให้ เรียน ครบ
ซ้อม หัด ขัด เขน จบ สิ่ง ถ้วน
เชิง ม้า ร่า เริง รบ เร็ว ว่อง ไว นา
ช้าง ศึก ฝึก หัด ล้วน เลิศ ด้วย เพลง ยืน

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

โคลง ยอ พระเกียรติ

สมเด็จ พระเจ้า บรม วงษ เธอ เจ้า ฟ้า มหา มาลา กรม สมเด็จ พระ บำราบ ปรปักษ

๒๓ เลขะ วิทยา

Mathematics

๔๕ ร้อย ร้อย รวม เลือก ร้อย แรง เฉลียว ฉลาด นา
ร้อย บ ล้ำ เลย เดียว เผด็จ ผ้าย
วิทยา เลข ท่าน เทียว สวน สอบ ทรง แล
ทรง รอบ รู้ ยัก ย้าย แยบ ใช้ ชำนาญ

๔๖ คูณ หาร ลบ บวก ทั้ง ทาง สยาม ยุโรป นา
แคล่ว คล่อง บ เคอะ ขาม ขัด อิ้ง
สรรพ สิทธิ พิทยา ยาม กิจ เกิด ก็ ดี
เพราะ พระ ปรีชา ซึ้ง ส่อ ให้ สมสิญ

พระองค์ เจ้า ไชยันต์ มงคล

๒๔ สาร ภาณ

Hymn

๔๗ พระ ทรง รอบ รู้ชัด ชำนาญ จริง นอ
ใน เรื่อง สวด สรภาณ พาด พ้อง
ทุ้ม เอก อีก บรร สาน เสียง เสนาะ นัก นา
ังหวะ ระยะ คล้อง กล่อม เกลี้ยง เสียง เสนอ

๔๘ สามารถ อาจ สอบ ซ้อม พระสงฆ์ สวด แฮ
ภาณ ยักษ ท้อง ภาณ คง ถ่อง ถ้วน
มหา ชาติ ทุก กัณฑ์ ทรง สันทัด นัก นา
สวด กะ สวด เลื่อน ล้วน เลิศ แท้ อภิธรรม

พระยา ศรี สุนทร โวหาร

๒๕ จิน ตะ กระวี

Poetry

๔๙ ปรีชา พระ แจ่ม แจ้ง จินตะ กระวีเฮย
อาจ นิพนธ์ พจนะ เสนาะ ถ้อย
เอก โท ครุ ละ หุ ห่อน โทษ เฮย
ทุก บาท บ คลาศ คล้อย เคลื่อน เบื้อง ฉบับบรรพ์

๕๐ หลาย เรื่อง ที่ ธ ได้ ทรง ประ พันธ ฤๅ
คือ ทวา ทศะ มาศ นี้
ยังโคลง เรื่อง รามะ เกียรติ เรื่อง หนึ่ง นอ
พรหม มาศ ห้อง กำหนด ชี้ ชื่อ ได้ โดย มี

หม่อม เจ้า วัชรินทร ใน กรม ขุน บดินทร ไพศาล โสภณ

๒๖ มนต์ แล พยา กรณ์

Astrology

๕๑ บุรพ กาล ญาณ เวท กล้ำ กลอย ทรง สิทธิ แฮ
ปลุก เศก เลข ยันต์ ยง ยวด แกล้ว
ชุบ อาบ ว่าน ยา คง คม สาตร แสยง นา
ยก เมฆ ร่าย มนต์ แคล้ว คลาศ เสี้ยน เศิก สยอง

๕๒ พระ ไทย ใส สว่าง แจ้ง จักร รา ษี เอย
สม ผุศ นพ เทพา พัก ย้าย
จันทร คราธ สุริยุป คาห์ ขับ โชด ชาญ แฮ
ปวง ฤกษ ปาง ดี ร้าย รอบ รู้ พยา กรณ์

หลวง ฤทธิ พลไชย

๒๗ คช กรรม สาตร

Elephantology

๕๓ กรม สมเด็จ บำราบ สร้อย ปร ปักษ นี้ นอ
รู้ เลิศ ตำหรับ ลักษ ณะ ช้าง
ใด ดี ชั่ว ประจักษ เจน จบ แผน เอย
เดิม แต่ เทเวศร สร้าง สี่ เชื้อ พลาย พัง

๕๔ วิธี จับ ต่อ คล้อง คช สาร
ฝึก หัด แล อภิบาล รักษ เลี้ยง
นา นา พิธ อาการ เกิด แต่ คช เอย
ทรง ทราบ ชำนาญ เสี้ยง แบบ เบื้อง คช กรรม

ขุน ประชา คดี กิจ

๒๘ อัศว กรรม สาตร

Hippology

๕๕ พระ ทรง วิทเยศ อ้าง ออก อัศ วา เฮย
พระ ทราบ ตำหรับ อุบัติ บุรพ กี้
พระ ชำนิ ดุรงค์ ทัศน์ เทียม มาต ลี นอ
พระ เกียรติ ปรากฏ ชี้ เชิด ไว้ ไผท สยาม

๕๖ ยุทธ หัด สัน ทัด แท้ คลี ทวน
หลาย เลศ ฟ่อ เลี้ยว หวน หั่น เสี้ยน
ริปู ไป่ อาจ ยวน แสยง เดช ท่าน นา
แม้ อวด หาญ ศิระ เหี้ยน ห่อน ให้ คืน ชนม์

หลวง ฤทธิ จักร กำจร

๒๙ ยุทธ กรรม

Athletic

๕๗ ทรง เพียร เรียน รอบ รู้ รณ การ
ฝึก หัด ชัด เชิง ชาญ เชี่ยว ล้ำ
เพลง สาตร เยี่ยง ทหาร หาญ ทุก อย่าง
กระบี่ ตบอง มวย ปล้ำ หอก ง้าว ทวน ปืน

๕๘ ประ ลอง ท่า ถูก ถ้วน ทาง รบ
เขน ดาบ กำซาบ ครบ โล่ ดั้ง
เจน จน ตะกร้อ จบ การ ยุทธ นา นา
พระเกียรติ ปรากฏ ทั้ง ประเทศ ไท้ ไผท สยาม

นาย เสถียร รักษา ปลัด วัง ซ้าย

๓๐ แพทย สาตร

Physic

๕๙ กรม สมเดจ พระเจ้า บรม วงษ นี้ นอ
กอบ พระ ปรีชา ยง ยิ่ง ผู้
คัมภีร์ เวช สาตร ทรง ทราบ จบ จริง แฮ
ชำนิ ชำนาญ รู้ รอบ พร้อม ไพบูลย์
๖๐ ทรง ทราบ มูล พยาธิ ทั้ง โอสถ
อีก นวดไคล คลึง กด บีบ เส้น
คัณฑ แพทย์ เนตร แพทย์ หมด ทุก สิ่ง สรร นา
ตำหรับ แพทย์ ไป่ เว้น ทราบ ถ้วน ครบ คัมภีร์

พระองค์ เจ้า จรูญ โรจ เรือง ศรี

๓๑ ธาตุมิศ การ

Chemistry

๖๑ ธาตุ มิศ กะกิจ ถ้วน พิธี
พระ สอด ส่อง ภูวี รอบ รู้
เนติขิมิสะตรี แสดง ธาตุ เอนก แฮ
ลอง ขาด ธาตุ โดย กทู้ ตลอด ถ้อย ปราชูประมวญ
๖๒ แยก ประสม ส่ำ ธาตุแจ้ง ประจักษ ประวัตร แฮ
ละ อย่าง ต่าง สิ่ง ตระหนัก กิจ ได้
ธาตุ นี้ ธาตุ นั้น ยัก ปรุง ร่วม กัน นา
อาจ ก่อง กิจ ฉนี้ ให้ เสร็จ สิ้น ทุก ประการ

พระผดุง ศุลกกฤตย์

๓๒ นะวะ กรรม

Architecture

๖๓ หนึ่ง กรม สมเดจ ฟ้า บรม วงษ เธอ เฮย
ทราบ กิจ พิทยา ทรง กอบ สร้าง
คฤหาศน์ กาฐ อิฐ ผจง จบ ปาก ไม้ แฮ
ส่วน สัด ชัก ยาว กว้าง ตรัส ชี้ สิ้น เชิง
๖๔ สามัญ สรรพ กิจ เบื้อง รบิล หลวง
เครื่อง ยอด ตลอด ทั้งปวง ปริ แจ้ง
มา ฟัก ทก กระทรวง บรรณพิ ธี นา
เพียง พิศณุกรรม แสร้ง สฤดิ ซึ้ง สิ่ง กมล

หลวง ราชพงษภักดี

๓๓ หัตถโกศล

Merchanics

๖๕ หัตถ การ ชาญ เชี่ยว ล้ำ เลิศ หา เทียม เอย
เอก ช่าง ใน อยุทธยา หนึ่ง แท้
สลัก ลาย เลิศ ลาย นา นา เนก อย่าง นอ
เทว รูป ทรง ปั้น แม้ แม่น แม้น ดุจ เปน
๖๖ อนึ่ง เหลา มีด ตอก ด้าม งาม สม
แกะ หย่อง ซอ น่า ชม เชิด ช้อย
แบบ แผน ลวด ลาย คม สัน ยิ่ง
ราม ราพ ภาพ ใหญ่ น้อย วิจิตร ล้ำ เลขา

หม่อมเจ้า กรรเจียก ใน กรมหมื่น มเหศวรศิววิลาศ

๓๔ ยันตร สาตร

Engineering

๖๗ กรม สมเดจ พระเจ้า บรม วงษ
กอบ กิจ พิทยา ยง ยิ่ง ผู้
ใน ศิลป สาตร ทรง เจน จัด
นับ ว่า ช่าง ชาญ รู้ เชี่ยว ใช้ ใคร เทียม
๖๘ เครื่อง กลึง เครื่อง กลั่น ทั้ง เครื่อง ไฟ ฟ้า เฮย
กัน ละเมด จักร ลาน ใย ยึด ก้าน
อีก จัก ซึ่ง ใช้ ไอ อุทก ทุก อย่าง เฮย
ยนต์ หุ่น อีก รอก กว้าน จบ แจ้ง เจน กล

พระองค์ เจ้า เกษม ศรี สุภโยค

๓๕ รัตน สาตร

Jewelery

๖๙ บรม วงษ องค์ ออก อ้าง เอก อรรค บุรุษ แฮ
เจน สาตร รัตน ลักษณ์ เลศ ล้วน
ปรำ มราต อนัคฆ์ อเนก ต่าง ชนิด นา
สูง ต่ำ ทราม เลว ถ้วน ตลอด ทั้ง ราคา
๗๐ โกเมน มรกฎ แก้ว นิล กาฬ
เพชร บุศ ทับ ทิม ชาญ ชัด รู้
เพทาย มุก ดา หาร อีก พิ ฑูริย์ แฮ
ทรง ทราบ หา ผู้ สู้ ยาก สิ้น สุด แสวง

พระยา ราชโยธา

๓๖ ภูตคามสาตร

Botany

๗๑ ทรง ทราบ รุกข สาตร ทั้ง สอง พรรณ พืชน์ แอ
คาม พฤกษ ตรุ วัน หมู่ไม้
รู้ ธาตุ วิธี ผัน ผ่อน ถูก ฤดู แฮ
รู้ บริ รักษ รุกข์ ให้ งอก เงื่อม งาม เจริญ

๗๒ กระบวน เฉลอ ชาญ เชี่ยว รู้ หลาย ชนิด
ตอน แต่ง ตัด ต่อ สนิท แน่น เนื้อ
ผลิ ดอก ออก พรรณ ผิด สี สลับ หลาก เฮย
ควร ประกอบ กิจ เก้อ เกียรติ เจ้า ชอบ สยาม
ชุน โอวาท วร กิจ

เรื่องนี้ จะ มี ต่อ ไป

รายงาน

ในระหว่าง ตั้งแต่วัน ๗ เดือน ๖ ขึ้น ๙ ค่ำ จน ถึง วัน ๖ เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ๗ วันนี้ สมาชิกได้มา ยังหอพระสมุด ๖๖ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืม ๑๔ ครั้ง

พระราชพงษาวดาร กรุงเก่า

๑ ข้อความในพงษาวดาร ฉบับตีพิมพ์ฝ่าย กรุงเก่า นั้น ว่า เมื่อพระมหาธรรมราชาได้เถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ในกรุงศรีอยุทธยานั้นแล้ว ได้เป็นทางพระราชไมตรี กับกรุงหงษาวดี ๆ จึงมีพระราชสาสน์มาขอกองทัพไทย ให้พระมหาธรรมราชา เกณฑ์กองทัพ ขึ้นไปช่วยในงานพระราชสงคราม กรุงหงษาวดี ฝ่ายพระมหาธรรมราชาจึงให้สมเด็จพระนเรศวรราชโอรสเป็นแม่ทัพใหญ่ ยกขึ้นไปตามรับสั่งพระเจ้าหงษาวดี ครั้นพระนเรศวรยกรี้พลช้างม้าโยธาขึ้นไปถึงกลางทาง ใกล้จะถึงกรุงหงษาวดี ขณะนั้นพระสงฆ์องค์หนึ่ง เป็นรามัญชื่อพระมหาเถรคันฉ่องมีความกรุณาจิตรคิดสงสาร พระนเรศวรผู้หาความผิดมิได้ จึงได้นำเอาเหตุร้ายที่พระเจ้าหงษาวดีจะคิดทำร้ายต่อพระนเรศวรนั้นมาแจ้งเหตุให้พระเรศวรทราบสิ้นทุกประการ ฝ่ายพระนเรศวรได้ทราบเหตุที่เป็นการอันตรายนั้นแล้ว จึงอาราธนาพระมหาเถรคันฉ่องกับญาติโยมแลกวาดต้อนที่เขาครอบครัวรามัญตามหัวเมืองรายทางของหงษาวดี ภามากรุงศรีอยุทธยา เหตุดังนี้ไทยกับมอญจึงก่อการศึกสงครามกันต่อมาเนื่อง ๆ หลายครั้ง จนพระมหาธรรมราชาสวรรคตแล้ว สมเด็จพระนเรศวรราชโอรสเสดจขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบต่อมา คราวหนึ่งพระมหาอุปราชรามัญยกกองทัพใหญ่มาทำสงครามกับสมเด็จพระนเรศวรที่ปลายแดนเมืองสุพรรณบุรี ได้ทำยุทธหัตถชนช้างกันจนพระมหาอุปราชารามัญเสียทีปราไชยถึงแก่พิราลัยกับคอช้างที่กลางสนามรบ ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวรมีไชยชนะแก่ข้าศึกแล้วจึงกลับพระนคร ข้อความในพงษาวดารกรุงเก่าฉบับตีพิมพ์มีเนื้อความดังนี้ ฯ

แต่ข้อความในพงษาวดารฉบับฝ่ายคำให้การชุนหลวงหาวัดนั้น มีเนื้อความผิดกันแปลกเปลี่ยนกันเมื่อตอนพระมหาธรรมราชาได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุทธยาแล้วไม่ช้าก็สวรรคต จึงพระเอกาทศรฐราชโอรสพระองค์น้อย ว่าราชการบ้านเมืองไปในที่พระมหาอุปราช ไม่ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ เพราะด้วยพระนเรศวรเชฐาไม่อยู่ในกรุง ตกไปอยู่ในกรุงหงษาวดีพร้อมด้วยพระสุวรรณกัลยานี พระพี่นางพระนเรศวรด้วย อนึ่งเมื่อพระนเรศวรตกอยู่ในกรุงหงษาวดีนั้น คราวหนึ่งมีการชุนเคืองขึ้นกับพระปรเทมราชามหาอุปราชกรุงหงษาวดี พระนเรศวรจึงเกลี้ยกล่อมรี้พลมอญพม่าลาวไทยได้เก้าพันแล้ว จึงหนี

ออก จาก กรุง หงษาวดี มา ทาง แม่ น้ำ สะโตง วิ่ง เรว ยก รุด มา เข้า แดน กรุง ศรี อยุทธยา ได้ พัก พล อยู่ ปลาย แดน เมือง สุพรรณบุรี ภอ กอง ทัพ พระ ประทุม ราชา อุปราช รามัญ ยก มา ตาม ทัน ได้ สู้ รบ กัน กับ พระ นเรศวร ใน ที่ นั้น เปน มหา ยุทธ สงคราม ครั้ง นั้น พระ เอกา ทศ รฐ พระ ราช อนุชา ทราบ เหตุ ว่า พระ นเรศวร เชฐา มา จึง ได้ ยก กอง ทัพ มา ช่วย รบ กับ มอญ ครั้ง นั้น พระ ประทุม ราชา อุปราช รามัญ เสีย ที ปราไชย ถึง แก่ พิราลัย กับ คอ ช้าง แล้ว พระ นเรศวร โปรด ให้ เหล่า เสนา โยธา รามัญ ทั้ง ปวง เชิญ พระ ศพ พระ ประทุม ราชา อุปราช รามัญ กลับ ไป กรุง หงษาวดี ครั้น พระ นเรศวร มี ไชย ชนะ แล้ว ก็ กลับ เข้า มา พระ นคร เปน พระเจ้า แผ่นดิน ใหญ่ ใน กรุง ศรี อยุทธยา ฝ่าย พระเจ้า หงษาวดี ทรง ทราบ ว่า พระ ราช โอรส สิ้น พระ ชนม์ ก็ ทรง พระ พิโรธ เสนา จึง สั่ง ให้ ฆ่า นาย ทัพ นาย กอง เสีย ทั้ง เจด ชั่ว โคต แล้ว เสด็จ ไป ช้าง ใน ชัก พระ แสง พื้น พระ สุวรรณ กัลยานี พี่ นาง พระ นเรศวร ซึ่ง เปน พระ ราช ชายา พระเจ้า หงษาวดี มี พระ ราชโอรส พระองค หนึ่ง สิ้น พระ ชนม์ ใน ที่ นั้น พร้อม กัน ทั้ง พระ มารดา แล พระ บุตร ด้วย เนื้อ ความ ใน พงษาวดาร คำ ให้ การ ขุน หลวง หาวัด มี ดั่ง นี้ ข้อ ความ ทั้ง สอง ฉบับ ไม่ ถูก ต้อง กัน เถียง กัน ดั่ง นี้ ทั้ง สอง ฉบับ ตาม แต่ ท่าน ผู้ ใด จะ ตริตรอง ว่า อย่าง ไหน จะ ใกล้ ความ บริสุทธิ์ สม ต้น สม ปลาย ฯ

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

พระ ราช นิพนธ์

พระบาท สมเด็จ พระจอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว ว่า ด้วย ทรง บริจาค พระราช ทรัพย์ แก่ พระ บรม วงษา นุวงษ แล ข้า หลวง เดิม

๏ อนึ่ง จะ ยก คน ที่ เปน ไพร่ ให้ มี ยศ เปน ขุน นาง สิทธิ์ ขาด ใน ราช การ เมื่อ ไม่ รู้ ขนบ ธรรม เนียม แล้ว จะ ทำ ราช การ ไป ได้ ฤา ก็ จะ มี แต่ ผิด ๆ ไป ต่าง ๆ ทำให้ ขุ่น เคือง ใจ ฝ่า ละออง ธุลี พระ บาท เนือง ๆ แต่ เหน ทาง อยู่ อย่าง หนึ่ง ซึ่ง เคย มี มา พระเจ้า แผ่นดิน ทุก พระองค์ เมื่อ ได้ เสด็จ เถลิง ถวัลย ราช สมบัติ ใหม่ เคย แต่ง ข้า หลวง ไป เดิน สวน เดิน นา ทำ น่า โฉนด แล ทรา แดง ให้ ราษฎร ใหม่ เมื่อ เดิน สวน เดิน นา นั้น ย่อม จัด ข้า ราช การ ข้า หลวง เดิม ไป เปน ข้า หลวง โดย มาก เพราะ พระ ราช ประสงค์ จะ ให้ ได้ ข้า ธรรม เนียม เปน กำลัง เลี้ยง ตัว แต่ง ยศ ข้า หลวง เดิน สวน ครั้ง หนึ่ง ก็ ได้ เงิน ค่า ธรรม เนียม นาย ละ ยี่สิบ ชั่ง ยี่สิบ ชั่ง เสศ ก็ ซึ่ง การ รับ สั่ง ใช้ ดัง นี้ ก็ เหน เปน วิเสศ อนุเคราะห์ ให้ สม ตาม ใจ กัน ของ ข้า หลวง เดิม บ้าง ก็ ข้า หลวง เดิม ทั้ง สาม แผ่นดิน แล้ว มา นั้น ลง เปน หนี้ ให้ เจ้า หนี้ เขา ทวง แล เกาะ ครอง เร่ง รัด แล ลง เปน ทาษ ให้ นาย เงิน เขา ใช้ ไม่ ได้ เปน อะไร มี อยู่ มาก กว่า มาก ทุก แผ่นดิน มา แล ตัว ข้าพเจ้า เมื่อ ครั้ง แผ่นดิน พระ บาท สมเด็จ พระ นั่ง เกล้า เจ้า อยู่ หัว ข้า หลวง เดิม ทั้ง นาย ทั้ง ไพร่ โดย มาก สำคัญ รู้ ว่า ข้าพเจ้า เปน คน ไร้ ทรัพย์ อับ ปัญญา ไม่ อาจ รักษา ตัว ได้ ควร แต่ ที่ จะ ไป พึ่ง ท่าน ผู้ อื่น ฝ่าย เดียว ไม่ ได้ มี ใคร มุ่ง ใคร หมาย ข้าพเจ้า ว่า จะ ได้ ดี ด้วย ตัว เอง ที่ อาจ ไป ทำให้ เจ้า นาย ขุน นาง ใน แผ่นดิน ใหญ่ รัก ใคร่ ก็ เมื่อ ท่าน ผู้ หลัก ผู้ ใหญ่ ท่าน ผู้ มี กำลัง วังชา รัก ใคร่ นับถือ ข้าพเจ้า นั้น ข้า หลวง เดิม เปน อัน มาก ไม่ เชื่อ บ้าง ภา กัน เที่ยว ซุบ ซิบ ว่า ข้าพเจ้า ถูก หลอก ถูก ลวง ฤา ที่ เชื่อ ก็ สำคัญ ว่า เปน ด้วย เหตุ อื่น ไม่ เปน ด้วย ความ ดี ของ ตัว ข้าพเจ้า ด้วย ความ ที่ ข้า หลวง เดิม ของ ข้าพเจ้า เอง ดู หมิ่น ดู แคลน ข้าพเจ้า นัก นอก จาก พระ ยา เพชรพิไชย ขุนทอง พระ ยา อภัยรณฤทธิ์เดช พระ ยา บุรุศ รัตน์ พัลลพ เพง สาม คน นั้น แล้ว ไม่ เหน ว่า ใคร ใน ข้า หลวง เดิม นับถือ ตัว ข้า พเจ้า ว่า มี สติ ปัญญา จน ผู้ หลัก ผู้ ใหญ่ ท่าน รัก ท่าน นับ ถือ จริง ๆ ดั่ง นี้ เลย มี แต่ สำคัญ ไป อย่าง อื่น หมด มี

แต่ จะบ่วน กัน จะ ตื่น กัน ผิด ๆ ด้วย เข้า ใจ ผิด จาก ที่ จริง อยู่ หมด ไม่ มีใคร ได้ เข้า ชิด ใช้ สอย ฟัง การ ฟัง งาน ให้ ได้ เรื่อง ได้ ราว นอก จาก คน สาม คน นั้น เลย ยัง อีก คน หนึ่ง ก็ แต่ หลวง มงคล รัตน น้อย พาน จะ เบา ๆ อยู่ ไม่ สู้ ปรกติ เวียบ ร้อย นัก พวก ข้า หลวง เดิม ที่ งม อยู่ ผิด ๆ ที่ คิด อยู่ เดอะ ๆ ไม่ ถูก ที่ จริง ก็ เหน ยัง จะ มี จะ เป น อยู่ จน ทุก วัน นี้ บ้าง จะ ยัง ไม่ ตื่น จาก หลับ คือ ความ หลง ด้วย เหตุ นี้ ข้าพเจ้า คิด ไป ไม่ อยาก จะ ราง วัล จะ ชุบ เลี้ยง พวก ข้า หลวง เดิม ของ ข้าพเจ้า นอก จาก คน สอง คน สาม คน นั้น เลย แต่ ว่า ราช สมบัติ ใน แผ่น ดิน ทั้ง ๔ นี้ ก็ เนื่อง ติด กัน สืบ มา จะ ประพฤติ อะไร ก็ ควร ต้อง ประพฤติ คล้าย ๆ กัน เพราะ ฉนั้น ข้าพเจ้า จึง ได้ ชุบ เลี้ยง แต่ง ตั้ง ข้า หลวง เดิม ของ ข้าพเจ้า ให้ เป น พระ ยา นั้น สาม นาย พระ ยา ราช ภักดี ช้าง ๑ พระ ยา วิไชย ชาญ ฤทธิ์ เสือ ๑ พระ ยา พิพิธ ไอสูรย จั้น ตาม อย่าง เก่า คล้าย ๆ กัน แล้ว จึง ได้ แต่ง ให้ พวก ข้า หลวง เดิม ไป เดิน สวน เดิน นา คล้าย กัน ก็ เมื่อ ล่วง แผ่นดิน พระ บาท สมเด็จ พระ นั่ง เกล้า เจ้า อยู่ หัว แล้ว ถ้า ข้าพเจ้า ไม่ ได้ เข้า มา ท่าน ผู้ อื่น จะ มา เป น ใหญ่ ใคร สบ ช่อง สบ ทาง ตื้น ๆ ก็ เหน จะ โจทย ไป มาก ยิ่ง กว่า ครั้ง เปลี่ยน แผ่นดิน พระ บาท สมเด็จ พระ พุทธ เลิศ หล้า นภาไลย นั้น อีก กระ มัง ฤๅ อย่าง อื่น จะ ไม่ โจทย ไป ก็ จะ ภา กัน ตื่น เต้น อยู่ ใน ชื่อ ข้าพเจ้า ทำ ให้ เสีย เกียรติ ยศ ไป ต่าง ๆ ก็ เหน จะ มี ด้วย สำคัญ เดอะ ๆ ไป ว่า ดี ชั่น กว่า แต่ ก่อน แต่ พระ ยา บำเรอ ภักดี ศิษ นาย หนึ่ง อื่น อีก ฤๅ อย่าง ไร ก็ รกก ไป ไม่ ทั่ว แล้ว ถึง อย่าง ไร ๆ ก็ เหน จะ ไม่ โจทย์ ถึง สำคัญ ว่า เป น ดี ก็ เหน จะ ไม่ โจทย์ ถึง สำคัญ ว่า เป น ร้าย ก็ เหน จะ ไม่ โจทย เพราะ เป น คน ซื่อ ๆ ถือ อยู่ กับ เจ้า ไป ได้ อยู่ ไหน ก็ นั่น ไม่ หัน ไม่ เห ด้วย เหตุ นี้ ให้ ข้า หลวง เดิม คิด ถึง ตัว ดู เถิด ไม่ มี ความ ชอบ อะไร นัก ไม่ ควร จะ ได้ กำ เหน็จ รางวัล อะไร โต ใหญ่ อย่าง ไพร่ ๆ หมาย นั้น เลย ฯ๚

◎ ครั้ง นี้ ถ้า ข้าพเจ้า จะ แจก เงิน เป น ของ เดิม ของ ข้าพเจ้า มิ ใช่ เงิน ใน ท้อง พระ คลัง สำหรับ แผ่นดิน ให้ บ้าง คน ละ เล็ก คน ละ น้อย ด้วย สำคัญ ว่า ได้ เคย เป น ข้า เป น เจ้า อยู่ ใช้ สอย มา นาน เหมือน กับ เพิ่ม เบี้ย หวัด ให้ คน ละ ชั่ง คน ละ สาม สิบ ตำลึง ตลอด ไป จน ถึง ไพร่ เลว คน ละ สาม ตำลึง สี่ ตำลึง ถึง เมื่อ ได้ ดั่ง นี้ แล้ว ก็ คง จะ ไม่ ยินดี คิด ถึง ข้าพเจ้า ก็ คง จะ คิด เหน ไป แล จะ ว่า ข้าพเจ้า ว่า ให้ นั้น น้อย นัก ที่ ได้ นั้น ยัง ไม่ สม กับ ที่ เป น ข้า เป น เจ้า ฉลอง พระ เดช พระ คุณ มา ถ้า มิ ใช่ ที่ ข้า พเจ้า เป น ที่ อื่น แล้ว ท่าน คง จะ ปูน บำเหน็จ ให้ มาก ๆ เมื่อ จะ คิด อย่าง นั้น สำคัญ อย่าง นั้น อยู่ แล้ว ข้าพเจ้า เหน ว่า พวก นั้น เหมือน สุนัก ช์ จิ้ง จอก คุม กัน เที่ยว ตื่น ล้อม ต้น ทอง กวาว ด้วย มุ่ง หมาย สำคัญ ว่า ต้น ไม้ เตม ไป ด้วย ชั้น เนื้อ วิ่ง ตื่น กัน อยู่ ใน ป่า มี ความ เล่า มา แต่ ก่อน ว่า หมู่ สุนัก ช์ จิ้ง จอก อยู่ ใน ป่า เมื่อ ถึง รดู น่า ต้น ทอง กวาว ใบ ร่วง มี แต่ ดอก บาน เตม ต้น ครั้น เวลา เดือน หงาย ก็ ไป ล้อม อยู่ ใต้ ต้น ด้วย มุ่ง หมาย ว่า ที่ แดง ๆ อยู่ บน ต้น ทอง กวาว เป น ชั้น เนื้อ เมื่อ ดอก ไม้ นั้น หล่น ลง มา สุนัก ช์ จิ้ง จอก ก็ กลุ้ม รุม กัน เข้า ยื้อ แย่ง เคี้ยว กัด ดอก ไม้ นั้น ครั้น ไม่ ได้ กลิ่น คาว ชั้น เนื้อ แล้ว ทิ้ง เรีย แล สำคัญ ว่า ดอก ไม้ ทิ้ง หล่น ลง มา นั้น มิ ใช่ ชั้น เนื้อ ดอก ไม้ ที่ ยัง อยู่ บน ต้น โน้น แล เป น ชั้น เนื้อ ก็ พา กัน ลิง โลด อยู่ ไม่ รู้ หาย ด้วย สำคัญ ผิด ดั่ง นี้ แล พวก ข้า หลวง เดิม ที่ มี ความ คิด แล มุ่ง หมาย สำคัญ อย่าง นั้น ข้า พเจ้า เหน ว่า เป น อย่าง เช่น สุนัก ช จิ้ง จอก ตื่น ต้น ดอก ทอง กวาว นั้น ไม่ ผิด เลย ฯ๚

ฉันทาวรรณพฤติ ชื่อลลิตาฉันท

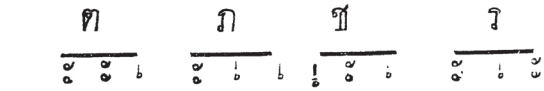

บาทหนึ่ง ๑๒ อักษร ๒ กลอนเปน บาทหนึ่ง ๒ บาทเปน บทหนึ่ง ชื่อลลิตาฉันทดังนี้

จักแถลงมโน กุศลธรรม ณกรรมปถา กำหนดประเภทะทิพิธา พิธี ชิบาย

โดยพุทธภาสิตนุสาศน์ ประภาษพิปราย เว้นบาปะจิตรมละวาย วิบากะโทษ

มลายโลภะนามะอภิฌา คุณาก็โหด บำราศพิพัฒน์ประโยชน์ มโนทวาร

โลภาก็ปรากฏดีเรช อเนกวิถาร โดยอัษฎาวิธประการ ประกอบกระมล

คือโสมนัศประยุตะจิตร แลทิษฐิคล เกิดเองแลเกิดณะบรพล ก็นับอุไภย

อีกโสมนัศวิคตทิษ ฐิจิตรชไมย เกิดตนแลเกิดบรพิไส ยสอง สถาน

แถลงทั้งอุเบกขยุตะจิตร แลทิษฐิสมาน สองดวงประดุจบุรพสาร วิสัชนา

แตผลุงอุเบกขนฤทิษ ฐูจิตรทวา โดยแสดงนุสนธิ์กลกถา ชิบายณบรรพ์

ครบอัษฎาสุทมนัศ ธจัดธสรรค์ ล้วนโลภประกอบกระมลฉัน ทจิน ตนา

เสนอองค์โทวิธประกิจ ประสิทธิวา จกเจริญณะกรรมบถยา ปบรรยาย

คือทรัพยของบรบุคล ก็ยลก็หมาย ทรายเหตุตระหนักกลมลาย วิมัติมน

หนึ่งนึกะน้อมบรชนา แลมาณะตน โดยมิจฉาจิตรอกุศล วิตกก็ตรอง

นับองค์ครบบทแลถ้วน ประมวญก็สอง เกิดกำมโทษมุทิละหมอง วิบากอบาย

ปราชูเว้นวิจารณทุเหตุ นิเทศมลาย เบื้องบาปพิบัติผลวาย มโนมิฉา

ฉันท์นี้ก็ปรากฏวิธี คดีบุรา บัญญัติ นามะลลิตา ประเภทะสาตร

เสนอเนื้องอเนกนรคณา ธิราภิชาติ เฉลียวลักษณอักษรแลฉลาด วจิตรวจี

๑๖ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๔๙ ๏ สี่แขนคนใส่เสื้อ คนสอง แขนนอ
เสื้ออีกสองแขนมอง เขอะบ้าง
ตัวเสื้อหนึ่งตัวของ คนหนึ่ง
สองสวิระเคียรอ้าง หนึ่งอ้อเคียรคน ฯ

๕๐ ๏ กระลาตัวผู้งอก คือหาง หนูแฮ
มีเนตรอยู่ตรงกลาง แม้นแท้
ตัวเมียแลคือนาง ตาบอด
ขาวอยู่ภายในแล้ บิดไว้ใครเหน ฯ

เชน คัปลิว

โคลงทาย

๕๓ ๏ รู้อยู่รู้นิ่งได้ บมีติง
ห่อนจะชนสุงสิง สักน้อย
ยามกินจุจริงจริง ยัดยิ่ง ยัดนา
คลอดลูกร้องเจ็ดร้อย ย่านน้ำหนวกหู ฯ

๕๔ ๏ สัตวหนึ่งมีบุตรเบื้อง ปฤษฎางค์
สัตวหนึ่งเสพข้างหาง แผกพัน
สัตวหนึ่งถ่ายมูลทาง มุขประเทศ
สามสิ่งนี้หลากสัน เรียกอ้างอันใด ฯ

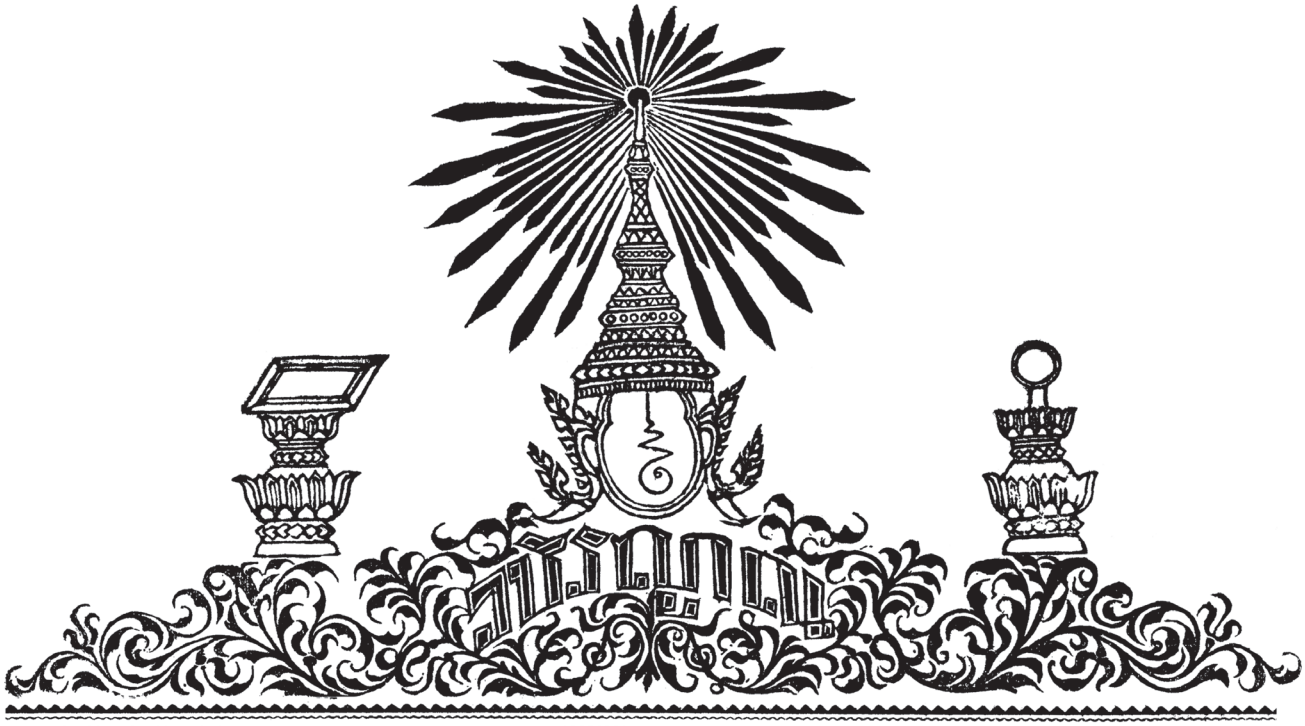

เล่ม ๒ แผ่น ๓๐ วัน ๗ เดือน ๖ แรม ๑๕ ค่ำ ปีกุน นพศก ๑๒๔๙ ราคาแผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรผู้ช่วยบรรณารักษ

โคลง พระราชพิธีทวาทศมาศ น่า ๒๓๓

โคลงยอพระเกียรติยศกรมสมเดจพระบำราบปรปักษ น่า ๒๓๗

รายงาน น่า ๒๓๘

พระราชพงษาวดารกรุงเก่า น่า ๒๓๘

ฉันทวรรณพฤติ น่า ๒๓๙

แก้โคลงทาย น่า ๒๔๐

โคลงทาย น่า ๒๔๐

โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ

๏ พระมีมาโนศด้วย สวัสดี
เติมต่อราชไมตรี แผ่ผ้าน
นานาประเทศมี จิตรอ่อน ออกเอย
ไป่ริรอต่อต้าน แต่งค้ามาขาย

๏ แม้เกิดก่อเหตุให้ อนาทร
ทรงตริตรองตัดรอน ผ่อนแก้
แยกย้ายถ่ายเทถอน กลบเกลื่อน
เพื่อพระคุณยิ่งแท้ กลับร้ายกลายดี

๏ พระเสดจประพาศด้าว แดนยวา
ประทับสิงคโปร์บุรา ใหม่สร้าง
ปัตเวียกับจะมา รังเกาะ อีกเอย
เมืองแขกใหญ่น้อยบ้าง กลับเข้าคืนกรุง

๏ ปัตเวียเมืองแขกขึ้น ฮอลันดานา
กาวะนาเยนรัน รอบรู้
รับเสดจแน่นเนืองนันต์ เฉลิมพระเกียรติเฮย
แหนแห่แด่พระผู้ ร่มเกล้าชาวสยาม

๏ ปางเสดจครั้งนั้นเมื่อ ดลปี มเมียแฮ
เดือนสี่แรมดฤถี ที่ห้า
ศุกรวารอุดมดี ฤกษใหญ่ ยิ่งนา
วันพระเจ้าจอมหล้า เสดจด้วยขบวนกล

๏ กลับ ถึง ที่นั่ง เบื้อง ชล สถาน
จิตร มาศโสร วาร บอก ไว้
เวลา บ่าย สี่โมง นาน เสศ น่อย หนึ่ง นา
แรม สิบ เอ็จ ค่ำได้ เสดจ ขึ้น จาก เรือ

๏ พระ ดำเนิน อีก ครั้ง เมื่อ พาย หลัง อีก พ่อ
สิง คโปร์ ปีนัง ร่าง กุ้ง
โม ระแมง ค่าม ไป ยัง กรกุ ตา เฮย
ปาก อ่าว ตรง กลาง คุ้ง ทอด ได้ ถึง เมือง

๏ เสดจ ทาง สถล มารค ด้วย รถ กล ไฟ นา
ตรง ตลอด เตลิด ดล แด่น นั้น
ใกล้ บรร พต หนึ่ง ยล ยอด เยี่ยม เมฆ แฮ
ชื่อ หิมาไลย ชั้น ชื่อ ชี้ หิม พานต์

๏ กลับ ลง แล้ว แยก เลี้ยว ทาง จำ เพาะ เฮย
อากะ รา เบน รี คำ บอก แจ้ง
รัก เนา กับ เมือง บำ เบ ต่อ มา นา
ยัง อีก เล็ก น้อย แกล้ง หยุด ย้าย หลาย เมือง

๏ กลับ ลง นา เวศ เบื้อง กรกุ ตา
แวะ ปุ เก็จ พงา ฟาก นี้
เมือง ไทร อีก สง ขลา เปน สี่ เมือง พ่อ
กลับ คืน กรุง ดั่ง กี้ ก่อน ด้วย เรือ กล

๏ ทั้ง นี้ อังกฤษ ได้ ว่า การ เมือง นา
ไวยสะรอย ผู้ ชาญ เชี่ยว แกล้ว
เร่ง รัด จัด ทหาร แหน บาท พระ เอย
สม พระ เกียรติยศ แล้ว แวด ล้อม รไว รวัง

๏ บุษ มาศ ศุข ปักษ ได้ ดฤถี ห้า นา
โสร วาร มแม ตรี ศก ถ้วน
ฤกษ ย สิบ สอง ดี ได้ เสศ สี่ พ่อ
เสดจ พระ ดำเนิน ล้วน เลิศ แล้ว เรือ กล

๏ กลับ ถึง กรุง เทพ นั้น วันเสาร์
เช้า กำหนด โมง เนา ครบ ห้า
เจตร มาศ ศุข ปักษ เคา รบ เจ็ด ค่ำ แฮ
วอก อยู่ ตรี ศก หน้า เขตร ต้น ศก เถลิง

๏ สมเดจ บรม นารถ เจ้า จอม สยาม ก่อน นา
เสดจ นอก พระนคร ขาม เศิก ไส้
เกิด การ ราช สงคราม จึ่ง ยก พยุห เฮย
ผิ บ่ นั้น ห่อน ได้ ยาตร ด้าว ใด ดล

๏ พระ เสดจ ดุจ เห็จ ห้อง เวหา หน เฮย
ปวง ไป่ มี พล คลา คลาศ เต้า
เหน มหัศจรรย์ ปรา กฏ แก่ โลกย์ แฮ
ควร พระเกียรติ พระเจ้า คู่ ฟ้า ดิน สูญ

๏ ไพบูลย์ ภูล เกิด ด้วย บารมี พระ นา
ทรง ประพฤติ แต่ ดี ดับ เสร้า
เหล่า พราหมณ์ ประชาชี ชม ชื่น
ด้วย พระคุณ ปก เกล้า กล่อม เกลี้ยง เลี้ยง เสมอ

๏ ต่าง ตน ต่าง แซ่ ซ้อง สรร เสริญ
กรุง เทพ เกิด จำเริญ เฟื่อง ฟื้น
สร่าง ทุกข์ ศุข ใจ เพลิน เปรม ปริ่ม
การ นักเลง เครง ครื้น หุ่น งิ้ว ลคร หนัง

๏ ประชา ชน บาง ผู้ คิด ลิ่ม ค้า ขาย
บ้าง คิด ตเกียก ตกาย ับ จ้าง
บาง คน คิด ขวน ขวาย การ สิ่ง พนัน นา
บ้าง ก็ คิด ตั้ง ห้าง รับ เข้า กอมปนี

๏ บันเทิง เริง รื่น ทั้ง กรุง ไกร
บาน กระมล แจ่ม ใส ทั่ว ด้าว
แผก พ้น พวก พาล ไภย เบียน เบียด แล นา
เกรง พระเดช แด่ ท้าว ราช ไท้ ทรง ธรรม

๏ พรรษ กาล ฝน หยาด ย้อย เยือก เย็น
ชุ่ม ชุก ทุก หน เหน ตก ต้อง
หว่าน พืชน์ บ่ก ตำ เปน กอ ก่อ ผล เฮย
เพื่อ พรุณ สาตร ซ้อง หาก ให้ ฤดู ดี

๏ เดือน ห้ำ ให้ ตั้ง ราช พิธี มี
น้ำ พระพัฒ สัตย์ วา ที ทุก ผู้
ใน พระอุโบสถ ศรี รัตน สาศ สดา นา
พราหมณ ชาติโหร ดา รู้ แช่ง น้ำ ชุบ พระแสง

๏ พระ ประยูร ญาติ พร้อม ใน สถาน
อีก เหล่า ข้า ราชการ ทั่ว หน้า
พล เรือน ฝ่าย ทหาร ต่าง แต่ง ตน เฮย
ยก นุ่ง ผ้า ขาว ผ้า คาด เสื้อ ครุย ทอง

๏ ท้าว นาง เถ้า แก่ ทั้ง เมีย ขุน นาง เฮย
ต่าง แต่ง สาว ตรุณ ติด ต้อย
มี เครื่อง ยศ อุด หนุน โอ อ่า อวด แฮ
กาหิ้ว กล่อง กโถน น้อย นาก บ้าง ของ มี

๏ กำหนด สาม ค่ำ ชื้น เคย ทุก ปี นา
ธรรมเนียม ดับ ยุคเข็ญ ขาด แคลน
สุจริต เจริญ ศุข ศิริ สวัสดิ นา พ่อ
ทำ สัจ สำเร็จ แล้ว กราบ เบื้อง บท ศรี

๑ บ่าย ลง พฤหัส บาศ ตั้ง พิธี การ
ชื่อ คเชนทรัสว สนาน สาด น้ำ
สงฆ์ สวด ปริต สถาน ที่นั่ง สุท ธัย นา
เดิน แห่ คช ลักษณ ล้ำ เลิศ ล้วน รวาง มี

๏ พฤหัสบาศ อ่าน เวท เบื้อง คช กรรม
ทอด เชือก สังเวย ทำ อย่าง ช้าง
เปรียง ปราะ อีก ทั้ง รำ แบบ พัด ชา เฮย
เข้า ดุจ กล่าว ออก อ้าง ผิด เพี้ยน เปลี่ยน ตาม

๏ บัก ขุน ตำรวจ ใน แจง จัด
กรม คชผู้ สัน ทัด ถี่ ถ้วน
วาง ริ้ว เรียบ ชบวน ชนัด เนื่อง เนก แล แฮ
แห่ พระ คช เลิศ ล้วน เผือก พื้น ผ่อง พรรณ

๏ กาญจน ฉัน นั้น ให้ ผูก ไอยรา หนึ่ง เฮย
ทรง พระเทว กรรม คลา คลาศ ต้น
ช้าง ตั้ง เนื่อง แนว มา ตา ตาย
แห่ พระยา ช้าง ล้น เลิศ ล้วน ควร ชม

๏ ที่ หนึ่ง พระวิมล รัตน์ อ้าง ออก นาม
สอง เสวตร สวพา ตาม ยาตร ย้าย
สาม เสวตรวรลักษณ งาม ชนาน ชื่อ พระ แฮ
สี่ เสวตร วรรณ ผ้าย พิศ พื้น ผ่าน กมล

๏ มี พังน้ำ หน้า ทุก พระยา สาร
ขับ ชี่ ที่ หมอ ควาญ ครบ ช้าง
ถัด มา พระ คชา ธาร ที่นั่ง ละ คอ เฮย
พัง เชือก เดิน คู่ สล้าง ลาศ เท้า ตาม หลัง

๏ ทวน ธนู ห้อย ภู่ เพื่อย ประ ปราย
อีก ตบอง แซ่ หวาย แห่ ห้อม
กชิง ธง มกร ราย ธง อีก ฉาน นา
เครื่อง ยศ กลอง ชนะ พร้อม ศัพท แส้ แตร สังข์

๏ กรม ม้า ขุน อัศว ต้น ตำเนิน แห่ เฮย
ล้วน วิจิตร พิศ พื้น เพลิน เลิศ ล้ำ
เชือก ขาว ผ่าน แดง เดิน ตำ หมอก เหลือง นา
ย่าง เหยาะ ยก ย่ำ ย้ำ ย่อ ย้าย ยืน โยน

๏ ขุน หมื่น กรม ม้า ชี่ ม้า นำ แซก เฮย
กลอง มลายู ทำ แน่ง ช้า
เครื่อง ยศ เครื่อง แห่ ประจำ แห่ อย่าง ช้าง นา
ยก แต่ สังข์ แตร ท้า ว่า ห้าม กลอง มี

๑ อีก รถอย่างยุโรป ล้วน แขงขัน
เครื่องเหล็กแหน็บ ติดกัน ดีดดิ้น
สินธพเทศเทียมผัน เผ่นผาด ผองเอย
คนขับขับปล่อยลิ้น สุดเท้าเรวรถ

๒ โคกบือกรมเกษตรได้ แต่งตก
เขาผูกนากแก้วแดง โก่งโง้ง
หลังผ้าวิลาศปก ยีดค่าง คลุมนา
เสียงกระดิ่งโกร่งโกร่ง ติดห้อย คอเดิน

๓ เดินเท้าเหล่าล้วนเสือ ทหารหาญ
สี่หมู่ว่องไวชาญ เชี่ยวแกล้ว
ต่างตนต่างชำนาญ รณยุทธแลพ่อ
ยืนแม่นหมายเหมาะแคล้ว คลาดได้ฤามี

๔ ต่างตนแต่งเสื้อเสือ เฉิดฉาย
เข้มขาบบ้างริ้วร่าย ดอกบ้าง
เสนากุดล้วนลาย สีต่าง บ้างนา
ผ้าโพกหมวกหนังสร้าง สอดพันลายทอง

๕ เกยพราหมณ์เกยหนึ่งนั้น พระสงฆ์
สองต่างริมถนนตรง น่าบ้อม
สุทธยัสวริยประทับทรง ทอดพระเนตรเอย
พราหมณ์พระประน้ำพร้อม ทั่วทั้งขบวนเดิน

๖ หมดปล่อยม้าห้อวิ่ง เรวจี๋ เจื่อยเชย
ล้วนเสือหลากมากสี มากม้า
ยืนควบเหยียบชัยผี เท้าเหยียดเจียวพ่อ
รวมสอดเสื้อแสงจ้า โพกห้อแพรปลิว

๗ ชายหญิงต่างเกลื่อนกลุ้ม มาดู แห่เฮย
ท้องสนามเกรียวกรู แซ่ซ้อง
ต่างตนเบิกบานชู ใจชื่น ชมนา
หญิงเบียดชายบีบร้อง บ่วนบ้วนรวนเร

๘ ชาวชนตกแต่งเหล้น หลากหลาย
บางพวกทำฉุยฉาย เก่งกล้อ
บางเหล่าชอบพอกาย สุภาพ แลนา
บ้างแก่ทำหนุ่มพ้อ ผ่าต้นปนดู

๙ เสรจแห่แล้วแต่งตั้ง บายศรี
ตองทิวัญสุวรรณ์มี อีกแก้ว
พราหมณ์พฤฒิบาศปรี ชาเชี่ยว เวทเอย
แว่นจุดเทียนเวียนแล้ว ตัยไส้เจิมจุณ

๑๐ เข้าสังข์แตรแซ่ซ้อง เสียงชาน
ฆ้องลั่นถ้วนสามวาร โห่ร้อง
พระหลวงเหล่าพนักงาน เวียงรับ แว่นนา
พิณพาทย์กลองแขก ก้อง เอิกอื้อเอิงอล

๑๑ ทำขวัญช้างต้นทั่ว ทุกโรง
เครื่องกุดั่นดูโอ่โถง แต่งให้
ช่ายแย่งระยางโยง ติดปก กระพองแล
ห้อยภู่สองหูได้ ตาดล้วนปกหลัง

๑๒ ร่ำกล่าวขาวเรื่องสิ้น เสร็จสนาน
เปนศุขแสนสำราญ ท่วนหน้า
จักเวียงเรื่องสงกรานต์ เติมต่อ
แบบบุราณทั่วหล้า โลกย์ล้วนเคยมี

๑๓ กำหนดสุริยาตร์เรืองรอบจักร
เปนที่เปลี่ยนศักราช ใหม่ได้
ชั้นสู่เมศราษีพรัก พร้อมนับริอนา
บังคับแห่งโหรให้ เรียกรู้ทั่วแคน

๑๔ จิตรมาศสี่ค่ำชั้น กำหนด
แม้ว่าจักถอยถด ห่อนได้
ออกจนสุดเดือนหมด สิ้นปักษ์ แรมเฮย
เดือนหกชั้นสี่ไซ้ นอกนั้นฤามี

๑ บอก บุญ ให้ ก่อ สร้าง เจดีย์ ทราย เฮย
ตาม พระ อาราม หลวง มี ใหม่ สร้าง
เปลี่ยน ผลัด วัด ละ ปี ฉัน สวด ฉลอง เฮย
ข้า ราช การ เกณฑ์ บ้าง กับ ทั้ง ประ ยุรวงษ

๑ วัน เนา นั้น ทั้ง พระ ชัน ษา
หก สิบ รูป พระ ราชา คณะ ถ้วน
ฉัน แล้ว รด น้ำ มา ฉัน อีก เพล เฮย
ถวาย แด่ ไตรย แพร ล้วน ทั่ว ถ้วน ทุก ปี

๑ วัน เถลิง ศก ขึ้น ใหม่ มี การ
ตั้ง มุรธา ภิเศก สนาน ราชไท้
มวญ หมู่ เหล่า พนักงาน ถวาย โสรด สรง นา
เตรียม อยู่ คอย รับ ใช้ พรัก พร้อม เพรียง กัน

๑ ฉัน แล้ว ครั้น ฤกษ ได้ ไชย มง คล เฮย
เสด็จ สู่ ที่ สรง เสวตร ฉัตร กั้ง
พระ เต้า อุ ทก ทรง สรง พระ องค์ แฮ
พระ ครอบ พระ มหา สังข์ ทั้ง แต่ ล้วน พราหมณ์ ถวาย

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

โคลง ยอ พระเกียรติ

สมเด็จ พระเจ้า บรม วงษ เธอ เจ้า ฟ้า มหา มาลา

กรม สมเด็จ พระ บำราบ ปรปักษ

๓๗ ดุริยานุยุต

Music

๓๓ คิด สิ่ง ใด เข้า ถ้วน ทุก ไนย
จะ เล่น ทำ กล ใด พระ รู้
เพลง เพรง พระ เจน ใจ จง จัด ทาง แฮ
เสนาะ สนิท ติด อก ผู้ สดับ ทั้ง ฟั่ง เสบย

๓๔ พระ เธย ลำ หลาก ล้วน หลาย พรรค์
ขับ ละเมง เฉง ฉันท์ เฉื่อย ชั้น
พระ ทราบ ทุก สิ่ง สรรพ์ ทรง ถนัด นัก นอ
ผู้ ผัก พระ ผัก พัน เพื่อง เนื้อ ทำนอง

กรม ขุน นริศรา นุวัติ วงษ

๓๘ นัจจะเวธี

Drammatic

๓๕ ทรง ธิบาย แยบ เยื่อง บรรพ์ บำ
โขน ละคร พ้อน รำ เลศ ล้ำ
ตำหรับ ราช ถกล กำ หนด นัจ จะ ไน นา
หนัง หุ่น ชัก เชิด ชี้ เช่น ไว้ ฉลอง เฉลิม

๓๖ วเบง เพลง เทพย์ เมือ โม รพาห์
โหม่ง ครุ่ม อึก กุลา เจาะ ไม้
จริ กาง ประลอง อา วุธ หอก เขน เฮย
แนะ นิเทศ ท่า ให้ ถอย เก้อ จริ กาล

กรม หมื่น สถิตย์ อำรง สวัสดิ์

๓๙ ถิฬาโกศล

Philately

๓๗ ทรง ชำนาญ การ เล่น รู้ เชิง ประชัน
เครื่อง โต๊ะ เครื่อง ชา สรรพ์ เสาะ ไว้
อาวุธ หลาก หลาย พรรณ์ อีก มีด ดอก เฮย
ไม้ ดอก ไม้ ใบ ไม้ ดัด พร้อม ตอ เรือน

๓๘ คิ ยูน พิราบ ทั้ง เขา ขัน คะรม เฮย
นก หก นก เบ็ญ พรรณ์ รวบ เลี้ยง
เพชร พลอย เครื่อง กลธัน ใด แปลก มา แฮ
หิน นก นา ฬิกา เกลี้ยง หมด ห้าง ร้าน ขาย

พระองค์ เจ้า ชรา รัส วงษ

๔๐ สูท สาตร

Cookery

๗๙ พระ เพ็ญ พิริย ภาพ พร้อม เปน องค์ เอก ฤๅ
ศิลป สิทธิ พิพิธ ยง ยิ่งผู้
อีก ส่วน สูท กรรม ทรง ชาญ ชัด จริง นอ
ของ แขก จีน ยุโรป รู้ ตลอด ทั้ง ไทย ลาว

๘๐ หวาน คาว เลิศ รศ ล้วน โอชา
แกง ผัด มัจฉ มังษา นก เนื้อ
พิเสศ สุขุม หา ใคร เปรียบ เสมอ แฮ
ภูล พระ ปรีชา เกื้อ เกียรติไท้ ไผท ลยาม

หม่อม ราชวงษ เปีย ใน พระองค์ เจ้า ขจร จรัส วงษ

รายงาน

ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ วัน ๗ เดือน ๖ แรม ค่ำ ๑ จน ถึง วัน ๗ เดือน ๖ แรม ๘ ค่ำ ๘ วันนี้ สมาชิก ได้ มา ยัง หอ พระสมุด ๗๑ ท่าน แล หนังสือ ที่ ได้ ให้ ยืม ๑๙ ครั้ง

พระราช พงษาวดาร กรุง เก่า

ข้อ ความ ใน พงษาวดาร ฉบับ ตี พิมพ์ ฝ่าย กรุง เก่า มี เนื้อ ความ ว่า เมื่อ สม เด็จ พระ นา รายน์ มหา ราช ได้ เสด็จ เถลิง ถวัลย ราช สม บัติ เปน พระ เจ้า แผ่น ดิน ใน กรุง ศรี อยุทธ ยา นั้น แล้ว ครั้ง หนึ่ง ได้ เสด็จ พระ ราช ดำ เนิน ใน การ พระ ราช สง คราม เปน กระ บวน พยุห ทัพ ใหญ่ ขึ้น ไป ตี เมือง เชียง ใหม่ ได้ ครอบ ครัว ลาว มา เปน อัน มาก ครั้ง นั้น นาย ทัพ นาย กอง ฝ่าย ไทย จับ ได้ ราช บุตรี เจ้า นคร เชียง ใหม่ มา ทูล เกล้า ฯ ถวาย สม เด็จ พระ นา รายน์ ๆ ทรง สัง วาศ นาง กุมารี ลาว นั้น จน มี ครรภ์ ครั้น เมื่อ จะ เสด็จ พระ ราช ดำ เนิน กลับ มา ยัง พระ นคร ก็ มี ความ ละ อาย พระ ราช หฤ ไทย์ แก่ พระ สนม ที่ กรุง ด้วย มี พระ ราช บุตร กับ นาง ลาว เชลย หา บัง ควร ไม่ จึ่ง พระ ราช ทาน นาง ลาว ที่ มี ครรภ์ นั้น ให้ แก่ พระ เพท รา ชา จาง วาง กรม ช้าง ข้า หลวง เดิม เสีย ที่ ใน ระ หว่าง กลาง ทัพ นั้น ฝ่าย พระ เพท รา ชา จึ่ง รับ นาง ลาว ที่ มี ครรภ์ ไป เลี้ยง ไว้ ยัง บ้าน จน นาง ลาว นั้น คลอด บุตร ออก มา เปน กุมาร มี ลักษณ สัณ ฐาน รูป พรรณ งาม ละ ม้าย คล้าย สม เด็จ พระ นา รายน์ มหา ราช ยิ่ง หนัก คลอด ที่ เมือง พิจิตร ใน ระ หว่าง ต้น มะ เดื่อ กับ ต้น โพธิ เมื่อ ไป ตาม เสด็จ ถวาย นมัศ การ พระ พุทธ ชิณ ราช ชิณ ศรี นั้น ครั้น กุมาร นั้น เจริญ ไวย ใหญ่ ขึ้น แล้ว พระ เพท รา ชา บิดา เลี้ยง ให้ ชื่อ กุมาร นั้น ว่า นาย มะ เดื่อ แล้ว จึ่ง นาย มะ เดื่อ มา ถวาย ตัว ทำ ราช การ เปน มหาด เล็ก คราว หนึ่ง สม เด็จ พระ นา รายน์ มหา ราช ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ ตั้ง นาย มะ เดื่อ ให้ เปน ที่ หลวง สร ศักดิ ผู้ ช่วย ราช การ ใน กรม ช้าง ครั้น สม เด็จ พระ นา รายน์ มหา ราช สวรร คต แล้ว ที่ กรุง ลพ บุรี ฝ่าย พระ เพท รา ชา ได้ ครอง ราช สม บัติ เปน พระ เจ้า แผ่น ดิน ใน กรุง ศรี อยุทธ ยา ทรง พระ นาม ว่า พระ มหา บุรุศ วิสุทธิ เดช อุดม ฯ ล ฯ ครั้ง นั้น ทรง ตั้ง หลวง สร ศักดิ พระ ราช บุตร เลี้ยง เปน พระมหา อุป ราช กรม พระ ราช วัง บวร ฯ ข้อ ความ ใน พง ษาว ดาร ฉบับ ฝ่าย กรุง เก่า มี ดัง นี้

แต่ ข้อ ความ ใน พง ษาว ดาร ฉบับ ฝ่าย คำ ให้ การ ขุน หลวง หา วัด นั้น แปลก เปลี่ยน ผิด กัน ไป มาก คือ ว่า เมื่อ สม เด็จ พระ นา รายน์ มหา ราช ได้ เถลิง ถวัลย ราช สม บัติ เปน พระ เจ้า แผ่น ดิน ใน กรุง ศรี อยุทธยา นั้น หา มี พระ ราช โอรส กับ พระ อรรคม เหษี แล พระ สนม ไม่ พระ องค์ จึ่ง ตัรส ว่า ถ้า พระ สนม ผู้ ใด มี พระ ราช โอรส ก่อน พระ อรรค ม เหษี แล้ว พระ สนม ผู้ นั้น จะ มี โทษ เพราะ เหตุ นั้น พระ สนม มี ครรภ์ มา อ่อน ๆ ก็ ต้อง ทำ ลาย ครรภ์ เสีย ทุก คน กลัว จะ เปน พระ ราช โอรส มา ก็ จะ มี ความ ผิด คราว หนึ่ง พระ มหา พรหม พระ อา จาริย์ เจ้า อธิ การ ซึ่ง เปน

พระ อา จาริย์ ของ สม เด็จ พระ นา รายน์ มหา ราช นั้น เข้า มา ถวาย พระ พร เตือน พระ สติ ว่า ถ้า ไม่ มี พระ ราช โอรส แก่ พระ มเหษี แล้ว ก็ จะ ไม่ มี พระ ราช โอรส สืบ พระ วงษ ราช สม บัติ จะ มิ ตก ไป เป น ของ ผู้ อื่น ฤๅ สม เด็จ พระ นา รายน์ มหา ราช ได้ ทรง ฟัง คำ พระ มหา พรหม อา จาริย์ ถวาย พระ พร แล้ว ก็ ทรง รับ ว่า จะ ปฏิบัติ ตาม อา จาริ โอ วาท ทุก ประ การ

ครั้ง หนึ่ง เจ้า จอม สมบุญ พระ สนม เอก มี ครรภ์ อ่อน ๆ พระองค์ ตรัส มิ ให้ ทำ ลาย แต่ พระองค์ ทรง ละอาย พระ ราช หฤไทย ด้วย ทรง ตรัส ประภาษ พระ ราช บัญญัติ ไว้ ว่า จะ ไม่ ให้ มี พระ ราช โอรส กับ พระ สนม ครั้น จะ มี พระ ราช โอรส กับ เจ้า จอม สมบุญ พระ สนม เอก นี้ ไซ้ ก็ เกรง จะ เสีย พระ ราช บริหาร จึง ทรง เป น พระ ราช อุบาย ยก เจ้า จอม สมบุญ ที่ มี ครรภ์ นั้น พระ ราช ทาน ให้ แก่ เจ้า พระ ยา สุระศรี บุตร ผู้ ใหญ่ ของ พระ นม นาง ใน พระ องค์ ซึ่ง เป น ที่ ไว้ พระ ราช หฤไทย ให้ เป น ผู้ ต่าง พระเนตร พระ กรรณ ใน ราชการ ทั้ง สิ้น ฝ่าย เจ้า พระ ยา สุระศรี จึง รับ เจ้า จอม สมบุญ ที่ มี ครรภ์ ไป เลี้ยง ไว้ ณ บ้าน ฉัน อย่าง ภรรยา พระ ราช ทาน ไม่ ช้า นาน นัก ก็ คลอด บุตร ชาย มา มี รูป ลักษณ ราศรี งาม ยิ่ง นัก ครั้น กุมาร นั้น มี ชน มายุ ได้ เดือน ปี มี ไวย เจริญ ขึ้น มา แล้ว จึง เจ้า พระ ยา สุระศรี บิดา เลี้ยง จึง นำ กุมาร นั้น มา ถวาย ตัว ทำ ราชการ เป น มหาดเล็ก ไม่ ช้า จึง สมเดจ พระ นารายน์ มหา ราช ทรง พระ มหา กรุณา โปรด พระ ราช ทาน ชื่อ กุมาร นั้น ว่า เจ้า พระ ยา สุระศักดิ อัคราช มน ตรี ศรี สงคราม แล้ว พระ ราช ทาน เครื่อง อุปโภค บริโภค ซึ่ง เป น เครื่อง ยศ นั้น จะ ว่า เป น อย่าง เจ้า ลูก หลวง ก็ หา ไม่ จะ ว่า เป น อย่าง ขุน นาง เสนา บดี ก็ เกิน ไป กว่า ตก อยู่ ใน ระหว่าง เจ้า ราช นิกูล เชื้อ พระ ราช พงษา ผู้ ใหญ่ โปรด ให้ นั่ง เฝ้า หน้า อรรค มหา เสนา บดี ครั้น เมื่อ สมเด็จ พระ นารายน์ มหา ราช สวรรคต แล้ว นั้น เจ้า พระ ยา สุระศรี ผู้ สำเร็จ ราชการ ได้ เป น พระเจ้า แผ่นดิน ใน กรุง ศรี อยุทธยา ทรง พระ นาม ว่า พระ อาทา ธิบดี แล้ว โปรด เกล้า ฯ ตั้ง เจ้า พระ ยา สุระศักดิ บุตร เลี้ยง เป น พระ มหา อุปราช กรม พระ ราช วัง บวร ฯ ข้อ ความ ใน พงษาวดาร คำ ให้ การ ชุน หลวง หาวัด มี ดัง นี้ ผิด แปลก กัน กับ ข้อ ความ ใน พงษาวดาร ฉบับ ที่ พิมพ์ ฝ่าย กรุง เก่า หลาย ข้อ เนื้อ ความ ทั้งสอง ฉบับ ไม่ ถูก ต้อง เทียง กัน ดัง นั้น ตาม แต่ ท่าน ผู้ ใด จะ ตริตรอง ให้ ใกล้ ความ บริสุทธิ เทอญ ฯ

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

ฉันทวรรณพฤติ ชื่อ ปมิตักขรา ฉันท

ส	ช	ส	ส
เ เ ะ	เ ะ	เ เ ะ	เ เ ะ
ป มิ ตัก	ข รา	ส ช	ส เส หุ ทิ ตา

บาท หนึ่ง ๑๒ อักษร ๒ กลอน เป น บาท หนึ่ง ๒ บาท เป น บท หนึ่ง ชื่อ ปมิ ตัก ขรา ฉันท ดัง นี้

จะ วิสัชนา มนะ วิฆาฏะ กระลี กล บาปะ ภิ รุก วิบาก พิ ปริต

ริวิเหธนา บรพยา บท คิด อกุศล จิตร มิ ฉะ วิจารณ์ พิ ปลาด

ลุ วิไสย โทษ อติ พ์ โรธ ก์ ฉกาจ จะ กระทำ พินาศ ภย อเนก วิธี

หิ ตะ วัฒนา คุณะ คุณา ธิฤ มี ศุข สวัสดิ ศรี ศุภ สถา พร ผล

ทุ มนัศ เภท ปะฏิ ฆะ เหตุ ประกล อุภยา กระมล พจน์ อิ บาย ก์ วิ การ

มนะ หนึ่ง ก์ คิด ประทุษ จิตร จะ วาน ชน อื่น แล คาล วิตกะ เพื่อ พระ ตน

มนะ หนึ่ง ก็ จิน ตนะ เพราะยินอนุสนธิ์ บรเหตุ ดล กุธะ อุบัติ วิการ

ก็ ประดับ ทุ อง คยุติ คง บริหาร ผิ บ ถ้วน ประมาณ ผรุษ ผล ก็ บ มี

กล หนึ่ง กุธา บร ประชา บ มิ ปรี ดิห ทเยศะ ก็ นี รหิต การุณ ธรรม์

กล หนึ่ง ก็ ตฤก ภยพิฤก กิจ อัน จะ พิฆาฏชี วัน มรณ นาศน มลาย

คณ นา ทุ กรรม บท จะ นำ คติ ผาย บร โลกย อบาย ก็ บ มิ พ้น ผล สนอง

คณะ ทวย ธิรา นิร พยา บท ปอง ประฏิบัติ คลอง กุศล กรรม ถกล

สุจริต มนัศ ก็ จะ ขจัด ขระ ผล ทุ วิบาก บ ยล สุ คติโลกย จะ คลา

บท ฉันท นาม สวนะ ตาม บุรพา ปมิ ตักขรา พฤติ ประกาศ กล กลอน

กุลบุตร ยล พจน นิพนธ บวร รจนา นุสร วิริย ญาณ สติ ตรอง

๑๕ บท ๒๒ บันทัด

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

แก้ โคลง ทาย

๕๑ ๏ ห้า สิบ เอ็จ บท พร้อง พราง มูล
กลาง ร่อง สอง ข้าง นูน ดั่ง นี้
ขน รก ดก พืชน์ ภูล ภุญช รศ เอม เอย
ตาล ตโนด ถนัด จี้ แจก เค้า คำ โคลง ฯ

๕๒ ๏ นาม นก ยก ชื่อ ชี้ ชัด ตรง
ดล ระดู กะฐิน ลง เล่น น้ำ
บาง ขึ้น ล่อง ท่อง คง คา แข่ง กัน นา
พาย ยก นก บิน กล้ำ เกลื่อน ท้อง ชล ธาร ฯ

ถ. ธ ส

๕๑ ๏ แบน รี รอย ร่อง บู้ บุบ มฉิม
สอง ฟาก เปน โคก ริม รูป เค้า
ภาย ใน ชอบ ชน ชิม นอก รก ขน แฮ
คือ เมล็ด ผล ตาล เอ้า ผิด ให้ ถอง หลัง

๕๒ ๏ ใช่ นก แต่ ชื่อ อ้าง ออก นก
นาม บ แยก ยิน ยก อื่น ได้
เดือน สิบ เอ็จ สิบ สอง ตก ดื่น เล่น น้ำ ท่อ
คือ นก บิน ดอก ไม้ จุด ทิ้ง ลอย กระทง ฯ

เซน เปลน

๕๒ ๏ นก กระทง เขา คิด ขึ้น ทำ ขาย
เดือน สิบ เอ็จ สิบ สอง หลาย หลาก แท้
นร ชาติ หญิง ชาย ซื้อ นก มา นา
เอา ปล่อย ลอย ชล แล้ ไป่ เว้น วาย ปี ฯ

เซน ดัปลิว

โคลง ทาย

๕๕ ๏ เทว โลกย ลง ภาค พื้น ภูมิ มณ ฑลแฮ
เม ทนี ดล กล เกือบ ฟ้า
ชลา สัตว สู่ บน บก เสพ รุกข์ นอ
กาก ชาติ โอฐ อ้า มุด น้ำ ดำ ไป ฯ

๕๖ ๏ ชนา นั่ง ร้าน รอบ เรียง ของ
มี ลูก ไม้ เนือง นอง ใหญ่ น้อย
ยก ไม่ อยุด มือ มอง ไขว่ รับ ส่ง นา
ใช่ จะ ขาย สัก ก้อย กึ่ง นิ้ว ไป่ มี ฯ

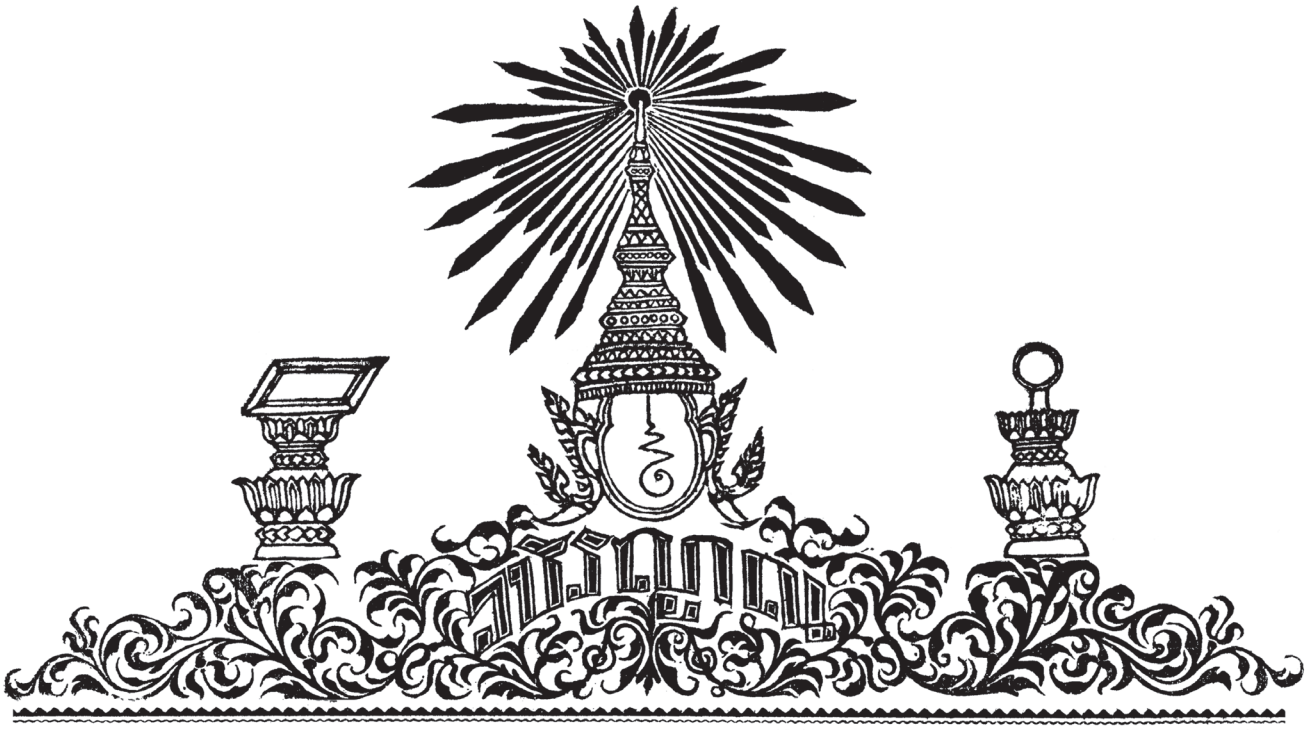

เล่ม ๒ แผ่น ๓๑ วัน ๑ เดือน ๗ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีกุน พศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรผู้ช่วยปฏิคม

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศมาศ	น่า ๒๔๑
เครื่อง วำคาน ตอน ที่ ๑	น่า ๒๔๔
ราย งาน	น่า ๒๔๖
พระราชนิพนธ์ รัชกาล ที่ ๔ ว่า ด้วย หนัง ราชสีห์	น่า ๒๔๖
ฉันท วรรณ พฤติ	น่า ๒๔๘
แก้ โคลง ทาย	น่า ๒๔๘
โคลง ทาย	น่า ๒๔๘

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศมาศ

◎ สำเนียง นฤ นาท ก้อง กา หล
สงฆ์ สวด พุทธ ไชย มนต์ เสก ซ้อง
พิณ พาทย์ ดุริ ยางค์ คน ตรี ครั่น ครื้น เอย
เสรจ สู่ พระโรง ท้อง เนื่อง น้อม ปเถน เพล

◎ สับต ปกรณ์ ผ้า คู่ ถ้วน เรียง ราย
ทรง พระ ราชู ทิศ ถวาย โสรถ น้ำ
พระ บรม ญาติ ทั้ง หลาย เสดจ ล่วง แล้ว นา
เปน ทักขิณา ทาน ล้ำ แต่ เบื้อง บรรพ วงษ

◎ พระ ทรายให้ ยก ตั้ง เตียง เรียง เรียบ เอย
ใน พระโรง แถวเฉลียง ออก ไว้
เวียน เทียน ฉลอง เสียง ประโคม กึก ก้อง นา
เสรจ แห่ส่ง วัด ใช้ เช่น นี้ มี เสมอ

◎ สมโภช พุทธ เลิศ ล้ำ บู่ฏิมา
ศรี รัตน นาม ปรา กฎ อ้าง
บ่าย เย็น ทุก ทิวา คำรบ สาม เอย
ทวย ราษฎ์ ทูล ออง บ้าง กับ ทั้ง ฝ่าย ใน

◎ บาย ศรี สาม สำรับ ตั้ง เตียง เคียง
แก้ว สุวรรณ์ หิรัญ เรียง เครื่อง พร้อม
พิณ พาทย์ ประโคม เสียง สนั่น นี่ นา
ต่าง นั่ง ต่อ วง ล้อม นบ น้อม เทียน เวียน

๏ สงกรานต์ชาวบ้านเที่ยว ตามสบาย
หญิงปะปนฝูงชาย แซ่ซ้อง
บางคนที่เมาหมาย เย้าหยอก ยั่วนา
พบพวกที่เกี่ยวข้อง ขัดแค้นต่อยตี

๏ บางคนนัดบ่อนเล่น การพนัน
โป่ถั่วทุกสิ่งสรรพ ดวดไผ้
ได้เสียทุ่งเถียงกัน เอะอะ อึงเอย
เกิดวิวาทจับได้ เฆี่ยนซ้ำเสียเงิน

๏ บางเปนผู้ใหญ่บ้าน แจงจัด
เรือนเย่าเป่ากวาดปัด เรียบร้อย
ทำบุญแต่พอศรัท ธาเกิด บ้างเอย
ส่งกุศลเล็กน้อย แด่ผู้ผดุงเดิม

๏ วิศาขมาศได้ฤกษทั้ง ดฤถี นาพ่อ
กำหนดเมล็ดรวงดี ถูกต้อง
ตั้งการราชพิธี จรดพระ นังคัลนา
ทั้งพืชมงคลพ้อง แทรกซ้ำทรงเติม

๏ ท้องสนามนั้นตั้งแท่น มณฑล
พุทธรูปเรืองขอฝน ออกตั้ง
ติณชาติพืชน์พรรณผล เมล็ดห่อ ถุงเอย
มีบาตรน้ำมนต์ทั้ง พระเต้าสังข์ทรง

๏ เจ้าพระยายศเอกอ้าง ออกยา หนึ่งเอย
ผู้จักได้ไถนา หว่านเข้า
เทพีสี่นางมา พร้อมพรั่ง
ที่พระพลาแหล่งเฝ้า ธเรศเจ้าจอมเศียร

๏ ทั้งห้านี้เนื่องเข้า มณฑล
สงฆสวดพระพุทธมนต์ จบแล้ว
ทรงพระราชทานชล หลั่งปาก สังข์นา
โสรดสระจรรไรแผ้ว เสรจแล้วจุณเจิม

๏ โรงพิธีที่ทุ่งท้อง พลานหลวง
พราหมณ์พฤฒาทั้งปวง นอบน้อม
กระทำกะระสุทธสรวง สังข์กลด กุมภ์เฮย
เบญจครรภนพวัดพร้อม กับทั้งโตรทวาร

๏ ครั้นรุ่งวันฤกษได้ อุดมมี นาพ่อ
ท่านอัคมหาเสนาบดี หนึ่งผู้
กับสำสี่เทพี ไปที่ พักเอย
ต่างแต่งตนตามรู้ แบบเบื้องปางบรรพ์

๏ สนับเพลายกนุ่งนั้น บ่าวขุน
เสื้อเยี่ยรบับในหนุน แนบเนื้อ
ครุยทองโปร่งตาชุน ลอยเลื่อม เลิศนา
เข็มขัดคาดนอกเสื้อ อย่างน้อยในครุย

๏ อีกนิ้วแหวนสอดทั้ง แปดวง
ลำพอกตาดสรวมทรง เชิดเกล้า
เสรจแล้วยาตรมาลง เสลี่ยงแบก บ่าเฮย
กลองประโคมโรมเร้า เร่งให้ขบวนเดิน

๏ บโทนถือดาบได้ เดินนำ หน้าแฮ
กลองชนะปี่ประจำ เป่าเจื้อย
ถืออาวุธกำยำ ต่างต่าง หมู่นา
เขนโล่ดาบเชลยเฟื้อย ง่ามง้าวดั้งตบอง

๏ กชิงทองแห่หน้าคู่ หนึ่งหลัง คู่นา
กลดอีกทานตวันบัง แดดเช้า
เครื่องยศมากประดัง กับหมู่ ทนายเอย
ทวนเทิดทิวหอกง้าว ยาตรย้ายปลายขบวน

๏ นุ่งห่มสมทั่วถ้วน ทั้งผอง
เสื้อหมวกผ้ายกทอง เพริศแพร้ว
กางเกงอีกม่วงตอง สีต่าง ต่างนา
ผ้าโพกทับทิมแล้ว ขลิบล้อมชายครุย

๏ ครั้นแห่ถึงที่ท้อง สนามไถ
ลดเสลี่ยงลงเข้าไป นั่งน้อม
บูชาธูปเทียนใน โรงพิธีนา
วงม่านขาวบังล้อม ลับลี้ตาคน

๏ รดน้ำสังข์เสรจแล้ว อธิษฐาน
เสี่ยงจับผ้าในภาน จีบตั้ง
ตามจารีตโบราณ หยิบหนึ่งนุ่งเฮย
ผืนหนึ่งผืนใดทั้ง โลกย์ล้วนทำนาย

๏ เสรจแล้วจึงย่างเยื้อง จรลี มานา
ขุนเกษตรจูงคาวี คู่ได้
เข้าเทียมแอกงอนศรี ไชยฤกษ
พราหมณ์ส่งหางไถให้ ประตักต้อนโคเดิน

๏ ทวิชาตินำหน้าคู่ เป่าสังข์
พิณพาทย์ประโคมดัง ลั่นฆ้อง
ราชบัณฑิตยผู้ขลัง ปริตหยาดน้ำเอย
ไถคะสามรอบจ้อง จรดซ้ำแปรรอย

๏ เทพีสี่ท้าวนุ่ง ยกทอง เถือกนา
เข้มขาบห่มแพรสอง สอดซ้อน
คำเปลวปิดกเชอรอง เข้าปลูก แปดเฮย
เดินหาบคานหย้อนหย้อน หยิบขึ้นโปรยปราย

๏ ไถหว่านเสรจสับแล้ว มาหยุด พักเอย
ขุนกระเษตรแก้โคหลุด ลาศเต้า
มาพักที่อันอุด ดมดาษ พิดานนา
เลี้ยงพระโคหญ้าเข้า เล่าน้ำถั่วงา

๏ โคเสพยสิ่งหนึ่งได้ ทำนาย
กินสิ่งใดนั้นหลาย มากล้น
จับผ้านุ่งท่านทาย แห่งเหตุ น้ำนา
แคบมากกว้างน้อยพ้น กึ่งนั้นพอดี

๏ ชายหญิงเบียดเสียดซ้อน ดูไถ นาเฮย
ไกลเท่าไกลมาใน ที่นั้น
ยากเหนื่อยอย่างไรไร รีบเร่ง มาแฮ
พงรกสู้ดัดดั้น ดึ่งด้นมาดู

๏ มาเรือมาบกบ้าง หลายสถาน
บ้างก็พาบุตรหลาน พี่น้อง
ที่ไกลรีบลนลาน กลัวไม่ทันนา
มาแต่เช้าแสบท้อง เที่ยวซื้อของกิน

๏ ต่างตนต่างแต่งเหล้น ตามใจ
นุ่งสุหรัดปูมม่วงไหม โสร่งบ้าง
เสื้อโก๊ดกักเชิดใน เสื้อยืด แลนา
อีกหมวกถุงเท้าสร้าง ใส่เหล้นหลากกัน

๏ หญิงแต่งประกวดล้วน หลากหลาย
สาวซัดสีนุ่งลาย เพริดพริ้ง
แหวนพลอยเพชรอีกสราย สร้อยตกรุด มากแฮ
แก่ห่มขาวตุ้งติ้ง ร่มกั้นเผอเรอ

๏ เทวรูปแห่ออกทั้ง กลับสถาน
กลองชนะประโคมขาน กึกก้อง
เครื่องสูงกับราชยาน กงเลิศ
คู่แห่แตรสังข์ซ้อง อีกทั้งธงจีน

๏ ธรรมเนียมทำเนียบนี้ จตุสดมภ์
เจ้าพระยาพลเทพสม ยศตั้ง
กรมนาทั่วทั้งกรม ได้จัด การแฮ
ตำตากของขายทั้ง ตลาดร้านเรือแพ

๏ ท่านสมุหนายกล้ำ ฦๅชา
ตั้งแต่ทำพิธีมา มากแล้ว
บริบูรณทุกปีปรา กฏเลิศ
สิ่งพิบัติคลาศแคล้ว ท่านได้ทำเสมอ

๏ เดือน หก ฝน ตก บ้าง ชด เชย
ไม่ มาก พอ ประ เปรย ดับ ร้อน
นา สวน ต่าง คน เคย คิด ตก กล้า แฮ
นา ทุ่ง เตรียม ไถ ต้อน เหล่า เลี้ยง กบือ รวม

๏ แรก นา แล้ว เร่ง ร้อน ลง มือ ทำ เฮย
ไถ หว่าน ด้วย โค กบือ ตก กล้า
ทำ ตาม ที่ เคย ถือ แต่ ก่อน
แม้ ว่า ปี ฝน ล้า จึ่ง ต้อง รอ ตาม

๏ วิศาข ฤกษ บัณ รัศ ถ้วน ดฤถี
ปาง พระ จอม ธเรศ ตรี ผ่าน เผ้า
ให้ สัก การะ การ มี ใหญ่ ยิ่ง
บุ ชิต สัม พุทธ เจ้า ดับ ด้วย นฤ พาน

๏ ฉัน ใน พระ ที่นั่ง ทั้ง สาม วาร
เหล่า แฉก อีก งา สาน เลิศ ล้วน
ถวาย บิณฑบาต ทาน ต่อ พระ หัตถ์ เฮย
วัน ละ ยี่ สิบ ถ้วน ผลัด เพี้ยน เปลี่ยน กัน

๏ วัน สุด นั้น โปรด ให้ สับ ตีปกรณ์
กำหนด ตาม ฤดู จร ทุก ครั้ง
ปอง เปน นิรันดร แต่ ส่ำ สงฆ เฮย
มี สี่ ร้อย รูป ตั้ง แต่ง เข้า กทง ถวาย

๏ ยี่ สิบ อาวาศ ให้ เทศนา
ถวาย ธูป เทียน จีวรา กจาด ด้วย
ข้า เจ้า ต่าง กรม มา ขน ส่ง วัด เฮย
ธง ปรุะ ปัก ยาบ ย้วย โยก ย้อย ลอย ลม

๏ ปล่อย สัตว สรรพ สิ่ง ถ้วน สาม วัน
เป็ด ไก่ สุกร สรร จัด ซื้อ
อีก ปลา หลาก หลาย พรรณ์ ลำ หนึ่ง นา พ่อ
โปรด สัตว ดัง ช่วย รื้อ รอด พ้น ความ ตาย

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

เครื่องรำคานตอนที่ ๑

ความ รำคาน สำหรับ มนุษย์ ใน โลกย นี้ มี มาก ไม่ รู้ ว่า สัก กี่ อย่าง แต่ เมื่อ พิจารณา หา เหตุ ว่า ทำ ไม ความ รำคาน จึ่ง มี อยู่ ใน โลกย ก็ พอ สันนิฏฐาน ที่ เกิด ของ ความ รำคาน ได้ เปน ๓ อย่าง คือ ความ รำคาน เกิด เพราะ ความ ดี อย่าง ๑ ความ รำคาน เกิด เพราะ ความ ชั่ว อย่าง ๑ ความ รำคาน เกิด เพราะ กรรม อย่าง ๑ ฯะ

ผู้ มี อำนาจ วาศ นา จะ เดิน ไป ไหน ก็ มี ผู้ อื่น มา คอย ไหว้ คอย กราบ ให้ ต้อง ทัก ต้อง รับ คำนับ ตลอด ทาง ไป ฤๅ เวลา มี งาน การ จะ เดิน มา ทหาร ยาม ทหาร แถว ก็ คอย คำนับ ให้ ต้อง รับ คำนับ ตลอด ทาง อย่าง เหล่า นี้ เปน ต้น จัด ว่า ท่าน ผู้ มี อำนาจ วาศ นา ย่อม ได้ ความ รำคาน เพราะ ความ ดี ของ ท่าน ฯะ

คน โทษ ติด ตรวน ติด พวง คอ จะ เดิน เหิน ไป ไหน ก็ โกร่ง กร่าง เคาะ น่า แข้ง ตา ตุ่ม กะ ตุก คอ ตลอด ทาง อย่าง นี้ จัด ว่า ได้ ความ รำคาน เพราะ ความ ชั่ว ของ มัน

คน เมา สุรา อีก กระ ทึก ฤๅ ผัว เมีย ทเลาะ กัน ตึง ตัง อยู่ ใน บ้าน ของ เขา เอง อย่าง นี้ จัด ว่า เพื่อน บ้าน ที่ อยู่ ใกล้ เคียง ได้ ความ รำคาน เพราะ กรรม ของ เขา ที่ ผเอิน ไป อยู่ ที่ บ้าน ใกล้ กับ คน อีก กระทึก เช่น นั้น ฯะ

ที่ ว่า นี้ เปน แต่ ชัก ตัว อย่าง ให้ รู้ ใจ ความ ที่ กล่าว ไว้ เปน ๓ อย่าง นั้น โดย สังเขป ใน ส่วน ความ รำคาน ซึ่ง เกิด เพราะ ดี แล ความ รำคาน ที่ เกิด เพราะ ความ ชั่ว ทั้งสอง อย่าง นั้น ถ้า จะ อธิบาย ให้ พิศดาร ก็ มี แต่ ทาง ที่ จะ ว่า ให้ เข้า ภูมิ ธรรม เทศนา คือ กล่าว ด้วย กุศล อกุศล เปน ต้น ซ้ำ เรื่อง ราว ที่ ได้ ยิน ได้ ฟัง มา แล้ว โดย มาก เพราะ ฉนั้น จะ ขอ อธิบาย แต่ บาง อย่าง เรียบ เรียง เปน ความ เหน อย่าง ใหม่ ๆ แท้ พอ อ่าน เล่น แปลก ๆ แล เปน เรื่อง เจือ สนุกนี้ สนาน บ้าง ตาม สม ควร จะ ยก

ความรำคาน สำหรับมนุษย มากล่าวลักอย่างหนึ่งก่อน ความรำคานอย่างนี้เรียกโดยโวหาร ตามที่เข้าใจอยู่ในบางบริมณฑลว่า “พัด” ฤๅ “ปั๊กหลักปั๊กคา” คือแปลใจความว่าพูดไม่รู้จบ ฯ

ที่เกิดของความรำคานอย่างนี้ เหมือนหนึ่งเรามีธุระกำลังทำการงานอันใด คือมีธุระกำลังเขียนหนังสือ ฤๅกำลังที่คิดอ่านอันใดอยู่เป็นต้น เวลานั้นมีผู้ที่ชอบพอกันอยู่คนหนึ่ง มาถึงไต่ถามอะไรๆ ที่เป็นธุระของเขา เราก็หยุดการที่เรากำลังทำอยู่นั้นไว้ พูดกับเขาหมายจะตอบให้สิ้นธุระของเขา แล้วเขาจะได้ไป เราก็จะได้ทำงานของเรา แต่เมื่อพูดหมดธุระแล้ว เขายังเอาเรื่องอื่นเข้ามาพูดแถมแล้วถามเล่า เล่าเพื่อไปเองบ้าง บางทีก็เป็นเรื่องเป็นราว บางทีก็ไม่เป็นเรื่องเป็นราว ตกอยู่ในเขานึกว่าเรื่องอะไรที่เขาเห็นสำคัญฤๅเห็นสนุกนี้ เราก็คงเห็นสำคัญเห็นสนุกนเหมือนกัน ฝ่ายเราเป็นคนฟังคอยจะให้จบอยู่ทุกหายใจเข้าออก ก็ไม่จบเข้าถูกเรื่องเป็นพักเป็นผลก็พอกลืน ถ้าถูกเรื่องเหลวไหลที่เขา (คือผู้พูด) กลับเห็นว่าเป็นการสำคัญเช่นนั้นเต็มทนทีเดียว ครั้นจะขัดคอก็เหมือนจะยุให้อธิบายมากไปอีก ครั้นจะพูดตามก็เหมือนยุให้เล่ามากเรื่องออกไปอีก ก็ลงได้แต่พยักให้บ้างนิ่งเสียบ้าง แต่ที่จริงในใจออกรำคานทุกชุมชน ถ้าบอกว่า “พังพอแล้ว” กับเขาได้เท่านี้ คงจะบอกเสียนมนานนี่จะบอกก็เป็นดูถูกต้องขัดใจกันตรงๆ ตกลงเป็นจะฟังฤๅไม่ฟัง ก็ต้องยอมเสียเวลาค่าคอยพยักคอยรับไว้ กว่าจะหาอุบายได้ช่องเหมาะพอบอกเขาให้เข้าใจว่าเรามีธุระจะเสียเวลา ทำไมจึงต้องหาอุบายแลหาช่อง เกรงไม่หาอุบายไม่ให้เหมาะช่องบอกโพล่งออกไปอย่างนั้น ก็เป็นต้องขัดใจกันอีก (เว้นแต่ถูกที่จะชอบพอกันจนจะไม่โกรธเท่านั้น) ก็แต่ที่จะหาอุบายบอกกับเขาเช่นนั้นอย่านึกว่าง่าย ถ้าถูก “พัด” อย่างเอกแล้วถึงจะใช้อุบายกิริยาวาจาอย่างไรก็เฉยเสียทีเดียว ชนิดนั้นพ้นความรำคานได้แต่เมื่อเขาเหนื่อยลาเลิกไปเองเท่านั้น ความรำคานเช่นกล่าวมานี้ ท่านทั้งปวงคงเข้าใจดี เคยถูกรำคานอย่างนี้ด้วยแทบทุกคน ก็ความรำคานอย่างนี้จะว่าเกิดเพราะความดีฤๅความชั่วเล่า พิจารณาดูจะว่าเกิดเพราะความดีก็ไม่ได้ เพราะการที่พูดไม่ใคร่จบดูไม่เกี่ยวข้องกับยศนาถาศักดิ์ ย่อมจะมีได้ทั้งในมณฑลสูงตลอดจนต่ำเลวที่สุด แลไม่เฉพาะแต่ผู้มีอำนาจวาศนาจะต้องรับความรำคานฝ่ายเดียว จะว่าเกิดแต่ความชั่วเล่าก็ไม่ได้เพราะความรำคานเช่นนั้น เป็นความรำคานสำหรับมิตรทำให้แก่มิตรอย่างเดียวเท่านี้ เมื่อจะว่าแต่ใจความๆ รำคานอย่างนี้เกิดเพราะความสามัคคี ความรักใครไมตรีต่อกัน ที่จะได้เกิดเพราะวิวาทฤๅแตกร้าวกันนั้นหามิได้ ด้วยเหตุนี้จึงว่าไม่ได้เกิดเพราะความชั่วก็เมื่อไม่ได้เกิดทั้งเพราะความดี แลเพราะความชั่วแล้วก็มีอย่างเดียวแต่เกิดเพราะกรรมของผู้ถูกรำคาน ที่มีเพื่อนฝูงที่พูดยืดยาวมาหาประจวบเวลามีธุระนี่ก็เป็นกรรม ที่เราอยากจะให้เขาเข้าใจว่าเรามีธุระไม่อยากพูดนานเขาไม่เข้าใจ นี่ก็เป็นกรรม เรื่องที่เหลวไหลเขาเห็นว่าเป็นการสำคัญ เขาเห็นว่าเราก็คงเห็นอย่างเขา เขาเอามาพูดเราก็ต้องพยักไป กว่าเขาจะเหนื่อยนี่ก็เป็นกรรม เราอยากจะบอกกับเขาตามจริงก็เป็นใบ้ใจ บอกไม่ได้นี่ก็เป็นกรรม กรรมของเราเอง จึงว่าความรำคานอย่างนี้เกิดเพราะกรรมส่วนเดียว มิใช่จะมีแต่ประเทศเรา ความรำคานอย่างนี้มีทุกชาติทุกภาษา จะ

มีนิทานอังกฤศเรื่องหนึ่งว่า มีนาย (ก) คนหนึ่ง เปนพ่อค้า วันหนึ่งนาย (ข) เปนเพื่อนกับนาย (ก) มาหานาย (ก) พูดกันอยู่ช้านานแล้ว นาย (ข) จึงย่นขึ้นว่า ถูกเพื่อนที่พูดไม่จบไปหาเมื่อวานซืนนี้ ต้องเสียเวลาเต็มที ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร จึงจะกันเสียเวลาอย่างนั้นได้ นาย (ก) ได้ฟังก็หัวเราะ จึงบอกว่าเขาก็เคยถูกเสียเวลาเหมือนกัน แต่เขาหาอุบายแก้ได้แล้ว นาย (ข) ถามว่าได้อุบายอย่างไร นาย (ก) จึงตอบว่าง่ายที่สุดที่เดียว สั่งบ่าวไว้ให้คอยอยู่ ถ้าเหนแขกคนไหนมาพูดนานกว่าเท่านั้นมินิดแล้ว ก็ให้ทำเปนเข้ามาบอกนาย (ก) ว่ามีแขกมาหาอีกคนหนึ่งเท่านั้น คนที่มาพูดอยู่นานก็จำเปนต้องลาไปอยู่เอง พอนาย (ก) เล่ายังไม่ทันขาดคำ บ่าวนาย (ก) ก็โผล่เข้ามาทำหน้าเฉยตาเฉย บอกว่ามีแขกมาหาอีกคนหนึ่ง นาย (ข) ก็รู้สึกขึ้นมาทันทีว่าตัวไปพล่ามนานนักแล้ว ก็ลากลับไป ฯ

นิทานนี้ไม่ใช่นิทานสุภาสิต ซึ่งนำมาสาธกพอให้รู้ว่าเมืองนอกก็มีความรำคาญอย่างนั้นเหมือนกัน ฯ

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๑ เดือน ๖ แรม ๙ ค่ำ จนถึงวัน ๗ เดือน ๖ แรม ๑๕ ค่ำ ๗ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๕๑ ท่าน และหนังสือที่ได้ให้ยืม ๓๖ ครั้ง

พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ว่าด้วยหนังราชสีห์

ท่านผู้ดูทั้งปวงอย่าสงไสยว่าซากสัตวนี้มิใช่ราชสีห์ เพราะตามที่เคยเหนรูปภาพเขียนอยู่กลุ้ม ๆ อันรูปภาพเขียนเปนรูปประดิษฐ์เอาเขียน และตามได้ยินชื่อไม่มีผู้เหนก็เขียนไปเหมือนจีนเขียนช้าง ตามแต่ที่ได้ยินว่าช้างมีงวงงา เขียนเปนสัตว ๔ เท้ามีงวงงาแต่ไม่เหมือนช้างเลย อนึ่งเหมือนแรดที่ช่างเขียน ๆ อยู่นั้นก็ไม่เหมือนแรดที่เหนแล้วมิใช่ฤๅ บันดาสัตวที่มีแต่ชื่อไม่เคยเหนตัวคือราชสีห์ คชสีห์ หงษ์ รุรุ นาค มังกร กินร และอื่น ๆ ช่างเขียนไทยเขียนเมื่อใดก็คงใส่หงอนเปนกระหนกเปลว และมีเครื่องประดับเสียหมดทุกอย่าง ก็สัตวที่เกิดเปนดิรัจฉานโดยธรรมดา มีหงอนเปนกระหนกนั้นจะมีได้ฤๅ มิใช่ของคนทำแกล้งตกแต่งเอาว่าถึงราชสีห์ตามในบาฬี ก็กล่าวแต่ว่าเสียงดังนักการก็จริงราชสีห์เช่นนี้แล คนที่เคยได้พบตัวเปนเขาก็ให้การยืนยันมั่นคงว่าสัตวนี้วิเศษด้วยเสียงดังนัก ถ้าร้องเห่าตวาดเมื่อใดก็ดังเหมือนฟ้าร้อง สัตวอื่น ๆ ช้างม้าโคกระบือ นกกาไก่ใหญ่น้อยได้ยินแล้วทนไม่ได้ตื่นวิ่งแลบินวุ่นไปหมด ถึงคนก็ว่าทนเสียงราชสีห์ไม่ใคร่ได้ปวดหู ประการหนึ่งในนิยายชาฎกต่าง ๆ เล่าเรื่องราชสีห์ว่าสุนักข์จิ้งจอกบ้างสุกรเถื่อนบ้างที่ไม่รู้กำลังกายกำลังเสียงของราชสีห์เข้าไปขันสู้ก็มีฤๅว่าสุนักข์จิ้งจอกเข้าไปเกี้ยวนางราชสีห์ก็มี ซึ่งว่าดังนี้เปนที่เหนว่าราชสีห์ไม่ใหญ่นัก และอาการคล้ายสุนักข์ ๆ ใหญ่ ๆ จึงขันบ้างสู้เกี้ยวนางราชสีห์บ้างจะมีนิยายว่าสุนักข์และแมวและอื่น ๆ เกี้ยวช้างฤๅขันสู้ช้างก็หาไม่ เพราะช้างใหญ่โตกว่านัก อนึ่งคนบูราณเรียกสุนักข์โดยคำสามัญ ๆ ว่าราชสีห์บ้านนั้นก็เพราะสุนักข์ยกหางดังราชสีห์ เขียนฤๅจะรู้ตามการเก่าในชาฎกดังว่าแล้ว ฤๅตามพึงมาแต่คนต่างประเทศว่าราชสีห์มีธรรมดารูปทรงสัณฐานคล้ายสุนักข์จึงว่าดังนั้นกระมัง

ความจริงนั้น ราชสีห์มีชุมในทวีปอาฟริกาแผ่นดินใหญ่ช้างตวันตกคนประเทศนั้นเขาไปมาอยู่ที่เกาะลังกาครั้งพระเจ้าแผ่นดินไทยโบราณไม่ทรายแน่ว่าพระองค์ใดเลยท่านทรงฟังตำราพราหมณ์ว่าพระที่นั่งภัทรบิฐที่ราชาภิเศกให้ทอดลาดหนังราชสีห์เป็นมงคลแลได้ทรงฟังว่าราชสีห์มีชุมในทวีปแผ่นดินอาฟริกาช้างทเลตวันตกไปทางเกาะลังกาจึงมีรับสั่งให้ประกาศลูกค้าผู้ไปทเลว่าใครหาหนังราชสีห์มาถวายได้จะพระราชทานรางวัลครั้งนั้นมีผู้กล้าทเลนายหนึ่งออกอาษาจะไปทางลังกาแล้วไปสืบหาหนังราชสีห์มาถวายให้จงได้พระเจ้าแผ่นดินทรงตั้งให้เป็นขุนสิงหลสาครแล้วพระราชทานทุนรอนให้เป็นเสบียงเลี้ยงตัวไปแล้วส่งไปกับสำเภาก็ครั้งนั้นการทเลไม่เหมือนทุกวันนี้ไม่มีเรือกำปั่นดีไม่มีเรือกลไฟไปมาคล่องใครไปทเลต้องเอาดอกไม้ธูปเทียนถวายในหลวงกราบถวายบังคมลาแลลาบิดามารดาปู่ย่าตายายครูอาจารย์ด้วยเข้าใจว่าตัวนั้นจะได้มาฤๅไม่ได้มาก็เท่ากันใครไปทเลกลับมาก็ย่อมเล่าการที่พบเห็นเป็นอัศจรรย์ไปหมดจนฟังไม่ได้เชื่อไม่ได้เพราะเข้าใจว่าผู้ได้ไปเห็นเป็นพยานไม่มีขุนสิงหลสาครนั้นไปแล้วว่าเรือเสียเอาตัวรอดได้ขึ้นในแผ่นดินที่ไม่รู้จักชื่อเป็นทางไกลคนไม่รู้ภาษากันภายหลังว่าเดินไปในป่าเดชะพระบารมีพระเจ้าแผ่นดินนั้นไปพบราชสีห์ตายนอนอยู่จึงเถือลอกเอาแต่หนังมาทั้งตัวเมื่อพบชาวบ้านชาวเมืองอื่นก็ตัดเอาหนังราชสีห์ทีละน้อยแลกเสบียงกินมาภายหลังจึงได้โดยสานเรือทเลมาเกาะลังกาแล้วโดยสานข้ามทเลมาขึ้นที่เมืองกำปอดเมืองเขมรเพราะครั้งนั้นเมืองเขมรเขาแต่งเรือไปมาหาเกาะลังกาไม่ใคร่ขาดขุนสิงหลสาครได้หนังราชสีห์เป็นแต่ท่อนย่อมเหลือจากที่ตัดแลกเสบียงเสียนั้นพาเดินบกมาทางเมืองเขมรเดินขึ้นจนถึงเมืองโคราชเมืองชื่นไทยจึงได้พระราชทานนามเมืองนั้นว่าเมืองนครราชสีห์มายกเป็นเมืองใหญ่เป็นไชยมงคลท่อนหนังราชสีห์นั้นเกยไว้สำหรับปูพระที่นั่งภัทรบิฐที่ราชาภิเศกอย่างหนึ่งที่โสกนิต์เจ้าฟ้าอย่างหนึ่งเป็นธรรมเนียมสืบๆลงมาจนแผ่นดินพระบาทสมเดจพระภูมินทราธิเบนทรบดีที่เรียกว่าขุนหลวงทรงปลาบ้างขุนหลวงนิพานท้ายสระบ้างเวลานั้นหนังราชสีห์เก่าเกือบผุชำรุดมากแล้วจึงเอาแผ่นทองคำหุ้มไว้ครั้นพระบาทสมเดจพระภูมินทราธิเบนทรบดีเสดจสวรรคตในเดือนยี่ปีชวดจัตวาศกศักราช ๑๐๙๔ เกิดคดีกลางเมืองรบกันอยู่ ๑๕ วันเจ้าฟ้าอภัยสุริยวงษและเจ้าฟ้าปรเมศวร ๒ องค์เป็นเจ้าลูกเธอเสียกำลังจะคิดหนีจึงคิดว่าหนังราชสีห์นี้กูก็ได้นั่งโสกนิต์มาแล้วยังนี้จะไม่ได้นั่งบนภัทรบิฐต่อไปแล้วครั้งนี้หนังราชสีห์ก็อยู่ในมือกูๆก็จะไม่ให้ใครๆได้นั่งต่อไปเลยเธอทั้งสองนั้นจึงเอาท่อนหนังราชสีห์กับเครื่องมงคลสำหรับแผ่นดินอย่างอื่นเป็นอันมากสังข์ทักษิณาวัฏและอื่นๆรวมไปทิ้งน้ำเสียที่น้ำวนบางกะจะที่ประคาน้ำจะตำเอาคืนไม่ได้ตั้งแต่หนังราชสีห์ไม่มีในกรุงไทยมาแต่นั้นถึงยังนี้ได้ ๑๓๑ ปีมาแล้วครั้งนี้ในหลวงได้ทรายว่าที่เมืองฝรั่งเสดมีอำนาจเที่ยวจะหาสัตวต่างๆในประเทศต่างๆไปเลี้ยงไปดูได้จึงได้มีหนังสือขอหนังราชสีหออกไปเพื่อจะมาใช้ในการมงคลตามอย่างเดิมเมืองฝรั่งเสดจึงได้ยินดีส่งหนังราชสีห์ผืนหนังเย็บเป็นเครื่องลาดมาตามคำขอออกไปนั้นแล้วส่งราชสีหผู้ทั้งตัวมาให้เห็นรูปคังเมื่อเป็นด้วยเป็นบรรณาการโดยทางไมตรีมาถึงวัน ๓ ขึ้น ๔ ค่ำเดือน ๒ ปีกุนเบญจศกศักราช ๑๒๒๕ เป็นวันที่ ๔๖๒๕ ในรัชกาลประจุบันนี้ ฯ

ฉันทวรรณพฤติ ชื่ออุชลาฉันท

น น ภ ร

น นภ รสหิ ตาภิหิ ตุดชลา

บาทหนึ่ง ๑๒ อักษร ๒ กลอนเปนบาทหนึ่ง
๒ บาทเปนบทหนึ่ง ชื่ออุชลาฉันทดังนี้

เว้นมิจฉาทิฐิมีองค์ ๒

จะรจิตะวรอรรถ ณมนัศหมอง อกุศลดลปอง มิฉะทฤษฐิธรรม์

กระมลพิกลคิด พิปริตแลผัน ทศนะวิตถะอัน บมิจริงวิจารณ์

ทุจริตะมนะโท พิธโมหสมาน นิรศุภผลดาล ดุรไภยพิบัติ

สหรคตอุเบกข มุหเอกมนัศ วิจิกิฉะยุตะจัด หฤไทยแถลง

สหรคตอทุก ซมศุขก็แสดง อุทจะประยุตะแจง มุหเอกะจิตร

สริคณนะมโน ทวิโมหมิจ ฉวิตกะครุทิษ ฐิพิบากอบาย

ผิวะจะคณนรณะอง คก็คงพิปราย อุภยพิธแล หมาย ดุจพุทธสาศน์

กลทฐุมฤฉา ทุพิจาระพลาด อหิตะอคุณะปราศ หิตะยุกดิยล

กลทฤษฐิบชอบ ก็ประกอบประกล วิตถะวิตกะ ตน ก็บกลายบกลับ

ประดุจวจนอรรถ ธก็จัดก็นับ มิฉะทิฐิกลสัป สริองค์สอง

ยุติอกุศลกรรม บถธรรมแลปอง วิรติกุศล คลอง สุจริตพิธี

สกลวิธุรชาติ ก็นิราศกระลี มฤฉะทฤษดี บประพฤติผิด

อนุกุลกิจสัม ทิฐิธรรมจิตร จะจรดลสถิตย ติทศาบุรา

กลบทรศสรรค์ คณฉันทภา สิตวรอุชลา พฤติพากย์ผจง

ดุจกุสุมะก็กรอง แลฉลองสุบง กชบทหริพง ษจุธาสุธา

๑๕ บท ๒๒ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๕๓ ๏ บมิดิงมิดิ้น ดูดี
เดิมเกิดโลหะตี หล่อบ้าง
กลวงรูรูปยาวมี ทุกแห่ง หนแฮ
ยามกรุศเดือนสี่ข้าง ค่ำร้องหนวกหู ฯ

๕๔ ๏ แม่งูอยู่หน้าลูก เกาะหลัง
งูพ่อกินหางหวัง วิ่งไหล้
เปนของประรำประรัง รายเรื่อง เก่าแฮ
อีกถ่ายมูลทางมุขได้ ชื่ออ้างออกหอย ฯ

เซน (เปลน)

โคลงทาย

๕๗ ๏ รังลูกผูกมัดใช้ ฉุดชัก
หลากสิ่งสรรพหนักหนัก เหนี่ยวรั้ง
พ่อแม่ย่อมพำนักนี้ แนวพฤก ษาเฮย
ใครทราบวานบอกบ้าง บทนี้โคลงทาย ฯ

๕๘ ๏ ตาหลายรายชื่อเชื้อ ปรากฏ
นามออกบอกยิ่งยศ ใหญ่แท้
แต่ชนไม่เกรงงด กลับย่ำ เหยียบพ่อ
เดียวสิ่งนามใดแน้ นึกให้เหนความ ฯ

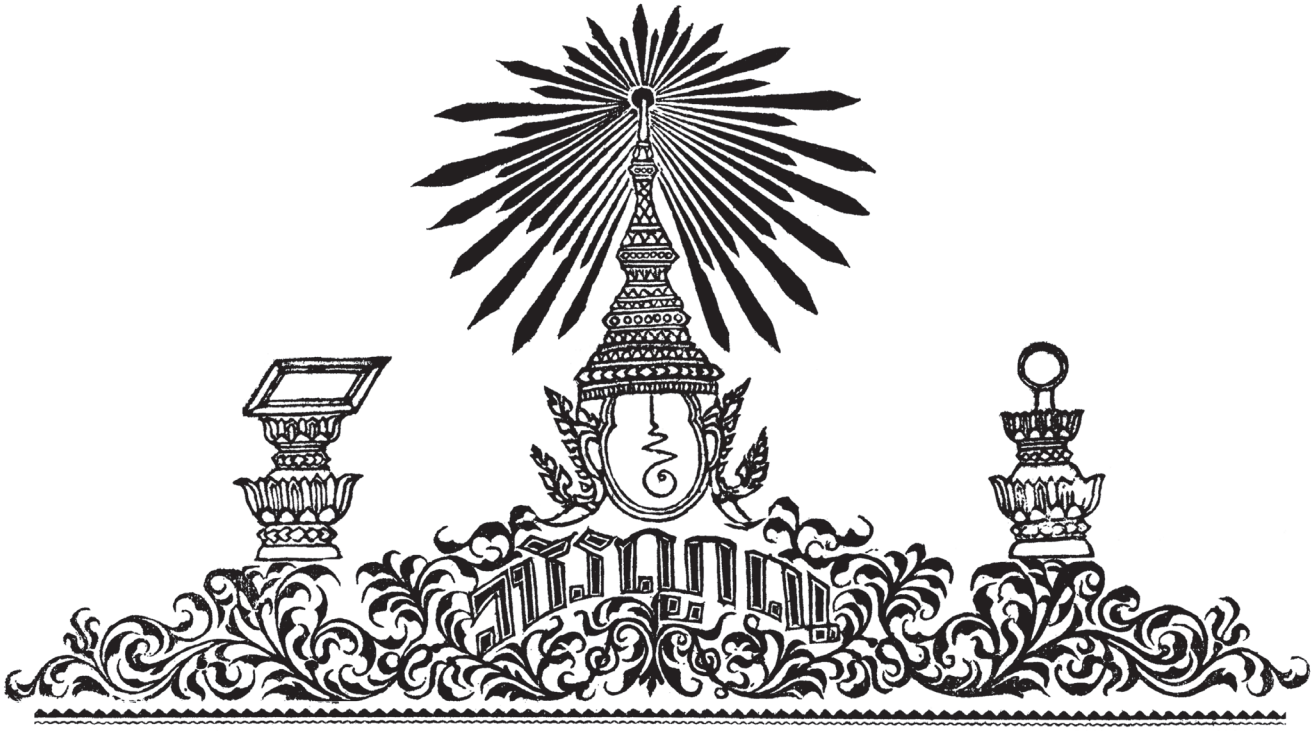

เล่ม ๒ แผ่น ๓๒ วัน ๑ เดือน ๗ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุน นพศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรสภานายก

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศมาศ	น่า ๒๔๙
เรื่อง เสือ กัด คน ที่ เมือง ไชยนาท บูรี	น่า ๒๕๓
ราย งาน	น่า ๒๕๓
พระราชนิพนธ์ รัชกาล ที่ ๔ ว่า ด้วย เครื่อง กลไฟ	น่า ๒๕๓
ฉันท วรรณ พฤติ	น่า ๒๕๕
แก้ โคลง ทาย	น่า ๒๕๖
โคลง ทาย	น่า ๒๕๖

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศมาศ

๏ ธรรม ยุติ ทำ ยิ่ง ล้ำ หลาก หลาย
เทียน รุ่ง ทั้งเทียน ราย สว่าง แผ้ว
เดิน เทียน พวก หญิง ชาย แน่น เนื่อง กัน นา
ฟัง เทศน์ ธรรม เจือย แจ้ว จวบ แจ้ง ราตรี

๏ ใน เดือน เชษฐ มาศ นั้น ฤๅ มี
การ พระราช พิธี ใด ว่าง เว้น
ให้ จัด เหล่า นารี หาบ สลาก ภัตร นา
แต่ง ประกวด อวด เหล้น หลาก ล้วน ควร ดู

๏ เกณฑ์ พระประยูร ญาติ ล้วน ฝ่ายใน
จัด สัตรี ผ่องใส แน่ง น้อย
ล้วน ลักษณ วิไลย ลออ เอี่ยม
มารยาตร เยื้อง เชื่อง ช้อย แช่ม ช้า ชวน ชม

๏ ท่าน ท้าว เถ้า แก่ ทั้ง พนักงาน
จัด เลือก เหล่า เหลน หลาน ลูก เลี้ยง
หาได้ แต่ ประมาณ ไม่ เหมาะ นัก นา
เปน แต่ ดู เกลี้ยง เกลี้ยง เล็ก น้อย เปน ดี

๏ ลาง นาง ภักตร ผ่อง เพี้ยง ดวง แข
บ้าง ก็ พิศ เต็ม แล มืด ตื้อ
ลาง นาง ผาก แหย แก๋ โก โรค
บ้าง เตอะ ตะ ทืด ทื้อ เทอะ ทุ้ย เต็ม ตึง

◎ ตก แต่ง สี ชัด ให้ ผ่อง ใส
หมัก พอก ฟอก เหื่อ ไคล ใช่ น้อย
อาบ น้ำ ร่ำ พิไร ถู ลูบ ไป เฮย
ทา ขมิ้น เหลือง ง้อย ผัด แป้ง นวล เติม

◎ หวี ผม กลม กวด เกลี้ยง แสก ตรง
แต้ม เขม่า เติม แตะ ลง เล็ก น้อย
แต่ พอ ประจบ วง หน้า น่อย หนึ่ง นา
เหนี่ยว ดัด หัด ท้าย ย้อย เชิด ชั้น งอน งาม

◎ ผัด หน้า รอง พื้น หยด น้ำมัน น่อย แฮ
ขมิ้น แป้ง รคน กัน กอบ น้ำ
น้ำ ตาล สิ่ง สำคัญ กัน ดอก รา พ่อ
แห้ง สนิท ติด แป้ง ซ้ำ ผ่อง แผ้ว นวล งาม

◎ นุ่ง ยก เยี่ยร บับ บ้าง สัง เวียน
ห่ม ตาษ ปัก แนบ เนื่อน เวียบ ร้อย
สังวาล แฝด สร้อย กอง เจียน เต็ม บ่า
แหวน เพชร เม็ด ไม่ น้อย ปล่ำ ทั้ง กำไล

◎ กระจาด กระจก ซ้อน อังกฤษ
ช่าง ประดับ ทำ ประดิด เพริศ แพร้ว
ปลาย คาน นาค วิจิตร ฉลัก บิด ทอง เฮย
สาแหรก สร้อย ทอง แล้ว เลิศ ล้วน หลาก กัน

◎ เดิน หาบ ยาบ ยาบ ย้าย รายเรี่ยง
สำรับ คาว หวาน เคียง คู่ กั้น
เปน ตอน ห่อน ถุง เถียง สับ เปลี่ยน ได้ เลย
ใคร ก็ ใคร นั่น นั้น นี่ โน้น เนื่อง แนว

◎ ฝูง คน แซ่ ซ้อง คั่ง คอย ดู
เดิน แห่ หลาม ตาม พรู วิ่ง แต้
ยัด เยียด เบียด เกรียว กรู กราว ลั่น
ตำรวจ เจ้อ หวาย แล้ หก ล้ม งมโคลน

◎ บาง หาบ เดิน บ่ ได้ ดู ดิน
โดน สตุด ก้อน หิน เฉียด ล้ม
หาบ หก ไม่ ได้ กิน เสีย เปล่า
ชา ลั่น สนั่น เลย กัม ภัก ตร ม้วน ต่วน เดิน

◎ ถึง วัด ราชบพิธ แล้ว ปลง ลง
ดู เลือก ฉลาก สงฆ์ ถูก ต้อง
ยก ขึ้น ประเคน องค์ ละ ที่ แล แฮ
ฉัน เสร็จ ชัน แช่ ช่อง ตรวจ น้ำ สา ธุ การ

◎ อาสาฬห มาศ เข้า พรรษา การ แฮ
เชื้อ พระวงษ ราชา ธิราช ไท้
เพื่อ ประโยชน์ ทรง สิกขา บท พระ ภิกษุ แฮ
อีก กับ สามเณร ให้ แห่ บ้าง บาง บี้

◎ สมโภช พระ ที่นั่ง เบื้อง อำมรินทร์
สมเดจ นฤบ ดินทร์ เสดจ ยั้ง
จาริต ราช ประฎิ ทิน เสมอ ทุก ปี นา
บรม ขัตติย โบราณ ตั้ง แต่ง ไว้ ธรรมเนียม

◎ บ่าย ลง แล้ว จัด ตั้ง บาย ศรี
ล้วน สุวรรณ หิรัญ มณี ครบ ถ้วน
ผ้า ห่ม ยอด ตอง มี อีก เครื่อง เคียง นา
ไตรย บาตร ปริกขาร ล้วน ธูป ทั้ง เทียน ตรวย

◎ แต่ง นาค เจ้า นั้น ที่ ทิม คด
ผ้า นุ่ง พื้น สี สด จีบ ห้อย
แปด นิ้ว สอด แหวน หมด เข็ม ขัด คาด นา
เสื้อ โปร่ง สวม สพัก ย้อย สอก เบื้อง บ่า เฉวียง

◎ แต่ง เสร็จ ชั้น เสลี่ยง พร้อม ทุก องค์
พระ กลด กั้น ลอ ทรง เชิด กั้น
หาม ตาม เนื่อง เนื่อง ทรง เข้า สู่ พระโรง เฮย
ให้ นั่ง แถว แนว ชั้น ช่อง หน้า บาย ศรี

๏ เสดจ ออก ประทับ พร้อม พันธุ พงษ
ข้า ราชการ นั่ง วง แวด ล้อม
พรามหน์ เบิก แว่น ส่ง ตรง ต่อ เนื่อง
เวียน รับ ตาม วง อ้อม รอบ ซ้าย มา ขวา

๏ ประโคม พิณ พาทย์ ก้อง แตร สังข์
กลอง แขก เสนาะ ดัง เฟื่อง ฟื้น
ฆ้องไชย ลั่น ประนัง นฤ นาท
มี สนั่น ครั่น ครื้น เอิก อื้อ อึง อล

๏ ครบ สาม รอบ แล้ว เบิก บาย ศรี
ผ้า ห่อ ยอด ตอง ดี พับ ไว้
วาง เหนือ ตัก นาค มี จิตร เรียก ขวัญ เอย
เวียน ครบ ห้า รอบ ให้ ดับ ด้วย พลู แคนน

๏ ตัก ขวัญ ทั่ว ทุก ชั้น บาย ศรี
น้ำ มพร้าว ล่อน ดี ดั่ง แก้ว
ช้อน ทอง ตัก ขึ้น ที ละ น่อย หนึ่ง นา
ถวาย ครบ สาม ครั้ง แล้ว จึ่ง ได้ เจิม จันทน์

๏ ครั้น เลิก สมโภช สิ้น เสรจ สรรพ
ไป หยุด ประทับ เปลื้อง เครื่อง แล้ว
ห้าม นาค มิ ให้ กลับ คืน หนึ่ง
นอน อยู่ วัด พระ แก้ว ก่อน สิ้น ทุก องค์

๏ วัน เช้า แต่ง เจ้า เช่น ทำ ขวัญ
ผลัด เปลี่ยน พื้น ขาว พรรณ์ เพริศ แพร้ว
แล้ว เสรจ นั่ง เสลี่ยง ผัน ผาย สู่ เกย นา
พร้อม พรั่ง นั่ง เรียบ แล้ว โปรด ให้ โปรย ทาน

๏ ชาว คลัง ขุน หมื่น ตั้ง เงิน ถวาย
องค์ ละ ห้า ตำลึง ราย ทั่ว ได้
หม่อม เจ้า รับ โปรย ปราย สิ้น ทุก องค์ เอย
แม้ ว่า นาค เอก ให้ เพิ่ม ขึ้น เงิน ตาม

๏ บ่าว ขุนนาง นั่ง แน่น จ้อง คอย รับ
ข้า หม่อม เจ้า ตครุบ ตครับ แย่ง ปล้ำ
ถอง ทุบ อึก อุบ อับ เอะ อะ อึง เอ
โคลน เปรอะ เลอะ ละ พล้ำ พลาด ล้ม จม โคลน

๏ เสรจ แล้ว จึ่ง หม่อม เจ้า ลง มา
เข้า วัด รัตน สาศดา ขณะ นั้น
ชาว เจ้า พนักงาน พา เข้า โบสถ์ แล แฮ
ให้ ประโคม แห่ง หั้น แซ่ ซ้อง สำเนียง

๏ ครั้น ถึง จึ่ง หมอบ ก้ม กราบ กราน
สมเดจ จอม ธรา ธาร ผ่าน เกล้า
นำ เนือง เนื่อง แนว คลาน ไป จุด เทียน เอย
นบ พุทธ ปฏิมา เจ้า จบ แล้ว กลับ คืน

๏ พนักงาน นั้น ส่ง ผ้า กาสา วพัตร แฮ
นาค รับ เข้า วันทา นอบ น้อม
พร้อง ขอ บัพ พัชชา อีก กับ ศีล เฮย
ทำ ญัติ กลาง สงฆ พร้อม เสรจ ด้วย จตุถ กำม์

๏ เปน พระ ภิกษุ แล้ว พร้อม กัน
ทรง มอบ ปริกขาร ภัณฑ์ เลิศ ล้วน
อีก ญาติ เหล่า มิตร อัน ชิด ชอบ
ต่าง ช่วย ครบ ตัว ถ้วน เลิก แล้ว เสดจ คืน

๏ ธรรมเนียม บวช นาค เจ้า จัด พระ สงฆ เฮย
สาม สิบ ราชา คณะ ชื่อ ตั้ง
สอง ฝ่าย ปะปน คละ ห่อน เลือก ถือ เลย
มี กระจาด ถวาย ทั้ง หม่อม เจ้า บวช เติม

๏ เทียน พรรษา นั้น จัด ตั้ง รวม ถวาย
สวด สิบ สาม ค่ำ หมาย บอก ไว้
ฉัน วัน สิบ สี่ ราย ยี่ สิบ รูป เฮย
ใน พระ ที่นั่ง ไท้ ธเรศ เจ้า จอม เมือง

๏ วัน สิบ ห้า ค่ำ นั้น วัน นัด นิมนต์ แฮ
ใน วัด พระ ศรี รัตน์ มาก ล้วน
ราชา คณะ ปริญัติ อีก พระ ครู เธย
ถวาย พุ่ม เทียน ครบ ถ้วน ทั่ว ทั้ง ไท มอญ

๏ เกณฑ์ พระวงษ เยาวหนุ่ม น้อย เนื่อง มา
รับ จุด เทียน พรรษา ทั่ว ทั้ง
วัด หลวง แต่ บันดา ได้ พระ กถิน เธย
จ่าย แจก เทียน ไป ตั้ง ทุก ถ้วน อาราม

๏ นิ้น แรม ค่ำ หนึ่ง ไก้ สัปต ปกรณ์
ใน พระที่นั่ง อดิศร ผ่าน เผ้า
ทุก นัก ขัตฤกษ จร ฤๅ ว่าง เว้น เธย
อุทิศ แต่ พระ ร่ม เกล้า ล่วง แล้ว เสวย สวรรค์

๏ สำ สงฆ ต่าง เนื่อง เข้า พรรษา
ทุก วัด แต่ บันดา อยู่ ได้
หญิง ชาย ต่าง จัด หา พุ่ม ธูป เทียน แธ
ถวาย ที่ นับถือ ไหว้ ชอบ คุ้น เคย กัน

๏ ชาว ร้าน ต่าง แต่ง ตั้ง ของ ชาย
พาน พุ่ม ต้น ไม้ หลาย หลาก ล้น
รูป สัตว รูป คน หมาย เหมือน เหมาะ หมด นา
ทำ ประดิษฐ คิด ต้น ยัก ย้าย ชาย ดี

๏ คน ซื้อ เที่ยว เลือก ได้ ดั่ง ใจ
วอน ต่อ รำ พิไร หยด ย้อย
เจ้า ของ คิด อาไลย ไม่ สด เลย นา
ชอบ ต่อ นั่ง คลำ บ้อย ระ ซื้อ กลัว แพง

๏ ทำ บุญ ตาม แบบ เบื้อง โบราณ
ถวาย ที่ เปน อาจาริย์ เก่า บ้าง
ทั้ง น้อง พี่ บุตร หลาน บวช ใหม่ แล แธ
ถือ ว่า ท่าน สรร สร้าง แต่ง ต้อง ตาม ฤดู

๏ จันทร์ จร เพ็ญ ได้ ฤกษ สาวนะ
ยาม เมื่อ ฝน ตก ชะ ชุ่ม ฟื้น
ดล แรม ย่อม พรม ประ น้อย น่อย หนึ่ง นา
เช่า หนัก นา ตอน ต้น ชาด ค้าง การ ทำ

๏ กำหนด พรุณ สาตร ช้อง พิธี สงฆ
สูตเมฆ พราหมณ พรหม พงษ แต่ง ตั้ง
การ สอง ราช พิธี ตรง วัน ร่วม กัน เธย
ทำ ที่ นอก เมือง ทั้ง ทุ่ง ท้อง สนาม หลวง

๏ พระ พลา นั้น แต่ง ตั้ง เตียง มณ ฑล เธย
เสา พิดาน ตาย บน เสวตร ล้วน
เชิญ พระ เรื่อง ขอ ฝน ออก หมด นา พ่อ
อีก เครื่อง พิธี ถ้วน ยาตร น้ำ กำ คา

๏ ชุด สระ สี่ เหลี่ยม กว้าง เพียง วา
ภูก แต่ ศอก คำ วา ว่า ไว้
ป่าก สูง ศอก หนึ่ง ปรา กฎ แน่
ราชวัตร ฉัตร ธง ไท้ รอบ ทั้ง สี่ มุม

๏ พระ สุภูติ นั้น นั่ง แหงน หงาย
ท้อง ใหญ่ ความ ทา กาย กำ ยือ
หน้า สด สุก แสง ฉาย เสน แสด ทา เธย
พิง ฝั่ง สระ สมาธิ์ ยือ เนตร ตั้ง โพยม บน

๏ โลก บาล กับ นาค ไว้ สี่ ทิศ ใน นา
ตรี เนตร สิ่า สถิตย์ กึ่ง นั้น
ปลา ช่อน ใหญ่ วิจิตร อีก รูป หนึ่ง เธย
ปลา เต่า กุ้ง ปู ยั้น หลาก ล้วน วาง ราย

๏ เมื่อ ยั้น ขวัญ เข้า นบ จง ดี
นุ่ง ห่ม ห้า เสวตร สี่ สุทธิ แพร้ว
เบี้ย เข้า เปลือก เงิน มี หก บาท
ตำหรับ อ้าง ลเอียด แล้ว ใคร่ รู้ ดู บรรณ

เรื่อง นี้ ระ มิ ต่อ ไป

เรื่อง เสือกัดคนที่เมืองไชยนาทบุรี

ครั้งที่ข้าพเจ้าได้ยินมาจากบ้านกำนันยา คุ้งสำเภา มีผู้หนึ่งมาเล่าว่า เดิมเมื่อเมืองไชยนาทยังเปนที่รกร้างอยู่นั้น มีเสือใหญ่ตัวหนึ่งเข้ามาอยู่ที่หลังเขาทันมามูน คนชาวบ้านแถบนั้นมีความสดุ้งตกใจกลัวยิ่งนัก แต่นายคงบ้านคุ้งสำเภาไม่กลัว บ่นว่าไปว่าอยากจะพบเสือตัวนั้นให้ได้ ฯะ

แต่พูดอยู่ดังนั้นประมาณหลายวัน วันหนึ่งพวกชาวบ้านมาชวนนายคงว่าจะไปหาปลา นายคงจัดแจงตัวเสร็จแล้ว ก็ไปหยิบดาบที่เคยถือมาลับให้คมครันลับแล้วก็ถือดาบเต้นร่ำทำท่า ปากก็ร่ำพรรณว่าจะฆ่าเสือตัวนั้นให้ได้ ฯะ

เดินไปพลางบ่นไปพลางจนมาถึงที่ตำบลแห่งหนึ่งเปนป่าพงมีหนองน้ำ นายคงบอกกับคนที่ไปด้วยกันให้คอยอยู่ก่อนข้าจะไปกินน้ำประเดี๋ยว ว่าเท่านั้นแล้วนายคงลงไปที่หนองน้ำพอลับตัวกัน คนที่คอยอยู่นั้นเหนนายคงลงไปหายอยู่ ก็นึกสงไสยจึงวิบตามลงไปเหนนายคงกับเสือสู้กันอยู่ นายคงอยู่ล่างเสืออยู่บน เห็นายคงกอดเอวเสือมือนั้นจับเท้าหน่าเสือถ่างไว้ทั้งสองมือ ปากเสือขบคีศะนายคงแน่นอยู่ คนที่ไปด้วยเหนดังนั้นก็ตกมเข้าไปใกล้ จึงเอาปืนยิงถูกแสกหน้าเสือก็ล้มลงตาย ในทันใดนั้นนายคงลุกขึ้นยกตัวปัดฝุ่น แลผงแลน้ำลายเสือที่ติดศีศะ ผู้ที่ไปด้วยนั้นก็ตรวจดูศีศะเหนเปนรอยบู้ๆอยู่หามีแผลไม่ ก็นึกอยู่ในใจว่าตาคนนี้แก่อยู่คงจริงเสือกัดไม่เข้า นายคงครันหายเมื่อยขัดบัดเนื้อตัวเสร็จแล้ว จึงบอกกับผู้ที่ไปนั้นให้ไปบอกกับชาวบ้านมาช่วยกันลากเสือ ฯะ

ชาวบ้านครันทราบว่าเสือตาย ต่างคนมีความยินดี ก็ชักชวนกันมาลากเรือๆนั้นใหญ่มากคน ๕๐ คนลากไม่ไคร่จะไหว ฯะ

ข้าพเจ้าจึงถามว่า ทำไมไม่เอาใส่เกวียนใส่เลื่อนลากๆเอาอย่างนั้นเปลืองคนเล่าๆ ฯะ

ผู้ที่เล่าความจึงบอกกับข้าพเจ้าว่า เกวียนบันทุกเสือไม่ได้ ถ้าบันทุกแล้วเสียเกวียนทุกเล่ม ข้าพเจ้าจึงย้อนถามว่านายคงนั้นแก่วิเสศอย่างไรเสือกัดไม่เข้า ผู้เล่าตอบว่าไม่เหนแก่วิเสศอะไร สุนักข์มันกัดแก่ก็เข้าบ่อย ฯะ

อันใจความที่สุนักข์กัดเข้า เสือกัดไม่เข้า เกวียนบันทุกเสือเสียเกวียนทุกเล่มน์ ข้าพเจ้ามีความสงไสยขอท่านผู้อ่านจงช่วยตริตรอง แลแจ้งความมาให้ข้าพเจ้าทราบด้วยเทอญ ฯะ

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๑ เดือน ๗ ขึ้นค่ำ ๑ จนถึงวัน ๑ เดือน ๗ ขึ้น ๙ ค่ำ ๙ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๗๙ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืม ๙๓ ครั้ง

พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ว่าด้วยการพิพากษาฤๅตั้งกฎหมายด้วยเครื่องสติมกลไฟ

สมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งเปนพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ที่ ๔ ในพระบรมราชวงษนี้ ขอประกาศความคิดในการที่จะพิพากษาฤๅตั้งกฎหมายด้วยเครื่องสติมกลไฟที่จะมีผู้ตั้งทำการต่างๆในบ้านเมืองนี้ไว้ตามความคิดเปนกลางไม่เข้าพวกใด สำแดงให้ท่านเสนาบดีผู้ว่า

การแผ่นดิน แลกงสุลต่างประเทศทั้งปวงให้ทราบว่าด้วยลักษณกฎหมาย บังคับด้วยเครื่องสติมในนาๆ ประเทศ ได้ยินว่ามีบังคับให้ตั้งในเซตรห่างบ้านเรือนที่คนอยู่ด้วยกันมาก ไม่ให้เข้ามาใกล้ เพราะกลัวของนั้นจะเกิดพิบัติแตกแตน ฤๅจะปล่อยควันไฟมาเป็นกลิ่นชั่วเครื่องรำคานคน ฤๅจะโปรยธุลีลองมาตามลม ให้โสโครกแก่เพื่อนบ้าน การที่ว่าต่างๆ อย่างนี้ ข้าพเจ้าก็เข้าใจแล้ว แต่บ้านเมืองข้างยุโรปเขาตั้งตึกรามบ้านแม่นแน่นหนา เป็นที่ค้าขายแลอยู่สบายในประสงค์การเลอียดต่างๆ ก็การที่เป็นอย่างอยากลายร้ายแรงแลโสโครกสมมมแก่เพื่อนบ้านที่เขาคิดไปต่างๆ อยู่นั้นก็ชอบอยู่แล้ว แต่จะว่าถึงบ้านนี้เมืองนี้ พึงเป็นบ้านเมืองมีความเจริญขึ้นการงานที่สำเร็จประโยชน์มากต่างๆ ชาวต่างประเทศพามาทำขึ้นให่รู้จัก แลโยงชักคนให้ทำพึงมีขึ้น เพราะฉนั้นจะให้พึกัดตัดขาดเซตรแดนลงว่าให้ตั้งได้แต่เพียงนั้นเพียงนี้ เป็นกฎหมายใหม่ลงยังไม่ได้ เพราะชาวบ้านนี้เมืองนี้ที่มีทุนรอนจะซื้อเครื่องจักรไฟมาตั้งทำการงานต่างๆ คือเลื่อยไม้สีเข้าตีเหล็กแลอไรตามใจก็จะพอใจทำในที่ใกล้ที่อยู่ของตัว จะได้ดูแลการงานง่ายๆ ยังจะมีอยู่หลายพวกหลายเหล่าที่จะคิดตั้งคิดทำขึ้น ซึ่งจะพึกัดลงเป็นที่ทางเซตรแดน เฉพาะจะให้อยู่ห่างบ้านห่างเมือง โดยอย่างข้างยุโรปนั้นยังหารักไม่ จะเป็นที่ลำบากใจแก่คนเป็นอันมากไป จะตั้งเป็นกฎหมายได้แต่การที่ควรคล้ายๆ กับการที่เคยตั้งมา เหมือนอย่างเผาศพที่ป่าช้า ก็เป็นเครื่องโสโครกแก่คนที่อยู่ใกล้ป่าช้าข้างใต้ลม แต่ถ้าป่าช้าตั้งมาก่อน คนไปตั้งบ้านเรือนเบียดเสียดใกล้ป่าช้าเข้า ภายหลังแล้วจะกล่าวโทษป่าช้าไม่ได้ ก็ในที่ไม่มีป่าช้าใครจะมาสร้างป่าช้าลงใกล้บ้านผู้เรือนคน ฤๅจะเผาศพในที่มิใช่ป่าช้า ไม่เคยเผาศพมาแต่ก่อน แลเป็นที่ใกล้บ้านเรือนผู้คนก็เคยห้ามไม่ให้เผา ฤๅที่ป่าช้าเก่าเมื่อพร้อมกันจะสร้างเป็นบ้านเป็นเมืองเป็นที่อยู่ผู้คนแล้ว ก็เคยเลิกเลียไม่ให้เป่นป่าช้าอย่างนี้ วิมวัดมหาธาตุท้ายพระบวรราชวังแลที่วังกรมพระพิทักษ์เทเวศแลพระอุโบสถวัดราชบุรณได้ยินว่าแต่ก่อนก็เป็นป่าช้า ครั้นสร้างเป็นพระนครแล้วท่านก็ให้เลิกเสีย แต่ในกาลแผ่นดินประจุบันนี้ข้าพเจ้าได้ห้ามไม่ให้เผาศพผีที่ท้ายพระอุโบสถวัดบพิตรภิมุขแห่งหนึ่ง เพราะได้เคยเห็นมาเมื่อครั้งบีรกาเอกศก ศักราช ๑๒๑๑ นั้น คนเผาศพมากนักตั้งแต่เวลาเที่ยงแล้วไปจนเย็น วันละ ๙ ศพ ๑๐ ศพทุกวัน กลิ่นศพที่เผาฟุ้งตระหลบมาตามลมตลอดถึงบ้านบาตร เมื่อคนห่มผ้าคลุมพายเรือทวนลงไปทางหนึ่ง กว่าจะตลอดออกปากคลอง กลิ่นศพเหมนติดผ้าที่เดียว จนซักครั้งเดียวก็ไม่หาย ข้าพเจ้าจึงได้คิดว่าที่เผาศพท้ายพระอุโบสถวัดบพิตรภิมุขนั้นเป็นประโยชน์แต่แก่พระสงฆ์ในพระอารามนั้นด้วย ที่ได้ซักบังสกุลแต่ชาวบ้านที่อยู่ใกล้ลมต้องทนทุกข์ดมกลิ่นเหมนครึ่งวันค่อนวัน แลวมีหน้าซ้ำผ้านุ่งผ้าห่มก็โสโครกไปด้วย คนต่างประเทศไปมาก็จะเห็นว่าเป็นที่รำคานใจ ธรรมเนียมเมืองไม่ดีเอาศพผีมาเผาในที่แจ้ง อุจาดทำให้โสโครกสมมมเป็นที่รำคานใจรำคานตาแก่คนไปมา ข้าพเจ้าจึงได้บัญชาให้ห้ามเสีย ถ้าพระสงฆ์เห็นว่าเสียประโยชน์วัดของท่านไป ก็จงให้ไปเผาข้างหลังวัดให้กลิ่นศพฟุ้งไปแต่ในที่มิใช่ทางคนเดิน มิใช่บ้านคนอยู่ การเป็นอย่างมาอย่างนี้ พอเปรียบเอาคล้ายๆ ได้ เพราะฉนั้นเครื่องสติมผู้ที่ถือการสอาดก็เห็นว่าเป็นที่รังเกียจโสโครก ไม่ยอมให้อยู่ใกล้ ก็ผู้ที่ชอบใจการงานนั้นได้ผลประโยชน์แต่การนั้นก็ไม่รังเกียจอยากจะให้อยู่ใกล้ จะได้เอาใจใส่ดูแลก็ด้วย

เหตุนี้ จะตั้งบัญญัติลงได้แต่ว่า ใครจะตั้งเครื่องสติมลงทำการที่ไหนให้คิดรางวัดดู ๔ เส้น ๑๗ ๕ เส้น รอบตัว ๑๗ ๕ เส้น แต่ในปลายลมสำเภาลมสลาตันพัดโดยมาก แลในทิศอื่นเอาแต่ ๓ เส้น ๑๕ วาแต่ที่ท่อไฟไป ด้วยกะการว่าในเขตรเท่านี้ลองไฟจะไปร่วงลงเนื่อง ๆ แลเสียงเบ่าท่อเบิดสติมจะเป็นที่รำคาญหูผู้ไข้เจ็บ แลควันไฟมีกลิ่นเหมนจะไปถึงวัดสนัดได้ แลอนุโลมใกล้แก่ลักษณ์รางวัดผู้ร้ายบสิ้นตามพระราชบัญญัติโบราณ ๓ เส้น ๑๕ วา แลพระราชบัญญัติในแผ่นดิน พระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ๕ เส้นนั้น ก็ในที่รางวัดเท่านี้ถ้าไม่มีผู้อยู่มาก่อนแล้ว เป็นที่เปล่าฤๅเป็นที่สวนที่ไร่ไม่ใช่บ้านเรือนแล้ว ตั้งที่ไหนก็ตั้งได้ แต่ถ้าในภายในที่รางวัดนั้น มีบ้านเรือนผู้คนตั้งอยู่ก่อนถ้าคนในจังหวัดนั้น เป็นพวกพ้องพี่น้องบ่าวไพร่ฤๅเข้าทุนรอนเป็นอันเดียวกัน ฤๅได้สินบนซอร้องให้ยอมพร้อมใจกันยอมให่ตั้งก็ตั้งได้ จะต้องให้คนทั้งปวงที่อยู่ในรางวัดนั้นเว้นแต่ทาษแลลูกจ้าง พร้อมกันให้ทำใบยอมลงชื่อลงลายมือให้เป็นที่มั่นคงได้จึงจะตั้งทำเครื่องสติมได้ ถ้าผู้ใดผู้หนึ่งแลอยู่มาก่อนในแขวงรางวัดนั้น เว้นแต่ทาษแลลูกจ้างไม่ยอมจะตั้งลงไม่ได้ ถ้าขืนตั้งลงผู้ที่อยู่ในแขวงรางวัดนั้นก่อน ซึ่งไม่ยอมจะพ้องร้องว่ากล่าวโต้เถียงจนชนะก็ได้ แต่คนที่อยู่ไกลนอกรางวัดนั้นออกไปก็ดี คนที่เข้ามาซื้อมาเช่าที่อยู่ในภายในรางวัดที่หลัง แต่เวลาเครื่องสติมได้ใช้อยู่แล้วก็ดี จะมาว่ากล่าวพ้องร้องไม่ได้ รักให้ตั้งกฎหมายแต่เพียงเท่านี้ก็เมื่อกฎหมายด้วยเครื่องสติมอย่างนี้ ก็จะปรากฎเป็นอันแยบคายกว่ากฎหมายเก่าที่ให้พ้องร้องกันด้วยที่กระหนาบคายเกี่ยว แลว่าถ้าผู้คนในบ้านผู้กระหนาบคายเกี่ยว ก็ให้มีเบี้ยปรับแก่ผู้ซื้อที่กระหนาบ ถ้าวัวควายล้มตายก็ให้ใช้ แต่ลักษณ์นี้ก็ได้ให้เลิกเสียแล้ว เพราะคนแลวัวควายบ้านถูกกระหนาบก็ตาย ไม่ถูกกระหนาบก็ตาย ให้คงอยู่แต่ไร่ตัดสินไม่ให้มีที่กระหนาบกันเป็นที่รังเกียจ ก็ในเรื่องกระหนาบนี้ ผู้ต้องกระหนาบไม่รังเกียจไม่พ้องร้องกันฤๅยอมขายให้เองก็ได้ ที่เขากระหนาบกันอยู่ก่อนเขาไม่ว่ากัน ผู้มาซื้อที่ถูกกระหนาบอยู่แต่ก่อนแล้ว จะมาพ้องร้องก็ไม่ได้ การเรื่องกระหนาบนี้มาเทียบกับการกฎหมายด้วยสติมนี้ ก็คล้ายคลึงกันอยู่อย่างหนึ่ง เมื่อตั้งกฎหมายอย่างว่านี้ ก็ใกล้เคียงกับกฎหมายเยี่ยงอย่างในเมืองไทยแต่ก่อนมา ก็ซึ่งจะตั้งกฎหมายอย่างกงสุลทั้ง ๖ เมืองว่าให้ห้ามเสียอย่าให้ตั้งเครื่องสติมเหนือวัดโชตนารามขึ้นมานั้น เป็นอันตามอย่างกฎหมายเมืองอื่น บ้านเรือนผู้คนเมืองเราไม่เหมือนเมืองข้างยุโรป ชาวบ้านชาวเมืองเรา เมื่อหนึ่งยักไปอยู่ที่นั้น เมื่อหนึ่งย้ายไปอยู่ที่โน้น จะเอาเป็นนิยมลงว่าที่อยู่ของคนมากจะอยู่เพียงนี้ก็ไม่ได้ ถ้าบ้านเมืองเจริญขึ้น ลูกค้าวานิชมาอยู่มากก็คงจะตั้งบ้านเรือนต่อ ๆ ใต้วัดโชตนารามลงไป ก็เมื่อท่านทั้งหลายทั้งปวงแลกงสุลต่างประเทศถือว่า ข้าพเจ้าเป็นเจ้าแผ่นดินใหญ่ บังคับบัญชาสิทธิขาดตกอยู่แก่ข้าพเจ้า อะไร ๆ ขึ้นก็จะรบเร้าข้าพเจ้าไปแล้ว ข้าพเจ้าขอว่าเป็นคำขาดรักให้เป็นกฎหมายเพียงเท่านี้ ท่านเสนาบดีผู้ครองแผ่นดินฝ่ายสยามจะเห็นอย่างไร ก็ตามแต่จะเห็นควรพร้อมกัน ฯ

ประกาศมา ณวันอังคาร เดือนอ้ายขึ้น แปดค่ำ ปีชวดนพศก ศักราช ๑๒๒๖ ฯ

ฉันทวรรโณ ภฤติ ชื่อเวศเทวีฉันท

ม ม ย ย

ปัจจาสัจจินนานเวสสเทวี ม มายา

บาทหนึ่ง ๑๒ อักษร ๒ กลอนเป็นบาทหนึ่ง ๒ บาทเป็นบทหนึ่ง

แลมิยติคือขาดคำลงในที่ ๕ ที่ ๗ อักษร
ชื่อเวศเทวินันทดังนี้

แก้มงคลสูตปถมคาถามงคล ๓ ประการ

จักแถลงมงคลอรรถ พุทธบัญญัติอเทศนา แต่
เนื้องเนกเทพา อาทิอำมเรนทรเปนประธาน

สามสิบแปดบทวิบาย เหตุหลากหลายประการขาน
พ้นผลมงคลการ สวัสดิไพบูลย์ภูลภิรมย์

แผ้วไภยโขยโทษทุกข์ จิตรเกษมศุขจะชื่นชม
วัฒนาถาวรสม บูรณะยศคัคิศฤงฆาร

คือห่อนเสพยสมานสมัค ชาติอัปลักษณทุชนพาล
เลื่อมสูญสิ่งแก่นสาร สรรพโสมนัศพิบัติเปน

เฉกคาห่อคลุมเคล้า มัจฉะหมกเน่าก็คลุ้งเหม็น
โทษทุกข์ชุกล้ำเค็ญ คุณะบำราศนิรันดร

ภายนอกดูต่องถกล พิศก็พ่างผลอุทุมพร ภาย
ในพ้นหนอนฟอน ห่อนจะพร้อมเพริศประเสริฐตา

สบสรรพไภยยันตราย ย่อมจะเกิดผ่ายณะพาลา
ไปควรจักคบหา เสพยแสวงมิตรสมาคม

หนึ่งพึงผูกรักสนิท เสน่ห์บัณฑิตยควรสม สมัค
สมรว่วมอารมณ์ จักมละทุกข์ศุขเกษมสรว

เฉกลิ่งเสาวคนธขุง รศแลหอมฟุ้งชวนครัน
ปลาดล้อมห้อมห่อพัน กลิ่นก็กลั้วทั่วสุคนธาร

ศรีสวัสดิวัฒนาอศ ศักดิปรากฏศฤงฆาร เกิด
เพื่อผลเสพยสมาน มิตรหมู่ปราชูนิราศไภย

หนึ่งพึงบูชาชอบ ผลจะก่อกอปอบายไภยย คือ
เคารพย์รัตนไตรย อาทิคุณควรจะวันทา

เจริญไตรยสิกขบูชิต อีกแลอามิศบูชา บำเพ็ญ
พุทธสาศนา ผ่ายณะนักบวชผนวชแสวง

ฆราวาศจงนอบนบ วัตถุเคารพแจ้งแจง เชษฐา
บั่จราแสดง มาตุมิอาทินุสาศน์สาร

ไตรยเพทเหตุมงคล สาธุชาติชนประกอบการ
ภูลผลภิญโยนาน ชมัยโลกยเลิศอเวศตรี

ชเลงฉันทำพรรณพจน์ เสนอณะแบบบทบุราณมี
นามขนานเวศเทวี วากยแปลกเปลี่ยนก็เพ้ยนกล

เมธีปรีชาชาญ ลักษณอ้างอ่านวิจารณ์ยล รู้จบ
ชอบเพียรชวน จงมละคร้านการประกิจกลอน

๑๖ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๕๕ ◎ เทวโลกยล่งพ่างพื้น คือพรม ปู แช
เมทนีเนาบนสม กระเบื้อง
ชลาสัตวซึ่งนิยม เสพยรุกข์นั้นฤา
คือตะเฆ่ตัวไม้เผื่อง เยี่ยงตั้งติกเวียน ฯ

๕๖ ◎ ชนอันนั่งร้าน เรียงซอง
ลูกเฉพาะมากก่ายกอง แต่ไม้
วนว่ายผ่ายมือประคอง ส่งรัย กันแช
คือพวกก่อติกใช้ ช่างช้างจีนทำ ฯ

เชน (เปลน)

โคลงทาย

๕๙ ◎ สี่ขาอ้าปากสู้ นัดที
ส่วนลูกอยู่พฤกษี เสพได้
เสียงเพราะเสนาะดี ชนชอบ ฟังนา
โยนกเขาชอบใช้ มากล้ำหลายเหลือ ฯ

๖๐ ◎ สิ่งหนึ่งใช่สัตวอ้าง นามมี
อายภักตรมักจรลี ค่ำแคลว้
พิศคล้ายเพศโยคี ถือบวช เที่ยวนา
ชั่นเย่าผู้ใดแล้ว ที่นั้นฉิบหาย ฯ

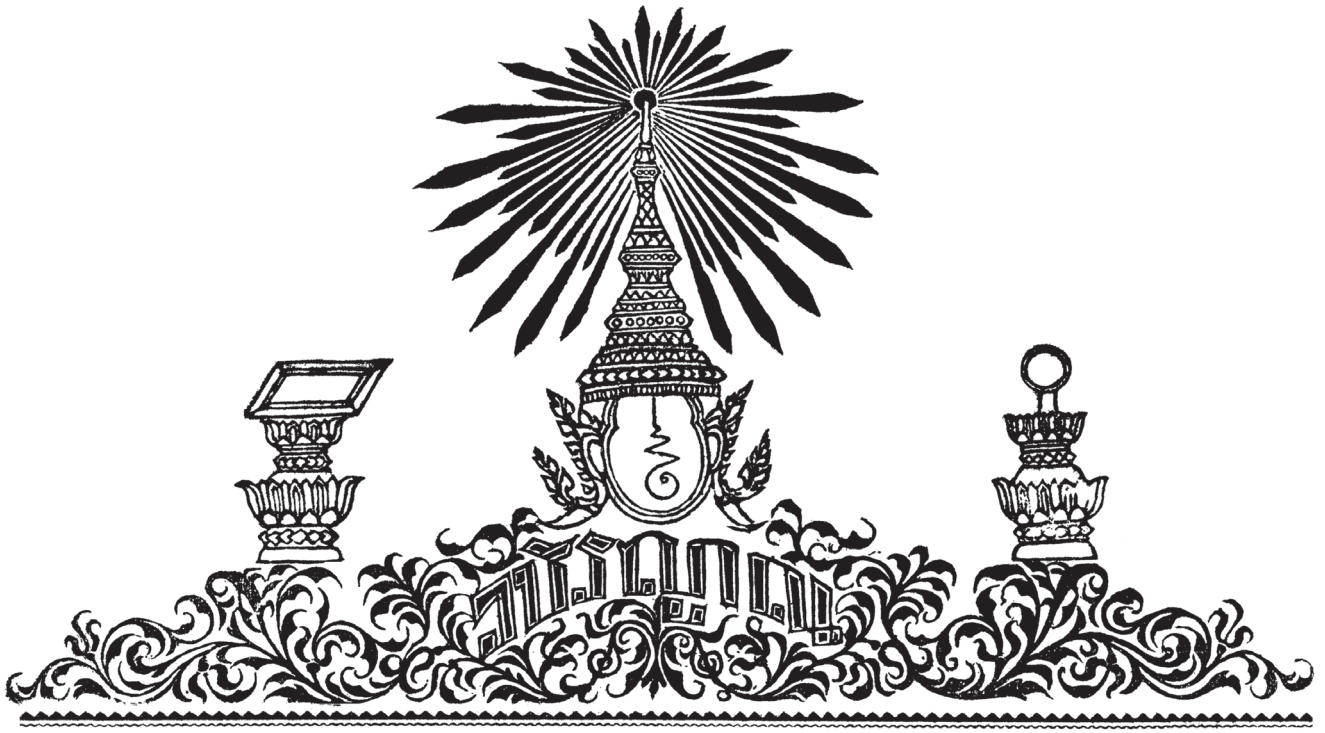

เล่ม ๒ แผ่น ๓๓ วัน ๒ เดือน ๗ แรม ๘ ค่ำ ปีกุน นพศก ๑๒๔๙ ราคาแผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรเลขาธิการ

โคลง พระราชพิธีทวาทศมาศ	น่า ๒๕๗
เรื่อง พระเบี้ยให้ทาน ธรรม	น่า ๒๖๐
ราย งาน	น่า ๒๖๑
พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๔ ว่าด้วยนุ่งขาว	น่า ๒๖๑
ฉันท วรรณพฤติ	น่า ๒๖๔
แก้ โคลง ทาย	น่า ๒๖๔
โคลง ทาย	น่า ๒๖๔

โคลง พระราชพิธีทวาทศมาศ

● ศาล ลด นอก สระ ทั้ง ห้า ศาล
ธง ฉัตร แต่ง โอ ฬาร เลิศ ล้วน
บูชา ธูป เทียน ตระการ ศีศะ สุกร นา
อีก เครื่อง บาย ศรี ถ้วน ครบ ห้า ศาล เสมอ

๏ เทียน ไชย มี แท่น ตั้ง ตรง กลาง พลา เฮย
เตียง สวด ภาณ วาร วาง ต่อ ท้าย
มี เสา พิดาน ตา ราง ขาว ดาษ
วง รอบ ชัก แนว ด้าย แวด ล้อม มณฑล

๏ สงฆ กำหนด ยี่ สิบ ห้า รูป มี
มา สวด ราชพิธี พรั่ง พร้อม
ใน วัน ฤกษ ยาม ดี เสดจ ออก แล้ว นา
ทรง จุด เทียน นอบ น้อม นบ นิ้ว เสี่ยง ธิษฐาน

● เทียน ชนวน ทรง จุด แล้ว เสดจ ไป
ถวาย แต่ องค์ จอม ไทย พร่ำ พร้อง
ให้ จุด เล่ม เรียน ไชย สงฆ สวด ขึ้น เอย
พร้อม ประโคม กึก ก้อง แซ่ ซ้อง แตร สังข์

๏ เสรจ แล้ว จึ่ง สวด ซ้อง พุทธ มนต์
ตาม เรื่อง พิธี ฝน แบบ บั้น
จบ เสรจ เสดจ ตล พระ นิเวศน์
สงฆ แต่ ห้า รูป นั้น ต่าง ขึ้น สวด เตียง

๏ เกณฑให้ผลัดเปลี่ยนทั้ง คืนวัน
เช้ากับเพลเลี้ยงฉัน ทุกมื้อ
ไม่ตกเร่งสวดดัน แตบงเบ่ง เสียงนา
เย็นเมฆตั้งเขียวปื้อ ตกบ้างปรอยปรอย

๏ ตกมากบำเหน็จให้ องค์สลึง
ตกเล็กน้อยถอยถึง กึ่งเฟื้อง
ตกอย่างใหญ่ได้ตำลึง เลิศยิ่ง
ตกฟ่อพอกะเตื้อง ไม่เศร้าเสียใจ

๏ ที่ศาลโหรได้นั่ง บูชา
เช้ากระยาบวดมา นบไหว้
ราชบัณฑิตยภาวนา นั่งชัก ปคำเฮย
เปลี่ยนผลัดจัดกันให้ อยู่ทั้งวันคืน

๏ พิธีพราหมณ์ตั้งนอกโพ้น สนามไถ นาเฮย
เครื่องที่โรงพาไล รอบนั้น
ที่พราหมณ์อยู่อาไศรย มุงร่ม คาเอย
กลางประธานห่อนกั้น ร่มน้อยฤๅมี

๏ แห่พระเทวรูปตั้ง พร้อมเพรียง
เบญจครรภนพวัคเคียง ครบถ้วน
กุมภ์กุณฑ์กรดสังข์เรียง ตามที่
เสรจอยู่กลางแจ้งล้วน ทั่วด้านม่านวง

๏ นอกโรงรูปเมฆปั้น ครันคฤก
เปนมนุษยพรรภก หลากพ้น
มีเครื่องลับคับคึก ทั้งคู่
เร่อร่าน่าเกลือดล้น เด็กล้อมดูเกรียว

๏ ราชวัตรธงฉัตรตั้ง รอบโรง
พิสุทธิสายสิญจน์โยง แวดล้อม
พราหมณ์อ่านพระเวทโผง ผลัดเปลี่ยน กันนา
เทียนธูปจุดนอบน้อม แซ่ซ้องเสียงสังข์

๏ เดชะอำนาจด้วย บารมี
ทรงธิษฐานสัตยวาที ต่อตั้ง
กอบคุณพระรัตนศรี ล้ำเลิศ
คุณเวทไตรเพททั้ง สัตยผู้พยายาม

๏ วลาหกแลเทพย์ท้าว ทั้งหลาย
ต่างไม่นิ่งดูดาย อยู่ได้
บันดานพรุณสาย ฝนสราด ลงเฮย
อากาศกลกาลไข้ มืดกลุ้มเกลื่อนบัง

๏ เสรจพรุณสาตรซ้อง เหนขลัง
ต่างก็เลิกกลับยัง ถิ่นบ้าน
แห่พระทักษิณวัง สามรอบ
อวยพระเกียรติแผ่ผ้าน เพียบพื้นภูวดล

๏ โรงสงฆเช้าให้พระ สงฆฉัน
แล้วรับบริกขารภัณฑ์ แจกให้
เทียนไชยพระดับพลัน สงฆสวด
สำเร็จราชพิธีได้ เลิกพร้อมโรงพราหมณ์

๏ ชาวชนมนัศซ้อง เกษมสานต์
ชมพระราชธิษฐาน ปิ่นหล้า
ฝนตกดั่งฤดูกาล เก่าก่อน
ต่างปักดำต้นกล้า หว่านบ้างถางไถ

๏ นาดอนนาลุ่มได้ ฝนเสมอ
ทั่วทุกแขวงอำเภอ ใหญ่น้อย
เหล่าราษฎร์ค่อยเผยอ ใจกริ่ม
เข้าเปลือกราคาด้อย ต่างซื้อลดลง

๏ บางปีฝนเหือดแห้ง แล้งหลาย
การจักสมจิตรหมาย ห่อนได้
จึงเลือกจัดข้างพลาย ใหญ่ศอก นิ้วเฮย
มันตกติดหน้าให้ ประเปรี้ยงบำรู

๏ มิ ขรุ ลุง เขญจ พาด ตั้ง ทั้ง สอง
ท้าย แท่น ปั้ก เสา กอง สิบ ต้น
เท้า หลัง ติด บาศ สอง กะ ขวด ถึง แฮ
หาง เชือก วัด เสา ค้น ผิว สั้น ปลด โรย
๏ นาย ท้าย ช้าง เลิศ ล้ำ เกลิง สอ สาร นา
ควาญ ขับ เลือก แต่ พอ ช่วย ท้าย
มือ ถมัด กด กุม ขอ เกราะ มั่น
แผง เบ็ด สอง สาร ย้าย ยาตร เยื้อง เชิง ชน
๏ กิริยา เห็ยม ฮึก ห้าว หาญ มัน
หาง โกง ขึ้น หู ชัน ชาติ รู้
ต่าง หมาย สบ เหมาะ ถลัน กลิ้ง ประ งา เชย
สอง ต่อ สอง สาร สู้ ฉุด เส้น บาศ ตึง
๏ ช้าง ใด ได้ ล่าง แล้ว เตี้ยง ถนัด
บน เวิด เงย หงาย ชัด กด แก้
ลาก คว่ำ เหวี่ยง เปลื้อง สลัด ลง ต่ำ
ช้าง อยู่ บน กลับ แพ้ ปาก ร้อง แปร่ แปร่น
๏ ช้าง ชน ชนะ ได้ รุน แรง
หมอ ลาก เล่ม เข้ม แขง จด ง้ำ
แพ้ ทบ ถูก งา แทง ตลบ ชวิต เชือก ขา
หมอ ปลด แก้ เต็ม ปล้ำ ผิด รู้ เจียน ตาย
๏ ชน แล้ว ช้าง ชนะ ให้ ยืน ตรง หยุด นา
หมอ ออก ขอ ถ้า วง ปั๊ด เกลา
ควาญ ซ้ำ ออก มือ ลง ลำ ระ พุ่ง เอย
ปาก โผะ มือ ขยับ เย้า เยาะ เย้ย กัน เอง
๏ ช้าง แพ้ จึ่ง ออก แก้ ทำ ถวาย
หมอ ออก ถ้า นาง กราย กริ้ด นิ้ว
จูง นาง ลีลา หมาย ชื่อ ท่า ควาญ เอย
มือ ขยับ ไผล หลัง พลิ้ว ปาก ร้อง โผะ ดัง

๏ เสร จ คำ ร่ำ เรื่อง ช้าง ขอ ฝน
เปน สวัสดิ มงคล ทั่ว หล้า
ขวบ การ ฤดู ดล ปรกติ แล้ว แฮ
เย็น ชื่น ทุก ไพร่ ฟ้า เพื่อง ฟู ใจ
๏ ขัญ ญา ขึ้น แตก ตั้ง กอ งาม
ทุก ประเทศ นิคม คาม เขตร แคว้น
เพื่อ ฝน ตก ต้อง ตาม กำหนด
ไม่ มาก ไม่ คับ แค้น ชุ่ม เลี้ยง พอ ดี
๏ แถลง ปาง ถือ น้ำ เมือ โปท บท
แรม สิบ สอง ค่ำ กำหนด สวด ซ้อง
ใน ที่ พระ อุโบสถ ศรี วัฒน สาศดา
รุ่ง สิบ สาม ค่ำ พร้อง สัตย ตั้ง จิตร ถวาย
๏ การ เหมือน เดือน ชื่อ ห้า ต้น ปี
ล้วน เหล่า ข้า ละออง ธุลี ยาท พร้อม
ชุน หมื่น พระ หลวง มี เบี้ย หวัด แล นา
มา รับ ถือ น้ำ น้อม เกษ ล้วน ทุก ตน
๏ ดุ สิดา ปราสาท ไว้ พิธี สงฆ
พระแท่น ตรง มุข ตวัน ออก ตั้ง
เครื่อง ยุท ธอิก เครื่อง ทรง กับ พระ เต้า นา
เชิญ พระ ไชย ล้วน ทั้ง สี่ แล้ว หนึ่ง เติม
๏ ฝ่าย มุข ตวัน ตก ตั้ง เตียง ทอง
รวม จัด ล้วน สิ่ง ของ เวียย ไว้
เครื่อง ปายาศ ทั้ง ผอง ประ ขวด โหล แฮ
ถุง เสวตร หุ้ม ปาก ให้ จัด ตั้ง เต็ม เตียง
๏ สาย สิญน์ วง รอบ ทั้ง สอง เตียง
ตั้ง โต๊ะ จีน แอบ เคียง ค่าง นั้น
เครื่อง ตั้ง จัด พร้อม เพรียง ล้วน หยก เลิศ นา
เร่ง รีบ ชน จัด ครั้น บ่าย แล้ว เสร จ ดี

● พิธี พราหมณ์ พราหมณ์ จัด ตั้ง เสร็จ สรรพ
ถ้วน ครบ ตาม บังคับ ทุก ครั้ง
ไม่ แปลก เปลี่ยน ทำ หรับ อย่าง แบบ เคย เอย
ชื่อ พิธี สาม ทั้ง เครื่อง ต้น กลาง บี

● สวด สิบ สาม สิบ สี่ เช้า ได้ ฉัน
สิบ สี่ สวด ฉัน วัน สิบ ห้า
สิบ ห้า สวด พร้อม กัน ฉัน ค่ำ หนึ่ง เอย
ต่าง ประชุม พร้อม หน้า ทุก ถ้วน พนักงาน

● สวด วัน สิบ ห้า ค่ำ กำหนด มี มา
ป่ายาศ ปรุง จรุง รส เรียบ ไว้
ได้ ฤกษ ประทาน รด น้ำ พุทธ มนต์ เอย
จันทน์ กระแจะ เจิม ให้ เสร็จ แล้ว ลง พาย

● ให้ ประโคม พิณพาทย์ ฆ้อง ไชย สังข์
แตร เป่า ปี่ เบิด วัง เวก แว้ว
รลอง แซก รดม ดัง คฤก ครั่น
ฉัน สวด ทุก วัน แล้ว ห่อน เว้น ว่าง ประโคม

● หม่อม เจ้า สาว แน่ง น้อย พรหมจา วิย เอย
นุ่ง ห่ม ล้วน ภูษา เสวตร แม้ว
ต่าง แต่ง สกนธ์ อา ภรณ์ เลิศ
ครบ สิบ หก องค์ แล้ว นั่ง ร้อง รด กรวน

● เสร็จ แล้ว เลิก เก็บ ไว้ มาก หลาย
แจก พระสงฆ์ เจ้า นาย ทั่ว ถ้วน
ขุนนาง แจก ให้ ราย เรียง ซื้อ
บริโภค ทิพย รส ล้วน เลิศ ล้ำ มงคล

● เกณฑ์ ให้ คิด กลั่น แกล้ง ทำ โก
ผล พัก เหลือง โต โต แกะ แก้
เช่น รูป ต่าง ตาม โว หาง ยัก ย้าย ผา
จำ หลัก ลาย เลิศ แท้ ดอก ช้อน สุด งาม

เรื่อง พระเบี้ย ให้ทาน ธรรม

ข้าพเจ้า ขอแสดง ความสนุกนี้ ให้ท่าน ทั้ง ปวง ฟัง เล่น แต่ พอเป็น เครื่อง พาใจ ให้ยินดี บ้าง เล็กน้อย เมื่อ ข้าพเจ้า มีอายุ ได้ ๑๙ ปี นั้น ข้าพเจ้า เดินไป ฟัง เทศน์ ที่ ศาลา การเปรียญ วัด ระฆัง ณ วัน เดือน ๙ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เวลา ประมาณ ยาม เสศ เมื่อ เดินไป นั้น พบ พระเบี้ย ที่เป็น ผู้ ชอบ อัธยาไศรย กัน กับ ข้าพเจ้า แต่ เมื่อ พระเบี้ย ยัง เป็น สมาวาศ อยู่ นั้น ข้าพเจ้า จึง ถาม ว่า บวช เสีย เมื่อ ไร เล่า พระเบี้ย ตอบ ว่า บวช เมื่อ พรรษา นี้ เอง ข้าพเจ้า จึง ถาม ว่า กุฏิ ท่าน อยู่ ที่ ไหน ผม อยาก จะไป สนทนา ด้วย บ้าง พระเบี้ย ตอบ ว่า วัน นี้ อย่า เพ่อ ไป เลย ฉัน จะไป เทศน์ ที่ ศาลา นี้ ก่อน วัน อื่น จึง ค่อย ไป ข้าพเจ้า ได้ ยิน พระเบี้ย ออก ดัง นั้น ก็ มี ความ สงไสย ด้วย ทราบ ความ อยู่ ว่า ท่าน อ่าน หนังสือ ไม่ ใคร่ จะ คล่อง จึง ย้อน ถาม ว่า ท่าน บวช เข้า ได้ เรียน หนังสือ อีก ฤๅ ท่าน ว่า ข้อ นั้น อย่า วิตก มหา ชาติ ว่า ได้ ทุก กัณฑ์ จะ ยาก อะไร กับ เทศน์ ธรรม วัตร มา ไป ฟัง กัน ลอง ดู เล่น บ้าง ก็ เอา ว่า จะ คิด ชั่ว อย่าง ไร ก็ คง ได้ รู้

ข้าพเจ้า จึง รับ ว่า สาธุ ดี แล้ว ข้าพเจ้า ก็ เดิน ตาม พระ นั้น มา นั่ง ฟัง เทศน์ อยู่ ประมาณ ครู่ หนึ่ง พระ ที่ ท่าน เทศน์ อยู่ ก่อน นั้น ก็ จบ พระ เบี้ย จึง ขึ้น ไป บน ธรรมาศน์ ตั้ง นโม ออก ศักราช ก็ พอ ฟัง ได้ พอ ออก บาฬี ดำเนิน ความ ขึ้น ก็ ติด ตะกุก ตะกัก ฟัง ไม่ เข้าใจ ประเดี๋ยว แอม ประเดี๋ยว ไอ ประเดี๋ยว ฉัน น้ำ ประเดี๋ยว เรียก สัปรุส ให้ เอา เทียน มา จุด อีก พวก ทายก เขา ก็ จุด ให้ ท่าน ก็ ยัง ตะกุก ตะกัก อยู่ ดั่ง นั้น ไม่ คล่อง ไม่ ชัด ออก ไป ได้ เทศน์ อยู่ นาน ประมาณ ๒ ชั่ว ทุ่ม จน สัปรุส เบื่อ หู เขา เพทุบาย ว่า ท่าน เทศน์ มาก อยู่ แล้ว พระ ดั่ง อยู่ หลาย องค์ นิมนต์ จบ เสีย ที เถิด พระเบี้ย ก็ ไม่ จบ ยัง เทศน์ เฉย อยู่ ทายก เขา ก็ ทำ อุบาย เอา พัด ไป พัด ให้ เทียน คับ พระเบี้ย โกรธ ว่า อุบาสก ไม่ มี อาชา พัด จน เทียน คับ เอา ไฟ มา จุด ใหม่

อย่าพักเลยที่นี้ เขาก็พากันนิ่งเสียไม่จุด แกก็ลงจากธรรมาศน์มาจุดเอง แล้วบ่นว่า คนนี้เป็นมาระให้ทานธรรม มันมาแกล้งกัดเรียนเสีย

ครั้นจุดแล้วก็ขึ้นไปเทศน์อีก เขาก็นำคานหนักเข้า เขาก็กัดเรียนเสียอีก แกก็ยิ่งโกรธมากขึ้น บอกให้เขาจุดเขาไม่จุด แกก็ว่านี่พวกมารมิใช่สัปรุศ ถ้าไม่จุดเที่ยนให้เขาอีกแล้ว ตั้งแต่วันนี้ไม่มาเทศน์อีก เขาหมายว่าจะชูชกให้พ้นด้วยพอสนุกนี้ ๆ ฤๅมาเป็นไปเสียเช่นนี้เล่า ถ้าไม่จุดให้เขาแล้วต้องขัดใจกัน ตั้งแต่วันนี้ไปไม่เทศน์ให้ฟังอีกต่อไป ขึ้นชื่อว่าพวกที่ฟังเทศน์อยู่ที่นี่แล้ว ถึงจะใส่ยาตรากูก็ไม่รับให้มันสมน้ำหน้ามัน ว่าเท่านั้นก็ม้วนคัมภีร์โดดลงมาจากธรรมาศน ร้องเอ้อสัปรุศกูจะฟันหัวมึงให้หมด ว่าแล้วจึงวิ่งไปยนกุฏิเอาคัมภีร์ไว้แล้ว ฉวยได้ตุ้นแสมสองมือ โดดลงจากยันไดมาร้องท้าให้สัปรุศมาตีกัน พวกสัปรุศเขาก็ยิ่งประตูการเปรียญนิ่งเสีย แกก็ยิ่งโกรธหนักขึ้นเต้นกำยำอยู่จนเวลา ๓ ยามเสศอ่อนเต็มที่เข้าก็กลับไปเอง ฯะ

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๒ เดือน ๗ ขึ้น ๙ ค่ำ จนถึงวัน ๑ เดือน ๗ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ๗ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๖๕ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืม ๑๕ ครั้ง

พระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ประกาศว่าด้วยนุ่งขาวในการพระศพ

มีพระบรมราชโองการมารพระยัณฑูรสุรสิงหนาท ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ในหลวงไม่ได้ถือเรา ถือเขาถือเก่าถือใหม่ดอก ก็เมื่องานกรมหมื่นวิศณุนารถนั้น ข้าไทยที่เคยใช้สรอยอยู่แต่เดิมก็ได้ใช้สรอยถึงกัน จึงได้ให้นุ่งขาว ก็การครั้งนี้ไม่เหมือนอย่างนั้น ใครที่เป็นผู้คุ้นเคยบ้างฤๅเนื่องนับในเป็นญาติบ้าง จะนุ่งขาวก็ควรมิใช่จะกำหนดว่าใครเป็นข้าหลวงเดิม แล้วให้นุ่งขาวให้หมดมิได้บอกอย่าตื่นกันวุ่นนักจะเละเทะไป ที่พระยาบุรุศยรัตน์ราชพรรลภนายกวดนายรองขัน นายเอมมหาดเล็กน้องนายรองขัน หมื่นไชยารวณ นายชิดนายเทศหลวงนาวานุรักษ์ก็ชอบอยู่แล้ว หลวงภูษิวิเสศ หลวงประมูลราชทรัพย์ก็ชอบอยู่แล้ว มีพระบรมราชโองการให้จดหมายกระเสพระราชดำรัสดังนี้ ตัวข้าพเจ้านี้คนเป็นอันมากทั้งพระทั้งคฤหัฐทั้งวัดทั้งบ้าน ทั้งชายทั้งหญิง ตั้งแต่ย่าวผู้ใหญ่เก่า ๆ ของข้าพเจ้าเองขึ้นไป ย่อมคิดเห็นว่าข้าพเจ้ามีกำลังน้อยทั้งกำลังกายกำลังปัญญา คือเห็นว่าชูบผมไม่มีเรี่ยวแรงแขงกล้า โรคไภยมากเจ็บไข้บ่อย ๆ แลว่าข้าพเจ้าคิด ๆ พูด ๆ จะไรผิด ๆ ถูก ๆ ไม่เหมือนท่านทั้งปวงคิดท่านทั้งปวงพูด ด้วยเหตุนี้คนเป็นอันมากแม้นถึงไม่ได้ชังตัวข้าพเจ้าก็คิดเห็นว่าข้าพเจ้าเป็นคนนอกเสศนอกเรย ไม่ควรจะคิดจะหมายให้ได้ลากขากคิ โดยผู้ที่มีความเมตตาแก่ข้าพเจ้าจริง ๆ ก็มีปรารถนาอธิษฐานให้ ข้าพเจ้าได้ที่พึ่งที่พิงที่อิงที่อาไศรย อย่าให้ผู้ใหญ่ในแผ่นดินรังเกียจชิงชัง ท่านทั้งปวงเป็นอันมากที่มีความเมตตาแก่ข้าพเจ้าจริง ๆ ก็ปรารถนาสุขประโยชน์แก่ข้าพเจ้าเพียงเท่านี้ ไม่มีใครได้คิดจะให้เป็นโตเป็นใหญ่ ก็เจ้านายผู้หญิงที่ไหนแหลม ๆ อยู่มีทรัพย์สมบัติย่าวไพร่มาก ท่านทั้งหลายทั้งปวงนึกหมายว่าจะให้ได้แก่ท่านผู้อื่น จะได้ชมบุญตามไวยอายุก็คิ ตามทรัพยสมบัติสติปัญญาก็คิที่สู่ควรกัน ไม่มีใครได้นึกได้หมาย ได้ฤๅได้เล่าได้อยากให้ได้แก่ข้าพเจ้า เพราะเห็นว่าข้าพเจ้าเป็น

คน แก่ คนโรคคน จน ความนี้ จริง ๆ ก็ ท่าน ผู้ หลัก ผู้ ใหญ่ บางท่าน ที่ ล่วง แล้ว บ้าง ยัง บ้าง ไม่ คิด ไม่ เห็น อย่าง คน เป็น อัน มาก ที่ ว่า มานั้น คิด แล มา รู้ ว่า เห็น ความ จริง ใน สติ ปัญญา แล ปรกติ ธรรม ดา ของ ข้าพเจ้า แล บาง ท่าน เห็น แก่ บิดา มารดา ข้าพเจ้า จริง ๆ แล้ว มา ชุบ ย้อม ยก ยอ ข้าพเจ้า ให้ เป็น โต เป็น ใหญ่ แล้ว ยัง คิด อ่าน ให้ ข้าพเจ้า ได้ เมีย สาว ๆ เป็น เจ้า เป็น นาย ซึ่ง หลัก แหลม ที่ ผู้ อื่น หมาย ว่า ควร แก่ ท่าน ผู้ อื่น นั้น ใจ เจ้า นาย เช่น นั้น ได้ เป็น ของ ข้าพเจ้า ความ ปรากฏ ใน แผ่นดิน ดัง การ ที่ ล่วง มา แล้ว เป็น เกียรติยศ แก่ ข้าพเจ้า นัก หนา ฯ

ข้าพเจ้า ขอบ คุณ ท่าน ผู้ หลัก ผู้ ใหญ่ ทั้ง ปวง นั้น ยิ่ง นัก ไม่ ลืม เลย แต่ มา เสีย ใจ นัก หนา ด้วย เหตุ การ ที่ เป็น มา แต่ หลัง หลาย ครั้ง ซ้ำ ซาก มา จน ครั้ง นี้ ดู เหมือน ความ คิด ขอบ ใจ ของ ผี สาง เทวดา ฤๅ เคราะห์ ฤๅ กรรม อะไร ๆ ที่ เป็น อังกฤษ เขา เรียก ว่า สเปอเรเยนซี่ แปล ว่า ผู้ ทำ ช้า งม คือ มิ ใช่ วิไสย มนุษย ที่ จะ ทำ ได้ นั้น มา ทำ แก่ ข้าพเจ้า ให้ สม คิด คน ทั้ง ปวง เป็น อัน มาก ไป เสีย หมด ไม่ ให้ สม คิด ท่าน ผู้ หลัก ผู้ ใหญ่ เป็น เหตุ ให้ คน ทั้ง ปวง เป็น อัน มาก จะ ลัก ว่า ข้าพเจ้า ลับ หลัง หยาย ๆ เหมือน อย่าง คำ ตลาด ว่า กัน สม น้ำ หน้า ที่ เจ๋อ เจอะ มา เอา ของ ที่ ไม่ ควร แก่ ตัว นั้น ไป เพราะ ข้าพเจ้า ถูก ลูก เสีย เมีย ตาย เป็น หลาย หน หลาย ครั้ง ซ้ำ ซาก มา ลูก คน ไร ที่ แหลม ๆ มี สติ ปัญญา มี ทรัพย สมบัติ ฤๅ ลูก คน ไร มี ตา คิ้ว บิดา ของ มารดา ลูก คน นั้น เป็น ผู้ มี ยศ ศักดิ์ ชื่อ เสียง แล มี สติ ฝ่าย มารดา มาก ลูก เช่น นั้น ก็ วิบัติ ไป เป็น หลาย คน เมีย ที่ ควร เป็น เกียรติ เป็น ยศ ออก หน้า ออก ชื่อ ได้ ก็ เสีย ไป หลาย ซ้ำ ดัง นี้ เป่น ที่ คน เป็น อัน มาก จะ ยิ้ม เย้ย ได้ แล การ ที่ เป็น ทั้ง นี้ ก็ มิ ใช่ มนุษย ทำ เลย เป็น แต่ ดู เหมือน ตาม ใจ มนุษย เป็น อัน มาก ไม่ ตาม ใจ ท่าน ผู้ หลัก ผู้ ใหญ่ ใน บ้าน ใน เมือง ถึง กระนั้น ก จะ ต้อง ขอบ ใจ แก่ ผี สาง เทวดา แล เคราะห์ กรรม แล อื่น ๆ ซึ่ง เป็น เหตุ ช้า งม บน พัน วิไสย มนุษย ที่ จะ ทำ อยู่ ที่ บันดาน ให้ ตัว ข้าพเจ้า อยู่ สบาย ดี ไม่ ป่วย ไข้ อะไร นัก เหมือน อย่าง แต่ ก่อน ทน ทาน การ งาน มา ทั้ง กลาง คืน กลาง วัน ไม่ เป็น ดัง คน เป่น อัน มาก หมาย แล ตาย แลทัก อนึ่ง บันดาน ให้ ข้าพเจ้า ได้ มี ทรัพย สมบัติ บริบูรณ พอ เลี้ยง บุตร ภรรยา ทำ บุญ ให้ ทาน ได้ มาก ไม่ ยาก ไม่ จน ไม่ ต้อง เป่น นี่ เป็น สิน รุง ๆ รัง ๆ แล มี ทรัพย สมบัติ เหลือ อยู่ มาก หลาย พัน ชั่ง มา นาน แล้ว แล ให้ ได้ มี ของ ต่าง ๆ ซึ่ง แต่ ก่อน ไม่ เคย มี เป็น หลาย อย่าง หลาย สิ่ง ถึง ถูก ช้าง เลือก ได้ มา ก็ เดียว ล้ม เสีย ช้าง หนึ่ง ได้ มา กลาง ทาง ล้ม เสีย ช้าง หนึ่ง ก็ ยัง มี ช้าง เลือก อื่น มา ยืน อยู่ ใน บ้าน ใน เมือง เป็น เกียรติยศ ได้ แล ขอบ ใจ ผี สาง เทวดา เคราะห์ กรรม อีก อย่าง หนึ่ง ซึ่ง ไม่ บันดาน ข้าพเจ้า ให้ ขา ให้ พูด ให้ ประพฤติ การ ที่ ท่าน ผู้ หลัก ผู้ ใหญ่ จะ สำคัญ แล ติเตียน ได้ ว่า คิด ๆ ไป เชื่อน ไป แต่ อัน นี้ นั้น ก็ เป็น เพราะ ข้าพเจ้า ตั้ง ใจ เป็น หนึ่ง แล ประพฤติ อยู่ เสมอ ใน ที่ เมื่อ จะ ทำ อะไร จะ ประพฤติ อะไร จะ ปฤกษา ท่าน ผู้ หลัก ผู้ ใหญ่ ก่อน ต่อ ท่าน ผู้ หลัก ผู้ ใหญ่ เห็น ชอบ ด้วย แล้ว จึง จะ ทำ จะ ประพฤติ จะ ไม่ ทำ แต่ ตาม ใจ ตัว ขัด ขืน คำ ท่าน ผู้ หลัก ผู้ ใหญ่ เลย แต่ ครั้ง นี้ ถูก เสีย ใจ ด้วย ความ เป็น ที่ ความ เสียใจ ดัง ว่า มา แล้ว นั้น ก็ เป็น หลาย ครั้ง แล อายุ ไวย ก็ มาก เท่า ญาติ พี่ น้อง ที่ เป็น ผู้ ใหญ่ ๆ แต่ ก่อน นั้น มา แล้ว ใน เจ้า นาย ผู้ ชาย ที่ เป็น เจ้า วัง หลวง ก็ ไม่ มี ใคร แก่ กว่า ข้าพเจ้า แล้ว ก็ ร้อน ใจ ไป ด้วย เหน ว่า คน ทั้ง ปวง เป่น อัน มาก จะ ร่ำ พึง ว่า ข้าพเจ้า เป็น คน เคราะห์ ร้าย ถูก ลูก เสีย เมีย ตาย หลาย ซ้ำ หลาย ซาก เจ้า อย่าง เช่น เขา เยี่ยง ซึ่ง เป็น แก่ ท่าน แต่ ก่อน อยู่ แล้ว ก็ พา กัน

กระหยิ่มยิ้มไป ด้วยทรัพย สม บัติ ของข้าพเจ้า ก็ทรัพย สม บัติ ของ ข้าพเจ้า นั้น ข้าพเจ้า รู้อยู่เปน แน่ว่า จะไม่ได้อยู่ เปน ของ ข้าพเจ้า คราว หนึ่ง มีอ หนึ่ง เปน แท้ แต่ไม่ รู้เปน แน่ว่า เรว ฤๅช้า ก็ เมื่อใด จะไม่ ได้อยู่ เปน ของ ข้าพเจ้า ๆ จะ ต้อง วาง จะ ต้อง ละ ทรัพย ,หล่า นั้น แล้ว ถ้า จะมี ผู้โปรด ให้ ตาม ใจ ข้าพ.เจ้า ไม่ คุม เหง ข้าพเจ้า ก็ อยาก แต่ จะแจก ญาติ พี่ น้อง บุตร หลาน เหลน ที่ นับ โดย วงษ ใกล้ บิดา มารดา แล ตัว ข้าพเจ้า แล บ่าว ไพร่ เดิม ของ บิดา มารดา แล ตัว ข้าพเจ้า บ้าง แล ท่าน ทั้ง หลาย ทั้ง ปวง ที่ มี คุณ ปการะ แล บุตร หลาน ของ ท่าน พวก นั้น บ้าง บุตร ภรรยา ของ ข้าพเจ้า ที่ ควร นับ ถือ บ้าง ถ้า ได้ ดัง นี้ ข้าพเจ้า มี ความ ยินดี ก็ เมื่อ ผู้อื่น ที่ เหน ว่า ควร อย่าง อื่น เปน ต้น ว่า พระ สงฆ แล คน ที่ ถือ พระ สาศนา กล้า จะ ติเตียน ข้าพเจ้า ว่า อยาก จะ สระ แล้ว ทำ ไม ไม่ ถวาย พระ สงฆ ทำ ไม ไม่ ถวาย วัด ทำ ไม ไม่ สร้าง วัด ทำ ไม ไม่ ซ่อม แซม วัด ปล่อย ให้ วัด หัก พัง อยู่ ทั้ง ใน กรุง นอก กรุง แล อื่น ๆ ก็ ดี ใคร จะ ว่า อย่าง ไร ใคร จะ หมาย อย่าง ไร ข้าพ.เจ้า ดู เหมือน คาด ใจ ถูก อยู่ แล้ว แต่ ว่า ไม่ สมัค ทำ อย่าง ท่าน ทั้ง หลาย ทั้ง ปวง คิด สมัค จะ แจก กัน เสีย อย่าง ว่า นี้ อย่าง เดียว ก็ ถ้า จะ นิ่ง ไว้ ต่อ ถึง เวลา ที่ จะ ไม่ ได้ อยู่ กับ ทรัพย แล้ว จึ่ง จะ ให้ เมื่อ กำ ลัง น้อย วาศนา น้อย แล้ว กลัว จะ ไม่ ได้ ดัง ใจ ก็ จะ เปน ที่ เกิด ความ โกรธ ความ เสียใจ ใน ปลาย มือ ไป ฤๅ จะ ให้ ไว้ ใจ แก่ ผู้อื่น ให้ แจก ก็ ไม่ มี ที่ ไว้ ใจ ครั้ง นี้ จึ่ง หัก ใจ แจก เสีย เอง แต่ ที่ แจก ไป แล้ว เปน แต่ ทอง นาค เงิน มุ่น บ้าง คิด ราคา สอง พัน ชั่ง มี เสศ มาก ๆ เกือบ สาม พัน ชั่ง แล้ว ยัง เหลือ อยู่ บ้าง เล็ก น้อย ก็ ยัง จะ แจก ต่อ ไป อีก แล ต้อง คิด จ่าย เสีย ใน การ ครั้ง นี้ บ้าง ก็ หลาย ร้อย ชั่ง แต่ นี้ ต่อ ไป ข้าง น่า ถ้า ข้าพเจ้า ยัง อยู่ ทรัพย ที่ ยัง มี อยู่ ใน มือ เล็ก น้อย ก็ ดี ฤๅ ยัง คิด ลูก นี่ อยู่ อีก หลาย ร้อย ชั่ง ก็ ดี ฤๅ จะ ได้ มา แต่ ไหน อีก ก็ ดี ข้าพเจ้า ขอ รับ ประ ทาน ใช้ บ้าง เล็ก น้อย ใน การ ที่ จะ ต้อง การ คือ ทำ บุญ ให้ ทาน ทำ บ้าน ทำ เรือน ให้ ลูก แล อื่น ๆ นอก นั้น ก็ สุด แต่ ท่าน ผู้ หลัก ผู้ใหญ่ จะ บังคับ เกิด จะ ให้ สร้าง บ้าน สร้าง เมือง ฤๅ ช่วย จ่าย ใน ราช การ แผ่น ดิน ฤๅ การ ทำนุ บำ รุง พระ พุทธ สาศนา ฤๅ เพิ่ม เติม ใน ท้อง พระ คลัง ที่ เก็บ สำ หรับ แผ่น ดิน ก็ ยอม ทำ ตาม ทุก ประ การ พระ ราช ทรัพย ของ พระ บาท สม เดจ พระ นั่ง เกล้า เจ้า อยู่ หัว ซึ่ง อยู่ ใน ที่ ก็ ดี ใน คลัง ก็ ดี ข้าพเจ้า ไม่ รับ ประ ทาน เลย เมื่อ หาย หก ตก หล่น ไป เสีย บ้าง ,หตุ ต่าง ๆ ไม่ เต็ม ตาม บาญชี ข้าพ.เจ้า จะ รับ ใช้ ของ ก็ ยัง อยู่ พร้อม ขาด ไป ไม่ มาก นัก แรง อยู่ แก่ เจ้า พนักงาน แล้ว ขอ รับ ประ ทาน ให้ มี ที่ เก็บ ที่ ไว้ ที่ รวบ ที่ รวม ให้ ห่าง ให้ ไกล จาก ที่ ข้าพเจ้า อยู่ แล คลัง เปน ที่ ไว้ เงิน ไว้ ทอง ของ ข้าพเจ้า ถ้า ท่าน ผู้ใด สงไสย ว่า ข้าพเจ้า เก็ บ ออก ไป ข้าง ไหน คือ พระ สงฆ ก็ ดี เจ้า นาย ขุน นาง ก็ ดี ก็ ให้ เชิญ มา ดู ตรวจ เอา เถิด ของ ยัง เหน อยู่ หมด ข้าพเจ้า ไม่ ได้ ยัก ไม่ ได้ ยอก เอา มา ใช้ เอา มา สรอย นอก จาก จ่าย ทำ วัด ของ ท่าน ที่ ยัง ค้าง อยู่ ดัง ท่าน รับ สั่ง นั้น เลย แต่ ซึ่ง ข้าพเจ้า แจก เงิน ทอง วุ่น วาย มาก ใน ครั้ง นี้ จะ เปน ที่ ท่าน ผู้ หลัก ผู้ใหญ่ ฤๅ ใคร ๆ อื่น ๆ เหน ว่า ทำ ผิด ๆ คิด ผิด ๆ ไป ฤๅ อย่าง ไร ก็ ไม่ ทราบ เลย อนึ่ง ท่าน ผู้ หลัก ผู้ใหญ่ ซึ่ง มี ความ ดี เปน คุณ แก่ ข้าพเจ้า แต่ เดิม มา จน บัด นี้ แล เปน กำ ลัง ใน ที่ ว่า ราช การ รักษา แผ่น ดิน อยู่ นั้น ก็ ดี บ่าว ไพร่ ซึ่ง เปน คน ข้าง เคียง ของ ข้าพเจ้า เอง ที่ นับ ถือ ของ ข้าพเจ้า จริง ๆ ไม่ ได้ ดู หมิ่น ดู แคลน ข้าพเจ้า เหมือน อย่าง คน เปน อัน มาก ดัง ว่า แล้ว นั้น ก็ ดี ยัง อยู่ ยัง ยืน เปน ปรกติ ตลอด มา เหมือน ตัว ข้าพเจ้า ๆ ไม่ ไว้ ใจ วาง ตา นอบ หู ให้ คิด ให้ ดู ให้ ฟัง ราช การ ใน ที่ ต่าง ๆ ห่าง ไกล ฤๅ เปน การ ไพร่ ต่ำ ๆ จาก ตา จาก หู ข้าพเจ้า จน ข้าพเจ้า ได้ ความ สุข เบา ใจ เบา แรง อยู่ จน ทุก วัน นี้ เปน ที่ นัก หนา จะ

ฉันทวรรณพฤติ ชื่อมรสังฉันท

น ช ช ย

ภ ว ติ ห ตา ม ร สัน น ช ชาโย

บาทหนึ่ง ๑๒ อักษร ๒ กลอนเปนบาทหนึ่ง

๒ บาทเปนบทหนึ่ง ชื่อมรสังฉันทดังนี้

แก้ทุติยคาถามงคล ๓ ประการ

จะรจิตรสาร พิศดารกลอักษร วจนะบวร วุฒิมงคลสืบแสดง

ศุภศิริสวัส ดิวิวัฒนถ่องแถลง อธิคุณะแจง ติประเภทก็พิเศศผล

วรชินสา ศนถาปนะเถกิงถกล ชนบทคล ทิศใดกิดิไพบูลย์

ชนบทะนั้น คุณะสรรพมากมูล หิตะศุขภูล จะภิโยภาพโอฬาร

ผิวะชนะสถิตย์ จะขจิตรผลไพศาล ศุภอุปการ ศิริมงคลสวัสดิ์

กุศลประกอบ กิจชอบบุพกาลมี จะภิรติตรี พิธพัฒนมไหสูรย์

มนุษยโภค ทิพยโลกย์กุศราภูล บรภพบูรณ์ ปถโมกข์บริโยสาน

สุวิมลมง คลคงศุขบันดาล ทุคติบพาน แลนิราศจตุราบาย

ผลบุพบุญ จะอดุลย์หลากหลาย นฤภยมลาย อุปสัคะก็เสื่อมสูญ

ทุศิลนิรา สุศิลาคุณะเพิ่มภูล มฉรินิบูรณ์ ก็กระหลับบริจาคทาน

กระมลวิรัติ สุรศรัทธสละสันดาน ประดิฐะสถาน อธิศรัทธพิเศศคุณ

มิฉะประฎิบัติ ก็ประวัติหิตะสารสุน ทรอนุกุล กุศลาภินิหารแสวง

อธิกะภิมง คลองค์ก็แจกแจง จะวิบุลย์แสดง อดิเรกผลไพศาล

ศุภปณิธี วุฒิศริศุขโอฬาร อิธภพกาล บรโลกย์จะวัฒนา

กลมรสัง พฤติดั่งบทสารา ติวิธมหา วรมงคลภาสิต

นิกรกระวี ทฤษดีวิริเยศคิด พจนรจิตร คณะฉันทนิพนธ์เพรง

๑๖ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๕๗ ๏ รังลูกผูกมัดนั้น นึกเหน
คือรอกลากไม้เปน เทื่องแท้
ชนช่วยชักลากเข็น ของหนัก หนักแฮ
ตัวรอกอยู่ไม้แก้ ออกให้ความเหน ฯ

๕๘ ๏ ตาหลายรายชื่อเชื้อ ปรากฏ
ใคร่ว่าผลสัปรด ผิดเอ้า
แหพรมไม่ถูกบท แบบที่ ทายพ่อ
เหนแต่ไม้ไผ่เค้า ชื่ออ้างพระองค์ ฯ

(เซน) เปลน

โคลงทาย

๖๑ ๏ อมรแมนมิ่งไม้ มาดิน
พฤกษชาติธรณินทร แน่นฟ้า
ลางสัตวสถิตยสินธุ์ ตามติด ชนเฮย
เปนมหัศรรย์อ้า พ่อเอ้ยอันใด ฯ

๖๒ ๏ รุกขชาติสถิตยห้อง คูหา
ถ้ำสถิตยในพฤกษา รอบล้อม
มักมีอยู่นิวา ศนเขตร คนเฮย
เชิญพ่อพิจารณ์พร้อม เพรียกพร้องดังฤๅ ฯ

เล่ม ๒ แผ่น ๓๕ วัน ๒ เดือน ๗ แรม ๑๕ ค่ำ ปีกุน นพศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรเหรัญญิก

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศมาศ	น่า ๒๖๕
แก้ บั๋ณหา วิเคราะห์	น่า ๒๖๗
ราย งาน	น่า ๒๖๗
พระราชนิพนธ์ รัชกาล ที่ ๔ ประกาศ พระ โอรส	น่า ๒๖๗
ฉันท วรรณ พฤติ	น่า ๒๗๒
แก้ โคลง ทาย	น่า ๒๗๒
โคลง ทาย	น่า ๒๗๒

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศมาศ

◎ แซม สอด ดอก ไม้ สวด นา นา
หอม กลิ่น เสิม ศรัทธา ยิ่ง ล้น
กษิ รวศ กระยา คู่ แท่ง เต็ม แช
ถวาย พระ ฉัน วัน ต้น แรก นั้น ชุน นาง

◎ วัน กลาง นั้น ก็ ให้ ทำ ผรง
พระ บรม วงษา นุ วงษ ฝ่าย หน้า
วัน สุด เหล่า พระ องค์ เจ้า ฝ่าย ใน เธย
ต่าง ประ กวด อวด อ้า ออก สู้ ผี มือ

◎ พระ สงฆ ฉัน สาร ท ทั้ง สาม วัน
ล้วน พระ ราชา คณะ สรร สั่ง ให้
สาม สิบ เสศ ผลัด กัน พระ มหาด บ้าง นา
แรม ค่ำ หนึ่ง นั้น ได้ เนื่อง น้อม สัยดปกรณ์

◎ วัน สาร ท เหล่า ราษฎร์ ไท้ ทำ ทาน
บิณฑบาต ร ภัต ตา หาร อื่น บ้าง
ทำ ตาม บูราณ กาล จาริต มา นา
พึ่ง เทศน์ ถือ ศีล สร้าง ก่อ กู้ ผดุง ผล

◎ อัสว ยุช สี่ ค่ำ ชื้น มี การ แล แช
ชื่อ คเชนท รัสว สนาน อีก เหล้า
สงฆ สวด พฤฒาจารย์ ทอด เชื้อก
วัน รุ่ง ห้า ค่ำ เช้า จึง ได้ ตาม ฉัน

๏ บ่าย ลงเดิน แห่ ช้าง ม้า หลาย
อีก รถ แล โค ควาย พรัก พร้อม
ทหาร ปืน ใหญ่ เล็ก ราย เรียง คู่ คู่ นา
เดิน บาท ถึง น่า ป้อม รด น้ำ สงฆ พราหมณ

๏ วัน รุ่ง ขึ้น หก ค่ำ ทำ ขวัญ
ทั่ว ทุก ช้าง สำคัญ ครบ ถ้วน
แบบ อย่าง แต่ ปาง บรรพ์ เสมอ ทุก ปี นา
ตรุศ สารท สอง ครั้ง ล้วน เล่ห์แม้น การ เหมือน

๏ ลุ วัน สิบ สี่ ใกล้ เพ็ญ วาร
เสดจ ที่นั่ง ชลังค์ พิมาน เลิศ ล้น
เนื่อง สนม ราช บริบาล โดย เสดจ แน่น นา
สถิตย แทบ เรือ บัลลังก์ ต้น แต่ง ไว้ ขนาน ลำ

๏ พัน พรหม ราช ผู้ หัว พัน
เกณฑ์ พระหลวง ราย กัน แวด ล้อม
อาษา ต่าง ต่าง สรรพ์ อีก หก เหล่า เอย
องค์ รักษ แปด กรม ห้อม ทุ่น ถ้วน น่า ขนาน

๏ พัน จันท นุมาศ ได้ มา จัด
เครื่อง ดอก ไม้ สรรพัด เลิศ ล้ำ
พิณ พาทย ประโคม สกัด บน ล่าง
อีก กับ ดอก ไม้ น้ำ มอบ ให้ ทหาร ถวาย

๏ เรือ อาษา ใหญ่ ได้ ลอย ลำ
ซ้าย อยู่ เกณฑ์ ประจำ ฝ่าย ใต้
ขวา ทอด อยู่ ตาม ตำ แหน่ง ฝ่าย เหนือ นา
กลอง แขก ใน ปี่ ให้ นั่ง ท้าย กัญญา พิง

๏ เสดจ ลง แล้ว ให้ จุด โคม สัญ ญา เฮย
โคม ทุ่น จุด พร้อม กัน ดาษ น้ำ
พิณ พาทย กลอง แขก รัน ปี่ เป่า เปิด นา
ตำรวจ เร่ง พาย จ้ำ ออก ล้อม วง ราย

๏ ทรง จุด ประทีป ถ้วน เรือ กทง
ศรี กิ่ง ไชย ครุธ หงษ กราบ บ้าง
เรือ เกณฑ์ รูป สัตว ผจง หลาย หลาก
ดั้ง อีก แซ มอญ สร้าง เรียบ ร้อย ลอย ถวาย

๏ แล้ว จุด เพลิง พุ่ม ขึ้น สว่าง งาม
กถาง จุด รธา ตาม ต่อ ท้าย
เพลิง พลุ พะเนียง พลาม โพลง พลุ่ง
กรวด โด่ง นก บิน ย้าย ยอก ย้อน ร่อน เวียน

๏ ดู กะทง สนุกนี้ ด้วย พร้อม เพรียง
เรือ ราษฎร์ ดาษ ดื่น เสียง คับ น้ำ
ขัน แข่ง เหนื่อย รอ เรียง ร้อง ศักร วา เฮย
ครึ่ง ท่อน ปรบ ไก่ ซ้ำ ดอก สร้อย มโหรี

๏ ชาย ขึ้น หญิง หลีก เลี้ยว ล่อง ลง
เที่ยว จอด คอย ดู กทง ธิราช เจ้า
พบ ปะ ที่ ใจ จง หมาย เหมาะ
ชวน แวะ แฟะ ฝั่ง เฝ้า ฝาก ข้อ ไมตรี

๏ บ้าง พบ ไม่ สบ ต้อง อารมณ์ ตน เอย
ผิด ที่ ใจ นิยม นึก ไว้
แค้น จิตร คิด ไม่ สม เหนื่อย เปล่า
พาย อ่อน แทบ เปน ไข้ กลับ บ้าน บอบ บอม

๏ เสดจ ขึ้น แล้ว ให้ ลด โคม ลง
กลอง แขก แปลง ส่ง ตรง เสดจ แล้ว
ต่าง เลิก ที่ ล้อม วง คืน กลับ บ้าน นา
เรือ ราษฎร์ คลาศ คลา แคล้ว เคลื่อน คล้อย คืน เรือน

๏ ลอย ประทีป ถ้วน ครบ ทั้ง สาม วาร
ปวง ประชา เขษม สานต์ ทุก ผู้
ภิกษุ ปวรณา กาล วัน สิบ ห้า เฮย
เข้า เขตร กถิน รู้ เร่ง ร้อน ตระเตรียม

แก้ปัญหาวิเคราะห์

ที่ ๑๒ คือคำที่พูดกันว่า " ว่าแต่เขาอีเหนาเปนเอง,, นั้น มาจากอะไร มาจากเรื่องอีเหนาฤๅเรื่องไหน ถ้ามาจากเรื่องอีเหนา มาจากตอนไหนตรงไหน ซึ่งได้ลงพิมพ์วชิรญาณแผ่น ๒๓ ออกวัน ๕ เดือน ๕ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุนยังเปนอัฐศก จุลศักราช ๑๒๔๘ นั้น คำนี้มาจากเรื่องอีเหนา ตอนเมื่ออีเหนาทราบสารว่า ท้าวกะหมังกุหนิงยกทัพมาจะชิงบุษบาให้แก่วิหยาสะกำ จึงคิดว่าบุษบาจะงามสักเพียงไร ระตูทุกบุรีจึงต้องใจหลงรัก ครั้นเมื่อเสรจศึกแล้วบุษบาออกมาไหว้อีเหนา ๆ ได้เหน ก็ตกตลึงหลงรักเหมือนกัน เพราะฉนี้จึงมีคำพูดกันว่า ว่าแต่เขาอีเหนาเปนเอง

ก็แต่คำว่า ว่าแต่เขาอีเหนาเปนเองนี้ พิเคราะห์ใคร่ครวญดูเหนเปนสาระ ขอรับประทานพรรณาให้ยืดยาวไปอีกสักน่อย ด้วยเหนว่าเปนคำสุภาสิตเตือนสติตนว่า อย่านินทา, อย่าโกรธ, อย่าโลภ, อย่าหลง, เปนต้น แท้จริงเปนคำสำหรับเตือนให้ดำเนินเข้าไปใกล้ต่อความหยุดเพ่ง พิจารณาปลงลงเหนว่า เปนธรรมดาที่จักเปนไปโดยธรรมดา ไม่ล่วงพ้นไปได้ เว้นไว้แต่ท่านผู้เปนบัณฑิตยกอบด้วยบุญบารมี มีปัญญาสามารถอาจเพียรพิจารณาเหนแจ้งแล้ว แลรงับดับเสียได้ด้วยดี ย่อมไม่เปนไปในความที่เปนไปโดยธรรมดาเท่านั้น ซึ่งแก้ไขดั่งได้กล่าวมาแล้วนี้ จะผิดชอบเหลือเกินประการใด ขอรับประทานอะไภยแก่ท่านทั้งปวงด้วย

โลกปวัติ

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๒ เดือน ๗ แรม ค่ำ ๑ จนถึงวัน ๒ เดือน ๗ แรม ๘ ค่ำ ๘ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๘๐ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืม ๓๕ ครั้ง

พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ประกาศพระโอรสพระธิดา ในพระบวรราชวัง

สมเดจพระปรเมนทรมหามกุฎพระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ซึ่งเปนพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ที่ ๔ ในพระบรมราชวงษ์นี้ ขอประกาศไว้แก่พระองค์เจ้าซึ่งเปนพระโอรสพระธิดา ของสมเดจพระปวเรนทรราเมศร์มหิศเรศร์รังสรร พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว มีผู้ใหญ่ฝ่ายน่า คือกรมหมื่นบวรวิไชยชาญ ฝ่ายในคือพระองค์เจ้าดวงประภา แลเจ้านายแลข้าราชการฝ่ายน่าฝ่ายใน ซึ่งเปนหลักเปนประธานในราชการแผ่นดินบรรดาที่จะได้อ่านคำประกาศนี้ ให้ทราบทั่วกันเปนความจริง ข้าพเจ้าเมื่อก่อนปีกุนตรีศก ขึ้นไปบวชเปนภิกษุอยู่ถึง ๒๗ กาลฝน ถือสิกขาวิไนยมั่นคงไม่ได้รับแลเก็บเงินทองเอง ไม่ได้รู้จำนวนว่ามีเท่าไรต่อเท่าไร มีประตูที่ได้เงินมาเสมอ ก็แต่เบี้ยหวัดแลเงินเดือนที่ได้รับพระราชทานเงินเดือน ที่ได้รับพระราชทานแต่ในหลวง ในแผ่นดินพระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ปีวอกฉศกศักราช ๑๑๘๖ มาจนปีชวดโทศก ศักราช ๑๒๐๒ สิบเอ็จปี ๆ ละสิบชั่ง ตั้งแต่ปีฉลูตรีศกมาจนปีจอโทศกสิบปี ได้รับพระราชทานปีละ ๑๕ ชั่ง แต่เงินเบี้ยหวัดนั้นได้ไว้บ้าง สัศดีเขาหักแทนตัวเลขเสียมาก ข้าพเจ้าเปนภิกษุอยู่ ก็ไม่รู้ที่จะไปเร่งรัดเอาแก่ผู้ใด เพราะเปนการเบียดเบียนผู้อื่น เร่งรัดเอาเงินทองเหนว่าไม่ควร แต่เงินเดือนได้รับพระราชทานเดือนละ ๕ ตำลึง เสมอทุกเดือนใช้สรอยเสียหมดไม่เหลือเลย มีประตูได้อีกทางหนึ่ง คือภาษีอากร ที่ขึ้นมาแต่ค้

แผ่น ดิน ทูล กระหม่อม พระ บาท สม เดจ พระ พุทธ เลิศ หล้า นภา ไลย ชื่อ รายชื่น ใน ชื่อ ข้าพเจ้า ปี ละ ๗๐ ชั่ง เศศ รายชื่น ใน กรม หลวง พิทักษ มน ตรี ทูล กระหม่อม ท่าน ยก พระ ราช ทาน ให้ ตั้ง แต่ พระ ราช ทาน เพลิง กรม หลวง พิทักษ มนตรี แล้ว มี จำ นวน ๖๐ ชั่ง เศศ รวม สอง จำ นวน เปน เงิน ชื่น ปี ละ ๑๓๐ ชั่ง เศศ เงิน จำ นวน นี้ ก็ ไม่ ได้ ทุก ปี ค้าง อยู่ ที่ นาย อากร รุง รัง สูญ หาย ไป เสีย โดย มาก เพราะ ไม่ มี อำ นาจ ที่ จะ เร่ง เอา มา ถึง แผ่น ดิน พระ บาท สม เดจ พระ นั่ง เกล้า เจ้า อยู่ หัว ภูก เฉลี่ย เมื่อ เลิก อากร ค่า น้ำ เงิน ตก ไป ทั้ง สอง ราย โดย มาก เพราะ แผ่น ดิน ก่อน ๆ ภาษี อากร ต่าง ๆ มี แต่ เตา สุรา ค่า น้ำ ตลาด สม พักตร ย่อน เบี้ย เท่า นั้น ไม่ มี ภาษี ต่าง ๆ เหมือน อย่าง ครั้ง แผ่น ดิน พระ บาท สม เดจ พระ นั่ง เกล้า เจ้า อยู่ หัว ครั้น มา ใน แผ่น ดิน พระ บาท สม เดจ พระ นั่ง เกล้า เจ้า อยู่ หัว ยัก ย้าย อย่าง ธรรม เนียม ภาษี อากร ไป มาก กว่า ครึ่ง คง เงิน ใน จำ นวน ชื่อ ข้าพเจ้า เพียง สัก สี่ สิบ ชั่ง เศศ ก็ จำ นวน เงิน ชื่น สอง ราย นี้ นาย ช้าง ที่ เปน พระยา ราช ภักดี เปน เจ้า จำ นวน เก็บ มา ก็ เมื่อ สม เดจ พระ ศรี สุริเยน ทรา มาตย์ ท่าน ยัง ไม่ สิ้น พระ ชนม์ ท่าน เรียก รวบ รวม ไป เก็บ ไว้ แล้ว ท่าน ให้ แจก เบี้ย หวัด บ่าว ข้าพเจ้า เสีย ทั้ง ชาย ผู้ หญิง ทุก ปี ๆ ละ ๕๐ ชั่ง เศศ มา เมื่อ ปี มะ แม สัปตศก ศักราช ๑๑๙๗ เงิน ชื่น ข้าพเจ้า สม เดจ พระ ศรี สุริเยน ทรา มาตย์ ท่าน เอา ไป ทำ วิหาร วัด หงษ เสีย หมด หา แจก แก่ บ่าว ข้าพเจ้า ไม่ เลข ทาย ผู้ ชาย หลาย คน เปน ของ กรม หลวง พิทักษ มนตรี สั่ง ไว้ ให้ แจก หม่อม เจ้า ที่ เปน บุตร แล ธิดา ของ ท่าน ตัว เลข ไม่ สมัค ให้ แจก แยก ย้าย กัน ไป สมัค จะ อยู่ กับ ข้าพเจ้า เปน อัน มาก ยอม ไป อยู่ กับ หม่อม เจ้า เหล่า นั้น แต่ น้อย ตัว สม เดจ พระ ศรี สุริเยน ทรา มาตย์ ท่าน จึง ชัก เงิน ของ ท่าน ออก ประ ทาน ให้ หม่อม เจ้า ที่ จะ ได้ ส่วน แบ่ง ปัน ตัว เลข ต่อ ไป คิด นับ ตัว คน ๆ ละ ชั่ง มาก กว่า กระเษียณ อายุ ตาม สัทธิ ของ ท่าน ที่ ถือ ว่า ให้ เงิน ถ่าย ค่า ตัว คน ไป ให้ พอ ที่ จะ ช่วย คน ใช้ ได้ นั้น ตัว เลข ทาย เหล่า นั้น ท่าน ประ ทาน ข้าพเจ้า ไว้ ทั้ง สิ้น ครั้น เมื่อ ท่าน ไป รับ ทำ วัด หงษ์ ท่าน จะ มา เรียก เอา คน เหล่า นี้ ไป ทำ วัด ข้า พเจ้า ไม่ ยอม ถวาย เพราะ ไม่ มี ใคร จะ ใช้ พาย เรือ ท่าน กริ้ว ข้าพเจ้า ท่าน ลำ เลิก ของ ท่าน ท่าน ช่วย ให้ ข้าพเจ้า จึง ว่า ถ้า อย่าง นั้น ให้ ท่าน หัก เอา เงิน ๕๐ ชั่ง เศศ ของ ข้าพเจ้า ที่ เอา ไป ทำ วัด นั้น เสีย เปน อัน ใช้ เงิน ของ ท่าน คืน เงิน ของ ข้าพเจ้า เกิน ไป ก็ ยอม ถวาย เปน กำไร ดอก เบี้ย เงิน ของ ท่าน เมื่อ ท่าน เหน ว่า ตั้ง แต่ ข้าพเจ้า ได้ เลข ทาย เหล่า นั้น มา ไว้ นาน ปี มา แล้ว ดอก เบี้ย ของ ท่าน ชื่น คืน ต้น เท่า ดอก ท่าน จะ ให้ ใช้ จน ต้น เท่า ดอก ก็ จะ ไป เที่ยว ยืม เงิน ญาติ พี่ น้อง ชื่น มา ถวาย ให้ เต็ม ด้วย เงิน ของ ข้าพเจ้า ที่ ท่าน เอา ไป ทำ วัด เสีย นั้น ก็ มาก กว่า เงิน เดิม ของ ท่าน อยู่ แล้ว โดย จะ ต้อง ใช้ ให้ ต้น เท่า ดอก ก็ ไม่ มาก นัก ความ ก็ เปน นิ่ง กัน ไป ตั้ง แต่ สม เดจ พระ ศรี สุริเยน ทรา มาตย์ สิ้น พระ ชนม์ แล้ว เงิน ภาษี อากร ชื่น ปี ละ ๕๐ ชั่ง เศศ พระ ยา ราช ภักดี ไป เก็บ ได้ มา บ้าง ไม่ ได้ บ้าง จะ เปน ปี ละ เท่า ไร ข้าพเจ้า ก็ ไม่ รู้ เลย ก็ แจก บ่าว ไพร่ ที่ ได้ ใช้ สรอย เสีย บ้าง ทำ วัด บรม นิวาศ วัด บวร นิเวศ บ้าง กรม หมื่น มเหศวร กรม หมื่น วิสุณุกรรม เอา ไป ใช้ บ้าง ก็ หมด ไป สม เดจ พระ ศรี สุริเยน ทรา มาตย์ เมื่อ ท่าน ประ ชวร จะ สิ้น พระ ชนม์ ท่าน มอบ เงิน ให้ กรม ขุน กัล ยา มา ๑๕๐ ชั่ง เศศ เปน ส่วน มรฎก ของ ท่าน ๕๐ ชั่ง อีก ๑๐๐ ชั่ง ท่าน รับ สั่ง ว่า เปน เงิน เบี้ย หวัด เดิม ของ ข้าพเจ้า ท่าน ทรง เก็บ ไว้ แล ท่าน ได้ เอา ไป ทรง ใช้ สรอย ใน การ ทำ วัด หงษ์ เสีย บ้าง รับ สั่ง ว่า จะ เสีย เกิด กับ ท่าน ได้ ประ ทาน เงิน อีก ๑๐๐ ชั่ง มอบ ให้ เจ้า พระ ยา พล เทพ ลง มา ส่ง ให้ เงียบ ๆ ก็ เงิน ซึ่ง เปน มรฎก สม เดจ พระ ศรี สุริเยน ทรา มาตย์ นั้น ข้าพเจ้า ไม่ ได้ เอา ไว้ เลย ราย ๑๐๐ ชั่ง ซึ่ง ไป ทำ พระ เจดีย์ วัด บรม นิวาศ

หมดอิก ๕๐ ชั่ง นั้นได้จ่าย ช้างช่าง เชียะวัด บวรนิเวศ ๑๑ ชั่งเศศ เหลือนั้น ทำบุญ พระอัฐิสมเดจพระ ศรีสุริเยนทรา มาตยจนหมด เมื่อเวลา ภายหลังแต่ การถวายพระเพลิงนั้น เงินเบี้ยหวัดเดิม ข้าพเจ้าอยู่ที่ กรมขุนกัลยาสุนทร ๆ กับเจ้าพี่น้องทำปุยี่ปุยำไป เมื่อเวลากรมขุนกัลยาสุนทร กับเจ้าพี่น้องล่วงไป แล้วไม่ได้ตัวเงินมา ได้แต่รายจำหน่ายต่าง ๆ ที่จำหน่ายไม่ตก ก็ได้สารกรมธรรมมาบ้าง สารกรมธรรมนั้นมีตัวลูกนี่บ้าง ไม่มีตัวลูกนี่บ้าง

กรมหมื่นวิศณุนารถเรียกร้อง อย่างไรก็ไม่รู้เลย แต่ลูกนี่ที่เปนผู้มีบรรดาศักดิทอดสู้เอาไม่ใช้ จนทุกวันนี้ฤๅตายไปในเร็ว ๆก็ยังมี ก็ยังเงิน ๆ ภาษีอากรบ้าง เงินเบี้ยหวัดที่เหลือจากสัศดีหักไว้แลใช้สวยบ้างนั้น กรมหมื่นวิศณุนารถเก็บไว้เปนตัวเงินที่มีอยู่ เมื่อปลายปีขอจัตวาศก ๑๑๐ ชั่งเศศ เปนทุนเดิมของข้าพเจ้าก่อนเข้ามาในพระบวรมหาราชวังนี้ ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสดจสวรรคตแล้วท่านผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวง ออมให้ข้าพเจ้าเปนเจ้าแผ่นดิน ได้เข้ามาอาไศรยอยู่ในคลังสุภวัทน์ก่อน ราชาภิเศกเดือนครึ่ง เจ้าภาษีนายอากรต่าง ๆเอาเงินมาเพิ่มเติมให้รายละเล็กน้อยประมาณ ๖๐ ชั่ง ก็ครั้งนั้นเพราะจัดแจงการแผ่นดิน แลให้ช้างโน้นช้างนี้ต่าง ๆ ในเวลาว่างยังไม่ได้ราชาภิเศก ข้าพเจ้าไม่ให้ใช้เงินคลังเพราะยังไม่เปนเจ้าแผ่นดิน จะใช้เงินคลังในการของตัวยังไม่ควร เงิน ๑๖๐ ชั่งเศศนั้น ก็หมดแต่ก่อนราชาภิเศก เมื่อราชาภิเศกแล้วเงินเหลืออยู่ ๑๐๐ บาท ข้าพเจ้าจึงได้มาร้องแก่ กรมหลวงวงษาธิราชสนิทว่า ข้าพเจ้าเปนเจ้าชีวิตรมีเงินชั่งเดียวเหมือนชาวนอกว่าเจ้าชีวิตรเหนจะมีเงินถึงชั่ง กรมหลวงวงษาธิราชสนิท จึงปฤกษาเสนาบดีบังคับให้ชาวคลังออกเงินสงคลังให้ข้าพเจ้า ใช้สวยครั้งหนึ่งร้อยชั่ง แล้วเพิ่มให้อีกน้อยชั่งด้วยคัดสินกันว่าเมื่อเวลาว่างเจ้าแผ่นดินที่ราชาภิเศกแล้วนั้น ข้าพเจ้าได้ออกเงินของข้าพเจ้าไปในราชการต่าง ๆมาก ข้าพเจ้าก็เอาเงินสองร้อยชั่งนั้นทำทุนหากำไรต่อมา ได้ซื้อสินค้าฝากเรือไปขาย แลให้มีผู้กู้ยืมเอาออกเบี้ยภายหลังมีผู้เกื้อหนุน แต่ช้างโน้นช้างนี้อิกก็ค่อยมีทรัพยเจริญมา เพราะตั้งแต่ราชาภิเศกแล้วการจับจ่ายทั้งปวง ใช้เงินงวดเงินคลังตามธรรมเนียมเดิมทุกอย่าง ไม่ต้องชักเงินทุนเรือนออกใช้ เมื่อข้าพเจ้าเปนเจ้าแผ่นดินอยู่นี้ ข้าพเจ้าไว้ตัวเปนผู้รักษาแผ่นดิน ไม่ได้สำคัญเงินทองพระคลังของเก่าของใหม่ช้างในช้างน่า ว่าเปนทรัพยสินของตัว เงินที่มีในจำนวนของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเก็บไว้ ข้าพเจ้าก็ไม่ได้เอาไปช้างไหน รวบรวมไว้สำหรับแผ่นดิน ตามเดิมทั้งเงินทั้งทอง ได้จ่ายไปแต่เงินรายหมื่นชั่ง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้เขียนหนังสือขอทำพระอารามที่ค้าง จึงได้จ่ายไปในการพระอารามที่ค้างมาแต่ในแผ่นดินนั้นหมดไปบ้าง ก็แลการจ่ายต่าง ๆตามเคยอย่างแต่ก่อนก็คูอย่าง ตามแบบยาญชีเก่าแล้วจ่ายไปทุกช่องทุกประตู ก็การจ่ายซึ่งเปนการใหม่ ๆคือยกไปเปนเบี้ยหวัดเงินเดือนในพระบวรราชวังก็ดี เพิ่มเบี้ยหวัดเงินเดือนเจ้าต่างกรมไม่มีกรมก็ดี จ่ายหัดทหารขึ้นก็ดี ทำเรือรบเรือกลไฟก็ดี ทำการพระราชวังแลการพระนครก็ดี ข้าพเจ้าได้ปฤกษาเจ้านายผู้ใหญ่ แลท่านเสนาบดีเหนพร้อมกันดังลงเปนคำราแล้ว จึงได้ให้จ่ายไปที่ยังไม่ได้ปฤกษาก็ใช้ไปตามแบบเก่าจนทุกวันนี้ ก็เงินที่ได้นอกจากจำนวนชั้นท้องพระคลังตามตราตั้งเจ้าภาษีนายอากร แลเงินส่วยหัวเมือง แลตัวเลขไพร่หลวงส่วยตามเคยสำหรับแผ่นดิน ฤๅบรรณาการแต่หัวเมืองชั้นแก่แผ่นดิน เงินทั้งปวงนี้ก็ใช้ในรวมเบี้ยหวัดอย่างหนึ่ง จ่ายราชการต่าง ๆตามตำราเก่า แลตำราใหม่อย่างหนึ่ง

เปน เงิน สิ้น ไป ปี หนึ่ง ๆ สอง หมื่น ชั่ง ขึ้น ไป ไม่ ต่ำ ลง มา ก็ แต่ เพราะ ข้าพเจ้า อุส่าห์ เลือก สน หา ตาม กำลัง ด้วย ไว้ ตัว เหมือน อย่าง ไม่ ได้ เปน เจ้า แผ่นดิน ก็ มี เงิน ขึ้น ด้วย ค้า ขาย ได้ กำไร บ้าง ท่าน ข้าง โน้น ข้าง นี้ มี คุณ ปการ ช่วย หา ให้ บ้าง ให้ ชาว นอก ประเทศ กู้ ยืม ได้ ดอก เบี้ย บ้าง มี ขึ้น จึง ได้ จับ จ่าย ให้ เปน คุณ แก่ บุตร ภรรยา ข้าพเจ้า นอก จาก เบี้ย หวัด แล เงิน เดือน ซึ่ง พระเจ้า ลูก เธอ แล เจ้า ขรม ข้าง ใน ได้ รับ พระ ราชทาน มา เบี้ย หวัด แล เงิน เดือน ที่ แจก แก่ บุตร ภรรยา ข้าพเจ้า แล พี่ เลี้ยง นาง นม ของ บุตร ข้าพเจ้า ที่ เอา เงิน คลัง ให้ ไป นั้น ก็ แต่ ตาม ตำรา เก่า ตาม อย่าง ก่อน เจ้า นาย ใน พระ บรม มหา ราชวัง ได ไป เท่า ใด ก็ ให้ ไป เท่า นั้น ตาม ใหญ่ ตาม น้อย เหมือน อย่าง แต่ กรม หมื่น มเหศวร ศิววิลาศ กรม หมื่น วิศณุนารถ นิภาธร ก็ ได้ เบี้ย หวัด ปี ละ สิบ ห้า ชั่ง เงิน เดือน ๆ ละ ห้า ตำลึง เหมือน กับ กรม หมื่น อมเรนทร บดินทร เมื่อ แผ่นดิน พระบาท สมเดจ พระ นั่ง เกล้า เจ้า อยู่ หัว เหมือน อย่าง “ ยิ่ง เยาว ลักษณ ” “ ทักษิณชา ” “ โสมาวดี ” เปน ลูก ใหญ่ โกน จุก แล้ว ก็ ให้ เบี้ย หวัด แห่ง ละ สิบ ชั่ง เงิน เดือน ๆ ละ สาม ตำลึง เหมือน พระองค เจ้า ดวง เดือน เมื่อ แผ่นดิน พระบาท สมเดจ พระ นั่ง เกล้า เจ้า อยู่ หัว ชาย จุฬา ลง กรณ ตั้ง เปน ต่าง กรม แล้ว ก็ ให้ เบี้ย หวัด สิบ ชั่ง เงิน เดือน ๆ ละ ห้า ตำลึง เหมือน อย่าง ตัว ข้าพเจ้า เมื่อ ต้น แผ่นดิน พระบาท สมเดจ พระ นั่ง เกล้า เจ้า อยู่ หัว บุตร นอก นั้น ก็ ให้ แห่ง ละ ห้า ชั่ง บ้าง สี่ ชั่ง บ้าง สาม ชั่ง บ้าง สอง ชั่ง สิบ ตำลึง บ้าง สอง ชั่ง ก้วน บ้าง ตาม ที่ ใกล้ แล ไกล ใหญ่ แล น้อย ที่ ได้ ใช้ สอย เรียก ว่า ใกล้ ที่ ไม่ ได้ ใช้ สอย เรียก ว่า ไกล อายุ มาก เรียก ว่า ใหญ่ อายุ เด็ก เรียก ว่า น้อย แจก ทั้ง นี้ ก็ ตาม อย่าง เก่า คล้าย กับ บาญชี เก่า ใน แผ่นดิน ที่ ล่วง แล้ว

อนึ่ง เมื่อ ครั้ง แผ่นดิน ก่อน เจ้า ขรม อยู่ งาน มี ครรภ์ พระเจ้า อยู่ หัว ท่าน ประทาน เงิน เลี้ยง ครรภ์ ราย ละ สิบ ชั่ง บ้าง แปด ชั่ง บ้าง เจ็ด ชั่ง บ้าง แล เมื่อ แผ่นดิน พระ บาท สมเดจ พระ นั่ง เกล้า เจ้า อยู่ หัว พระ ราช ทาน แต่ ราย ละ ห้า ชั่ง แล้ว พระ ราช ทาน สาย สอิ้ง ทอง คำ หนัก แปด บาท บ้าง เก้า บาท บ้าง ทุก ราย ก็ เงิน ที่ จ่าย เลี้ยง ครรภ์ แล ทอง สาย สอิ้ง รักษา ครรภ์ นั้น ก็ เอา เงิน เอา ทอง ใน ท้อง พระ คลัง จ่าย ไป ทุก แผ่น ดิน มี ฎีกา หมาย รับ สั่ง เบิก มี บาญ ชี ตาม เบิก เกริก ไป ข้าพเจ้า เหน ว่า เปน การ อะไร มิ รู้ อยู่ ตั้ง แต่ ข้าพเจ้า เข้า มา มี บุตร ถึง ๖ ๖ แล้ว ข้าพเจ้า ไม่ ได้ เบิก ไม่ ได้ เรียก เงิน คลัง เปน เงิน เลี้ยง ครรภ์ เลย ข้าพเจ้า ให้ เงิน ใน เรือน ของ ข้าพเจ้า เอง ไป ทุก ราย แต่ ทอง นั้น ข้าพเจ้า ให้ ย้าย เสีย จาก สาย สอิ้ง ครรภ์ รักษา ให้ ทำ เปน ออก มี พาน รอง มี ช้อน ตัก รวม เปน ทอง หนัก แปด บาท บ้าง สิบ บาท บ้าง ให้ แก่ บุตร ที่ เกิด ใหม่ เปน ขวัญ แรก ทอง ที่ ทำ ออก ขัน ช้อน นี้ ข้าพเจ้า ให้ เบิก เอา แต่ พระ คลัง ทอง เพื่อ จะ ไม่ ให้ สูญ ตำรา ที่ อย่าง เก่า เคย มี มา แต่ ใน แผ่น ดิน พระ บาท สมเดจ พระ นั่ง เกล้า เจ้า อยู่ หัว พระ ราช ทาน สาย สอิ้ง ครรภ์ รักษา นั้น แต่ ไม่ ยก ชื่อ ว่า เปน ของ มารดา ให้ ยก ชื่อ ว่า เปน ของ บุตร ที่ นับ เข้า ใน เชื้อ สาย เจ้า นาย ใน แผ่น ดิน จะ ว่า ถึง เบี้ย หวัด เจ้า นาย ใน พระ บวร ราช วัง นั้น ข้าพเจ้า มี ความ เสีย ใจ นัก เพื่อ จะ ยืน ยัน อย่าง ธรรม เนียม ตาม ที่ ได้ ตู บาญ ชี เก่า เปน ตำรา มา ทั้ง สาม แผ่น ดิน ที่ ล่วง แล้ว เมื่อ ครั้ง แผ่น ดิน พระ บาท สมเดจ พระ พุทธ ยอด ฟ้า จุฬา โลกย นั้น เมื่อ ปี มี กรม พระ ราช วัง อยู่ เจ้า นาย ใน พระ บวร ราช วัง ตั้ง แต่ เจ้า ฟ้า พิ กุล ทอง ลง มา ไม่ มี นาม ใน บาญ ชี เบี้ย หวัด แล เงิน เดือน เลย มี แต่ ว่า แบ่ง เงิน ไป แจก เบี้ย หวัด ใน พระ บวร ราช วัง ปี ละ พัน ๕๐๐ ชั่ง แต่ เงิน เดือน ใน พระ บวร ราช วัง นั้น ต้น แผ่น ดิน สาม ปี มี บาญ ชี ว่า เดือน ละ ๕ ชั่ง แล้ว ต่อ มา อีก เจด ปี มี บาญ ชี ว่า เดือน ละ ๑๐ ชั่ง ต่อ มา อีก สิบ เอด ปี มี บาญ ชี ว่า เดือน ละ ๒๐ ชั่ง ต่อ ภาย หลัง เมื่อ กรม พระ ราช วัง ไม่ มี แล้ว เจ้า

นายใน พระ บวร ราช วัง จึ่ง มี บาญชี เบี้ย หวัด องค์ ละ ๒ ชั่ง ขึ้น ไป ๑๐ ชั่ง ลง มา ตาม ใหญ่ ตาม น้อย แต่ เงิน เดือน นั้น มี เจ้า พ้า พิกุล ทอง ที่ เป็น กรม ขุน ศรี สุน ทร แล กรม หมื่น เสนี เทพย์ แล พระ องค์ เจ้า ดุสดี เท่า นั้น ครั้น เมื่อ ตั้ง วัง นา ใหม่ ที่ พระ ราช วัง เดิม ข้า ราช การ ใน พระ บวร ราช วัง ขุน นาง ข้าง น่า มา รับ ใน พระ บรม มหา ราช วัง หมด เงิน รวม ทั้ง ปี มาก ๆ น้อย ๆ ไม่ เสมอ กัน แต่ เจ้า นาย นั้น ได้ รับ พระ ราช ทาน บ้าง ไม่ ได้ รับ พระ ราช ทาน บ้าง ได้ รับ พระ ราช ทาน แต่ ที่ ได้ เข้า มา เฝ้า ใน พระ ราช วัง พระ บาท สมเดจ พระ พุทธ ยอด ฟ้า จุฬา โลกย ได้ ทรง รู้ จัก แล้ว รับ สั่ง ให้ พระ ราช ทาน จึ่ง ได้ ไม่ ได้ รับ สั่ง แล้ว ก็ ไม่ ได้ การ เป็น ดัง นั้น มา แต่ ครั้ง เป็น ต่าง กรม แต่ ราช การ ข้าง ใน นั้น ได้ รับ พระ ราช ทาน แต่ คุณ ศรี ที่ เรียก ว่า คุณ พี่ ผู้ เดียว นอก นั้น ได้ รับ พระ ราช ทาน แต่ จ่า ทนาย เรือน แล โขลน ที่ ออก แย่ง ไป จาก พระ บวร ราช วัง เก่า ถึง กระ นั้น ก็ ได้ มา รับ พระ ราช ทาน ใน บาญชี รวม พร้อม กัน กับ ข้า ราช การ ใน พระ บวร ราช วัง เก่า ซึ่ง รัก พระ บวร ราช วัง อยู่ นั้น แต่ เงิน เดือน ใน พระบวร ราช วัง นั้น แต่ แรก ตั้ง ได้ พระ ราช ทาน ไป แต่ เดือน ละ ชั่ง ภาย หลัง พระ ราช ทาน เดือน ละ ๓ ชั่ง ของ รับ จ่าย ทุก สิ่ง เบิก แต่ พระ คลัง ใน พระบรม มหา ราช วัง บ้าง จัด ซื้อ เอา แต่ เงิน กำไร สำเภา บ้าง ว่า ถึง การ ใน แผ่น ดิน พระ บาท สมเดจ พระ พุทธ ยอด ฟ้า จุฬา โลกย์ เท่า นี้

เมื่อ แผ่นดิน พระบาท สมเดจ พระ พุทธ เลิศหล้า นภาไลย นั้น พระราช ทรัพย ขัด สน เงิน ท้อง พระ คลัง จะ แจก ข้า ราช การ ไม่ พอ ต้อง ลด กึ่ง แล แบ่ง สาม ให้ แต่ สอง แทบ ทุก ปี เงิน ไม่ มี ต้อง เอา ผ้า ดี ให้ ก็ มี บ้าง มี บาญชี แต่ ว่า ไป ขอ ยืม เงิน ใน พระ บวร ราช วัง มา แจก เบี้ย หวัด แล้ว จึ่ง เก็บ เงิน ค้าง ใช้ คืน เพราะ ครั้ง นั้น ใน พระ บวร ราช วัง ค้า สำเภา มี กำไร มาก เงิน พอ เบี้ย หวัด เป็น ข้า ราช การ ใน พระ บวร ราช วัง ต่อ ปี ไร สำเภา ใน พระ บวร ราช วัง เสีย พระราช ทาน ขึ้น ไป บ้าง ๆ มาก ๆ ไม่ เสมอ คำ มา แต่ เงิน เดือน ๆ ละ ยี่สิบ ชั่ง เสมอ แต่ พระ องค์ เจ้า นั้น เมื่อ กรม พระ ราช วัง ยัง มี อยู่ ได้ รับ พระ ราช ทาน ตาม บาญชี เดิม ที่ เคย ได้ ใน แผ่นดิน พระบาท สมเดจ พระ พุทธ ยอด ฟ้า จุฬา โลกย กรม หมื่น อิเบศร บวร พระ องค์ เจ้า ประชุม วงษ ได้ รับ พระ ราช ทาน องค์ ละ สาม ชั่ง นอก นั้น ก็ ได้ น้อย ๆ ลง มา จน ถึง ที่ พระ เยาว์ ยัง ไม่ โสกันต ได้ องค์ ละ ห้า ตำลึง โสกันต แล้ว องค์ ละ สิบ ตำลึง ที่ มา แต่ วัง บ้าน หลวง เดิม ก็ ดี ที่ ประสูตร ใหม่ ใน พระ บวร ราช วัง ก็ ดี ที่ ยัง ไม่ ได้ โสกันต ได้ รับ พระ ราช ทาน ห้า ตำลึง ที่ โสกันต แล้ว ก็ สิบ ตำลึง เหมือน กับ หม่อม เจ้า ใน วัง เจ้า ต่าง กรม แล ว่า กัน ว่า พระ องค์ เจ้า ใน พระ บวร ราช วัง ใน แผ่นดิน ประจุบัน เวลา นั้น ๆ ควร ได้ รับ พระ ราช ทาน เบี้ย หวัด ใน เงิน รวม สำ หรับ ใน พระ บวร ราช วัง ซึ่ง ได้ พระ ราช ทาน ไป ดัง ว่า แล้ว นั้น แต่ ตาม บาญชี เก่า ที่ เคย มา แต่ แผ่นดิน ก่อน ต่อ มา ถึง ปี ฉลู สัปตศก ศัก ราช ๑๑๗ กรม พระ ราช วัง ไม่ มี แล้ว พระ องค์ เจ้า ใน พระ บวร ราช วัง จึ่ง ได้ รับ พระ ราช ทาน เบี้ย หวัด มาก ขึ้น คือ พระ องค์ เจ้า ประยง เป็น พระ องค์ ใหญ่ โปรด ให้ เป็น กรม หมื่น อิเบศร แล้ว พระ ราช ทาน เบี้ย หวัด สิบ ชั่ง พระ องค์ เจ้า หนู ปาน ซึ่ง เป็น กรม หมื่น อมร มนตรี ยัด นี้ กับ พระ องค์ เจ้า หญิง ใหญ่ ประชุม วงษ ได้ รับ พระราช ทาน องค์ ละ ห้า ชั่ง นอก นั้น ได้ รับ พระราช ทาน องค์ ละ สาม ชั่ง บ้าง สอง ชั่ง บ้าง สอง ชั่ง สิบ ตำลึง บ้าง ชั่ง หนึ่ง บ้าง ตาม ใหญ่ แล น้อย แต่ เงิน เดือน เจ้า นาย ใน แผ่นดิน พระบาท สม เดจ พระพุทธ เลิศหล้า นภาไลย มี บาญชี ว่า ได้ รับ พระ ราชทาน แต่ ตาม เคย ได้ ใน แผ่นดิน พระบาท สมเดจ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย ที่ พระราช ทาน ขึ้น ใหม่ ไม่ มี ๆ แต่ พระบาท สมเดจ พระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว เมื่อ มา ได้ วัง หม่อม เหมน เป็น วัง แล้ว เบี้ย หวัด ที่ หม่อมเหมน เคย ได้ สาม สิบ ชั่ง ทุก ปี เงิน เดือน ๆ ละ สิบ ตำลึง ทุก เดือน ก็ ได้ รับ พระราช ทาน แต่ ปี แรก มา อยู่ วัง นั้น จน สิ้น แผ่นดิน พระบาท สมเดจ พระพุทธ เลิศหล้า นภาไลย ฯ

ฉันทวรรณพฤติ ชื่อกมลฉันท

ส ย ส ย

ก ม ลา ติเญยยา ส ย เส หิโย เจ

บาทหนึ่ง ๑๒ อักษร ๒ กลอนเปนบาทหนึ่ง ๒ บาทเปนบทหนึ่ง ชื่อกมลฉันทดังนี้

แก้ตติยคาถามงคล ๔ ประการ

ระวิสัชนาสาร พิศดารก็หลายลเยง ชินวาชนุสาศน์ชเลง จตุมงคลาแถลง

กลเสาวนาพจน์ วรรศธรรมแสดง ศุภอรรถแจ้งแจง คุณโทษประโยชน์ชาน

นวองค์สาศนา ก็วิสัชนามากมาณ พหุสูตธราญาณ ยลธรรมทั้งมวญ

กุศลากุศลเหตุ นุประเภทถูกชอบวน ประฏิบัติโดยควร กิจชอบประกอบตน

อก็จัดพิพัฒนมง คลคงพิบุลยผล ระลุโลกุตรคล ระตุสัตยาญาณ

กลรู้พิเศศสาตร ศิลปชาติเชี่ยวชาญ คฤหัษฐกอบการ กรกรรมแกล้งเกลา

มณีการะเปนอาทิ แลฉลาดฉลักเฉลา คุณะยิ่งฤหย่อนเยาว์ ยศเลื่องชราคล

ผิวพรหมจรรยา บริชาระโกศล จิวาทิกรรมกล ก็ประกิจจิตรเปน

ชินะนับสุมงคล ศิริยลประโยชน์เหน อิฐภพก็อัญเพ็ญ ผลวัฒนาปรา

กฏลาภแลยศศัก ดิประจักษประเจิดสา กลโลกยฤๅชา กิติศัพทสรรเสริญ

กลหนึ่งก็พึงเพียร วินยเรียนฤห่างเหิน คฤหวาศนิวาศเจริญ อกุศลณะไตรยทวาร

ชินพจษพุทธบุตร บริสุทธิศีลาจาร จตุรงประมาณมาน ก็อุสาหสังวร

วรวัฒนมงคล นฤมลนิรันดร อุภภพสถาพร พฤฒิภาพไพบูลย์

กลกล่าวสุภาสิต ทุจริตวิชิญู พจนานุกูลภูล ศุภสัตยาสาร

ทวิโลกยฤๅคุณ ก็วิบุลยบันดาล อภิมงคลาลาญ ทุวิบากวิบัติไกล

คณะฉันท์สรรคนาม กรตามบุราณไซ บทกลกระมลไพ เราะหพร้องลยองแสดง

๑๖ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๕๙ ◎ สี่ขาอ้าโอษฐ์สู้ คงคา
ทายว่ายอยกปลา โปกเอ้า
เสียงเพราะนั่นยอวา จายัด ยอแย
โคลงบทห้าสิบเก้า ถูกแท้ทายยอ ฯ

๖๐ ◎ พัตราพันธ์โพกคล้าย โยคี
กรกระลึงเหล็กลี ลาศล้อม
ถือเทียวแต่ราษตรี ตรวจทรัพย เขาแฮ
คือชะโมยโว้ยล้อม จับได้ไปทราง ฯ
โคมลอย

โคลงทาย

๖๓ ◎ พรรณแดงเหนทั่วได้ ทางเดียว
รวมเรียกว่าของเขียว กลับแกล้ง
พรรณเหลืองหม่นจริงเจียว โจทยเรียกชาวนา
เหตุไฉนไม่แจ้ง พ่อเจ้าจงทาย ฯ

๖๔ ◎ ปากตัวมีวมุ่งเคี้ยว ปากตน เองแน
เปนภักษาน่าสน เท่ห์แท้
ศีระกลับไปคล แคนที่ บ้านนา
นามไฉนให้แก้ แจ่มแจ้งเหนจริง ฯ

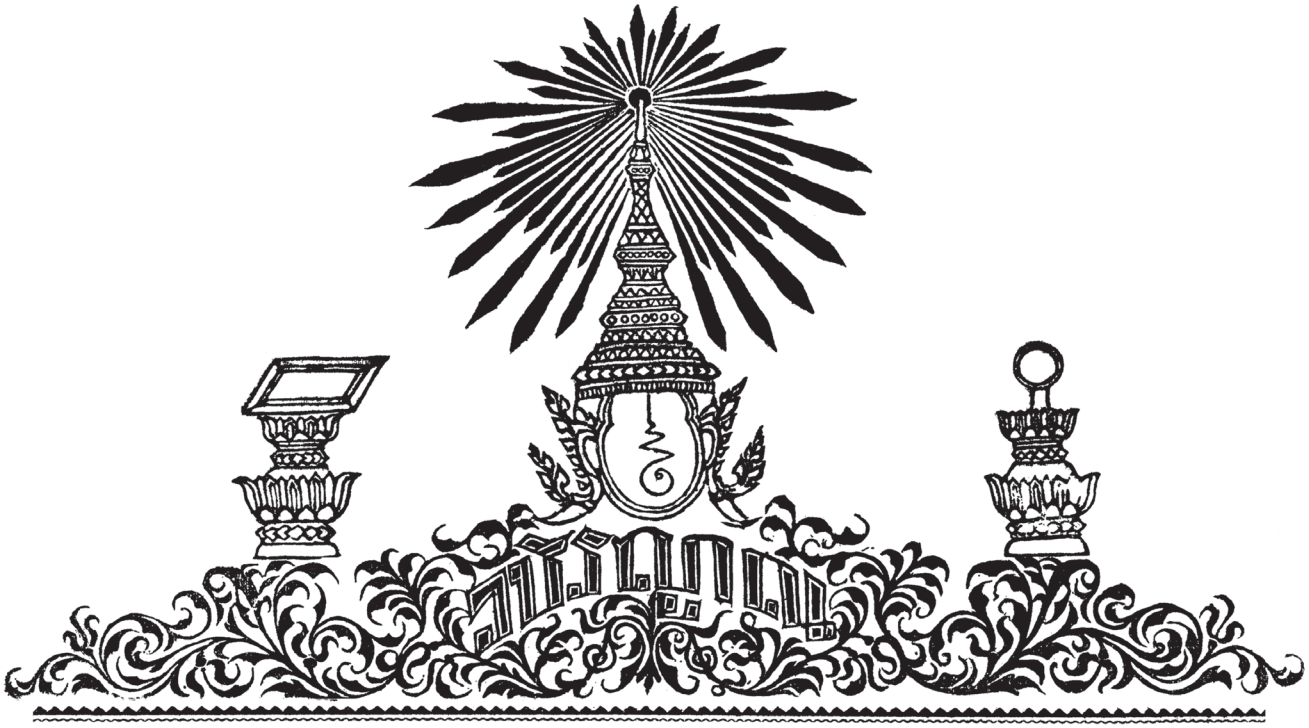

เล่ม ๒ แผ่น ๓๕ วัน ๓ เดือน ๘ ขึ้น ๘ ค่ำ ปีกุน นพศก ๑๒๔๙ ราคาแผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรสารานิยกร

โคลง พระราชพิธีทวาทศมาศ	น่า ๒๗๓
ราย งาน	น่า ๒๗๗
พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๔ ประกาศวัดไชยพฤกษมาลา	
วัดเขมาภิรตาราม	น่า ๒๗๗
ฉันทวรรณพฤติ	น่า ๒๘๐
แก้ โคลง ทาย	น่า ๒๘๐
โคลง ทาย	น่า ๒๘๐

โคลง พระราชพิธีทวาทศมาศ

● สามวันฉันเข้าที่ ในพระ ที่นั่งแฮ
จัดเลือก ราชาคณะ ทั่วได้
ปริญัติแลสัมถะ อีกปลัด ใหญ่นา
ยกแต่อาพาธไว้ เลือกได้พอดี

๏ วันสิบสี่คณะใต้ ได้ฉัน
พระคณะเหนือวัน สิบห้า
เหล่าธรรมยุติพร้อมกัน ฉันค่ำ หนึ่งเอย
สามสิบรูปทั่วหน้า ครบทั้งสามวัน

๏ สับดปกรณ์บรมธาตุเบื้อง บรรพวงษ มากนา
ยี่สิบสองพระองค์สงฆ์ เท่านี้
บวรวังนับพระองค์ อีกสี่ รูปเฮย
วันค่ำหนึ่งบอกชี้ แต่เช้าฉันเฉลิม

● ราตรีมีเทศน์ทั้ง ไตรยวาร
วันละภัณฑ์ถอบการ กะตั้ง
เปนธรรมพิเศศทาน มีทุก ปีเฮย
ไตรยปริกขารภัณฑ์ทั้ง วัดถุถ้วนสิบตำลึง

● ดลแรมแปดค่ำตั้ง ตามจา รีตเอย
เสดจพยุหยาตราคลา คลาศเต้า
สถลมารคกำหนดอา วาศใหญ่ แลแฮ
ถวายกถินแด่เจ้า ภิกษุรั้งแรมฝน

๏ ปืนใหญ่คู่หนึ่งนั้น นำพล น่าเฮย
กรมเกราะทองแต่งตน ขี่ม้า
เสื้อเกราะสิบสองคน หมวกเกราะ หมดเอย
ม้าวิ่งสวนทางหน้า หกม้าหมื่นขุน

๏ ขุนโจมพลล้านเทิด ธงแหน แห่เฮย
ขุนสท้านพลแสน คู่คล้อย
เถลิงแซะผูกหางแพน ยูงยาบ
สองปักเสื้ออย่างน้อย โพกเกล้าดาบสพาย

๏ ทหารแห่หลายหมู่ล้วน แขงขัน
มือจับสินาศขยัน ทุกผู้
แตรกลองขลุ่ยครบครัน ครื้นคฤก
เดินแบบแยบคายรู้ ถูกด้วยเพลงกลอง

๏ ปตูน่าตำแหน่งนั้น พระยา
ปลัดที่ทูลฉลองปรา กฎเต้า
เสื้อเข้มขาบตรูตา กบี่ขัด แลแฮ
ผ้าขลิบพันธ์โพกเกล้า สอดเสื้อครุยกรอม

๏ ตำรวจสี่สิบนั้น ถือหวาย
ถือหอกอีกแลหลาย ไม่น้อย
เสื้อเลิศนุ่งเฉิดฉาย ใหม่หมด แลพ่อ
เดินสี่แถวเรียบร้อย ยาตรย้ายปลายขบวน

๏ ขุนหมื่นตำรวจได้ รดมกัน
แปดหมู่นายเวรสรรพ์ กลั่นแกล้ว
นุ่งไหมหมดฉายฉัน เสื้อยศ ขาบนา
ขัดกบี่สี่แถวแล้ว ลาศเต้าต่อตอน

๏ พลพันทนายเลือกล้วน อาจอง
ปลัดจ่าเจ้ากรมยง ยิ่งใช้
คู่ชักรักษาองค์ เก่าใหม่ เลิศแฮ
อีกทหารในให้ แห่ย้ายรายเรียง

๏ ตำรวจแปดเหล่าล้ำ เลิศชาญ
ปลัดจ่าเจ้ากรมหาญ ฮึกห้าว
เคล่าคล่องประกอบการ กิจแห่ แหนเฮย
องครักษรักษาท้าว ธิราชไท้เถลิงถวัลย์

๏ ทั้งนี้ต่างแต่งแม้น เหมือนเสมอ
เสื้อยศปักทองเลอ หลากล้วน
กึ่งยศปักดำเสนอ สนอบอย่าง หนึ่งนา
สวมหมวกยอดทองถ้วน กบี่บั้งพื้นทอง

๏ มหาดเล็กเสื้ออย่างน้อย ครุยกรอง
จ่าสี่หุ้มแพรสอง สิบได้
แพรหุ้มฝักบั้งทอง ดาบแห่ ริ้วแฮ
เจ้าหมื่นหลวงนายให้ ดาบล้วนฝักทอง

๏ กลองชนะมโหรทึกล้วน ขันแขง
เสื้อหมวกกางเกงแสง สุกจ้า
กลองเงินมาศอีกแดง รวมแปด สิบเอย
แตรยี่สิบแห่หน้า อีกทั้งสังข์สอง

๏ เชิญเครื่องเครื่องเจ็ดชั้น สี่นาย
ห้าคู่ห้าชั้นหมาย เท่านั้น
บังแทรกหกชุมสาย สี่อีก นาพ่อ
ผ้ายกกางเกงสั้น สนอบริ้วพอกแดง

๏ พระเสมาธิบัติเบื้อง หนขวา
ซ้ายพระฉัตรไชยปรา กฎตั้ง
ท่ามกลางพระเกาวภา เดินแห่
เสื้อหมวกพื้นขาวทั้ง ยกริ้วกางเกง

๏ สังฆการีย์นั้นสั่งให้ ถือธง ไชยนา
ซ้ายกระบี่ธุชณรงค์ เดชกล้า
ขวาพระครุธพาหนทรง จักรกฤษณ์ มาพ่อ
สองปักลายโพกผ้า สนอบน้อยสนับเพลา

๏ มหาดเล็กหว่างเครื่องนั้น สิบนาย
ต่างนุ่งสองปักลาย สนอบริ้ว
เสื้อครุยสอดสวมกาย โอ่อ่า
เชิญพระแสงประนมนิ้ว หนุ่มน้อยเสมอสมาน

๏ งามพระที่นั่งต้น พุดตาล
หุ้มมาศลายแลลาน เลิศล้วน
พระทวยปักรับพาน เงินปลีก ถวายเอย
หามสิบหกคนถ้วน สอดเสื้อกางเกง

๏ พระยาเคียงนั้นได้สิบ สองสม
เกณฑ์เก็บจางวางกรม ทั่วได้
สอดสนับเพลาถม ปักยก ทองเอย
เข้มขาบอย่างน้อยให้ นอกซ้อนครุยกรอง

๏ มหาดเล็กสิบหกให้ แต่งอินทร์ พรหมเอย
เข้มขาบเสื้อเฉิดฉิน เซริดกั้ง
ผ้าลายนุ่งทงเข้าบิน สอดสนับ เพลานา
ถือพุ่มมาศปรักตั้ง นอกริ้วเรียงเคียง

๏ บังพระสูริย์พระกลดนั้น ภูษา มาลา
เชิญเชอดบังแสงอา ทิตยคล้อย
พัดโบกอภิรมมา อยู่กวัด ไกวพ่อ
ลายนุ่งเสื้ออย่างน้อย นอกใช้ขาวครุย

๏ นำเรอห์ภักคี้อนุรักษรู้ การดี
จ่าปลัดกรมวังมี สี่ถ้วน
พระทวยสุพรรณศรี บัวแฉก
จงจมื่นเชิญถวายบ้วน แบ่งน้ำพระศรีเสวย

๏ พระแสงมหาดเล็กได้ เชิญตาม
เครื่องใหญ่น้อยหลายหลาม มากล้น
ปืนทวนพิศเพราง่าม พวงภู่ ขาวเอย
เจ้าพนักงานแสงต้น เชิดด้ามเชิญเดิน

๏ ถับทหารมหาดเล็กล้วน ผู้ดี
นุ่งม่วงหมดเสื้อสี ขาบล้วน
คันชีบคาดกรครวี ปืนเหมาะ หมั้นนา
เดินเหย่าเท้าถูกถ้วน ลาศด้าวปฤษฎางค์

๏ พระที่นั่งหนึ่งเลิศล้วน ราชา วดีเอย
อีกที่นั่งถมเนื่องมา ฝ่ายท้าย
พระวอต่อตามคลา เรียงเรียบ
ผูกแปดหามยาตรย้าย ทั่วถ้วนทุกองค์

๏ ม้าเทศที่นั่งต้น จูงตาม
ผูกเครื่องกุดั่นงาม สี่ม้า
ล้วนม้ารวางนาม ปรากฏ มีเฮย
จูงเหยาะแย่งแยกถ้า หนึ่งม้าสี่คน

๏ ถัดถึงเหล่าล้วนพวก อาษา
เกณฑ์หัดถือปืนคลา คลาศเต้า
มาลายูหอกคู่มา เรียงต่อ
แขกเทศกรมท่าเข้า แต่งล้วนเสโล

๏ อาษายี่ปุ่นนั้น ถือขวาน จีนเอย
ทำลุธนูชาญ เชี่ยวแกล้ว
ดั้งทองดาบดั้งหาญ เหิมฮึก เหี้ยมแฮ
ทวนภู่ทวนทองแล้ว โล่ล้วนล้อมวัง

๏ อาษาใหญ่ให้ดาบ เชลยลอง
ตรีเหล่าอาษารอง ฤทธิ์ห้าว
อาทมาทดาบถือสอง มือมั่น
อีกทหารในง้าว ง่าเงื้องามหาญ

๏ เขนทองนั้นได้เทอด ดาบเขน
ตบองหมู่เรือกันเจน จัดไว้
ครบสิบสี่อย่างเกณฑ์ ครบห่อน ขาดนา
หมู่ละสามสิบให้ อยู่ท้ายขบวนหลัง

๏ อาษา ยี่ปุ่นทั้ง เกณฑ์ ตัด ฝรั่ง นา
แขก เทศ มลายู จัด แจกไว้
แต่ง ตาม เพศ ตน คัด แต่ สี่ อย่าง เฮย
ล้วน เลิศ หลาก หลาก ได้ บอก รู้ ธรรมเนียม เดิม

๏ สิบ เหล่านั้น ให้ แต่ง ขบวน ยุทธ์
เสื้อ สอด เสนา กุฎ สุรัต ล้วน
กางเกง นุ่ง ริ้ว ดุจ กัน หมด นา พ่อ
สรวม หมวก หนัง แดง ถ้วน ทุก ผู้ หมู่ หมาย

๏ ปตู หลัง สอง พระ ได้ เดิน กัน ขบวน เฮย
เสื้อ สอด อย่าง น้อย ขยัน ยิ่ง แล้ว
ลาย นุ่ง อีก ครุย สรรพ์ สอด เลื่อม พราว แฮ
พระนรินทร์ พระศรี แกล้ว กลั่น แกล้ง แต่ง สรวย

๏ ปืน ล้อ นั้น ลาก ย้าย ปลาย ขบวน
ล้วน เหล่า ทหาร ญวน ยาตร พร้อม
ปัศตัน กับ ดิน ชนวน กสุน เครื่อง ครบ เฮย
สำหรับ แหน แห่ ห้อม สุด ท้าย ภาย หลัง

๏ ชาว วัง นั่ง เพียบ พื้น ศาลา นอก แฮ
ครั้น แห่ ยาตรา มา หมอบ เฝ้า
ต่าง ตน ต่าง ดู ตา ไม่ พริบ เลย พ่อ
ชม พระเดช พระเจ้า อยู่ เกล้า เย็น เกษม

๏ ดู แห่ ดู สุด สิ้น เสร็จ ขบวน ดู นา
ยัง อยาก ดู สู้ ชวน พวก พ้อง
ไป ดู แห่ง ใด ควร แวะ นั่ง ดู เฮย
ดู ไม่ จบ ดู จ้อง เคลื่อน แล้ว ดู ตาม

๏ เหล่า ราษฎร์ กลาด กลุ้ม เกลื่อน กลาง ถนน
ชาย วิ่ง หญิง ปะ ปน แซ่ ซ้อง
ครั้น เมื่อ แห่ ต่าง คน ต่าง นั่ง เรียบ เฮย
ตา จับ มือ คอย จ้อง รับ ทิ้ง โปรย ทาน

๏ เมีย ขุน ร่อง แร่ง เร้า รุน คลา
บ่าว ทาษ ไม่ มี มา ก็ จ้าง
ต่าง หมู่ ต่าง พวก หา ที่ อยู่ ดู เฮย
คุ้น ชอบ แห่ง ใด บ้าง แอบ เข้า อาไศรย

๏ พวก มี มา พรั่ง พร้อม มาก หลาย แล เอย
สาว ห่ม สี นุ่ง ลาย เรียบ ร้อย
บาง คน แต่ง สม กาย สม แก่ เจียว พ่อ
สี อ่อน นวล ควัน อ้อย นุ่ง พื้น พอ ควร

๏ ตึก แถว ว่าง แล้ว นั่ง อาไศรย ดู เฮย
ตาม พวก ใคร ก็ ใคร กลุ่ม กลุ้ม
บาง พวก เที่ยว เดิน ไป นั่ง โน่น นี่ นา
สาว อยู่ กลาง แก่ หุ้ม แวด ล้อม รวัง กัน

๏ ขาย เหน ชอบ จิตร แล้ว ตาม ประจบ
ไหน ก็ ไหน ค้น พบ พูด จ้อ
น้า ป้า ย่า ยาย ครบ ยัก พูด
วาง เลอะ เปน กอ ข้อ ฟ่อ น้ำ ลาย ฟู่ม

๏ นักเลง หนุ่ม หนุ่ม นั้น เที่ยว กรอ
ชอบ แห่ง ใด ไป รอ แห่ง นั้น
เปน ที่ แวะ แอบ ขอ น้ำ นั่ง เล่น เฮย
ทำ เลียบ เคียง เชิง ชั้น เช่น ชู้ กอ แก

๏ ทุก จร อก ไตร ตรวจ หน้า ชน ผอง
เยียด ยัด อัด ทั้งสอง ตราบ ข้าง
โรง ร้าน แต่ง ตั้ง ของ ขาย โอ่ อวด เฮย
จีน แขก ลาว ไทย บ้าง โต๊ะ ตั้ง บูชา

๏ เจ้า ขุนนาง ต่าง ให้ ครอบ ครัว ตน
เช้า ตื่น นอน ผ่อน ขน ถ่าย ย้าย
เที่ยว หา ที่ ชอบ กล มอบ ฝาก ดู นา
แล้ว เสร็จ ตน จึ่ง ผ้าย ยาตร เต้า ตาม ขบวน

๏ จบ ขบวน พยุห สิ้น เสรจ สาร
ขบวน ราบ อีก สถาน หนึ่ง นั้น
เสดจ ทรง พระราชยาน ทอง เลิศ
ตำรวจ แห่ แบบ บั้น บอก แม้น ตาม เคย

๏ แห่ สอง แถว ครบ ถ้วน กรม หมด
นุ่ง ห่ม สม ตาม ยศ ถูก ถ้วน
กลอง ชนะ เครื่อง สูง ลด อีก กับ แตร นา
มหาดเล็ก แห่ น่า ล้วน เลิก ให้ ไป หลัง

๏ ขบวน เสดจ อย่าง หนึ่ง นั้น ยัง มี
ทรง รถ เครื่อง เหล็ก ดี ยุโรป แท้
ม้า เทศ หก ม้า สี เสมอ หมด เหมาะ เอย
เทียม ขับ ควบ เหยียด แล้ เรื่อย ริ้ว ฉิว ฉุย

๏ ตำรวจ นั้น ได้ ขี่ อาชา
แห่ เสดจ บรม นรา ธิ ราช เจ้า
เสื้อ ยศ อย่าง ใหม่ ปรา กฏ ยิ่ง
หมวก ยอด คำ สวม เกล้า กบี บั้ง สาย ทอง

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

รายงาน

ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ วัน ๓ เดือน ๗ แรม ๙ ค่ำ จน ถึง วัน ๒ เดือน ๗ แรม ๑๕ ค่ำ ๘ วัน นี้ สมาชิก ได้ มา ยัง หอ พระสมุด ๖๔ ท่าน แล หนังสือ ที่ ได้ ให้ ยืม ๒๕ ครั้ง

พระราชนิพนธ์

ใน พระ บาท สม เดจ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว

ประกาศ วัดไชย พฤกษ มา ลาวัดเขมา ภิร ตา ราม มี พระ บรม ราชโอง การ มาร พระ บัณฑูร สุร สิงหนาท ใน พระบาท สมเดจ พระจอม เกล้าเจ้า อยู่ หัว ซึ่ง เปน พระ เจ้า แผ่นดิน ใหญ่ ที่ ๔ ใน พระ บรม ราช วงษ นี้ ให้ ประกาศ แก่ พระ ภิกษุ สงฆ สาม เณร บรรพชิต ทั้ง ปวง ที่ ประ พฤติ พรหม จรรย ใน พระ พุทธ สาสนา แล มนุษยเทพย ดา ที่ มี ศรัทธา ใน พระ ธรรม วิไนย บรร ดา ที่ ได้ ฟัง คำประกาศ นี้ ฤๅ ฉะ เภาะ โดย วิเศศ ขอ ประ กาศ แก่ พระ เถรา นุเถร ที่ อาราธนา นิมนต์ ประชุม เพื่อ จะ รับ จีวร ราพิไทย ธรรม บริ ขาร ซึ่ง จะ พระ ราช ทาน ใน สมา คม นี้ ให้ ทราบ ทั่ว กัน ว่า วัดไชย พฤกษ มา ลา ที่ อยู่ ปาก คลอง บาง ขวาง ซึ่ง พระ ราช ทาน นามใหม่ ว่า คลอง มหา สวัสดี แขวง เมือง นนท บูรี นั้น เปน วัด โบราณ มา แต่ ครั้ง กรุง เก่า เมื่อ ธน บูรี ตั้ง ขึ้น ใหม่ ต้อง รื้อ เอา อิฐ ไป ก่อ กำแพง อันตร ทาน ไป แล้ว ยัง อยู่ แต่ ภูม วัด ครั้น พระ บาท สมเดจ พระ พุทธ ยอด ฟ้า จุฬา โลกย ได้ เสดจ เถลิง ถวัลย ราช สมบัติ ปราบดาภิเศก ใน ปี ขาน จัตวาศก จุล ศัก ราช ๑๑๔๔ ได้ มี พระ บรม ราชโอง การ ดำรัส แด่ พระ บาท สมเดจ พระ พุทธ เลิศ หล้า นภา ไลย ซึ่ง เวลา นั้น เปน สมเดจ พระ เจ้า ลูก เธอ พระ องค์ ใหญ่ ว่า วัด ไชย พฤกษ มา ลา เปน วัด อยู่ ใกล้ สวน หลวง เดิม ถูก รื้อ แร่ง ทำ ลาย มา ขอ ให้ ทรง พระ ศรัทธาไป สร้าง คืน ขึ้น ใหม่ เปน พระ อาราม ได้ จะ เปน ดี พระ บาท สมเดจ พระพุทธ เลิศ หล้า นภา ไลย จึ่ง ได้ ทรง รับ พระ ราชโอง การ ว่า จะ ทรง สร้าง พระ อารามนั้น คืน ขึ้น ให้ จง ได้ จึ่ง ได้ ทรง ให้ บริ จาค ส่วน ทรัพย สมบัติ ใน กรม จำ หน่าย เปน ค่า ไม้ ค่า อิฐ ค่า ปูน แล้ว ให้ ข้า ใน กรม ไป ทำ เปน พระ อุโบสถ หลัง หนึ่ง มี พระ พุทธ รูป องค์ หนึ่ง เปน พระ ประ ธาน มี รูป พระ สาวก สอง องค์ พระ วิหาร หลัง หนึ่ง มี พระ พุทธ รูป ๔ พระ องค์ การ เปรียญ หลัง หนึ่ง แล ปลูก กุฎีถวาย พระ สงฆ์ บ้าง วัด ฤๅ ฐาน นั้น ก็ เปน แต่ เพียง พอ พระ สงฆ์ จะ ใช้ สรอย บริ โภค ได้ การ ทั้ง ปวง ก็ ยัง ไม่ สำเรจ บริ บูรณ ดี เพราะ ครั้ง โน้น บ้าน เมือง ยัง ไม่ สม บูรณ ราช การ ทัพ

ศึก ก็ มี มาก การ ที่ ทำ พระ อาราม นั้น ก็ งด ไว้ ให้ ค้าง อยู่ เปน แต่ ถึง ฤดู พระ กฐิน ทาน พระ บาท สมเดจ พระ พุทธ เลิศ หล้า นภาไลย ได้ เสดจ ไป ทรง ถวาย กฐิน ย้าง พระ ราช ทาน ผ้า ไตร จีวร บริกขาร ให้ พระ โอรส พระ ธิดา ทรง นำ ไป ถวาย บ้าง ทุก ปี มิ ได้ ขาด ครั้น เมื่อ ได้ เสดจ เถลิง ถวัลย ราช สมบัติ แล้ว ก็ ยก วัด ไชย พฤกษ มา ลา เข้า ใน จำ นวน พระ อาราม กฐิน หลวง มี เทียน พรรษา แล ผ้า กฐิน หลวง ทุก ปี แต่ พระ ราช ทาน พระ บาท สมเดจ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว ให้ ทรง จุด เทียน พรรษา แล เสดจ ไป ถวาย กฐิน ทุก ปี มา ตั้ง แต่ ปี มเส็ง เอกศก ศัก ราช ๑๑๗๑ มา จน ปี มแม เอกศก ศัก ราช ๑๑๘๕ ครั้น เมื่อ ปี วอก นพศก พระ บาท สมเดจ พระ นั่ง เกล้า เจ้า อยู่ หัว ได้ เสดจ เถลิง ถวัลย ราช สมบัติ มี พระ ราช โอง การ ตำรัส สั่ง ให้ ยก วัด ไชย พฤกษ ออก เสีย จาก จำ นวน พระ กฐิน หลวง ครั้ง นั้น กรม สมเดจ พระ ศรี สุริ เยน ทรา มาตย จึง ได้ ทรง รับ ทอด พระ กฐิน วัด นั้น สืบ มา ทุก ปี ถึง ผู้ อื่น มี ศรัทธา จะ ใคร่ ทอด ก็ ต้อง ไป กราบทูล ขอ ต่อ โปรด แล้ว จึง ทอด ได้ ภาย หลัง มา เมื่อ ปี วอก ฯลฯ

ถ้า มี กำ ลัง พอ จะ ทำนุ บำรุง ได้ ก็ ให้ ทำนุ บำรุง ให้ เปน วัด อยู่ ถึง ปี ให้ จัด ผ้า พระ กฐิน ไป ถวาย ถ้า ผู้ อื่น จะ ทอด ก็ ต้อง ให้ มา ทูล ขอ ก่อน ต่อ โปรด จึง จะ ทอด ได้ อย่า ให้ สละ ทิ้ง เสีย ให้ เปน ที่ เสื่อม เสีย พระ เกียรติ ยศ สาย สูญ พระ นาม ใน พระ บาท สมเดจ พระ พุทธ เลิศ หล้า นภาไลย ไป ได้ พระ บาท สมเดจ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว ได้ รับ พระ ราช โองการ สั่ง กรม สมเดจ พระ ศรี สุริ เยน ทรา มาตย พระ บรม ราช ชนนี ไว้ ดัง นี้ แล้ว ก็ ได้ ทรง ทำนุ บำรุง พระ อาราม นั้น มา ตาม สติ กำลัง จน สิ้น แผ่นดิน พระ บาท สมเดจ พระ นั่ง เกล้า เจ้า อยู่ หัว

อนึ่ง วัด เชมา ตำบล ตลาด แก้ว ฝั่ง ตวัน ออก ใต้ บ้าน หม้อ บาง ขุนเทียน ลง มา นั้น แต่ ก่อน เปน พระ อาราม พระ กฐิน หลวง ใน พระ บวร ราช วัง เมื่อ แผ่นดิน พระ บาท สมเดจ พระ พุทธ เลิศ หล้า นภาไลย มี ผู้ กราบ ทูล สมเดจ พระ ศรี สุริ เยน ทรา มาตย ว่า วัด เชมา เปน วัด ใหญ่ แต่ ครั้ง แผ่นดิน พระ เจ้า อู่ ทอง มา ทรุด โทรม ยับเยิน มา มี คำ ผู้ เถ้า ผู้ แก่ กล่าว สืบ มา ว่า วัด นี้ เปน ของ พระ เจ้า อู่ ทอง ผู้ มี บันดา ศักดิ์ น้อย จะ สร้าง ให้ สำเรจ ไม่ ได้ ต่อ มี ผู้ บันดา ศักดิ์ มาก บุญญา ธิการ ยิ่ง ใหญ่ จึง จะ สร้าง ให้ สำเรจ ได้ กรม สมเดจ พระ ศรี สุริ เยน ทรา มาตย์ จึง เสดจ ขึ้น ไป ทอด พระ เนตร พระ อุโบสถ เก่า ชอบ พระ ไทย จะ สร้าง จึง ตรัส สั่ง พระ บาท สมเดจ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว ให้ เสดจ ไป ยัง สำนัก นิ เจ้า อธิการ สงฆ์ แล้ว รับ อาษา ว่า จะ สร้าง พระ อาราม นั้น ถวาย เจ้า อธิการ สงฆ์ ก็ มี ความ ยินดี แล้ว รับ สั่ง ให้ พระ บาท สมเดจ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว เสดจ ขึ้น ไป เฝ้า กรม พระ ราช วัง บวร กราบ ทูล ขอ มา เปน วัด สำหรับ กฐิน ใน กรม กรม พระ ราช วัง บวร ได้ มี พระ บัณฑูร สั่ง หลวง สุทธิ วัดน ให้ หัก บาญชี ชื่อ วัด เชมา ยก มา เปน อาราม ของ กรม สมเดจ พระ ศรี สุริ เยน ทรา มาตย์ ขาด มา แต่ นั้น ตั้ง แต่ นั้น มา กรม สมเดจ พระ ศรี สุริ เยน ทรา มาตย์ ก็ ได้ ทรง บริจาค ส่วน ทรัพย สมบัติ ให้ จำ หน่าย เปน ค่า อิฐ ค่า ปูน แล ให้ ช้า ใน กรม ไป ขุด ราก ใหม่ ก่อ ผนัง ขยาย ออก ให้ ใหญ่ กว่า เดิม ออก มา ถม พื้น ใน ประ ธาน พระ อุโบสถ ขึ้น ให้ สูง จน เสมอ บัว กลุ่ม ถาน พระ ประ ธาน เมื่อ แรก เริ่ม ก่อ ราก ครั้ง หนึ่ง เมื่อ แรก ยก ตัว ไม้ เครื่อง บน ครั้ง หนึ่ง สมเดจ พระ พุทธ เลิศ หล้า นภาไลย แล กรม พระ ราช วัง บวร ก็ ให้ เสดจ พระ ราช ดำเนิน ไป ทรง เริ่ม การ เปน ฤกษ ทั้ง สอง ครั้ง เพราะ ถม พื้น ขึ้น ไป สูง พระ ประ ธาน ต่ำ ไป ได้ มี รับสั่ง ให้ ช่าง ช้า ใน กรม ก่อ พระ ประธาน พระ องค์ ใหม่ สรวม พระ ประธาน พระ องค์ เก่า ลง แล้ว ปฏิ สังขรณ์ พระ พุทธ รูป ทุก พระ องค์ จน สำเรจ แล้ว ได้ ให้ ก่อ กำแพง แก้ว รอบ พระ อุโบสถ มี พระ อัคคี ย์ เจดีย์ ทั้ง ๔ ทิศ แล้ว ทรง สร้าง การ เปรียญ ฝา กระ ดาน หลัง หนึ่ง ตรง น่า พระ อุโบสถ ออก มา ครั้น การ พระ อุโบสถ การ

เปรียญ สำเรจ แล้ว ก็ ได้ ทรง พระ ศรัทธา เสดจ ไป ทำ มะ หะ กรรม การ ฉลอง ทรง บำ เพ็ญ การ พระ กุศล ใน ที่ นั้น เป็น อัน มาก ใน ปี ชวด สัมฤทธิ ศก ศักราช ๑๑๙๐

ครั้น เมื่อ กรม สมเดจ พระศรี สุริเยนทรา มาตย์ สิ้น พระ ชนม์ แล้ว พระ อาราม นั้น พระ อุโบสถ แล การ เปรียญ ก็ ชำ รุด ทรุด โทรม มา พระบาท สมเดจ พระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ก็ ทรง อุสาห ปราถนา จะ ใคร่ ทรง ปฏิ สังขรณ์ ให้ คืน ขึ้น แล ดี ขึ้น แต่ กำลัง ครั้ง นั้น ยัง น้อย ก็ ต้อง รั้ง รอ มา จน สิ้น แผ่นดิน พระบาท สมเดจ พระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว ครั้น เมื่อ ปี กุน ตรี ศก ศักราช ๑๒๑๓ พระบาท สมเดจ พระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ได้ เสดจ เถลิง ถวัลยราช สมบัติ บรม ราชาภิเศก แล้ว จึง ทรง บริจาค พระราช ทรัพย เป็น อัน มาก หลาย ร้อย ชั่ง ให้ ปฏิ สังขรณ์ วัด ไชย พฤกษ แล วัด เซมา พระราชทาน นาม เพิ่ม เข้า ทั้งสอง พระอาราม ว่า วัด ไชย พฤกษ มาลา วัด เซมา ภิรตาราม ที่ วัด ไชย พฤกษ มาลา มี พระบรม ราชโองการ โปรด ให้ กรม หมื่น มเหศวร ศิวิลาศ เป็น แม่ กอง ทำ ให้ จัด ซ่อ ที่ สวน ถวาย เพิ่ม เติม เข้า ให้ ใหญ่ กว้าง ออก ไป แล ขุด คู รอบ วัด ให้ ทำ พระอุโบสถ พระวิหาร ของ ค้าง เติม ของ พระบาท สมเดจ พระพุทธ เลิศหล้า นภาไลย ให้ สำเร็จ แล้ว ทรง สร้าง การ เปรียญ ลง ใน ข้าง น่า หว่าง พระ อุโบสถ พระวิหาร มี เพราะ การ เปรียญ เก่า สาย สูญ ไป แล้ว แล ทรง สร้าง พระเจดีย ใหญ่ ลง ใน ด้าน หลัง หว่าง พระอุโบสถ พระวิหาร มี พระเจดีย น้อย ใน ๔ ทิศ แล คฤห สำหรับ เป็น ที่ บูชา พระ เจดีย ด้วย แล ทรง สร้าง กุฎี หมู่ กุฎี ที่ อยู่ พระภิกษุ สงฆ์ หอ สวด มนต์ หอ ระฆัง สพาน ท่า น้ำ สพาน ข้าม คลอง ศาลา สำหรับ พระอาราม พร้อม มูล บริบูรณ เสร็จ แล้ว วัด เซมา ภิรตาราม มี พระบรม ราชโองการ ตำรัส สั่ง ให้ กรม หมื่น มนตรี รักษา พระยา ราชภักดี ศรีรัตนสมบัติ เป็น แม่ กอง ให้ จัด ซ่อ ที่ สวน ถวาย เพิ่ม เติม เข้า ให้ ใหญ่ กว้าง ออก ไป แล ขุด คู รอบ วัด แล ปฏิ สังขรณ์ ซ่อม แซม เพิ่ม เติม การ ใน พระอุโบสถ บริบูรณ แล้ว ทรง สร้าง รูป พระอสีติ มหาสาวก ล้อม พระ ประธาน เพิ่ม เติม เข้า เพราะ ทรง พระราชดำริห เหน ว่า พระอุโบสถ ใหญ่ กว้าง นัก ที่ ว่าง เปล่า อยู่ พระสงฆ์ ใน พระอาราม นั้น น้อย แล้ว ได้ ทรง สร้าง พระ มหา เจดีย ใหญ่ ใน ด้าน หลัง พระอุโบสถ มี พระเจดีย ทิศ ๔ พระองค์ เป็น บริวาร แล้ว ให้ เลื่อน พระเจดีย เดิม ของ กรม สมเดจ พระศรี สุริเยนทรามาตย ทรง สร้าง ไว้ แต่ ก่อน นั้น ให้ ไป ตั้ง อยู่ ใน ๔ มุม พระ มหา เจดีย ด้วย แล้ว ทรง สร้าง พระวิหาร น้อย สอง หลัง ที่ มุม กำแพง ด้าน ข้าง น่า พระอุโบสถ เป็น ที่ ไว้ พระ พุทธ รูป แล้ว ได้ ทรง สร้าง การ เปรียญ เป็น ตึก ใหม่ เพราะ การ เปรียญ เดิม ซึ่ง กรม สมเดจ พระศรี สุริเยนทรามาตย ทรง สร้าง นั้น ทรุด โทรม ฐูญ ไป เสีย แล้ว แล กุฎี ที่ อยู่ พระ ภิกษุ สงฆ์ หอ พระไตรย ปิฎก หอ สวด มนต์ หอ ระฆัง สพาน ศาลา โรงไฟ ที่ พระสงฆ์ จะ ได้ อยู่ ใช้ สอย ใด ๆ ได้ ทรง สร้าง สำเร็จ บริบูรณ แล้ว แล กุฎี ใหญ่ สาม หลัง เป็น ที่ อยู่ พระราชา คณะ ฤๅ พระครู ซึ่ง เป็น อธิบดี ใน พระอาราม นั้น เป็น พระ ตำหนัก เดิม ของ กรม สมเดจ พระศรี สุริเยนทรามาตย พระบาท สมเดจ พระพุทธ เลิศหล้า นภาไลย โปรด ให้ ช่าง สร้าง ขึ้น พระราชทาน ใน พระบรม มหาราช วัง นี้ แต่ ครั้ง แผ่นดิน นั้น ครั้น มา ถึง แผ่นดิน พระบาท สมเดจ พระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว เมื่อ กรม สมเดจ พระอมรินท รามาตย สิ้น พระชนม์ แล้ว พระ ตำหนัก ตึก หมู่ ใหญ่ ว่าง อยู่ พระบาท สมเดจ พระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว จึง ทรง พระ ราชทาน กรม สมเดจ พระศรี สุริเยนทรามาตย เพราะ ที่ นั้น เคย เป็น ที่ พระ ตำหนัก แดง ของ กรม สมเดจ พระศรี สุดา รักษ กรม สมเดจ พระศรี สุริเยนทรามาตย เคย เสดจ อยู่ แต่ ก่อน มา ช้า นาน ครั้น พระราชทาน ตำหนัก หมู่ ใหญ่ แล้ว พระ ตำหนัก เดิม นั้น จึง ทรง ขอ ร้อ ไป ปลูก ถวาย พระพุทธโฆษาจาริย์ ณะ วัด โมฬีโลกย

ฉันทาวรรณพฤติ ชื่อปทาสินีฉันท

ม น ช ร

ั ั ั เ เ เ ั เ ั เ ั ะครุ ๑

มนาชราโคติ ท ส ยติป ป หาสิ นี สา

บาทหนึ่ง ๑๓ อักษร ๒ กลอนเปน บาทหนึ่ง ๒ บาทเปน บทหนึ่ง แล มียติคือขาดคำลง ในที่ ๓ ที่ ๑๐ อักษร ชื่อปทาสินีฉันทดังนี้

แก้จตุกะคาถามงคล ๔ ประการ

จักเสนออรรถวรวจนา ทิฆาอธิกแถลง มงคล เหตุวิวฒนะแจง ประจักษประเจิดผล

ไพบูลยศุขอดุลยดิเรก อเนกประโยชนผล เจริญ ศิริสวัสดิ์วรวุฒิคล ประโยชนณะโลกา

คือบำเรงบิดุชนนี แล มิคุณาปรา กฏนโลกย มหิคลธรา ฤเทียบฤเหมือนทัน

พึงก่อกอปกิจอุปถาน ภิบาลพิบูลยจรร ยายิ่ง สิ่งอุปบริภัณ ฑโภคก็ทั้งผอง

นวดฟั้นคั้นสริ รพยพ แลนบนมัสปอง เปน บุพพาอภิครุสนอง คุณาพิเศศสมาน

เสมอพรหมเมศมหิศรสัตว์ ก็จักพระคุณปาน ใดจักเปรียบก็จะบมิทาน มิเท่ามิถึงสอง

เพริดพริ้มพรหมจตุรวิหาร อุฬารชิการกอง เมตตาอฤกกรุณะก็ครอง อุเบกข์มุทิตา

หนึ่งพิจิตรอนุเคราะห์บุตร แลนุชพงาผา ศุกสักการอุปกรณา นุภัณฑ์ก็ปั้นปูน

สั่งสอนสรรพกุศลวิชาน ประหานอธรรมสูญ สิ่งบาปห่อนอนุกูลละภูล ภิรมย์บกอปการ

เบื้องบำเพ็ญภรภิริยา หิตาพิสุทธอสาร ทวยเทพย ทั่วอมรพิมาน จะนบประนมเนื้อง

หนึ่งทนชนณะคฤหนิวาศ นิวาศนิวัตถเปลื้อง โกสัชชจัดวิริยก็เรื่อง กระผมก็เบิกบาน

กอปอาชีพยสุธนฤอา กุลาทุกิจการ บาปแสวง ธรรมสุจริตะสาร กสิวนิชกรรม์

เปนมงคลคุณะก็ประเสริฐ แลเกิดณบัดนุบัน บราภพห่อนจะวิกลสรร พศุขก็สมบูรณ์

ครบสี่สิ่งศุภกริยา มหาพิบูลย์ภูล เพิ่มผลเจริญ ศิริบมิสูญ กุศลพิเศศแสดง

ฉันท์นี้นามกรรจนา ปทาสินีแถลง เสนอนาเนก คณะธิบายแจง ประจักษ์ยุบลกล

๑๕ บท ๒๒ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๖๑ ๑ ปาริกชาติชื่อไม้ มาคล ดินเชย
ไม้ตำสมมุติคน รกฟ้า
สัตวน้ำซึ่งตามชน ใช่อื่น นาพ่อ
คือกระเบนชายผ้า ติดท้ายตนตาม ฯ

๖๒ ๑ ใบชาบรรจุถ้ำ มิดชิด
ถ้ำใส่หีบไม้สนิท แน่นกรึง
ชายทุกประเทศทิศ ทั่วถิ่น ชนเชย
มาแต่ดังซังซึ่ง แช่ชื่อเสมอสมัย ฯ

เซน ก, ข, ส,

โคลงทาย

๖๕ ๑ ส่วนเสียรมักอยู่ด้วย นรชน
มากนับพันหมื่นคน ก็ได้
แต่มีไม่ทุกตน ไปดอก นาพ่อ
บุตรชอบเนาบ่าไม้ เหมาะแม้นเหมือนจริง ฯ

๖๖ ๑ เจ็ดอทิตยจันทร์สี่สิ้น สุดหมาย
บาทสี่ที่สุดปลาย สอดสร้อย
เมธีพบวานทาย โคลงเรื่องนี้เนอ
ตูจักขอไท่ถ้อย ท่านผู้ทายโคลง ฯ

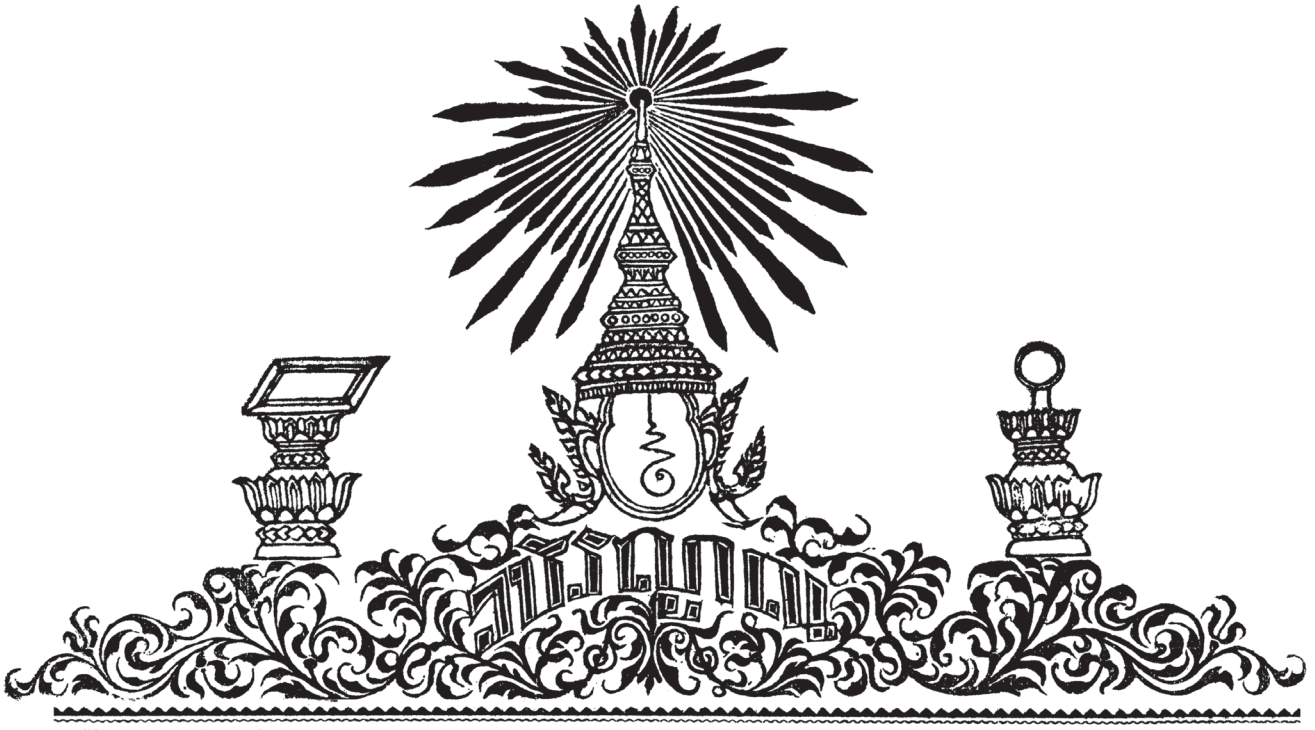

เล่ม ๒ แผ่น ๓๖ วัน ๓ เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุน นพศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรบรรณารักษ

โคลง พระราชพิธี ทวาทศ มาศ	น่า ๒๘๑
ราย งาน	น่า ๒๘๗
พระราชนิพนธ์ รัชกาล ที่ ๔ ว่าด้วย พระอาทิตย ถึง ดาว	
ฤกษ อัสยุช ก็เปน มหา สงกรานต์	น่า ๒๘๗
ฉันท วรรณ พฤติ	น่า ๒๘๘
แก้ โคลง ทาย	น่า ๒๘๘
โคลง ทาย	น่า ๒๘๘

โคลง พระราชพิธี ทวาทศ มาศ

๏ ทหาร มหาด เล็ก ผู้ เลิศ ลบ
ต่าง แต่ง ขี่ สิน ธพ เทศ แท้
ปืนโก กบี่ ครบ ตัว หมด นา พ่อ
ขี่ กระลับ ขับ แต้ ควบ เต้า ตาม ขบวน

๏ ชลมารค พยุห ยาตร ย้าย เปน ขบวน
เรือ รูป สัตว จำนวน คู่ ตั้ง
เรือแซร อีก เรือ ญวน แจว คู่ น่าเฮย
เรือ กิ่ง ที่นั่ง ทั้ง คู่ ไท้ ทรง รอง

๏ ทหาร ญวน ล้วน สอด เสื้อ จีน ประจำ
สาม คู่ อยู่ แจว นำ แห่ หน้า
ท้าย ธง ปัก ทุก ลำ อาวุธ อีก เอย
ปืนใหญ่ แม่น ปืน กล้า อยู่ ยั้ง ลำ ลสอง

๏ เรือ แซร แห่ เหล่า ล้วน มวน มอญ
ลำ หนึ่ง หมู่ ชล จร ชื่อ แท้
อีก ลำ ชื่อ สุกร กำ เหลาะ
น้าว หน่วง กัน เชียง แต้ โยก โย้ เต็ม ตึง

๏ แซร ชิง ไชย เยศ อ้าง ออก นาม
อีก เพศ ภุกาม ตาม คู่ ล้ำ
จรเข้ ชื่อ คำราม ร้อง เรียก เรือแฮ
หนึ่ง ชื่อ คนอง น้ำ หก ถ้วน ขบวน เติม

๏ ธง แพร บัก เทิด ท้าย ทุก ลำ
พล พวก แต่ง สี่ ดำ หมวก เสื้อ
อ่า อาตม์ เหมาะ กำ ยำ เหี้ยม อึก หาญ นา
เธ ปาก มือ ง่า เงื้อ ทุ่ม เท้ง ชล พู่

๏ เสื้อ ทยาน ชล เพื่อง ฟุ้ง เรือง แรง
เสื้อ ชื่อ คำ รน สินธุ์ แขง คู่ ผ้าย
หลวง หนึ่ง เดช สำแดง อยู่ ผ้าย สดำ เธย
หลวง ชื่อ แสง ศรสิทธิ์ ย้าย อยู่ เบื้อง หน เฉวียง

๏ ทหาร ปืน ปาก น้ำ เพี้ยย พล พาย
เสื้อ หมวก สีแดง หมาย ทุก ครั้ง
น่า ปืน ข่าวง ลาย เงิน คร่ำ
กลาง คฤห์ สอง ตอน ตั้ง ผูก ง้าว ทวน เชน

๏ ปู่ หน้า นำ ริ้ว ราช ปลัด ทูล ฉลอง เอย
ซ้าย ราช วรา นุกูล ชื่อ ตั้ง
ขวา เทพ วรชุน พูล สวัสดิ์ ยศ เลิศ พ่อ
เรือ กราย กัญญา ทั้ง คู่ ได้ แข่ง เดิน

๏ อายา หก เหล่า นั้น เวร นำ นอก นา
กลอง แขก นั่ง ในทำ ปี่ ท้าย
เวร สม ทบ ปลัด ตำ รวจ อึก ลำ เธย
นำ นอก ปลาย ริ้ว ผ้าย ต่อ ท้าย เรือ กลอง

๏ ทั้ง นี้ เรือ กราย พร้อม พล พาย
เสื้อ สนอย สรวม กาย ทั่ว ถ้วน
มงคล ทัด เกล้า หมาย เหมือน หมด นา พ่อ
ดู เลิศ สี แดง ล้วน เล่ม กล้า พาย โฉน

๏ คำ แหง หาญ นี้ ชื่อ นา วา สาง เธย
หลวง พิทักษ โยธา มอบ ให้
อึก หลวง หนึ่ง นรา เรือง เดช
สาง ชื่อ ชาญ ชล สินธุ์ ได้ คู่ ตั้ง โดย กรม

๏ เรือ กิเลน ชื่อ นั้น ประ ลอง เชิง
หนึ่ง ชื่อ ว่า ละ เลิง ชล คู่ นี้
หลวง นาม เทพ เดชะ เถลิง คฤห์ หนึ่ง นา พ่อ
อึก สุวินทร์ เดชะ ชี้ ชื่อ เจ้า กรม สอง

๏ มกร แผลง ฤทธิ อ้าง ออก นาม เรือ เธอ
พระ ชื่อ ราม พิไชย อยู่ ยั้ง
กับ พระ เผด็จ สงคราม อึก คู่ กัน เธย
มกร ชื่อ จำแลง ตั้ง แต่ง ไว้ ใน ขบวน

๏ เหรา ชื่อ อ้าง ล่อง ลอย สินธุ์
หนึ่ง ชื่อ ลินลา สมุท บอก แจ้ง
หลวง สกล พิมานยิน ตี นั่ง คฤห์ นา
หลวง วิเชียร ไพชนต์ แสร้ง เศก ให้ เคียง สอง

๏ เรือ โต ขมัง คลื่น ร้าย แรง รุน
โต ชื่อ ผืน สมุท หมุน เผ่น น้ำ
ชำนาญ ภักดี ชุน ที่ ปลัด กรม เธอ
ชุน อึก สี สังหาร ซ้ำ ศักดิ แม้น เสมอ สอง

๏ ทั้ง นี้ ลาย เลิศ ล้วน น้ำ มัน
คฤห์ ดาษ สี แดง ฉัน แต่ ผ้า
พล พาย หมวก เสื้อ สรรพ์ แดง หมด นา พ่อ
เชน ผูก ช้าง ทวน หน้า คฤห์ ง้าว ราว เฉียง

๏ กบี่ ราญ รอน ราพ แกล้ว กลาง ชล
กบี่ ปราบ เมือง มาร คล แค่น มล้าง
หลวง หนึ่ง ชื่อ ศรี วณ วงศ์ นั่ง คฤห์ เธย
หลวง มหา โยธี อ้าง ชื่อ ชั้ กอง กลาง

๏ อสุรวายุภักษ์ เหี้ยม หาญ รณ
หลวง ชื่อ เสนา นนท์ หนึ่ง ผู้
บัก ษี สมุท ยล อย่าง ยักษ นก นา
หลวง ชื่อ พล อาไศวย รู้ ที่ เจ้า กรม เสนอ

๏ พาลี ล้าง ทวีป ได้ สมยา เรือ เฮย
สุครีพ ครอง เมือง นา เวศ รู้
ชุน พรหม รักษา ขวา ปลัด หนึ่ง นา พ่อ
ชุน อิก อินทร์ รักษา ผู้ ฝ่าย ซ้าย ใน ทหาร

๏ นำ ใน เรือ กราบ ต้น เวร ลำ หนึ่ง เฮย
จมื่น ปลัด กรม ตำ รวจ ห้าว
พล พาย เพียบ ประจำ กทง ครบ แล แฮ
เยอว พ่อ เยอว หน่วง นั่ว เย่อว พร้อม ชู พาย

๏ ครุฑ เหอร ระเห จ ต้าว แดน ชล ขวา เฮย
ชุน ชื่อ บรรชา พล ปลัด ยั้ง
เตรจ ไตร จักร ครุฑ หน แห่ง คู่ เรือ แฮ
ชุน ฤทธิ์ พิไชย รั้ง ฝ่าย ซ้าย โท เคียง

๏ รูป สัตว สี่ คู่ ล้วน ลาย รด น้ำ เฮย
พัน สอด สี่ เหมือน หมด หมึก แม้น
คฤห์ ลาษ ดาด แดง สรด บั่ก มาศ กรวย นา
เชน ดาย ทวน ผูก แหน้น หอก ง้าว หาง ยูง

๏ นาย ลำ นาย เสร้า อ่า อินทรีย์
เสือ เลีศ ล้วน ต่าง สี ทั่ว ถ้วน
เสนา กุฎ ลาย ผี พาย แต่ง คน เฮย
ครอบ หมวก หนัง แดง ล้วน นุ่ง ริ้ว กางเกง

๏ ตำรวจ นั่ง ท้าย เทอด ธงสาม ชาย นา
โพก ชลิบ เสือ สรวม งาม คอก ริ้ว
ลง ลำ ละ คน ตาม ตำแหน่ง นา พ่อ
วายุ พัด ธง พลิ้ว พลิก เพียบ สบัด ชาย

๏ ท่า รงณ เวศ ได้ ลง ลำ ลอยอก เฮย
เก้า คู่ แม่น ยืน ประจำ คู่ ข้อง
ยืน เล็ก นั่ง คฤห์ ลำ หรับ หก คน นา
ลง แต่ เจ็ด คู่ ต้อง ลดไว้ อิก สอง

๏ พาลี สุครีพ ทั้ง วายุ ภักษ
ให้ รับ กลอง ทอง ปรัก สิ่น
ลำ ละ สิบ คน พรัก พร้อม สิ่ สิบ เฮย
จำ ปี่ จำ กลอง ชี้ ที่ ให้ ลำ ละ คน

๏ เรือ กราบ กลอง แซก ผู้ นำ ใน
แม้ ว่า เปน เวร ใคร จึ่ง ต้อง
แห่ นำ ที่ วาง ไป หน้า คู่ ชัก เฮย
แต่ง เช่น นำ นอก พ้อง ไม่ เพี้ยน เลี่ยน เหมือน

๏ ถัด ถึง เรือ กิ่ง แก้ว ศรี สมัก ไชย เฮย
ประกอบ กาย กนก สยัด ชด ช้อย
บัล ลังก์ บุษบก วัฒน์ เรือง โรจ
แสง สุวรรณ สุก ยอ้ย ยอด หลิ้ว เลอ หาว

๔ เครื่อง สูง ลง อยู่ หน้า สี่ องค์
สาม เครื่อง ห้า หนึ่ง ลง เจ็ด ชั้น
ตอน ท้าย เจ็ด ชั้น คง องค์ หนึ่ง
อิก เครื่อง ห้า ชั้น นั้น จัด ให้ ลง สอง

๏ บุษบก ม่าน ดาด ห้อย แหวก สอง ไข แฮ
พาน มหา กถิน รอง รับ ผ้า
ราย ตำรวจ ตื่น ตอง ครบ หก คน พ่อ
นัก ศราช นั่ง ท้าย หน้า เทิด ด้าม ธง ทอง

๏ ไชย เหอร หาว หนึ่ง นั้น เนา ขวา
หลวง อไภย เสนา ยาตร ย้าย
หลาว ทองเอก ไชย คลา คลอ คู่
หลวง สุเรนทร์ วิชิต ซ้าย คู่ ตั้ง ชัก เติม

๏ หลัง คา ดาย แย่ง ฟั้น แดง สี
หอก ซัด หาง โมริ ดาย ง้าว
ทวน มาศ ดาย เชลย มี เชน สิ่ง คู่ นา
แปลง แปลก แต่ ภู่ สร้าว ทุก ชั้น ชน แดง

๏ ลำ เรือ ลาย รด น้ำ ดำ ผจง แจ่ม เฮย
นัก ศราช หน้า ถือ ธง อีก ท้าย
มโหร ทึก แตร ลง ทั้ง คู่ เรือ พ่อ
พล เพียบ แต่ง ตน คล้าย เล่ห แม้น สิบ ลำ

๏ อนันต นาคราช แม้น นฤ มิตร
รูป่ นาค หลาก พิจิตร เลิศ ล้วน
ลาย เหล่า อุรุ คุ ฤทธิ์ ชด เกี่ยว เกี้ยว แฮ
ผก แผ่ เขด เคี่ยว ถ้วน ชบ เชี่ยว แชง ชัน

๏ มหา บุษบก ตั้ง กลาง ลำ
ม่าน ตาด ผูก ประ จำ แต่ง ไว้
นัก ศราช ท้าย หน้า สำ หรับ เทอด ธวัช เฮย
ปืน จ่า รงค์ ณเรศ ใช้ ครำ ด้วย เงิน ลง

๏ เครื่อง ห้า ชั้น ครบ ห้า เวียง วาย
เครื่อง เขด ชั้น สอง หมาย ตั้ง นั้น
พระ กลด อยู่ งาน ถวาย พัด โบก ลม นา
บัง พระ สูริย บัง ต้น แดด ต้อง ส่อง องค์

๑ พระ แสง สินาศ เพ็ชย นก สับ
แท่น หลัก ตั้ง สำ หรับ อยู่ หน้า
แสง ง้าว นาค ถม ปรับ ทอด ค่าง ที่ เฮย
ทวน คู่ อยู่ ท้าย ถ้า ที่ เข้า กรม เชิญ

๏ เข้า หมื่น มหาด เผ้า ฝ่าย ลสอง
เชิญ พระ แสง ดิน ตอง สี่ รู้
ขวาง หมอบ ทูล ฉลอง น่า พระ ที่ นั่ง แฮ
อีก หนึ่ง หุ้ม แพร ผู้ อยู่ ท้าย เลว สอง

๏ แต่ง ตน เทม ยศ พร้อม เพริศ พราย
เยียร บับ เขม้ ขาบ หลาย อย่าง ล้ำ
ล้วน เสื้อ อย่าง น้อย ลาย สอง ชั้ น นุ่ง เฮย
แพร ชลิบ โพก เกล้า ช้า ศาด เสื้อ ครุย กรอง

๏ พล พาย พาย มาศ ข้าง เบีดชู เชิด แฮ
ทรง ประภาศ บัศตู อย่าง น้อย
หมวก ทุ้ม ปีกแดง ดู เถือกเนตร นา พ่อ
ริ้ว ดอก ปูม เชิง พร้อย เลิศ ล้วน กางเกง

๏ ที่นั่ง รอง สอง อีก ใช้ เรือ ศรี ประกอบ เฮย
ตาม แย่ง บัลลังก์ มี ม่าน กั้น
ผูก ผ้า ภู่ ขามริ แต่ง ครบ แล พ่อ
ท้าย ที่นั่ง ทรง นั้น คู่ นี้ พาย ตาม

๏ พระยา ตำรวจ ซ้าย ตาม ติด
นาม อไภย รณ ฤทธิ์ ออก อ้าง
พระยา อีก อนุชิต เนา ฝ่าย ขวา เฮย
เคียง แข่ง แซง สอง ข้าง ต่อ ท้าย เรือ รอง

๏ ถัด ถึง องครักษ์ ทั้ง แปด กรม
ใน ใหญ่ ซ้าย ขวา สม สี่ ถ้วน
ตำรวจ นอก กับ สนม อีก สี่ ลำ เฮย
เรือ กราบ กัญญา ล้วน แต่ เจ้า กรม ละ กรม

๏ เรือ พระ มหาเทพ ทั้ง มหา มน ตรี นา
พระ พิเรนทรเทพ หน แห่ง ซ้าย
พระ อินทรเทพ พล พาย เพียบ ขวา เฮย
สี่ พระ ตำรวจ ย้าย ยาตร เท้า สี่ เสมอ

๏ พระ อินทรเดช นี้ นอก เฉวียง
ขวา ราชวรินทร เคียง คู่ แล้ว
พระ พรหม บริรักษ เรียง ริ้ว นอก นา พ่อ
พระ สุริย ภักดี แกล้ว กลั่น กล้า กรม สนม

๏ พระยา มหานุภาพ ผู้ พล พัน
พระยา ราชสงคราม ชัน เชี่ยน เลี้ยน
องครักษ หมู่ หลัง รัน โรม อริ แหลก แฮ
ตำแหน่ง ตาม ยเพี้ยน แวด ล้อม วง หลัง

๏ ราช โยธา เทพย์ ผู้ ทหาร ใน
วิสุทธิ โยธา มา ตาย ไป ไม่ รั้ง
พล พัน พระ หฤไทย อไภย สุ รินทร เอย
พาย หนัก ลง เล่ม ตั้ง หน่วง น้าว แช่ง แชง

๏ ปลัด กรม ตำรวจ ถ้วน หก ลำ
แต่ ที่ ใช่ เวร นำ อยู่ ท้าย
อีก สอง ปลัด กรม ตำ รวจ ฝ่าย หลัง แซ
พาย เร่ง หนัก แรง ย้าย หน่วง น้าว ยาว เฉิน

๏ หลวง กรม พยุห บาตร เจ้า กรม หาญ
หลวง ราช เสวก ชาญ ชื่อ ตั้ง
ขุน ปลัด ราช พิมาน อินทร์ ประ สาท เอย
กรม รักษา องค์ ทั้ง สี่ ผู้ นาย ลำ

๏ จ่า หาญ จ่า ห้าว จ่า ผลาญ แผลง
จ่า เร่ง จ่า เขมง แรง จ่า เขม้น
จ่า เผ่น จ่า โผน แสง คาบ ชุด ยุทธ พ่อ
จ่า ช่วง จ่า โชน เต้น ตรวจ ใช้ ไฟ วัง

๏ มล โยธา นุโยค เจ้า กรม ทนาย เลือก แซ
ไชย โชค ชก ชนะ หลาย ลิบ ครั้ง
โยธา ยกี หมาย นายเปรี้ยบ มวย พอ
ขุน ภักดี อาษา ตั้ง คู่ ไว้ ศักดิ เสมอ

๏ รักษา องค์ ปลาย หอก ห้าว เหน หาญ
พระ ชื่อ อภิบาล ผลาญ เศิก ม้วย
หลวง บรม ราช ผู้ ชาญ เชี่ยว ยุทธ นา เอย
ขุน อาจ ขุน อมร ด้วย ปลัด ทั้ง สอง ทหาร

๏ เรือ ทหาร เกณฑ์ หัด ล้วน เข้ม แขง
พระ ชื่อ ศร สำแดง เดช กว้าว
อีก พระ อัคเนศร แสง ใหญ่ รอบ รู้ ฦๅ
หมื่น ก่ง ศร ก่ง ศิล ห้าว ต้น เสี้ยน เคียว ปลิว

๏ เรือ ทหาร มหาด ผู้ ใช้ ชิด
หลวง สาตรา อิกรณ์ ฤทธิ์ รอบ รู้
หลวง ศรจักรา นุกิจ กอบ แม่น ย่า เอย
หลวง วิทยา อิกรณ์ ศักดิ์ สู้ เศิก แกล้ว กลาง สมร

๏ หลวง อังกะนิศร สร้อย ชื่อ พลา รักษ
สวสิทธิยา นุการ อัค อาจ ปั้อง
สัล ยุทธ วุธ กรง พรัก พร้อม หก นาย แซ
เรือ กราบ พล พาย ซ้อง กึ่ง กั้ง กัญญา

๏ นาย รอง ผู้ น้อย นับ มาก หลาย
เรือ กราบ แต่ ตัว นาย ร่ม กั้น
เบาะ หมอน เครื่อง ยศ ราย โอ่ อ่า
พาย ต่อ เรียง ตาม ชั้น แซก ซ้อน ชิง แชง

๏ เรือ แซง พล ไพร่ พร้อม ครบ กทง
จัด ทหาร เลว ลง เพี้ยบ แต้
ลำ ละ สิบ สอง คง ทั้ง คู่ เรือ นา
ล้วง ภุก เบิด โล่ง แตล้ เล่ม กล้า เหน จริง

๏ นาย เวร จ่า มหาด นั้น กัญญา
เรือ เหล่า หุ้ม แพร มา ล่ง ล้วน
ที่ ไป รับ วัด คลา ไคล ล่วง ก่อน เอย
เหลือ ขึ้ง ตาม เสด็จ ถ้วน ครบ หน้า ตัว นาย

๏ กัญญา นา เวศ ต้อน ตอน หลัง
เกณฑ์ จีน จง ปลัด วัง สี่ ได้
ออก พร้อม แช่ง ประดัง ทั้ง สี่ ลำ นา
อนุรักษ บำเรอ ภักดิ์ ไว้ สุด ท้าย ปลาย ขบวน

๏ เรือ ปตู หลัง นั้น ปลัด บาญชี
ขวา พระ นรินทร์ เสนี ยาตร ย้าย
ซ้าย นั้น พระ ยาศรี สิงห เทพ
พล ไพร่ แต่ง ตน คล้าย คู่ หน้า ปตู นำ

◎ แซร หลัง ตั้ง ชื่อ ไว้ วรวา ริ เฮย
อีก ชื่อ ศริ บิ๋ด สมุท มา คู่ ต้อง
ตั้ง คฤห์ ผูก เครื่อง อา วุธ ครบ ที่ แฮ
มอญ หมด กรร เชียง จ้อง เทิด ท้าย ธง แพร

◎ พระองค์ เจ้า อีก กับ ทั้ง ต่าง กรม
เรือ กราบ กรรยา สม ศักดิ ข้าว
ภู่ ดาว ม่าน พึง ชม ทอง บิ๊ก แย่ง พ่อ
พล เพียบ พาย หน่วง น้าว แข่ง บ้าง ลาง แซง

● เสร็จ เข้า แล้ว จึ่ง ล้วน ขุน นาง หลาย แฮ
นาเวศ กรรยา กลาง เลิศ ล้ำ
สอง ข้าง ม่าน แพร กาง กัน แดด ส่อง เฮย
พาย เพียบ ขวด ข้วง จ้ำ แซก ซ้อน ร่อน กราย

● ปาง ทรง ที่ นั่ง ตัน โสภิต
เรือ อนันต นาคราช เจ็ด เกล้า
กฤษณ รักษ ทรง สถิตย กเษียร สมุท แม้น พ่อ
เลอ หลาก เพรง พระเจ้า แต่ โพ้น ฤๅ มี

● เสด็จ ลง พลไพร่ พร้อม กราบ งาม
ถ้วน ครบ คำรบ สาม คาบ แล้ว
จึ่ง หลวง พศณ นาม เสนอ กล่าว ครโลง เฮย
เฉื่อย ฉ่ำ สำเนียง แจ้ว จึ่ง ร้อง ขวด พาย

● เห่ เอ๋ย พระ เสด็จ พร้อง คำ ขาน
พล ไพร่ รับ บัน สาน แซ่ ซ้อง
พระ ที่ นั่ง เคลื่อน ชลธาร ฟู พ่อง
พาย ขวด ต้น บท ร้อง รับ ซ้ำ กราย พาย

๑ คู่ ชัก เคลื่อน ออก ซ้อง เสียง สังข
ตั้ง โห่ แตร เป่า ดัง แตร่ แตร้
มโหรทึก ลั่น ประ นัง นฤ นาท
พาย พ่อ พาย เบิ๊ด แล้ ขวด สร้าว ยาว เยอว

๑ เรือ กลอง ๆ แซก ชั้น ติง ติง ทั่ง แฮ
ปี่ เป่า แอ้อ่อย อิง เกลื็อก นิ้ว
จ่า กลอง เบิ๊ด ปะ บึ้ง เชิง คลุ่ม
เรือ เลื่อน ลม ริ้ว ๆ ศัพท์ สร้าว ครั้น โครม

◎ เรือ ตั้ง ทุก คู่ รู้ ตัว นาย สร้าว เฮย
ตั้ง โห่ ออก เรือ ขยาย เคลื่อน คว้าง
สร้าว รุก เร่ง พล พาย หนัก ทุก เล่ม พ่อ
หน้า พิ๊ด คัด ฉาก ง้าง งัด ท้าย พาย ตรง

◎ เรือ ตาม ต่าง ออก พร้อม เพรียง กัน
เคียง แข่ง แซง แซง ชัน ครั่น ครั้น
สำ เรือ สำ พล พรร ภุก เอิก เกริก เฮย
สาย สมุท นอง คลื่น พัน เพื่อง พุ้ง ฟอง ฟู

◎ ถึง ที่ หนึ่ง ใกล้ เกือบ ประทับ
ตั้ง ไล่ ข้ำ ฉับ ฉับ เร่ง สร้าว
เรือ กลอง ทอด ทวน ชยับ ทรง ท่า ฉนวน เฮย
เรือ ที่ นั่ง หนัก โน้ม น้าว หน่วง พลั้ว พาย ทอง

◎ ครั้น ถึง ประทับ รั้ง รา พาย
กลอง แซก ทำ แปลง ถวาย ต่าน ข้อ
เรียก รุ่ย เร่ง รัว ปลาย ไม้ ตอด รุก นา
ปี่ บิ๊ด นิ้ว ลง หัว แหย ซ้ำ ส่าย เลย

◎ ปาง เสด็จ ยุรยาตร ชั้น เป่า สังข์
แตร ก็ ส่ง สนั่น ดัง แซ่ ซ้อม
กลอง ชนะ จ่า เรียก ชั้ง คลุ่ม คลุ่ม ชั้ง คลุ่ม
จบ หมด สาม ลา พร้อม กับ ทั้ง เสียง แตร

๑ พระ คำเนิน สู่ โบสถ์ ตั้ง นมัศ การ
ทรง มอบ จีวร ทาน นอบ น้อม
สงฆ สม มุติ สวด ครอง กราญ เสร็จ กิจ แล้ว แฮ
ถวาย เครื่อง บริขาร พร้อม แจก ทั้ง ไตรย บี

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๓ เดือน ๘ ขึ้น ค่ำ ๑ จนถึงวัน ๓ เดือน ๙ ขึ้น ๘ ค่ำ ๘ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๔๗ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืม ๒๕ ครั้ง

พระราชนิพนธ์

ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ว่าด้วยพระอาทิตย์ถึงดาวฤกษ์อัสยุช

ก็เป็นมหาสงกรานต์

เมื่อพระอาทิตย์ถึงดาวอัสยุชฤกษ์เมื่อใด ก็เป็นมหาสงกรานต์เมื่อนั้น ก็ดาวฤกษ์ทั้งปวงนั้นเดินเลื่อน ๆ ไป จากสถานที่เป็นยันต์สงกรานต์ทุกปี หกสิบเจ็ดหกสิบสองปีไปได้องษาหนึ่ง แต่เดิมถึงว่ามีพร้อมกันกับสามัญสงกรานต์ชาเช้า ก็เลื่อนถอยมา บัดนี้ตกอยู่เดือนห้าแลเดือนหกบ้าง แต่ชื่อเดือนที่นับอ้ายยี่สามนั้นคงนับตามใกล้ต้นสี่สิ้นฤดู อธิบายเท่านี้ ผู้ที่เป็นโหรจงอ่านให้เข้าใจ ถ้าอยากรู้ให้เลอียด จะขอเรียนคำนวนก็จะบอกให้ได้ คนนักปราชญาวัดไม่เข้าใจอะไร ไม่รู้แล้วอย่ามาขัดเกะกะไป การที่ว่านี้มิใช่วิชาช้างสาศนา เป็นวิชาโหร ก็ฤดูเช่นที่รู้กันอยู่ ๆ นั้น เป็นฤดูทางจันทรสังเกตด้วยพระจันทร เมื่อใดพระจันทรเพ็ญประกอบด้วยฤกษ์กฤติกาตฤดู เมื่อพระจันทรเพ็ญประกอบด้วยฤกษ์บุรพคุณีเมื่อนั้นชื่อว่าเข้าคิมหันตฤดู อย่าว่าคิมหันตะอย่างบอกศักราชผิด ๆ เมื่อใดพระจันทรเพ็ญประกอบด้วยฤกษ์บุรพาสาธฤาอุตราสาธ เมื่อนั้นชื่อว่าเข้าวัสสานฤดู (อย่าว่าวัสสันต์อย่างบอกศักราชผิด ๆ) ก็ฤดูสามนี้ฤดูหนาวที่เรียกว่าเหมันตะเป็นเวลาพ้นจากมืดฝนสว่างขึ้นเปรียบเหมือนเวลาเช้า โบราณคิดว่าเป็นต้นปี ฤดูร้อนที่เรียกว่าคิมหตฤดู (อย่าว่าคิมหันตะ) เป็นเวลาสว่างร้อนเหมือนเวลากลางวัน คนโบราณจึงได้คิดว่าเป็นกลางปี ฤดูฝนที่เรียกว่าวัสสานะ (อย่าว่าวัสสันตะพ้องฤดูอาทิตย์ไป) เป็นเวลาเมื่อกลุ้มโดยมาก แลฝนพร่ำเที่ยวไปไหนไม่ได้ คนโบราณจึงได้คิดว่าเป็นเหมือนกลางคืนก็คนเป็นอันมาก ถือว่าเวลาเช้าเป็นต้นวัน เวลากลางคืนเป็นปลายวันฉันใด คนโบราณก็คิดว่าฤดูเหมันต์เป็นต้นปี ฤดูอัสสานะเป็นปลายปีฉันนั้น เพราะเหตุนั้นจึงได้นับชื่อเดือนเป็นหนึ่งมาแต่เดือนอ้าย แลแต่ก่อนคนโบราณนับเอาข้างแรมเป็นต้นเดือน เขานับเดือนอ้ายตั้งแต่แรมค่ำเดือนสิบสอง วันเพ็ญเดือนสิบสองเป็นเหมือนวันตุศสุดปี ภายหลังมีผู้ตั้งธรรมเนียมเสียใหม่ ให้เอาเวลาตัวสว่างไว้เป็นต้น เวลาสว่างมากเป็นกลาง เวลามืดเป็นปลาย คล้ายกันกับต้นปลายวันแลปีดังกล่าวแล้ว แต่ยังคับวิไนยไพพุทธสาศนาก็ยังคงอยู่เหมือนอย่างเดือน ๆ กายในพรรษาก็ดีเดือนกฐินก็ดี เดือนอานิสงษ์กฐินสี่เดือนก็ดี เดือนแสวงหาวัสสิกสาฏกาเดือนหนึ่งนั้นก็ดี ก็ย่อมนับเอาแรมค่ำหนึ่งเป็นต้นวันเพ็ญเป็นปลายหมด ในคำบอกฤดูเมื่อทวนถามอุโบสถว่า (อุตุนิอะนะสาสเนเหมันต์ คิมหะวัสสานานังกเสนะชิณิโหนิติ) ดังนี้ ออกชื่อเหมันต์เป็นต้น คิมหะเป็นกลาง วัสสานะเป็นปลาย ต้องกับคำราที่ว่ามานี้หมด เพราะในพระพุทธสาศนา ตรุศสารทสงกรานต์เช่นถืออยู่ว่าเป็นวันทำบุญให้ทานทุกวันนี้ไม่มี เป็นแต่ของช้างโหรช้างพราหมณ์มากลับกลายเจือปนไป

อธิบายเท่านี้ ถ้าผู้อ่านทวิตรองก็พอเข้าใจแล้ว จงอ่านกำหนดวิเสศในปีฉลูสัปตศกนี้ ตามชื่อสงกรานต์สามประการที่ดังว่านั้นเถิด

ฉันท วรรณ พฤติ ชื่อ รุจิรา ฉันท์

ช ภ ส ช

เ ะ เ ะ เ เ ะ เ เ ะ เ เ ะ ครุ ๑

จ ตุค ค เห หิ ห ร จิ รา ช ภา สัช คา

บาท หนึ่ง ๑๓ อักษร ๒ กลอน เปน บาท หนึ่ง

๒ บาท เปน บท หนึ่ง แล มียติ คือ ขาด คำ ลง

ในที่ ๔ ที่ ๙ อักษร ชื่อ รุจิรา ฉันท์ ดังนี้

แก้ ปัญจมะ คาถา มงคล ๔ ประการ

จะ แถลง พิเศศ ศุภ วร อรรถ นิพัทธ นุสน ธ เสนอ ณะ เหตุ วฒน พิมล ภิ มง คลา

ดิเรก บท พจน์ บริหาร วิถาร กถา จตุ ดถ เพธ ชิน บวรา นุสาศน ธิบาย

สุภัต บาน วิบุลย อา ทิกา ก็ หลาย ประการ ประกาศ กรณ พิปราย ก็ แจก ก็ แจง

วรา มิศาทศ วิธ วัด ถุ อรรถ แสดง วิเศศ กุศล ศุภ ผล แสวง วิบาก บรา

อนึ่ง สธรรมะ กถิต เหตุ ณะ เทศนา วิภัช โทษ คุณะ ก็ วิถา รบาป แล บุญ

ประพฤติ กล กุศล อเนก ดิเรก คุณ สุกรรม บท ทศ อนุ กุล ณะ ไตรย ทวาร

อนี้ แล ธรรม สม จริยา คุณา ธิการ หิตา นุกิจ สุจริตะ สาร อุฬาระ ผล

อนึ่ง กระทำ อนุเคราะห์ ประยูร สกูล สกนธ์ สพันธุ พงษ คณะ นร ชน สกานุ โคตร

ผิวะ ทุกข ไภย พิกล วินัศ วิบัติ โทษ ประหาร ประหัด อดุร มโนศ แล สู่ แล หา

ก็ ควร ก็ คง หฤทัย มุ่ง ผดุง ผดา หิรัญ พัตร อุทก อนา ก็ ปั่น ก็ ปูน

ยถา พลา นุกูล ประโยชน์ บโหด บ สูญ กรุญ กิจ สกล ประยูร สกุล วงษ

อนึ่ง แล เว้น วิ วิธ วชา นิรา ประสงค์ อเนก บาป บ กระมล จง จะ เจตะนา

ประพฤติ บุญ นิร ภย โทษ ประโมท ศุขา ก็ ล้วน ประเสริฐ พิสุทธ มหา คุณ ประการ

วิ จิตร ฉันท์ วร รุจิรา กถา วิถาร พิเศศ อรรถ วจน พิศดาร วิธี ถกล

ประกาศ กระวี วร วุฒิ ญาณ วิจารณ นิพนธ์ ลบอง ฉบับ บุรพ ยุยล บรำ บรา

๑๕ บท ๒๒ บันทัด

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

แก้โคลงทาย

๖๓ ๏ แมลง วัน ศีศะ แต้ม แตะ แดง
นระ เรียก เปน เขียว แปลง เปลี่ยน ถ้อย
เผือก ไม้ เผือก เหลือง แถลง ไถล เรียก เผือก นา
สุด ระ บิน สิ้น สร้อย ส่วน กล้ำ กำ จาย ฯ

๖๔ ๏ มหิงษ์ เสพย หญ้า ปาก มหิงษา
เปน ภักษ เสาะ แสวง หา หั่น เอื้อง
เศียร กระ บือ สมยา ระยะ ย่าน บาง เฮย
ระบุ บท พจน เปลื้อง ปลด ให้ ความ เหน ฯ

(เซน) ถ, ธ, ส,

โคลงทาย

๖๗ ๏ อดุลย วัตน รุ่ง รุ้ง เรือง รอง
นาน เนิ่น ฉนำ หมอง มาก แล้ว
นำ สิ่ง พัศดุ ปอง ปก ปิด เสีย นา
พลัน พิสุทธิ ผุด แผ้ว เพิก แม้ คืน หมอง ฯ

๖๘ ๏ หนึ่ง มี ซร แซ่ ซี้ ไพร สณฑ์
หนึ่ง ว่า เหนอ อยู่ หน แห่ง ฟ้า
หนึ่ง ใช้ ที่ เรือน ชน ชุม ทั่ว กัน แฮ
ร่วม รูป นาม เดียว ข้า พเจ้า เชิญ เฉลย ฯ

เล่ม ๒ แผ่น ๓๗ วัน ๔ เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ ปีกุน พศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรปฏิคม

โคลง พระราช พิธี ทวาทศ มาศ	น่า ๒๘๙
แร้ง ความ แล ลักษณ เสมียน เขียน หนังสือ	น่า ๒๙๑
รายงาน	น่า ๒๙๓
พระราช บัญญัติ ห้าม กระบัง รั้ง เฝือก	น่า ๒๙๓
ฉันท วรรณ พฤติ	น่า ๒๙๖
แก้ โคลง ทาย	น่า ๒๙๖
โคลง ทาย	น่า ๒๖

โคลง พระราช พิธี ทวาทศ มาศ

๑ เสวย เสดจ ที่ หนึ่ง แล้ว คลา พล
เคลื่อน พยุห โดย ชล มารค เต้า
ลุ วัด ที่ สอง ตล สาม สี่ วัด นา
เยน บ่าย กลับ คืน เข้า สู่ เบื้อง มณเฑียร

๒ ชาว แพ ชาว บ้าน จัด โต๊ะ เตี้ยง
ตั้ง ที่ บูชา เรียง เครื่อง พร้อม
เจ้า ของ แอบ หมอบ เคียง ดู แห่
เทียน ธูป ขุด นอบ น้อม นั่ง เฝ้า เต็ม แพ

๓ บาง แห่ง แต่ง กวาด แผ้ว ชุลมุน
รับ ท่าน ผู้ มี คุณ วุ่น ว้า
บ้าง รับ พวก เมีย ขุน นาง อื่น หลาย เอย
วิ่ง ไขว่ อยาก ได้ หน้า เหนื่อย นั่ง เลย ลืม

๔ ขุน นาง ต่าง แต่ง ให้ ภรรยา
เรือ แหวด แปด แจว หา ที่ ยั้ง
คุ้น ชอบ แวะ จอด อา ไศรย อยู่ ดู แฮ
น่า วัด น่า บ้าน ทั้ง ร่ม ไม้ ฝั่ง ชล

๕ พระ เสดจ พยุห ยาตร เต้า แดน ชล
อัศว ยุช ฤๅ ตล หนึ่ง ครั้ง
ปาง เมื่อ สุด สิ้น ฝน ฟ้า เบิด เผฆ แฮ
เฉลิม พระ ยศ ทั่ว ทั้ง แผ่น หล้า แหล่ง สยาม

๏ ประชุมชน พรัก พร้อม มาก หลาย
ถ้วน ทั่ว ทุก หญิง ชาย แซ่ซ้อง
เที่ยว ดู แต่ ตาม สบาย เริง รื่น
ยอ พระ เกียรติ เกรอก ก้อง นบ นิ้ว ถวาย พร

๏ ชลมารค พยุห ยาตร นี้ มี วัน หนึ่ง นา
ต่อ อีก นั้น จัด สรร ใหม่ แท้
พรหม ราช ที่ หัว พัน หมาย บอก
เรือ รูป สัตว ผลัด แก้ เปลี่ยน ตั้ง ธรรมเนียม

๏ เรือ ญวน สาม คู่ นั้น ให้ คง อยู่ แฮ
เสือ หนึ่ง แซร สาม ตรง สี่ ถ้วน
แปด ลำ ประจำ จง มา แห่
กว่า จะ เลิก กถิน ล้วน เหล่า นี้ มี เสมอ

๏ เรือ ประตู จีก กับ ทั้ง เรือ นำ กลอง เฮย
อีก ปลัด กรม พระ ตำ รวจ หน้า
เวร สมทบ แห่ ประจำ ริ้ว นอก
ตำรวจ กลอง ปตู ห้า คู่ ทั้ง เรือ เสือ

๏ กอง กลาง เรือ ตั้ง นอก นาม ขนาน
ขุน ชื่อ จง ใจ หาญ ปลัด รู้
นาย เรือ คู่ ชำนาญ นำ แห่ มา นา
ขุน ชื่อ ผลาญ ไพรี ผู้ กลั่น กล้า กลาง ณรงค์

๏ เรือ กัน แกล้ว กลั่น กล้า ไวย วุฒิ
ขุน พิไชย ชาญ ยุทธ เชี่ยว ใช้
ขุน นรา ฤทธิ ไกร รุด ราญ ศึก สยอน เอย
กรม สุรัศ สวัสดี ได้ ว่า ทั้ง สอง กรม

๏ เรือ ตั้ง ตำรวจ ทั้ง แปด กรม
ใน ใหญ่ นอก อีก สนม แปด ถ้วน
รอง งาน นักงาน รดม ใน หมู่
เกณฑ์ ทุก กรม แต่ ล้วน เลือก พื้น พัน ทนาย

๏ เกณฑ์ หัด อย่าง ฝรั่ง ตั้ง แห่ใน
ขุน ชื่อ คง ปืน ไฟ แม่น ถ้า
ทั้งสอง ปลัด กรม ไว วิ่ง รุก โรม พ่อ
ขุน ไล่ พล รบ กล้า มุ่ง สู้ หมาย เศียร

๏ ล้อม วัง ตั้ง คู่ นี้ พนักงาน
หลวง อไภย พล ชาญ ชื่อ อ้าง
ฝ่าย ขวา ว่า แต่ การ แหน แห่
หลวง ชนะ ไพรินทร์ ข้าง ฝ่าย ซ้าย นาย เรือ

๏ อาษา วิเสศ ตั้ง ชั้น สาม
ขุน นุชิต สงคราม มอบ ให้
ขุน รณ ฤทธิ์ พิไชย นาม ที่ ปลัด กรม เฮย
เปน พนักงาน ได้ ว่า ด้าน การ เรือ

๏ ทหาร ใน เรือ ตั้ง นี้ สอง คลา
หมื่น ชื่อ จง ใจ สนิท ขวา หนึ่ง นั้น
ซ้าย หมื่น จิตร รักษา เรือ คู่ ตั้ง แฮ
วาง แห่ เคียง คู่ กั้น นอก ชั้น เรือ กลอง

๏ ดาษ สี แดง สอด พื้น เชิง ตรวย
สิบ คู่ ดู สระ สวย สุก จ้า
ดาว ผ้า ภู่ เส้น สลวย เพรา เพริศ
ขน ภู่ ขน สร้าว ห้า แห่ง ชั้น ขน ขาว

๏ ปืน หลัก นก สับ ง้าง ราง ทา เขียว เอย
ตั้ง ที่ น่า กัญญา เหมาะ หมั้น
เกณฑ์ หัด หมู่ ทหาร มา ลง หก คน พ่อ
พล พวก พาย เรือ นั้น สอด เสื้อ สี ขาว

๏ เรือ ปลัด ตำรวจ ต้น เวร ไคล คลา เฮย
น่า แห่ง เรือ ทหาร ใน คู่ ตั้ง
เรือ กลอง จัด วาง ไป น่า คู่ ชัก นา
พาย หนัก ลง เล่ม ตั้ง ตก ด้อย คอย ที

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

แจ้งความ

เรื่องหนังสือที่ต่อลงไปนี้ เปนเรื่องราวว่าด้วยลักษณเสมียนเขียนหนังสือ ข้าพเจ้าเรียบเรียงไว้ด้วยเหนว่าท่านสมาชิกทั้งปวงย่อมจะมีราชการแลการในตัวที่ต้องใช้การเกี่ยวข้องด้วยหนังสือเปนอันมาก ย่อมจะมีเสมียนใช้โดยชุกชุม เสมียนของท่านสมาชิกบางคนคงจะมีอาการคล้ายคลึงกับที่กล่าวมานี้บ้าง บางทีจะเปนประโยชน์ในการที่จะแก้ไขให้ดีขึ้นตามสมควร ถ้าท่านสมาชิกผู้ใดประสงค์ที่จะทราบเรื่องก็เชิญอ่านต่อไป ถ้าไม่ประสงค์ก็เชิญข้ามไปเสีย ข้าพเจ้าเกรงว่าท่านผู้ใดที่ไม่ชอบใจในเรื่องที่จะว่าต่อไปนี้ จะว่าข้าพเจ้าเอาหนังสือที่ไม่ชอบใจมาให้อ่านเปนการเสียเวลา จึงขอบอกล่วงน่าไว้ก่อน

เหรัญญิก

ว่าด้วยลักษณเสมียนเขียนหนังสือ

เสมียนที่สำหรับเขียนลอกคัดหนังสือต่าง ๆ ทั่วไปที่ทำการอยู่ในทุกวันนี้ มีคุณและโทษที่จะพึงสรรเสริญและติเตียนนั้นแบ่งเปนสามหมวด คือหมวดเวลาหมวดหนึ่ง หมวดใช้ตัวหมวดหนึ่ง หมวดความหมวดหนึ่ง

ในหมวดเวลามีสี่จำพวก ที่ ๑ เขียนช้าและยุ่งอ่านยาก ที่ ๒ เขียนเร็วแต่ยุ่งอ่านยาก ที่ ๓ เขียนช้าแต่อ่านง่าย ที่ ๔ เขียนเร็วและอ่านง่ายด้วย รวมเปน ๔ จำพวก

ในหมวดใช้ตัวก็มี ๔ จำพวก ที่ ๑ ไม่รู้วิธีใช้ตัวและไม่คัดตามฉบับด้วย ที่ ๒ รู้วิธีใช้ตัวแต่ไม่สันทัดมักแก้หนังสือผิด ๆ ถูก ๆ ที่ ๓ ไม่รู้วิธีใช้ตัวแต่คัดหนังสือถูกตามฉบับไม่คลาดเคลื่อน ที่ ๔ รู้วิธีใช้ตัวและรู้วิธีผ่อนผันในการที่จะคัดให้ถูกต้อง รวมเปน ๔ จำพวก

ในหมวดความก็มี ๔ จำพวก ที่ ๑ ไม่เข้าใจความในต้นฉบับคัดหนังสือมักเลอะเทอะไม่ได้ความ ที่ ๒ เข้าใจความแต่คัดมักตกตั้งวรรคฤๅตั้งบันทัดที่ ๓ เข้าใจความแต่คัดมักตกทีละตัวสองตัวระไป ที่ ๔ เข้าใจความคัดไม่ผิดไม่ตกรู้ผ่อนผันให้ถูกต้อง รวมเปน ๔ จำพวก

ในหมวดเวลาที่มีสี่จำพวกนั้น จำพวกที่ ๑ เปนคนเขียนหนังสือไม่ชำนาญเขียนก็ช้า ๆ ทีละตัวไม่คล่องแคล่วไปได้ เนื้อตัวก็ยุ่งยิ่งไม่เรียบร้อยอ่านยาก ในคนจำพวกนี้ยังไม่ควรใช้การงานได้แต่ให้ฝึกหัดไปกว่าจะดีขึ้นโดยลำดับ

จำพวกที่ ๒ เขียนหนังสือเร็วแต่อ่านยาก เปนคนคล่องแคล่วใจเร็วแต่หนังสือยังไม่สู้สันทัดจึงมักมีอาการเช่นนั้น ในคนจำพวกนี้ถ้าเปนการประจุบันจะต้องการเร็วแต่พอได้การแล้วก็เปนใช้ได้ ถ้าให้เขียนให้มาก ๆ แล้วก็จะค่อยดีขึ้นได้

จำพวกที่ ๓ เขียนหนังสือช้าแต่อ่านง่าย มักเปนคนเงื่องช้าและเปนคนละเอียดลออ ควรรับการที่เปนการมั่นคงถาวรไม่ใช่การประจุบัน ถ้าเปนการประจุบันแล้วใช้คนเช่นนี้จะไม่ทันการ ถ้าให้อุสาห์เขียนหนังสือให้มาก ๆ เสมอไปก็จะค่อยชำนาญและจะเร็วขึ้นได้บ้างบางคน

จำพวกที่ ๔ เขียนเร็วและอ่านง่ายด้วย เปนคนที่ได้เล่าเรียนฝึกหัดชำนิชำนาญในการเขียนหนังสือจึงประกอบด้วยคุณเช่นนี้ สมควรที่จะใช้ในการหนังสือได้ดีไม่เปนที่รำคานแก่ผู้ใช้

ในหมวดใช้ตัวที่มีสี่จำพวกนั้น จำพวกที่ ๑ เปนคนไม่ได้เล่าเรียนรู้หนังสืออ่านเขียนแต่เล็กน้อยเมื่อเวลาจะคัดหนังสือใด ๆ ก็คัดผิด ๆ ถูก ๆ เลอะ ๆ เทอะ ๆ ถึงต้นฉบับจะเปนหนังสือที่ถูกต้องก็มาคัดผิด ๆ ไปหมด ถ้าต้นฉบับเปนหนังสือที่ผิดแล้วก็

ยิ่งเลอะเทอะใหญ่ที่เดียว คนเช่นนี้ใช้ให้คัดหนังสือเปลืองกระดาษดินสอ ยังไม่ควรแก่การงาน ควรให้เรียนหนังสืออ่านเขียนให้ชำนาญก่อน กว่าจะดีขึ้นไปโดยลำดับ

จำพวกที่ ๒ รู้วิธีใช้ตัวแต่ไม่สันทัดมักแก้หนังสือผิด ๆ ถูก ๆ คนเช่นนี้คัดหนังสือจะไรถ้าพบประคำที่ตัวไม่รู้ก็มักแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปตามความรู้ของตัว บางทีก็ทำให้หนังสือผิดเสียความได้ ถ้าเปนคนเรียนร้อยปรกติ ให้เล่าเรียนเสียอีกให้ชำนาญก็จะใช้การได้ดี ถ้าเปนคนอวดดื้อถือตัวรู้ต้องข่มขี่ด้วยอำนาจอาชญาบางทีก็จะดีได้

จำพวกที่ ๓ ไม่รู้วิธีใช้ตัวแต่คัดหนังสือถูกตามฉบับไม่คลาดเคลื่อน คนเช่นนี้ชอบที่ใช้ให้คัดหนังสือที่ต้นฉบับถูก ๆ ฤๅหนังสือโบราณที่จะคัดให้ถูกกับวิธีที่ใช้ในแบบโบราณ ถ้าให้เล่าเรียนให้รู้ใช้ตัวก็จะใช้การได้ดี

จำพวกที่ ๔ รู้วิธีใช้ตัวและรู้วิธีผ่อนผันในการที่จะคัดให้ถูกต้อง คนเช่นนี้เปนคนที่ได้ศึกษาการหนังสือชำนาญ และเปนคนพินิจพิจารณามาก สมควรที่จะใช้ในการเขียนหนังสือได้ ไม่เปนที่ลำบากใจแก่ผู้ใช้

ในหมวดความมีสี่จำพวก จำพวกที่ ๑ ไม่เข้าใจความต้นฉบับ คัดหนังสือเลอะเทอะไม่ได้ความ คนเช่นนี้ถ้าจะใช้คัดหนังสือที่ตกแซกวงกามาก ๆ แล้วจะทำให้เลอะเทอะผิด ๆ ถูก ๆ เสียความไปหมด ถึงจะใช้ตัวถูกก็ใช้ไม่ได้ ต้องให้อ่านหนังสือเรื่องราวต่าง ๆ ให้มาก ๆ พอให้รู้เค้าเข้าใจทางความก็พอจะใช้ได้ต่อไป

จำพวกที่ ๒ เข้าใจความแต่คัดมักตกตั้งวรรคฤๅตั้งบันทัด คนเช่นนี้เปนคนลับพร่าวไม่ใคร่มีสติสัมปชัญ ถ้าจะใช้ให้คัดหนังสือต้องให้ไปคัดในที่เงียบสงัดไม่มีผู้คน อย่าให้พูดจากับผู้ใดในเวลาเขียนหนังสือ จึงจะเปนการเรียบร้อยได้ ถ้าให้เขียนพลางพูดพลางในที่ประชุมชนแล้วก็เปนใช้ไม่ได้ ต้องตกผิดเสียหายอยู่ดังนี้

จำพวกที่ ๓ เข้าใจความแต่คัดมักตกที่ละตัวสองตัวระไป เหมือนดังจะเขียนคำว่าสำหรับเขียนแต่ว่าสำ ฤๅเขียนคำว่าหนังสือเขียนแต่หนังคำเดียวเปนต้น คนเช่นนี้เปนคนใจเร็วและสับพร่าวด้วยนิดหน่อย ต้องให้เขียนให้ช้า ๆ และให้ระวังให้มาก ๆ จึงจะหายได้ ฤๅมิฉนั้นต้องข่มขี่ด้วยอาชญาก็จะหายได้บ้าง

จำพวกที่ ๔ เข้าใจความคัดไม่ผิดไม่ตกและรู้ผ่อนผันให้ถูกต้อง เปนคนที่มีสติแม่นยำและเฉลียวฉลาดและเล่าเรียนศึกษามาก เปนผู้ที่ควรจะรองรับใช้ในการหนังสือเปนอย่างดีได้ ไม่เปนที่เบื่อหน่ายแก่ผู้ใช้

ที่พรรณามาด้วยเสมียนสามหมวดสิบสองจำพวกนี้ เฉพาะแต่เสมียนที่สำหรับคัดเขียนหนังสือพวกเดียว ไม่ได้ว่าถึงเสมียนที่สำหรับเรียงหนังสือแต่งหนังสือ และเสมียนสำหรับจดบาญชีรับบาญชี ด้วยเสมียนเหล่านี้เปนวิชาชั้นสูงขึ้นไป

ในเสมียนที่ว่ามา ๓ หมวดแบ่งเปนหมวดละสี่จำพวกนั้น ในพวกที่ ๑ ทั้งสามหมวดนั้น ถ้าเสมียนคนใดเปนเช่นนั้นแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ยังไม่ควรใช้การงานที่ดี ถ้าเปนทั้งสามอย่างใช้ไม่ได้แน่แท้ ต้องให้ศึกษาต่อไปตามที่ว่ามาข้างต้น ถ้าไม่ดีขึ้นได้ผู้นั้นก็เปนอภัพบุคคล ไม่ควรแก่การหนังสือแล้ว ควรใช้ให้ประกอบการอื่นต่อไป

จำพวกที่ ๒ ที่ ๓ ในทุก ๆ หมวดนั้นพอใช้การงานได้แต่เอาเปนดีไม่ได้ ต้องผ่อนผันแก้ไขโดยอุบายต่าง ๆ เช่นกล่าวมาแล้ว ตามสมควรแก่อุปนิสสัย

จำพวกที่ ๔ ในสามหมวดนั้น ถ้ามีแก่เสมียน

คนใดแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ฤๅสองอย่างก็นับว่าเปนดีได้โดยลำดับ สมควรที่จะใช้การได้ ถ้าเสมือนคนใดบริบูรณทั้งสามอย่างแล้ว เปนดีอย่างยิ่งเปนสุดวิชาในการที่คัดลอกหนังสือเพียงเท่านี้ ควรให้เรียนทำบาญชีแลแต่งหนังสือเรียงความ ซึ่งเปนวิชาชั้นสูงต่อไป

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๔ เดือน ๘ ขึ้น ๙ ค่ำ จนถึงวัน ๓ เดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ๗ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๔๓ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืม ๓๕ ครั้ง

พระราชบัญญัติ ห้ามกรบังรั้งเฝือก

กฎให้ไว้แก่พระสุรัศวดีซ้ายขวาในนอก ให้กฎหมายบอกแก่เจ้าพระยาแลพระยา พระหลวงเมืองเจ้าราชนิกูลขุนหมื่นพันทนาย ฝ่ายทหารพลเรือนชาวพระคลังมหาสมบัติ อาลักษณ์ชาวที่มหาดเล็กขอเฝ้า ข้าเจ้าต่างกรมหากรมมิได้ กรมฝ่ายน่าฝ่ายในแลข้าหลวงกรมพระราชวังบวรสฐานมงคล ผู้รักษาเมือง ผู้รั้งกรมการร้อยแขวงกำนันพันนายบ้านนายอำเภอนายอากรขนอนตลาดแลราษฎรณเมือง ๑ ๒ ๓ ๔ ปักษใต้ฝ่ายเหนือทั้งปวงจงทั่ว

ศุภมัสดุจุลศักราช ๑๑๘๘ โสณะสังวัจฉระบุศยมาศกาลปักษ จาตุทัศมีดิษถีศุกระบริเฉทกาลกำหนดพระบาทสมเด็จบรมขัตติยราช มหาธรรมมิกราชารามาธิบดินทรณินทราธาดาธิบดี ศรีวิสุทธิ์มหาสมมุติเทวราชบรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงจัตุรงค์วิทสังคะหะวัถุ แลทศมิตรราชธรรมอนันตคุณวิบุลยปรีชามหาพุทธางกูรราช ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ เสดจออกณะพระที่นั่งอำมรินทรวินิจไฉย ฝ่ายอุตราพิมุขแห่งพระที่นั่งมหาจักรพรรดิพิมาน พร้อมด้วยอรรคมหาเสนาธิบดีมุขมนตรีกระวีชาติพฤฒามาตยราชปะโรหิตาโหราจาริย์ ทูลลอองธุลีพระบาทโดยอันดับ มีพระราชโองการดำรัสว่าทุกวันนี้ ทรงพระราชรำพึงถึงมุลประเพณีบรมโพธิสัตว์เจ้าทั้งหลาย ผู้ก่อสร้างพระบารมีปราถนาพุทธภูมจะสำเร็จพระโพธิญาณได้ ก็อาไศรยบริบูรณด้วยฉับพิทธัชฌาไศรยไตรจาริยาวัติอัถธรรมสะโมธาน สะสมสรรพการกองกุศล มีธนะบริจาคเปนต้นชีวิตรบริจาคเปนอวะสานะช้านานนับด้วยอะสงไขยกัลป กว่าจะได้ตรัสเปนพระโปรดเวไนยสัตว ให้พ้นจากวัฏสงสารนั้นเปนอันยากยิ่งนัก แลสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระไทยหวังต่อพระโพธิญาณ โดยสมาทานวิรัติเจตนาหมั้นอยู่ ในพระราชสันดานหมายจะให้สำเรจแก่พระสรรพพัญตัญญาณเปนเที่ยงแท้ จึ่งทรงพระอุสาหะบำเพ็ญพระราชกุศล เปนต้นด้วยทรงปวรนาพระองค์ไว้ในพระพุทธการกสาสนูประถัมภก จะยอยกพระบวรพุทธสาศนา ให้ถาวรวัฒนากาลยืนนานไป แล้วก็ทรงบำเพ็ญศิลทานเจริญเมตตาภาวนาทรงสดับฟังพระธรรมเทศนา แลประพฤติปรนิบัติตามทางพระอัศฎางคิกมัค รักษาสุจริตธรรมมิได้ขาดตามราชประเพณี แลกองการพระราชกุศลทั้งปวงนี้ ทรงบำเพ็ญมาเปนนิจมิได้ย่อหย่อน แล้วยังไม่อิ่มหนำในพระราชสันดาน จึ่งทรงพระราชดำริห์ด้วยพระปรีชาวิจารณญาณสอดส่องแสวงสืบต่อไป ในการพระราชกุศลที่ยังมิได้ทรงกระทำ จะกระทำให้มีผลอานิสงษให้มากภิญโยยิ่งขึ้นไปอีก ก็ทรงเหนว่าบันดาผู้กระทำปาณา

ทิยาต ฆ่าสัตว ตัวเปน ให้จำตาย ขายเลี้ยงชีวิตร ก็มีอยู่หลายเหล่าหลายจำพวก แต่เปนประมาณไม่มาก เหมือนผู้ฆ่าชีวิตร แห่งสัตว ชาติมัจฉา ปลาใหญ่ปลาน้อยไม่ ปลาตายยิ่งกว่าสัตวทั้งปวง เหตุด้วยนายอากรซึ่งรับทำอากรค่าน้ำ ส่งเงินเข้าท้องพระคลังทั้งตัวเปนเจ้าของหวงแหน ลำน้ำใหญ่น้อยห้วยสะหานหนองคลองบึง บาง ขายให้แก่ราษฎรเปนย่านเปนตำบลผู้ซื้อผู้ขาย หมาย จะเอากำไรให้มากเหลือจากเงินอากรโดยโลภเจตนา ชักชวนกันกระทำปาณาติบาตซื้อขายเลี้ยงชีวิตรคิดอุบายต่างๆ ขุดบ่อพ่อปลาทำยาเบื่อให้ปลามัวเมา แลจับทุบตีไม่มีความเวทนา บางทีชักหญ้าตำตามลำน้ำ ลำคลองมาบเหมืองบ่อหลุมใหญ่น้อย ให้ปลาหลงเข้าอาไศรย แล้วก็ปิดทำนบกักขังลงกระบังรั้งเผือก ล้อมวงลงลึ่รุกกั้นให้แคบบำรุน้ำสำโรกน้ำให้แห้ง ทำเผือกรั้วโปะหลุมล้อมวงไว้รอบชายทเล เพลาน้ำขึ้นปลาก็ลงตามกระแสสายน้ำไหลเข้าไปในเผือก ครั้นน้ำลงปลาออกมามิได้ พวกกระทำปาณาติบาตเหล่านี้คิดอุบายยักย้ายถ่ายเทต่างๆ สุดแต่จะจับเอาตัวปลาซึ่งเข้าอยู่ในที่ขังให้ได้จนสิ้นจนหมด โดยต่ำแต่กุ้งเล็กปลาน้อยที่บริโภคซื้อขายมิได้ ไม่ต้องการก็พลอยพินาศฉิบหาย ตายเสียเปล่าเปนอันมากกว่ามากหาผลประโยชน์มิได้ ทรงสังเวชพระไทยยิ่งนัก ครั้นจะให้มีพระราชบัญญัติขัดขวนห้ามปรามเสียให้เด็ดขาด มิให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน กระทำปาณาติบาตต่อไป ปลาก็เปนที่อาไศรยอาหารบริโภคเลี้ยงชีวิตรแห่งมนุษย ตามโลกย์วิไสยสืบมา แต่ถ้าว่าทรงพระเมตตาแก่ชีวิตรสัตวที่ไม่ควรจะตาย จะมิให้ตาย แม้นว่าฝูงสัตวมัจฉาชาติทั้งหลาย จะถึงที่ตายควรแก่อาหารแห่งมนุษยแล้วก็ดี จะมิให้มีผู้ใดกักขังให้ทนทุกข์เวทนาได้ ชีวิตรแห่งสัตวทั้งหลายก็จะค่อยยืดยาวเนิ่นช้าออกไป ฝูงสัตวใหญ่น้อยซึ่งอาไศรยอยู่ในน้ำก็จะได้ความผาศุกสบาย ตามนิไสยแห่งทนซึ่งนายอากรและราษฎรทั้งปวง กระทำให้ฝูงปลาทั้งหลายถึงแก่ความตายโดยมาก แลว่ากักขังไว้ได้นั้นก็เพราะปิดทำนบวิดน้ำในห้วยหนองให้แห้งทำเผือกกั้นวงไว้ แลประกอบยาเบื่อเมาให้ปลากิน ทั้งสี่สิ่งนี้ยังมีผู้กระทำได้อยู่ตราบใด สัตวก็จะตายเสียโดยมาก จำจะห้ามปรามเสียอย่าให้ผู้ใดกระทำต่อไปได้ ถึงเงินอากรค่าน้ำซึ่งเคยส่งเข้าท้องพระคลังจะขาดลงไปมากน้อยประการใด ก็หาทรงพระวิตกอาไลยเอื้อเฟื้อไม่ ครั้นจะให้ยกเลิกอากรค่าน้ำเสียทั้งสิ้นเล่า ราษฎรก็จะเหนว่ากระทำปาณาติบาตซื้อขายเลี้ยงชีวิตรได้โดยง่าย หาต้องเสียเงินอากรค่าน้ำไม่ก็จะมีใจกำเริบนิยมยินดี ชักชวนกันกระทำปาณาติบาตชุกชุมมากขึ้นไปอีก เหตุฉนี้ยรม กระษัตราธิราชเจ้าแต่ก่อนผู้มีบุญญาพิสมภารอภินิหารบารมี ทรงพิจารณาด้วยพระปรีชาญาณอันเลอียดเหนว่า คุณแลโทษจึ่งโปรดให้มีพระราชบัญญัติไว้เปนพิกัดสืบมา ถ้าผู้ใดทำเครื่องมือสำหรับที่จะทำปาณาติบาตขึ้นไว้มีอวนแลแหลอบลันเปนต้น ให้มีโทษละเมิดเปนเบี้ยปรับไหม ตั้งพิกัดไว้ทุกสิ่งใครกระทำปาณาติบาตมากก็ต้องเสียเงินปรับไหมมาก หวังจะให้ราษฎรผู้กระทำบาปเข็ดหลายด้วยต้องเสียเงินค่าปรับไหม โดยพระราชอุบายบัญญา เพื่อจะทรงสงเคราะห์แก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินมิให้กระทำปาณาติบาตมากขึ้นไปได้ ครั้นล่วงบรมกระษัตริย์สืบๆมา มีผู้อาษารับเรียกเงินปรับไหมค่าน้ำ เปนอากรผูกขาดส่งขึ้นท้องพระคลัง ครั้นนายอากรเรียกเงินอากรมีกำไรได้ประโยชน์ก็มีผู้เข้ามาประมูลเงินอากรให้มากขึ้น ช่วงชิงกันทำ

สืบ ต่อ มา โดย โลภ เจตนา กล้า หาญ สันดาน อยาย ช้า ใช่ สัมมาทิษฐิ มิได้ มี หิริโอตัป สดุ้ง กลัว ละ อาย แก่ บาป ที่ จะ เปน เวรา นุเวร ไป ภาย น่า จึ่ง คิด บิด ทำนบ ทำ เผือก กั้น วง นอก จาก พิกัด จะ เอา ปลา ให้ ได้ ช้า มาก หา มี ผู้ กราบ บังคมทูล พระกรุณา ให้ ทรง ทราบ ไม่ จึ่ง มิได้ มี พระราชบัญญัติ ห้าม ปรามไว้ ครั้ง นี้ พระบาท สมเดจ พระ พุทธเจ้า อยู่หัว ผู้ทรง พระคุณ อรรม อัน มหา ประเสริฐ ทรง ทราบ เหตุ ผล ซึ่ง นาย อากร กับ ราษฎร กระทำกำม์ อัน อยาบช้า ลามก ซื้อ ขาย เลี้ยง ชีวิตร ประกอบ การ มิจฉา ชีพ เปน อาจิณกำม์ ดังนี้ ถ้า ละเมิน ไว้ มิ ห้าม ปราม เสีย ให้ เด็ด ขาด นาย อากร แล ราษฎร ผู้ กระทำ ปาณาติบาต เลี้ยงชีวิตร ก็ จะ เอา เยี่ยง อย่าง กัน สืบ ต่อไป เบื้อง น่า จะ พา กัน ไป สู่ ทุกขติภูมเสีย โดย มาก ทรง พระ มหา กรุณา เมตตา แก่ คน ทั้งหลาย จะ บำบัด ทุกข โทษ บาป กำม์ ผู้ กระทำ ปาณาติบาต ให้ น้อย ลง พระราชกุศล ผล อานิสงษ อัน นี้ จะ นับ คณ นา มิได้ ควร จะให้ ปรากฏไว้ ชั่ว ฟ้า แล ดิน สิ้น กาล ปาวสาน จึ่ง มี พระราช โองการ มา พระบัณฑูร สุรสิงหนาท ตำรัส เหนือ เกล้า ๆ ให้ ตรา พระราช บริหาร บัญญัติ ห้าม ปราม ไว้ แต่ นี้ สืบ ไป เมื่อ น่า ห้าม อย่า ให้ ผู้ ใด หวง แหน ห้วย ละหาน หนอง คลอง บึง บาง มาย เหมือง บ่อ หลุม ลำ น้ำ ลำ กระโดง ไว้ ทำ ที่ ใด ตำบล ใด มี อากร แล มิได้ มี อากร ใน ลำ คลอง ท้อง ทะเล ฝูง สัตว ใหญ่ น้อย เปน ต้น ว่า กุ้ง ปลา อาไศรย แล เที่ยว ไป มา ได้ ห้าม อย่าให้ ผู้ ใด ลง ลี่ ลง กระบัง รั้ง เผือก รั้ว โปะ หลุม ลง ทำนบ บิด กั้น ขัง ปลา ไว้ ห้าม อย่าให้ ทำ ยา เบื่อ ให้ ปลา มัว เมา ห้าม อย่า ให้ วิด น้ำ บำรุ น้ำ สำโรก น้ำ เอา ตัว ปลา เปน อัน ขาด ที เดียว ถ้า ผู้ ใด มี พ้ง มี ผู้ ร้องพ้อง ว่า กล่าว พิจารณา เปน สัตย จะ ให้ ลง พระราชอาญา เฉลี่ยน สาม ยก เอา ปลา แขวน คอ ให้ รอบ ให้ นาย ชะมอง ที่ ฆ้อง นำ หน้า ประจาน สาม วัน ส่ง ตัว ไป จำไว้ ณะคุก กว่า จะ ตาย ให้ เจ้าเมือง กรมการ จัด แจง ร้อย แขวง นาย บ้าน นาย อำเภอ ให้ เที่ยว ตรวจ ตรา ดู แล ทุก แห่ง ทุก ตำบล ของเนือง ๆ อย่า ให้ ผู้ ใด กระทำ ล่วงเกิน พระ ราช บัญญัติ ห้าม ปรามนี้ ได้ ถ้า เจ้าเมือง กรมการ ร้อย แขวง นาย บ้าน นายอำเภอใด ๆ มิได้ ปลงใจช่วยทำนุ บำรุงใน พระราช กุศล อัน นี้ เพิก เฉย ละเมิน เสีย มิ ได้ ระวัง ตรวจ ตรา มี ผู้ บิด ทำนบ กั้น เผือก วิด น้ำ เบื่อ ปลา กระทำ ต่อไป ได้ อีก จะ ให้ ลง พระราช อาญา เจ้า เมือง กรมการ ร้อย แขวง นาย บ้าน นาย อำเภอ โดย โทษา นุโทษ ของ หนัก

อนึ่ง เจ้า เมือง กรมการ ร้อย แขวง นาย บ้าน นาย อำเภอ รู้เหน ว่า ผู้ใด กระทำ ล่วง พระ ราช บัญญัติ ห้าม ปราม แต่ สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง จับ ได้ แล มี ผู้ มา ร้อง ฟ้อง ว่า กล่าว พิจารณา เปน สัตย ให้ เอา ตัว ผู้ กระทำ ผิด จำ ของ ให้ มั่น คง บอก ส่ง ลง มา ยัง ลูก ขุน ศาลา ห้าม อย่า ให้ บิด บัง อำ พราง ป้อง กัน เลื่อก ไส ปล่อย ผู้ กระ ทำ ผิด คิด อุบาย บอก ว่า หนี ลง เอา พัสดุ เงิน ทอง ของ สิ่นบน เปน อัน ขาด ที เดียว ถ้า มี พ้ง จะ ให้ ลง พระ ราช อาญา เฉลี่ยน สาม ยก เอา เงิน เอา ทอง ของ สิ่นบน แขวน คอ ทะเวน บก ทะเวน เรือ วิบ าชร บาทว์ ส่ง ตัว ไป จำ ไว้ ณะคุก กว่า จะ ตาย อย่า ให้ คน ทั้ง หลาย ดู เยี่ยง อย่าง กัน

อนึ่ง ถ้า ชาว พระ คลัง มหา สมบัติ จะ ตั้ง นาย อากร ให้ เรียก ค่า น้ำ ตาม พิกัด อัตรา สืบ มา แต่ ก่อน ใน ตรา ตั้ง นั้น ให้ มี ข้อ ห้าม ตาม พระราช บัญญัติ ครั้ง นี้ ทุก ฉบับ อย่า ให้ นาย อากร ทำ เหลือ เกิน แต่ สิ่ง ใด สิ่ง หนึ่ง ได้ แล้ว ให้ มหาดไทย กระลาโหม กรมท่า } แจก พระราช กำหนด นี้ ประ กาศ ไป ให้ รู้ ทั่ว ให้ กระ ทำ ตาม พระราช กำหนด นี้ ทุก ประ การ

กฎ ให้ ไว้ ณ วัน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ จุล ศักราช ๑๑๙๘ ปี ขอ อัฐศก ๚

ฉันทวรรณพฤติ ชื่อปราชิตฉันท์

น น ร ส
เ เ เ เ เ เ เ เ เ เ เ เะ สหครุ
น น ร ส ล หุ คา ส เร หิ ปราชิ ตา

บาทหนึ่ง ๑๔ อักษร ๒ กลอนเปนบาทหนึ่ง ๒ บาทเปนบทหนึ่ง แลมียติคือขาดคำลง ในที่ ๗ อักษร ชื่อปราชิตฉันท์ดังนี้

แก้ฉฐมะคาถามงคล ๓ ประการ

จะรจิตะวรอรรถ พิพัทธสุมงคลา อุดมคุณมหา วิเศควิสุทธผล

ติวิวิธบุลยเหตุ ประเภทประโยชนยล วรวามนก็ดล ดิเรกศุขาพิบูลย

วิรติอกุศลา ประการะจตุดถสูญ ผรุษผลนุกูลกิเลศะทุกรรมกิจา

ชีวิตะนิกรสัตว วินัศอทินาคฤหา รติบรภิริยามุสาวจนาทคดี

นิรจตุวิธเวร แลเว้นบมิก่อกระลี อรติวรติมีชินานุดถานิเทศ

บวรวิบูลยอรรถ ขจัดอภิมงคเลศ สุจริตคุณเหตุประโยชนชมัยโลกย

วิรมะอุทกมัช ขจัดทุศิลาประโยค ทุจริตกิจโมกข์ ก็สังวรศีลคุณ

สลิละพรุณะบาย ก็วายวุฒิญาณะสุน ทรบทฤษนบุญ แลบาปะพิบัติโทษ

พิปวิตะทศนา วิจาระก็ปราศประโยชน กุศลพิสุทธโหด ฤห่อนยุติไตรยทวาร

อุภยภพนิรา คุณาหิตะเหตุประหาร กฎกะผลททาน มนุษยอบายไภย

อบิวชลมชา ก็ปรากฎบาปะไขยย สุวฒนคุณะใน บราโลกยแลปัจจุบัน

หฤทยอปมาท บขาดกิจบุญสรรพ์ สุจริตวิธธรรม์นิรันดรกาลประกอบ

กลศุภจริยา หิตาธิกกรรมชอบ อนุกูลบุรรบอบชำนังกุรกฤษฎา

สวิจตุรประเภท พิเศศสุทธมงคลา วรสุคตกถานุสาศน์นุสนธสาร

สุพจนพฤตินี้ ก็มีบทนามขนาน คุรุรจนบุราณปราชิตฉันท์พากย์

นรชนธิรเรียน แลเพียรแลนิพนธ์ยาก ครุกะกระมลมาก มิง่ายมิสดวกจะแสดง

๑๖ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๖๕ ๏ ข้าพเจ้าพิเคราะห์ถ้อย คำทาย
จบแต่ต้นจนปลาย เปรียบข้อ
สิบแสนศิรชาย ชนแน่ กระนั้นฤๅ
บุตรว่าผลจิงจ้อ จึ่งแม้นเหมือนกัน ฯ

๖๖ ๏ โคลงสี่มีสิบเก้า สุภาพพากย พจนพ่อ
จันทร์สี่พินโทฉลาก สี่ไว้
เจ็ดอาทิตยเอกหาก เจ็ดแห่ง มีเฮย
บาทสี่มีแบบให้ ต่อสร้อยเติมสอง ฯ

(เซน) ถ, ธ, ส,

โคลงทาย

๖๙ ๏ แท่งเหล็กเล็กเท่าก้อย มีอานุภาพเฮย
อาจสั่งกิจการสา รพัดได้
กระดาษฉีกนิดหนึ่งพา คำสั่ง ไปแฮ
ไม่ว่าที่ไกลใกล้ เสรจได้ดังประสงค์ ฯ

๗๐ ๏ สิ่งหนึ่งดำแล้วเปลี่ยน เปนขาว
สิ่งหนึ่งแต่เดิมยาว กลับสั้น
สิ่งหนึ่งแรกตึงคราว หลังหย่อน ยานแฮ
สามสิ่งที่กล่าวนั้น ย่อมล้วนอนิจจัง ฯ

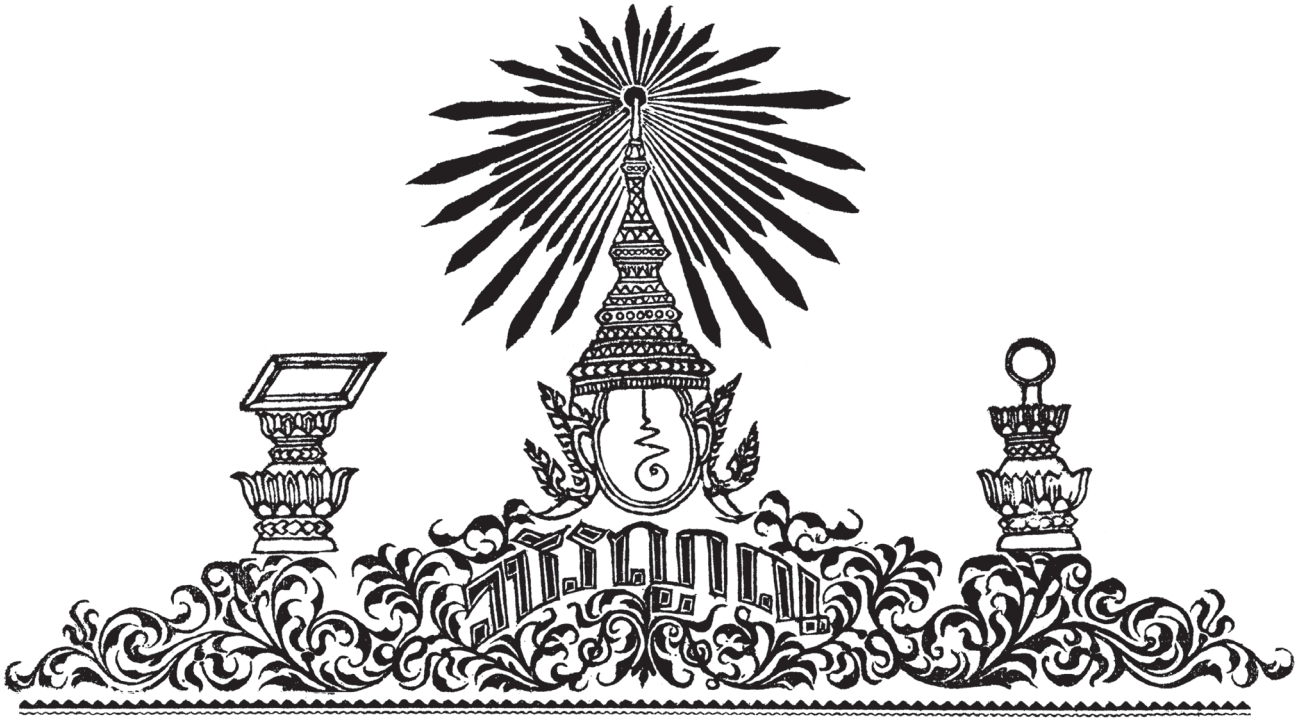

เล่ม ๒ แผ่น ๓๘ วัน ๔ เดือน ๘ แรม ๑๕ ค่ำ ปีกุน นพศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรผู้ช่วยเหรัญญิก

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ	น่า ๒๙๗
แจ้ง ความ แล ราย งาน	น่า ๒๙๘
พระราช ปฏิสัณฐาน แขก เมือง เชียง รุ้ง	น่า ๒๙๙
อาราธนา เทวะดา สังคายนาย	น่า ๓๐๐
ฉันท วรรณ พฤติ	น่า ๓๐๔
แก้ โคลง ทาย	น่า ๓๐๔
โคลง ทาย	น่า ๓๐๔

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ

๏ เอกไชย บุษยก ตั้ง ลอยสินธุ์
ศรี ประภัศร ไชย ยืน ชื่ออ้าง
รำหวับ วับไหวย กลิน พายแห่
ลอยเลื่อน ลำเดียว คว้าง ที่หน้าเรือนำ

๏ เครื่อง สูง ธง ครบ ทั้ง เจ็ด องค์
ตำรวจ ถือ ทอง คง หก ถ้วน
แตร นัก สงฆ์ ลง ครบ ที่
พาย ข่า เสือ เหลือง ล้วน หมวก ตุ้ม ขี่ แดง

๏ เรือ ชื่อ บัว บิน นั้น เนา ชวา
เกณฑ์ ไพร่ โพ เรียง มา ประชุ พร้อม
ชุน ปลัด ชื่อ บัญชา พล ว่า กล้าว เอย
พาย ไม่ เหนื่อย หัด ซ้อม ยอด สู้ อยู่ แรง

๏ เรือ ทอง แขวน ฟ้า ที่ ซ้าย หมาย
บ้าน ใหม่ ไพร่ เล่ม พาย หัด ไว้
ชุน ฤทธิ พิไชย นาย ปลัด ตัก เตือน แซ
ถือ ถัย ทุก เล่ม ได้ เร่ง สร้าว พาย ทัน

๏ สี แดง ดาษ ขอบ ล้อม เชิง มี
กลาง ดอก ดาว ดู ดี เรียบ ร้อย
ภู่ เรือ ภู่ ส้าว สี แดง หมด นา พ่อ
เรือ ชลิย แดง อย่าง น้อย ร่าย ถ้วน พล พาย

๏ คู่ชัก คู่นี้ไม่ มีทหาร ปืนเฮย
ลงแต่มโหรทึกซาน คู่ใช้
ว่าลำหนึ่งโบราณ สรงหนึ่ง บังคนเอย
ม่านรอบม้วนแขวนไว้ เมื่อใช้ปลดลง
๏ ที่นั่งศรีมีชื่อไว้ เทวา วิวัดถ์เอย
เพชรรัตน รายดารา เอกอ้าง
รัตนดิลก สมยา บุษบก พิศาลแฮ
ทวยเทพย ถวายกรบ้าง ผลัดเพี้ยนเปลี่ยนทรง
๏ ยังที่นั่งทรงกราบนั้น มีสาม
ชื่อประจำทวีปงาม เลิศล้น
กลีบสมุทสุดพายตาม เดินนัก นาพ่อ
ประภาศแสงจันทร์ต้น ป่าใต้ตัดถวาย
๏ ถวายเปนที่นั่งต้น วันละลำ
เล่มยกพายประจำ จัดพร้อม
กางเกงยกริ้วขำ เขียวหมด แลแฮ
สรวมสนอบขาวมืออ้อม ขลิบล้อมเหลืองสี
๏ เรือศรีมีชื่ออ้าง อีกสอง ลำเอย
จักรพรรดิภิรมย์รอง แต่งตั้ง
พิมานอำมรินทร์คลอง แคบเล็ก ใช้นา
รุ้งประสานสายทั้ง เฟื่องฟ้ากราบสอง

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แจ้งความ

เมื่อหลายวิกมาแล้ว กรรมสัมปาทิกได้รับหนังสือฉบับหนึ่ง เปนปัณาหาให้ลงพิมพ์วชิรญาณ หนังสือนั้นส่งมาทางไปรสนีย์ไม่มีชื่อเจ้าของหนังสือ กรรมสัมปาทิกจึงงดเสียหาได้ลงพิมพ์ไม่ ครั้นวัน ๗ เดือน ๘ แรม ๑๑ ค่ำ ได้รับหนังสือส่งมาโดยอาการเช่นนั้นอีกฉบับหนึ่ง ลงชื่อว่าโคมลอย กรรมสัมปาทิกไม่สามารถที่จะลงพิมพ์ให้ตามประสงค์ได้ เพราะไม่ทราบว่าเปนท่านผู้ใด การเรื่องส่งหนังสือมาลงพิมพ์นี้ กรรมสัมปาทิกได้แจ้งความไว้แต่ก่อนแล้ว ว่าถ้าท่านผู้ใดจะส่งหนังสือมาลงพิมพ์ ขอให้กรรมสัมปาทิกทราบนามของท่านผู้เจ้าของด้วย ขอท่านจงดูหนังสือวชิรญาณวิเสศเล่ม ๒ เผ่นที่ ๔ น่า ๒๙ แล้วประพฤติให้ต้องตามความที่ว่านั้นเทอญ

กรรมสัมปาทิก

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๔ เดือน ๘ แรม ค่ำ ๑ จนถึงวัน ๔ เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ ๘ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๓๖ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืม ๒๔ ครั้ง

แจ้งความ

หนังสือที่จะลงต่อไปข้างหลังนี้ เปนคำกราบบังคมทูลพระกรุณาเบิกแขกเมือง แลพระราชปฏิสัณฐาร ในพระบาทสมเดจพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ข้าพเจ้าเหนว่าเปนของโบราณ ควรจะเอามาลงพิมพ์ให้ท่านสมาชิกทั้งปวงทราบ เปนเครื่องประดับปัญญาอนึ่งประกาศเทวดา เมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเดจพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ โปรดเกล้า ฯ ให้ประชุมพระสงฆ์แลราชบัณฑิตย์ตรวจพระไตรยปิฎกนั้น ก็เปนหนังสือเก่าแลถ้อยคำโวหารเปนอย่างโบราณ เปนหนังสือควรที่จะอ่าน เปนที่ให้เกิดความเลื่อมใสโสมนัศ แลเปนเครื่องประดับปัญญา จึงได้คัดมาลงพิมพ์ไว้ในที่นี้ด้วย

พระราช ปฏิ สัณฐาร แซก มือง เชียงรุ้ง

กราบ ถวาย บังคม ลา ณวัน ๔ เดือน ๙ แรม ๓ ค่ำ ปีมแม ตรี ศก ใน รัชกาล ที่ ๑

ครั้น เสด็จ พระราช ดำเนิน ออก สุดเสียง ประโคม แล้ว ผู้ เบิก กราบ ทูล พระ กรุณา เบิก แซก เมือง ว่า ข้า สรวม ชีพ ข้า พระพุทธเจ้า ขอ พระราช ทาน เบิก ข้า พระพุทธเจ้า พระยา หลวงไชย อำมาตย์ ข้า พระพุทธ เจ้า พระยา หลวง วัง ข้า พระพุทธ เจ้า แสน พิมสาร เข้า มา กราบ ถวาย บังคม ข้า พระพุทธ เจ้า ขอ กราบ บังคมทูล พระ กรุณา พระ บาท สมเดจ บรม นารถ บรม บพิตร พระ พุทธ เจ้า อยู่ หัว ครั้น ชาว วัง นำ แซก เมือง มาถึง ที่ เฝ้าแล้ว ผู้ เบิก จึง กราบ ทูล พระ กรุณา ว่า ข้า สรวม ชีพ ข้าพระพุทธ เจ้า เจ้า แสน หวี่ฟ้า เจ้า เมือง เชียง รุ้ง ขอ พระราช ทาน ให้ ข้า พระ พุทธ เจ้า พระยา หลวงไชย อำมาตย์ ข้า พระ พุทธ เจ้า พระยา หลวง วัง ข้า พระ พุทธ เจ้า แสน พิมสาร นำ เอา ดอก ไม้ ทอง เงิน แล เครื่อง ราช บรรณาการ มา ทูล เกล้า ทูล กระหม่อม ถวาย แล้ว ข้า พระ พุทธ เจ้า จะ ได้ รับ สิ่ง ของ พระ ราช ทาน ใส่ เกล้า ใส่ กระ หม่อม ไป พระราช ทาน เจ้า แสน หวี่ฟ้า ข้า พระ พุทธ เจ้า ขอ พระราช ทาน กราบ ถวาย บังคม ลา ข้า พระ พุทธ เจ้า ขอ กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา พระ บาท สมเดจ บรม นารถ บรม บพิตร พระ พุทธ เจ้า อยู่ หัว จึง มี พระราชโองการ ทัก ผู้ เบิก ก่อน แล้ว

พระราชโองการ นัดแรก มี พระราชโองการ พระราช ปฏิสัณฐาร สาม นัด ๆ หนึ่ง ว่าให้ว่า แก่ พระยา หลวงไชย อำมาตย์ พระยา หลวง วัง แสน พิมสาร ว่า ซึ่ง จะ กลับไป เมือง เชียง รุ้ง นั้น จัด แจง เสร็จ แล้ว ฤๅ ประการใด ผู้เบิก รับ พระราชโองการ เอา ว่า แซก เมือง แล้ว เอา คำ แซก เมือง กราบ ทูล ว่า ข้า สรวม ชีพ ข้า พระ พุทธ เจ้า พระยา หลวงไชย ข้า พระ พุทธ เจ้า พระยา หลวง วัง ข้าพระ พุทธ เจ้า แสน พิมสาร ขอ พระ ราช ทาน ให้ ข้าพระพุทธ เจ้า กราบ บังคมทูล พระ กรุณา พระ บาท สมเดจ บรม นารถ บรม บพิตร พระ พุทธ เจ้า อยู่ หัว ปก เกล้า ปก กระ หม่อม ข้า พระ พุทธ เจ้า ทุก ประการ

พระราชโองการ นัด ๒ ประการ หนึ่ง ให้ว่า แก่ พระยา หลวงไชย พระยา หลวง วัง แสน พิมสาร ว่า ครั้นไป ถึง เมือง เชียง รุ้ง แล้ว ให้ว่า แสน หวี่ฟ้า ว่า เมือง เชียง รุ้ง อยู่ ใกล้ แดน พม่า นัก ระยะ ทาง ไกล กัน กับ กรุง พระ มหา นคร ศรี อยุทธยา ถ้า เกิด ราช ศัตรู จะ ไปมา ไม่ ทัน ท่วงที ให้ แสน หวี่ฟ้า คิด การ รักษา บ้าน เมือง ให้ ดี

ผู้ เบิก รับ พระราชโองการ แล้ว ทูล ว่า ข้า สรวม ชีพ ข้า พระ พุทธ เจ้า พระยา หลวงไชย ข้า พระ พุทธ เจ้า พระยา หลวง วัง ข้า พระ พุทธ เจ้า แสน พิมสาร ขอ พระราช ทาน ให้ ข้า พระ พุทธ เจ้า กราบ บังคมทูล พระ กรุณา พระ บาท สมเดจ บรม นารถ บรม บพิตร พระ พุทธ เจ้า อยู่ หัว ด้วย มี พระราชโองการ มานะ บัณฑูร คำ รัส เหนือ เกล้า เหนือ กระ หม่อม ข้า พระ พุทธ เจ้า นั้น ข้า พระ พุทธ เจ้า ขอ รับ พระราชโองการ มานะ บัณฑูร ด้วย เกล้า ด้วย กระ หม่อม ข้า พระ พุทธ เจ้า ไป ถึง เมือง เชียง รุ้ง แล้ว ข้า พระ พุทธ เจ้า จะ แจ้ง แก่ แสน หวี่ฟ้า โดย มี พระราชโองการ มานะ พระ บัณฑูร คำ รัส เหนือ เกล้า เหนือ กระ หม่อม ข้า พระ พุทธ เจ้า ๆ ขอ พระราช ทาน เอา พระ เดช เดชา นุภาพ พระราช สมภาร พระ บาท สมเดจ บรม นารถ บรม บพิตร พระ พุทธ เจ้า อยู่ หัว ปกเกล้า ปก กระ หม่อม ข้า พระ พุทธ เจ้า

พระราชโองการ นัด ๓ ประการ หนึ่งให้ว่า แก่ แซก เมืองทั้ง สาม ว่า ให้ว่า แก่ แสน หวี่ฟ้า ว่า ให้ แสน หวี่ฟ้า คิด อ่าน กับ แสน ท้าวลาว ลือทั้ง ปวง ให้ บำรุง บ้าน เมือง อาณา ประชา ราษฎร ให้ อยู่ เยน เปน สุข ไป

ผู้เบิก รับ พระราช โองการ แล้ว ทูล ว่า ข้า สรวม ชีพ ข้า พระ พุทธ เจ้า พระยา หลวงไชย พระยา หลวง วัง แสน พิมสาร ขอ พระราช ทาน ให้ ข้า พระพุทธ เจ้า กราบ บังคมทูล พระ กรุณา พระ บาท สมเดจ บรม นารถ บรม บพิตร พระ พุทธ เจ้า อยู่ หัว ด้วย มี พระราช โองการ มานะ พระ บัณฑูร ดำรัส เหนือ เกล้าเหนือ กระ หม่อม ข้า พระพุทธ เจ้า นั้น ข้า พระ พุทธ เจ้า ขอ รับ พระราช โองการ มานะ พระ บัณฑูร ด้วย เกล้า ด้วย กระ หม่อม ข้า พระ พุทธ เจ้า ไป ถึง เมือง เชียงรุ้ง แล้ว ข้า พระ พุทธเจ้า จะ แจ้งแก่ แสน หวีฟ้า โดย มี พระราช โองการ มานะ พระ บัณฑูร โปรด เกล้า โปรด กระ หม่อม ข้า พระ พุทธ เจ้า นี้ จง ทุก ประการ ข้า พระพุทธ เจ้า ขอ พระราช ทาน เอา พระเดช เดชา นุภาพ พระราช สมภาร พระ บาท สมเดจ บรม นารถ บรม บพิตร พระ พุทธ เจ้า อยู่ หัว ปก เกล้า ปก กระ หม่อม ข้า พระ พุทธ เจ้า

จบ พระราช ปฏิสัณฐาร สาม นัด มี พระราช โองการ เรียก หมาก ขุน ทิน ขาน ขัน หมาก แล้ว ชาว คลัง เอา เสื้อ ผ้า พระราช ทาน แขก เมือง แล้ว จึ่ง พระราช มาณูชูดอกไม้ แล้ว ประโคม เสดจ ขึ้น ขอเดชะ

อาราธนา เทวะดา สังคายนาย

โภน โต เทวะ สังคาโย ดู กร ฝูง เทพย เจ้า ทั้งปวง ผู้ มี ทิพย โสต ทิพย จักขุ บันดา อยู่ ใน โลกธาตุ จง ประกาศ บอก กล่าว กัน ให้ ทั่ว มา ประ ชุม ชวน กัน นุสร สวนา การ คำ สงฆ์ ประกาศ สาร ธุระ กิจ ใน พระ พุทธ สาศนา เฉภาะ พระ ภักตร สมเด็จ พระ บรม สา ริก ธาตุเจ้า ด้วย พระ สงฆ์ ทั้งหลาย ๒๐๔ รูป พร้อม กัน สมมุติ ให้ อาตมา ภาพ ประ กาศ อาราธนา ผู้เดียว นี้ ดุจ หนึ่ง สงฆ์ ทั้งปวง ประกาศ อาราธนา เทพย เจ้า ทั้งหลาย พร้อม กัน ด้วย สมเดจ พระ สรรเพช พระ พุทธ องค์ ผู้ ทรง พระ ทัศร หา ธิ คุณ อัน ประ เสริฐ เมื่อ พระองค์ แรก ได้ ตรัส แก่ ปรมา ภิเศก สำโพธิ ญาณ เสดจ ยับ ยั้ง อยู่ใน ควง ไม้ พระโพธิ มหา สถาน ๗ วัน ทรง พระ อาวัชนา การ พระ พุทธ กิจ อัน จะ โปรด เวไนย สัตว ให้ถ้วน กำหนด พุทธ ประเวณี แล จะ ตั้ง พระ พุทธ สาศนา ใน มัชฌิม ประ เทศ ราช ธานี ชนบท กำ หนด ด้วย พระ สัพพัญญู ตัญญาณ เสร็จ แล้ว ก็ เสดจ เที่ยว ไป โปรด พุทธ เวไนย สัตว ทั้งหลาย ให้ ได้ มรรค แล ผล มี พระ อัญาต โกณ ฑัญ เถร เปน ต้น แล พระ สุภัท เปน บริ โยสาน แล้ว ก็ เสดจ บันทม เหนือ พระ มรณ มัญจา พุทธา อาศน์ เปน อนุถาน ไสยาศน์ ณะหว่าง ไม้ รัง ทั้ง คู่ ใน ราช อุทยาน แห่ง พระ เจ้า มล ราช แทบ กรุง กุสิณ ราย ราช ธานี มี พระ พุทธ ฎีกา ตรัส แก่ พระ ภิกษุ ทั้งหลาย ว่า ดู กร ภิกษุ ทั้งปวง พระ ธรรม วิไนย อัน ใด ทั้ง ๘๔๐๐๐ พระ ธรรม ขันธ อัน พระ ตถาคต ตรัส เทศนา สั่ง สอน ท่าน เมื่อ พระ ตถาคต นิพพาน แล้ว พระ ธรรม ๘๔๐๐๐ นั้น จะ เปน ครู สั่ง สอน ท่าน แล สรรพ สัตว ทั้งปวง ต่าง พระ ตถาคต ๘๔๐๐๐ พระองค์ ตรัส มอบ พระ สาศนา ไว้ แก่ พระ ปริญัติ ไตรย์ ปิฎก ธรรม ฉนี้ แล้ว ก็ เสดจ เข้าสู่ ปริ นิพพาน จำ เดิม แต่ สมเดจ พระ มหา กรุณา เจ้า เสดจ นิพพาน ถวาย พระ เพลิง แล้ว ๗ วัน พระมหา กัสยป เถร เจ้า รฦก ถึง ถ้อย คำ พระ สุภัท ภิกขุ แก่ แล พระ มหา กรุณา ธิ คุณ เปน เหตุ จึ่ง ดำริห์ คิด จะ กระ ทำ พระ ธรรม สังคาย นาย เลือก พระ สงฆ์ ทั้งหลาย ๕๐๐ พระองค์ ล้วน แต่ พระ สงฆ์ อรหัต จตุ สำภิทา ญาณ แล สมเดจ พระเจ้า อชาต ศัตรู เปน สาศนู ปถำภก กระ ทำ ใน พระ มรฎา แทบ ถ้ำ สัตะ บัณะ คูหา ณ กรุง ราชคฤห มหา นคร ๗ เดือน ก็ สำเร็จ เปน ปถม สังคาย นาย ครั้น พระ พุทธ ศักราช ล่วง ถึง ๑๑๐ ปี ภิกษุ ชาว วชี คาม เปน อลชี สำแดง วัตถุ ๑๐ ประ การ กระ ทำ ผิด ด้วย พระ วิไนย บัญญัติ แล พระ มหา เถร ขีณา สพ ๘ พระองค์ เปน ประ ธาน มี พระ ยศ เถร เปน ต้น พระ เรวัตะ มหา เถร เปน บริโยสาน ชำระ หลัก ตอ ใน พระ สาศนา บริสุทธิ แล้ว เลือก ได้ พระ มหา ขีณาสพ อัน ทรง พระ ไตรย ปิฎก แล พระ จัตุ สำภิทา ญาณ

๗๐๐ พระองค์ กระทำ สังคายนาย พระ ไตรย ปิฎก ใน วาฬุกา รามใกล้ เมือง ไพย สาลี สมเดจ พระเจ้า กาลาโสก ราช เปน สาศนู ปถำภก แปด เดือน สำเร็จ ชื่อ ทุติย สังคายนาย ยัง บวร พุทธ สาศนา ให้ วัฒนา การ สืบ ไป ครั้น พระ พุทธ ศักราช ล่วงไป ๒๑๘ พรรษา พระเจ้า ศรี ธรร มาโสก ราช บพิตร ได้ เสวย ราช สมบัติ ใน เมือง ปาตะ ลิบุตร เลื่อม ใส ใน พระ สาศนา ครั้ง นั้น ดฤษฐี ทั้งหลาย ปลอม สงฆ เข้า บวช แล พระ ขีณาสพ เจ้า ทั้ง หลาย มี พระ โมค ลิบุตร ดิษเถร เปน ประ ธาน ยัง พระ เจ้า ศรี ธรร มาโสก ให้ เรียน รู้ ใน พระ พุทธ ไสมย แล้ว สมเดจ พระ มหา กระ ษัตริย์ ให้ ชุมนุม ภิกษุ ทั้งปวง ตรัส ถาม ลัทธิ พุทธ สาศน์ ดฤษฐี ทั้งปวง ว่า ตาม ลัทธิดฤษฐี ไม่ ต้อง ใน พระ พุทธ สาศนา พระองค์ ให้ ผ้า ขาว สึก ดฤษฐี เสีย หก หมื่น ชำระ พระ สาศนา ให้ พระ สงฆ ทั้งปวง กระ ทำ อุโบสถ กรรม แล้ว พระ โมคลิบุตร ดิษเถร เจ้า เลือก พระ ขีณาสพ ทรง ปฏิสำภิทา อภิญญา ได้ พัน พระองค์ กระ ทำ ตะติย สังคาย นาย ใน อโสกา ราม สมเดจ พระเจ้า ศรี ธรร มาโสก เปน สาศนู ปถำภก ๙ เดือน สำเร็จ ยัง พระ พุทธ สาศนา ให้ รุ่ง เรือง ไป ครั้น พระ พุทธ ศักราช ล่วง แล้ว ๔๓๘ สมเดจ พระเจ้า เทวา นังปิย ดิษ เสวย ราช สมบัติ ใน ลังกา ทวีป พระ ขีณาสพ เจ้า ๓๘ พระองค์ ม พระ มหิน ทเถร เจ้า แล พระ อริฐ เปน ประ ธาน ประ ชุม พระ สงฆ พัน หนึ่ง แล จะ ยัง ราก พระ ส ศนา ให้ หยั่ง ลง ใน ลังกา ทวีป คือ ให้ กุลบุตร ชาว ลังกา เรียน พระ ปริญัติ ไตรย ปิฎก จึ่ง กระ ทำ สังคาย นาย ดุจ หนึ่ง ปถม ทุติย ตะติย สังคาย นาย ใน มรฎย ถูปา ราม มหา วิหาร สมเดจ พระเจ้า เทวานัง ปิยดิษ เปน สาศนู ปถำ ภก ยัง ราก พระ สาศนา ให้ หยั่ง ลง ใน ลังกา กระ ทำ จตุถะ สังคาย นาย ๑๐ เดือน จึ่ง สำเร็จ จำเดิม แต่ สมเดจ พระ บรม ไตรย โลก นารถ เจ้า เสดจ นิพพาน แล้ว ๔๓๓ พรรษา พระเจ้า วัตะ คามุนีไภย เสวย สมบัติ ใน ลังกา ทวีป ครั้ง นั้น พระขีณา สพ สงฆ์ ทั้งปวง อัน ทรง พระ ปัติ สำภิทา อภิญญา สมา บัติ ไสมย ไตรย ปิฎก ธรา จารย เปน อันมาก เหน พระ สาศนา จะ เสื่อม ลงไป หา ผู้ จะ ทรง พระ ไตรย ปิฎก ขึ้น ปาก ขึ้น ใจ มิ ได้ จึ่ง จัด เลือก พระ สงฆ์ ขีณาสพ ไตรย วิชาติ ปิฎก ธรา ธรรม มาก กว่า พัน ประ ชุม กัน ใน มหา วิหาร สมเดจ พระเจ้า วัตะ คามุนีไภย เปน สาศนู ปถาภก แต่ง พระ มรฎบ บัน จง วิจิตร รจนา ให้ จาฤก เชิญ พระ ไตรย ปิฎก ลง สู่ ใบ ลาน กับ ทั้ง พระ อรรถ กถา ให้ พระ สาศนา จิรถิ ติกาล สืบ ไป กระ ทำ ประ ดุจ หนึ่ง ปัญจะ มะ สังคาย นาย ตรวจ ตรา กัน จาฤก พระ ไตรย ปิฎก ปี หนึ่ง จึ่ง สำเร็จ ครั้น พระ พุทธ ศักราช ล่วง ไป ได้ ๙๕๖ พรรษา สมเดจ พระเจ้า มหา นาม ได้ เสวย ราช สมบัติ ใน ลังกา พระ พุทธ โฆษา จารย์ ออก ไป แปล พระ ไตรย ปิฎก กับ พระ อรรถ กถา อัน ตั้ง อยู่ ด้วย สิงหฬ ภาษา เปน มะคะธะ ภาษา บาฬี กระ ทำ ใน โลหะ ปรา สาท พระ เจ้า มหา นาม เปน สาศนู ปถำ ภก ปี หนึ่ง จึ่ง สำเร็จ เปน ที่ ชำระ พระ สาศนา ครั้ง หนึ่ง ครั้น เสร็จ แล้ว จึ่ง เชิญ เสดจ พระ ธรรม มา ยัง ชมภู ทวีป กุลบุตร ได้ เล่า เรียน สืบ ๆ กัน มา ครั้น พระ พุทธ ศักราช สาศนา ล่วง แล้ว ๑๕๘๗ พรรษา สมเดจ พระ เจ้า บรกมภาหุ ราช บพิตร ได้ เสวย ราช สมบัติ ใน ลังกา เปน เอก ราชา ธิบดี พระ กะสป เถร กับ พระ สงฆ มหา นาค มาก กว่า พัน ชวน กัน อุสาหะ แปล ลินาถ ฎีกา พระ ไตรย ปิฎก อัน พระ ขีณาสพ ไตรย ปิฎก ธรรม เจ้า แต่ ก่อน กระ ทำ ไว้ เปน ภาษา สิงหฬ บ้าง ภาษา มคธ บ้าง ปน กัน อยู่ จึ่ง อุสาหะ จัด แจง แปลง แปล ออก เปน ภาษา มคธ ปรากฏ ประ ดุจ ดัง ว่า กระ ทำ สังคาย นาย พระ ธรรม วิไนย แล สมเดจ พระ เจ้า บรกม ภาหุ เปน สาศนู ปถำภก

ปี หนึ่ง จึ่ง สำเร็จ การ ครั้น พุทธศักราช สาศนา ล่วง มา ถึง ๒๐๐๐ เสศ นั้น พระ ปริญัติ สาศนา อัน เปน มูล ปฏิบัติ มรรค ผล ซึ่ง พระ โมคลีบุตร ติษ เถร เจ้า ให้ พระ เถรา นุเถร เจ้า ทั้งหลาย ไป ตั้ง สาศนา ใน ประ จัน ตะชน บท แล พระ ไตรย ปิฎก อัน พระ พุทธโฆษา จารย เจ้า ไป่ แปล มา แต่ สังกา มา ไว้ ใน ชมภู ทวีป พระ เถรา นุเถร ใน ชมภู ทวีป ได้ เล่า เรียน สร้าง สืบ ต่อ กัน มา แล ท้าว พระยา เสร ฐี คะหะ บดี ศรัทธา สร้าง ไว้ ใน กรุง สำมา ณาฐิ ทั้ง ปวง คือ เมือง ไทย มอญ พม่า เขมร ลาว เปน อักษร วิ ธุ สั่ง สม กัน อยู่ เปน อัน มาก หา ท้าว พระยา สมณ ผู้ ใด ที่ จะ ศรัทธา สามารถ อาจ ชำระ พระ ไตรย ปิฎก ขึ้น ไว้ ให้ บริบูรณ ดุจ ท่าน แต่ ก่อน นั้น มิ ได้ มี

ครั้น พระพุทธ ศักราช ได้ ๒๓๐๐ เสศ แล้ว พม่า ก็ แต่ง ยุทธ สงคราม ยก มา รบ รา ทำ ย่ำ ยี เมือง สำมา ณาฐิ ทั้ง นี้ สาย สูญ ร่วง โรย ไป เพราะ ไภย บัง เกิด แต่ พม่า เปน ต้น เหตุ มี ผู้ ร้าย เผา วัดวา อาราม พระ ไตรย ปิฎก ก็ สาย สูญ สิ้น ไป จน ถึง กรุง ศรี อยุทธยา ก็ พินาศ ฉิบหาย พระ ไตรย ปิฎก เจดีย ถาน ก็ สาย สูญ สมณ พราหมณาจารย ผู้ จะ รักษา รำเรียน พระ ไตรย ปิฎก นั้น ก็ พลัด พราย สัม ตาย เปน อัน มาก หา ผู้ ใด ที่ จะ เปน ที่ พำ นัก นี้ บ้อง กัน ท้าน ทาน ข้า ศึก ศัตรู มิ ได้ แต่ สมเดจ พระ มหา กระษัตรา ธิราช เจ้า ทั้ง สอง พระ องค ผู้ ทรง ประ นิธาน ปรารถนา พระ บรมา ภิเศก สมโพธิญาณ ทรง พระ กรุณา อุสาหะ สู้ เสีย พระ ชนม ชีพ ถวาย พระ ศรี รัตน ไตรย คุม พล ทหาร กู้ แผ่นดิน บำรุง บวร พุทธ สาศนา แล สมณ อาณา ประ ชา ราษฎร ทั้ง ปวง ช่วย รบ รบ ท้าน ทาน อริน ราช ศัตรู หมู่ พม่า ข้า ศึก ไว้ ได้ ไชย ชำนะ แล้ว ทรง พระ อุสาหะ จัด แจง พระ นคร ราช ธานี นิคม ชนบท สมณ พราหมณ ประชา ราษฎร บวร เจดีย ถาน อาราม บริเวณาวาศ อัน พินาศ ฉิบหาย นั้น แล บวช กุล บุตร ถาปนา การ พระ พุทธ บาท เจดีย ถาน ปรารถนา จะ ให้ รุ่ง เรือง ขึ้น ดุจ กาล แต่ ก่อน ตั้ง พระ ไทย จะ บำเพ็ญ พระราช กุศล ต่าง ๆ เปน อัน มาก แล เอา พระ ไทย ใส่ บำรุง บวร พระ พุทธ สาศนา เปน ต้น ว่า นิ สัคคิย วัต ถุภิษุ รับ เงิน ทอง บริโภค พระ สาศนา นี้ เสีย มา เปน ช้า นาน หา กระษัตริย องค์ ใด จะ ห้าม ปราม ลง มิ ได้ ด้วย เดชะ พระ บารมี ทรง บำรุง ครั้ง นี้ สาศนา สิกขา นี้ ก็ คง คืน รุ่ง เรือง ขึ้น มี คุณ ใน พระ สาศนา ฉนี้ แล้ว ทรง พระ ราช ดำ ริ ถึง พระ ไตรย ปิฎก อัน เปน มูล มาก พระ สาศนา ทรง พระราช ศรัทธา พระราช ทาน พระ ราช ทรัพย์ เปน อัน มาก ให้ ช่าง จาน ๆ จาร ลง พระ ไตรย ปิฎก บันดา มี ใน ที่ ใด เปน อักษร ภาษา ไทย มอญ ลาว ให้ ชำระ แปล ออก เปน อักษร ขอม ขึ้น ไว้ ใน ตู้ หีบ หอ พระ มณเฑียร ธรรม อัน วิจิตร บันจง งาม พร้อม ทุก สิ่ง สรรพ พระราช กุศล แล สร้าง พระ ไตรย ปิฎก ถวาย พระ สงฆ ให้ เล่า เรียน ทุก อาราม ตาม ความ ปรารถนา จึ่ง เข้า หมื่น ไวย วรนารถ กราบ ทูล พระ กรุณา ว่า พระ ไตรย ปิฎก ซึ่ง ทรง พระราช ศรัทธา สร้าง ไว้ ทุก วัน นี้ อักษร บท พยัญ ชน ตก วิ ปลาศ อยู่ แต่ ฉบับ เดิม มา หา ผู้ จะ ทำนุ บำรุง มิ ได้ ครั้น ได้ ทรง ฟัง แล้ว ทรง พระ ปรารภ ไป ว่า พระ อรรถ กถา ฎีกา บาฬี พระ ไตรย ปิฎก ทุก วัน นี้ เมื่อ แล ผิด เพี้ยน อยู่ เปน อัน มาก จะ เปน เค้ามูล ปฏิบัติ ปฏิเวธ สาศนา นั้น มิ ได้

อนึ่ง ท่าน ผู้ รักษา พระ ไตรย ปิฎก ทุก วัน นี้ ก็ น้อย นัก ถ้า สิ้น ท่าน เหล่า นี้ แล้ว เทน พระ ปริญัติ สาศนา ปฏิบัติ ปฏิเวธ สาศนา จะ สาบ สูญ เปน อัน เวน นัก สัตว โลกย์ ทั้ง ปวง จะ หา ที่ พึ่ง มิ ได้ ใน อนา คต กาล ควร จะ ทำนุ บำรุง บวร พุทธ สาศนา สมเดจ พระ มหา กรุณา ไว้ ให้ เปน ประ โยชน ไป แก่ เทพา มนุษย ทั้ง ปวง จึ่ง เปน ทาง พระ บรม โพธิญาณ บาร มี ครั้น ทรง พระ ดำริ ห์ ฉนี้ แล้ว จึ่ง

ให้อาราธนา พระ สงฆ ราชา คณะ ๑๐๐ รูป มี สมเดจ พระ สังฆ ราช เปน ประ ธาน มา รับ พระราช ทาน ฉัน ใน พระ ที่ นั่ง อำมรินทรา ภิเศก มหา ปรา สาท ครั้น เสรจ สงฆ ภุดา กฤต แล้ว สมเดจ บรม บพิตร พระ มหา กระษัตรา ธิราช เจ้า ทั้ง สอง พระ องค์ จึง ตรัส นมัศ การ ตรัส เผดียง ถาม พระ ราชา คณะ ทั้ง ปวง ว่า พระไตรย ปิฎก ทุก วัน นี้ ยัง บริ บูรณ อยู่ ฤๅ พิรุท ผิด เพี้ยน ประ การ ใด พระ สงฆ ราชา คณะ พร้อม กัน ถวาย พระ พร ว่า พระ บาฬี อรรถกถา พระไตรย ปิฎก ทุก วัน นี้ พิรุท มาก มา ช้า นาน แล้ว หา กระษัตริย องค ใด จะ บำรุง เปน สาศนู ปถำ ภก มิ ได้ แต่ กำ ลัง อาตมา ภาพ ทั้ง ปวง ก็ คิด จะ บำรุง อยู่ เหน ไม่ สำเรจ

จึง ตรัส ว่า ขอ พระ ผู้ เปน เจ้า ทั้ง ปวง จง มี อุสาหะ ใน ฝ่าย พุทธ จักร ให้ พระไตรย ปิฎก บริ บูรณ ขึ้น จง ได้ ฝ่าย อาณา จักร ที่ จะ เปน สาศนู ปถำ ภก นั้น ไว้ พนักงาน โยม ๆ จะ สู้ เลี้ย ชีวิตร บูชา พระรัตน ไตรย สุด แต่ จะ ให้ พระปริ ญัติ บริ บูรณ เปน มูละ พระสาศนา จง ได้ อาตมาภาพ พระ สงฆ ราชา คณะ ทั้ง ปวง ก็ ถวาย สาธุการ รับ แล้ว ออก มา ประชุม พระสงฆ ทั้งหลาย เลือก ได้ ที่ เล่า เรียน พระไตรย ปิฎก นั้น บ้าง ได้ พระสงฆ ๒๐๔ รูป กับ ราชบัณฑิตย อุบาสก ๓๐ คน แล สงฆ ๒๐๔ รูป นี้ กับ ราชบัณ ฑิตย อุบาสก ทั้ง นี้ มี สติ ปัญญา อัน น้อย มิ ได้ ทรง พระ ไตรย ปิฎก แต่ หาก จะ ใคร่ บำรุง พระบวร พระพุทธสาศนา บำรุง พระราช กุศล ศรัทธา สมเดจ พระมหา กระษัตรา ธิราช เจ้า อัน ปรารถนา พระพุทธภูมทั้งสอง พระองค ซึ่ง ทรง พระราช อุสาหะ จะ บำรุง พระบวร พุทธสาศนา แล แต่ ก่อน มา มี พระขีณาสพ อัน ทรง อิทธิฤทธิ์ เปน อัน มาก ครั้น เหน พระสาศนา เศร้า หมอง ลง แล้ว ย่อม เสดจ ขึ้น ไป ยัง เทวะ โลกย์ อาราธนา เทพย เจ้า อัน มี กุศล สมภาร บารมี มี สติ ปัญญา อัน มี ใน เทวะโลกย์ ดุจ พระยิม มหา พรหม ลง มา เปน พระโมคคลี บุตร ติษเถร พระเมฆสะเทวะบุตร มา เปน พระพุทธโฆษา เถรชะ อำนาจ ท่าน ผู้ มี พระบารมี เจ้า พระ สาศนา ที่ เศร้า หมอง นั้น ก็ รุ่ง เรือง ขึ้น ได้ ด้วย ง่าย งาม บัดนี้ อาตมาภาพ สงฆ ทั้งปวง อนาถา หา อิทธิฤทธิ์ สติ ปัญญา ไม่ ปรารถนา อาจารย์ ท่าน ผู้ เปน อะริยะ อิทธิฤทธิ์ สิทธิ สมภาร อัน มี ญาณ อาจ จะ หยั่ง ไป ใน พระไตรย ปิฎก ไม่ มี แล้ว แล จะ เจ้า พระไตรย ปิฎก ครั้ง นี้ ดุจ หนึ่ง เข็ม ใน ปลาย ตงอย ปาก ยุง อัน หยั่ง ลง ใน มหา สมุท ด้วย อาตมา ภาพ ทั้งปวง มี สติ ปัญญา น้อย เถรชะ ผล ความ สัจ อาราธนา นี้ ขอ จง บันดาล ให้ เทพยุเจ้า ทั้งปวง อัน มี ใน หมื่น จักรวาฬ แล ท่าน ผู้ เปน สัมมาทิษฐิ ไตรย ปิฎก กะธรราจารย ญาณสัพพัญญู โพธิ สัตว อริยะ บุคคล เปน ต้น ว่า ท้าว สุธาวาศ มหา พรหม พระศรี อริยเมตไตรย โพธิ สัตว สมเดจ อำมรินทรา ธิราช แล โฆสะ เทวะบุตร แล ธรรมิก เทวะ บุตร ทั้งหลาย อัน เปน ครู อิบาย แต่ ก่อน นั้น จง เหน แก่ พระพุทธสาศนา มา ช่วย อาตมาภาพ ทั้งปวง ผู้ เปน ศิศย์ ให้ มี สติ ปัญญา บันดาล ให้ เหน คลอง ต้อง ตาม พระ ไตรย ปิฎก ให้ บริ บูรณ ไว้ จะ ได้ เปน ที่ พึ่ง แก่ เทพา มนุษย ทั้งปวง จง ช่วย เกื้อ กูล กัน ซึ่ง สรรพ อันตราย ขอ อย่า ให้ มี ขันธมาร เทวะ บุตร มาร มา เบียด เบียน ด้วย ฉัน นวุติโรคชี วันตราย แล กิเลศ มาร ทั้งหลาย อย่า เข้า มา รบน กล สันดาน พระสงฆ แล สมเดจ พระมหา กระษัตรา ธิราช เจ้า ทั้งสอง สุริยวงษานุวงษ แล ราช บัณฑิตย เสนา บดี ราชบริ พัช อัน กระทำ การ บำรุง ปฏิ บัติ พระปริญัติ สาศนา อย่า ให้ จิตร คิด ย่อ หย่อน เกียจ คร้าน ใน การ มหา กุศล อัน จะ เปน ผล ประโยชน ไป แก่ ตน ใน อนาคต กาล อย่า ให้ เวศ ร้าง ค้าง ได้ ขอ ให้ จิตร เลื่อมใส ศรัทธา อุสาหะ ช่วย กัน บำรุง พระปริญัติ สาศนา ให้ บริบูรณ สำเรจ ไว้ เพื่อ จะ เปน ประโยชน ไป แก่ เทพา มนุษย ทั้ง ปวง ให้ จิร ถิติ กาล ไป ยาว ปัญจะ สหัศ วัศ สะ บริเฉท กำหนด จง สำเรจ โดย ดัง มโนรถ ปรนิ ทาน ปรารถนา ตาม อาตมา ภาพ สงฆ ทั้ง ปวง อาราธนา นี้ เถิด

ฉันทวรรณพฤติ ชื่อปหรณะกลิกาฉันท์

น น ภ น

ุ ุ ุ ุ ุ ุ ุ ุ ะสหครุ

น น ภ น ล ติ ปิ ห ร ณ ก ลิ กา

บาทหนึ่ง ๑๔ อักษร ๒ กลอนเปนบาทหนึ่ง

๒ บาทเปนบทหนึ่ง ชื่อปหรณะกลิกาฉันทดังนี้

แก้สัตนะคาถามงคล ๕ ประการ

ขยณะ ขะ ระหนา บวร วัฒนะแถลง วิบุลย พจน แจง
สุขวิตะ ทิตมง

คล คุณะ สริเบญ ขวิธ กุศล สง เคราะห วุฒิยุติ
อง คออธิก ขวิยา

ครุ กิจะ ประฏิบัติ รัตน ตย วรา ชน กะ ชน นิภา
ทุ ทะกุล ธิบดี

พฤฒิ คุรุ อุปฌา อุภย กร ชุลี นมส กะมล ปริ
ติ ภิ มท อภิวมย์

ศุภ ผล คุณะ เคา รพย ขะ ศุข สม สุคติ ศิริ อุดม
ทิพย์ ยศ บริ ยูรณ์

ผิวะ มนุษย อุบัติ วร อุทิ ศกุล อภิ ชาติย ประยูร
อิ ศิริย มหิมา

กล นิ จ วุฒิ ตน ก็ ถกล คุณะ ปรา กฏ นพ พิธ มา
น นิ หะ หฤ ไทย

วิย พฤศภ พิสาณ คล ภี ชนะ อุไภย คณะ บร ชนะ ใด
อบีย ะ ก็ บ มิ มี

ขะ อภิ รติ มนัศ กรุณะ มุทิ ตะบี ย อนุ คห แล นิ
รทุ ษนะ ภย พาน

กล มละ มทิ ขะ จิตร อลุ ทะ กะมล มาน อบี ขะ
วิ ทะลาญ อกุศล อสรรม์

บ มิ ริ อตฤ ขะ โลภ หฤ ทย ก็ ตริ สัน ตุฐิ กรณ
นิ วัน ตร สุข นฤ มล

กล ประพฤฒิ กถัญ ญุ วุฒิ สุจิตร กล นิรทุฐ นร
ชน บุพ คุณะ อุป การ

ก็ อนุสร คนึง ประฏิ คุณะ อภิ มาน ยุติ ตล ชีว ลาญ
ก็ บ มิ มละ สติ หวัง

กล สวน ร สธรรม สุ คตะ พจน พึ่ง อภิ มุทน บ กัง
ขนุ กุล ก็ จ ตง

คณ นะ บวร เบญ ข วิบุลย สุมง คล ภพ ทวิธ รง
ศิริ ศุข วัฒนา

กลบ บท คณะ ฉัน ท คติ บุร กถา ปหรณะ กลิกา
ก็ รวิตะ พฤติ นาม

๑๖ บท๒๔ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๖๗ ๏ อุดุลย รัตน สว่าง แจ้ง จักษุ แล นา
นาน นับ พรรษา ยุ ย่าง เถ้า
มอง มัว ทั่ว วักถุ โทษ แก่ กาย เขย
ใส่ แว่น ส่อง สนัด เข้า เบิก ชั้น คืน หมอง ฯ

๖๘ ๏ หนึ่ง มี ใน พนัศ นั้น สัตว สัสดี
ศะศิ ธร หนึ่ง ถนัด โน่น ฟ้า
ชุม ใช้ ทั่ว บ้าน วัด กาฐ กระต่าย หนึ่ง นา
ตรอง ว่า ตรอง ถูก ถ้า ผิด ยั้ง อย่า หยัน ฯ

(เชน) ก, ข, ส,

โคลงทาย

๖๙ ๏ เรียก ถ้า ใช่ หุบ ห้วย เทว ดา
มิ ใช่ ถ้ำ ใบ ชา เช่น ใช้
ภาย ใน สิ่ง ของ สา พัด มาก มี แฮ
คือ ว่า ถ้า ใคร ให้ บอก น้อย ขอ ฟั่ง ฯ

๗๐ ๏ พวก หนึ่ง มี ปุ่ม โป้ง อยู่ หลัง
พวก หนึ่ง ท้อง ป่อง หวัง แปลก ใช้
เช้า เช้า เที่ยว เซ ซัง หา ภัก ยา นา
ชน พบ นบ นอบ ไหว้ ชื่อ นั้น อัน ใด ฯ

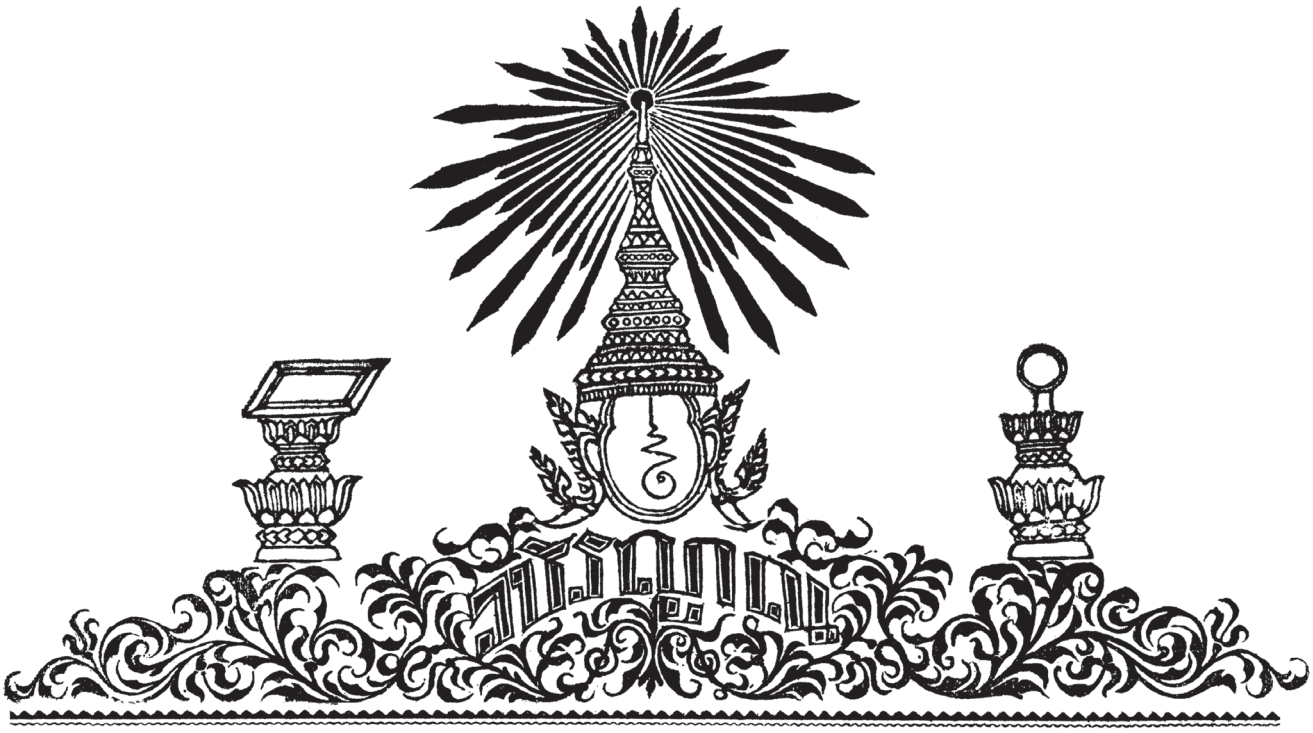

เล่ม ๒ แผ่น ๓๙ วัน ๕ เดือน ๙ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีกุน นพศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรผู้ช่วยสารานิยกร

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ น่า ๓๐๕

ว่า ด้วย ภิกษุ สามเณร เรียน กะจายนสูตร น่า ๓๐๖

ว่า ด้วยผู้ศึกษา เล่า เรียน มัก เปน อันตราย ด้วย เหตุ ๕ ประการ น่า ๓๐๗

แจ้ง ความ แล ราย งาน น่า ๓๐๘

เรื่อง จาฤก พระราช กุศล วัด พระเชตุพน น่า ๓๐๙

ฉันท วรรณ พฤติ น่า ๓๑๒

แก้ โคลง ทาย น่า ๓๑๒

โคลง ทาย น่า ๓๑๒

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ

๏ พล พิริย พรัก พร้อม เวียบ ราย
จัด แต่ ล้วน เล่ม พาย ยก กล้า
กางเกง สอด สรวม กาย เสื้อ สนอบ แล พ่อ
แม้น ที่นั่ง เจ้า หล้า บ่ เพี้ยน เลียน ตาม

๏ บันลังก์ ตั้ง กึ่ง กั้น กันยา
สี ดาษ ทอง ตรู ตา แย่ง พร้อย
ผูก ม่าน แย่ง รจนา กจก หยอก แววเยย
ตาว ภู่ ผ้า ดาษ ห้อย แต่ง ทั้ง ทวง รอง

๏ เรือ ตาม ตาม บท พร้อม ไม่ ลด
อย่าง พยุห ยาตร หมด ทุก ผู้
ต่าง ตน แต่ง เต็ม ยศ เสมอ ทุก วัน นา
กว่า ระ สิ้น กถิน สู้ เบี่ยก แวัง แต่ง กาย

๏ บาง แห่ง ที่ ไม่ สู้ ขัด ขวาง
เจ้า กับ ท่าน ขุน นาง แต่ง ได้
บาง คน บ่น ครวญ คราง ออด แอด
แต่ง ก็ เต็ม ดู ใกล้ เปรอะ เปื้อน ปอด ปอน

๏ ที่ จน จัก บ่น บ้าง ตาม ที่
แต่ ที่ ผู้ มั่ง มี บ่น บ้า
รำ พรรณ กลั่น เสียด สี แคะ ค่อน
พูด ไม่ คิด ไว้ หน้า พูด เหลัน ฤๅ จริง

๑ ขายผ้าเอาหน้ารอด ไว้ที่
ถึงจะมีไม่มี เสือกดิ้น
เพราะการแต่ละปี มีแต่ละครั้งเยอ
วิ่งวุ่นกว่าจะสิ้น สุดรู้จำจน
๒ บ้างยืมบ้างเช่าบ้าง ของตัว
เมียคิดหาแต่งผัว ช่วยบ้าง
อ้อนวอนที่เขาสัว คุ้นชอบ
บ้างเร่งเตือนของข้าง ช่างร้องเต็มที

เรื่องนี้จะมีต่อไป

พระราชโองการ

ในพระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ว่าด้วยภิกษุสามเณรเรียนกะจายนสูตร

ศุภมัศดุ จุลศักราช ๑๑๘๙ ศุกรสังวัจฉะระนักษัตรนพศก สาวันมาศ ศุกขปักษ์ปัญจะมีดิถีโสระวาระ กาละปริเฉทะกำหนด พระบาทสมเดจบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงซึ่งจตุรงค์สังคหะวัตถุทศบุญกิริยาธรรศสาสนุประถาภ์ บำรุงพระพุทธสาศนาให้รุ่งเรืองด้วยพุทธชิโนรส อันทรงซึ่งพระปริญัติธรรม ทรงพระราชศรัทธาอีคุณอันอุกฤษฐ์เวลาทุ่มเสศ เสดจออกสถิตย ณพระที่นั่งบุษยกมาลา มหาจักรพรรดิพิมานโดยสฐาน อุตราพิมุข พร้อมด้วยหมู่มาตยาอมนตรีกระวิชาติราชประโรหิตพฤฒาโหราจารีย รายบังคมเฝ้าเบื้องบทบงกชมาศ จึงเจ้ามหาดเล็กกรายบังคมทูลพระกรุณารายชื่อพระภิกษุสงฆและสามเณรที่เล่าเรียนพระปริญัติธรรมทูลเกล้าๆ ถวายพระราชกุศลมีพระราชมลถาไทยทรงพระโสมนัศ ตรัสประภาศโดยราชประสงค พระภิกษุสามเณรที่มีศรัทธาเล่าเรียนพระปริญัติธรรม อันจะเปนอายุพระสาศนาสืบต่อไป และพระภิกษุรูปใดมีเพียรได้เล่าเรียนศึกษามาแต่สำนักนี้ พระมหาเถรานุเถรทรงไว้ซึ่งพระไตรยปิฎกสมควรจะได้ที่พระราชาคณะถานานุกรมเปรียญเอกโทตรี ก็ทรงพระราชศรัทธาราชูทิศถาปะนาในที่ถานันดรโดยควร แล้วทรงพระราชอุทิศถวายจตุปัจจัยนิจภัตรวัตถุทานเปนอามิศบูชา และปฏิปัตติบูชามาสการะอันปะนีตบันจง ทรงพระราชศรัทธาธิคุณมิได้อิ่มพระไทยในที่จะบำเพ็ญเพิ่มพระบารมี สิ่งใดเปนพระราชกุศล ก็ทรงพระอุสาหะมิได้ละลืมปรารภจากพระราชสันดาน จึงทรงพระจินดาไมยญาณว่า พระคำภีร์มูลกายนะสูตรนี้ เปนที่กุลบุตรแรกเล่าเรียนพระปริญัติธรรม พระราชประสงคจะยังกุลบุตรที่บวชเปนภิกษุสามเณรมีเพียรเล่าเรียนมูลกายนะสูตรตั้งแต่สนธิจนจบถึงการกนั้น ให้รื่นเริงด้วยไตรจีวรปริกขาร แล้วจะได้มีอุสาหพากเพียรเรียนพระไตรปิฎกสืบต่อขึ้นไปได้ดังพระหฤไทยประสงค์ จึงมีพระราชโองการมานะพระบัณฑูรสุระสิงหนาทดำรัสเหนือเกล้าๆ ให้นายนิมมหาดเล็กตำแหน่งพระราชปริหารออกไป ผเดียงพระราชาคณะถานานุกรมเจ้าอธิการณพระอารามในกรุงนอกกรุงว่าภิกษุสามเณรรูปใดอารามใดมีศรัทธาเล่าสูตรกายนะจบบริบูรณ์ อันเปนเค้ามูลแก่กุลบุตรที่จะแรกรู้อักขรพยัญชนะสถิลธนิตและทวิคหะ อันเปนไปในพระไตรปิฎกมีมากน้อยเท่าใด นิมนต์มาสังวัทธยายสูตร ให้นายนิมมหาดเล็ก ๑ นายอ่อน ๑ นายเนียม ๑ นายเกิด ๑ นายนิ่ม ๑ ราชบัณฑิตย รวม ๕ นาย กำกับสอบสวนภิกษุสามเณรเล่าสูตรสนธิกัณฑ์ต้น ๑๑ สูตร สนธิกัณฑ์สอง ๑๑ สูตร สนธิกัณฑ์สาม ๗ สูตร สนธิกัณฑ์สี่ ๑๒ สูตร สนธิกัณฑ์ห้า ๑๐ สูตร รวม ๕๑ สูตร นามกัณฑ์ต้น ๖๘ สูตร นามกัณฑ์สอง ๔๑ สูตร นามกัณฑ์สาม ๕๐ สูตร นามกัณฑ์สี่ ๓๙ สูตร นามกัณฑ์ห้า ๔๒ สูตร รวม ๒๒๑ สูตร สมาสกัณฑ์หนึ่ง ๒๙ สูตร ตัทธิตกัณฑ์หนึ่ง ๖๓ สูตร อาขยาตกัณฑ์ต้น ๒๖ สูตร อาขยาตกัณฑ์สอง ๒๖ สูตร

อาขยาต กัณฑ์ สาม ๒๔ สูตร อาขยาต กัณฑ์ สี่ ๔๒ สูตร รวม ๑๑๘ สูตร กริต กัณฑ์ ต้น ๒๑ สูตร กริต กัณฑ์ สอง ๒๑ สูตร กริต กัณฑ์ สาม ๑๙ สูตร กริต กัณฑ์ สี่ ๑๗ สูตร กริต กัณฑ์ ห้า ๑๗ สูตร รวม ๑๐๐ สูตร อุนาทิ กัณฑ์ หนึ่ง ๙๐ สูตร การก กัณฑ์ หนึ่ง ๔๘ สูตร รวม ทั้ง สิ้น เปน ๖๗๙ สูตร แม้น ภิกษุ สามเณร รูป ใด อาราม ใด สัง วัทธยาย มูล กายนะ สูตร จบ ถึง การก นั้น ปาก เจน ใจ ได้ ชำนิ ชำนาญ ก็ ให้ ผู้ กำ กับ จดหมาย ราย ชื่อ ภิกษุ สามเณร ผู้ มี เพียร เปน อย่าง เอก โท ตรี ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ทรง พระราช ศรัทธา ถวาย ไตรย จีวร บริกขาร แก่ พระ ภิกษุ สามเณร ทุก ครั้ง แล้ว ให้ อา ลักษณ์ จดหมาย ราย จำนวน พระ ภิกษุ สามเณร ซึ่ง ได้ ทรง ถวาย ไทย ทาน เปน ราย เดือน ปี จาฤก ลง ทูล เกล้า ฯ ถวาย ไว้ เปน พระ สมุด ข้าง ที่ จะ ได้ เปน จาริต ราช กุศล ราศรี สืบ ๆ ประเพณี พระ มหา กระษัตริย ต่อ ไป แล พระ ภิกษุ สามเณร ซึ่ง ได้ เล่า สูตร ทรง ถวาย ไทย ทาน แต่ ณ ปี มแม เบญจศก ราย ปี มา ถึง ปี ขอ อัฐศก ภิกษุ สามเณร ใน พระ อาราม ๓๔ อาราม ได้ ภิกษุ ๕ สามเณร ๓๗๖ ยก เปน เอก ๑๙๘ โท ๑๕๔ ตรี ๒๙ รวม ๓๘๑ รูป

สมเดจ พระ สังฆราช แล พระ ราชา คณะ

ถวาย พระพร ว่า ด้วย ผู้ ศึกษา เล่า เรียน มัก เปน อันตราย ด้วย เหตุ ๕ ประการ

อาตมา ภาพ สมเดจ พระ สังฆราช แล พระ ราชา คณะ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ทั้ง ปวง ขอ ถวาย พระพร เจริญ พระ ราช ศิริ สวัสดิ์ พิพัฒน์ มงคล พระชนม์ ศุข ทุก ประ การ จง มี แด่ สมเด็จ บรม บพิตร พระ ราช สมภาร พระองค์ สมเด็จ บรม ธรรมมิก ราชา ธิราช เจ้า ผู้ ทรง พระ คุณ อัน มหา ประเสริฐ ด้วย อาตมา ภาพ รับ พระ ราช ทาน พิจารณา เหน ว่า ซึ่ง ทรง พระ ราช ศรัทธา อุสาหะ ตั้ง พระ ไทย จะ บำรุง พระ สาศนา ให้ ถาวร วัฒนา ไป ใน อนา คต จึง ทรง พระ ดำริห์ จะ ใคร่ ได้ พระ ภิกขุ สามเณร ที่ รู้ พระ ไตรยปิฎก เปน อย่าง ๑ ๒ ๓ ๔ ปี ละ ๕ องค์ จง ทุก ปี จะ ได้ บูชา ด้วย จัตุ ปัจจัย เปน ทาน บารมี อย่าง ยิ่ง นั้น เหน สมควร ดัง พระ ราช ดำริห์ แล้ว ฝ่าย อาตมา ภาพ ทั้งปวง ก็ ตกฤต ตรอง ที่ จะ ฉลอง พระ เดช พระ คุณ เหมือน ด้วย พระ ราช ดำริห์ อยู่ แต่ ว่า กุล บุตร ผู้ มี ศรัทธา ได้ อุสาหะ ผึก สอน ขึ้น ไว้ ใน พระ พุทธ สาศนา นั้น มัก เปน อันตราย เหมือน ปทุม ชาติ ที่ มี อันตราย ๕ ประการ คือ วายุ พัด ให้ หัก ขจัด ขจาย ๑ คือ กิมิ ชาติ เบียด เบียฬ ๑ คือ ฝูง นาง กินริ เก็บ เอา ไป เชย ชม ๑ คือ กัจฉ ชบ กัด เพิก เสีย ให้ สิ้น พืช ๑ คือ น้ำ แล เยือก ตม มิ ได้ บริบูรณ ๑ ประ ทุม ชาติ ประกอบ ด้วย อันตราย ๕ ประการ ดัง นี้ ฉันใด อัน ว่า กุล บุตร ทั้งหลาย ที่ มี ศรัทธา พากเพียร เล่า เรียน ซึ่ง พระ ปริญัติ ธรรม นั้น มัก มี อันตราย ๕ ประการ มี ต้น ว่า วายุ พัด กล่าว คือ ต้อง ลิ้น ลม แห่ง คน พาล แล้ว หน่าย รัก จาก พระ ปริญัติ วิปัติ ไป ด้วย เหตุ ต่าง ๆ นั้น ๑ กิมิ ชาติ เบียด เบียฬ กล่าว คือ ฉันน วุติ โรค มา รำ ทำ ย่ำ ยี ๑ นาง กินริ เก็บ เอา ไป เชย ชม กล่าว คือ มาตุคาม มา ปอง เพียร ก็ พอ กุล บุตร สิ้น ศรัทธา ลา ผนวช ๑ กัจฉ ชบ กัด เพิก เสีย ให้ สิ้น พืช กล่าว คือ มจุราช หาก มา ครอบงำ ๑ น้ำ แล เยือก ตม มิ ได้ บริบูรณ นั้น กล่าว คือ กุศล ใน อดีต แล กุศล วาศนา ใน ปัจจุบัน มิ ได้ มี จึง มิ ควร ที่ จะ ทรง พระ ไตรยปิฎก ได้ แล มิ ควร ที่ จะ รับ ซึ่ง จัตุ ปัจจัย บูชา แห่ง พระ มหา กระษัตริย อัน ทรง ธรรม ได้ ก็ มี อุปไมย ดุจ นั้น

อนึ่ง อาตมา ภาพ พระ ราชา คณะ ก็ มิ ได้ ลืม ละ ซึ่ง อุระ สอง ประการ ใน พระ พุทธ สาศนา อุสาหะ ตัก เตือน ผึก สอน กุล บุตร อยู่ ถึง จะ อุสาหะ ข่ม ขี่ ผึก สอน ไว้ หวัง จะ ได้ แทน องค์ ก็ มิ ใคร่ จะ สม ดัง ความ ปรารถนา เหตุ กุล บุตร ใน พุทธ อาณา จักร กอบ ไป ด้วย ไภย ห้า ประการ

ดังนั้น เมื่อพิจารณาไปก็เหมือนเสนางค์จัตุรงค์ในพระราชอาณาจัก เสนางคจัตุรงคนั้น ย่อมมีจิตรเมตตากรุณาอุสาหะข่มขี่ฝึกสอนบุตรของตนไว้ หวังจะให้รุ่งเรืองเจริญในที่ถานันดรแทนตนสืบไป แต่ฝ่ายบุตรนั้นหากุศลวาศนามิได้แล้ว ก็พเอินวิบัติไปด้วยไภยมีเสพซึ่งคนพาลเปนต้น จึ่งไม่ควรที่จะรับซึ่งที่ถานันดร แลลาภยศศักดิ์แห่งพระมหากระษัตริยได้ ก็อุปไมยดังกุลบุตรในพุทธสาศนา สาศนาที่มีกุศลวาศนาได้บำเพ็ญมา ควรที่จะรับจัตุปัจจัยบูชาแห่งพระมหากระษัตริยนั้น หาได้โดยยากเหตุมีกองกุศลได้สร้างสมมามาก คู่ควรด้วยพระไตรปิฎกจึงจะรู้ สมด้วยคำพระอรรถกถาจาริยเจ้า อธิบายไว้ว่าตระกูลแห่งผู้ใดมิได้เคยเปนเสรฐี เสนาบดีแลกระษัตริย ตระกูลมิได้เคยทรงพระปริญัติธรรมฝ่ายบุตรมาได้เปนเสรฐีเสนาบดีเปนกระษัตริย ได้เปนคนเล่าเรียนรู้พระปริญัติสาศนา นี้สรรเสริญว่าเปนกุลบุตรมีอภินิหารบารมีมาก

อนึ่งสมด้วยโบราณาจาริยเจ้าอธิบายไว้ ว่าบุทคลเล่าเรียนรู้ซึ่งปริญัตินี้ ร้อยคนจึ่งจะรู้ดีสักคน ๑ รู้พระไตรยปิฎกแล้ว พันคนจึ่งจะทรงพระสาศนาไว้ได้คน ๑ มักมีอันตรายเสียโดยมาก เปนดังนี้ก็เพื่อเพราะกุสลากุศลตกแต่งสัตวให้ชั่วดีมีอันตรายต่าง ๆ เหตุเปนบุถุชนจะข่มขี่กิเลศได้ ด้วยตะทังคปะหานแต่ละขณะ ๆ ดังกะละออมส่ายแหนขจายออกไป แล้วก็กลับหุ้มเข้ามาใหม่จำเดิมแต่วันนี้ไป อาตมาภาพพระราชาคณะทั้งปวง จะอุสาหะขวนขวายตักเตือนกุลบุตรที่มีกุศลวาศนา ให้มีศรัทธาความเพียรยิ่ง ๆ ขึ้นไป จะได้สอบไล่พระไตรยปิฎกไว้เปนอย่าง ๑ ๒ ๓ ๔ ถวายสนองพระเดชฯ บำรุงพระราชศรัทธาปีละ ๕ องค์บางปีจะหย่อน บางปีจะยิ่งกว่า ๕ บ้างจงทุกปี แม้มได้พระสงฆสามเณรที่รู้พระไตรยปิฎกดังพระราชประสงค์แล้ว อาตมาภาพพระราชาคณะทั้งปวงนี้หาอธิกรณ์มิได้ก็เหมือนหนึ่ง มีอธิกรณ์เหมือนจะกระทำปรับทัณฑกรรมตนเอง เหตุมิได้สอบสวนฝึกสอนสานุศิศยไว้ให้สนององค์ แลสืบพระพุทธสาศนา

อนึ่งก็สมด้วยพระราชดำริห์ว่า พระราชาคณะทั้งปวงมักมีอันตราย ๕ ประการ ถึงพระราชาคณะจะรักษาพระสาศนาอยู่ ก็เหมือนมิได้รักษาพระสาศนา

อนึ่งซึ่งทรงพระราชดำริห์ จะบำรุงพระพุทธสาศนให้ถาวรรุ่งเรืองไปในอนาคตนั้น เหนเปนปฏิบัติบูชาธรรมอันพิเสศ เปนเหตุที่จะพูนเพิ่มพระสัมมะดึงษบารมีให้บริบูรณ เปนมหามงคลราชดำริหอันประเสริฐ ขอถวายพระพร

แจ้งความ

ด้วยหนังสือพิมพ์วชิรญาณ เล่ม ๒ แผ่น ๓๘ น่า ๓๐๔ นำเบอของโคลงทายเปน ๖๙ บทหนึ่ง ๗๐ บทหนึ่งนั้นผิดไป ขอให้ท่านสมาชิกทราบว่า นำเบอ ๗๑ แล ๗๒ เปนถูก

กรรมสัมปาทิก

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๕ เดือน ๘ แรม ๙ ค่ำ จนถึงวัน ๔ เดือน ๘ แรม ๑๕ ค่ำ ๗ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๔๓ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืม ๓๖ ครั้ง

เรื่องจาฤกพระราชกุศลวัดพระเชตุพน

สุภมัศดุพระพุทธศักราชล่วงแล้ว สองพันสามร้อยสามสิบเอ็จพรรษา ณวัน ๒ เดือน ๑๑ แรม ๙ ค่ำ ปีรกานักษัตรเอกศก สมเดจพระบรมธรรมมฤกมหาราชาธิราชพระเจ้ารามาธิบดี บรมนารถบรมบพิตรพระ

พุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ผ่านพิภพไอสวริยาธิบัติถวัลยราช กรุงเทพทวารวดีศรีอยุทธยามหาดิลกภพนพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมพระราชมหาสถาน เสดจทอดพระเนตรเหนวัดโพธารามเก่าชำรุดปรักหักพังเปนอันมาก ทรงพระราชศรัทธาจะปฏิสังขรณ สร้างให้บริบูรณงามขึ้นกว่าเก่า ซึ่งที่เปนลุ่มดอนห้วยคลองสระบ่อร่องคูอยู่นั้น ทรงพระกรุณาให้เอาคนสองหมื่นเสศ ขนดินมาถมเต็มแล้ว วุ่งขึ้นปีหนึ่งสองปีกลับยุบลุ่มไป จึงให้ซื้อมูลดินสิ้นพระราชทรัพยสองร้อยห้าชั่งสามห้าตำลึง จึงให้ปรายที่พูนมูลดินเสมอดีแล้ว ครั้นณวัน ๕ เดือน ๑๒ แรม ๑๑ ค่ำ ปีฉลูนักษัตรเบญจศกให้จับการปฏิสังขรณ์สร้างพระอุโบสถ มีกำแพงแก้วกระเบื้องปรุล้อมรอบพื้นในกำแพงแก้ว แลหว่างพระเวบียง ชั้นในชั้นนอกก่ออิฐห้าชั้นแล้วถายปูนกระทำพระเวบียงล้อมสองชั้น ผนังพระเวบียงข้างในประดับกระเบื้องปรุ ผนังหลังพระเวบียงเขียนเปนลายแย่งมุมพระเวบียงนั้นเปนจัตุรมุขทุกชั้น มีพระวิหารสี่ทิศ บันดาหลังคาพระอุโบสถพระวิหารพระเวบียงนั้น มุงกระเบื้องเคลือบสีเขียวเหลืองสิ้น ทรงพระวิหารทิศทวันตกออกไปให้ขุดรากพระเจดียใหญ่กว้างสิบวาภูกห้าศอก ศอกเศมเอาอิฐหักใส่กะทุ้งให้แน่นแล้ว เอาไม้ตะเคียนยาวเก้าวาน่าศอกจัตุรัสเรียงระดับประกันเปนทางสองชั้น หว่างช่องแกงแนงนั้น เอาอิฐหักทรายถมกะทุ้งยัดให้แน่นดีแล้ว วุ่งขึ้นณวัน ๖ เดือน ๓ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีชานฉอศกเวลาเช้าสมเดจพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสดจพระราชดำเนินพร้อมด้วยพระราชวงษานุวงษ เสนาพฤฒามาตยราชปโรหิตโหราจารย มายังที่ถานพระมหาเจดีย จึงให้เชิญชักชลอพระพุทธปฏิมากรศรีสรรเพชอันชำรุดรับมาแต่กรุงเก่าเข้าวางบนราก ได้ศุภฤกษประโคมฆ้องกลองแตรสังขดุริยางค์ดนตรีพิณพาทย เสดจทรงวางอิฐทองอิฐนาคอิฐเงินก่อราก ข้าทูลออองธุลีพระบาททั้งปวงรดมกันก่อ ถานกว้างแปดวาถึงที่ยันขุจึงเชิญพระบรมธาตุแลฉลองพระเคี่ยวแก้วองค์หนึ่ง พระเคี่ยวทององค์หนึ่ง พระเคี่ยวนากองค์หนึ่ง บันจุในห้องพระมหาเจดีย แล้วก่อสี่ยบต่อไปจนสำเร็จยกยอดสูงแปดสิบสองศอก กระทำพระเวบียงล้อมสามด้านผนังนั้นเขียนนิยายเรื่องรามเกียรติ จึงถวายพระนามพระมหาเจดียศรีสรรเพชดาญาณ แลในวงพระเวบียงชั้นในมีพระมหาธาตุสี่ทิศ นอกพระเวบียงชั้นนอกหว่างพระวิหารคดนั้น มีพระเจดียถานเดียวห้าพระองคสี่ทิศยี่สิบพระองค์ รวมกันทั้งพระมหาเจดียใหญ่พระมหาธาตุเปนยี่สิบห้าพระองค บันจุพระบรมธาตุสิ้นแลมีพระวิหารคดสี่ทิศ กำแพงแก้วคั่นประตูซุ้มประดับกระเบื้องเคลือบ สองประตูมีรูปสัตวประตูละคู่ทำหอไตรมุงกระเบื้องหุ้มดีบุกฝาแลเสาบิดทองลายรดน้ำ แลตู้รูปปราสาทใส่คำภีร์พระปริยัติไตรปิฎก ทำการบูเรียญหอรมัง พระวิหารน้อยซ้ายขวาสำหรับทายกไว้พระพุทธรูป ขุดสระน้ำปลูกพรรณไม้ทำสาลารายห้าห้องเจ็ดห้องเก้าห้องเปนสิบเจ็ดสาลา เชิญเวียงพระชาฎกห้าร้อยห้าสิบพระชาติ ทั้งตำราแลฤาษีดัดตนไว้เปนทาน ทำกำแพงแก้วล้อมรอบนอกมีประตูซุ้มประดับกระเบื้องถ้วยสี่ประตู มีรูปอสูรประจำประตูละคู่ มีประตูซุ้มประดับกระเบื้องเคลือบเก้าประตูทั้งประตูกำแพงคั่นสองเปนสิบเอ็ดประตู มีรูปสัตวประตูละคู่เปนรูปสัตวยี่สิบสองตัว แลทำตึกแลกุฏสงฆหลังละสองห้องสามห้องสี่ห้องห้าห้องหกห้องเจดห้อง ฝากระดานพื้นกระดานมุงกระเบื้องเปนกุฏร้อยยี่สิบเก้า ทำหอฉันหอสวดมนตสาลาต้มกลักตากผ้าสระน้ำทำกำแพงล้อมกุฏอีกวงหนึ่ง แลวิมังน้ำนั้นมีสาลาสามน่าต้นตพานพระสงฆสรงน้ำทำเวจกุฏีสี่หลัง

แลในพระอุโบสถพระวิหารพระเวบียงนั้น เชิญพระพุทธปฏิมากรอันหล่อด้วยทองเหลืองทองสำฤทธิ์ ๆ

รุด ปรัก หัก พัง อยู่ ณเมือง พิศณุโลกย เมือง สวรรคโลกย เมือง ศุโขไทย เมือง ลพบุรี กรุง เก่า วัด ศาลา สี่ น่า ใหญ่ น้อย พัน สอง ร้อย สี่สิบ แปด พระ องค์ ลง มา ให้ ช่าง หล่อ ต่อ พระ ศอ พระ เคียร พระ หัตถ์ พระ บาท แปร พระภักตร พระองค์ ให้ งาม แล้ว พระ พุทธรูป พระ ประ ธาน วัด ศาลา สี่ น่า น่า ตัก ห้า ศอก คืบ สี่ นิ้ว เชิญ มา บุรณ ปฏิสังขรณ์ เสร็จ แล้ว ประดิษฐาน เปน พระ ประธาน ใน พระ อุโบสถ บันจุ พระ บรมธาตุ ถวาย พระ นาม ว่า พระ พุทธ เทวะ ปฏิมา กร แล ผนัง พระ อุโบสถ เขียน เรื่อง ทศ ชาติ ทรมาน ท้าว มหา ชมพู แล เทพย ชุม นุม พระ พุทธ รูป ยืน สูง ยี่สิบ ศอก ทรง พระ นาม ว่า พระ โลกย นารถ สาศดา ชาย ปรัก หัก พัง เชิญ มา แต่ วัด พระ ศรีสรรเพ็ช กรุง เก่า ปฏิสังขรณ์ เสร็จ แล้ว เชิญ ประดิษฐาน ไว้ ใน วิหาร ทิศ ทวัน ออก มุข หลัง บันจุ พระ บรม ธาตุ ด้วย พระ พุทธ รูป วัด เขา กิน เมือง สวรรคโลกย หล่อ ด้วย นาค น่า ตัก สาม ศอก คืบ หา พระกร มิ ได้ เชิญ ลง มา บุรณะ ปฏิสังขรณ์ ด้วย นาค เสร็จ แล้ว ประดิษฐาน ไว้ เปน พระ ประ ธาน ใน พระ วิหาร ทิศ ทวัน ออก บันจุ พระ บรม ธาตุ ถวาย พระ นาม ว่า พระเจ้า ตรัส ใน ควง ไม้ พระ มหา โพธิ์ มี ต้น พระ มหา โพธิ ด้วย แล ผนัง นั้น เขียน เรื่อง มาร ผจญ พระพุทธ รูป น่า ตัก สี่ ศอก ห้า นิ้ว เชิญ มา แต่ กรุง เก่า ปฏิสังขรณ์ เสร็จ แล้ว ประดิษฐาน ไว้ ใน วิหาร ทิศ ใต้ ถวาย พระ นาม ว่า พระพุทธเจ้า เทศนา พระ ธรรม จักร มี พระ ปัญจะ วัคคี ทั้ง ๕ นั่ง ฟัง พระ ธรรม เทศนา ด้วย แล ผนัง นั้น เขียน เรื่อง เทศนา พระ ธรรม จักร แล เทศนา ดาวดึงษ พระ พุทธ รูป น่า ตัก สาม ศอก คืบ สิบ นิ้ว เชิญ มา แต่ ลพบุรี ปฏิสังขรณ์ เสร็จ แล้ว ประดิษฐาน ไว้ ใน พระ วิหาร ทิศ ทวัน ตก บันจุ พระ บรม ธาตุ ถวาย พระ นาม ว่า พระ นาค ปรก มี พระยา นาค แผลง ฤทธิ์ เลิก พ้าง พาน มี ต้น จิก ด้วย แล ผนัง นั้น เขียน เรื่อง พระ เกษ ธาตุ พระ พุทธ รูป หล่อ ใหม่ สูง แปด ศอก คืบ ห้า นิ้ว ประดิษฐาน ไว้ ใน พระ วิหาร ทิศ เหนือ บันจุ พระ บรม ธาตุ ถวาย พระ นาม ว่า พระ บ่าเลไลย มี ช้าง ถวาย คน ที่ น้ำ มี วานร ถวาย รวง ผึ้ง แล ผนัง นั้น เขียน ไตรภูม มี เขา พระ สุเมรุ ราช แล เขา สัตภัณฑ์ ทวีป ใหญ่ ทั้ง สี่ แล เขา พระ หิมพานต์ อโนดาต สระ แล ปัญจะ มหา นที แล จัด พระ พุทธ รูป ใส่ ใน พระ เรือง ชั้น ใน ชั้น นอก แล พระ วิหาร คด เปน พระ พุทธ รูป มา แต่ หัว เมือง ชำรุด ปฏิสังขรณ์ ขึ้น ใหม่ หก ร้อย แปด สิบ เก้า พระองค์ พระ ทำ ด้วย อิฐปูน สำรับ อาราม ชำรุด อยู่ ร้อย แปด สิบ สาม พระองค์ เข้า กัน เปน พระพุทธ รูป แล พระ อรหรรต แปด ร้อย เจด สิบ สอง องค์ ลง รัก บิด ทอง สำเร็จ ที่ เหลือ นั้น ช่าง ทูลออง ธุลี พระบาท สัปรุษ ทายก รับ ไป บุรณ ไว้ ใน อาราม อื่น แล การ ถาปนา พระ อาราม เจด ปี ห้า เดือน ยี่สิบ แปด วัน จึง สำเร็จ สิ้น พระ ราช ทรัพย แต่ ที่ จำได้ คิด ค่า ดิน ถม อิฐปูน ไม้ ซุง สัก ขร สัก ไม้ แก่น เหล็ก กระเบื้อง ฝา ไม้ จาก ทำโรง งาม ร่าง ร้าน เรือน ข้า พระ เสา กระดาน กุฎี น้ำ อ้อย น้ำ มัน ยาง ชัน ดีบุก ทอง เหลือง ทอง แดง ชัฝัง หล่อ ถ่าน กระจก น้ำ รัก ทอง คำ กระดาษ ชาด เสน เครื่อง เขียน รง ดิน แดง พระ ราช ทาน ช่าง แล เลี้ยง พระสงฆ เลี้ยง ช่าง แล้ว ช่วย คน ชาย กรรม์ หก สิบ หก คน สัมโนครัว สอง ร้อย ยี่สิบ สี่ คน เปน เงิน เก้า สิบ ห้า ชั่ง สิบเอ็ด ตำลึง สัก แขน ขวา ถวาย เปน ข้า พระ ขาด ไว้ ใน พระอาราม ตั้ง หลวง พิทักษ ชินศรี เจ้า กรม ชุน ภักดี รศ ธรรม ปลัด กรม ควบ คุม ข้าพระ รักษา พระ อาราม เข้า กัน สิ้น พระ ราช ทรัพย สร้าง แล ช่วย คน เปน เงิน สาม พัน เจด ร้อย แปด สิบ ห้า ชั่ง หก ตำลึง แล้ว ทรง พระ กรุณา ให้ เอา แพร ยก ลาย ย้อม ครั่ง ไป ทรง พระพุทธ ปฏิมากรณ์ ใน พระ วิหาร ทิศ พระ เรียง พระ วิหาร คด การ บุเรียญ พระ มหา ธาตุ เจดีย์ ใหญ่ น้อย สิ้น แพร ร้อย พับ แต่ พระ พุทธ เทวะปฏิ มากรณ์ ใน พระ อุโบสถ ทรง ข้า สี่ ทับ ทิม ชั้น ใน ทรง ตาด ชั้น นอก

ครั้นณวัน ๖ เดือน ๕ แรม ๑๒ ค่ำ ปีรกาตรีศก ให้ตั้งการฉลอง อาราธนา พระราชาคณะ ถานานุกรมอธิการ อันดับฝ่ายคันถธุระวิปัศนาธุระพันรูป พร้อมกันณะพระอุโบสถเวลาบ่ายแล้วสี่โมงห้าบาท สมเดจบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว เสดจพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเดจพระอนุชาธิราช พระราชวงษานุวงษเสนาพฤฒามาตย์ราชปโรหิตาจาริยมายังพระอุโบสถ ทรงสมาทานพระอุโบสถศีล แล้วหลั่งน้ำอุทิโลทกลงเหนือพระหัตถ์พระพุทธปฏิมากร ถวายพระอารามตามพระบาฬีแก่พระสงฆ มีองค์พระพุทธปฏิมากรเปนประธาน มีนามปรากฏชื่อวัดพระเชตุพน มอบถวายพระวันรัตพิพัฒญาณอดุลย์ สุนทรวรนายก ติปิฎกทรามหาคะนิศร บวรทักขิณาคณะสังฆาราม คามวาสีสถิตยในวัดพระเชตุพน แล้วถวายแก่พระพุทธปฏิมากรแพรยกไตรหนึ่ง บาตรเหล็กเครื่องอัฐบริกขารพร้อม ย่ามกำมะหยี่เครื่องย่ามพร้อม พัดแพรร่มแพรเสื่ออ่อน โอเถาโอคณะกาน้ำช้อนมุก ขวดแก้วใส่น้ำผึ้งน้ำมันยากลักใส่เทียนธูปสิ่งละร้อย ไม้เท้ารองเท้าสายระเดียง พระสงฆพันหนึ่งก็ได้เหมือนกันทุกองค์ ครั้นจบพระบาฬีที่ทรงถวาย พระสงฆรับสาธุพร้อมกันประโคมดุริยางค์ดนตรีแตรสังข์ฆ้องกลอง สนั่นไปด้วยศับท์สำเนียงกึกก้องโกลาหล พระสงฆรับพระราชทานแล้ว ไปสรงน้ำครองไตรยมาสวดพระพุทธมนต์ เวลาเยนวันละพันรูป ปรนิบัติพระสงฆฉันเช้าฉันเพนสามวันพันรูปถวายกระจาดทุกองค์ ให้มีพระธรรมเทศนาบอกพระราชอานิสงษ์ทุกวัน แล้วปรนิบัติพระสงฆซึ่งศรัทธา ทำดอกไม้เพลิงบูชาพระรัตนไตรย ฉันเช้าทั้งเจ็ดวัน เปนพระสงฆหกร้อยยี่สิบสี่รูปถวายผ้าสบงทุกองค์ ถวายบาตรเหล็กซึ่งพระสงฆไม่มีบาตรแปดสิบแปดใบ กระจาดเสื่อร่มรองเท้าธูปเทียนไม้เท้าด้วย แล้วให้ตั้งโรงฉ้อทานเลี้ยงสมณะชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎรทั้งปวง แลมีโขนอุเมงโรงใหญ่ หุ่นละครมอญรำระบำมงครุ่มคุลาตีไม้ ปรบไก่งิ้วจีนญวนหกขะเมนไต่ลวดลอดบ่วงรำแพนนอนหอกดาบโตฟ่อแก้วแลมวย เวลากลางคืนประดับไปด้วยประทีปแก้วระย้าแก้ว โคมพวงโคมราย แลดอกไม้รุ่งสว่างไปทั้งพระอาราม มีหนังคืนละเก้าโรง มีดอกไม้เพลิงคืนละสองร้อยพุ่ม ระธาใหญ่แปดระธา พลุะประทัดพะเนียง ดอกไม้กระถางดอกไม้กลต่าง ๆ แลมังกรฟ่อแก้วญวนรำโคม เปนที่โสมนัศบูชาโอฬาริกะวิเสศ เปนพระราชทรัพยทิ้งทานต้นกัลปพฤกษ ฉลากพิกัดค่าพระราชบุตรบุตรีพระภาคิไนยราช แลนางพระสนมราชกุญชรอัศดรนาวา ฉลากละห้าชั่งสี่ชั่งสองชั่ง เปนเงินสามร้อยสามสิบแปดชั่ง เงินใส่ผลมะนาวร้อยหกสิบแปดชั่ง เข้ากันทิ้งทานห้าร้อยหกชั่ง คิดทั้งเงินค่าผ้าทรงพระดอกไม้สดบูชา เลี้ยงพระสงฆกระจาดแลโรงฉ้อทาน เครื่องไทยทานทำเครื่องโขนโรงโขนเครื่องเล่นเบ็จเสรจ พระราชทานการมโหระสพ แลถวายระย้าแก้วโคมแก้ว บูชาไว้ในพระอาราม เปนเงินในการฉลองพันเก้าร้อยสามสิบชั่งสิบสี่ตำลึง เข้ากันทั้งสร้างเปนพระราชทรัพย ห้าพันแปดร้อยสิบเอ็จชั่ง ซึ่งทรงพระราชศรัทธาบำเพ็ญพระราชกุศลทั้งนี้ ใช่พระไทยจะปราถนาสมบัติบรมจักรจุลจักรท้าวพระยาสามนต์ราช แลสมบัติอินทร์พรหมหามิได้ ตั้งพระไทยหมายมั่นพระบรมโพธิญาณในอนาคตกาล จะรื้อสัตวให้พ้นจากสงสารทุกข์ แลการพระราชกุศลทั้งนี้ ขออุทิศให้แก่เทพยเจ้าในอนันต์จักรวาฬ แลเทพยเจ้าในฉะกามาพจร แลโสฬศมหาพรหม อากาศเทวดา พฤกษเทวดา ภูมเทวดา อารักษเทวดา แลกระษัตราธิราชราชวงษานุวงษเสนาพฤฒามาตย์ราชปโรหิต สมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎรทั่วสกลราชอาณาจักรในมงคลทวีป จงอนุโมทนาเอาส่วนพระราชกุศลนี้ให้เปนบุญลาภศิริสวัสดิทิฆายุศม์ จะ

ฉันท วรรณ พฤติ ชื่อ วสันต ติลก ฉันท

ต ภ ช ช

ะ ะ เ ะ เ เ เ ะ เ เ ะ เ ะ ะ ครุ ๒

วุต ตาว สันต ติ ลกา ต ภ ชา ช คาโค

บาท หนึ่ง ๑๔ อักษร ๒ กลอน เปน บาท หนึ่ง

๒ บาท เปน บท หนึ่ง ชื่อวสันต ติลก ฉันท ดังนี้

แก้ อัฐมะ คาถา มงคล ๔ ประการ

เสนอ อรรถ พัทธ ศุภมง คล ลักษณ ประจักษ์ ความ ครบ สี่ แล มี ยุบล ตาม ชินราช ประกาศ แสดง

ขันตี ก็ นิรม นะโทษ ฤพิโรธ ร้าย แรง ออด อด ทุพจน ผรุษ แถลง ก็ บ ตอบ บ ต่อ คำ

หนึ่ง สดับ แล รับ รศ นุสาศน คณะ ปราชู เยง ยำ สอน ง่าย บ หมาย วิตก ทำ ทฤฐิ มานะ อาการ

หนึ่ง ทัศนา สมณเพศ ก็ พิเศศ กุศล สาร เสวย ผล วิมล วิมุติ ญาณ วิย อุล ลุกา สกุณ

หนึ่ง สนทนา วินย อรรถ บร มรรถ สูตร์ สุน ทรา ธรรม คำภิร พิบุลย์ ยุติ กาล เวลา

เรือง รุ่ง ผดุง สติ ถกล พล ภาพ ปรีชา เฉลียว เลิศ ประเสริฐ คุณ วรา ธิก ญาณ ยิ่ง ยง

ล้วน สิ่ง สวัสดิ วฒน ถา วร สา ธุชน ประสงค์ สิ่ง สี่ คดี อุดม มง คล ถ้วน ประมวญ หมาย

ปวง ปราชู แล อาจ ประฏิบัติ ดุจ วัจน บรร ยาย จัก เจริญ คุณา นุหิต หลาย อิธ โลกย ภูล ผล

ภพ น่า อนาคต จะ เสร็จ กิจ เผด็จ เกลศ ดล ด้วย เดช วิบาก วิบุลย์ ยล ศิว โมกข์ มไหสวรรย์

พากย นี้ กระวี บุรพ แสดง กล แต่ง ฉบับ ฉันท เสนอ นามกร วร วสัน ตติลก บรร หาร

แสร้ง ซ้ำ แล ร่ำ พจน นิพนธ์ บท กล บุราณ มาน ฉลอง บาท บดี ศร ภิบาล ภพ เผ้า ไผท ไท

๑๑ บท ๒๔ บันทัด

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

แก้โคลงทาย

๖ ๏ สั่ง กิจ สำเร็จ ได้ ดิน สอ แท่ง แฮ
เหล็ก เล็ก ปาก กา หนอ เลข แล้ว
สะแตมบ์ นิด ปิด พอ พา สั่ง ไป นา
ใกล้ แล ไกล ไป่ แคล้ว คลาศ ถ้อย แถลง ถึง

๗๐ ๏ ดำ กร ลับ เปน เสต เส้น เกษา
ยาว ย่น สั้น คือ อา ยุ เปลื้อง
ตึง แล้ว หย่อน ยาม ชรา ร่าง เหี่ยว หนัง เฮย
อนิจ ลักษณ์ ยัก เยื้อง ย่าง ใกล้ มฤตยู ฯะ

เซน ถ, ธ, ส,

โคลงทาย

๗๗ ๏ สอง หัตถ์ สอง บาท แม้น เชา ชน
หู โอฐ ก็ เหมือน คน หมด ลิ้น
มี เนตร แต่ เดียว ดล จิตร หลาก จริง นา
ทาย เล่น ที่ ปลาย ลิ้น เลศ อ้าง อันใด ฯ

๗๘ ๏ มู่ ทู่ จับ ทิ่ม ให้ เกิด ตัว
ไม่ ออก ตึก แตะ หัว หมับ เข้า
ใคร ทิ่ม ถี่ รัว รัว เกิด มาก แล แฮ
ทิ่ม ผิด ไม่ ถูก เอ้า ฆ่า ล้าง มลาย วาย ฯ

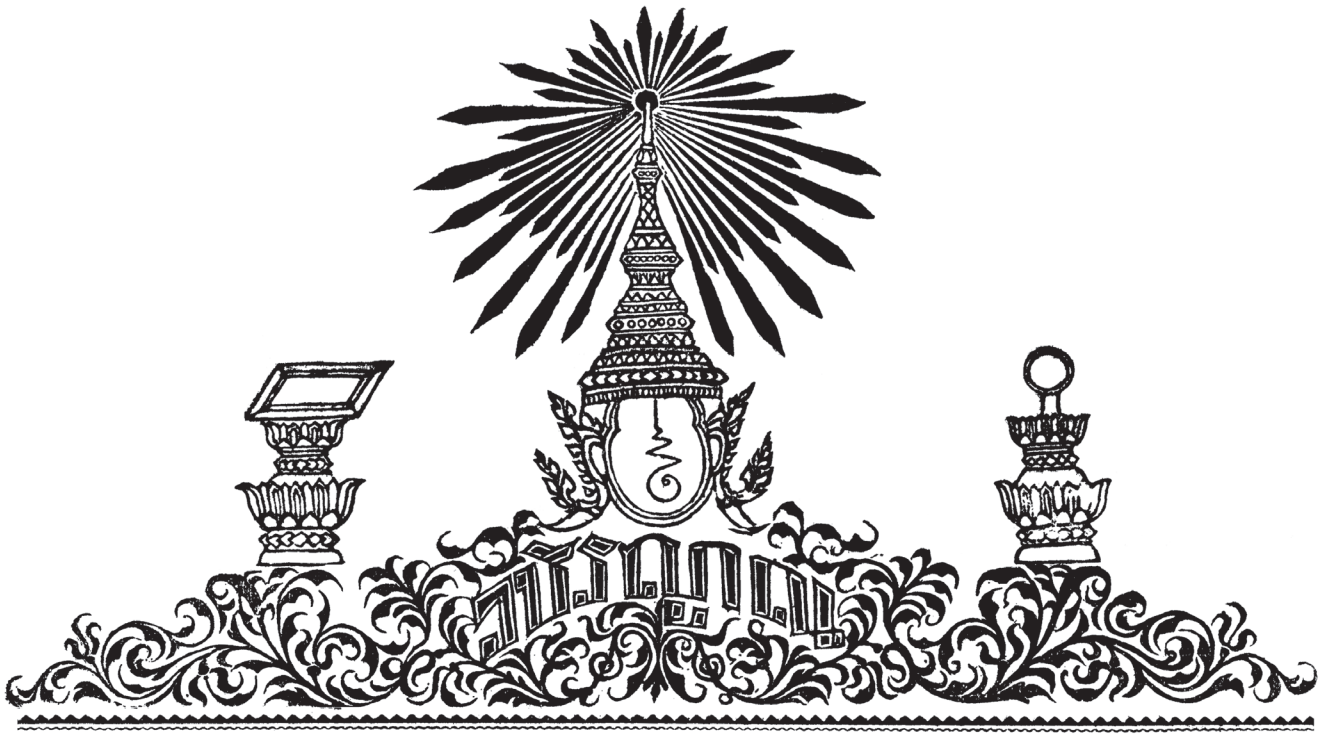

เล่ม ๒ แผ่น ๔๐ วัน ๕ เดือน ๙ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุน พศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรผู้ช่วย บรรณารักษ

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ	น่า ๓๑๓
หมาย ประกาศ พระราชา คณะ	น่า ๓๑๕
พระราช กำหนด หมาย ประกาศ ฆราวาศ	น่า ๓๑๖
จดหมาย เหตุ แล ราย งาน	น่า ๓๑๙
ฉันท วรรณพฤติ	น่า ๓๒๐
แก้ โคลง ทาย	น่า ๓๒๐
โคลง ทาย	น่า ๓๒๐

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ

๑ เครื่อง ถม เครื่อง นาค ล้วน พาน กา หิบ เอย
เงิน สั่ง ทำ มา แต่ เชื่อง ใช้
กโถน เครื่อง น้ำ ชา ขัน โต๊ะ ชุด พ่อ
กล่อง ปิ่น โต หา ไว้ แต่ง ใช้ ไป กถิน ฯ

๒ บ้าง หา เครื่อง ยศ บ้าง หา เรือ
หา เก็บ ขน เหลือ เผื่อ เผื่อ ไว้
ที่ ขัด ก็ ขัด เหลือ เต็ม ขัด แล้ว นา
หา เช่น เขา ไม่ ได้ แทบ กลั้น ใจ ตาย ฯ

๓ วิ่ง วน จน สุด สิ้น บัญญา
หล่อน ช่วย วิ่ง ช่วย หา หน่อย เจ้า
เมื่อ เที่ยว วิ่ง เต็ม ปลา หลาย แห่ง
ไม่ เสวย ไม่ กิน เข้า โกรธ แค้น ถึง ที่ ฯ

๔ การ กถิน ไม่ สิ้น เรื่อง รำ พรรณ
จัก กล่าว ป่วย การ วัน เนิ่น ช้า
ยัง ความ ที่ ขัน ขัน มี มาก
ว่า นัก ดู เหมือน บ้า บ่น เพ้อ เก้อ เอง ฯ

๕ มวญ หมู่ ข้า ไท้ ฝ่า บาท บงสุ์
อีก พระวงษานุวงษ ใหญ่ น้อย
เหล่า พราหมณ์ กับ พระสงฆ์ หมู่ ราษ ฎร เอย
มี ศรัทธา คอย คอย ต่าง รู้ ต่าง ทำ

๏ สำ สงฆ์ ทุก ทั่ว ถ้วน อาราม
วัด ราษฎร์ วัด หลวง ตาม เขตร แคว้น
นคร นิคม คาม จัง หวัด สยาม แอ
ต่าง ไม่ สู้ คับ แค้น ลาภ ล้วน พอ เสมอ ๚

๑ รั้ง แรม ไตร มาศ สิ้น เขตร ฝน
กอบ กิจ ปวรณา ตน เสร็จ แล้ว
ทุก หมู่ ประ ชาชน ต่าง ทอด กฐิน เธย
ทุก ทุก วัด ฤๅ แคล้ว ต่าง ได้ ต่าง กัน ๚

๏ ยาม เช้า หนาว เรื่อย ริ้ว ลม ชาย
เปน พัด หลวง กลาย คลาย เกลื่อน ว้อน
แดด อ่อน ผ่อน บัด กราย ลง สู่ นิทย์ เธย
บูรพ ทิศ เมฆ ตั้ง ก้อน สั่ง ฟ้า สั่ง รฦ ๚

๑ ตลเดือน กรร ติก ตั้ง ของ เปรียง
ไชย คู่ ประเทียบ เคียง สี่ ตัน
ทั้ง โคม บริวาร เรียง ราย รอบ สนามพ่อ
อีก รอบ กำแพง พัน พร่ำ พร้อง แล หลาย ๚

๏ ธรรมเนียม กำหนด ไว้ ว่า ปี
อธิกมาศ หนุน มี จึง ให้
ยก โคม เมื่อ ดฤถี ขึ้น ค่ำ หนึ่ง นอ
กาล บักษ สอง ค่ำ ใด้ ลด แล้ว ของ เปรียง ๚

๑ ปรกติ มาศ ได้ ยก โคม ถวาย
ขึ้น สิบ สี่ ค่ำ หมาย บอก แจ้ง
ของ เปรียง ตก อยู่ ปลาย เดือน สิบ สอง เธย
วัน ลด ตก ยาม แล้ง ค่ำ ขึ้น มิด เดียร ๚

๑ ตำหรับ หนึ่ง ออก อ้าง อาทิตย์
ยก สู่ ราษี พิจิตร แห่ง หั้น
ข้าง ขึ้น จึ่ง ตั้ง กิจ พิธี ค่าง ขึ้น นา
ยก เมื่อ ข้าง แรม นั้น จึ่ง ตั้ง ต่อ แรม ๚

๏ กล หนึ่ง กำหนด ด้วย ดารา กรแอ
เรียก ชื่อ ดาว กดิ กา ฤกษ์ ชี้
พลบ ขึ้น เมื่อ รุ่ง คลา เคลื่อน ตก
ขึ้น ฤๅ แรม พิธี นี้ จุ่ง ตั้ง ตาม ดาว ๚

๏ อีก อนึ่ง ท่าน ว่า ด้วย วัน พิธี
แต่ สิบ ห้า ราตรี ตวัด อ้าง
เติม ต่อ เพราะ กาล มี ลอย ประทีป แล แอ
เปน สิบ หก สิบ แปด บ้าง บอก ไว้ พิธี เดียว ๚

๑ ยี่ ใค ยก เมื่อ ขึ้น เดือน ตล
วัน แรก ตั้ง สวด มนต์ ฤกษ นั้น
กาล บักษ อัศ ยุช หน สิบ สี่ ค่ำ นา
ยก ต่อ แรม ผ่อน สั้น สวด ขึ้น สิบ สาม ๚

๏ อาภรณ พิโมกข์ ตั้ง เตียง พระ
พุทธ ไชย วัฒนะ ออก ตั้ง
เทียน โคม สำหรับ ระ จุด ทุก ยาม เธย
โต๊ะ ปรัก รอง มา ทั้ง สี่ ร้อย สาม สิบ สอง ๚

๑ น้ำ มนต ตั้ง พระเต้า เสลา
อีก เครื่อง ทรง บูชา จัด พร้อม
เยน ลง พระสงฆ์ มา สิบ รูป
จึ่ง ประโคม แซ่ ซ้อม สั่น ฆ้อง แตร สังข์ ๚

๏ ไทย ห้า มอญ ห้า นั่ง ฉัด สมาธิ
บน พิโมกข์ ปราสาท สวด อ้าว
จบ แล้ว บ่าว ประกาศ ทั่ว ทุก องค์ เธย
รุ่ง จุ่ง มา แต่ เช้า ฤกษ ได้ โมง ดี ๚

๑ ครั้น รุ่ง วัน ฤกษ พร้อม พนักงาน
โหร นั่ง ตรง น่า ศาล อ่าน ก้อง
บูชา พระฤกษ การ จบ เสร็จ
ตั้ง โห่ ให้ สั่น ฆ้อง ยก ต้น โคม ไชย

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป ๚

หมาย ประกาศ พระ ราชาคณะ

ฐานานุกรม เจ้าคณะ เจ้าอธิการ

ด้วย พระ ศรี ภูริ บริชา ราช เสนา บดี ศรี สาร สักษณ์ รับ พระ ราช โองการ ใส่ เกล้า ทรง พระกรุณา โปรด เกล้า ฯ สั่ง ว่า กรม หมื่น ไกร สร วิชิต ดำเนิน พระราช ปุจฉา ออก ไป เผดียง สมเดจ พระ วันรัต พระ ธรรม อุดม กรม หมื่น นุชิต ชิโน รส เจ้า พ้า มงกุฎ พระ พรหม มุนี พระ ธรรมเจดีย์ พระพุทธ โฆษาจาริย์ ว่า แต่ ก่อน พระสงฆ์ สามเณร ประพฤติผิด จาก พระ วินัย สิกขา บท เที่ยว สูบ ผี้น สูบ กัญชา กิน สุรา กิน น้ำ ตาล สัม กิน เข้า ค่ำ แล เล่น สวาดิ์ เล่น เบี้ย กระ ทำ อะนาจาร ต่าง ๆ มี เปน อัน มาก โปรด ให้ ชำระ ว่า กล่าว มา หลาย ครั้ง ที่ สุด จน ถึง พระสงฆ์ ที่ ลูก ศิศย์ ทาย ก็ ได้ มี พระ ราช บัญญัติ ถวาย ออก ไป แจ้ง อยู่ ทุก ๆ พระองค์ ทุก ๆ พระ อาราม ข้อ ความ มี แจ้ง อยู่ ใน พระ ราช บัญญัติ นั้น แล้ว บัดนี้ พระ สงฆ สามเณร ก็ หา ปฏิบัติ ตาม พระ ราช บัญญัติ ซึ่ง ถวาย ออก ไป ไม่ ยัง กำ เริบ ชวน กัน กระทำ อะนาจาร ต่าง ๆ ต่อ ไป ทั้ง มิ ได้ รู้ใน พระ วินัย สิกขา บท ก็ ยัง มี อยู่ โดย มาก ครั้ง นี้ เกิด อธิกรณ ขึ้น โปรด ให้ ชำระ ก็ ได้ พระ สงฆ สามเณร สูบ ผี้น สูบ กัญชา กิน สุรา กิน น้ำ ตาล สัม กิน เข้า ค่ำ แล เล่น สวาดิ์ เล่น เบี้ย เปน อัน มาก ก็ ให้ สึก เสีย จาก พระ พุทธ สาศนา นิ่ย ด้วย สิ่ย ด้วย ร้อย ตาม พระ ราช กำ หนด กฎ หมาย แต่ ก่อน ตระลาการ ไล่ เลี่ยง ได้ ความ ต่อ ออก ไป อีก ว่า บัดนี้ พระ สงฆ สามเณร บอก หวย บ้าย หวย แทง หวย เปน การ ลามก มัว หมอง ใน พระ พุทธ สาศนา ขึ้น ใหม่ อีก อย่าง หนึ่ง พระสังฆ วัดน่ จำ พวก นี้ เจ้า ประคุณ ผู้ ใหญ่ ทุก ๆ พระองค์ จะ ทรง เหน ประ การ ใด แต่ ทรง พระ ราช ดำริห์ สงไสย ว่า พระ สงฆ ที่ บอก หวย แทง หวย เปน การ พนัน ใกล้ อทินนาทาน อยู่ เจ้า ประคุณ พระ ราชา คณะ ทั้ง ปวง จะ กระ ทำ สังฆะ กรรม แล อุโบสถ กรรม นั้น จะ ร่วงเกี่ยง กัน ฤา ๆ มิ ได้ ร่วงเกี่ยง กัน ประ การ ใด ให้ ถวาย พระ พร เข้า มา ให้ แจ้ง เจ้า ประคุณ พระ ราชา คณะ ผู้ ใหญ่ พร้อม กัน ถวาย พระ พร เข้า มา ว่า ซึ่ง พระ สงฆ สามเณร กระ ทำ ความ ชั่ว ท้อง ตาม กฎหมาย ที่ ประกาศ ไว้ แต่ ก่อน นั้น มี ความ ผิด นัก หา ควร แก่ พระ สมณะ ใน พระ พุทธ สาศนา ไม่ แล พระ สงฆ สามเณร ผู้ บอก หวย บ้าย หวย แทง หวย เปน การ เกิด ขึ้น ใหม่ นั้น แต่ พระ สงฆ ผู้ บอก หวย บ้าย หวย ใกล้ อุตริ มนุศย์ ธรรม อยู่ เหตุ ไม่ รู้ ว่า รู้ ไม่ เหน ว่า เหน ทั้ง เปน ภัณฑ ไทย ใกล้ อทินนาทาน เหตุ ให้ เขา เสีย ทรัพย ทั้ง สอง ฝ่าย ไม่ รับ พระ ราช ทาน เอา ไว้ ร่วม สังฆะกรรม อุโบสถกำม์ ต่อ ไป แต่ พระ สงฆ ผู้ แทง หวย นั้น เหน ว่า เมื่อ แทง ถูก ก็ ได้ มา เมื่อ แทง ผิด ก็ เสีย ไป มิ ได้ มี กล อุบาย จะ ไม่ สู้ มัว หมอง ใน อทินนาทาน นัก ต้อง อาบัติ ทุกกฎ เปน สะเตกิจฉะ พอ จะ เยียว อา ได้ จึ่ง ปฤกษา พร้อม กัน จะ ขอ รับ พระ ราชทาน ว่า กล่าว สั่ง สอน เอา ทาน บน ไว้ สัก ครั้ง หนึ่ง ถ้า ขืน กระทำ ต่อ ไป จึ่ง จะ ให้ สึก เสีย จาก พระ สาศนา ได้ ถวาย พระ พร เข้า มา ดั่ง นี้ บัดนี้ โปรด ให้ มี หมาย ประกาศ ไป ให้ รู้ จง ทั่ว ทุก ๆ พระ อาราม ว่า สิ้น ไป ใน เบื้อง น่า มี พระ สงฆ์ สามเณร เปน นักเลง แทง หวย เกิด ขึ้น ใน พระ อาราม ใด ๆ จะ ให้ ลง ทัณฑกรรม พระราชา คณะ ฐานา นุกรม เจ้า หมู่ เจ้าคณะ เจ้า อธิการ ใน พระ อาราม นั้น ๆ แล้ว จะ ถวาย ทัณฑกรรม เจ้า ประคุณ ผู้ ใหญ่ ที่ มา ประชุม พร้อม กัน ด้วย เพราะ ทรง เหน ว่า พระอาราม บาง พระอาราม ที่ ปฏิบัติ ตาม พระ วินัย สิกขาบท แขง แรง เปน อารมณ์ จริง ๆ อยู่ แล้ว พระสงฆ ใน พระอาราม นั้น ก็ มิ ได้ เปน อันตราย ด้วย กระ ทำ อนาจาร ต่าง ๆ เลย ที่ มิ ได้ เกี่ยว ข้อง ดังนี้ ก็ มี อยู่ หลาย พระ อาราม ให้ เจ้า ประคุณ ผู้ ใหญ่ ทุก ๆ พระองค์ ทรง คิด ถึง พระ พุทธ สาศนา บำรุง พระ ราช ศรัทธา ด้วย ช่วย ตัก เตือน พระ ราชา คณะ ผู้ น้อย ๆ ให้ ยิน ดี ใน สมานะ สังวาศ ชัก ชวน กัน ปฏิบัติ ตาม พระ วินัย สิกขาบท เหมือน

อย่าง พิณ สาม สาย ที่ พระ อินท์ ลง มา ดีด ถวาย พระ มหา บุรุษย์ ราช เจ้า ถ้า เจ้า ประคุณ ผู้ ใหญ่ ทุก ๆ พระองค์ จะ ทรง ปฏิบัติ พระ วินัย สิกขาบท เป็น อุกฤษฐ อย่าง ยิ่ง ก็ จะ เหมือน สาย พิณ ที่ เป็น สาย เอก ตึง นัก มิ สำเนียง มิ ได้ ไพเราะ ไม่ นาน สัก เท่า ใด ก็ จะ พลัน ขาด ไป แม้น เจ้า ประคุณ ทั้งปวง ปฏิบัติ เป็น มัชฌิมะ อย่าง กลาง ก็ จะ เหมือน สาย พิณ ที่ เป็น สาย กลาง มี สำเนียง อัน ไพเราะ ควร จะ ฟัง ฟัง ทุก วัน นี้ เจ้า ประคุณ บาง พระองค์ ปฏิบัติ เป็น หีนะ อย่าง ต่ำ ประดุจ สาย พิณ ที่ หย่อน มี สำเนียง มิ ได้ ไพเราะ ไม่ น่า จะ ฟัง ฟัง เลย อัน เตวาสิก สัทธิง วิหาริก ทั้งปวง เหน เจ้า ประคุณ ปฏิบัติ หย่อน ก็ ปฏิบัติ หย่อน หนัก ลง ไป ฟั่งเสี่ยง มิ ได้ เป็น สาย พิณ แล้ว ดู เป็น เสี่ยง พุ้ง พั้ง หย่อน ๆ ดัง แต่ ปุบ ๆ บิ๋บ ๆ ไป ทุก วัน นี้ ไซ้ เจ้า ประคุณ พระ ราชา คณะ ทั้งปวง ปฏิบัติ ใน พระ วินัย สิกขาบท อยู่ ใน สาย หย่อน นัก พระ สงฆ์ สามเณร ที่ เป็น อัน เตวาสิก จึ่ง ปฏิบัติ หย่อน หนัก ลง ไป จน ข้อ วัตร ปฏิบัติ สิ่ง ใด ก็ มิ ได้ รู้ เที่ยว กระทำ แต่ ทุจริต ต่าง ๆ ตาม อำเพอใจ ให้ มัว หมอง ใน พระ พุทธ สาศนา เป็น ไป ทั้ง นี้ ก็ เพราะ เจ้า ประคุณ ปฏิบัติ อยู่ ใน สาย หย่อน นัก บรรพ สัช ทั้งปวง มี สมเด็จ บรม บพิตร พระเจ้า แผ่นดิน เป็น ต้น ถวาย นมัศการ อาราธนา เจ้า ประคุณ ทั้งหลาย ให้ มี ความ ชวย เชิน แก่ พระ สงฆ์ สังกา พม่า มอญ ซึ่ง จาริก เข้า มา อยู่ ใน พระ มหา นคร นี้ ขอ เจ้า ประคุณ ปฏิบัติ ให้ ตึง ๆ ขึ้น สัก น้อย พระ สงฆ์ สามเณร ผู้ เป็น อัน เตวาสิก ก็ จะ ได้ ปฏิบัติ ให้ ตึง ตาม ขึ้น พอ เป็น เนื้อ นา บุญ แห่ง เทพย ดา มนุศย ทั้งปวง ซึ่ง ได้ กระทำ สะการ บูชา แล บริขาร ทาน ใน พระ พุทธ สาศนา ล้วน หวัง สวรรค์ นิพพาน ใน เบื้อง น่า จะ ได้ สำเร็จ ปรารถนา สัตว โลกย ทั้งปวง ขอ เจ้า ประคุณ พระ ราชา คณะ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ทุก ๆ พระองค์ จง ทรง ปฏิบัติ ตาม พระ วินัย สิกขา บท ให้ แขง แรง เป็น อารมณ์ เข้า จริง ๆ จะ ได้ ว่า กล่าว สั่ง สอน ถานา นุกรม เจ้า หมู่ เจ้า คณะ เจ้า อธิการ ต่อ ๆ ไป แล้ว ให้ เจ้า ประคุณ กำชับ ถานา นุกรม เจ้า หมู่ เจ้า คณะ เจ้า อธิการ ให้ หมั่น ตรวจ ตรา ว่า กล่าว สั่ง สอน พระ สงฆ สามเณร อย่า ให้ เป็น นักเลงแทง หวย สืบ ต่อ ไป ได้ เป็น อัน ขาด ที่ เดียว

ฯ

หมาย ประกาศ มา ณ วัน ๔ เดือน ๑ แรม ๑๔ ค่ำ บี ชาน ฉัตวาก (ศักราช ๑๒๐๔ รัช กาล ที่ ๓)

พระราช กำหนด

กฎหมาย ประกาศ สมาวาศ

ด้วย พระ ศรีภูริ ปรีชา ราช เสนายดี ศรี สาร ลักษณ์ รัย พระราช โองการ ใส่ เกล้า ฯ ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ สั่ง ว่า กรม หมื่น ไกรสร วิชิต กราบ ทูล พระ กรุณา ว่า สมี ศุก สมี อ่อน เป็น ศิศย์ อุป สมบท บวช ใน สำ นักนี้ พระ ญาณ วิเชียร เถร วัด คหะบดี อาวาศดี นาย สอน ศิศย์ ตาย ได้ เผดียง พระ ราชา คณะ ถานา นุกรม วัดมหาธาตุ วัดคหะบดี อาวาศ มี สมเดจ พระ สังฆราช เป็น ประธาน ให้ ประชุม พร้อม กัน ปฤกษา โทษ สมี ศุก สมี อ่อน พระ ราชา คณะ ถานา นุกรม พร้อม กัน ไต่ถาม สมี ศุก สมี อ่อน ใน จัตุ ปาราชิก ๔ บริเวทย์ ๔ สมี ศุก สมี อ่อน รู้ แต่ เมถุน กับ อทินนาทาน ปาราชิก บริเวทย์ ทั้ง ๔ นั้น พั้น เพื่อน ว่า ผิด บ้าง ถูก บ้าง จึ่ง พร้อม กัน เหน ว่า สมี ศุก สมี อ่อน มิ ได้ รู้ ใน พระ วินัย สิกขาบท แล้ว มี สันดาน มาก ไป ด้วย โทษ จิตร กระทำ ทัณฑ์ กรรม ดี นาย สอน ลูก ศิศย ตาย เป็น สาหัส ถึง ประโยค หม่น หมอง อยู่ ใน มนุสส วิคหะ ปาราชิก ไม่ ควร จะ ให้ สมี ศุก สมี อ่อน อยู่ ใน หมู่ ใน คณะ กระทำ สังฆกรรม อุโบสถ กรรม กับ ด้วย พระ สงฆ ทั้งปวง จึ่ง ให้ สมี ศุก สมี อ่อน สึก เสีย จาก พระ สาศนา เป็น สมาวาศ ครั้น สึก แล้ว สังฆการี ธรรมการ ก็ รับ เอา ตัว มา คุม ไว้ ได้ ทรง ทราบ จึ่ง ทรง พระราช ดำริห์ ว่า กุลบุตร บวช ใน พระ

พุทธ สาศนา ที่มี ศรัทธา อุสาหะ เล่าเรียน พระ พุทธ วัจนะ ปฏิบัติ ตาม สิกขาบท ควร จะ เปน ที่ ไหว้ ที่ บูชา แก่ เทพยดา มนุษย เปน ลังฆวัตนะ แท้ ก็ มี บาง พวก ก็ บวช พอ หา ผล หา ประโยชน เลี้ยง ชีวิตร มิได้ ศึกษา เล่าเรียน ใน ข้อ พระ วินัย สิกขาบท ไม่ รู้ ใน ข้อ วัต ปฏิบัติ สิ่ง ใด เหมือน อย่าย ศุก อย่าย อ่อน ดังนี้ ก็ จะ มี อยู่ เปน อันมาก จึ่ง ทรง ปฤกษา ด้วย ข้า ทูล ลอง ธุลี พระบาท อัน เปน นัก ปราชญ ราช บัณฑิตย ว่า ทุก วันนี้ พระ พุทธ สาศนา เศร้า หมองไป ด้วย บรรพชิต อัน เปน อลัชชี จำพวกนี้ จะ ประพฤติ ฉันใด ดี พระ พุทธ สาศนา จึ่ง จะ ค่อย วัฒนา การ รุ่ง เรือง เจริญ ขึ้น ข้า ทูล ลอง ธุลี พระบาท อัน เปน นักปราชญ ราช บัณฑิตย พร้อม กัน กราบ บังคมทูล พระกรุณา ว่า ซึ่ง เหตุ เปน ไป ทั้งนี้ ก็ เพราะ พระมหาเถรา นุเถร ผู้ เปน พระอุปัชฌา อาจาริย มิได้ สั่ง สอน ศิศย ด้วย ข้อ วัตปฏิบัติ ใน พระ จัตุ ปาริสุทธิศีล สิกขาบท ฝ่าย ศิศย ก็ มิได้ เปน ธุระ ที่จะ ศึกษา ไต่ ถาม ด้วย การ อัน จะ ควร ปฏิบัติ แล มิ ควร จะ ปฏิบัติ ให้ แจ้ง พระ พุทธ สาศนา จึ่ง เศร้า หมอง ไป ฉนี้ ครั้น ได ทรง ทราบ ในคำ ปฤกษา จึ่ง มี พระราช โองการ มาน พระ บัณฑูร สุรสิง หนาท คำรัส เหนือ เกล้า เหนือ กระหม่อม สั่ง ว่า ฝ่าย ข้าง พระ สมณะ นั้น ให้ มี พระราช บัญญัติ ถวาย ออก ไป ให้ พระ ราชา คณะ ถานา นุกรม เจ้า อธิ การ เจ้า หมู่ เจ้า คณะ พร้อม กัน เอา ใจ ใส่ สั่ง สอน พระ ภิกษุ ที่ เปน ศิศย สานุ ศิส ให้ รู้ ใน ข้อ วัต ปฏิบัติ ตาม วินัย สิกขาบท ของ ทุก องค์ ๆ ครั้น ถึง กำหนด เข้า พระ วัสสา แล้ว จะ ได้ ซัก ไล่ ใน ข้อ พระ จัตุ ปาริ สุทธ ศีล พระ ภิกษุ ที่ มี พระ วัสสา ตั้ง แต่ ๒ วัสสา ขึ้น ไป ให้ ทุก ปี ๆ มี แจ้ง อยู่ ใน พระราช บัญญัติ ฝ่าย ข้าง พระ สมณะ นั้น แล้ว ฝ่าย ข้าง ฆราวาศ นี้ ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ ลูกขุน พร้อม กัน ปฤกษา กระทำ โทษ อย่าย ศุก อย่าย อ่อน โดย บท พระ ไอย การ แล้ว ให้ มี พระราช กำหนด กฎ ประกาศ แก่ ข้า ทูล ลอง ธุลี พระ บาท ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ฝ่าย ทหาร พล เรือน แล ราษฎร ทั้ง ปวง แต่ บันดา ที่ เปน สัมมา ทิฐิ ให้ รู้ จง ทั่ว ด้วย ทรง พระราช ศรัทธา จะ ทำนุ บำรุง พระ พุทธ สาศนา ให้ ถาวร รุ่งเรือง สืบ ๆ ไป แล จะ ให้ ช่วย กัน ปราย ปราม พวก ภิกษุ สามเณร ที่ เปน อลัชชี มิ ได้ มี หิริ โอตัปเที่ยว กระทำ อนาจาร ต่าง ๆ แล้ว จะ ยัง พระ ภิกษุ ที่ มี ศรัทธา ให้ มี อุสาหะ ศึกษา ใน ข้อ วัต ปฏิบัติ ตาม พระ วินัย สิกขาบท ให้ ไพบูลย ทุก ๆ พระ อาราม พระ พุทธ สาศนา ก็ จะ รุ่งเรือง เจริญ งาม ด้วย หมู่ พระ ภิกษุ สงฆ อัน ทรง ซึ่ง พระ จัตุ ปาริสุทธ ศีล เปน ทักขิเณยยะ บุคคล แม้น ทายก มี ศรัทธา จะถวาย ซึ่ง จัตุ ปัจจัย ทาน ๆ นั้น ก็ จะ มี ผล มาก ด้วย พระ สังฆรัตนะ นี้ ก็ นับเข้า ใน แก้ว สาม ประการ ประเสริฐ ใน โลกย หา ยาก ยิ่ง นัก นับ ด้วย อสงไขย กัลป์ เปน อันมาก จึ่ง จะ ได้พบ ได้เห็น แต่ ละ ครั้ง อนึ่ง พระ พุทธ สาศนา ที่ ล่วง ไป แล้ว นั้น ยัง มิได้ ทัน จะ ถึง กึ่ง ดุจ พระ อาทิตย อุไทย ขึ้น มายัง ไม่ ทัน จะถึง เวลา เที่ยง เหตุ ฉนี้ พระ สมณะ สากยบุตร จะ มา ทรุด โทรม เศร้า หมอง มาก มาย ถึง เพียง นี้ ไม่ ควร นัก ครั้น จะ นิ่ง ถือ แต่ ถ้อยคำ โวหาร สามัญ บุคคล กล่าว ไว้ ว่า ชี ร้าย ช่าง ชี คหัฐ คือ ช่าง คหัฐ ดั่ง นั้น ไม่ นาน สัก เท่า ใด ใต้ ฤน กฎิ ก็ จะ มี แต่ อยู่ แต่ เปล ลูก อ่อน แชวน อยู่ โดย มาก ด้วย กุลบุตร ทุก วันนี้ จะ บวช ด้วย ศรัทธา แท้ นั้น เหน จะ มี โดย น้อย ที่ บวช ด้วย เหน แก่ ลาภ สการ สันดาน ตน ก็ หยาบ มิได้ กลัว แก่ บาป ละอาย แก่ บาป ไม่ ปฏิบัติ ตาม โอวาท พระ พุทธ สาศนา นั้น เหน จะ มี เปน อัน มาก จึ่ง เที่ยว กระทำ อนาจาร ทุจริต ต่าง ๆ มิได้ เกรง กลัว พระ อาญา ใน พระ พุทธจักร พระราช อาณา จักร บาง พวก ก็ พา กัน เที่ยว สูบ ฝิ่น สูบ กันชา เสพ สุรา เสพ น้ำ ตาลสัม กิน เข้าค่ำ และ ของ อัน ไม่ ควร จะ บริโภค ใน เวลา วิกาล บาง พวก ใส่ หมวก ใส่ เสื้อ ใส่ กางเกง อย่าง ฆราวาศ คาด กระเป๋า ผูก ผ้า อกเต่า โพก ศีศะ นุ่ง ผ้า ห่ม ผ้า

ผ้าขาว ผ้าสี ผ้าขาวม้า เอา แต่ วิวร พาดบ่า เที่ยว เดิน ตาม ถนน พัน จาก เขตร วัด แล ใส่ เครื่อง ประ ดับ กระ ทำ ด้วย เงิน ทอง และ เป็น ช่าง ทอง ทำรูป พรรณ หุง ทอง แล แปร ธาตุ บ้าง ก็ ทัด ดอก ไม้ ใส่ มา โดย สรวม คอ สรวม ข้อ มือ แล เหน็บ แล ถือ สาตรา วุธ มีด พร้า ดาบ ขวาน กระบอง ยาว กระบอง สั้น ลอบ ตี พื้น แทง เที่ยว ดู ลิ้ว ดู หนัง บาง พวก กลาง คืน แปลง เพศ ห่ม แพรสี แพรดำ เที่ยว เล่น ผ้าป่า เที่ยว ดู ลอย กระทง บาง พวก ลง เรือ สำปั้น ลำ น้อย ๆ ลำ ละองค์ ๆ โพก ศีศะ ผ้าขาว ผ้าสี ต่าง ๆ พาย ตาม กัน ๙ ๑๐ ๑๔ ๑๕ ลำ บ้าง บาง ที ก็ ลง เรือ ยาว เรือ เพรียว เที่ยว เล่น ทุ่ง เล่น กะถิน พาย แข่ง กับ สีกา บ้าง ก็ ลง เรือ ร่วม ลำ กับ สีกา ก็ มี บาง พวก ดู โล้ ชิงช้า แล งาน การ มหรสพ และ การ ละเล่น ต่าง ๆ ทุก ตำบล เบียด เสียด แทรก คหัฐ บาง พวก โลภ เล่น ใน การ พนัน ชน นก ชน ไก่ ปลา เข็ม ปลา กัด ตัด ทุเรียน เล่น โป เล่น อิโป เล่น กั๊ว แทง หวย บอก หวย ให้ ผู้อื่น แทง แล เล่น แข่ง เรือ ดิน เรือ พาย วิ่ง ควาย วิ่ง วัว เล่น สบ้า ต่อ ไก่ ป่า ต่อ นก สีชมภู แล คนอง เล่น ว่าว เล่น ตก ร้อ มวย ปล้ำ กระบี่ กระ บอง สวด ร้อง เล่น ลำ สำรวจ มอญ ลาว มา โดย มหา ไชย เทศ มหาชาติ ตลก โลน เล่น คนอง นอก อธิบาย แบบ แผน ที่ โบราณ บัณฑิตย์ ประพันธ ไว้ บาง พวก เที่ยว บิณฑบาต เช้า ห้อม ล้อม ทายก ช่วง ชิง อาหาร บิณฑบาต แทรก เสียด ซึ่ง กัน และ กัน ให้ เสียอิริ ยาบถ สมณะ สารูป ปราศ จาก สำรวม กาย แล เที่ยว ซื้อ จ่าย ผืน ผ้า ผืน แพร พรรณ สรรพ สิ่ง ของ ใน ท้อง ตลาด ลง กำปั่น ลง สำเภา ลง แพ แต่ ล้วน เป็น ทุจริต ทุรา จาร หาริโอ ตัปะ มิได้ เป็น เหตุ จะ ให้ มิจฉา ทิฐิ แล ราษฎร ติ เตียน ดู หมิ่น ประมาท พระ พุทธ สาศนา แต่ นี้ ไป จง ให้ มี แต่ บันดา ข้า ราชการ ฝ่าย ทหาร พล เรือน แล ข้าเจ้า ต่าง กรม หา กรม มิได้ แล ราษฎร แต่ บันดา เป็น สำ มา ทิฐิ ทั้งปวง ถ้า ผู้ใด พบ เห็น พระ ภิกษุ สามเณร ที่ เป็น อลัชชี มิได้ มี อินทวิย สังวร แล ประพฤติ ผิด ดัง กล่าว มา นี้ ก็ ให้ เห็น แก่ พระ สาศนา แล พระ เดช พระ คุณ ช่วย จับ กุม เอา ตัว ไป มอบ หมาย ไว้ แก่ พระ ราชา คณะ ถานา นุกรม เจ้า อธิการ ที่ อาราม ใกล้ แล้ว ให้ บอก กล่าว สังฆการี ธรรมการ ให้ รู้ ถ้า ข้อ ความ ควร จะ กราบ บังคม ทูล พระกรุณา กรม หมื่น ไกร สวิชิต จะ ได้ นำ ข้อ ความ ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ให้ ทรง ทราบ ใต้ ฝ่า ละออง ธุลี พระบาท แล้ว จะ ได้ พา เอา ตัว ภิกษุ สามเณร ผู้ กระทำ ผิด ไป ส่ง กับ พระ อุปัชฌาย์ อาจาริย เจ้า หมู่ เจ้า คณะ ให้ ว่า กล่าว สั่ง สอน ทรมาน อย่า ให้ กระทำ อนาจาร สืบ ต่อ ไป ถ้า ภิกษุ สามเณร ที่ เป็น อลัชชี มี กำลัง มาก ฝ่าย ข้าง ฆราวาส จะ จับ กุม เอา ตัว มิได้ ก็ ให้ รู้ จัก สำนัก นี้ รู้ จัก ตำแหน่ง แล จำ ตำ หนิ จำ หน้า จำ ชื่อ ไว้ ให้ เป็น สำคัญ แล้ว จึง ให้ บอก กล่าว แก่ สังฆ การี ธรรมการ จะ ได้ คิด อ่าน สืบ สาว จับ เอา ตัว ให้ จง ได้ แต่ ห้าม อย่า ให้ คหัฐ พาล ใส่ โทษ แกล้ง จับ กุม เอา ภิกษุ สามเณร ที่ ไม่ มี ความ ผิด มา ว่า กล่าว

อนึ่ง ห้าม อย่า ให้ คะหัฐ สมคบ ภิกษุ สามเณร ที่ เป็น อลัชชี แล คหัฐ ที่ มิได้ มี ความ อาย ให้ สวด ร้อง ลำ ๆ เล่น โลน ต่าง ๆ แล สำแดง ธรรม นอก พระ บาฬี ดัง กล่าว แล้ว นั้น แล อนึ่ง ภิกษุ สามเณร ที่ มี อธิกรณ์ แล้ว จะ หลบ หลีก เข้า แอบอิง อา ไศรย อยู่ ใน บ้าน ใน เรือน ญาติ พี่ น้อง ก็ ดี บ้าน เรือน เจ้า ขุน มูลนาย ก็ ดี บ้าน เรือน ผู้ใด ๆ ก็ ดี ห้าม อย่า ให้ ฆราวาส เอา ธุระ รับ ไว้ ให้ อยู่ ใน บ้าน ใน เรือน ตั้ง แต่ ราตรี หนึ่ง เป็น อัน ขาด ที เดียว ถ้า ผู้ใด มิ ฟัง ห้าม ตาม พระ ราช กำหนด กฎ ประกาศ ไว้ ยัง

จะขึ้นเปนใจให้กำลังแก่ภิกษุสามเณร ให้กระทำอนาจารประพฤตผิดต่าง ๆ แลให้คหัฐสวดร้องเล่นโลนก็ดี แลสมคบภิกษุสามเณรไว้กับบ้านกับเรือนแลพาลใส่โทษแกล้งจับกุมภิกษุสามเณร ที่ไม่มีความผิดก็ดี ถ้ามีผู้มาว่ากล่าวพิจารณาเปนสัตย เอาโทษแก่ผู้นั้นให้จงหนัก ถ้าผู้มีศรัทธาพร้อมใจกันเหนแก่พระสาศนาแลพระเดชพระคุณ กระทำตามพระราชกำหนดช่วยทำนุบำรุงพระพุทธสาศนาแล้ว อันว่าอานิสงษที่ช่วยสงเคราะห์แก่พระพุทธสาศนา ให้รุ่งเรืองขึ้นได้นั้น ความเจริญทฤฆายุศม์ศรีสวัสดิ์มงคล ภักษผลก็จะมีแก่ตนเปนอันมาก อย่าได้คิดเกรงกลัวว่าพวกพ้องอลัชชีจะผูกเวรพยาบาทเลย ด้วยอำนาจอานิสงษที่ได้ช่วยบำรุงพระพุทธสาศนา กับพระบารมีสมเดจพระพุทธเจ้าอยู่หัวเปนที่พึ่งอาจป้องกัน มิให้ผู้ใดกระทำอันตรายได้ ถ้าผู้ใดรู้แล้วเหนแล้วว่าภิกษุสามเณรรูปใดรูปหนึ่งเปนอลัชชี กลับเหนแก่หน้าแลอามิศภิกษุสามเณร ซึ่งเปนอลัชชีนั้นมิได้จับกุม ทั้งมิได้เอาความมาว่ากล่าวล่วงพระราชกำหนดดังนี้ ความทุกขโทษก็จะพึงมีแก่บุคคลทุศีล ในอิธะโลกยประโลกยฉันใด ความทุกขโทษก็คงจะมีแก่ผู้ที่ล่วงพระราชกำหนดเหมือนฉนั้น ฯะ

กฎประกาศให้ไว้ณวันอังคาร แรมสี่ค่ำเดือนแปดทุติยาสาธ จุลศักราช ๑๒๐๔ ปีขานจัตวาศก ให้กรมวังหมายสั่งเวร มหาดไทย กระลาโหม กรมท่า กรมพระสัศดี หมายประกาศไปให้รู้จงทั่วกันทั้งปากใต้ฝ่ายเหนือ อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง ฯ

จดหมายเหตุ

การประชุมกรรมสัมปาทิก หอพระสมุดวชิรญาณ ณวัน ๒ เดือน ๙ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีกุนนพศก ศักราช ๑๒๔๙ เวลาย่ำค่ำแล้ว กรรมสัมปาทิกได้ประชุมพร้อมกัน เหรัญญิกอ่านชื่อผู้ซึ่งจะเข้าเปนสมาชิกใหม่ วิสามัญสมาชิก คือ

๑ หม่อมเจ้าพระธรรมุณหิศธาดา

๒ หม่อมเจ้าพระอรุณนิภาคุณากร

๓ หม่อมราชวงษพระราชพงษประฎิพัทธ

๔ พระเทพโมฬี

๕ พระธรรมราชานุวัตร

๖ พระอมรโมฬี

๗ พระเมธาธรรมรศ

๘ พระกิติสารมุนี

๙ พระอริยมุนี

๑๐ พระอมราภิรักขิต

ภาคีสมาชิก คือ

๑ หม่อมเจ้าประภากร ในสมเดจพระเจ้าบรมวงษเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมสมเดจพระบำราบปรปักษ

๒ หม่อมเจ้าสวาดิ์ ในพระเจ้าบรมวงษเธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

๓ หลวงบรรหาอรรถคดี

รวมทั้ง ๑๓ ท่านนี้ ตกลงในที่ประชุมเปนสมาชิกของหอพระสมุดวชิรญาณ

เวลาเกือบทุ่มเลิกประชุม

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๕ เดือน ๙ ขึ้น ค่ำ ๑ จนถึงวัน ๕ เดือน ๙ ขึ้น ๘ ค่ำ ๘ วันนี้ สมาชิกได้มายังหอพระสมุด ๕๗ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืม ๔๓ ครั้ง

ฉันทาวรรณพฤติ ชื่อมาลินีฉันท

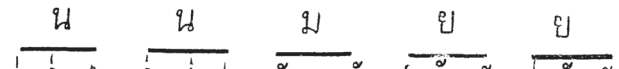

น น ม ย ยุ ตายัมมา ลินีโภ คสี่หิ
ลหุ ปลาย บาท นับเปน ครุ บาท หนึ่ง ๑๕ อักษร
๓ กลอน เปน บาท หนึ่ง แล บาท หนึ่ง เปน บท หนึ่ง
มีอติคือ ขาด คำ ลง ใน ที่ ๗ แล ที่ ๘ อักษร
ชื่อ มาลินี ฉันท ดัง นี้

แก้นวมะ คาถา มงคล ๔ ประการ

๏ ระ พจน วินิไฉย ใน มงคลา ไพ รุ ไพบูลย
จตุ วิธ คุณะ เพิ่ม ภูล ผล บ เสื่อม สูญ พิเศศ ครัน
ทระ ยะ วฒนะ อเนก นันต์ อินทริ ยา สรร พสัง วร
อธิก วิริย ราน รอน เกียจ ขจัด สมร สมร รถ เพียร
ปหินะ มิฉะ วิตก เบียน จิตร เจริญ เวียน ภิรมย ฌาน
นิวรณ์ ก็ ประหาร ผลาญ สุข เกษม สานต์ สุมงคล
วิรติ ภิรติ กาม กล เมถุนา ขวน อพรหม จรรย์
ประพฤฒิ สมณะ ธรรม อัน วาย วิจารณ ปัญ จกา มา
นิร อกุศล นา นา พรหม จรรยา ก็ ยรร ยง
ศิริ สุข หิตะ คุณ คง วัฒนา มง คเลศ ถกล
จตุ รอริย สัจ ยล มรรค มุ่ง ผล พิมติ ญาณ
อภิ สมย วิโมกข์ ฌาน เกลศ มลาย ลาญ ฤ ไทยใน
สกล ติวิธ บาปไพษย์ เผด็จ อบาย ไภย ก็ ล่วง เลย
ปถม อริย ธรรม เสวย เศก สุข เผย นิพาน ทวาร
ผิวะ ลุจตุถ อเสกข สาร อัค มรรคญาณ ก็ สำฤทธิ์
อมฤตย ภิรมย์ จิตร บรรพ ชิต กิจ นิ บุณ คล
วิมุติ คุณะ ประเสริฐ ผล ทิษฐ ธรรม ยล ศีวา ไลย
จตุ วิธ คณนา ใน มงคลา ไข กถา ธรรม์
บท พฤติ บุร รังสรรค์ มาลินี ฉัน ทนาม มี
บุนะ รจน ระเสนอ กระวี อรรถ ทฤษกี ฉบับ แสดง
สติ วิริย ประกอบ แถลง ลักษณ ประจักษ แจง ประ
เจิด กล

๒๑ บท ๒๔ บันทัด
เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๗๑ ๏ โคลง ทาย ว่า ถ้ำ ใช่ คูหา หิน เลย
อีก ว่า ใช่ ถ้ำ ชา เช่น ใช้
ถ้ำ มอง แล มี สา ระ พัด รูป
บ้าน ช่อง คลอง บ่า ไม้ ติก กว้าน คน เค็น ๚

๗๒ ๏ ว่า พระ บิณฑบาตร แท้ โคลง ทาย
ธรรม ยุติก์ บาตร บ่ ตะพาย ท่าน อุ้ม
โป่ง หลัง มหา นิกาย ติด ตลบ บาตร แฮ
ต้น นัก เหน ไม่ คุ้ม ค่า สู้ เรียง โคลง ๚

โคม ลอย

๗๑ ๏ ใช่ ถ้ำ ชา ถ้ำ เกิด กับ ผา ใช่ เลย
ถ้ำ ถ่าย ฉา ยา มา มอบ ไว้
สำหรับ เนตร ทัศนา เนก รูป มี แฮ
เรียก ว่า ถ้ำ นำ ให้ จิตร ชื่น ชม เพลิน ๚

๗๒ ๏ หนึ่ง ใน โป่ง โป่ง โป้ง หลัง สพาย
เรียก ว่า มหา นิกาย ภิกขุ เต้า
เบื้อง ภักตร ผึ่ง พิ ผาย ธรรม ยุติ พระ พ่อ
แสวง ภัต เพลา เช้า เช่น นั้น นิจ กาล ๚

ก, ข, ส,

โคลงทาย

๗๕ ๏ ลูก มาก หลาก เลศ ล้ำ เหลือ หลาย
ลูก หนึ่ง ฉิบ หาย ตาย บอก ให้
อีก ลูก อยู่ วัด สบาย ชอบ ยวช
สาม ลูก เช่น ชน ใช้ ชอบ หน้า นักเลง ๚

๗๖ ๏ มี หาง มี ปีก แมัน ปักษา
ท้าว หนึ่ง เหยียบ พระสุธา เยื่น เย้อ
ชอบ เสพย แต่ วา ตา เปน เหยื่อ
เสพย มาก เมา บ่น เพ้อ พร่ำ พร้อง รน เสียง

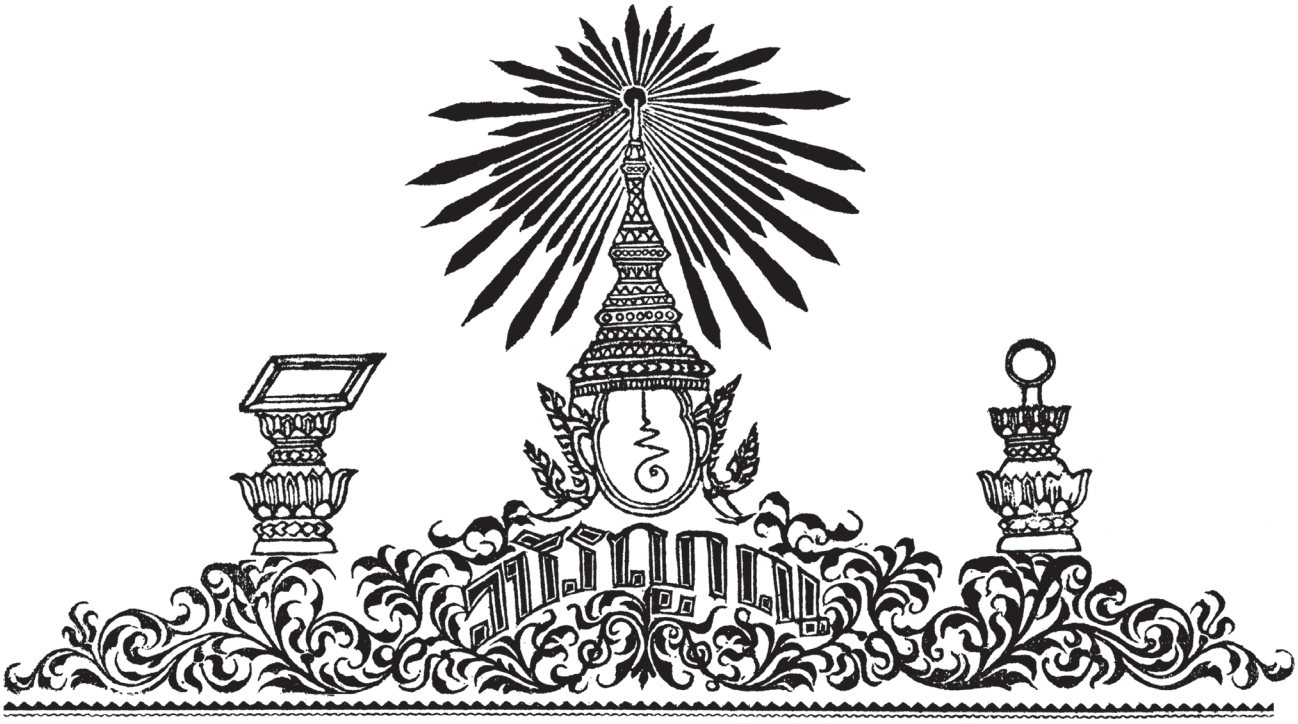

เล่ม ๒ แผ่น ๔๑ วัน ๖ เดือน ๙ แรม ๙ ค่ำ ปีกุน นพศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรผู้ช่วยปฏิคม

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ น่า ๓๒๑
พระราช กำหนด เรื่อง นาฬิกา น่า ๓๒๓
คำ ประกาศ พระราช ทาน คน ชรา พิการ น่า ๓๒๕
ราย งาน หอ พระสมุด วชิรญาณ น่า ๓๒๘
ฉันท วรรณพฤติ น่า ๓๒๘
แก้ โคลง ทาย น่า ๓๒๙
โคลง ทาย น่า ๓๒๙

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ

๑ พิณ พาทย กลอง แขก ขึ้น รวม กัน
มเหรเป้า บี่ สอง คัน พ่อ แจ้ว
พระสงฆ์ สวด ชยันโต ก่อน
กว่า จะ ยก โคม แล้ว แสบ ท้อง เสียง เครื่อง ฯ

๒ ไชย ประเทียบ หก ต้น ที่ สี่ ตำ รวจ นา
ตำรวจ นอก สนม ทำ มาก ล้น
บริวาร ยี่ก ประจำ รอบ ที่ สนามเอย
รอบ ราชวัง หลาย ต้น เหล่า ล้อม วังทำ ฯ

๓ ต่าง คน ต่าง ยก ร้อง เอะ อะ
ไม้ง่าม ค้ำ เกะกะ กีด แก้
ขา ขาย ช่วย จุน ปะ ทะ ค่อย เลื่อน
ฉุด เชือก เหนี่ยว เต็ม แล้ จึง เข้า ที่ เกียบ ตรง ฯ

๔ ยก เสร็จ แล้ว ให้ พระ สงฆ์ ฉัน
ถวาย ชวด มี น้ำ มัน กับ ด้าย
สบง โคม สิ่ง สำคัญ ถูก กับ พิธี เอย
เปน แบบ อย่า ยัก ย้าย อย่าง นี้ ดี ควร

๕ หอ แห่ง พราหมณ์ แต่ง ตั้ง เบญจ ครรภ
นพ วรรค ตาม ตำหรับ เรื่อง พร้อม
เยน มา นั่ง คอย รับ เสด็จ ออก ทรง เอย
เพลิง จุด เทียน นอย น้อม กับ ทั้ง เปรียง ถวาย ฯ

๏ เสดจ ออก ประทับ ยั้ง ชา ลา
ทรง จุด เทียน เปรียง ทา เล่มไส้
เคารพย ต่อ พุทธา ทิ รัตน ไตรย เอย
ตำรวจ รับ ปักไว้ แห่ง ห้องโคม บัง ฯ

๏ พร้อม เสรจ ทรง ชัก เส้น สาย ดัง กริ่ง แฮ
พราหมณ์ ประนต เป่า สังข์ ส่ง ก้อง
แตร พิณ พาทย ประนัง ครื้น ครั่น
กลอง แขก ขาน อีก ฆ้อง หึ่ง ให้ ไยช ศรี ฯ

๏ โคม เคลื่อน เลื่อน ลิ่ว ขึ้น ถึง หงษ
ไชย คู่ หนึ่ง เฉพาะ ทรง ก่อน ได้
ประเทียบ จึ่ง พระองค์ เจ้า ชัก ลี่ นา
โคม อีก บริวาร ให้ เหล่า เจ้าพนักงาน ฯ

๏ เรือง เรืองโอภาศ แผ้ว จรัด งาม
ผลัด เปลี่ยน เทียน ทุก ยาม ห่อน ช้า
จารีต ขัติย สยาม เสวย สวัสดิ แล พ่อ
เฉลิม พระเกียรติ เจ้าหล้า เพื่อ รู้อยู่ เขษม ฯ

๏ อณา ประชาราษฎร์ ทั้ง พระวงษ
ชี พ่อ พฤฒิ พรหม พงษ กอบ รู้
อีก กับ ภิกษุ สงฆ สถิตย์ วัด แลแฮ
ต่าง ชักโคม ทั่ว ผู้ ส่องฟ้า เรือง แสง ฯ

๏ กรร ดึก ศุก ปักษ ขึ้น จวน เพ็ญ
จันทร์ กระจ่าง ดวง เหน แจ่มฟ้า
แห้ง เหือด พรุณ เยน ยาม ค่ำ
ลม ว่าว พัด แรง กล้า ส่ง น้ำ ตราษ ลง ฯ

๏ น้ำ ลง ลม ล่อง แล้ง ละ ฝน
เยน ฉ่ำ น้ำ ค้าง บน หยาด ย้อย
ธัญญา ผลา ผล เผลด ช่อ รวง เฮย
สา โรช เบิก บาน สร้อย เฟื้อง ฟุ้ง เสาวคนธ์ ฯ

๏ กระมล ชน บาน เบิก แม้น ดวง มาลย์
สิ่ง โศก ร้อน รำคาล เสื่อม ร้าง
พระคุณ แผ่ ไพศาล พรม ประ ทั่ว แฮ
ปาน เปรียบ หยาด น้ำค้าง ชุ่ม ชื้น ขาว ชน ฯ

๏ วัน สิบ สาม ค่ำ ขึ้น บ่าย ชาย
พร้อม พระสงฆ มาก หลาย ใช่ น้อย
บรรดา ที่ ทรง ถวาย ไตร อีก กถิน เอย
นับ ประมวญ ห้า ร้อย กับ ทั้ง หัว เมือง ฯ

๏ อำมรินทร์ พระที่นั่ง สร้อย วินิจ ไฉย
จัด หมู่ พระสงฆ ไทย สวด พร้อม
รามัญ เหล่า นั้น ไป ตาม พวก มอญ นา
บน ดุสิดา ภิรมย์ ล้อม สวด อ้าว อ่าว อึง ฯ

๏ แบ่ง ร้อย หก สิบ นั้น ให้ ฉัน
เกน ผลัด ทั้ง สาม วัน ครบ ถ้วน
สาม ร้อย เสศ เปลี่ยน กัน บิณ ฑาต
ใน พระ ราช วัง ล้วน แซ่ ซ้อง ฉลอง ไตร ฯ

๏ สับด ปกรณ์ บรม ธาตุ ไท้ ให้ มี
กาล ปักข ทุติย ดิถี ทุก ครั้ง
ตาม เคย ประ จำ ปี ไป ขาด เลย นา
ทรง พระ ราชุ ทิศ ตั้ง ต่อ เบื้อง บรรพ วงษ ฯ

๏ เทศนา พลบ ค่ำ นั้น ให้ คง
วัน ละ กัณฑ์ เคย ทรง สดับ บ้าง
จบ เสร็จ เสด็จ ลง ลอย พระ ประทีป เอย
เปน นิรันตร์ ฤๅ ค้าง ขาด เว้น สัก ปี ฯ

๏ การ ลอย ประทีป นั้น พัน พรหม ราช เอย
หมาย บอก ล้อม วง รดม ทั่ว ผู้
พล เรือน ทหาร กรม ท่า อีก นาพ่อ
ทอด ทุ่น ใหญ่ น้อย รู้ ที่ ตั้ง ทุก กอง ฯ

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

พระราชกำหนด เรื่อง นาฬิกา

มี พระราชกำหนด บังคับ ไว้ เป็น แน่ แก่ กรม พระโหร น่า โหร หลัง ใน พระ บรม มหา ราชวัง ใน พระบวร ราชวัง แล ชาว พนักงาน รักษา นาฬิกา ที่ทุ่ม ยาม ใน ที่ ทุก แห่ง ให้ รู้ แน่ ใน ลักษณ ที่ จะ หนุน นาฬิกา ผ่อน ทุ่ม ยาม ให้ เป็น ไป ตาม เทศ จาริต แล รดู พระอาทิตย ที่ ยัก ย้าย ไป สม ควร แก่ ประเทศ นี้ ให้ พึง รู้ ความ ชี้ แจง ก่อน ว่า แต่ เดิม ที่ คน บุราณ ใน ประเทศ นี้ มี สติ ที่ จะ สังเกต แล ปัญญา ที่ จะ รู้ เหตุ ผล ใน ที่ จะ กำหนด กาล เวลา ทุ่ม โมง ให้ เรียบ ร้อย แน่ นอน นั้น ยัง หยาบ นัก รู้ จัก แต่ ว่า มืด เป็น กลาง คืน สว่าง เป็น กลาง วัน แล ว่า กลาง คืน ก็ ๑๒ ทุ่ม กลาง วัน ก็ ๑๒ โมง เท่า กัน เป็น นิจ จึง ได้ ตั้ง แบบ อย่าง เป็น ตำรา รู้ ทั่ว กัน เป็น อัน ชาด มา เสีย ให้ ติ กลาง คืน ๑๒ ทุ่ม กลาง วัน ๑๒ โมง เสมอ ไป สว่าง เมื่อ ไร จึง ย่ำ รุ่ง ต่อ มืด เมื่อ ไร จึง ย่ำ ค่ำ ได้ จน วัน ไร มืด ฝน เวลา เย็น ก็ ค่วน ย่ำ ค่ำ เร็ว ไป มืด ฝน เวลา ขวน รุ่ง ก็ ย่ำ รุ่ง สาย ไป บ้าง ไม่ แน่ นอน ว่า ที่ แท้ กลาง คืน กลาง วัน ไม่ เท่า กัน ทุก รดู ผ่อน ไป ผ่อน มา อยู่ เพราะ พระอาทิตย เมื่อ เวลา เที่ยง จะ ตั้ง ตรง ศีศะ คน ยืน ใน ประเทศ นี้ เป็น นิจ ทุก วัน ก็ หา มิ ได้ ย่อม บิด ขึ้น เหนือ ทุก วัน แล้ว กลับ บิด มา ข้าง ใต้ ทุก วัน ตาม รดู ตลอด ปี การ ที่ เป็น อย่าง นี้ ผู้ จะ สังเกต ดู ให้ รู้ ก็ น้อย ตัว นัก เป็น แต่ สำคัญ กัน โดย มาก ว่า เวลา เที่ยง แล้ว แดด ก็ ตรง ศีศะ คน ยืน กลาง แจ้ง ทุก วัน ผู้ ที่ จะ รู้ การ ที่ พระอาทิตย เที่ยง ผัน ไป เหนือ ใต้ ดัง นี้ นั้น จะ มี อยู่ บ้าง ก็ แต่ โหร ที่ เรียน รู้ มา ศาสตรา ฤๅ ชาว วัด ที่ มี คติ อาจารย ถือ ตำรา เหมือน ชั้น ฉัน เพล บ้าง ฤๅ ชาว บ้าน ที่ มัก สังเกต เล็ก น้อย สังเกต แดด ที่ เข้า ไป ทาง น่า ต่าง ผัน ไป ผัน มา ฤๅ เงา เย็น เวียน เมื่อ เวลา เที่ยง ร่ม ไป ข้าง เหนือ มาก ใน รดู หนาว ร่ม ไป ข้าง ใต้ ใน รดู ร้อน ที่ ต่อ กับ รดู ฝน ก็ ว่า กัน อยู่ บ้าง ว่า พระอาทิตย เที่ยง ผัน เหนือ ผัน ใต้ ถึง กระนั้น ก็ ไม่ มี ใคร สำคัญ ตลอด ไป ว่า กลาง คืน กลาง วัน ไม่ เท่า กัน ทุก รดู ดัง ว่า นี้ เลย เพราะ ลง ใจ เชื่อ เป็น หนึ่ง ว่า นาฬิกา ที่ ๑๒ ทุ่ม ๑๒ โมง อยู่ เป็น นิจ มิ ได้ ผิด เลย ฝ่าย ชาว นาฬิกา ที่ ใช้ นาฬิกา ขัน ลอย น้ำ เฝ้า ดู อยู่ เป็น นิจ นั้น เหน เข้า ใจ ได้ บ้าง ว่า ลาง รดู กลาง วัน มาก ไป กลาง คืน น้อย ลาง รดู ทุ่ม โมง กลาง วัน กลาง คืน จึง เสมอ เท่า กัน ทุก ขัน ถึง กระนั้น จะ ยักย้าย ธรรม เนียม ใหม่ คือ ให้ เอา กลาง วัน เป็น ๑๒ โมง กลาง คืน เป็น ๑๒ โมง ฤๅ จะ ย่ำ ค่ำ แต่ วัน ย่ำ รุ่ง ต่อ สาย ตาม ขณะ ขัน จม เป็น จริง นั้น ก็ ไม่ ได้ ไม่ มี ใคร เชื่อ กลับ ติเตียน ว่า ที นาฬิกา ไม่ ถูก ชาว นาฬิกา ก็ ต้อง หนุน ๆ ล่ม ๆ ผิด ๆ ถูก ๆ ไป จะ จัด แจง ให้ เรียบ ร้อย เสมอ กัน ก็ ไม่ ได้ เพราะ ไม่ รู้ จัก ลักษณ พระอาทิตย โคจร ตาม รดู เป็น เที่ยง ได้ ไม่ มี ใคร วาง กำหนด ให้ ตาม รดู เพราะ ฉนั้น ทุ่ม โมง หลาย แห่ง ก็ ดี ไม่ ถูก กัน ผิด กัน หลาย บาท นาฬิกา แต่ คน ทั้งปวง ใน พระนคร โดย มาก ก็ เชื่อ ว่า ทุ่ม โมง ใน พระบรม มหา ราชวัง ใน พระบวร ราชวัง ถูก ต้อง แน่ นอน เป็น นิจ เพราะ มี ผู้ พนักงาน ผลัด เปลี่ยน กัน เฝ้า อยู่ แล ตรวจ ตรา แล มี พระโหราจารย์ กำกับ ดู แล อยู่ ฝ่าย พนักงาน เมื่อ จะ บอก บาท นาฬิกา ตาม ฤกษ ยาม ที่ โหร ให้ ใน กาล ใด ๆ เมื่อ รดู ต้อง หนุน ต้อง ล่ม ก็ คน บอก บาท ชาด ๆ เกิน ๆ ผิด ๆ ไป คง ให้ ได้ ความ แต่ ว่า โมง ละ ๑๐ บาท อยู่ นั้น เอง ดู การ ฟั่น เฟือน เลื่อน เขื่อน เลอะ เทอะ นัก น่า เป็น ที่ อัปยศ อดสู แก่ แขก เมือง คน นอก ประเทศ ที่ เขา ใช้ นาฬิกา กล ใส่ พก คิด ตัว เที่ยว มา เที่ยว ไป เขา จะ ได้ ยิน ทุ่ม โมง ที่ ตี สั้น ๆ ยาว ๆ ผิด ไป กว่า ทุ่ม โมง ที่ จริง นั้น จะ เป็น เหตุ ให้ เขา หัว เราะ เยาะ เย้ย ได้ ว่า เมือง เรา ใช้ เครื่อง มือ นับ ทุ่ม โมง เวลา หยาบ คาย นัก ไม่ สม ควร เลย เพราะ เหตุ ฉนี้ พระบาท สมเดจ พระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ได้ ทรง พินิจ พิจารณา ตรวจตรา คำนวน ความ ตำเนิน พระอาทิตย ใน รดู ทั้งปวง สอบ กับ นาฬิกา ที่ ตี มา หลาย ปี ทรง ทราบ ถ้วน ถี่ ทุก ประการ แจ้ง

ใน พระราช หฤทัย แล้ว แล การ ซึ่ง ทรง คำนวน ตรวจตรา สังเกต นั้น เปน อย่างไร จะ ทรง ชี้ แจง สำแดงไว้ โดย พิศดาร ทุก ประการ เล่า ทรง พระราช ดำริห์เหน ว่า ผู้ซึ่ง จะได้ อ่าน จะ เข้าใจ ตาม ความ ที่ เลอียด ฤๅ จะ สังเกต สอบ ตาม ความ ที่ จะ สำแดง มา นั้น ให้เหน จริง จน ลง ใจ ด้วย จะ มี น้อย ตัว นัก เพราะ ไม่มี ใคร รัก ที่ จะ เรียน ให้ รู้ สัก กี่ คน จึ่ง ไปรด ให้ ตั้ง พระราช บัญญัติ จำเพาะ แต่ แก่ ชาว นาฬิกา ซึ่ง อยู่ รักษา คอย ที่ ทุ่ม ที่ โมง ใน พระ บรม มหา ราช วัง ใน พระ บวร ราช วัง ให้ ใช้ สรอย ที่ ทุ่ม ที่ โมง ตาม รดู ที่ จะ เปลี่ยน ไป ใน ชั่ว ปี หนึ่ง โดย สมควร แก่ เทศ กาล ด้วย การ ที่ จะ เสมอ เวียน ร้อย นั้น ด้วย พระราช บัญญัติ นี้ ก็ มิได้ ละเทศ กาล ที่ อย่าง หยาบ ที่ ถือ ว่า เวลา มืด เปน กลาง คืน เวลา สว่าง เปน กลาง วัน แล ว่า กลาง คืน แล กลาง วัน มี ๑๒ ทุ่ม มี ๑๒ โมง ทุก วัน เสมอ ไป นั้น เลย จะ มิ ให้ คน เปน อัน มาก ที่ ไม่ เอา ใจใส่ ถือ ใจ ตาม เคย นั้น เข้าใจ ไพ ได้ เปน แต่ จะ ผ่อน ผัน ลด แล เพิ่ม ทุ่ม โมง บาง เวลา ให้ สมควร แก่ รดู แน่ นอน ตาม ที่ จะได้ สังเกต ให้ ต้อง กัน ใน ประเทศ นี้ เอง อนึ่ง จะ ใช้ นาฬิกา ชัน สอย น้ำ นั้น หยาบ นัก ข้า ๆ เรว ๆ พระราช บัญญัติ นี้ จะ ว่า ด้วย นาฬิกา กล ที่ แก้ ใช เดิน เรียบ ร้อย เสมอ ดี แล้ว ทุ่ม หนึ่ง โมง หนึ่ง เบ่ง เปน ๖๐ นาที

อนึ่ง จะ ตั้ง นาฬิกา กล ต้อง ให้ ที่ ๑๒ อยู่ ที่ เที่ยง วัน เที่ยง คืน เมื่อ เวลา ตวัน เที่ยง ให้ สอบ กับ นาฬิกา แดด ฤๅ เงา ลวด ที่ ตรง บัก ลง ใน พื้น ให้ เที่ยง ทุก ทิศ ไม่ โอน ไป โอน มา เมื่อ เวลา ตวัน เที่ยง เอา กล่อง เข็ม แม่เหล็ก มา วาง เลง ปลาย ฤๅ ท้าย กับ เงา หลัก ที่ บัก นั้น คอย เวลา เมื่อ เงา หลัก ที่ โอน อยู่ ข้าง ตวัน ตก ก่อน เที่ยง นั้น ผัน มา ทับ เข็ม ได้ เส้น บันทัด กัน ไม่ คลาด แต่ ตัน จน ปลาย เข็ม เมื่อ ใด เอา นาฬิกา กล เปน ๑๒ เมื่อ นั้น ทุก วัน ไป เถิด เมื่อ วาง ดังนี้ แล้ว นาฬิกา เดิน ไป ได้ ๖ โมง แล้ว พระอาทิตย ยัง ไม่ ตก แดด ยัง ไม่ สิ้น แสง ก็ ดี ฤๅ นับ แต่ เที่ยง คืน ไป ได้ ห้า ชั่ว ทุ่ม เสศ ยัง ไม่ ถึง ๖ แดด สิ้น ก็ ดี อย่า กระหนก ตก ใจ ว่า นาฬิกา เสีย ก็ ดี อย่า เพ่อ ดี ว่า นาฬิกา กล ไม่ เที่ยง สู้ ชัน ของ เรา ไม่ ได้ ก็ ดี แล อย่า เปน คน มือไว ใจ เรว ปลด ลูก ตุ้ม ฤๅ ห้าม ไกว ให้ หยุด คอย ถ้า เวลา ฤๅ หัน เข็ม เร่ง ไป ช้าง น่า ถอย มา ช้าง หลัง วุ่น วาย อย่าง ไร อย่าง หนึ่ง ใน เวลา อื่น จาก เวลา สอบ แดด เที่ยง นั้น ห้าม เปน อัน ขาด ที เดียว นาฬิกา กล ซึ่ง ตั้ง มา แต่ เวลา เที่ยง นั้น รวัง อย่า ให้ หยุด ได้ ด้วย ใช ใน เวลา ให้ เปน ที่ ฤๅ ผ่อน สาย ลูก ตุ้ม ให้ ดี อย่า ให้ หยุด ให้ พัก แก้ ใช ตั้ง ใหม่ ใน เวลา อื่น เลย จง รวัง ให้ เปน ไป ได้ เกือบ ๒๔ ชั่ว โมง ถึง เวลา ควน เที่ยง แล้ว จึ่ง ค่อย สอบ นาฬิกา แดด ที่ เที่ยง ดี เชื่อ ได้ ฤๅ หลัก ที่ บัก วิม เข็ม แม่เหล็ก ที่ ว่า ก่อน นั้น สังเกต ดู ถ้า นาฬิกา เดิน ที ๑๒ ก่อน เวลา เที่ยง กี่ นาที ชื่อ ว่า นาฬิกา กล เดิน เรวไป วัน ละ เท่า นั้น ถ้า เงา ใน นาฬิกา แดด เที่ยง แล้ว นาฬิกา กล ยัง ไม่ ถึง ที่ ดี ๑๒ เท่า ใด นาฬิกา กล ชื่อ ว่า ช้า อยู่ วัน ละ เท่า นั้น จง ผ่อน ผัน ให้ ขึ้น ฤๅ ลด ตุ้ม ลูก ไกว ที ละ น้อย ตาม ที่ นาฬิกา เปน เรว ช้า แล้ว สอบ ดู ไป ทุก วัน เถิด ถ้า นาฬิกา รักร กลอก ก็ หัน เข็ม ง่าย ยึด ไย ไป มา ตาม บันทัด ที ละ น้อย แก้ ให้ นาฬิกา กล เดิน ใกล้ กับ นาฬิกา แดด เถิด แล การ สอบ ดัง นี้ ต้อง ดู เสมอ ไป จะ เชื่อ นาฬิกา กล ว่า ถูก แล้ว ไม่ ได้ แต่ นาฬิกา กล ที่ ดี ถ้า สอบ ได้ ที่ ใกล้เคียง ต่อ เที่ยง เรียบ ร้อย แล้ว เมื่อ มืด ฟ้า มัว ฝน อยู่ จะ ไม่ ได้ สอบ หลาย วัน ก็ คง ยัง จะ ใช้ ได้ อยู่ แต่ ถ้า ไม่ ได้ สอบ หลาย วัน แล้ว ไป สอบ เข้า เหน คลาด มาก ก็ อย่า เพ่อ ด่วน ผ่อน ชั้น แล รด ตุ้ม ไกว ฤๅ ผัน ง่าย ยึด ไย ใน วัน นั้น เลย เปน แต่ หัน เข็ม นาที เลีย ให้ ตรง ต่อ เที่ยง แล้ว ดู ไป วัน น่า เถิด แต่ ซึ่ง จะ คิด ให้ นาฬิกา กล เดิน ถูก เที่ยง กับ คติ พระอาทิตย ที เดียว ไม่ ต้อง สอบ แก้ ใช เลย นั้น ไม่ ได้ แล้ว ด้วย วัน ที่ นับ เที่ยง ต่อ เที่ยง นั้น ยาง รดู ก็ ไม่ เต็ม ๒๔ โมง อยู่ หนิด น่อย

บางรูปก็เกิน ๒๔ โมงอยู่หนึ่งน่อย เมื่อเปนวันละน้อยก็เหนมากไป ฤๅเหตุที่จะให้นาฬิกากลเดินไม่เสมอนั้นเล่าก็มากนัก จะว่าไปให้เลอียดก็เกินการที่จะใช้ ฟั่งก็จะไม่เข้าใจแนะมาทั้งนี้แต่การหยาบ ๆ พอจะให้รู้ด้วยกันให้มาก เพราะฉนั้นต้องผ่อนตามมาทุกโมง คือเมื่อชั้นต้นในภาคที่สองจะต้องย่ำรุ่งเมื่อที่ ๕ กับ ๔๗ นาทีแล้ว แต่เวลาที่ ๑๑ ก็ต้องผ่อนที่ ๑๑ มาที่ ๑๑ เสียแต่เวลาที่ ๔ กับ ๕๙ นาที เมื่อเปนฉนี้โมงหว่างที่ ๑๑ กับย่ำรุ่งจะได้คง ๔๘ นาทีอยู่ไม่น้อยไป แลเมื่อที่โมงเล่า ก็ให้ที่โมงเสียแต่ที่หกกับ ๕๙ นาที เมื่อเปนฉนี้โมงในหว่างย่ำรุ่งกับโมงเช้าก็จะไม่นานเกิน ๗๒ นาทีไป ถึงเวลาเยนเล่าเมื่อจะต้องย่ำค่ำ เมื่อเวลาที่หกกับ ๑๗ นาทีแล้ว ก็ต้องผ่อนออกไปที่ ๕ โมงเยน ต่อ ๕ โมงเยนกับนาทีหนึ่ง เมื่อใช้ดังนี้โมงในระหว่าง ๕ โมงเยนกับย่ำค่ำก็จะไม่ช้ามากกว่า ๗๒ นาทีไป เมื่อจะตีทุ่มเล่าตีเจ็ดกับนาทีหนึ่งจึงตีทุ่มหนึ่ง เมื่อเปนดังนี้โมงในระหว่างย่ำค่ำกับทุ่มหนึ่งก็จะไม่เรวกว่า ๔๘ นาทีไป

ด้วยนัยนี้ ในชั้น ๒ ไปจนชั้น ๑๒ ก็พึงผ่อนไปชั้นละนาทีทุกโมงในกำหนด คือตี ๑๑ ย่ำรุ่งโมงเช้า ๕ โมงเยน ย่ำค่ำทุ่มหนึ่ง จนถึงเมื่อชั้น ๑๒ ควรจะต้องย่ำรุ่งเมื่อที่ ๕ กับ ๓๖ นาที แล้วก็ต้องที่ ๑๑ เสียแต่ที่ ๔ กับ ๔๘ นาที แลให้ตีโมงเช้าเมื่อที่หกกับ ๔๘ นาที .....จะต้องย่ำค่ำเมื่อที่หกกับ ๒๔ นาทีแล้วต้องที่ ๕ โมงเยนต่อที่ ๕ กับ ๑๒ นาที เมื่อตีทุ่มหนึ่งให้ตีเมื่อที่เจ็ดกับ ๑๒ นาที ด้วยนัยนี้พึงรู้เถิดว่าโมงทั้งปวงถ้าควรจะหนุนให้ช้าฤๅจะล่มให้เรว หันเข้าหาเวลามืดแลสว่างแล้วจะให้เรวได้เปนที่สุดเพียง ๔๘ นาทีเปนโมงหนึ่ง น้อยกว่านั้นไม่ได้ ถ้าจะให้ช้าก็ให้ช้าได้เพียง ๗๒ นาทีเท่านั้น มากกว่านั้นไม่ได้ คนหยาบ ๆ เขาจะจับได้ว่าทุ่มว่าโมงนั้นช้า ๆ เรว ๆ ไปนัก พึงจำไว้โดยสังเขปว่า ในภาคต้นสิสิระ ๑๒ ระยะนั้น ชั้นต้นชั้นเดียวนานถึง ๗ วันนั้น ให้ตีโมงพร้อมกับนาฬิกากลตีทั้ง ๒๔ โมง เปนแต่ยักเพลงนับโมงตามคติไทย จะตีเหมือนนาฬิกากลได้ ตั้งแต่บ่ายโมง ๑ จน ๕ โมงเท่านั้น ตั้งแต่หกโมง ๗/๘ โมงไปก็ให้ตีเปนย่ำค่ำ ทุ่มหนึ่ง สองทุ่ม แลย่ำยามหนึ่งตามเคยคติช้างไทยนั้นต่อ ๆ ไป จนถึงย่ำเที่ยงเมื่อที่ ๑๒ กลางวันนั้นเถิด แต่ว่าตีให้พร้อมกับเมื่อนาฬิกากลตีนั้นเถิด ทุกทุ่มทุกโมง ก็ในชั้นอันเหลือ ๑๑ ชั้นตั้งแต่ชั้นสองไปถึงชั้น ๑๒ นั้น ต้องยักตีไม่พร้อมกับนาฬิกากลแต่ย่ำรุ่งย่ำค่ำสองโมงเท่านั้น โมงนอกนั้นตีพร้อมกับนาฬิกากลตีดังกล่าวแล้ว ในภาคที่สองของสิสิระทั้ง ๑๒ ชั้นนั้น ตี ๑๑ ทุ่มย่ำรุ่งโมงหนึ่งเช้า ๕ โมงเยน ย่ำค่ำทุ่มหนึ่งตีโมงทั้งหกนั้นไม่พร้อมกับเวลานาฬิกากลตี ต้องตีตามกำหนดยักนาทีดังกล่าวมาแล้วนั้น โมงในอีก ๑๘ โมง นอกนั้นตีพร้อมกับนาฬิกากลตีทุกโมง

คำประกาศ

พระราชทานคนชราพิการ

ข้าพระพุทธเจ้าขอประกาศแด่พระมหาสังฆเถรราชาคณะผู้ใหญ่ แลพระบรมราชวงษานุวงษ แลมหาเสนาบดีราชมนตรียามาตย์ ข้าทูลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวงให้ทราบ ด้วยพระบาทสมเดจพระปรเมนทรมหามกุฎ สุทธสมมติเทพยพงษวงษาดิศวรกระษัตรวงษัตติยราชนิกโรดม จาตุรันต์บรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศบรมธรรมิกมหาราชาธิราชบรมนารถ

บพิตร พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว ทรง พระ ราช ดำริห์ ว่า กิจ การ กิริยา ของ มนุษย ชาติ ซึ่ง คน ทั้งหลาย ทุก ประเทศ ทุก สาศนา นับถือ โดย เรียก ชื่อ ว่า เป็น บุญ เป็น กุศล นั้น มี สอง อย่าง คือ ถือ ต้อง ร่วม กัน ทุก ประเทศ อย่าง หนึ่ง คือ ไม่ ต้อง ร่วม กัน ทุก ประเทศ อย่าง หนึ่ง ที่ ถือ ต้อง ร่วม กัน ทุก ประเทศ นั้น ว่า ช้าง ทาน ก็ คือ ให้ ทาน คน ที่ เป็น มนุษย ชาติ เสมอ กับ ทายก ผู้ ให้ แต่ เป็น ชน ชรา พิการ ยาก ไร้ เข็ญ ใจ อนาถา มี เหตุ ควร จะ กรุณา ด้วย อาการ นั้น ๆ ต่าง ๆ ว่า ช้าง ศีล คือ เว้น จาก โจรกรรม ลัก ฉก ฉ้อ แล ไม่ ข่มเหง ประทุษร้าย แก่ มนุษย ชาติ ด้วย กัน แล ไม่ เจรจา พ่อ ลวง ผู้ อื่น ด้วย อุบาย ต่าง ๆ เป่น ต้น คน ทั้งปวง ทุก ประเทศ ทุก ภาษา ทุก สาศนา ย่อม ถือ ว่า เป็น บุญ เป็น กุศล เหมือน กัน ทั้ง สิ้น ที่ ถือ ไม่ ต้อง ร่วม กัน ทุก ประเทศ นั้น ๆ คือ ลัทธิ สาศ นา ต่าง ๆ กัน ผู้ ที่ ถือ สาศนา ใด ๆ ก็ สรเสริญ การ ให้ ทาน การ ไหว้ บูชา วัตถุ แล บุคคล เป็น ที่ นับถือ ว่า ยิ่ง ว่า ประเสริฐ ใน สาศนา นั้น ว่า เป็น บุญ เป็น กุศล อัน ประเสริฐ แต่ ผู้ อื่น ซึ่ง ที่ ไม่ นับถือ สาศนา นั้น ก็ ไม่ นับถือ ว่า เป็น บุญ เป็น กุศล กลับ ติ เตียน ว่า เป็น การ ของ คน ถือ ผิด เป็น บาป ไป เหมือน หนึ่ง คน ใน สาศนา นี้ นับถือ ว่า ให้ ทาน แก่ พระ สงฆ บูชา เจดีย์ สร้าง วัด วิหาร แลโปรด สัตว์ ดิรัจฉาน ด้วย ปล่อย ไก่ เป็ด สุกร แล ปลา ไม่ ฆ่า สัตว์ ดิรัจฉาน ไม่ เสพ สุรา เมรัย แล รักษา อุโบสถ ใน วัน ๑๕ ค่ำ เป็น ต้น เป็น บุญ เป็น กุศล อัน ประเสริฐ ฤๅ บวช บรรพชา ทรง เพศ ผ้า กาสาวพัตร แล รักษา ศีล ตาม บัญ ญัติ ใน สาศนา นี้ ผู้ ที่ ไม่ นับถือ สาศนา นี้ ก็ ไม่ ถือ ว่า เป็น บุญ เป็น กุศล ใน การ ให้ การ บูชา ที่ ไม่ ถือ ว่า เป็น บุญ เป็น กุศล ต้อง กัน ทุก ประเทศ นั้น เมื่อ ผู้ ที่ ทำ แล้ว จะ แผ่ ส่วน กุศล ให้ ผู้ อื่น อนุโมทนา ก็ จะ มี ผู้ อนุโมทนา น้อย นัก จะ อนุโมทนา ได้ แต่ คน ที่ มี ลัทธิ สาศนา ที่ ต้อง กัน แล ให้ ทาน แก่ คน ชรา พิการ ที่ มี เหตุ ควร จะ กรุณา นี้ ถึง ว่า คน ชรา พิการ ทั้ง หลาย นั้น จะ ไม่ เป็น บุญ เขตร อัน ใหญ่ ยิ่ง เหมือน อย่าง พระ สงฆ แล เจดีย์ นั้น ก็ จริง อยู่ แต่ ให้ ทาน แก่ มนุษย ที่ มี เหตุ ควร จะ สงสาร กรุณา ปรา กฏ ด้วย อาการ ต่าง ๆ เป่น ต้น ว่า ปราศ จาก กำลัง คน ที่ จะ หา อาหาร เลี้ยง ชีวิตร ได้ โดย ยาก นั้น จะ มี ผู้ อนุโมทนา มาก ด้วย กัน ทุก ประเทศ ทุก ชาติ ทุก ภาษา บัดนี้ ที่ ถือ ว่า เป็น บุญ เป็น กุศล ร่วม กัน แต่ บัดนี้ ท่าน ผู้ ที่ จะ สั่ง สอน พระ พุทธ สาศนา นี้ ไม่ ใคร่ จะ สั่ง สอน ชี้ แจง คุณ ใน การ ทาน ที่ ให้ แก่ คน ชรา พิการ ว่า มี คุณ มี ประโยชน์ มาก ย่อม สั่ง สอน ให้ บูชา แก่ สงฆ บูชา เจดีย์ สรเสริญ แต่ ที่ ถวาย สงฆ์ สามเณร ฝ่าย เดียว ว่า ล้ำ เลิศ ล้น พ้น แล สอน บ้าง ให้ ทาน แก่ สัตว์ ดิรัจฉาน ปล่อย ปลา เป็ด ไก่ สุกร ว่า เป็น บุญ เป็น กุศล มาก แล ผู้ ที่ ได้ ฟัง คำ เทศนา สั่ง สอน นั้น ก็ กระ ทำ ใน ใจ ไป ตาม แต่ การ ที่ ท่าน สอน ทั้ว ได้ ฟัง เนือง ๆ ก็ พา กัน บริจาค ทรัพย บูชา เจดีย์ แล สงฆ สร้าง วัด แล ปล่อย ปลา เป็ด ไก่ สุกร การ อยู่ เท่า นั้น อัน นี้ ก็ ย่อม เป่น ประเพณี สืบ ๆ กัน มา รำไป ลง ใจ เสีย ว่า เป็น ทำ บุญ อย่าง ยิ่ง สิ้น อย่าง อยู่ แล้ว แล การ ที่ ให้ ทาน แก่ คน ชรา พิการ อนาถา ยาก ไร้ เข็ญ ใจ ที่ ปราศ จาก กำลัง จะ หา เลี้ยง ชีวิตร ได้ ยาก นั้น หา สู้ มี ใคร คิด อ่าน อนุเคราะห์ ให้ มาก ไม่ คน จำพวก นี้ ถ้า มี ผู้ ใด มี ความ เมตตา กรุณา สงเคราะห์ ได้ ก็ จะ เป่น บุญ เป็น กุศล มาก กว่า ที่ ให้ ทาน แก่ สัตว ดิรัจฉาน นั้น อีก ด้วย เป่น มนุษย เป็น เขตร ใหญ่ มี ประโยชน มาก แล้ว ครั้ง นี้ เล่า ก็ เกิด เข้า ยาก หมาก แพง คน ที่ อนาถา เมื่อ ได้ เล็ก น้อย ก็ จะ มี ความ ยิน ดี มาก แล การ ที่ สร้าง วัด แล ให้ ทาน บูชา แก่ พระสงฆ แล เจดีย์ ปล่อย สัตว ให้ ทาน สัตว นั้น สมเดจ พระเจ้า อยู่ หัว ซึ่ง ได้ ทรง ครอบ ครอง แผ่นดิน มา แต่ ก่อน ๆ ทุก ๆ พระ องค์ ก็ ได้ ทรง บำเพ็ญ เป่น พระ ราช ประเพณี สืบๆ กัน มา จน ถึง แผ่นดิน พระ บาท สมเดจ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว นี้ ตั้ง แต่ เถลิง ถวัลย์ ราช สมบัติ บรม ราชา

ภิเศกมา การพระราชกุศลสิ่งใดที่ทรงปฏิบัติมาทุกๆ แผ่นดิน เปนพระราชประเพณีมาก็มิได้ทรงลดหย่อนสิ่งหนึ่งสิ่งใดเสีย ทรงปฏิบัติต่อมา มีแต่ที่ทรงยักย้ายเสียบ้างให้เสมอ และควรจะเปนอย่างธรรมเนียมต่อไป และทรงเพิ่มเติมมากขึ้นกว่าแผ่นดินก่อนๆ ก็มากหลายอย่าง และซึ่งให้ทานแก่สัตวกิริจฉานเล่า สัตวกิริจฉานทั้งหลายก็มีคุณน้อยนัก ไม่เหมือนให้ทานแก่มนุษย อนึ่งคราวพระราชทานให้ทั่วไป ไม่เลือกหน้าว่าหนุ่มสาวชราพิการเล่า ก็ทรงเหนว่ามนุษยที่ยังหนุ่มสาวยังมีกำลังพอที่จะทำมาหากินได้อยู่ แต่คนชราพิการเปนคนควรจะสงสารมีกำลังก็น้อย จะประกอบการเลี้ยงชีวิตรได้ด้วยยากนัก แลวคนเหล่านี้ก็เปนไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินมา แต่ครั้งแผ่นดินพระบาทสมเดจพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย แลวก็มีบุตรมีหลานสืบมา ก็เปนไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ในแผ่นดินพระบาทสมเดจพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ต่อมาจนแผ่นดินพระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมาจนถึงแผ่นดินพระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บุตรและหลานคนเหล่านี้ก็จะได้เปนไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินได้ใช้ราชการแผ่นดินก็มีคุณแก่แผ่นดินสืบๆมาแล ต่อไปข้างน่าครั้งนี้จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ข้าหลวงกรมพระนครบาลนายอำเภอตรวจตราเกณฑเลือกเอาคนชราตั้งแต่อายุ๗๐ ปีขึ้นไป และคนพิการป่วยไข้เรื้อรังบันดามีในแขวงกรุงเทพมหานคร ให้แจกบัตรเปนสำคัญ ในวันกำหนดวันนี้ให้ตาตัวมาพร้อม แลวให้พระราชทานเงินผ้านุ่งห่มเปนเงินตราคนละกึ่งตำลึงผ้าคนละสำรับ คิดเปนคนถึง ๓๕๖๙ คน และพระสงฆชราพิการ ๑๙๑ รูป ถวายจีวรสบงเสื่อหมอน และเครื่องบริขารบางสิ่งและพระบาทสมเดจพระปวเรนทรามเศมมหิศเรศรังสรรคมหันตวรเดโชมโหฬารคุณ อดุลยเดชสรรพเทเวศวรานุรักษ บวรจุฬจักรพรรดิราชสังกาศ บวรนารถบพิตร พระบิ๋นเกล้าเจ้าอยู่ก็ทรงพระราชศรัทธาเพิ่มเติมขึ้นอีก คือพระราชทานให้คนชราพิการเปนเงินตราคนละสลึง ๓๕๖๘ คน และพระสงฆชราพิการ ๑๙๑ รูปนั้น ถวายอังโล่จุบเจี๋ยวถ้วยฝากาน้ำใบชากับเงินตรารูปละสลึง

เจ้านายฝ่ายน่าฝ่ายในบางพระองค์และข้าราชการฝ่ายน่าฝ่ายในบางคนก็ได้มีศรัทธาหาไทยธรรมบางสิ่งบางอันเล็กน้อยมาเพิ่มเติมเข้าให้ทานอีกบ้าง ในการพระราชกุศลครั้งนี้ ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานแก่คนชราพิการครั้งนี้ หวังพระหฤไทยเปนที่ทิฐานุคติจะให้เปนเยี่ยงอย่างสืบต่อไปภายน่า ขอให้พระราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ผู้สั่งสอนพระพุทธสาศนาจงมีกรุณาแก่มนุษยคนจนบ้าง และอุสาหะเทศนาสั่งสอนสรเสริญการให้ทานแก่คนชราพิการบ้าง ให้ผู้ฟังเกิดอุสาหะในการให้ทานแก่มนุษยคนจน อนึ่งขอให้พระบรมวงษานุวงษผู้ใหญ่ผู้น้อย และข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งปวงจงมีความอุสาห์ให้คนทั้งปวงอันเกิดมาภายหลังมีน้ำใจตามคติอันนี้ และขอให้ทานแก่คนชราพิการที่ควรจะกรุณา ในกาลอันสมควรนั้นเกิดถ้าสืบไปเบื้องน่าบ่ได้เดือดได้บังเกิดเข้ายากหมากแพงแล้วก็จงชักชวนกันทำทานแก่คนอนาถาชราพิการเหมือนดังพระราชทานครั้งนี้ จะได้เปนศุขและประโยชน์ทั้งผู้ให้และผู้รับซึ่งเปนคนมีคนจนอยู่ในแผ่นดินสืบๆต่อกันไป และการพระราชกุศลครั้งนี้ทรงพระกรุณาแผ่ส่วนพระราชกุศลพระราชทานให้แก่พระบรมวงษานุวงษผู้ใหญ่ผู้น้อย และข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย และอณาประชาราษฎรทั้งปวงอันพึงพระบารมีอยู่ในพระราชอาณาเขตรทุกๆประเทศจงมีความเลื่อมใสอนุโมทนา แลวจงมีความเจริญศุขสวัสดิ์นิราศปราศจากสรรพภัยอุบัติวันตรายสบายกายจิตรสมความคิดในสิ่งปราศจากโทษทุกประการเทอญ ๚ะ

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๖ เดือน ๙ ขึ้น ๙ ค่ำ จน ถึงวัน ๕ เดือน ๙ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ๗ วันนี้ สมาชิก ได้มายังหอพระสมุด ๕๒ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ ยืม ๓๓ ครั้ง

ฉันทาวรรณพฤติ ชื่อปภัทธกะฉันท

น ช ภ ช ร

ภ วติ นชา ภ ชา ร ส หิ ตา ปภัทธกัง

บาทหนึ่ง ๑๕ อักษร ๓ กลอนเปน บาทหนึ่ง แล บาทหนึ่งเปน บทหนึ่ง ชื่อปภัทธกะฉันทดังนี้

แก้ทศมคาถามงคล ๔ ประการ

ระขิตะสารนุสนธิ์ ศุภยุบล วิถารกถา
องหิตมงคลา จตุพิธา นิเทศธิบาย
วิบุลยคุณก็หลาย บทพิปราย อเนกอนันต์
อฐะวิธโลกธรรม์ ผุสุระก็ผัน ทนากระมล
ผิวะยศแล มาลุคล มนะวิจล ก็เปรมก็ปรี
ผิวะแลนิรยศก็มี ตุมนะพิ กลามุขา
ผิวะแลลุดิเรกลา ภหทยา ก็ชื่นก็ชม
ผิวะบมิลุลาภสม ฤทยกวม อดูลยวิการ
ผิวะสุตะปสังษสาร กระมลบาล ประมุทมโน
ผิวะครหสดับก็โท มนัคโก ทนาคนึง
ผิวะแลศุขบันลุถึง หทยพึง กระเษมฤดี
ผิวะแลกิจทุกขมี วิตกะทวี ก็เทวศกระศัลย์
นิรอฐะโลกธรรม์ ธอรหรว ตจิตรชชัด
อริยมนาภิวัฒน์ วรสวัส ดิมงคเลศ
อวิละปโศกะเหตุ หิตะวิเศศ สุมงคลา
วิรชะลุภาทุษา มุทประกา รเภทไตรย
วิรหิตะโยคะไกษย จตุรไภย พิบัติผล

นิรบุนะชันธคล บประฏิสน ธิสิ้บมรา
สุวุติปภัทธกา รจิตะนา มกรประกาศ
บทคณะฉันทสาตร นิกรปราช ประพฤติเพียร
พจนพิจิตรเรียน อลสเนียร มโนวิจารณ์
วิบุลยปรีชญาณ พระจะชาญ ฉลาดนิพนธ์

๒๒ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๗๓ ๏ สรรพางค์มีหมดแม้น เหมือนชน
แปลกแต่เนตรเดียวยล ยากได้
ทายคนว่าเหมือนคน ชอบนั้นชอบยาก ผิดพ่อ
คนเนตรหนึ่งดีใช้ หนึ่งนั้นอันทกาล

๗๔ ๏ ดินสอลิขิตแล้ว อักขระ เกิดฮา
เขียนไม่ออกเขละ ขุ่นบ้าง
หวัดไวพยัญชนะ เกนิดมาก จริงพ่อ
แม้ไม่ถูกลบล้าง ตกแต้มวงกา ฯ

ก, ข, ส,

โคลงทาย

๗๗ ๏ ทุมามีชื่อต้น ท่างความ
ลบัดใบใชว่นาม หนึ่งพร้อง
เผล็ดดอกไม่คงตาม เติมชื่อ ใหม่นา
ผลออกซ้ำเรียกร้อง อื่นโอ้อัศจรรย์ ฯ

๗๘ ๑ หนึ่งไม่เลือกรูปทั้ง เลวงาม
หนึ่งโลภรศดีทราม สูบเหี้ยน
หนึ่งตะกละกลิ่นตะกลาม ฉมชั่ว เชยพ่อ
หนึ่งลโมภเสียงบเพียน ลัดร้ายดีเลย ฯ

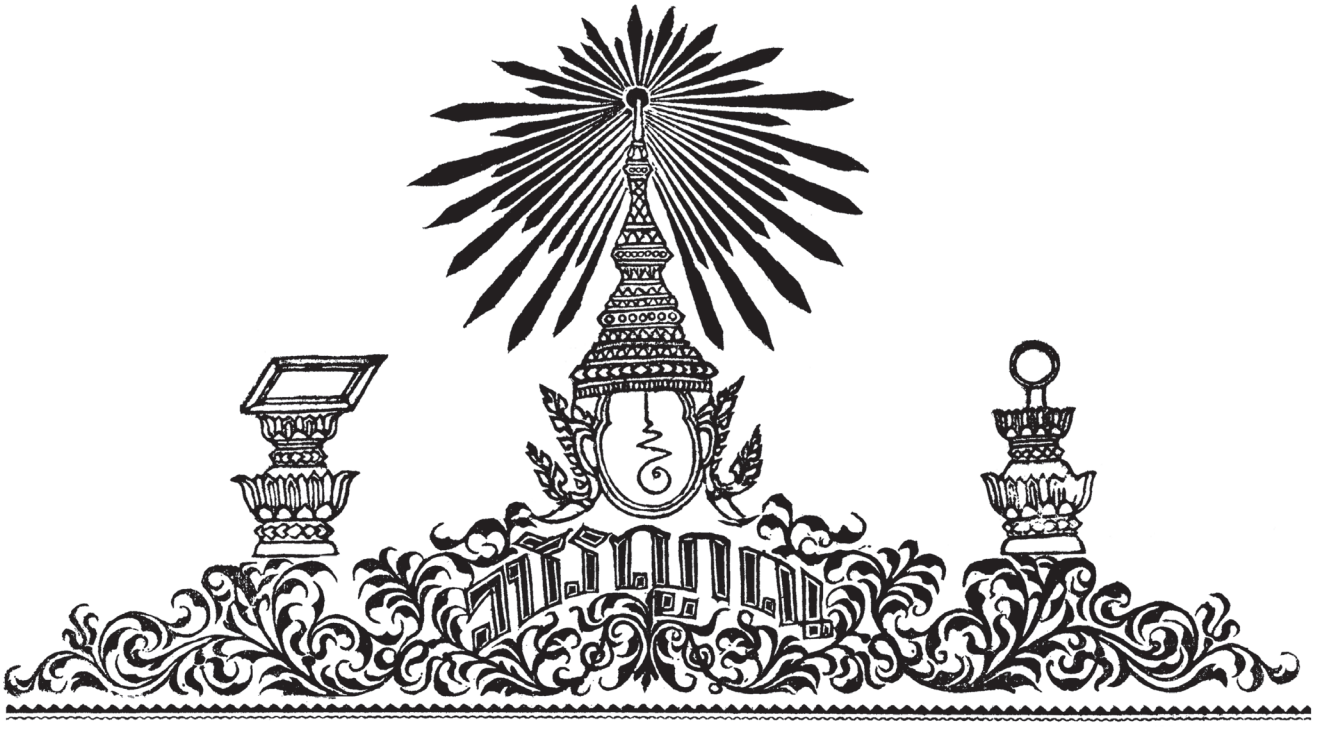

เล่ม ๒ แผ่น ๕๒ วันที่ ๕ เดือน ๙ แรม ๑๔ ค่ำ ปีกุน เบญจศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สาระบาญ

เวรสภานายก

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ	น่า ๓๒๙
คำ อาราธนา เทวดา	น่า ๓๓๑
จาฤก แผ่น ศิลา พระสมุท เจดีย์	น่า ๓๓๒
ว่า ด้วย พระ บรม ธาตุ มา แต่ เมือง น่าน	น่า ๓๓๔
ราย งาน หอ พระสมุด วชิรญาณ	น่า ๓๓๖
ฉันท วรรณพฤติ	น่า ๓๓๖
แก้ โคลง ทาย	น่า ๓๓๖
โคลง ทาย	น่า ๓๓๖

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ

๑ ชัก กล่าว ทุ่น ทอด ริ้ว สาย ใน
กรม แปด เหล่า เรียง ไป ตลอด ท้าย
เกณฑ์ เฉพาะ ปลัด กรม ไว ว่อง นั่ง คฤห์ นา
เรือ รูป สัตว แรง ร้าย วาด ล้วน ลาย น้ำ มัน ฯ

๒ ฝ่าย ขวา เหนือ น้ำ ทอด สี่ นาย
ท้าย ฝ่าย ซ้าย ทอด ราย สี่ ผู้
เทพราช ทอด อยู่ ปลาย สุด ทุ่น เหนือ เขย
ท้าย ุดศวิ นวินทร์ รู้ อยู่ รั้ง หลัง สอง ฯ

๓ สาย นอก ทำลุ ทั้ง เกณฑ์ หัด ฝั่ง เขย
กรม คู่ ชัก เรียง จัด ทอด ไว้
สนม ตำรวจ ราย ถัด ทอด อยู่ นอก นา
ขวา อยู่ เหนือ ซ้าย ให้ ทอด ท้าย ปลาย แถว ฯ

๔ สาย กลาง พิณพาทย์ นั้น ทอด ประจำ
กลอง แขก สำหรับ นำ ทอด กั้น
ตำรวจ นอก อีก สอง ลำ ทอด ต่อ มา นา
เรือ ดอกไม้ เพลิง นั้น ทอด ไว้ ห่าง กลาง ฯ

๕ ตำรวจ ใน นั้น ทอด หน้า ยัน ลังก์ ชนาน
กลาง ทอด เปน ตพาน ทุ่น ท้าย
ทอด สกัด ตัด น่า ฉาน ตำรวจ ใหญ่ เขย
ใน ทุ่น เรือ ตา ร้าย อยู่ ท้าย แล เหนือ ฯ

๑ กอง กลาง เวือ ตั้ง กะ เกณฑ์มา
อีก กับ กรม อาษา พิเสศ ล้ำ
เรือ กรร คู่ ซ้าย ขวา มา หมด แล พ่อ
ขวา อยู่ เหนือ ท้าย น้ำ พวก ซ้าย ราย กอง ฯ

๒ จรมเนียม ทอด ทุ่น ล้อม วง ราย
ผู้ ชี่ เรือ กราย หมาย กราย ใช้
เรือ ตั้ง แต่ง ตั้ง พาย มา ทอด
ตาม ที่ เคย แล ให้ ทอด ล้อม ถวาย ลำ ฯ

๓ กัน โยค ทั้ง สี่ นั้น เกณฑ์ ประจำ
ทอด อยู่ เหนือ สอง ลำ อีก ใต้
ชั้น นอก นักงาน สำ หรับ กัก เรือ นา
ขาม แซก อาษา ได้ เฆาะ ฆ้อง กะแต เตือน ฯ

๔ ชั้น นอก ที่ สุด นั้น นคร บาล
ทอด อยู่ ประจำ การ อย่าง แรง้
ขาก ศพ สิ่ง สาธารณ์ ลอย ล่อง
คอย เก็บ เชี่ย เหวี่ยง แวง ซ่อน เร้น สาย สูญ ฯ

๕ ตำรวจ โคม เพชร ตั้ง โคม สาน
โคม กลิบ บัว พนักงาน ทุ่น ใช้
เฆาะ ฆ้อง กะแต ขาน เชรง แซ่
ห้าม เหล่า เรือ เล่น ให้ ออก พ้น ล้อม วง ฯ

๖ ปืน ทุ่น ตำรวจ นั้น หลัก ทอง
ปืน หลัก ตั้ง ทั้ง ผอง เหล็ก ล้วน
จำรงค์ ณเวศ กอง เรือ รูป สัตว เชย
ฝรั่ง เสศ ทอง สี่ ถ้วน ท่าย ให้ แซก ขาม ฯ

๗ จำรงค์ ณเวศ นั้น กำหนด แปด นา
ปืน หลัก ทอง ท่าย ขด แปด ให้
หลัก เหล็ก นับ รวม หมด ยี่ สิบ สี่ เชย
ครบ สี่ สิบ สี่ ได้ กับ ทั้ง ฝรั่ง ทอง ฯ

๘ พัน พุท พัน เทพราช ได้ เกณฑ์ กอง ยก แช
ตั้ง รักษา ทั้ง สอง ฟาก น้ำ
ตวัน ตก ประจำ ซอง อยู่ หก กรม เชย
ตวัน ออก มาก หลาก ล้ำ สิบ ถ้วน กอง เกณฑ์ ฯ

๙ ทหาร ใน เลือก หอก ห้าว เหน ชยัน
อีก รักษา องค์ พล พัน กล้น กล้า
อาษา ยี่ ปุ่น ชัน แชง เช่น เคี่ยว เชย ฯ
กรม ไพร่ คลัง สิน ค้า พวก ตั้ง ฝั่ง ปูรพ ฯ

๑๐ กอง กระเวน ปลัด ตั้ง ตวัน ตก
เกณฑ์ รักษา ทาง ยก สี่ ผู้
จ้า เมือง หนึ่ง นาย ยก ไตร ตรวจ
พระเทพ ผลู รู้ ทั่ว แคว้น แดน แขวง ฯ

๑๑ บันลังก์ ที่ นั่ง ตัน เคียง ชนาน
ตำรวจ ใน พนักงาน แต่ง ไว้
เจ้า กรม ปลัด ทหาร ใน เลิศ ลง เชย
ขวา อยู่ ท้าย ซ้าย ได้ อยู่ หน้า เรือ ชนาน ฯ

๑๒ สมเดจ บรม นารถ เจ้า จอม ภพ
ครั้น เมื่อ ย่ำ ค่ำ พลบ นอบ น้อม
ทรง สดับ เทศนา จบ ถวย ทุ่ม ควร พ่อ
องครักษ แปด หมู่ ห้อม แห่ ริ้ว ชู เทียน ฯ

๑๓ พระ ดำเนิน ลง สู่ เบื้อง ฝั่ง ไชลย
ทรง พระราชยาน ไคล คลาศ เคล้า
ดล ราช กิจ วินิจ ฉัย ประทับ แทบ เกย นา
ชาว แม่ นักงาน เฝ้า นบ นิ้ว ส่อง เทียน ฯ

๑๔ โคม สัญญา ชัก เฉลี่ย ชั้น ถึง ปลาย เสา เชย
เรือ ทุ่น จุด โคม ราย รอบ ล้อม
พิณ พาทย์ ประโคม ถวาย กลอง แซก อีก พ่อ
ทหาร เข้า แตร ตรวจ ซ้อม ทุ่น ใต้ จุด เวียง ฯ

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

คำ อาราธนาเทวดา

ครั้งหล่อ พระ ศรี สากยมุนี ณะวัด เสา ขิงช้า พระยา ธรรม ปรีชา แล ราช บัณฑิตย ทั้ง ปวง แต่ง ทูล เกล้า ฯ ถวาย ณวัน ๓ เดือน ๒ ขึ้น ๔ ค่ำ ปี มโรง สัมฤทธิศก

ศักราช ๑๑๗๐ (รัชกาล ที่ ๑)

อ่าน ประกาศ เทวดา

นะโม ๓ จบ แล้ว ว่า อิติปิโส จน จบ สวาก ขาโต จน จบ แล้ว จึ่ง ตั้ง อาราธนา ข้า พระ พุทธเจ้า พระยา ธรรม ปรีชา หลวง ธรรม สุนทร หลวง เมธา ธิบดี ขุน ศรี วรโวหาร ราช บัณฑิตยา จาริย ทั้ง ปวง พร้อม กัน ขอ กระ ทำ อเชสะนะ กิจ อาราธนา สัจจ ธิถาน เฉพาะ พระ ภักตร พระ ศรี รัตนไตรย เจ้า ด้วย สมเด็จ บรม ฉัตรยา ธิบดินทร ปิ่น ประชา มหา สมมุติ เทวราช พระ บาท บพิตร พระ เจ้า อยู่ หัว ผู้ ทรง พระราช ศรัทธา โพธาภิรัต หมาย มั่น บำเพ็ญ พระ มหันต มโหฬา ธิการ บาร มี มิ่ง มกุฎ พุทธ การ ธรรม จำนง พระ หฤไทย จะ ให้ สำเร็จ พระ สร้อย สรร เพช พุทธ รัตน อนา วร ญาณ พระ บวร สันดาน นั้น ชุ่ม ชื่น ด้วย พระ ขันติ แล พระ เมตตา กรุณา คุณ ทรง พระราช ประสงค ที่ จะ ให้ เปน หิตา นุหิต ประโยชน แก่ อเนก นิกร ราช บรรพ สัษย ทรง ปฏิบัติ ใน ทศ กุศล กรรมบถ ทศพิธ ราช ธรรม มอบ พระองค เปน โยม อุปฐาก แก่ พระ รัตน ไตรย เอา พระ ไทยใส่ ใน กิจ สาศนูปถำ ภก ยก ย่อง พระ บวร พุทธ สาศนา ให้ ถาวร วัฒ นาการ รุ่ง เรือง ขึ้น ทั้ง ฝ่าย คัณฐะ ธุระ แล วิ ปัสนา ธุระ ทรง สร้าง พระ ไตร ปิฎก พระ พุทธ รูป พระ สถูป เจดีย วิหาร อุโบสถ รจนา ไว้ เปน ที่ ไหว้ ที่ สการะ บูชา แล ทรง ถวาย นิจ ภัตร คีลา นะภัตร ไตร จีวร แก่ พระ สงฆ ทุก ๆ พระ อาราม ตาม สมควร มิได้ ขาด ทรง พระ กรุณา พระราช ทาน ส่วน พระราช กุศล ทั้ง ปวง นี้ ให้ ทั่ว ไป แก่ เทพา มนุษย อินท์ พรหม ยม ยักษ ตั้ง แต่ อารักษ เทพยดา ภูม เทพยดา ขึ้น ไป ตลอด ถึง ภวัคคะ พรหม เบื้อง ขวาง นั้น ตลอด ไป ใน อนันต จักระ วาฬ เบื้อง ต่ำ ตลอด ถึง สัตว ใน อวิจี เทพย เจ้า ทั้ง หลาย ผู้ มี ทิพ เนตร ทิพโสต จง มี จิตร โสมนัศ ปรา โมช ยินดี ปรีดา อนุโมทนา ส่วน พระราช กุศล ที่ ทรง พระราช อุทิศ เปน นิจ ดั่ง นี้ จง ทุก ๆ พระองค์ จง บอก กัน ต่อ ๆ ไป ที่ ยังไม่ ได้ อนุโมทนา จะ ได้ อนุโมทนา รับ เอา ส่วน พระราช กุศล ผล ทานา ทิ บารมี บัด นี้ ทรง พระราช ศรัทธา จะ กระ ทำ การปฏิ สังขรณ พระ พุทธ รูป พระ องค ใหญ่ ที่ ตรำ แดด ตรำฝน ต้อง เพลิง ป่า หา ผู้ จะ พิทักษ รักษา บมิได้ อยู่ ที่ เมือง สุโข ไทย นั้น ทรง พระ กรุณา ให้ อาราธนา ลง มาไว้ เปน ที่ เจดีย ถาน บันจุ พระ บรม สาริริกธาตุ เปน ที่ ไหว้ ที่ สการ บูชา พระ ลักขณ อันใด มิได้ ต้อง ด้วย พระ พุทธ ลักขณา ผิด จาก พระ บาฬี แล พระ อัฐกถา นั้น ทรง พระ กรุณา ให้ ปฏิ สังขรณ ขึ้น ไว้ ให้ ต้อง ด้วย พระ อัฐกถา พระ บาฬี ตั้ง พระ หฤไทย จะ ให้ พระราช พิธี การ ปฏิ สังขรณ นี้ สำเร็จ โดย ศิริ สวัสดิ ปราศจาก พิบัติ บก พร่อง การ ที่ จะ ใส่ ไฟ สำรอก ขี้ผึ้ง เททอง นั้น จะ ให้ บริสุทธิ บริบูรณ ต้อง ด้วย พระราช ประ สงค จง ทุก ประการ จึ่ง มี พระราช บริหาร ดำหวัส สั่ง ให้ อาราธนา พระ เถรา นุเถร ราชา คณะ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ฝ่าย คาม วาสี แล อรัญวาสี มี สมเดจ พระสังฆ ราชา ธิบดี เปน ประ ธาน ให้ มา ประชุม กัน เจริญ พระ ปริต ขอ พร พระ รัตน ไตรย ให้ ช่วย อภิบาล บำรุง รักษา ให้ ข้าพระพุทธ เจ้า ราช บัณฑิตย มาอา ราธนา อัญ เชิญ เทพย เจ้า ทุก สถาน สัคเค กาเม จะรูเป ข้าพระบาท ขอ เชิญ เทพย เจ้า อัน สถิตย ใน ทิพย พิมาน เมือง สวรรค์ ชั้น ฉ้อ กามา พจร แล โสฬศ มหา พรหม ทั้ง สิบหก ห้อง ฟ้า คิริสิ ขรตะเต ขอ เชิญ ทั้ง ภูม เทพยดา อัน สิง สถิตย ใน ยอด คิรี มี พระ มเหศร เปน อาทิ แล เทพย เจ้า อัน สิง สถิตย ใน เหว หุบ ห้วย ละหาน อัน ตะลิก เขวิมาเน ขอ เชิญ ทั้ง อมร เทพ อัน สิง สถิตย ใน อากาศ ฐก พิมาน ลอย อยู่ ใน อำพร วิถี ประ เทศ ทิเป รัฏเฐ จะคาเม ขอ เชิญ ทั้ง เทพย เจ้า อัน สิง สู่ อยู่ ใน ขอบ เขตร ทวีป แล ทวีป น้อย ทุก ถิ่นถาน บ้าน แล นิคม ชนบท แล ราช ธานี บุรีใหญ่ น้อย นา ๆ ตะรุ วันนะคหะเณ ขอ เชิญ ทั้ง ภูม เทพยดา อัน สิง สถิตย ใน ต้น

พฤกษาละคาวัลยรัญ ประเทศบ่าหงแลบ่าฎัฐ เคหะวัตถุมหิ ขอเชิญทั้งอารักษเทพยเจ้าอันสิงสถิตยในเคหะสถานเปนต้น คือพระเสื้อเมืองพระทรงเมืองแลเทพยดาอันรักษาเสวตรบวรนัตร แลเทพยเจ้าอันบริรักษในจังหวัดพระราชนิเวศน์มหาสถาน เชตต ขอเชิญทั้งอารักษเทพยเจ้าอันบริรักษอภิบาลในที่นาแลที่สวน ขอเชิญเทพยเจ้าทั้งปวงประชุมชวนกัน มาสโมสรสันนิบาตในประเทศที่ทั้งพระพุทธปฏิสังขรณราชพิธีนี้ ให้พร้อมเพรียงกัน เชิญรับพระราชบัตติทานผลานิสงษ์ที่ทรงพระราชอุทิศแล้ว จงช่วยคุ้มครองป้องปัดสรรพภยันตรายทั้งปวง อย่าให้มาวิ่แววแผ้วพาน แก่พระบาทสมเดจบรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัวแลพระบวรราชบุตร พระราชนัดาประยูรวงษานุวงษ แลเสนามนตรีกระวีชาติราชบรรพสัยย ที่กระทำการพระพุทธปฏิสังขรณราชพิธี ในครั้งนี้สรรพกิจแต่บันดาที่กระทำในการปฏิสังขรณนี้ เทพยเจ้าทุกๆ พระองคจงเอาพระหฤไทยใส่ช่วยอุปถัมภ์ค้ำชูให้ได้สำเรจโดยสดวก ให้บริสุทธิบริบูรณเจริญศิริสวัสดิทุกสิ่งทุกประการ ให้สมควรด้วยพระราชนิยานุมูลมโนรถอย่ามีที่ยกที่พ่องอย่ามีที่สล่ำสลาย ยังกิญจิวิรัตนังโลเก อนึ่งสรรพลัพพิธรัตนแก้วทั้งหลายแต่บันดามีในโลกย์นี้ แก้วสิ่งใดสิ่งหนึ่งระเสริฐด้วยแก้วคือพระพุทธรัตน พระธรรมรัตน พระสังฆรัตนนี้หามิได้ พระรัตนไตรยนี้ประเสริฐล้ำเลิศกว่าแก้วทั้งปวงแต่บันดามีในโลกย์นี้ คำอันนี้เปนคำสัจคำจริง อนึ่งพระเจ้าอยู่หัวนี้ทรงพระราชศรัทธาแท้ ซื่อถือพระรัตนไตรยมั่นอยู่ในพระบวรราชสนตาน บมิได้สอดแคลวกินแหนงรื้อพระรัตนไตรยเปนเบื้องน่า ตั้งพระรัตนไตรยไว้เปนที่พึ่งที่รักษาหยั่งพระหฤไทยเอาพระรัตนไตรยเปนเกาะเปนฝั่งบำเพ็ญพระบารมีทั้งปวงนี้ ประสงคพระยมาภิเศกสัมโพธิญาณคำนี้ก็เปนคำสัจคำจริง อนึ่งข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงนี้มีกตัญเปนเบื้องน่า มีศรัทธาชื่อแท้ในพระรัตนไตรย ไม่สงไสยสนเท่หเชื่อแท้ว่าพระพุทธคุณมีพระอรหังเปนต้น พระธรรมคุณมีสวากขาโตเปนต้น พระสังฆคุณมีสุปะติปันโนเปนต้น แต่ละสิ่งๆ นั้นเปนนิยานิกะธรรมนำสัตวออกจากทุกขจากไภยได้เปนแท้คำอันนี้ก็เปนคำสัจคำจริง ขอเดชานุภาพความสัจทั้งสามประการนี้ จงมาประชุมกันเปนอันหนึ่งอันเดียวกลมเกลียวกับอนุภาพแห่งพระศรีรัตนไตรยและอานุภาพแห่งเทพยฤทธิเปนวะชิระปราการป้องปัดสรรพภยันตรายทั้งปวง อย่าให้มาวิ่แววแผ้วพาน ขอให้สำเรจการพระพุทธปฏิสังขรณราชพิธีครั้งนี้ โดยศิริสวัสดิบริสุทธิบริบูรณ ดั่งพระราชกมลหฤไทยประสงคของทุกประการเถิด ขอเดช ฯ

ขุดแผ่นศิลาพรสมุทเจดีย์

ศุภมัศดุ ๑๐ ๑๐ กันตะวรรษพุทธสาศนา ล่วงแล้วสองพันสามร้อยเจ็ดสิบพระวษา ปะจุบันกาลบริเฉทกำหนดณวัน ๗ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๘๙ ปีกุนนักษัตรนพศก สมเดจพระบรมราชาธิราชรามาธิบดีศรีสินทรบรมมหาจักรพรรดิสวรรคะราชาธิบดินทรเนนทรปรมาธิเบศ ตรีภูวเนตรวรนารถนายกดิลกรัตนราชชาติอชาวะไศรยสมุทไทยดโรมสกลจักรวาฬาธิเบนทร สุริเยนทราธิบดินทหริหรินทรธาดาธิบดีศรีสุริยพูธรย์คุณอชนิฐ ฤทธิวามศวรธรรมมิกราชาธิราชชาติเดโชไชย พรหมเทพาดิเทพตรีภูวนาธิเบศโลกเชษฐวิสุทธิมกฎประเทศดตามหาพุทธางกูรบรมบพิตรพระเจ้าทรงธรรม ยันถวัลยราชณกรุงเทพมหานครศรีอยุทธยา มหาดิลกภพนพรัตนราชธานีบุรีรมย์อุดมพระราชมหาสถาน ทรงปรารถนาพระโพธิญาณศรัทธาธิกยาระมี พระหฤไทยหมายมุ่งบำรุงพระไตรรัตนทั้งสามเปนอาจินต์ พระราชกุศลสืบสร้างพระ

สัมดึงษ บาระมี ทรงพระ พิริยภาพ เพียร พยายาม ตาม ประเพณี พระ มหา โพธิสัตว เจ้า แต่ ปางก่อน สืบมา ทรง ปฏิบัติ ใน พระ อัป มัญญา เมตตา ทิคุณ อันยิ่ง พระ หฤไทย ตั้งหวัง จะ เกียจ กันกำจัด ซึ่ง สิ่ง สรรพ อุปัท วันตราย อัน จะเกิด แก่ ไพร่ ฟ้า ประ ชากร ให้ ราษฎร อยู่ เยน เปน ศุข จึ่งทรง จัด แจงให้ ก่อ ป้อม แล กำแพง เมือง นคร เขื่อนขันธ เมือง สมุท ปราการ เปน เมือง ด่าน น้ำ เพื่อ จะ มิให้ หมู่ ประจามิตร เข้ามา ย่ำยี พระ บวร พุทธ สาศนา แล จะมิให้ มีไภย แก่ สมณ พราหมณ อนา ประชา ราษฎร ใน แว่น แคว้นแดน พระราช อาณา จักร ได้ ครั้น การ พระ นคร ทั้งสองเสรจ แล้ว ทรง ทอด พระเนตร เกาะ หาดทราย ท้าย ป้อม ผีเสื้อ สมุท น่า เมือง สมุท ปราการ ทิศ ตวันตก เปน ที่ สมควรจะ ถา ปะ นา พระ มหา เจดีย ถาน บันจุ พระ บรม ธ ตุไว้หวัง จะ ให้ เปน ที่ ไหว้ ที่ สการะ บูชา แก่ นานา ประเทศ อันมา สู่ พระ บรม โพธิ สมภาร เปน การ พระราช กุศล โกษฐาษ สืบไป กว่า จะ สิ้น กัล ปาวะ สาน จึ่ง รี พระราชโองการ มานะ พระ บัณฑูร สุระ สิงหนาท ดำหรัส เหนือเกล้าเหนือ กระ หม่อม โปรด ให้ เจ้า พระยา ศรี ธรรมร ช เดชะ ชาติ อำมาตยา นุชิต พิพิธ รัตน ราช โกษา ธิบดี อภัย พิริย ปรากรม พาหุ เจ้า พระยา พระคลัง เปน ผู้ อำนวย การ ได้ จัดแจงชักชวน ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท แล ราษฎร ประชาชนชาว พานิช ที่ มี ศรัทธา มา ช่วย ขน ศิลา แล ทราย อิฐ ถม ที่ ปราบ พื้น เรียบ ราบ เปน ที่ มหา เจดีย ถาน แล้ว ทรงพระราช ศรัทธา บริจาค พระราช ทรัพย์ จัด ซื้อ อิฐ ก่อ ถาน ที่ประ ทักษิณ สองชั้น ชั้น ต้น ยาว เหลี่ยม ละ ๑๐ วา สูงเก้าศอก ชั้น ที่ สอง ยาว เหลี่ยม ละ ๘ วา สูง ห้า ศอก ถานรอง องค์ พระ เจดีย ยาว เหลี่ยม ละ ๕ วา สูง ห้าศอก คืบ แต่ น่า กระดาน องค์ พระ เจดีย ถึง ยอด สูง ๙ วา ๓ ศอก เข้า กัน ทั้ง ถาน ที่ ประ ทักษิณ สูง ๑๓ วา กับ ๓ ศอก คืบ คิด เปน จำนวน อิฐ ขนาดใหญ่ ๖๓๙๔๑ ขนาด กลาง ๗๒๗๗๔๓ แผ่น เข้า กัน เปน อิฐ ๗๙๑๖๘๔ แผ่น เปน ราคา ค่า อิฐ ๔๗ ชั่ง ๑๑ ตำลึง ซื้อปูน ทำใบ สอ ก่อ อิฐ แล บวก พื้น ผิว พระ มหา เจดีย เปน ปูน ๒๔๒ เกวียน ราคา ค่า ปูน ๑๓ ชั่ง ๑๔ ตำลึง ๒ บาท สลึง เฟื้อง ค่า จ้าง ก่อ พระ เจดีย ๓ ชั่ง ๗ ตำลึง สลึง ค่า จ้าง ถือ ปูน กำแพง รอบ พระ เจดีย เปน เงิน ๑ ชั่ง ๕ ตำลึง เข้า กัน ๖๕ ชั่ง ๑๗ ตำลึง ๒ บาท สลึง เฟื้อง ทรง บริจาค พระราช ทรัพย พระราช ทาน ช่าง ทำ ศาลา ทั้ง สี่ เปน เงิน ๑ ชั่ง ๔ ตำลึง จัด ซื้อ กระ เบื้อง จีน มุง ศาลา ทั้ง ๔ ศาลา กระ เบื้อง หมื่นนึ่งห เปน เงิน ๕ ตำลึง บาท จัด ซื้อ เครื่อง เขียน ใช้ การ เบดเสรจ ใน การ ศาลา ทั้ง สี่ เปน เงิน ๓ บาท ๒ สลึง เข้า กัน แต่ บริจาค พระราช ทรัพย ทำ ศาลา ทั้ง ๔ เปน เงิน ๑ ชั่ง ๑๐ ตำลึง ๒ สลึง แล พระราช ทรัพย ซึ่ง ทรง บริจาค จัด ซื้อ อิฐ แล ปูน ใช้ เบดเสรจ ใน การ พระ เจดีย แล ศาลา กำแพง แก้ว พระ เจดีย สิ้น พระราช ทรัพย ๖๗ ชั่ง ๗ ตำลึง ๒ บาท ๓ สลึง เฟื้อง เสรจ การ ถาปะนา มหา เจดีย ถาน ณวัน ๔ เดือน ๗ ขึ้น ๑๕ ค่ำ จุล ศักราช ๑๑๙๐ ปี ชวด นักษัตร สำฤทธิศก ถวาย พระ นาม ชื่อ พระ สมุท เจดีย เปน ที่ บันจุ พระ บรม สาริริกะ ธาตุ แล พระ ปิฎกธรรม ให้ ถาวร วัฒนา ถ้วน ๕๐๐๐ พระ วษา ซึ่ง ทรง พระราช ศรัทธา ถาปะนา พราะ สมุท เจดีย ถาน การ พะราช กุศล ทั้งนี้ ใช่ จะ มี พระราช ประสงค์ สมบัติ จักรพรรดิ แล สมบัติ เทพยดา อินทร พรหม หามิได้ ปลง พระหฤไทย แต่ จะ ให้ สำเรจ แก่ พระ สรร เพชโพธิญาณ จะ รื้อ ขน สัตว ให้ พ้น จาก สงสาร ทุกข์ ขอ อุทิศ พระราช กุศล แผ่ไป แก่ โบราณ ราช กระษัตริย อัน ครอง สมบัติ กรุงเทพ ทวารา วดี ศรี อยุทธยา เสดจ ล่วงไป โดย ลำดับ กับ ทั้ง พระราช วงษานุวงษ แล ท้าว ประเทศ ราช เสนา พฤฒามาตย พระยา รี เศรฐีชี พราหมณ อนา ประ ชา ชน ชาว พานิช ใน พระราช อาณา เขตร แล ประ เทศ ธานี น้อย ใหญ่ อีก ทั้ง ภูมเทพย ไทย เทพา รักษ อากาศ เทวดา ท้าว จาตุ มหา ราชิกา ทั้ง ๔ แล เทพยดา ทุก ชั้น ฉกามา พจร เทว โลกย แล โสฬศ มหา

พรหม อัน เสวย ทิพย พิมย ศุขานุศุข ทุก พิมาน ใน มงคล จักรวาฬ แล อนันต จักรวาฬ ล้วน มี มเหศร ศักดา ฤทธิ อำนาจ เชิญ มา อนุโมทนา สาธุการ ส่วน พระราช กุศล แล้ว จง ช่วย คุ้ม ครอง น้อง กัน กำจัด ภูต บิศาจ มาร ยา ให้ พ้น ชนม์ อย่า ให้ มา ว่า ทำ ย่ำ ยี แก่ หมู่ มนุศย แล ช้าง ม้า โค กระบือ ใน ขอบ ขันธ เสมา อาณาจักร์ ให้ ถึง แก่ ไกย พินาศ ทั้ง โรคา อาพาธ พยาธิ ทั้ง ปวง เร่ง รงับ คับ สูญ ไป อนึ่ง ขอ ไทย เทวราช อัน ทรงฤทธิ์ จง บันดาล ดลจิตร พวก ศัตรู หมู่ อัน ธพาล ภาย นอก พระ พุทธ สาศนา ให้ เลื่อม ใส ศรัทธา มา อ่อน น้อม ใน พระพุทธ คุณ พระธรรม คุณ พระสังฆ คุณ แล เกรง ฤทธิ์ อำนาจ เทพยเจ้า ทั้ง หลาย อย่า ให้ มา กระทำ ประทุษฐ ร้าย แก่ นิกร ประชา พวก ลำมาทิฐิ ให้ มี แต่ ศิริ สวัสดิ์ สุภ มงคล จะ ได้ ตริก ตรอง กระทำ กุศล อุทิศ ผล เพิ่ม เติม ไป ให้ แก่ เทพยเจ้า ทั้ง หลาย ให้ เจริญ ทิพย สมบัติ วัฒนา ทิฆา ยุศม จิรถิติกาล โดย มิยม คัง กล่าว มา นี้ เถิด

จากุก แผ่น ศิลา ๒๕ ปทัด

จากุก แผ่น ศิลา

ว่า ด้วย พระ บรม ธาตุ มา แต่ เมือง น่าน

ศุภ มัศดุ ๒๓๕๑ นาค สังวัจฉร อาสุช มาศ ศุกขปักษ ฉะฎฐถี สุริย วาร กาล ปริเฉท กำหนด พระ บาท สมเดจ พระ บรม ธรรม มิกกะ ราชา ธิราช รามา ธิบดี ศรี วิสุทธิ คุณ วิบุลย ปรีชา ฤทธิ ราเมศวร ราช บรม นารถ บรม บพิตร พระ พุทธ เจ้า อยู่ หัว ผู้ ทรง ทศ พิธ ราช ธรรม อนันต วิริยา ทิโพธา ภิรัต ผ่าน สมบัติ ณกรุง เทพ ทวา วดี ศรี อยุทธยา มหา ดิลก ภพ นพ รัตน ราช ธานี บุรีรมย เสด จ ออก ณพระที่ นั่ง บุษบก มาลา มหา จักร พรรดิ พิมาน โดย สถาน อุดรา พิมุข พร้อม ด้วย พระ บรม ราช วงษา เสนา พฤฒา มาตย ราช มนตรี กระ วิชาติ ประโรหิตา จารย เฝ้า ทูล ออง ธุลี พระ บาท โดย อัน คับ จึง พระ ยา มหา อำมาต ยา ธิบดี พิริย พาหะ ผู้ วา ที่ สมุห นายก กรม บังคม ทูล พระ กรุณา ว่า เจ้า พ้า เมือง น่าน ขอก ลง มา ว่า ณวัน เดือน เก้า แรม สิบสอง ค่ำ ปี มโรง สัมฤทธิ ศก พระ บรม สาริ ริก ธาตุ กระ ทำ พระ อิทธิ ปาฏิหาร์ บัน ดาล ไห ซึ่ง ใส่ พระ ธาตุ นั้น ให้ ผุด ขึ้น มา ลอย วน อยู่ หลัง น้ำ ตรง ปาก ถ้ำ น้ำ น่าน ใต้ ต่า.. บ้าน แฝก สามเณร สอง องค์ ลง ไป ดู นา วา ท่า น้ำ แล ไป สำคัญ ใจ ว่า ผล พึก ลอย อยู่ ลง เรือ ไป ดู เหน เปน ไห เคลือบ เขียว สอาด จึง ยก ขึ้น สู่ นาวา พา เข้า มา บอก พระสงฆ ช่วย กัน เปิด ดู เหน กล่อง เงิน ใหญ่ ใส่ พระธาตุ ๒๓๕ พระองค์ กับ พระพุทธ รูป แก้ว เงิน ทอง ๒๓๒๒ องค์ ทั้ง เครื่อง สการ บูชา มี รูป ช้าง ม้า ต้น ไม้ คน โท ผลอย แผ่น เงิน ทอง กล่อง เขม ขอก ใส่ พลอย ทุก สิ่ง สรรพ เครื่อง วิ จิตร ด้วย สุวรรณ หิ รัญ รัตน ประดับ อยู่ ใน ไห พระ สงฆ สามเณร จึง ช่วย กัน เชิญ พระ บรม ธาตุ ใส่ ไว้ ที่ ควร ชวน กัน ทำ สการ บูชา พอ เจ้า พ้า เมือง น่าน ล่อง ลง มา เฝ้า ทูล ออง ธุลี พระ บาท แจ้ง ว่า เจ้า สามเณร ได้ พระ บรม ธาตุ เปน มหัศ จรรย หา มิ ที่ สำคัญ อาราม ใกล้ น้ำ ชำรุด ทรุด พัง ไม่ พระ บรม ธาตุ กระ ทำ พระ ปาฏิหาร ให้ ปรากฏ ดัง นี้ ด้วย เดช พระ บารมี พระ บรมโพธิ สมภาร สมเดจ พระพุทธ เจ้า อยู่ หัว เจ้า พ้า เมือง น่าน จึง เชิญ พระ บรม ธาตุ ใส่ เรือ ขนาน แห่ ลง มา ทูล เกล้า ๆ ถวาย ครั้น ได้ ทรง ฟัง ทรง พระ ปีติ โสมนัศ จึง มี พระ ราช โองการ มาน พระ บัณ ฑูร สุร สีห นาท ดำรัส สั่ง ให้ เสวกา มาตย ราช มนตรี แต่ง ที่ แล เครื่อง สการ บูชา แห่ พระ บรม ธาตุ ขึ้น มา จาก เรือ เชิญ สถิต เหนือ พระ แท่น ใน พระที่ นั่ง มหา จักร พรรดิ พิมาน พร้อม ด้วย การ สมโภช โสรด สรง ทรง ถวาย เครื่อง สการ บูชา แล้ว ให้ ประชุม ธรรม ธราชาติ ราช บัณฑิตย ทั้ง ปวง มี สมเดจ พระ สังฆราช เปน ประธาน เลือก จัด พระ ธาตุ

ได้ต้องพระบาฬี มีศรีสัณฐานต้องด้วยอย่าง เป็น
พระบรมสารีริกธาตุแท้ ๔๙ พระองค์ เหลือนั้นเป็น
ธาตุพระอรหันต ๑๙๖ พระองค์ ทรงเชิญพระบรม
ธาตุใส่ในพระโกษ ให้เสดจอยู่ในพระอุโบสถวัดพระ
ศรีรัตนสาศดาราม กิติศรัพท์ก็ปรากฏทั่วทุกประชา
ชนะชาติ เกิดประสาทศรัทธาเลื่อมใส เกลื่อนกล่น
กันมากระทำสการบูชา บ้างถวายหิรัญวัตถาลังการ
เครื่องประดับ จึ่งทรงพระราชดำริห์ว่า พระบรมสา
รีริกธาตุกระทำพระพุทธอิทธิปาฏิหาริย์มาแต่เมื่องน่าน
ครั้งนั้น เป็นศุภศิริสวัสดิมหัศจรรย์นัก ซึ่งจักประ
ดิษฐานไว้ในพระอุโบสถ ณวัดพระศรีรัตนสาศดาราม
นั้นไป ภายน่าสรรพเครื่องสการบูชา แห่งทายกเก่าใหม่
กับเครื่องพุทธบูชา ซึ่งอุทิศไว้ในพระแก้วมรกฏก็จะ
บริหนกล่นเกลื่อนกันเข้าหาควรไม่ แลพระชินราช
กับพระชินศรีซึ่งอยู่ณเมื่องศุโขไทยนั้น ต้องแดดฝน
ตรากตรำครำคร่าเพลิงป่าเผาแตกพัง หาผู้จะรักษา
ทำนุบำรุงไม่ ให้อาราธนาลงมาปฏิสังขรณ์พระลักษณ
สิ่งใดมิต้องด้วยพระพุทธลักษณ ให้ช่างซ่อมแปลง
แต่งให้ต้องด้วยพระอัฏฐกถาบาฬี ยังนี้ก็สำเร็จแล้ว
จักเชิญพระบรมธาตุไปบันจุไว้ ในองค์พระพุทธรูป
จึ่งจะควร ในปีมโรงสำฤทธิศกนั้น เมื่อได้ศุภ
สวัสดิฤกษ ทรงพระกรุณาให้เชิญพระบรมธาตุ
ในพระราชวัง ๔๑ พระองค์ กับพระบรมธาตุมาแต่
เมื่องน่าน ๒๓๕ พระองค์ ทรงสรงพระสุคนธวารีเสร็จ
เชิญเสดจเหนือพระยานุมาศ ให้ทั้งพลพยุหกระบวน
แห่เป็นขนัด พร้อมด้วยเครื่องสูงและราชวัตรฉัตรธง
ผ้าธงปฏาก พิณพาทยแตรสังข์ดุริยางคดนตรี ประ
โคมแห่ลงไป ณวัดพระเชตุวันนาราม สมเดจพระ
พุทธเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชศรัทธาอุสาหเสดจพระ
ราชดำเนินไป ทรงบันจุพระบรมธาตุในพระราชวัง
เจ้าไว้ในพระชินศรีแต่ ๓๐ พระองค์ แล้วเชิญพระ
ชินศรีสถิตยที่พุทธาอาศน์ ในพระวิหารด้านทักษิณ
ทิศ สนองพระพุทธองค์ดุจทรงสถิตยนั่งเสวยผลศุก
ฌานสมาบัติ ภายใต้ร่มไม้จิกแทบชอบระมุจลินท์
แล้วเชิญพระบรมธาตุ ในพระราชวัง ๑๑ พระองคนั้น
บันจบกับพระบรมธาตุมาแต่เมื่องน่าน เข้ากัน ๖๐
พระองค์ กับทั้งไหใส่เครื่องสการบูชาเก่าใหม่ ทรง
บันจุไว้ในองค์พระชินราช เชิญชินสถิตยเหนือวิจิตร
บวรพุทธาอาศน์ ในพระวิหารด้านประจิมทิศไว้ เป็น
ที่เจดียฐาน ให้เป็นที่สการบูชาสนองพระพุทธองค์
ดุจทรงนั่งตรัสพระสธรรมเทศนา พระธรรมจักปวัต
ณสูตรโปรดปัญจวัคคิภิกษุทั้ง ๕ ในอิสิปัตตนะมฤคทาย
วัน จึ่งเชิญธาตุพระอรหันต ๑๙๖ พระองค ใส่ใน
พระโกษแก้ว ๕ ใบ ทรงบันจุไว้ในองค์พระปั่ญจวัคคี
ภิกษุสาวกทั้ง ๕ แล้วทรงพระกรุณาให้จัดช่วยคน
เป็นข้าพระบรมธาตุครัวหนึ่ง ๖ คน เป็นเงิน ๗ชั่ง
แลเงินซึ่งทายกบูชามาแต่เมื่องน่าน มีอยู่แต่ชั่ง
สิบตำลึง เงินบูชาณกรุงเราสามชั่งหกตำลึงหาพอไม่
จึ่งทรงพระราชศรัทธาให้เอาเงินตราณท้องพระคลังเพิ่ม
เข้าอีก ๒ ชั่ง ๔ ตำลึงเข้ากันเป็นเงิน ๗ ชั่ง ช่วยถ่าย
ชายหญิงได้หกคนเป็นข้าพระบรมธาตุ สำหรับอภิบาล
รักษาไว ยาวะจะกร เพื่อจะให้พระบรมธาตุเจดีย
ถาวรสัมนาการถ้วน ๕ พันพรรษา ให้เป็นหิตานุหิตะประ
โยชนแก่อมรเทพามนุษย กระทำสการบูชาไปภายน่า
แล้วทรงอุทิศส่วนพระราชกุศลนี้ ให้ไปถึงผู้ศรัทธา
สร้างพระพุทธปฏิมากร ทั้งผู้บันจุพระบรมธาตุนี้ไว้
แลให้ทั่วไปแก่สรรพสัตวให้อนันตจักระวาฬ จงเป็น
ปัจจัยแก่พระบรมาภิเศกสมโพธิญาณ ในอนาคต
กาลโน้นเถิด

รายงาน

ในระหว่างตั้งแต่วัน ๖ เดือน ๙ แรม ๑ ค่ำ จนถึงวัน ๖ เดือน ๙ แรม ๘ ค่ำใน ๘ วันนี้ ท่านสมาชิกได้มายังหอพระสมุดวชิรญาณ ๖๔ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืม ๓๙ ครั้ง

ฉันท วรรณพฤติ ชื่อ วาณินี ฉันท

น ช ภ ช ร ครุ๑

น ช ภ ช รา ส ทาภ ว ตวาณินีคยุตตา

บาทหนึ่ง ๑๖ อักษร ๓ กลอนเป็นบาทหนึ่ง แลบาทหนึ่งเปนบทหนึ่ง ชื่อวาณินีฉันทดังนี้

ราชวสดิวัต

ขษณะจะสฤษดิกล บทนุสนธิ์ นุสาศนสารศรี
อดุลยราชวสดี วรวิธี นุวัตจรรยา
อนุกุลธรรมภา สิตวิถา รอรรถบรรหาร
วิธุรอมาตยญาณ วุฒิวิจารณ์ แลขานคดีแสดง
คณะสุตะมิตรแถลง คุณะก็แจง ประเภทภิวัฒนา
กิจคติเสวกา จะยศถา วเรศไพบูลย์
นรชนะสู่สกูล ขติยภูล ภิเศกสวรรยา
ผิวคุณะบรางจะปรา กฏยศา ฤสมประสงค์ตน
ผิวะอดิสุราฤยล ยศถกล บเกิดบกอบสนอง
ผิวะภิรุกชาติปอง ยศแลตรอง บห่อนลุปราถนา
ผิวะมนะประหมาทจะปรา รพยศา บเสรจฤไทยถวิล
ผิวะบรมนารถนริน ทรแลยิน แลยลสมาจาร
ศิลคุณะวัตญาณ พละอุฬาร สละบาปธรรมโทษ
กระมลจะเสน่หโปรด นุเคราะห์ประโยชน์ วิสาสะเสพยแสดง
ยุบลรหัษจะแถลง บมิตรีแคลง แลบอกบเบียดบัง
เพราะพระหฤไทยหวัง สทหดัง ขปราศฤอางขนาง
สุจริตสนิทธวาร หทยพาง อเภชมิตรหมาย
ยุคลคุลาททาย ก็บมิกลาย กระหลับจะลดลง
บวิจลสูงแลทรง สมะผจง ก็เที่ยงก็เสมอสมาน
นรนฤนารถภิบาล กลประมาณ ประเล่หอุประมา
จะประพฤติราชกิจจา นุกิจสา ธุธรรม์บอาธรรม์
บุพบทวากยวรร ณวุดิฉัน ทวาณินีนาม

๒๒ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๗๕ ๏ ลูกมากออ่อ อ้อ หมากหละ ซิพ่อ
ลูกพินาศมรณะคือ ยับแห้ง
อยู่วัดชอบบวชพระ เพราะเรียก สงนา
ใช้เช่นใส่เชี่ยนแจ้ง แจกผู้มาหา ฯ

๗๖ ปีกหางดังนกนี้ คเนนึก ทายเฮย
เยิ่นเหยียบเวฬุพฤกษ ต่างเท้า
เสพยวายุพาคึก ยิ่งร่ำ ร้องนา
เสียงไม่ขาดค่ำเช้า ชื่อไม้กังหัน ฯ

ถ, ธ, ส,

โคลงทาย

๗๙ ๏ สองเหล่าอริร้า รบกัน
ต่างต่อยต่างตีรัน ไล่ล้ำ
เปนตายถูกสำคัญ เจ็บปวด ยิ่งแฮ
บ้างก็ขัดซัดซ้ำ ทะลุเหย้าเรือนหนี ฯ

๘๐ ๏ ใช่โพธิสัตวสร้าง สมภาร
มีอัชฌัตติกะทาน เรียกให้
แก่สัตวติรัจฉาน สามสิ่ง
ทั่วทุกคนทำได้ ดั่งนี้อันใด ฯ

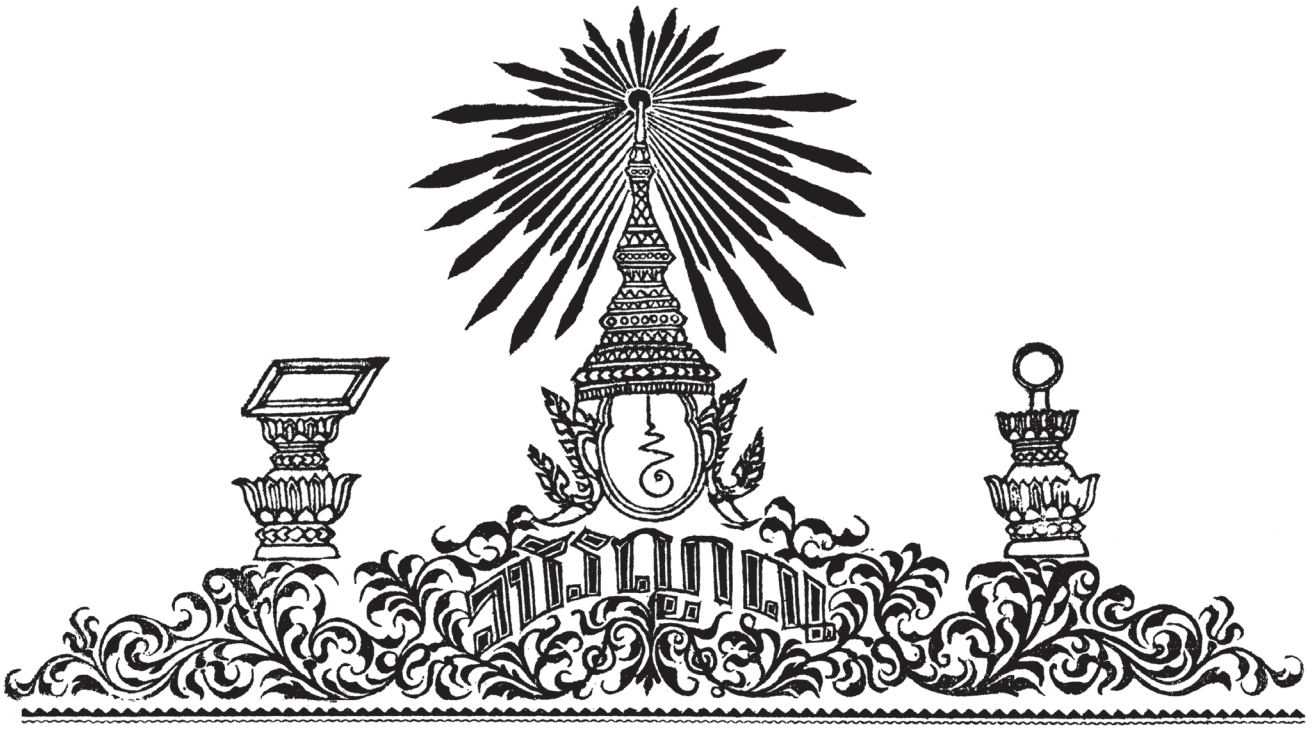

เล่ม ๒ แผ่น ๔๓ วันที่ ๖ เดือน ๑๐ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีกุน นพศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สารสมาญ

เวรเสชาธิการ

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ	น่า ๓๓๗
ว่า ด้วย อภิเนาว นิเวศน์	น่า ๓๓๘
ว่า ด้วย ถนน ใหญ่ ท้อง สนาม	น่า ๓๓๙
ราย งาน หอ พระสมุด วชิรญาณ	น่า ๓๔๓
ฉันท วรรณพฤติ	น่า ๓๔๔
แก้ โคลง ทาย	น่า ๓๔๔
โคลง ทาย	น่า ๓๔๔

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ

๏ พระ เสดจ ยูรยาตร เย็อง ลง ยัง เรือ เอย
ที่นั่ง รัตน บัลลังก์ เทียบ ไว้
เนื่อง สนม แน่น ชาว วัง อีก พระ ประยูร นา
เถ้า แก่ ท้าว นางได้ อยู่ ท้าย ถวาย เรือ ฯ

๏ เสดจ ถึง ประทับ ยั้ง หยุด พลัน
ให้ เคลื่อน เรือ อนันต์ นาค เต้า
พล พาย พรั่ง พร้อม กัน พาย ล่อง
ถึง จอด เรียง เคียง เข้า เทียบ หน้า เรือ ชนาน ฯ

๏ เจ้า กรม พระ ตำรวจ ทั้ง แปด นาย
ต่าง ก็ ลง เรือ พาย ล่อง น้ำ
โคม เพชร จุด ผูก หมาย ตำรวจ ใช้ นา
พาย หนัก เร่ง พาย ช้า ริบ ร้อน เรว ไป ฯ

๏ ครั้น ถึง ที่ ทุ่น ตั้ง ล้อม วง
แวะ จอด จับ ทุ่น ตรง ที่ นั้น
สี่ ตำรวจ รอบ ใน คง ตาม ที่ เคย เอย
ตำรวจ นอก สนม ชั้น นอก ริ้ว เคย เสมอ ฯ

๏ ทรง จุด ประทีป ถวัน เทียน ราย ลำ เฮย
เทียน ฉัตร จำรัด ฉาย ช่อง ชั้น
เสดจ ทรง ประนม ถวาย เรือ เคลื่อน ลอย แฮ
สังข์ หวู่ แตร เหว่ จั้น จบ จ้า แจ่ม ใจ ฯ

เรื่องนี้ จะ มี ต่อ ไป

ว่าด้วย อภิเนาวนิเวศน์

พระบาทสมเดจพระบรเมนทรมหามกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม เปนพระเจ้าแผ่นดินที่ ๔ ในพระบรมราชวงษนี้ ได้เสดจเถลิงถวัลยราชสมบัติ บรมราชาภิเศกณกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา ณวัน ๕ เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุนตรีศก ศักราช ๑๒๑๓ ทรงพระราชรำพึงถึงกาลอันเปนบุรพภาคสมัย ในขณะเมื่อกรุงเทพทวาราวดีศรีอยุทธยาเก่า ยังตั้งเปนปรกติอยู่นั้น สมเดจพระบรมสยามมหาราชาธิราชเจ้า ผู้กอบด้วยอิศริยาธิปไตยยศ จะให้ปรากฎพระนามตามบุรพราชสยามวงษ ได้ทรงสฐาปนาพระราชวัง พระที่นั่งมหาปราสาทราชมณเฑียรสถาน เพื่อจะเสดจประทับศุขสำราญในไตรพิธรดูเปนหมู่ ๆ สามตำบลบ้าง สีตำบลบ้าง เปนเยี่ยงอย่างมาฉนี้ ครั้งเมื่อพระบาทสมเดจพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ เสดจเถลิงถวัลยราชสมบัติ ได้ทรงสร้างกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยาใหม่นี้ ในฝั่งฟากบุรพทิศแห่งแม่น้ำเจ้าพระยามหานทีสำเรจแล้ว จึ่งทรงสฐาปนาพระที่นั่งสองหมู่ มีนามว่าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระที่นั่งพิมานรัถยา พระปรัศซ้าย พระปรัศขวานั้นหมู่หนึ่ง ฝ่ายตวันตก พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยนั้นหมู่หนึ่ง ฝ่ายตวันออก แลที่ในสวนขวาทิศตวันออก พระที่นั่งหมู่ตวันออกนี้ ทรงสร้างไว้แต่พระตำหนักทองที่ประทับในสระน้ำหลัง ๑ พลับพลาที่เสวยริมปากอ่างแก้วน่าเขาฟองน้ำหลังหนึ่ง สวนนั้นมีกำแพงแก้วล้อมรอบเปนบริเวณ

ครั้นมาในแผ่นดินพระบาทสมเดจพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ทรงเหนว่าพระตำหนักทองแลพลับพลานั้นย่อมนัก จึ่งโปรดขยายสวนแลสระให้ใหญ่กว้างออกไปก่อกำแพงล้อมชั้นนอกเปนวงใหญ่ แล้วทรงสร้างพระที่นั่งทองสามหลัง มีตึกอย่างจีนอย่างยุโรปงามต่าง ๆ มากกว่าร้อยเรี่ยรายประดับอยู่ โดยรอบเปนบริวารเปนที่ประทับสำราญพระราชหฤทัย

ครั้นมาในแผ่นดินพระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชศรัทธา โปรดให้รื้อตึกจีนตึกอย่างยุโรปทั้งปวงนั้นไซ้ ไปปลูกสร้างถวายในพระอารามนั้น ๆ เสียจนสิ้น สิลาก่อเขาสิลาปูพื้นทั้งปวง ก็ให้ลากขนไปประดับประดาในพระอารามหลวงหมด เปนการฉลองพระเดชพระคุณ ในพระบาทสมเดจพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ยังเหลืออยู่แต่พระที่นั่งใหญ่สามองค์กับพระที่นั่งเยน อ่างแก้วแลโรงมหาสภา กับซุ้มประตูสามแห่งดำรัสประภาศอยู่ ว่าจะรื้อไปถวายในพระอารามบ้าง จะสร้างเปนพระอารามบ้างแล้วก็สงบไป การก็งดอยู่จนสิ้นแผ่นดินนั้น ครั้นล่วงแผ่นดินพระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมาแล้ว ถึงแผ่นดินประจุบันนี้ จึ่งทรงพระราชดำริห์ว่า ถ้าจะให้รื้อพระที่นั่งใหญ่สามองค์ กับทั้งโรงมหาสภา ไปสร้างในพระอารามใด ๆ ฤๅจะสร้างเปนพระอารามใหม่ตามพระราชดำริห์สมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นเล่า ก็ทรงรังเกียจอยู่ด้วยเหตุสองประการ คือจะเปนที่เสื่อมเสียสาบสูญพระเกียรติยศ แห่งพระบาทสมเดจพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ผู้เปนเจ้าของเดิมได้ทรงสร้างไว้ เพราะพระราชมณเฑียรสถานที่ใหญ่ ๆ ปรากฎ มีกำหนดว่าทรงสร้างในแผ่นดินนั้น จะไม่มีในพระราชวังนี้เลย อย่างหนึ่งคือทรงระแวงว่า พระราชดำริห์พระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าจะให้รื้อไปถวายฤๅสร้างเปนพระอารามดังนั้น เกลือกชรอยเทพยดาที่เปนเหศรศักดานุภาพ ที่สิงสถิตยอยู่ในพระที่นั่งนั้นจะไม่เหนชอบด้วยกระมัง จึ่งบันดานให้การรอ ๆ รั้ง ๆ มาจนหาได้รื้อไปไม่ดังนี้

เพราะฉนั้นครั้นจะให้รื้อใหม่บัดนี้ กลัวจะมีเหตุ

ต่าง ๆ ไป ควร จะ ปฏิสังขรณ์ ขึ้นไว้ ใน ที่ เดิม จึ่ง จะ ชอบ ถึง กระนั้น ไม่ ควร จะ ทำ แล ประกอบ เป็น พระราช มณเฑียร สถาน เพราะ พระบาท สมเดจ พระนั่งเกล้า เจ้า อยู่หัว ได้ ออก พระโอฐ ใน พระราช ดำริห์ ว่า จะ ถวาย ใน พระพุทธ สาศนา เป็น พระราชอุทิศ เป็น การ ฉลอง พระเดช พระคุณ ใน พระบาท สมเดจ พระพุทธ เลิศหล้า นภาไลย นั้น เพราะ ฉนั้น จึ่ง โปรด สถาปนา การ แก้ ไข แล ปฏิสังขรณ์ ขึ้น ให้ ดี กว่า เก่า แล้ว ขนาน นาม ว่า พระพุทธ มหา มณเฑียร แล้ว ทรง สถาปนา การ สร้าง พระพุทธ รัตนสถาน หลัง หนึ่ง เพิ่ม เข้า ใน ทิศ ตวัน ออก พระราช มณเฑียร พระที่นั่ง ของ พระบาท สมเดจ พระพุทธเลิศหล้านภาไลย นั้น แล้ว ให้ ก่อ กำแพง แก้ว กั้น เป็น ส่วน หนึ่ง ตั้ง แต่ ที่ กึ่ง พระราช อุทยาน สวน ขวา มา จน ถึง มุม ทิศ พยัพ ยก เป็น พุทธเจดีย สถาน อาราม ภายใน พระราชวัง เป็น ที่ ประดิษฐาน ตั้ง พระ สถูป ทอง สุวรรณ สถูป บันจุ พระบรม พุทธสารีริก ธาตุ แล พระพุทธ ปฏิมากร แก้ว ผลึก แล พระพุทธ รูป ฉลอง พระองค์ พระเจ้า อยู่หัว ทุก พระองค์ แล พระพุทธ ปฏิมา รูป พิเศศ ต่าง ๆ ไว้เป็น ที่ นมัสการ ใน พระราชวัง ดังวัด พระศรีรัตนสาศดาราม ขนาน นาม ว่า พระพุทธ นิเวศน์ อีก แห่ง หนึ่ง เมื่อ ทรง จัด แจง ตัด ส่วน สวน ขวา มหา ราช อุทยาน ถวาย แด่ พระพุทธสาศนา แล รักษา พระเกียรติ ยศ ใน พระบาท สมเดจ พระพุทธเลิศหล้า นภาไลย ดังนี้ แสวง ส่วน ที่ เหลืออยู่ ใน พระราช อุทยาน ยัง ว่าง อยู่ มาก จึ่ง ทรง พระราช ดำริห์ ให้ สถาปนา พระที่นั่ง ราชมหา มณเฑียร สถาน ใหม่ ขึ้น อีก หมู่ หนึ่ง มี พระที่นั่ง หลายองค์ เนื่องกัน คือ พระที่นั่ง ภูวดลทัศไนยให้ เป็น คู่ กับ พระที่นั่ง สุทไธสวรรย์ ของ พระบาท สมเดจ พระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว ซึ่ง อยู่ บน กำแพง พระราชวัง ข้าง ทิศ ตวัน ออก นั้น แล พระที่นั่ง อนันตสมาคม พระที่นั่ง นงคราญ สโมสร พระที่นั่ง จันทร ทิพโพภาศ พระที่นั่ง ภาณุมาศ จำรูญ พระที่นั่ง มูล มณเฑียร มี หอ เสถียร ธรรมปริต หอ ราช ฤทธิ รุ่งโรจน์ หอ โภชนลิลาศ แล พระที่นั่ง ประภาศ พิพิธภัณฑ์ ตั้ง อยู่ใน สถาน นั้น ๆ ที่ ควร โดย รอบ คอบ พระที่นั่ง มหา มณเฑียร อภิเนาว นิเวศน์ นี้ ทรง สถาปนา ประดิษฐาน ขึ้น ไว้ ทั้ง นี้ ใช่ จะ ทรง ลุ่ม หลง มัว เมา ด้วย เบญจ พิธ กาม คุณ ฤดี ไม่ เหน พระไตร ลักษณ แล ความ ชรา พยาธิ มรณสังเวค วัตถุ นั้น ก็ หา มิได้ ซึ่ง ทรง สร้าง ขึ้น ทั้ง นี้ หวัง พระราช หฤทัย จะให้ เป็น พระ เกียรติยศ แด่ พระบารมี แผ่นดิน ประจุบัน นี้ สืบ ไป ภาย น่า ดัง หนึ่ง พระที่นั่ง มหา มณเฑียร เดิม แล หมู่ พระที่นั่ง ดุสิต มหา ปราสาท เป็น พระเกียรติยศ แด่ พระบาท สมเดจ พระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกย์ พระที่นั่ง พุทธ มหา มณเฑียร แล โรง ช้าง เผือก ทั้ง ๔ เป็น พระเกียรติยศ แด่ พระบาท สมเดจ พระพุทธเลิศหล้า นภาไลย แล พระที่นั่ง สุทธยัสวรรย ปราสาท เป็น พระเกียรติยศ แด่ พระบาท สมเดจ พระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว นั้น

ว่าด้วย ถนนใหญ่ที่ยังสนาม

น่าพระบรมมหาราชวัง

พระ ราช วัง พระ เจ้าแผ่นดิน ตั้ง อยู่ ใน ที่ใด ถนน ใหญ่ กว้าง กว่า ถนน ที่ เป็น ทาง เที่ยว เตร็ด เตร่ ไป มา แล เป็น ที่ ค้า ขาย สำหรับ บ้าน เมือง นั้น ย่อม สร้าง ไว้เป็น เครื่อง ประดับ สำหรับ พระ ราช วัง ด้วย ประโยชน์ ประ สงค์ เป็น อัน มาก โดย สม ควร แก่ ภาค ภูมิ บ้าน เมือง แล การ งาน บ้าน เมือง แล ขนบ ธรรม เนียม บ้าน เมือง

(๑) คือ จะให้ พระ ราชวัง ห่าง จาก หมู่ บ้าน เรือน ที่ รก เรี้ยว เป็น รังไฟ ถ้า เกิด ไฟ ไหม้ จะ ไม่ ให้ ลาม มา ถึง พระ ราชวัง จะ ไม่ ให้ ลูก ไฟ มา ตก ใน พระ ราชวัง ฤๅ สวด ไช้ สวด ศพ ไม่ ให้ ได้ ยิน มา ถึง พระราชวัง แล อื่น ๆ

(๒) ถ้า จะ เกิด ข้าศึก ศัตรู จะ เข้า ปล้น พระ ราชวัง ชาว บ้อม ล้อม วัง จะ ได้ เหน แต่ ไกล ไม่ มี ที่ แอบ แฝง เข้า มา ถึง กำแพง ได้ โดย ง่าย ทาง ปืน ใน ช่อง บ้อม ข้าง

ให้ จะ ได้ กวาด เชิง กำแพง ได้ ตลอด แล เหตุ อื่น ๆ อีก เปน อัน มาก ใน การ ที่ จะ ต้อง รักษา พระ ราชวัง ด้วย ถนน ใหญ่ นั้น

(๓) การ พระราช พิธี ใน หลวง เคย ทรง ประพฤติ ตาม สาศนา พระ พุทธ บ้าง สาศนา พราหมณ บ้าง มี อยู่ ลาง ครั้ง ลาง คราว เปน การ แห่ รอบ พระ ราชวัง อย่าง แห่ พิธี อาพาธ วินาศ พิธี พรุณ สาตร แล แห่ วิม พระ ราชวัง ด้าน หนึ่ง สอง ด้าน อย่าง แห่ พระราช พิธี คเชน ทรัศ วสนาน แล แห่ เจ้า นาย ทรง ผนวช แล แห่ พระราช พิธี ตรี ยัม พวาย ตรี ปวาย แล ใน ช้าง พระ ราชวัง ด้าน หนึ่ง ย่อม มี ท้อง สนาม ใหญ่ เปน ที่ ทอด พระเนตร ซ้อม หัด ทหาร แล ผัด พาน พ่อ แพน ช้าง น้ำ มัน แล วิ่ง ม้า ตี คลี ว่า ทวน กระบี่ กระ บอง แล มี การ มหรสพ ต่าง ๆ เปน ที่ ทอด พระเนตร สำราญ พระราช หฤไทย แล เปน ที่ หัด พระเจ้า ลูก เธอ หลาน เธอ ทรง ช้าง ทรง ม้า อยู่ ใน สนาม ใกล้ พระ ราชวัง ไม่ กระทบ กระทั่ง กับ ร้าน โรง ที่ ขาย ของ แล ทาง ไป มา ของ ราษฎร ด้วย เหตุ ทั้ง ปวง ดัง พรรณา มา นี้ ถนน วิม พระ ราชวัง รอบ ทุก ด้าน เปน เครื่อง ประดับ สำหรับ พระ ราชวัง ไม่ ใช่ เปน ทาง กลาง สำหรับ คน ทั้ง ปวง เดิน

ก็ ถิ่น สถาน ทั้ง ปวง ที่ เปน ที่ อยู่ ของ คน ที่ จด กับ ช้าง ถนน ก็ เปน ที่ หลวง ทั้ง สิ้น ผู้ จะ อยู่ ได้ ก็ แต่ ผู้ ซึ่ง โปรด พระราช ทาน ให้ อยู่ จะ ซื้อ ขาย จำ นำ จำ จอง กัน ไม่ ได้ ถ้า มี ผู้ มา แอบ อิง อาไศรย แทรก แซง อยู่ เจ้า พนัก งาน ผู้ ตรวจ ตรา รู้ ไล่ เสีย แล แย่ง ร้อ หลัง คา กระ ท่อม ที่ ปลูก เสีย เปล่า ก็ ได้ ใน หลวง ไม่ ต้อง เสีย ค่า ไม้ ค่า จาก ดัง ให้ ร้อ เรือน ซึ่ง ปลูก ลง ใน ที่ พระราช ทาน ให้ อยู่ แล ใน ที่ ของ ราษฎร ซึ่ง ซื้อ เปน หลวง นั้น เลย การ ดัง นี้ เปน กฎ หมาย อย่าง ธรรมเนียม มา แต่ โบราณ คุม บัดนี้

ว่า ชั้น แรง โดย วิเสศ ด้วย ที่ ทาง รอบ พระ บรม มหา ราชวัง กรุง เทพ มหา นคร บาง กอก นี้ เดิม ประ ตู วิเสศ ไชย ศรี เผ่น ประ ตู เปิด ทาง ผู้ คน เข้า ออก มาก แล ข้าม ถนน ไป มี โรง ช้าง เปน แถว ตั้ง แต่ มุม ทวัน ออก เฉียง เหนือ จน กระทั่ง ถนน ตรง ประ ตู วิเศศ ไชย ศรี ขึ้น ไป พระ บวร ราชวัง ข้าม ถนน นั้น ลง ไป ข้าง ทวัน ตก ก็ เปน วัง พระ องค์ เจ้า ซึ่ง พระ เจ้า อยู่หัว ต้อง พระราช ประสงค์ จะ ให้ เสดจ อยู่ ใกล้ ๆ เพื่อ จะ ได้ รับ สั่ง ใช้ การ งาน กลาง วัน กลาง คืน ง่าย ๆ เจ้า นาย ที่ เสดจ อยู่ ใน วัง เหล่า นั้น แต่ ล้วน ย่อม เปน สำคัญ เปน ประ ธาน ใน ราชการ นั้น ต่าง ๆ ถนน ทาง นั้น ต้อง เปน ทาง ใหญ่ เพื่อ จะ ได้ ใช้ เปน ทาง ช้าง เดิน ลง น้ำ แล กลับ มา โรง เมื่อ ช้าง มี กิริยา มี น้ำ มัน จะ ได้ ไล่ คน ให้ ห่าง หมอ ควาน ผู้ กำกับ ช้าง จะ ได้ รั้ง ช้าง ไว้ แต่ ไกล ไม่ ให้ ไล่ ผู้ คน ที่ เหน แต่ ไกล ถนัด ไม่ ขวน เขิน แล ข้า ราชการ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ก็ เดิน ทาง นั้น มาก เพราะ ประ ตู เข้า ออก พระ ราชวัง อยู่ ทาง นั้น แล เปน ทาง จะ เดิน ไป พระ บวร ราชวัง แล เปน ทาง ที่ จะ เฝ้า พระ องค์ เจ้า ผู้ เปน ใหญ่ ใน ราชการ นั้น ๆ แล เสดจ อยู่ ใน วัง แถว นั้น ก็ คน ใน ราชการ บาง จำ พวก จะ ให้ ไป อยู่ ห่าง อยู่ ไกล ไม่ ได้ คือ พวก กรม ช้าง รักษา ช้าง แล ทำ ราชพาหนะ ล้อม พระ ราชวัง พวก กรม วัง กรม ม้า ใช้ แล อื่น ๆ ไป ที่ จะ ต้อง ให้ อยู่ ใน ที่ ใกล้ เรียก ใช้ ราชการ กลาง วัน กลาง คืน เนือง ๆ นั้น มี อยู่ มาก จึง โปรด ให้ มี ทิม แถว วิม กำแพง ด้าน เหนือ ตลอด ไป ทั้ง ด้าน แล พระ ราช ทาน ให้ ข้า ราชการ พวก นั้น อาไศรย อยู่ พวก นั้น ก็ พา บุตร ภรรยา มา อยู่ ที่ นั้น ด้วย แล เมื่อ มี ผู้ คน ที่ เดิน เข้า ออก ใน พระ ราชวัง มาก บุตร ภรรยา ของ พวก นั้น ก็ หา ของ ต่าง ๆ มา วาง ขาย ใน ทิม ที่ อยู่ ของ ตัว แล คน ขาย ของ เร่ คือ ขาย สมุด กระ ดาษ ดินสอ แล ของ กิน ต่าง ๆ ซึ่ง เปน ชาว บ้าน ชาว เรือน อยู่ ที่ อื่น เหน คน เดิน มาก จะ ขาย ของ ได้ ก็ หอบ หาบ สิ่ง ของ ๆ ตัว ปูแผง วาง ขาย เปน เวลา บ้าง ด้วย เหตุ นี้ หน ทาง หลวง ข้าง พระ ราชวัง ด้าน เหนือ นั้น ก็ ปรากฏ เหมือน หนึ่ง เปน ตลาด ไป การ ที่ แท้ จริง ทาง นั้น มิ ใช่ ตลาด แต่ ก่อน เจ้า ภาษี ตลาด มา เก็บ เอา ค่า ที่ แต่ ของ ที่ ราษฎร เอา มา ซื้อ ขาย

ถึงแผ่นดินประจุบันนี้ ทรงพระปรารภว่าที่ถนนนั้นมิใช่ตลาด เพราะไม่มีที่เป็นของผู้อื่นจะซื้อจะขายจำนำจำจองกันได้ เป็นที่หลวงโปรดให้ผู้ใดอยู่จึงอยู่ได้ มิใช่ท้องที่ของเจ้าภาษีตลาด โปรดให้เลิกการเก็บภาษีนั้นเสียหลายปีมาแล้ว ถึงผู้อยู่ในโรงหลวงเหล่านั้นก็อยู่โดยอำนาจที่พระราชทานไม่ต้องเสียค่าเช่าไม่ต้องเสียค่าภาษีค่าโรงที่ขายของ ดังโรงในถนนอื่นๆ ถนนนั้นก็ดีที่อยู่คือทิมแลโรงช้างแลวังเจ้านั้นก็ดี เป็นของสร้างขึ้นด้วยทุนหลวงแรงคนหลวงหมดโรงช้างแลวังเจ้านั้น เป็นเขตรแดนเหมือนกำแพงพระราชวังวงไปอีกชั้นหนึ่ง ถนนนั้นก็เหมือนถนนในพระราชวัง

ก็ในภายในพระราชวัง ข้าราชการฝ่ายในมีข่าวไพร่อยู่ด้วยมากก็ไปหาสิ่งของต่างๆ มาซื้อขายแก่กันมีบ้าง เมื่อซื้อขายในพระราชวังดังนั้นก็ไม่ต้องเสียภาษีเป็นที่ซื้อขายฉันใด ของซื้อขายในถนนด้านเหนือก็ไม่ต้องเสียภาษีค่าที่ฉันนั้น

ถนนใหญ่ริมกำแพงพระราชวังด้านตวันออกนั้น เปิดที่ไว้กว้างขวางเพื่อจะเป็นทางแห่แหนในเวลามีพระราชพิธีและมีการมโหรศพต่างๆ ในเวลาสมควรนั้นๆ ถนนนั้นก็ไม่ใช่เป็นทางคนเดินสำหรับพระนครเป็นที่อยู่ในเขตรพระราชวังเหมือนกัน เพราะสิ่งของที่สร้างลงไว้ในฟากถนนข้างตวันออกนั้น ตั้งแต่มุมพระราชวังตวันออกเฉียงเหนือลงไปจนถึงมุมตวันออกเฉียงใต้ก็ล้วนเป็นของหลวงทั้งสิ้น คือศาลาศาลยาญชีศาลาลูกขุนศาลหลวง โรงช้างโรงม้าโรงโขนศาลากองตระเวนรักษาทางแลโรงเครื่องม้าโรงทหาร แลวังเจ้าซึ่งพระราชทานให้อยู่ด้วยพระราชประสงค์จะไว้ใช้ใกล้ๆ แลบัดนี้มีตึกแถวขึ้นที่น่าพระที่นั่งสุทไธยสวรรย์อีกยืดหนึ่ง โปรดให้สร้างขึ้นสำหรับพระราชทานให้ผู้ใดๆ ที่จะต้องพระราชประสงค์ให้อยู่ได้ที่อาไศรยอยู่ใกล้ๆ คือครูหัดทหารครูหัดแตรครูสอนหนังสือครูทำหนังสือพิมพ์แลอื่นๆ ที่ยังเหลืออยู่ลูกค้าต่างประเทศบางพวกที่หาของปลาดๆ มีราคาเข้ามาขายมีพระราชประสงค์จะให้ของต่างๆ เหล่านั้นมาอยู่ในที่ใกล้เพื่อข้าราชการฝ่ายน่าฝ่ายในจะได้ไปจัดซื้อง่ายๆ โปรดให้ลูกค้าพวกนั้นเช่าท้องบางห้องไว้ของแผ่ขายอยู่ก็มีบ้าง จีนช่างเย็บเสื้อเย็บผ้าเป็นประโยชนแก่คนมากควรจะมีในที่ใกล้ๆ โปรดให้มาเช่าที่อยู่และรับจ้างเย็บเสื้อเย็บผ้าและเย็บเสื้อผ้าขายอยู่ใกล้ก็มีบ้าง คนเหล่านี้และลูกค้าเหล่านี้โปรดให้ได้หยู่ในตึกแถวนี้ก็โดยเฉพาะแก่ความชอบนั้นๆ และพระราชประสงค์นั้นๆ เหมือนกับโปรดให้อยู่ในพระราชวังตึกนั้นจะเป็นที่ตลาดสำหรับบ้านสำหรับเมืองก็หาไม่ โรงช้างโรงม้าโรงทหารตึกดินและตึกสองชั้นนั้นและวังเจ้าซึ่งเป็นของสร้างขึ้นด้วยทุนหลวงแรงคนหลวงทั้งปวงนั้นก็เป็นของชั้นเหมือนกับกำแพงพระราชวังออกไปอีกชั้นหนึ่ง ประจักษ์อยู่ดังนี้เป็นแท้ ก็ด้านใต้พระราชวังนั้นไม่เป็นสนามไม่เป็นทางแห่ใหญ่โตนักถึงกระนั้นแต่ก่อนด้านนั้นก็มีที่กว้างถนนใหญ่เพราะมุมพระราชวังด้านตวันออกตวันตกเฉียงใต้นั้นสุดอยู่เพียงป้อมอนันตคิรีและป้อมสัตบรรพตครั้นภายหลังขยายพระราชวังออกไปให้ใหญ่ในด้านหลังทั้งป้อมมณีปราการพิศาลเสมาภูผาสุทัศลงถนนจึ่งแคบไปก็ในด้านนั้นเป็นด้านหลังพระราชวังเปลี่ยวอยู่จึ่งโปรดให้มีทิมแถวริมเชิงกำแพงให้พวกข้าราชการที่จะรักษาพระราชวังด้านนั้นอาไศรยอยู่ พวกนั้นพาบุตรภรรยามาอยู่ก็เอาสิ่งของมาซื้อขายลูกค้าต่างๆ หอบหิ้วของมาแต่อื่นปูแผงขายบ้าง เพราะหญิงในพระราชวังเมื่อมาซื้อของในช้างนอกก็พอใจซื้อเอาแต่ที่ใกล้ๆ ที่นั้นจึ่งได้กลายเป็นตลาดไปเรียกว่าตลาดท้ายสนม ที่แท้นั้นที่อันนั้นมิใช่ตลาดเพราะวัด

พระ เชตุ พน เปน ที่ นมัศ การ ของ ชาว ใน พระ บรม มหา ราชวัง เปน พระ อาราม หลวง ทรง สร้าง ขึ้น เปน ของ ชัน ธ ล้อม อยู่ นอก ถนน เหน ประ จักษ อยู่ ของ ขาย ใน ตลาด นั้น เหมือน ของ ขาย ใน พระ ราชวัง ไม่ ต้อง เสีย ภาษี ที่ ขาย ดัง โรง ร้าน เจ้าของ อื่น มิ ใช่ ของ หลวง

ด้าน ตวัน ตก พระ ราชวัง นั้น กำ แพง ล้อม ชั้น นอก เหมือน เช่น ล้อม อยู่ ทั้ง สาม ด้าน ดัง กล่าว มา แล้ว นั้น ไม่ มี มี แต่ ทิม แล กำ แพง ชั้น ใน ด้าน นั้น กำ แพง พระ นคร เข้า อยู่ แทน ที่ กำ แพง ชั้น นอก ถนน ด้าน นั้น ก็ คับ แคบ เพราะ เต็ม ไป ด้วย ทิม ต่อ กำ แพง พระ นคร ล้วน เปน ทิม หลวง ให้ กรม วัง นอก แล สนม พล เรือน ทหาร ใน โรง ทาน รอง งาน ตำรวจ อาไศรย อยู่ คน ที่ อยู่ ใน ด้าน นั้น แต่ ล้วน เปน พนัก งาน แล ข้า ใน พระองค์ เจ้า ที่ อยู่ ใน พระ ราชวัง อาไศรย อยู่ ทั้ง สิ้น ก็ ประ ตู ศรี สุ ดาวงษ ประ ตู อนงค ลีลา ประ ตู ยาตรา สัตรี ประ ตู ศรี สุนทร ทั้ง ๔ นี้ ก็ เปน ทาง เบิด ออก จาก พระ ราชวัง ชั้น ใน ไม่ มี กำ แพง อันใด กั้น เพราะ ฉนั้น แต่ ก่อน มา จน บัด นี้ จึ่ง ชัก กำ แพง พระ ราชวัง ชั้น นอก เข้า ติด กับ กำ แพง พระ นคร แล้ว จึ่ง มี ประ ตู สกัด เหนือ ใต้ เรียก ว่า ประ ตู พิทักษ บวร ประ ตู สุนทร ทิศา รักษา อยู่ ชั้น นอก ก็ ใน ถนน ด้าน นั้น แต่ เดิม มา คุม บัด นี้ ก็ มี กฎหมาย ห้าม ไม่ ให้ มี ผู้ ไป มา บน หลัง ม้า มา เดิน เข้า ออก ทาง ประ ตู พิทักษ บวร ประ ตู สุนทร ทิศา เวลา ค่ำ แล้ว ไม่ ให้ ผู้ คน เดิน ไป มา เพราะ ว่า ทาง นั้น ใกล้ ประ ตู พระ ราชวัง เปน ชั้น ใน ถนน ใน ภาย ใน ประ ตู สกัด เหนือ ใต้ เปน ถนน ใน พระ ราชวัง ฉนั้น ใด ถึง ถนน สาม ด้าน รอบ พระ ราชวัง ก็ มี ของ ใน หลวง สร้าง อย่าง เดียว มิ ใช่ ของ ผู้ อื่น ล้อม อยู่ รอบ เหมือน กำ แพง พระ นคร ด้าน ตวัน ตก ล้อม อยู่ นั้น ที่ ใน ภาย ใน รอบ พระ ราชวัง นี้ จะ เปน ที่ มี ผู้ อื่น เปน เจ้า ของ ครอบ ครอง มี อำนาจ จน ซื้อ ขาย ฤๅ ให้ เช่า ให้ อาไศรย แล จำ นำ จำ จอง ได้ ดัง ที่ ใน ถนน อื่น ไม่ มี ผู้ ที่ อยู่ ก็ เปน แต่ ข้า ราชการ อยู่ ประ จำ รักษา ตาม พนัก งาน แต่ ครั้น อยู่ นาน ก็ รับ จ้าง ถอน อยู่ แทน ผู้ ที่ ไม่ มา เปน นิตย บุตร ภรรยา ก็ พลอย ติด มา อยู่ ด้วย จึ่ง ปรากฏ เหน เปน บ้าน เรือน ของ ผู้ ที่ อยู่ ไป ที่ จริง นั้น ผู้ ที่ อยู่ ใน ถนน รอบ พระ ราชวัง ทั้ง สิ้น อยู่ ได้ ก็ ตาม ที่ ทรง พระ กรุณา โปรด ให้ อยู่ รับ ราชการ ตาม พระราช ประ สงค์ นั้น ๆ ไม่ อยู่ ได้ โดย อำนาจ ทรัพย สิน ของ ตัว

อนึ่ง เปน กฎหมาย อย่าง ธรรม เนียม มา พระเจ้า อยู่ หัว เสดจ ออก บน พลับ พลา ฤๅ ที่ ใด ๆ ผู้ ใด จะ มา บน หลัง ช้าง หลัง ม้า แล บน รถ แล ยวด ยาน คาน หาม ไม่ ได้ กฎหมาย ห้าม เปน อัน ขาด คน จะ ไป มา บน หลัง ช้าง หลัง ม้า แล รถ ยวด ยาน คาน หาม น่า พระ ที่ นั่ง ตัด น่า ฉาน ไป ได้ ก็ แต่ ผู้ ที่ ต้อง เกณฑ์ ใน กระ บวน แห่ ถวาย ทอด พระ เนตร แล โปรด ให้ ขึ้น ขับ ช้าง แล ม้า ถวาย ใน กระ บวน ราชการ เท่า นั้น ก็ ผู้ ที่ ไป มา บน หลัง ช้าง หลัง ม้า แล รถ แล คาน หาม ตาม ยศ ศักดิ์ แล อำนาจ ของ ตัว มา ถึง ที่ เพียง จะ ทอด พระเนตร เหน แล้ว ก็ ต้อง ลง

บัด นี้ พระ ที่ นั่ง ที่ ประ ทับ ยก มา สร้าง ลง ใหม่ ใกล้ กำแพง ด้าน ตวัน ออก พระ ราช วงษา นุ วงษ แล ข้า ราชการ ก็ เข้า ออก แล นั่ง ลุก อยู่ ที่ เบ็ญจา น่า พระ ที่ นั่ง สุทไธย สวรรย แล เดิน เหิน ไป มา ด้วย กิจ นั้น ๆ มาก กว่า แต่ ก่อน ที่ สนาม น่า พระ ที่ นั่ง สุทไธย สวรรย บัด นี้ ก็ เปน สนาม หัด ทหาร อยู่ เปน นิตย ทุก วัน พระเจ้า ลูก เธอ พระองค์ น้อย ๆ เสดจ ออก ไป ทอด พระ เนตร หัด ทหาร อยู่ ที่ สนาม นั้น เนือง ๆ เสดจ เข้า มา ถวาย ทูล ว่า มี คน พวก หนึ่ง มา บน หลัง ม้า ด้วย กัน เปน อัน มาก ขับ เรว ผ่า สนาม ทหาร เข้า มา แล้ว ลง ไป เที่ยว ข้าง ถนน เจริญ กรุง ทุก วัน ต้อง กลัว พวก นั้น ต้อง ระวัง พระองค์ วิ่ง หนี แต่ ไกล กลัว จะ ถูก ม้า เหยียบ ดัง ข้า ราช การ แก่ อายุ ๖๐ ปี เสศ นั้น ด้วย เหตุ ทั้ง ปวง ต่าง ๆ

อย่าง ว่า มานี้ จึ่ง ทรง พระ ราชดำริห์ ว่า ท้อง สนาม ไชย น่า พระที่ นั่ง สุทไธย สวรรย์ แต่ ก่อน น่า ฝน ก็ เป็น โคลน ตม น่า แล้ง ก็ เป็น ระแหง ม้า จะ เดิน ก็ เป็น อัน ยาก ก็ ครั้ง นี้ ทรง พระ ราช ดำริห์ ให้ ทุบ ปราบ โปรย ทราย ทำ ให้ แน่น ให้ เรียบ ร้อย ก็ เพื่อ จะ ให้ เป็น สนาม หัด ทหาร แล เป็น ที่ สำหรับ พระเจ้า ลูกเธอ หัด ทรง ช้าง ทรง ม้า แล เป็น ที่ มี การ วิ่ง ม้า มวย ปล้ำ กระ บี่ กระ บอง เป็น การ สำหรับ ใน ราช การ แผ่นดิน จะ ได้ ทำ เป็น สนาม ให้ คน อื่น ๆ มิ ใช่ คน ใน ราช การ มา ขี่ ม้า เที่ยว เล่น เหมือน อย่าง ที่ ๆ อังกฤษ เรียก ว่า ปาร์ก สำ หรับ เป็น ที่ เล่น ของ คน ทั้ง ปวง หา มิ ได้ เพราะ ที่ สนาม นี้ เป็น ที่ สำหรับ พระ ราช วัง มี สิ่ง ซึ่ง สร้าง ขึ้น เป็น ของ หลวง ใช้ ราชการ หลวง ล้อม อยู่ รอบ ดัง ว่า แล้ว ไม่ ควร ที่ คน ทั้ง ปวง จะ มา คิด ว่า เป็น ที่ เที่ยว เล่น วิ่ง เล่น ของ คน ทั้ง ปวง ควร จะ ให้ ปิด ทาง สกัด เหนือ สกัด ใต้ เสีย ดัง ด้าน ตวัน ตก ที่ สกัด ไว้ ด้วย ประตู พิทักษ บวร ประตู สุนทร ทิศา ครั้น จะ ก่อ กำแพง กั้น หน ทาง เรี่ยเช่น นั้น เมื่อ ยาม ท้อง การ จะ แห่แหน ฤๅ มี งาน มโหรศพ เป็น การ ใหญ่ ผู้ คน เข้า ออก ไป มา จะ ยาก ไป จึ่ง โปรด ให้ ปิด เสา นางเรียง ไว้ เป็น สำคัญ ข้าง บน ข้าง ล่าง สำแดง ว่า ที่ เท่า นั้น เป็น จังหวัด สนาม ห้าม ไม่ ให้ ม้า โค กระ บือ ล่วง เข้า มา ถ่าย มูล ทำ โส โครก สมมล ลง แต่ คน เดิน เท้า ไป มา นั้น ไม่ ควร ห้าม จึ่ง โปรด ให้ ไว้ ช่อง นางเรียง ให้ คน เดิน เท้า เรียง ลอด ไป มา ได้ ก็ เมื่อ ห้าม ปิด ทาง ดังนี้ จะ ว่า ปิด ทาง ที่ เป็น ประโยชน์ แก่ คน ทั้ง ปวง เสีย ไม่ ได้ เพราะ ทาง นี้ มิ ใช่ เป็น ทาง ที่ ค้า ท่า ขาย เป็น แต่ ทาง กว้าง สำหรับ ราชการ ถึง กระ นั้น ยัง ทรง พระ มหา กรุณา โปรด แก่ ผู้ ที่ ใช้ ม้า ใช้ รถ จะ ให้ เดิน ได้ คล่อง อย่าง หนึ่ง ไม่ เสีย ประโยชน์ ของ ตัว บัดนี้ จึ่ง โปรด ให้ ทำ ทาง แวะ ออก จาก ถนน เจริญ กรุง เลี้ยว ริม คลอง ไป หลัง วัง กรม หมื่น วรจักรธรา นุภาพ กรม หมื่น อมเรนทร บดินทร แล ข้าง วัด ราช ประดิษฐ์ แล ข้าง สนาม ทหาร ออก ไป ออก ถนน บำรุง เมือง ที่ ริม ทพาน ช้าง โรง สี ก็ ผู้ ที่ จะ ใช้ ม้า เดิน ทาง ใหม่ นี้ ก็ ไม่ ไกล ไป กว่า ที่ จะ เดิน ตัด เข้า มา ใน สนาม น่า ฉาน ที่ ปิด เสา นาง เรียง ห้าม ไว้ เป็น สำคัญ นั้น เลย แต่ ทาง นี้ พาน จะ คับ แคบ ถึง จะ ใช้ รถ ได้ ก็ สอง เล่ม หลีก กัน ไม่ ได้ ก็ ผู้ ที่ จะ ใช้ รถ กลัว รถ จะ ไป ชน กัน ก็ ให้ ไป เดิน ขึ้น ลง ทาง ถนน เพื่อง นคร เลี้ยว จาก ถนน เจริญ กรุง ที่ บ้าน พระยา ศรี สิงหเทพ (เพ็ง) แล้ว ไป ออก ถนน สี่ กัก ถนน บำรุง เมือง ก็ ได้ ทาง นั้น รถ หลีก กัน ได้ เมื่อ เดิน ดัง ว่า มา นี้ ก็ ไม่ ต้อง อ้อม ทาง ไกล ไป ถ้า จะ ตรวจ วัด ทาง ดู ก็ คง เท่า กัน ทั้ง สาม ทาง แต่ การ ซึ่ง ม้า ไป เรว นัก ใน ถนน หน ทาง นั้น ถ้า ถนน เป็น ทาง คน เดิน ปะ ปน อยู่ มิ ใช่ เป็น ที่ สนาม เฉพาะ เล่น ม้า แล้ว ไม่ ควร ฯ

พระ ราช นิพนธ ใน พระ บาท สมเด็จ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่หัว ทรง ไว้ เพียง นี้ ฯ

ตายพาน

ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ วัน ๗ เดือน ๙ แรม ๙ ค่ำ จน ถึง วัน ๕ เดือน ๙ แรม ๑๔ ค่ำ ใน ๖ วัน นี้ ท่าน สมาชิก ได้ มา ยัง หอ พระสมุด วชิรญาณ ๔๔ ท่าน แล หนังสือ ที่ ได้ ให้ ยืม ๒๑ ครั้ง

ฉันท วรรณพฤติ ชื่อ ศิขิณีฉันท

ย ม น ร ภ

ยมาโน ไสภลา รสห รวิรามาสิขิรินี

บาทหนึ่ง ๑๗ อักษร ๓ กลอนเปน บาทหนึ่ง แล บาทหนึ่งเปน บทหนึ่ง มียติคือขาดคำลง ในที่ ๖ ที่ ๑๑ อักษร ชื่อศิขิรินีฉันท ดังนี้

ราชวสติวัต

คณา มาตย์พึง พยา ยาม กล กุลย วัต ตาม ขติย กิจ
จะ คำรัส ตรัสใช้ ชิต บลุ อคติ ของจิตร จทุ พิธ
ประพฤติ ซื่อสัตย ธรรมดา สุจริต ยมา ยา ยุบล ธรรม์
ประกอบ กิจ ราช ทุก พรรณ์ วติทิว ฤเว้น วัน ก็ บมิ ครัน

ผิวะ ท้อง ฉนวน แนว สถล สถาน คณะ อนุชุ ภูบาล บท คระไลย

ฤ ควร ร่วม มรรคา ไคล อดิ อตุลย ภูล ไภย ผรุส ทัณฑ์
อนึ่ง พึง เว้น สำ สรรพ์ สมะ ขติย ปอง ขั้ญ จพิธ กาม
ผิวะ ภูษิตร พัตรา ทราม บ นฤมล เจื่อน งาม มหิศรา
ผิวะ ลูบ ไล้ เสาว คน ธา ธร กุสุม มาลา ก็ บมิ สมาน
จริต ธรรยา อาการ บทจร แล สำนาน วิกล ราช
กระทำ ตำ จิตร เจียม อาตม์ วิย ยุคล ฉลอง บาท นฤ บดี
อนึ่ง สมเดจ ภูมิ สกล คณะ เสนี นิกร แหน
ประพฤติ ยำเยง เกรง แกลน บริ จริต ดู แคลน กลวิสาส
อนึ่ง จอม จักรา ราช คณะ อนุชา นาง นาฏะ กะ บริวาร
อเสดจ เสวย รมย์ สำราญ นฤ ประยุต อาการ ทฤษ นา
มละ เหตุ เคย คุ้น คย หา บ มิ วิจล กายา วย พะเสงี่ยม
บ ตก แต่ง อาตม์ โอ่ เอื้อม นิร อุต จริตร เจียม ฤ ทร นง
พิจารณ ญาณ ภิญโย ยง อหิตะ อุร ปลด ปลง บ ปลิโพธ

ประดิษฐ สำรวม มาโนศ คุณ วิบุลย มลาย โทษ ทุฐ กระลี
ประเสริฐ สังวร อินทรีย์ ฉ พิจะ คุจ วาที ชิน นิเทศ
บุราณ สาร โสลก แถลง เลศ พฤติ พจน สมเยศ ศิขิ ริณี

๒๑ บท ๒๑ บันทัด

เรื่องนี้จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๗๗ ๏ ตัน หยวก ยาม เวียก ต้น แต่ ใบ นั้น ฤๅ
รุม เวียก ใบ ตอง ไกล กลาก ด้วย
ผลุด ดอก ออก ปลี ไป เปน ชื่อ
ผล ออก เอิก เวียก กลัว กลับ เค้า ควร แคลง

๗๘ ๏ ไนย์ ตา ลิ้น หมูก ทั้ง โสต สดับ
รูป รศ กลิ่น เสียง สรรพ เสพย สอง
บัณฑิตย คิด ถูก กลับ ใจ เกลียด ไกล แช
แต่ โลก ธรรม ดา ต้อง ที่ แท้ ธรรม ดา ฯ

ปวัตติ

โคลงทาย

๘๑ ๏ หนึ่ง นาม สฤทธิ อ้าง บรรพต
หนึ่ง ออก ชื่อ ปรากฏ มิ่ง ไม้
หนึ่ง เปน เครื่อง งาม งด ตก แต่ง ตน พ่อ
หนึ่ง พิฆาฏ คน ให้ มอด ม้วย มลาย ชน ฯ

๘๒ ๏ สิ่ง หนึ่ง สอง บาท ใช้ สอง ตัว
สอง หัตถ์ อีก แปด หัว แปด หน้า
สิบ หก เนตร มืน มัว ลืม ห่อน หลับ แช
ชน นับถือ ทั่ว หล้า นอบ น้อม ถวาย กร ฯ

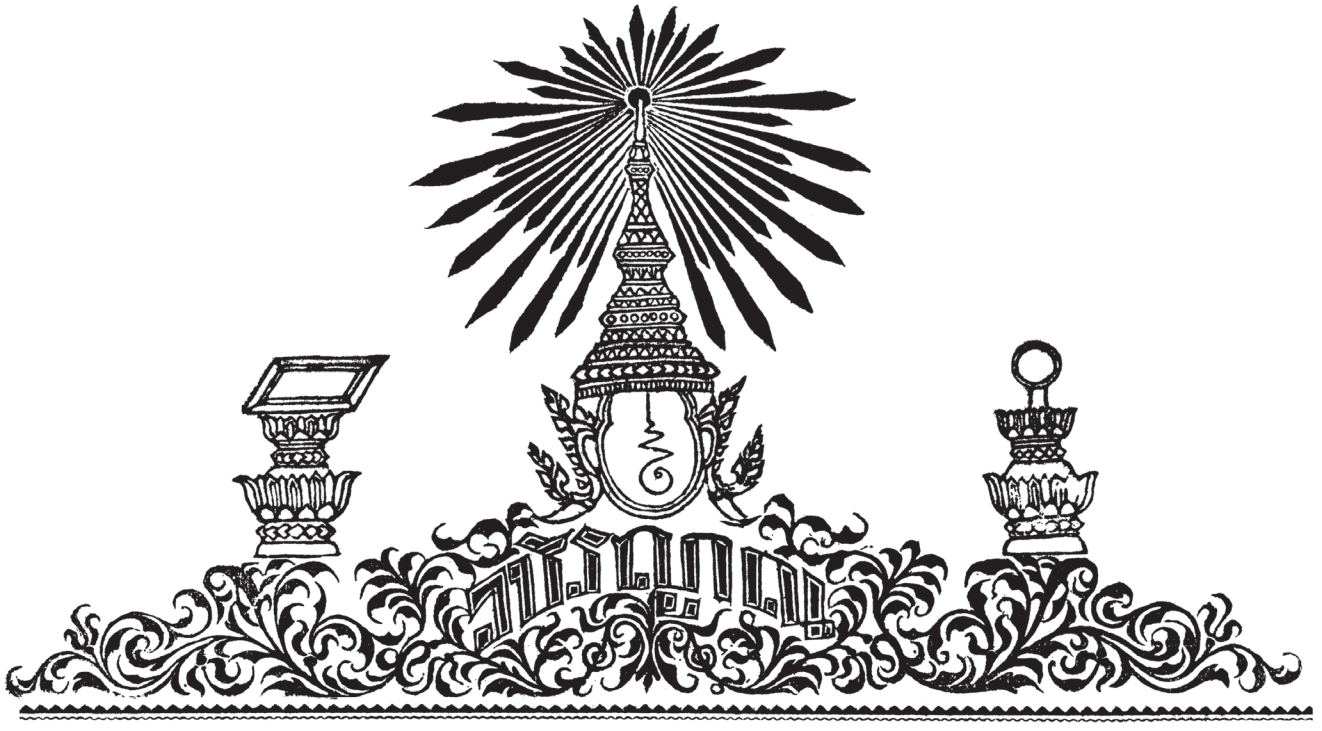

เล่ม ๒ แผ่น ๔๔ วัน ๖ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุน พศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สมาคม

เวร เหรัญญิก

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ	น่า ๓๔๕
ว่า ด้วย คน สอง คน มี อาการ ต่าง กัน	น่า ๓๔๖
อักษร ตอบ พม่า	น่า ๓๔๗
อักษร ตอบ พม่า อีก ฉบับ หนึ่ง	น่า ๓๔๘
ประกาศ ซื่อ ม้า	นา ๓๕๐
ระยะ ทาง เมือง หง ษาวดี	น่า ๓๕๐
แจ้ง ความ แลราย งาน ตอ พระสมุด วชิรญาณ	น่า ๓๕๑
นันท วรรณพฤติ	น่า ๓๕๒
แก้ โคลง ทาย	น่า ๓๕๒
โคลง ทาย	น่า ๓๕๒

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ

๑ ถัด ถึง นาวศ ล้ำ แล วิไลย
ปรากฏ ศรี สุนทร ไชย ชื่อ อ้าง
เทียน ราย ฉัตร ชั้น ไสว แสง ส่อง
ขุด เสร จ ลอย ส่อง คว้าง เจื่อน คล้อย กราย พาย ฯ

๒ ต้น บท โหย เห่ ต้น คำ กลอน
พล เพี้ยบ วับ อักษร ท่อน ท้าย
พาย ทอง เชิด ชู สรอย ขัง หวะ พาย พ่อ
บท กาพย เปลี่ยน พาย ย้าย ยั่ว เย้า เชิง ชวน ฯ

๓ พาย กราย พาย ร่อน ร้อง เห่ หวล
พัง เสนาะ สำเนียง ครวญ เฉื่อย ช้า
ล่อง ชั้น กลับ ทบ ทวน หลาย เที่ยว
เฉลิม พระเกียรติ เจ้า หล้า หลาก ล้ำ ฤๅ เสมอ ฯ

๔ บรรยงค์ บุษบก ตั้ง ทั้งสอง ลำ เรือ
พุทธ สิหิงค์ จำลอง ทรง หนึ่ง นั้น
หนึ่ง ตั้ง พุ่ม พาน ทอง แท่น ที่ นา พ่อ
ทรง พระราชฐิ ศหั้น แห่ง แก้ว กิ่ง สาม ฯ

๕ จึ่ง ขุด ประทีป ล่วน เรือ กะทง
แล เลิศ ล้วน อย่าง คง คู่ หล้า
แกะ ประกอบ บัน จง กระจก แซม สี เรือย
เพลิง ส่อง แสง ทอง ข้า ขรัก แพรว พราย พราว ฯ

๏ หลาย ลำ หลาย คู่ เข้า เคียง งาม
ลอย เรียบ ล่อง ชล ตาม ขนัด ริ้ว
พล พาย จด จ้อง จาม จ้วง เบิด โปรย เอย
ธง ปัก ลม ปัด พลิ้ว พลิก ย้าย ชาย กระพือ ฯ

๏ โขมด ยา เรือ ตั้ง คู่ รามัญ แซ นา
เรือ รูป สัตว หลาย พรรค์ ถูก ถ้วน
วาง ลำดับ เรียง กัน ตาม แบบ เพรง พ่อ
ตั้ง คฤห์ กรรยา ล้วน ดาด ผ้า แดง ทอง ฯ

๏ ไม้ แกะ รูป หุ่น จ้อง จับ พาย
เสื้อ สอด ต่าง สี หลาย หลาก ล้ำ
สอง แถว นั่ง ริม ราย ทุก ทั่ว กะทง เฮย
จ้วง หนัก จรด ที จ้ำ งัด ท้าย ยืน ตรง ฯ

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

ว่า ด้วย คน สอง คน มี อาการ ต่าง กัน

คน สอง คน เปน คน ที่ รู้ จัก คุ้น เคย กัน มา ปะ กัน เข้า แล้ว ถ้า คน หนึ่ง กำลัง อ่าน หนังสือ อยู่ คน หนึ่ง ไม่ ได้ อ่าน แล้ว เปน ความ ลำบาก ยาก ที่ จะ แก้ไข ให้ พอ ความ ประสงค์ ทั้งสอง ฝ่าย ได้ ด้วย คน ทั้งสอง นั้น มี ความ ประสงค์ ต่าง กัน คือ คน ที่ อ่าน หนังสือ นั้น มี ประสงค์ ที่ จะ อ่าน หนังสือ คน ที่ ไม่ ได้ อ่าน ประสงค์ ที่ จะ พูด เมื่อ มา ปะ กัน เข้า ดัง นี้ แล้ว ผู้ ที่ อ่าน หนังสือ จะ ประฏิบัติ ตาม ใจ ผู้ ที่ ไม่ อ่าน คือ พูด ด้วย ก็ เปน พอ ความ ประสงค์ คน ที่ ไม่ อ่าน แต่ เสีย ความ ประสงค์ ของ ตัว ไป คือ ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ ฝ่าย ผู้ ที่ ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ เล่า จะ ประฏิบัติ ตาม ใจ ผู้ อ่าน หนังสือ คือ นิ่ง เสีย ไม่ พูด อะไร เลย ก็ เปน การ พอ ความ ประสงค์ ของ ผู้ ที่ อ่าน หนังสือ แต่ เปน ที่ เดือด ร้อน แก่ ผู้ ที่ ไม่ ได้ อ่าน อย่าง ยิ่ง ที่ ต้อง นั่ง นิ่ง ๆ อยู่ ด้วย ธรรมดา คน ที่ อยู่ ด้วย กัน ตั้ง แต่ สอง คน ขึ้น ไป ที่ จะ เว้น พูด กัน เสีย นั้น เปน การ เหลือ ที่ จะ เว้น ได้ เว้น แต่ เปน คน โกรธ กัน ฤๅ คน หนึ่ง เปน บ้า ไม่ มี สติ ฤๅ เปน ไข้ ไม่ สบาย ฤๅ ภาษา ต่าง กัน ถ้า เปน คน ปรกติ แล้ว ต้อง พูด กัน ถึง ว่า จะ ไม่ รู้ จัก กัน ก็ ต้อง รู้ จัก กัน ขึ้น เพราะ ฉนั้น จึ่ง ไม่ เปน การ สม ประสงค์ ข้าง หนึ่ง ถ้า จะ ให้ สม ประสงค์ แล้ว คน ที่ ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ นั้น ควร หา หนังสือ มา อ่าน เสีย ด้วย กัน ก็ จะ เปน การ สม ประสงค์ ด้วย กัน ทั้งสอง ฝ่าย คือ ต่าง คน ต่าง อ่าน หนังสือ ไม่ รบ กวน ซึ่ง กัน แล กัน ถ้า ผู้ นั้น ไม่ ชอบ อ่าน หนังสือ ก็ ควร จะ ดู รูปภาพ ฤๅ ทำ อะไร ให้ อารมณ์ ไป ยึด ใน สิ่ง นั้น เสีย ก็ จะ เปน การ เรียบ ร้อย ได้

ถ้า ไม่ ฉนั้น ผู้ อ่าน หนังสือ ก็ ต้อง ลุก ขึ้น พูด กับ ผู้ ที่ ไม่ ได้ อ่าน ต้อง ประฏิบัติ ผ่อน ผัน กัน ดัง นี้ แล้ว แต่ ความ ประสงค์ ของ ผู้ ใด แรง กล้า แล สำคัญ เปน ประมาณ คือ ผู้ อ่าน หนังสือ อ่าน หนังสือ ที่ เปน ข้อ ราชการ ฤๅ ธุระ อัน สำคัญ ไม่ ใช่ หนังสือ อ่าน เล่น ผู้ ที่ ไม่ ได้ อ่าน นั้น ไม่ มี กิจ อัน ใด เปน แต่ อยาก พูด เล่น เช่น นี้ ผู้ ที่ ไม่ อ่าน ควร ผ่อน ผัน ตาม ใจ ผู้ อ่าน คือ เอา หนังสือ อะไร มา อ่าน เสีย บ้าง ฤๅ นิ่ง เสีย ฤๅ ไป เสีย จาก ที่ นั้น ไม่ ควร รบ กวน ผู้ อ่าน ให้ ได้ ความ ลำบาก ถ้า ผู้ ที่ ไม่ ได้ อ่าน หนังสือ มี กิจ อัน สำคัญ ที่ จะ ต้อง พูด ด้วย ราชการ ฤๅ กิจ ธุระ ไม่ ใช่ พูด เล่น ผู้ อ่าน หนังสือ นั้น อ่าน หนังสือ เรื่อง อ่าน เล่น ต่าง ๆ มี อิเหนา รามเกียรติ เปน ต้น เรื่อง ราว เปน แต่ เรื่อง สนุก นี้ ไม่ ใช่ กิจ ธุระ เช่น นี้ ผู้ อ่าน หนังสือ ควร ผ่อน ผัน ตาม ใจ ผู้ ที่ ไม่ อ่าน คือ หยุด อ่าน หนังสือ เสีย พูด กับ ผู้ ที่ ไม่ ได้ อ่าน นั้น ตาม สมควร แก่ เวลา ถ้า สำคัญ ด้วย กัน ทั้งสอง ฝ่าย คือ ข้าง ผู้ อ่าน หนังสือ นั้น ก็ เปน การ สำคัญ ข้าง ผู้ ที่ จะ พูด นั้น ก็ พูด ด้วย การ สำคัญ ดัง นี้ ต้อง ผ่อน ผัน กัน ด้วย การ ของ ใคร จะ สำคัญ ยิ่ง กว่า กัน คือ บอก หัว ข้อ เรื่อง เสีย น่อย หนึ่ง ฝ่าย ผู้ อ่าน หนังสือ ก็ ให้ บอก ว่า ติด อ่าน หนังสือ เรื่อง นั้น อยู่ ฝ่าย ผู้ พูด ก็ บอก ว่า จะ พูด ด้วย เรื่อง นี้ เรื่อง นั้น คง รู้ กัน ได้ เอง ว่า ข้าง ไหน จะ สำคัญ กว่า กัน แล้ว ผ่อน ผัน หัน หา กัน ก็ จะ เปน การ

เรียบร้อยดีได้ ถ้าไม่ผ่อนผันหันหากันดังนี้ ต่างคนต่างจะเอาการของตัวเปนที่ตั้ง คือผู้อ่านหนังสือก็จะอ่านหนังสือไป ผู้พูดก็จะพูดไปดังนี้แล้ว จะเปนเหตุที่ตั้งของความโทมนัศขัดแค้นด้วยกันทั้งสองฝ่าย ฝ่ายผู้อ่านหนังสือ ก็จะขัดเคืองว่าผู้มาพูดนั้นไม่มีอัชฌาไศรยดี มาพูดเวลาที่อ่านหนังสืออยู่เปนการหนวกหูดังนี้ ฝ่ายผู้ที่พูดนั้นเล่าก็จะขัดเคืองว่า ผู้อ่านหนังสือนั้นไม่มีอัชฌาไศรยดี ตัวมาพูดด้วยแล้วยังอ่านหนังสือเฉยเสียได้ ไม่เอื้อเฟื้อต่อถ้อยคำของตนเลย เมื่อมีความขัดเคืองด้วยกันทั้งสองฝ่ายดังนี้แล้ว ก็จะเปนเหตุให้เกิดความบาดหมางแตกร้าวกันขึ้น เสียสามัคคีไป เพราะฉนั้นผู้ใดมาพบการเช่นนี้ ตนจะเปนผู้อ่านหนังสือก็ดีผู้ไม่ได้อ่านก็ดี พึงประฏิบัติตนผ่อนผันตามการที่สมควรนั้นเทอญ

อักษรตอบพม่า

ซึ่งเนราปะยันดีสูพม่า พระยาปรากฎรามัญ
ถือมาตอบไปแต่ณวัน ๔ เดือน ๓ แรม ๕ ค่ำ
ปีฉลูเบญจศก (รัชกาลที่ ๑)

อักษรบวรสันถวะมิตรสนิทเสน่หาเมตยาภิฌาไศรย ในท่านผู้ครองเมืองกาญจนบูรี มาถึงท่านผู้ครองเมืองเมาะตะมะ ด้วยให้พม่ามอญ ๙ คนถือหนังสือเปนเรื่องราวสรเสริญพระเกียรติคุณ ในพุทธจักรในอาณาจักร เปนทางเจรจาความเมืองนั้นได้ส่งหนังสือเข้าไปยังท่านอัคมหาเสนาธิบดีผู้ใหญ่ ๆ ได้แจ้งทุกประการแล้ว จึ่งประชุมเสนาพฤฒามาตยปฤกษาพร้อมกันว่า ครั้นจะนำเอาเนื้อความขึ้นกราบบังคมทูลแด่พระบาทสมเดจพระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณพระธรรมอันมหาประเสริฐ ด้วยเหตุว่าเปนแต่หนังสือเจ้าเมืองเมาะตะมะ เกลือกจะเหมือนหนึ่งเมื่อครั้งศักราช ๑๑๔๖ ปี พม่ากับไทยก็ได้เจรจากันณะวังงิ้วปลายน้ำปีลอกตำบล ๑ พระเจดีย ๓ องค์ตำบล ๑ ว่าจะเปนทางราชไมตรีจนถึงได้ให้ของตอบแทนกัน ในเดือนนั้นฝ่ายพม่าก็มาจับเอาคนทางเมืองเพชรบูรีไป ๙ คน ครั้นศักราช ๑๑๔๗ ปีพระเจ้าอังวะก็ยกทัพมา ฝ่ายกรุงเทพฯ ตั้งอยู่ในกรุณาการุญแก่ประชากรพวกพลทั้งสองฝ่าย เพื่อพ้นชีวิตันตรายอกุศลกรรม จึ่งให้นาขานส้อยตองสิงคสู ซึ่งเปนพม่าด้วยกันถือหนังสือออกมาว่ากล่าวก็มิฟัง อันพม่ากับไทยทำศึกแก่กันหานิยมมิได้ เหมือนน้ำกับน้ำมันแล้วมีหนังสือกลับเข้ามาว่า ซึ่งส้อยตองสิงคสูออกไปเหมือนน้ำขุ่น ครั้งนี้เหมือนเอาแก้วทิ้งให้น้ำใสนั้น ถ้าจะใสจริงชอบจะให้นาขานส้อยตองสิงคสู ผู้ถือหนังสือเดินกลับถือหนังสือเข้ามาจึ่งจะชอบ ประการหนึ่งซึ่งว่าพระเจ้าอังวะปราถนาโพธิญาณ เมตตากรุณาแก่สัตวชุบเลี้ยงท้าวพระยา นายทัพนายกองงามดีความข้อนี้ดีชั่วก็ไว้แต่ในใจของท่านเถิด เราแจ้งอยู่แล้ว ข้อซึ่งว่าจะให้ทั้งสองพระนครปราศจากปัจจามิตรเปนทางพระราชไมตรีมีความศุขนั้น คำอันนี้เปนสัจจริงฤๅ ๆ จะเปนกลอุบาย ถ้าจะเปนกลอุบายแล้ว อย่าคิดเลยว่าพม่าจะลวงไทยได้ ถ้าจะเปนทางพระราชไมตรีกันนั้น จะให้พระมหากระษัตริยทั้งสองฝ่ายร่วมเสวตรฉัตรกันฤๅ ๆ จะให้ แต่เสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยทแกล้วทหารทำสัจกัน ฤๅจะไม่ทำสัจแล้ว แต่จะไม่ทำยุทธสงครามแก่กัน ต่างคนต่างอยู่ประการใด ให้เสนาบดีเอาเนื้อความทูลแก่พระเจ้าอังวะ ๆ จะประพฤติฉันใด ก็ให้แต่งขุนนางพม่าเปนทูตานุทูตกับขุนนางไทยผู้ใหญ่ ซึ่งไม่พอใจรบศึกเสียกรุง ๆ ซึ่งพม่ากวาดเอาไปไว้นั้น ถ้าผู้ใหญ่ไม่มีแล้ว จนแต่หัวหมื่นมหาดเล็กก็เอาเถิดให้มาสัสสามนายสี่นาย กับพระสงฆอันทรงศีลสังวรบริสุทธิ์ จะได้เปนสักขีทิพยานจึ่งจะเปนสัจมั่นคงได้ ถ้ากรุงอังวะแต่งมาได้ดังนี้ จะบอกเข้าไปให้ท่าน

อัค มหาเสนาธิบดีผู้ใหญ่ เอาเนื้อความกราบทูลสมเดจพระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระธรรมพระคุณอันมหาประเสริฐ ถ้ามิทำได้อย่าเจรจากันต่อไปเลย ตั้งอะจะลามัชฌะตารมะณะดุษถีภาวะ อย่ากระทำปฏิสันฐาระสนทนาในนครัฐะกถาให้อนุสนธิ์สืบไปเลย ต่างคนต่างประพฤติในราชกิจโดยยถานุฌาไศรยนั้นเถิด

อักษรตอบหม่า

อักษรวรวาทีศรีสุทธิฌาไศรย ในท่านผู้ครองเมืองกาญจนบุรี มาถึงท่านผู้ครองเมืองเมาะตะมะ ด้วยให้ ธรรมสารี อากาปญี ปัญจิยสู ถือหนังสือมาถึงเรา มีเนื้อความตักเตือน จะให้เราทำนุบำรุงพระราชไมตรีแลไมตรี ให้ราชธานีทั้งสองมีสมานสุจริตสนิทเสนหาแก่กันไป จะได้เปนที่ตั้งบวรพระพุทธสาศนาเยนอกสมณพราหมณประชาราษฎรทั้งปวง แลมีเนื้อความเปนหลายประการเปนอาทิ คือจะให้เรามีหนังสือส่งให้คนถือไปถึงท่าน ๆ จะได้ให้คนถือหนังสือขึ้นไปกราบทูลพระเจ้าอังวะ ขอให้มีทูตานุทูตจำทูลพระราชสาสน มาถึงกรุงเทพมหานครนั้น ได้ส่งหนังสือนั้นให้เข้าไปกราบเรียนทานอรรคมหาเสนา ๆ ให้ชุมนุมเสนาพฤฒามาตย์ ราชปโรหิตพร้อมกันปฤกษาว่า หนังสือนี้หาแก้เกี้ยวต้องกันกับข้อศุภอักษร ซึ่งกรุงศรีอยุทธยาให้ไปแต่ก่อนนั้นไม่ ๆ ควรจะเอากราบบังคมทูล บังคับให้เราตอบหนังสือไปว่า ซึ่งข้อว่ากาลมี ๒ ประการ คือกาลวิบัติ ๑ กาลสมบัติ ๑ แลกาลวิบัตินั้นคือเกิดทุพภิกขันตรกัลป แลสัตถันตรกัลปรบพุ่งฆ่าฟันกัน โรคันตรกัลป แลกาลวิบัตินี้จะใกล้สิ้นอยู่แล้ว จะถึงกาลสมบัติบริบูรณ เพราะผลกุศลอุสาหะตั้งจิตรบำเพ็ญทานรักษาศีล ภาวนาในพระพุทธสาศนา บันดาลให้เทวดารักษาโลกย นำเอาความดีมาชี้แจงดลจิตรกรุงกระษัตริย์ทั้งสองฝ่ายซึ่งมีอาฆาฏจิตรกลับเปนมิตรไมตรีนั้น ประการนี้ถ้าแลกรุงกระษัตริย์ทั้งสองฝ่ายตั้งอยู่ในประโยคสมบัติประฏิบัติชื่อตรงกายแลวาจา ต้องกันกับจิตรมิได้วิปริตแล้วก็เหนว่ากาลวิบัติฉิบหายทั้งนั้นจะเสื่อมสูญ ถ้าแลตั้งอยู่ในประโยควิบัติประฏิบัติผิดจิตรกับกาย แลวาจามิต้องกันยังแผกผันอยู่ฉนี้ ก็เหนว่าจะเกิดกาลฉิบหายยิ่งขึ้นไปกว่าเก่าได้ร้อยเท่าพันทวีอีก แลข้อซึ่งว่าอยู่ณะเดือน ๑๒ แรมสามค่ำ ศักราช ๑๑๕๖ ชาวด่านสมิไปลาดตระเวนถึงริมคลองมิปรัด ได้หนังสือแขวนแล้วเอาไปส่งให้ เยแทงนรธานายบ้านอัฏรัน ๆ จึ่งเอาหนังสือขึ้นไปให้เจ้าเมืองเมาะตะมะ ๆ จึ่งแต่งคนให้ถือหนังสือแขวน ขึ้นไปกราบทูลพระเจ้าอังวะนั้น แลความข้อนี้เหนว่าพระเจ้าอังวะจะแจ้งในหนังสือกรุงศรีอยุทธยาตัดไปว่า ถ้าจะเปนทางพระราชไมตรีกันนั้น จะให้พระมหากระษัตริย ทั้งสองฝ่ายร่วมเสวตรนัตรกันฤๅ ๆ จะให้แต่งเสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อย ทแกล้วทหารทำสัตยกันฤๅจะไม่ทำสัตยแล้วแต่จะไม่ทำยุทธสงครามแก่กัน ต่างคนต่างอยู่ประการใดให้เสนาบดี เอาเนื้อความทูลแก่พระเจ้าอังวะ ๆ จะประพฤติฉันใด ก็ให้แต่งขุนนางพม่าเปนทูตานุทูตกับขุนนางไทยผู้ใหญ่ ซึ่งไม่พอใจรบศึกเสียกรุง ๆ พม่าจึ่งได้กวาดเอาไปไว้นั้นมา ถ้ามิได้ผู้ใหญ่แล้วจนแต่หัวหมื่นมหาดเล็กก็เอาเถิด ให้มาสัก ๓ นาย ๔ นาย กับพระสงฆอันทรงศีลสังวรบริสุทธิ์จะได้เปนผู้สักขีพยาน จึ่งจะเปนสัตย์มั่นคงได้ ถ้ากรุงอังวะแต่งมาได้ดั่งนี้ จะบอกเข้าไปให้ท่านอรรคมหาเสนาผู้ใหญ่ เอาเนื้อความกราบบังคมทูลพระกรุณาสมเดจพระพุทธเจ้าอยู่หัวแห่งเรา ถ้าทำมิได้อย่าเจรจากันต่อไปเลย แลว่าเนื้อความนี้ก็ได้กราบทูลพระเจ้าอังวะ ๆ ทราบ ไฉนจึ่งเจ้าเมืองเมาะตะมะให้มีหนัง

สือมาถึงเราว่า ให้แต่หนังสือคนถือมาถึงเราๆจะได้บอกขึ้นไปกราบทูลพระเจ้าอังวะอีกเล่า เนื้อความนี้เหนแปลกอยู่ แลข้อว่าให้ฝ่ายเรามีใจสุจริตในอัตตะปรหิตานุหิตประโยชนทั้งสองประการ แลให้มีหิริโอตัปปะ แลให้ตั้งอยู่ในสัตยสุจริตกล้าหาญมั่นคงสู้เสียชีวิตร คิดที่จะบำรุงพระมหากระษัตริย์เจ้าทั้งสองอย่าให้ขุ่นหมองพระไทยแก่กัน ให้เปนพันธุมิตรมีพระไทยดำรงในพระราชไมตรี เปนอันหนึ่งอันเดียวสืบไป พึงหวังใจอย่าให้หดสั้น ควรกระทำให้ชอบในการที่จะได้เสวยรมย์ชมศุขไปในบัดยุบันแรอนาคตนั้น ข้อนี้อย่าพักตักเตือนเลย ฝ่ายข้างกรุงศรีอยุทธยาทุกวันนี้ ให้มีพระราชบัญญัติไว้ให้ข้าทูลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย กรมฝ่ายน่าฝ่ายในให้ตั้งอยู่ในทัศกุศลกรรมบถ แลสฎงคาโลวาทอัฐติหิวิไนย แลให้เข้าใจประฏิบัติในหมวดพระโพธิปักขียธรรม ๓๗ แลอุโบสถ ๔ ประการ คือปักขอุโบสถ แลปติชาครอุโบสถ แลปาฏิหาริยปักขอุโบสถ แลอธิอุโบสถ แลให้ประฏิบัติตามอนุบุพปะติปะทา มีศีลขันธแลพระสมาธิขันธ แลปัญญาขันธ มีพระอรหัตเปนที่สุดฉนี้ อย่าวิตกเลยที่ฝ่ายกรุงศรีอยุทธยาจะมิตั้งอยู่ในสัตยสุจริตที่จะมิสู้เสียชีวิตร เอาความชอบช่วยทำนุบำรุงพระมหากระษัตริย์เจ้าทั้งสองให้ตั้งอยู่ในคลองพระราชประเพณีอันชอบนั้น ปรารภแต่ฝ่ายข้างนั้น ให้มั่นอยู่ในสัตยสุจริตเถิด แลข้อว่ากรุงทวาราวดีนี้เปนกรุงอยุทธยาสืบมาแต่โบราณเปนราชธานีใหญ่สำหรับผู้มีบุญ แลกรุงมหาอมรบุรีมีนามตามพงษาวดาร แลบันดากรุงใหญ่มีชอบชันธเสมาคือกรุงสุนาปรันตย์ กรุงตังปะทิปะ กรุงกำพูชา เปนที่ตั้งพระพุทธสาศนาเปนสำมาทิฐิ นับถือพระรัตนไตรยาทิคุณด้วยกัน แม้ว่ากรุงใหญ่ใดๆจะคิดประทุร้ายกันถึงจะได้ไพร่พลทแกล้วทหารช้างม้าโคกระบือร้อยพันหมื่นก็ดี ที่จะได้สำเร็จราชการเปนสิทธิ์ที่เดียวนั้นหามิได้ มีแต่จะเปนเวรานุเวรสืบกันไปเปนโทษในอนาคต แลชมภูทิปะนี้กว้างถึงหมื่นโยชนอันกรุงสองกรุงไม่ควรเปนสัตรูกัน พอที่จะสำเร็จความเมืองได้ เพราะเหตุมีจิตรฉลาดอิงเชิงกันอยู่จึงมิได้สำเร็จการ แลความทั้งนี้นักปราชราชบัณฑิตย์จะได้จดหมายเปนราชพงษาวดารไว้ จะได้รุ่งเรืองสืบไป แลให้เราผู้ครองเมืองกาญจนบุรีจงยำเกรงนั้นประการนี้สมควรนัก ด้วยภูมสถานทั้ง ๓ คือชมภูทวิป ๑ แลดาวดึงษ์สวรรค์เทวโลกย์ ๑ อเวจีมหานรก ๑ มีปริมณฑลกว้างขวางหมื่นโยชนเสมอกัน แลดาวดึงษเทวโลกย์นั้น ก็มั่งคั่งไปด้วยหมู่เทวบุตรเทวธิดามีมโนภิรมยหรรษาด้วยทิพยศุขสมบัติ แต่ชมภูทวิปกับอเวจีนี้เปนคู่กัน ฝ่ายชมภูทวิปมีภูมสถานอางกะยางร้างโรยเปนป่าเปล่าไป ไม่มีหมู่มนุษยที่จะไปอยู่ ให้เต็มบริบูรณได้เพราะเหตุเกิดกาลวิบัติฉิบหายล้มตาย ด้วยประโยควิบัติประฏิบัติมิเปนยุติธรรม มีสันดานหนาไปด้วยโลภโทษโมห อันเปนอกุศลมูลช่วงชิงสมบัติพัศถาน เกิดยุทธนาการแก่กันเปนครุกรรมก่อกาลพิบัติฉนี้ ฝ่ายอเวจีก็มากขึ้นด้วยฝูงสัตวเยียดยัดกันอยู่ มิได้มีว่างช่องที่ห่างจากสัตวเลย ได้เสวยทุกขเวทนาอยู่ในพื้นเหล็กแดงนั้น แลให้เจ้าเมืองเมาะตะมะรำพึงมิเพียรพิจารณา ประพฤติราชกิจโดยสัตยสุจริตเปนแท้ ที่จะทำนุบำรุงพระราชไมตรีในทุไวยราชธานี ให้จิระถิติกาลเปนเกียรติไชยชั่วกัลปาวสาน จะเปนพระราชพงษาวดารสืบไป ฝ่ายข้างกรุงศรีอยุทธยาเหนเปนแท้ เปนสัตยธรรมในทางสุจริต แล้วก็จะประพฤติตามกรุงอังวะทุกประการ

ประกาศขี่ม้า

ประกาศมาให้ทุกหมู่ทุกกรมทั้งพระนครว่า ให้สังเกตเถิด ถึงพนักงานซึ่งไปบนหลังทรายทั่วกันว่า ม้านำน่าริ้วเมื่อเสดจพระราชดำเนินออกจากพระราชวัง ก็ย่อมไปด้วยม้านำตั้งแต่นอกประตูวิเศศไชยศรีไป เมื่อเสดจพระราชดำเนินกลับ ก็นำมาหยุดเพียงนอกประตูวิเศศไชยศรี ก็ควรเหนว่าเปนเคารพชอบอยู่แล้ว ม้าข้าราชการที่ต้องเกณฑ์ตามเกณฑ์นำเสดจในกระบวนแต่งเครื่องแล้วจะเข้ามาในพระราชวังชั้นในก็ได้ แต่ม้าเปล่าของข้าราชการที่ไม่ได้เข้าในกระบวนนั้น ห้ามมิให้เข้ามาชั้นใน เว้นแต่ม้าหลวงแลม้าพระเจ้าลูกเธอที่อยู่ในพระราชวังจะเข้าออกทางประตูศรีสุนทรแลประตูสองชั้นได้ ม้าพระราชวงษานุวงษเข้ามาได้เพียงชั้นกลางจะล่วงเข้ามาชั้นในไม่ได้ เจ้าพนักงานกรมม้าจะผูกม้าในชั้นในก็ให้บอกกรมวังเสียก่อนจึงผูกม้า ถ้ารับสั่งให้ขี่จะไม่บอกก็ได้ แต่ข้าราชการก็ดีฤๅข้าเจ้าบ่าวทาษข้าราชการก็ดี จะขี่ม้าเข้ามาชั้นในชั้นกลางไม่ได้ ถ้าขี่ม้าเข้ามาชั้นในจะลงพระราชอาญา ๕๐ ที่ส่งไปคุก ถ้าจะถ่ายโทษตัวก็ต้องปรับเอาเงินชั่งหนึ่งให้แก่ผู้จับ ถ้าขี่เข้ามาเพียงชั้นกลางจะปรับ ๑๐ ตำลึงให้แก่ผู้จับเปนรางวัล ถ้าม้าเปล่าไม่มีคนขี่เข้ามาในพระราชวังจะจับเอาเปนม้าหลวง ถ้าเจ้าของมาตามก็ให้เรียกเอาค่าถ่ายเท่าราคาที่ซื้อขาย ถ้าเจ้าของไม่ถ่ายจะให้เอาไปขายเอาเงินมาแบ่งปันให้แก่ผู้จับ ผู้ที่ขี่ม้าเข้ามาทางประตูศรีสุนทรฤๅประตูสองชั้นถ้าเปนขุนนางโปรดให้ถ่ายโทษตัวชั่งหนึ่ง ถ้าเปนข้าเจ้าบ่าวขุนนางจะให้ลงพระราชอาญา ๕๐ ที่ส่งไปคุก ให้เจ้าหมู่มุลนายเสียเบี้ยปรับแทนชั่งหนึ่ง ถ้าชั้นกลางปรับ ๑๐ ตำลึงแต่พระราชวงษานุวงษนั้นโปรดให้ขี่เข้ามาได้แต่ประตูวิเศศไชยศรีมาจนประตูสองชั้น ข้าราชการขี่เข้ามาได้เพียงประตูวิเศศไชยศรีเท่านั้น

อนึ่งม้าที่ผู้หนึ่งผู้ใดเอามาถวาย ก็ให้มอบกับเจ้าพนักงานกรมม้าไว้ เมื่อมีพระบรมราชโองการตำรัสสั่งให้นำเข้ามาทอดพระเนตร เจ้าพนักงานจึ่งนำเข้ามาถวายตัวเทอญ เพราะฉนั้นตั้งแต่วัน ๑ เดือน ๖ แรม ๕ ค่ำนี้ไป ให้กรมวังกรมม้ากรมทหารคอยจับคนขี่ม้าเข้ามาในพระราชวัง ฤๅม้าไม่มีคนขี่เข้ามาในที่มีกำหนดชั้นในตั้งแต่ประตูศรีสุนทรประตูสองชั้นโดยรอบชั้นกลาง แต่ประตูวิเศศไชยศรีจนประตูสองชั้น ด้านสกัดเหนือด้านสกัดใต้ ถ้ากรมวังจับได้ก็ให้กรมวังแบ่ง ๔ ส่วน ให้กรมม้า ๑ ส่วนให้กรมทหาร ๑ ส่วน กรมวังเอา ๒ ส่วนมากกว่ากรมที่จับไม่ได้ ถ้ากรมม้ากรมทหารจับได้ก็ให้แบ่งปันเปน ๔ ส่วนเหมือนกัน ประกาศมาณวัน ๑ เดือน ๖ แรม ๕ ค่ำ ปีมเมียสัมฤทธิศก (รัชกาลที่ ๔)

ชุนปฏิภาณพิจิตรเปนผู้รับสั่ง

ระยะทางเมืองหงษาวดี

วัน ๖ เดือนสิบแรมสิบสามค่ำ ปีเถาะสัปตศก หาตัวเจ้าพระยามหาโยธา ๑ อำมาตย์สายสมร ๑ พระยาไทรโยก ๑ มาสืบด้วยทางแต่เมืองหงษาวดีถึงเมืองเมาะตะมะแต่เมืองเมาะตะมะมาทางพระเจดีย์ ๓ พระองค์ทาง ๑ บ้านระแหงทาง ๑ เปนทางมากน้อยเท่าใด เจ้าพระยามหาโยธา ๑ อำมาตย์สายสมร ๑ พระยาไทรโยก ๑ ให้การว่าเมื่ออยู่เมืองมอญเดินไปมาอยู่บ้าง ไคร่ประมาณดูตามทางเดินคเนประมาณตามระยะทางเปนทางพระเจดีย์ ๓ องค์เปน

ทาง บก แต่เมือง หงษาวดี ถึง เมือง กะเต้า ๑๒๐๐ เส้น แต่เมือง กะเต้า ถึง เมือง กักคล้า ๑๒๐๐ เส้น แต่ เมือง กักคล้า ถึง เมือง วาน ๑๒๐๐ เส้น แต่ เมือง วาน ถึง เมือง กะเทิ่ม ๑๕๐๐ เส้น แต่ เมือง กะเทิ่ม ถึง เมือง ยาง งิน ๑๐๐๐ เส้น แต่เมือง ยางงิน ถึง เมือง เมาะตะมะ ๑๕๐๐ เส้น รวม ทาง บก แต่ เมือง หงษาวดี ถึง เมือง เมาะตะมะ ๗๖๐๐ เส้น แต่ เมือง เมาะตะมะ ถึง สมิ ๒๗๐๐ เส้น แต่ สมิ ถึง แม่ สกลึก ๒๗๐๐ เส้น รวม เปน ทาง เรือ ๕๔๐๐ เส้น แต่ แม่ สกลึก ถึง แม่ กระษัตร ๑๐๐๐ เส้น แต่ แม่ กระษัตร ถึง พระ เจดีย สาม องค์ ๘๐๐ เส้น รวม ทาง บก ๑๔๐๐ เส้น รวม ทาง บก ทาง เรือ แต่ เมือง เมาะตะมะ ถึง พระ เจดีย สาม องค์ ๗๒๐๐ เส้น แต่ พระเจดีย สาม องค์ ถึง แม่ สังขลา ๕๐๐ เส้น แต่ แม่ น้ำ สังขลา ถึง สามศพ ๖๐๐ เส้น แต่ สามศพ ถึง คลอง บีลอก ๘๐๐ เส้น แต่ คลอง บีลอก ถึง ด่าน ผาอน ๗๕๘ เส้น แต่ ด่าน ผาอน ถึง เมือง ไทรโยก เก่า ๕๕๒ เส้น รวม ทาง บก แต่ พระ เจดีย สาม องค์ ถึง เมือง ไทร โยก เก่า ๓๓๑๐ เส้น แต่ เมือง ไทรโยก เก่า ถึง ปาก แพรก เมือง กาญจน บูรี ๑๗๗๕ เส้น รวม ทาง บก แต่ พระ เจดีย สาม องค์ ถึง เมือง กาญจน บูรี ๕๐๘๕ เส้น รวม ทาง บก ทาง เรือ แต่ เมือง เมาะตะมะ ถึง เมือง กาญจน บูรี ๑๒๒๘๕ เส้น รวม ทาง บก ทาง เรือ ตั้ง แต่ เมือง หงษาวดี ถึง เมือง กาญจน บูรี ๑๙๘๘๕ เส้น ทาง มา บ้าน ระแหง เปน ทาง เรือ แต่ เมือง เมาะตะมะ ถึง บ้าน ตะภู ท่า เรือ ขึ้น บก ๒๗๐๐ เส้น แต่ บ้าน ตะภู ถึง แม่ กลิย ๑๒๐๐ เส้น แต่ แม่ กลิย ถึง แม่ เมย ๒๐๐๐ เส้น แต่ แม่เมย ถึง ด่าน แม่ ละ เม้า ๒๐๐๐ เส้น แต่ ด่าน แม่ ละเม้า ถึง บ้าน ระแหง ๒๕๐๐ เส้น รวม ทาง บก ๗๗๐๐ เส้น รวม ทาง เรือ ทาง บก ตั้ง แต่ เมือง เมาะตะมะ ถึง บ้าน ระแหง ๑๐๔๐๐ เส้น ศิริ เปน ทาง แต่ เมือง หงษาวดี ถึง เมือง เมาะตะมะ ๗๖๐๐ เส้น แต่ เมือง เมาะตะมะ ถึง พระ เจดีย สาม องค์ ๗๒๐๐ เส้น รวม ๑๔๘๐๐ เส้น แต่ พระเจดีย สาม องค์ ถึง เมือง ไทรโยก เก่า ๓๓๑๐ เส้น รวม ๑๘๑๑๐ เส้น แต่ เมือง ไทรโยก เก่า ถึง ปาก แพรก เมือง กาญจน บูรี ๑๗๗๕ เส้น รวม ๑๙๘๘๕ เส้น แต่ เมือง หงษาวดี ถึง เมือง เมาะตะมะ ๗๖๐๐ เส้น แต่ เมือง เมาะตะมะ ถึง บ้าน ระแหง ๑๐๔๐๐ เส้น รวม ๑๙๐๐๐ เส้น ทาง ข้าง พระ เจดีย สาม องค์ ถึง ปาก แพรก มาก กว่า ทาง บ้าน ระแหง ๑๙๘๕ เส้น ฯะ

แจ้งความ

ด้วย ณวัน ๕ เดือน ๑๐ ขึ้น ๗ ค่ำ ปี กุนนพศก ศักราช ๑๒๔๙ เวลา ย่ำค่ำแล้ว กรรมสัมปาทิก ได้ ประชุม ณ หอ พระสมุด วชิรญาณ ปฤกษา เหน พร้อม กัน ว่า ใน การ เลือก สภานายก แล เลขาธิการ นั้น ต่อ ไป ควร จะ เลือก เฉพาะ แต่ สภานายก ๆ ควร เลือก เลขาธิการ ตาม ความ ประสงค์ เปน การ ตก ลงใน ที่ ประชุม เพราะ ฉนั้น จะ ได้ ส่ง ใบ โวต ไป ให้ ท่าน สมาชิก โวต เลือก แต่ ตำแหน่ง สภานายก เท่า นั้น

กรรมสัมปาทิก

รายงาน

ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ วัน ๖ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑ ค่ำ จน ถึง วัน ๖ เดือน ๑๐ ขึ้น ๘ ค่ำ ใน ๘ วัน นี้ ท่าน สมาชิก ได้ มา ยัง หอ พระสมุด วชิรญาณ ๘๓ ท่าน แล หนังสือ ที่ ได้ ให้ ยืม ๕๓ ครั้ง

ฉันท วรรณ พฤติ ชื่อ หรณี ฉันท

น ส ม ร ส

ร ส ย ติ สิ โต ในโสมรา สาตปนา หร ณีตปา

บาท หนึ่ง ๑๗ อักษร ๓ กลอน เป่น บาท หนึ่ง แล บาท หนึ่งเปน บท หนึ่ง มียติ คือ ขาด คำ ลง ในที่ ๔ ที่ ๖ ที่ ๗ อักษร ชื่อ หรณี ฉันท ดังนี้

ราชวสดิวัด

นร คณะ อมาตย์ผู้ ปรี ชาญาณ พี ริยะ เจริญ คุณา
สวัสดิ พิพัทธ วัตสา ธึก ธรรม ภา สิต สาศน สาร
บมิริตริ คนองกิจ การ ลอบ เล่น แล ขาน พจนาตถ์ สุภา
อร นุช อนงค์เนือง นา รีราชร หา ศน ถาน สถิตย์
บมิริตริ ประโยชน โดย มิจ ฉา ธรรม แล คิด อทิ นาเคราะ หา
ธน ศิริ ประโภค นา นา ในโกฐคา ริก ราช นรินทร์
บมินิทร อเนกโดย ถิน มิทธ์มัก จะ กิน รศ บาน สุรา
บมิกิจ ประโยชน เหตุ หา แห่งฆ่า มฤคา พน พฤกษ อไภย
บมิริ จะ สถิตย ร่วมใน บัลลังก์ ไท ภทบิษฐราช
บมิริ จะ สถิตย ร่วม อาศน เก้าอี้สิ หาศน รถ ยาน ดุรงค์
บมิริตริ จะ ร่วม สาร ทรง นาเวศ อลง กฎสี วิกา
นร ธิป ธเรศ เกษมา นุษย เนือง ประชา แล บ ควร คนึง
ชนิศร ฤไทย พอ พึง ตูใคร บ ถึง ก็ บ เท่า บเทียม
สติแล ตริ สงบ งาม เสงี่ยม สงวน จิตร เจียม จะ ภิบาล บ ดินทร์
อธิ กิจ วิจารณ ญาณ ถวิล จัก เฝ้า นริน ทร ห่อน จะไกล
แล บมิ จะ สถิตย ใกล้ ไท พอ ยิน ธไฆ วร พจน์ ประจักษ
ทฤษน พระองค์ ตรง ภักตร์ จะ ตรัสธ ทัก แล จะ ลั่ง นุสนธิ์
คณะ ชน อมาตย์ ควร กล สถาน สถิตย ตน กล อรรถ แถลง
วร พฤติ ประกาศ แจก แจง สมเยศธ แสดง หรณี ขนาน
บุพ บท ฉบับ โบราณ ฤๅไพเราะ สาร สวนา นิพนธ์

๒๑ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้ จะ มี ต่อ ไป

แก้โคลงทาย

๗๙ ๏ สอง ชาย ชาญ ชอบ เชื้อ เชิง พนัน
เท ทอด ลูก บาด ทัน ทับ เบี้ย
สอง หก ตก ติด กัน ช้าง สอด แซง แฮ
หนึ่ง คัด สัด บาท เปลี้ย พ่าย แพ้ เรือน พัง ฯ

๘๐ ๏ ท่าน ที่ มี พจน อ้าง ทาย มา
ออก แต่ใน ครรภา แน่ แท้
สุกร กระสือ หมา ชอบ เสพย นัก พ่อ
ปวด หนัก มัก วิ่ง แต้ ตด ด้วย ตาม ทาง ฯ

(เซน) เปลน

โคลงทาย

๘๓ ๏ ศรัทธา สร้าง พระ ด้วย ยิน ดี
เปน พระแล้ว ต่อย ตี เร่ง ไม้
ทำ ดู ไม่ ปรา นี นึก บาป เลย นอ
เชิญช่วย ชัก ชี้ให้ เปก เบ้ง ใจ ความ ฯ

๘๔ ๏ เข้า จับ ปั่น มุ่ง เส้น สี่ ขาว
ทุก ทิวา คืน คราว เครียด กริ้ง
หวัง ใจ จะ ให้ ยาว ยืด ประโยชน ตน เฮย
ยิ่ง ขาด ยิ่ง แค้น ขึ้ง เข็ด แล้ว เลิก ที ฯ

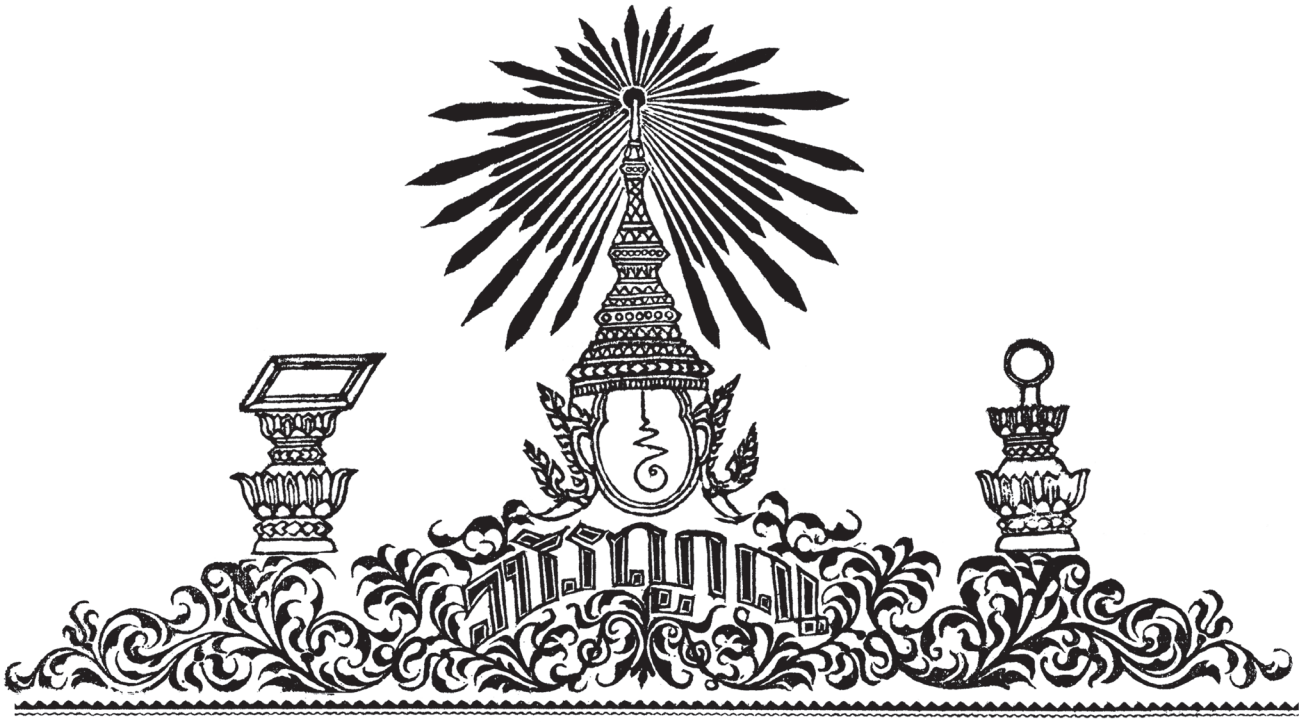

เล่ม ๒ แผ่น ๔๕ วัน ๗ เดือน ๑๐ แรม ๘ ค่ำ ปีกุน นพศก ๑๒๔๙ ราคาแผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สารบาญ

เวร ตารานิยกร

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ	น่า ๓๕๓
ประกาศ ราชา คณะ ถานา เปรียญ ที่ สึกแล้ว	น่า ๓๕๔
คำ ฉันท์ กล่อม ลูก หลวง	น่า ๓๕๕
ช้า ลูก หลวง	น่า ๓๕๗
ประกาศ ถวาย สีมา พระพุทธ รัตน์ สถาน	น่า ๓๕๗
พระราช บัญญัติ เรียก พระนาม ต่าง กรม	น่า ๓๕๘
คำ ถาม ตอบ ด้วยเรื่อง เงิน	น่า ๓๕๘
แจ้ง ความ แลราย งาน หอ พระสมุด วชิรญาณ	น่า ๓๕๙
ฉันท วรรณพฤติ	น่า ๓๕๙
แก้ โคลง ทาย	น่า ๓๖๐
โคลง ทาย	น่า ๓๖๐

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ

๑ บัด ถึง ที่นั่ง ต้น ตรู ตา ต่าง แฮ
นาค ครุฑ หงษ เหรา กิ่ง แก้ว
เอก ไชย กราบ นา นา สี ประกอบ อีก เฮย
จำ หลัก เครือ มาศ แพร้ว หลาก พื้น ลาย ผจง ฯ

๒ บัล ลังก์ มณฑป ตั้ง กึ่ง กลาง
ม่าน ปัก ทอง แย่ง กาง ผูก ห้อย
จง กล รับ เคียน วาง หว่าง ภาพ พาย พ่อ
ประดิษฐ ประดับ ไม่ น้อย เครื่อง แม้น เรือ ทรง ฯ

๓ เรือ กราบ เกณฑ์ เหล่า ข้า ทูล ลออง
หลวง พระ พระยา ผอง ทุก ผู้
จัด ลำดับ ปล่อย สอง ลำ ล่อง
พัน ชื่อ พรหม ราช รู้ เรียบ ร้อย คอย วาง ฯ

๔ เรือ เสรจ สั่ง ให้ เรียก แพ กะทง ใหญ่ เอย
ปล่อย ล่อง คว้าง คว้าง ตรง เหนี่ยว ไว้
รั้ง ท้าย หยุด ถวาย ทรง จุด ทัว เทียน เฮย
แล้ว ที่ หนึ่ง สอง ได้ ปล่อย ซ้ำ เรียง ตาม ฯ

๕ กะทง เจิม พับ เกล็ด ซ้อน ใบ ตอง กล้วย เอย
บ้าง เหลี่ยม บ้าง กลม สอง ใหญ่ น้อย
ซ้อน ตั้ง ยอด พาน รอง พนม พุ่ม แล พ่อ
กลีบ ปาก บุบ ผชาติ ร้อย เฟื่อง ห้อย พึง ชม ฯ

๏ กระจัง กระจ่าง ล้วน ผล ฟัก เหลืองเฮย
ซ้อนเสียด สอด สี จำ หลัก เพริศแพ้ว
นา นา อเนก ปัก เทียน ภาพ สลับแฮ
ลิง ยักษ ต่อ ยุทธ แกล้ว จับ ถ้า จรด แทง ฯ

๏ ฉลัก ฉลุ ปรุ กาบ ต้น กัทลี
ลาย เลิศ มุง สอด สี ชาด พื้น
แต่ง ประกอบ แพ มี ปลา เต่า มาก นา
ชล ท่วม เกลี่ย ตื้น ตื้น รอบ ชั้น รอง กะทง ฯ

๏ โสภณโอกาศ เพี้ยน แผก กัน
ต่าง ช่าง ต่าง เชิง ขัน คิด สู้
ทำ ถวายเสร็จ สาม วัน ลอย เนื่อง กัน นา
วัน หนึ่ง นับ ตรวจ รู้ ครบ ห้า กะทง เกณฑ์

๏ บรมวงษ ทำ นั้น ที่ หนึ่ง กะทง
สอง กับ สาม ราชวร วงษ จัดไว้
สี่ สมเดจ อนุชา องค์ หนึ่ง แต่ง นา พ่อ
ห้า เชฐ ภัคินีได้ แต่ง แล้ว ลอย ถวายฯ

๏ จุดพุ่ม กระจ่าง แจ้ง แสง ฉาย
กถาง พลุ รธา หลาย ปืบ ร้อง
นก กรวด พเนียง ราย บาน ช่อ งาม เอย
พลุ โด่ง ดัง เสียง ก้อง บอก ขึ้น สาม ตึง ฯ

๏ ครั้น เสร็จ เสด็จ ขึ้น ราชถาน
กลอง แขก รัว ต่าน ขาน ปี่ ต้อ
เรียก รุ่ย ปี่ เปิด ดาน โหย แหบ
ออก ส่าย ปี่ ตอด จ้อ ส่ง แล้ว ลด โคม ฯ

๏ เรือผ้า ป่า ทอด ทุ่น ทั้ง ล้อม วง
โคม ลด สัญญา ลง เสร็จ แล้ว
ต่าง เลิก ต่าง คืน คง ที่ สถิตย์ ตน เฮย
เดือน ส่อง นภา แผ้ว ผ่อง พ้น มัว มอม ฯ

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

ประกาศ

ราชาคณะ ถา า เปรียญ ที่สึกแล้ว

ณวัน ๔ เดือน ๖ ขึ้น ๗ ค่ำ ปีขาล ฉอศก เวลา ๔ ทุ่มเศศ พระ บาท สมเด็จ พระ ปรเมนทร มหา มกุฎ สุทธิ สมมติ เทพย พงษ วงษา ดิศวร กระษัตริย์ วรขัติย ราช นิกโรดม จาตุ รันต บรม มหา จักร พรรดิ ราช สังกาศ บรม ราชา ธิราช บรม นารถ บพิตร พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว เสดจ ออก ณ พระ ที่ นั่ง ราชฤดี มี พระ บรม ราชโองการ มาน พระ บัณฑูร สุร สิงหนาท คำรัส เหนือ เกล้า เหนือ กระหม่อม ว่า พระ บาท สม เด็จ พระ มหา กระษัตริยา ธิราช พระ เจ้า แผ่น ดิน ซึ่งได้เสด็จ เถลิง ถวัลย ราช สมบัติ ใน กรุง เทพ มหา นคร อมร รัตน โกสินทร มหินทรา ยุทธยา บรม ราช ธานี นี้ สาม พระ องค์ คือ พระ บาท สม เด็จ พระ พุทธ ยอด ฟ้า จุฬาโลกย พระ บาท สม เด็จ พระ พุทธ เลิศ หล้า นภาไลย พระ บาท สมเด็จ พระ นั่งเกล้า เจ้า อยู่ หัว สี่ พระ องค ทั้ง พระ บาท สมเด็จ พระ จอมเกล้า เจ้าอยู่ หัว ล้วน ทรง พระ ราช ศรัทธา เลื่อมใส หวัง พระ ราช หฤไทย จะ ทรง ทะนุ บำรุง พระ พุทธ สาศนา ให้ รุ่ง เรือง บำเพ็ญ พระ ราช กุศลให้ เจริญ ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ได้ ทรง พระ ราช อุสาห บริจาค พระ ราช ทรัพย ทรง ประดิษฐาน ปฏิสังขรณ์ พระ อาราม เปน อัน มาก ประดับ ด้วย อุโบสถา คาระ วิหาร เสนาศน์ น้อย ใหญ่ ให้ประณีตงาม ดี สม ควร เปน ที่ อยู่ แห่ง พระ ภิกษุ สงฆ์ สมณ บรรพชิต ปฏิบัติ สมณ กิจ ตาม พระ ธรรม วินัย เมื่อ ทรง เหน ภิกษุ สงฆ์ รูป ใด มี สติ ปัญญา วิทยา คุณ ควร จะ เปน พระ ราชา คณะ พระ ครู ถานา นุกรม ผู้ ใหญ่ รักษา หมู่ คณะ ได้ ก็ ทรง พระ ราช ทาน ถานันดร ศักดิ์ ทรง ถาปนา ให้ เปน พระ ราชา คณะ พระ ครู ถานา นุกรม ผู้ ใหญ่ ปก ครอง หมู่ คณะ สั่ง

สอน ภิกษุ สงฆ์ สาม เณร ให้ศึกษา เล่า เรียน พระ คำภีร์ แล ปฏิบัติ ใน สิกขา บท น้อยใหญ่ ได้ ทรง พระ ราช ทาน ถวาย นิตย ภัตร ทุก ๆ เดือน แด่ พระ ราชา คณะ พระ ครู ถานา นุกรม ตาม ควร แก่ คุณ สมบัติ แห่ง ท่าน นั้น ๆ เมื่อ ภิกษุ สงฆ์ สาม เณร รูป ใด มี สติ ปัญญา ฉลาด เล่า เรียน แปล พระ คำภีร ได้ เปน ที่ เปรียญ เอก เปรียญ โท เปรียญ ตรี ก็ ทรง พระ ราช ทาน ถวาย นิตยภัตร ตาม ควร ทุก เดือน ให้ เปน กำลัง แก่ การ เล่า เรียน สืบ ไป แล ทรง พระ ราช ทาน นิตยภัตร ราคา สอง สลึง แก่ พระ ภิกษุ สงฆ ซึ่ง อยู่ ใน พระ อาราม หลวง นั้น ๆ ทั้ง สิ้น ทุก ๆ เดือน ก็ แล พระ ราช ทรัพย ที่ ทรง พระ ราช อุทิศ ถวาย แด่ พระ ราชา คณะ พระ ครู ถานา นุกรม เปรียญ พระสงฆ อัน ดับ เดือน หนึ่ง ๆ เปน เงิน ตรา หก สิบ เจ็ด ชั่ง เศศ ปี หนึ่ง เปน เงิน ตรา แปด ร้อย สี่ ชั่ง เศศ แต่ ทรง พระ ราช ศรัทธา บริจาค พระ ราช ทรัพย ทรง ทะนุ บำรุง ให้ เปน กำลัง ใน พระ สาศนา มาก ถึง เพียง นี้ ฝ่าย พระ ราชา คณะ พระ ครู ถานา นุกรม เปรียญ พระสงฆ อัน ดับ เพราะ อาไศรย ได้ รับ พระ ราช ทาน นิตยภัตร ซึ่ง ทรง พระ ราช อุทิศ ถวาย นั้น เปน กำลัง ได้ สั่ง สอน กัน ให้ ศึกษา เล่า เรียน พระ คำภีร์ เจริญ มา นาน ครั้น บัดเดี๋ยว นี้ พระ ราชา คณะ พระ ครู ถานา นุกรม เปรียญ บาง องค ที่ เปน โล ลัชฌาไศรย ใจ มัก บาป แสวง หา แต่ ลาภ สัก การ แล ยศ ถ่าย เดียว เที่ยว ประจบ ฝาก ตัว ใน เจ้า ใน ขุน นาง ไว้ ตัว เปน คน กว้าง ขวาง ใน กรม มหาดไทย กรม กระลาโหม กรม ท่า ด้วย คิด เหน ว่า ท่าน เหล่า นั้น มี บุญ วาศนา จะ ช่วย กราบ ทูล พระกรุณา ให้ สึก ออก มา เปน ขุน นาง ใน ตำแหน่ง กรม มหาดไทย กรม กระลาโหม กรม ท่า แห่ง ใด แห่ง หนึ่ง ได้ ก็ ซึ่ง พระ ราชา คณะ ถานา นุกรม เปรียญ รูป ใด คิด ดั่ง นี้ นั้น คงไม่ สม ประสงค์ แล้ว อย่า คิด เลย เหนื่อย เปล่า เพราะ ว่า จะ ต้อง พระ ราช ประสงค์ แต่ คน ที่ มี ชาติ ตระกูล เปน บุตร ขุน นาง จึ่ง จะ ตั้ง ให้ เปน ขุน นาง ใน ตำแหน่ง กรม มหาดไทย กรม กระลาโหม กรม ท่าไม่ ต้อง พระ ราช ประสงค์ คน ชาว วัด เปน พระ ยา พระหลวง ขุน หมื่น ใน กรม มหาดไทย กรม กระลา โหม กรมท่า พวก ชาว วัด นั้น ควร จะ เปน ขุนนาง ได้ แต่ใน กรม ลูก ขุน กรม อาลักษณ กรม ธรรมการ ราชบัณฑิตย สังฆการี เท่า นั้น ซึ่ง ชาว วัด ที่ มิใช่ บุตร มี ชาติ ตระกูล จะ คิด เสือก ซน ไป ใน กรม อื่น นอก จาก ห้า กรม นี้ แล้ว ไม่ ได้ เลย เปน อัน ขาด ขอ พระราชา คณะ พระครู ถานา นุกรม เปรียญ ทั้งปวง จง ทราบ ความ ตาม พระ กระแส พระราช บัญญัติ นี้ เทอญ

คำฉันท์ กล่อมลูกหลวง

๑๖ ๏ ขยม บาท อภิวาท พรหม มินทร์ ศิว เทพ มหิน ทรา นุรักษ ภูวดล จัตุร ภุช ทรง ครุธ บิน บน อา ภรณ อำพน ด้วยนิล วัด ชัชวาลย์ วิฆ เนศวร ศักดิ เหี้ยม หาญ คือ ขันธ กุมาร มยุร อาศน เลิศ ฦๅ หก หน้า ทวาทัศ หัถ ถือ ทิพย สาตร์ ครบ มือ พิพิธ ฉาย พราย แสง วัช รินทร์ ปิ่น เมรุ กำ แหง กระ ลึง เพชร์ เดช แสดง บำ บัด อสุร รำบาน ธตรฐ สถิตย เบื้อง บูรพ สถาน พิรุฬ หก พิมาน ทักษิณ สุเมรุ แมน สวรรค์ วิ รุปักษ ประจิม ทิศ เวศ วรรณ์ พล ยักษ อนันต์ สถิตย อุดร ทิศา สถาน สุริย จันทร์ จรัด แจ่ม คัคนานต์ เทพ ทั่ว จักรวาฬ พนม พนัศ ขุน เขา เทวฤทธิ์ สถิตย ทุก ลำเนา ย่อม มา เที่ยว เทา พิทักษ รักษา นรชน อีก เทพ บริรักษ พระ มณ เฑียร แก้ว แกม กล คุสิต มหา ปรา สาท ไชย เสวตร ฉัตร ศิริ รัตน โภไคย สุริย ราช มี ใน นิเวศน์ สวัสดิ์ เสวย รมย์ ภัณฑา คารา นุกรม น่า ใน พระ บรม มหา นิเวศน์ เรือน ทอง โองการ สั่ง ข้า ทูล ลออง ผูก พากย์ จำนอง อัน เชิญ ถ้วน เทพ สบ สถาน ขอ เชิญ สรรพ เทพ มา ภิบาล สุขุ มาล กุมาร บุตรี สมเดจ จอม ไผท คาบ นี้ ควร มา ประ ชุม ใน เรือน จันท์ อัน ไพ บลยราช ศถงฆาร รับ เครื่อง [illegible]

สักการ เทียนทองชัชวาลย์ สุคนธรัศบุษบา บายศรีหิรัญงจนา แก้วกาญจนมหา พิจิตรบัญจงผจงถวาย ชมเครื่องประดับพรรณราย ปทีปเทียนวิเชียรฉาย จำรัดจำรูญรุ่งเรือง แสงแก้วแววว้บมลังเมลือง แสงทองประเทือง พิพิธพรายฉายฉัน ชมราชูปโภคเนื้องนันต์ ดำกลเรียงรัน แลนาฏอนงค์บริหาร เชิญชมพระอู่ทองอลังการ เสาสมทรงสถาน สุวรรณทาบทอตา ผจงจัดทุกุลพัตรภูษา พระยี่ภู่รจนา ชนอบเขนยพระเศียรทรง ซ้ายขวาธารีถนอมองค์ พร้อมพระประยุรวงษ์ ประเล้าประโลมโฉมสมร นางอยู่งานคอยถวายกร เห่ช้าเกลากลอน บำเรอบำรุงผดุงผดา พระสาครใส่สุพรรณมัศยา ธงฉัตร์รจนา ประดับสำหรับลูกหลวง สรวมเทพเทวราชทั้งปวง ทุกสถานพิมานสรวง เชิญช่วยอำนวยสวัสดี ให้พระราชบุตรบุตรี เสวยรมยเปรมบรีดี อย่ามีพระโรคันตราย เสรจพราหมโอมอ่านมนตถวาย อิศวรเวทสาทยาย นิพนธโสลกแถลงสาร ให้พระชนม์วรรณะสันถาน ศรีสวัสดิ์ยืนนาน ศุขะพละสถาวร

เป่าสังขลา ๑

๑๔ อ้าองคพระสะหบดี สุระเชษฐ์มหิดร เชิญชวยภิบาลบียอุทร เอารสไท้ไผทสยาม ชมฌานอย่าลืมผดุงถนอม พระเยาวราชดนัยทราม ชมช่วยขจัดพระโรคปราม ปริเทวหวนหา อ้าองค์อนงค์ภริยอิน ททั้งสี่อันเชิญมา เชิญช่วยบำรุงอรยุตา ประโลมเลี้ยงถนอมขวัญ ท้าวโลกยบาลมหิทธิศักดิ์ บริรักษ์กะลึงขรรค์ สี่ทิศพระอู่กุมารกัน ภัยพาธบำราษไกล อ้าองค์อุมาทิพยลักษณ มหิษีศุสีไคล เกลาศจุธาทิปไผท อรช่วยอำนวยพร อ้าโฉมพระลักษณพิยพินพ ภิริยองคพระสังขกร เชิญช่วยถนอมพระอรอร อย่าให้ไห้กระหายหวน ชานีนิกรอมรเทพ อันเชิญห้ามกำศรวญศรวญ บำบัดพระโรคอย่ามีประชวร เจริญชื่นทุกคืนวัน สรวมเทพภิบาลให้เยาวราช ศุขอาศน์มไหสวรรย์ วงษานุวงษวรสำพันธ บริรักษสมัศสมาน อ้าพระอย่าโศกแลสอื้น ทุกขแดกำเดาดาล เชิญชมมไหสวรรย์ตระการ อเนกโภคพิฬเหา ของเล่นบพิตรก็ประสาท สุวรรณรูปฉลักเฉลา อีกเครื่องสุคนธรศเสา วคนธ์เทศประทิ่นหอม อ้าพระอย่าทุกขโทมนัศ กมลโศกจะกรมตรอม พี่เลี้ยงพระนมบำเรอถนอม บร้างโรคจะแผ้วพาน หนึ่งโลตสมเดจบพิตรไท บรมนารถอวยการ ชุมแพทย์กุมารบริหาร บริรักษรักษา

เป่าสังข์ลา ๑

๑๑ เรือนรมย์นิเวศสถาน อเนกไอสวรรยา พรั่งพร้อมสพร้อมพระวงษา นุวงษมาถวายไชย อนงค์นาฏประจำงาน ยุพราชบันทมใน พระอู่ทองอันผ่องใส สุขุมพัตรรองเรือง เบื้องบนพิดานดัด เสวตรพัตรบรรเทือง แสงแก้วสุวรรณเมลือง รยับย้อยพพร้อยตา อ้าพระอย่าหวนลห้อย ครหนครโหยหา เสวยโภชกษิรธา รรศชื่นกมลเสบย พี่เลี้ยงพระนมถนอม สพรักพร้อมพระทรามเชย อย่าทรงกรรแสงเลย จะช้ากล่อมพระจอมใจ เชิญชมนิเวศน์สถาน ทั้งศฤงฆารโภไค สุรยราชอเนกใน อยุทธเยศมหาสถาน ยามเมื่อเสดจสรง พระสาครชลาธาร ครบเครื่องมงคลสนาน ชมสุพรรณมัศยา กุ้งกั้งอเนกนอง ทั้งปทองแลเหรา มังกรกุมมินภา คณาล่องชลาไลย โลมากะโห้ฉนาก ปลาดหลากก็ลอยไสว ดุจพิศวกรรมใน อมรแมนมารังถวาย ยามทรงพระสำอาง เสาวคนธชโลมกาย พี่เลี้ยงประคองสาย สมรให้พระไสยา เชิญขวัญพระบันทม ภิรมย์ศุขอย่าโหยหา ขวัญพระอย่าคลาศศลา มละองคพระยุพเยาว ขวัญพระอย่าไปชม พนเวศศิขรเขา ธารท่าแลลำเนา ลแวกวุ้งคูตาสถาน เชิญมานิทรารมย สุขุมอาศนอลังการ เสมอทิพยพิมาน สุรโลกยสรยงสวรรค์ เชิญเชยเสวย

สวัสดิ์ คฤหรัตน เรือน จันท แก้ว กาญจนา พรรณ พิพิธ โภค พึง ชม กรุงเทพมหา นัคเรศ เรือน รมย ภูล สุขเกษม สม บูรณ ด้วย มไหสวรรย์ สพร้อม เทพ บริรักษ สพรักเทพผดุง ขวัญ สพรั่ง นาง บำเรอ คัล สพรึบ พร้อม ถนอม สมร สิทธิ เกียรติ ดำ เกิง คุณ อดุลยเดช กำ จร สิทธิเสรจ สรวม พร ประ สิทธิ์ สรรพ สม บูรณ์

เป่า สังข์ ประโคม

ชำ ลูก หลวง

๏ ข้า บาท บำรุง รัก พระ ทรงศักดิ์ จอม เมาฬี ทูล ถนอม เหนือ เกษี ให้ เสวยโภชขิรารมย อุ้ม องค์ สรง สาคร พระ สาย สมร ชื่น เชย ชม สุระ เสียง ย่อม สวย สม ชม เครื่อง เล่น เยน พระไทย สุพรรณ์ กุม มิน คลา รูป มัจฉา สุก แสง ใส ท่อง เที่ยว เลี้ยว ลอย ไป ใส่ สำหรับ พระ สาคร เปด น้ำ ดำ ใส่ ปรา กลับ กลอก ตา พาจิกจร เหรันกัน กุญชร มังกร เกี้ยว เลี้ยว ตาม กัน เครื่อง เล่น ล้วน เปน กล มี เกลื่อน กล่น แกล้ง รังสรรค์ ดัง ว่า พระ วิศณุกรรม์ บัน จง แต่ง แกล้ง มา ถวาย สรง แล้ว ไล้ คนธาร ตระการ กลิ่น กำ จร จาย รื่น รวย สวย พระ กาย ตระ หลบ ฟุ้ง กรุ่ม เกริ่น ใจ ฯ

๏ น้อม หัถ บังคม บาท พระ หน่อ นารถ อิศร พงษ เชิญ เสดจ สำ อาง องค์ ทรง อู่ มาศ พรรณ ราย กลั่น กลีบ ภัตรา อ่อน ซ้อน ประ คอง พระ วร กาย อยู่ งาน สร้อย ทอง ถวาย ย้าย เห่ หวน ชวน สำราญ พราหมณ์ เสนอ อา เคียร ภาษ พระ วรราช กุมาร จุด เทียน เวียน เอา งาน ขาน พาทย์ ฆ้อง ก้อง กา หล ถวาย เครื่อง โดย วรกิจ วิธี ราช มงคล เสวย ศุข ในไพรช ยนต์ มณเฑียร ราช เรือน จันท์

ประกาศ

ถวาย สีมา พระ พุทธรัตน สถาน

ยัคเฆ ภันเต อายัสมันโต เถรา นุเถร

อิธ สมาคตา มม ปกาสน วจนํ สุณันตุ

ข้า แต่ ท่าน ผู้ เจริญ ขอ ท่าน ผู้ มี อายุ พระ เถรา นุเถร ทั้งหลาย ซึ่ง ได้ มา พร้อม ณที่ นี้ จง สดับ ฟัง คำ ประ กาศ ณกาล นี้ เสนาศน กุฎี ที่ อยู่ อาไศรย ใน ภายใน พระ ราช วัง นี้ ข้าพเจ้า ได้ ให้ สถาปนา การ สร้าง ขึ้น ใหม่ เปน ของ สอาด งาม ดี ล้วน มี ราคา เพื่อ ประ ดับ ประดา พระ พุทธ รัตน สถาน เปน บริวาร แวด วง แล จะ ให้ เปน ที่ อยู่ พระ ภิกษุ สงฆ ใน พรรษ กาล แล จะ ได้ เปน การ ฉลอง พระ เดช พระ คุณ ให้ สม พระ ราช ประสงค ใน สมเดจ พระบรม ชนก นารถ พระ บาท สมเดจ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว ซึ่ง ทรง พระ ราช ดำริห์ ไว้ แต่ เดิม นั้น เนื่อง มา ใน ส่วน ข้าง เหนือ ของ พระ พุทธ รัตน สถาน เปน หมู่ กุฎี ๔ หลัง ตรี มุข หลัง หนึ่ง ๕ ห้อง ผนัง ข้าง ใน เขียน เรื่อง เปน พระราช พงษาวดาร แผ่นดิน ปัต ยุบัน นี้ เรียง มา อีก ๒ หลัง ๆ ละ ๓ ห้อง ต่อ มา อีก หลัง หนึ่ง ๕ ห้อง ล้วน เปน เครื่อง ฉ้อ ฟ้า ใบรกา ลง รัก ปิด ทอง เพดาน บาน ประตู บาน น่า ต่าง เขียน ลาย รด น้ำ ทั้ง ข้าง นอก ข้าง ใน แล กุฎี น้อย โถง หลัง หนึ่ง สอง ห้อง ที่ สำหรับ ฉัน แล เปน ที่ นั่ง รับ อาคัน ตุกะ ผู้ ไป มา กับ ที่ สรง น้ำ หลัง หนึ่ง สอง ห้อง แล เวจ กุฎี หลัง หนึ่ง สอง ห้อง ก็ เปน เครื่อง ฉ้อ ฟ้า ใบรกา ลง รัก ปิด ทอง ทั้ง สิ้น ที่ ชาน ข้าง ล่าง ยัง กุฎี ที่ สรง หลัง หนึ่ง สอง ห้อง ที่ เวจ กุฎี หลัง หนึ่ง สอง ห้อง รวม ๙ หลัง แล เครื่อง ตั้ง เครื่อง ปู ลาศ เครื่อง ใช้ ใน ภายใน กุฎี นั้น ๆ เปน ครุ ลหุ ภัณฑ์ ต่าง ๆ ล้วน ของ ดี มี ราคา ทั้งปวง นั้น ข้าพเจ้า ขอ ยอม ยก ถวาย ใน พระ บรม

พุทธสาศนา เปน จาตุทิศกวาศ สำหรับ จาตุทิศ สงฆ บัดนี้ แล ต่อไป ภาย น่า ไป มา อาไศรย บริโภค โดย ผาศุก สบาย ซอ พระ เถรา นุเถร ทั้งหลาย จง รับ สังฆิกะ เสนาศน กุฎิ กับทั้ง ครุ ลหุ ภัณฑ์ ยันคา ที่ ตก แต่ง ทั้ง ไว้ทั้งปวง นั้น เพื่อ เปน ประโยชน แล ความ ศุข แก่ ข้าพเจ้า สิ้น กาล นาน เทอญ

พระราชบัญญัติ เรียกพระนาม ต่าง กรม

ด้วย พระศรี ภูริปริชา เสนาบดี ศรี สาร ลักษณ วัน พระ บรม ราช โองการ ใส่ เกล้า ๆ สั่ง ว่า เจ้าเปน กรม แล ผู้ ที่ มิใช่ เจ้า เปน ขุนนาง ตำแหน่ง ใหญ่ ตำแหน่ง น้อย ใด ๆ เมื่อ พระราชวงษานุวงษ แล ข้าราชการ ฝ่าย ทหาร ฝ่าย พล เรือน กรม ฝ่าย น่า ฝ่าย ใน เมื่อ จะ กราบทูล พระกรุณา ฤๅ พูด จา ออก พระนาม ออก ชื่อ ประการ ใด ๆ ก็ให้ รู้ พระราช บัญญัติ นี้ไว้ คือ ว่า พระเจ้า อยู่หัว วัง หลวง วัง น่า สอง พระองค์ ให้ออก พระนาม ว่า พระบาท สมเดจ น่า น่า ก่อน อย่า ให้ว่า สมเดจ เปล่า ถ้า เจ้าเปน กรม สมเดจ พระ ก็ ให้ว่า กรม สมเดจ พระ อย่า ให้ว่า สมเดจ เปล่า ถ้าเปน กรม พระ ก็ให้ว่า กรม พระ อย่า ให้ว่า พระ เปล่า เหมือน อย่าง พระเจ้า อยู่หัว ทั้งสอง พระองค์ บัดนี้ ถ้า จะ ออก พระ นาม ก็ ให้ว่า พระบาท สมเดจ พระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว พระ บาท สมเดจ พระปิ่นเกล้า เจ้าอยู่หัว เจ้าที่ เปน กรม สมเดจ นั้น เหมือน อย่าง กรม สมเดจ พระปรมา นุชิต ชิโนรส กรม สมเดจ พระเดชาดิศร แล กรม สมเดจ อื่น ๆ กรม พระ นั้น เหมือน อย่าง กรม พระรามอิศเรศ กรม พระ พิพิธโภคภูเบนทร์ แล กรมพระ อื่น ๆ ฝ่าย ข้าง พระชาคณะ ที่ ทรง พระกรุณาโปรด ตั้งให้เปน สมเดจ นั้น เหมือน อย่าง สมเดจ พระอริยวงษาคตญาณ สมเดจ พระพุทธาจารย์ แล สมเดจ อื่น ๆ นี้ มี แต่ สมเดจ เปล่า ให้ออก พระนาม พูด จา ว่า กล่าว ตาม พระราช บัญญัติ นี้ ถ้า จะ ใช้ อย่าง อื่น แล้ว เจ้า กับ ขุนนาง พึง ดู ก็ เหน เปน เหมือน กัน ไป กรม สมเดจ พระเดชาดิศร ถ้า จะ ออก พระนาม ว่า สมเดจ เปล่า ก็ จะ เหมือน สมเดจ พระอริยวงษ แล องค์อื่น ๆ ไป กรม พระรามอิศเรศ แล กรม พระอื่น ๆ ถ้า จะ ไม่ ว่า กรม น่า น่า เข้า ก่อน แล้ว จะ ว่า แต่ พระ เปล่า ก็ จะ เหมือน พระพิพิธเดชะ พระอินทรเทพ แล พระอื่น ๆ ไป เพราะ ฉนั้น ให้ คง ใช้ ตาม พระราช บัญญัติ นี้ จง ได้ ตาม รับสั่ง

หมาย มี ไว้ แต่ ณวัน เดือน ๑๐ ขึ้น ๕ ค่ำ ปี ชวด จัตวาศก

คำถาม ตบ . ด้วย เรื่อง เงิน

เงิน นั้นเรา ควร จะ ถือ ว่าเปน ของดี มี คุณ ประ โยชน ฤๅ จะ ถือเอา ว่าเปน ของ ชั่ว ฯ เงิน นั้น เปน ของดี มี คุณ ประโยชน ฯ มี คุณ ประโยชน อย่างไร ฯ คือ เปรียบ เหมือน กับ สิ่ง ที่เรียก กัน ว่า แก้ว สาระพัด นึก เปน ต้น ว่า จะ ต้อง การ สิ่งใด สิ่ง หนึ่ง ก็ดี ย่อม จะ สำเรจ ได้ ด้วย เงิน โดย มาก สรรพสิ่ง ทั้ง ปวง ย่อม อาไศรย แลก เปลี่ยน ได้ ด้วย เงิน ทั้งสิ้น เพราะ ฉนั้น เงิน จึ่ง เปน สิ่ง วิเสศ กว่า ทุก สิ่ง ย่อม เปน ที่ ปรารถนา ของ มนุศย ทั่วไป เว้น แต่ พระ อริย สาวก ของ พระ สัมมา สัมพุทธ เจ้า พวก เดียว เท่านั้น คุณ ของ เงิน นั้น คือ นำมา ซึ่ง ความ ศุข ของ ผู้ ซึ่ง มี ไว้ ใช้สอย มาก ๆ การ ซึ่ง จะ แสวง หา สิ่ง หนึ่ง สิ่งใด ซึ่ง เปน ของ มี ราคา ก็ดี ต้อง แสวง หา เงิน ก่อน เมื่อ มี เงิน แล้ว ก็ จะ สำเรจ ประโยชน ได้ ทุก สิ่ง ทุก อย่าง เพราะ เหน ได้ ง่าย ๆ ด้วย ว่า คน ที่ เปน พลเรือน ถ้า มี เงิน เงิน ก็ เกื้อกูล เกียรติยศ ตน ให้ เปน นาย เปน คุณ เปน ท่าน ขึ้น เพราะ มี เงิน ก็ ได้ การ อันใด ๆ ก็ สำเรจ ได้ เพราะ เงิน มี อาหาร ที่ จะ บริโภค ก็ ไม่ ต้อง ทัก ทำ ทำไร่ นา เพราะ เงิน นั้นแล ช่วย กิจ ทั้งปวง ให้ สำเรจ ได้ ดังนี้

เพราะฉนั้น แล จึง สวเสวิญ ว่า เงิน เปน ของดี ฯ ถ้า ดัง นั้น คน ที ไม่ มี เงิน แล คน ที่ หา เงิน ไม่ ได้ นั้น มิ เปน คน ชั่ว แล ตั้ง อยู่ ใน ความ ทุกข ทั้ง สิ้น ฤๅ ฯ เหน จะ เปน ดัง นั้น ฯ ถ้า ดัง นั้น เหตุ ใด ชาว เรา จึง มัก นับ ถือ แล ไหว้ กราบ อริย สาวก ของ พระ ผู้ มี พระ ภาคย ซึ่ง เปน พวก คน จน ขอ ทาน เขา กิน นั้น ด้วย เหตุ ใด ฯ การ ที่ ถาม เช่น นี้ ก็ ควร อยู่ แต่ การ ซึ่ง นับ ถือ ไหว้ กราบ อริย สาวก ของ พระ พุทธ เจ้า ด้วย ท่าน เปน ผู้ หนี จาก ทุกข ท่าน เปน ผู้ ไม่ ต้อง การ เพราะ ท่าน เหน ว่า การ ที่ ใช้ เงิน ทอง นี้ เปน กอง ทุกข อย่าง หนึ่ง ซึ่ง จะ ทำ ไม ให้ สำเรจ มรรค ผล นฤพาน ได้ ต่าง หาก มิ ใช่ ท่าน ยาก จน เข็ญ ใจ หา เงิน ใช้ พุ่ม เพื่อย ไม่ ได้ อย่าง ตา ครู ตา บอด ตาม ตพาน ช้าง ก็ หา ไม่ บาง ท่าน ก็ เปน ผู้ มี ทรัพย สมบัติ มาก ๆ สละ ทรัพย ออก บวช เพื่อ หา ความ สุข ก็ มี เพราะ ฉนั้น ถึง ท่าน จะ ยาก จน เข็ญ ใจ เรา ก็ ควร จะ นับ ถือ ไหว้ กราบ เพราะ ท่าน เปน ผู้ หนี ทุกข โดย แท้ ฯ ถ้า ดัง นั้น เรา จะ หา เงิน ทอง ใช้ ก็ เปน การ ลำบาก จะ คิด หนี ทุกข เล่น เฉย ๆ จะ ไม่ ได้ ฤๅ ฯ ถ้า จะ คิด หนี ทุกข เล่น บ้าง ก็ ได้ แต่ ต้อง ประพฤติ พรหม จรรย อย่าง ว่า มา แล้ว จึง จะ มี ความ สุข ถ้า จะ ถือ เล่น เฉย ๆ เวลา ที่ บุตร บ้าง ภรรยา บ้าง จะ อด อาหาร เรา จะ เที่ยว ขอ ทาน เขา เลี้ยง บุตร ก็ เหน จะ ไม่ ทัน จะ กลับ เกิด ทุกข ใหญ่ ขึ้น จึง ต้อง อาไศรย ความ เสาะ แสวง มี ทำ การ งาน บ้าง ค้า ขาย บ้าง สุด แต่ พอ ได้ ทรัพย มา ซื้อ จ่าย เลี้ยง กัน เมื่อ หา ได้ มาก ก็ มี สุข มาก น้อย ก็ มี สุข น้อย สุด แต่ ไม่ อด เข้า ก็ เปน ดี ฯ ในที่ นี้ ตกลง ว่า ถ้า ยัง เปน ฆราวาส อยู่ แล้ว ยิ่ง แสวง หา เงิน ได้ มาก ก็ ยิ่ง ดี มาก ยิ่ง เปน สุข มาก ดัง นั้น ฤๅ ถ้า ควร จะ แสวง ได้ มาก เท่า ใด ก็ แสวง หา เท่า นั้น เปน ไม่ เปน คน ชั่ว ไม่ มี ความ ทุกข ได้ แล ฤๅ ฯ ข้อ นี้ ก็ ยาก อยู่ บาง ที ก็ จะ เปน ได้ บ้าง คือ กระ มัง เพราะ ลาภ อัน ได้ ด้วย ทุจริต ต่าง ๆ นั้น ย่อม เปน เครื่อง อุ่น ๆ อยู่ ไม่ สู้ จะ เย็น สนิท นัก ฯ

แจ้ง ความ

ด้วย หนังสือ พิมพ์ วชิรญาณ เล่ม ๒ แผ่น ๔๔ น่า ๓๔๗ ผิด อยู่ แห่ง หนึ่ง บันทัด ที่ ๖๐ คำ ว่า (สัส) ผิด (สัก) ถูก

อนึ่ง แก้ โคลง ทาย น่า ๓๕๒ บท ที่ ๙๐ ผิด ตอ ยัง แก้ ว่า ลิ้น ไก่ ๑ คอ หอย ๑ กัน กบ ๑ ถูก

กรรม สัม ปา ทิก

ภาษาน

ใน ระหว่าง ตั้ง แต่ วัน ๖ เดือน ๑๐ ขึ้น ๙ ค่ำ จน ถึง วัน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ใน ระหว่าง ๗ วัน นี้ ท่าน สมาชิก ได้ มา ยัง หอ พระสมุด วชิรญาณ ๘๖ ท่าน แล หนังสือ ที่ ได้ ให้ ยืม ๒๘ ครั้ง

ฉันท วรรณ พฤติ ชื่อ มนทักกันตา ฉันท

ม ภ น ต ต

ั ั ั ั ิ ิ ิ ิ ั ั ิ ั ั ิ ั ครุ ๒

มนทักกันตา ม ภ น ต ต คาโค ยุ ทัด จัส ส เก หิ

ลหุ ปลาย บาท นับ เปน ครุ บาท หนึ่ง ๑๗ อักษร ๓ กลอน เปน บาท หนึ่ง แล บาท หนึ่ง เปน บท หนึ่ง มิยติ คือ ขาด คำ ลง ใน ที่ ๔ ที่ ๖ ที่ ๗ อักษร ชื่อ มนทักกันตา ฉันท ดัง นี้

ราชวสดิวัด

มาทยา อย่า พึง มนะ ตริ วิ พิกล การ ย ควร ตน จะ จินตา

ตู นี้ เลน่ห์ สนิท นิจ ก็ ย นิรา ร้าง น เวน ทรา ประคุจ สหาย

ตู นี้ เคย คู่ กิพะ แล อพิปราย เคย ย คลาด คลาย วิสาส สมาน

เหตุนี้ มนตรีก็ มละ จะ มนะ สิ การ จง พิจารณ ญาณ วิธี ธรรม์

ธรรมดา สมเดจ บดีก็ กุธ พลัน เจีย รตจา ธัญ กระทบ เนตร

ไนยนา สลาย มลาย ศุข ทุพล เภท ไภย พิบัติ เหตุ จะ ถับ ถึง

เหี้ยม นั้น บัณฑิตย คณะ สุพุธี พึง โทษ ทัณฑ์ ทึง ถ ควร คิด

ตน ตูใหญ่ ยิ่ง ยศ ก็ วร เกิตย์ ไท้ ธบูชิต แล โปรด ปราน

อย่า อาจ อ้าง อรรถ ขระ ทุ พจน ขาน แต่ นรา บาล ณะ ชุม ชน

แม้ วะ มี โอกาศธ แล เฉพาะ นุเคราะห ตน ห่อน จะ เกียจ กล ฤ แคลง ความ

เข้า ออก ทวาร วัง บมิ ตริ กิจ ขาม รัตติ ไสมย ยาม นิ รันดร

อย่า พึง เคย คุ้น มนะ มละ อนุ สร เกษม แล อาวร ประมาท หมาย

พึง ตั้ง จิตร เจียร ชน ก็ จร กลาย ใกล้ สิ ขี กาย รรุม ร้อน

เกรง เผา ผลาญ ลาญ ชี วะ จะ ธุวะ มรณ์ นึก กระหนัก สมร ก็ ปาน กัน

หนึ่ง องค์ ขัติเยศ ปิยะ พระ วร พันธุ์ พงษ องค์ อรร ค เอา รส

อำนวย คาม เขตร บุระ แล ชน บท เพื่อ ผดุง ยศ ธ บำ นาน

พึง ดุษดี ภาพ บมิ จะ พจน สาร โทษ แล คุณ ขาน ฤ ควร แถลง

แม้ วะ ท่าน ไท้ ให้ ยศ แล ธนะ แจง แจก นรา แรง ญรงค์ รอน

คือ ทวย หาญ สาร รแหะ แสะ บท จร ผอง พลา กร แล มาตย มวญ

อย่า ทูล ทัด ลาภ ศิริ ก็ บ มิ ควร ควร จะ เสงี่ยม สงวน วจี ตน

มน ทักกันตา พฤติ ก็ ตริ นิพนธ์ โดย ประการ กล กระทู้ ฉันท

๒๑ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้ จะ มี ต่อ ไป

แก้โคลงทาย

๘๑ ๏ สารบาญ บอก เบื้อง แปด สิบ เอ็ง
ตริ ตรวจ สี่ บาท เสรจ สอบ ได้
ความ รวม ร่วม ว่า เพชร ผิวะ ผิด อภัย พ่อ
เพชร์ รัตน เพชฌฆาฏไม้ เพชร ม้า เพชร กมอ ฯ

๘๒ ๏ ทวาสีติ บท นี้ หลาย ยก
ริ เรื่อง หา สาธก เทียบ แก้
เหน รูป พระ นาค ปรก เปรียบ เหมาะ ความ เฮย
แม้ มิ ถูก ถ่อง แท้ คัด ข้อ พอ สม ฯ

ถ, ธ, ส,

โคลงทาย

๘๕ ๏ สิ่ง หนึ่ง รศ ไม่ ต้อง ใจ คน
เปน ประโยชน ยืน ผล ห่อน สั้น
สิ่ง หนึ่ง โทษ คุณ ปน ประโยชน์ เยาว์ แฮ
แต่ ว่า รศ สิ่ง นั้น ติด ต้อง หฤไทย ฯ

๘๖ ๏ กลาง วัน เสียง กึก ก้อง ปตพี
แสง ส่อง ยาม ราษ ตรี แจ่ม จ้า
ใคร เหน ย่อม ยิน ดี บ เลือก แล นา
คือ ว่า สิ่ง ใด ข้า พระเจ้า ขอ ถาม ฯ

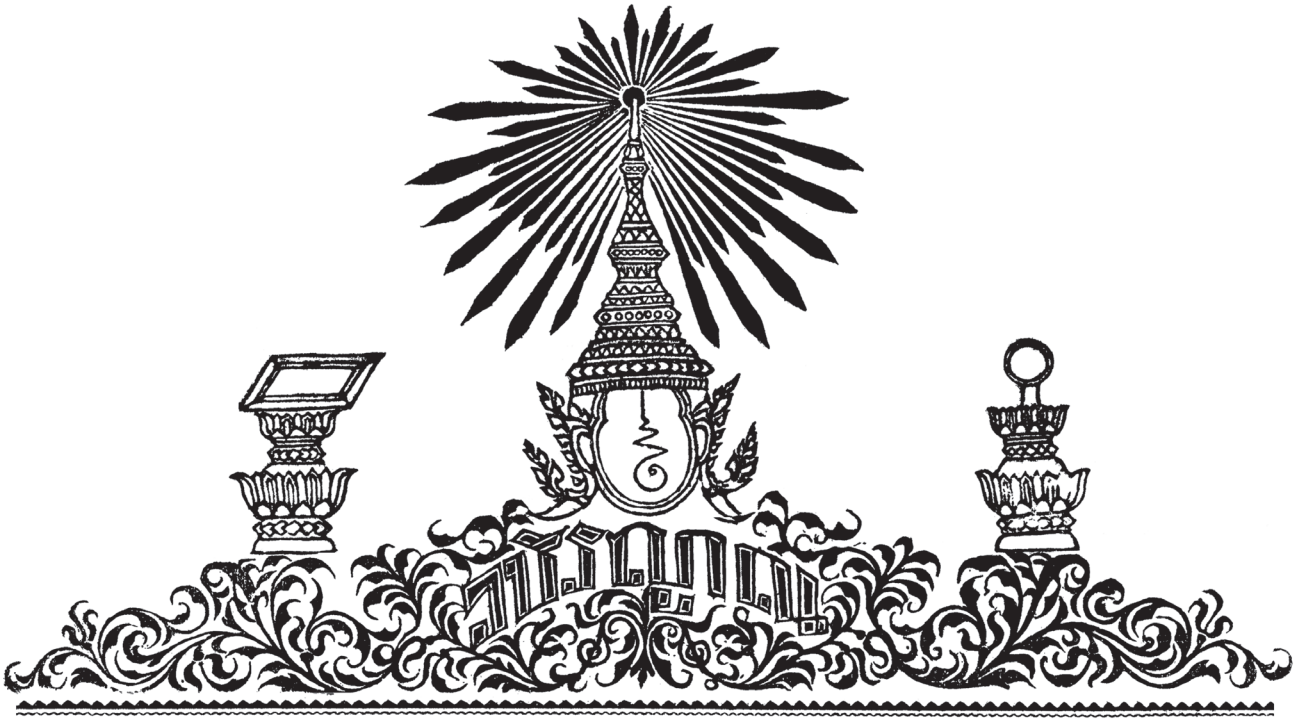

เล่ม ๒ แผ่น ๔๖ วัน ๗ เดือน ๑๐ แรม ๑๕ ค่ำ ปีกุญนพศก ๑๒๔๙ ราคาแผ่น ละ ๑๐ ชั่ง

สารบาญ

เวรบรรณารักษ์

โคลง พระราชพิธีทวาทศมาศ	น่า ๓๖๑
ทานพแนก ตั้งเจ้าท่าหลวง วิสุทธิสาครดิฐ	น่า ๓๖๓
ร่างตราเมืองเวียงจัน	น่า ๓๖๕
ประกาศแก่เจ้าเมืองกรมการ	น่า ๓๖๖
รายงานหอพระสมุดวชิรญาณ	น่า ๓๖๗
ฉันทวรรณพฤติ	น่า ๓๖๗
แก้โคลงทาย	น่า ๓๖๘
โคลงทาย	น่า ๓๖๘

โคลง พระราชพิธีทวาทศมาศ

๏ ดาดาษ กลาดเกลื่อน กลุ้ม เรือดู
อึง ลั่น สนั่น หู ไม่น้อย
แซกเบียดเสียดเกรียว กรู ชิงช่อง ขึ้นแฮ
แม้จัก นับ กว่า ร้อย ยึดท้ายเปน พวง ฯ

๏ บ้างเล่นเคียงแข่งคล้าย พายพนัน
ชิงชนะสรวลสันต์ โห่ร้อง
บ้างเถียงเทลาะกัน อึงเอะ อะเอย
สนุกนี้สนั่นมี่ก้อง ฟากโพ้นโยนยาว ฯ

๏ บางคนเล่นเรื่อยร้อง ขับขาน
แพนขลุ่ยซอบันสาน แอ่วชู้
อย่างต่ำขับขอทาน โทนฉิ่ง กรับนา
ริเล่นตามตนรู้ ดอกสร้อยเพลงสวรรค์ ฯ

๏ ปรบไก่ครึ่งท่อนทั้ง ศักรวา
ร้องยักลำนานา ปลอบพ้อ
แก้โต้ตอบไปมา ไม่สุด สิ้นเอย
ออดแอดอ้อยอิ่งจ้อ จากแล้วพายตาม ฯ

๏ สาวหนุ่มบันเจิดหน้า แจ่มใจ
ทุ่มทอดไว้อาไลย เกี่ยวเกี้ยว
ฝากรักชักความใน วอนกล่าว
เลียมและเลี่ยงหลีกเลี้ยว ผูกข้อไมตรี ฯ

๘ ลม ลง เรือย เรื่อย รั้ว ก่อ หนาว
เยน ชุ่ม ใจ หนุ่ม สาว แซก เนื้อ
เกิด รัก แรก เริ่ม คราว ฤดู เปลี่ยน นา พ่อ
ใหม่ ไม่ เคย ชิด เชื้อ อก ร้าว หนาว ชวน ฯ

๙ จันทร จร แจ่ม ฟ้า ส่อง แสง สว่าง เชย
ส่อง จับ เนตร เลี่ยว แลย ยอก ช้ำ
ส่อง ภักตร ภักตร เพ็ญ แคลง จันทร เปลี่ยน
จันทร แจ่ม เจียบ ใจ ปล้ำ ปลิด ให้ ไกล ทรวง ฯ

๑๐ น้ำ ลง เรือ ล่อง คว้าง ชวัญ หาย
น้ำ เร่ง ให้ ไกล สาย สวาศ แคล้ว
วัน อื่น กลับ คืน หมาย พบ เนตร ฤๅ นา
น้ำ ส่ง เหลียว สั่ง แก้ว กึ่ง ถ้อย ไป ทัน ฯ

๑๑ เหลียว หลัง ลับ เนตร โอ้ อ่อน แรง
ฤๅ ว่า เจ้า จอด แฝง ฝั่ง ชุ้ม
แล ลอด สอด ตาม แสง เดือน ส่อง
จันทร์ แจ่ม ใจ มืด กลุ้ม ส่อง น้อง ไหน นาง ฯ

๑๒ ประ วล น่า วัด อ้าง กัลยา ณมิตร์ เอย
คิด ว่า วล คืน มา สู่ เจ้า
สอง เนตร สอด แสวง หา ริม ฝั่ง
หา ฤๅ เห็น หวล เศร้า ล่อง พ้น วล เลย ฯ

๑๓ บ้าง คืน บ้าง กลับ ขึ้น พาย ทวน น้ำ เอย
ชาย หนุ่ม หญิง สาว ชวน พูด จ้อ
น้ำ เชี่ยว วิ่ง เร่ง รวน จัก วุ่ง รางนา
พาย ไม่ พาย เผ้า ล้อ สาด น้ำ เบี่ยก ปอน ฯ

๑๔ หญิง คุ ชาย ดับ ง้อ งอแง
ยิ่ง โกรธ ยิ่ง ต่อ แย หยอก เย้า
มือ พาย พูด คลอ แคล ชวน แข่ง
ลอง สัก พัก เกิด เจ้า หะ ทั้ง ตุ้ง พาย ฯ

๑๕ ชาว แพ ชาว บ้าน เหล่า ชาว ชน
ต่าง ก็ ทำ ตาม จน เล็ก น้อย
เรือ หยวก ดอก อุบล บาน เบิก ลอย เอย
จิบ พลิ พลิ้ง ร้อย ร้อง ธูป น้อย หนึ่ง เทียน ฯ

๑๖ สาม วัน เอิก เกริก ทั้ง กรุง ศรี
เปน ที่ ปรึ่ม เปรม ปรี แซ่ ซ้อง
ตาม ฤดู บี รู้ ทั่ว กัน พ่อ
นึก กระหยิ่ม ดอย ร้อย ค่ำ แล้ว ดู ะทง ฯ

๑๗ จีน ไทย แขก แท้ ชอบ ดู กะทง
ชาว ยุโรป กงสุล พ่อ ค้า
ต่าง คน จัด เรือ ลง พาย เที่ยว
แสน สนุก นี่ ทั่ว หน้า เหนื่อย เข้า จอด ดอย ฯ

๑๘ บ้าง เล่น จุด ดอก ไม้ ทั้ง ผอง
ช่อ ม่วง เทียน ฝอย ทอง ดอก น้ำ
เล่น ตาม แต่ ใจ คนอง จุด คว่าง กัน เฮย
อึก กรวด กังหัน ซ้ำ ปทัด ทิ้ง เบ็ด บิน ฯ

๑๙ นักเลง เจ้า ชู้ เที่ยว เสาะ แสวง
ไหน ที่ สิ แดง แดง จอด ห้อย
แอบ พูด ตแคะ ตแคง เปน แอบ
เขา ชู่ ทำ หน้า หม้อย พูด แก้ กัน อาย ฯ

๒๐ บาง คน นึก ไว้ แต่ คืน หลัง
มา ก็ เที่ยว เก้ กัง ตรวจ หน้า
หมู่ ใหญ่ น่า วัด ระฆัง ไป แอบ ดู เฮย
ไม่ พบ จบ เงียน บ้า สุด รู้ เสีย แรง ฯ

๒๑ อก เอ๋ย หา อ่อน อ้า อยู่ ไหน
หา บ่ เห็น สาย ใจ สุด คัน
แล เห็น แต่ โคม ไฟ สูง สุด เสา นา
ใจ ลิ่ว แจวน สูง พัน ยิ่ง ล้ำ โคม ลอย ฯ

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

บาน พแนก

ตั้ง จำท่า หลวง วิสุทธิ สาคร ดิฐ

สม เดจ พระ ปร เมนทร มหา มกุฎ พระ จอม เกล้า เจ้า แผ่น ดิน สยาม แล เมือง ขึ้น เมือง ออก กรุง สยาม ทั้ง ปวง ขอ ประ กาศ ความ สำ คัญ อัน นี้ ไว้ แก่ คน บาง พวก ฤๅ คน คน เดียว ผู้ จะ ได้ อ่าน หนัง สือ นี้ ให้ ทราบ การ ก่อน สืบ มา จน กาล ทุก วัน ว่า ด้วย ตำ แหน่ง ที่ ตั้งขุน นาง เจ้า ท่า สำ หรับ รับ แขก เมือง แล ลูก ค้า ที่ เปน ชาว ยุ โรป แล อา เมริกา ทั้ง ปวง แต่ ก่อน ใน กรุง สยาม นี้ ตั้ง แต่ กรุง เทพ ทวา รา วดี ศรี อยุทธยา มา จน ถึง ตั้ง กรุง เทพ มหา นคร อมร รัตน โก สิน ทรม หิน ทรา ยุทธยา นี้ มี เรือ ลูก ค้า ต่าง ประ เทศ มา ค้า ขาย แต่ จีน แล ญวน แล แขก อิน เดีย บ้าง แขก อา รับ บ้าง แต่ ครั้ง ยัง มิ ได้ ขึ้น แก่ อัง กฤษ แล ชวา มลายู บ้าง ที่ มิ ได้ ขึ้น แก่ ไทย เพราะ ฉนั้น กฎ หมาย เดิม ซึ่ง ตั้ง แต่ ครั้ง กรุง เทพ ทวารา วดี ศรี อยุทธ ยา สืบ มา ขุน นาง ผู้ ทำ กฎ หมาย ปฤก ษา พร้อม ขอ ให้ พระ บาท สม เดจ พระ เจ้า แผ่น ดิน ตั้ง กรม ท่า ซ้าย ไว้ สำ หรับ รับ แล ว่า ลูก ค้า เมือง จีน เมือง ญวน ที่ มี บ้าน เมือง อยู่ ใน ฝั่ง ซ้าย ของ คุ้ง ทเล ไทย แล ให้ ตั้ง กรม ท่า ขวา ไว้ สำ หรับ รับ แล ว่า ลูก ค้า แขก อิน เดีย แขก อา รับ แขก ชวา มลา ยู แล พราหมณ์ ที่ มี บ้าน เมือง ตั้ง อยู่ ใน ฝั่ง ขวา ของ คุ้ง ทเล ไทย กรม ท่า ซ้าย ย่อม ตั้ง เจ้า กรม ปลัด กรม แล เจ้า พนัก งาน ใช้ แต่ ล้วน เปน เชื้อ จีน เชื้อ ญวน กรม ท่า ขวา ย่อม ตั้ง เจ้า กรม ปลัด กรม แล เจ้า พนัก งาน ใช้ แต่ ล้วน เปน คน เชื้อ สาย คน ที่ ถือ สาสนา มหะ มัต ที่ ไทย เรียก ว่า แขก ทั้งสิ้น เพื่อ จะ ให้ คุ้น เคย รู้ จัก เจรจา ภาษา แล รู้ จัก ขนบ ธรรม เนียม ต่าง ประเทศ ของ ลูก ค้า ที่ มา แต่ เมือง นั้น ๆ ทุก ประเทศ ตาม ซ้าย ขวา กรม ท่า ซ้าย กรม ท่า ขวา ทั้ง สอง นั้น ให้ ขึ้น แก่ กรม ท่า กลาง ซึ่ง เปน กรม เจ้า พนัก งาน ใหญ่ ใน จัตุ สดมภ์ สำหรับ ได้ ว่า ท้อง พระ คลัง ทั้งปวง แล หัว เมือง ฝ่าย เทล ตวัน ออก ทั้ง ปวง ด้วย ไนย นี้ เจ้า พระ ยา โก ษา ธิ บดี ผู้ เปน เสนา บดี ผู้ ใหญ่ ใน กรม ท่า กลาง จึ่ง ได้ เปน ผู้ สำ เรจ ราช การ ว่า การ ต่าง ประ เทศ สืบ มา แต่ โบ ราณ แต่ ครั้ง กรุง เทพ ทวา รา วดี ศรี อยุทธ ยา นั้น บาง ที มี เรือ ราช ทูต บ้าง เรือ กำปั่น ลูก ค้า บ้าง มา แต่ ประ เทศ แผ่น ดิน ใหญ่ ๆ ข้าง ยุโรป ก็ หลาย ครั้ง หลาย คราว แล คน ซึ่ง เปน พวก โปรตุ เกส บ้าง ฝรั่ง เศส บ้าง เปน บุตร หลาน ของ คน ยุโรป ต่าง ๆ บ้าง ได้ เข้า มา ตั้ง ค้า ขาย อยู่ ใน แผ่น ดิน สยาม ก็ มี อยู่ บ้าง ครั้น ถึง บ้าน เดิม เมือง เดิม ของ คน พวก นั้น ปรวน แปร ไป ฤๅ ถึง จะ ไม่ ปรวน แปร ก็ เพราะ ทาง ไป ทาง มา ลำบาก คน ที่ มา นั้น ก็ โดย สาน มา หลาย ต่อ หลาย บ้าน หลาย เมือง จะ กลับ ไป กลับ มา ถึง บ้าน เมือง เดิม ก็ ยาก จะ เอา ที่ พึ่ง ใน ผู้ ครอง แผ่น ดิน เดิม ของ ตัว โดย ถนัด ไม่ ได้ ก็ ยอม ถวาย ตัว แก่ พระ เจ้า แผ่น ดิน เมือง สยาม ให้ ช่วง ใช้ เปน ทหาร บ้าง เปน หมอ บ้าง ก็ มี อยู่ โดย มาก ถึง กระ นั้น ตำ แหน่ง เจ้า ท่า ซึ่ง พระ เจ้า แผ่นดิน จะ ได้ ตั้ง ไว้ สำหรับ จะ ได้ รับ ลูก ค้า ซึ่ง มา แต่ ประ เทศ แผ่น ดิน ใหญ่ ต่าง ๆ ใน ยุโรป นั้น ก็ ยัง ไม่ มี เพราะ ว่า ราช ทูต แล ลูก ค้า ซึ่ง มา ใน ลาง ครั้ง ลาง ที แต่ ข้าง แผ่น ดิน ยุโรป ก็ ย่อม มา กับ จีน แต่ เมือง มา เกา บ้าง มา กับ แขก อินเดีย แขก อารับ แขก มลายู บ้าง เอา จีน แล ชาว อินเดีย แล ชาว อารับ แล มลายู เปน ล่าม นำ เพราะ ฉนั้น เสนา บดี ผู้ ว่า การ ต่าง ประเทศ จึ่ง ได้ บังคับ ให้ เจ้า ท่า ใน กรม ท่า ซ้าย บ้าง ใน กรม ท่า ขวา บ้าง รับ ราช แล ลูก ค้า ซึ่ง มา แต่ ยุโรป ตาม ล่าม นำ ของ ทูต แล ลูก ค้า นั้น เปน จีน ฤๅ คน ที่ เรียก ว่า แขก เจรจา ภาษา นั้น ๆ พอ ได้ ราชการ หา ได้ ตั้ง บุตร หลาน ของ คน ที่ เปน ชาว ยุโรป ขึ้น เปน เจ้า ท่า รับ ไม่

ครั้น แล เมื่อ แผ่น ดิน พระ บาท สมเดจ พระ บรม ชนก นารถ เรียก พระ นาม ว่า พระ บาท สมเดจ พระ พุทธ เลิศ หล้า นภา ไลย ตั้ง แต่ ปี ที่ เก้า ที่ สิบ ใน แผ่นดิน นั้น มา มี กำปั่น

ลูกค้า พวกโปรตุเกส บ้าง พวก อังกฤษ บ้าง ฤๅกำปั่น แม้นเปน ของ พวก อินเดีย ก็ใช้ ธง อังกฤษ มี คน อังกฤษ เปน กับ ตัน เข้า มา ค้าขาย หลาย ลำ ขึ้น แล้ว มี ทูตโปรตุเกส แต่ เมือง มาเกา ทูต อังกฤษ มา แต่ เมือง เบงคอล เข้ามา ว่า ขอ ทำ สัญญา ค้าขาย ด้วย ครั้ง นั้น เสนา บดีผู้ ว่า การ ต่าง ประเทศ บังคับ ให้ เจ้า พนักงาน ใน กรม ท่า ขวา ที่ เรียก ว่า แขก ไป รับ ตาม ล่าม นำ ของ พวก ทูต แล กับ ตัน เรือ ลูก ค้า ซึ่ง มา นั้น โดย อย่าง แต่ ก่อน พวก ทูต แล ลูกค้า กับ ตัน นาย เรือ ต่าง ๆ ซึ่ง เปน คน ชาว ยุโรป ไม่ ชอบใจ ร้อง ว่า จะ ใช้ พูดจา ภาษา แล ใช้ หนังสือ กับ พวก เจ้า พนัก งาน ซึ่ง เปน แขก นั้น ยาก ลำบาก นัก จะ ใคร่ ได้ ล่าม แล เจ้า พนัก งาน ว่า การ ท่า ให้ เปน คน มี ภาษา แล ปรกติ คล้าย กับ คน ยุโรป ด้วย กัน ครั้ง นั้น เสนา บดี ว่า การ ต่าง ประเทศ จึ่ง ได้ ปฤกษา พร้อม กับ ท่าน เสนา บดี ที่ ปฤกษา ราชการ แผ่น ดิน ทั้งปวง แล้ว ได้ นำ ความ ขึ้น กราบ ทูล แด่ พระบาท สมเดจ พระ พุทธ เลิศหล้า นภา ไลย ๆ จึ่ง ทรง หาฤๅ พร้อม กับ เสนา บดี แล้ว จึ่ง โปรดให้ ตั้ง อย่าง ธรรมเนียม ให้ พระ เจ้า แผ่น ดิน กับ เสนา บดี ที่ ว่า การ ต่าง ประเทศ เลือก สัน จัด หา คน ที่ เปน เชื้อ สาย คน ใน ยุโรป เมือง ใด เมือง หนึ่ง ซึ่ง อยู่ ใน กรุงเทพ มหา นคร นี้ ตั้ง ไว้ เปน กรม ล่าม พนัก งาน อีก จำพวก หนึ่ง เรียก ว่า ล่าม ฝรั่ง ให้ ขึ้น ใน กรม ท่า กลาง ดัง กรม ท่า ซ้าย ขวา ซึ่ง มี มา แต่ เดิม แล ให้ มี ขุนนาง ตัว นาย ได้ บังคับ พวก ล่าม ฝรั่ง คน หนึ่ง เปน เจ้า ท่า ยุโรป แผนก หนึ่ง ครั้ง นั้น พระบาท สมเดจ พระ พุทธ เลิศหล้า นภา ไลย ได้ ทรง ปฤกษา พร้อม ด้วย เจ้า พระยา พระคลัง เสนา บดี ว่า การ ต่าง ประเทศ ตั้ง คน ซึ่ง เปน เชื้อ สาย โปรตุเกส เก่า คน หนึ่ง เกิด ใน กรุงเทพ มหา นคร นี้ ได้ ศึกษา รู้ ภาษา ลาติง ภาษาโปรตุเกส มาก รู้ ภาษา อังกฤษ บ้าง ชื่อ ตัว คน นั้น ชื่อโยเซฟ ให้ เปน ขุนนาง เจ้า ท่า ยุโรป โดย นาม ตาม ยศ ใน ภาษา สังสกฤต ว่า หลวง สุร สาคร ถือ ศักดินา ๔๐๐ กรม ล่าม ฝรั่ง เจ้า ท่า ฝรั่ง นี้ ได้ มี มา ตาม พระราช บัญญัติ นั้น ใน ปี มโรง โทศก จุล ศักราช ๑๑๘๒ เปน ปี ที่ ๑๒ ในแผ่น ดิน นั้น

ครั้น มา ใน รัชกาล แห่ง เรา พระ เจ้า กรุง สยาม ใน ปัต ยุบัน นี้ เมื่อ ปี ฉลู เบญจศก จุล ศักราช ๑๒๑๕ เปน ปี ที่ ๓ ใน รัชกาล ปัตยุบัน นี้ ที่ หลวง สุร สาคร นั้น ว่าง ลง เพราะ คน ที่ ออก ชื่อ ก่อน นั้น ถึง แก่ กรรม เสีย แล้ว ฝ่าย เรา พระ เจ้า กรุง สยาม ได้ มี อำนาจ โดย ราช อิศ ริยยศ เพื่อ จะ ได้ จัด แจง การ แผ่น ดิน ทุก อย่าง ทุก ประการ ตาม พระราช กำ หนด พระราช บัญญัติ เก่าใหม่ ทั้งปวง จึ่ง ได้ ตั้ง คน อังโคล ไสยามิส อังกฤษ บุตร หญิง สยาม คน หนึ่ง ชื่อ มิศ เตอรอ เบิด ฮัน แตร ให้ เปน ที่ หลวง สุร สาคร เจ้า ท่า นั้น อยู่ ต่อ มา ได้ ๓ ปี มิศเตอ รอ เบิด ฮันแตร คน นั้น ขอ ลา ออก นอก ราชการ นั้น เสีย ที่ อัน นั้น ว่าง อยู่ บัด นี้ ตั้ง แต่ การ สัญญา ไว้ ด้วย เมือง อังกฤษ แล อเมริกา แล สัญญา ตาม แบบ นั้น กับ ด้วย เมือง ฝรั่ง เศส เมือง เดน มารก แล เมือง ฮัน เสีย ติก กิปับ ลิก ได้ ทำ แล้ว มา การ ค้าขาย แล รับ จ้าง ใช้ สรอย ของ ราษฎร ฝ่าย สยาม กับ ด้วย ลูกค้า มา แต่ เมือง อังกฤษ ยุใน ติด สเตต อเมริกา แล เมือง ต่าง ๆ ใน ยุโรป ก็ เจริญ มาก ขึ้น เพราะ เหตุ นั้น เสนา บดี กรุง สยาม จึ่ง ปฤกษา พร้อม กัน ว่า ตำแหน่ง ขุนนาง พนัก งาน เจ้า ท่า ยุโรป ควร จะ ต้อง หา คน ที่ สม ควร แก่ การ งาน นั้น ให้ ถ้วนถี่ ตั้ง ขึ้น ไว้ แต่ ครั้น จะ จัด แจง เอา แต่ คน ที่ เปน เชื้อ สาย บุตร หลาน เหลน คน ยุโรป ที่ เกิด ใน กรุง สยาม เปน คน ขึ้น ใน พระ ราช อาณา จักร นี้ มา แต่ เดิม ดัง หลวง สุร สาคร โยเซฟ นั้น เหน จะ ไม่ ได้ ด้วย การ งาน ที่ จะ ต้อง พูด เจรจา ด้วย ยุโรป นั้น หลาย ภาษา แล จะ ต้อง รู้ กฎหมาย ขนบ ธรรม เนียม เมือง ต่าง ๆ ใน ยุโรป ให้ มาก กว่า แต่ ก่อน เพราะ ฉนั้น จำ จะ ต้อง หา คน ที่ เปน คน ชาว ยุโรป แท้ กว้าง ขวาง รู้ ทัก คน ยุโรป ต่าง ๆ เปน อัน มาก แล เปน คน เที่ยง

ธรรม ซื่อสัตย ต่อ การ ชอบ แล ผิด ทั้งปวง ไม่ถือ เขา ถือ เรา ว่า คน ประเทศ ตัว แล คน ประเทศ อื่น แล ซึ่ง จะ เปน ที่ ชอบใจ แก่ กรุง ทุก ประเทศ บัน ดา มา อยู่ใน กรุงเทพ ฯ นั้น แล มี กิริยา ควร เปน ที่ ชอบใจ ของ ผู้ ครอง แผ่น ดิน ฝ่าย สยาม มา แต่ง ตั้ง ให้เปน เจ้าท่า ยุโรป แล ให้ มี บัน ดา ศักดิ์ อำนาจ แล เบี้ย หวัด เงิน ขึ้น กว่า ที่ หลวง สุรสาคร คน เก่า สมควร แก่ กาล บัดนี้ ที่ มี การ งาน จะ ต้อง ว่า มาก กว่า แต่ ก่อน หลาย เท่า จึง จะ ได้ ราชการ เพราะ ฉนั้น เรา เปน พระเจ้าแผ่น ดิน มี อำนาจ ราชกิจ ที่ จะ ตั้ง แต่ง ผู้อื่น ให้เปน ที่ นั้น ใหม่ ได้ ในปี มแม เอกศก เปน ปี ที่ ๙ ใน ราชกาล ของ เรา ๆ จึง ได้ ตั้ง ให้ ยอน บุช อิศเกวร์ เปน ที่ หลวง วิสุทธิสาครดิฐ เจ้าท่า ยุโรป ได้ว่า กล่าว การ ล่าม พนักงาน สำหรับ แขก เมือง แล ลูกค้า มา แต่ ยุโรป ขึ้น กรม ท่า กลาง พระราชทาน ให้ ถือ ศักดินา ๖๐๐ มี อำนาจ ได้ บังคับ บัญชา เรือ ลูกค้า ที่ ไป มา ค้าขาย ต่าง ประเทศ แล เรือ สำเภา เลียง ตาม กฎหมาย ท้อง น้ำ ที่ได้ ตั้ง ไว้ สำหรับ ประเทศ สยาม แล ได้ ว่า การ ดัง หลวง สุรสาคร ผู้ ที่ เคย ตั้ง อยู่ ใน ตำแหน่ง นั้น จะ ทำ ได้ ทุก ประการ ให้ รับ ราชการ ทุก สิ่ง ใน ตำแหน่ง นั้น ต่อไป ตั้ง แต่ วันนี้ ตลอด เวลา ความ ชอบใจ ของ เรา แล ผู้ ที่ จะ สืบ พระวงษ แล มา ใน ที่ ราช อิศริยยศ ของ เรา นั้น แล ถ้า ที่ นั้น ว่าง ลง ด้วย ความ ที่ หลวง วิสุทธิสาครดิฐ จะ ไม่ อยู่ มี กิจ ธุระ ไป ไกล ฤๅ ขอ ออก จาก ที่ ก็ ให้ ขุน นาง ผู้ ใหญ่ แล ขุน นาง รอง ใน กรม เดียว กัน ฤๅ ตัว หลวง วิสุทธิสาครดิฐ จัด ให้ ผู้ ที่ สมควร ว่า ราชการ แทน ไป อย่า ให้ เสีย ขาด ราชการ ได้ กว่า เรา ฤๅ ผู้ ที่ จะ สืบ พระวงษ แล ผู้ ที่ จะ สืบ ราช อิศริยยศ ของ เรา จะ ได้ ตั้ง ผู้อื่น ให้เปน ที่ หลวง วิสุทธิสาครดิฐ ต่อไป คำ ประกาศ สำคัญ นี้ ถึง มือ หลวง วิสุทธิสาครดิฐ เมื่อใด อำนาจ แล ศักดินา แล การ พนักงาน ก็ ถึง เมื่อ นั้น ให้ หลวง วิสุทธิสาครดิฐ ประพฤติ ให้ สมควร ชอบ ด้วย ราชการ เทอญ

สั่ง ณ วัน ๒ เดือน ๘ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปี มแม เอกศก ศักราช ๑๒๒๑ เปน วัน ที่ ๒๙๘๐ ใน ราชกาล ประจุบัน นี้

ว่า ราชการ เมือง เวียงจัน

ให้ พระราชทาน แผ่น ที่ อย่าง สระ อย่าง เก๋ง สิ่งของ ขึ้น ไป ให้เจ้า เวียงจัน ณ ปี เถาะ เอกศก ศักราช ๑๑๙๑

หนังสือ เจ้าพระยา พระคลัง มา ถึง เจ้า เวียงจัน ด้วย ทรง พระกรุณา ตรัส เหนือ เกล้า ฯ สั่ง ว่า ให้ ขุด สระ แล ปลูก พระที่นั่ง ทำ เก๋ง ใน พระราชวัง เปน ที่ ทรง ประพาศ สบาย พระไทย แล ซึ่ง เจ้า เวียงจัน ได้ ลง ไป ช่วย ทำ การ ขุด สระ ครั้ง ก่อน นั้น เหน ยัง คับ แคบ อยู่ บัดนี้ ให้ ขยาย กำแพง พระราชวัง ด้าน ใต้ ออก ไป อีก จึง ให้ ขุด สระ ประจบ สระ เก่า ต่อ ลง ไป โดย ยาว แล กว้าง รวม วัด ได้ ยาว ๓ เส้น ๔ วา กว้าง ๒ เส้น ๘ วา ทรง พระราชดำริห์ เทียบ ที่เปน เกาะ ใหญ่ เกาะ เล็ก ลง เขื่อน ทรุ อิฐ ทำ พระ ที่นั่ง เก๋ง จีน แล ตึก อย่าง ฝรั่ง ขึ้น อีก เปน อัน มาก หว่าง เก๋ง หว่าง ตึก นั้น ให้ ปลูก ต้นไม้ มี ดอก มี ผล เอน ชาย ออก ไป ตาม ชอบ สระ ว่าย แสงแดด ให้ เอา ศิลา แต่ง ใหญ่ เล็ก มา ทำ เปน หมอ เปน แหลม แล หาด ยัด บัง ริม เขื่อน เสีย สิ้น ใน ท้อง สระ นั้น ปู ด้วย อิฐ ใหญ่ ให้ น้ำ ใส สอาด ปลูก บัว หลวง บัว เผื่อน ที่ ชาย แหลม ชาย หาด ทุก แห่ง แล้ว เลี้ยง ปลา สารพวก ณ เวลา เช้า เวลา เย็น เสด็จ ณ พระที่ นั่ง เก๋ง โปรย เข้า ตอก บ้าง เสด็จ ณ พระแท่น ศิลา ใต้ ร่ม ต้นไม้ บ้าง ทรง โปรย เข้า ตอก พระราชทาน ปลา ทั้งปวง ทอด พระเนตร นก โนรี สัตวา แขก เต้า กะตั้ว ซึ่ง แขวน ไว้ ที่ กิ่ง ไม้ นก เป็ดน้ำ นก คับแค ลอย เล่น น้ำ อยู่ อัน นก นอก กว่า นี้ ก็ เลี้ยง ปล่อย เลี้ยง แขวน ไว้ ใน สวน เปน หลาย ชาติ แล ซึ่ง ทรง พระราชดำริห์ สร้าง พระที่นั่ง เก๋ง ขุด สระ ไว้ ใน พระราชวัง ทั้ง นี้ เพื่อ จะ ให้ พระวงษา นุวงษ ฝ่าย ใน เปน ที่ ประพาศ เล่น ด้วย มิ ได้ ไป เหน ภูเขา

แล ธาร น้ำ แห่งใด แล้ว จะ ได้ ดู สติ ปัญญา ข้าราชการ ซึ่ง เปน ช่าง ข้าง จะ ไว้ ฝี มือ ช่าง จำหลัก ช่าง เขียน ช่าง ปั้น ช่าง ปูน ช่าง ปากไม้ ช่าง ต้นไม้ ไทย จีน ให้ เปน พระเกียรติ ยศ ปรากฎ ไป ใน แผ่นดิน แล้ว ก็ เปน พระราช กุศล อยู่ อย่างหนึ่ง ครั้น เถิง เทศการ ผลไม้ สิ่ง ใด ชุกชุม ก็ ทรง พระราช ศรัทธา ให้ อาราธนา พระ ราชา คณะ เข้า ไป รับ พระราชทาน ฉัน ใน พระที่นั่ง เก๋ง ตาม ขอบ สระ พระราชา คณะ ก็ รับ พระราชทาน ฉัน กับ ปีย์ จังหัน ได้ มาก กว่า ฉัน ที่อื่น เพราะ ได้ ดู ฝี มือ ช่าง ซึ่ง ทำ ไว้ นั้น แล โปรด ให้ พระเจ้า ลูกเธอ หลานเธอ แล ข้าราชการ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย ที่ สนิท ๆ เข้า ไป พาย เรือ เที่ยว ชม เล่น พระราชทาน เลี้ยง ดู ดัง นี้ เนือง ๆ ถ้า เทศการ ตรุศ สงกรานต์ เข้า พระวษา สารท ออก พระวษา วัน วิสาขะ บูชา เพญ เดือน ๑๑ ๑๒ ก็ ทรง พระราช ศรัทธา ให้ เชิญ พระพุทธ รูป แก้ว ผลึก แล พระบรม สาริริกธาตุ ไป สถิตย ไว้ ใน พระที่นั่ง เก๋ง คงคา สวรรค์ กระทำ การ สมโภช พร้อม ด้วย พระวงษานุวงษ ฝ่าย ใน ภรรยา ข้า ทูล ลออง ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย เข้า ไป ร้อง ศักรวา ดอกสร้อย มโหรี เพลง ครึ่ง ท่อน มอญ ทะแย สรรพ การ มหรสพ ต่าง ๆ ให้ แต่ง เก๋ง ตั้ง เครื่อง แก้ว แขวน โคม แก้ว โคม แพร หลาย อย่าง ตาม สการบูชา พระบรม ธาตุ ครั้ง ละ ๓ คืน บ้าง ๔ คืน บ้าง แล เมื่อ เพญ เดือน ๑๒ ปี เถาะเอกศก นี้ พระยา นคร ลำบ่าง พระยาน่าน ลง ไป เฝ้า ทูล ลออง ฯ ณ กรุงเทพ ฯ ก็ โปรด ให้ พา บุตร ภรรยา เข้า ไป เที่ยว ชม พระที่นั่ง เก๋ง ซึ่ง ตก แต่ง แล การ มหร สพ สมโภช สิ้น ทุก คน ถ้า เทศการ แต่ง เก๋ง แล เลี้ยง ดู ข้า ทูล ลออง ฯ ครั้ง ใด ก็ มี พระราช หฤไทย คิด เถิง เจ้า เวียงจัน ทุก ครั้ง ด้วย มิ ได้ ลง ไป เหน จึ่ง โปรด ให้ ถ่าย อย่าง เปน แผน ที่ สระ ที่ เก๋ง เก่า ใหม่ พระราชทาน ขึ้น มา ให้ เจ้า เวียงจัน ดู พอ เปน สำเนา พลาง ถ้า เจ้า เวียงจัน ว่าง ราชการ เมือง เมื่อ ใด จะ ลง ไป เฝ้า ทูล ลออง ฯ ณ กรุง เทพ ฯ ก็ ให้ พา บุตร ภรรยา มโหรี ลคร กับ ให้ หา พาย แล นก เขา คะรม ลง ไป ด้วย จะ ได้ เล่น ตาม สบาย ใจ อัน เรือ สำหรับ พาย เล่น แล กิ่งไม้ ที่ น่า แขวน นก นั้น มี อยู่ เปน อัน มาก

หนังสือ มา ณ วัน ๖ เดือน ๒ ขึ้น ค่ำ ๑

จุล ศักราช ๑๑๘๑ ปี เถาะเอกศก

วัน ๖ เดือน ๒ ขึ้น ค่ำ ๑ ได้ ส่ง ตรา นี้ ให้ เจ้าราชบุตร แต่ง ให้ ท้าว เพี้ย ถือ ขึ้น ไป ส่ง ให้ เพี้ย เมือง กลาง แล้ว

ประกาศ

เจ้าเมือง กรมการ

มี พระ บรม ราชโอง การ โปรด เกล้า โปรด กระ หม่อม ให้ ประ กาศ แก่ เจ้า เมือง กรม การ แล อา ณา ประ ชา ราษ ฎร ให้ รู้ จง ทั่ว กัน ด้วย แต่ ก่อน ได้ ทรง ทราบ ใต้ ฝ่า ลออง ธุ ลี พระ บาท อยู่ ว่า คน ที่ ถือ เจ้า ถือ นาย มัก ตั้ง กอง ซ่อง สุม สม คบ คน โจร ผู้ ร้าย ลัก พา เอา ข้า ทาษ แล ลูก นี่ ชาย หญิง แล ช้าง ม้า โค กระ บือ ของ ราษ ฎร ไป ไว้ ผู้ ใด มา ฟ้อง ร้อง ว่า กล่าว ขัด แขง ต่อ เจ้า เมือง กรมการ ถือ เจ้า นาย ก็ เคย มี มา ทุก ๆ แผ่น ดิน การ เปน ดัง นี้ เพราะ เจ้า เมือง กรม การ อา ณา ประ ชา ราษ ฎร หัว เมือง ปักษ ใต้ ฝ่าย เหนือ พา กัน ถือ ใจ ผิด ราษ ฎร มี คดี ความ เกี่ยว ข้อง จะ ฟ้อง ร้อง ต่อ เจ้า เมือง กรม การ ก็ ไป เกรง กลัว เสีย ว่า เขา เปน ข้า อยู่ ใน เจ้า พระองค์ นั้น ท่าน ขุน นาง ผู้ นั้น ถึง เจ้า เมือง กรม การ จะ บาด หมาย ไป เอา ตัว ก็ คง จะ ไม่ ได้ ตัว มา แล้ว จะ มี ความ พยา บาท กลับ มา ทำ ข่ม เหง ต่าง ๆ ต่อ ๆ มาก ไป อีก คิด อ่าน เสีย เงิน ค่า ถ่าย ถอน เสีย ดี กว่า ฝ่าย เจ้า เมือง กรม การ เล่า ก็ ถือ ใจ ผิด เหมือน กัน มี ผู้ มา ฟ้อง ข้า เจ้า พระ องค์ นั้น บ่าว ท่าน ขุน นาง ผู้ นั้น ใช้ กรม การ ไป เกาะ ตัว ไม่ ได้ ตัว มา ครั้น จะ บอก ลง ไป ยัง ศา ลา เวร มหาด ไทย์ กระ ลา โหม กรม ท่า ตาม เมือง ขึ้น ให้ นำ ขึ้น กราบ บัง คม ทูล พระ กรุณา ก็ คิด เกรง ว่า เจ้า พระ องค์ นั้น ข้า ราช การ ผู้ นั้น ๆ ฝ่าย นำ ฝ่าย ใน ก็ ดี เปน คน สนิท ใน พระ เจ้า อยู่ หัว ถ้า ท่าน จะ กราบ บัง คม ทูล พระ กรุณา ชัก นำ ประ การ ใด พระ เจ้า อยู่ หัว ก็ จะ ทรง เชื่อ ถือ ทุก ประ การ ที่ ไหน เจ้า พนัก งาน จะ กล้า เอา ใบ บอก ขึ้น กราบ บัง คม ทูล พระ กรุณา แล้ว ท่าน ก็ ได้ สั่ง เสีย มี หนัง สือ ฝาก ฝัง มา ไว้ พา กัน คิด ให้

ผิด ๆ ไป ดังนี้ การทุกวันนี้ไม่เปนเช่นนั้น พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระมหากรุณาแก่อาณาประชาราษฎรเปนอันมาก ถึงท่านผู้ใดจะมีบุญญาแหลมหลักสนิทชิดชมโปรดปรานเพดทูลชักนำขัดขวางประการใด ก็ทรงซักไซ้รสืบสวนไล่เลียงเอาแต่ที่จริงเปนประมาณ ทรงประพฤติการแต่ที่ชอบที่ควร ด้วยการซึ่งเปนอย่างไรแก่บ้านเมืองมาแต่หลังได้เคยทรงทราบมานานแล้วทุกประการ ตั้งพระราชหฤไทยว่า การสิ่งไรเปนที่ขัดข้องให้ราษฎรได้ความเดือดร้อนนั้นจะมิให้มีต่อไป ตั้งแต่นี้สืบไปเมื่อน่าถ้าราษฎรเกี่ยวข้องคดีประการใด ๆ ก็ให้มาร้องฟ้องต่อเจ้าเมืองกรมการ ให้เจ้าเมืองกรมการเกาะเอาตัวมาชำระให้แต่ใน ๑๕ วันฤๅเดือน นึ่ง ตามระยะทางใกล้ไกล ถ้าเจ้าเมืองกรมการนิ่งความไว้พ้นกำหนดนี้ให้มาร้องอุทธรยังท่านลูกขุน ณศาลาตามเมืองขึ้น ถ้าเปนความฉกรรจมหันตโทษ ฤๅความเสี้ยนหนามแผ่นดินอันใหญ่ ฤๅได้ความเดือดร้อนยิ่งหนักก็ให้มาร้องถวายฎีกาทีเดียว จะได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เอาตัวผู้ต้องคดีมาให้มีตระลาการชำระตัดสินให้สำเรจตามพระราชกำหนดกฎหมาย ฝ่ายเจ้าเมืองกรมการนั้นเล่า ข้อคดีของราษฎรมีประการใดก็อย่าให้คิดเกรงใจท่านผู้มีวาศนามากกว่าราษฎร ๆ จะมาร้องฟ้องข้อคดีประการใด ก็ให้บาดหมายไปเกาะกุมเอาตัวผู้ต้องฟ้องมาชำระแต่ใน ๑๕ วัน ถ้าผู้ต้องฟ้องนั้นต่อสู้ขัดขวางมิมาแขงแรง ก็ให้เร่งบอกมายังศาลาเวร จะได้นำเอาข้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ถ้าเจ้าเมืองกรมการคิดเกรงเจ้าพระองค์นั้น ๆ ท่านขุนนางผู้นั้น ๆ ที่เปนเจ้านายของอ้ายผู้ต้องคดี จะมีหนังสือบอกลงมายังศาลาเวร ก็ให้บอกเปนคำนับมาในพระองค์เจ้าฤๅท่านขุนนางที่เปนเจ้านายของอ้ายผู้ต้องคดีนั้นด้วยฉบับหนึ่ง ว่าตัวโจทย์เขามีเขาจะร้องฎีกาเอา ถ้าพระองค์เจ้าฤๅขุนนางที่เปนเจ้านายของอ้ายผู้ต้องคดีได้หนังสือเจ้าเมืองกรมการ ที่คำนับชี้แจงข้อคดีของบ่าวข้าลงมาแล้ว กลับเข้ากับบ่าวข้าว่ากล่าวโกรธขึ้งเจ้าเมืองกรมการคิดอ่านผูกพยาบาทฆาฏเวรต่อไป ทรงพระราชดำริห์เหนว่า เจ้านายพระองค์นั้น ๆ ท่านขุนนางผู้นั้น ๆ มิได้มีใจที่จะทะนุบำรุงแผ่นดินแลราษฎรให้อยู่เยนเปนศุขเลยเปนอันธพาลโดยแท้ที่จะเปนใหญ่ต่อไปข้างน่านั้นไม่ได้เปนอันขาด ตีพิมพ์ประกาศมา ณ ค่ำปีเถาะสัปตศก

ภายงาน

ตั้งแต่วัน ๗ เดือน ๑๐ แรม ค่ำ ๑ จนถึงวัน ๗ แรม ๘ ค่ำ ในระหว่าง ๘ วันนี้ ท่านสมาชิกได้มายังหอพระสมุดวชิรญาณ ๗๓ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืม ๓๕ ครั้ง

ฉันท วรรณพฤติ ชื่อกุสุมิตะละดาเวลิตาฉันท

ม ต น ย

ะ ะ ะ ะ ะ เ เ เ เ ะ ะ

เห โต โน โย ยา กุ สุ มิ ต ลตาเว

ย ย

เ ะ ะ เ ะ ะ

ลิ ตากขุต วิ สี หิ

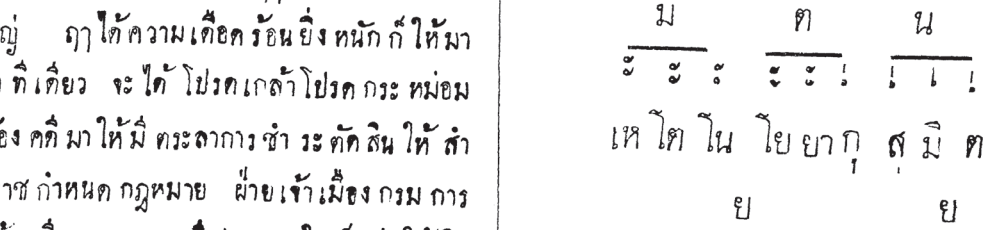

ลหุปลายบาทนับเปนครุ บาทหนึ่ง ๑๘ อักษร ๓ กลอนเปนบาทหนึ่ง แลบาทหนึ่งเปนบทหนึ่ง มียติคือขาดคำลงในที่ ๕ ที่ ๖ ที่ ๗ อักษร ชื่อกุสุมิตะลดาเวลิตาฉันท ดั่งนี้

ราชวสดิวัด

มนตรีมาตยผู้ฉลาดมละทุจริตธรรม์ พึงผดุงสรรพสิ่งสวัสดิ

แสดงกายน้อมนอบนบเฉพาะพระวรกระษัตร เฉกธนูดัด คะค้อมกลาง

พึงหวั่นไหวเพื่อไภยจะพะชีวะก็พาง ไพฟุลำลางแลลมพาน

ไป ควร คิด ทารุณ จะ วิ อริ แล ราน คุณนรา บาล
จุธา ธเรศ
อย่า อ้าง อรรถ วัจนาท แล ทุ ผรุษเหตุ แห่ง วจี เภท
กระลำ พร
พึง มลาย โลภโลม ภ มาก บริ จะ มหุ ทร เที้ยร ณะ
คันศร อฒา คม
จง ขาน คำ ควร เหตุ แล มละ อลิก ลม แถลง ก็ สัตยสม
บ มาก มวญ
แม้น มัศยา เสพย เหยื่อ ก็ มิ มหิ ฉะหวล ภักษ พอ ควร
ประโยชน ตน
กอบ ปัญญา แก่ กล้า แล ตริ สุขุม ดล โดย วิจารณ ยล
ภิโย ญาณ
อย่า ครุ่น ครา กาเมศ แล ริ ภิ รติสมาน เมถุ นา การ
นิ วันดร
มัก สูญ สิ้น ปรีชา แล มละ คุณ บวร เดชะ เสื่อม สยอน
ประภาพ พล
จัก เจริญ โรคา พาธ จะ พะ ภย พิกล สรรพ พยา ธิดล
ก็ หลาก หลาย
พึง โรย แรง แสลง โทษ แล จะ ทร ถะกาย กอบ กระวน
กระวาย วิ การ มาน
หนึ่ง พึง สำรวม โอฐ ฤ จะ พจน ขาน เหลือ ประมาณ
สาร แล ทูล ไท
อย่า พึง ดุษณี ภาพ แล บ พจน ไข สรรพ สบ ไสมย
ฤ ควร กล
แม้ วะ กาล ดล ตน แล จะ วจ นุสนธ์ พึง พิปราย ยุบล
ก็ พอ ควร
หนึ่ง มี ความ โกรธ น้อย แล บ จะ ทะหวล กล่าว ประ
เทียบ ทวน บ รา ชน
ชเลง สาร สัตย อรรถ อัน เสนาะ ก็ บ มิ พิกล เป สุณา
ขวน ฤ ห่อน ขาน

สัม ผัป ลาป มฤจฉา มละ แล บ พจมาน ปราศ สิ่ง สาร
พิเศศ สุทธิ์
เสวก พึง ศึกษา ณะสุวะ สติ อุต ดม ดิเรก ดุจ วิถาร
กถา
ฉันท์ นี้ ธีเรศ อ้าง กุสุ มิตะ ลดา เวลิตานา มกร ขนาน
๒๑ บท ๒๔ บันทัด

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

แก้โคลงทาย

๘๓ ๏ ศรัทธา จิตร สร้าง พระ บาฬี ธรรม เฮย
สำเร็จ ครบ คำภีร์ หนึ่ง แล้ว
ใส่ กรอบ ประกอบ ตี ใส กบ ขัด นา
ลง รัก ปิด ทอง แผ้ว ผ่อง แม้น แผ่น ทอง ฯ

๘๔ ๏ ทาย ว่า ปั่น มุ่ง เส้น นึก ฉงน นาน เอย
คิด ออก ทาย ว่า คน ปั่น ฝ้าย
มี อยู่ ทั่ว ทุก หน ทุก แห่ง
หวัง ประโยชน เส้น ด้าย ดิบ ใช้ การ หลาย ฯ

โกลาหล

โคลงทาย

๘๗ ๏ หนึ่ง รัก ทุก ทั่ว ผู้ สุดแสน สงวน เฮย
แวด ระวัง หวง แหน หาก เฝ้า
จ้าง ผู้ อื่น ทำ แทน โทษ ทุบ ตี นา
แล้ว เพิ่ม รัก หนัก เข้า บท นี้ นาม ไฉน ฯ

๘๘ ๏ พันตา ใช่ เทพย์ ท้าว อินทรา
ชน จับ มา ตวึง ตรา ตราก ปล้ำ
เหล็ก แหลม ปักไนย ตา แทง ทลุ เจียว พ่อ
มัน ไม่ มืด มัว ซ้ำ กระจ่าง แจ้ง แจ่ม เหน ฯ

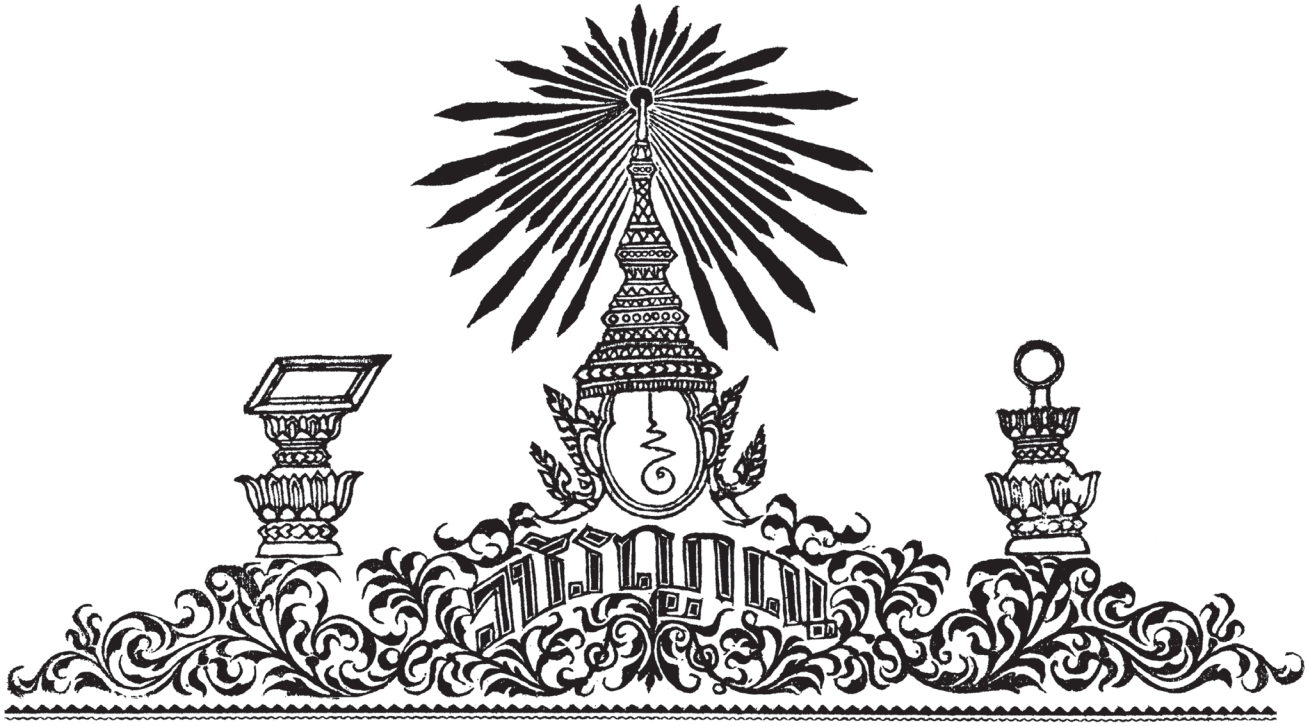

เล่ม ๒ แผ่น ๔๗ วัน ๑ เดือน ๑๑ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีกุน นพศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น สะ ๑๐ อัฐ

สารมาญ

เวรปฏิคม

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ น่า ๓๖๙

ประกาศ เรื่อง ให้ หนังสือ คุ้ม ภาษี อากร น่า ๓๗๐

พระราช กำหนด ให้ เลิก ตำรา ทำนาย ผู้ มี บุญ น่า ๓๗๑

หนังสือ มา แต่ เมือง สังกา น่า ๓ ๗๒

พระราช บัญญัติ ห้าม มิ ให้ ล่วง ลัด ตัด กระ บวน หลวง น่า ๓๗๔

แจ้ง ความ แล รายงาน หอ พระสมุด วชิรญาณ น่า ๓๗๕

ฉันท วรรณพฤติ น่า ๓๗๕

แก้ โคลง ทาย น่า ๓๗๖

โคลง ทาย น่า ๓๗๖

โคลง พระราช พิธี ทวา ทศ มาศ

๑ เอา เถอะ สุด ฤทธิ คัน เสาะ หา
นึก ว่า สิ้น วาศนา เท่า นั้น
สอง คืน ไม่ ประ ทา แล เปล่า
รัก ก็ รัก สุด กลั้น แทบ กลั้น ใจ ตาย ฯ

๒ เลอะ แล้ว รำ เรื่อง ผู้ ดู กะทง
เปรอะ ประ จะ เก็บ ลง เบื่อ บ้าง
เกลา กลอน ผ่อน ประสงค์ สังเขป
แม้ จัก ซ้ำ พรำ อ้าง มาก ล้น เหลือ พึง ฯ

๓ ปา ฏิ ยก กัณห ยักษ์ ทั้ง พิธ ยา
ชื่อ กัศติเก ยูชา ว่า ไว้
จันทร์ ถึง ฤกษ กิติกา ปรากฏ ควร พ่อ
พราหมณ์ พรต พรหม กรรมใด้ พุ่ง ไม้ เทพ ทัณฑ์ ฯ

๔ ทั้ง เกย หก ศอก ขึ้น น่า สถาน สาม เชย
มูล พระโค กอง ปาน ท่อม น้ำ
สี่ ทิศ แห่ง เกย ศาล สูง ศอก หนึ่ง นา
ชื่อ ว่า ยัพโต ล้ำ เลิศ ล้วน มงคล ฯ

๕ พลบ ค่ำ ชี พ่อ พร้อม ทำ การ พิธี เชย
ใน ที่ เทว สถาน หนึ่ง นั้น
กระ สูท อาตม สุทธ อาจ เบญจ ควรภ เสวย นา
บูชิต เทพ ทณฑ์ ยั้น บาตร แก้ว ทาม เพลิง ฯ

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

ประกาศ

เรื่อง ให้หนังสือคุ้มภาษีอากร

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศข้าราชการบันดาที่ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดทั่วปวง ตั้งแต่เจ้าต่างกรมแลเจ้ายังไม่ได้ตั้งกรมลงไปจนถึงคนที่ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดชั่งหนึ่ง เบี้ยหวัดสิบห้าตำลึงสิบตำลึงเปนที่สุดให้ทราบว่าเงินซึ่งพระราชทานแจกเบี้ยหวัดแก่ข้าราชการทั่วปวงทุกปี ๆ นั้น มิใช่เงินได้มาแต่บ้านเมืองอื่นนอกประเทศ ก็คือเงินในจำนวนภาษีอากรนั่นเอง ถ้าเจ้าต่างกรมแลเจ้ายังไม่ได้ตั้งกรมองค์ใดแลข้าราชการผู้ใดได้มีหนังสือบัตรตราคุ้มห้ามภาษีอากรสมพักศรค่าน้ำค่านาตลาดให้ไปไว้สำหรับตัวบ่าวไพร่ แลพวกพ้องเท่าใดก็ให้เร่งไปเก็บเอาหนังสือนั้นกลับคืนมาเสียให้สิ้นเชิง แต่ในก่อนเบี้ยหวัดปีมโรงนักษัตรอัฐศกนี้ แลวให้ทำทานบนถวายในพระเจ้าพี่ยาเธอกรมหลวงมหิศวรินทรามเรศร ในคำทานบนนั้นให้ว่าข้าพเจ้ามิได้ให้หนังสือคุ้มภาษีอากรไปกับบ่าวไพร่ผู้ใดผู้หนึ่งเลย ฤๅข้าพเจ้าได้ให้หนังสือคุ้มภาษีอากรไปกับผู้นั้น ๆ แต่ข้าพเจ้าได้เก็บคืนมาเสรจแล้ว ถ้ามีผู้รับหนังสือคุ้มภาษีอากรมีชื่อแลตรวตราของข้าพเจ้าชำระได้ความจริงแล้ว ให้หักเอาเบี้ยหวัดของข้าพเจ้าในปีมโรงนักษัตรอัฐศกนี้ไว้ให้สิ้น ถ้าผู้ใดได้ถวายทานบนอย่างนี้ในพระเจ้าพี่ยาเธอกรมหลวงมหิศวรินทรามเรศรแล้ว ก็จะทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเบี้ยหวัดแก่ผู้นั้นเต็มคงที่ไม่ลดหย่อน ถ้าผู้ใดมิได้ทำทานบนถวายในพระเจ้าพี่ยาเธอกรมหลวงมหิศวรินทรามเรศรตามพระบรมราชโองการดำรัสไซ้ จะพระราชทานเบี้ยหวัดแก่ผู้นั้นแต่สองส่วนลดเสียส่วนหนึ่ง ที่เคยได้รับพระราชทานสามสิบชั่ง จะพระราชทานแต่ยี่สิบชั่ง ที่ยี่สิบชั่งจะพระราชทานแต่สิบสองชั่ง ที่สิบห้าชั่งจะพระราชทานแต่สิบชั่ง ที่สิบสองชั่งจะพระราชทานแต่แปดชั่ง ที่สิบชั่งจะพระราชทานแต่หกชั่ง ลดตลอดลงไปจนถึงเบี้ยหวัดสิบห้าตำลึง จะพระราชทานแต่สิบตำลึง เบี้ยหวัดสิบตำลึงจะพระราชทานแต่เจดตำลึงเปนที่สุดเพียงนั้น ที่ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดต่ำกว่าสิบตำลึงลงไป แมนมิได้ถวายทานบนก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานคงไว้ตามที่ อนึ่งผู้ที่ถวายทานบนแล้วสิ้นไปภายน่ามีผู้จับหนังสือคุ้มห้ามภาษีอากรเปนชื่อแลตรวตราของผู้นั้นชำระได้ความจริงก็จะหักเบี้ยหวัดในปีนั้นเสียถ้าเปนแต่เจ้ากรมปลัดกรมสมุหบาญชีพี่เลี้ยงข้าในกรมในเจ้าต่างกรมแลยังไม่ได้ตั้งกรม ลอบลักอ้างพระนามใส่ไปในหนังสือคุ้มภาษีอากร เจ้ามิได้ทรงทราบด้วย ฤๅเสมียนทนายลอบอ้างแลเอาชื่อนายใส่ไปในหนังสือคุ้มภาษีอากรนายมิได้รู้เหน ถ้าเปนอย่างนี้มีผู้จับได้ชำระได้ความว่าเจ้านายมิได้รู้เหนจริงแล้ว ให้ลงพระราชอาญาผู้ให้หนังสือนั้นส่งไปเปนตพุ่นหญ้าช้าง อนึ่งถ้าข้าราชการในพระบวรราชวังให้หนังสือคุ้มภาษีอากรไปไว้กับบ่าวไพร่พวกพ้องผู้ใดผู้หนึ่ง ถ้ามีผู้จับได้ชำระเปนสัตย จะให้ปรับไหมรายละสามชั่งบ้างห้าชั่งบ้าง ตามข้อความฉกรรจ์แลมิได้ฉกรรจ์ ถ้าเร่งเงินค่าปรับไหมไม่ได้จะให้ลงพระราชอาญาส่งไปเมืองคุก จ่ายใช้ราชการคิดค่างานเดือนลดให้ทุกเดือน กว่าจะครบจำนวนเงินค่าปรับไหมนั้น อนึ่งผู้สำเรจราชการเมืองแลกรมการเมืองใด ๆ กลับเข้ากับคนผิดเกียจกันคนที่ลือหนังสือคุ้มห้ามภาษีอากรไว้ มิได้ส่งตัวมาชำระทั้งนี้ก็เพราะผู้สำเรจราชการเมืองกรมการคิดเหนว่าพระแสงดาบในแผ่นดินประจุบันนี้ไม่คม คิดกลัวแต่ดาบ

ใน อนาคต ภาย น่า เพราะ ฉนั้น ก็ จะ ต้อง ให้ ผู้ สำเรจ ราช การ เมือง กรม การ รู้ จัก คม พระแสง ดาบ ใน แผ่น ดิน ประจุบัน นี้ เสีย บ้าง

หมาย ประกาศ นี้ ออก ใน ปี มโรง นักษัตร อัฐศก ๑๒๑๙

พระราชกำหนด

ให้เลิก ตำรา ทำนาย ผู้มีบุญ

กฎ ให้ ไว้ แก่ พระ สุรัศวดี ซ้าย ขวา ใน นอก ให้ กฎหมาย ยอา แก่ เจ้าพระยา แล พระยา พระ หลวง เมือง เจ้า ราช นิกูล ขุน หมื่น พัน ทนาย ฝ่าย ทหาร พลเรือน ชาว ท มหาดเล็ก ขอ เฝ้า ข้า เจ้า ต่าง กรม หา กรม มิได้ กรม ฝ่าย น่า ฝ่าย ใน แล ข้าหลวง กรม พระ ราชวัง บวร ผู้ รักษา เมือง ผู้ รั้ง กรม การ นาย บ้าน นาย อำเภอ อาณา ประชา ราษฎร ณ เมือง ๑/๒/๓/๔ บังคับ ให้ ฝ่าย เหนือ แล วัด จีน วัด เดิม ใน กรุง นอก กรุง ทั้ง ปวง จง ทั่ว ด้วย พระบาท สมเดจ บรม ธรร มิกราชา รา มาธิ บดี ศรี สุริย วงษ องค์ มหา พุทธาง กูร ราช บรม นารถ บรม บพิตร พระพุทธ เจ้า อยู่ หัว ผู้ ทรง จัตุรงค์ พิธ สังคห วัตถุ แล ทศ พิธ ราช ธรรม อัน มหา ประเสริฐ เสดจ ออก ณ พระ ที่ นั่ง บุษบา มาลา มหา จักร พรรดิ พิมาน อุดร สะถาน ภิมุข พร้อม ด้วย อรรค มหา เสนา พฤฒา มาตย ราช กระวี มนตรี มุข ปโรหิตา โหรา จารย์ ทูลออง ธุลี พระบาท โดย อัน ดับ จึง พระยา มหา อำมาตยา ธิบดี พิริย พาหะ นำ เวื่อง ออก พระยา สระยุวิ พระ พิพิธ เดช ข้าหลวง มี ชื่อ ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ใจ ความ ว่า ณ วัน เดือน ห้า ขึ้น เก้า ค่ำ ปี ชวด อัฐ ศก สมิอิน สมี มี เถร อยู่ เถร สด อ้าย ตำ อ้าย สุก อ้าย ชัน อ้าย มาก แปด คน ถือ เหล็ก แหลม ตาย หอก พา กัน ไป ไล่ ฟัน แทง ลาว ซึ่ง ลาก เสา กะโดง อยู่ ณ ป่า ห้วย แห้ง ฆ่า ร้อย พิลา ฆ่า น้อย ตะ ตาย แล้ว เถร อยู่ ขึ้น ยืน บน เสา กะโดง แกว่ง ดาบ ร้อง ประกาศ ว่า กู เปน ผู้ มี บุญ จะ โปรด มิ ให้ เปน ศุข กู จะ ฆ่า แต่ นาย ดอก มิ ง ไป ด้วย กู เกิด แล้ว สมี อิน สมี มี เถร อยู่ เถร สด อ้าย ชัน อ้าย สุก อ้าย ตำ อ้าย มาก พา กัน ไป ยัย ยั้ง อยู่ ณ วัด ปลวก เปน วัด ร้าง ครั้น พระยา สระบุริ กรม การ รู้ ความ ตาม ไป ฆ่า อ้าย อิน อ้าย มี อ้าย อยู่ อ้าย สด ตาย จับ ได้ แต่ อ้าย ชัน อ้าย สุก อ้าย ตำ อ้าย มาก ขัง ตัว ไว้ ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ ข้าหลวง ขึ้น ไป ชำระ พิจา รณา ได้ ความ เปน สัตย์ ว่า อ้าย อิน อ้าย มี อ้าย อยู่ อ้าย สด อ้าย ชัน อ้าย มาก อ้าย ตำ อ้าย สุก พา กัน มา อาไศรย อยู่ ณ โรง ธรรม วัด กง อ้าย อิน ได้ ตำรา ทำนาย มา ฉบับ หนึ่ง ใจ ความ ว่า ถ้า สิบสอง ภาษา เข้า มา พร้อม กัน แล้ว คน ทั้งหลาย จะ บัง เกิด ไภย ใช้ เจ็บ ลง ท้อง ตาย จะ ได้ ความ เดือด ร้อน พลัก พราก จาก กัน จะ เกิด รบ พุ่ง ฆ่า ฟัน กัน ทุก บ้าน ทุก เมือง จะ กิน เลือด เปน อาหาร ณ เดือน สี่ ปลาย ปี ขอ กับ เดือน ห้า ปี กุน ต่อ กัน ผู้ มี บุญ จะ มา แต่ ทิศ ตวัน ออก ให้ คน ทั้งหลาย เร่ง ทำ บุญ ให้ ทาน รักษา ศีล จึ่ง จะ ได้ เหน หน้า ท่าน ผู้ มี บุญ คือ พระ ศรี อาริย์ ลง มา เกิด เปน ลูก กำพร้า ฆ่า ไม่ ตาย อยู่ ณ เมือง พระ นคร หลวง ก็ ว่า อยู่ ณ เมือง ฝ่าง ลับ แล ก็ ว่า ท่าน นั้น เปน ผู้ มี บุญ จะ มา โปรด คน ทั้งหลาย ให้ ได้ ความ สุข ความ สบาย ใน วัน เข้า พรรษา ให้ มืด ๗ วัน ๗ คืน จะ มี มหา ยักษ น่า น่า ท่าน ผู้ มี บุญ มา กระทำ ย่ำ ยี คน อัน เปน ใจ บาป ให้ พินาศ ฉิบ หาย มี เนื้อ ความ แล คาถา กล่าว ไว้ ใน ตำรา หลาย ประการ แล้ว ว่า ตำรา นี้ พระอินทร์ ให้ เวศ ณุ กรรม เขียน ใส่ แผ่น ทอง ลง มา ถวาย เจ้า พระ นคร หลวง แล้ว เจ้า พระ นคร หลวง ให้ คน ทั้งหลาย ลอก ตำรา นี้ บอก ต่อ ๆ กัน ไป ถ้า ผู้ ใด มี เชื่อ จะ ลง ท้อง แล ราก เลือด ตาย ถ้า ผู้ ใด เชื่อ จะ ได้ เหน หน้า ท่าน ผู้ มี บุญ อ้าย อิน อ้าย มี อ้าย อยู่ อ้าย สด อ้าย ชัน อ้าย มาก อ้าย ตำ อ้าย สุก เชื่อ ตำรา คบ คิด กัน พูด จา โกหก ยก อ้าย อยู่ ว่า เปน ลูก กำพร้า ฆ่า ไม่ ตาย เปน ผู้ มี บุญ ล่อง หน

หาย ตัวได้ ให้อ้าย ทา อ้าย พรา ไป เที่ยว พูด จา สรเสริญ อ้าย อยู่ ตั้ง เกลี้ย กล่อม อ้าย มีชื่อ ทั้งนี้ ให้ เชื่อ ถือ เข้า ด้วย คิด ใจใหญ่ สูง ทำ การ กระบถ ประ ทุษฐ ร้าย ต่อ แผ่นดิน ถ้าได้ สม คิด อ้าย อยู่ เปน เจ้า ชีวิตร คิด ตั้ง กัน เปน ขุน นางผู้ใหญ่ผู้ น้อย กำเริบใจ พา กัน ไป ฆ่า ร้อยพิลา น้อย ตะ ลาว ลาก เสา ตะโคง ตาย ได้ความ ดั่งนี้ จึ่ง มีพระ ราช โองการ มา น พระ บัณฑูร สุร สิง หนาท คำ รัส เหนือ เกล้า ฯ สั่ง ว่า พวก อ้าย มี ชื่อ เหล่า นี้ เปน คน ร้ายใจ ฉกรรจ์ ชาติสาธารณ์ สัน ดาน มืดโมหะ จิตร คิด ทนง หลง โลภ หา มี วิจารณ์ ปัญญาไม่ พา กัน เถิง ความ พินาศ ฉิบหาย เสีย ไพร่ ฟ้า ข้า แผ่นดิน ดุจ ยุง ริ้น แมลง เม่า เข้า กอง เพลิง ใหญ่ เพราะใจ เบา นับ ถือ ตำรา โกหก เปน มูล เหตุ ครั้น จะ ละไว้ ไป ภาย น่า คน ร้าย ได้ตำรา ดั่ง นี้ จะ คิด สมบัติ บ้า ละ เลิงใจ เที่ยว พูด จา ฟ่อ ลวง ชัก ชวน ชาย หญิง ให้เชื่อถือ แอบ อ้าง ว่าเปน ผู้ มี บุญ ต้อง กับ ตำรา กล่าว ไว้ ชาย หญิง ที่ โฉด เขลา มัน ท ปัญญา ก็ จะ พา กัน หลง นิยม นับ ถือ ว่า เปน พุทธ ทำนาย ผู้ มี บุญ จะ มา จริง จะ ทิ้ง วิริยะ พาก เพียร ความ อุสาห ที่ จะ ทำ มา หา กิน แล ทำ บุญ ให้ ทาน สะสม การ กุศล จะ ปราศ จาก ผล แล ประ โยชน์ ใน อิธ โลกย์ ประ โลกย์ ชั่ว นี้ ชั่ว น่า เปน ตำรา โกหก จะ ละ มิ ได้ แต่ นี้ สืบ ไป เมื่อ น่า ถ้า ชาย หญิง ฆราวาศ แล พระ สงฆ สามเณร รูป ปขาว รูป ชี บ้าน เมือง ตำบล ใด แล อาราม ใด ได้ ตำรา ทำนาย กล่าว เรื่อง ความ ดั่ง นี้ ไว้ ใน กรุง ฯ ก็ ให้ เอา มา ส่ง ยัง ลูก ขุน ณ ศาลา ถ้า หัว เมือง ก็ให้เอา ไป ส่ง แก่ เจ้า เมือง กรม การ ให้ บอก ส่ง ตำรา ลง มา ยัง ลูก ขุน ณะ ศาลา จะให้ เผาไฟ เสีย เถิง ผู้ ใด หา มี ตำรา ทำ นาย ดั่ง นี้ ไม่ เปน แต่ รู้ เหน ว่า มี อยู่ ที่ ผู้ ใดๆ ก็ให้ เอา ความ ไป บอก แก่ มุล นาย อาณา ประชา บาล แล เจ้า เมือง กรม การ จึ่ง จะ พ้น โทษ ให้ สัศดี แล สังฆการี ธรรม การ แจก พระ ราช กำหนด นี้ ไป ให้ รู้ จง ทั่ว ตาม อย่าง ธรรม เนียม ถ้า ชาย หญิง ฆราวาศ แล พระ สงฆ สามเณร รูป ปขาว รูป ชี ผู้ ใด ได้ ตำรา ทำนาย มิ ได้ เอา ไป ส่ง ลูก ขุน ณศาลา แล เจ้า เมือง กรม การ ซ่อน เหนบ ปิด บัง อำ พรางไว้ แล รู้ เหน ว่า ตำรา ของ ผู้ ใด มี อยู่ มิ ได้ เอา ความ ไป บอก กล่าว มุล นาย อาณา ประชา บาล แล เจ้า เมือง กรม การ ให้ รู้ มี ผู้ จับ ได้ แล ร้อง ฟ้อง พิจารณา เปน สัตย จะ ให้ ลง โทษ ฆราวาศ แล ญาติโยม แห่ง พระ สงฆ สามเณร รูป ปขาว รูป ชี ผู้ ผิด นั้น เสมอ โทษ กระ บถ กฎ ให้ ไว้ ณวัน จันทร เดือน หก แรม เก้า ค่ำ จุล ศักราช ๑๑๗๘ ปี ชวด อัฐ ศก

(รัช กาล ที่ ๒)

หนังสือ

มาแต่ เมือง ลังกา

ข้าพ.เจ้า พระโคท มุนีสิท ธัตถ ขอ เผดียง มา ยัง พระ เถร ๑๐ พระองค์ มี พระ วชิรญาณ มหา เถระ เปน ประธาน ให้ ทราบ อัน เกาะ ลังกา ซึ่ง เปน ที่ อยู่ แห่ง ข้าพเจ้า นี้ ประดับ ไป ด้วย แว่น แคว้น ทั้งสาม คือ โรมะยะราช แล มะยา ราช แล ปัตติฐตะราช ประดับ ไป ด้วย แว่น แคว้น น้อย ๆ เปน อัน มาก ได้ ชื่อ อีก อย่าง หนึ่ง ว่า สิง หฬ เพราะ เปน ของ แห่ง คน ที่ เปน เชื้อ ชาติ ราชสีห์ แต่ เดิม มา ย่อม สว่าง ไป ด้วย แสง อัน สว่าง คือ สาศนา คำ สอน แห่ง องค์ สมเดจ พระ ผู้ ทรง พระภาคย์ อระหังสัมมา สัม พุทธเจ้า อัน มี ยุคล บาท ทั้ง คู่ อัน วิจิตร ด้วย ลักษณ รูป มี ประการ ต่าง ๆ เปน มงคล ร้อย แปด มี เมือง มหา นคร อัน ใหญ่ อยู่ บัดนี้ ชื่อ สิงขันทะ เสละ อัน พระเจ้า ลังกา ทรง นาม วิกะมะ พาหุ มหาราช อัน เปน เชื้อ วงษ แห่ง พระเจ้า วิไชยภูภุด ชะ มหาราช ได้ สร้างไว้ เปน เมือง ที่ นับถือก ราบ ไหว้ แห่ง เมือง น้อย ๆ ทั้งปวง อัน เปน เมือง ขึ้น มี ที่ อัน ประเสริฐ ใน มหา นคร

คือ เรือน พระทันตะ ธาตุ มณเฑียร อัน งาม เปล่ง ปลั่ง ดัง ดวง จันทร์ ใน วัน เพ็ญ เดือน ๑๒ เป็น เรือน ชั้น ๒ เป็น ที่ อยู่ แห่ง ศิริ รุ่ง เรือง ด้วย รัศมี แสง ดวง ดาว ทอง เป็น อัน มาก แล ดอก ไม้ ไหว ใบ โพ ทอง อัน ห้อย ย้อย ใน ที่ สุด หลัง คา มุง กระเบื้อง มี ศรี อัน งาม แล เรือน นั้น มี มาลา มี ละคา กรรม อัน นาย ช่าง วิจิตร ด้วย เงิน แล ทอง แล เหล็ก เป็น ต้น มี ฝา แล เสา แล้ว ไป ด้วย ศิลา อัน พระเจ้า กิฏิศิริ มหา ราช ทรง พระราช ศรัทธา ทำ มหา บริจาค สร้าง ไว้ แล ชาว สิงหฬ มี กระษัตริย์ เป็น ต้น ที่ มี ศรัทธา เลื่อม ใส สืบ ๆ มา ตาม สติ กำลัง ซ่อม แซม ให้ บริบูรณ์ ปฏิบัติ อยู่ เป็น นิจ เป็น เครื่อง อัน ประเสริฐ ใน ทิศ ทวัน ตก แห่ง พระทันตะธาตุ นั้น ข้าง ภาย นอก เมือง มี บ้าน หนึ่ง ชื่อ โพธิ วัตตาม คน ใน บ้าน นั้น มี ศรัทธา สร้าง ขึ้น ซึ่ง วิหาร อัน หนึ่ง ชื่อ ศิ ธรมาราม เป็น วัตถุ เก่า สร้าง ใหม่ ตัว ข้าพเจ้า ชื่อ โสท มุนี ตาม ชื่อ บ้าน เกิด ครั้น มา บวช ใน พระพุทธ สาศนา ได้ ชื่อ ตาม ภาษา มคธ ว่า สิท ธัตถ ภิกษุ บวช อยู่ นาน จน เป็น พระเถระ เมื่อ ก่อน นี้ ไป ๒ ๓ ปี ข้าพเจ้า ได้ จดหมาย ข้อ กังขา สงไสย ใน วินิจฉัย สิกขา บท วินัย ข้อ ต่าง ๆ มอบ ให้ ภิกขุ สนธ ภิกษุ กับ ภัณฑ์ อุบาศก ไป ยัง ประเทศ ที่ มี พระพุทธ สาศนา ไม่ เฉพาะ เพื่อ ว่า จะ ได้ พบ ท่าน ผู้ มี ปัญญา จะ ได้ สั่ง สนทนา กับ ท่าน ด้วย ข้อ ทั้งปวง นั้น ชำระ ความ สงไสย ครั้น ล่วง ไป ๒ ปี เสศ ภิกขุ สนธ ภิกษุ กับ ภัณฑ์ อุบาศก นำ เอา หนังสือ อัน พระเถรา นุเถระ ๑๐ พระองค์ มี วชิรญาณ มหาเถร เป็น ต้น ผู้ มี อายุ ประกับ ไป ด้วย คุณ มี ปาติโมกข์ สังวร ศีล เป็น ต้น เป็น อธิบดี อยู่ ใน หมู่ ใน คณะ ที่ ประกอบ การ เล่า เรียน พระ ปริยัติ ธรรม คอย ครอง อยู่ ใน วิหาร สอง สาม ตำบล มี วัด บวร นิเวศ เป็น ต้น ใน กรุง รัตนโกสินทร เทพ มหา นคร ราช ธานี ใน สยาม ราช ชนบท มี เมตตา จิตร ผูก พันธ์ เป็น อธิษฐาน มา ถึง ข้าพเจ้า หนังสือ นั้น ข้าพเจ้า ได้ รับ ดูเพลา เยน ณ วัน เสาร์ แรม สาม ค่ำ ผรุณ มาศ เดือน ๔ ใน ปี นั้น แต่ ปริ นิพพาน แห่ง พระ ผู้ มี พระ ภาคย พระ พุทธ เจ้า มา ๒๓๘๕ เนื้อ ความ ทั้งปวง ใน หนังสือ นั้น ข้าพเจ้า ได้ ทราบ ทุก ประการ แล้ว อนึ่ง ข้าพเจ้า ได้ ฟัง ถ้อย คำ กังกุ สนธ ภิกษุ กับ ภัณฑ์ อุบาศก เล่า ความ แก้ สงไสย ข้อ วินัย ที่ ข้าพเจ้า จดหมาย ถาม เข้า ไป นั้น สิ้น สงไสย ไป ได้ บ้าง ข้าพเจ้า มี ความ ปรีดา ปราโมทย์ ยินดี ยิ่งนัก แล้ว ได้ รับ อนุโมทนา ส่วน กุศล ที่ จด อุทิศ มา ใน หนังสือ นั้น ด้วย แล้ว ข้าพเจ้า ได้ บอก กล่าว ผู้อื่น ให้ อนุโมทนา ด้วย ครั้ง นี้ ข้าพเจ้า ก็ ปรารถนา ยิ่งนัก จะ ใคร่ เข้า ไป ใน กรุง รัตนโกสินทร เทพ มหา นคร จะ ได้ นมัสการ พระ ปฏิมากร แก้ว มรกฏ แล พระ เจดีย ถาน อื่น ที่ เป็น อัศจรรย และ ได้ ประสบ พบ ท่าน ทั้ง หลาย ผู้ เป็น พระเถระ ประกอบ ด้วย ปัญญา ทั้ง ๑๐ พระองค์ อัน มี เมตตา ให้ หนังสือ นี้ มา ถึง ข้าพเจ้า แล พระเถรา นุเถระ อื่น ๆ นอก กว่า นี้ ที่ เป็น บุคคล มี ศีล มี คุณ คือ ความ สดับ มาก แล สัมมา ปฏิบัติ ฉลาด ใน วินัย จะ ฟัง พระ ธรรม แล สั่ง สนทนา ข้อ อรรถ ธรรม แก้ สงไสย ใน ข้อ อรรถ ต่าง ๆ แต่ ว่า ครั้ง นี้ เป็น กรรม ของ ข้าพเจ้า ๆ ป่วย เป็น โรค ใน ท้อง ด้วย เป็น โรค ใน จักษุ ด้วย โรค เบียด เบียน นัก จะ ไป ยัง ไม่ ได้ ถ้า แม้น ไฉน ข้าพเจ้า จะ คิด รักษา ตัว ก่อน เพื่อ จะ ให้ โรค บันเทา ถ้า โรค คลาย แล้ว ข้าพเจ้า จึง จะ คิด อ่าน เข้า ไป ให้ ได้ แต่ ว่า ยัง วิตก อยู่ จะ ได้ เรือ ไป ฤๅ ไม่ ได้ ไป ด้วย จะ ต้อง ข้าม มหา สมุท ถ้า คราว หลัง มี กำ ปั่น ออก มา ข้าพเจ้า หาย โรค แล้ว จึง จะ ไป อนึ่ง ข่าว คราว พระ สาศนา ใน เกาะ ลังกา นี้ จะ ต้อง การ อัน ใด เล่า ที่ จะ เขียน ใน หนังสือ ฉบับ นี้ อีก ท่าน ผู้ มี อายุ ทั้งปวง ก็ ได้ ทราบ ตาม ถ้อย คำ ของ ภิกษุ แล คหัฐ ชาว สิงหฬ ที่ เข้า ไป อยู่ เล่า ให้ ฟัง แล้ว ครั้ง นี้ ข้าพเจ้า จะ ใคร่ บูชา แก่ พระ วชิรญาณ มหา เถร ผู้ เป็น อธิบดี ใน หมู่ คณะ วัด บวร นิเวศ ที่ มี พระ คุณ ข้าพเจ้า ได้ สดับ มา ไม่ เห็น สิ่ง ใด จะ สมควร เพราะ ประเทศ นี้ พ้น จะ วัด คัด ข้าพเจ้า จัด ได้ พระ บรม ธาตุ ๒ องค์ ใส่ ใน ตลับ เงิน

น้อย กับ พระ อรหันตะ ธาตุ ๒ องค์ ห่อ ผ้า แดง กับ พระ พุทธรูป กาไหล่ ทอง น่า ตัก นิ้ว หนึ่ง ใส่ ลง ใน ตลับ งา ใหญ่ ห่อ ผ้า แล้ว ใส่ใบ พระ มหา โพธิ ที่ ข้าพ จ้า เอา มา แต่ กิ่ง ทัก ขิณะ ทิศ ณะ เมือง อนุ ราธ ๗ ใบ แล้ว รวม ใส่ใน พระ เจดีย์ ทอง เหลือง ห่อ ผ้า พัน อีก ๒ ชั้น ตี ตรา ผูก ข้าง นอก กับ สัง ฆาฏิ ๒ ชั้น ตัด เปน ท่อน ๑๘๙ ท่อน เปน อย่าง ผ้า มหา ปัง สกุล ของ ทั้งปวง นี้ ข้าพเจ้า ได้ มอบ แก่ ภิกษุ สยาม มีอายุ ๕ องค์ มี สุภูติ ภิกษุ ผู้ เปน สัท ธิง วิหา ริก ที่ รัก ของ ท่าน เปน ต้น ทำให้ เปน ภาระ ให้ นำไป ถวาย แก่ ท่าน ผู้ มี อายุ วชิ รญาณ เถร พระ องค์ เดียว จะ ถวาย ทั่ว เปน ของ กลาง พระ เถระ ๑๐ องค หา มิได้ อนึ่ง เล่า ตัว ข้าพเจ้า ได้ นมัส การไหว้ พระ ทันต ธาตุ มณเฑียร แล พระ มหา โพธิ เมือง อนุราธ แล พระ เจดีย ๗ ตำบล มี สุวรรณ มาฬิกะ เจดีย เปน ต้น ณเมือง อนุราธ แล มหิ ยัง คณะ เจดีย แล กัลยาณีเจดีย แล พระ พุทธ บาท ใน ยอดเขา สุมะ นะกูฏ อนึ่ง ข้าพเจ้า ได้ สะ สม การ กุศล อื่น ๆ ปฏิบัติ พระ วินัย ใน พระ พุทธ สาสนา ตาม สติ ปัญญา ที่ ได้ รู้ เหน ข้าพเจ้า ได้ บุญ กุศล ใด ๆ ข้า พเจ้า ขอ อุทิศ ส่วน กุศล ทั้งปวง นั้น ถวาย มา ขอ ท่าน ผู้ มี อายุ ทั้งปวง พระ เถร ๑๐ องค จง มี ปรีดา ปราโมทย์ อนุ โม ทนา แล้ว และ ถึง พระ โพธิ ญาณ ตาม ปราถนา เถิด ขอ พระ ผู้ เปน เจ้า ทั้งปวง จง สมัค สะ โมสร ชื่น ชม แก่ กันแล กัน อยู่ เปน นิตย พร้อม ใจ กัน ทำ พระ พุทธ สาสนา นี้ ให้ มั่นคง แล ประ ดิษฐาน ยั่ง ยืน ไป นาน จง ถึง ความ เจริญ งอก งาม ไพบูลย ข้อ ปฏิบัติ อัน ใด ที่ ท่าน ผู้ อื่น อาไศรย ความ ประมาท กะ ทำให้ เสื่อม ไป ขอ ท่าน ทั้งปวง ช่วย แก้ ไข ให้ บริบูรณ ขึ้น ทุก ประการ เถิด การ อัน อื่น ไม่ ประ เสริฐ กว่า การ อัน นี้ แล้ว ขอ ท่าน ผู้ มี อายุ ทั้งปวง จง ทราบ หนังสือ ข้าพเจ้า ฉบับ นี้ เขียน ในเวลา เยน วัน ขึ้น ค่ำ หนึ่ง เดือน จิตร มาศ ศิริ ศักราช ข้าง ลังกา ๑๔๖๔ พระ พุทธ สาสนา ล่วง แล้ว ๒๓๘๕ แต่ ปี ปรินิพ พาน แห่ง พระ ผู้ มี พระ ภาคย เจ้า ม

พร ราช บัญญัติ

ศุภ มัศดุ ศักราช ๑๒๑๔ ปี ชวด จัตวา ศก เชฐ มาศ กาล ปักษ เตร สี ดฤษถี จันทวาร บริจ เฉท กาล กำหนด พระ บาท สมเดจ พระ ปรเมนทร มหา มกุฎ สุทธ สมมุติ เทพย พงษ วงษา ดิศวร กระษัตริย์ วร ขัติย ราช นิกโรดม จาตุ รันต บรม มหา จักร พัติ ราช สังกาศ บรม ธรรมิก มหา ราชา ธิราช บรม นารถ บพิตร พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว เสดจ ออก ณะ พระ ที่ นั่ง อัมรินทร วินิจ ฉัย มไห สุรย พิมาน โดย สถาน อุตรา ภิมุข พร้อม ด้วย พระ ราช วงษา นุวงษ เสนา มาตย ราช มน ตรี กระ วี ชาติ ราช บัณฑิตย ราช ปโรหิต โหรา จารย์ เฝ้า ทูลออง ธุลี พระ บาท โดย อัน ดับ จึ่ง มี พระ บรม ราช โองการ มาน พระ บัณฑูร สุร สีห นาท ดำหรัส เหนือ เกล้า ฯ เฉพาะ พระ ศรี ภูริปรี ชา เสนา บดี ศรี สาร ลักษณ ให้ แต่ง พระ ราช บัญญัติ ประกาศ ข้า ราช การ ฝ่าย ทหาร พลเรือน ซึ่ง มี พนักงาน ใน กระบวน แห่ เสดจ พระ ราช ดำเนิน ทาง ชล มารค สถล มา รค ให้ รู้ จง ทั่ว กัน ว่า แต่ นี้ สืบ ไป เมื่อ น่า ถ้า เสดจ พระ ราช ดำเนิน ไป ณะ ที่ ใด ตำบล ใด ให้ เจ้า พนัก งาน ผู้ ซึ่ง ต้อง เกณฑ์ ใน กระบวน แห่ น่า แห่ หลัง ทั้งปวง ระวัง ระไว ให้ กวด ขัน ถ้า เสดจ ทาง ชล มารค ห้าม อย่า ให้ เรือ เจ้า ต่าง กรม แล ยัง ไม่ มี กรม แล เรือ ข้า ราช การ ฝ่าย น่า ฝ่าย ใน ใน พระ บรม มหา ราช วัง แล ใน พระ บวร ราช วัง แล เรือ ราษฎร ทั้งปวง พาย ล่วง ลัด ตัด กระบวน แห่ แล ล่วง กระบวน เข้า มา ได้ เปน อัน ขาด ที เดียว ถ้า เหน เรือ ใด ๆ พาย เข้า มา ก็ ให้ เจ้า พนักงาน ซึ่ง อยู่ ใน กระ บวน นั้น ห้าม ปราม ถ้า ห้าม มิ ฟัง ให้ ยิง ด้วย กระสุน ถ้า ยัง มิ ฟัง ให้ ยุด เรือ ไว้ ถ้า เสดจ ประทับ อยู่ ใน พระ อาราม ฤๅ ที่ ใด ๆ ไกล จาก เรือ พระ ที่ นั่ง แล เรือ ใน กระบวน แห่ ทั้งปวง ประทับ อยู่ กับ ฝั่ง ยัง หา ได้ ออก ลอย ลำ ไม่ ถ้า มี เรือ ใด ๆ พาย เข้า มา ก็ ให้ เจ้า

พนักงานในกระบวนแห่เรียกเข้ามายุดเรือไว้ ไต่ถามว่าจะไปด้วยราชการอันใดฤๅจะไปที่ไหน แล้วให้ถามกันต่อขึ้นไปในพวกกระบวนแห่ ให้ได้ความว่าจวนเวลาจะเสดจพระราชดำเนิน ลงเรือพระที่นั่งแล้วฤๅยังไม่จวนเวลา ถ้าได้ความเปนแน่ว่ากาลยังนานอยู่จึ่งจะเสดจพระราชดำเนิน ให้ค้นคว้าเครื่องสาตราวุธเสียให้สิ้นเชิง เมื่อรู้เปนแน่ว่ามิใช่เรือคนร้ายแล้วจึ่งให้ปล่อยไป ถ้าเหนว่ากาลจวนจะเสดจพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งแล้ว ให้เจ้าพนักงานค้นคว้าเครื่องสาตราวุธใหญ่เล็กเสียก่อนแล้ว จึ่งบังคับให้เรือนั้นจอดแอบฝั่ง ยั้งหยุดเสียจนสิ้นกระบวนแห่แล้วจึ่งค่อยไป ถ้าเสดจพระราชดำเนินทางสถลมารค ให้เจ้าพนักงานในกระบวนแห่ระวังห้ามคนอย่าให้แปลกปลอมเข้าไปในกระบวนแห่ แลเดินล่วงลัดตัดกระบวนแห่ไปได้เปนอันขาดทีเดียว ถ้าเสดจประทับอยู่ในพระอารามฤๅที่ใดๆ ก็ให้ระวังห้ามปรามอย่าให้ผู้หนึ่งผู้ใด ล่วงเข้าไปในล้อมวง ถ้าผู้ใดมิฟังจะขืนเข้าไปให้ได้ ก็ให้เจ้าพนักงานยุดตัวไว้ ไต่ถามให้ได้ความว่าจะเข้าไปด้วยราชการสิ่งใด แล้วให้ค้นคว้าเครื่องสาตราวุธ ซึ่งจะพึงเหน็บซ่อนเข้าไปได้นั้นเสียก่อน เมื่อรู้เปนแน่ว่ามิใช่พวกคนร้าย แล้วจึ่งปล่อยให้เข้าไป ถ้าเจ้าพนักงานผู้ใดๆ มิทำตาม พระราชบัญญัตินี้จะให้ลงพระราชอาญา เจ้าพนักงานโดยโทษานุโทษ ฯะ

[illegible]

ด้วยณวัน ๑ เดือน ๑๑ ขึ้น ค่ำ ๑ ปีกุน นพศก ๑๒๔๙ ได้รับหนังสือของนายกุหลาบฉบับหนึ่งความว่า ขอลาออกจากสมาชิก กรรมสัมปาทิกได้ปฤกษาเหนพร้อมกัน ยอมให้นายกุหลาบออกจากสมาชิกแล้ว

กรรมสัมปาทิก

[illegible]

ตั้งแต่วัน ๑ เดือน ๑๐ แรม ๙ ค่ำ จนถึงวัน ๗ แรม ๑๕ ค่ำ ในระหว่าง ๗ วันนี้ ท่านสมาชิกได้มายังหอพระสมุดวชิรญาณ ๕๖ ท่าน แลหนังสือที่ได้ให้ยืม ๓๓ ครั้ง

ฉันท วรรณพฤติ ชื่อเมฆวิบผุชตาฉันท

ย ม น น

ร สุตวัส เสหิม มา น ส ร ร ค วิ

ร ร

เม ฆ วิป ผุช ช คา สา ครุ ๑

บาทหนึ่ง ๑๙ อักษร ๓ กลอนเปนบาทหนึ่ง แลบาทหนึ่งเปนบทหนึ่ง มียติคือขาดคำลงในที่ ๖ ที่ ๗ ที่ ๑๒ อักษร ชื่อเมฆวิบผุชตาฉันทดังนี้

ราชวสติวัด

คณามาตย์ราชมนตรี แลอริคณญาณ สุทธสันดานกตัญญู

ประพฤติบำเรอมารดาแลบิดรคนู เชษฐกูลครูคุณาจารย์

กระทำเคารพย์ยำเยงแลกิจบริบาล ทุกทิวากาลรติไสมย์

ประกอบโอตัปลัชชีแลสติธิไพ จิตรเจริญในมนารมณ์

จริตมารยาตรส่ำสาตรก็นิบุณอุดม ล้วนแลส่ำสมพิเศศสาร

นิราศ พยศ อัน ร้าย มลาย มละ ฉวิ ธ ทวาร ห่อน ระ รา
กา ณะ ลาภ ยศ

ขจัด กัก ขลา อากัป ก็ มุ ทุ มนะ งก โทษ เจือด จก
สงบ งาม

สงวน จิตร มิจฉา ธรรม บวิ ธะ คุณะ ชาม ควร พอา ยาม
ณะ คุณ คง

ประพฤติ อัปมาท ราช กิจ สุจริต ณะ องค์ ชัติ เยศ ทรง
ธรา ธาร

ประกอบ อาการ สอาด ฉลาด ณะ วิธี อุป ถาน สรรพ ราช
การ ก็ หมั่น สมัค

บ ครัน งาน บำเรอ ไท้ ธมหิ บวิ รักษ โดย อุส่าห ภัก
ดิ ภูเบศ

อนึ่ง อย่า พึง คบ หา ณะ ทุตะ บร เทศ คล สกา เขตร
บุริ รมย์

บ ควร เชื่อ ชอบ ชิด แล ระ ภิ รติ สม เสพย สมา คม
ณะ แชก คลา

เพราะ เพื่อ เป่น ที่ กิน แหนง ณะ พระ นฤป สวา มิศ ราชา
ธิ ภู ธร

ผิวะ ทัว ถ้าว แดน ใด ไคล ณะ บวร นคร ตน บ ควร
จร ระ สู่ หา

ฤ ควร เสพย สมัค สมาน มอบ ภิรมย์ สมา คม แล จาวา
ระ เสนอ สนิท

ก็ ชอบ แต่ ภู ธเรศ ใช้ ระ จร อนุ กิจ โดย ประกา สิต
ธ สั่ง สาร

บ ควร โดย ลำพัง จิตร แล ระ คมนะ การ แผก พิรุธ จาน
ฤ ไทย ไท

คณา มาตย ราช เสวก ก็ วิ จรณ ใน ลักษณ ลิ ขิต ไข
นุ สนธ สอน

ขยวน ณเบง เพรง พากย พร้อง ก็ เพราะ พจน กลอน
เสนอ กระวี วร ทฤษ ดิ

ลบอง เมฆ วิ บ ผุชตา สุวุทิกลมิ์ นันท คำภีร์ พฤ
โตไทย

๒๑ บท ๒๔ บันทัด

เรื่อง นี้ จะ มี ต่อ ไป

แก้โคลง ทาย

๘๕ ◉ ชน ไม่ ชอบ รศ ชยั้น ชม ยา
แต่ ประโยชน์ โรคา ค่อย ร้าง
ชวน เสพ รศ โอชา หาร เกิด พลัง แฮ
อวย ไทษ สำแลง บ้าง ฟอก เพื้อ อุทร ทำ ฯ

๘๖ ◉ อัศว์ ยุช สิ่ คำ ชั้น นิยม ยืน
เช้า เที่ยง เยน ยิง ครื้น ครั่น ฟ้า
ปทีบ สว่าง กลาง คืน กรุง เทพ ทั่ว ธา
ชน เที่ยว ชม ชื่น หน้า นบ นิ้ว สดุดี ฯ

ก, ข, ส,

โคลง ทาย

๘๙ ◉ พิม พา ทาริย์ อัฐ ลัวน ทรง จำ
เจ็ด ทิวา มา นำ แนะ ชี้
ใหม่ เก่า กิจ ปรำ ปรา เรื่อง แถลง เฉย
ยืน ประโยชน อย่าง นี้ ท่าน นั้น นามใด ฯ

๙๐ ◉ แปด แม่ มี ลูก ถัวน จตุ วิ สติ เฉย
เหมือน แม่ สิบ หก มี หมด คลาย
แปด ลูก แปลก ชนนิ เนื่อง รูป พรรณ นา
พ่อ บ มี แม่ หม้าย เหมาะ สิ้น แสน งาม ฯ

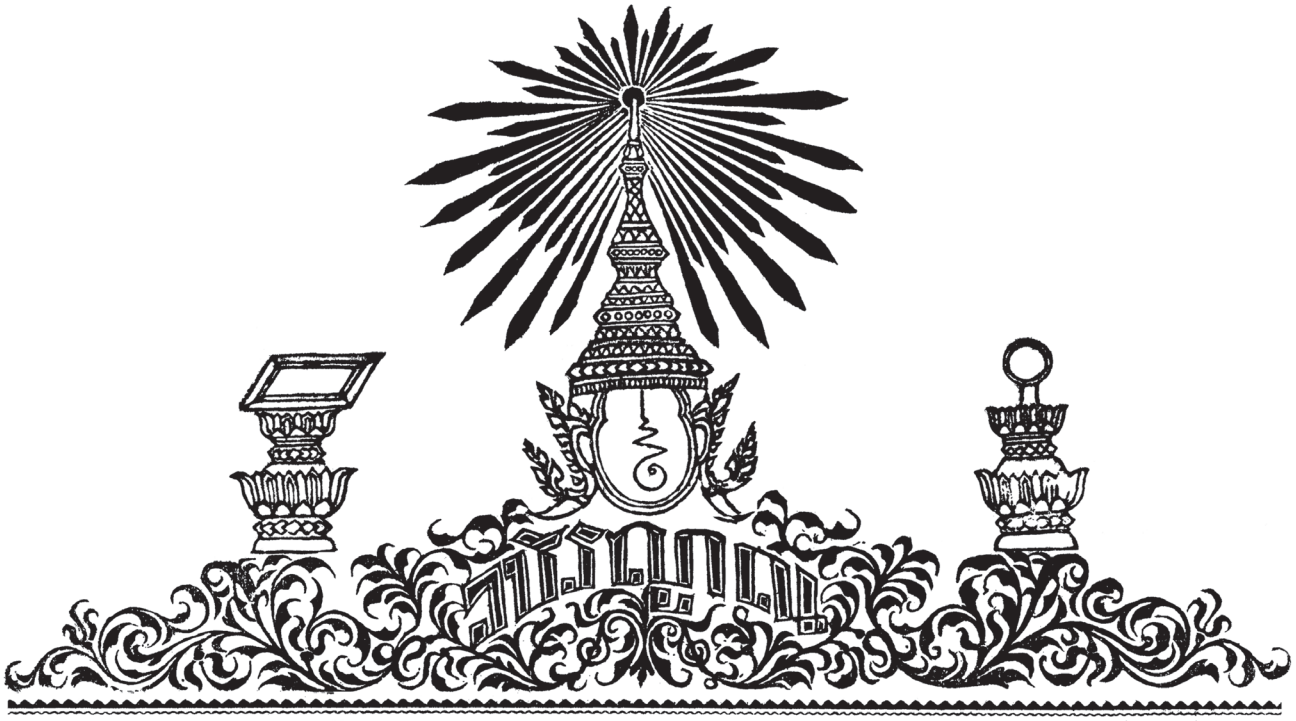

เล่ม ๒ แผ่น ๔๙ วันที่ ๑ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุน นพศก ๑๒๔๙ ราคา แผ่น ละ ๑๐ อัฐ

สารมาญ

เวรผู้ช่วยเหรัญญิก

แจ้งความ หอพระสมุดวชิรญาณ น่า ๓๗๗

โคลง พระราชพิธีทวาทศมาส น่า ๓๗๗

คำประกาศเรื่อง ปวารณา น่า ๓๗๘

หนังสือลังกามีมาขอธรรมยุติกนิกายแต่ครั้งรัชกาลที่ ๓ น่า ๓๘๐

รายงานประจำปีหอพระสมุดวชิรญาณ น่า ๓๘๑

ฉันทวรรณพฤติ น่า ๓๘๓

แก้โคลงทาย น่า ๓๘๔

โคลงทาย น่า ๓๘๔

แก้ทาย

กรรมสัมปาทิกใหม่ ซึ่งจะได้รับจัดการหอพระสมุดวชิรญาณ ต่อไปจนเดือน ๑๑ ปีชวด สัมฤทธิศก ตามที่สมาชิกได้เลือกนั้น

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ จะได้เป็นตำแหน่งสภานายก

โคลงพระราชพิธีทวาทศมาส

๏ เทพทณฑ์ทวาทศถ้วน แลหลาย
ผ้าหุ้มห่อหนปลาย ทุกไม้
เกยหนึ่งสี่ไม้หมาย สี่อย่าง นาพ่อ
เสี่ยงศุขสำราญให้ โลกยรู้สาตรคุณ ฯ

๏ ราชครูผู้ใหญ่ขึ้น เกยพลัน
ไม้ห่อผ้าขุมน้ำมัน ยาตรแก้ว
ขุดิเพลิงพุ่งทิศทวัน ออกก่อน แลพ่อ
พุ่งครบสี่ทิศแล้ว ยักทั้งบัพโต ฯ

๏ ที่หนึ่งเสงจึงขึ้น ที่สอง
ทำวิธีทำนอง ดังนั้น
เสงแล้วที่สามรอง ทำตุจ กันนา
พุ่งยอกบัพโตครั้น ครบสิ้นสามเกย ฯ

๏ เสงจึงสวดเข้าตอก ในสถาน
พราหมณ์สี่ตนนักงาน สวดแจ้ว
เข้าตอกจัดตั้งพาน พราหมณ์หนึ่ง ชูนา
ยกอุหลุยขยแล้ว แจกให้ชาวชน ฯ

๒ บาตรแก้วนั้นจุดไว้ สามวา ตริเฮย
คอยรับพระสิวา รถณเจ้า
พระองค์จักเสดจมา เยียนโลกย
ได้ประชุมเทพยท้าว ถิบโล้ชคานโยน ฯ

๓ สิ้นความตามแบบเบื้อง โยวาณ
กถึกมาศพิธีการ เท่านี้
น้ำลดชักลมพาน พัดล่อง ลงเฮย
เวียกว่าลมว่าวชี้ ชื่อแล้งแห่งฤดู ฯ

๔ ลมแรมย่างเข้าเขตร เหมันต์
พระสุริยงรงผัน ยั่งใต้
สิ้นกำหนดวสันต์ สร่างเมฆ มัวแฮ
จิตรก็สร่างเศร้าได้ ดับร้อนโดยฤดู ฯ

๕ ราตรีดาวดาษฟ้า แววงาม
แสงสว่างกระจ่างงาม พร่างแพร้ว
อัศนีภรเนื่องนาม อึกกิตติกานา
พลบค่ำชื้นผ่องแผ้ว เพื่อให้เรียนดู ฯ

๖ กาลยักขกถึกมาศถ้วน บันรัศะ วางเฮย
ผ้าบำมิใคร่ระ ว่างเว้น
เริ่มทำวิทยอดพระ สงฆ์ชอบ คุ้นแฮ
กอยก่อต่อการเหล้น เลือกล้วนควรมี ฯ

๗ ชาวชนแต่งผ้าบำ ครีนเครง
นัดประชุมนักเลง ชับร้อง
ดีอกสว่อยศักรวาเพลง ลครแชก ไทยเอย
เสียงสนั่นมี่ก้อง เกิดเหล้นการปชัน ฯ

๘ บอกบุญบ่าวร้องพวก ครัทธา ทั่วเฮย
ต่างรับแต่งนานา ใหญ่น้อย
กบุงกขาดหา อึกข่าง โอ่งพ่อ
หมากมพร้าวกล้วยอ้อย กับเข้าของกิน ฯ

เรื่องนี้จะมีต่อไป

คำประกาศเรื่องปวารณา

ข้าพระพุทธเจ้าผู้รับพระบรมราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสีหนาทดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า เมื่อแผ่นดินพระยาสมเดจพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย ทรงทนุบำรุงไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ให้อยู่เยนเปนศุขทุกทั่วหน้า ทรงพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธสาสนา ได้ทรงสร้างพระอุโบสถวิหารเสนาศนให้ประณีตงาม แลได้ทรงปฏิสังขรณ์พระอุโบสถวิหารเสนาศนที่ชำรุดให้คืนเปนปรกติดีสมควรเปนสถานที่พระสงฆทำโบสถสังฆกรรมตามพระพุทธบัญญัติ แต่ฝ่ายพระสงฆบรรพสัยประพฤติการโลเลเปนอลัชชีไปเสียมาก ไม่ทำอุโบสถสังฆกรรมเลยก็มี ทำปีละ ๒ ครั้งก็มีบ้าง ที่ไม่ทำมากกว่าทำ ได้ทรงทราบหนังสือทิ้งถวายในวัดพระศรีรัตนสาศดาราม ใจความว่าทุกวันนี้เปนกาลปลายพระพุทธสาสนาล่วงไปมาก พระสงฆประพฤติอนาจารการทุจริตเหนแก่ลาภสการโลกามิศหนักไปในความศุขในปัตยุบันภายเดียว ไม่เหลียวต่อวินัยบัญญัติพุทธานุญาต ละเลยทอดทิ้งอุโบสถสังฆกรรมเสียมาก ถึงบางพวกทำอยู่บ้างก็สวดพระปาฏิโมกข์ไม่จบ สวดเพียงสังฆาทิเสสบ้าง อนิยตบ้างอ้างเสียอันตรายต่างๆ แล้วเลิกเสียบ้าง ฝ่ายพระเจ้าอยู่หัวทรงพระประสาทเลื่อมใส ปริยาคพระราชทรัพยทรงพระราชอุตสาหไปในพระสาสนาเปนอันมาก หวังจะให้เปนกำลังแก่พระสงฆ์ อันจะดำรงพระพุทธสาสนาให้ถาวรเปนประโยชนยืดยาวไปนานแก่ราษฎรประชาชนภายน่า ขอพระบารมีปกเกล้าฯ ทรงเหนกับพระพุทธสาสนาให้มาก อย่าให้พระพุทธสาสนาเสื่อมสิ้นเสียโดยเร็วเลย ครั้นสมเดจพระพุทธเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบเรื่องความหนังสือทิ้ง คิดสังเวชพระราชหฤไทย จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้เผดียงถามพระราชาคณะ ถานานุกรมเปรียญตั้ง

คำที่มีในหนังสือทั้งนั้น พระราชาคณะถานานุกรมรับว่า กาลเปนปลายพระพุทธสาสนาเรียวลงมาถึงเพียงนี้แล้ว จะสวดพระปาฏิโมกข์ให้จบไม่ได้ ด้วยพระปาฏิโมกข์นั้นเผื่อนักจะเปนอันตู่พระพุทธวะจะนะไป บางพวกอ้างว่าท่านผู้ใหญ่ที่เปนครูอาจารยทำมาอย่างนั้น จะสวดให้จบไม่ได้จะผิดแบบครูอาจารยไม่ควรไป แล้วมีพระราชโองการตำรัสเหนือเกล้าฯให้สืบดูว่าวัดไหนทำอุโบสถบ้าง วัดไหนไม่ทำบ้าง ได้ทรายว่าวัดราชบุรณวัดราชสิตธาราม วัดสมอรายวัดสัมพันธวงษารามวัดโมฬีโลกยวัดปากน้ำหาวัดนี้แลวัดที่ขึ้นอยู่ในพระอารามนั้นๆ ได้ทำอุโบสถสวดพระปาฏิโมกข์เสมอทุกวันอุโบสถ จึงทรงพระราชดำริห์ว่า ในพรรษาพระสงฆไปเที่ยวเทศนาวันละเก้าแห่งสิบแห่ง มิได้คิดกลัวความยากลำบาก ฤๅเที่ยวบังสุกุลหาลาภสักการ ถึงจะยุกน้ำลุยโคลนกรำฝนทนแดดก็อุสาหไปได้ไม่กลัวเหนื่อย แต่ซึ่งจะกระทำอุโบสถสังฆกรรมอยู่ในวัดเปนการไม่สู้ลำบากนักนั้น พระสงฆไม่เอาเปนธุระเลย เหนเปนความลำบากเพราะไม่ได้ลาภสักการ จึงได้ทรงพระราชอุทิศกระจาดพระปาฏิโมกข์ให้ถวายพระสงฆที่สวดพระปาฏิโมกข์ทุกๆวันอุโบสถ ให้เปนกำลังล่อให้อุโบสถสังฆกรรมเปนไปในพระสาสนา ธรรมเนียมนั้นคิดต่อมาจนถึงกาลบัดนี้ พระบาทสมเดจพระปรเมนทรมหามกุฎสุทธสมมติเทพยพงษวงษดิศวรกระษัตริย วงษจักรีราชนิกรโรดมจาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราชบรมนารถบพิตรพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระดำริถึงการปวารณาซึ่งพระสงฆทำอยู่ทุกพระอารามทั้งฝ่ายในกรุงนอกกรุง แก่งแย่งมิได้ถูกกันสักวัดปวารณาพร้อมกันทั้งหมดบ้างสักวัดปวารณาทีละองค์บ้าง ไม่อาจเข้าพระไทยว่าอย่างไรจะถูกต้องตามพระพุทธบัญญัติเปนแท้ จึงมีพระบรมราชโองการตำรัสเหนือเกล้าฯสั่งเจ้าพนักงานให้ตรวจตราดูทุกพระอารามๆใดปวารณาทีละองค์จะพระราชทานอุทิศถวายกระจาดปาฏิโมกข์ และพระราชทานเงินค่าเลี้ยงพระสงฆ์องค์ละสองสลึงแลรับฉลากในพระอารามใดปวารณาพร้อมกันจะขอยกเสียไม่ให้ถวาย เพราะทรงพระราชอุทิศแต่ในพระสงฆ์ซึ่งทำตามพระวินัยบัญญัติ ด้วยพระราชดำริหเหนว่าซึ่งกระจาดปาฏิโมกข์ที่ถวายไปในพระอารามนั้นๆ ก็ได้เปนส่วนของภิกษุผู้สวดพระปาฏิโมกข์ก็ชอบแล้ว แต่ในวันเดือนสิบเอ็ดสิบสองค่ำนี้เปนวันปวารณาพระสงฆ์ทุกๆอารามมิได้ทำอุโบสถสวดปาฏิโมกข์ เปนแต่ทั้งญัตติกรรมวาจาน่อยหนึ่งแล้วก็ทำปวารณาแก่กันเท่านั้น จึงได้ขอยกเงินตราสองชั่งสี่ตำลึงสามบาทที่ถวายแทนกระจาดปาฏิโมกข์ในวันเดือนสิบเอ็ดสิบสองค่ำในพระอารามนั้นๆเสียให้สิ้นมาให้ข้าทูลอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยมาสนองพระเดชพระคุณทำสำรับคาวหวานคิดราคาสองสลึงฉลองบูชาความอุสาหปฏิบัติพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ที่ทำปวารณาทีละรูปๆทั้งกรุงเทพฯกรุงเก่า ๔๑ อาราม พระสงฆ์ ๑๔๖๑ รูป เงินยกจากกระจาดปาฏิโมกข์ไม่พอ จึงพระราชทานเงินในท้องพระคลังเติมอีก คิดทั้งเงินกระจาดปาฏิโมกข์ด้วยเปนเงินเก้าชั่งสองตำลึงสองบาท พระราชทานทรัพยซึ่งพระราชทานพระสงฆ์ที่ทำปวารณาทีละรูปในวันเดือนสิบเอ็ดสิบสองค่ำสิ้นไปถึงเพียงนี้ ด้วยทรงพระมหากรุณาพระราชหฤไทยประสงค์จะทรงทนุบำรุงพระบวรพุทธสาสนาให้เจริญดำรงอยู่นานๆ ขอพระสงฆ์ทั้งปวงจงอนุโมทนาตั้งไมตรีจิตรต่อพระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแผ่กุศลซึ่งได้สั่งสมด้วยการเล่าเรียนศึกษาและปฏิบัติต้องตาม

พระ ธรรม วินัย นั้น ถวาย ใน พระ บาท สมเดจ พระ จอม เกล้า เจ้า อยู่ หัว ให้ ทรง เจริญ ศิริ สวัสดิ สถา พร ดำรง ใน ศิริ ราช สมบัติ สิ้น กาล นาน แล ให้ พ้น สัตรู หมู่ ปฏิ ปักข์ ไพ รี อัน เหี้ยม หาญ ให้ พ่าย แพ้ แก่ พระ ราช วรฤทธิ์ ให้ พระ เกียรติ ยศ แผ่ ไพ ศาล ทั่ว ทุก ทิศา นุ ทิศ ดั่ง บรม จักร พรรดิ จาตุ รันต บพิตร บรม ราชา ธิ ราช ฉนั้น ขอ พระ สงฆ ทั้งปวง จง ดำรง ใน คำ ข้าพระ พุทธ เจ้า ประกาศ นี้ เทอญ

หนังสือ

ลังกา มี มา ขอ ธรรม ยุติก นิกาย แต่ครั้ง รัชกาล ที่ ๓

หนังสือ ข้าพเจ้า ภิกษุ สงฆ ชาว กุลุม ภู ใน เกาะ ลังกา ประชุม กัน มาก กว่า ๒๐ องค มี พระ โส ภิตะ ศิริ ธรรม เถระ อัน เปน อธิ บดี ใน บริ เวณ ทั้ง ๕ มี วัดกิลตุ เปน ต้น ขอ เขียน ถวาย ฝาก ข่าว คราว มา ยัง ท่าน ผู้ มี อายุ พระ วชิ รญาณ เถระ อัน เปน อธิ บดี แก่ นิกาย อัน น้อย อยู่ ใน สยาม ประเทศ ที่ อยู่ แห่ง พระ เจ้า สา เมน ทา ธิบดี อัน บัน ทุก เต็ม ด้วย ภาระ คือ คุณ มี ศรัทธา แล ศีล แล ธุดงค์ แล ความ มัก น้อย สันโดศ เปน ต้น อัน ประ เสริฐ ยิ่ง วิ เสศ แล ปราศ จาก มล ทิน แล ไพบูลย์ ให้ ทราบ ด้วย กาล บัด นี้ ให้ สิงหฬ ทวีป มี สมณ นิ กาย เปน ๒ หมู่ มา นาน แล้ว คือ ว่า ก่อน แต่ นี้ ไป กระ ษัตริย สิง หฬ ผู้ บำรุง พระ สาสนา ได้ ไป นิมนต์ เอา พระ สงฆ เปน วงษ สยาม ภิกษุ มี พระ อุบาฬี มหา เถร เปน ประ ธาน มา แต่ สยาม ประเทศ แล้ว จึ่ง ได้ มา อุปสม บท แล สั่ง สอน สาสน ประเวณี แก่ คฤหัฐ บรร พชิต ชาว สิงหฬ ทั้ง ปวง สืบ ๆ มา จน ถึง ทุก วัน นี้ วงษ อัน นั้น ได้ เรียก ว่า อุบาฬี วงษ เปน นิกาย อัน หนึ่ง ครั้น มา ภาย หลัง เล่า มี คน พวก หนึ่ง เปน ชาติ เปสะ การะ สกูล ต่ำ ช้า ไม่ สมควร จะ บวช เปน ภิกษุ ให้ คน มี ชาติ มี สกูล กราบ ไหว้ บูชา หลาย คน ด้วย กัน เปน อุบาศก บ้าง เปน สามะ เณร แก่ บ้าง ด้วย อุบาย อย่าง ใด อย่าง หนึ่ง ไพล่ พลัด ไป ได้ ถึง เมือง อัม มะระ บุระ อัน เปน ราช ธานี ของ พม่า แล้ว ถือ เพศ แห่ง ภิกษุ คืน มา ยัง เกาะ สิงหฬ ทวีป นี้ แล้ว ปติญาณ ตัว ว่า เปน ภิกษุ มี ผู้ คน เข้า นับ ถือ ด้วย เปน อัน มาก เปน นิกาย อัน หนึ่ง ชื่อ มะรำ มะวงษ แล นิกาย ทั้ง สอง นี้ ไม่ ชอบ พอ กัน เข้า เลย ย่อม เปน ข้าศึก แก่ กัน แล กัน อยู่ เปน นิจ ไม่ ได้ ร่วม สามัคคี ใน สังฆ กรรม เปน อัน เดียว กัน แต่ เดิม มา คุม เท่า บัดนี้ และ หมู่ นิกาย ทั้ง สอง นั้น มี มานะ ต่อ กัน ถือ เขา ถือ เรา ไม่ ใคร่ จะ อ่อน น้อม ตาม บัญญัติ ที่ มี มา ใน บาฬี แล อรรถ กถา ฝ่าย พวก ข้าพเจ้า ทั้งหลาย ถึง บวช ใน นิกาย อุบาฬี วงษ แล้ว พิจาร ณา ดู เปน กลาง ๆ ไม่ เข้า ข้าง ใคร ก็ เหน ว่า นิกาย ทั้ง ๒ นี้ ปฏิบัติ ผิด ๆ ถูก ๆ อยู่ ด้วย กัน ข้าง โน้น ผิด อย่าง นั้น ข้าง นี้ ผิด อย่าง นี้ จะ หา ดี กว่า กัน ไป ไม่ เรื่อง ที่ ผิด อยู่ นั้น ก็ ดู เปน น่า สงไสย รำคาน แก่ ผู้ ที่ ปฏิ บัติ จะ ให้ เปน บุญ จริง ๆ ครั้น จะ ทำ ไป ตาม เหน ใน หนังสือ เพื่อน ฝูง พวก เดียว กัน ที่ ไม่ ปราถนา ต้อง ร่วม กัน ก็ ว่า กล่าว ติเตียน นินทา เพราะ ไม่ มี ที่ พึ่ง พาคะตี เปน ที่ อ้าง ทั้ง พวก อุบาฬี วงษ ที่ ได้ เปน ใหญ่ ใน เมือง สิงขันทะ ให้ บรรพ ชา อุป สมบท ทั่ว ทุก แห่ง ทุก ตำบล ใน วงษ เดียว กัน กาล บัดนี้ เล่า ก็ ปฏิบัติ พาน จะ จืด จาง หา เหมือน ท่าน แต่ ก่อน ไม่ มี เหตุ ต่าง ๆ น่า รำคาน น่า สงไสย ไม่ สู้ สบาย บัดนี้ ข้าพเจ้า ทั้งหลาย ได้ พบ พระ สงฆ ลังกา ที่ ท่าน เข้า ไป อยู่ ใน สยาม ประเทศ ถึง ๒ ปี ข่าว คราว อย่าง ไร ของ พระสงฆ แล คฤหัฐ ที่ ประฏิบัติ พระพุทธสาสนา ใน เมือง โน้น ท่าน เล่า ให้ ข้าพเจ้า ทั้งปวง ฟัง ได้ ทราบ ทุก อย่าง ทุก ประการ แล้ว แล ข้าพเจ้า ทั้งปวง ได้ ฟัง ข้อ กิจ การ สัมมา ประฏิบัติ ต่าง ๆ ใน พวก พ้อง

ของท่านที่อยู่ในวัดสองสามแห่ง มีวัดบวรนิเวศเปนต้น ข้าพเจ้าทั้งปวงชอบใจนักทั้งได้เห็นได้พบภิกษุ ๕ องค์ที่ออกมาครั้งนี้ด้วย ได้พูดจาสั่งสนทนากันแล้ว พวกข้าพเจ้า ๒๐ เสศ จึงได้พร้อมกันปฤกษาว่า แม้นไฉนหนอเราทั้งหลาย จะได้ประฏิบัติในจาริตศีลแลการวินัยกิจทั้งปวง ให้เหมือนพระสงฆพวกนี้จงทุกประการ ถ้าได้ดังนั้นแล้วจะดีนัก ข้าพเจ้าทั้งปวงเกิดจิตรศรัทธาเลื่อมใสยิ่งนักทีเดียว เปนความจริงด้วยความยำเกรงรถกถาอย่างไร พวกท่านก็ว่าอย่างนั้น มิได้คิดถือคะติอาจาริย์มากกว่าอรรถาธิบายในพระคำภีร์ เหตุดังนั้นข้าพเจ้าทั้งหลายอ้อนวอนมาถึงท่านผู้มีอายุพระวชิรญาณเถร จงได้มีความเอนดูกรุณาแก่คนชาวสิงหฬที่ถือพระพุทธสาสนาโดยใจซื่อสัจสุจริตเหมือนอย่างพวกข้าพเจ้า ๒๐ เสศนี้เถิด ขอโปรดได้จัดพระเถรองค์หนึ่ง ซึ่งฉลาดในพระธรรมวินัย อาจจะเปนอาจาริย์อุปัชฌาย์ให้บรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตรต่อไปให้เปนประธาน มีภิกษุสัก ๑๐ องค์เสศเปนบริวารออกมายังลังกานี้ ให้มาตั้งประฏิบัติประเวณีอย่างพวกท่านประฏิบัติอยู่ในที่นี้อีกสักเหล่าหนึ่ง ก็จะดีหนักหนาจะดีกว่านิกายทั้งสอง คือ อุบาฬีวงษแลมหำมะวงษ ที่มีอยู่เดี๋ยวนี้อีกเปนแท้จะมีผู้นับถือตามด้วยมากอยู่ ครั้งนี้ผู้เหนผู้รู้ในสิงหฬที่ได้ฟังข่าวคราวที่ภิกษุเข้าไปยังสยามประเทศเล่าให้ฟังแล้ว ก็พากันสรรเสริญสาธุการสรเสริญ แต่พวกหมู่คณะของท่านมีมากนัก ด้วยการรู้การเรียนด้วยข้อประฏิบัติสาสนกิจทั้งปวง ข้าพเจ้าทั้งหลายขอเชิญท่าน ช่วยจิตอ่านตามประทีปคือสติปัญญาของท่าน ให้มาส่องสว่างให้คนได้เหนดวงแก้วทั้งหลายอันบันทุกอยู่ในภาระคือพระสาสนาแห่งพระทศพลในเกาะลังกานี้เถิด หนังสือข่าวคราวทั้งปวงอันนี้ พระโสภิตะศิริธรรมเถร รับบังคับแห่งสงฆทั้งปวงเขียนถวายเข้ามา พระโสภิตะศิริธรรมเถร ขอถวายพระธรรมธาตุแก่พระวชิรญาณเถร ๖ พระองค์ ใส่ในพระเขี้ยงาฝากมาด้วยแล้ว

สยาม

หอพระสมุดวชิรญาณ

ณวันอาทิตยเดือนสิบเอ็ดขึ้นสิบห้าค่ำ ปีกุนนพศกรุลศักราช ๑๒๔๙

กรรมสัมปาทิกหอพระสมุดวชิรญาณ ขอกราบทูลแลแจ้งความต่อท่านสมาชิกทั้งปวงได้ทราบด้วย กรรมสัมปาทิกได้รับจัดการหอพระสมุดวชิรญาณมาตลอดปีหนึ่ง โดยนิยมตามกฎหมายของหอพระสมุดจนถึงกำหนดที่จะได้เปลี่ยนกรรมสัมปาทิกใหม่บัดนี้ จึงขอเรียบเรียงรายงานหอพระสมุดที่กรรมสัมปาทิกได้จัดให้เปนไปในปีที่ล่วงแล้ว เสนอต่อท่านสมาชิกได้ทราบทั่วกัน

สมาชิก

สมาชิกหอพระสมุดแต่ก่อนมีจำนวน สามัญสมาชิก ๕๒ วิสามัญสมาชิก ๓ ภาคีสมาชิก ๑๙๙ อภาคีสมาชิก ๘ อาคมสมาชิก ๑ รวมสมาชิก ๒๕๓

พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส นับเปนวิสามัญสมาชิกอีก ๑ รวมเปนสมาชิก ๒๕๔

จำหน่าย ภาคีสมาชิก สิ้นพระชนม์ ๑ ถึงแก่กรรม ๔ ลาออก ๒ ได้ให้ออก ๒ อภาคีสมาชิก ถึงชีพิตักษัย ๑ ยกไปเปนภาคีสมาชิก ๑ รวมจำหน่ายสมาชิกออก ๑๐

สมาชิกขึ้นใหม่มีจำนวนวิสามัญสมาชิก ๑๐ ภาคีสมาชิก ๕๗ รวมขึ้นใหม่ ๖๗ คงสามัญสมาชิก ๕๑

วิสามัญ สมาชิก ๑๔ ภาคี่สมาชิก ๒๓๙ อภาคี่สมาชิก ๖ อาคมสมาชิก ๑ รวม สมาชิก ทั้งสิ้น ๓๑๐ มาก กว่า ปี่ก่อน ๕๗

จำนวนเงินรับ

จำนวนเงินช่วย การ หอพระสมุด ที่ได้ประมาณไว้ เดิม ว่า จะได้รับใน ปีนี้ ๖๐ ชั่ง ๒๐ บาท ตาม จำนวน สมาชิก ที่มีอยู่ ใน ปีก่อน นั้น ใน ปีนี้ จำนวน ภาคี่ สมาชิก ขึ้น ใหม่ อีก ๕๗ ท่าน จำนวนเงิน ก็ เพิ่มเติม ขึ้นอีก ๑๔ ชั่ง ๒๐ บาท รวม จำนวนเงินช่วย หอ พระสมุด ใน ปีนี้ จึงเปน ๗๔ ชั่ง ๔๐ บาท

จำนวนเงินจ่าย

จำนวนเงิน ที่ได้ประมาณไว้ แต่ ตัน ปี ว่า จะ จ่าย ใน การ หอพระสมุด ปีนี้ กระทรวง เลขาธิการ ประมาณ ไว้ ๒๑ ชั่ง คง จ่าย ๒๐ ชั่ง ๗๕ บาท ๖๐ อัฐ ต่ำ กว่า จำนวน ที่ ประมาณไว้ ๔๔ บาท ๔ อัฐ

กระทรวง สาราธิการ ประมาณไว้ ๒๒ ชั่ง ๔๐ บาท คง จ่าย ๒๖ ชั่ง ๔๘ บาท ๑๖ อัฐ เกิน จำนวน ที่ ประมาณไว้ ๔ ชั่ง ๘ บาท ๑๖ อัฐ ด้วย ค่า หนังสือ พิมพ์ วชิรญาณ เพิ่ม ขึ้น อีก ตรา ละ ๑๐๐ ฉบับ โดย จำนวน สมาชิก มาก ขึ้น

กระทรวง บรรณารักษ ประมาณไว้ ๒ ชั่ง ๗ บาท ๔๔ อัฐ คง จ่าย ๑ ชั่ง ๗๐ บาท ๔๔ อัฐ ต่ำ กว่า จำนวน ที่ ประมาณไว้ ๑๗ บาท ด้วย ซื้อ หนังสือ พิมพ์เมือง นอก แต่ ๒ อย่าง

กระทรวง ปฏิคม ประมาณไว้ ๘ ชั่ง ๔๑ บาท คง จ่าย ๘ ชั่ง ๗๕ บาท ๒๐ อัฐ เกิน จำนวน ที่ ประมาณ ไว้ ๓๔ บาท ๒๐ อัฐ ด้วย ซื้อ เครื่อง ใช้เพิ่ม เติม

รวม จำนวน เงิน คง จ่าย ใน ปีนี้ ใน การ ประจำ ๕๗ ชั่ง ๗๐ บาท ๑๒ อัฐ เกิน กว่า ที่ ได้ ประมาณไว้ ๓ ชั่ง ๖๑ บาท ๓๒ อัฐ แล จ่าย เงิน ใน การ พร ๒ ชั่ง ๑๒ บาท

รวม จำนวน เงิน ที่ ได้ จ่าย ตลอด ปี ๖๐ ชั่ง ๒ บาท ๑๒ อัฐ หัก จาก จำนวน เงิน ที่ จะ ได้ รับ ใน ปีนี้ หอ พระสมุด จะ ได้ เงิน เหลือ จ่าย ๑๔ ชั่ง ๓๗ บาท ๕๒ อัฐ

การแก้กฎหมาย

กฎหมาย ของ หอพระสมุด วชิรญาณ ที่ ได้ แก้ ไข ใน ระหว่าง ๑๒ เดือน ที่ ล่วง แล้ว คือ ธรรมเนียม เลือก สมาชิก เดิม ต้อง ประชุม สมาชิก เลือก แก้ เปน กรรม สัมปาทิก เลือก พร้อม กัน อย่าง ๑

ธรรมเนียม เปลี่ยน กรรมสัมปาทิก เดิม สมาชิก ฝ่าย น้ำ เลือก สภานายก ๑ เลขาธิการ ๑ แก้ เปน เลือก แต่ สภา นายก คน เดียว

หนังสือ พิมพ์ วชิรญาณ เดิม ขาย ราคา ปี ละ ๒๐ บาท ลด ราคา ขาย แต่ ปี ละ ๖ บาท

การเพิ่มเติมในหอพระสมุด

ใน ปีนี้ กรรม สัมปาทิก ได้ จัด การ เพิ่ม เติม คือ ให้ ลง พิมพ์ หนังสือ วชิรญาณ ฉบับ ก่อน ๆ ที่ หมด ไป เพิ่ม เติม ขึ้น อีก ตาม ความ ต้อง การ ของ สมาชิก อย่าง ๑

ได้ ทำ บาญชี หนังสือไทย หนังสือ ฝรั่ง บรรดา ที่ มี ใน หอพระสมุด รวบ รวม เสร็จ แล้ว กำลัง ลง พิมพ์ อยู่ อย่าง ๑

ได้จัดหา หนังสือเรื่องต่าง ๆ ให้เสมียนคัดลอกไว้สำหรับหอพระสมุด รวมที่ได้คัดลอกแล้ว ๑๓๑ เล่ม ๕๙ เรื่อง

ได้รับหนังสือไทยแลจัดซื้อเพิ่มเติมในหอพระสมุด ๑๗ เล่ม ๗ ฉบับ รวม ๑๙ เรื่อง รวมกับหนังสือเดิมด้วยทั้งสิ้นเป็น ๗๗๗ เล่ม ๙๗ ฉบับ รวม ๖๕๓ เรื่อง

ได้รับหนังสือฝรั่งเพิ่มเติมอีก ๒๙ เรื่อง ได้ซื้อตู้หนังสือใหม่ใบ ๑ แลหนังสือเรื่องต่าง ๆ ๔ เรื่อง สมุดใบเสร็จเก็บเงิน ๙ เล่ม สมุดบาญชียืมหนังสือ ๖ เล่ม ใบแจ้งความขายหนังสือพิมพ์ ๓๐๐ ฉบับได้หุ้มเก้าอี้ทำถุงเก้าอี้ใหม่ อย่าง ๑

อนึ่งในระหว่าง ๑๒ เดือนนี้ ท่านสมาชิกเข้ามายังหอพระสมุดวชิรญาณ รวมซึ่งได้เชนชื่อ ๓๐๘๙ ครั้ง แลได้ยืมหนังสือจากหอพระสมุด รวม ๑๒๘๕ ครั้ง

หอพระสมุดใหม่

อนึ่งในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานที่ทิมดาบตลอดแต่ประตูพิมานไชยศรี ไปจนถนนแนวบริเวณพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ให้เป็นหอพระสมุดวชิรญาณต่อไป ได้โปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ ๒๐๐ ชั่งเสศ ที่จะซ่อมแซมหอพระสมุดใหม่ให้งดงาม การจวนจะสำเร็จบริบูรณแล้วในเดือน ๑๒ ปีกุนนพศกนี้ หอพระสมุดคงจะย้ายไปตั้งในที่อันกว้างขวางงดงามนั้นได้

สำเนารายการหอพระสมุดที่ได้มีมาในปีนี้ ดังได้กราบทูลแลแจ้งความมาฉนี้ ความเลียดแจ้งอยู่ในรายงานที่ได้ลงพิมพ์ไปเปนคราว ๆ แลในบาญชีประจำหอพระสมุดนั้นแล้ว กรรมสัมปาทิกได้พร้อมกันจัดการมาโดยตั้งใจอุสาหเต็มกำลัง ที่จะให้หอพระสมุดวชิรญาณยิ่งเจริญรุ่งเรืองขึ้น สมดังพระราชประสงค์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงทนุบำรุงด้วยพระราชานุภาพเปนอเนกประการ แลสมความประสงค์ซึ่งท่านสมาชิกทั้งปวงได้พร้อมใจกัน อุดหนุนการหอพระสมุดนี้ทุกประการควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

โดยคำสั่งของกรรมสัมปาทิก

ดำรงราชานุภาพ

เลขาธิการ

ฉันท วรรณพฤติ ชื่อสัทธลวิกกีฬิตะ ฉันท

ม ส ช ส

อก กัส เส หิ ย ทิม ปะ ชา ส ต ต คา

ต ต

สัท ทัล ล วิก กี ฬิ ต ศรุ ๑

บาทหนึ่ง ๑๙ อักษร ๓ กลอนเปนบาทหนึ่ง แลบาทหนึ่งเปนบทหนึ่ง มีย์ติคือขาดคำลงในที่ ๗ ที่ ๑๒ อักษร ชื่อสัทธลวิกกีฬิตะฉันทดังนี้

ราชวสดีวัต

เสวก พึง ประฏิบัติ วัตวิธีใน กิจ กอบ กุศล ไมย มหรรต์

คือ สู่ หา สมณา แล พราหมณ์ ประพฤติ อรรม์ ศีลา พิเศศ สรร พ คุณ

ผู้ พหู สูต พิศาล ญาณ อลิ อตุลย์ รอบ รู้ ณะ ยาป บุญ วิยาก

ควร เคารพย์ สดับ แล รับ ฆวร วากย์ โอวาท นุสาศน มาก ประโยชน

เจริญ อัษฎาง คิกศีล สละ กาม ปลิโพธ อุโบสถ ก็ ปรา โมท กระมล

อิก เบญ จาง คิกศีล สังวร อจล เนื่อง นิจ กาล ตล บ ขาด

ถวาย ทาน บรรพชิต แล ทวิช คณะ ปราช โภชา ที่ อิ่ม อาตม์ ฤ แคลน

อาจ วัฒนา ศุภผล จะ ตล สุวุฒิ แสน ตราบ ย่าง ประเวศ แดน นิพาน

หนึ่ง เบื้อง บูรพ ตระกูล แล กอป นุ กิจ ทาน อย่า พึง มลาย ลาญ พิบัติ

จะ เนื่อง นิจ อนุ กูล ฤ สูญ ฆวร วัต โดย วงษ แจก จัด บ ขาง

บำเพ็ญ ทาน บริขาร ณะ ยาจก มิ หมาง มาโนศ ฤ แหนง ชนาง กุศล

อย่า พึง ห้าม วณิพก ใด แล ขร ตล ตัว ทาน มณฑล อุฬาร

ฤๅ เลือก ตน ชน ผู้ จะ รับ วิวิธ ทาน วัตถา ทิ อันะ บาน ประสาตร

จง สม จิตร ประสงค์ สรรพ นร ชาติ ปรี เปรม ประกาศ สา ธุ พร

หนึ่ง หยั่ง ญาณะ วิจารณ์ ซึ้ง สุขุม กรรม์ สัมมา นุสร กิจ ประกอบ

สบ สำ สรรพ ชสั่ง ก็ รัง สฤษดิ ชอบ โดย ราช ขนบ เบื้อง บุราณ

รู้ นักษัตร ประเทศ แล เหตุ นิมิตร กาล เนเมตร เพศ ชาญ ฉลาด

รอบ รู้ เชิง ชย วาน อริวณ วนาศ พิทยา ก็ สามารถ ณรงค์

รอบ รู้ ภูมิ พยูห ยุทธ ทุสุ มง คล ควร บ ควร คง ผรณ มวญ หมู่ มาตย ประพฤติ ดั่ง บท ยุบล บรรหาร นุสนธิ์ เสนอ เสนาะ กรรณ

แสดง อรรถ สัท ธัละ วิกกิ พิ ตกล ฉันท ซ้ำ แบบ ฉบับ บรรพ์ ชิบาย

๒๑ บท ๒๔ บันทัด

เรื่องนี้ จะมีต่อไป

แก้โคลงทาย

๙๗ ◎ สิ่ง รัก ทุก ทั่ว ผู้ ผูก พัน นั้น ฤา
คือ หิริญ สุวรรณ ว่า ไว้
จ้าง เขา ทุบ ติ รัน เปน เครื่อง แต่ง แฮ
ยิ่ง รัก มัก มาก ได้ โลภ ล้น เหลว หลง ฯ

๙๘ ◎ พัน เนตร ใช่ เพศ ท้าว อินทรา
ตัว อยู่ ทเล นา แน่ แท้
เหล็ก แหลม ตอก ติด ตา ตึง กับ ไม้ พ่อ
นาม เหล็ก ตะปู แก้ เกิด ด้วย คน ทำ ฯ

(เซน) เปลน

โคลงทาย

๙๑ ◎ สัตว หนึ่ง ใคร พบ แล้ว หลีก หนี ไกล เฮย
เพราะ ชยาด ไภย มี มาก แท้
ใคร ยล บ ยินดี คิด สยด สยอง นา
คือ สัตว อัน ใด แล้ บอก น้อย ขอ ฟัง ฯ

๙๒ ◎ สัตว หนึ่ง ใคร อาจ กล้า ทน ทาน
เพ่ง พินิจ พิศ นาน ห่อน ได้
พราะ เกลียด ท่า อากาว บ อยาก ยล เฮย
คือ ว่า สัตว ใด ให้ ปราชญ แก้ คำ ทาย ฯ

ดรรชนี

ก

กงชุล ๓๗๑
กงซุลโปรตุเกส ๘๗
กงซุลผู้แทนคอเวอนแมนตต่างประเทศ ๑๓๖
กงซุลฝรั่งเศส ๘๙
กงซุลเยเนราล ๑๓๖
กงซุลรุสเซีย ๔๐
กงซุลรูเซีย ๘๙
กงซุลสยามเมืองปีนัง ๘๙
กงซุลออศเตรีย ๘๗
กงซุลอังกฤษ ๑๓๐
กงซุลอิตาลีในกรุงสยาม ๑๖๘
ก่งศร, หมื่น ๒๙๑
ก่งศิล, หมื่น ๒๙๑
กงสุล ๙๗, ๒๖๑, ๓๖๘
กงสุลต่างประเทศ ๒๔, ๒๖๐
กงสุลเยเนอรารุศเซีย ๒๔
กงสุลรุศเซีย ๒๔
กงสุลรุสเซีย ๔๘
กจกหยอด ๓๑๑
กจาด ๓๘๔
กชิง ๒๔๑
กชิงทอง ๒๔๘
กเชอ ๒๔๙
กฎมณเฑียรบาล ๓๖
กฎหมายด้วยเครื่องสติมกลไฟ ๒๕๙
กฎหมายเมืองไอแลนด์ ๖๕
กฐิน ดูที่ กถิน
กฐินในกรม ๒๘๔
กฐินหลวง ๒๘๔
กติกมาศ ๓๘๔
กถาง-ดอกไม้เพลิง ๓๖๐
กถิน ๒๗๙, ๒๙๖, ๓๑๑, ๓๑๙
กโถน ๓๑๙
กทง ๒๙๑
กบี่ ๒๘๐, ๒๘๓, ๒๘๗
กบี่บั้ง ๒๘๐
กบี่ปราบเมืองมาร-เรือ ๒๘๘
กบี่ราญรอนราพ-เรือ ๒๘๘
กบุง ๓๘๔
กมุทาไศรย, เมือง ๑๕๓
กร *หงสกุล* มหาดเล็กเวรสิทธิ, นาย ๗๑
กรกุตา ๒๔๐
กรงที่สรง ๖๑
กรดสังข์ ๒๖๔
กรมกาน ๑๒๐
กรมการ ๘๐, ๑๑๙, ๑๒๐, ๑๔๓, ๑๕๓, ๑๕๙, ๒๙๙, ๓๗๒, ๓๗๖, ๓๗๗
กรมการเมืองกลันตัน ๒๐๐
กรมการเมืองชั้นในชั้นนอก ๑๒๘
กรมการเมืองตรังกานู ๑๙๑
กรมการเมืองนครเสียมราฐ ๑๘๔
กรมการเมืองนางรอง ๒๐๑
กรมการเมืองปรานบุรี ๑๖๒
กรมการเมืองภูเกจ ๘๙
กรมการเมืองระแงะ ๒๐๐
กรมการเมืองสายบุรี ๑๙๑
กรมขึ้นกรมมหาดไทย ๖๔
กรมทหาร ๓๕๖
กรมฝ่ายน่าฝ่ายใน ๒๙๙, ๓๕๕, ๓๖๔, ๓๗๗
กรมพระ ๓๖๔
กรมพระราชวัง ๕๓, ๖๙, ๒๒๙, ๒๗๖

กรมพระราชวังในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย ๕๒
กรมพระราชวังในรัชกาลที่ ๑ ๒๘
กรมพระราชวังบวร ๔๕, ๒๘๔
กรมพระราชวังบวรสฐานมงคล -ในรัชกาลที่ ๑ ๒๑๒
กรมพระราชวังบวรฯ สวรรคต ๖๐
กรมพระราชวังหลัง ๔๔
กรมสมเดจ ๓๖๔
กรมสมเดจพระ ๓๖๔
กรรเจียก *นภวงศ์*, หม่อมเจ้า ๒๓๔
กรรเชียง ๒๙๒
กรรพยุหบาตร, หลวง ๒๙๑
กรรยา ๓๕๒
กรรยา ดูเพิ่ม กัญญา
กรวด-ดอกไม้เพลิง ๓๖๐, ๓๖๘
กระจก ๒๙
กระจกแก้ว ๑๑๐
กระจกซ้อนอังกฤษ ๒๕๖
กระจัง ๑๒๒
กระจังปั้น ๒๐
กระจาด ๒๕๗
กระจาดพระปาฏิโมกข์ ๓๘๕
กระจาดเสื่อ ๓๑๗
กระแจะ ๙๐, ๙๑, ๒๖๖
กระฎีจีน ๑๑๗
กระดาษชาดเสน ๓๑๖
กระดูก ๔๓
กระบถ ๑๖๕, ๓๗๘
กระบวนกะถินเรือ ๒๘
กระบวนข้างใน ๓๑
กระบวนนำ ๗๙, ๘๘, ๙๕, ๑๑๒, ๑๔๓, ๑๔๔, ๑๕๑
กระบวนพยุหยาตรา ๖๙
กระบวนพยุหยาตราโดยทางชลมารค ๑๓๖
กระบวนพยุหยาตราโดยทางสถลมารค ๑๓๕
กระบวนรถ ๙๖
กระบวนรถม้า ๑๖
กระบวนราบ ๑๖
กระบวนเรือไฟ ๓๙
กระบวนแห่ ๘๑, ๙๓, ๙๖, ๑๑๙, ๑๒๘, ๑๒๙, ๑๓๕, ๓๔๘, ๓๘๐, ๓๘๑
กระบวนแห่น่าแห่หลัง ๓๘๐
กระบองยาวกระบองสั้น ๓๒๔
กระบังรั้งเฝือก ๓๐๐, ๓๐๑
กระบินทร์, เมือง ๑๙๔
กระบี่ ๒๐๔
กระบี่กระบอง ๓๔๖, ๓๔๙
กระบี่ธุช ๒๘๐
กระเบื้อง ๒๑
กระเบื้องเกล็ดเต่า ๒๑, ๒๙
กระเบื้องเคลือบสีเขียวเหลือง ๓๑๕
กระเบื้องจีน ๓๓๙
กระเบื้องปรุ ๓๑๕
กระเบื้องลูกฟูก ๒๐, ๒๑
กระพอง ๒๔๒
กระมุทมาลา-ม้าต้น ๓๒
กระยาบวด ๒๖๔
กระลาโหม ๒๒๙, ๓๐๑
กระลาโหม, กรม ๓๖๑
กระวี ๒๙๙, ๓๘๐
กระเวน, กรม ๓๓๖

กระษัตราธิราช ๓๑๗
กระษัตริยสิงหฬ ๓๘๖
กระเษียณสมุท-ม้าต้น ๓๒
กระเษียณอายุ ๒๗๔
กระสาย ๕๐
กระสือ ๓๕๘
กระสุน ๓๘๐
กระแสพระบรมราชโองการ-คำ ๘
กระหนกภูษา-ม้าต้น ๓๒
กระหนาบคาบเกี่ยว-คำ ๒๖๑
กรับ ๓๖๗
กราด, เมือง ๑๙๔
กราบเพดกราบทูล ๒๘
กราบ-เรือ ๓๐๔, ๓๕๙
กริตกัณฑ์ ๓๑๓
กรุงเก่า ๒๑, ๔๔, ๖๔, ๒๒๗, ๒๘๓, ๓๑๕, ๓๑๖, ๓๘๕
กรุงตังปะทิปะ ๓๕๕
กรุงทวาราวดี ๓๕๕
กรุงทวาราวดีศรีอยุทธยา ๒๐
กรุงเทพฯ ๒๙, ๔๐, ๘๗, ๓๕๓, ๓๘๕
กรุงเทพทวารวดีศรีอยุทธยา ๓๓๙
กรุงเทพทวาราวดีศรีอยุทธยา ๕๘, ๖๐, ๓๔๔, ๓๖๙
กรุงเทพทวาราวดีศรีอยุทธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมพระราชมหาสถาน ๓๑๕
กรุงเทพมหานคร ๑๒๔, ๓๓๓, ๓๕๔
กรุงเทพมหานครบางกอก ๓๔๖
กรุงเทพมหานครศรีอยุทธยา มหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมพระราชมหาสถาน ๓๓๘
กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร มหินทรายุทธยา ๑๙๗, ๓๔๔, ๓๖๙
กรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร มหินทรายุทธยา บรมราชธานี ๓๖๐
กรุงธนบุรี ๒๑, ๒๙, ๔๔
กรุงธนบุรีโบราณ ๒๑๒
กรุงธนบูรี ๑๒๔
กรุงโปรตุคอล, สมเดจพระเจ้า ๘๗
กรุงฝรั่งเศส, พระเจ้า ๕๘, ๕๙
กรุงพระมหานครศรีอยุทธยา ๓๐๕
กรุงมหานครศรีอยุทธยา ๑๓๓
กรุงรัตนโกสินทรเทพมหานครราชธานี ๓๗๙
กรุงรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา ๒๑
กรุงรัตนโกสินทรมหินทราอยุทธยา ๑๒๔
กรุงรูเซีย, พระเจ้า ๘๙
กรุงลพบุรี ๒๔๔
กรุงศรีอยุทธยา ๖๑, ๒๑๓, ๒๓๕, ๒๓๖, ๒๔๔, ๒๔๕, ๓๐๘, ๓๕๔, ๓๕๕
กรุงสยาม ๕๑, ๕๘, ๖๐, ๓๖๙
กรุงสยาม, พระเจ้า ๓๗๐
กรุงสุณาปรันตย์ ๓๕๕
กรุงหงษา ๑๒๑
กรุงหงษาวดี ๑๒๑, ๑๓๓, ๒๓๕, ๒๓๖
กรุงอยุทธยา ๓๕๕
กรุงอยุทธยาทวาราวดี ๑๒๑
กรุงออศเตรียฮังการี ๘๗
กรุงอังวะ ๓๕๓
กฤติกาตฤดู ๒๙๓
กฤษิกรรม ๗๗

กลด ๒๔๘
กลอง ๒๘๐
กลองแขก ๑๒๘, ๒๔๒, ๒๕๗, ๒๖๖, ๒๘๘, ๒๘๙, ๒๙๒, ๓๒๗, ๓๒๘, ๓๓๕, ๓๓๖, ๓๖๐
กลองเงินมาศ ๒๘๐
กลองชนะ ๙๓, ๒๔๑, ๒๔๘, ๒๔๙, ๒๘๐, ๒๘๓, ๒๙๒
กลองชะนะ ๘๘, ๙๖, ๑๐๓, ๑๑๑
กลองมลายู ๒๔๑
กล่องเขม ๓๔๐
กล่องเข็มแม่เหล็ก ๓๓๐
กลันตัน, เมือง ๑๕๓, ๒๐๐
กลาง, เมือง ๓๗๒
กลางคืน ๑๒ ทุ่ม ๓๒๙
กลางวัน ๑๒ โมง ๓๒๙
กลางสวน, วัด ๑๒๔
กล่าวโทษ ๔๐, ๑๕๒
กลาสี ๘๐
กลีบสมุท-เรือ ๓๐๔
กเษียรสมุท-เรือ ๒๙๒
กสุน ๒๘๒
กหาปณ ๖๗
กอ ขอ หวย ๗๐
กอข้อ ๒๘๒
ก่ออิฐถือปูน ๒๙
กองทัพอังกฤษ ๑๖, ๖๕
กอนซตีทิวซนาลคอเวอนแมนต์ ๑๓๗
กอนซแตนตินติโนเปอล, เมือง ๑๔๕
กอนซแตนติโนเปอล, เมือง ๑๖๑
กอนซแตนติโนเปอล ดูเพิ่ม คอนซแตนติโนเปอล์ล
กอนซแตนตีโนเปอล, เมือง ๘๙, ๙๖, ๑๐๓, ๑๕๓, ๑๖๙
กอนซินลา, เรสิเดน ๑๕๑
กอนสแตนตีโนเปอล, เมือง ๑๖๙
กอมปนี ๒๔๐
กอมมันดันเรือรบ ๑๖๘
กอมมิศชันเนอรวิเสศ เมืองเตอรกี ๑๖๙
กอลบาส์, เยเนราล ๕๖, ๕๗, ๘๑, ๘๙, ๙๖
กอลบาส์, เยเนอราล ๒๔, ๔๐
กะฐิน ๒๔๖
กะฐินทาน ๔๐
กะตั้ว ๓๗๑
กะเต้า, เมือง ๓๕๗
กะโถนทอง ๑๓๕
กะทง ๓๖๐
กะทะทองแดง ๘๖
กะเทิ่ม, เมือง ๓๕๗
กะละออม ๓๑๔
กักกุสนธภิกษุ ๓๗๙
กักคล้า, เมือง ๓๕๗
กังหัน-ชื่อไม้ ๓๔๒
กังหัน-ดอกไม้เพลิง ๓๖๘
กัญญา ๒๙๑, ๒๙๖
กันโบด ๓๓๖
กันยา ๓๑๑
กับตัน ๗๓, ๘๐, ๓๗๐
กับปิยะการก ๘๙
กับปีย์จังหัน ๓๗๒
กัลปพฤกษ ๓๑๗
กัลยา, กรมขุน ๒๗๔
กัลยาณมิตร, วัด ๒๓
กัลยาณมิตร์, วัด ๓๖๘

กัลยาณีเจดีย ๓๘๐
กัลยาราชไมตรี, ออกหลวง ๕๙
กัลยาสุนทร, กรมขุน ๒๗๕
กัลยาสุนทร, กรมขุน ดูเพิ่ม กัลยา, กรมขุน
กัศติเก ๓๗๕
กัสแวล, หมอ ๔๘
กา-เครื่องยศ ๓๑๙
กาแฟ ๒๔
กาน้ำ ๓๑๗
กากชา ๑๓๗, ๑๓๘
กากี ๑๒๒
กางเกง-ยกริ้ว ๒๘๐
กางเกง-ริ้ว ๒๘๒
กางเกงแก๊บ ๒๓๑
กางเกงยกริ้ว ๓๐๔
กางเกงสั้น ๒๘๐
กางร่ม-ศัพท์แผลง ๑๓๗
กาญจนดิฐ, เมือง ๖๔, ๑๕๓
กาญจนบุรี ๑๙๔
กาญจนบุรี, เมือง ๑๔๔, ๑๕๒
๓๕๓, ๓๕๔
กาญจนบูรี, เมือง ๓๕๕, ๓๕๗
กาญจนสิงหาศน, วัด ๕๑
กาญจนา-ตัวละคร ๑๔๑
กาญจโนภาษรัศมี, พระบวรวงษเธอ
พระองคเจ้า ๒๗
กาญจะนะพิจิตร-ม้าต้น ๓๒
ก๊าดปีใหม่ ๑๗๙
กาบกล้วย ๑๒๒
กามสูตร ๖๗
การโกนจุก ๓๙
การขอทาน แลคนขอทาน-เรื่อง ๑๗๑
การจำได้แคล่วคล่อง ๗๖
การเฉลิมพระเกียรติยศ
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
เจ้าฟ้าสยามมกุฎราชกุมาร ๑๔๓
การซ่อมพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ๘๗
การดินเนอณพระที่นั่ง
มูลสถานบรมอาสน ๑๖๘
การเดินเรือส่งสินค้า ๓๒
การถวายผ้าวรรษาวาสิกพัตร ๑๖๐
การทำบุญวันประสูตร ๗๒
การบันจุพระอังคาร ๑๐๓
การบำเพญพระราชกุศล ๖๔, ๗๒, ๘๘
การบำเพ็ญพระราชกุศล ๘๐
การบุเรียญ ๓๑๖
การบูเรียญ ๓๑๕
การประชุมเลือกผู้รักษาเมืองบัลเคเรีย ๘๙
การประชุมใหญ่ในที่บาแรกทหารน่า ๑๔๓
การประชุมใหญ่
ในพระราชอุทยานสราญรมย ๑๔๓
การประสูตร ๖๔
การปีใหม่ ๑๙๒
การเปรียญ ๒๖๗, ๒๘๕
การเปรียญฝากระดาน ๒๘๔
การเปรียญ-วัดเขมาภิรตาราม ๒๘๕
การเปรียญ-วัดไชยพฤกษมาลา ๒๘๓
การพระเมรุ ๔๘, ๙๖, ๑๐๓
การพระราชทานเพลิงพระบุพโพ ๘๘
การพระราชพิธีมหาพิไชยมงคล ๑๔๔
การมงคล ๓๕
การมหรสพ ๓๒๔, ๓๔๖
การมโหระสพ ๓๑๗
การเมืองไอระแลนด์-เรื่อง ๒๓

การยกเครื่องบน ๔๒
การรับแขกเมืองใหญ่ ๑๖๘
การรู้รอบเลือกฟั้นเหตุแลผล ๗๖
การล่ามโยง-เรื่อง ๓๔, ๔๒
การเล่นสิงหแดน ๑๔๓
การเลี้ยงขนมเบื้อง ๘๐
การวิ่งม้า ๓๔๙
การแวลอฟ, มองสิเออ ๗๓
การศพพระองค์เจ้าฝ่ายน่าฝ่ายใน ๒๒๗
การศพหม่อมเจ้า ๒๒๗
การสมโภช ๗๒, ๑๒๐
การโสกันต์ ๖๑
การโสกันตในพระบวรราชวัง ๙๓
การหล่อพระ ๔๒
การแห่สมโพชณ
พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ๑๒๙
การแห่โสกันต ๑๐๘
การให้ทานแก่คนชราพิการ ๓๓๓
การเอกษหิบิเซนเมืองฮาโนย ๑๕๓
การกกัณฑ์ ๓๑๓
กาลโนกี, เกานต์ ๑๐๔
กาลวิบัติ ๓๕๔
กาลสมบัติ ๓๕๔
กาลากิรี-ม้าต้น ๓๒
กาลานุกาล ๑๙๒
กาวะนา ๒๓๙
กาหล-คำ ๒๔๗
กาฬีกัตตา, เมือง ๓๑
กำจรใจราช *(พลอย)*, พระ ๒๐๐
กำจัดไพรินทร *(ดิศ นามะสนธิ)*, หลวง ๑๖๙
กำนัน ๒๙๙
กำปอด, เมือง ๒๕๓
กำปั่น ๒๑๒, ๓๖๙, ๓๗๐, ๓๗๙
กำปั่นยักษ ๔๖
กำปั่นเรือ ๔๖
กำปั่นเหล็ก ๔๖
กำพลพัตร-ม้าต้น ๓๒
กำพูชา ๑๙๔
กำพูชา, กรุง ๓๕๕
กำพูชา ดูเพิ่ม กำโพชา
กำแพงกรุงธนบุรีโบราณ ๒๑๒
กำแพงกั้นสองแถวขวางถนน ๒๑
กำแพงแก้ว ๒๘๔, ๓๑๕, ๓๔๔, ๓๔๕
กำแพงเขื่อนเพชร์ ๒๐
กำแพงฉนวน ๒๑
กำแพงฉนวนสองแถว ๒๐, ๒๑
กำแพงชั้นนอก ๓๔๘
กำแพงชั้นใน ๓๔๘
กำแพงด้านข้างน่าพระอุโบสถ ๒๘๕
กำแพงพระนคร ๒๑, ๓๖, ๓๔๘
กำแพงพระราชวัง ๓๔๗
กำแพงพระราชวังชั้นนอก ๓๔๘
กำแพงพระราชวังชั้นใน ๒๑
กำแพงพราหมณ, เมือง ๖๓
กำแพงเพชร, เมือง ๖๓
กำแพงเมืองศรีอยุทธยา ๑๒๔
กำแพงรอบพระเจดีย-พระสมุทเจดีย์ ๓๓๙
กำโพชา, ชาว ๑๙๔
กำไล ๒๕๖
กำแหงฤทธิรง *(แบน บุนนาค)*, พระ ๒๐๐
กำแหงฤทธิรงค์ *(แบน บุนนาค)*, พระ ๑๖๐
กิ่ง-เรือ ๓๕๙
กิจที่ควรประพฤติ ๔ ข้อ ๑๓๘

กิฎิศิริมหาราช, พระเจ้า ๓๗๙
กินร ๒๕๒
กิปิยวาจา ๒๕๑
กิมิชาติ ๓๑๓
กิริยาคำนับ ๒๐๕
กิริยาบถ ๒๐๕
กิลตุ, วัด ๓๘๖
กิ่ว ๒๐๓
กุ้ง กรมพระราชวังบวร, เจ้าฟ้า ๒๐
กุ้งทองกุ้งเงิน ๖๑
กุฎสงฆ์ ๓๑๕
กุฎิ ๔ หลัง-ด้านเหนือ
ของพระพุทธรัตนสถาน ๓๖๓
กุฎิ-โถง ๓๖๓
กุฎิที่สรง ๓๖๓
กุฎีที่อยู่พระภิกษุสงฆ์ ๒๘๕
กุฎี-วัดไชยพฤกษมาลา ๒๘๓
กุฎีหมู่ ๒๘๕
กุฏิวิหาร ๔๒
กุณฑ์ ๒๖๔
กุณฑลทิพยวดี, เจ้าฟ้า ๖๑, ๗๗
กุณฑลทิพยวดี, สมเดจพระเจ้าลูกเธอ
เจ้าฟ้า ๖๐
กุดั่น ๒๔๒, ๒๘๑
กุย ๑๙๔
กุลา ๑๙๕
กุหลาบ *ตฤษณานนท์*, นาย ๒๐๑, ๓๘๑
กูลต์, มิศเตออีบี ๑๓๐
เก๋ง ๓๗๑, ๓๗๒
เกณฑ์หัด-กรม ๒๙๖
เกณฑ์หัด-ทหาร ๒๘๑
เกณฑ์หัดฝรั่ง-กรม ๒๘๒, ๓๓๕
เกณฑ์หัดอย่างฝรั่ง-กรม ๒๙๖
เกบออฟกุตโฮบ, แหลม ๕๘
เกย ๑๓๖, ๒๕๗, ๓๓๖, ๓๗๕
เกย-ใต้พระที่นั่งราเชนทรญาน ๑๓๕
เกย-น่าพระที่นั่งสุทธัยสวรรย ๑๓๕
เกย-พระที่นั่งนงคราญสโมสร ๑๒๘, ๑๒๙
เกย-พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัย ๑๒๘
เกยพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ๑๖๑
เกยพระที่นั่งอาภรพิโมขปราสาท ๑๒๙
เกยพราหมณ์ ๒๔๒
เกยศาล ๓๗๕
เกราะทอง, กรม ๒๘๐
เกรียงไกรกระบวนยุทธ, พระ ๑๘๔
เกศาลึนี-ม้าต้น ๓๒
เกศาโลมา ๔๒
เกษตร, กรม ๒๔๒
เกษตรสมบูรณ, เมือง ๒๐๐
เกษตราธิบดี ๕๗
เกษมศรีศุภโยค, พระองคเจ้า ๒๕, ๓๓, ๔๙,
๖๖, ๙๗, ๑๐๔, ๑๔๖
เกษมศรีศุภโยค, พระองค์เจ้า ๑๑๓, ๑๖๒,
๑๗๐, ๑๘๗, ๒๐๙, ๒๑๑
เกษมศรีสุภโยค, พระองค์เจ้า ๒๐๘, ๒๓๔
เกษมสันตโสภากย, พระองคเจ้า ๑๖๓
เกษมสันตโสภาคย์, พระองคเจ้า ๒๐๓
เกษมสันตโสภาคย์, พระองค์เจ้า ๑๘๕, ๒๐๘
เกษากันต์หม่อมเจ้า ๑๙๒
เกอตซหัลส์, มิศเตอรอาเธอ ๘๗
เกาะ ๓๗๓
เกาะครอง ๒๓๖
เกาะบ้านเลน ๙๙
เกาะหาดทราย ๓๓๙

เกิด, นาย ๓๑๒
แก้โคลงทาย ๓๕, ๔๖, ๕๔, ๖๒, ๗๐, ๗๘, ๘๖, ๙๔, ๑๐๒, ๑๑๐, ๑๒๖, ๑๓๔, ๑๔๒, ๑๕๐, ๑๕๘, ๑๗๔, ๑๙๐, ๑๙๘, ๒๐๖, ๒๑๔, ๒๓๐, ๒๓๘, ๒๔๖, ๒๕๔, ๒๖๒, ๒๗๐, ๒๗๘, ๒๘๖, ๒๙๔, ๓๐๒, ๓๑๐, ๓๑๘, ๓๒๖, ๓๓๔, ๓๔๒, ๓๕๐, ๓๕๘, ๓๖๕, ๓๖๖, ๓๗๔, ๓๘๒, ๓๙๐
แก้บัณหาวิเคราะห์ ๑๕๘
แก้ปัญหา-เรื่อง ๑๐๒
แก้ปัณหาวิเคราห ๑๑๘
แก้ปัณหาวิเคราะห ๑๒๖
แก้ปัณหาวิเคราะห์ ๒๗๓
แกงแนง ๓๑๕
แกลง, เมือง ๖๓, ๑๖๐, ๒๐๐
แกลงแกล้วกล้า, พระ ๑๖๐, ๒๐๐
แก้วคฤหรัตนบดี *(นวม)*, พระ ๑๔๔
แก้วผลึก ๑๙๕
แก้วผลึก-ม้าต้น ๓๒
แก้วศิลา ๑๙๕
แก้วสาระพัดนึก ๓๖๔
แก้วหุงสามัญ ๑๙๕
โก.ภ.-นามแฝง ๓๘
โกนจุก ๖๑, ๑๐๙, ๒๗๖
โกเปนเฮเคน, เมือง ๖๕, ๗๓
โกลาหล-นามแฝง ๖๒, ๗๐, ๑๑๐, ๑๓๔, ๑๘๒, ๓๗๔
โกษาธิบดี ๕๗
โกษาธิบดี ว่าที่พระคลัง *(กร)*, เจ้าพระยา ๒๒๙
โกษาธิบดี, เจ้าพระยา ๓๖๙
ไกรโกษา *(กร)*, พระยา ๒๒๙
ไกรโกษา *(เทศ ภูมิรัตน)*, พระยา ๖๘, ๑๖๘
ไกรลาศ ๑๒๒
ไกรสรวิชิต, กรมหมื่น ๓๒๑, ๓๒๒, ๓๒๔
ไกรสีหะ-ม้าต้น ๓๒

ข

ขจรจรัสวงษ, พระองค์เจ้า ๒๔๓, ๒๔๔
ขดาน ๒๒๔, ๓๘๔
ขนอนตลาด ๒๙๙
ขบวนเสดจ-คำ ๒๘๓
ขมิ้นแป้ง ๒๕๖
ขมุ ๒๐๔
ขยันสงคราม *(หยอย คชเสนี)*, พระ ๑๖๐
ขรแก่น, เมือง ๑๘๓
ขรแด่น, เมือง ๑๖๘, ๑๖๙
ขรสัก ๓๑๖
ขรัว ๑๐๒
ขรัวเถ้าเจ้าวัดตาครู ๑๒๕
ขลุงบุรี, พระ ดูเพิ่ม ปลุงบุรี, พระ
ขลุงบุรี, เมือง ๑๖๐
ขลุ่ย ๒๘๐, ๓๖๗
ขวดแก้วใส่น้ำผึ้งน้ำมัน ๓๑๗
ขวัญเข้า ๒๕๘
ขวานจีน ๒๘๑
ขอฝน ๒๔๘, ๒๖๕
ขอฝน-พระ ๒๕๘
ข้อมือสัก ๒๒๘
ของสมโภช ๑๐๙
ของสินบน ๓๐๑
ขอนสัก ๑๑๐
ขั้ง-คำ ๒๐
ขัตติยตระกูล ๔๒

ขัตติยวงษา, พระ ๑๘๓, ๑๙๒
ขันเข้าสาร ๑๒๓
ขับขอทาน ๓๖๗
ข่า ๒๐๔
ข้าเจ้าต่างกรม ๒๕๐
ข้าเจ้าต่างกรมหากรมมิได้ ๒๙๙, ๓๒๔, ๓๗๗
ข้าเจ้าบ่าวขุนนาง ๓๕๖
ข้าเจ้าบ่าวทาษ ๓๕๖
ข้าทาษ ๓๗๒
ข้าไทย ๒๖๗
ข้าไทยใช้สรอย ๒๒๗
ข้าธรรมเนียม ๒๓๖
ข้าในกรม ๒๒๘, ๒๘๓, ๒๘๔
ข้าในพระองค์เจ้า ๓๔๘
ข้าในสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์ ๑๔๑
ข้าพระ ๓๑๖
ข้าพระบรมธาตุ ๓๔๑
ข้าพระรักษาพระอาราม ๓๑๖
ข้าราชการในพระบวรราชวัง ๓๗๖
ข้าราชการในพระราชวังเดิม ๒๗๗
ข้าราชการฝ่ายใน ๓๔๗
ข้าราชการพระบวรราชวัง ๒๗๗
ข้าราชการแลหัวเมือง
เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ๑๖๘
ข้าหลวง ๑๑๙
ข้าหลวงกรมพระราชวังบวร ๓๗๗
ข้าหลวงกรมพระราชวังบวรสฐานมงคล ๒๙๙
ข้าหลวงเดินสวนเดินนา ๒๓๖
ข้าหลวงเดิม ๒๒๘, ๒๒๙, ๒๓๖, ๒๓๗, ๒๔๔, ๒๖๗
ข้าหลวงไปตรวจทางโทรเลขเมืองพังงา ๘๙
ข้าหลวงไปราชการเมืองกลันตัน ๑๖๘
ข้าหลวงเมืองนครเชียงใหม่ ๑๒๐
ข้าหลวงเมืองสมุทสงคราม ๗๙
ข้าหลวงเมืองหลังสวน ๑๔๔
ข้าหลวงเมืองอุบล ๒๐๑
ข้าหลวงเมืองอุบลราชธานี ๑๕๓
ข้าหลวงออกไปชำระความ ๑๕
ข้างใน ๒๗๗
ข้าม-ตรงกันข้าม ๒๑
ขายผ้าเอาหน้ารอด ๓๑๒
ข่าวต่างประเทศ ๔๐, ๔๘, ๕๖, ๖๕, ๗๓, ๘๑, ๘๙, ๙๖, ๑๐๓, ๑๑๒, ๑๒๐, ๑๓๐, ๑๓๖, ๑๔๕, ๑๕๓, ๑๖๑, ๑๖๙, ๑๗๖
ข่าวตาย ๗๒
ข่าวในกรุงเทพมหานคร ๑๕๙, ๑๖๗, ๑๘๓, ๑๙๑, ๑๙๙
ข่าวในกรุงเทพฯ ๑๕, ๒๓, ๓๑, ๓๙, ๕๕, ๖๓, ๗๑, ๗๙, ๘๗, ๙๕, ๑๐๓, ๑๑๑, ๑๑๙, ๑๒๗, ๑๓๕, ๑๔๓, ๑๕๑
ข่าวมาทางโทรเลข-เรื่อง ๒๓
ขี้ผึ้ง ๘๘, ๑๘๔, ๓๑๖, ๓๓๗
ขี้เหล็กตลิ่งชัน, วัด ๑๑๗
ขึ้นเรือนใหม่ ๓๕
ขุนตำรวจ ๒๔๑
ขุนนางเจ้าพระยานา ๑๐๐๐๐ ๙๗
ขุนนางไทยผู้ใหญ่ ๓๕๓, ๓๕๔
ขุนนางเปนพระยา ๙๗
ขุนนางพม่า ๓๕๓, ๓๕๔
ขุนหมื่นตำรวจ ๒๘๐
ขุนหมื่นพันทนาย ๒๙๙, ๓๗๗
ขุนหลวงทรงปลา ๒๕๓

ขุนหลวงนิพานท้ายสระ ๒๕๓
เขน ๒๔๘, ๒๘๘, ๒๘๙
เขนทอง ๒๘๑
เขมราษฎ, เมือง ๑๕๓
เข้มขาบ ๒๔๙, ๒๙๐
เข้มขาบ-เสื้อ ๒๔๒, ๒๘๑
เข็มขัด-คาดนอกเสื้อ ๒๔๘
เข็มนาที ๓๓๐
เขมร, เมือง ๒๕๓
เขมา, วัด ๒๘๔, ๒๘๕
เขม่า ๒๕๖
เขละ ๓๓๔
เขาไกรลาศ ๕๒, ๕๓, ๖๐, ๖๑, ๖๙, ๘๔, ๙๓
เขาไกรลาศน้อย ๙๙
เขาลูกช้าง ๑๖๑
เขาสามร้อยยอด ๑๖๒
เขาหลวง ๑๖๑
เข้าแกง ๒๔
เข้าเดือน ๒๒๘, ๒๒๙
เข้าตอก ๓๗๑
เข้าที่พระบันทม-ราชาศัพท์ ๙๗
เข้าบิน ๒๘๑
เข้าเปลือก ๙๕, ๒๕๘, ๒๖๔
เข้าพรรษา ๒๕๖, ๓๗๗
เข้าพระวษา ๓๗๒
เข้าเม่าคลุก ๑๓๘
เข้าเย็น ๑๕๐
เขิน ๑๙๔
เขียนเร็วแลอ่านง่าย ๒๙๗
เขียนลายทอง ๕๑
เขียนหนังสือช้าแต่อ่านง่าย ๒๙๗
เขียนหนังสือไม่ชำนาญ ๒๙๗
เขียนหนังสือเร็วแต่อ่านยาก ๒๙๗
แขก ๓๗๐
แขก-คนที่ถือสาสนามหะมัต ๓๖๙
แขกกลิง ๘๙
แขกจาม ๓๓๖
แขกชวามลายู ๓๖๙
แขกเต้า ๓๗๑
แขกเทศ ๒๘๑, ๒๘๒
แขกเมือง ๗๑, ๓๐๕, ๓๐๖, ๓๒๙
แขกเมืองกลันตัน ๒๐๐
แขกเมืองเฝ้าทูลลอองธุลีพระบาท ๑๖๘
แขกอารับ ๓๖๙
แขกอินเดีย ๓๖๙
แขวงบัลคัน ๔๐
โขง, แม่น้ำ ๒๐๓
โขนลคร ๒๒๙
โขนอุโมง ๓๑๗
โขมดยา ๓๕๒
โขลน ๒๒๔, ๒๗๗
ไข้จับ ๘๙

ฃ

ฃอเหล็ก ๔๒
ฃองไทยธรรม ๕๕
ฃ่าวต่างประเทศ ๑๖, ๓๑
เฃจรจรร-ม้าต้น ๓๒
เฃมาภิรตาราม, วัด ๒๘๕
เฃาดิน, วัด ๓๑๖
เฃาทันมามูน ๒๕๙
เฃาบันใดอิฐ ๑๔๕
เฃาพระสุเมรุราช ๓๑๖

เขาพระหิมพานต์ ๓๑๖
เขาพลอยแหวน ๑๔๕
เขาฟองน้ำ ๓๔๔
เขาลูกช้าง ๑๔๕
เขาวัง ๑๔๕
เขาสัตภัณฑ์ ๓๑๖
เขาสุมะนะกูฏ ๓๘๐
เขาหลวง ๑๔๕

ค

คง, แม่ ๒๐๓
คงคาราม, วัด ๘๐
คงปืนไฟ, ขุน ๒๙๖
คช, กรม ๒๔๑
คชกุม์ภากฤติ ๗๕
คชเรศ ๑๒๑
คชลักษณ ๒๔๑
คชสาร ๑๒๑
คชสีห์ ๒๒๔, ๒๕๒
คเชนทรัสวสนาน ๒๔๑
คณาจารีย ๗๐
คธาธรธรณินทร *(เยีย อภัยวงศ์)*, พระยา ๒๐๐
คน, เมือง ๑๖
คนขอทาน ๑๗๑, ๑๗๒
คนขายของเร่ ๓๔๖
คนชราพิการ ๓๓๒, ๓๓๓
คนที่ถือสาสนามหะมัต ๓๖๙
คนโท ๑๓๔
คนโททอง ๑๕๓
คนโทผอบ ๓๔๐
คนโทษ ๒๕๐
คนบัลเคเรีย ๔๐
คนสอพลอ ๙๒
คนอังกฤษ ๓๗๐
ครวี ๒๘๑
คริส, ประเทศ ๔๐
ครีน, มิศเตอร์ ๖๘
ครุลหุภัณฑ์ ๓๖๓, ๓๖๔
ครุธ ๑๒๒, ๒๕๒
ครุธ-เรือ ๓๕๙
ครุธเตรจไตรจักร-เรือ ๒๘๙
ครุธเหอรระเหจ-เรือ ๒๘๙
ครุย-ขาว ๒๘๑
ครุยกรอง ๒๘๑
ครุยทอง ๒๔๑
ครุยทองโปร่งตาชุน ๒๔๘
ครูทำหนังสือพิมพ์ ๓๔๗
ครูสอนหนังสือ ๓๔๗
ครูหัดแตร ๓๔๗
ครูหัดทหาร ๓๔๗
คฤกครั่น-คำ ๒๖๖
คฤสตศาสนา ๕๙
คฤห ๒๘๕
คฤห์ ๒๘๘, ๒๘๙, ๒๙๒, ๓๓๕, ๓๕๒
คฤหบดีสอนบุตร-เรื่อง ๙๒
คฤหัสถ์ ๑๐๒
คลองริมพระที่นั่งอุทธยานภูมเสถียร ๓๑
คลองโรงไหม ๙๐
คลองสระบัว ๒๐
คลัง, หลวง ๑๕๒, ๑๖๐
คลังสุภรัตน์ ๒๗๕
ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด-คำ ๓๕

ควันไฟ ๒๖๐
ควาญ ๒๖๕
ความเกียจคร้าน-โคลงสุภาสิตใหม่ ๑๔๘
ความโกง-โคลงสุภาสิตใหม่ ๒๐๘
ความงาม-โคลงสุภาสิตใหม่ ๑๗
ความซื่อสัตย์-โคลงสุภาสิตใหม่ ๒๐๙
ความตาย-โคลงสุภาสิตใหม่ ๙๗
ความโทมนัส-โคลงสุภาสิตใหม่ ๑๘๗
ความเบื่อหน่าย-โคลงสุภาสิตใหม่ ๒๕
ความประพฤติกายวาจาใจ ๘๓
ความประพฤติเปนกลาง ๗๖
ความพยาบาท-โคลงสุภาสิตใหม่ ๗๕
ความเพียรพยายาม ๗๖
ความเพียร-เรื่อง ๙๘
ความมาดหมาย-คำ ๑๐
ความเย่อหยิ่ง-โคลงสุภาสิตใหม่ ๒๕, ๓๓, ๔๑
ความรำคาน ๒๕๐, ๒๕๑
ความโลภ-โคลงสุภาสิตใหม่ ๑๘๕
ความเสี้ยนหนามแผ่นดิน ๓๗๓
ความโสมนัศ-โคลงสุภาสิตใหม่ ๒๐๒
ความอยากได้ยิน ๑๓๑
ความอยากเหน ๑๓๑
ความอาไลย-โคลงสุภาสิตใหม่ ๔๑
คหบดี, วัด ๒๓
คหะบดีอาวาศ, วัด ๓๒๒
คอกควาย ๑๒๕
คอนสแตนติโนเปอล์ล, เมือง ๒๔
คอวอนเมนต์อังกฤษ ๙๖
คอเวอเมนตอังกฤษ เยอรมันแลออสเตรีย ๙๖
คอเวอนเนอเมืองปินัง ๘๙
คอเวอนเมนต์ ๒๓, ๓๑, ๓๒, ๖๕
คอเวอนเมนต์เตอรกี ๑๐๔
คอเวอนเมนต์บัลเคเรีย ๔๐
คอเวอนเมนต์เมืองกอนซแตนตีโนเบอล ๑๐๓
คอเวอนเมนตเมืองกอนซแตนตีโนเปอล ๙๖
คอเวอนเมนต์เมืองบัลเคเรีย ๒๔
คอเวอนเมนต์รุสเซีย ๕๖
คอเวอนเมนต์รูเซีย ๔๐, ๘๑, ๘๙
คอเวอนเมนต์อังกฤศกับออสเตรีย ๔๐
คอเวอนเมนต์อังกฤษ ๓๑, ๖๕, ๘๑, ๘๙, ๑๐๔
คอเวอนเมนต์อาวซเตรียนแลฮังเคเรียน ๕๖
คอเวอนเมนต์อาวซะเตรีย ๑๔๕
คอเวอนเมนต์อินเดีย ๑๖
คอเวอนแมนต์เมืองเตอรกี ๑๕๓
คอเวอนแมนต์เยอรมันแลอาวซเตรีย ๑๖๑
คอเวอนแมนต์รุเซีย ๑๓๐, ๑๓๖
คอเวอนแมนตรูเซีย ๑๓๗
คอเวอนแมนต์รูเซีย ๑๕๓
คอเวอนแมนต์รูสเซีย ๑๖๑
คอเวอนแมนต์อังกฤษ ๑๒๐
คอเวอนแมนเตอรกี ๑๖๙
คัณฐะธุระ ๓๓๗
คันง่าม ๓๓๐
คันชีบ ๒๘๑
คัมภีรมหานิทเทศ ๖๗
คัมภีร์ทีฆนิกายปาฏิกวรรค ๖๗
คัมภีร์พระพุทธวจนะ ๑๗๓
คัมภีร์โหราสาตร ๑๖๐
ค่าถ่าย ๓๕๖
ค่าธรรมเนียมศุลกากร ๓๒
ค่าน้ำ ๓๐๑
ค่าน้ำค่านาตลาด ๓๗๖

ค่าน้ำตลาด ๒๗๔
ค่าปรับไหม ๓๐๐
ค่าภาษี ๓๔๗
ค้าสำเภา ๒๗๗
ค้างคาว ๔๖
คานหาม ๓๖, ๓๔๘
คามวาสี ๓๓๗
คาวี ๒๔๙
คำกราบบังคมทูล-เบิกแขกเมือง
แลพระราชปฏิสันฐาร ๓๐๔
คำกลอนนิราศลอยประทีป ๒๐
คำกัมพุชเขมร ๓๖
คำแก้โคลงทาย ๓๘
คำจาฤกอนุสาวรียณวัดราชบพิธ ๑๕๖
คำฉันท์กล่อมลูกหลวง ๓๖๑
คำฉันท์ยอพระเกียรติลงสรงลงท่า ๒๐
คำตอบปัณหาเรื่องบะดีศัพท์ ๗๓
คำตอบหิรัณย์ศัพท์-เรื่อง ๖๖
คำถวายไชยมงคล ๑๓๐
คำถามตอบด้วยเรื่องเงิน ๓๖๔
คำทองใหญ่, เมือง ๑๖๙, ๑๘๓, ๑๙๒
คำนับ ๒๐๕, ๓๗๓
คำนำชื่อเจ้านาย ๓๗
คำนำพระนามพระบรมวงษานุวงษ-เรื่อง ๓๖
คำประกาศพระราชทานคนชราพิการ ๓๓๑
คำประกาศเรื่องปวารณา ๓๘๔
คำภีร์ ๓๗๔
คำภีรพระปริยัติไตรปิฎก ๓๑๕
คำภูนุช-ม้าต้น ๓๒
คำมคธพากย์ ๕๗
คำรับรองหิรัญศัพท์-เรื่อง ๖๕
คำสังสกฤต ๓๖
คำสุภาสิต ๒๗๓
คำห้อย ๓๗
คำให้การขุนหลวงหาวัด ๒๐, ๒๒๗, ๒๓๕,
๒๓๖, ๒๔๔, ๒๔๕
คำอาราธนาเทวดา ๓๓๗
คิมหตฤดู ๒๙๓
คิมหันตฤดู ๒๙๓
คิมหันตะ ๒๙๓
คิลฮอล ๖๕
คีปน, เมือง ๑๒๔
คีมคีบเบ้า ๔๒
คุก ๓๕๖, ๓๗๖
คุ้งสำเภา ๒๕๙
คุลาตีไม้ ๓๑๗
คุลารเต, มิศเตอรดาเนียล ๘๗
คู่ชัก ๒๘๙, ๒๙๒, ๓๐๔
คู่ชัก, กรม ๓๓๕
คู่แห่ ๘๘, ๙๖, ๑๐๓, ๑๑๑, ๒๔๙
เครื่องกัณฑ์ ๗๒, ๘๘
เครื่องแก้ว ๒๔, ๓๗๒
เครื่องแก้วกระจก ๑๙๕
เครื่องขบฉัน ๘๙
เครื่องเขียน ๓๓๙
เครื่องโขน ๓๑๗
เครื่องขาว ๖๐, ๖๑
เครื่องคาดเอว ๒๐๔
เครื่องเคียง ๒๕๖
เครื่องเงิน ๒๔
เครื่องจักรที่มีกำลังมากที่สุด ๓๒
เครื่องจักรไฟ ๒๖๐
เครื่องเจดชั้น ๒๙๐
เครื่องเจ็ดชั้น ๒๘๐

เครื่องแดง ๖๐, ๖๑
เครื่องต้น ๖๐, ๖๑, ๖๙
เครื่องต้นอย่างขัตติยราชกุมาร ๑๒๙
เครื่องตั้ง ๑๐๓, ๓๖๓
เครื่องไตรจีวร ๒๔
เครื่องถม ๓๑๙
เครื่องถ้วย ๒๔
เครื่องทรง ๒๖๕
เครื่องทรงพระศพ ๘๘
เครื่องไทยทาน ๓๑๗
เครื่องนมัศการ ๗๒
เครื่องนมัสการ ๘๘, ๑๒๗, ๑๒๘, ๑๔๔, ๑๖๐
เครื่องนาค ๓๑๙
เครื่องน้ำชา ๓๑๙
เครื่องบน ๒๘๔
เครื่องบรมราชอิศริยยศ นพรัตนราชวราภรณ ๑๓๖
เครื่องบริขาร ๒๙๒
เครื่องบริฆาร ๓๓๓
เครื่องบริโภค ๑๘, ๑๔๓
เครื่องบริโภคอย่างญวณ ๙๖
เครื่องบูชา ๑๒๓, ๑๗๓
เครื่องประดับ ๓๔๑
เครื่องประดับสำหรับพระราชวัง ๓๔๖
เครื่องปายาศ ๒๖๕
เครื่องปายาศ ดูเพิ่ม ปายาศ
เครื่องปิดสแตมป ๔๘
เครื่องปูลาศ ๓๖๓
เครื่องพยุหยาตรา ๒๓๒
เครื่องพระเมรุ ๘๘
เครื่องพุทธบูชา ๓๔๑
เครื่องมงคลราชบรรณาการ ๕๘, ๕๙
เครื่องมงคลสำหรับแผ่นดิน ๒๕๓
เครื่องยศ ๕๖, ๖๓, ๒๔๑, ๒๔๕, ๒๔๘, ๒๙๑, ๓๑๙
เครื่องยศ-ฝ่ายจีน ๙๖
เครื่องยศญวณ ๙๖
เครื่องยศเสื้อผ้า ๕๖
เครื่องยา ๒๔
เครื่องย่าม ๓๑๗
เครื่องยุทธ ๒๖๕
เครื่องรฎก ๑๘๗
เครื่องราชบรรณาการ ๑๕๒, ๑๖๘, ๑๖๙, ๑๙๒, ๓๐๕
เครื่องราชบรรณาการ ฝ่ายพระราชวังบวร ๑๙๒
เครื่องราชลังภาภรณ์ ๑๒๙
เครื่องราชอิศริยศ ๑๒๙
เครื่องราโชปะโภค ๒๒๗
เครื่องรำคาน ๒๖๐
เครื่องรำคานตอนที่ ๑ ๒๕๐
เครื่องลาด ๒๕๓
เครื่องลายคราม ๒๔
เครื่องเล่น ๓๑๗
เครื่องสการบูชา ๓๔๐
เครื่องสติม ๒๖๐, ๒๖๑
เครื่องสังกะสี ๒๔
เครื่องสังเวย ๕๐
เครื่องสาตราวุธ ๒๑๓
เครื่องสูง ๘๘, ๙๓, ๙๖, ๑๐๓, ๑๑๑, ๒๔๙, ๒๘๓, ๒๘๙, ๓๐๓, ๓๔๑
เครื่องห้า ๒๘๙

เครื่องห้าชั้น ๒๙๐
เครื่องเหล็ก ๒๔
เครื่องแห่ ๒๔๑
เครื่องอัฐบริขาร ๓๑๗
เครื่องอาวุธ ๒๙๒
เครื่องอุปโภคบริโภค ๒๔๕
โคทมุนี ๓๗๙
โคม ๓๒๗, ๓๒๘
โคมกลีบบัว ๓๓๖
โคมแก้ว ๓๑๗, ๓๗๒
โคมบริวาร ๓๒๐, ๓๒๘
โคมพวง ๓๑๗
โคมเพชร ๓๔๓
โคมแพร ๓๗๒
โคมไฟ ๔๗, ๓๖๘
โคมราย ๓๑๗, ๓๓๖
โคมลด ๓๖๐
โคมลอย ๓๖๘
โคมลอย-นามแฝง ๔๖, ๗๘, ๑๑๘, ๒๗๘, ๓๐๔, ๓๒๖
โคมลาน ๓๘
โคมสาน ๓๓๖
โคราช, เมือง ๒๕๓
โคลงทาย ๒๒, ๓๐, ๓๘, ๔๖, ๕๔, ๖๒, ๗๐, ๗๘, ๙๔, ๑๑๐, ๑๒๖, ๑๓๔, ๑๔๒, ๑๕๐, ๑๕๘, ๑๖๖, ๑๗๔, ๑๘๒, ๑๙๐, ๑๙๘, ๒๐๖, ๒๑๔, ๒๓๐, ๒๓๘, ๒๔๖, ๒๕๔, ๒๖๒, ๒๗๐, ๒๗๘, ๒๘๖, ๒๙๔, ๓๐๒, ๓๑๐, ๓๑๔, ๓๑๘, ๓๒๖, ๓๓๔, ๓๔๒, ๓๕๐, ๓๕๘, ๓๖๖, ๓๗๔, ๓๘๒, ๓๙๐
โคลงพระราชพิธีทวาทศมาศ ๒๒๓, ๒๓๑, ๒๓๙, ๒๔๗, ๒๕๕, ๒๖๓, ๒๗๑, ๒๗๙, ๒๘๗, ๒๙๕, ๓๐๓, ๓๑๑, ๓๑๙, ๓๒๗, ๓๓๕, ๓๔๓, ๓๕๑, ๓๕๙, ๓๖๗, ๓๗๕, ๓๘๓
โคลงยอพระเกียรติกระบวนพยุหะเรือเมื่อเสดจไปพระพุทธบาท ๒๐
โคลงยอพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าบรมวงษเธอเจ้าฟ้ามหามาลา กรมสมเด็จพระบำราบปรปักษ ๒๒๔, ๒๓๒, ๒๔๓
โคลงสุภาษิตใหม่ ๒๕
โคลงสุภาสิตแต่งใหม่ ๑๒๑, ๑๓๑
โคลงสุภาสิตใหม่ ๑๗, ๓๓, ๔๑, ๔๙, ๕๗, ๖๖, ๗๕, ๘๒, ๙๑, ๙๗, ๑๐๔, ๑๑๒, ๑๓๘, ๑๔๖, ๑๕๔, ๑๖๒, ๑๘๔, ๑๙๒, ๒๐๒, ๒๐๗
โคลเดนสกิน ๕๐
โคลต์ ๕๑

ฆ

ฆ้อง ๒๔๒, ๓๒๐, ๓๒๘
ฆ้องกระแต ๓๓๖
ฆ้องกลองแตรสังข ๓๑๕
ฆ้องไชย ๑๒๘, ๒๕๗, ๒๖๖

ง

งานโกนจุก ๓๕
งานบ่าวสาว ๓๕
ง้าว ๒๘๑, ๒๘๘, ๒๘๙
งำเมือง-พระยา ๓๓๖
ง้ิว ๒๔๐, ๓๒๔
ง้ิวจีน ๓๑๗
เงาในนาฬิกาแดด ๓๓๐
เงิน ๓๖๔
เงิน, วัด ๕๑
เงิน-ทองอินเดีย ๓๑
เงินคงคลัง ๒๗๕
เงินคลัง ๒๗๕, ๒๗๖
เงินค่าถ่ายถอน ๓๗๒
เงินค่าธรรมเนียม ๒๓๖
เงินค่านา ๖๓, ๘๐
เงินค่าผ้าทรงพระ ๓๑๗
เงินค่าเลี้ยงพระสงฆ์ ๓๘๕
เงินงวดเงินคลัง ๒๗๕
เงินเดือน ๒๗๓
เงินเดือนเจ้านาย-รัชกาลที่ ๒ ๒๗๗
เงินเดือนในพระบวรราชวัง ๒๗๖
เงินตรา ๓๓๓
เงินตราณท้องพระคลัง ๓๔๑
เงินถ่ายค่าตัวคน ๒๗๔
เงินทอง ๑๓๐
เงินทองพระคลัง ๒๗๕
เงินท้องพระคลัง ๒๒๘, ๒๗๗
เงินทุนเรือน ๒๗๕
เงินแท่ง ๖๗
เงินแทนขี้ผึ้ง ๘๘
เงินในท้องพระคลัง ๒๒๙, ๒๓๗, ๓๘๕
เงินเบี้ยหวัด ๒๗๕
เงินปรับไหม ๓๐๐
เงินเลี้ยงครรภ์ ๒๗๖
เงินส่วย ๘๘
เงินส่วยเมืองอุบล ๑๕๒
เงินส่วยเร่ว ๑๔๔
เงินส่วยหัวเมือง ๒๗๕
เงินใส่ผลมะนาว ๓๑๗
เงินอากร ๓๐๐
เงี้ยว ๑๙๕
เงี้ยวเขิน ๑๙๔

จ

จงกล ๓๕๙
จง, จมื่น ๒๙๑
จงจมื่น-มหาดเล็ก ๒๘๑
จงใจสนิท, หมื่น ๒๙๖
จงใจหาญ, ขุน ๒๙๖
จดหมายเหตุของชาวยุโรป ๕๘, ๕๙
จดหมายเหตุของทูต ๕๙
จดหมายเหตุฝรั่งเศส ๕๙, ๖๐
จตุถกำม์ ๒๕๗
จตุรงค์สังคหะวัตถุ ๓๑๒
จตุรัส, เมือง ๑๕๒, ๑๕๓, ๑๖๐
จตุสดมภ์ ๒๒๙, ๒๔๙

จรเข้คนองน้ำ-เรือแซ ๒๘๗
จรเข้คำรามร้อง-เรือแซ ๒๘๗
จรนำ ๒๑
จรลุงเบญจพาด ๒๖๕
จรูญราชโภคากร *(คอซิมเต๊ก ณระนอง)*,
พระ ๙๕, ๑๔๔
จรูญโรจเรืองศรี, พระองค์เจ้า ๒๓๔
จอกมีพานรองมีช้อนตัก ๒๗๖
จอกใส่พลอย ๓๔๐
จองเปรียง ๓๒๐
จองเปรียง ดูเพิ่ม เปรียง
จ้องเต ๑๑๐
จอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม, สมเดจพระ
ปรเมนทรมหามกุฎ พระ ๑๙๗, ๒๗๓
จอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม, พระบาทสมเดจพระ
บรเมนทรมหามกุฎ พระ ๓๔๔
จอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม, สมเดจพระ
ปรเมนทรมหามกุฎ พระ ๓๖๙
จอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม, สมเด็จพระ
ปรเมนทรมหามงกุฎ พระ ๒๕๙
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทบรมบพิธ
สมเดจพระ ๑๐๕
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเดจ
ปรเมนทรมหามกุฎ
สุทธสมเทพพงษ พระ ๑๘๑
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเดจพระ
๑๘๑, ๒๘๓, ๒๘๔, ๒๘๕,
๓๒๙, ๓๓๒, ๓๓๓, ๓๖๓,
๓๖๔, ๓๗๓, ๓๘๕, ๓๘๖
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ
๑๘๗, ๓๖๐
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ
ปรเมนทรมหามกุฎ สุทธิสมมติเทพยพงษ
วงษาดิศวรกระษัตริย์วรขัตติยราชนิกโรดม
จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิ
ราชสังกาศบรมราชาธิราช
บรมนารถบพิตร พระ ๓๖๐
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพชรญาณไพโรจ,
พระบาทสมเดจพระ ๕๑
จะขาบ ๙๔
จักกรีมหาปราสาท, พระที่นั่ง ๑๔๔
จักกรีมหาปราสาทองค์ตวันตก,
พระที่นั่ง ๗๒
จักรกรี ๒๒๙
จักรกรี, เจ้าพระยา ๑๓๓, ๓๗๑
จักรกรีมหาปราสาท, พระที่นั่ง ๕๕, ๕๖,
๑๒๘, ๑๒๙, ๑๓๕, ๑๓๖,
๑๔๓, ๑๕๑, ๑๕๙, ๑๖๗, ๑๖๘
จักรกรีมหาปราสาทองค์ตวันออก,
พระที่นั่ง ๘๗, ๑๒๐
จักรกฤษณ์ ๒๘๐
จักรพรรดิพงษ, สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ
เจ้าฟ้าจาตุรนตรัศมี กรมพระ ๑๑๒
จักรพรรดิพิมาน, พระที่นั่ง ๖๑
จักรพรรดิภิรมย์-เรือ ๓๐๔
จักรพรรติพิมาน, พระที่นั่ง ๓๔๔
จักรวัติราชาวาศ, วัด ๑๖
จักรสี่เปนพุทธภาสิต-เรื่อง ๑๓๘
จักราราชมนตรี, พระยา ๑๔๑
จังหวัด-คำ ๒๖๑
จังหวัด-บริเวณ ๓๒๐
จัตุปัจจัย ๓๑๓
จัตุปัจจัยทาน ๓๒๓

จัตุปัจจัยบูชา ๓๑๔
จัตุปาราชิก ๔ ๓๒๒
จัตุรงค์พิธสังคหวัดถุ ๓๗๗
จัตุรมุข ๓๑๕
จัตุรมุข, พระที่นั่ง ๒๒
จัตุสดมภ์ ๒๒๙, ๓๖๙
จันตประเทศ, พระ ๒๐๑
จันตะ ๘๐
จันทน์ ๒๖๖
จันทบุรี *(กล่อม)*, พระยา ๑๔๑
จันทบุรี, เมือง ๑๕๒, ๑๖๐, ๑๙๔
จันทรทัดจุธาธาร, พระองคเจ้า ๑๒
จันทรทัดจุธาธาร, พระองค์เจ้า ๒๒๖
จันทรทิพโพภาศ, พระที่นั่ง ๓๔๕
จันทรบุรี, เมือง ๑๖๐, ๒๐๐
จันทรบูรี, เมือง ๖๓, ๖๔
จันทรประเทศ, พระ ๒๐๐
จันทร์ประเทศ, พระ ๒๐๐
จันทรมณฑล, สมเดจพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ๘๕
จันทรุปราคา ๑๖๐
จางวาง ๙๗, ๒๒๘, ๒๒๙, ๒๙๐
จางวางกรม ๒๘๑
จางวางกรมช้าง ๒๔๔
จางวางกรมแสงหอกดาบ ๑๑๒
จางวางส่วย ๒๐๐
จางวางส่วยรงเมืองจันทบุรี ๑๖๐
จาตุรนต์รัศมี, สมเดจพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ๘๕
จ่า ทนายเรือน ๒๗๗
จ่า-กรม ๒๘๐
จ่า-ข้าราชการฝ่ายใน ๒๒๔
จ่ากลอง ๒๘๙, ๒๙๒
จ่าเขมง ๒๙๑
จ่าเขม้น ๒๙๑
จ่าช่วง ๒๙๑
จ่าโชน ๒๙๑
จ่าเนตร, นาย ๖๔
จ่าปี่ ๒๘๙
จ่าผลาญแผลง ๒๙๑
จ่าเผ่น ๒๙๑
จ่าโผน ๒๙๑
จ่ามหาด ๒๙๑
จ่ารง-ปืน ๒๘๙, ๓๓๖
จ่ารงค์-ปืน ๓๓๖
จ่าเร่ง ๒๙๑
จ่าแสนบดีศรีบริบาล, พระยา ๒๙
จ่าหาญ ๒๙๑
จ่าห้าว ๒๙๑
จาม ๓๓๖
จามนิกร-ม้าต้น ๓๒
จามรมาศ-ม้าต้น ๓๒
จารุณรัตน-ม้าต้น ๓๒
จาฤกแผ่นศิลาที่เสาอนุสสาวรีย์เบื้องซ้าย ๑๕๖
จาฤกแผ่นศิลาพระสมุทเจดีย์ ๓๓๘
จาฤกแผ่นศิลาว่าด้วยพระบรมธาตุมาแต่เมืองน่าน ๓๔๐
จาฤกพระราชกุศลวัดพระเชตุพน, เรื่อง ๓๑๔
จำจอง ๓๐๑
จำนงพลภักดิ *(เหรียญ)*, หลวง ๑๔๔
จำนงภักดี *(โหมด)*, หลวง ๑๖๐
จำนงสุนทร, พระ ๒๐๐
จำนำจำจอง ๓๔๖, ๓๔๗

จิตรเจริญ, พระองคเจ้า ๑๗, ๓๓, ๔๑, ๔๙, ๙๗, ๑๓๘, ๑๔๖
จิตรเจริญ, พระองค์เจ้า ๑๒๑, ๑๖๓, ๑๗๗, ๑๘๕, ๒๐๙, ๒๑๐
จิตรรักษา, หมื่น ๒๙๖
จิตลัดา-ม้าต้น ๓๒
จินดาจักรรัตน *(เดช นามะสนธิ)*, พระ ๒๗
จินดารักษ *(พิน พยัคฆันตร์)*, หลวง ๑๘๔
จินดารักษ, หลวง ๑๕
จินตหรา ๑๔๑
จิลเทอร์สาจารย์, ท่าน ๕๑
จี้นพเก้า ๑๕๑
จีน ๓๖๙
จีน, เมือง ๒๒, ๑๙๕
จีนผูกปี้ ๙๗
จีนยุหงี *ณระนอง* ๑๔๔, ๑๕๒
จีนสัก ๙๗
จีนฮิว ๑๘๓, ๑๘๔
จีวร ๑๓๔
จีวรทาน ๔๐, ๒๙๒
จีวรราพิไทยธรรมบริขาร ๒๘๓
จีวรสบง ๓๓๓
จุ่ง-คำ ๓๒๐
จุณแก่นจันทน์-ม้าต้น ๓๒
จุณจันทรเครื่องหอม ๑๗๓
จุณเจิม ๒๔๘
จุดเทียน ๑๔๔, ๓๒๗
จุดประทีป ๓๔๓
จุดเพลิง ๓๘๓
จุมพลภักดี, พระ ๒๐๑
จุลศักราช ๑๗๘
จุฬาลงกรณ, ชาย ๒๗๖
จุฬาลงกรณ, สมเดจพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ๑๐๘
จุฬาลงกรณ์, สมเดจพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ๙๓
จุฬาลงกรณ์, สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้า ๘๕
เจ็ดทุ่ม ๑๐๓
เจดีย์ทราย ๒๔๓
เจริญ, กรมขุน ๑๔
เจริญทางพระราชไมตรี-คำ ๕๘, ๕๙, ๖๐
เจ๊สัว ๗๐
เจ้ากรม ๒๒๘, ๒๒๙, ๒๘๐, ๒๘๘, ๒๙๐, ๒๙๑, ๓๑๖, ๓๓๖, ๓๖๙, ๓๗๖,
เจ้ากรมคู่ชัก ๑๑๒
เจ้ากรมทนายเลือก ๒๙๑
เจ้ากรมพระตำรวจ ๓๔๓
เจ้ากรมพระแสงหอกดาบ ๑๑๒
เจ้ากรมพระอาลักษณ ๑๒๙
เจ้ากรมไพร่หลวง ๑๕๒
เจ้ากรมอาษาจาม ๖๓
เจ้าขุนมุลนาย ๓๒๔
เจ้าคณะ ๓๒๑, ๓๒๒, ๓๒๓, ๓๒๔
เจ้าจอมข้างใน ๒๗๖
เจ้าจอมมารดา ๔๔, ๕๓, ๖๐
เจ้าจอมมารดา (เอม) ๒๐๐
เจ้าจอมมารดา-เป็นเชื้อพระวงษห่าง ๆ ๔๔
เจ้าจอมมารดา-เป็นบุตรเจ้าแผ่นดินเมืองน้อยรอบคอบ ๔๔
เจ้าจอมมารดา-เป็นบุตรเสนาบดี ๔๔
เจ้าจอมมารดาพระองค์เจ้าเรไร ๑๔๑
เจ้าจอมอยู่งานมีครรภ์ ๒๗๖
เจ้าจำนวน ๒๗๔

เจ้าเชียงใหม่ ๑๘๐, ๑๘๑
เจ้าต่างกรม ๙๗, ๒๗๗, ๓๗๖
เจ้าท่ายุโรป ๓๗๐, ๓๗๑
เจ้าท่าสำหรับรับแขกเมือง ๓๖๙
เจ้านาค ๑๐๕
เจ้านายทรงผนวช ๓๔๖
เจ้านายในพระบรมมหาราชวัง ๒๗๖
เจ้านายฝ่ายน่าฝ่ายใน ๓๓๓
เจ้านายเมืองนครเชียงใหม่ ๑๒๘
เจ้าประคุณ ๓๒๑, ๓๒๒
เจ้าประคุณผู้ใหญ่ ๓๒๑, ๓๒๒
เจ้าประเทศราช ๔๘, ๙๗, ๑๒๙, ๑๓๐, ๑๓๖, ๑๔๓, ๑๕๓
เจ้าประเทศราชเมืองบัลเคเรีย ๖๕, ๘๑, ๘๙, ๙๖, ๑๐๔, ๑๑๒, ๑๒๐, ๑๓๐, ๑๓๖, ๑๓๗, ๑๔๕
เจ้าเปนกรม-คำ ๓๖๔
เจ้าผู้จะครองเมืองบัลเคเรีย ๒๔
เจ้าแผ่นดินเมืองน้อยรอบคอบ ๔๔
เจ้าฝ่ายลาว ๖๐
เจ้าพนักงานกรมม้า ๓๕๖
เจ้าพนักงานเก็บเงินจ่ายเงิน ๕๐
เจ้าพนักงานในกรมท่าขวา ๓๗๐
เจ้าพระนครหลวง ๓๗๗
เจ้าพระยา, แม่น้ำ ๓๔๔
เจ้าพระยาราชพาห-ม้าต้น ๓๒
เจ้าพระยาอาชาไนย-ม้าต้น ๓๒
เจ้าพี่น้อย ๒๗๕
เจ้าฟ้า ๔๔
เจ้าฟ้าต่างกรม ๒๑๒
เจ้าฟ้าตามพระมารดา ๔๔, ๕๓
เจ้าฟ้าเมืองน่าน ๓๔๐
เจ้าฟ้า-อย่างตรี ๔๕
เจ้าฟ้า-อย่างโท ๔๕
เจ้าฟ้า-อย่างเอก ๔๕
เจ้าภาษีตลาด ๓๔๖
เจ้าภาษีนายอากร ๒๗๕
เจ้าเมืองกรมการ ๓๐๑, ๓๗๒, ๓๗๓, ๓๗๘
เจ้าเมืองกรมการเมืองลาว ๒๐๐
เจ้าเมืองเชียงรุ้ง ๓๐๕
เจ้าเมืองเชียงใหม่ ๑๘๐
เจ้าเมืองเดชอุดม ๒๐๐
เจ้าเมืองไทรย ๘๘
เจ้าเมืองแพร่ ๗๑
เจ้าเมืองเมาะตะมะ ๓๕๓, ๓๕๔, ๓๕๕
เจ้าเมือง-ร้อยเอ็ด ๑๘๓
เจ้าเมืองลำเนาหนองปรือ ๒๐๑
เจ้าเมืองสุวรรณภูม ๒๐๑
เจ้าแม่วัดดุสิต ๕๙
เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม ๓๗๖
เจ้ายี่พระยา ๑๐๑
เจ้าราชนิกูล ๒๔๕, ๒๙๙, ๓๗๗
เจ้าราชบุตร ๓๗๒
เจ้าราชวงษ ๑๖
เจ้าราชวงษ เมืองนครเชียงใหม่ ๑๕๓, ๑๘๔
เจ้าลูกเธอ ๒๕๓
เจ้าลูกหลวง ๒๔๕
เจ้าเวียงจัน ๖๐, ๓๗๑, ๓๗๒
เจ้าสามพระยา ๑๐๑
เจ้าแสนหวีฟ้า ๓๐๕
เจ้าหมื่น ๒๘๐
เจ้าหมื่น-มหาดเล็ก ๒๙๐
เจ้าหมู่ ๓๒๑, ๓๒๒, ๓๒๓, ๓๒๔
เจ้าหมู่มุลนาย ๓๕๖

เจ้าอธิการ ๒๘๔, ๓๑๒, ๓๒๑, ๓๒๒, ๓๒๓, ๓๒๔
เจ้าอนุเวียงจัน ๖๙
เจ้าอ้ายพระยา, สมเดจพระเจ้าลูกเธอ ๑๐๐
เจ้าอุปราช เมืองนครเชียงใหม่ ๑๘๔
เจิม *บุษปเกศ*, นาย-บุตรพระชาติสุเรนทร *(เบี้ยว บุษปเกศ)* ๖๔
เจิมจันทน์ ๒๕๗
เจิมจุณ ๒๔๒
เจียระไนย ๑๙๕
แจกปี้ ๓๓๓
แจ้ง, วัด ๓๐
แจ้งความ ๗, ๑๖, ๓๕, ๔๓, ๘๔, ๑๐๘, ๑๑๖, ๑๒๐, ๑๗๙, ๑๘๗, ๒๙๗, ๓๐๔, ๓๑๔, ๓๕๗, ๓๖๕, ๓๘๑, ๓๘๓
โจมพลล้าน, ขุน ๒๘๐

ฉ

ฉกรรจ ๓๗๓
ฉกามาพจร ๓๓๙
ฉเชิงเซา ๑๒๕
ฉเชิงเทรา, เมือง ๑๖
ฉนวน ๒๑
ฉนวนน้ำ ๒๑, ๒๒, ๒๘
ฉนวนน้ำพระราชวังบวร ๒๐, ๒๑
ฉนวนน้ำวังน่า ๒๐, ๒๑, ๒๒
ฉลองไตรปี ๔๐
ฉลาก ๓๘๕
ฉลากพิกัด ๓๑๗
ฉลากสงฆ์ ๒๕๖
ฉ้อฟ้า ๓๖๓
ฉะเชิงเทรา, เมือง ๑๕๒, ๑๘๔
ฉัตร ๒๓, ๒๕๘, ๒๖๓, ๒๖๔, ๓๔๑, ๓๕๑
ฉัตรเงิน ๖๐, ๖๑
ฉัตรทอง ๖๐, ๖๑
ฉัตรนาก ๖๑
ฉัตรเบญจรง ๑๓๕
ฉัตรรายทาง ๖๐
ฉันทวรรณพฤติ ๒๒, ๓๐, ๓๘, ๔๕, ๕๓, ๖๒, ๗๐, ๗๗, ๘๕, ๙๓, ๙๙, ๑๐๙, ๑๒๕, ๑๓๔, ๑๔๒, ๑๕๗, ๑๖๖, ๑๗๔, ๑๘๙, ๑๙๘, ๒๐๕, ๒๑๔, ๒๓๐, ๒๓๘, ๒๔๕, ๒๕๔, ๒๖๑, ๒๗๐, ๒๗๘, ๒๘๖, ๒๙๔, ๓๐๒, ๓๑๐, ๓๑๘, ๓๒๖, ๓๓๔, ๓๔๒, ๓๕๐, ๓๕๘, ๓๖๕, ๓๗๓, ๓๘๑, ๓๘๙
ฉางเข้าหลวง ๑๘๔
ฉาย, หม่อมเจ้า ๓๙
ฉิ่ง ๓๖๗
ฉิม มหาดเล็ก, นาย ๓๑๒
ฉุยฉาย ๒๔๒
เฉลิมพระเกียรติยศ สมเดจพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้าสยามกุฎราชกุมาร ๑๓๕
เฉลิมพระราชมณเฑียรในพระบวรราชวัง ๒๑๑
เฉลียงตำหนักน้ำ ๒๑

ช

ชนนกชนไก่ปลาเข็มปลากัดตัดทุเรียน ๓๒๔
ชนะไพรินทร์, หลวง ๒๙๖
ชมภาษาอังกฤษ-เรื่อง ๔๘
ชมภูทวีป ๓๕๕
ชมภูทิปะ ๓๕๕
ชลธารพินิจจัย *(ฉุน ชลานุเคราะห์)*, พระ ๑๕๓
ชลบท, เมือง ๗๙, ๒๐๐
ชลภูมพานิช *(โอจิว อุทกภาชน์)*, หลวง ๖๘
ชลมารค ๒๘๗, ๒๙๖
ชลังคณพิมาน, พระที่นั่ง ๒๙
ชลังคพิมาน, พระที่นั่ง ๑๒๘, ๑๓๖
ชวามลายู ๓๖๙
ช่อกระนก ๑๒๒
ช่อฟ้า ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๘, ๒๙, ๔๒
ช่อม่วง-ดอกไม้เพลิง ๓๖๘
ช่องนางเรียง ๓๔๙
ช่องลูกฟัก ๒๑
ช้อนทอง ๒๕๗
ช้อนมุก ๓๑๗
ช้อนหอย ๑๒๓
ชอุ่มอับทิศ-ม้าต้น ๓๒
ชะนะสงคราม, วัด ๑๖
ชักโคม ๓๒๘
ชักตัวอย่าง-คำ ๒๕๐
ชักนำ-คำ ๒๖, ๓๗๓
ชักบังสกุล ๒๖๐
ชักโยงผู้ตาย ๓๔
ชักให้-คำ ๒๖
ชันดีบุก ๓๑๖
ช้าลูกหลวง ๓๖๓
ช่างแก้นาฬิกา ๒๔, ๑๑๒
ช่างโกนผม ๒๔, ๔๐
ช่างเขียน ๑๘๑, ๒๗๕, ๓๗๒
ช่างเขียนไทย ๒๕๒
ช่างจำหลัก ๓๗๒
ช่างต้นไม้ไทยจีน ๓๗๒
ช่างตัดผม ๒๔
ช่างทอง ๑๕๑
ช่างทองทำรูปพรรณ ๓๒๔
ช่างทองหลวง ๑๕๑
ช่างทำรูปพรรณทองเงิน ๔๐
ช่างทำศาลา-พระสมุทเจดีย์ ๓๓๙
ช่างปั้น ๓๗๒
ช่างปากไม้ ๓๗๒
ช่างปูน ๓๗๒
ช่างพลอย ๑๙๕
ช่างไม้ ๒๔, ๔๐
ช่างเย็บ ๒๔, ๔๐
ช่างเย็บเสื้อเย็บผ้า ๓๔๗
ช่างรองเท้า ๔๐
ช่างสิบหมู่, กรม ๖๔
ช่างหล่อ ๔๒
ช้าง *เทพหัสดิน*, นาย ๒๗๔
ช้าง, กรม ๒๔๔, ๓๔๖
ช้างโขลง ๑๓๓
ช้างต้น ๒๔๒
ช้างถวายคนทีน้ำ ๓๑๖
ช้างน้ำมัน ๓๔๖
ช้างในวังน่า ๓๖
ช้างผูกเครื่องรบ ๑๓๕
ช้างเผือก ๑๒๑, ๑๓๓, ๒๒๗, ๒๖๘

ช้างเผือกกับนางงาม, เรื่อง ๑๓๓
ช้างพระคชาธาร ๑๓๕
ช้างพลาย ๒๖๔
ช้าง-ลักษณนามของช้าง ๑๓๓
ชาตรูป ๕๑
ชาติเปสะการะ ๓๘๖
ชาติสุเรนทร *(เบี้ยว บุษปะเกศ)*, พระ ๖๔
ชามพูมะนัศ-ม้าต้น ๓๒
ชาวคลัง ๒๕๗, ๒๗๕, ๓๐๖
ชาวด่านสมิ ๓๕๔
ชาวที่ ๒๙๙, ๓๗๗
ชาวนาพิกา ๓๒๙, ๓๓๐
ชาวพนักงานรักษานาพิกา ๓๒๙
ชาวพระคลังมหาสมบัติ ๓๐๑
ชาวยุโรป ๕๘
ชาวยุโรปแลอาเมริกา ๓๖๙
ชาวร้าน ๒๕๘
ชาววัง ๒๘๒
ชาววัด ๒๙๓, ๓๒๙, ๓๖๑
ชาววัดชาววาชาวป่าชาวดง ๑๒๕
ชาวเหนือ ๑๒๔
ชำนาญภักดี, ขุน ๑๕๒
ชำนาญภักดี, ขุน-ปลัดกรม ๒๘๘
ชำนาญยามยนต์ *(น้อย)*, ขุน ๑๑๒
ชำนาญยามยนต์ *(ฟัก)*, ขุน ๑๑๒
ชิงไชยเยศ-เรือแซ ๒๘๗
ชีพราหมณ ๓๓๙
ชีพ่อ-พราหมณ์ ๓๒๘, ๓๗๕
ชีพ่อพราหมณ ๑๒๙, ๑๗๓
ชีร้ายช่างชีคหัฐดีช่างคหัฐ-โวหาร ๓๒๓
ชื่น บุตรพระแก้วคฤหรัตนบดี *(นวม)*, นาย ๑๔๔
ชื่น บุตรพระยานุภาพไตรภพ *(แย้ม)*, นาย ๑๕๒
ชื่อกรมเจ้าข้างใน ๓๗
ชื่อต่าง ๆ-เรื่อง ๑๑๖
ชื่อบ้านชื่อเมืองต่าง ๆ, เรื่อง ๑๒๔
ชื่อเปลพ-นามแฝง ๔๖
ชื่อระวางม้าต้น ๓๒
ชุบพระแสง ๒๔๑
ชุมพร, เมือง ๙๕, ๑๘๔
ชุมพลนิกายาราม, วัด ๓๑
ชุมลา, เมือง ๑๗๖
ชุมสาย ๒๘๐
เชฐภัคินี ๓๖๐
เชย บุตรพระยานุภาพไตรภพ *(แย้ม)*, นาย ๑๕๒
เชลย ๒๒๙, ๒๔๔
เชา, กัปตัน ๖๘
เชาวัด ๑๐๒
เชิงกลอน ๒๐
เชิญเสด็จ-คำ ๒๑๒
เชียงขวาง, เมือง ๑๕๓
เชียงตุง, เมือง ๑๙๔, ๒๐๓
เชียงแตง, เมือง ๑๖๘, ๒๐๐
เชียงราย, เมือง ๑๘๑
เชียงรุ้ง, เมือง ๓๐๕, ๓๐๖
เชียงใหม่ ๑๙๔
เชียงใหม่, เมือง ๒๑, ๑๘๐, ๒๔๔
เชือกโยง ๔๒
แช่งน้ำ ๒๔๑
โชตนาราม, วัด ๒๖๑
ไชยโชคชกชนะ-หลวง ๒๙๑
ไชยนาท, เมือง ๒๕๙

ไชยนาทบุรี, เมือง ๗๑
ไชยบุรี, เมือง ๒๐๐
ไชยบูรณ, พระ ๑๕๒
ไชยพฤกษ, วัด ๒๘๕
ไชยพฤกษมาลา, วัด ๒๘๓, ๒๘๔, ๒๘๕
ไชยภักดี, หลวง ๙๕
ไชยภูษา *(ชื่น)*, จมื่น ๒๗
ไชยวิชิต *(เผือก)*, พระยา ๒๐๑
ไชยเสรฐาธิราช, เจ้า ๑๘๐, ๑๘๑
ไชยเหอรหาว-เรือเอกไชย ๒๘๙
ไชยันตมงคล, พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้า ๗
ไชยันต์มงคล, พระองค์เจ้า ๒๓๒
ไชยา, เมือง ๖๔
ไชยา, องค ๑๔
ไชยานุชิต ๑๙
ไชยานุชิต, พระเจ้าน้องยาเธอ พระองคเจ้า ๒๗
ไชยานุชิต, พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้า ๗
ไชยานุชิต, พระองคเจ้า ๑๑
ไชยาภรณ, จมื่น ๒๖๗
ไชลด์, มิศเตอรซีเย ๘๗

ซ

ซอ ๓๖๗
ซันกอฟ, มองซิเออ ๑๕๓, ๑๖๑
ซันกอฟ, มองสิเออ ๗๓, ๑๔๕
ซางโลหิต ๕๐
ซาเตา, มิศเตอรเออเนสเมซัน ๘๗
ซายัน ๘๐
ซาร ๘๙
ซิห์วามูลีย ๗๕
ซี่กรง ๖๑
ซีก ๑๕๒
ซีลิศเตรีย, เมือง ๑๗๖
ซุมพร, เมือง ๑๕๓
ซุ้มแกล ๒๒๔
ซุ้มจรน้ำ ๑๘๐
ซุ้มทวาร ๒๒๔
ซุ้มประตู ๒๑, ๓๔๔
ซูเอลา, มาเกเซเฟรดินันโดเลกอย ๑๖๘
เซนตปิเตอซเบิก, เมือง ๘๙, ๙๖
เซนตปีเตอรซเบิก, เมือง ๑๑๒
เซนปิเตอรเบิก, เมือง ๑๓๐, ๑๓๖, ๑๕๓, ๑๖๑
เซนปิเตอร์เบิก, เมือง ๕๖, ๑๓๐
เซนเยมคาเซต์, หนังสือพิมพ์ ๓๒
เซาซกอเบิกคอดา, เมือง ๑๑๒
เซี่ยงไฮ้ ๓๑๙
แซ-เรือ ๓๕๒
แซ่ซ้อง-คำ ๒๔๒, ๒๕๖, ๒๖๓, ๒๖๔, ๒๘๒, ๒๙๒, ๒๙๖, ๓๒๘, ๓๖๘
แซ่ซ้อม-คำ ๒๙๒, ๓๒๐
แซ่หวาย ๒๔๑
แซกซ้อน-คำ ๒๙๑, ๒๙๒
แซร-เรือ ๒๙๒
แซะ ๒๘๐
โซเฟีย ๕๖
โซเฟีย, เมือง ๕๖, ๕๗, ๘๑, ๑๐๓, ๑๓๖, ๑๔๕, ๑๖๙

ญ-ฎ

ญวณ, เมือง ๒๑๒
ญวณรำโคม ๓๑๗
ญวณหกขะเมน ๓๑๗
ญวน ๒๐๔
ญวนอาษารบแขกอาษาจาม ๒๑๒
ญัตติกรรมวาจา ๓๘๕
ญัติ ๒๕๗
ญาติโยม ๘๙
ฎีกา ๓๗๓

ด

ดฤดี ๓๒๐
ดวงแขเขียน-ม้าต้น ๓๒
ดวงเดือน, พระองคเจ้า ๒๗๖
ดวงตรา ๓๗๖
ดวงประภา, พระองค์เจ้า ๒๗๓
ดอกน้ำ-ดอกไม้เพลิง ๓๖๘
ดอกเบี้ย ๒๗๔, ๒๗๖
ดอกปูม ๒๙๐
ดอกไม้ ๓๑๗
ดอกไม้, วัด ๑๑๗
ดอกไม้กระถาง ๓๑๗
ดอกไม้กล ๓๑๗
ดอกไม้ทองเงิน ๓๐๕
ดอกไม้-ทองเงิน ๓๐๖
ดอกไม้ธูปเทียน ๒๕๓
ดอกไม้-เพลิง ๒๔๖, ๓๖๘
ดอกไม้เพลิง ๑๖๐, ๓๑๗
ดอกไม้ไฟ ๒๑๔
ดอกไม้สด ๑๔๓, ๓๑๗
ดอกไม้สดดอกไม้แห้ง ๑๐๓
ดอกไม้ไหว ๓๗๙
ดอกสร้อย ๓๖๗, ๓๘๔
ดอกอุบล ๓๖๘
ดั้งทอง ๒๘๑
ดัด บุตรหลวงพิบูลยสมบัติ, นาย ๑๕๒
ดับขันธ์ ๑๒๒
ดับลิว-นามแฝง ๑๓๔
ดัปลิว-นามแฝง ๒๑๔, ๒๓๐, ๒๓๘, ๒๔๖
ด่านบก-เมืองจันทบุรี ๒๐๐
ด่านบ้านแฝก ๓๔๐
ด่านผาอน ๓๕๗
ด่านแม่ละเม้า ๓๕๗
ดาบ ๒๔๘, ๒๘๙
ดาบ-ถือสองมือ ๒๘๑
ดาบ-ฝักทอง ๒๘๐
ดาบขวาน ๓๒๔
ดาบเขน ๒๘๑
ดาบเชลย ๒๔๘, ๒๘๑, ๒๘๙
ดาบดั้ง ๒๘๑
ด้ามธง ๒๘๙
ดามภะอุไร-ม้าต้น ๓๒
ด้าย ๓๒๗
ด้ายสายสิญจน์ ๓๕
ดาราดิเรกรัตนไพโรจ *(ดาวเรือง)*, เจ้า ๑๕๓
ดาราดิเรกรัตนไพโรจน *(ดาวเรือง)*, เจ้า ๑๔๕
ดาราวดี, พระองคเจ้า ๖๙
ดารินทดารา-ม้าต้น ๓๒
ดาวกติกาฤกษ ๓๒๐
ดาวกระจาย-ม้าต้น ๓๒
ดาวคนอง ๑๒๕

ดาวดึงษ์ ๓๕๕
ดาวเพดาน ๕๑
ดาวภู่ ๓๑๑
ดาวฤกษ ๒๙๓
ดาวอัสยุชฌ ๒๙๓
ดาษปูน ๓๑๕
ดำรงค์, กรม ๑๔
ดำรงราชพลขันธ *(จุ้ย คชเสนี)*, พระยา ๑๖๐
ดำรงราชานุภาพ ๑๖, ๓๕, ๑๐๘, ๑๑๖, ๑๗๙, ๑๘๗, ๓๘๙
ดำรงราชานุภาพ, กรมหมื่น ๑๑, ๒๒๖
ดำรงราชานุภาพ, พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น ๗
ดำรงฤทธิไกร, พระ ๒๐๐, ๒๐๑
ดำรัสประภาศ-คำ ๓๔๔
ดิกชันนารี ๕๑
ดิกชันนารีภาษาสันสกฤต ๑๐๑
ดินชนวน ๒๘๒
ดินแดง ๓๑๖
ดินปืน ๔๖
ดินสอ ๑๗๓, ๓๑๘, ๓๓๔
ดีบุก ๑๖๘, ๑๙๔
ดีเปรสิเดน ๓๒
ดุ้นแสม ๒๖๗
ดุริยางคดนตรี ๓๔๑
ดุริยางค์ดนตรี ๑๓๐, ๒๔๗, ๓๑๕, ๓๑๗
ดุศดี, พระองค์เจ้า ๒๗๗
ดุษดีสังเวย ๕๕
ดุษดีสังเวยพราหมณ์ ๔๘
ดุสิดาปราสาท-พระที่นั่ง ๒๖๕
ดุสิดาภิรมย์-พระที่นั่ง ๓๒๘
ดุสิตมหาปราสาท, พระที่นั่ง ๘, ๑๕, ๖๙, ๘๑, ๘๗, ๑๒๗, ๑๒๘, ๑๒๙, ๑๙๒, ๑๙๙, ๓๔๔, ๓๔๕, ๓๘๙
เดชสำแดง-หลวง ๒๘๘
เดชอุดม, เมือง ๑๖๘, ๑๖๙, ๒๐๐
เดชาดิศร, กรมสมเดจพระ ๓๖๔
เดชาดิศร, พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมสมเด็จพระ ๓๖
เดอเชามองต์, มองสิเออร์เลอเชวาริเอร์ ๖๐
เดอซอยซี, บาทหลวงอับเบ ๕๘
เดอซอยซี, แอบเบ ๕๙
เดอเนกไลโอดอฟฟ์, มองสิเออ ๒๔
เดอเบรนเนอ, บารอนโยเซฟ ๘๗
เดอรเชามองต์, มองซิเออ เลอเชวาริเอร์ ๕๘
เดเอียศ, มองสิเออ ๙๖
เดินเทียน ๒๕๕
เดินยืนนั่งนอน ๗๖
เดินสวนเดินนา ๒๓๖, ๒๓๗
เดินสามหาบ ๑๐๓
เดินหาบ ๒๔๙, ๒๕๖
เดือนกฐิน ๒๙๓
เดือนเชษฐมาศ ๒๕๕
เดือนผคุณมาศ ๑๖๕
เดือนเพ็ญ ๑๐๒
เดือนแสวงหาวัสสึกสาฎีกา ๒๙๓
เดือนอานิสงษ์กฐิน ๒๙๓
โดเดลุกา, เชวาเลียเฟรดินัน ๑๖๘
โดยชลมารค-คำ ๒๙๕
โดยพระบรมราชานุญาติ-คำ ๑๙๒
โดยเสดจ-คำ ๗๙, ๘๘

ต

ตกแซกวงกา-หนังสือ ๒๙๘
ตเกียบ ๓๒๗
ตครุบตครับ ๒๕๗
ตทิตกัณฑ ๓๑๒
ตนกูโดด ๑๙๑, ๑๙๒
ต้นกล้วยตะนี ๔๓
ต้นจิก ๓๑๖
ต้นตรงปลายคด แลต้นคดปลายตรง-
คำโบราณ ๒๗
ต้นตาล ๒๑
ต้นถั่วคิ้วนาง ๔๓
ต้นถั่วแปบ ๔๓
ต้นทองกวาว ๒๓๗
ต้นทับทิม ๔๓
ต้นน้ำจนปลายน้ำ ๑๒๔
ต้นฝรั่ง ๔๓
ต้นพระมหาโพธิ ๓๑๖
ต้นโพธิ ๒๔๔
ต้นมละกอ ๔๓
ต้นมะกล่ำขาว ๔๓
ต้นมะเดื่อ ๒๔๔
ต้นมะตาด ๒๑
ต้นมะฝ่อ ๒๑
ต้นไม้ทองเงิน ๔๗, ๑๔๕, ๑๕๒, ๑๖๘
ต้นหน ๗๓
ตบอง ๒๔๘, ๒๘๑
ตพานฉนวน ๒๑
ตพานช้าง ๓๖๕
ตพานช้างโรงสี ๓๔๙
ตพานพระสงฆสรงน้ำ ๓๑๕
ตพุ่นหญ้าช้าง ๓๗๖
ตภานทำนบ ๒๐๓
ตรวจน้ำ ๒๕๖
ตระบุรี, เมือง ๗๑
ตระลาการ ๙๗, ๓๒๑, ๓๗๓
ตรัง, เมือง ๘๘
ตรังกานู, เมือง ๑๖๘, ๑๙๑, ๑๙๒
ตราเครื่องราชอิศริยยศมงกุฎสยามชั้นที่ ๕
ชื่อวิจิตราภรณ์ ๑๖๙
ตราช้างเผือกสยามชั้นที่ ๕
ชื่อทิพยาภรณ ๑๙๒
ตราแดง ๒๓๖
ตราตั้ง ๑๒, ๑๖๘, ๓๐๑
ตราตั้งเจ้าภาษีนายอากร ๒๗๕
ตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๒ จุลสุราภรณ ๑๕๓
ตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๓ ภัทธราภรณ ๑๕๓
ตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๓ มัณฑนาภรณ ๑๕๒
ตรามงกุฎสยามชั้นที่ ๕ ชื่อวิจิตราภรณ ๑๙๒
ตราด, เมือง ๑๕๒
ตรีทูต ๕๙
ตรีเนตร ๒๕๘
ตรีโนวา, เมือง ๕๖
ตรียำพวาย ๔๖
ตรีอันทกาล-ม้าต้น ๓๒
ตรุศ ๒๙๓
ตรุศสงกรานต์ ๓๗๒
ตฤกตรอง ๓๑๓
ตลับงา ๓๘๐
ตลับเงิน ๓๗๙
ตลาด ๓๔๖, ๓๔๗
ตลาดแก้ว ฝรั่งตวันออก, ตำบล ๒๘๔
ตลาดขวัน ๑๒๕

ตลาดท้ายสนม ๓๔๗
ตลาดบ้านหม้อ ๒๐
ตลาด-เมืองเพชรบุรี ๑๔๕
ตลาดร้าน ๒๔๙
ต่อไก่ป่า ๓๒๔
ต่อนกเขา ๓๒๔
ต่อนกสีชมภู ๓๒๔
ต้องสู่ ๘๐
ตอบบัณหา ๗๕
ตอบปัญหา-เรื่อง ๘๒
ตอบปัญหาบดีศัพท์ ๘๒
ตอบปัณหาบดีศัพท์ ๗๔
ตะกั่วป่า, เมือง ๖๓, ๘๙
ตะขาบ ๙๔, ๑๐๒
ตะไคร้ ๑๙๐
ตะเฆ่ ๒๖๒
ตะปู ๓๙๐
ตะพาน ๙๐
ตั้งตำแหน่ง-ข้าราชการ ๑๕
ตั้งน้ำวงด้วย ๘๑
ตัดน่าฉาน ๓๓๕, ๓๔๘
ตัวไม้เครื่องบน ๔๒
ตัวยืนเครื่อง ๑๔๑
ตัวเลข ๒๗๓, ๒๗๔, ๒๗๕
ตาพระเจ้าลูกยาเธอ
พระองคเจ้าเสวตรฉัตร ๓๐
ตาก ๑๙๔
ตาก, เจ้า ๒๑, ๒๙, ๓๗, ๑๒๔
ตาก, พระเจ้า ๑๒๔
ต่างกรม ๒๗๗
ต่างพระเนตรพระกรรณ ๒๔๕
ตาด ๒๔๒, ๓๑๖
ตานี, เมือง ๑๕๓
ตามเพลิง ๓๗๕
ตามเสดจ-คำ ๖๔, ๗๙, ๙๕
ตามเสดจพระราชดำเนิน
โดยทางชลมารค ๑๑๒
ตามเสด็จ-คำ ๖๐, ๒๑๒
ตาย-คำ ๙๗
ตารางไม้ไผ่ ๖๑
ตาลตโนด ๒๔๖
ตาลิปัต ๙๖
ตำนานเรื่องพระแก้วมรกฎ ๑๘๐
ตำรวจ ๒๕๖, ๒๘๐, ๒๘๓,
๓๒๘, ๓๔๓, ๓๔๘
ตำรวจกลอง ๒๙๖
ตำรวจโคมเพชร ๓๓๖
ตำรวจตีนตอง ๒๘๙, ๓๐๓
ตำรวจ-ทั้งแปดกรม ๒๙๖
ตำรวจนอก ๒๙๐, ๓๓๕
ตำรวจนอกสนม ๓๒๗, ๓๔๓
ตำรวจใน ๓๓๕, ๓๓๖
ตำรวจแปดเหล่า ๒๘๐
ตำรวจล้อมพระราชวัง ๓๔๖
ตำรวจ-สนม ๒๙๐
ตำรวจใหญ่ ๓๓๕
ตำราครามมาร์ ๔๘
ตำราพราหมณ์ ๒๕๓
ตำรายา ๓๑๕
ตำราเหยียบชั้นฉันเพล ๓๒๙
ตำหนักน้ำ ๒๑, ๓๖
ตำหนักแพ ๒๐, ๒๙
ตำหนักแพลอย ๒๘
ตำหนักแพวังน่า ๒๑, ๒๒, ๒๘

ตำหนักแพวังหลวง ๒๘
ตำแหน่งเจ้าข้างใน ๓๖
ตำแหน่งยศเจ้าพนักงาน
พระคลังมหาสมบัติ ๕๐
ตำแหน่งศักดิ์นา ๓๖
ติณชาติ ๒๔๘
ติดตรวน ๒๕๐
ติดพวงศอ ๒๕๐
ติสส์, มิสเตอ ๔๐
ตีกระเชียง ๙๐
ตีกลอง (เพ็ญ) ๑๐๒
ตีไก่ ๑๑๐
ตีคลี ๓๔๖
ตีเจ็ด ๓๓๑
ตีไซลด์, มิศเตอรยาคบ ๘๗
ตีตรา ๓๘๐
ตีทุ่ม ๓๓๑
ตีทุ่มตีโมง ๓๓๐
ตีนท่าน่าวัดโพ ๓๐
ตีรโนวา, เมือง ๖๕, ๘๙
ตึกดิน ๓๔๗
ตึกแถว ๒๘๒
ตึกแถว-น่าพระที่นั่งสุทไธยสวรรย์ ๓๔๗
ตึกอย่างจีนอย่างยุโรป ๓๔๔
ตึรโนวา, เมือง ๗๓
ตุ้มลูกไกว ๓๓๐
ตู้รูปปราสาท ๓๑๕
ตู้หนังสือ ๓๘๙
เตรล, กับตัน ๘๐
เตรศู ๕๑
เตลงพ่าย, หนังสือ ๕๑
เตอรกี ๘๑
เตอรกี, เมือง ๑๕๓
เตาสุรา ๑๒๔, ๒๗๔
เตียงทอง ๒๖๕
เตียงพระ ๓๒๐
เตียงมณฑล ๒๕๘
เตียงสวด ๒๖๓
เตียงหลั่นหุ้มผ้าขาว ๖๑
แตร ๖๐, ๒๘๐, ๒๘๓, ๒๙๐, ๒๙๒, ๓๐๓, ๓๒๗, ๓๒๘, ๓๓๖
แตรฝรั่ง ๑๔๓
แตรสังข ๙๖, ๑๑๑
แตรสังข์ ๑๐๓, ๑๒๘, ๒๔๑, ๒๔๙, ๒๕๗, ๒๖๓, ๓๒๐, ๓๔๑
แตรสังข์ฆ้องกลอง ๓๑๗
โตขมังคลื่น, เรือ ๒๘๘
โตฝืนสมุท-เรือ ๒๘๘
โตรทวาร ๒๔๘
โตห่อแก้ว ๓๑๗
โต๊ะจีน ๒๖๕
โต๊ะเตียง ๒๙๕
ใต้ฝ่าลอองธุลีพระบาท-ราชาศัพท์ ๑๐๙
ไตแพร ๑๒๘
ไต่ลวด ๓๑๗
ไตม, หนังสือพิมพ์ ๑๖, ๓๒
ไตรจีวร ๓๔, ๓๓๗
ไตรจีวรปริกขาร ๓๑๒
ไตรทวาร ๑๙๗
ไตรเพชรรัตนราชสงคราม, พระยา ๑๙๒
ไตรเพชร์รัตน์สงคราม, พระยา ๕๖
ไตรเพท ๒๖๔
ไตรเพท ดูเพิ่ม ไตรยเพท
ไตรภูม ๓๑๖

ไตรย ๒๗๙
ไตรยกถิน ๓๐๓
ไตรยจีวรบริขาร ๓๑๓
ไตรยบาตร ๒๕๖
ไตรยปี ๒๙๒
ไตรยเพท ๑๒๒, ๑๒๓
ไตรยแพร ๒๔๓
ไตรยแพร ดูเพิ่ม ไตแพร

ถ

ถ, ธ, ส,-นามแฝง ๒๘๖, ๓๐๒, ๓๑๐, ๓๑๘, ๓๒๖, ๓๓๔, ๓๔๒, ๓๖๖, ๓๘๒
ถ,ธ,ส,-นามแฝง ๒๙๔
ถ. ธ. ส.-นามแฝง ๒๐๖, ๒๔๖
ถนนเจริญกรุง ๔๐, ๓๔๘
ถนนบำรุงเมือง ๒๔, ๓๔๙
ถนนเฟื่องนคร ๓๔๙
ถนนรหว่างพระอุโบสถ
แลกุฏิวัดพระเชตุพน ๙๖
ถนนรอบกำแพง
พระบรมมหาราชวังชั้นนอก ๑๓๕
ถนนราชวิถี ๑๖๒
ถนนสี่กัก ๓๔๙
ถนนใหญ่ริมกำแพงพระราชวัง ๓๔๗
ถม สับลุตเตอร์แนน, นาย ๖๘
ถลกบาตร ๑๓๔
ถ้วยฝากาน้ำ ๓๓๓
ถวายพระเพลิง ๒๗๕
ถัญ-นม ๖๕
ถาดหมาก ๑๕๓
ถานพระประธาน-วัดเขมาภิรตาราม ๒๘๔
ถ่าน ๓๒
ถ่านสิลา ๑๙๔
ถานันดร ๓๑๔
ถานันดรราชอิศริยยศ ๒๑๒
ถานันดรศักดิ์ ๓๖๐
ถานานุกรม ๘๘, ๙๗, ๓๑๒, ๓๑๗, ๓๒๑, ๓๒๒, ๓๒๓, ๓๒๔, ๓๖๐, ๓๖๑, ๓๘๔, ๓๘๕
ถานาศักดิ ๙๒
ถ่ายโทษ ๓๕๖
ถ้ำ-บรรจุใบชา ๒๘๖
ถ้ำโคนอน ๑๖๑
ถ้ำชา ๓๒๖
ถ้ำพระเผือกวงคอก ๑๖๑
ถ้ำพระพิมพ์ ๑๖๑
ถ้ำมอง ๓๒๖
ถ้ำสามร้อยยอด ๑๔๕, ๑๖๒
ถ้ำหลวง ๑๖๑
ถิตธรังโสตถิ-นามแฝง ๗๐, ๘๖, ๑๕๐
ถีบชิงช้า ๔๖
ถีบโล้ ๓๘๔
ถึงแก่กรรม-คำ ๖๓, ๗๑, ๗๓, ๘๙, ๙๗, ๑๕๒, ๑๘๓, ๒๐๑, ๓๗๐, ๓๘๗
ถึงแก่พิราลัย-คำ ๒๓๕, ๒๓๖
ถึงแก่พิราไลย-คำ ๙๗
ถึงแก่มรณภาพ-คำ ๘๐, ๙๗, ๑๕๒
ถึงชีพตักไษย-คำ ๙๗
ถึงชีพิตักษัย-คำ ๓๘๗
ถึงอนิจกรรม-คำ ๙๗
ถึงอาสัญกรรม-คำ ๙๗
ถือน้ำ ๒๖๕

ถือน้ำในพระอุโบสถ ๑๙๙
ถือน้ำฝ่ายใน ๑๙๙
ถือน้ำพระพิพัฒสัตยา ๑๗๓
ถือปูน ๒๐
ถืออาญาสิทธิ์ ๔๔
ถุงเสวตร-หุ้มปาก ๒๖๕
ถุ้งเถียง ๒๕๖
เถรจุบโจ่ง-เรื่อง ๑๓๐
เถรสด ๓๗๗
เถรอยู่ ๓๗๗
เถลิงถวัลยราช บรมราชาภิเศก ๒๑๒
เถลิงถวัลยราชสมบัติ ๖๙, ๘๔, ๒๒๙, ๒๔๔, ๒๘๓, ๒๘๔, ๒๘๕, ๓๔๔, ๓๖๐
เถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ๖๐, ๒๓๕, ๓๓๒
เถลิงศก ๑๗๘
เถลิงศกขึ้นศักราชใหม่ ๑๖๖
เถ้าแก่ ๒๒๔, ๒๔๑, ๒๕๕, ๓๔๓
เถิน, เมือง ๑๔๔
โถ-ฟักเหลือง ๒๖๖
โถ-ลายผักชี ๑๙๘
ไถดะ ๒๔๙
ไถหว่าน ๒๔๙

ท

ท, ว,-นามแฝง ๑๑๐
ทนาย ๙๗, ๒๔๘
ทนายเรือน ๒๗๙
ทนายเลือก ๒๘๐
ทรงครรภ-ราชาศัพท์ ๒๘
ทรงครรภ ดูเพิ่ม ทรงพระครรภ
ทรงจีวรสบงผ้าพาด ๑๙๖
ทรงช้างพระที่นั่ง-ราชาศัพท์ ๙๗
ทรงตรัสประภาษ-ราชาศัพท์ ๒๔๕
ทรงทอดพระเนตร-ราชาศัพท์ ๘๗
ทรงธรรม, พระที่นั่ง ๙๖, ๑๑๑
ทรงประพาศ-ราชาศัพท์ ๓๗๑
ทรงประภาศ-ราชาศัพท์ ๑๔๓
ทรงประภาศ-หมวก ๒๙๐
ทรงปลา ๓๗
ทรงพระครรภ-ราชาศัพท์ ๘๕
ทรงพระครรภ ดูเพิ่ม ทรงครรภ
ทรงพระประชวร-ราชาศัพท์ ๒๑๓
ทรงพระราชปฏิสัณฐาน-ราชาศัพท์ ๑๒๐
ทรงพระราชยาน-ราชาศัพท์ ๓๙, ๙๗, ๑๒๘, ๑๒๙, ๑๓๖, ๑๔๔, ๑๕๑, ๑๖๑
ทรงพระราชศรัทธา-ราชาศัพท์ ๑๐๕
ทรงม้าพระที่นั่ง-ราชาศัพท์ ๙๗, ๑๔๕, ๑๖๑, ๑๖๒
ทรงยินดี ๕๙
ทรงเยี่ยมประชวร-คำ ๑๑๒
ทรงรถพระที่นั่ง-ราชาศัพท์ ๕๕, ๖๔, ๗๒, ๗๙, ๘๘
ทรงราชรถ-ราชาศัพท์ ๙๗
ทรงเรือพระที่นั่ง-ราชาศัพท์ ๙๗, ๒๐๐
ทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท-ราชาศัพท์ ๙๗
ทวน ๒๘๑, ๒๘๘, ๒๘๙
ทวนคู่ ๒๙๐
ทวนธนู ๒๔๑
ทวนภู่ทวนทอง ๒๘๑
ทวยเทพยถวายกร-เรือ ๓๐๔
ทวาย ๑๙๕
ทวารวดี ๒๐๓, ๒๐๔

ทวิชาติ ๒๔๙
ทวีปอาฟริกา ๒๕๓
ทศกุศลกรรมบถ ๓๓๗
ทศชาติ, เรื่อง ๓๑๖
ทศบุญกิริยา ๓๑๒
ทศพิธ ๒๓๒
ทศพิธราชธรรม ๓๓๗, ๓๗๗
ทศมาศ ๒๘
ทศศีล ๕๑
ทหารเกณฑ์หัด ๒๙๑
ทหารญวน ๒๘๒, ๒๘๗
ทหารเดินเท้ายุโรเปียน ๑๖
ทหารใน ๒๘๐, ๒๙๑, ๒๙๖
ทหารใน-กรม ๒๘๑
ทหารในเลือกหอก ๓๓๖
ทหารปืน ๓๐๔
ทหารปืนปากน้ำ ๒๘๘
ทหารปืนใหญ่ ๑๖, ๑๒๘
ทหารมหาดเล็ก ๒๘๑, ๒๘๗
ทหารมหาด-เล็ก ๒๙๑
ทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์, กรม ๑๔๔
ทหารแม่นปืนน่าปืนหลัง, กรม ๒๑๒
ทหารยามทหารแถว ๒๕๐
ทหารเลว ๒๙๑
ท่อไขน้ำจากปากสัตวทั้ง ๔ ๕๒
ทอง, วัด ๕๑
ทองกองก้อนใหญ่, พระองคเจ้า ๔๑, ๔๙, ๗๕, ๑๑๓, ๑๑๔, ๑๔๖
ทองกองก้อนใหญ่, พระองค์เจ้า ๘๒, ๑๔๘, ๑๕๔, ๑๖๙, ๑๗๖, ๑๘๖, ๑๙๓, ๒๐๘, ๒๑๐
ทองคำ ๕๑, ๖๕, ๓๑๖
ทองดี ๑๔๑
ทองแดง ๑๕๒
ทอง-ที่ประเทศอินเดีย ๓๑
ทองแท่ง ๖๗
ทองแท่งเงินแท่ง ๕๑, ๖๖
ทองธรรมชาติ, วัด ๒๘
ทองเนื้อ ๗ ๕๒
ทองเนื้อแปด ๕๒
ทองผาภูม, เมือง ๑๔๔
ทองหนักแปดบาท ๒๗๖
ทองเหลืองทองแดง ๓๑๖
ท้องฉนวน ๒๐
ท้องตรา ๙๕, ๑๘๔
ท้องบัตร ๑๒๔
ท้องผาภูม, เมือง ๗๑, ๘๘
ท้องพระคลัง ๒๒๘, ๒๖๙, ๒๗๕, ๓๐๐, ๓๖๙
ท้องสนาม ๒๔๘
ท้องสนามไชย ๑๓๕, ๑๓๖, ๓๔๙
ท้องสนามหลวง ๒๕๘
ทอดกถิน ๓๒๐
ทอดกระฐิน ๖๔
ทอดเชือก ๒๔๑
ทอดทุ่น ๓๖๐
ทอดทุ่นล้อมวง ๓๓๖
ทอดผ้าสดับกรณ์ ๑๕
ทอดพระเนตร-ราชาศัพท์ ๑๕๑
ทอดลาดหนังราชสีห์ ๒๕๓
ทอดไว้-คำ ๑๒๘
ทักขิณาทาน ๒๔๗
ทักขิณาวัฏ ๑๓๐
ทักขิเณยยะบุคคล ๓๒๓

ทัก-นามแฝง ๕๒
ทักษิณชา, พระองคเจ้าหญิง ๙๙
ทักษิณชา-พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า ๒๗๖
ทักสิน ๑๕๐
ทัณฑกรรม ๒๖, ๓๑๔
ทัณฑกรรมตามนิไสยของผู้ผิด ๓๔
ทัณฑ์กรรม ๓๒๒
ทับเกษตร ๑๙๕
ทัพเทพยินดี-นามแฝง ๕๔
ทัศกุศลกรรมบถ ๓๕๕
ทาขมิ้น ๒๕๖
ท่า, กรม ๑๕, ๕๖, ๖๓, ๖๔, ๗๑, ๗๙, ๘๗, ๑๓๖, ๑๕๒, ๑๕๓, ๑๖๘, ๒๐๐, ๒๒๙, ๒๘๑, ๓๐๑, ๓๒๘, ๓๖๑
ท่ากระดาน, เมือง ๑๔๔
ท่ากลบชี ๑๖๑
ท่ากลาง, กรม ๓๖๙, ๓๗๐, ๓๗๑
ท่าขนุน, เมือง ๑๔๔
ท่าขวา, กรม ๓๖๙, ๓๗๐
ท่าขุนนาง ๒๘, ๒๙
ท่าขุนนางวังน่า ๓๖
ท่าคอย ๑๔๕
ท่าจอดเรือจ้าง ๓๐
ท่าจอดเรือพระที่นั่ง ๒๘
ท่าฉนวน ๒๙๒
ท่าช้าง ๒๙
ท่าช้างลงน้ำ ๒๙
ท่าช้างวังน่า ๓๖
ท่าซ้าย, กรม ๓๖๙
ท่าซ้ายขวา, กรม ๓๗๐
ท่าตะกั่ว, เมือง ๑๔๔
ท่าเตียน ๒๙, ๓๐, ๓๖
ท่าที่ประทับเรือพระที่นั่ง ๒๐
ท่าน่าวัดพระแก้ววังน่า ๓๖
ท่าน่าศาลต่างประเทศ ๒๙, ๓๖
ท่าแฝก ๑๖๑
ท่าพระ ๒๙, ๑๓๖
ท่าราชวรดิฐ ๑๕, ๒๙, ๖๑, ๑๑๒, ๑๔๔, ๑๕๑, ๑๖๒, ๑๖๗
ท่าเรือขุนนาง ๒๘
ท่าวัดโพ ๒๙
ท่าวาสุกรี ๒๐
ท่าอุเทน, เมือง ๒๐๐, ๒๐๑
ทางพระราชไมตรี-คำ ๔๐, ๓๕๓, ๓๕๔
ทางพระราชไมตรี กรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศส ๕๘
ทางสถลมารค-คำ ๓๖
ทางหลวงข้างพระราชวังด้านเหนือ ๓๔๖
ทานตวัน ๒๔๘
ทานธรรม ๒๖๗
ทานบน ๑๖๕, ๓๒๑, ๓๗๖
ทานบารมี ๓๑๓
ทายก ๒๖๖, ๓๑๕, ๓๑๖, ๓๒๓
ทายกผู้ให้ ๓๓๒
ท้าว ๒๕๕
ท้าวขันตี ๑๕๒, ๑๕๓
ท้าวคำ ๑๖๙, ๑๘๓, ๑๙๒, ๒๐๑
ท้าวคำ เมืองเดชอุดม ๒๐๐
ท้าวจาตุมหาราชิกา ๓๓๙
ท้าวเชียง ๑๖๘, ๑๘๓
ท้าวเชียง เมืองอัตปือ ๑๙๒
ท้าวโท ๒๐๐
ท้าวนาง ๒๒๔, ๒๔๑, ๓๔๓

ท้าวพรหม ๒๐๐, ๒๐๑
ท้าวเพชรพนมสารนรินทร ๑๘๔
ท้าวเพีย เมืองเขมราษฎ ๑๕๓
ท้าวเพีย เมืองอุบลราชธานี ๑๕๓
ท้าวเพี้ย ๑๘๐, ๓๗๒
ท้าวมหาพรหม ๑๒๒
ท้าวยะ ๑๕๒
ท้าววรคณานันท (มาไลย) ๒๐๐
ท้าวสหัสเดชะ ๒๓๐
ท้าวสุริย ๑๕๓
ท้าวสุริยง ๑๘๓
ท้าวสุริยง เมืองยะโสธร ๑๙๒
ท้าวอินทโฉม ๑๕๒
ท้าวอินทรธสาร ๑๘๓
ทาษ ๒๖๑
ทาษเชลย ๙๗
ทาส ๖๗, ๑๐๐
ทาสี ๑๐๐
ทำขวัญ ๒๕๗
ทำขวัญนาค-เรื่อง ๑๐๕
ทำขวัญในการตัดจุก-เรื่อง ๑๑๕, ๑๒๒
ทำนบ ๓๐๐, ๓๐๑
ทำนบกั้นเฝือก ๓๐๑
ทำราชการ ๙๒
ทิ้งทาน ๓๑๗
ทินกรรัศมี-ม้าต้น ๓๒
ทิปัจจะนาการ ๒๐๕
ทิพกำแหง *(จัด)*, พระ ๑๕๒
ทิพเนตรทิพโสต ๓๓๗
ทิพมงคล *(ปาน)*, ขุน ๑๑๒
ทิพมงคล *(เผื่อน)*, ขุน ๑๑๒
ทิพยศุขสมบัติ ๓๕๕
ทิพยสถานเทพยสถิตย, พระที่นั่ง ๒๙
ทิพรักษา *(แก่น)*, พระ ๑๕๒
ทิพรักษา *(มั่ง วิชิตนาค)*, พระ ๑๖๐
ทิพสาตรา, หมื่น ๑๑๒
ทิพโสภา-ม้าต้น ๓๒
ทิม ๓๔๗, ๓๔๘
ทิมคด ๒๕๖
ทิมดาบ ๓๘๙
ทิมแถว ๓๔๖
ทิมแถวริมเชิงกำแพง ๓๔๗
ทิมหลวง ๓๔๘
ทิร์ฆสระ ๗๕
ทิวงคต ๑๒๒, ๒๒๗
ทิศกาลกรรณี ๑๗๓
ทิศศรี ๑๗๓
ทีฆาวกุมาร, เรื่อง ๘๓
ที่นั่งรับอาคันตุกะ ๓๖๓
ที่บูชา ๒๙๕
ที่เผาศพท้ายพระอุโบสถวัดบพิตรภิมุข ๒๖๐
ที่พาดบันได ๒๑
ที่ระฦก ๙๐, ๑๙๗
ที่ลงสรง ๙๓
ที่สรง ๘๔
ที่สรงน้ำ ๓๖๓
ที่สำหรับฉัน ๓๖๓
ที่หลวง ๓๐, ๓๔๖, ๓๔๗
ที่อยู่พระราชาคณะ ๒๘๕
ทุ่งเถียง ๒๔๘
ทุ่น ๓๔๓
ทุ่นทอด ๓๓๕
ทุ่นเรือ ๓๓๕
ทุ่นหยวก ๖๐

ทุพภิกขันตรกัลป ๓๕๔
ทุ่มโมง ๓๒๙
ทุ่มยาม ๓๒๙
ทุ่มหนึ่ง ๓๓๑
ทูต ๕๘, ๕๙, ๖๐, ๑๒๑, ๑๓๓, ๑๖๘, ๓๗๐
ทูตเตอรกี ๑๐๔
ทูตบัลเคเรีย ๑๐๔, ๑๖๙
ทูตโปรตุเกส ๓๗๐
ทูตอังกฤษ ๓๗๐
ทูตานุทูต ๕๙, ๓๕๓, ๓๕๔
ทูลกระหม่อม ๒๘, ๒๗๔
ทูลฉลอง ๒๙๐
ทูลหม่อมชายใหญ่ ๑๔
เทด, นาย ๒๖๗
เทพกินร ๑๒๒
เทพเดชะ, หลวง ๒๘๘
เทพทณฑ์ ๓๗๕, ๓๘๓
เทพผลู-พระ ๓๓๖
เทพพนมถวายกร ๒๐
เทพย์ ๒๖๔
เทพยเจ้าในฉะกามาพจร ๓๑๗
เทพยเจ้าในอนันต์จักรวาฬ ๓๑๗
เทพยชุมนุม ๓๑๖
เทพยดา ๓๓๗
เทพยดารักษาเสวตรบวรฉัตร ๓๓๘
เทพราช-พัน ๓๓๕
เทพวรชุน, พระยา ๒๒๙
เทพวรชุน-พระยา ๒๘๘
เทพศิรินทรามาตุ, กรมสมเด็จพระ ๑๖๑
เทพศิรินทราวาศ, วัด ๒๓
เทพสุดาวดี, สมเดจพระพี่นางเธอ กรมสมเดจพระ ๓๗
เทพสุริยมณฑล ๒๐
เทพา ๓๓๗
เทพาธิบดี *(แจ่ม บุรณโชติ)*, พระ ๖๘
เทพาธิบดี *(แจ่ม บุรณโชติ)*, พระยา ๑๘๓
เทพามาตย์, กรมสมเดจพระ ๓๗
เทพามาตย์พระพันปีหลวง, กรมสมเดจพระ ๓๗
เทพารักษ ๓๓๙
เทพี ๒๔๘, ๒๔๙
เทวดาที่เสวยอายุศม์ ๔๓
เทวดานพเคราะห์ ๔๓
เทวตาภาสิต ๖ ข้อ-เรื่อง ๑๕๔
เทวธิดา ๓๕๕
เทวบุตร ๓๕๕
เทวรูป ๑๙๖, ๒๔๙, ๒๖๔
เทวรูปพระพุฒ ๑๖๐
เทวโลกย ๑๙๖, ๓๓๙
เทวโลกย์ ๓๕๕
เทววงษวโรปการ, พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวง ๑๓๖
เทวสถาน ๓๗๕
เทวะวงษ, กรมหลวง ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔
เทวะวงษวโรประการ, กรมหลวง ๒๒๖
เทวะวงษวโรประการ, พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวง ๘๗, ๑๒๘, ๑๒๙, ๑๖๑
เทวัญอุไทยวงษ, พระองคเจ้า ๑๗, ๓๓, ๖๖, ๙๑, ๑๓๘, ๑๖๓
เทวัญอุไทยวงษ, พระองค์เจ้า ๔๙, ๑๑๓, ๑๒๑, ๑๔๗, ๑๔๘, ๑๖๒, ๑๗๘, ๑๘๗, ๑๙๒, ๒๐๓, ๒๐๘, ๒๑๐

เทวัญอุไทยวงษ์, พระองค์เจ้า ๑๘๕
เทวาธิวัดถ์-เรือ ๓๐๔
เทวาธีราช *(ม.ร.ว.แดง อิศรเสนา)*, หม่อม ๑๕๒
เทวีของวิษณุ ๑๐๑
เทศจารีต ๓๒๙, ๓๓๐
เทศน์ธรรมวัตร ๒๖๖
เทศนาพระธรรมจักแลเทศนาดาวดึงษ์, เรื่อง ๓๑๖
เทียนโคม ๓๒๐
เทียนฉัตร ๓๔๓
เทียนชนวน ๒๖๓
เทียนไชย ๗๒, ๘๑, ๑๒๓, ๑๒๘, ๑๒๙, ๒๖๓, ๒๖๔
เทียนธูป ๒๖๔, ๒๙๕, ๓๑๗
เทียนนมัสการ ๖๔, ๘๐
เทียนฝอยทอง-ดอกไม้เพลิง ๓๖๘
เทียนพรรษา ๒๕๗, ๒๕๘, ๒๘๔
เทียนราย ๒๕๕, ๓๕๑
เทียนรุ่ง ๒๕๕
เทียนเวียน ๒๔๗
เทียม *บุนนาค* มหาดเล็ก, นาย ๖๓
เทียม *บุนนาค* มหาดเล็ก, นาย -บุตรพระยาสุรินทรฦๅไชย *(เทศ บุนนาค)* ๙๕
เทียมแอก ๒๔๙
แทงหวย ๓๒๑, ๓๒๔
แท่นมณฑล ๒๔๘
แท่นศิลา ๑๐๓
โทน ๓๖๗
โทรเลข ๑๓๐
ไทย-คำ ๓๖๙
ไทยเงี้ยว ๑๙๕
ไทยต่างด้าวท้าวต่างแดน ๑๖๕
ไทยใต้ ๑๙๕
ไทยทาน ๓๑๓
ไทยธรรม ๓๓๓
ไทยสยาม ๑๙๕
ไทยใหญ่ ๑๙๔, ๑๙๕
ไทร, เมือง ๑๕๓, ๒๔๐
ไทรย, เมือง ๘๘
ไทรโยก, พระยา ๓๕๖
ไทรโยกเก่า, เมือง ๓๕๗
ไทรโยค, เมือง ๑๔๔

ธ

ธง ๒๕๘, ๒๖๓, ๒๖๔, ๒๘๐, ๒๘๗, ๒๙๐, ๓๔๑, ๓๕๒
ธงจีน ๒๔๙
ธงไชย ๒๘๐
ธงแพร ๒๘๘, ๒๙๒
ธงมกร ๒๔๑
ธงสามชาย ๒๘๙
ธงอังกฤษ ๓๗๐
ธน, เมือง ๑๑๗
ธนเทพ, ขุน ๑๑๒
ธนบุรี ๒๘๓
ธนบุรี ดูเพิ่ม กรุงธนบุรี
ธนบุรี, เมือง ๑๑๗
ธนบุรี-ชื่อเมือง ๑๑๗
ธนบูรี ๑๒๕
ธนบูรี ดูเพิ่ม กรุงธนบูรี
ธนบูรี, เมือง ๑๒๔
ธนู ๒๘๑

ธนูฟ้าเฟื่อง-ม้าต้น ๓๒
ธรรมการ ๓๒๒, ๓๒๔, ๓๗๘
ธรรมการ, กรม ๓๖๑
ธรรมปรีชา, พระยา ๓๓๗
ธรรมยุติ ๒๗๙
ธรรมยุติก์ ๓๒๖
ธรรมสารี ๓๕๔
ธรรมสุนทร, หลวง ๓๓๗
ธรรมา *(บุญรอด)*, เจ้าพระยา ๒๑
ธรรมาศน์ ๒๖๖, ๒๖๗
ธวัช ๒๙๐
ธัญญา ๒๖๕, ๓๒๘
ธาดาธิเบศร์, พระ ๒๔๕
ธาตุพระอรหันต ๓๔๑
ธิดาเจ้ากรุงธนบุรี ๖๙
ธิเบศร, กรมหมื่น ๒๗๗
ธิเบศรบวร, กรมหมื่น ๒๗๗
ธิเบศรบวร, พระเจ้าหลานเธอ กรมหมื่น ๓๗
ธูปเทียน ๒๔๙, ๒๕๐, ๒๕๘, ๒๖๓
ธูปเทียนทอง ๔๗

น

นก-ดอกไม้เพลิง ๓๖๐
นกแก้วแดง ๒๔๒
นกเขา ๓๗๒
นกคับแค ๓๗๑
นกโนรี ๓๗๑
นกบิน-ดอกไม้เพลิง ๒๔๖
นกเป็ดน้ำ ๓๗๑
นกยูง ๗๕
นกสับ-ปืน ๒๙๐
นคร, ขุน ๘๐
นครเขื่อนขัน, เมือง ๑๖๐
นครเขื่อนขันธ, เมือง ๑๑๗, ๓๓๙
นครจำปาศักดิ, เมือง ๑๕๒, ๑๕๓, ๑๖๐
นครเชียงใหม่, พระเจ้า ๑๘๔
นครเชียงใหม่, เมือง ๑๒๐, ๑๒๘, ๑๕๓, ๑๘๔
นครนายก, เมือง ๖๔, ๗๑, ๑๕๒, ๑๕๓
นครบาล ๓๓๖
นครไกยพิเฉท *(ยิ้ม)*, หลวง ๑๔๔
นครราชสิมา, เมือง ๑๔๔, ๑๕๒
นครราชสีมา, พระยา ๖๓
นครราชสีมา, เมือง ๖๓, ๗๙
นครราชสีห์มา,เมือง ๒๕๓
นครลำปาง, พระยา ๓๗๒
นครลำปาง, เมือง ๑๖, ๑๘๐
นครลำพูน, เมือง ๑๒๘, ๑๕๓
นครศรีธรรมราช, เมือง ๑๗๓, ๑๙๒
นครศรีบริรักษ, พระ ๑๖๘, ๑๖๙, ๑๘๓
นครสวรรค, เมือง ๘๘
นครสวรรค์, เมือง ๑๕๓
นครเสียมราฐ, เมือง ๑๒๐, ๑๕๒, ๑๖๐, ๑๘๔
นครหลวงพระบาง ๑๒๘
นงคราญสโมสร, พระที่นั่ง ๑๒๘, ๑๒๙, ๑๓๐, ๓๔๕
นน, เมือง ๑๑๗
นนทบูรี, เมือง ๒๘๓
นพวรรค ๓๒๗
นมการ ๒๐๕
นมัศการ ๒๐๕
นราเทเวศร, พระเจ้าหลานเธอ กรมหมื่น ๓๗
นราเทเวศร์, กรม ๓๗

นราโภคัย *(รุ่ง รัชตประกร)*, ขุน ๑๕๒
นรายน์มหาราช, พระ ๕๘
นรายน์มหาราช, พระบาทสมเดจพระ ๕๘, ๕๙, ๖๐
นรายน์มหาราช, สมเดจพระ ๕๙, ๖๐
นราเรืองเดช, หลวง ๒๘๘
นราฤทธิไกร, ขุน ๒๙๖
นรินทร์, พระ ๒๘๒
นรินทรเทพย (ฉิม), กรมหมื่น ๓๗
นรินทรพิทักษ (มุข), กรมหมื่น ๓๗
นรินทรราชเสนี *(ปั้น ปันยารชุน)*, พระ ๖๔, ๘๐
นรินทรราชเสนี *(ปั้น ปันยารชุน)*, พระยา ๖๔
นรินทรสงคราม, พระ ๑๕๒, ๑๖๐
นรินทร์เสนี, พระ ๒๙๑
นริศรานุวัติวงษ, กรมขุน ๒๔๓
นเรนทร์, เจ้าฟ้า ๒๐
นเรนทรบริรักษ (เจ่ง), กรมหมื่น ๓๗
นเรศมหาราชเจ้า, สมเด็จพระ ๒๑๓
นเรศร, กรมหมื่น ๑๒, ๑๔
นเรศรโยธี ๓๗
นเรศรโยธี, พระเจ้าหลานเธอ กรมหมื่น ๓๗
นเรศรวรฤทธิ, กรมหมื่น ๑๖
นเรศรวรฤทธิ, พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น ๘
นเรศวร, พระ ๒๒๗, ๒๓๖
นเรศวร, สมเด็จพระ ๒๓๕
นลราช, เรื่อง ๖๗
นอนหอกดาบ ๓๑๗
น้อยแก้ว เมืองคน, นาย ๑๖
น้อยตะ ๓๗๗, ๓๗๘
น้อยนฤมล, พระองคเจ้า ๖๙
น้อยบุตรเจ้าพระยาเทพฉิม ๑๔๑
น้อยศุขเกษม, นาย ๒๗
น้อยสมพมิต, นาย ๒๗
นักขัตฤกษ ๒๕๘
นักปราชราชบัณฑิตย ๓๕๕
นักศราช ๒๘๙, ๒๙๐
นักษัตรฤกษ ๑๖๖
นักสราช ๓๐๓
นักสัตว ๑๒๒
นั่งกระลาบาท ๖๐
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเดจพระ ๒๘, ๖๕, ๖๙, ๗๗, ๘๔, ๒๗๓, ๒๗๔, ๒๗๖, ๒๘๔, ๒๘๕, ๓๓๓, ๓๔๕, ๓๘๔
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ ๖๙, ๒๑๒, ๒๒๙, ๒๓๖, ๒๓๗, ๒๗๕, ๓๖๐
นา, กรม ๖๔, ๙๕, ๒๔๙
นาเกลือ ๘๙
นาขานส้อยตองสิงคสู ๓๕๓
นาดอน ๒๖๔
นาทุ่ง ๒๕๐
นาลุ่ม ๒๖๔
นาสวน ๒๕๐
น่าจั่ว ๒๑, ๒๒
น่าฉาน ๓๔๘, ๓๔๙
น่าโฉนด ๒๓๖
น่าตัก ๑๙๕
น่าบัน ๒๐, ๒๙
น่าบันประเจิด ๒๘
นาค ๒๕๒, ๒๕๖, ๒๕๗, ๒๕๘
นาคราชเลี้ยว ๒๐

นาค-เรือ ๓๕๙
นาคสดุ้ง ๒๑, ๒๙
นาคเอก ๒๕๗
นางกำนัน ๒๒๗
นางกินร ๑๒๒
นางเชิญเครื่อง ๖๐, ๙๓
นางเชิญมยุรฉัตร ๙๓, ๑๔๑
นางถวายอยู่งานพัด ๑๒๙
นางพระสนม ๓๑๗
นางรอง, เมือง ๒๐๑
นางรูปงาม ๑๓๓
นางลักษมี ๑๐๑
นางศรีดา ๑๒๒
นางสระ ๖๐, ๙๓
นาน-คำ ๒๔๐
น่าน ๑๙๔
น่าน, พระยา ๓๗๒
น่าน, เมือง ๑๔๔, ๓๔๑
นามกัณฑ ๓๑๒
นายกวด ๒๖๗
นายกวด *(เพ่ง บุนนาค)* ๒๗
นายเงิน ๒๓๖
นายชะมอง ๓๐๑
นายชาญภูเบศร *(เพิ่ม สิงหเสนี)*, หลวง ๖๔
นายชิด ๒๖๗
นายด่านเมืองจันทบุรี ๑๖๐
นายด้าน ๖๔, ๗๒
นายท้าย ๘๐
นายท้ายช้าง ๒๖๕
นายนเรศธิรักษ *(เพิ่ม สิงหเสนี)* ๖๔
นายบ้าน ๒๙๙, ๓๐๑, ๓๗๗
นายบ้านอัฎรัน ๓๕๔
นายเปรียบมวย ๒๙๑
นายพิจารณสรรพกิจ *(เผือก สุรคุปต์)* ๒๗
นายรอง ๒๙๑
นายรองขัน ๒๖๗
นายราชจินดา *(อรุณ บุนนาค)* ๖๔
นายเรือ ๓๗๐
นายโรงนายเอก ๒๒๙
นายเวร ๙๗, ๒๒๘, ๒๘๐, ๒๙๑
นายสุริยาวุธ ๖๔
นายสุริยาวุธ *(สังข์ บุนนาค)* ๖๔
นายเสถียรรักษา ปลัดวังซ้าย *(ศิริ เอมะศิริ)* ๒๓๓
นายเสร้า ๒๘๙
นายหมวด ๘๐
นายห้าง ๑๔๓
นายอากร ๒๗๔, ๒๙๙, ๓๐๐, ๓๐๑
นายอำเภอ ๒๙๙, ๓๐๑, ๓๓๓, ๓๗๗
นารายน์ ๑๐๑
นารายน์, พระ ๓๗
นารายน์มหาราช, สมเด็จพระ ๒๔๔
นารายน์สี่กรทรงครุธ ๒๐
นาวานุรักษ, หลวง ๒๖๗
นาสิก ๘๖, ๑๐๒
นาสิกกา ๖๕
นาสิกา ๑๐๒
นาฬิกา ๓๒๙
นาฬิกากล ๓๒๙, ๓๓๐, ๓๓๑
นาฬิกาขันลอยน้ำ ๓๒๙, ๓๓๐
นาฬิกาแดด ๓๓๐
นำบอก ๑๖๘, ๑๘๓
นำบอกหัวเมือง ๑๙๒, ๒๐๐
น้ำกรดน้ำสังข์ ๑๒๙

น้ำค้าง ๓๒๘
น้ำชา ๒๔
น้ำตาล ๒๕๖
น้ำตาลส้ม ๓๒๑, ๓๒๓
น้ำท่วม-เมืองพม่า ๑๖
น้ำปัญจมหานที ๑๒๘
น้ำพระบุพโพ ๘๘
น้ำพระพัฒสัตย์ ๒๔๑
น้ำพระพิพัฒสัตยา ๑๖๕, ๑๖๖, ๑๙๙
น้ำพระพุทธมนต ๑๒๘, ๑๒๙
น้ำพระมหาสังข์ ๑๓๐
น้ำพิพัฒสัตยา ๑๖๕
น้ำพุทธมนต์ ๒๖๖
น้ำมนต ๑๖๕
น้ำมนต์ ๓๕
น้ำมพร้าว ๒๕๗
น้ำมัน ๓๒๗, ๓๘๓
น้ำมันธรรมดา ๒๔
น้ำมันยาง ๓๑๖
น้ำรัก ๓๑๖
น้ำลด ๓๘๔
น้ำฦก ๑๖๒
น้ำวนบางกะจะ ๒๕๓
น้ำสังข์ ๒๔๙
น้ำหอม ๒๔, ๑๔๔
น้ำอบ ๑๔๓
น้ำอ้อย ๓๑๖
นิกอลาศ เมืองมินเครเลีย, ปรินซ ๙๖, ๑๐๔, ๑๓๐, ๑๓๖
นิกอลาศ เมืองมินเครเลีย, ปรินส ๑๕๓
นิกอลาศ, ปรินซ ๘๑, ๘๙
นิกอลาศ, ปรินส ๑๒๐
นิกายอุบาฬีวงษ ๓๘๖
นิคมคามบริรักษ *(สมิงสามปราบ)*, หลวง ๒๐๐
นิจภัตรคีลานะภัตร ๓๓๗
นิดชิดนาดชาติ-คำ ๒๒๙
นิตยภัตร ๓๖๑
นิติศาสตร ๗๖
นินนภูมิบดิ, พระ ๑๕๒
นิปัจจะการ ๒๐๕
นิภานภดล, พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า ๑๒๐
นิ่ม, นาย ๓๑๒
นิลภาหุ-ม้าต้น ๓๒
นิลวรรณา-ม้าต้น ๓๒
นิ้วช่างไม้ ๑๙๖
นิ้วหนึ่งคือเจ็ดเมล็ดเข้าเปลือก ๑๙๖
นิเวศธรรมประวัติ, วัด ๓๑
นุ่งขาว ๒๖๗
นุ่ง-ทงเข้าบิน ๒๘๑
นุ่งผ้าโจง ๑๕๐
นุ่งม่วง ๒๘๑
นุ่งยกเยี่ยรบับ ๒๕๖
นุ่งลาย ๒๔๙
นุ่งสองปักลาย ๒๘๑
นุ่งหุ่มผ้าขาว ๖๕
นุ่งไหม ๒๘๐
นุชิตนิโนรส, กรมหมื่น ๓๒๑
นุชิตสงคราม, ขุน ๒๙๖
นุภาพไตรภพ *(แย้ม)*, พระยา ๑๒๐, ๑๕๒, ๑๖๐, ๒๐๑
เนลีดอฟ, มองซิเออ ๘๙
เนียม, นาย ๓๑๒
เนื้อแก้ว ๑๙๕
เนื้อนพคุณ-ม้าต้น ๓๒

เนื้อนาบุญ ๓๒๒
โน๊ตเพลงระบำ ๖๐
ในเรื่องเตลงพ่ายพระเจ้าหงษาวดี
สอนพระมหาอุปราชา-เรื่อง ๑๔๙
ในหลวง ๖๑, ๑๐๙, ๑๒๕, ๒๕๓, ๒๖๗, ๒๗๓, ๓๔๖
ในใหญ่ซ้ายขวาสม-ตำรวจ ๒๙๐
ในใหญ่นอกสนม-ตำรวจ ๒๙๖

บ

บดินทร, กรมขุน ๑๔
บดินทรเดชา ๕๔
บดินทรไพศาลโสภณ, กรมขุน ๒๓๓
บทพระไอยการ ๓๒๓
บโทน ๒๔๘
บพิตรภิมุข, วัด ๒๓
บรมโกษ ๓๗
บรมธาตุ ๒๗๙, ๓๒๘
บรมนิวาศ, วัด ๒๗๔
บรมราช, หลวง ๒๙๑
บรมราชสถิตยมโหฬาร, พระที่นั่ง ๔๘
บรมราชาธิราชที่สอง, สมเดจพระ ๑๐๑
บรมราชาภิเศก ๑๘๑, ๒๘๕, ๓๓๒, ๓๔๔
บรมวงษ-คำ ๓๖๐
บรมวงษอิศรวรารام, วัด ๓๙
บรมโอรสาธิราช, สมเด็จพระ ๑๒๙, ๑๓๐
บรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้าสยามมกุฎราชกุมาร, สมเดจพระ ๑๓๐
บรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร, สมเดจพระ ๑๙๑
บรมโอรสาธิราช, สมเด็จพระ ๑๓๐, ๑๓๖, ๑๕๒, ๑๙๒, ๒๐๐, ๒๐๑
บรรชาพล, ขุน ๒๘๙
บรรณาการ ๒๕๓, ๒๗๕
บรรพชา ๓๓๒
บรรพชาอุปสมบท ๓๘๖, ๓๘๗
บรรพชิต ๑๐๒, ๒๘๓, ๓๒๓
บรรหาอรรถคดี *(สุด สามะสุทธิ)*, หลวง ๓๒๕
บริกขารภัณฑ์ ๒๖๔
บริขาร ๗๒, ๘๘, ๑๑๒
บริขารเครื่องกัณฑ์ ๖๔
บริบูรณ์โกษา *(ฮวด โชติกพุกกณะ)*, หลวง ๖๘
บริรักษภูธร *(ขำ ณนคร)*, พระยา ๑๔๔, ๑๘๓
บริรักษโลหวิไสย *(จีนหงี ณระนอง)*, หลวง ๑๕๒
บวงบน ๕๐
บ้วน-พระศรี ๒๘๑
บวบไม้ไผ่ ๘๐
บวรนิเวศ, วัด ๒๗๔, ๓๗๙, ๓๘๗
บวรนิเวศน์, วัด ๑๖
บวรนิเวศน์-วัด ๒๓๒
บวรมงคล, วัด ๒๓
บวรราชนุรักษ *(ด้วง ศิริวัฒนกุล)*, พระ ๒๗
บวรวิไชยชาญ, กรมหมื่น ๒๗๓
บวรสฐานสุธาวาศ ๓๖
บวรสถาน, วัด ๘๒
บ่อแร่สังกะสี ๓๒
บอกแก้หนังสือผิด ๑๒๓
บอกบาดนาฬิกา ๓๒๙
บอกเมืองร้อยเอ็จ ๑๘๓
บอกเมืองอัตปือ ๑๘๓

บอกหวย ๓๒๑, ๓๒๔
บอกหัวเมือง ๖๓, ๗๑, ๗๙, ๘๘, ๙๕, ๑๔๔, ๑๕๑
บ่อนเบี้ย ๑๒๔, ๒๗๔
บะดี-คำ ๗๓, ๗๔
บังคน-เรือ ๓๐๔
บังแทรก ๒๘๐
บังพระสูริย ๒๙๐
บังพระสูริย์ ๒๘๑
บังสกุลกระดูก ๓๔
บังสกุลจีวร ๓๔
บังสุกุล ๓๘๕
บัณฑิตย ๑๖๕, ๒๗๓
บัณฑิตยยาจารย ๑๗๓
บัณรัศะวาร ๓๘๔
บัณหาธรรม ๑๙๖
บัณหาธรรม, เรื่อง ๑๙๕, ๒๐๔
บันไดแก้ว ๖๑
บันไดเงินบันไดทอง ๖๑
บันลังก์ ๓๑๑, ๓๓๕, ๓๓๖
บัพโต ๓๗๕, ๓๘๓
บัพพัชชา ๒๕๗
บัลกัล, แหลม ๕๖
บัลคัน, ประเทศ ๔๐
บัลเคเรีย ๔๘
บัลเคเรีย, ชาวเมือง ๑๓๐
บัลเคเรีย, ประเทศ ๔๐
บัลเคเรีย, เมือง ๒๔, ๕๖, ๖๕, ๗๓, ๘๙, ๑๐๓, ๑๓๐, ๑๓๖, ๑๓๗, ๑๔๕, ๑๕๓, ๑๖๑, ๑๗๖
บัลเคเรีย, ราษฎรชาวเมือง ๑๑๒
บัลเคเรียแลโรแมเลีย, เมือง ๘๙
บัลลังก์ ๒๘๙, ๒๙๐, ๓๕๙
บัลเลอร, เยเนราลเซอรเอดเวศ ๙๖
บัวกลุ่ม ๒๘๔
บัวเผื่อน ๓๗๑
บัวหลวง ๓๗๑
บ่าเฉวียง ๒๕๖
บางกอก ๔๔, ๙๐, ๑๒๕
บางกอก, เมือง ๑๑๗, ๑๒๔
บางกอกน้อย ๑๑๗
บางกอกน้อย, คลอง ๒๑, ๑๒๔
บางกอกสยาม ๒๑
บางกอกใหญ่ ๑๑๗, ๑๒๔
บางกอกใหญ่, คลอง ๒๑, ๒๑๒
บางขวาง, คลอง ๒๘๓
บางขุนเทียน ๘๙
บางครก ๑๔๕
บางช้าง ๑๒๕
บางปู, คลอง ๑๔๕
บางพลัด ๑๒๕
บางพลู ๑๒๕
บางยี่เรือ ๑๑๗
บางลมุด แขวงเมืองนนทบุรี ๒๙
บางหลวง ๑๒๔
บางหลวง, คลอง ๑๒๔
บาญชีเบี้ยหวัด ๒๗๗
บาญชีเบี้ยหวัดแลเงินเดือน ๒๗๖
บาญชีสัมโนครัว ๑๘๓
บาญชีหนังสือไทย หนังสือฝรั่ง ๓๘๘
บาดหมาย ๒๑, ๒๘, ๒๙, ๓๖, ๑๒๔, ๓๗๒
บาดหมายจดหมาย ๓๗
บาตรแก้ว ๓๗๕, ๓๘๓, ๓๘๔

บาตรน้ำ ๒๕๘
บาตรน้ำมนต์ ๒๔๘
บาตรเหล็ก ๓๑๗
บาทนาฬิกา ๓๒๙
บาทบงสุ์ ๓๑๙
บาทบริจาริก, กรมหลวง ๓๗
บาทหลวง ๕๙, ๙๗
บานพแนก
ตั้งเจ้าท่าหลวงวิสุทธิสาครดิฐ ๓๖๙
บานมิรู้โรย ๑๒๒
บ้านกลบชี ๑๔๕
บ้านช่อง ๓๒๖
บ้านตะภู ๓๕๗
บ้านบางยี่ขัน ๔๒
บ้านบาตร ๒๖๐
บ้านพระยาศรีสิงหเทพ (เพ็ง) ๓๔๙
บ้านแพน ๑๓๗
บ้านระแหง ๓๕๖, ๓๕๗
บ้านหม้อ บางขุนเทียน ๒๘๔
บ้านหมอปลัดเล ๑๑๗
บ้านแหลม ๑๔๕
บ้านใหม่-ไพร่ ๓๐๓
บายศรี ๑๐๖, ๑๒๒, ๑๒๓, ๒๕๗, ๒๖๓
บายศรี-แก้วสุวรรณ์หิรัญ ๒๔๗
บายศรี-ตอง หิรัญ สุวรรณ์ แก้ว ๒๔๒
บายศรี-สุวรรณหิรัญมณี ๒๕๖
บายศรีห้าชั้น ๑๒๒
บ้ายหวย ๓๒๑
บาแรกทหารน่า ๑๔๓, ๑๔๔
บ่าวไพร่ ๙๐, ๓๔๗, ๓๗๖
บาศ ๒๖๕
บาฬีดิกชันนารี ๕๑
บาฬีแลอรรถกถา ๓๘๖
บาฬีอรรถกะถา ๓๘๗
บำเบ, เมือง ๒๔๐
บำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณาทาน ๘
บำราบปรปักษ, กรมสมเดจพระ ๘๘
บำราบปรปักษ, กรมสมเด็จพระ ๑๕๒
บำราบปรปักษ, สมเดจกรมพระ ๑๗, ๒๕, ๔๑, ๔๙, ๙๑, ๑๖๒, ๑๗๑
บำราบปรปักษ, สมเด็จกรมพระ ๓๓, ๑๘๔, ๑๘๖, ๑๙๓, ๒๐๗, ๒๐๙, ๒๑๐
บำราบปรปักษ, สมเด็จพระ ๑๕๒
บำราบปรปักษ, สมเดจพระเจ้าบรมวงษเธอ เจ้าฟ้ามหามาลา กรมสมเดจพระ ๓๒๕
บำราปปรปักษ, สมเดจกรมพระ ๑๔๗
บำเรอภักด์-พระยา ๒๙๑
บำเรอภักดีดิษ *(โรจนดิศ)*, พระยา ๒๓๗
บำเรอห์ภักดิ์-พระยา ๒๘๑
บิชอบออฟเมแตลโลโปลิศ ๕๙
บิณฑบาตร ๓๒๖
บุช อิศเกวร์, ยอน ๓๗๑
บุญนากพลเทพ, อ้าย ๒๒๙
บุญมี, นาย ๑๔๑
บุตรขุนนาง ๓๖๑
บุตรบุตรีกรมพระราชวังหลัง ๔๔
บุตรหลานเหลน ๒๘
บุตรีเจ้าเมืองเวียงจัน ๕๓
บุรพคุณี ๒๙๓
บุรพาสาธ ๒๙๓
บุรินทรประดิษฐาราม, วัด ๑๕๒

บุรุศยรัตน์ราชพรรลภ *(เพ็ง เพ็ญกุล)*, พระยา ๒๖๗
บุรุศรัตน์พัลลพเพง *(เพ็ญกุล)*, พระยา ๒๓๖
บุลเลียน ๕๑
บุศบก ๑๐๓
บุษบก ๒๐, ๒๘๙, ๓๐๓, ๓๕๑
บุษบกม่านตาด ๒๘๙
บุษบกมาลามหาจักรพรรดิพิมาน, พระที่นั่ง ๓๑๒
บุษบกมาลามหาจักรพรรติพิมาน อุดรสะถานภิมุข, พระที่นั่ง ๓๗๗
บุษย์น้ำขาว ๑๙๕
บุษราคัม-ม้าต้น ๓๒
บุหรี่ ๒๔
เบงคอล, เมือง ๓๗๐
เบญจครรภ ๒๔๘, ๓๒๗, ๓๗๕
เบญจครรภนพวัค ๒๖๔
เบ็ญจา ๓๔๘
เบญจางค์ประดิฐ ๒๐๕
เบรส์ต, เมือง ๕๘, ๕๙
เบลกสลี, เคอลแนลเย ๘๗
เบอรลิน, เมือง ๖๕
เบ้าเททอง ๔๒
เบาะหมอน ๒๙๑
เบิกเข้าจ่ายเข้า ๒๒๙
เบิกแขกเมือง ๓๐๔
เบิกแขกเมืองแลพระราชปฏิสัณฐาร ๓๐๔
เบิกแว่น ๕๕
เบี้ย ๒๕๘
เบี้ยปรับ ๒๖๑, ๓๕๖
เบี้ยปรับไหม ๓๐๐
เบี้ยหวัด ๕๖, ๖๔, ๒๒๙, ๒๓๗, ๒๖๕, ๒๗๓, ๒๗๔, ๓๗๑, ๓๗๖
เบี้ยหวัด-หม่อมเหม็น ๒๗๗
เบี้ยหวัดข้าราชการ ฝ่ายพระราชวังบวร-เรื่อง ๖๔
เบี้ยหวัดเงินเดือน ๑๑
เบี้ยหวัดเงินเดือนเจ้าต่างกรมไม่มีกรม ๒๗๕
เบี้ยหวัดเงินเดือนในพระบวรราชวัง ๒๗๕
เบี้ยหวัดเจ้านายในพระบวรราชวัง ๒๗๖
เบี้ยหวัดแลเงินเดือน ๒๗๖
เบื้องบาทบงกชมาศ ๑๖๘
แบตเตอรเลียนทหารแซก ๑๖
แบตเตอรเลียนทหารม้าเรอรยิเมนต์ ๑๖
แบรี, ลอศแซลิศ ๖๕
โบถวิหาร ๔๒
โบราณราชประเพณี ๒๐
โบราณุรักษ *(ชู ภมรสูต)*, พระ ๑๘๔
ใบชา ๑๓๗, ๒๘๖, ๓๓๓
ใบตรา ๑๒๔
ใบตอง ๓๕๐
ใบตองตนี ๑๒๒
ใบบอก ๑๕, ๑๘๐, ๓๗๒
ใบบอกหัวเมือง ๕๖
ใบพระมหาโพธิ ๓๘๐
ใบโพทอง ๓๗๙
ใบรกา ๒๑, ๒๒, ๒๘, ๒๙, ๔๒, ๓๖๓
ใบระกา ๒๐
ใบโวต ๓๕๗
ใบสอ ๓๓๙
ใบไส้แล่นเสี้ยว ๑๙๐
ใบเสร็จแท้ ๑๐๘

ใบเสร็จป่า ๑๐๘
ใบเสร็จรับเงิน ๑๐๘

ป

ปคำ ๒๖๔
ปฏิปทา ๘๓
ปฏิคม ๗
ปฏิภาณพิจิตร, ขุน ๓๕๖
ปฏิสังขรณ์ทาน ๔๐
ปติ ๕๗, ๗๓, ๗๔, ๗๕
ปถมสังคายนาย ๓๐๖
ปทัด-ดอกไม้เพลิง ๓๖๘
ปรบไก่ ๓๑๗, ๓๖๗
ปรมัยยิกาวาศ, วัด ๓๑
ปรมานุชิตชิโนรส, กรมสมเดจพระ ๓๖๔
ปรมานุชิโนรส ศรีสุคตขัตติยวงศ,
กรมสมเดจพระ ๕๑
ปรเมศวร, เจ้าฟ้า ๒๕๓
ประกายพฤกษ-ม้าต้น ๓๒
ประกาศ ถวายสีมาพระพุทธรัตนสถาน ๓๖๓
ประกาศขี่ม้า ๓๕๖
ประกาศเจ้าเมืองกรมการ ๓๗๒
ประกาศเทวดา ๓๓๗
ประกาศเทวดา-แผ่นดินพระบาทสมเดจ
พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ๓๐๔
ประกาศในรัชกาลที่ ๔-คำ กับ แก่ แต่ ต่อ ๙๖
ประกาศพระโอรสพระธิดา
ในพระบวรราชวัง ๒๗๓
ประกาศยอพระเกียรติ
เฉลิมพระปรมาพิไธย ๑๒๙
ประกาศราชาคณะ ถานา
เปรียญที่สึกแล้ว ๓๖๐
ประกาศเรื่องให้หนังสือคุ้มภาษีอากร ๓๗๖
ประกาศวัดไชยพฤกษมาลา
วัดเขมาภิรตาราม ๒๘๓
ประกาศว่าด้วยนุ่งขาวในการพระศพ ๒๖๗
ประคำ ๑๖๑
ประจวบคีรีขันธ, เมือง ๑๖๒
ประจวบคีรีขันธ์, เมือง ๑๔๔, ๒๒๘
ประจันตประเทศธานี, พระยา ๒๐๑
ประจำซอง ๓๓๖
ประจำทวีป-เรือ ๓๐๔
ประจำยาม ๑๒๒
ประชวร ๒๗๔
ประชาคดีกิจ *(แช่ม บุนนาค)*, ขุน ๒๗,
๑๕๓, ๒๓๓
ประชาชีพ, พระยา ๒๒๙
ประชาชีพทอง, พระยา ๒๒๙
ประชาบดี, กรมหลวง ๓๗
ประชุมวงษ, พระองค์เจ้า ๒๗๗
ประชุมวงษ, พระองค์เจ้าหญิงใหญ่ ๒๗๗
ประฏิทิน ๒๒๔
ประตัก ๒๔๙
ประตู ดูเพิ่ม ชื่อเฉพาะนั้น ๆ
ประตูขั้ง ๒๐
ประตูคูหา ๒๐
ประตูโคหาภพชล ๒๐
ประตูฉนวนชั้นนอก ๒๐
ประตูฉนวนใน ๒๐
ประตูซุ้มประดับกระเบื้องเคลือบ ๓๑๕
ประตูซุ้มประดับกระเบื้องถ้วย ๓๑๕
ประตูแดง ๒๙
ประตูท่าช้าง ๒๙
ประตูท่าพระ ๒๙

ประตูนารีภิรม ๒๐
ประตูพิทักษบวร ๑๓๖, ๓๔๘, ๓๔๙
ประตูพิมานไชยศรี ๓๘๙
ประตูมหาไตรภพชลทวารอุทก ๒๐
ประตูยาตราสัตรี ๓๔๘
ประตูยาตราสัตรีย ๒๑
ประตูโรงช้าง ๒๑
ประตูวิเศศไชยศรี ๓๔๖, ๓๕๖
ประตูวิเสศไชยศรี ๑๓๖
ประตูศรีสุดาวงษ ๓๔๘
ประตูศรีสุนทร ๒๘, ๑๒๘, ๓๔๘, ๓๕๖
ประตูสกัดเหนือใต้ ๓๔๘
ประตูสองชั้น ๓๕๖
ประตูสุนทรทิศา ๑๓๖, ๓๔๘, ๓๔๙
ประตูหูช้าง ๒๐, ๒๑
ประตูอนงคลีลา ๓๔๘
ประตูอุดมคงคา ๒๐
ประทัด ๓๑๗
ประทาน-คำ ๑๓๒
ประทีป ๓๔๓
ประทีปแก้ว ๓๑๗
ประทุฐโทษ ๑๖๕
ประทุมคงคา, วัด ๑๖
ประทุมชาติ ๓๑๓
ประทุมธานี, เมือง ๔๐
ประทุมราชา มหาอุปราชกรุงหงษาวดี, พระ ๒๓๕
ประทุมราชา อุปราชรามัญ, พระ ๒๓๖
ประเทศยุโรปฝ่ายตวันออก-เรื่อง ๒๔
ประเทศรามัญ ๒๒๗
ประเทศสยาม-เรื่อง ๑๙๔, ๒๐๓
ประเทศอุไทยทิศ *(สุข)*, พระ ๑๘๔
ประเทียบ ๓๒๗
ประเทืองฟ้าฟื้น-ม้าต้น ๓๒
ประธานพระอุโบสถ-วัดเขมาภิรตาราม ๒๘๔
ประไพพรรณพิลาศ, พระเจ้าลูกเธอ พระองคเจ้า ๕๕, ๕๖, ๖๔, ๙๖
ประไพพรรณพิลาศ, พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า ๙๖, ๑๐๓, ๑๑๑
ประไพพิลาศ-ม้าต้น ๓๒
ประภัศร, พระองคเจ้าหญิง ๙๙
ประภากร *มาลากุล*, หม่อมเจ้า ๓๒๕
ประภาศพิพิธภัณฑ์, พระที่นั่ง ๓๔๕
ประภาศแสงจันทร์-เรือ ๓๐๔
ประมวนประมาณพล *(ชั้น สุรคุปต์)*, พระ ๖๘
ประมาณหิรัญ *(ผล)*, ขุน ๘๙
ประมูลราชทรัพย์, หลวง ๒๖๗
ประยง, พระองค์เจ้า ๒๗๗
ประยุรวงษาวาศ, วัด ๒๓
ประวิสรรชนียะ ๗๔
ประวิสัญชนี ๗๔
ประสูตร ๘๕
ปรับไหม ๓๗๖
ปราณ ๑๙๔
ปรานบุรี, เมือง ๑๖๒
ปราบดาภิเศก ๒๘๓
ปราบไตรจักร, พระยา ๑๓๕
ปราสาททอง, สมเดจพระเจ้าอยู่หัว พระรามาธิเบศรมหาราช ๙๙
ปริกขาร ๒๕๖
ปริกขารภัณฑ์ ๑๒๙, ๒๕๗, ๒๗๙
ปริกบุตรเจ้าพระยาพระคลัง ๑๔๑
ปริขาร ๘๐
ปริขารเครื่องกัณฑ ๘๐

ปริญัติ ๒๕๘
ปโรหิตโหราจารย์ ๓๘๐
ปโรหิตาโหราจารย์ ๓๗๗
ปฤษฎางค์ ๒๘๑
ปฤษนาภรณ-ม้าต้น ๓๒
ปลงศพ ๘๐, ๑๐๑
ปลวก, วัด ๓๗๗
ปลัด, ว่าที่พระ ๙๕
ปลัด-กรม ๒๘๐
ปลัดกรม ๒๒๘, ๒๒๙, ๓๑๖, ๓๓๕, ๓๖๙, ๓๗๖
ปลัดกรม-เกณฑ์หัดอย่างฝรั่ง ๒๙๖
ปลัดกรมช่างทหารในไทยขวา ๗๑
ปลัดกรมตำรวจ ๒๘๙, ๒๙๑
ปลัดกรมพระตำรวจหน้า ๒๙๖
ปลัดกรมไพร่หลวง ๑๕๒
ปลัดกรมแสงหอกดาบ ๑๑๒
ปลัดกรม-อาษาวิเสศ ๒๙๖
ปลัดกรุงเก่า ๑๘๔
ปลัดคลังในซ้าย ๑๖๙
ปลัดคลังวิเสศซ้าย ๑๙๒
ปลัดตำรวจ ๒๘๘
ปลัดทหารใน ๓๓๖
ปลัด-ทูลฉลอง ๒๘๐
ปลัดทูลฉลองกรมมหาดไทยฝ่ายพระราชวังบวร ๑๘๔
ปลัดบาญชี ๒๙๑
ปลัดเมืองกาญจนดิฐ ๖๔
ปลัดเมืองฉะเชิงเทรา ๑๘๔
ปลัดเมืองชุมพร ๙๕
ปลัดเมืองเดชอุดม *(ท้าวโท)* ๒๐๐
ปลัดเมืองเดชอุดม ๑๖๙
ปลัดเมืองท้องผาภูม, หลวง ๗๑
ปลัดเมืองนครเขื่อนขัน ๑๖๐
ปลัดเมืองพยุหคีรี ๑๖๐
ปลัด-เมืองพยุหคีรี ๑๕๒
ปลัดเมืองพัทลุง ๑๕๒
ปลัดเมืองเพ็ชรบุรณ ๑๕๓
ปลัด-เมืองเพชรบุรี ๖๓
ปลัดเมืองเพชรบุรี ๙๕
ปลัดเมืองสิงหบุรี ๑๖๐
ปลัด-เมืองสิงหบุรี ๑๕๒
ปลัดเล, บ้านหมอ ๑๑๗
ปลัดวัง ๒๙๑
ปลัดเวร ๙๗
ปลาช่อน ๒๕๘
ปลาทองปลาเงิน ๖๑
ปลายเชือก ๔๒
ปล่ำ ๒๕๖
ปลิด, เมือง ๑๕๓
ปลุงบุรี *(เก๊า)*, พระ ๑๕๒
ปลูตสระ ๗๕
ปวรณา ๓๒๐
ปวเรศวริยาลงกรณ, พระเจ้าบรมวงษเธอกรมพระ ๑๒๘
ปวัติ-นามแฝง ๓๕๐
ป้อม ดูเพิ่ม พิศาลเสมา
ป้อม ดูเพิ่ม ภูผาสุทัศ
ป้อมเก่าเมืองนครนายก ๑๕๒
ป้อมผีเสื้อสมุท ๓๓๙
ป้อมมณีปราการ ๑๓๖, ๓๔๗
ป้อมวังกรมหลวงวงษา ๑๑๗
ป้อมสัตบรรพต ๓๔๗
ป้อมสีดา ๑๔๑

ป้อมอนันตคีร ๓๔๗
ปอลิซีเมืองอาวสเตรียแลฮังเคเรีย ๑๐๔
ปอลีซี ๖๕
ปะเรียญ ๙๗
ปักขอุโบสถ ๓๕๕
ปักษีสมุท-เรือ ๒๘๘
ปักหลักปักคา-คำ ๒๕๑
ปัจเวกข์ ๔ ๓๒๒
ปัญจะมหานที ๓๑๖
ปัญจะวัคคิ ๓๔๑
ปัญญาขันธ ๓๕๕
ปัญาจิยสู ๓๕๔
ปัณหา-เรื่อง ๕๗
ปัณหาวิเคราห ๘๖
ปัณหาวิเคราะห ๑๐๒, ๑๑๘, ๑๙๐
ปัณหาวิเคราะห์ ๑๕๐
ปัดทำมะราช-ม้าต้น ๓๒
ปัตติฐตะราช ๓๗๘
ปัตเวีย ๒๓๙
ปั่นฝ้าย ๓๗๔
ปั้นลม ๒๐
ปัศตัน ๒๘๒
ปัศตู ๒๙๐
ปัศวะหล่ำ-ม้าต้น ๓๒
ป่าช้า ๒๖๐
ปากกา ๓๑๘
ปากคลองบางขวาง ๒๘๓
ปากน้ำ ๑๒๕, ๑๔๕
ปากน้ำ, วัด ๑๒๔, ๓๘๕
ปากน้ำเจ้าพระยา ๑๖๒
ปากน้ำเมืองตรัง ๘๙
ปากแพรก ๓๕๗
ปากลัด, เมือง ๑๑๗
ปาจิณ-เมือง ๑๙๔
ปาติโมกข์สังวรศิล ๓๗๙
ปายาศ ๒๖๖
ปายาศ ดูเพิ่ม เครื่องปายาศ
ปารก ๓๔๙
ปาริกชาติ ๒๘๖
ปาล, นาย ๕๙
ปาลิแมนต ๖๕
ปาลิแมนต์ ๔๐
ปาลิแมนต์เมืองฮังเครี ๔๐
ปิดทอง ๕๑
ปิดทองลายรดน้ำ ๓๑๕
ปิ่น, นาย-ข้าหลวงเดิมรัชกาลที่ ๑ ๒๒๙
ปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว,
พระบาทสมเดจพระ ๖๕, ๓๖๔
ปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ ๒๑๓
ปิ่นเกล้าเจ้าอยู่, พระบาทสมเดจพระ
ปวเรนทราเมศ มหิศเรศรังสรรค
มหันตวรเดโชมโหฬารคุณ
อดุลยสรรพเทเวศรานุรักษ
บวรจุฬจักรพรรติราชสังกาศ
บวรนารถบพิตร พระ ๓๓๓
ปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว,
พระบาทสมเดจพระบวเรนทราเมศร
มหิศเรศรังสรรค์ พระ ๒๑๑
ปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว, สมเด็จพระ
ปวเรนทราเมศมหิศเรศรังสรร
มหันตวรเดโชไชยมโหฬารคุณ
อดุลยพิเสศ สรรพเทเวศรานุรักษ
บวรจุลจักรพรรติราช
บวรนารถบพิตร พระ ๒๑๓

ปิ่นโต ๓๑๙
ปินัง ๘๙, ๒๔๐
ปินัง, เมือง ๘๙
ปิลอก ๓๕๓
ปิลอก, คลอง ๓๕๗
ปิ๋ว, เจ้าฟ้า ๖๙
ปิ๋ว, สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า ๖๙
ปีนัง, เมือง ๑๕๑
ปีวันสุกร-เรื่อง ๓๒
ปีใหม่ ๑๗๘
ปี่ ๒๔๘, ๒๘๘, ๒๙๒, ๓๒๗
ปีกกา ๑๙๔
ปืน ๒๘๑
ปืน-นกสับ ๒๙๖
ปืนโก ๒๘๗
ปืนจ่ารง ๒๘๘
ปืนทุ่นตำรวจ ๓๓๖
ปืนเล็ก ๒๘๙
ปืนหลักดั้ง ๓๓๖
ปืนหลักทอง ๓๓๖
ปืนใหญ่ ๒๘๐, ๒๘๗
ปูมม่วงไหม-ผ้านุ่ง ๒๔๙
เปนซินเวเนีย, เมือง ๓๒
เปนสัตย ๓๗๖
เปรสิเดน ๕๖
เปรียง ๓๒๗
เปรียญ ๘๘, ๓๖๑, ๓๘๔
เปรียญตรี ๓๖๑
เปรียญโท ๓๖๑
เปรียญเอก ๓๖๑
เปรียญเอกโทตรี ๓๑๒
เปลน-คำ ๒๗๐
เปลน-นามแฝง ๗๘, ๙๔, ๑๑๐, ๑๔๒, ๑๕๐, ๒๔๖, ๒๕๔, ๒๖๒, ๓๕๘, ๓๙๐
เปลื้องเครื่อง ๒๕๗
เป่าสังข์ ๓๒๘
เป่าหนัง ๔๗
เปีย *มาลากุล*, หม่อมราชวงษ ๒๔๔
แป้งนวล ๒๕๖
แป้งหอม ๒๔
แปดริ้ว ๑๒๕
แปดเหล่า, กรม ๓๓๕
แปร-ไถ ๒๔๙
แปรพระรูป ๑๐๓
โป่ง ๓๒๖
โปฎก ๓๖
โปถั่ว ๒๔๘
โปรแครม ๘๑
โปรตุเกศ ๕๘
โปรตุเกส ๓๖๙, ๓๗๐
โปรยทาน ๒๕๗, ๒๘๒
โปรยปราย ๒๔๙
โปลิศ ๒๒๔
ไปรเวต ๑๑
ไปรสนีย ๑๙
ไปรสนีย์ ๓๘, ๔๓, ๓๐๔

ผ

ผดุงศุลกกฤตย์ *(หม่อมราชวงศ์หนู อิศรางกูร)*, พระ ๗, ๒๓๔
ผนังพระอุโบสถ ๓๑๖
ผนังหลังพระเรบียง ๓๑๕
ผยองยอดฟ้า-ม้าต้น ๓๒
ผลกัลปพฤกษ ๑๓๖
ผลฟักเหลือง ๓๖๐
ผลาญไพรี, ขุน ๒๙๖
ผักชี-ลายโถ ๑๙๘
ผัดพานพ่อแพน ๓๔๖
ผัดหน้ารองพื้น ๒๕๖
ผันพระภักตร-คำ ๑๑
ผ้ากฐินหลวง ๒๘๔
ผ้ากาสาวพัตร ๒๕๗, ๓๓๒
ผ้าขลิบ ๒๘๐
ผ้าขาว ๔๘, ๘๘, ๑๕๒
ผ้าขาวม้า ๓๒๔
ผ้าฆาว ๖๑
ผ้าคาดเสื้อ ๒๔๑
ผ้าคู่ ๒๔๗
ผ้าด้าย ๒๔
ผ้าแดง ๓๘๐
ผ้าแดงทอง ๓๕๒
ผ้าไตร ๔๘, ๖๔, ๘๐, ๘๘
ผ้าไตรจีวรบริกขาร ๒๘๔
ผ้าไตรสลับแพร ๙๖
ผ้าทอดบนศพ ๓๔
ผ้าธงปฏาก ๓๔๑
ผ้านุ่ง ๒๔๙
ผ้านุ่งผ้าห่ม ๒๖๐
ผ้านุ่งพื้น ๒๕๖
ผ้านุ่งห่ม ๓๓๓
ผ้าแบน ๓๔
ผ้าป่า ๓๒๔, ๓๘๔
ผ้าป่าหลวง ๓๑
ผ้าพระกฐิน ๒๘๔
ผ้าโพก ๒๔๒
ผ้าโพกทับทิม ๒๔๘
ผ้าภู่ ๒๙๖
ผ้าม่วงสี ๑๕๒
ผ้ามหาปังสกุล ๓๘๐
ผ้ายก ๒๘๐
ผ้ายก ดูเพิ่ม ยกนุ่งพื้นขาว
ผ้ายกทอง ๒๔๘
ผ้าโยง ๓๔
ผ้าโยงบังสกุล ๓๕
ผ้าลาย ๒๘๑
ผ้าวรรษาวาสิกพัตร ๑๖๐
ผ้าวิลาศ ๒๔๒
ผ้าห่อยอดตอง ๒๕๗
ผ้าหุ้มยอดตอง ๒๕๖
ผ้าไหม ๒๔
ผีป่าเรือน ๕๐
ผีหลอก ๔๒, ๔๓
ผึ่ง มหาดเล็ก, นาย ๒๗
ผู้ครองเมืองกาญจนบุรี ๓๕๓, ๓๕๔
ผู้ครองเมืองกาญจนบูรี ๓๕๕
ผู้ครองเมืองบัลเคเรีย ๗๓
ผู้ครองเมืองเมาะตะมะ ๓๕๓, ๓๕๔
ผู้ครองเมืองสุพรรณบุรี ๑๐๐
ผู้ช่วยเมืองนครเสียมราฐ ๑๕๒
ผู้ช่วยเมืองพิศณุโลกย ๒๐๐

ผู้ช่วยเมืองเพชรบุรี *(เทียม บุนนาค)* ๙๕
ผู้ช่วย-เมืองเพชรบุรี ๖๓, ๙๕
ผู้ช่วยเมืองรนอง ๑๕๒
ผู้ช่วยราชการกงสุลต่างประเทศ ๙๗
ผู้ช่วยราชการในกรมช้าง ๒๔๔
ผู้ช่วยราชการเมืองขลุงบุรี ๑๖๐
ผู้ช่วยราชการเมืองจันทบุรี ๑๖๐
ผู้ช่วยราชการ-เมืองจันทบุรี ๒๐๐
ผู้เถ้าผู้แก่ ๒๘๔
ผู้ที่ไม่ได้อ่านหนังสือ ๓๕๒
ผู้แทนคอเวอนเมนตต่างประเทศ ๑๒๙
ผู้แทนคอเวอนแมนต์ต่างประเทศ ๑๔๓
ผู้มีบันดาศักดิ ๙๗
ผู้มีบุญ ๓๗๗, ๓๗๘
ผู้ยืนชิงช้า ๗๒
ผู้รักษาเมือง ๒๙๙, ๓๗๗
ผู้รักษาเมืองพิไชย ๘๐
ผู้รักษาเมืองฟีเลียปอปอเลียซ ๘๙
ผู้รั้ง ๒๙๙
ผู้รั้งกรมการ ๓๗๗
ผู้รับเจรจาความเมือง ๕๘
ผู้ว่าการจีนในเมืองพิจิตร ๑๘๓
ผู้ว่าการต่างประเทศ ๕๘
ผู้ว่าการต่างประเทศในเมืองอาวสเตรีย ๑๐๔
ผู้ว่าราชการเมือง ๑๑๙, ๑๒๘, ๑๔๓, ๑๕๙
ผู้ว่าราชการเมืองแกลง ๖๓, ๑๖๐
ผู้ว่าราชการเมืองขลุงบุรี ๑๖๐
ผู้ว่าราชการเมืองจตุรัส ๑๕๒, ๑๖๐
ผู้ว่าราชการเมืองไชยา ๑๕
ผู้ว่าราชการเมืองตาศเมเนีย ๙๖
ผู้ว่าราชการเมืองท้องผาภูม ๗๑, ๘๘
ผู้ว่าราชการเมืองนครนายก ๖๔
ผู้ว่าราชการเมืองบัลเคเรีย ๗๓, ๑๐๓, ๑๓๐, ๑๓๖, ๑๗๖
ผู้ว่าราชการเมืองเพชร์บูลย์ ๕๖
ผู้ว่าราชการอันเดอสะเกรตารี เมืองไอแลน ๙๖
ผู้สำเร็จราชการประเทศบัลเคเรีย ๔๐
ผู้สำเร็จราชการฝ่ายทหาร ในเมืองบัลเคเรีย ๑๖๑
ผู้สำเรจราชการเมือง ๓๗๖, ๓๗๗
ผู้สำเร็จราชการเมืองสุพรรณบุรี ๑๓๓
ผู้สำเรจราชการว่าการต่างประเทศ ๓๖๙
ผู้โหวด ๑๒
ผู้อ่านหนังสือ ๓๕๒
ผูกผ้าอกเต่า ๓๒๓
เผด็จสงคราม, พระ ๒๘๘
เผาศพที่ป่าช้า ๒๖๐
เผือกไม้ ๒๙๔
เผือกเหลือง ๒๙๔
แผ่นเงิน ๕๐, ๖๗
แผ่นดินกรุงธนบุรี ๒๑, ๒๙, ๔๔
แผ่นดินขุนหลวงสรศักดิ์ ๓๗
แผ่นดินขุนหลวงเอกทัศ ๓๗
แผ่นดินเจ้าตาก ๓๗, ๑๒๔
แผ่นดินทรงปลา ๓๗
แผ่นดินทูลกระหม่อม ๒๗๔
แผ่นดินบรมโกษ ๓๗
แผ่นดินบางกอก ๔๔
แผ่นดินพระเจ้าหลวง ๒๑
แผ่นดินพระเจ้าอู่ทอง ๒๘๔
แผ่นดินพระนารายน์ ๓๗

แผ่นดินพระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๓๓๒, ๓๓๓
แผ่นดินพระบาทสมเดจพระนรายน์มหาราช ๖๐
แผ่นดินพระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๘, ๖๕, ๖๙, ๘๔, ๒๗๓, ๒๗๔, ๒๗๖, ๒๘๔, ๒๘๕, ๓๓๓, ๓๔๔
แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๑๒, ๒๓๖, ๒๓๗
แผ่นดินพระบาทสมเดจพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย ๔๕, ๗๗, ๑๐๘, ๒๑๒, ๒๗๖, ๓๓๓, ๓๘๔
แผ่นดินพระบาทสมเดจพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ๒๗๗
แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย ๕๓
แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ๑๔๑
แผ่นดินพระบาทสมเดจพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ๖๑, ๖๙, ๘๕, ๑๐๘, ๑๑๗, ๒๗๗, ๒๘๔, ๓๓๓, ๓๔๔
แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ๑๔๑, ๒๒๙, ๒๓๗
แผ่นดินพระบาทสมเดจพระภูมินทราธิเบนทรบดี ๒๕๓
แผ่นดินพระเพทราชา ๖๐
แผ่นดินพระเพธราชา ๓๗
แผ่นดินสมเด็จพระเจ้ามหาจักรพรรดิ ๑๓๓
แผ่นดินสมเดจพระเจ้าอยู่หัวพระรามาธิเบศรมหาราชปราสาททอง ๙๙
แผ่นดินสมเดจพระนรายน์มหาราช ๕๙, ๖๐
แผ่นดินสมเด็จพระนเรศมหาราชเจ้า ๒๑๓
แผ่นดินสมเดจพระรามาธิบดีที่ ๓ ๕๘
แผ่นดินสยาม ๔๔
แผ่นดินหลวงแท้ ๑๖๕
แผ่นดินไหว ๗๑, ๗๙
แผ่นทอง ๕๐, ๖๗, ๓๗๔
แผ่นทองคำ ๒๕๓
แผ่นศิลาเมืองสุโขทัย ๑๐๐
แผ่นสัญญาบัตร ๙๖
แผลงสท้าน *(ทองคำ)*, ขุน ๘๐
โผนวิ่งชิงไชย *(เจิม บุษปะเกศ)*, จ่า ๖๔

ฝ

ฝรั่งเศส ๕๘, ๓๖๙
ฝรั่งเศส, กรุง ๕๙
ฝรั่งเศส, ประเทศ ๕๙
ฝรั่งเสศ ๑๖๑, ๒๐๔
ฝรั่งเสศ, เมือง ๒๕๓
ฝรั่งเสศทอง ๓๓๖
ฝากระดาน ๒๑, ๒๘, ๓๑๕
ฝากระดานสายบัว ๒๒
ฝากระดานหลังเจียด ๒๑
ฝาชี ๑๓๗
ฝางลับแล, เมือง ๓๗๗
ฝ่ายน่าฝ่ายใน ๒๑
ฝ่ายใน ๒๕๕
ฝีพาย ๒๘๙
ฝีพาย, กรม ๒๒๙
ฝุ่นฝอย ๒๙
เฝือก ๓๐๐, ๓๐๑
เฝือกรั้วโปะหลุม ๓๐๐

พ

พงษอิศเรศร, พระองคเจ้า ๖๙
พงษาวดาร ๓๗
พดด้วง ๔๖
พนม, เมือง ๒๐๐
พนมพินิจ, พระยา ๑๕๙
พนมไพร, เมือง ๒๐๐
พนมศก, เมือง ๑๕๓, ๑๕๙
พนมสารคาม, เมือง ๑๕๓
พนัศนิคม, เมือง ๗๑
พเนียง-ดอกไม้เพลิง ๓๖๐
พม่า ๒๐๔
พม่าข้าศึก-คำ ๒๑
พยุหคีรี, เมือง ๑๔๔, ๑๕๒, ๑๖๐
พยุหยาตรา ๒๗๙, ๒๘๗, ๒๙๖, ๓๑๑
พรต ๓๗๕
พรหม ๒๘๑
พรหม, หลวง ๑๖๐, ๑๖๘
พรหมจารี ๑๗๓
พรหมบริรักษ, พระ ๒๙๐
พรหมบุรี, เมือง ๑๔๔
พรหมภักดิ, หลวง ๑๕๒
พรหมภักดี, หลวง ๑๕๓, ๑๖๐, ๑๘๔
พรหมมาภิบาล *(จร)*, พระ ๗๙
พรหมรักษา *(กร หงสกุล)*, ขุน ๗๑
พรหมรักษา, ขุน ๒๘๙
พรหมราช-พัน ๒๙๖
พรหมวรานุรักษ, กรมหมื่น ๒๒๕
พรหมสี่หน้า ๒๐
พระกฐินทาน ๒๘๔
พระกฐินหลวงในพระบวรราชวัง ๒๘๔
พระกถิน ๒๕๘
พระกรรณ ๑๙๕, ๑๙๖
พระกร-ราชาศัพท์ ๑๒๘
พระกระถิน ๓๑
พระกระถินเรือ ๒๓
พระกระถินหลวง ๑๖
พระกระถินหัวเมือง ๓๑
พระกระลาโหม, กรม ๑๕, ๕๖, ๖๓, ๖๔, ๗๑, ๘๐, ๘๗, ๘๘, ๙๕, ๑๔๔, ๑๕๑, ๑๕๒, ๑๕๓, ๑๖๘, ๑๘๓, ๑๘๔, ๑๙๑, ๑๙๒, ๒๐๐
พระกลด ๒๘๑, ๒๙๐
พระกลดกัมลอ ๒๕๖
พระกะฐิน ๓๙
พระกาลาโหม, กรม ๑๕๙
พระกิติสารมุนี ๓๒๕
พระเกษธาตุ, เรื่อง ๓๑๖
พระเกษา ๖๐, ๘๔
พระเกาวภา ๒๘๐
พระแก้ว, วัด ๒๕๗
พระแก้วมรกฎ ๑๘๐, ๑๘๑, ๓๔๑
พระแก้วมรกฎทรงเครื่องตามฤดี, รูป ๑๘๑
พระแก้วมรกต, เรื่อง ๑๗๙
พระแก้ววังน่า, วัด ๓๖
พระโกษ ๔๘, ๓๔๑
พระโกษแก้ว ๓๔๑
พระโกษฐ ๙๖
พระโกษฐมณฑป ๙๖
พระโกษฐมณฑปทองคำเล็ก ๑๐๓
พระ-ขอฝน ๒๕๘
พระครรภ ๒๑๒
พระครอบ ๒๔๓

พระครุธพาหน ๒๘๐
พระครู ๒๕๘, ๒๘๕, ๓๖๐, ๓๖๑
พระครูพราหมณ ๑๓๐
พระครูรามัญญาธิบดี ๘๐
พระครูวิมลอาจารีย์ ๑๕๒
พระคลัง (ปาน), เจ้าพระยา ๕๙
พระคลัง ๒๗๗
พระคลัง, เจ้าพระยา ๑๔๑, ๓๗๐
พระคลังทอง ๒๗๖
พระคลังมหาสมบัติ ๒๒๘, ๒๙๙
พระคลังสินค้า, กรม ๑๕๒
พระคัมภีร์มูลกจายนะสูตร ๓๑๒
พระคำภีร ๑๖๕
พระเครื่องต้นอย่างเทศ ๑๒๙
พระเคี่ยวแก้ว ๓๑๕
พระเคี่ยวทอง ๓๑๕
พระเคี่ยวนาค ๓๑๕
พระโค ๒๔๙
พระโคทมุนีสิทธัตถ ๓๗๘
พระจัตุปาริสุทธศีล ๓๒๓
พระจัตุปาริสุทธิศีลสิกขาบท ๓๒๓
พระจันทร ๒๙๓
พระจันทรเพ็ญ ๒๙๓
พระจุฬาธาตุ ๑๙๕, ๑๙๖
พระเจดีย ๓ พระองค์ ๓๕๖
พระเจดีย ๓ องค์ ๓๕๓
พระเจดีย ๓ องค์ ดูเพิ่ม พระเจดียสามองค์
พระเจดีย ๗ ตำบล ๓๘๐
พระเจดียงา ๓๘๗
พระเจดียเดิมของกรมสมเดจพระ
ศรีสุริเยนทรามาตย ๒๘๕
พระเจดียถานเดียว ๓๑๕
พระเจดียทิศ-วัดเขมาภิรตาราม ๒๘๕
พระเจดียน้อย ๒๘๕
พระเจดียแลพระวิหาร ๑๖๒
พระเจดียสามองค์ ดูเพิ่ม พระเจดีย ๓ องค์
พระเจดียใหญ่ ๒๘๕, ๓๑๕
พระเจดีย์งามีช้างไม้ดำรับพระเจดีย์ ๑๕๑
พระเจดีย์ทองเหลือง ๓๘๐
พระเจดีย์วัดบรมนิวาศ ๒๗๔
พระเจ้ากรุง ๑๒๔
พระเจ้าตรัสในควงไม้พระมหาโพธิ์ ๓๑๖
พระเจ้าน้องนาง ๔๔
พระเจ้าน้องยา ๔๔
พระเจ้าแผ่นดิน ๓๔๕
พระเจ้าแผ่นดินเดนมาก ๖๕
พระเจ้าแผ่นดินที่ ๒ ๖๑
พระเจ้าแผ่นดินเมืองเดนมาก ๗๓
พระเจ้าแผ่นดินเมืองรูเซีย ๑๑๒
พระเจ้าแผ่นดินสยาม ๒๑
พระเจ้าแผ่นดินสองพระองค ๘๕
พระเจ้าแผ่นดินใหญ่ ๒๘
พระเจ้าพี่นาง ๔๔
พระเจ้าพี่ยา ๔๔
พระเจ้าลุง ๘๕
พระเจ้าลูกเธอ ๔๔, ๒๗๖
พระเจ้าลูกเธอ พระองคเจ้า ๔๔
พระเจ้าลูกเธอ-สิ้นพระชนม์ ๘๐, ๘๘
พระเจ้าลูกเธอฝ่ายใน-ในรัชกาลที่ ๓ ๘๔
พระเจ้าลูกเธอหลานเธอ ๓๗๒
พระเจ้าหลวง ๒๑
พระเจ้าหลานเธอ ๔๔
พระเจ้าหลานเธอ เจ้าฟ้า ๔๕
พระเจ้าอยู่หัววังหลวงวังน่า ๓๖๔

พระฉนวนน้ำ ๒๐, ๒๒
พระฉนวนน้ำประจำท่าวาสุกรี ๒๐
พระฉนวนน้ำพระราชวังหลวง ๒๑
พระฉนวนน้ำวังน่า ๓๖
พระฉัตรไชย ๒๘๐
พระชนก ๓๖
พระชนกชนนี ๔๔
พระชนนี ๓๖
พระชนม์พรรษา ๑๖๐
พระชนมายุ-คำ ๖๐, ๖๙, ๗๗, ๙๓, ๙๙, ๑๐๘
พระชนมายุศม-คำ ๒๑๒
พระชักบังสกุล ๓๔
พระชันษา-คำ ๒๔๓
พระชาฎกห้าร้อยห้าสิบพระชาติ, เรื่อง ๓๑๕
พระชาณุ ๑๙๕
พระชินราช ๓๔๑
พระชินศรี ๓๔๑
พระเชตุพน, วัด ๑๖, ๓๑๗, ๓๔๗
พระเชตุวันนาราม, วัด ๓๔๑
พระไชย ๒๖๕
พระไชยวัฒนปฏิมากร ๑๗๓
พระญาณวิเชียรเถร ๓๒๒
พระตราพระมหาอุณหิศ ๑๒๘
พระตำรวจ, กรม ๖๔, ๑๓๖
พระตำรวจพลพันซ้าย, กรม ๖๔
พระตำหนัก ๑๑๑
พระตำหนักกรมสมเดจพระสุดารัตนราชประยูร ๗๒
พระตำหนักเดิมของกรมสมเดจพระศรีสุริเยนทรามาตย ๒๘๕
พระตำหนักแดง ๒๘๕
พระตำหนักตึก ๒๘๕
พระตำหนักทอง ๓๔๔
พระตำหนักน้ำ ๒๘, ๓๑
พระตำหนักน้ำพระราชวังบวร ๒๘
พระตำหนักแพ ๒๒, ๒๘, ๒๙
พระตำหนักแพลอย ๒๘
พระเต้า ๑๒๘, ๒๖๕, ๓๒๐
พระเต้าสังข์ ๒๔๘
พระเต้าอุทก ๒๔๓
พระโต ๒๙
พระไตรปิฎก ๓๑๔
พระไตรยปิฎก ๓๐๔, ๓๐๖, ๓๐๘, ๓๐๙, ๓๑๒, ๓๑๓, ๓๓๗
พระไตรยสรณาคม ๑๗๓
พระเถรานุเถร ๒๘๓, ๓๓๗
พระทรงเมือง ๓๓๘
พระทราย ๒๔๗
พระทวย ๒๘๑
พระทันตธาตุมณเฑียร ๓๘๐
พระทันตะธาตุ ๓๗๙
พระที่นั่ง ๓๑
พระที่นั่งเก๋ง ๓๗๑
พระที่นั่งเก๋งคงคาสวรรค์ ๓๗๒
พระที่นั่งทองสามหลัง ๓๔๔
พระที่นั่งที่ประทับ ๓๔๘
พระที่นั่งที่ประทับริมฝั่งน้ำ ๔ หลัง ๒๙
พระที่นั่งโถรน ๑๒๙, ๑๓๖
พระที่นั่งโถรนองคน้อย ๑๒๙
พระที่นั่งพุดตาน ๑๓๐
พระที่นั่งพุดตานถม ๑๓๕
พระที่นั่งพุดตานทองคำ ๑๓๖
พระที่นั่ง-พุดตาล ๒๘๑

พระที่นั่งพุตตาน ๑๖๘
พระที่นั่งพุทธมหามณเฑียร ๓๔๕
พระที่นั่งมหามณเฑียร ๓๔๕
พระที่นั่งมหามณเฑียรอภิเนาวนิเวศน์ ๓๔๕
พระที่นั่งเยน ๓๔๔
พระที่นั่งราชยานกง ๑๒๙
พระที่นั่งเสวตรฉัตร ๑๕
พระที่นั่งหมู่ตวันออก ๓๔๔
พระเทพโมฬี ๖๔, ๓๒๕
พระแท่น ๓๔๐
พระแท่นศิลา ๓๗๑
พระโทมนัศ-ราชาศัพท์ ๑๓๓
พระธรรมการ, กรม ๗๑
พระธรรมคุณ ๓๓๘
พระธรรมจักปวัตณสูตร ๓๔๑
พระธรรมเจดีย์ ๓๒๑
พระธรรมไตรยโลกาจาริย ๘๐
พระธรรมเทศนา ๓๑๗
พระธรรมมุณหิศธาดา, หม่อมเจ้า ๘๐
พระธรรมรัตน ๓๓๘
พระธรรมราชานุวัตร ๓๒๕
พระธรรมวโรดม ๕๕
พระธรรมวินัย ๓๘๕, ๓๘๖, ๓๘๗
พระธรรมวิไนย ๒๘๓
พระธรรมอุดม ๓๒๑
พระธรรมุณหิศธาดา, หม่อมเจ้า ๓๒๕
พระธุระ-คำ ๑๑
พระโธรน ๑๕๙
พระนคร ๓๒๙
พระนครคิรี ๙๙
พระนครคีรี ๑๔๕, ๑๖๑, ๑๖๒
พระนครธน ๑๒๔
พระนครบาล, กรม ๖๔, ๓๓๓
พระนครหลวง, เมือง ๓๗๗
พระนมนางในพระองค์ ๒๔๕
พระนาคปรก ๓๑๖, ๓๖๖
พระนางเธอ ๓๖
พระบรมญาติ ๒๔๗
พระบรมธาตุ ๑๕๑, ๓๑๕, ๓๑๖, ๓๓๙, ๓๔๐, ๓๗๒, ๓๗๙, ๓๘๗
พระบรมพุทธสาริริกธาตุ ๓๔๕
พระบรมโพธิสมภาร ๖๕
พระบรมมหาราชวัง ๑๕, ๓๖, ๕๖, ๖๐, ๖๔, ๖๙, ๗๒, ๘๔, ๘๘, ๙๓, ๙๕, ๑๐๓, ๑๐๘, ๑๑๑, ๑๒๗, ๑๓๖, ๑๔๔, ๑๔๕, ๑๖๐, ๑๖๒, ๑๙๒, ๒๐๐, ๒๑๒, ๒๑๓, ๒๗๕, ๒๗๗, ๓๒๙, ๓๘๐
พระบรมมหาราชวังชั้นใน ๑๒๙
พระบรมราชเทวี ๓๗
พระบรมราชนิพนธ์ ๑๘๗
พระบรมราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ ๒๑๑
พระบรมราชประสงค์-คำ ๘, ๙
พระบรมราชวงษ ๓๗, ๒๑๒, ๒๕๙, ๒๘๓, ๓๔๔
พระบรมราชโองการ มานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม ๓๖๐
พระบรมราชโองการ มานพระบัณฑูรสุรสีหนาท ดำหรัสเหนือเกล้าฯ ๓๘๐
พระบรมราชโองการ มารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ๒๖๗, ๒๘๓
พระบรมราชาภิเศก ๘๔, ๑๖๕, ๒๑๒, ๒๑๓
พระบรมวงษเธอ ๓๗

พระราชวรวงษเธอ ๓๗
พระบรมศพ ๖๙
พระบรมสาริริกธาตุ ๓๓๗, ๓๔๐, ๓๔๑, ๓๗๒
พระบรมสาริริกะธาตุ ๓๓๙
พระบรมอรรคชายา ๓๖
พระบรมอัฐิ ๑๕, ๑๙๙
พระบวรพุทธสาสนา ๑๐๕
พระบวรราชวัง ๕๓, ๖๐, ๖๙, ๘๔, ๙๓, ๙๙, ๑๐๘, ๑๔๑, ๒๑๓, ๒๖๐, ๒๗๖, ๓๒๙, ๓๔๖, ๓๘๐
พระบวรราชวังใหม่ ๒๑๒
พระบวรราชโองการ ๒๑๓
พระบวรราชาภิเศก ๘๔, ๒๑๓
พระบวรวงษเธอ ๓๗
พระบัณฑูร ๒๘๔
พระบาท ๓๑๖
พระบาทสมเดจบรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว ๓๐๕, ๓๐๖, ๓๑๒
พระบาทสมเดจพระเจ้าแผ่นดิน ๓๖๙
พระบาทสมเดจพระเจ้าอยู่หัว ๑๕, ๓๙, ๔๗, ๔๘, ๕๕, ๕๖, ๖๔, ๗๒, ๗๖, ๗๙, ๘๐, ๘๗, ๘๘, ๙๕, ๙๖, ๑๐๓, ๑๒๗, ๑๒๘, ๑๔๔
พระบาทสมเดจพระบรมชนกนารถ ๓๖๙
พระบาทสมเดจพระพุทธเจ้าอยู่หัว ๓๐๑, ๓๕๓
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๕๓, ๑๑๙, ๑๒๐, ๑๖๘, ๑๗๖, ๑๙๑, ๓๘๙
พระบาฬี ๓๗๔
พระบาฬีอรรถกถา ๓๐๙
พระบุตรีของพระบาทสมเดจ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย ๔๔
พระเบญจา ๘๔
พระปฏิมากรแก้วมรกฎ ๓๗๙
พระปถมบรมราชวงษ ๒๑
พระประธานในพระวิหารทิศตวันออก -วัดเขาดิน ๓๑๖
พระประธานในพระอุโบสถ -วัดมหาพฤฒาราม ๒๓
พระประธาน-วัดไชยพฤกษมาลา ๒๘๓
พระประธานวัดศาลาสี่น่า ๓๑๖
พระประภากร, หม่อมเจ้า ๗๒
พระประภากรบวรวิสุทธิวงษ, หม่อมเจ้า ๒๒๔
พระประยูรญาติ ๒๓๒, ๒๔๑, ๒๕๕
พระปรัศขวา ๓๔๔
พระปรัศซ้าย ๓๔๔
พระปราง ๔๒
พระปริญัติธรรม ๓๑๒, ๓๑๓, ๓๑๔
พระปริตร ๓๓๗
พระปริยัติธรรม ๓๗๙
พระปัญจะวัคคี ๓๑๖
พระปาฏิโมกข์ ๓๘๔, ๓๘๕
พระป่าเลไลย ๓๑๖
พระปิฎกธรรม ๓๓๙
พระปิตุจฉา ๓๖
พระเปียให้ทานธรรม, เรื่อง ๒๖๖
พระพรหมมุนี ๓๒๑
พระพลา ๒๔๘
พระพันปีหลวง ๓๗
พระพิธีโสกันตเปนการใหญ่ ๑๐๘
พระพิมลธรรม ๗๒
พระพิหารวัดสุทัศนเทพวราราม ๒๙

พระพี่นางพระนเรศวร ๒๒๗, ๒๓๕
พระพุฒ ๑๖๐
พระพุทธคุณ ๓๓๘
พระพุทธโฆษาจาริย์ ๒๘๕, ๓๒๑
พระพุทธเจ้าเทศนาพระธรรมจักร ๓๑๖
พระพุทธชิณราชชิณศรี ๒๔๔
พระพุทธเทวะปฏิมากร ๓๑๖
พระพุทธนิเวศน์ ๓๔๕
พระพุทธบาท ๓๘๐
พระพุทธบาท, เมือง ๖๓
พระพุทธปฏิมากรแก้วผลึก ๓๔๕
พระพุทธปฏิมากรแก้วมรกฏ-
เปลี่ยนเครื่องทรง ๑๗๕
พระพุทธปฏิมากรนั่งสมาธิ ๒๙
พระพุทธปฏิมากรศรีสรรเพช ๓๑๕
พระพุทธปฏิมากรหล่อด้วยทองเหลือง
ทองสำฤทธิ ๓๑๕
พระพุทธมหามณเฑียร ๓๔๕
พระพุทธรัตน ๓๓๘
พระพุทธรัตนสถาน ๓๔๕, ๓๖๓
พระพุทธรูป ๔๓
พระพุทธรูปกาไหล่ทอง ๓๘๐
พระพุทธรูปแก้ว ๑๙๕
พระพุทธรูปแก้วผลึก ๑๙๕, ๑๙๖, ๓๗๒
พระพุทธรูปฉลองพระองค พระเจ้าลูกเธอ
พระองคเจ้าประไพพรรณพิลาศ ๕๕
พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระเจ้าอยู่หัว ๓๔๕
พระพุทธรูปประจำพระอัฐิพระเจ้าลูกเธอ
พระองค์เจ้าประไพพรรณพิลาศ ๑๑๑
พระพุทธรูปยืน ๓๑๖
พระพุทธรูปวัดเขาเดิน ๓๑๖
พระพุทธลักษณ ๑๙๖
พระพุทธวะจะนะ ๓๘๕
พระเพลา ๑๙๕
พระโพธิญาณ ๒๙๙
พระโพธิปักขียธรรม ๓๗ ๓๕๕
พระโพธิวงษ ๘๘
พระภักตร ๑๙๖
พระภาคิไนย ๓๖
พระภาคิไนยราช ๓๑๗
พระภิกษุสงฆ ๒๘๓
พระภูษาฉลองพระองค ๑๒๘
พระมณฑป ๙๓
พระมณฑปบนยอด ๕๒
พระมณฑปพระอัฐิ ๑๐๓
พระมณฑล ๖๑
พระมหาจักระพรรติ์ ๑๒๑
พระมหาเจดีย ๓๑๕
พระมหาเจดียถาน ๓๓๙
พระมหาเจดียศรีสรรเพชดาญาณ ๓๑๕
พระมหาเจดียใหญ่-วัดเขมาภิรตาราม ๒๘๕
พระมหาเถรคันฉ่อง ๒๓๕
พระมหาเถรานุเถร ๓๒๓
พระมหาธาตุเจดีย์ ๓๑๖
พระมหาธาตุสี่ทิศ ๓๑๕
พระมหาบุรุศวิสุทธิเดชอุดม ๒๔๔
พระมหาปราสาท ๖๐, ๖๑, ๖๙, ๘๔
พระมหาพรหม ๒๔๔
พระมหาโพธิเมืองอนุราธ ๓๘๐
พระมหามณีรัตนปฏิมากรแก้ว ๑๘๐, ๑๘๑
พระมหาราชครู ๑๔๙
พระมหาราชครูโรหิตาจาริย์ ๑๕๓
พระมหาสังข์ ๒๔๓

พระมหาเสวตรฉัตร ๕๕, ๑๓๕, ๑๓๖, ๑๖๘
พระมหาอุณหิศ ๑๒๘
พระมหาอุปราช ๒๐
พระมหาอุปราชกรมพระราชวังบวร ๒๔๔
พระมหาอุปราชกรมพระราชวังบวรฯ ๒๔๕
พระมหาอุปราชรามัญ ๒๓๕
พระมเหษี ๓๖, ๒๔๕
พระมาตุจฉา ๓๖
พระมาตุลาธิบดี ๓๖
พระมารดา ๖๙
พระมารดา-ที่โปรดให้เปนเจ้า ๔๔
พระมารดาเปนเจ้าฟ้า ๔๔
พระมารดาเปนเชื้อเจ้าเชียงใหม่ ๔๕
พระเมธาธรรมรศ ๓๒๕
พระเมรุ ๕๖, ๖๔, ๗๒, ๗๙, ๘๘, ๙๕, ๑๐๓, ๑๑๑
พระเมรุบันพต ๙๖
พระยา-คู่เคียง ๒๘๑
พระยาช้าง ๑๓๕
พระยาตำรวจ ๒๙๐
พระยานาคแผลงฤทธิ์เลิกพ้างพาน ๓๑๖
พระยานุมาศ ๓๔๑
พระยาพระหลวง ๑๒๘, ๒๒๙
พระยาพระหลวงขุนหมื่น ๓๖๑
พระยาพระหลวงเมือง ๓๗๗
พระยาม้าต้น ๑๓๕
พระยาเมืองจัน ๑๖๐
พระยาเมืองซ้าย ๑๖๐
พระรถ ๑๒๒
พระรัตนไตรย ๑๙๗, ๓๑๗, ๓๓๘
พระรัตนไตรย์ ๒๐๔
พระรัตนไตรยาทิคุณ ๓๕๕
พระราชกำหนดกฎหมาย ประกาศฆราวาศ ๓๒๒
พระราชกำหนดเก่า ๓๖
พระราชกำหนดเรื่องนาฬิกา ๓๒๙
พระราชกำหนดให้เลิกตำรา ทำนายผู้มีบุญ ๓๗๗
พระราชกุมาร ๒๑๒
พระราชกุมารของพระบาทสมเดจ พระพุทธเลิศหล้านภาไลย ๒๑๑
พระราชฉายาลักษณ ๓๘
พระราชชายา พระเจ้าหงษาวดี ๒๓๖
พระราชทรัพยของพระบาทสมเดจ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๖๙
พระราชทานเครื่องราชอิศริยยศ ๑๕๒, ๑๖๙, ๑๙๒
พระราชทานตราตั้ง ๘
พระราชทานเพลิง ๔๘, ๘๘, ๒๗๔
พระราชทานเพลิงพระศพ ๕๖, ๙๖
พระราชทานเพลิงพระศพ-พระมหินทราธิราช ๒๒๗
พระราชทานเพลิงศพ ๘๐, ๑๘๔, ๒๐๐
พระราชทานสัญญาบัตร ๑๕, ๑๖, ๕๖, ๖๔, ๙๕, ๑๔๔, ๑๕๒, ๑๖๐, ๑๘๔, ๑๙๒, ๒๐๐
พระราชทานสัญญาบัตร์ ๑๑๒
พระราชทานสัญาบัตร ๗๑
พระราชเทวี ๓๖
พระราชธิดา ๓๖
พระราชธิดากรมพระราชวัง-รัชกาลที่ ๑ ๖๙
พระราชธิดาพระเจ้าแผ่นดิน กรุงศรีอยุทธยาโบราณ ๕๒

พระราชนัดดา ๓๖
พระราชนิพนธ-พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๓๓, ๙๑
พระราชนิพนธ์-พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑๗, ๒๕, ๔๑, ๔๙, ๑๐๕, ๑๑๒, ๑๑๓, ๑๑๔, ๑๔๗, ๑๖๒, ๑๗๐, ๑๘๔, ๑๙๓, ๒๐๓, ๒๐๗, ๒๐๙, ๒๑๑
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๐, ๒๘, ๔๘, ๑๗๓, ๒๗๓, ๒๙๓, ๓๔๙
พระราชนิพนธ์พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๔๔, ๕๒, ๖๐, ๖๘, ๗๗, ๘๔, ๙๓, ๑๐๘, ๑๑๖
พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๙๙, ๑๓๓, ๑๘๗, ๑๙๕, ๒๐๔, ๒๒๗, ๒๓๖, ๒๕๒, ๒๕๙, ๒๖๗
พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ๑๓๐
พระราชนิพนธ์เรื่องตำหนักแพ ๓๖
พระราชบัญญัติ ๓๘๐
พระราชบัญญัติในแผ่นดินพระบาทสมเดจพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๖๑
พระราชบัญญัติเรียกพระนามต่างกรม ๓๖๔
พระราชบัญญัติห้ามกระบังรั้งเผือก ๒๙๙
พระราชบิดา ๓๖
พระราชบุตร ๒๘, ๓๖, ๖๙, ๒๑๒, ๒๔๔
พระราชบุตร-กรมพระราชวังบวร ๕๓
พระราชบุตรบุตรี ๓๑๗
พระราชบุตรพระราชธิดา ๗๗, ๒๑๓
พระราชบุตรี ๓๖
พระราชบุตรี-กรมพระราชวังบวร ๕๓
พระราชปฏิสัณฐารแขกเมืองเชียงรุ้ง ๓๐๕
พระราชปฏิสัณฐารสามนัด ๓๐๖
พระราชปริหาร ๓๑๒
พระราชปัตติทานผลานิสงษ ๓๓๘
พระราชปุจฉา ๓๒๑
พระราชพงษปฏิพัทธ ๘๐
พระราชพงษประฏิพัทธ, หม่อมราชวงษ ๓๒๕
พระราชพงษาวดาร ๒๐, ๕๘, ๕๙, ๓๕๕
พระราชพงษาวดาร ฉบับฝ่ายกรุงเก่า ๒๒๗
พระราชพงษาวดารกรุงเก่า ๒๓๕, ๒๔๔
พระราชพงษาวดารกรุงเก่า-เรื่อง ๒๒๗
พระราชพิธีคเชนทรัศวสนาน ๑๙๙, ๓๔๖
พระราชพิธีฉัตรมงคล ๔๘, ๕๕
พระราชพิธีเฉลิมพระปรมาพิธัยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ๑๖๘
พระราชพิธีเฉลิมพระปรมาภิธัย ๗๒
พระราชพิธีตรียัมพวาย ๗๒, ๑๑๒
พระราชพิธีตรียัมพวายตรีปวาย ๓๔๖
พระราชพิธีตรุศ ๖๐
พระราชพิธีตรุศจีน ๑๔๔
พระราชพิธีพราหมณ ๑๒๗
พระราชพิธีมหาพิไชยมงคลลงสรงสนานเฉลิมพระบรมาภิไธย ๘๑
พระราชพิธีมหาพิไชยมงคลลงสรงสนานเฉลิมพระปรมาพิไธย ๑๒๗
พระราชพิธีมหามงคล ๑๓๐
พระราชพิธีรับพระสุพรรณบัตรเฉลิมพระนาม ๙๓
พระราชพิธีลงสรง ๗๑, ๗๒, ๘๑, ๙๓, ๑๕๒, ๒๐๑

พระราชพิธีลงสรง
เฉลิมพระปรมาพิไธย ๑๓๐, ๑๓๖
พระราชพิธีลงสรง
เฉลิมพระปรมาภิธัย ๑๕๙, ๑๙๑, ๒๐๐
พระราชพิธีลงสรงตั้งพระนามเจ้าฟ้า ๖๑
พระราชพิธีลงสรงสนาน ๑๑๒
พระราชพิธีลงสรงสนาม
เฉลิมพระปรมาพิไธย ๑๑๙
พระราชพิธีลงสรงโสกันตเจ้าฟ้า ๕๒
พระราชพิธีศรีสัจปานกาล ๑๙๙
พระราชพิธีสัมพัจฉรฉิน ๙๓, ๑๖๖, ๑๗๓
พระราชพิธีสัมพัจฉรฉินท์ ๑๙๒
พระราชพิธีสัมพัสฉรฉิน ๑๖๕
พระราชพิธีสาตร ๑๖๕, ๑๖๖, ๑๗๓
พระราชพิธีโสกันต ๙๙
พระราชพิธีโสกันต์ ๖๐, ๖๙, ๙๓
พระราชพิธีโสกันต์เจ้าฟ้า ๖๑
พระราชพิธีโสกันต์เปนการใหญ่ ๙๓
พระราชมณเฑียรสถาน ๓๔๔, ๓๔๕
พระราชมารดา ๓๖
พระราชยาน ๒๘๓
พระราชยานกง ๑๒๘, ๑๒๙, ๑๓๖
พระราชวงษานุวงษ ๓๖, ๓๕๖, ๓๖๔
พระราชวัง ๓๔๕, ๓๔๖
พระราชวังเกาะบางปอิน ๓๙
พระราชวังชั้นใน ๒๐, ๓๔๘, ๓๕๖
พระราชวังเดิม ๖๕, ๑๑๒, ๒๑๒
พระราชวังบวร ๑๕, ๒๐, ๒๑, ๒๒
พระราชวังบวรกรุงเก่า ๒๐
พระราชวังบวรชั้นใน ๒๐
พระราชวังบางปอิน ๓๑
พระราชวังหลวง ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๘
พระราชศาสน ๕๘, ๕๙, ๖๐
พระราชสาสน ๘๗, ๑๖๘, ๓๕๔
พระราชสาส์น ๑๓๓
พระราชสาสน์ ๒๓๕
พระราชหฤไทย์-คำ ๒๔๔
พระราชอยุทธยานสวนขวา ๓๔๕
พระราชอาญา ๓๕๖, ๓๗๖
พระราชอิศริยยศ ๑๐๘
พระราชเอารส ๓๖
พระราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท
ดำรัสเหนือเกล้าฯ ๓๗๘
พระราชโองการในพระบาทสมเดจพระ
นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๓๑๒
พระราชโองการพระราชปฏิสัณฐาร
สามนัด ๓๐๕
พระราชโองการมานะพระบัณฑูรดำรัส
เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม ๓๐๕, ๓๐๖
พระราชโองการมานะพระบัณฑูรสุระสิงหนาท
ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ๓๑๒
พระราชโองการมารพระบัณฑูรสุรสิงหนาท
ดำรัสเหนือเกล้าฯ ๓๐๑
พระราชโอรส ๓๖
พระราชาคณ ๑๒๘
พระราชาคณะ ๑๘๗, ๓๑๒, ๓๑๓, ๓๑๗,
๓๒๑, ๓๒๒, ๓๒๓, ๓๒๔, ๓๓๓,
๓๖๐, ๓๖๑, ๓๗๒, ๓๘๔, ๓๘๕
พระราม ๑๒๒, ๑๔๑
พระเรบียง ๓๑๖
พระเรบียงชั้นในชั้นนอก ๓๑๕
พระเรบียงล้อมสองชั้น ๓๑๕
พระโรคในพระทรวง ๘๕
พระฤกษ-คำ ๗๒, ๘๑

พระโลกยนารถสาศดาจารย ๓๑๖
พระวงษเก่ากรุงศรีอยุทธยา ๔๕
พระวงษเธอ ๓๗
พระวงษใหม่ ๔๔, ๔๕
พระวงษานุวงษ ๓๑๙
พระวรวงษเธอ ๓๗
พระวอ ๒๘๑
พระวันรัต ๓๑๗
พระวินัยสิกขาบท ๓๒๑, ๓๒๒, ๓๒๓
พระวิหาร ๒๘๕
พระวิหารคด ๓๑๕, ๓๑๖
พระวิหารทิศ ๓๑๖
พระวิหารทิศตวันตก ๓๑๕
พระวิหารน้อย ๒๘๕, ๓๑๕
พระวิหาร-วัดไชยพฤกษมาลา ๒๘๓
พระวิหารวัดร้างเมืองสุโขไทย ๒๙
พระวิหารสี่ทิศ ๓๑๕
พระศพกรมสมเด็จพระบำราบปรปักษ ๑๕๒
พระศพพระเจ้าลูกเธอ
พระองคเจ้าประไพพรรณพิลาศ ๖๔, ๙๖
พระศรี ๒๘๑
พระศรีรัตนไตรย ๓๓๗
พระศรีรัตนศาสดาราม, วัด ๑๐๐
พระศรีรัตนสาศดาราม, วัด ๑๖๐, ๑๗๕, ๑๙๙, ๓๔๕, ๓๘๔
พระศรีวิสุทธิวงษ ๗๒
พระศรีสมโพธิ ๘๘
พระศรีสรรเพ็ช, วัด ๓๑๖
พระศรีสากยมุนี ๓๓๗
พระศรีอาริย์ ๓๗๗
พระศอ ๓๑๖
พระศุกร ๔๓
พระเศียร ๑๙๖, ๓๑๖
พระสงฆชราพิการ ๓๓๓
พระสงฆไทย ๓๒๘
พระสงฆมีบันดาศักดิ์ ๙๗
พระสงฆราชาคณะ ๓๐๙
พระสงฆสวดพระพุทธมนต์ ๖๐
พระสงฆสามเณรสามัญ ๙๗
พระสงฆอนุจร ๓๒๒
พระสงฆอันดับ ๓๖๑
พระสงฆ์ลังกาพม่ามอญ ๓๒๒
พระสถูป ๔๒
พระสถูปทองสุวรรณ ๓๔๕
พระสนม ๔๔, ๕๓, ๒๒๗, ๒๔๔, ๒๔๕
พระสนมข้างใน ๒๘
พระสนมเอก ๒๔๕
พระสมณะสากยบุตร ๓๒๓
พระสมุดข้างที่ ๓๑๓
พระสมุทเจดีย ๓๓๙
พระสังฆคุณ ๓๓๘
พระสังฆรัตน ๓๓๘
พระสังฆรัตนะ ๓๒๓
พระสัมพันธวงษเธอ ๓๗
พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๓๖๔
พระสิวากฤษณ ๓๘๔
พระสุธน ๑๒๒
พระสุพรรณบัตร ๔๗, ๖๐, ๖๑, ๗๗, ๒๑๓
พระสุพรรณบัตรเฉลิมพระปรมาภิไธย ๘๑
พระสุภูติ ๒๕๘
พระสุรัศวดีซ้ายขวาในนอก ๒๙๙, ๓๗๗
พระเสมาธิบัติ ๒๘๐

พระเสาร์ ๔๓
พระเสื้อเมือง ๓๓๘
พระแสง ๑๗๓, ๒๓๖, ๒๘๑, ๒๙๐
พระแสงดาบ ๑๓๖, ๓๗๖, ๓๗๗
พระแสงตีนตอง ๒๙๐
พระโสภิตะศิริธรรมเถร ๓๘๗
พระโสภิตะศิริธรรมเถระ ๓๘๖
พระหณุ ๑๙๖
พระหน่อ ๑๒๑
พระหัดถ์ ๓๑๖
พระห้ามสมุท ๑๗๓
พระโหรน่าโหรหลัง, กรม ๓๒๙
พระโหราจาริย์ ๓๒๙
พระองคเจ้า ๔๔
พระองคเจ้าสามัญ ๖๙
พระองค์เจ้าในพระบวรราชวัง ๒๗๗
พระอนุชา ๓๖
พระอภิธรรม ๙๖
พระอมรโมฬี ๓๒๕
พระอมราภิรักขิต ๓๒๕
พระอรรคชายา ๔๔
พระอรรคชายาเดิม ๔๕
พระอรรคมเหษี ๔๔, ๒๔๔
พระอรรถกถาฎีกาบาฬี ๓๐๘
พระอรหันตะธาตุ ๓๘๐
พระอระหัง ๓๓๘
พระอระหัต ๓๕๕
พระอริยกระวี ๘๘
พระอริยมุนี ๓๒๕
พระอริยสาวก ๓๖๔
พระอรุณ, หม่อมเจ้า ๖๔
พระอรุณนิภาคุณากร, หม่อมเจ้า ๓๒๕
พระอะสีติมหาสาวก ๒๘๕
พระอัคคีย์เจดีย์ ๒๘๔
พระอังกุฏ ๑๙๕
พระอังคาร ๑๐๓
พระอัฐกถาพระบาฬี ๓๓๗
พระอัฐิ ๑๕
พระอัฐิสมเด็จพระนางเจ้า
สุนันทากุมารีรัตน ๑๖๑
พระอัฐิสมเดจพระศรีสุริเยนทรามาตย ๒๗๕
พระอัถกถาบาฬี ๓๔๑
พระอัยกาธิบดี ๓๖
พระอัยกาธิราช ๓๖
พระอัยกี ๓๖
พระอัยยิกา ๓๖
พระอาจาริย์ของสมเด็จพระ
นารายน์มหาราช ๒๔๕
พระอาทิตย์ ๒๙๓, ๓๒๙
พระอาราม ๒๗๕, ๒๘๔
พระอารามหลวง ๒๔๓, ๓๔๔, ๓๔๘, ๓๖๑
พระอาลักษณ ๑๒๑
พระอาลักษณ, กรม ๗๑
พระอิฐ ๑๐๓
พระอินท์ ๓๒๒
พระอินทร ๓๗๗
พระอิศวร ๑๒๒
พระอุบาฬีมหาเถร ๓๘๖
พระอุโบสถ ๕๑, ๒๘๕, ๓๑๕
พระอุโบสถ-วัดไชยพฤกษมาลา ๒๘๓
พระอุโบสถวัดบพิตรภิมุข ๒๖๐
พระอุโบสถ-
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ๒๔๑, ๒๖๕

พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนสาศดาราม ๑๙๙, ๓๔๑
พระอุโบสถวัดราชบุรณ ๒๖๐
พระอุโบสถวัดราชประดิษฐ ๑๖๐
พระอุปัชฌาย์อาจาริย ๓๒๔
พระอุปัชฌาอาจาริย ๓๒๓
พระโอรสพระธิดาของสมเดจพระปวเรนทรราเมศร์มหิศเรศร์รังสรรค์พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๗๓
พระโอรสพระธิดาในพระบวรราชวัง ๔๔
พราหมณ ๔๘, ๒๔๑, ๒๕๘
พราหมณ์ ๕๕, ๒๐๔, ๒๕๗, ๒๖๖, ๒๙๓, ๓๑๙, ๓๒๘, ๓๖๙, ๓๗๕, ๓๘๓
พราหมณ์แขก ๑๕๑
พราหมณ์พฤฒา ๒๔๘
พราหมณ์พฤฒิบาศ ๒๐๐, ๒๔๒
พริบพรี ๑๒๕
พรุณสาตร ๒๔๑, ๒๕๘, ๒๖๔
พฤกษเทวดา ๓๑๗
พฤฒามาตย ๒๙๙
พฤฒิบาศ ๒๔๑
พลเทพ *(ปิ่น)*, เจ้าพระยา ๒๒๙
พลเทพ, เจ้าพระยา ๒๔๙, ๒๗๔
พลบค่ำ ๓๗๕, ๓๘๔
พลพัน ๒๘๐, ๒๙๐, ๒๙๑
พลพาย ๒๘๘, ๒๘๙, ๒๙๐, ๓๔๓, ๓๕๒
พลไพร่ ๒๙๑, ๒๙๒
พลสงคราม, ขุน ๑๖๐
พลสงคราม, พระ ๑๖๐, ๒๐๐
พลสงคราม *(แก่น)*, พระ ๑๕๒
พลสงคราม *(มั่ง วิชิตนาค)*, พระ ๑๖๐
พลอาไศรย, หลวง ๒๘๘
พลับพลา ๘๘, ๙๕, ๓๔๘
พลับพลาตรีมุข ๑๓๖
พลับพลาทอง ๑๒๘
พลับพลาที่เสวย ๓๔๔
พลับพลาน่าพระที่นั่งชลังคพิมาน ๑๒๘
พลับพลา-น่าพระที่นั่งสุทธัยสวรรย ๑๓๕
พลับพลาน่าพระที่นั่งสุทธัยสวริย ๙๖
พลับพลาน้ำ ๒๑
พลับพลาปรำ ๑๓๕
พลับพลาเปลื้องเครื่อง ๘๔, ๑๓๖
พลับพลาริมพระอุโบสถ-วัดราชบพิธ ๗๙
พลับพลึง ๓๖๘
พลาหก-ม้าต้น ๓๒
พลุ ๓๑๗
พวงเพชรแพร้ว-ม้าต้น ๓๒
พศณ, หลวง ๒๙๒
พะเนียง ๓๑๗
พะบู๊ ๑๑๐
พะเยา ๑๙๔
พังงา, เมือง ๘๙, ๑๘๓
พังพอน ๗๕
พังพานศีศะ ๒๐
พัดชา-รำ ๒๔๑
พัด-นามแฝง ๓๘
พัดโบก ๒๘๑, ๒๙๐
พัดแพร ๓๑๗
พัดรอง ๑๒๘
พัทรบทมาศ ๑๖๕
พัทลุง, เมือง ๑๕๒, ๑๕๓
พัน ๒๙๙

พันทนาย ๒๙๖
พันเทพราช ๓๓๖
พันพรรษา, สมเดจพระ ๓๗
พันพรหมราช ๓๒๘, ๓๕๙
พันพุท ๓๓๖
พากยต่างประเทศ ๕๘
พานคนโท ๑๓๕
พาน-เครื่องยศ ๓๑๙
พานทอง ๒ ชั้น ๑๐๓
พานพุ่ม ๒๕๘
พาย ๓๗๒
พายต่อ ๒๙๑
พายทอง ๒๙๒, ๓๕๑
พาลีล้างทวีป-เรือ ๒๘๙
พาไล ๒๖๔
พำนักนิ์-คำ ๓๐๘
พิกุลทอง, เจ้าฟ้า ๒๗๖, ๒๗๗
พิจิตร, เมือง ๖๓, ๘๐, ๑๘๓, ๒๔๔
พิชัย ๑๙๔
พิชิต, กรมหลวง ๑๒
พิชิตปรีชากร, กรมหมื่น ๑๗, ๒๕, ๓๓, ๔๙, ๕๗, ๙๑, ๑๐๕, ๑๑๓, ๑๒๑, ๑๔๖, ๑๖๓, ๑๗๖, ๑๘๕, ๑๙๓, ๒๐๒, ๒๐๘
พิชิตปรีชากร, กรมหลวง ๑๑๔
พิชิตปรีชากร, พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวง ๗, ๘, ๑๐
พิไชย, เมือง ๘๐, ๑๖๐
พิไชยชาญยุทธ, ขุน ๒๙๖
พิไชยชาญฤทธิ *(วัน)*, พระยา ๖๘
พิไชยญาติการาม, วัด ๒๓
พิไชยภูเบนทรนเรนทรภักดี พระยาตรังกานู, พระยา ๑๙๑
พิณ ๑๐๒
พิณพาทย ๔๗, ๑๒๘, ๑๔๓, ๓๑๕, ๓๒๗, ๓๒๘, ๓๔๑
พิณพาทย์ ๒๔๒, ๒๔๗, ๒๔๙, ๒๕๗, ๒๖๖, ๓๓๕, ๓๓๖
พิณสามสาย ๓๒๒
พิเดชสงคราม *(โพ)*, พระ ๖๘
พิทักษชินศรี, หลวง ๓๑๖
พิทักษเทพธานี *(ด้วง ณป้อมเพ็ชร)*, พระ ๑๘๔
พิทักษเทเวศ, กรมพระ ๒๖๐
พิทักษบุรพทิศ, พระ ๑๕๒
พิทักษมนตรี, กรมหลวง ๓๗, ๒๗๔
พิทักษโยธา, หลวง ๒๘๘
พิทักษอาภรณ *(สมบุญ ชูโต)*, หลวง ๒๗
พิธีจรดพระนังคัล ๒๔๘
พิธีพราหมณ์ ๒๖๔, ๒๖๖
พิธีพรุณสาตร ๓๔๖
พิธีสารท ๒๖๖
พิธีสำหรับราชตระกูล ๔๔
พิธีโสกันต์ ๖๐
พิธีอาพาธวินาศ ๓๔๖
พินทวดี, เจ้าฟ้า ๕๒, ๕๓, ๖๐
พิไนย์กรรม์ ๒๒๘
พิบูลยสงคราม *(เพิ่ม)*, พระยา ๖๔, ๑๕๓
พิบูลยสมบัติ, หลวง ๑๕๒
พิพิธเดช, พระ ๓๗๗
พิพิธเดชะ, พระ ๓๖๔
พิพิธภักดี *(โหมด)*, พระ ๑๖๐, ๒๐๐
พิพิธโภคภูเบนทร์, กรมพระ ๓๖๔

พิพิธโภไคยสวรรย, พระยา ๒๒๙
พิพิธมนตรี สมเดจพระพันพรรษาน้อย, กรมหลวง ๓๗
พิพิธมนตรี, กรมหลวง ๓๗
พิพิธไอสูรยจั่น, พระยา ๒๓๗
พิมพิสารราชา, พระยา ๗๑
พิมเสน ๑๔๔
พิมานไชยศรี-ประตู ๑๓๖
พิมานรัตยา, พระที่นั่ง ๑๙๒
พิมานรัถยา, พระที่นั่ง ๓๔๔
พิมานอำมรินทร์-เรือ ๓๐๔
พิเรนทรเทพ, พระ ๒๙๐
พิเรนทรเทพ *(สิงโต)*, พระ ๖๓, ๒๐๑
พิศณุโกกาธิบดี *(บัว)*, พระยา ๑๓๕
พิศณุโลก ๑๙๔
พิศณุโลก, เมือง ๑๕๒
พิศณุโลกย, เมือง ๖๓, ๘๘, ๒๐๐, ๓๑๖
พิศาลเสมา-ป้อม ๓๔๗
พี่เลี้ยงข้าในกรม ๓๗๖
พี่เลี้ยงนางนม ๒๗๖
พึ่ง มหาดเล็กเวรฤทธิ, นาย ๑๑๒
พืชมงคล ๒๔๘
พื้นกระดาน ๓๑๕
พุดตาน, พระที่นั่ง ๑๒๙
พุดตาล-พระที่นั่ง ๒๘๑
พุทธเจดียสถาน ๓๔๕
พุทธทำนาย ๓๗๘
พุทธนิเวศน์ ๒๓๒
พุทธภาสิต ๑๓๘
พุทธภาสิตคาถา ๘๓
พุทธภาสิต-เรื่อง ๑๕๕
พุทธมณเฑียร, พระที่นั่ง ๑๑๑
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย, พระบาทสมเดจพระ ๔๕, ๕๓, ๖๐, ๗๗, ๑๐๘, ๑๔๑, ๒๑๒, ๒๒๙, ๒๗๖, ๒๗๗, ๒๘๓, ๓๓๓, ๓๖๐, ๓๘๔
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์, พระบาทสมเดจพระ ๒๗๗, ๓๐๔, ๓๔๔, ๓๔๕
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์, พระบาทสมเด็จพระ ๑๔๑
พุทธรัตน, หนังสือ ๕๗, ๗๔
พุทธรัตน, หนังสือพิมพ์ ๗๓
พุทธรูป-ขอฝน ๒๔๘
พุทธเลิศหล้านภาไลย, พระบาทสมเดจพระ ๖๑, ๖๙, ๘๕, ๑๐๘, ๑๑๗, ๒๑๒, ๒๗๔, ๒๗๗, ๒๘๓, ๒๘๔, ๒๘๕, ๓๓๓, ๓๔๔, ๓๔๕, ๓๖๙, ๓๗๐
พุทธเลิศหล้านภาไลย, พระบาทสมเด็จพระ ๑๔๑, ๒๒๙, ๒๓๗, ๓๖๐
พุทธศาสนา ๖๕
พุทธสิหิงค์จำลอง ๓๕๑
พุทธัยสวรรย, วัด ๕๐
พุทธาอาศน์ ๓๔๑
พุ่ม ๒๕๘
พุ่มกลัปพฤกษ ๑๓๕
พุ่มเทียน ๒๕๘
พุ่มพานทอง ๓๕๑
พุ่มมาศ ๒๘๑
พูไทย ๑๙๔
พ.ผ.ศ.ก.-นามแฝง ๑๕๘, ๑๖๔, ๑๖๕

เพ่งหมาย ๒๙
เพชรกำแหงสงคราม *(บุญยัง)*, พระยา ๑๘๔
เพชฌฆาฏ ๓๖๖
เพชรน้ำค้าง ๑๙๕
เพชรบุรี ๑๙๔
เพชรบุรี, พระยา ๑๖๒
เพชรบุรี, เมือง ๗๑, ๘๐, ๙๕, ๑๔๕, ๑๖๑
เพชรบูรณ, เมือง ๑๙๒
เพชรบูรี, เมือง ๖๓, ๗๓, ๓๕๓
เพชร์บูลย์, เมือง ๕๖
เพชรพิไชย ๓๖
เพชรพิไชย *(บุญคง)*, พระยา ๒๘
เพชรพิไชยขุนทอง, พระยา ๒๓๖
เพชรพิไสยศรีสวัสดิ *(เทียน บุนนาค)*, พระ ๖๓, ๙๕
เพชรพืชน์ภูม, พระ ๑๖๐
เพชร์รัตน ๓๖๖
เพชรรัตนรายดารา-เรือ ๓๐๔
เพชหึง, พระองคเจ้า ๒๘
เพ็ชรบุรี ๑๒๕
เพ็ชรบุรณ, เมือง ๑๕๓
เพ็ชรบูรี ๑๒๕
เพ็ชรบูรี, เมือง ๙๙
เพ็ชรพลอย ๑๙๔
เพ็ชรพืชภูม, พระ ๑๕๓
เพ็ดจบูรี ๑๒๕
เพ็ดพรี ๑๒๕
เพทราชา, พระ ๖๐, ๒๔๔
เพธราชา, พระ ๓๗
เพน ๑๐๒, ๑๒๘
เพลงกลอง ๒๘๐
เพลงครึ่งท่อนมอญทะแย ๓๗๒
เพลงเป่า ๖๐
เพลงพระนรายน์ ๖๐
เพลงลครแขกไทย ๓๘๔
เพลงสวรรค์ ๓๖๗
เพลิงไหม้-วังกรมหมื่นสุรินทรรักษ ๓๐
เพี้ยกรมการ ๑๖๐
เพี้ยเมืองกลาง ๓๗๒
เพี้ย-เมืองจัน ๒๐๑
เพี้ย-เมืองสุวรรณ ๒๐๑
เพี้ยเมืองแสน ๒๐๑
แพ ๙๓
แพกะทง ๓๕๙
แพช้างเผือก ๒๑
แพที่สรง ๖๑
แพพระมณฑป ๗๒, ๑๑๒, ๑๑๙, ๑๒๘
แพไม้ไผ่ ๖๑
แพลอย ๒๑
แพสรงสนาน ๘๑
แพรขลิบ ๒๙๐
แพรยก ๓๑๗
แพรยกลายย้อมครั่ง ๓๑๖
แพรหุ้มฝักบั้งทอง ๒๘๐
แพร่, เมือง ๗๑, ๑๔๔
โพงพาง ๑๙๔
โพธาราม, วัด ๓๑๕
โพธิวัตคาม ๓๗๙
โพธิสาร, พระเจ้า ๑๘๐
โพนพิไสย, เมือง ๑๖๐
โพยมยาน-นามแฝง ๑๐๒
ไพ่ ๗๐
ไพร่ ๖๑, ๖๔, ๗๒, ๒๒๘, ๒๒๙, ๒๓๖

ไพร่ข้าหลวงเดิม ๒๒๙
ไพร่คลังสินค้า, กรม ๓๓๖
ไพร่พลเมือง ๒๔
ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ๓๐๐, ๓๓๓, ๓๗๘, ๓๘๔
ไพร่เลว ๒๓๗
ไพร่สม ๙๗
ไพร่หลวง ๙๗, ๒๗๕
ไพรัชนัย ๕๘
ไพรัชปาลาธิบดี ๕๘
ไพศาลทักษิณ, พระที่นั่ง ๓๔๔

ฟ

ฟองทอง ๖๘
ฟ้องร้องว่ากล่าวขัดแขง ๓๗๒
ฟอริญ ๕๘
ฟอรินยมินิสเตอรส์ ๕๘
ฟอรินย์มินิสเตอรส์แลฟอริญภาษา-เรื่อง ๕๘
ฟอลกอน, คอนสตันตีน ๕๙
ฟัก, นาย ๑๑๒
ฟักเหลือง-โถ ๒๖๖
ฟีเลียปอปอเลียซ, ชาวเมือง ๘๑
ฟีเลียปอปอเลียซ, เมือง ๘๑, ๘๙
เฟอรดีแนนด, ปรินศ ๑๑๒
เฟื่องฟ้า-เรือ ๓๐๔
แฟรนซีส โยเซฟ, พระเจ้าแผ่นดิน ๑๑๒
ไฟรเดนวิลิ, ตำบล ๓๒
ไฟไหม้ ๑๘๔

ภ

ภวัคคะพรหม ๓๓๗
ภะโม, เมือง ๑๖
ภักดี, หลวง ๑๖๙
ภักดีณรงค *(สิน ไกรฤกษ์)*, หลวง ๑๕๓
ภักดีดำรงฤทธิ *(เอี่ยม ณนคร)*, พระ ๑๕๒, ๑๙๒
ภักดีนฤบดินทร *(กุ้ง วงศาโรจน์)*, พระยา ๑๘๔
ภักดีภูบาล *(แขก รัตนทัศนีย์)*, พระยา ๖๘
ภักดีภูวนารถ, พระ ๑๖๐
ภักดีภูวนารถ *(ซื่น)*, พระ ๑๕๒
ภักดีรศธรรม, ขุน ๓๑๖
ภักดีอาษา, ขุน ๒๙๑
ภักดีอาษา *(นก)*, ขุน ๒๒๕
ภักตรพิมลพรรณ, พระองคเจ้า ๙๙
ภัณฑไทย ๓๒๑
ภัณฑ์อุบาศก ๓๗๙
ภัทรบิฐ, พระที่นั่ง ๒๕๓
ภาคีไนยหลานข้างเคียง ๓๗
ภาชน์ ๓๕
ภาณวาร ๒๖๓
ภาณุพันธวงษวรเดช, สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมพระ ๑๓๒
ภาณุพันธุวงษ, สมเดจกรมพระ ๑๑, ๑๒
ภาณุพันธุวงษวรเดช, สมเดจกรมพระ ๒๒๕
ภาณุพันธุวงษวรเดช, สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ กรมพระ ๑๒๗, ๑๒๙, ๑๓๕
ภาณุพันธุวงษวรเดช, สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงษ กรมพระ ๙๖, ๑๓๖, ๑๖๗

ภาณุมาศจำรูญ, พระที่นั่ง ๓๔๕
ภาณุรังษี ๘๑
ภาณุรังษีสว่างวงษ, สมเดจเจ้าฟ้า ๔๑, ๔๙, ๙๑, ๑๐๔, ๑๑๔, ๑๖๒
ภาณุรังษีสว่างวงษ, สมเด็จเจ้าฟ้า ๑๑๓, ๑๓๑, ๑๖๙, ๑๙๓
ภาณุรังษีสว่างวงษ์, สมเดจพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ๘๕
ภาณุรังษีสว่างวงษ์, สมเด็จเจ้าฟ้า ๑๘๔, ๑๘๖
ภานทอง ๕๖
ภาราณศรี, เมือง ๖๕
ภาษกรวงษ *(พร บุนนาค)*, พระยา ๑๕๑, ๑๗๙
ภาษสกรวงษ *(พร บุนนาค)*, พระยา ๗
ภาษาไทยอาเทศ ๗๕
ภาษาโปรตุเกส ๓๗๐
ภาษาฝรั่งเศส ๕๘, ๕๙
ภาษามคธ ๗๓
ภาษามาคธิกา ๑๖๕
ภาษาลาติง ๓๗๐
ภาษาสยาม ๕๘
ภาษาอังกฤษ ๓๗๐
ภาษีเมืองยะลา ๑๖๘
ภาษีวิเสศ, หลวง ๒๖๗
ภาษีสินค้าเข้า ๓๒
ภาษีสินค้าออก ๓๒
ภาษีอากร ๒๗๓, ๒๗๔, ๒๗๕, ๓๗๖
ภาสกร, ดวง ๑๑๐
ภาสกรวงศ *(พร บุนนาค)*, พระยา ๑๑, ๑๒, ๒๒๕
ภาหะนะพิมล-ม้าต้น ๓๒
ภาหะวะตา-ม้าต้น ๓๒
ภิกษุสงฆชาวกุลุมภู ๓๘๖
ภิรมย์ราชา *(จ่าย)*, พระ ๒๒๕
ภุมรีรัตน-ม้าต้น ๓๒
ภูเกจ, เมือง ๘๙
ภูธราภัย, เจ้าพระยา ๒๑
ภูธเรศ, กรมหมื่น ๑๒
ภูธเรศธำรงศักดิ, กรมหมื่น ๕๗
ภูธเรศรธำรงศักดิ, กรมหมื่น ๑๔๖
ภูธเรศรธำรงศักดิ์, กรมหมื่น ๔๑, ๑๑๔, ๑๗๐
ภูบดี ๕๗
ภูผาภักดี *(ตุวันโนะ)*, พระยา ๒๐๐
ภูผาสุทัศ-ป้อม ๓๔๗
ภูม, เมือง ๑๖๐
ภูมเทพยดา ๓๓๗
ภูมเทพยไทย ๓๓๙
ภูมเทวดา ๓๑๗
ภูมวิภาคพิสุตร *(มั่ง)*, ขุน ๖๘
ภูมินทราธิเบนทรบดี, พระบาทสมเดจพระ ๒๕๓
ภูวดลทัศไนย, พระที่นั่ง ๓๔๕
ภูวเนตรนรินทรฤทธิ, กรมหลวง ๑๒๐
ภูษามาลา ๒๘๑
ภูษาริ้วลายทองเกี้ยว ๑๒๓
ภู่, ตา ๑๙๔
ภู่ขาว ๒๘๑
ภู่จามรี ๒๙๐
ภู่เรือ ๓๐๓
ภู่แล่นช้าง ๒๐๐, ๒๐๑
ภู่สร้าว ๒๘๙
ภู่ส้าว ๓๐๓
ภู่สีดา ๑๔๑
โภชากร, หลวง ๙๕

ม

มกรจำแลง-เรือพิฆาฏ ๒๘๘
มกรแผลงฤทธิ-เรือพิฆาฏ ๒๘๘
มคธพากย์ ๗๓, ๘๒
มงกุฎ, เจ้าฟ้า ๓๒๑
มงกุฎ, สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า ๘๔, ๒๑๓
มงกุฎสมมุติวงษ พงษอิศวรกระษัตริย ขัตียราชกุมาร, สมเดจพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ๖๑
มงครุ่ม ๓๑๗
มงคล ๒๘๘
มงคลจักรวาฬ ๓๔๐
มงคลพิทธี ๑๒๒
มงคลพิธี ๓๕
มงคลร้อยแปด ๓๗๘
มงคลรัตนน้อย, หลวง ๒๓๗
มณฑป ๓๕๙
มณฑป, วัด ๒๐
มณเฑียรบาล, พระยา ๗๒
มณเฑียรบาล *(คง สโรบล)*, พระยา ๒๗
มณเฑียรบาล *(บัว สโรบล)*, พระยา ๑๑๒
มณีนาคสวาดิ-ม้าต้น ๓๒
มดท้าว ๕๐
มดไฟ ๒๓๐
มนตรีนิกรโกษา *(ชาย บุนนาค)*, หลวง ๒๗
มนตรีบริรักษ *(จัด)*, หลวง ๑๕๒
มนตรีรักษา, กรมหมื่น ๒๘๕
มนตรีสุริยวงษ *(ชื่น บุนนาค)*, พระยา ๑๒๐
มนะสิการะ ๑๒๒
มนุษย ๓๓๗
มนุษยโลกย ๑๙๖
มโนรา ๑๒๒
มพร้าวคู่ ๑๒๘
มยุรฉัตร ๖๐
มรกฎพระลักษณ ๑๔๑
มรฎก ๒๗๔
มรำมะวงษ ๓๘๗
มฤคเลขา-ม้าต้น ๓๒
มลโยธา, หลวง ๑๕๒
มลโยธานุโยค, หลวง ๑๕๓
มลโยธานุโยค-หลวง ๒๙๑
มละกอ ๑๒๒
มลายู ๑๙๕
มลายู, เมือง ๑๒๐
มลายู-กรมทหาร ๒๘๒
มลายู-ภาษา ๘๙
มวย ๓๑๗
มวยปล้ำ ๓๔๙
มหรสพ ๓๗๒
มหันตโทษ ๓๗๓
มหากถิน ๒๘๙
มหาจักรพรรติ, สมเด็จพระเจ้า ๑๓๓
มหาจักรพรรติพิมาน, พระที่นั่ง ๒๙๙, ๓๔๐
มหาชาติ ๒๖๖
มหาชาติกัณฑมัทรี ๓๖
มหาดไทย ๓๐๑
มหาดไทย, กรม ๑๕, ๕๔, ๕๖, ๖๓, ๖๔, ๗๑, ๗๙, ๘๐, ๘๘, ๑๔๔, ๑๔๕, ๑๕๒, ๑๕๓, ๑๕๙, ๑๖๘, ๑๘๓, ๑๘๔, ๑๙๒, ๒๐๐, ๒๒๙, ๓๖๑
มหาดไทย ฝ่ายพระราชวังบวร, กรม ๖๔
มหาดเล็ก ๒๔๔, ๒๔๕, ๒๘๐, ๒๘๓, ๓๑๒

มหาดเล็ก ฝ่ายพระราชวังบวร, กรม ๖๔
มหาดเล็กขอเฝ้า ๙๗, ๒๙๙
มหาดเล็กขอเฝ้า ๓๗๗
มหาดเล็ก-แต่งเป็นพระอินทร์พระพรหม ๒๘๑
มหาดเล็กหลวง ๙๗
มหาดเล็กหว่างเครื่อง ๒๘๑
มหาเทพ, พระ ๒๙๐
มหาธรรมราชา, พระ ๒๒๗, ๒๓๕
มหาธาตุ, วัด ๑๖, ๘๘, ๑๓๗, ๒๖๐, ๓๒๒
มหานิกาย ๓๒๖
มหานุภาพ, พระยา ๒๙๐
มหาบุษบก ๒๙๐
มหาพฤฒารام, วัด ๒๓
มหาพิไชยราชรถ ๒๐
มหามงคลฤกษ ๑๒๘
มหามาลา, เจ้าฟ้า ๖๑
มหามาลา, สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า ๖๙
มหาเมธี ๕๒
มหาโยธา, เจ้าพระยา ๓๕๖
มหาโยธี, หลวง ๒๘๘
มหาราช ๑๒๒
มหาวชิรุณหิศ, สมเดจพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ๑๕, ๖๔, ๗๒
มหาสงกรานต์ ๒๙๓
มหาสนิท, จมื่น ๖๔
มหาสวรรค ๑๖๒
มหาสวัสดี, คลอง ๒๘๓
มหาสารคม, เมือง ๑๔๔
มหาสารคาม, เมือง ๑๕๓
มหาสุมณาราม, วัด ๑๖๒
มหาเสนาบุญนาค, เจ้าพระยา ๒๙, ๓๐
มหาอำมาตยาธิบดีพิริยพาหะ, พระยา ๓๔๐
มหาอำมาตยาธิบดี *(หรุ่น ศรีเพ็ญ)*, พระยา ๑๖๘, ๑๘๓
มหาอำมาตยาธิบดีพิริยพาหะ, พระยา ๓๗๗
มหินทรศักดิธำรง *(เพ็ง เพ็ญกุล)*, เจ้าพระยา ๑๔๔
มหินทราธิราช, พระ ๒๒๗
มหิยังคณะเจดีย ๓๘๐
มหิศวรินทรามเรศร, พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวง ๓๗๖
มเหศวร, กรมหมื่น ๒๗๔
มเหศวรศิววิลาศ, กรมหมื่น ๒๓๔, ๒๗๖, ๒๘๕
มโหรทึก ๑๘๔, ๒๘๐, ๒๙๐, ๒๙๒, ๓๐๔
มโหรศพ ๓๔๗, ๓๔๙
มโหรี ๑๔๓, ๓๗๒
มอญ ๒๙๒
มอญ, เมือง ๓๕๖
มอญรำ ๓๑๗
มะเดื่อ, นาย ๒๔๔
มะพร้าว-ปิดเงินปิดทอง ๖๑
มะพร้าวอ่อน ๑๒๓
มะยาราช ๓๗๘
มะยุระคันฐี-ม้าต้น ๓๒
มะระ ๑๙๐
มะรำมะวงษ ๓๘๖
มะรำมะวงษ ดูเพิ่ม มรำมะวงษ
มังกร ๒๕๒
มังกรพ่อแก้ว ๓๑๗
มัชฌิมา ๘๓

มัชฌิมาปฏิปทา ๘๓
มัณยาภาธร, พระองคเจ้า ๙๙
มัตยตระกูล ๔๒
มัทธราด, เมือง ๑๖
มัธยมปฏิบัตติ์ ๗๗
มัธยมประติปัตติ-เรื่อง ๗๖, ๘๓
มันดะเล, เมือง ๑๖
มาเกา, เมือง ๓๖๙, ๓๗๐
มาคธิกา ๓๖
มาฆบูชาจตุรงคสันนิบาต ๑๖๐
ม้า, กรม ๒๔๑, ๓๔๖, ๓๕๖
ม้าต้น ๒๓๒
ม้าต้นวันจันทรหมู่ขาว ๓๒
ม้าต้นวันพฤหัศบดีหมู่เหลือง ๓๒
ม้าต้นวันพุฒหมู่ปลัง ๓๒
ม้าต้นวันศุกรหมู่แซมผ่าน ๓๒
ม้าต้นวันเสารหมู่ดำ ๓๒
ม้าต้นวันอังคารหมู่กระเลียว ๓๒
ม้าต้นวันอาทิตยหมู่แดง ๓๒
ม้าเทศ ๒๘๑, ๒๘๓
ม้าผูกแพนเครื่องรบ ๑๓๕
ม้าพระเจ้าลูกเธอ ๓๕๖
ม้าสี่ทับทิม ๓๑๖
ม้าหมู่ ๑๐๓
ม้าหลวง ๓๕๖
ม้าอาชาไนย ๒๐
มาตุคาม ๓๑๓
ม่าน-สองไข ๒๘๙
ม่านขาว ๒๔๙
ม่านตาด ๒๙๐
ม่านปักทองแย่ง ๓๕๙
ม่านแพร ๒๙๒
ม่านแย่ง ๓๑๑
มารดา-เป็นธิดาเมืองน้อยรอบคอบ ๔๔
มารดา-เปนหม่อมเจ้าแลราชินิกูล ๔๔
มารผจญ, เรื่อง ๓๑๖
มาลายู-ทหาร ๒๘๑
มาไลย ๑๔๑
มาศฉายา ๓๒๙
มิคเศียร ๓๒๐
มิคาคนอง-ม้าต้น ๓๒
มินเครเลีย, เมือง ๘๑, ๘๙, ๑๒๐
มินบู, เมือง ๑๖
มินิศเตอร์ ๕๔
มินิสเตอเปสนิปอเตนนารี ๑๖๘
มิปรัด, คลอง ๓๕๔
มิศชันนารีเยซูอิต ๕๙
มีดพร้า ๓๒๔
มุขซ้อนสองชั้น ๒๘
มุขน่า ๒๘
มุขมนตรี ๒๙๙
มุขลด ๒๑
มุงกระเบื้อง ๒๘
มุงจาก ๒๑
มุมพระเรบียง ๓๑๕
มุรธาภิเศกสนาน ๒๔๓
มุลนาย ๓๗๘
มูนประภา-นามแฝง ๗๕, ๘๒
มูลประสิว ๔๖
มูลกจายนะสูตร ๓๑๒
มูลดิน ๓๑๕
มูลพระโค ๓๗๕
มูลมณเฑียร, พระที่นั่ง ๓๔๕
มูลสถานบรมอาสน, พระที่นั่ง ๑๖๘

เมกกะ, เมือง ๖๓
เมกเฟอรซัน, เยเนอราล ๑๖
เมกุฏิ-ภิกษุเชื้อวงศ์เชียงใหม่ ๑๘๑
เมฆมาลา-ม้าต้น ๓๒
เมฆาพิลาศ-ม้าต้น ๓๒
เมถุน ๓๒๒
เมธาธิบดี, หลวง ๓๓๗
เมเยอร, ลอด ๖๕
เมรี ๑๒๒
เมรุราชิการาม, วัด ๒๐
เมล็ดผลตาล ๒๔๖
เมาะตะมะ, เมือง ๓๕๓, ๓๕๔, ๓๕๕, ๓๕๖, ๓๕๗
เมืองขึ้นกรมท่า ๑๕๓
เมืองขึ้นเมืองออกกรุงสยาม ๓๖๙
เมืองขึ้นเมืองอุบลราชธานี ๑๕๓
เมืองด่านน้ำ ๓๓๙
เมืองน้อยรอบคอบ ๔๔
เมืองประเทศราช ๑๖๕
เมืองพม่าของอังกฤศ ๒๐๔
เมืองพม่า-น้ำท่วม ๑๖
เมืองหลวงของบัลเคเรีย ๒๔
เมืองหลวงของประเทศบัลเคเรีย ๔๐
เมืองหลวงของเมืองรุสเซีย ๕๖
เมืองหลวงประเทศคริส ๔๐
เมืองเหนือ ๑๒๔
แม่กระษัตร ๓๕๗
แม่กลอง, แม่น้ำ ๑๒๕
แม่กลีบ ๓๕๗
แม่กอง ๒๘, ๒๘๕
แม่ไก่ ๘๖
แม่ทัพอังกฤษเมืองอิยิบต์ ๑๒๐
แม่เมย ๓๕๗
แม่สกลีก ๓๕๗
แมงดา ๘๖
แมนเบอรแกปิเน็ต ๑๖๑
แม่นปืน-ทหาร ๒๘๗, ๒๘๙
แมลงวัน ๒๙๔
โมกขบริสุทธิ ๑๖๑
โมงเช้า ๓๓๑
โมฬีโลกย, วัด ๒๘๕, ๓๘๕
ไม้แก่น ๓๑๖
ไม้แกะรูปหุ่น ๓๕๒
ไม้แขง ๑๙๔
ไม้ง่าม ๓๒๗
ไม้ซุงสัก ๓๑๖
ไม้ตะเคียน ๓๑๕
ไม้ท้าว ๓๔
ไม้เท้า ๓๑๗
ไม้เท้ารองเท้า ๓๑๗
ไม้ปุ่ม ๒๒๔
ไม้ไผ่ ๒๑
ไม้ม้วน ๑๒๖
ไม้มีสีมีกลิ่น ๑๙๔
ไม้สัก ๑๙๔
ไม้ห่อผ้า ๓๘๓
ไม้หอม ๑๙๔

ย

ยกกระบัตร ๙๕
ยกกระบัตร-เมืองจตุรัส ๑๕๒
ยกกระบัตรเมืองนครเขื่อนขันธ์ ๒๐๐
ยกกระบัตรเมืองพงา ๑๔๔
ยกโคม ๓๒๐, ๓๒๗
ยกทอง-ผ้านุ่ง ๒๔๙
ยกโทษ ๒๖
ยกนุ่งพื้นขาว ๒๔๑
ยกระบัตเมืองแกลง ๑๖๐
ยกระบัตรเมืองจตุรัส ๑๕๓
ยกระบัตรเมืองพิศณุโลก ๑๕๒
ยกระบัตรเมืองสวรรคโลก ๑๖๐
ยกระบัติเมืองสวรรคโลก ๑๖๐
ยงยศอโยชฌิยา-เรือรบกลไฟ ๒๑๓
ยมยักษ ๓๓๗
ยลส์เวิน, มองสิเออ ๑๓๒
ยวง ๑๙๕
ยวดยานคานหาม ๓๔๘
ยวา ๒๓๙
ยศภักดี, พระ ๘๙
ยโสธร, เมือง ๑๖๘
ยอ-ไม้ ๑๙๘
ยอยกปลา ๒๗๘
ยอชเว ๑๖
ยอดคำ, นาง ๑๘๐
ยอดหมวกปันหยี-นามแฝง ๕๔
ยะลา, พระยา ๑๖๘
ยะลา, เมือง ๑๕๓
ยะโสธร, เมือง ๑๖๘, ๑๘๓, ๑๙๒
ยันต์เลข ๑๗๓
ยันต์สงกรานต์ ๒๙๓
ยากลัก ๓๑๗
ยาดม ๑๔๓
ยาเบื่อ ๓๐๑
ยาเบื่อเมา ๓๐๐
ยางงิน, เมือง ๓๕๗
ยางแดง ๑๙๕
ยางลบ ๑๒๖
ยานนุมาศกง ๑๑๑
ยานมาศสามคาน ๙๖
ย่ามกำมะหยี่ ๓๑๗
ย่ามโหมดเทศ ๑๒๘
ย่าย, อ้าย ๘๐
ย่าหรัน ๑๔๑
ย่ำค่ำ ๑๕, ๒๗, ๕๖, ๖๔, ๖๘, ๗๒, ๘๗, ๑๑๙, ๑๒๐, ๑๓๖, ๑๖๐, ๒๐๐, ๓๒๙, ๓๓๑
ย่ำค่ำทุ่มหนึ่ง ๓๓๑
ย่ำค่ำพลบ ๓๓๖
ย่ำเที่ยง ๓๓๑
ย่ำยามหนึ่ง ๓๓๑
ย่ำรุ่ง ๑๐๓, ๑๖๑, ๓๒๙, ๓๓๑
ย่ำรุ่งโมงเช้า ๓๓๑
ยิงสลุด ๑๒๘
ยิ่งเยาวลักษณ-พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า ๒๗๖
ยิ้ม ลุดเตอรแนนต, นาย ๑๔๔
ยิริง, พระยา ๑๒๐
ยิริง, เมือง ๑๕๓
ยืนชิงช้า ๑๑๒
ยุกระบัตร-เมืองชุมพร ๑๘๔
ยุดหน่วง-คำ ๒๘

ยุติธรรมธร *(คำสุก)*, เจ้า ๑๕๒
ยุทธหัษถชนช้าง ๒๓๕
ยุในติดสเตตอเมริกา ๓๗๐
ยุโรป ๓๖๙
ยุโรป, ชาว ๓๖๘
เยซูส์, มิศเตอร์เดอ ๑๘๗
เยแทงนรธา ๓๕๔
เยเนราลรุสเซีย ๑๖๑
เยอรมนี, เมือง ๑๑๒
เยอรมัน ๘๑, ๑๖๑
เย่าเรือน ๒๙
เยียรบับ ๒๙๐
แย้ม *นามะสนธิ* มหาดเล็ก, นาย ๒๗
โยคี ๒๗๘
โยงศพ ๓๔
โยงสายสิญจน์ ๓๔
โยเซฟ ๓๗๐
โยธาเขื่อนขันธ *(โต)*, พระยา ๒๗
โยธาทิพ, กรมหลวง ๓๗
โยธาเทพ, กรมหลวง ๓๗
โยธาเทพ, สมเดจพระอัยกี กรมหลวง ๓๗
โยธาธิราช *(พึ่ง สิงหเสนี)*, พระ ๑๘๔
โยธาบดี-ตำแหน่งนายเปรียบมวย ๒๙๑
โยธาบริบาลแก้ว, พระยา ๒๒๙
โยนก, ชาว ๕๘
โยมอุปฐาก ๓๓
โยรนาลเดอเซนปิเตอรเบิก-หนังสือพิมพ์ ๑๓๗

ร

รกเรี้ยว ๓๔๕
รง ๓๑๖
รชดาธิฎฐาน, วัด ๕๑
รชต ๕๑
รชตปฏิคห ๕๑
รณฤทธิ์พิไชย, ขุน ๒๙๖
รถกลไฟ ๒๔๐
รถโถง ๙๖
รถโถงเทียมม้าเทศ ๗๒
รถทรงพระศพ-พระเจ้าลูกเธอ ๗๒
รถพระที่นั่ง ๑๔๓, ๑๔๔
รถอย่างยุโรป ๒๔๒
รธา-ดอกไม้เพลิง ๓๖๐
รนอง, เมือง ๘๙, ๑๕๒, ๑๕๓
รบาทว์ ๒๒๙
ร่มปีกค้างคาว ๔๖
ร่มแพร ๓๑๗
ร่มรองเท้า ๓๑๗
รฦกถึง-คำ ๑๓๒
รองงาน ๒๙๖, ๓๔๘
รอยศักดำน้ำหมึก ๖๕
ร้อยแขวง ๒๙๙, ๓๐๑
ร้อยพิลา ๓๗๗, ๓๘๗
ร้อยเอ็จ, เมือง ๑๙๒
ร้อยเอด, เมือง ๑๖๘, ๑๖๙
ระฆัง, วัด ๓๖๘
ระแงะ, เมือง ๒๐๐
ระธา ๓๑๗
ระบำ ๓๑๗
ระพีพรรณ-ม้าต้น ๓๒

ระยอง, เมือง ๑๕๒
ระยะทางเมืองหงษาวดี-เรื่อง ๓๕๖
ระยะทางเสด็จพระราชดำเนิน
เมืองเพชรบุรี ๑๔๕
ระย้าแก้ว ๓๑๗
ระฦกถึง ๒๖, ๑๓๒
ระโหถาน ๒๙
รักษราชมณเฑียรจุ้ย, พระยา ๒๒๙
รักษานาเวศ, หมื่น ๑๕๒
รักษาองค์, กรม ๒๙๑
รักษาองค์ปลายหอก-กรม ๒๙๑
รักษาองค์พลพัน ๓๓๖
รักษาอาวุธ *(เผื่อน)*, หมื่น ๑๑๒
รัฐยา-คำ ๒๒๔
รัฐยาธิบาล *(กัปตันเอมส์)*, หลวง ๖๘
รัตนโกสินทรมหินทรายุทธยา ๑๒๕
รัตนดิลก-เรือ ๓๐๔
รัตนบดินทร *(รอด กัลยาณมิตร)*,
เจ้าพระยา ๑๒๐
รัตนบดินทรมหินทรมหากัลยาณมิตร
(รอด กัลยาณมิตร), เจ้าพระยา ๑๒๙
รัตนบัลลังก์, พระที่นั่ง ๓๔๓
รัตนมนตรี *(นิยะใบ)*, พระ ๑๙๑, ๑๙๒
รัตนวงษา, พระยา ๒๐๑
รัตนเสรฐี *(คอซิมก๊อง ณระนอง)*,
พระยา ๘๘, ๑๔๔, ๑๕๒
รัตนาธิเบศร ๕๔
รัตนาพิพิธ ๕๔
รัตนาพิพิธ, เจ้าพระยา ๑๔๑
รัตนาพิพิธ ว่าที่สมุหนายก *(สน)*,
เจ้าพระยา ๒๒๙
รัตนายัต *(ตู้ บุนนาค)*, พระ ๗๙
รั้วโปะหลุม ๓๐๑
รากพระเจดีย์ ๑๕๒
รากเลือด ๓๗๗
รางวัด ๒๖๑
ร่างกุ้ง ๒๔๐
ร่างตราเมืองเวียงจัน ๓๗๑
ร่างร้าน ๓๑๖
ร่างแห ๖๑
ราชกระวี ๓๗๗
ราชกิจวินิจฉัย, พระที่นั่ง ๒๙, ๑๑๙, ๑๒๐,
๑๒๙, ๑๒๘, ๑๔๔, ๑๕๑
ราชกิจวินิจฉัย-พระที่นั่ง ๓๓๖
ราชครู ๓๘๓
ราชทูต ๕๙, ๖๐, ๑๓๖, ๑๖๘
ราชทูตฝรั่งเศส ๕๙, ๖๐
ราชทูตฝรั่งเสศ ๑๖๘
ราชทูตรุสเซีย ๑๖๑
ราชทูตรูเซีย ๘๙, ๑๔๕, ๑๕๓
ราชทูตอังกฤษ ๘๗, ๑๖๘
ราชนิกร, พระ ๑๖๐
ราชนิกร *(เชย)*, พระ ๑๕๒
ราชบพิท, วัด ๗๙
ราชบพิธ, วัด ๑๖, ๔๘, ๕๖, ๖๔,
๗๒, ๘๘, ๙๕, ๑๐๓,
๑๑๑, ๑๖๐, ๒๓๒, ๒๕๖
ราชบัณฑิตย ๒๔๙, ๒๖๔, ๓๐๙, ๓๑๒,
๓๒๓, ๓๓๗, ๓๔๐, ๓๖๑, ๓๘๐
ราชบัณฑิตย์ ๓๐๔
ราชบุตร *(ท้าวคำ)* ๒๐๑
ราชบุตร *(ท้าวพรหม)* เมืองท่าอุเทน ๒๐๐
ราชบุตร เมืองชลบท *(ท้าวพรหม)* ๒๐๐
ราชบุตร เมืองเชียงแตง ๑๖๘

ราชบุตร เมืองไชยบุรี ๒๐๐
ราชบุตร เมืองท่าอุเทน *(ท้าวพรหม)* ๒๐๑
ราชบุตร เมืองพนม ๒๐๐
ราชบุตร เมืองโพนพิไสย ๑๖๐
ราชบุตร เมืองภู่แล่นช้าง ๒๐๐, ๒๐๑
ราชบุตร เมืองสกลนคร ๒๐๐
ราชบุตร-เมืองสกลนคร ๒๐๑
ราชบุตรเจ้ากรุงธนบุรี ๔๕, ๕๒
ราชบุตรีเจ้านครเชียงใหม่ ๒๔๔
ราชบุรณ, วัด ๑๖, ๓๘๕
ราชบุรี ๑๙๔
ราชบุรี, เมือง ๗๑, ๘๐, ๑๘๔
ราชประดิษฐ, วัด ๑๖, ๓๔๙
ราชประดิษฐ-วัด ๒๓๒
ราชประดิษฐสถิตยมหาสิมาราม, วัด ๗๔
ราชปโรหิตโหราจาริย ๓๑๕
ราชปโรหิตาจาริย ๓๑๗
ราชปลัดทูลฉลอง ๒๘๘
ราชปะโรหิตาโหราจาริย์ ๒๙๙
ราชพงษภักดี *(โต)*, หลวง ๒๓๔
ราชพงษานุรักษ, พระยา ๕๖
ราชพงษาวดาร ๓๕๕
ราชพิธีพระบรมราชาภิเศก ๑๖๕
ราชพินิจัย *(ลด โสพศจินดา)*, พระ ๒๗
ราชพิมาน, ขุน-ปลัดกรม ๒๙๑
ราชภักดี, พระยา ๒๒๙
ราชภักดี *(ช้าง เทพหัสดิน)*, พระยา ๒๗๔
ราชภักดีช้าง *(เทพหัสดิน)*, พระยา ๒๓๗
ราชภักดีศรีรัตนสมบัติ, พระยา ๒๘๕
ราชมนตรี *(ภู่)*, พระยา ๒๒๙
ราชมาณู, พระ ๓๐๖
ราชยานกง ๒๔๙
ราชโยธา *(เผื่อน พรหมปิณฑะ)*, พระยา ๒๓๔
ราชโยธาเทพย์-พระ ๒๙๑
ราชฤดี, พระที่นั่ง ๓๖๐
ราชวงษ *(ท้าวเชียง)* ๑๘๓
ราชวงษ *(ท้าวเชียง)* เมืองอัตปือ ๑๙๒
ราชวงษ *(ท้าวสุริยง)* ๑๘๓
ราชวงษ *(ท้าวสุริยง)* เมืองยะโสธร ๑๙๒
ราชวงษ เมืองยโสธร ๑๖๘
ราชวงษ เมืองลำเนาหนองปรือ ๒๐๑
ราชวงษ เมืองอัตปือ ๑๖๘
ราชวงษ, เจ้า ๑๕๒
ราชวงษ-เมืองเชียงแตง ๑๖๘
ราชวงษ-เมืองอัตบือ ๑๘๓
ราชวรวงษ ๓๖๐
ราชวรานุกูล-พระยา ๒๘๘
ราชวรานุกูล *(เวก บุณยรัตพันธุ์)*, พระยา ๑๕๒
ราชวรินทร-พระ ๒๙๐
ราชวังสรรค *(บัว)*, พระยา ๘๐, ๑๕๓, ๑๖๘
ราชวัตร ๖๐, ๖๑, ๒๕๘, ๒๖๔, ๓๔๑
ราชวัตรไม้ไผ่ ๑๓๕
ราชสงคราม, พระยา ๒๙๐
ราชสงคราม *(ทัด หงสกุล)*, พระยา ๗๑
ราชสัมภารากร *(เลื่อน สุรนันทน์)*, พระยา ๒๒๖
ราชสิทธาราม, วัด ๒๓, ๓๘๕
ราชสีห์ ๒๒๔, ๒๕๒, ๒๕๓
ราชเสนา, พระยา ๒๐๑
ราชเสนา *(ทัด)*, พระยา ๑๕๒
ราชเสวก, หลวง ๒๙๑
ราชหิรัญรักษ, หลวง ๕๐
ราชอิศริยยศ ๓๗๐
ราชแอดเดอรแกมป ๘๗

ราชาคณะ ๒๕๗, ๒๕๘, ๓๓๗
ราชาธิวาศ, วัด ๒๓
ราชานุกิจ, หลวง ๙๕
ราชานุบาล *(บุญมาก ปันยารชุน)*, จมื่น ๖๘
ราชานุประดิฐ (นารถ *ศิริวัฒนกุล*), พระยา ๖๘
ราชาภิเศก ๒๕๓, ๒๗๕
ราชามาตย *(จุ้ย สุวรรณทัต)*, จมื่น ๖๘
ราชาวดี ๒๘๑
ราชาวรดิฐ ๒๙
ราเชนทรญาณ, พระที่นั่ง ๑๓๕
ราไชยเกิด, พระยา ๒๒๙
ราชจัก, เมือง ๕๖
ร้านขายเข้าแกง ๒๔
ร้านขายเครื่องถ้วยเครื่องแก้วเครื่องเงิน ๒๔
ร้านขายเครื่องยา ๒๔
ร้านขายเครื่องเหล็กเครื่องสังกะสี ๒๔
ร้านขายน้ำชากาแฟหมากบุหรี่ ๒๔
ร้านขายแป้งหอมน้ำหอมแลน้ำมันธรรมดา ๒๔
ร้านขายผ้า ๔๐
ร้านขายผ้าด้ายผ้าไหม ๒๔
ร้านขายสมุดดินสอ ๒๔
ร้านขายสุรา ๒๔, ๔๐
ร้านขายหนังสือ ๒๔
ร้านขายหม้อ ๒๔, ๔๐
ร้านค้าขายถนนเจริญกรุง ๔๐
ร้านค้าขายถนนบำรุงเมือง-เรื่อง ๒๔
ร้านช่างแก้นาฬิกา ๒๔
ร้านช่างโกนผม ๒๔, ๔๐
ร้านช่างตัดผม ๒๔
ร้านช่างทำรูปพรรณทองเงิน ๔๐
ร้านช่างไม้ ๒๔, ๔๐
ร้านช่างเย็บ ๒๔, ๔๐
ร้านช่างรองเท้า ๔๐
ร้านชำ ๒๔, ๔๐
ร้านรับจำนำ ๒๔, ๔๐
ร้านโรงที่ขายของ ๓๔๖
รามเกียรติ ๓๕๒
รามเกียรติ, เรื่อง ๓๑๕
รามพิไชย, พระ ๒๘๘
รามโยธี, ขุน ๘๙
รามฤทธิรงค์, พระ ๙๕
รามฤทธิรงค์, หลวง ๑๕๒, ๑๖๐
รามอิศเรศ, กรมพระ ๓๖๔
รามัญ ๒๐๔, ๓๕๒
รามัญ-พระสงฆ ๓๒๘
รามัน, เมือง ๑๕๓
รามาธิบดีที่ ๓, สมเดจพระ ๕๘
รามาธิเบศรมหาราชปราสาททอง,
สมเดจพระเจ้าอยู่หัวพระ ๙๙
ราเมศวร, สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระ ๑๓๓
รายงาน ๒๗, ๓๕, ๔๓, ๕๒, ๖๐,
๖๘, ๗๗, ๘๔, ๙๓, ๙๙, ๑๐๘,
๑๑๖, ๑๒๔, ๑๓๒, ๑๔๙, ๑๕๖,
๑๗๒, ๑๘๗, ๑๙๕, ๒๐๔, ๒๑๑,
๒๒๗, ๒๓๕, ๒๔๔, ๒๕๒, ๒๕๙,
๒๖๗, ๒๗๓, ๒๘๓, ๒๙๓, ๒๙๙,
๓๐๔, ๓๑๔, ๓๒๕, ๓๓๔, ๓๔๒,
๓๔๙, ๓๕๗, ๓๖๕, ๓๗๓, ๓๘๑
ราหูจับจันทร-ม้าต้น ๓๒
รำทวน ๓๔๖
รำเพอยภมราภิรมย์, พระองคเจ้า ๘๕
รำเพอยภมราภิรมย์, สมเดจพระนางเธอ
พระองคเจ้า ๘๕
รำแพน ๓๑๗

ริบราชรบาทว์ ๓๐๑
ริ้วรายดอก-เสื้อ ๒๔๒
รื้อแร่งทำลาย-คำ ๒๘๓
รุ่ง *ณนคร* มหาดเล็ก, นาย ๑๔๔
รุ้งประสานสาย-เรือ ๓๐๔
รุเซีย ๑๓๖
รุเซียนเอเยนซี ๕๗
รุศเซีย ๒๔
รุศเซีย, เมือง ๒๔
รุสเซีย ๔๐, ๕๖, ๖๕, ๑๖๑
รุสเซีย, ประเทศ ๔๐
รูเซีย, ชาติ ๘๙
รูปชี ๓๗๘
รูปปขาว ๓๗๘
รูปปั้นสลักหล่อ ๒๒๗
รูปภาพปั้นสลักหล่อ ๒๒๗
รูปอสูร ๓๑๕
รูเปีย ๓๑, ๓๒
เร่งงานรัดรุด *(เชย กัลยาณมิตร)*, จ่า ๒๗
เรไร, พระองค์เจ้า ๑๔๑
เรอรยิเมนต์ ๑๖
เรือกรร ๓๓๖
เรือกระบวน ๓๙, ๑๓๖
เรือกราบ ๒๘๙, ๒๙๑, ๓๓๖, ๓๕๙
เรือกราบกรรยา ๒๙๒
เรือกราบกัญญา ๒๘๘, ๒๙๐
เรือกลไฟ ๒๕๓, ๒๗๕
เรือกลอง ๒๘๘, ๒๙๒, ๒๙๖
เรือกะเชียง ๑๑๗
เรือกะทง ๓๕๑
เรือกัน ๒๘๑, ๒๙๖
เรือกัน ดูเพิ่ม เรือกรร
เรือกำปั่น ๑๖, ๒๕๓
เรือกำปั่นลูกค้า ๓๖๙
เรือกำปั่นหลวงชื่อ ลอยซู ๕๘
เรือกิ่ง ๒๘๗, ๒๘๙
เรือกิเลน-ละเลิงชล ๒๘๘
เรือขนาน ๓๓๖, ๓๔๐, ๓๔๓
เรือข้าราชการฝ่ายน่าฝ่ายใน ๓๘๐
เรือแขกกลิง ๘๘
เรือจุกช่องล้อมวง ๖๑
เรือเจ้าต่างกรมแลยังไม่มีกรม ๓๘๐
เรือแจว ๑๑๗
เรือฉลอม ๘๐
เรือแซง ๒๙๑
เรือแซร ๒๘๗
เรือญวน ๒๘๗, ๒๙๖
เรือดอกไม้เพลิง ๓๓๕
เรือดั้ง ๒๙๒, ๒๙๖, ๓๓๖, ๓๕๒
เรือดั้งนอก ๒๙๖
เรือต่อสู้ไพรินทร ๗๓, ๘๐
เรือทหารใน ๒๙๖
เรือทุ่น ๓๓๖
เรือในกระบวนแห่ ๓๘๐
เรือบัลลังก์ ๑๕
เรือบ้าบิ่น ๓๐๓
เรือปตูหลัง ๒๙๑
เรือประตู ๒๙๖
เรือปลัดตำรวจ ๒๙๖
เรือผ้าป่า ๓๖๐
เรือพระที่นั่ง ดูเพิ่ม ชื่อเฉพาะของเรือ
เรือพระที่นั่ง ๒๑, ๓๘๐, ๓๘๑
เรือพระที่นั่งกลไฟสะกรู ๓๙
เรือพระที่นั่งกันเชียง ๑๖๒

เรือพระที่นั่งเก๋ง ๑๑๒
เรือพระที่นั่งเก๋งทองทั้งแท่ง ๑๖๒
เรือพระที่นั่งบัลลังก์ ๒๒
เรือพระที่นั่งสามปั้นโถง ๑๖๑
เรือพระอะไภยพิทักษ์ *(ชุ่ม อภัยวงศ์)* ๑๘๔
เรือพ่อค้าอังกฤษ ๘๙
เรือเพรียว ๓๒๔
เรือไฟ ๓๘, ๑๖๒
เรือยาว ๓๒๔
เรือรบ ๒๑๒, ๒๗๕
เรือรบกลไฟชื่อ อาษาวดิรศ ๒๑๓
เรือรบฝรั่งเศส ๕๙
เรือรบฟริกเคตชื่อ ล่ามาริน ๕๘
เรือรบศีศะมีดโกน ๒๙
เรือราชทูต ๓๖๙
เรือราชทูตต่างประเทศ ๓๖
เรือราษฎร ๓๘๐
เรือรูปสัตว ๒๘๗, ๒๙๖, ๓๓๕, ๓๓๖, ๓๕๒
เรือลำเลียง ๓๗๑
เรือลูกค้า ๓๗๑
เรือศรี ๒๙๐, ๓๐๔
เรือสำปั้น ๙๐, ๓๒๔
เรือเสือ ๒๙๖
เรือหยวก ๓๖๘
เรือแหวดแปดแจว ๒๙๕
เรืออุบลบุรพ์ทิศ ๑๕๑
เรืองฤทธิรักษาราษฎร์ *(พัน ณนคร)*, พระ ๖๔
เรือนแพ ๒๑, ๒๘
เรือกสวน ๘๙
แร่ทองเงิน ๑๙๔
แร้ง ๓๓๖
โรคในจักษุ ๓๗๙
โรคในท้อง ๓๗๙
โรคบิด ๑๖
โรคันตรกัลป ๓๕๔
โรงโขน ๓๑๗, ๓๔๗
โรงเครื่องม้า ๓๔๗
โรงงาน ๓๑๖
โรงฉ้อทาน ๓๑๗
โรงช้าง ๓๔๖, ๓๔๗
โรงช้างเผือก ๓๔๕
โรงช้างพลายน้ำมัน ๓๖
โรงทหาร ๓๔๗
โรงทหารตึกดิน ๓๔๗
โรงทาน ๓๔๘
โรงธรรมวัดกง ๓๗๗
โรงบ่อน ๙๐
โรงพักทีมินบู ๑๖
โรงไฟ ๒๘๕
โรงมหาสภา ๓๔๔
โรงม้า ๓๔๗
โรงร้าน ๒๘๒
โรงเรือบางลมุด ๓๐
โรงเรือแปดหลัง ๒๙
โรงลคร ๑๔๑
โรงแลเตน ๑๔๓
โรงหลวง ๓๔๗
โรมะยะราช ๓๗๘

ฤ

ฤกษกิติกา ๓๗๕
ฤดูเหมันต์เปนต้นปี ๒๙๓
ฤดูอัสสานะเปนปลายปี ๒๙๓
ฤทธิจักรกำจร *(หม่อมหลวงอุกฤษฐ เสนีวงศ์)*, หลวง ๒๓๓
ฤทธิพลไชย *(บัว จันทรวณิค)*, หลวง ๒๓๓
ฤทธิพิไชย, ขุน ๓๐๓
ฤทธิ์พิไชย, ขุน ๒๘๙
ฤทธิสงครามรามภักดี, พระยา ๘๗
ฤๅษีดัดตน ๓๑๕

ล-ฦ

ลคร ๒๔๐, ๓๗๒
ลครเจ้าพระยามหินทรศักดิธำรง ๑๔๔
ลงแขกลงขัน ๑๐๙
ลงท้อง ๓๗๗
ลงท่า ๖๑
ลงรักปิดทอง ๓๖๓, ๓๗๔
ลงสรง ๘๕
ลงสรงสนาน ๘๑
ลดโคม ๓๖๐
ลดหย่อน ๒๖
ลพบุรี ๓๑๖
ลพบุรี, เมือง ๕๘, ๘๘, ๓๑๖
ลมเพ ลมพัด ๕๐
ลมเพชหึง ๒๘
ลมว่าว ๓๒๘, ๓๘๔
ลมสลาตัน ๒๖๑
ลมสำเภา ๒๖๑
ล้ม-คำ ๙๗
ลม้ายแม้นเขียน-ม้าต้น ๓๒
ล้วงภุก-คำ ๒๙๑
ลอดบ่วง ๓๑๗
ลอนดอน ๒๓, ๒๔
ลอนดอน, เมือง ๔๐, ๖๕, ๘๑, ๘๙, ๙๖, ๑๐๔, ๑๒๐
ลอบลัน ๓๐๐
ล้อมวง ๓๔๓, ๓๖๐, ๓๘๑
ล้อมวัง-กรม ๓๒๗
ล้อมวัง-พนักงาน ๒๙๖
ลอยกระทง ๖๐, ๓๒๔
ลอยซู, เรือกำปั่นหลวงชื่อ ๕๘
ลอยประทีป ๒๒, ๓๒๐
ลอยพระประทีป ๑๕, ๔๐, ๓๒๘
ละคอ ๒๔๑
ละเมิด ๓๐๐
ละเลิงชล-เรือกิเลน ๒๘๘
ละวะ ๒๐๔
ลักขณานุคุณ, พระองคเจ้า ๗๗
ลักษณมาณา *(หม่าน)*, หลวง ๖๓
ลังกา ๓๘๗
ลังกา, เกาะ ๒๕๓, ๓๗๘, ๓๗๙, ๓๘๖, ๓๘๗
ลังกา, เกาะ ดูเพิ่ม สิงหลังกา, เกาะ สิงหฬทวีป, เกาะ
ลังกา, พระเจ้า ๓๗๘
ลังกา, เมือง ๑๕๑
ลั่นน่าเพลิง ๒๒๗
ล่าม ๕๘, ๕๙, ๓๖๙, ๓๗๐
ล่ามฝรั่ง ๓๗๐
ล่ามฝรั่งเจ้าท่า, กรม ๓๗๐
ล่ามพนักงาน, กรม ๓๗๐

ล่ามพนักงานสำหรับแขกเมือง ๓๗๑
ล่ามภาษาอังกฤษ ๗๑
ลายทรงกระบิลปิดทอง ๒๑
ลายปั้น ๒๐
ลายแย่ง ๓๑๕
ลายรดน้ำ ๒๘๙, ๒๙๐, ๓๖๓
ลายรดน้ำปิดทอง ๒๑
ลาลอแบร์, มองสิเออร์ ๖๐
ลาว ๑๙๔
ลาวชาวเมืองหลวงพระบาง ๑๔๑
ลาวพุงขาว ๑๘๐
ลาวพุงดำ ๑๘๐
ลำกระโดง ๓๐๑
ลำน้ำเจ้าพระยา ๒๐๓
ลำน้ำแดนุบ ๑๗๖
ลำเนาหนองปรือ, เมือง ๒๐๑
ลำพอกตาด ๒๔๘
ลำยอง ๒๑
ลำห้วยหลวง ๑๔๔
ลิ ๑๙๕
ลื้อ ๑๙๔
ลุ่มสุ่ม, เมือง ๑๔๔, ๑๕๒
ลูกกรง ๒๑, ๒๘
ลูกขุน ๓๒๓
ลูกขุน, กรม ๓๖๑
ลูกขุนณศาลา ๓๗๓, ๓๗๘
ลูกขุนศาลา ๓๐๑
ลูกความ ๙๗
ลูกค้าแขกอินดีย ๓๖๙
ลูกค้าเมืองจีนเมืองญวณ ๓๖๙
ลูกตุ้ม ๓๓๐
ลูกบาด ๓๕๘
ลูกไฟ ๓๔๕
ลูกไม้ ๓๖
ลูกอิน ๑๔๑
ลูแตนเบิก, ปรินส ๑๕๓
เลข ๙๗
เลขกรุงเทพฯ-นามแฝง ๖๒
เลขเกณฑ์จ่าย ๑๓๗
เลขทาษ ๒๗๔
เล่นกะถิน ๓๒๔
เล่นการพนัน ๑๖๖, ๒๔๘
เล่นแข่งเรือดินเรือพาย ๓๒๔
เล่นถั่ว ๓๒๔
เล่นทุ่ง ๓๒๔
เล่นเบี้ย ๑๖๖, ๓๒๑
เล่นโป ๓๒๔
เล่นสบ้า ๓๒๔
เล่นสวาดิ์ ๓๒๑
เล่นอิโปง ๓๒๔
เล่าฦๅ-คำ ๑๔๑, ๒๒๘
เล่าสูตรสนธิกัณฑ์ ๓๑๒
เลือกฟั้น-คำ ๗๖
เลื่อนตำแหน่ง-ข้าราชการ ๑๕
เลื่อยไม้สีเข้าตีเหล็ก ๒๖๐
โล่ ๒๔๘, ๒๘๑
โลกบาล ๒๕๘
โลกปวัติ-นามแฝง ๑๙๐, ๑๙๘, ๒๗๓
โล้ชิงช้า ๓๒๔
โลบานอฟ, มองสิเออ ๙๖
โลหิศดาง-ม้าต้น ๓๒
ไล่พลรบ, ขุน ๒๙๖
ฦก-คำ ๕๐, ๕๔
ฦๅชา ๘๕, ๒๔๙

ว

วงษา, กรมหลวง ๑๑๗, ๑๒๔
วงษาธิราชสนิท, กรมหลวง ๒๗๕
วงษาธิราชสนิท, พระเจ้าบรมวงษเธอ กรมหลวง ๓๒๕
วชิรญาณเถร ๓๘๐
วชิรญาณเถระ, พระ ๓๘๖, ๓๘๗
วชิรญาณมหาเถร, พระ ๓๗๙
วชิรญาณมหาเถระ, พระ ๓๗๘, ๓๗๙
วชิรญาณวโรรส, กรมหมื่น ๒๒๖
วชิรญาณวโรรส, พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น ๖๔, ๙๖, ๓๘๗
วณิก์กรรม ๗๗
วรจักรธรานุภาพ, กรมหมื่น ๓๔๙
วรนายก, วัด ๘๒
วรรณ-นามฝง ๗๘, ๙๔, ๑๐๒, ๑๑๐
วรรณวิไลย-ม้าต้น ๓๒
วรวรรณากร, พระองคเจ้า ๑๑, ๒๕, ๓๓, ๕๗, ๙๑, ๑๐๕
วรวรรณากร, พระองค์เจ้า ๑๘๕, ๑๘๗, ๒๐๘, ๒๑๐
วรวรรณากรณ, พระองค์เจ้า ๑๖๓
วรวรรณากรณ์, พระองค์เจ้า ๑๑๓, ๑๓๑
วรวานิล-ม้าต้น ๓๒
วรวารี-เรือแซ ๒๙๒
วโรรส ๘๒
วโรสถ ๘๒
วลาหก ๒๖๔
วะชิระญาณวิเสศ, หนังสือพิมพ์ ๘๑
วัง, กรม ๖๔, ๘๗, ๑๖๘, ๒๘๑, ๓๔๖
วัง ฝ่ายพระราชวังบวร, กรม ๗๒
วัง, หลวง ๑๕๒, ๑๖๐
วังกรมพระพิทักษเทเวศ ๒๖๐
วังกรมหมื่นวรจักรธรานุภาพ ๓๔๙
วังกรมหลวงวงษา ๑๑๗, ๑๒๔
วังงิ้ว ๓๕๓
วังจันทรเกษม ๓๙
วังเจ้า ๓๔๗
วังซ้าย, พระยา ๑๖
วังนอก, กรม ๓๔๘
วังน่า ๒๑, ๑๑๗
วังบุรพาภิรมย ๑๓๒
วังบุรพาภิรมย์ ๘๑
วังบูรพาภิรมย ๑๖๗
วังพระเจ้าลูกยาเธอ พระองคเจ้าเสวตรฉัตร กรมหมื่นสุรินทรรักษ ๓๐
วังพระองค์เจ้า ๓๔๖
วังหม่อมเหมน ๒๗๗
วัชรากฤติ ๗๕
วัชรินทร *วัชรีวงศ์*, หม่อมเจ้า ๒๓๓
วัฏสงสาร ๒๙๙
วัดราษฎร์ ๓๒๐
วัดเสาชิงช้า ๓๓๗
วัดหลวง ๒๕๘, ๓๒๐
วัตปฏิบัติ ๓๒๓
วันโกน ๑๐๑
วันขึ้นปีใหม่ ๑๙๒
วันคล้ายกับวันสวรรคตพระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๘
วันจ่ายตรุศ ๑๖๖
วันดับ ๑๖๕
วันตรุศสุดปี ๒๙๓

วันเถลิงศก ๑๗๙, ๒๔๓
วันทนาการ ๒๐๕
วันนักษัตรฤกษตรุศสาตร ๑๖๖
วันเนา ๒๔๓
วันปวารณา ๓๘๕
วันปาฏิบท ๑๖๕
วันเพ็ญ ๑๐๒
วันลด ๓๒๐
วันวิสาขะบูชา ๓๗๒
วันส่งตรุศ ๑๖๖
วันสุกปักษปาฏิบท ๑๖๕
วันอุโบสถ ๓๘๕
วัสยุชมาศ ๑๖๕
วัสสานฤดู ๒๙๓
วัสสานะ ๒๙๓
ว่ากล่าวฟ้องร้อง ๒๖๑
ว่าด้วยการพิพากษาฤๅตั้งกฎหมาย
ด้วยเครื่องสติมกลไฟ-เรื่อง ๒๕๙
ว่าด้วยคนไม่รู้อวดรู้
และคนไม่รู้สอนคนไม่รู้-เรื่อง ๑๓๗
ว่าด้วยคนสองคนที่อาการต่างกัน-เรื่อง ๓๕๒
ว่าด้วยความกล้าหาญ-โคลงสุภาสิตใหม่ ๑๔๖
ว่าด้วยความอยากทั้งสองประการ-เรื่อง ๑๓๑
ว่าด้วยตำหนักแพ-เรื่อง ๒๐, ๒๘
ว่าด้วยถนนใหญ่ท้องสนาม
น่าพระบรมมหาราชวัง-เรื่อง ๓๔๕
ว่าด้วยทรงบริจาคพระราชทรัพยแก่
พระบรมวงษานุวงษ
แลข้าหลวงเดิม-เรื่อง ๒๒๗, ๒๓๖
ว่าด้วยผีหลอกต่าง ๆ-เรื่อง ๔๒, ๕๐
ว่าด้วยผู้ศึกษาเล่าเรียนมักเปนอันตราย
ด้วยเหตุ ๕ ประการ ๓๑๓
ว่าด้วยพระราชประวัติพระบาทสมเดจ
พระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว-เรื่อง ๒๑๑
ว่าด้วยพระอาทิตยถึงดาวฤกษอัสยุช
ก็เปนมหาสงกรานต์ ๒๙๓
ว่าด้วยภิกษุสามเณรเรียนกะจายนสูตร ๓๑๒
ว่าด้วยลงสรงโสกันต ๖๐, ๖๘, ๗๗,
๘๔, ๙๓, ๙๙, ๑๐๘
ว่าด้วยลงสรงโสกันต์-เรื่อง ๔๔, ๕๒
ว่าด้วยลักษณเสมียนเขียนหนังสือ-เรื่อง ๒๙๗
ว่าด้วยหนังราชสีห์ ๒๕๒
ว่าด้วยอธิฐานน้ำพระพิพัฒสัตยา ๑๖๕
ว่าด้วยอภิเนาวนิเวศน์ ๓๔๔
ว่าแต่เขาอีเหนาเปนเอง ๒๗๓
วางตรา ๑๕๑
วาน, เมือง ๓๕๗
วานรถวายรวงผึ้ง ๓๑๖
วายุพัด-ธง ๒๘๙
วายุวาหะ-ม้าต้น ๓๒
วาโย ๕๐
วารนา, เมือง ๑๗๖
วาระนาคสถิตย-โคลง ๑๐๔
วาลเดมาร, ปรินซ ๖๕
วาลเดมาร, ปรินส ๗๓
วาลุกา ๒๒๔
วิกตอเรียราชนีกรุงอังกฤษ,
สมเด็จพระนางเจ้า ๑๓๐
วิกะมะพาหุมหาราช ๓๗๘
วิกาล ๑๐๑
วิฆเนศวร ๓๖๑
วิ่งควายวิ่งวัว ๓๒๔
วิ่งม้า ๓๔๖
วิจารณโกษา *(พูน)*, หลวง ๑๕๒

วิจารณพยุหพล, หลวง ๑๕๒, ๑๖๐
วิจารณอาวุธ *(สวน ลางคุลเสน)*, พระ ๑๙๒
วิจารณอาวุธ *(สวน ลางคุลเสน)*, หลวง ๑๙๒
วิจิตรราชสาสน *(ปั้น สุขุม)*, ขุน ๗๑
วิจิตรสุนทรการ *(ปั้น สุขุม)*, ขุน ๗๑
วิชาปาชา ๑๖๙
วิชาเยนทราธิบดี ที่สมุหนายก, เจ้าพระยา ๕๙
วิชาโหร ๒๙๓
วิชิตภักดี *(ขำ ศรียาภัย)*, พระยา ๑๕
วิชิตภักดี *(จีนฮิว)*, หลวง ๑๘๓, ๑๘๔
วิชิตภักดี *(เทียน บุนนาค)*, หลวง ๖๓, ๙๕
วิเชียรไพชนต์, หลวง ๒๘๘
วิไชยชาญฤทธิ์เสือ, พระยา ๒๓๗
วิไชยภูภุดชะมหาราช, พระเจ้า ๓๗๘
วิณา ๑๐๒
วิทธยาธิกรณ์ศักดิ์, หลวง ๒๙๑
วิทูษกะชูที-นามแฝง ๕๗, ๗๔
วิธีจดจุลศักราช-เรื่อง ๑๗๘
วิธีปีเดือน ๑๗๙
วินัยบัญญัติพุทธานุญาต ๓๘๔
วินิจฉัยสิกขาบท ๓๗๙
วินิจพิเทศภัณฑ์ *(น่วม ชูโต)*, หลวง ๖๘
วิปัสนาธุระ ๓๓๗
วิปัสสนาวิธี-เรื่อง ๑๘๗
วิมลรัตน, พระ ๒๓๒
วิมลรัตน์, พระ ๒๔๑
วิมุติสงสัย ๕๗
วิรุณรัศมี-ม้าต้น ๓๒
วิลเลียม, ครูโมเนียร์ ๕๑
วิลเลียม, โมเนียร์ ๖๗
วิลศอน, ครู ๕๑
วิไลยวรวิลาศ, พระบวรวงษเธอ พระองคเจ้า ๒๗
วิเวกเวหา-ม้าต้น ๓๒
วิศณุนารถ, กรมหมื่น ๒๖๗, ๒๗๔
วิศณุนารถนิภาธร, กรมหมื่น ๒๗๖
วิศนุมนตร์ ๑๗๓
วิศาขมาศ ๒๔๘
วิสรรชนียะ ๗๔, ๗๕
วิสัชชนา ๘๒
วิสัชชนาปัญหาสามข้อ-เรื่อง ๑๐๐
วิสัญชนี ๗๓, ๗๔
วิสุงคามสิมา ๖๓, ๖๔, ๗๑, ๘๘
วิสุทธิโยธามาตย-พระ ๒๙๑
วิสุทธิสาครดิฐ *(ยอน บุช)*, หลวง ๓๖๙, ๓๗๑
วิสูตรโกษา *(อ้น ศิริวัฒนกุล)*, พระยา ๒๗
วิสูตรสุนทร, พระ ๖๐
วิสูตรสุนทร, ออกพระ ๕๙
วิเสศมนตรี, หลวง ๑๕๒
วิเสศฤๅไชย, พระยา ๑๘๔
วิเสศสมบัติ *(พูน)*, ขุน ๑๕๒
วิเสศสมบัติ *(รุ่ง รัชตประกร)*, หลวง ๑๕๒
วิเสศสมบัติ, ขุน ๑๙๒
วิหารวัดหงษ ๒๗๔
วีดิน, เมือง ๑๗๖
วุฒิการบดี *(หม่อมราชวงศ์คลี่ สุทัศน์)*, พระ ๖๘
เวจกุฎิ ๓๖๓
เว็จกุฎิ ๓๑๕
เวไนยสัตว ๒๙๙
เวศณุกรรม ๓๗๗
เวสาตรี, เรือพระที่นั่ง ๓๑, ๓๙, ๔๐, ๑๖๑
เวอรไซล, เมือง ๕๘

เวียงไนยนฤบาล *(หรั่ง เกตุทัต)*, พระยา ๖๘
เวียนเทียน ๕๕, ๑๒๓, ๒๔๗
เวียนเทียนสมโพช ๑๓๐
เวียนเทียนสมโภช ๔๘
เวียนา ๕๖
เวียนา, เมือง ๘๙, ๑๐๔, ๑๑๒
แว่น ๒๕๗
แว่น, ยายจ่า ๒๐
แว่นแก้วทองเงิน ๑๓๐
แว่นจุดเทียน ๒๔๒
แว่นตา ๑๙๕
แว่นทอง ๑๒๓
แว่นฟ้า ๑๐๓
แว่นฟ้าสามชั้น ๙๖
ไวยวรนารถ, เจ้าหมื่น ๓๐๘
ไวยวรนารถ *(เจิม แสง-ชูโต)*, เจ้าหมื่น ๘๐
ไวยสะรอย ๒๔๐
ไวยาวะจะกร ๓๔๑

ศ

ศรจักรานุกิจ, หลวง ๒๙๑
ศรสำแดง, พระ ๒๙๑
ศรี ๑๔๑
ศรี, พระ ๒๘๒
ศรี, หลวง ๑๖๐
ศรีกาฬสมุด *(เปลี่ยน ทัศนะพยัคฆ์)*, พระ ๖๘
ศรีตวัน ๑๒๐, ๑๕๓, ๑๙๑, ๒๐๐
ศรีตวัน-เมืองกลันตัน ๒๐๐
ศรีทวยเทพยถวายกร, เรือพระที่นั่ง ๓๑, ๓๙
ศรีเทพบาล, พระ ๘๐
ศรีเทพภักดี, หลวง ๑๙๒
ศรีธรรมบริรักษ, พระ ๑๙๒
ศรีธรรมราชเดชะชาติ อำมาตยานุชิต พิพิธรัตนราชโกษาธิบดี อภัยพิริยปรากรมพาหุ เจ้าพระยาพระคลัง, เจ้าพระยา ๓๓๙
ศรีนรินทร์ ๓๓๕
ศรีนาคสวาศ, พระเจ้าน้องนางเธอ พระองค์เจ้า ๗
ศรีบุตรพระยาจันทบุรี *(กล่อม)* ๑๔๑
ศรีประภัศร-ม้าต้น ๓๒
ศรีประภัศร-เรือ ๓๐๓
ศรีปัดสมุท-เรือแซ ๒๙๒
ศรีภูริปรีชาราชเสนาบดีศรีสารลักษณ์, พระ ๓๒๑, ๓๒๒
ศรีภูริปรีชาเสนาบดีศรีสารลักษณ, พระ ๓๖๔, ๓๘๐
ศรีรณรงค์, หลวง ๒๘๘
ศรีรัตนสาศสดา-วัด ๒๔๑
ศรีวรราช, พระ ๒๐๐, ๒๐๑
ศรีวรโวหาร, ขุน ๓๓๗
ศรีสกุลวงษ, พระ ๒๐๑
ศรีสมัถไชย-เรือพระที่นั่งกิ่ง ๒๘๙
ศรีสยามเขตร, พระ ๑๘๔
ศรีสวัสดิ, เมือง ๑๔๔
ศรีสังหาร, ขุน ๑๕๒
ศรีสารวาจา, ออกขุน ๕๙
ศรีสิงหเทพ, พระยา ๒๙๑
ศรีสิงหเทพ *(เพ็ง)*, พระยา ๓๔๙
ศรีสิทธิสงคราม, พระ ๑๕๒
ศรีสุดารักษ, กรมสมเดจพระ ๓๗, ๒๘๕
ศรีสุนทร, กรมขุน ๒๗๗
ศรีสุนทรไชย-เรือ ๓๕๑

ศรีสุนทรโวหาร *(น้อย อาจารยางกูร)*, พระ ๔๙
ศรีสุนทรโวหาร *(น้อย อาจารยางกูร)*, พระยา ๑๒๙, ๒๓๓
ศรีสุนทรโวหารน้อย *(อาจารยางกูร)*, พระ ๒๕, ๔๑
ศรีสุพรรณดิฐ *(เสม ณนคร)*, พระ ๖๔
ศรีสุร, พระ ๑๖๘
ศรีสุราช,พระ ๑๖๘
ศรีสุริเยนทรามาตย พระบรมราชชนนี, กรมสมเดจพระ ๒๘๔
ศรีสุริเยนทรามาตย, กรมสมเดจพระ ๒๑๒, ๒๘๔
ศรีสุริเยนทรามาตย์, กรมสมเดจพระ ๒๘๕
ศรีสุริเยนทรามาตย, สมเดจพระ ๒๗๕, ๒๘๔
ศรีสุริเยนทรามาตย์, สมเดจพระ ๒๗๔
ศรีสุลาไลย, กรมสมเดจพระ ๓๗
ศรีเสวตรวรลักษณ, พระ ๒๓๒
ศรีเสาวภางค์, พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้า ๑๓๖
ศรีเสาวภางค-ม้าต้น ๓๒
ศรีโสภณ, เมือง ๑๕๒
ศรีอะรุโณท-ม้าต้น ๓๒
ศักรวา ๓๖๗, ๓๘๔
ศักรวาดอกสร้อย ๓๗๒
ศักราชใหม่ ๑๗๘
ศาลเจ้า ๔๓, ๕๐
ศาลชำระความ ๓๖
ศาลต่างประเทศ ๓๖
ศาลที่ชำระความ ๑๐๒
ศาลเทพารักษ ๑๐๒
ศาลพระภูมิ์ ๔๓
ศาลลด ๒๖๓
ศาลา ๒๐, ๒๑
ศาลากองตระเวนรักษาทาง ๓๔๗
ศาลาการเปรียญวัดระฆัง ๒๖๖
ศาลาดิน ๒๐
ศาลาตพานวัดราษฎร ๒๒
ศาลาทั้ง ๔ ศาลา-พระสมุทเจดีย์ ๓๓๙
ศาลาท่าฉนวนน้ำ ๒๐
ศาลาท่าน้ำ ๒๑
ศาลาท่าพระฉนวนน้ำ ๒๒
ศาลานอก ๒๘๒
ศาลาปูน, วัด ๓๙
ศาลาริมพระอุโบสถ-วัดราชบพิธ ๖๔
ศาลาโรงธรรม ๒๑
ศาลาลูกขุนศาลหลวง ๓๔๗
ศาลาวัดราษฎร ๒๑
ศาลาเวร ๓๗๓
ศาลาเวรมหาดไทย์กระลาโหมกรมท่า ๓๗๒
ศาลาศาลบาญชี ๓๔๗
ศาลาสำหรับพระอาราม ๒๘๕
ศาลาสี่น่า, วัด ๓๑๖
ศิธรมาราม-วิหาร ๓๗๙
ศิริธรรมบริรักษ *(ถัด ณนคร)*, พระ ๑๕๒
ศิริไอสวรรย *(นุด บุณยมัต)*, พระยา ๒๗
ศิลปวิทยาศาสตร ๗๖
ศิลาจาฤก ๑๖๙
ศิลาน่าเพลิง ๘๐, ๒๐๑
ศีรสารุธ *(ชื่น)*, หลวง ๑๔๔
ศีลขันธ ๓๕๕
ศีศะสุกร ๒๖๓
ศึกษาศิลปวิทยา ๗๖
ศุก, อ้าย ๓๒๓

ศุโขทัย, เมือง ๓๑๖, ๓๔๑
ศุคะติภพ ๓๔
ศุภอักษร ๑๕๒, ๓๕๔

ส

สกลขจิตร-ม้าต้น ๓๒
สกลนคร, เมือง ๒๐๐, ๒๐๑
สกลพิมาน, หลวง ๒๘๘
สการบูชา ๓๗๒
สงกรานต์ ๒๔๒, ๒๔๘, ๒๙๓
สงขลา ๒๔๐
สงขลา, เมือง ๗๑, ๑๖๘
สดัปกรณ ๔๘, ๕๕, ๖๔, ๗๒, ๘๐, ๘๘
สดัปกรณพระบรมอัฐิพระอัฐิ ๑๙๒
สดัปกรณ ๑๐๐ รูป ๘๐, ๘๘
สดัปกรณ์ ๑๕
สดัปกรณ์กาลานุกาล ๑๕
สดัปกรณ์พระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑๖๑
สตพรรษกาล ๕๑
สติมเมอ ๓๘
สตีม ๓๒
สตูน, เมือง ๑๒๐, ๑๕๓
สถลมารค ๒๗๙
สถิตยธำรงสวัสดิ, พระบวรวงษเธอกรมหมื่น ๑๗๙
สถิตย์ธำรงสวัสดิ์, กรมหมื่น ๒๔๓
สท้านพลแสน, ขุน ๒๘๐
สน, นาย-ข้าหลวงในรัชกาลที่ ๑ ๒๒๙
สนม ๓๔๓
สนมกรมวัง ๑๓๖
สนมตำรวจ ๓๓๕
สนมพลเรือน ๓๔๘
สนอบ ๒๓๑
สนอบขาว-ปลายแขนขลิบสีเหลือง ๓๐๔
สนอบริ้ว ๒๘๑
สนอบ-ริ้วพอกแดง ๒๘๐
สนัด ๒๖๑
สนับเพลา ๒๘๐
สนับเพลาถมปักยกทอง ๒๘๑
สนับเพลายก ๒๔๘
สนามทหาร ๓๔๙
สนามน่าพระที่นั่งสุทไธยสวรรย ๓๔๘
สนามหัดทหาร ๓๔๘, ๓๔๙
สนิท, สัปลุตเตอรแนนต์ หม่อมราชวงษ ๒๗
สนุกน์-คำ ๓๖๘
สนุกนิ์-คำ ๑๑๐, ๑๓๓, ๒๕๑, ๒๖๖, ๒๖๗, ๓๕๒, ๓๖๗
สนุกนิ์สนาน-คำ ๔๖, ๒๕๐
สบง ๓๒๗
สบพร่าว ๒๙๘
สเปน ๕๘
สเปอเรเยนซี ๒๖๘
สพัก ๒๕๖
สพานข้ามคลอง ๒๘๕
สพานท่าน้ำ ๒๘๕
ส้มเกลี้ยง, วัด ๒๓
สมณชีพราหมณ์ ๓๑๗
สมณะชีพราหมณ์ ๓๑๗
สมเดจกรมพระ ๑๔
สมเดจบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ๓๑๗

สมเด็จบรมบพิตรพระเจ้าแผ่นดิน ๓๒๒
สมเดจบรมบพิตร
พระมหากระษัตราธิราชเจ้า ๓๐๙
สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์
สมเด็จบรมธรรมิกราชาธิราชเจ้า ๓๑๓
สมเดจพระเจ้าน้องนางเธอเจ้าฟ้า ๔๔
สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้า ๔๔
สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินอิตาลี ๑๖๘
สมเดจพระเจ้าพี่นางเธอพระองคน้อย ๔๕
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอพระองค์น้อย ๕๓
สมเดจพระเจ้าพี่นางเธอพระองคใหญ่ ๔๕
สมเดจพระเจ้าลูกเธอ
กรมพระราชวังบวรฯ ๖๐
สมเดจพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าชาย-โสมนัศ ๘๕
สมเดจพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพระราชกุมาร
พระองคใหญ่ ๘๐
สมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้า ๔๔, ๔๕, ๖๐
สมเดจพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าพระองคใหญ่ ๖๑
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าพระองคใหญ่ ๕๓
สมเดจพระเจ้าลูกเธอพระองค์ใหญ่ ๒๘๓
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าพระราชกุมาร
พระองค์ใหญ่ ๑๑๙, ๑๒๗, ๑๒๘
สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าพระราชกุมาร
พระองค์ใหญ่ ๘๘
สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ ๑๔
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้า ๒๑๒
สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอพระองคใหญ่ ๕๕
สมเดจพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้า ๔๔, ๔๕
สมเด็จพระเจ้าหลานเธอเจ้าฟ้า ๕๒
สมเด็จพระชิณศรี ๑๒๒
สมเดจพระนางเจ้า ๓๙
สมเดจพระนางเจ้าพระบรมราชเทวี ๗๙, ๘๘
สมเดจพระบรมชนกนารถ ๒๑๒, ๓๖๓
สมเด็จพระบรมชนกนารถ ๓๗
สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช ๒๑๓
สมเดจพระบรมธรรมมฤกมหาราชาธิราช
พระเจ้ารามาธิบดี บรมนารถบรมบพิตร
พระพุทธเจ้าอยู่หัว ๓๑๔
สมเด็จพระบรมราชชนนี ๓๗
สมเดจพระบรมอรรคชายา ๓๗
สมเดจพระบรมโอรสาธิราช
เสดจออกแขกเมือง ๑๕๙
สมเดจพระบรมโอรสาธิราชเสดจออก
พระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท ๒๐๐
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ๑๔๓,
๑๔๔, ๑๖๘
สมเดจพระบรมโอรสาธิราช ๑๖๐
สมเดจพระพันพรรษาใหญ่แลน้อย ๓๗
สมเดจพระพุทธโกษาจาริย์ ๙๔
สมเดจพระพุทธโฆษาจาริย ๕๕
สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ๓๗
สมเดจพระพุทธเจ้าอยู่หัว ๓๑๕, ๓๕๔
สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ๒๙๙, ๓๔๑
สมเดจพระพุทธาจารย์ ๓๖๔
สมเดจพระมหากระษัตราธิราชเจ้า ๓๐๘
สมเดจพระวันรัต ๓๒๑
สมเดจพระสังฆราช ๓๐๙, ๓๑๓,
๓๒๒, ๓๔๐
สมเดจพระสังฆราชาธิบดี ๓๓๗
สมเดจพระอนุชาธิราช ๓๖, ๓๑๗
สมเดจพระอริยวงษาคตญาณ ๓๖๔
สมเดจอนุชา ๓๖๐
สมบัติภิรมย *(ชุ่ม ณสงขลา)*, พระยา ๗๑, ๑๖๘
สมบุญ, เจ้าจอม ๒๔๕

สมพักศร ๒๗๔, ๓๗๖
สมโภช ๓ วัน พระเจ้าลูกเธอ ๗๒
สมโภชเดือน ๑๒๐
สมโภชสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ๒๐๐
สมโภชสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ๒๐๑
สมโภชโสรดสรง-คำ ๓๔๐
สมมตอมรพันธุ, กรมหมื่น ๒๒๖
สมมตอมรพันธุ, พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น ๑๓๖
สมมตอมรพันธุ์, พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น ๓๘๓
สมมติอมรพันธุ์, กรมหมื่น ๔๗
สมมม-คำ ๒๖๐
สมอราย, วัด ๓๘๕
สมาทาน ๒๙๙
สมาทานพระอุโบสถศีล ๓๑๗
สมาทานศิล ๕ ๑๗๓
สมาธิขันธ ๓๕๕
สมาสกัณฑ ๓๑๒
สมิ ๓๕๗
สมิงสามปราบ ๒๐๐
สมีมี ๓๗๗
สมีศุก ๓๒๒
สมีอ่อน ๓๒๒
สมีอิน ๓๗๗
สมุดกระดาษดินสอ ๓๔๖
สมุดดินสอ ๒๔
สมุดไทย ๑๒๐
สมุดบาญชียืมหนังสือ ๓๘๙
สมุดใบเสรจเก็บเงิน ๓๘๙
สมุทปราการ, เมือง ๑๒๕, ๑๖๒, ๓๓๙
สมุทสงคราม, เมือง ๗๙
สมุหนายก ๕๔, ๑๒๐, ๒๒๘, ๒๔๙, ๓๔๐
สมุหบาญชี ๓๗๖
สมุหพระกระลาโหม ๑๒๐, ๑๓๖, ๒๒๘
สมุหพิมาน *(เพิ่ม)*, จมื่น ๖๔
สโมสรพลการ *(ทัด ศิริสัมพันธ์)*, หลวง ๗, ๑๖๙
สโมสรสันนิบาต ๓๓๘
สยาม ๕๗, ๑๐๒, ๑๙๘
สยามประเทศ ๑๙๔, ๓๘๖, ๓๘๗
สยามสิมานุรักษ *(ชุ่ม)*, พระ ๑๖๐
สรงมุรธาภิเศก ๑๖๑
สรง-เรือ ๓๐๔
สรงสนาน ๑๒๘
สรรพาวุธ *(น้อย)*, หลวง ๑๑๒
สรศักดิ์, ขุนหลวง ๓๗
สรศักดิ *(มะเดื่อ)*, หลวง ๒๔๔
สรสิทธิยานุการ-หลวง ๒๙๑
สรเสริญ-คำ ๒๙๗, ๓๓๒, ๓๓๓, ๓๖๕
สร้อยทอง ๒๕๖
สระน้ำ ๓๔๔
สระบุรี ๑๙๔
สระบุรี, พระยา ๓๗๗
สระบุรี, เมือง ๘๘
สระสี่เหลี่ยม ๒๕๘
สระอะโนดาด ๕๒
สรั่ง ๘๐
สราญรมย, พระราชอุทยาน ๑๔๓
สร้าว ๒๙๒, ๒๙๖, ๓๐๓
สฤงคาโลวาทอัฏฐติหิวิไนย ๓๕๕
สลากภัตร ๒๕๕

สวดเข้าตอก ๓๘๓
สวดไข้สวดศพ ๓๔๕
สวดชยันโต ๓๒๗
สวดปริต ๓๕, ๒๔๑
สวดพุทธไชยมนต์ ๒๔๗
สวดภาณวาร ๘๑, ๑๒๘
สวดสัจจคาถา ๑๙๙
สวนขวา ๓๔๔, ๓๔๕
สวนนอก ๑๒๕
สวนใน ๑๒๕
สวนหลวง ๒๘๓
ส่วยกระดาน ๑๕๒
ส่วยขี้ผึ้ง ๖๓
ส่วยเงิน ๖๓
ส่วยเงินกองนอก ๑๕๒
ส่วยทองคำ ๖๓, ๑๕๒, ๑๖๘
ส่วยน้ำรัก ๖๔, ๗๑
ส่วยพริกไทย ๑๕๒
ส่วยไม้ขรศักิ ๖๓
ส่วยรง ๑๕๒
ส่วยเร่ว ๑๕๒, ๑๘๓
สวรรคต-คำ ๖๐, ๒๓๕, ๒๔๔, ๒๔๕
สวรรคโลก, เมือง ๑๖๐
สวรรคโลกย, เมือง ๑๕๒, ๓๑๖
สวัศดิประวัติ, พระเจ้าน้องยาเธอ พระองคเจ้า ๔๗
สวัสดิประวัติ, พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้า ๗
สวัสดิวิมล-ม้าต้น ๓๒
สวัสดิโสภณ, พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้า ๘, ๑๒๘
สวัสดิโสภณ, พระองคเจ้า ๑๑, ๑๖
สวัสดิโสภณ, องค์ ๑๓
สวากขาโต ๓๓๘
สวาดิ์ *สนิทวงศ์*, หม่อมเจ้า ๓๒๕
สหัศรังษี-ม้าต้น ๓๒
สองไข-ม่าน ๒๘๙
สองทุ่ม ๓๓๑
สอน, นาย ๓๒๒
ส้อยตองสิงคสุ ๓๕๓
สะเกษ, วัด ๒๐๐
สะแตมป ๓๘
สะแตมป์ ๓๑๘
สะโตง, แม่น้ำ ๒๓๖
สะถัง, เมือง ๒๒๗
สักข้อมือ ๒๒๙
สักแขนขวา ๓๑๖
สังกระจาย, วัด ๑๑๗
สังข *บุนนาค*, นาย -บุตรพระยาอิศรานุภาพ *(เอี่ยม บุนนาค)* ๖๔
สังข ๒๙๒
สังขแตร ๑๒๘
สังขรัศมี-ม้าต้น ๓๒
สังข์ ๒๓๐, ๒๖๖
สังข์กลด ๒๔๘
สังข์แตร ๒๔๒
สังข์ทักษิณาวัฏ ๒๕๓
สังขลา, แม่น้ำ ๓๕๗
สังขารขันธ์ ๑๘๙
สังคายนาพระไตรยปิฎก ๓๐๗
สังฆกรรม ๓๘๖
สังฆกรรมอุโบสถกรรม ๓๒๒
สังฆการี ๓๒๒, ๓๒๔, ๓๖๑, ๓๗๘

สังฆการีย์ ๒๘๐
สังฆะกรรม ๓๒๑
สังฆาฏิ ๓๘๐
สังฆาทิเสส ๓๘๔
สังฆิกะเสนาศนกุฎี ๓๖๔
สังวรานุวงศ ๘๒
สังวัทธยายมูลกจายนะสูตร ๓๑๓
สังวัทธยายสูตร ๓๑๒
สังวาลแฝด ๒๕๖
สังเวียน ๒๕๖
สัญญา-กับเมืองเดนมารก ๓๗๐
สัญญา-กับเมืองฝรั่งเศส ๓๗๐
สัญญา-กับเมืองอังกฤษแลอเมริกา ๓๗๐
สัญญา-กับเมืองฮันเสียติกริปับลิก ๓๗๐
สัญญาเบอลิน ๔๐
สัดถันตรกัลป ๓๕๔
สัตพันคีรี ๖๓
สัตวา ๓๗๑
สันดอน ๕๘, ๕๙, ๑๖๒
สับดปกรณ์ ๒๕๐, ๒๕๘, ๒๗๙, ๓๒๘
สับเปร่อ ๑๐๒
สับเยกอังกฤษ ๘๘
สัปดปกรณ์ ๒๔๗
สัปดปดลเสวตรฉัตร ๑๒๘, ๑๒๙
สัปรุศ ๔๒, ๒๖๖, ๒๖๗
สัปรุษ ๑๖๕, ๓๑๖
สัมพันธวงษ, วัด ๑๖
สัมพันธวงษาราม, วัด ๓๘๕
สัมมาทิฏฐิ ๘๓
สัลยุทธวุธกรร-หลวง ๒๙๑
สัศดี ๒๗๓, ๒๗๕, ๓๗๘
สางคำแหงหาญ-เรือ ๒๘๘
สางชาญชลสินธุ์-เรือ ๒๘๘
สาตราธิกรณ์ฤทธิ์, หลวง ๒๙๑
สาตราวุธ ๓๒๔, ๓๘๑
สาทรราชายุตก์ *(เผง)*, หลวง ๒๗
สามเณร ๒๘๓
สามร้อยยอด ๑๔๕
สามศพ ๓๕๗
สามเสน ๑๒๕
สามัญสงกรานต์ขาเข้า ๒๙๓
สาเมนทาธิบดี, พระเจ้า ๓๘๖
สายโทรเลข ๗๙
สายบุรี, เมือง ๑๕๓, ๑๙๑, ๑๙๒
สายโยงแพ ๒๑
สายรดน้ำ ๓๕
สายระเดียง ๓๑๗
สายสอิ้งครรภ์รักษา ๒๗๖
สายสอิ้งทองคำ ๒๗๖
สายสิญจน ๑๗๓
สายสิญจน์ ๒๖๕
สายสีญจน์ ๒๖๔
สายอะสุนี-ม้าต้น ๓๒
สารกรมธรรม ๒๗๕
สารท ๒๙๓, ๓๗๒
สารพางครัต-ม้าต้น ๓๒
สารสาศนพลขันธ *(สมบุญ)*, พระ ๑๒๐

สาระบาญ ๑๕, ๒๓, ๓๑, ๓๙, ๔๙, ๕๕, ๖๓, ๗๑, ๗๙, ๘๗, ๙๕, ๑๐๓, ๑๑๑, ๑๑๙, ๑๒๗, ๑๓๕, ๑๔๓, ๑๕๑, ๑๕๙, ๑๖๗, ๑๗๕, ๑๘๓, ๑๙๑, ๑๙๙, ๒๐๗, ๒๒๓, ๒๓๑, ๒๓๙, ๒๔๗, ๒๕๕, ๒๖๓, ๒๗๑, ๒๗๙, ๒๘๗, ๒๙๕, ๓๐๓, ๓๑๑, ๓๑๙, ๓๒๗, ๓๓๕, ๓๔๓, ๓๕๑, ๓๕๙, ๓๖๗, ๓๗๕, ๓๘๓
สาลวิน, น้ำ ๒๐๓
สาลาต้มกลักตากผ้า ๓๑๕
สาลาราย ๓๑๕
สาลาสามน่า ๓๑๕
สาศนาพระพุทธ ๓๔๖
สาศนาพราหมณ ๓๔๖
สาส์นตรา ๑๒๑
สาสนาแขก ๖๓
สาสนามหะมัต ๓๖๙
สาแหรก ๒๕๖
สำแดง-คำ ๒๕๙
สำนักนิ์-คำ ๒๖, ๑๓๗, ๒๘๔, ๓๑๒, ๓๒๒, ๓๒๔
สำเภา ๒๒๙, ๒๕๓, ๒๗๗
สำรับคาวหวาน ๒๕๖
สำเร็จพระขรรค์ *(ปาน)*, หลวง ๑๑๒
สำเร็จพระขรรค์ *(เอี่ยม)*, หลวง ๑๑๒
สำเร็จสมบัติ *(กระถิน)*, พระ ๑๖๐
สำเหนียก ๔๖
สำแลง ๓๘๒
สิกขาบท ๕๑, ๒๕๖, ๓๒๓, ๓๖๑
สิกขาวิไนย ๒๗๓
สิเกรตารีทูต ๑๖๘
สิงขันทะ, เมือง ๓๘๖
สิงขันทะเสละ ๓๗๘
สิงคโปร์ ๒๓๙, ๒๔๐
สิงคโปร์, เมือง ๘๘, ๑๕๑
สิงหบุรี, เมือง ๑๔๔, ๑๕๒, ๑๖๐
สิงหลสาคร, ขุน ๒๕๓
สิงหลังกา, เกาะ ๑๙๕
สิงหฬ ๓๗๘
สิงหฬ, ชาว ๓๗๙, ๓๘๗
สิงหฬทวีป ๓๘๖
สิงหฬทวีป, เกาะ ๓๘๖
สิทธัตถภิกษุ ๓๗๙
สินจ้างสินบน ๙๒
สินธุกระแส-ม้าต้น ๓๒
สินบน ๒๖๑
สิ้นพระชนม-คำ ๕๕, ๘๐
สิ้นพระชนม์-คำ ๓๐, ๕๓, ๖๐, ๗๗, ๘๕, ๒๑๓, ๒๗๔, ๒๘๕
สินาศ ๒๘๐, ๒๙๐
สิลาก่อเขา ๓๔๔
สิลาน่าเพลิง ๑๕๒, ๑๕๙, ๑๘๔
สิลาปูพื้น ๓๔๔
สิลาลาย ๑๙๔
สิลาแลอิฐหัก ๑๕๒
สีกา ๓๒๔
สีสังหาร, ขุน ๒๘๘
สีสัตบุต-ม้าต้น ๓๒
สีอ่อนนวลควันอ้อย ๒๘๒
สี่ตำรวจ ๓๒๗, ๓๔๓
สี่พระตำรวจ ๒๙๐
สุกร ๓๕๘
สุกรกำเหลาะ-เรือแซ ๒๘๗

สุโขไทย, เมือง ๑๐๐, ๓๓๗
สุครีพครองเมือง-เรือ ๒๘๙
สุจริตวินิจฉัย *(ฤกษ์ กมลยะบุตร)*, พระ ๒๗
สุดทัศ, วัด ๘๙, ๙๐
สุทธัย-พระที่นั่ง ๒๔๑
สุทธัยสวรรย, พระที่นั่ง ๑๓๕
สุทธัยสวรรยปราสาท, พระที่นั่ง ๓๔๕
สุทธัยสวริย, พระที่นั่ง ๙๖, ๒๐๐
สุทธัยสวริย-พระที่นั่ง ๒๔๒
สุทธัยสวริย์, พระที่นั่ง ๑๙๙
สุทธาทิพรัตน์, สมเดจพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ๒๓
สุทธิรัตน, หลวง ๒๘๔
สุทธิสาร เมืองนครจำปาศักดิ, เจ้า ๑๕๓
สุทธิสาร, เจ้า ๑๕๒, ๑๖๐
สุทไธยสวรรย, พระที่นั่ง ๓๔๘, ๓๔๙
สุทไธยสวรรย์, พระที่นั่ง ๓๔๗
สุทไธยสวรรย์ปราสาท, พระที่นั่ง ๖๙
สุทไธสวรรย์, พระที่นั่ง ๓๔๕
สุทัศน์, วัด ๑๖
สุธาทิพ-ม้าต้น ๓๒
สุนทรนุรักษ, พระยา ๑๘๔
สุนทรภู่ ๑๒๐
สุนทรภูเบศร (เรือง), กรมขุน ๓๗
สุนทรราชวงษา, พระ ๑๖๘, ๑๘๓
สุนทรสงคราม, พระ ๑๓๓
สุนทรสัจจา *(แบน บุนนาค)*, ขุน ๑๖๐
สุนันทากุมารีรัตน, สมเด็จพระนางเจ้า ๑๖๑
สุปะติปันโน ๓๓๘
สุพรรณ ๕๒, ๑๙๔
สุพรรณบุรี, เมือง ๗๑, ๑๐๐, ๑๓๓, ๒๓๕, ๒๓๖
สุพรรณบูรี, เมือง ๖๓
สุพรรณศรีบัวแฉก ๒๘๑
สุพรรณศฤงฆาร-ม้าต้น ๓๒
สุภาสิตอังกฤษ ๗๖
สุภูติภิกษุ ๓๘๐
สัทธิงวิหาริก ๓๘๐
สุยามพรรณ-ม้าต้น ๓๒
สุรวงษไวยวัฒน์ *(วร บุนนาค)*, เจ้าพระยา ๑๒๐, ๑๓๖
สุรสาคร *(โยเซฟ)*, หลวง ๓๗๐
สุรสาคร *(รอเบิต ฮันแตร)*, หลวง ๓๗๐, ๓๗๑
สุรเสนาคุ้ม, พระยา ๒๒๙
สุระศรี, เจ้าพระยา ๒๔๕
สุระศักดิอัคราชมนตรีศรีสงคราม, เจ้าพระยา ๒๔๕
สุระเสนี, หลวง ๘๘
สุรัต-ผ้า ๒๘๒
สุรัศสวัสดี, กรม ๒๙๖
สุรา ๒๔, ๔๐
สุรานากง ๑๔๑
สุรินทร, เมือง ๑๔๔
สุรินทรภักดี *(รุ่ง ณนคร)*, พระ ๑๔๔
สุรินทรรักษ, พระเจ้าลูกยาเธอ พระองคเจ้าเสวตรฉัตร, กรมหมื่น ๓๐
สุรินทรภฺไชย *(เทศ บุนนาค)*, พระยา ๙๕
สุรินทร์เดชะ, หลวง ๒๘๘
สุรินทรามาตย *(พลอย พลอยแก้ว)*, พระ ๘๐, ๑๕๑
สุริยบันยง-ม้าต้น ๓๒
สุริยภักดี *(คำสิง)*, พระ ๙๕
สุริยภักดี, พระ ๑๔๔, ๒๙๐
สุริยันพยับ-ม้าต้น ๓๒

สุเรนทรราชเสนา *(พึ่ง สิงหเสนี)*, พระยา ๑๘๔
สุเรนทร์พิทักษ, เจ้าฟ้านเรนทร์ กรมขุน ๒๐
สุเรนทร์วิชิต, หลวง ๒๘๙
สุวรรณ ๓๙๐
สุวรรณกัลยานี, พระ ๒๒๗, ๒๓๕, ๒๓๖
สุวรรณดาราราม, วัด ๓๙
สุวรรณบัตร ๕๐
สุวรรณภูม ๑๙๔, ๒๐๑
สุวรรณภูม, เมือง ๒๐๐
สุวรรณมาฬิกะเจดีย ๓๘๐
สุวรรณราชวงษา *(ท้าวคำ)*, พระ ๑๙๒
สุวรรณราชวงษา *(ท้าวเชียง)*, พระ ๑๘๓
สุวรรณศัพท ๖๗
สุวรรณศัพท์ ๖๘
สุวรรณาราม, วัด ๒๐๐
สุวัณณกาโร ๕๒
สุหรัด-ผ้า ๒๔๙
ส. ค. ศ.-การ์ดปีใหม่ ๑๗๙
เสด็จกลับจากเมืองเพชรบุรี ๑๖๗
เสดจทางชลมารค ๓๙, ๓๘๐
เสดจทางสถลมารค ๒๔๐
เสดจนั่ง-ราชาศัพท์ ๙๗
เสด็จประภาศเมืองเพชรบูรี ๑๖๑
เสดจพระราชดำเนินโดยทางชลมารค ๒๓
เสดจพระราชดำเนินโดยทางสถลมารค ๒๓
เสดจพระราชดำเนิน
ทางชลมารคสถลมารค ๓๘๐
เสดจพระราชดำเนินทางสถลมารค ๓๘๑
เสดจพระราชดำเนินวัดราชบพิธ ๗๒, ๗๙,
๘๘, ๙๕
เสดจยืน-ราชาศัพท์ ๙๗
เสด็จวังบูรพาภิรมย ๑๖๗
เสดจสวรรคต-คำ ๕๙, ๖๐, ๒๕๓
เสด็จสวรรคต-คำ ๖๙, ๒๑๒, ๒๑๓, ๒๗๕
เสด็จออกขุนนาง ๑๔๔, ๑๖๘
เสดจออกพระที่นั่งจักรกรีมหาปราสาท
๑๘๓, ๑๙๑
เสนง ๒๓๑
เส้นด้าย ๓๗๔
เสนหามนตรี *(ถัด ณนคร)*, พระ ๑๕๓, ๑๖๘
เสนากุฎ ๒๘๒, ๒๘๙
เสนากุด-เสื้อ ๒๔๒
เสนาข้าหลวง ๒๒๙
เสนางค์จัตุรงค์ ๓๑๔
เสนานนท์, หลวง ๒๘๘
เสนานุชิต *(นุช ณนคร)*, พระยา ๖๓
เสนาบดี ๕๗
เสนาบดีกรุงสยาม ๓๗๐
เสนาบดีที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน ๓๗๐
เสนาบดีผู้ว่าการต่างประเทศ ๕๘, ๓๗๐
เสนาบดีผู้ว่าราชการต่างประเทศ ๘๗, ๙๖,
๑๖๑, ๓๖๙
เสนาบดีมนตรีมุขมาตย ๑๒๙, ๑๓๖, ๑๖๘
เสนาบดีว่าการต่างประเทศ ๓๗๐
เสนาพฤฒามาตย ๓๑๕, ๓๕๓, ๓๗๗
เสนาพฤฒามาตย์ ๓๑๗
เสนาพฤฒามาตย์ราชปโรหิต ๓๕๔
เสนาภิรมย, พระ ๒๐๐
เสนาภิรมย์, พระ ๒๐๐
เสนาภูเบศร *(ไส สโรบล)*, พระยา ๒๗, ๗๕
เสนามาตยราชมนตรี ๓๘๐
เสนาราชภักดีศรีสงคราม, พระ ๑๖๐
เสนาศนาราม, วัด ๓๙
เสนีเทพย์, กรมหมื่น ๒๗๗

เสนีบริรักษ ๓๗
เสนีบริรักษ, พระเจ้าหลานเธอ กรมหมื่น ๓๗
เสภา ๔๗, ๑๔๓
เสภาเรื่องพระราชพงษาวดาร, หนังสือ ๑๒๐
เสมียนทนาย ๓๗๖
เสมียนสามหมวดสิบสองจำพวก ๒๙๘
เสลภูมาธิการ, พระ ๘๘
เสลภูมาภิบาล, พระ ๗๑
เสลี่ยง ๒๔๘, ๒๔๙, ๒๕๖, ๒๕๗
เสวก ๒๓๒
เสวตร ๒๕๘
เสวตรฉัตร ๔๘, ๓๕๓, ๓๕๔
เสวตรฉัตร, พระเจ้าลูกยาเธอ
พระองคเจ้า ๓๐
เสวตรวรรณ-พระ ๒๔๑
เสวตรวรวรรณ, พระ ๒๓๒
เสวตรวรลักษณ-พระ ๒๔๑
เสวตรสวพา-พระ ๒๔๑
เสวตรสุวพา, พระ ๒๓๒
เสวตวรวรรณ, พระ ๘๒
เสากระโดง ๘๐
เสากะโดง ๓๗๗
เสาตะพาน ๙๐
เสาตะมอ ๒๘
เสาตะม่อ ๒๑, ๒๘
เสานางเรียง ๓๔๙
เสาศาลาฉนวนน้ำ ๒๒
เสาศิลาสี่เหลี่ยม ๒๒
เสิมใส่ต่อแต้ม ๙๒
เสี้ยว ๑๕๒
เสือ-คำรณสินธุ์ ๒๘๘
เสือกัดคนที่เมืองไชยนาทบูรี, เรื่อง ๒๕๙
เสือทยานชล-เรือพิฆาฏ ๒๘๘
เสื่อหมอน ๓๓๓
เสื่ออ่อน ๓๑๗
เสื้อ-กิ่งยศปักดำ ๒๘๐
เสื้อ-ครุยทอง ๒๘๐
เสื้อ-ดอกริ้ว ๒๘๙
เสื้อ-ลายสองปัก ๒๙๐
เสื้อเกราะ ๒๘๐
เสื้อโก๊ดกัก ๒๔๙
เสื้อขลิบแดง ๓๐๓
เสื้อเข้มขาบ ๒๘๐
เสื้อครุย ๒๘๐, ๒๘๑
เสื้อครุยกรอง ๒๙๐
เสื้อจีน ๒๘๗
เสื้อโปร่ง ๒๕๖
เสื้อผ้ากองทัพ ๘๐
เสื้อยศ ๒๘๐
เสื้อยศปักทอง ๒๘๐
เสื้อยศอย่างใหม่ ๒๘๓
เสื้อยืด ๒๔๙
เสื้อเยี่ยรบับ ๒๔๘
เสื้อสนอบ ๒๘๘, ๓๑๑
เสื้อสีขาบ ๒๘๑
เสื้อหมวก ๒๔๘
เสื้อหมวกสีแดง ๒๘๘
เสื้อหมวกพื้นขาว ๒๘๐
เสื้อเหลือง ๓๐๓
แสงคาบชุด-ปืน ๒๙๑
แสงง้าวนาคถม ๒๙๐
แสงเงินแสงทอง ๕๑
แสงต้น ๒๘๑
แสงศรสิทธิ์-หลวง ๒๘๘

แสงศะศิธร-ม้าต้น ๓๒
แสดงว่าผู้มีปัญญาแล้ว-เรื่อง ๑๖๓
แสน, เมือง ๒๐๑
แสนท้าวพระยาลาว ๑๕๓
แสนท้าวลาวลือ ๓๐๕
แสนพิมสาร ๓๐๕, ๓๐๖
แสนหวีฟ้า ๓๐๖
แสมสรินทร์, อ้าย ๘๐
โสก-ไม้ ๑๙๘
โสกันต ๕๒, ๖๙, ๙๙, ๑๒๒, ๒๗๗
โสกันตเจ้าฟ้า ๖๙
โสกันต์ ๔๔, ๔๕, ๖๐, ๖๑, ๗๗, ๘๔, ๙๓
โสกันต์เจ้าฟ้า ๒๕๓
โสกันต์ในพระราชพิธีใหญ่ ๒๑๒
โสกันต์เปนการใหญ่ ๘๕
โสกันต์พระองค์เจ้า ๑๙๒
โสโครกสมมม ๒๖๐, ๓๔๙
โสณบัณฑิตย, พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้า ๑๓๖
โสณบัณฑิตย, พระองคเจ้า ๑๐๔, ๑๔๖, ๑๖๙
โสณบัณฑิตย, พระองค์เจ้า ๒๐๙, ๒๑๐, ๒๑๑
โสณบัณฑิตย์, พระองคเจ้า ๑๑๓
โสณบัณฑิตย์, พระองค์เจ้า ๑๖๒, ๑๘๔, ๑๙๓, ๒๐๒
โสดถีนิเวศน์-นามแฝง ๕๔
โสเฟีย, เมือง ๒๔, ๔๐
โสมนัศ, เจ้าฟ้า ๘๕
โสมนัศวัฒนาวดี, พระองคเจ้า ๗๗, ๘๔, ๘๕
โสมนัศวัฒนาวดี, สมเดจพระนางเธอ พระองคเจ้า ๘๕
โสมนัศวิหาร, วัด ๒๓
โสมาวดี, พระองคเจ้าหญิง ๙๙
โสมาวดี-พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า ๒๗๖
โสร่ง ๒๔๙
โสรดน้ำ ๒๔๗
โสรดสรง ๒๔๓
โสรดสระ ๒๔๘
โสฬศมหาพรหม ๓๑๗
โสฬส ๑๕๒
ไสยเวท ๑๓๐

ห

หกขะเมน ๒๑๔
หงษ ๒๕๒
หงษ-เรือ ๓๕๙
หงษพิมาน-ม้าต้น ๓๒
หงษ์, วัด ๒๗๔
หงษาราม, วัด ๒๓
หงษาวดี, พระเจ้า ๒๒๗, ๒๓๖
หงษาวดี, เมือง ๒๒๗, ๓๕๗
หญ้าขล่าน้ำถั่วงา-เลี้ยงพระโค ๒๔๙
หญิงใหญ่ ประชุมวงษ, พระองค์เจ้า ๒๗๗
หนองคาย, เมือง ๑๔๔, ๑๕๓
หนองจิก, เมือง ๑๕๓
หนองลหาร, เมือง ๑๖๐
หนัง ๒๔๐, ๓๑๗, ๓๒๔
หนังราชสีห์ ๒๕๓
หนังสือกรมหมื่นนเรศร ๘
หนังสือแขวน ๓๕๔
หนังสือคุ้มภาษีอากร ๓๗๖
หนังสือคุ้มห้ามภาษีอากร ๓๗๖
หนังสือทิ้ง ๓๘๔, ๓๘๕

หนังสือที่ตกแซกวงกา ๒๙๘
หนังสือปิดตราคุ้มห้าม ๓๗๖
หนังสือฝาก ๓๗๒
หนังสือพระองคเจ้าสวัสดิโสภณ ๑๐
หนังสือพิมพเมืองเซนปิเตอรเบิก ๑๓๗
หนังสือพิมพ์เมืองเซนปิเตอรเบิก ๑๖๑
หนังสือพิมพ์เมืองนอก ๓๘๘
หนังสือพิมพ์เมืองรุศเซีย ๒๔
หนังสือพิมพ์เมืองรุสเซีย ๖๕
หนังสือพิมพ์เมืองลอนดอน ๔๐
หนังสือพิมพ์เมืองอาวซเตรีย ๖๕
หนังสือพิมพ์ลอนดอน ๕๖
หนังสือมาแต่เมืองลังกา ๓๗๘
หนังสือเรื่องต่าง ๆ-ให้เสมียนคัดลอก ๓๘๙
หนังสือลังกามีมาฃอธรรมยุติกนิกาย
แต่ครั้งรัชกาลที่ ๓-เรื่อง ๓๘๖
หนังสือสวดมนตร์ ๗๔
หนู, พระองค์เจ้า ๒๗๗
ห่มแพร ๒๔๙
หมวกเกราะ ๒๘๐
หมวกตุ้มปี่แดง ๒๙๐, ๓๐๓
หมวกยอดคำ ๒๘๓
หมวกยอดทอง ๒๘๐
หมวกหนัง ๒๔๒
หมวกหนังแดง ๒๘๒, ๒๘๙
หมอ, กรม ๖๔
หมอควาญ ๒๔๑
หมอควาน ๓๔๖
หมอไทยลาวพม่ารามัญ ๒๒๗
หมอภูต ๕๐
หม้อ ๒๔, ๔๐
หม้อน้ำแตก-เรือ ๘๐
หม้อน้ำมนต์ ๓๕
หม้อน้ำระเบิด-เรือ ๗๓
หม้อไฟ ๓๒
หม่อมเจ้า ๙๗, ๑๙๙
หม่อมเจ้า-ทรงโปรย ๒๕๗
หม่อมเจ้าในวัง ๒๗๗
หม่อมเจ้า-บุตรแลธิดา
กรมหลวงพิทักษมนตรี ๒๗๔
หม่อมเจ้าหญิง-ธิดา
พระองคเจ้าลักขณานุคุณ ๗๗
หม่อมเจ้าให้เปนพระองคเจ้า-เลื่อน ๗๗
หม่อมราชวงษ บุตรหม่อมเจ้าฉาย ๓๙
หมาก ๒๔
หมากขุนทินฆานฆันหมาก ๓๐๖
หมากพร้าว ๓๘๔
หมายประกาศพระราชาคณะถานานุกรม
เจ้าคณะเจ้าอธิการ ๓๒๑
หมู่ชลจร-เรือแซ ๒๘๗
หยวก-กล้วย ๓๕๐
หยอย บุตรพระยาดำรงราชพลขันธ
(จุ้ย คชเสนี), นาย ๑๖๐
ห์รัสวสระ ๗๕
หฤไทย, พระ ๒๙๑
หลวงไชย, พระยา ๓๐๖
หลวงไชยอำมาตย์, พระยา ๓๐๕
หลวงญวณ ๙๗
หลวงนาย ๒๘๐
หลวงนายชิดภูบาล ๖๔
หลวงพระบาง, เมือง ๑๔๔, ๑๘๐
หลวงพะบาง, เมือง ๘๐
หลวงวัง, พระยา ๓๐๔, ๓๐๖
หลวงสิทธิ นายเวร ๗

หล่อพระพุทธรูป ๑๖๐
หลังคามุงกระเบื้อง ๒๒
หลังสวน, เมือง ๑๔๔
หลาวทอง-เรือเอกไชย ๒๘๙
หลุยศ์ที่ ๑๔ เทพทัตมหาราช, พระเจ้า ๕๘
หวย ๗๐
ห้วยละหานหนองคลองบึงบาง ๓๐๐, ๓๐๑
ห้วยแห้ง ๓๗๗
หวาย ๒๕๖, ๒๘๐
หอ-พราหมณ์ ๓๒๗
หอฉัน ๓๑๕
หอเชือก ๒๐๐
หอไตร ๓๑๕
หอธรรมสังเวช ๔๘, ๕๕, ๖๔, ๗๒, ๘๐, ๘๗, ๘๘, ๙๖
หอพระไตรยปิฎก ๒๘๕
หอพระมณเฑียรธรรม ๓๐๘
หอพระสมุด ๓๕, ๑๒๐
หอพระสมุดวชิรญาณ ๑๖, ๔๓, ๓๕๗, ๓๘๓, ๓๘๙
-กฎหมายของหอพระสมุด ๗, ๑๖, ๓๘๗
-กฎหมายของหอพระสมุดวชิรญาณ ๓๘๘
-กรรมสัมปาทิก ๓๕, ๖๘, ๓๐๔, ๓๑๔, ๓๕๗, ๓๘๑
-กรรมสัมปาทิกสภา ๑๑
-กรรมสัมปาทิกสภาใหม่ ๘
-กรรมสัมปาทิกหอพระสมุดวชิรญาณ ๑๘, ๑๓๒, ๓๘๗
-กรรมสัมปาทิกใหม่ ๓๘๓
-กรรมสัมปาทิกใหม่ของหอพระสมุด ๗
-กรรมสัมปาทิกะสะภาหอพระสมุดวะชิระญาณ ๘๑
-กระทรวงบรรณารักษ ๑๘, ๓๘๘
-กระทรวงปฏิคม ๑๘, ๓๘๘
-กระทรวงเลขาธิการ ๑๘, ๓๘๘
-กระทรวงสาราณิยกร ๑๘
-กระทรวงสารานิยกร ๓๘๘
-การประชุมณหอพระสมุดวชิรญาณ ๘
-ค่าจ้าง-พิมพ์หนังสือวชิรญาณ ๑๘
-ค่าซื้อหนังสือพิมพ์เมืองนอก ๑๘
-ค่าหนังสือพิมพ์วชิรญาณ ๓๘๘
-เงินช่วยการหอพระสมุด ๓๘๘
-เงินเดือนคนใช้ในหอพระสมุด ๑๘
-เงินเดือนเสมียนหอพระสมุด ๑๘
-เงินประจำปี-ของหอพระสมุด ๑๙
-จดหมายเหตุการประชุมกรรมสัมปาทิกหอพระสมุดวชิรญาณ ๖๘, ๓๒๕
-จดหมายเหตุการประชุมณะหอพระสมุด ๗
-จดหมายเหตุการประชุมสมาชิกหอพระสมุดวชิรญาณ ๒๗
-แจ้งความหอพระสมุดวชิรญาณ ๑๘
-ตำแหน่งกรรมสัมปาทิกในหอพระสมุดวชิรญาณ ๕๐
-บรรณารักษ์ ๗, ๑๑
-ใบแจ้งความขายหนังสือพิมพ์ ๓๘๙
-ผู้ช่วยกรรมสัมปาทิกสภา ๑๑
-ผู้ช่วยบรรณารักษ ๗
-ผู้ช่วยปฏิคม ๗
-ผู้ช่วยสาราณิยกร ๗
-ผู้ช่วยสารานียกร ๑๗๙
-ผู้ช่วยเหรัญญิก ๗
-พระราชทานสัญญาบัตรเปนกรรมสัมปาทิก ๗

-ภาคีสมาชิก ๙, ๑๘, ๒๗, ๖๘, ๓๒๕, ๓๘๗, ๓๘๘
-ภาคีสมาชิกในหอพระสมุดวชิรญาณ ๑๐
-ภาคีสมาชิกสิ้นพระชนม์ ๓๘๗
-ยืมหนังสือจากหอพระสมุด ๓๘๙
-รายงานหอพระสมุดวชิรญาณ ๓๘๗
-เลขาธิการ ๗, ๘, ๑๐, ๑๒, ๑๔, ๑๖, ๖๘, ๑๐๘, ๑๑๖, ๑๗๙, ๑๘๗, ๓๕๗, ๓๘๘, ๓๘๙
-วชิรญาณ ๓๐๔
-วชิรญาณ, หนังสือ ๗, ๑๙, ๓๕
-วชิรญาณ, หนังสือพิมพ์ ๔๓, ๕๙, ๓๘๘
-วชิรญาณ เล่ม ๒, หนังสือ ๑๐๒, ๑๒๓
-วชิรญาณ เล่ม ๒, หนังสือพิมพ์ ๓๑๔, ๓๖๕
-วชิรญาณรายเดือน, หนังสือ ๑๙
-วชิรญาณวิเศษ, หนังสือ ๕๗
-วชิรญาณวิเสศ เล่ม ๒, หนังสือ ๓๐๔
-วะชิระญาณวิเสศ, หนังสือพิมพ์ ๘๑
-วิสามัญสมาชิก ๑๘, ๓๒๕, ๓๘๗, ๓๘๘
-สภานายก ๗, ๘, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๙, ๒๗, ๑๐๘, ๓๕๗, ๓๘๓, ๓๘๘
-สภานายกหอพระสมุด ๙
-สมาชิกเข้ามายัง หอพระสมุดวชิรญาณ ๓๘๙
-สมาชิกได้มาณหอพระสมุด ๑๖, ๒๗, ๔๓, ๕๒, ๖๐, ๖๘, ๗๗, ๘๔, ๙๓, ๙๙, ๑๐๘, ๑๑๖, ๑๒๔, ๑๓๒, ๑๕๖, ๑๗๒, ๑๗๙, ๑๘๗, ๑๙๕, ๒๐๔, ๒๑๑, ๒๒๗, ๒๓๕, ๒๔๔, ๒๕๒, ๒๕๙, ๒๖๗, ๒๗๓, ๒๘๓, ๒๙๓, ๒๙๙, ๓๐๔, ๓๑๔, ๓๒๕, ๓๓๔
-สมาชิกได้มายัง หอพระสมุดวชิรญาณ ๓๔๒, ๓๔๙, ๓๕๗, ๓๖๕, ๓๗๓, ๓๘๑
-สมาชิกได้ยืมหนังสือ ๑๖
-สมาชิกฝ่ายน่า ๓๘๘
-สมาชิกหอพระสมุด ๓๘๗
-สมาชิกหอพระสมุดวชิรญาณ ๑๖, ๑๘
-สาบัญสมาชิก ๑๘, ๓๘๗
-สาราณียกร ๗, ๑๑, ๑๔
-เสมียน ๙๗, ๑๐๘, ๒๙๗, ๒๙๙, ๓๘๙
-เสมียนเขียนหนังสือ ๒๙๗
-เสมียนฝรั่ง หอพระสมุดวชิรญาณ ๑๘๗
-เสมียน-สำหรับคัดเขียนหนังสือ ๒๙๘
-เสมียน-สำหรับจดบาญชีงบบาญชี ๒๙๘
-เสมียน-สำหรับเรียงหนังสือแต่งหนังสือ ๒๙๘
-เสมียนใหญ่ ๑๙
-หนังสือกรรมสัมปาทิกตอบ ๑๓๒
-หนังสือได้ให้ยืม ๗๗
-หนังสือถึงกรรมสัมปาทิก ๑๓๒

-หนังสือที่ได้ให้ยืม ๒๗, ๔๓, ๕๒, ๖๐, ๖๘, ๘๔, ๙๙, ๑๐๘, ๑๒๔, ๑๓๒, ๑๕๖, ๑๗๒, ๑๗๙, ๑๘๗, ๑๙๕, ๒๐๔, ๒๑๑, ๒๒๗, ๒๓๕, ๒๔๔, ๒๕๒, ๒๕๙, ๒๖๗, ๒๗๓, ๒๘๓, ๒๙๓, ๒๙๙, ๓๐๔, ๓๑๔, ๓๒๕, ๓๓๔, ๓๔๒, ๓๔๙, ๓๕๗, ๓๖๕, ๓๗๓, ๓๘๑
-หนังสือที่ได้ให้ยืมจากหอพระสมุด ๙๓
-หนังสือไทยแลจัดซื้อเพิ่มเติม ๓๘๙
-หนังสือฝรั่ง ๓๘๙
-หอพระสมุดใหม่ ๓๘๙
-เหรัญญิก ๗, ๑๒, ๕๐, ๑๐๘, ๒๙๗, ๓๒๕
-อภาคีสมาชิก ๑๘, ๓๘๗, ๓๘๘
-อาคมสมาชิก ๑๘, ๓๘๗, ๓๘๘
-อุปนายก ๗
หอโภชนลิลาศ ๓๔๕
หอรฆัง ๓๑๕
หอระฆัง ๒๘๗
หอราชฤทธิรุ่งโรจน์ ๓๔๕
หอเวชวิทยาคม ๑๒๗
หอสวดมนต ๓๑๕
หอสวดมนต์ ๒๘๕
หอเสถียรธรรมปริต ๓๔๕
ห้อไทย ๑๙๔
หอก ๒๘๐, ๒๘๙
หอกคู่ ๒๘๑
หอกง้าว ๒๔๘
หอกซัด ๒๘๙
ห้องทอง ๕๑
ห่อมตาษปัก ๒๕๖
หันเหียน-คำ ๒๘
หัวพัน ๒๙๖
หัวเมืองปักษใต้ฝ่ายเหนือ ๓๗๒
หัวเมืองปากใต้ ๑๗๓
หัวเมืองฝ่ายเทลตวันออก ๓๖๙
หัวเมืองฝ่ายเหนือ ๑๖๙, ๑๘๔
หัวรอ ๒๐
หัวหมื่นมหาดเล็ก ๓๕๓, ๓๕๔
หาฤๅ-คำ ๑๓๖
หางเชือก ๒๖๕
หางไถ ๒๔๙
หางแพน ๒๘๐
หางโมรี ๒๘๙
หางยูง ๒๘๙
ห้างแขก ๒๔
ห้างจีน ๒๔
ห้างชาวยุโรป ๒๔
ห้างพระยารัตนเสรฐี ๘๘
ห้าวยุทธการ *(พร จารุจินดา)*, จ่า ๖๘
หิโตปะเทศ, หนังสือ ๕๐
หิมพานต์ ๒๔๐
หิมาไลย ๒๔๐
หิรัญ ๕๐, ๕๑, ๖๕, ๖๖, ๓๙๐
หิรัญญ์ ๕๑
หิรัญญคัพโภ ๖๘
หิรัญญิโก ๕๒
หิรัญบัตร ๕๐, ๕๒, ๖๗
หิรัญรัตน-ม้าต้น ๓๒
หิรัญรูจี-วัด ๕๑
หิรัญวัดถาลังการ ๓๔๑
หิรัณย ๕๑, ๖๖
หิรัณยก ๕๐

หิรัณยศัพท ๖๖, ๖๗, ๖๘
หิรัณยศัพท์-เรื่อง ๕๐
หิริโอตับปะ ๓๕๕
หิริโอตัป ๓๒๓
หีบ-เครื่องยศ ๓๑๙
หุงทอง ๓๒๔
หุ่น ๒๔๐
หุ่นบุตรเจ้าพระยารัตนาพิพิธ ๑๔๑
หุ่นละคร ๓๑๗
หุ้มแพร ๒๘๐, ๒๙๐
เห่ทำขวัญเข้า-เรื่อง ๒๐๑
เหน็บแนม ๑๒๒
เหมน, หม่อม ๒๗๗
เหม็น, หม่อม ๒๒๘
เหมมงคล-ม้าต้น ๓๒
เหมันตะ ๒๙๓
เหรัญ ๕๐, ๕๑
เหรัญญิโก ๕๒
เหรา-เรือ ๓๕๙
เหรา-ล่องลอยสินธุ์, เรือ ๒๘๘
เหรา-สินลาสมุท, เรือ ๒๘๘
เหรียญ มหาดเล็กเวรฤทธิ, นาย ๑๔๔
เหรียญที่รฤก ๑๓๖
เหรียญที่รฤกในการพระราชพิธีลงสรง
เฉลิมพระปรมาพิไธย ๑๓๖
เหล็ก ๓๙๐
แห ๓๐๐
แห่คเชนทรัศวสนาน ๒๐๐
แห่โสกันตเปนการใหญ่ ๙๙
แห่แหน-คำ ๖๙, ๓๔๗, ๓๔๙
แหนแห่-คำ ๒๓๙
แหลมมลายู ๑๙๔
แหวนเพชรเม็ด ๒๕๖
โหร ๒๙๓, ๓๒๐, ๓๒๙
โหวด ๘, ๑๒, ๑๓, ๑๔
ใหญ่ยิ่งเยาวลักษณ, พระเจ้าลูกเธอ
พระองคเจ้า ๙๓
ให้ทาน ๓๓๒
ไหรญ ๕๐, ๕๑
ไหรณรัศมี-ม้าต้น ๓๒

อ

อกไก่ ๒๐
อกุศลกรรม ๓๕๓
อกุศลธรรม ๙๒
อกุศลมูล ๓๕๕
องครักษ ๒๙๐
องครักษแปดหมู่ ๓๓๖
อดิเรก ๑๐๓, ๑๒๙
อดิศร, กรมหมื่น ๑๒, ๑๔
อดิศรอุดมเดช, กรมหมื่น ๑๖, ๙๑,
๑๔๖, ๑๘๗
อดิศรอุดมเดช, พระเจ้าน้องยาเธอ
กรมหมื่น ๗
อทินนาทาน ๓๒๑, ๓๒๒
อธิกมาศ ๓๒๐
อธิกรณ ๓๒๑
อธิกรณ์ ๓๑๔
อธิการ ๓๑๗
อธิฐานน้ำพระพิพัฒสัตยา ๑๗๓
อธิไทโพธิบาทว ๔๓
อธิบดี ๒๗, ๕๗, ๓๗๙, ๓๘๖
อธิบดี (ตอนที่ ๓)-เรื่อง ๒๖, ๓๔
อธิบดีในพระอาราม ๒๘๕

อนงคาราม, วัด ๒๓
อนงในสราญรมย, พระที่นั่ง ๒๙
อนันตจักรวาฬ ๓๔๐
อนันตจักระวาฬ ๓๓๗
อนันตนาค, เรือ ๒๙๒
อนันต์นาค, เรือ ๓๔๓
อนันตนาคราช-เรือ ๒๙๐
อนันตสมาคม, พระที่นั่ง ๔๐, ๔๘, ๘๐, ๓๔๕
อนันตสิงหาศน์-ม้าต้น ๓๒
อนิยต ๓๘๔
อนิรุธ ๑๒๒
อนุชิต-พระยา ๒๙๐
อนุบุพปะติปะทา ๓๕๕
อนุปัญหา ๘๒
อนุรักษ *(กลิ่น บุณยเกียรติ)*, พระ ๗๓
อนุรักษ-พระยา ๒๘๑, ๒๙๑
อนุรักษโยธา *(กลิ่น บุณยเกียรติ)*, พระ ๗๒, ๘๐, ๘๙, ๑๕๑
อนุราธ, เมือง ๓๘๐
อนุสนธิ์-คำ ๓๕๔
อนุสาวรีย ๑๑๑
อนุสาวรีย์ ๑๐๓
อโนดาตสระ ๓๑๖
อภัพบุคล ๒๙๘
อภัยนุชิต สมเดจพระพันพรรษาใหญ่, กรมหลวง ๓๗
อภัยนุชิต, กรมหลวง ๓๗
อภัยนุราชชาติราชาภักดี, พระยา ๑๒๐
อภัยภูธร, เจ้าพระยา ๒๑
อภัยมนตรี, เจ้าพระยา ๒๐
อภัยรณฤทธิ, พระยา ๒๒๘
อภัยรณฤทธิ์เฉย *(ยมาภัย)*, พระยา ๒๓๖
อภัยสุริยวงษ, เจ้าฟ้า ๒๕๓
อภัยเสนา *(ฟึ่ง)*, หลวง ๑๑๒
อภิเนาวนิเวศน์ ๓๔๕
อภิบาล, พระ ๒๙๑
อภิรม ๒๘๑
อภิวาท ๒๐๕
อไภยพลชาญ, หลวง ๒๙๖
อไภยภูธร ๕๔
อไภยรณฤทธิ์-พระยา ๒๙๐
อไภยสุรินทร, พระ ๒๙๑
อไภยเสนา, หลวง ๒๘๙
อมร, ขุน ๒๙๑
อมรโกษ ๖๗
อมรมนตรี, กรมหมื่น ๒๗๗
อมรินทรฤๅไชย *(นิ่ม วงศาโรจน์)*, พระยา ๑๘๔
อมรินทรวินิจฉัย, พระที่นั่ง ๓๔๔
อมรินทร์วินิจฉัย, พระที่นั่ง ๖๑
อมรินทรามาตย์, กรมสมเดจพระ ๓๗
อมรินทรามาตย์, สมเดจพระ ๖๙
อมเรนทรบดินทร, กรมหมื่น ๒๗๖, ๓๔๙
อเมริกา, ชาว ๔๘
อเมริกาเหนือ, ประเทศ ๓๒
อยุด-คำ ๑๖
อรรคชายา ๔๔, ๖๙
อรรคมหาเสนา ๓๕๔
อรรคมหาเสนาธิบดี ๒๙๙
อรรคมหาเสนาบดี ๒๔๕
อรรคราชทูต ๑๖๘
อรรคราชทูตกรุงอิตาลี ๑๗๕
อรรคราชทูตวิเสศกรุงอิตาลี ๑๖๘
อรรคราชทูตอิตาลี ๑๖๘

อรรถกถาติโรกุฑ์ฑสูตร ๖๗
อรรถกถาแห่งสิงคาลสูตร ๖๗
อรรธวิสรรค ๗๕
อรัญวาสี ๓๓๗
อริยสาวก ๓๖๕
อริยอุโบสถ ๓๕๕
อรุณ *บุนนาค*, นาย-บุตรพระยาอิศรานุภาพ *(เอี่ยม บุนนาค)* ๖๔
อรุณราชวราราม, วัด ๒๓
อลัชชี ๓๒๓, ๓๒๔, ๓๘๔
อวดเหล้น ๒๕๕
อวน ๓๐๐
อเวจีมหานรก ๓๕๕
อสงไขยกัลป์ ๓๒๓
อสุรวายุภักษ์-เรือ ๒๘๘
อ้อ-ไม้ ๑๙๘
ออกขุนนาง ๑๕, ๗๙, ๘๘, ๙๕, ๑๔๔, ๑๕๑
ออกชื่อระบือฦๅเล่า-คำ ๑๔๑
ออกพระวษา ๓๗๒
อ่อน, นาย ๓๑๒
อ่อน, อ้าย ๓๒๓
ออฟฟิเซอ ๑๖๘
อะธิฐานน้ำพระพิพัฒสัตยา-เรื่อง ๑๗๓
อะไภยพิทักษ *(ชุ่ม อภัยวงศ์)*, พระ ๑๘๔
อะวะตะระติ ๗๕
อะสงไขยกัลป ๒๙๙
อักขิ ๖๕
อักษรตอบพม่า ๓๕๓, ๓๕๔
อักษรเทวนาคริทวิวินทุ ๗๕
อักษรเทวนาครี ๗๔
อักษรอริยกะ ๗๔
อัคเนศร, พระ ๒๙๑
อัคมหาเสนาธิบดี ๓๕๔
อังกฤษ ๕๘, ๖๕, ๒๐๔, ๓๖๙, ๓๗๐
อังกฤษ, เมือง ๖๘
อังกะนิศรพลารักษ, หลวง ๒๙๑
อังคาพยพ ๗๖
อังโคลไสยามิส ๓๗๐
อั้งโล่จุบเจี๋ยว ๓๓๓
อังวะ, พระเจ้า ๓๕๓, ๓๕๔, ๓๕๕
อัญชลีกรรม ๒๐๕
อัญชัญนโชติ์-ม้าต้น ๓๒
อัฐ ๑๕๒
อัตตะปรหิตานุหิต ๓๕๕
อัตปือ, เมือง ๑๖๘, ๑๙๒
อันดับฝ่ายคันถธุระวิปัศนาธุระ ๓๑๗
อันเดอสะเกรตารี เมืองไอแลน ๙๖
อันตอนิโอ เปเรรา, ซินยอ เฟรเดริโก ๘๗
อันเตวาสิกสัทธิงวิหาริก ๓๒๒
อัมมะระบุระ, เมือง ๓๘๖
อัมรินทรวินิจฉัยมไหสุรยพิมาน, พระที่นั่ง ๓๘๐
อัมรินทร์รักษา *(หนู)*, หลวง ๖๘
อัลติเมตัม ๔๐
อัศฎงคตทิศานุภาพ ๕๘
อัศฎงคตประเทศ ๕๘
อัศฎงคต-ม้าต้น ๓๒
อัศยุช ๓๒๐
อัศวยุช ๒๙๕
อัศวะราฤทธิ์-ม้าต้น ๓๒
อัษฎงคตทิศรักษา *(คอซิมบี๋ ณระนอง)*, พระ ๑๔๔
อัษฎางค ๑๙๕, ๑๙๖

อากรค่าน้ำ ๒๗๔, ๓๐๐
อากาปญี ๓๕๔
อากาศเทวดา ๓๑๗, ๓๓๙
อากาศพิมาน-ม้าต้น ๓๒
อาขยาตกัณฑ ๓๑๒
อาขยาตกัณฑ์ ๓๑๓
อ่างแก้ว ๓๔๔
อาจ, ขุน ๒๙๑
อาชา, กรม ๖๔
อาทมาท-กรม ๒๘๑
อาเทศ ๕๗, ๗๔
อ่านบอก ๖๓, ๖๔, ๗๑, ๗๙, ๘๐, ๘๘, ๙๕, ๑๔๔, ๑๕๑, ๑๕๒, ๑๖๘, ๑๘๓, ๑๘๔, ๑๙๒, ๒๐๐, ๒๐๑
อ่านพระเวท ๒๖๔
อ่านเวท ๒๔๑
อาบัติ ๓๒๑
อาภรณ, เจ้าฟ้า ๖๑
อาภรณ์, สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า ๖๙
อาภรณพิโมขปราสาท, พระที่นั่ง ๑๒๙, ๑๖๐
อาภรณ์พิโมขปราสาท, พระที่นั่ง ๑๓๐
อาภรณพิโมข-พระที่นั่ง ๓๒๐
อาภรณ์ภิโมกข์ปราสาท, พระที่นั่ง ๕๕
อาภรณ์ภิโมขปราสาท, พระที่นั่ง ๑๑๙
อาภรพิโมขปราสาท, พระที่นั่ง ๑๒๙
อามาวสี ๑๖๕
อามิศบูขา ๓๑๒
อ้าย ๑๐๒
อ้าย อี่-คำ ๑๐๐
อายัต ๑๔
อารยันพากย ๕๑
อารักษ ๓๓๗
อารักษเทวดา ๓๑๗
อาราธนาเทวะดาสังคายนาย-เรื่อง ๓๐๖
อารามิกโวหาร ๘๓
อาลักษณ์ ๒๙๙, ๓๑๓
อาลักษณ, กรม ๓๖๑
อาวซเตรีย ๕๖
อาวซเตรีย, เมือง ๖๕
อาวซเตรียน, เมือง ๕๖
อ่าวบ้านแหลม ๑๖๒
อาวสเตรีย, เมือง ๑๐๔, ๑๑๒
อาวสะเตรีย ๘๑
อาวุธภัณฑ์เผด็จ *(เอี่ยม)*, พระยา ๑๑๒
อาศนพระสงฆ ๑๐๓
อาษาพิเสศ, กรม ๓๓๖
อาษายี่ปุ่น-กรม ๒๘๑, ๒๘๒, ๓๓๖
อาษารอง-กรม ๒๘๑
อาษาวดิรศ, เรือรบกลไฟชื่อ ๒๑๓
อาษาวิเสศ-กรม ๒๙๖
อาษาหกเหล่า ๒๘๘
อาษาใหญ่-กรม ๒๘๑
อาสาฬหมาศ ๒๕๖
อาหารบิณฑิบาตร ๑๔๔
อำแดง ๑๐๒
อำนาจสุรเสนี *(ถัน พลอยแก้ว)*, หลวง ๘๐
อำภาบุตรพระยาอินทรากร ๑๔๑
อำมรินทรวินิจไฉย, พระที่นั่ง ๒๙๙
อำมรินทร์วินิจไฉย-พระที่นั่ง ๓๒๘
อำมรินทราภิเศกมหาปราสาท, พระที่นั่ง ๓๐๙
อำมาตย์สายสมร ๓๕๖
อิกา ๗๕
อิงลันดา, ชาว ๔๘

อิฐทองอิฐนาคอิฐเงิน ๓๑๕
อิฐหัก ๓๑๕
อินเดีย ๓๑, ๓๗๐
อินเดีย, เมือง ๑๖
อินท, พระเจ้าลูกเธอ พระองคเจ้า ๙๙
อินท์พรหม ๓๓๗
อินทร์ ๒๘๑
อินทรเดช, พระ ๒๙๐
อินทรเทพ, พระ ๒๙๐, ๓๖๔
อินทร์ประสาท-ขุน ๒๙๑
อินทรโภคัย, ขุน ๑๕๒
อินทร์รักษา, ขุน ๒๘๙
อินทรอักษร, หมื่น ๑๕๒
อินทรากร, พระยา ๑๔๑
อินทราชา, สมเดจพระ ๑๐๐
อินทรารักษ *(ลัด บุนนาค)*, พระ ๖๔, ๑๘๔
อินทะอำพน-ม้าต้น ๓๒
อินเยอเนีย ๗๓, ๘๐
อิ่ม ๑๔๑
อิยิบ, เมือง ๑๐๔
เดอซซลี, ลอศอิต ๑๐๔
อิยิบต์, เมือง ๖๕
อิริยาบถ ๔ ๗๖
อิศรเวท ๑๗๓
อิศรเวทวิศณุมนต ๑๓๐
อิศรสุนทร, สมเดจพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้า กรมหลวง ๒๑๒
อิศรานุภาพ *(เอี่ยม บุนนาค)*, พระยา ๒๗, ๖๔
อิศรานุรักษ, กรมขุน ๓๗
อิศราพงษ, พระองคเจ้า ๖๙
อิศริยยศใหญ่ ๔๒
อิศเรศจุธามณี, สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า-พระนามเต็ม ๒๑๑
อิศเรศรรังสรรร, สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุน ๒๑๒, ๒๑๓
อิศวเรศจุฒามณี, สมเดจพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า ๘๔
อิศวเรศจุฒามณี, สมเดจพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า ๖๑
อิสิปัตณะมฤคทายวัน ๓๔๑
อิเหนา ๓๕๒
อีเหนา ๑๔๑
อี่ ๑๐๒
อุณากรรณ ๑๔๑
อุดมนุชิต, หลวง ๑๕๒
อุดมสมบัติ *(ดัด จารุเหติ)*, หลวง ๑๕๒
อุดมสาลี, หมื่น ๙๕
อุตระการโกศล *(เทศ มุสิกสุต)*, พระยา ๘๐
อุตรานุเขตร *(จีนฮิว)*, หลวง ๑๘๓
อุตราพิมุข ๒๙๙, ๓๑๒
อุตราสาธ ๒๙๓
อุทธยานภูมเสถียร, พระที่นั่ง ๓๑
อุทธร ๓๗๓
อุทยานภูมิเสถียร, พระที่นั่ง ๓๙
อุทัย ๑๙๔
อุทิโสทก ๓๑๗
อุไทยธานี, เมือง ๘๘, ๑๔๔
อุนาทธิกัณฑ์ ๓๑๓
อุบล, เมือง ๑๕๒, ๒๐๑
อุบลราชธานี, เมือง ๑๕๓
อุบาศก ๓๘๖
อุบาสก ๓๐๙
อุบาฬีวงษ ๓๘๖, ๓๘๗

อุโบสถ ๔ ๓๕๕
อุโบสถกรรม ๓๒๑
อุโบสถวัดพุทธัยสวรรย ๕๐
อุโบสถศิล ๑๗๓
อุโบสถศีล ๑๐๒
อุโบสถสวดพระปาฏิโมกข์ ๓๘๕
อุโบสถสังฆกรรม ๓๘๔, ๓๘๕
อุปทูต ๕๙
อุปราชาภิเศก ๒๑๒
อุปหาด เมืองหนองลหาร ๑๖๐
อุปฮาด ๑๘๓
อุปฮาด *(ท้าวสุริยง)* ๑๘๓
อุปฮาด เมืองเชียงแตง ๑๖๘, ๒๐๐
อุปฮาด เมืองยะโสธร ๑๙๒
อุปฮาด เมืองร้อยเอ็จ ๑๙๒
อุปฮาด เมืองร้อยเอด ๑๖๘, ๑๖๙
อุปฮาด เมืองสกลนคร ๒๐๐
อุปฮาด เมืองสุวรรณภูม ๒๐๐
อุปฮาด-เมืองภู่แล่นช้าง ๒๐๑
อุปฮาด-เมืองร้อยเอ็ด ๑๘๓
อุปฮาด, พระ ๒๐๑
อุปัชฌาย์ ๓๘๗
อุปัธมานีย ๗๕
อุรังกายอเดทวาอินดารา ๑๙๑
อุหลุบ ๓๘๓
อู่ทอง, พระเจ้า ๑๒๔, ๒๘๔
เอกไชย-เรือ ๓๐๓, ๓๕๙
เอกไชยเหอรหาว ดูที่ ไชยเหอรหาว
เอกทัศ, ขุนหลวง ๓๗
เอกษเชนแลกเงิน ๓๑
เอกเษอรไศส์ ๗๖
เอกาทธรฐ, พระ ๒๓๕, ๒๓๖
เอกาธฎรฐ, สมเด็จพระเจ้า ๒๑๓
เอเธน ๔๐
เอนวอยเอกสตราออดีนารี ๑๖๘
เอม มหาดเล็ก, นาย ๒๖๗
เอมบุตรพระยาจักราราชมนตรี ๑๔๑
เอเยนต์ ๔๐
เอระวะดี, แม่น้ำ ๑๖
เอเลกแซนดรา เจ้าประเทศราช, ปรินส์ ๔๐
เอเลกแซนดรา, ปรินส ๔๘
เอี่ยมบุษบา ๑๔๑
แอดเดรส ๑๖๘
แอ่นกระแจะ ๙๑
แอ่นกระแจะ, เรื่อง ๘๙
โอเซียว, เดาน์เฟเดริดตรา ๑๖๘
โอฐ ๖๕
โอเถาโอคณะ ๓๑๗
โอวาทปาฏิโมกข ๑๖๐
โอวาทวรกิจ *(แก่น โอวาทสาร)*, ขุน ๒๓๕
โอสถ ๑๕๐
ไอยกาธิบดี ๖๐, ๑๘๐
ไอระแลนด์, เมือง ๒๓
ไอแลน, เมือง ๙๖

ฮ

ฮอลันดา ๕๘, ๒๓๙
ฮันแตร, มิศเตอรอเบิด ๓๗๐
แฮมิลเติน, เซอรอเบิด ๙๖
ฯพณฯ ที่สมุหพระกระลาโหม ๘๐

A-T

Book by jules verne-หนังสือ ๑๓๒
Bullion ๕๑
DEBIAMAHANGAR ๑๒๔
DHANAPWRL ๑๑๗
Gold ๕๑
Golden Skin ๕๐
Pati ๕๗, ๗๓
Samskrita ๗๕
Shan ๕๗
Treasure ๕๑

ดรรชนีนามเดิมของ
ข้าราชการที่มีบรรดาศักดิ์

ก

กร ๒๒๙
กร หงสกุล ๗๑
กระถิน ๑๖๐
กล่อม ๑๔๑
กลิ่น บุณยเกียรติ ๗๒, ๗๓, ๘๐, ๘๙, ๑๕๑
กุ้ง วงศาโรจน์ ๑๘๔
เกิด ๒๒๙
เก๊า ๑๕๒
แก่น ๑๕๒
แก้ว ๒๒๙

ข

ขำ ณนคร ๑๔๔, ๑๘๓
ขำ ศรียาภัย ๑๕
ขุนทอง ๒๓๖
แขก รัตนทัศนีย์ ๖๘

ค

คง สโรบล ๒๗
คลี่ สุทัศน์, หม่อมราชวงศ์ ๖๘
คอซิมก๊อง ณระนอง ๘๘, ๑๔๔, ๑๕๒
คอซิมเต๊ก ณระนอง ๙๕, ๑๔๔
คอซิมบี๋ ณระนอง ๑๔๔
คำสิง ๙๕
คำสุก ๑๕๒
คุ้ม ๒๒๙

จ

จร ๗๙
จัด ๑๕๒
จั่น ๒๓๗
จ่าย ๒๒๕
จีนหงี ณระนอง ๑๕๒
จีนฮิว ๑๘๓, ๑๘๔
จุ้ย ๒๒๙
จุ้ย คชเสนี ๑๖๐
จุ้ย สุวรรณทัต ๖๘
เจิม บุษปะเกศ ๖๔
เจิม แสง-ชูโต ๘๐
แจ่ม บุรณโชติ ๖๘, ๑๘๓

ฉ

ฉุน ชลานุเคราะห์ ๑๕๓
เฉย ยมาภัย ๒๓๖

ช

ชั้น สุรคุปต์ ๖๘
ช้าง เทพหัสดิน ๒๓๗, ๒๗๔
ชาย บุนนาค ๒๗
ชื่น ๒๗, ๑๔๔, ๑๕๒
ชื่น บุนนาค ๑๒๐
ชุ่ม ๑๖๐
ชุ่ม ณสงขลา ๗๑, ๑๖๘
ชุ่ม อภัยวงศ์ ๑๘๔
ชู ภมรสูต ๑๘๔
เชย ๑๕๒
เชย กัลยาณมิตร ๒๗
แช่ม บุนนาค ๒๗, ๑๕๓, ๒๓๓

ด

ด้วง ณป้อมเพ็ชร ๑๘๔
ด้วง ศิริวัฒนกุล ๒๗
ดัด จารุเหติ ๑๕๒
ดาวเรือง ๑๔๕, ๑๕๓
ดิศ นามะสนธิ ๑๖๙
ดิษ โรจนดิศ ๒๓๗
เดช นามะสนธิ ๒๗
แดง อิศรเสนา, หม่อมราชวงศ์ ๑๕๒

ต

ตุวันโนะ ๒๐๐
ตู้ บุนนาค ๗๙
โต ๒๗, ๒๓๔

ถ

ถัด ณนคร ๑๕๒, ๑๕๓, ๑๖๘
ถัน พลอยแก้ว ๘๐

ท

ทอง ๒๒๙
ทองคำ ๘๐
ทัด ๑๕๒
ทัด ศิริสัมพันธ์ ๗, ๑๖๙
ทัด หงสกุล ๗๑
ท้าวคำ ๑๙๒, ๒๐๑
ท้าวเชียง ๑๘๓, ๑๙๒
ท้าวโท ๒๐๐
ท้าวพรหม ๒๐๐, ๒๐๑
ท้าวสุริยง ๑๘๓, ๑๙๒
เทศ บุนนาค ๙๕
เทศ ภูมิรัตน ๖๘, ๑๖๘
เทศ มุสิกสุต ๘๐
เทียน บุนนาค ๖๓, ๙๕
เทียม บุนนาค ๙๕

น

นก ๒๒๕
นวม ๑๔๔
น่วม ชูโต ๖๘
น้อย ๑๑๒
น้อย อาจารยางกูร ๒๕, ๔๑, ๔๙, ๑๒๙, ๒๓๓
นารถ ศิริวัฒนกุล ๖๘
นิ่ม วงศาโรจน์ ๑๘๔
นิยะใบ ๑๙๑, ๑๙๒
นุช ณนคร ๖๓
นุด บุณยมัต ๒๗

บ

บัว ๘๐, ๑๓๕, ๑๕๓, ๑๖๘
บัว จันทรวณิค ๒๓๓
บัว สโรบล ๑๑๒
บุช, ยอน ๓๖๙, ๓๗๑
บุญคง ๒๘
บุญนาก ๒๒๙
บุญนาค ๒๙, ๓๐
บุญมาก ปันยารชุน ๖๘
บุญยัง ๑๘๔
บุญรอด ๒๑
เบี้ยว บุษปะเกศ ๖๔
แบน บุนนาค ๑๖๐, ๒๐๐

ป

ปั้น ปันยารชุน ๖๔, ๘๐
ปั้น สุขุม ๗๑
ปาน ๕๙, ๑๑๒
ปิ่น ๒๒๙
เปลี่ยน ทัศนะพยัคฆ์ ๖๘

ผ

ผล ๘๙
เผง ๒๗
เผือก ๒๐๑
เผือก สุรคุปต์ ๒๗
เผื่อน ๑๑๒
เผื่อน พรหมปิณฑะ ๒๓๔

พ-ฟ

พร จารุจินดา ๖๘
พร บุนนาค ๗, ๑๑, ๑๒, ๑๕๑, ๑๗๙, ๒๒๕
พลอย ๒๐๐
พลอย พลอยแก้ว ๘๐, ๑๕๑
พัน ณนคร ๖๔
พิน พยัคฆันตร์ ๑๘๔
พึ่ง ๑๑๒
พึ่ง สิงหเสนี ๑๘๔
พูน ๑๕๒
เพง เพ็ญกุล ๒๓๖
เพ่ง บุนนาค ๒๗
เพ็ง ๓๔๙
เพ็ง เพ็ญกุล ๑๔๔, ๒๖๗
เพิ่ม ๖๔, ๑๕๓
เพิ่ม สิงหเสนี ๖๔
โพ ๖๘
ฟัก ๑๑๒

ภ-ม

ภู่ ๒๒๙
มะเดื่อ ๒๔๔
มั่ง ๖๘
มั่ง วิชิตนาค ๑๖๐
มาไลย ๒๐๐

ย

ยิ้ม ๑๔๔
เยีย อภัยวงศ์ ๒๐๐
แย้ม ๑๒๐, ๑๕๒, ๑๖๐, ๒๐๑
โยเซฟ ๓๗๐

ร-ฤ

รอด กัลยาณมิตร ๑๒๐, ๑๒๙
รุ่ง ณนคร ๑๔๔
รุ่ง รัชตประกร ๑๕๒
ฤกษ์ กมลยะบุตร ๒๗

ล

ลด โสพศจินดา ๒๗
ลัด บุนนาค ๖๔, ๑๘๔
เลื่อน สุรนันทน์ ๒๒๖

ว

วร บุนนาค ๑๒๐, ๑๓๖
วัน ๖๘
เวก บุณยรัตพันธุ์ ๑๕๒

ศ-ส

ศิริ เอมะศิริ ๒๓๓
สน ๒๒๙
สมบุญ ๑๒๐
สมบุญ ชูโต ๒๗
สมิงสามปราบ ๒๐๐
สวน ลางคุลเสน ๑๙๒
สังข์ บุนนาค ๖๔
สิงโต ๖๓, ๒๐๑
สิน ไกรฤกษ์ ๑๕๓
สุข ๑๘๔
สุด สามะสุทธิ ๓๒๕
เสม ณนคร ๖๔
เสือ ๒๓๗
ไส สโรบล ๒๗, ๗๕

ห

หนู ๖๘
หนู อิศรางกูร, หม่อมราชวงศ์ ๗, ๒๓๔
หม่าน ๖๓
หยอย คชเสนี ๑๖๐
หรั่ง เกตุทัต ๖๘
หรุ่น ศรีเพ็ญ ๑๖๘, ๑๘๓
เหรียญ ๑๔๔
โหมด ๑๖๐, ๒๐๐

อ-ฮ

อ้น ศิริวัฒนกุล ๒๗
อรุณ บุนนาค ๖๔
อุกฤษฐ เสนีวงศ์, หม่อมหลวง ๒๓๓
เอม ๒๐๐
เอมส์, กัปตัน ๖๘
เอี่ยม ๑๑๒
เอี่ยม ณนคร ๑๕๒, ๑๙๒
เอี่ยม บุนนาค ๒๗, ๖๔
โอจิว อุทกภาชน์ ๖๘
ฮวด โชติกพุกกณะ ๖๘
ฮันแตร, รอเบิด ๓๗๐, ๓๗๑

ภาคผนวก ๑

พระอิสริยยศเจ้านาย และราชทินนาม ยศขุนนาง ที่ปรากฏในสารบัญ

๑ ไชยานุชิต

พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยานุชิต พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาเที่ยง พระสนมเอก เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๔ ในรัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพงศาดิศรมหิป เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้เป็นอธิบดีกรมพิพิธภัณฑ์ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๘ เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๘ พระชันษา ๗๔ ปี เป็นต้นราชสกุล ชยางกูร ณ อยุธยา

๒ ดำรงราชานุภาพ

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ พระนามเดิม พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาชุ่ม พระสนมเอก เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๐๕ ในรัชกาลที่ ๕ ทรงได้รับสถาปนาเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ ทรงรับราชการในตำแหน่งนายพลตรี ราชองครักษ์ (มหาดเล็ก) เป็นอธิบดีกรมศึกษาธิการ อธิบดีกรมธรรมการ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๓๔ ได้เป็นราชทูตพิเศษเสด็จไปยุโรปครั้งหนึ่ง ครั้น พ.ศ. ๒๔๓๕ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย แล้วเลื่อนเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงฯ

ในรัชกาลที่ ๖ ทรงเลื่อนเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ ดำรงตำแหน่งเสนาบดีที่ปรึกษาสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร กรรมการตรวจชำระกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และเสนาบดีกระทรวงมุรธาธร

ในรัชกาลที่ ๗ เป็นอภิรัฐมนตรี สภานายกราชบัณฑิตยสภา แล้วเลื่อนเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา

ดำรงราชานุภาพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๖ พระชันษา ๘๑ ปี เป็นต้นราชสกุลดิศกุล ณ อยุธยา

๓ พระบาทสมเดจพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระนามเดิม สมเด็จเจ้าฟ้ามงกุฎ สมมติเทวาวงศ์ พงศาอิศวรกระษัตริย์ ขัตติยราชกุมาร เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กับสมเด็จพระศรีสุริเยนทรา บรมราชินี เสด็จพระราชสมภพวันพฤหัสบดีที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๔๗ ในรัชกาลที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๖ โปรดให้ตั้งการพระราชพิธีลงสรง และพระราชทานพระสุพรรณบัฏจารึกพระนามว่า “สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎ สมมติเทวาวงศ์ พงศาอิศวรกระษัตริย์ ขัตติยราช-กุมาร” และเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๓๕๙ โปรดให้ตั้งการพระราชพิธีโสกันต์ ได้เป็นอธิบดีกรมมหาดเล็ก ทรงผนวชอยู่ ๒๗ พรรษา ทรงมีสมณนามว่า สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามกุฎสมมติวงศ์ พระวชิรญาณมหาเถร เป็นเจ้านายพระองค์แรกที่ปรากฏในพงศาวดารว่าได้เป็นเปรียญ ๕ ประโยค ในรัชกาลที่ ๓ เป็นพระราชาคณะ สมณศักดิ์เสมอเจ้าคณะรอง เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นรัชกาลที่ ๔ เมื่อวันพุธที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๓๙๓ พระชนมพรรษา ๔๖ พรรษา บรมราชาภิเษก วันพฤหัสบดีที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๙๔ เสด็จอยู่ในราชสมบัติ ๑๗ พรรษา ๖ เดือน เสด็จสวรรคตเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๑ พระชนมพรรษา ๖๕ พรรษา

๔ เลขาธิการ

ในที่นี้คือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ

๕ เหรัญญิก

ในที่นี้หมายถึง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นสมมต-อมรพันธุ์ พระนามเดิม พระองค์เจ้าสวัสดิประวัติ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาหุ่น (ภายหลังได้เป็นท้าวทรงกันดาน) เมื่อวันที่ ๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๐๓ ในรัชกาลที่ ๕ ทรง

รับตำแหน่งหัวหน้าราชเลขานุการ ในออฟฟิศหลวง กรมราช-เลขานุการ แล้วทรงเป็นปลัดบาญชีกลางในพระคลังมหา-สมบัติ ทรงได้รับสถาปนาเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น-สมมตอมรพันธุ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ ครั้น พ.ศ. ๒๔๓๐ เป็น-องคมนตรีที่ปรึกษาราชการในพระองค์ ทรงกำกับโรงเรียน-ราชกุมารและราชกุมารี พ.ศ. ๒๔๓๔ ทรงบัญชาการโรงพิมพ์-หลวงอักษรพิมพการ ครั้น พ.ศ. ๒๔๓๕ ทรงเป็นอธิบดีกรม-ศึกษาธิการ เป็นอธิบดีกรมพระคลังข้างที่ แล้วเลื่อนเป็น-พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสมมตอมรพันธุ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๓ เป็นเสนาบดีตำแหน่งราชเลขานุการ เป็นอธิบดีกรมพระคลัง-ข้างที่ และโดยเสด็จพระราชดำเนินรัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาส-ยุโรปทั้งสองครั้ง

ในรัชกาลที่ ๖ เลื่อนเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม-พระสมมตอมรพันธุ์ ทรงเป็นสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณ-สำหรับพระนคร ทรงเป็นองคมนตรี สมุหมนตรี และเป็น-เสนาบดีที่ปรึกษา สิ้นพระชนม์เมื่อวันพุธที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๘ พระชันษา ๕๕ ปี เป็นต้นราชสกุล สวัสดิกุล ณ อยุธยา

๖ สาราณียกร

ในที่นี้คือ พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล-พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาห่วง เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๘ ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๒ เป็นผู้ช่วยอธิบดีในออฟฟิศไปรเวตสิเกรตารีหลวง ต่อมา วันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๘ ทรงได้รับสถาปนาเป็นพระเจ้า-น้องยาเธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย เป็นนายพันเอก ราช-องครักษ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔-๒๔๔๑ แทนเสนาบดีกระทรวง-วัง ครั้น พ.ศ. ๒๔๔๐-๒๔๔๙ เป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลัง-มหาสมบัติ เป็นผู้ก่อตั้งแบงค์สยามกัมมาจล สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๐ พระชันษา ๔๔ ปี เป็นต้น-ราชสกุล ไชยันต์ ณ อยุธยา

๗ โคมลอย

พระนามแฝงของ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา พระนามเดิม พระองค์เจ้าโสณบัณฑิต พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาวาด (ท้าววรจันทร์) เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๖ ในรัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็น กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ แล้วเลื่อนเป็น กรมขุน พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้เป็นที่ปรึกษาประจำสถานทูตไทยในประเทศอังกฤษและอเมริกา ต่อมาเป็นข้าหลวงใหญ่ประจำมณฑลภาคพายัพ เป็นเสนาบดีกระทรวงมุรธาธร กระทรวงโยธาธิการ และกระทรวงวัง สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ พระชนมายุ ๕๐ ปี เป็นต้นราชสกุล โสณกุล ณ อยุธยา

๘ บรรณารักษ

ในที่นี้คือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงพิชิตปรีชากร พระนามเดิม พระองค์เจ้าคัคณางคยุคล พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาพึ่ง เมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๙๘ ทรงได้รับสถาปนาเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนพิชิตปรีชากร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๙ แล้วเลื่อนเป็นกรมหลวงฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ ทรงรับราชการตำแหน่งอธิบดีศาลรับสั่งชำระความฎีกา และเป็นเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม พ.ศ. ๒๔๓๔ พ.ศ. ๒๔๓๔-๒๔๓๖ เป็นข้าหลวงต่างพระองค์ประจำมณฑลลาวกาว (ต่อมาคือ มณฑลอีสาน) สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ พระชันษา ๕๕ ปี เป็นต้นราชสกุล คัคณางค์ ณ อยุธยา

๙ ปฏิคม

ในที่นี้คือ พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นอดิศรอุดมเดช พระนามเดิม พระองค์เจ้าศุขสวัสดิ์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาจันทร์ พระสนมเอก เมื่อวันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๙๘ ต่อมารัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็นกรมหมื่นอดิศรอุดมเดช แล้วเลื่อนเป็นกรมหลวงในพระนามเดิม สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๖

เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๐ เป็นต้นราชสกุล ศุขสวัสดิ์ ณ อยุธยา

๑๐ ผู้ช่วยเหรัญญิก

ในที่นี้หมายถึง หลวงสโมสรพลการ (ทัด ศิริสัมพันธ์) บุตรพระยาไกรโกษา (สองเมือง ศิริสัมพันธ์) เกิดวันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๓๙๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๖ รับราชการในกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ตลอดมาจน พ.ศ. ๒๔๒๕ รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงสโมสรพลการ มียศเป็นนายร้อยโท กรมทหารช่างมหาดเล็กรักษาพระองค์ พ.ศ. ๒๔๓๑ เป็นนายร้อยเอก กรมยุทธนาธิการ พ.ศ. ๒๔๓๒ เป็นพันตรี แล้วเป็นเจ้ากรมโยธา กระทรวงโยธาธิการ พ.ศ. ๒๔๓๖ เป็นพระยาสโมสรสรรพการ แล้วเป็นปลัดทูลฉลองกระทรวงนั้น พ.ศ. ๒๔๔๕ เป็นนายพันเอก แล้วเป็นเจ้ากรมแสงสรรพาวุธ กระทรวงกระลาโหม พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นเจ้ากรมยุทธโยธา และรั้งตำแหน่งเจ้ากรมแสงสรรพาวุธ พ.ศ. ๒๔๕๑ เป็นนายพลตรี พ.ศ. ๒๔๕๔ เป็นเกียกกายทัพบก พ.ศ. ๒๔๕๙ เป็นนายพลโท แล้วออกนอกราชการเป็นนายทหารเบี้ยบำนาญ สังกัดกรมเกียกกายทัพบก พระยาสโมสรสรรพการ ถึงอนิจกรรมเมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๙ อายุได้ ๗๗ ปี

๑๑ ถิตธรังโสตถิ

พระนามแฝงของ พระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นสถิตย์ธำรงสวัสดิ์ พระนามเดิม พระองค์เจ้าเนาวรัตน์ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่เจ้าคุณจอมมารดาเอม เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๘๘ ในรัชกาลที่ ๔ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตแล้ว ได้เข้ารับราชการในพระบรมมหาราชวัง โปรดเกล้าฯ ให้ว่าการบำเพ็ญพระราชกุศลฝ่ายพระราชวังบวร ถึงรัชกาลที่ ๕ ทรงสถาปนาเป็นพระเจ้าบวรวงศ์เธอ กรมหมื่นสถิตย์ธำรงสวัสดิ์ เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๒๔ ทรงว่าการกรมมหรสพ เป็นกรรมสัมปาทิกหอพระสมุดวชิรญาณ สิ้นพระชนม์ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ พระชันษา ๔๖ ปี เป็นต้นราชสกุล นวรัตน์ ณ อยุธยา

๑๒ ผู้ช่วยสาราณียกร

ในที่นี้คือ พระยาภาสกรวงศ์ นามเดิม พร หรือชุมพร บุนนาค เป็นบุตรสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) กับหม่อมอิน เกิดเมื่อวันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๙๒ ที่เมืองชุมพร จึงได้ชื่อว่า ชุมพร แต่นิยมใช้ว่า พร ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายราชาณัตยานุหาร ตำแหน่งหุ้มแพรวิเศษในกรมพระอาลักษณ์ ได้ทำหน้าที่ราชเลขานุการเชิญพระกระแสรับสั่งไปเจรจากับชาวต่างประเทศแทนหม่อมราโชทัย ซึ่งถึงอนิจกรรม ต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ หัวหมื่นมหาดเล็ก และเป็นพระยาภาสกรวงศ์วรราชาณัติ นฤปรัตนสุปรีย์ ตำแหน่งราชไปรเวตสิเกรตารี ว่าที่จางวางมหาดเล็ก และเป็นเลฟเตแนนต์ เคอแนล ทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์ เป็นเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ภายหลังได้เลื่อนเป็นเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ถึงอนิจกรรมเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ อายุ ๗๑ ปี

๑๓ พระยาเสนาภูเบศร

นามเดิม ไส สโรบล เริ่มถวายตัวเข้ารับราชการฝ่ายพระราชวังบวรในรัชกาลที่ ๓ เป็นมหาดเล็ก อยู่เวรชิดภูบาล ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นจมื่นศักดิ์บริบาล ตำแหน่งปลัดกรมพระตำรวจ ฝ่ายพระราชวังบวร รับราชการเรื่อยมาจนถึงรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนขึ้นเป็นพระอินทรักษา ตำแหน่งเจ้ากรมพระตำรวจ ภายหลังได้เลื่อนเป็นพระยาอัษฎาเรืองเดช จางวางในกรมเดิม เมื่อกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญเสด็จทิวงคตแล้ว ได้ยกมาสมทบฝ่ายพระบรมมหาราชวัง โปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาเสนาภูเบศร ตำแหน่งเจ้ากรมพระกลาโหมฝ่ายเหนือ ฝ่ายพระราชวังบวร ถึงอนิจกรรมเมื่อวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๗ อายุได้ ๖๒ ปี

๑๔ วรรณ

นามแฝงของ เทียนวรรณ โปรเทียรณ์

๑๕ ผู้ช่วยบรรณารักษ

ในที่นี้หมายถึง พระผดุงศุลกกฤตย์ นามเดิม หม่อมราชวงศ์หนู อิศรางกูร บุตรในหม่อมเจ้าโสภณ อิศรางกูร พระผดุงศุลกกฤตย์ เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๐ เริ่มเข้ารับราชการในรัชกาลที่ ๔ ได้เป็นมหาดเล็กเวรวิเศษ ต่อมาในรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นขุนวิสุทธากร ตำแหน่งปลัดกรมพระคลังสวนขวา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ แล้วเลื่อนเป็นพระผดุงศุลกกฤตย์ ตำแหน่งเจ้ากรมศุลกากร ใน พ.ศ. ๒๔๒๘ สุดท้ายโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาอิศรพันธุ์โสภณ มีตำแหน่งราชการในกระทรวงธรรมการ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ถึงอนิจกรรมเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๙ อายุ ๖๙ ปี

๑๖ ภาณุรังษี

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ประสูติเมื่อวันพุธที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๒ ในรัชกาลที่ ๕ ทรงเลื่อนพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าฯ กรมหลวงภาณุพันธุวงศ์วรเดช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๐ ทรงเป็นอธิบดีกรมล้อมพระราชวัง อธิบดีกรมไปรษณีย์และโทรเลขโทรศัพท์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔ แล้วเลื่อนเป็นสมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดชฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘

ถึงรัชกาลที่ ๖ เลื่อนเป็นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ทรงดำรงตำแหน่งจอมพลทหารบก จอมพลเรือ ราชองครักษ์พิเศษ และเป็นจเรทหารบก ทหารเรือทั่วไป

ต่อมาในรัชกาลที่ ๗ เป็นอภิรัฐมนตรี และทรงเฉลิมพระนามเป็นสมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ เสด็จทิวงคต เมื่อวันพุธที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๑ พระชันษา ๖๙ พรรษา เป็นต้นราชสกุล ภาณุพันธุ์ ณ อยุธยา

๑๗ ผู้ช่วยปฏิคม

ในที่นี้คือ หลวงสิทธินายเวร (ชม สุวรรณทัต) บุตรของพระยาอนุชิตชาญไชย หลวงสิทธินายเวร เกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ อายุ ๑๖ ปี ถวายตัวเป็นมหาดเล็กวิเศษอยู่เวรฤทธิ์ ต่อมารับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นที่นายรองเล่ห์อาวุธ นายเล่ห์อาวุธ หุ้มแพร นายจ่ารง หลวงสิทธิ์นายเวรมหาดเล็ก และพระยาพิพิธโภไคสวรรย์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๑, ๒๔๒๓, ๒๔๒๙, ๒๔๓๓ และ ๒๔๓๖ ตามลำดับ ถึงอนิจกรรมเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๓๗ อายุ ๓๔ ปี

๑๘ เปลน

นามแฝงของพระยาสโมสรสรรพการ (ทัด ศิริสัมพันธ์)

๑๙ โพยมยาน

นามแฝงของพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค)

๒๐ พ. ผ. ศ. ก.

นามแฝงของพระยาอิศรพันธุ์โสภณ (หม่อมราชวงศ์หนู อิศรางกูร) เมื่อยังเป็นพระผดุงศุลกกฤตย์

๒๑ พระยาไชยวิชิต (เผือก)

เริ่มเข้ารับราชการในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถ หัวหมื่นมหาดเล็ก ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนเป็นพระยาธิเบศร์บดี ตำแหน่งจางวางมหาดเล็ก แล้วเลื่อนเป็นพระยาไชยวิชิตสิทธิสาตรา มหาประเทศราชชาติเสนาบดี ตำแหน่งผู้รักษากรุงเก่า ได้เป็นตำแหน่งนี้มาจนถึงอนิจกรรมในรัชกาลที่ ๓

๒๒ ถ. ธ. ส.

ดูที่ ถิตธรังโสตถิ พระนามแฝงของพระเจ้าราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นสถิตย์ธำรงสวัสดิ์

ภาคผนวก ๒

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา

ประวัติความเป็นมา

เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ อันเป็นมงคลวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงรับพระราชทานปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาจารึกภาษาตะวันออก) จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) โดยความร่วมมือของนักศึกษาและอาจารย์จากมหาวิทยาลัยศิลปากรได้จัดพิมพ์หนังสือรวมพระฉายาลักษณ์จำหน่าย นำเงินรายได้ทูลเกล้าฯ ถวายเป็นกองทุนเริ่มแรกสำหรับเก็บดอกผล เพื่อพระราชทานเป็นทุนการศึกษาแก่เยาวชนผู้ขัดสนตามพระราชอัธยาศัย ซึ่งได้พระกรุณาพระราชทานชื่อทุนว่า “ทุนสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา”

ต่อมาได้มีผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคสมทบเพิ่มขึ้น เห็นควรขยายโครงการทุนพระราชทานเพื่อการศึกษาให้มั่นคงกว้างขวางขึ้น จึงดำเนินการจดทะเบียนเงินกองทุนดังกล่าวขึ้นเป็นมูลนิธิ และได้รับพระราชานุญาตให้ใช้ชื่อว่า “มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา” ตามชื่อทุนเดิมที่ได้รับพระราชทานแล้ว ทั้งยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ รับเป็นองค์อุปถัมภ์ของมูลนิธิฯ ด้วย

มูลนิธิฯ ได้เริ่มให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนและนักศึกษาทุกระดับที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ ตั้งแต่ประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา โดยเริ่มให้ทุนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ จนถึงปัจจุบัน ได้ให้ทุนการศึกษาไปแล้วเป็นจำนวนมาก

กองทุนมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา มีรายได้จากการบริจาคและจากการจัดพิมพ์พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศต่างๆ นอกจากนี้มูลนิธิฯ ได้จัดทำและจัดพิมพ์นามานุกรมต่างๆ ออกเผยแพร่ เช่น นามานุกรมวรรณคดีไทย และนามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย เป็นต้น

พระนามและรายนามคณะกรรมการ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	องค์อุปถัมภ์มูลนิธิฯ
ท่านผู้หญิงนราวดี ชัยเฉนียน	ประธานกรรมการ
นายธารินทร์ นิมมานเหมินท์	รองประธานกรรมการ
คุณหญิงแสงเดือน ณ นคร	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ ดร. คุณหญิงสุมณฑา พรหมบุญ	กรรมการ
คุณหญิงกษมา วรวรรณ ณ อยุธยา	กรรมการ
นายเดโช สวนานนท์	กรรมการ
ดร. สุวัฒน์ เงินฉ่ำ	กรรมการ
นายสมศักดิ์ วิราพร	กรรมการ
นายทรงฤทธิ์ รัตนดิลก ณ ภูเก็ต	กรรมการ
ดร. สมเกียรติ ชอบผล	กรรมการ
นางโฉมฉาย เหล่าสุนทร	กรรมการและเหรัญญิก
นางวัลลิยา ปังศรีวงศ์	กรรมการและผู้ช่วยเหรัญญิก
ศาสตราจารย์เกียรติคุณ คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ	กรรมการและเลขานุการ
นายสุพจน์ จิตสุทธิญาณ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิรัสสา คชาชีวะ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
คุณชวลี อมาตยกุล	กรรมการกิตติมศักดิ์
นางชญานุตม์ อินทุดม	กรรมการกิตติมศักดิ์
นางสาวอรวรรณ แย้มพลาย	กรรมการกิตติมศักดิ์
ดร. อภิชัย จันทรเสน	ที่ปรึกษาด้านกฎหมาย

องค์ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ที่ปรึกษา

ท่านผู้หญิงนราวดี ชัยเฉนียน

คณะผู้จัดทำ

บรรณาธิการที่ปรึกษา

พลตรี หม่อมราชวงศ์ศุภวัฒย์ เกษมศรี

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพจน์ อัศววิรุฬหการ

นางโสมสุดา ลียะวณิช

คณะบรรณาธิการ

นางสาวพิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ

ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ

นางสาวรัชนี ทรัพย์วิจิตร

นางสาวศิริพันธุ์ แย้มเมือง

นางอัจฉรา จารุวรรณ

นางสาวปัทมา เป้สกุล

ผู้ประสานงาน

นางนพนันท์ อินทร์สวาท